ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΖΩΩΝ ΙΣΤΟ-ρίας τὸ Ζ.

ARISTOTELIS HISTORIÆ DE ANIMALIBVS Liber VI.

CAPVT PRIMVM,

De partu auium, & quibus pariant temporibus.

I. ARISTOTELES.

Αἱ μὲν οὖν τῶν ὄφεων καὶ τῶν ἐντόμων γενέσεις, ἔτι δὲ τῶν τετραπόδων καὶ ᾠοτόκων, τοῦτον ἔχουσι τὸν τρόπον.

Serpentium, insectorúmque, atque etiam quadrupedum ouiparorum tales sunt generationes.

CAESAR.

HINC maluit librum auspicari, atque abscindere à serpentibus aues. Cùm tamen videatur inter auem, ac serpentem plus esse cognationis, quàm inter auem, & piscem, de quibus simul scribit: & inter testudinem & auem, quàm inter testudinem, & insecta. Nam & testudo sanguine concreta est: & tamen inter ἄναιμα, posuit. Et in serpentum genere quædam ζῳοτόκα sunt: sicut & in aquatilium genere τὰ σελάχη, & cetacea. Et hoc eodem libro coniungit quadrupedes viuipatas cum auibus.

II. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ ὄρνιθες, ᾠοτοκοῦσι μὲν ἅπαντες.

Aves autem omnes oua pariunt.

CAESAR.

Excipe vespertilionem. Nam medium animal est, vt diximus, inter aues, & quadrupedes.

III. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ ὥρα τῆς ὀχείας, καὶ οἱ τόκοι, οὐ πᾶσιν ὁμοίως ἔχουσι. τὰ μὲν γὰρ, ὀχεύεται καὶ τίκτει κατὰ πάντα τὸν χρόνον, ὡς εἰπεῖν οἷον ἀλεκτορὶς καὶ περιστερά. ἡ μὲν ἀλεκτορὶς, ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν, ἔξω δύο μηνῶν τῶν ἐν ταῖς χειμῶνι τροπικῶν. πλῆθος δὲ τίκτουσιν ἔνιαι καὶ τῶν γενναίων, πρὸ ἐπωασμοῦ, καὶ ἑξήκοντα· καίτοι ἧττον πολυτόκοι αἱ γενναῖαι τῶν ἀγεννῶν εἰσιν.

At coïtus partúsque tempora non eadem omnibus. Quadam nanque ferè omni tempore & coëunt, & pariunt: vt gallina, & columba. Gallina siquidem toto anno, prater menses brumales duos. Generosa, ante incubationis tempus, etiam sexagena pariunt. Quanquam hæ minùs sunt fœcunda, quàm plebeia.

CAESAR.

Ommvnem naturam poſuit pariundorum ouorum. Nunc differentiam à tempore:& dicit τὰ μὲν. Neque ei reddit aliam clauſulam, τὰ δὲ: ſed repetita poſt hiſtoriæ ſumma. αἱ μὲν οὖν ἀλεκτορίδες: dicet πελειὰς δέ: ſimul duas ſpecies declarat, nobiles,& plebeias. Illiſque cùm attribuit oua ſexagena, & ait minùs eſſe fœcundas, relinquit cogitandum, quot pariunt aliæ. Quas vocat γενναίας, ſunt generoſæ: grandibus cruribus: capite grandi: parua, aut nulla criſta carnea: apice plumato. Eæ frigus & æſtum minùs tolerant: imbribus infeſtantur: & intereunt pituita. Plebeiæ autem vulgares, multa pluma tectæ, grandiſſima criſta: breuibus cruribus: etiam nanæ aliquot, fœcundiſſimæ.

IV. ARISTOTELES.

Αἱ δ' Ἀδριανικαὶ ἀλεκτορίδες, εἰσὶ μὲν μικραὶ τὸ μέγεθος, τίκτουσι δ' ἀν' ἑκάστην ἡμέραν. εἰσὶ δὲ χαλεπαί, καὶ κτείνουσι τοὺς νεοττοὺς πολλάκις. χρώματα δὲ παντοδαπὰ ἔχουσι.

Adrianicæ gallinæ paruæ ſunt: quotidie pariunt: moroſæ tamen ſunt. Et pullos interimunt ſæpe ſuos: ac ſunt verſicolores.

CAESAR.

Χαλεπαὶ, Theodorus *ferociunt*: imò natura feroces, & moroſæ ſunt.

V. ARISTOTELES.

Τίκτουσι δὲ καὶ οἰκογενεῖς ἔνιαι δὶς τῆς ἡμέρας. ἤδη δέ τινες λίαν πολυτοκήσασαι, ἀπέθανον διὰ ταχέων. αἱ μὲν οὖν ἀλεκτορίδες, τίκτουσιν, ὥσπερ εἴρηται, συνεχῶς.

E domeſticis nonnullæ etiam bis die pariunt. Iam verò etiam quædam ob ingentem fœcunditatem breui interière. Sed gallinæ, vt dictum eſt, continenter pariunt.

CAESAR.

Habet rationem naturalem: abſumpto humido naturali in fœtum. Nam venus extinguit animalia.

Οἰκογενεῖς, malim *domeſticas*, quàm cortales. Nam cortales etiam villaticæ ſunt. At quare addidiſſet οἰκογενεῖς, niſi vt à villaticis ſepararet?

Συνεχῶς *continenter*, non vt Theodorus *perpetuò*. Nam non perpetuò pariunt: ſunt enim menſes brumales in quibus à partu ceſſant.

VI. ARISTOTELES.

Περιστερὰ δὲ, καὶ φάττα, καὶ τρυγὼν, καὶ οἰνὰς, διτοκοῦσι μὲν, ἀλλ' οὐχ ὡς περιστερὰ δεκάκις τοῦ ἐνιαυτοῦ τίκτουσιν.

Turrilia autem, & palumbes, & turtur, & rupilia, non ſicut columbæ, decies: ſed bis tantum pariunt.

CÆSAR.

Nvnc alteram partem ponit: τὰ μὲν, ἡ δὲ πελειάς: quod ſuprà annotauimus: ſcriptum fuit in Codice noſtro περιστερὰ δὲ καὶ φάττα: ſed malè: quia ſic ſequitur: ἀλλ' οὐχ ὡς περιστερὰ δεκάκις. Cùm enim περιστερὰ genus ſummum eſt, quod δεκάκις parere ſoleat, de reliquis ſpeciebus quæ tantùm bis pariunt, Philoſophum loqui exiſtimare neceſſe eſt. Quod autem Theodorus διτοκοῦσι *bina parere* interpretatus eſt, malè ab eo factum puto, ſed bis: neque enim de numero nunc fœtuum, ſed de tempore. Sed coactus eſt ſic dicere, vt coniungeret columbam, turturem, palumbem, vinaginem in hoc, *bina parere*: & diſiungeret à columba in tempore, ἀλλ' οὐ δεκάκις. Legerat enim περιστερά: ſed eſt διτοκεῖν: non autem δύο. Quid, quod palumbes etiam terna parit, vt infrà Capite quarto.

VII.

VII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν ὀρνίθων, τίκτουσι τὴν ἐαρινὴν ὥραν· καί εἰσιν αἱ μὲν πολύγονοι αὐτῶν· πολύγονοι δὲ διχῶς· αἱ μὲν, τῷ πολλάκις, ὥσπερ αἱ περιστεραί· αἱ δὲ, τῷ πολλὰ, ὥσπερ αἱ ἀλεκτορίδες.

Plurima aues verno tempore pariunt: sed earum quædam multiparæ: atque hoc quidem duplici ratione. Nam aut multùm, vt columbæ: aut multa, vt gallinæ.

C Æ S A R.

NVNC tempus pariundi, & numerum fœtuum notat: & diuisit in πολυγόνους: & alterum quod subiicuit ὀλιγογόνους. Diuisit quoque πολυγονίαν, in multitudinem temporis, & multitudinem fœtus. Multitudinem temporis appellat πολλάκις. Nam columbæ sæpe bina pariunt. Multitudinem verò fœtus, πολλά: vt gallinæ singulos ferè semper. Sed nota non esse veram diuisionem: sed alteram ab altera includi. Nam & gallinæ πολλάκις, & columbæ πολλά. Ad viginti enim pariunt quotannis: sed ἅπαξ πολλά: & πολλάκις καθ' ἕν, erant membra veræ diuisionis: vt perdices & gallinæ.

Notandum: fœcundæ sunt multæ aues, quæ tamen non sunt πολύγονοι: & differunt à sterilibus. Itaque simpliciùs diximus *multiparas*, quàm Theodorus. Ita non expressit Atticismum πολλάκις πολλά: per *crebriùs & numerosiùs*: sed nos *multum, multa*: sic est in prouerbio: *multum haud multa legere oportere.*

VIII. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ γαμψώνυχα, πάντα ὀλιγόγονά ἐστιν, ἔξω κεγχρίδος· αὕτη δὲ πλεῖστα τίκτει τῶν γαμψωνύχων. ὤπται μὲν οὖν καὶ τέτταρα ἤδη· τίκτει δὲ καὶ πλείω.

Quibus vngues vnci sunt, paucos pariunt, omnes prater tinnúnculum: in eo enim genere plurima parit. Quaterni & iam visi sunt pulli: verùm etiam plures parit.

C Æ S A R.

NATVRA fecit coïtum, & partum propter generum continuationem. Ergo prædatricum auium vteros minùs fœcundos fecit eadem ratione. Ne earum insolentia perirent genera.

Τῶν γαμψωνύχων. Theodorus, *in adunco genere*. Vsus est Synecdoche infelici: aduncum genus ab vnguibus notans: antea rectè dixerat: *quibus vngues adunci*. Quanquam & in harum auium genere addendæ sunt, & subintelligendæ quæ aduncum rostrum habent. Nam & hirundo, & riparia, & cypselli adunci sunt vnguibus, & omnes multiparæ: pluréſque pariunt, quàm tinnunculi.

IX. ARISTOTELES.

Τίκτουσι δὲ τὰ μὲν ἄλλα, ἐν νεοττείαις· τὰ δὲ μὴ πτητικὰ, οὐκ ἐν νεοττείαις, οἷον αἵ τε πέρδικες καὶ αἱ ὄρτυγες, ἀλλ' ἐν τῇ γῇ, ἐπηλυγαζόμενα ὕλην. ὡσαύτως δὲ καὶ κόρυδος καὶ τέτριξ.

Cætera in nidis pariunt: at quæ volandi minùs potentes sunt, non: vt perdices, & coturnices: sed in terra astructis festuculis abscondentes: sic & alauda, & tetrix.

C Æ S A R.

NVNC à loco historiam texit: quasi velit dicere, non posse ferre cibum pullis alto loco sitis: sed vtinam hoc non dixisset Philosophus. Nam πτητικὸν, aut celeritatem volandi significat, aut continuitatem tractus. Si celeritatem intelligas: perdicem adultam vix consequitur accipiter: neque à tergo sed de alto ex insidiis: si pertinaciam volandi: scimus coturnices omnes transmittere: si vtrunque, quid celerius alauda? quid contentius, quid altius volat? vt etiam è conspectu hominum sese eripiat. Ea quibus artibus immissuli impetum, & fallit, & fugit, & euadit? Quid ignauiùs pica, quæ altissimis locis nidificat?

Ππτηνά Theodorus, *quæ minùs volant:* malè expreſſit: imò quæ minùs volacia ſunt. Item illud ἐν τῇ γῇ ἐπιλυγαζόμενα τὴν ὕλην, *condenſo frutice prolem muniunt.* Neque expreſſit Philoſophum, neque verum dicit. Neque enim in frutice pariunt, ſed in aruo reſtibili aggeſtis feſtucis, & paleis. λυγάζειν enim eſt obſcurare: λύγα enim obſcurè ſignificat: ἐπιλυγαζόμενα obtegentes.

X. ARISTOTELES.

Ταῦτα μὲν οὖν ὑπηνέμιους ποιεῖται τὰς νοττιάσεις.

Hae igitur omnes vento expoſitos nidos conſtruunt.

CÆSAR.

Sic igitur diſtinguendum eſt. Aues aut nidificant, aut non. Quæ non nidificant, aut deponunt oua nullum in nidum, vt vpupa: aliæ in nidum alterius, vt cuculus. Quæ nidum faciunt, aut in terra faciunt, aut altiùs: atque hæ, aut imponunt ramis, & faſtigiis ædium, vt picæ: aut ſuſpendunt, vt hirundines. Aut indunt in cauernas: hæ bifariam: aut inuentas, vt cypſelli: aut factas ab ſe, vt picus: aliæ in humilibus fruticibus, vt tetrix. Itaque tranſiturus ad eas, quæ in cauernis nidificant, quoniam muniunt eos à ventis, ſic hoc hîc dixit. Nam ſanè plus vento ſunt expoſiti, qui in ramis ſunt. Sunt etiam quædam quæ ſubſternunt, aliæ non, vt vpupa.

Nota νοττιάσεις, *nidificationes.*

XI. ARISTOTELES.

Ὃν δὲ οἱ Βοιώτιοι καλοῦσι μέροπα, εἰς τὰς ὀπὰς ἐν τῇ γῇ καταδυόμενος, νοττεύει μόνος.

Quem Bœotij vocant meropem, *vnus omnium terræ cauernas ſubit, nidificandi gratia.*

CÆSAR.

Mirvm non timere imbres, & reptilia. Nam auium oua deuorant ſerpentes: & vnde facilè non poſſit egerere ſtercus. Hanc auem à Bæotiis meropem vocari, ait: à nobis incognita omnino eſt. Commentarij peregrinationum aiunt, Cretæ auem quandam incolam pulcherrimam, diſtinctam coloribus, quam vulgus *Meliſſophago* vocat: quia apibus victitet. Hanc putant, inter quos Bellonius, eſſe Meropem. At deſcriptio meropis à Philoſopho in nono huius operis, ipſi nullo modo conuenit.

Ὀπάς: *foramina:* ſic Vitruuius parietum foramina in quæ inderentur tigna. Et Galenus τὰς κοτυλίνας τὰς ὀπάς, in libris de *Officio partium.*

Νοττεύει Theodorus, *facit cunabula:* nimium ambitioſè.

XII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ κίχλαι, νοττείας μὲν ποιοῦνται, ὥσπερ αἱ χελιδόνες, ἐκ πηλοῦ, ἐπὶ τοῖς ὑψηλοῖς τῶν δένδρων· ἐφεξῆς δὲ ποιοῦσιν ἀλλήλαις καὶ ἐχομένας, ὥστε εἶναι διὰ τὴν συνέχειαν, ὥσπερ ὁρμαθὸν νοττειῶν.

Turdi in excelſis arboribus è luto, ſicut hirundines nidos faciunt, ſerie quadam inter ſe cohærentes: ita vt catenæ ſpeciem præbeant.

CÆSAR.

Monilibus ſuprà oua ſerpentum: nunc catenæ turdorum nidos comparat.

XIII.

XIII. ARISTOTELES.

Ὁ δ' ἔποψ, μόνος οὐ ποιεῖται νεοττείαν τῶν καθ' ἑαυτὸν νεοττευόντων· ἀλλ' εἰσδυόμενος εἰς τὰ στελέχη, ἐν τοῖς κοίλοις αὐτῶν τίκτει, οὐδὲν συμφορούμενος.

IN eo genere auium quæ nido vtuntur, sola vpupa nullum sibi ædificat: sed ingressa in arborum stipites cauos, ibi parit, nihil eò congerens.

CAESAR.

Τῶν καθ' ἑαυτὸν νεοττευόντων. Nescio quomodo non dicat, καθ' ἑαυτά: putaremus eum hoc dixisse quoniam quædam sunt, quæ non incubant, si id putâsset, vt cuculus: sed statim ait eum nidificare.

Οὐδὲν συμφορούμενος. Theodorus, *sine vllo stramento*: non benè. Nam stramentum ibi est ex putrida materia: neque aliter caux fiunt: sed meliùs nos, *nihil conferens.* Hoc dixit, quia multæ in cauis nidificant. Sed apportant, aut paleas, aut plumas, aut festucas.

XIV. ARISTOTELES.

Ὁ δ' κόκκυξ, ἢ ἐν οἰκίᾳ νεοττεύει, ἢ ἐν πέτραις.

CVculus autem in domicilijs, vel in saxis.

CAESAR.

AT in nido carrucæ certò scimus eum ouum vnicum. Quidam asserunt quandoque duo ponere. At hoc si verum est rarò: illud certissimum.

XV. ARISTOTELES.

Ἡ δ' τέτριξ, ἣν καλοῦσιν οἱ Ἀθηναῖοι οὔραγα, οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς νεοττεύει, οὔτε ἐν τοῖς δένδρεσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς χαμαιζήλοις φυτοῖς.

TEtrix quam Athenienses vragem *vocant, neque in terra, neque in arboribus, sed in humilibus fruticibus.*

CAESAR.

TETRIX quæ auis sit, multùm, diúque dubitaui: apud Plinium de ea verbum nullum. Aristoteles hîc solùm: at nec faciem, neque figuram describit: suprà eam cum alauda coniungit, aítque simili modo nidificare. Quo ductus argumento existimaui eam esse ex alaudarum genere: eámque esse quam *Calandram*, vulgus Gallicum vocat. Maior quidem alauda, penè eadem forma, atque viuendi ratione, crassiore tamen voce ac splendidiore: frequens in Gallia Narbonensi. At cùm eam parere in humilibus fruticibus, & non in terra, dicat Philosophus, nonnihil, pendens adhuc animi tamen, de sententia dimoueor. Neque absurdum est & hanc & alaudam, ἐν τοῖς χαμαιζήλοις φυτοῖς parere. Cum hi frutices à solo parùm, aut minimùm exurgantur. Sunt qui vocis affinitate ducti tetraonem, & tetrigem eandem esse voluerunt. Quod si idem nobis liceret, Athenæus in nono, multum ex Alexandro Myndio & Epicharmo sententiam nostram iuuaret, qui tetragem inter paruas aues & καρποφάγους, & σπερμολόγους numerat. τέτριξ & τέτραξ, aliquo modo conuenire videntur: sed cùm idem paulo post dicat, eam autem tunc, dum inquireretur à doctis quid esset tetrax, allatam, & posteà coctam conuiuis ad comedendum appositam, maximum gallinaceum magnitudine æquare, atque ad porphyrionis similitudinem accedere, neque tetraonem esse: tetragémque omnino à superioribus diuersam.

Χαμαιζήλοις φυτοῖς. Theodorus vnico verbo *frutici*: sed frutices etiam sunt auellanæ, neque tamen χαμαίζηλοι.

CAPVT SECVNDVM,

Ouorum partes, & eorum differentiæ.

XVI. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ ᾠὸν ἁπάντων ὁμοίως τῶν ὀρνίθων, σκληρόδερμόν τί ἐστιν, ἐὰν γόνῳ γένηται, καὶ μὴ διαφθαρῇ· (ἔνια γὰρ μαλακὰ τίκτουσιν αἱ ἀλεκτορίδες.)

Oua omnium auium similia inter se putaminis duritia: si eius generatio non corrumpatur. Mollia enim nonnulla gallinæ pariunt.

CÆSAR.

Post modum coëundi, longè meliùs factum esset, si distinxisset modum pariendi in ᾠοτόκα καὶ ζωοτόκα. Deinde narrâsset tempus. Tertiò numerum & vices. Quartò incubationem. Postremò ouorum differentiam. Tum naturam pullorum, quandiu sunt pulli. Declarat igitur hîc oui partes: & caussam finalem earum: ex qua pullus fiat; ex qua alatur: & sexus indicia: & figuras: & colores: & ordinem naturæ in eius generatione Species æquiuocas: genitiuorum & irritorum, eorúmque caussas: & quando possint perfici. Prætereà aliam caussam, finalem scilicet, sub ratione cibi: ibíque affectus multos.

XVII. ARISTOTELES.

Καὶ δίχροα τὰ ᾠὰ τὰ τῶν ὀρνίθων, ἐκτὸς μὲν τὸ λευκὸν, ἐντὸς δὲ τὸ ὠχρόν.

Duo colores in ouis auium ambiente luteum albumine.

CÆSAR.

Malui luteum, quàm vitellum dicere: quoniam coloris mentio erat. Intellige autem colores humorum, non corticis.

XVIII. ARISTOTELES.

Διαφέρουσι δὲ καὶ τὰ τῶν περὶ ποταμοὺς καὶ λίμνας γινομένων ὀρνέων, πρὸς τὰ τῶν ξηροβιωτικῶν. πολλῷ πλεῖον γὰρ ἔχει τὰ τῶν ἐνύδρων κατὰ λόγον τὸ ὠχρὸν, πρὸς τὸ λευκόν.

Fluuiatilium & palustrium differunt multa oua ab iis, quæ in sicco degunt. Aquatilium namque exceditur albumen à luteo præter modum.

CÆSAR.

Ponit differentiam à summis generibus: & mirum videbatur: siquidem aqueæ naturæ plus his est, ergo plus albuminis esse debuit. Proposuit species ποταμίων, scilicet, & λιμνωτικῶν: & posteà subdit genus τῶν ἐνύδρων. Sed & oua anatum marinarum eiusdem sunt modi.

Nota etiam cùm dixit πολλὰ: difficilè autem est, simul & temerarium, dicere, πάντα. Hæc omnia omisit Theodorus malè: & magno periculo mentiendi.

Κατὰ λόγον, *ex proportione* Theodorus. Nos *præter modum* diximus. Est enim λόγος modus in aliis ouis.

Ξηροβιωτικῶν Theodorus *terrestribus*, malè. Neque enim fideliter est secutus cùm posset: sed etiam falsò. Neque enim terrestres aues dicuntur. Itaque fugit hoc Philosophus, & à victu notauit. Nam anates, atque anseres cortales, sunt, vt nunc vult Theodorus appellare, terrestres: & tamen ὑγροβιωτικά. Prætereà cocalus auis alba, pedibus rubris, pisce victitat, & tamen non est τῶν ἐνύδρων: neque enim aquas subit.

XIX.

XIX. ARISTOTELES.

Καὶ τὰ χρώματα δὲ τῶν ᾠῶν διαφέρει κατὰ γένη τῶν ὀρνίθων. τῶν μὲν γὰρ, λευκά ἐστι τὰ ᾠὰ, οἷον περιστερᾶς καὶ πέρδικος· τῶν δὲ ὠχρὰ, οἷον τῶν περὶ τὰς λίμνας· τῶν δὲ, κατεστιγμένα, οἷον τὰ τῶν μελεαγρίδων καὶ φασιανῶν. τὰ δὲ τῆς κεγχρίδος, ἐρυθρά ἐστιν, ὥσπερ μίλτος.

Ovorum colores etiam alij alijs auium generibus. Nam quarundam alba sunt, vt columbæ, & perdicis: alijs pallida, vt palustrium: alia punctis distincta, vt meleagridum & phasianarum. Tinnunculi rubra quasi minium.

CAESAR.

NVNC de corticis differentijs. Respondent igitur palustrium cortices humori: plus enim lutei continent. Itaque putamen ipsum quoque pallidum erit. Aliorum ratio perobscura est. Nam galguli alba sunt, ipse aureus: corui alba, ipse niger: gallinæ alba, ipsa tum nigra, tum alba, tum varia: pauonis alba, ipse pictus.

Quæ sint meleagrides, & quid de his sentiam, alibi à nobis satis factum studiosis putamus. Si sint eæ quas vulgus *Gallos Indicos* vocat, cur Ælianus ait esse rostro & acuto, & maiori, collo autem nigro, breuiore & crassiore quàm cæterarum auium? in ijs enim, quas educamus, nihil horum apparet. In Brasiliæ regione eóque maximo terrarum ambitu ab Hispanis nuper repertarum, magna copia horũ animalium: quę hinc nõ allata, vt multa alia, sed ibi nata & reperta ab aduenis fuerunt: atque eorum opera denuò ad nos peruenerunt.

Κεγχρίδος *tinnunculi.* Plinium sequuti. Aristoteles eùm cenchridis oua rubra esse dicat, idémque de tinunculo Plinius prodat: eundem esse putamus.

XX. ARISTOTELES.

Ἔχει δὲ τὸ ᾠὸν διαφοράν. τῇ μὲν γὰρ, ὀξὺ, τῇ δὲ, πλατύτερόν ἐστιν.

Differunt inter se oui partes: hæc obtusior, illa latior.

CAESAR.

NVnc partis partes distinguit per figuram. Πλατύτερον dixit: eùm tamen ὀξὺ καὶ ὀξύτερον obtusiùs dicas: respondet enim acuto.

XXI. ARISTOTELES.

Ἐξέρχεται δὲ πρότερον τὸ πλατύ.

Egreditur autem latior pars prior.

CAESAR.

RAtione non caret: mollius enim deponitur. Si verò in mucronem exiret, decideret maiore impetu: altera ratio à nisu: vertitur autem vt à vento meta, si obijcias basis superficiem. Prætereà musculi cùm expellunt comprimunt se: Ita etiam comprimunt ouum.

XXII. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ τὰ μὲν μακρὰ καὶ ὀξέα τῶν ᾠῶν, θήλεα· τὰ δὲ στρογγύλα καὶ περιφέρειαν ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ, ἄῤῥενα.

Ex oblongis & acutis fœminæ generantur. Ex ijs quæ mucronem obtusum habent, mares.

CAESAR.

NVNC à caussa finali ponit differentias. Est enim ouum propter pulli generationem. Habet autem caussam hanc. Quoniam calidiora sunt rotundiora. Calor enim plus potest cùm plus operatur. Est enim caloris congregare & constituere. Itaque etiam perfectiora

ſunt à figura,& à fine. Quanquam Columella aliter ſentiat. Nam *qui volet*, inquit, *quamplurimos mares excludi, longiſsima quaque, & acutiſsima oua ſubijciet, & rurſus cùm fœminas, quamrotundiſsima.*

Dixit Philoſophus oua ſunt θήλεα καὶ ἄρρενα κατὰ δύναμιν: vt oſtenderet eſſe materiam. Verum enim eſt ſi dicas. Aurum eſt annulus κατὰ δύναμιν.

XXIII. ARISTOTELES.

Ἐκπέττεται μὲν οὖν ἐπωαζόντων τῶν ὀρνίθων οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτόματα ἐν τῇ γῇ ὥσπερ ἐν Αἰγύπτῳ, κατορυττόντων εἰς τὴν γῆν ἐν τῇ κόπρῳ. καὶ ἐν Συρακούσαις δέ φιλοπότης τις, ὑποτιθέμενος ὑπὸ τὴν ψίαθον εἰς τὴν γῆν, τοσοῦτον ἔπινεν, ὥς φασι, χρόνον συνεχῶς, ἕως ἐκλεπισθείη τὰ ᾠά. ἤδη δὲ καὶ κείμενα ἐν ἀγγείοις ἀλεεινοῖς, ἐξεπέφθη καὶ ἐξῆλθεν αὐτομάτως.

AC nihilo quidem ſecius ſponte ſua in terra, quàm auium incubatu perficiuntur. Quemadmodum in Aegypto defodiunt in fimo terra abruto. Et Syracuſis prodidêre potatorem quendam, ouis ſub ſtoria humo ſtratis tandiu potare, nunquam opera intermiſſa, ſolitum eſſe dum oua excluderentur. Iam verò etiam indita in vaſis tepidis eo concocta ſunt, vt exirent ſponte pulli.

CAESAR.

NVNC ponit cauſſam efficientem ipſius finis: ſcilicet modum generandi pulli: vt non ſolum matricum calore, ſed etiam externo perficiantur.

Ἐκπέττεται, ſcilicet ad generationem. Nam ſi ſimpliciter intelligas, falſum eſt. Ipſa enim iam ſunt perfecta. Itaque addidit ἐκ: vt ex maturo ouo maturum animal fiat. Nam ſanè durum verbum eſt apud Latinos. Theodorus non eſt veritus ponere *concocta*. Nos cùm meliùs non poſſemus, idem coacti ſumus facere. Sed cùm pro cibo etiam ſint. Itaque durum verbum. At hoc feciſſe videtur: quoniam erat ei ter interpretandum hoc verbum ἐκπέττεται: & ſemel ἐκλέπειν: ſemel in principio. Iterum in commate eiuſdem clauſulæ: ſic ἐκπέττεται μὲν οὖν ἐπωαζόντων τῶν ὀρνίθων οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτόματα, ἐν τῇ γῇ. Vbi ſubticuit verbum Ariſtotelis. Nos in girum coëgimus orationem, per verbũ *perfici*: id eſt *finem naturæ* conſequuntur. Neque enim oua ſunt perfecta. Quanquam ſunt perfecta oua. Ergo cùm vitaret hanc repetitionem Theodorus, ἐκλέπειν interpretatus eſt ſic. *Donec oua ederent fœtum.* At oua non agunt: neque quicquam edunt: ſed calor ex ouis. Rectè dixiſſet. Ex ouis fœtus redderetur. Itaque Philoſophus dixit, ἐξῆλθεν: *ex ipſo pulli exiuêre*: viuenti enim competit actio: non autem ouo iam, non ſolùm non viuenti, ſed etiam quod nuſquam eſt.

Theodorus *pulliciem* poſuit: non malè: eſt enim ex Columella.

XXIV. ARISTOTELES.

Ἡ μὲν οὖν γονὴ πάντων τῶν ὀρνίθων λευκή, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων ζώων.

AVium genitura omnium candida qualis etiam aliorum animalium.

CAESAR.

NVNC ipſam ouorum generationem narraturus, incipit à principijs ipſius: materiali & formali: ſcilicet à genitura auium. Cuius colorem neceſſariò deſcribit, propterea quòd in auibus non eſt ſanguis menſtruus. Vnde puto etiam vnum ex argumẽtis eſſe, quamobrem Ariſtoteles, contrà quàm Hippocrates, putârit, ex albumine oui pullum generari. Et ſanè non temerè: cùm vidiſſet pullum iam conſtitutum, & tamen vitelli partem extare. Quo ſcilicet exhauſto per vmbilicum, quæreret cibum foris, atque exiret. De hac diſputatione fuſiùs in Exercitationibus noſtris de *Subtilitate*.

XXV. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ ὀχευθῇ, ἄνω πρὸς τὸ ὑπόζωμα λαμβάνει ἡ θήλεια.

IDque inita fœmina excipit de ſuperiore loco, qui ſubeſt præcincturæ.

CAESAR.

CAESAR.

SEMPER Physico necessaria est loci & temporis historia: sunt enim concausæ. Nec temerè dixit λαμβάνει. Quoniam in eo, qui decimus *Historiarum* inscribitur, ostendimus quomodo matrices in sinum vltimum trahunt genituram à vestibulis in quæ iacta est.

XXVI. ARISTOTELES.

ΚΑὶ τὸ μὲν πρῶτον μικρὸν καὶ λευκὸν φαίνεται τὸ ᾠόν, ἔπειτα ἐρυθρὸν καὶ αἱματῶδες· αὐξανόμενον δὲ, ὠχρὸν καὶ ξανθὸν ἅπαν. ὅταν δὲ ἤδη γίγνηται ἀδρότερον, διακρίνεται· καὶ ἔσω μὲν, τὸ ὠχρὸν, ἔξω δὲ, τὸ λευκὸν περιίσταται. ὅταν δὲ τελειωθῇ, ἀπολύεται καὶ ἐξέρχεται· ὑπὸ τῷ καιρῷ ἐκ τοῦ μαλακὸν εἶναι μεταβαλόντος εἰς τὸ σκληρόν· ὥστε ἐξέρχεται μὲν οὔπω πεπηγός· ἐξερχόμενον δὲ, εὐθέως πήγνυται καὶ γίνεται σκληρὸν, ἐὰν μὴ ᾖ νενοσηκός. ἐφάνη δὲ ἤδη, οἷα ἔν τινι καιρῷ γίνεται, τὸ ᾠόν· ἅπαντα γὰρ ὠχρὰ ὁμοίως ἐστὶν, ὥσπερ ὕστερον ὁ νεοττός. τοιαῦτα καὶ ἐν ἀλεκτορίδι διαιρημένῃ ὑπὸ τὸ ὑπόζωμα, ἧπερ αἱ θήλειαι ἔχουσι τὰ ᾠά, τὸ μὲν εἶδος ὠχρὰ ὅλα, τὸ δὲ μέγεθος, ἡλίκα ᾠά. ἃ ἐν τέρατος λόγῳ τιθέασιν.

AC primùm quidem exiguum & candidum videtur: deinde rubrum ac sanguineum: vbi creuit, luteum, flauum totum. Iam amplius auctum discernitur: atque intus quidem luteum exteriore albumine ambitur. Cùm verò perfectum fuerit, absoluitur, atque exit. Quo tempore è molli mutatur in durum. Cùm enim egreditur nondum concreuit: & simul atque prodijt, spissatur, ac durescit, nisi morbo quopiam prauentum sit. Editum etiam aliquando fuit ouum tale, quale quodam tempore est luteum scilicet, qualia & sunt omnia, & est tandem pullus. Hoc enim colore in dissecta gallina videntur sub præcinctura loco, vbi illa oua continent. Specie quidē lutea: at magnitudine tanta, quanta sunt oua, quæ in prodigij loco deputare consueuère.

CAESAR.

EXCEPTO semine genitali, sex tempora assignat futuri pulli, mutandíque oui. Primum, candidi: secundum, rubri: tertium, flaui: quartum, perfecti intus: quintum, egredientis: sextum, egressi. In altera parte historiæ dixit hæc omnia perspecta esse in dissectis gallinis. In postrema ponit ortum ouorum sine albumine, & magnitudinem: quam comparat cum ouorum quorundam exiguitate. Quæ oua cùm eduntur à gallina, prodigij loco habentur: putáruntque veteres superstitiones rei detrimentum portendi.

Αἱματῶδες non temerè. Quoniam sanguine concretum animal descripturus est. Theodorus *cruentum*, non placet. Viuit enim iam saltem in potentia: at cruor est κρύος.

Ὠχρὸν καὶ ξανθὸν: non est ταυτολογία. Sed vitelli quidam sunt lutei: quidam valde rubri: quidam flaui diluti. Et dixit ἅπαν: sicut primum λευκὸν ἅπαν. Et tamen non erit, neque λευκὸν, neque ὠχρὸν ἅπαν. Sed vtrunque simul. Ergo pars non totum: & nota verbum διακρίνεται *discernitur*: quoniam erat in potentia intus.

Non potest dici quanta sit suauitas in oratione: ἐκ τοῦ μαλακὸν εἶναι μεταβαλόντος εἰς τὸ σκληρόν. Theodorus consultissimè addidit *putamine*. Neque enim succus interior, durior est. Imò luteum, fortasse non tam durum.

Theodori verba, *quibuscunque emergit portionibus*: non sunt in Codice nostro. Neque verum est, ipsum quacunque sui parte durescere.

Ἐὰν μὴ νενοσηκός, Theodorus: *nisi vitio vuluæ defecerit*. Imò etiam alia sunt impedimenta quibus fieri potest, vt ouum ipsum sanum non sit, præter vuluæ vitium.

Ταῦτα γὰρ ἐν ἀλεκτορίδι. Theodorus, *reperta sunt*. Imò repetiuntur: vt sciamus, ita esse semper. Iccirco Philosophus dixit διαιρημένῃ, non διῃρημένῃ. Nam vult comparare id quod rarò euenit, scilicet ouum, sine albumine editum aliquando, cum eo quod semper natura tale est: scilicet cum ouo dum à gallina continetur sub septo.

Ὥσπερ ὕστερον ὁ νεοττός. Quare hoc addidit Aristoteles, qui putat ex alio fieri pullum non ex luteo? imò dicamus, ὕστερον, confirmare sententiam suam. Nanque primordia dicit candida: pallidescere posteà, quoniam luteo alatur. Infrà autem docet mutationem candidi in luteum: luteúmque euadere vitellum.

Τὸ δὲ μέγεθος. Theodorus, *magnitudine oui perfecti*: malè. Et addidit: & falsò: neque enim perfectum ouum pro ostento haberi potest: perfectio enim non tantùm partium ratione constat,

sed

ſed etiam quantitate. Itaque infantem dicimus imperfectum virum: atqui ille omnes ſuas partes habet.

XXVII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ λέγοντες, ὅτι ὑπολείμματά ἐστι τὰ ὑπηνέμια τῶν ἔμπροσθεν ἐξ ὀχείας γινομένων, οὐκ ἀληθῆ λέγουσιν. ὦπται γὰρ ἱκανῶς ἤδη ἀνόχευτοι νεοττίδες ἀλεκτορίδων καὶ χηνῶν, τεκοῦσαι ὑπηνέμια. τὰ δὲ ᾠὰ τὰ ὑπηνέμια, ἐλάττω μὲν τῷ μεγέθει γίνεται καὶ ἧττον ἡδέα, καὶ ὑγρότερα τῶν γονίμων, πλήθει δὲ πλείω. ὑποτιθεμένων δὲ τῇ ὄρνιθι, οὐδὲν παχύνεται τὸ ὑγρὸν, ἀλλὰ τό τε ὠχρὸν διαμένει καὶ τὸ λευκὸν, ὅμοια ὄντα.

Qui aiunt hypenemia reliquias eorum eſſe quæ antea è coitu generata ſunt, haud rectè ſentiũt. Nam compertum fuit in gallinarum atque anſerum genere, eiuſmodi oua edita eſſe à nouellis ſine vllo coitu. Eorum ouorum magnitudo minor, minúſque ſuauia, & liquidiora quàm ea, quæ apta ſunt ad generationem. Sed plura numero. Si aui ſubijciantur, liquor ille non craſſeſcit, neque aut luteum, aut candidum à priſtina mutatur natura.

C Æ S A R.

NVNC ſpeciem æquiuoca materia narrat. Mox alteram, quam vocat οὔρια. Confutat veterem opinionem valido argumento. Nam pullaſtræ nondum edidêre alia oua: ergo non ſunt aliorum reliquiæ. Ita ex illius definitionis deſtructione, potes aliam definitionem conſtruere. Comparat cum perfectis ouis: à magnitudine, à guſtu, à conſiſtentia: per quæ ab illis vincantur: ſed vincunt numero. Sanè ſunt & minora: ita quantitatis illius defectus compenſatur: & ſunt imperfectiora: Ergo minori negotio eduntur à natura. Poſtremò à fine. Neque enim quicquam ex illis gignitur, neque accipiunt αὔξησιν.

Νεοττίδες Theodorus *iuuencas*: nos ex Columella *nouellas* diximus.

Ἐλάττω μὲν Theodorus, *ſterilia*, de ſuo addidit. Quanuis certè ſterilia ſint.

Ὑποτιθεμένων τῇ ὄρνιθι: ſic transferas: *fruſtrantur operam incubantium*. Neque enim craſſeſcit intus quicquam: ſed tam luteus, quam candidus liquor talis perſtat, qualis erat. Nolui dicere vitellum, quoniam à vita dicatur, quæ in illis nulla eſt. Τῇ ὄρνιθι autem, auibus intellige cuiuſcunque ſint generis, non ſolùm gallinacei.

XXVIII. ARISTOTELES.

Γίνεται δὲ ὑπηνέμια πολλῶν, οἷον ἀλεκτορίδος, πέρδικος, περιστερᾶς, ταῶνος, χηνὸς, χηναλώπεκος.

Eduntur hypenemia à multis. Gallina, perdice, columba, pauone, anſere, vulpanſere.

C Æ S A R.

NVnc eorum cauſſam efficientem per genera perſcrutatur. Etiam ab aquilarum, & accipitrum genere id fieri conſtat. Nos alaudarum, & carduelium caueis incluſarum vidimus.

XXIX. ARISTOTELES.

Ἐκλέπεται δὲ, ἐπωαζουσῶν, ἐν τῷ θέρει θᾶττον, ἢ ἐν τῷ χειμῶνι. ἐν ὀκτωκαίδεκα γὰρ ἡμέραις αἱ ἀλεκτορίδες ἐν τῷ θέρει ἐκλέπουσιν· ἐν δὲ τῷ χειμῶνι, ἐνίοτε πέντε καὶ εἴκοσι.

Incubatu æſtiuo, quàm hyberno celeriùs excluduntur. Per æſtatem enim gallinæ duodeuiceſimo die abſoluunt: hyeme interdum ad quinque & viginti.

C ÆE S A R.

HISTORIA à tempore: ſane adiuuante aëris calore, non ſolùm aucto calore matricis: ſed etiam agente in oua ipſa. Neque enim refrigerantur ſurgentibus illis ad res naturæ neceſſarias. Etiam à locis potuit. In Ægypto enim celeriùs exeunt: etiam propè furnos ſponte.

XXX.

XXX. ARISTOTELES.

Διαφέρουσι μέντοι καὶ αἱ ὄρνιθες ὀρνίθων, τῷ ἐπωαστικώτεραι εἶναι ἕτεραι ἑτέρων.

SAnè ipsæ quoque aues inter se differunt: quòd alijs aliæ incubationi aptiores.

CAESAR.

SVprà à tempore: nunc à speciebus. Eadem subest ratio caloris innati, & patientia animi.

XXXI. ARISTOTELES.

Ἐὰν δὲ βροντήσῃ ἐπωαζούσης, διαφθείρεται τὰ ᾠά.

COelo tonante quæ fouentur oua, corrumpuntur.

CAESAR.

QVANTVM possit aër in nos, tot locis Galenus declarat, vt etiam vsque ad fastidium. Quantò magis aër, tantò cum motu & sonitu? quantò magis inchoaro animali? Nam etiam fœtus mulieres aborsas metu vidimus. Hanc autem historiam ponit, quasi affectum ab euentu. Ἀπὸ συμβεβηκότος.

XXXII. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ καλούμενα ὑπό τινων κυνόσουρα καὶ οὔρια, γίνεται τοῦ θέρους μᾶλλον.

QVæ autem cynosura *&* vrina *ab aliquibus dicuntur, per æstatem magis oriuntur.*

CAESAR.

MElivs fecisset apponere hanc speciem superiori. Nunc autem interposuit vtiliũ ouorum narrationem. Sunt enim cynosura, quasi vrina canis, non sicut cœleste sydus à cauda, Græcorum ineptijs, qui Vrsæ caudam apposuêre: sic οὔρια παρὰ τὸ οὖρον, non παρὰ τὴν οὐρὰν: neque παρὰ τὸν οὖρον venrum, vt diximus in decimo huius operis. Infrà de his aliquid dicet. Æstate aurem eueniũt, soluta corporis constitutione nimio calore. Quare duriusculè loquutus est Theodorus, cùm dixit, *consistunt*: infelicirer etiam *canicularia* κυνόσουρα.

XXXIII. ARISTOTELES.

Ζεφύρια δὲ καλεῖται τὰ ὑπηνέμια ὑπό τινων, ὅτι ὑπὸ τὴν ἐαρινὴν ὥραν φαίνονται δεχόμεναι τὰ πνεύματα αἱ ὄρνιθες. τοιοῦτον δὲ ποιοῦσι καὶ τῇ χειρί πως ψηλαφώμεναι.

VOcantur etiam à nonnullis hypozephyria *ea, quæ* hypenemia *diximus: propterea quòd verno tempore excipere auras aues solent. At hoc ipsum faciunt etiam si certo tempore attrectentur.*

CAESAR.

NVnc redijt ad hypenemia, eáque declarat per aliud nomen, nominísque communem rationem, Nam Zephyrus venrus est. Ar qui ventus? quem genitrabilem vocauêre. Hoc mendacium eriam de equabus Lusitanis Græci ausi sunt prodere, vento eas concipere. Sed confutat Aristoteles. Nam aliam prodit caussam: arractionem scilicet. Ea igitur titillatione mouentur humores, & miscentur calore item moto. Sed ventus nihil facir ad generationem sicut pars: sed sicut mouens.

Χειρί πως ψηλαφώμεναι. Quoniam non quauis attrectatione, sed suaui, & titillaroria. Theodorus spurcissimè & barbarè loquutus est: *si digito in genitale palpetur.* Quæ enim hæc est locutio, *palpare in genitale?* Aut quis improbus primùm id ausus est, qui non æquè Græcus fuit?

XXXIV.

XXXIV. ARISTOTELES.

Γίνεται δὲ τὰ ὑπηνέμια γόνιμα, καὶ τὰ ἐξ ὀχείας ἤδη ἐνυπάρχοντα, μεταβάλλει τὸ γένος εἰς ἄλλο γένος, ἐάν, πρὶν μεταβαλεῖν ἐκ τοῦ ὠχροῦ εἰς τὸ λευκόν, ὀχεύηται ἢ τὰ ὑπηνέμια ἔχουσα, ἢ τὰ γόνῳ εἰλημμένα ἐξ ἑτέρου ὄρνιθος· καὶ γίνεται τὰ μὲν ὑπηνέμια, γόνιμα· τὰ δὲ προϋπάρχοντα, κατὰ τὸν ὕστερον ὀχεύοντα ὄρνιθα. ἂν δὲ ἤδη μεταβάλλον εἰς τὸ λευκόν, οὐδὲν μεταβάλλονται, οὔτε τὰ ὑπηνέμια ὥστε γενέσθαι γόνιμα· οὔτε τὰ γόνῳ κυούμενα, ὥστε μεταβάλλειν εἰς τὸ τοῦ ὀχεύοντος γένος. καὶ ἐὰν ὑπαρχόντων δὲ μικρῶν, διαλείπῃ ἡ ὀχεία, οὐδὲν ἐπαυξάνεται τὰ προϋπάρχοντα· ἐὰν δὲ πάλιν ὀχεύηται, ταχεῖα γίνεται ἡ ἐπίδοσις εἰς τὸ μέγεθος.

Quemadmodum hypenemia euadunt vtilia ad generationem: ſic etiam quæ iam è coitu ſunt conſtituta, tranſeunt è ſuo genere, in genus aliud: ſi anteaquam hypenemia habet, ineatur priuſquam luteum in candidum mutetur: aut quæ vtilia ad generandum oua concepit, cum alterius generis aue coeat. Atque ita, & hypenemia fiunt genitiua: & genitiua ſuſcipiunt maris formam, qui poſterior inierit. Quòd ſi iam in album facta ſit mutatio, ipſa non mutantur. Neque hypenemia vt fiant genitiua, vel ſemine concepta, vt in genus tranſeant ineuntis. Præterea cùm adhuc parua ſunt, ſi coitus intermittatur, non creſcunt ea quæ antea inerant. Repetito autem coitu celeriter ad ſuum perficiuntur incrementum.

CAESAR.

PVLCHERRIMA hiſtoria, ſubtilis & candida. Et miro connexu duorum ouorum: inchoatorum, & perfectorum. Nam inchoata perficiuntur maris initu. Vt non ſolùm ſemen maris perficiendi vim habeat inchoata, ſed etiam deſtruendi perficientem: & perficiendi id, à quo abſtulit perfectionem. Eſt igitur quaſi teſtamentum: cuius vltima voluntas valet. Vtriſque autem tempus idem: antequam diſcernatur album à luteo. Hoc igitur facit coitus. Quare in ſecunda parte etiam alium effectum notat: incrementum ſcilicet.

Προϋπάρχοντα. Quoniam ex priori coitu iam ſunt perfecta.

Suprà meliùs dixit διακρίνεται, de albumine & vitello, quàm hîc μεταβάλλει. Nam album ibi ineſſe in prima in luteo ſignificat: hîc autem mutarur: ad ſenſum ſcilicet. Nam initio totum candidum eſt: deinde coquitur, & fit luteum totum: poſteà diſcernitur. Sed Theodorus etiam plus premit nos, cùm dicit: *candidum acceperunt humorem*. Neque enim accipiunt: ſed diſcernitur.

Τὸ μέγεθος. Non vacat articulus: ſed ſignificat ſuam magnitudinem, quæ debetur à natura.

XXXV. ARISTOTELES.

Ἔχει δὲ φύσιν τοῦ ὠοῦ τό τε ὠχρὸν καὶ τὸ λευκὸν ἐναντίαν, οὐ μόνον τῷ χρώματι, ἀλλὰ καὶ τῇ δυνάμει. τὸ μὲν γὰρ ὠχρὸν, ὑπὸ τοῦ ψύχους πήγνυται. τὸ λευκὸν δὲ, οὐ πήγνυται, ἀλλ' ὑγραίνεται μᾶλλον. ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς, τὸ μὲν λευκὸν πήγνυται· τὸ δὲ ὠχρὸν, οὐ πήγνυται, ἀλλὰ μαλακὸν διατελεῖ, ἂν μὴ κατακαυθῇ. καὶ μᾶλλον ἑψομένου ἢ πυρουμένου συνίσταται καὶ ξηραίνεται.

Luteum ouorum atque albumen contrariam naturam obtinent: non ſolùm colore, ſed etiam poteſtate. Luteum enim à frigore denſatur. Albumen non denſatur, ſed magis liqueſcit. Contrà ab igni ſpiſſatur albumen, luteum non ſpiſſatur, ſed molle permanet, niſi peruratur. Et elixando, quàm aſſando plus concreſcit, atque ſiccatur.

CAESAR.

NVNC partium differentias ab effectibus. Albuminis igitur natura à frigore eſt. Itaque patitur à calore: contrà luteum à frigore. Primus affectus eſt lutei communis cum candido per contrarietatem. Secundus eſt communis cum candido per ſimilitudinem. Nam ſi valde coquatur etiam luteum coït. At tertius an ſit lutei ſolius, vt aſſando minùs areſcat, quàm elixando. An & hoc habeat commune cum albumine per contrarietatem? Nam ſanè aſſatum albumen plus deſſatur. Atque hîc ſanè pulcherrima eſt naturæ inueſtigatio. Nam ſi luteum plus patitur à frigore, quàm à calore: Ergo etiam à calore humidiore plus patitur, quàm à ſicciore. Ratio autem eſt. Nam feruente aqua non cogitur ita citò albumen. Itaque calor dimanat ad vitellum. At cùm aſſatur, cogitur citiùs albumen. Itaque vitellus retinet diutiùs naturam ſuam. Puto illi ſi in

mentem

mentem veniffet:oua percocta agiliùs celeriúfque verfari fcripfiffet. Rario aurem eft: quia crudis inrus liquor mouetur:& motus conrenrionem impedir. Narare quoque oua, notandum eft, quæ vtilia non funr ad generationem:& fuauiora effe ad guftum rorunda quàm longa,& minora,quàm grandia, & recenria,quàm vetufta.

Ἑψομένου ἢ πυρουμένου. Theodorus, *in aqua feruente quàm ad ignem.* Mirum tantum virum omififfe ram fignata verba. *Elixare & affare.* Cùm lixa fir aqua apud veteres. Er *affare* fit ab areo,arfi, arfum. Nam etiam aqua ad ignem feruet. Quonam igitur modo diftinxit?

XXXVI. ARISTOTELES.

Ἑκάτερον δὲ χωρὶς ἐν ὑμένι διείληπται ἀπ' ἀλλήλων.

VTrunque autem feorfum à fe inuicem in membrana diffeptum eft.

C Æ S A R.

VNC humorum fitum & modum declarat διείληπται: prægnans verbum. Nanque διὰ fignificat feparationem. Iraque minùs plenè Theodorus dixit: *Membrana difcernuntur:* fi addidiffer:præpofitionem expreffiffer. Nunc non fatis eft, *difcerni.*

Addere poterar Philofophus differentiam membranarũ. Nam exterior craffior eft,qua albumen conrinerur. Er fanè officio eft operofiore.

Scriptum eft ὑπ' ἀλλήλων, non ἀπ' ἀλλήλων: mendum puto effo.

XXXVII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ πρὸς τῇ ἀρχῇ τοῦ ὠχροῦ χάλαζαι, οὐδὲν συμβάλλονται πρὸς τὴν γένεσιν, ὥσπερ τινὲς ὑπολαμβάνουσιν. εἰσὶ δὲ δύο ἡ μὲν κάτωθεν, ἡ δὲ, ἄνωθεν.

QVæ ad principium lutei grandines hærent, nihil conferũt ad generationem,quemadmodũ quidã fufpicãtur. Duæ eæ funt: altera in imo, altera in sũmo.

C AE S A R.

NEscio quam ἀρχὴν vocat. In te orbiculata,qualis eft vitellus,quid fit principium nefcio. Sic lineam infiniram eam appellârunt Marhematici. Er morum infinirum Philofophus in lib. de *Cælo.* Er Hippocrates dicit in homine nihil effe principij,aut finis,fed orbis cuiufdam fpeciem præ fe ferre. Infrà proximo Capite partem acutam oui, appellat oui principium. Quoniam inde exeat pullus. Et fanè fi grando in hypenemijs inuenitur, non eft neceffaria. Er in multis vnica ranrùm eft.

XXXVIII. ARISTOTELES.

Συμβαίνει δὲ περὶ τὸ ὠχρὸν καὶ τὸ λευκὸν, καὶ ὅταν ἐξαιρεθέντα συγκεράσῃ τις πλείω τοιαῦτα εἰς κύστιν, καὶ ἕψῃ μαλακῷ καὶ μὴ συντόνῳ πυρὶ τὸ ὠχρὸν εἰς τὸ μέσον συνίσταται πᾶν κύκλῳ, τὸ δὲ λευκὸν, κύκλῳ περιίσταται.

EVenit autem, vt cùm quis vitellos atque albumina multa exempta, inque veficam indita commifcuerit, atque elixârit igni molliore remiffioréque: lutea tota maffa in medium coeat orbiculare: alba autem huic circunfundatur.

C Æ S A R.

TRACTAT effectus à natura loci: vt etiam fciamus alibi effe centrum, quàm in medio terræ. Hoc fanè argumento epicycli Aftrologorum admittentur. Quod etiam cẽfet Hippocrates. Rario aurem eft: quia albumen leuius eft,& longe magis lubricum. Itaque ignis vi motum, vtrunque graue in medium coït, circumrefilienre leui, lapfu lubrico.

Εἰς κύστιν *in patinam* Theodorus: benè fanè: at μὴ συντόνῳ *continente,* malè.

Ἐξαιρεθέντα. Διαιρεῖν *diuidere.* Ἐξαιρεῖν *diuifa eximere.*

Theodorus alterum κύκλῳ lurei omifit, malè. Neque enim fruftra. Nam Ariftoteles in primo *Phyficorum,*& lib. de *Cælo,* oftendit partes confimiles effe eiufdem figuræ,& totius. Itaque virellus vt eft globi figura. Ita virelli fi coeãt. Alterum κύκλῳ albuminis interpreratus eft, *in oras.* Profectò non venir in mentem oram effe filum ipfum,lineámve extremam terminatæ latitudinis: aut fine profunditate verè: aut analogicè cum pauca profunditate.

CAPVT TERTIVM,

De auium coïtu, & partu.

XXXIX. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ ἀλεκτορείδων αἱ νεοττίδες, τίκτουσι πρῶτοι εὐθὺς ἀρχομένου τοῦ ἔαρος· καὶ πλείω δὲ τίκτουσιν ἢ αἱ πρεσβύτεραι· ἐλάττω δὲ τῷ μεγέθει, τὰ ἐκ τῶν νεωτέρων.

Gallinarum nouellarum partus primus ineunte ſtatim vere eſt: ac plura edunt quàm vetulæ. Sed minora ſunt quæ ab ipſis pariuntur.

CAESAR.

EXPLICATA oui ſubſtantia, narratis affectibus, nunc rediit ad coïtum auiũ. Quem recenſet ab ætatum differentia in eodem genere. A differentiis ouorum: ab affectibus ante coïtum, in coïtu, poſt coïtum. Incipit autem à gallinis tanquam à notioribus: comparátque nouellas vetuſtis. Earum oua plura numero, & minora magnitudine. Sane ratio ſubeſt. Recens enim natura principiorum viget. Qui creſcunt enim plurimum calorem innatum habẽt, & plurimum humorem vitalem. Ergo nouellis partus frequentior. Minora oua, propterea quòd, & reſpondent matrum magnitudini. Neque poteſt fieri, vt ſimul & plurima, & maxima capiantur in minore matrice. Tenorem quoque naturæ vides, vt penè æqualis ſit in vtraque ætate. Compenſat enim defectũ numeri magnitudo. Satis conſtat malè hîc à Theodoro Caput continuatum. Neque enim hîc de ouis quicquam. Nam quòd meminit aliquando eorum numeri, hoc facit toto libro hoc.

Dixit νεοττίδες, & poſteà νεωτέρων Hoc ſanè rectè: comparat enim πρεσβυτέραις: ſed νεοττὶς patuum pullum ſignificat: at νεωτὶς diminutiuum iam parit.

Πρῶτοι Theodorus *prima*, malè. Neque enim primæ ipſæ, ſed aliæ adultiores: bimæ ſcilicet: & quæ iam matres fuere. Sed, *primùm:* notat enim tempus quo parere incipiunt. Aduerte tamen non omnes tunc incipere: neque enim omnes eodem naſcuntur tempore.

XL. ARISTOTELES.

Ὅλως δὲ ἐὰν μήπω ἐπωάζωσιν αἱ ὄρνιθες, διαφθείρονται, καὶ κάμνουσιν.

Omnes aues ſi non pariunt, aut pereunt, aut ægrotant.

CAESAR.

NVNC ab affectibus conſequentibus τὸ σπέρμον tei qua de agimus, id eſt partus. Et tacito ſubeſt. Nam aut habent materiam fœtuum, quam ſi non retinent, neceſſe eſt malè haberi: aut non habent: ergo morboſæ iam ſunt.

Codex noſter ſic habet ἐὰν μήπω ἐπωάζωσιν, neſcio quid ſit: Secutus ſum Theodori exemplar.

Dixit διαφθείρονται: & poſteà ſubdit ἢ κάμνουσι. At nunquam quiſpiam poſt mortem ægrotauit. Itaque καὶ eſt pro ἤ. Theodorus propterea ordinem inuertit. Sed Ariſtoteles etiam alibi ſic loquitur, vt monuimus.

XLI. ARISTOTELES.

Ὀχευθεῖσαι δὲ, αἱ μὲν ὄρνιθες, φρίττουσί τε καὶ ἀποσείονται, καὶ πολλάκις κάρφος περιβάλλονται· ποιοῦσι δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο καὶ τεκοῦσαι ἐνίοτε.

A Coïtu inhorreſcunt, & excutiunt ſeſe, ac feſtuca ſæpenumero luſtrant. Id quod etiam à partu faciunt aliquando.

CAESAR.

CAESAR.

Estiva historia: quasi religionem attribuat, ut puluere venerem excutiant, & lustrent sese: hoc est περιβάλλονται. Subest ratio naturalis: motus enim humorum à coitu fit. Itaque etiam sudamus, aut horrescimus. Et eius frequentia corrugatur cutis: scabra fit & crassa: mitto συνουσίαν existimatam ab Hippocrate quandam speciem ἐπιληψίας. Excutiunt autem se, sicut etiam equi post laborẽ. Quoniam scabere velint sese aut distringi: pruritus enim fit. Itaque festucam etiam adhibent: & rostro rimantur ventris alarúmque plumas.

XLII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ περιστεραὶ, ἐφέλκουσι τὸ ὀῤῥοπύγιον· οἱ δὲ χῆνες, καταχολυμβῶσι.

Columbæ caudam distendunt: anseres autem aquas subeunt.

CÆSAR.

ALij duo modi lustrationis. Quoniam tegunt naturam suam columbæ: anseres autem lauant sese. Κατακολυμβῶσι. Theodorus, *aquis sese ingurgitant*: rectissimè. Sed tamen Latinus putabit aquas largè potare.

XLIII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ κυήσεις, καὶ αἱ τῶν ὑπηνεμίων ᾠῶν συλλήψεις, ταχεῖαι γίνονται τῶν πλείσταις τῶν ὀρνίθων, οἷον καὶ τῇ πέρδικι, ὅταν ὀργᾷ πρὸς τὴν ὀχείαν. ἐὰν γὰρ κατὰ πνεῦμα ᾖ τοῦ ἄῤῥενος, κυΐσκεται, καὶ εὐθὺς ἄχρηστος γίνεται πρὸς τὰς θήρας. ὄσφρησιν γὰρ δοκεῖ ἔχειν ἐπίδηλον ὁ πέρδιξ.

Tum fœtus, tum hypenemiorum generatio euenit plurimis auibus repentina. Quemadmodum perdici cum in venerem sollicitatur. Si enim afflatur odore masculi concipit: continuóque fit inutilis aucupijs. Insigni nanque odoratu præditus perdix esse videtur.

CAESAR.

TRactat modum inter verum συνδυασμὸν, & spontaneos fœtus hypenemiorum. Neque enim initu, sed odore concipiunt. Hoc quoque suprà dixit: addit caussam excellentium: odoratus.

Κατὰ πνεῦμα. Theodorus iucunda circumductione explicauit. Nos simplicius.

Ἐπίδηλον Theodorus, *exquisitum*: rectè. Ἄχρηστ: nos propius Philosophi sententiam, *insignem*. Ἄχρηστος πρὸς τὰς θήρας: quasi eius opera vtātur ad aucupia: constituta enim fœmina mares captant. Nam sedatur Venus tunc, à conceptu. Itaque subdit caussam: propterea quòd, inquit, perdix eximio est olfactu. Itaque sentit eam concepisse. Quare hæc non appellat: neque ille non appellit.

XLIV. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ τῶν ᾠῶν γένεσις, μετὰ τὴν ὀχείαν καὶ ἐκ τῶν ᾠῶν πάλιν συμπεττομένη, ἡ τῶν νεοττῶν γένεσις οὐκ ἐν ἴσοις χρόνοις συμβαίνει πᾶσιν, ἀλλὰ διαφέρει κατὰ μεγέθη τῶν γεννώντων.

Tam oui post coitum, quàm ex ouo incubato, pulli generatio, non eodem omnibus temporis contingit spatio. Sed pro ratione magnitudinis parentum euenit.

CAESAR.

NVnc moram incubandi variam notat, eiúsque rationem ex auium trahit magnitudine. Quoniam grandiores diutiùs & oua gerunt, & incubant.

Theodorus incautiùs *oui prouentum* dixit. Nam quanquam verbum *prouenire*, de vno dicatur, prouentus tamen non dicitur.

XLV. ARISTOTELES.

Συνίσταται δὲ τὸ τῶν ἀλεκτοροειδῶν ᾠὸν κατὰ τὴν ὀχείαν καὶ τελειοῦται τὸ ᾠὸν ἐν δέκ᾽ ἡμέραις ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. καὶ τῶν περιστερᾶς δὲ ἐν μικρῷ ἐλάττονι.

Gallinarum ouum consistit à coitu: perficiturq; sæpissimè decem diebus. Columbinum paulò paucioribus.

CÆSAR.

HOc fruſtra hîc repetit quod ſuprà dixit. Et hîc repetit τὸ ᾠόν.

XLVI. ARISTOTELES.

Δύνανται δ᾽ αἱ περιστεραὶ, ἤδη τοῦ ᾠοῦ ἐν ὠδῖνι ὄντος, κατέχειν· ἐάν γάρ τι ἐνοχληθῇ ὑπό τινος, ἢ περὶ τὴν νεοττείαν, ἢ πτερὸν ἐκτιλθῇ, ἢ ἄλλο τι πονήσῃ, ἢ καὶ δυσαρεστήσῃ, κατέχει καὶ οὐ τίκτει, μελλήσασα.

Columbæ etiam in dolore parturiendi ouum continere poſſunt. Si quid enim moleſtiæ interuenerit aut circa nidum, aut penna auulſa, aut aliter vexata, aut ægrè quippiam tulerit, continet, & partum differt.

CAESAR.

AFFECTVS aliquot eolumbarum narrat: ſed præpoſterè. Nam priùs de partu quàm de coitu. Commodè autem narrat hîc hiſtoriam hanc: propterea quod è contrario plures aues ipſo in metu amittunt oua: ſicut quædam animalium, excrementa; vt de cicada diximus. De ſimia quotidie videmus: de cane quoque.

Ἐν ὠδῖνι: Theodorus, *in tempore parturiendi*: rectè. Sed dolorem expreſſimus nos propterea quòd facit ad efficaciam hiſtoriæ: & verbum ipſum Græcum id fert. Mirum verò, aut metum, aut turbam, aut iracundiam plus poſſe, quàm dolorem. Sed minùs rectè idem coniunxit partes disiunctas ſic: *aut penna in nido euulſa*. Sed ἢ περὶ νεοττείαν: purà concuſſo nido. Ἢ πτερὸν ἐκτιλθῇ: id eſt, aut circa nidum: aut quod plus etiam eſt, circa ipſam, euulſa penna. Idem addidit *ſponte*, τὸ δυσαρεστήσῃ: malè: quis enim hoc ſciat: retineâtne ouum, an non? quippe in parturiendo ſi quid ei turbæ fiat, tunc retinet. Si non fiat turba, quis ſciat ipſam ſponte iratam eſſe? Sed eſt ęgrè ferat: pura conſpectum intuentis Idem addidit, *per triſtitiam retinet*: malè. Nam fortaſſe per iram: aut etiam præ metu ne prodat fœtum ſuum, imminenti periculo: fortaſſe etiam non conſultò retinet, ſed aſtrictis præ metu muſculis.

XLVII. ARISTOTELES.

Ἴδια δὲ περὶ τὰς περιστερὰς συμβαίνει καὶ τάδε περὶ τὴν ὀχείαν. κυνοῦσί τε γὰρ ἀλλήλας, ὅταν μέλλῃ ἀναβαίνειν ὁ ἄρρην, πρὶν ἂν ὀχεύσῃ· ὁ μὲν πρεσβύτερος, τὸ πρῶτον ὕστερον ἤδη ἀναβαίνει καὶ μὴ κύσας· οἱ δὲ νεώτεροι, αἰεὶ τοῦτο ποιήσαντες, ὀχεύουσι· τοῦτό τε ἴδιον ποιοῦσι· καὶ ἔτι αἱ θήλειαι ἀλλήλαις ἀναβαίνουσιν, ὅταν ὁ ἄρρην μὴ παρῇ, κύσασαι, ὥσπερ οἱ ἄρρενες· καὶ οὐθὲν προϊέμεναι εἰς ἀλλήλας, τίκτουσιν ᾠὰ πλείω ἢ τὰ γόνιμα γινόμενα· ἐξ ὧν οὐ γίνεται ὁ νεοττὸς οὐδὲ εἷς, ἀλλ᾽ ὑπηνέμια πάντα τὰ τοιαῦτά ἐστι.

Coituræ columba illud quoque habent peculiare: ante enim quàm coëant inituro iam columbo inter ſe oſculantur. Ac primo quidem coitu ſenior oſculans: poſteà etiam ſine oſculo init. At iuniores nunquam ſine oſculo coeunt. Id quod etiam fœmellæ faciunt. Abſente enim mare poſt mutua oſcula, maſculorum more, viciſſim ſeſe conſcendunt: nihilóque inuicem immiſſo ſeminis genitalis, pariūt oua plura, quæ è ſemine concepta non ſunt: è quibus nullus quoque fœtus oriatur. Sed omnia talia hypenemia ſunt.

CAESAR.

HOc idem etiam corui faciunt: qui propterea dicti ſunt ore coïre. Sed naturæ conſilium animaduerte. Nanque vetulus parciùs laſciuit blanditijs: fœminarum autem ſalacitatem ſecundo loco notat.

Τοῦτό τε ἴδιον ποιοῦσι, καὶ ἔτι, &c. Videor mihi audire ſuauitatem Herodoti per eam connexionem tranſeuntis in fœmellarum hiſtoriam.

Πλείω; fœcunditate fuſa atque irrita: non aſtricta certis legibus naturæ.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

De pulli in ouo creatione.

XLVIII. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ γένεσις ἐκ τοῦ ᾠοῦ συμβαίνει τοῖς ὄρνισι· συμβαίνει μὲν τὸν αὐτὸν τρόπον πᾶσιν, οἱ δὲ χρόνοι διαφέρουσι τῆς τελειώσεως, καθάπερ εἴρηται.

Auium omnium generatio eadem. At perfectionis tempora alia aliis, quemadmodum dictum est.

CAESAR.

Perspectis principiis materiæ, id est ouo, nunc videamus formam ipsam, eiúsque introductionem, inchoationémque. Secundo loco partes, tàm exteriores, quàm interiores. Itaque à corde incipit: ad caput & oculos pergit: inde ad intestina: hinc ad venas: persequitúrque modum generationis & alimenti. Simúlque tempora constitutionum & incrementorum: & situm ipsum principiorum tàm vitelli, quàm albuminis. Prætereà situm ipsius animalis: somnum quoque & vigiliam pulli, atque etiam sonum. Hæ enim sunt affectiones naturales. Hæc in prima Capitis parte maximè diligenter, atque exquisitè. In secunda autem morosè repetit ouorum irritorum narrationem. Mox gemellorum: quam partem rectiùs superiori adiunxisset.

XLIX. ARISTOTELES.

Ταῖς μὲν οὖν ἀλεκτορίσι τριῶν ἡμερῶν καὶ νυκτῶν παρελθουσῶν, ἐπισημαίνει τὸ πρῶτον· τοῖς δὲ μείζοσιν αὐτῶν ὄρνισιν, ἐν πλείοσι· ταῖς δὲ ἐλάττοσιν, ἐλάττονα.

Generationis itaque indicia extare incipiunt in gallinis, post dies tres totidemq; noctes. In genere auium, quàm hæ sunt, maiorum, seriùs, minorum citiùs.

CAESAR.

Repetit quod suprà dicebat κατὰ μεγέθη τῶν γεννώντων. Et statuit pro norma ac modulo gallinas, ad quas referat maiores & minores. Semper enim hoc agit diuinus vir: vt constituat rationem quandam, ad cuius modum cætera omnia deducat. Vbi etiam libebit notare numerum ternarium in medio omnium hîc esse numerorum, quoad perfectionem, aut imperfectionem.

L. ARISTOTELES.

Γίνεται δ᾽ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἤδη ἄνω τὸ ὠχρὸν περιεληλυθὸς πρὸς τὸ ὀξύ, ᾗπερ ἡ ἀρχὴ τοῦ ᾠοῦ, καὶ ἐκλέπεται τὸ ᾠόν, καὶ ὅσον στιγμὴ αἱματίνη ἐν τῷ λευκῷ ἡ καρδία. τοῦτο δὲ τὸ σημεῖον πηδᾷ καὶ κινεῖται, ὥσπερ ἔμψυχον· καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ δύο πόροι φλεβικοὶ ἔναιμοι ἑλιττόμενοι οἳ φέρουσιν αὐξανομένου εἰς ἑκάτερον τῶν χιτώνων τῶν περιεχόντων. καὶ ὑμὴν δὲ αἱματικὰς ἶνας ἔχων, ἤδη περιέχει τὸ λευκὸν κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ἀπὸ τῶν πόρων τῶν φλεβικῶν. ὀλίγον δ᾽ ὕστερον, καὶ τὸ σῶμα ἤδη ἀποκρίνεται, μικρὸν πρῶτον πάμπαν, καὶ λευκόν. δῆλοι δ᾽ ἡ κεφαλή, καὶ ταύτης οἱ ὀφθαλμοὶ μάλιστα ἐμπεφυσημένοι· καὶ τοῦτο μέχρι πόρρω διατελεῖ. ὀψὲ γάρ ποτε μικροὶ γίνονται καὶ συμπίπτουσι· τῆς δὲ σω-

Per id tempus ascendit iam vitellus ad superiorem partem oui acutiorem: vbi & principium oui est, & fætus excluditur. Córque ipsum apparet in albumine sanguinei puncti. Quod punctum salit, & mouet sese instar quasi animatum. Ab eo meatus venarum specie duo sanguine pleni, flexuosi, qui crescente fætu feruntur in vtranq; tunicam ambientem. Ac membrana sanguineas fibras habens eo tẽpore albumẽ continet, sub meatibus illis venarũ similibus. At paulò post discernitur corpus pusillũ initio, omnino & candidum: capite conspicuo, atque in eo oculis maximè turgidis qui diu sic permanẽt. Serò enim tãdem parui fiunt, ac considunt. In parte autẽ corporis

μεῖον τὸ κάτω μέρος, οὐδὲν φαίνεται μόριον πρὸς τὸ ἄνω [illegible]. τῶν δὲ πόρων τῶν ἐκ τῆς καρδίας τεινόντων ὁ μὲν, φέρει εἰς τὸ κύκλῳ περιέχον, ὁ δὲ, εἰς τὸ ὠχρὸν, ὥσπερ ὀμφαλὸς ὤν.

inferiore nullum extat membrum per initia, quod reſpondeat ſuperioribus. Meatus autem illi qui à corde prodeunt, alter ad circundantem membranam tendit, alter ad luteum, officio vmbilici.

CAESAR.

INCHOATIONEM pulli narrat, motúmque principiorum: fœtúſque materiã ſubſiſtere ait. Alimenti materiam ſurſum ferri: ſic etiam in ζωοτόκοις. A ſuperioribus enim partibus longè faciliùs trahitur alimentum. Et grauius eſt albumen quàm vitellus. Sed & locus capacior pullo datus eſt. Et natura ſeipſam imitatur: quæ acutiorem oui partem ſtatuat pro cacumine: latiorem autem pro ſede. Quin illud eſt maximè obſeruandum: pullo perfecto, abſumptóque albumine in corpus, luteo in alimentum, patere locum vacuum capiti, quod deſubtus alam exerat, vt rumpat putamen. Poſtremò totam maſſam grandiorem corporis contineri oui ſpatio laxiore: collum autem, capútque anguſtiore & productiore. Iccirco eam partem oui principium appellauit, vnde fœtus oriatur. In ſecunda parte ponit pulli principium, cor: vt & hinc Galenus diſcat ab ipſius cordis vi cerebrum conſtitui. Iam extat cor: cerebrum non extat. Et Hippocrates qui ex luteo pullum creat, alit albumine. Nam in albumine tanquam in maſſa corporis eſt cor, à quo meatus quaſi vmbilicus petit alimentum à luteo in quod à corde tendit. Poſt hæc corporis cutem ambientem futurum corpus, id eſt, albumen ipſum: eámque munitam præſidio fibrarum ad alendum: quas fibras implent ſanguine meatus illi duo, qui ad membranam tendunt: quem ſanguinem à corde deferunt elaboratum, non ab hepate, quod nõdum vllum extat: vt & hoc Galenus diſcat & Hippocrates falsò putet iecur prius corde generari. Tum declarat corporis conſtitutionem, & colorem: ſcilicet referentem principia ſua, id eſt, albumen. Inde corporis partes: caput, capitíſque partes: oculos, qui matureſcendo minores fiunt. Deinde curam naturæ explicat: quæ intenta capiti formando, pedes negligat. Neque enim dum eorum eget: neque loca excrementorum: non enim opus habet his. Sed & calor à corde ſurſum primus ferri par eſt. Ex reliquijs operæ ignobiliora mox fient.

Dixit γίνεται pro, *eſt*, in tempore præſenti: quoniam ἤδη [illegible]: poſt tres dies: vt malè interpretetur Theodorus, *effertur.*

Ἐκλέπεται τὸ ᾠόν: *aperitur ouum ad edendum fœtum, exquammatur, excorticatur, exputatur.* Nos molliùs per fœtus excluſionem, Latinos ſecuti. Theodorus peſſimè *detegitur ouum.* Neque enim ouum detegitur. Sed pullus ouo exuitur.

Ὅσον στιγμή. Non dixit οἷον: ſed quantitatem. Quoniam addit, αἱματίνη. Non dixit αἱματώδης: vt principium ſanguinis intelligeret: non autem habere à ſanguine conſtitutionem. *Inſtar* potiùs *puncti*, quàm vt Theodorus: *quaſi punctum.*

Τοῦτο τὸ σημεῖον: ſeipſum interpretatur, στιγμή: Mathematica voce: & pudenter dixit quoniam nondum perfectum cor eſt. Sed à virtute gignitiua ædificatur.

Πηδᾷ, quod alibi σφύζει. Et Galenus, & ipſe quod apertiùs declarauit κινεῖται. Nam multa ſaliunt, vt apud Poëtam: *ſalit horrida grando.* Et ſaliunt ſcatebræ: at non mouent ſe. Sic enim interpretandum per μόνον verbum: non vt Theodorus, *mouetur.* Itaque addidit ὥσπερ ἔμψυχον. Sed prudenter non ὥσπερ ζῷον. Neque enim, vt aiunt, organizatum eſt adhuc. Itaque animam attribuit in maſſa informi: at impudenter Theodorus, *animal*, vertit.

Αἱματώδεις, Theodorus *ſanguigeri*: rectiſſimè: ſicut fœdifragi, pro ſanguinigeri, & fœderifragi.

Αὐξανομένου. Nam alterius officium eſt alere membranam à corde: alterius alimentum afferre à luteo ad cor. Itaque etiam tunc in medio cor eſt officij ratione duplicis: attrahendi, & mittendi. Αὐξανομένου εἰς ἑκάτερον τῶν χιτώνων: vna luteum ambit, vnde ille ſuggit: altera albumen quo hic defert.

Καὶ τοῦτο μέχρι πόῤῥω. Τοῦτο, hoc eſt, τὸ [illegible]. Theodorus, cùm dixit, *quibus ita permanet diu*: videtur caput intellexiſſe: alioqui barbara loquutio: *ita mihi permanet*: & ſic etiã dura.

Συμπίπτουσι Theodorus: *ad ratam ſe contrahunt proportionem*: ratam ſcilicet eo tempore. *Conſidunt oculi*, diximus: ſicut conſidunt fluctus: & infrà in x. huius operis, matrix: & in *Aphoriſmis* Hippocrates, de vino,

Οὐδὲν φαίνεται μόριον πρὸς τὸ ἄνω. Theodorus, *pars inferior corporis, nullo membro à ſuperiore diſtingui*: optimè vertit: ſed ſubticuit proportionem illius vocis πρὸς.

Ὥσπερ ὀμφαλὸς ὤν: *velut vmbilicus*, Theodorus. Nos energiam Philoſophi expreſſimus *officio vmbilici.*

LI. ARI

LI. ARISTOTELES.

Ἡ μὲν οὖν ἀρχὴ τοῦ νεοττοῦ, ἔστιν ἐκ τοῦ λευκοῦ· ἡ δὲ τροφή, διὰ τοῦ ὀμφαλοῦ ἐκ τοῦ ὠχροῦ.

Pulli igitur origo ex albumine est: alitur enim luteo per vmbilicum.

CAESAR.

EX inspectione atque historia concludit: sed aliter sensit Hippocrates & alij veteres. Nam Hippocrates in libro de *Natura fœtus*, γίνεται δὲ ἐκ τοῦ χλωροῦ τοῦ ᾠοῦ τὸ ὄρνεον· τροφὴν δὲ καὶ αὔξησιν ἔχει τὸ λευκὸν τὸ ἐν τῷ ᾠῷ. Et Chrysippus appellauit νεοττὸν ipsum luteum, vt Suidas docet, in verbo νεοττόν. Cicero transtulit *vitellum*, narrans somnium illud in secundo de *Diuinatione*. Sed multa est magnáque dubitatio, si argumenta sequare, non ipsam rem inspicias. Qui luteum fouent, dicent gemella oua gemina lutea habere discreta membranis: albumen autem vnum. Igitur ex communi peti cibum: ex priuato constitui corpora: atque ita à situ hoc erit illis argumentum. Item à qualitate frigidum albumen est: neque debere vitæ principia, sed calidum: id autem esse vitellum. Item à loco: nobilius meliore tutioréque esse loco, præsertim in re orbiculari, centrum cordi conuenire: igitur albumen potiùs alimentum esse. Sed ita est, originem esse in albumine nemo negare debet. Quod & à nobis fusiùs in nostris *Exotericis Exercitationibus* disputatum est: sed tamen puto cor ex vitelli subtilissima substantia factum, sibi simile attrahere de vitello quod sanguificet, atque dispertiat in corpus. Carnem autem ex albumine atque ossa.

LII. ARISTOTELES.

Δεκαταίου δὲ ἤδη ὄντος, ὁ νεοττὸς ὅλος διάδηλος, καὶ τὰ μέρη πάντα. ἔχει δὲ τὴν κεφαλὴν μείζω τοῦ ἄλλου σώματος, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς κεφαλῆς, οὐκ ἔχοντάς πω ὄψιν.

Decima verò die iam pullus pullíque partes omnes conspicuæ. Sed & caput toto corpore, & oculi capite sunt grandiores, nulla adhuc pupilla præditi.

CÆSAR.

ACETA locutio: caput esse toto corpore maius, scilicet reliquo. Nam sanè corporis caput pars est: sicut & oculi, capitis: qui carent pupilla: & humore albo liquido pleni sunt. Appellauit autem pupillam non κόρην, sed ὄψιν. Quoniam visionis instrumentum potissimum ea est.

LIII. ARISTOTELES.

Γίνονται δὲ οἱ ὀφθαλμοὶ περὶ τὸν χρόνον τοῦτον ἐξαιρούμενοι μείζους κυάμων, καὶ μέλανες· ἀφαιρουμένου δὲ τοῦ δέρματος, ὑγρὸν ἔνεστι λευκὸν καὶ ψυχρόν, σφόδρα στίλβον πρὸς τὴν αὐγήν, στερεὸν δὲ οὐδέν.

Quippe tunc si eximas, inuenias fabis grandiores ac nigros. A quibus detracta cute humor exit candidus, ac frigidus, vehementer ad lucem præfulgens: præterea verò nihil.

CAESAR.

EXPLICAT quo, quantóque modo oculi sint capite grandiores. Cutis ergo nigra: liquor intus candidus & lucidus.

Ἐξαιρούμενοι *exempti*. Nam more suo sic loquitur: διαιρουμένου τοῦ ζῴου: & hîc mox: ἀφαιρουμένου δὲ τοῦ δέρματος. Atqui etiam si membranam non detrahas, intus humor ille est. Quanquam satis necessaria vox hæc videtur. Neque enim si non eximas, apparet fabarum magnitudo. Non nego quidem etiam τῷ ἐξαίρεσθαι, tumorem significari: vt apud Galenum in XIV. de *Officio partium*, συναίρονται ταῖς ὑστέραις: sed potiùs rei mobilis est, quæ & turgere, & detumescere possit: &

in eodem libro, ἐξαίρονται τὰ ἀφροδισιακὰ μόρια: id est tolluntur: arrigunt. Itaque mox dicit, ἀνοιδισκόμενα μόρια. Theodorus malè interpretatus est, *emineant*: sicut malè addidit illa: *nihil solidi videris*: & in eius Codice mendum tollendum,& pro, *rigidum*: *frigidum* scribendum.

Ὕστερον δὲ οὐδὲν: Theodorus, *nec quicquam aliud*, rectè: sed non coniunxit vim Latini verbi cum Græco. ὕστερον, *posteà*: id est prætereà.

LIV. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν περὶ τὰ ὄμματα καὶ τὴν κεφαλὴν, τοῦτον διάκειται τὸν τρόπον. ἔχει δὲ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ καὶ τὰ σπλάγχνα ἤδη φανερὰ, καὶ τὰ περὶ τὴν κοιλίαν, καὶ τὴν τῶν ἐντέρων φύσιν· καὶ αἱ φλέβες, αἱ ἀπὸ τῆς καρδίας φαινόμεναι τείνειν, πρὸς τῷ ὀμφαλῷ ἤδη γίγνονται.

Oculi igitur ac caput sic sunt. At eodem tempore viscera quoque iam apparent, & quæ ad ventris intestinorúmque pertinent naturam. Iam verò venæ, quæ à corde tendunt, tunc vmbilico applicantur.

CAESAR.

Ransitvrvs ad membra, quæ vocant nutritionis, colligit quæ de capite dixerat. Tria genera ponit: viscera, ventrem superiorem, id est, ventriculum: & inferiorem, id est, aluum. Quarto loco, situm venarum quæ ad vmbilicum pertinent: quibus, è reliquiis lutei trahit alimentum. Nam Theodorus περὶ τῷ ὀμφαλῷ, malè dixit, *iuxta vmbilicum*. Nam vmbilicus terminus medius est, & venarum interiorum ad cor, & exteriorum ad membranam luteum continentem. In vmbilico igitur vtrinque venientes coëunt osculis suis: vt sequitur sic.

LV. ARISTOTELES.

Ἀπὸ δὲ τοῦ ὀμφαλοῦ τείνεται φλὲψ, ἡ μὲν, πρὸς τὸν ὑμένα τὸν περιέχοντα τὸ ὠχρόν· τὸ δὲ ὠχρὸν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ὑγρὸν ἤδη ἐστὶ, καὶ πλεῖον ἢ τὸ κατὰ φύσιν· ἡ δὲ ἑτέρα, εἰς τὸν ὑμένα τὸν περιέχοντα ὅλον τὸν ὑμένα ἐν ᾧ ὁ νεοττὸς, καὶ τὸν τοῦ ὠχροῦ ὑμένα, καὶ τὸ μεταξὺ τούτων ὑγρόν. αὐξανομένου γὰρ τοῦ νεοττοῦ κατὰ μικρὸν, τοῦ ὠχροῦ τὸ μὲν, ἄνω γίνεται, τὸ δὲ, κάτω· ἐν μέσῳ δὲ τὸ λευκὸν ὑγρόν· τοῦ δὲ κάτω ὠχροῦ, τὸ λευκὸν καὶ κάτωθεν, ὥσπερ τὸ πρότερον ὑπῆρχε. δεκαταίου δὲ ὄντος, τὸ λευκὸν ἔσχατον γίνεται, ὀλίγον ἤδη ὂν καὶ γλίσχρον, καὶ παχὺ καὶ ὕπωχρον. τέτακται γὰρ τῇ θέσει ἕκαστα τόνδε τὸν τρόπον.

Ab vmbilico autem tenditur vena vna ad membranam quæ vitellus continetur. Qui eo tempore liquidior iam & fusior est, quàm qui natura sua constare solet. Altera autem ad membranam, quæ & tota membrana fœtum ambiens & vitellum, interiacénsque humor continetur. Crescente enim paulatim pullo vitelli pars supra, pars infra est: albumen autem in medio liquidum. Sed & sub inferiore vitelli parte illa, albumen item est: quemadmodum & antea suberat. Decima vero die, albumen subsidit totum, exiguum iam & viscidum, & crassum & sublutеum. Ordo enim ac situs singulorum sic se habet.

CAESAR.

Vnc ostendit materiarum numerum, officium, diuisionem, qualitatem, situm, transmutationem, eiúsque tempora. Numerus is est: una membrana continens luteum: vna continens pullum: vna continens vtrunque. Duæ venæ: vna ad hanc, altera ad illam. Duo humores, luteum & album. Diuisio lutei, qualitas lutei. Diuisio albi & qualitas. Nam quod est in medio liquidum est: quod sub inferiore luteo est, crassiusculum. Ad decimam diem ex liquido medio albumine, & imo albumine, & interiacente luteo inferiore, vna fit massa: alba, sublutea, crassa, viscida. Et quoniam satis obscurè statuit de his: planiùs se iam dicturum pollicetur.

Ἡ μὲν ἡ δὲ: Theodorus, *duplex vena*. Imò duæ venæ simplices.

Πλεῖον. Theodorus, *largior*: rectè. Nos, *fusior*, quoniam, *liquidior*: & est ratio: idem corpus si liquescat, plus spatij continebit.

Τὸ

Τὸ μεταξύ. Theodorus, *interiectum* : *interiacentem* potiùs.

Τοῦ δὲ κάτω ὠχροῦ τὸ λευκὸν καὶ κάτωθεν : Theodorus, *nec partem inferiorem à vitello liquor deserit albus.* Sanè neque Latina locutio est : neque quid sibi velit scio. Sed albumen illud liquidum medium, est materia partium nobiliorum : posteà cum inferiore albumine confunditur ad crassiores partes formandas.

Γλίσχρον, Theodorus, *lentum*: non malè: meliùs, *viscidum*.

Τὸ λευκὸν ἔσχατον γίνεται : τὸ, id est, totum. Idem enim est τὸ, & τοῦτο, & totum.

LVI. ARISTOTELES.

Πρώτως μὲν καὶ ἔσχατον, πρὸς τὸ ὄστρακον ὁ τοῦ ᾠοῦ ὑμὴν, οὐχ ὁ τοῦ ὀστράκου, ἀλλ' ὑπ' ἐκεῖνον. ἐν δὲ τούτῳ λευκὸν ἔνεστιν ὑγρόν· εἶτα ὁ νεοττός, καὶ ὁ περὶ αὐτὸν ὑμὴν χωρίζων, ὅπως μὴ ᾖ ἐν ὑγρῷ ὁ νεοττός. ὑπὸ δὲ τὸν νεοττὸν τὸ ὠχρόν, εἰς ὃ τῶν φλεβῶν ἔφερεν ἡ ἑτέρα· ἡ δ' ἑτέρα εἰς τὸ περιέχον λευκόν. τὸ δὲ πᾶν περιέχει ὑμὴν μεθ' ὑγρότητος ἰχωροειδοῦς. εἶτα ἄλλος ὑμὴν περὶ αὐτὸ ἤδη τὸ ἔμβρυον, ὥσπερ εἴρηται, χωρίζων πρὸς τὸ ὑγρόν. ὑποκάτω δὲ τούτου, ὠχρὸν ἐν ἑτέρῳ ὑμένι περιειλημμένον· ἐν ᾧ τείνει ὀμφαλὸς ὁ ἀπὸ τῆς καρδίας καὶ τῆς μεγάλης φλεβὸς φέρων· ὥστε μὴ εἶναι τὸ ἔμβρυον ἐν οὐδετέρᾳ τῶν ὑγροτήτων.

Prima postremáque parte membrana oui sub cortice, non corticis membrana, sed sub ea : atque in hac albumen inest candidum. Deinde pullus : & eum continens membrana: atque ita separans, vt ne in liquore illo sit fœtus ipse. Sub pullo autem vitellus in quem tendebat altera vena illa : altera autem in circumpositum albumen. Totum autem hoc ambitur à membrana in qua est humor saniosus. Deinde membrana alia circum ipsum iam formatum fœtum, quemadmodum diximus, separans eum ab humore. Sub eo autem luteum in membrana altera conuolutum, in quod tendit vmbilicus à corde & magna vena ferens. Ita vt fœtus in neutra sit membranarum.

CAESAR.

ET hoc debuit priùs, ne repeteret, & hîc debuit : ita vt à superiore ne discreparet: vt omittam bis idem dici hîc; sanè non sine tædio : & initia huius partis sunt minùs planè disposita. Videamus igitur hæc omnia.

Primùm quin repetat ea quæ dixit, nulla est excusatio : quare ex superioribus, & his, simpliciùs sententiæ suæ tenorem statuisset.

Quod autem dissonet à superioribus manifestum est. Nam sub pullo vitellum tradit. At iam dixit albumen fieri ἔσχατον : id est, imum. Nam in summo est, ἡ ἀρχὴ τοῦ ᾠοῦ : ergo in imo τὸ ἔσχατον.

Quod autem perplexè loquatur manifestum etiam est : πρώτως μὲν καὶ ἔσχατον : primum & vltimum : meliùs dixisset circunquaque. Nam etiam ad latus vtrunque est. Deinde πρὸς τὸ ὄστρακον : non est verum, sed πρὸς τὸν ὑπὸ τὸ ὄστρακον ὑμένα. Itaque meliùs dixisset, πρῶτον μὲν ὑπὸ τὸ ὄστρακον ὑμὴν, εἶτα ὑπὸ τοῦτον ἕτερος. Prætereà nescio quàm membranam vocet τὸν τοῦ ὀστράκου. Neque enim propter testam facta est: neque est oui illa, ὁ τοῦ ᾠοῦ : sed χωριώδης : vt mox.

Quòd autem repetat, constat. Nam cùm dixit : εἶτα ὁ νεοττός, &c. scilicet, ὑπὸ τὸν νεοττὸν τὸ ὠχρὸν : reperit ibi : εἶτα ἄλλος ὑμὴν, &c. ὑποκάτω δὲ τούτου ὠχρόν. Fortasse corruptus Codex est: & valde puto ita esse.

Αὐτὸ τὸ ἤδη τὸ ἔμβρυον : ἤδη iam formatum : sicut doctissimus Poëta : *iam fetis horrida, iam bos.*

LVII. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὴν εἰκοστὴν ἤδη φθέγγεταί τε κινούμενος ἔσωθεν, ἄν τις κινῇ διελών· καὶ ἤδη δασὺς γίνεται, ὅταν ὑπὲρ τὰς εἴκοσι γίγνηται ἡ ἐκκόλαψις τῶν ᾠῶν. ἔχει δὲ τὴν κεφαλὴν ὑπὲρ τοῦ δεξιοῦ σκέλους ἐπὶ τῇ λαγόνι· τὴν δὲ πτέρυγα ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς· καὶ φανερὸς κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, ὅ τε χοριώδης ὑμὴν, ὁ μετὰ τὸν τοῦ ὀστράκου ὑμένα τὸν ἔσχατον, εἰς ὃν ἔτεινεν ὁ ἕτερος τῶν ὀμφαλῶν· καὶ ὁ νεοττὸς ἐν τούτῳ δὴ γίνεται τότε

VIcesima autem die iam vocem emittit: & aperto ouo si quis eum moueat, mouet se : atque inde plumis vestitur cùm vltra vicesimum diem ouo exuitur. Tenet autem caput supra dextrum crus ad ile sub ala. Atque eo tempore apparet tum membrana secundarum matricalium vicem gerens, quæ sub vltima testæ membrana est: ad quam tendebat alter ex vmbilicis. Iam tum pullus in eo totus est.

ὅλος·

ὅλος· καὶ ὁ ἕτερος ὑμὴν, χοριώδης ὤν, ὁ περὶ τὸ ὠχρὸν, εἰς ὃ ἔτεινεν ὁ ἕτερος ὀμφαλός. ἄμφω δ' ἤστην ἀπό τε τῆς καρδίας καὶ τῆς φλεβὸς τῆς μεγάλης. ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ ὁ μὲν πρὸς τὸ ἔξω χορίον ὀμφαλὸς τείνων, ἀπολύεται τοῦ ζώου συμπεπτωκώς· ὁ δὲ εἰς τὸ ὠχρὸν φέρων, συνηρτῆται τοῦ νεοττοῦ πρὸς τὸ ἔντερον τὸ λεπτὸν, καὶ ἔσω τοῦ ὠχροῦ πολὺ ἤδη γίνεται ἐν τῷ νεοττῷ, καὶ ὀπόστημα ἐν τῇ κοιλίᾳ ὠχρόν. καὶ περίττωμα δὲ ἀφίησι περὶ τὸν χρόνον τοῦτον πρὸς τὸ ἔξω χορίον. καὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ δὲ ἔχει λευκὸν, καὶ τὸ ἔξω περίττωμα, καὶ ἔσω τι ἐγγίνεται λευκόν. τέλος δὲ τὸ ὠχρὸν, ἀεὶ ἔλαττον γινόμενον καὶ προϊὸν, ἀναλίσκεται πάμπαν, καὶ ἐμπεριλαμβάνεται ἐν τῷ νεοττῷ· ὥστε ἤδη ἐκκεκολαμμένον δεκαταῖον, ἄν τις ἀνασχίσῃ, ἔτι πρὸς τῷ ἐντέρῳ μικρόν τι τοῦ ὠχροῦ λείπεται· ἀπὸ δὲ τοῦ ὀμφαλοῦ ἀπολέλυται, καὶ οὐδὲν γίνεται μεταξὺ, ἀλλὰ ἀνήλωται πᾶν.

Atque etiam videre est alteram membranam secundinam qua ambitur luteum, quò alter tendebat vmbilicus. Quorum vtérque erat à corde, & à magna vena. Tunc etiam vmbilicus is, qui ad extimas secundas tendit, soluitur ab animali, & cadit. Qui vero ad luteum fertur, cum pulli tenui intestino connectitur. Atque intra multum lutei alimenti est in aluo pulli. Quo tempore etiam multum emittit excrementi ad extremam membranam. Quin album quoque excrementum tàm intra aluum, quàm extra habet. Tandem luteum decrescit, procedentéque tempore totum absumitur in ipsum pullum, cuius in corpore comprehendatur: ita vt decimo post die, quàm exclusus est pullus, si dissecetur, etiamnum ad intestinum paulum vitelli reliquum inueniat. Ab vmbilico autem absolutum est: nec quicquam relinquitur intereà: sed totum absumptum est.

C AE S A R.

NVNC persequitut tempus absoluti pulli vicesima die. Ducitque nos pet omnem historiam. In prima parte attribuit vocem, & motum: in secunda plumas: in tertia sirum capitis: in quarta secundas, & pullum integrum iam: in quinra modos vmbilici vtriusque: in sexta fœces & excremenra, tum lutea, tum alba: in septima transmutationem lurei in corpus pulli, quasi alimentum in alendi suhstantiam.

Prima: vocem edete, & mouere sese: sed ira si moueatur aperto puramine. Theodorus festiuè ac commodè κινεῖ, *sollicitet*: & φθέγγεται, *pipit*: & addidir, *aliquantulum*: quasi legat φθέγγεταί τι, non τί.

Ἤδη δὲ κοινὸς γίγνεται. ἤδη de futuro: suprà de præsenti. Quanquam notat hîc tempus à vicesimo die tanquam præsentem tractum. Theodorus vetusta voce vsus: *protelatur exclusio*, ἡ ἐκκόλαψις: atque hæc in secunda.

In tertia autem: ἔχει δὲ τὴν κεφαλήν. Tres sunt præpositiones, ὑπὲρ τοῦ σκέλους· ἐπὶ τῇ λαγόνι· ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς: repetita, τῇ λαγόνι. Theodorus in plurali, *ilibus*: sed dextro tantùm admotum habet, non etiam sinistro. ἔχει autem malui dicete, *tenet*: quàm *habet*: habet enim caput super collum, non supet crus.

Quarta: καὶ φανερός, *latiùs patet*, Theodorus: meliùs, *apertiùs*: τότε ὅλος, *iam perfectus*: χοριώδης: membtanam secundinam, à secundis diximus. Quid sit χορίον Galenus in lib. de *Semine*, & in quinto decimo de *Officio partium*.

Ἄμφω δ' ἤστην: Theodorus, *oritur*: minùs planè: sed *oriebatur*: iam scilicet ab ipsis initiis: & vsus est verbo substantiuo Philosophus non temerè. Quoniam eorum autor cor sit.

Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ. Hæc ad quintam partem. Theodorus, *compresso iam animante*: puto esse mendum. Quid enim est, animantem compressum? & omisit συμπεπτωκώς.

Sexto loco ait: ἔσω τοῦ ὠχροῦ. Duo hîc dixit Philosophus: ὑπόστημα in aluo: ratione cibi & alimenti, & περίττωμα cùm eiicit. Et nota hîc, excremenrum excernere in locos exteriotes, antequam vmbilicus ille soluatut. Galenus quoque in quinto decimo de *Officio partium*, vsum secundarum, & aliarum membtanarum docet, ad exctementa. Nota quoque cùm dixit, καὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ δὲ ἔχει λευκὸν: quare addidit, καὶ ἔσω τι ἐγγίνεται λευκόν? hoc non caret mendi suspicione. Aduerte quoque & id. Tam ex alimento, quod etat vitellus, quàm ex substantia, quod etat albumen, subsillete aliquid fæcis.

Septimo & vltimo: ἀναλίσκεται. Theodorus addidit, *membrorum haustu*: vt explerer altetum vetbum ἐμπεριλαμβάνεται: sed minùs fecit. Neque enim necesse est contineatut quod hauritut.

Ὥστε ἤδη: more suo dixit: aperto pullo, luteum quiddam inesse. Quin inest etiam non aperto. Theodorus malè omisit qua parte luteum illud reperiatur: ἐντέρῳ: cui scilicet applicabatur vmbilieus fetens à luteo alimentum.

Καὶ οὐδὲν γίνεται μεταξύ. μεταξὺ, *intereà*. Theodorus, *nihil prætereà haurit*: imo meliùs: *nihil intereà*

terea mutatur: scilicet intet tempus absoluti vmbilici, & exclusi fœtus: sed τὸ μεταξύ, Theodorus transtulit ad locum humoris sic: *humor qui in medio continebatur:* cùm tamen in medio non extiterit luteum dum formaretur, sed albumen.

LVIII. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὸν χρόνον τὸν πρότερον ῥηθέντα, καθεύδει μὲν ὁ νεοττός· ἐγείρεται δὲ καὶ ἀναβλέπει κινούμενος, καὶ φθέγγεται· καὶ ἡ καρδία ἅμα τῷ ὀμφαλῷ ἀναφυσᾷ, ὡς ἀναπνέοντος.

Ante hoc tempus dormit pullus. Quòd si moueatur experrectus, & respicit & mouetur, & vocem edit. Et tum eius cor quasi spirantis simul cum vmbilico reflat.

CAESAR.

POETARVM more narrat omissa: & reuocat historiam temporis præcedentis diem vicesimum: attribuit ei tunc somnum naturaliter: per accidens autem vigiliam, & oculorum apertionem, & motum, & vocem. Sic semper crescit oratio: plus enim est motus totius corporis, quàm palpebrarum tantùm. Deinde addit caussas principales: flatum cordis & vmbilici. Qua parte scilicet, non solùm viuit, sed etiam spirat. Trahit enim aërem per foramina corticis oui: quibus etiam recens ouum igni admotum sudat. Puto ego, non semper dormire, sed & moueri, suo certo motu, certo tempore, sicut & fœtum animal.

Theodorus addidit: *sed non perpetuò:* & subdit: *quippe qui sese moueat,* &c. Quasi verò putârit hîc à Philosopho dictum, per se expergisci. Quod quanquam verum puto, non tamen hîc dicitur à Philosopho: quippe, quis sciat ouo non aperto pullum oculos aperire?

Ἀναφυσᾷ. Theodorus addidit. *palpitat.*

Ἡ καρδία, ἡ: *eius,* hoc enim hîc potest articulus.

LIX. ARISTOTELES.

Ἡ μὲν οὖν γένεσις ἐκ τοῦ ᾠοῦ, τοῖς ὄρνισι τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. τίκτουσι δὲ αἱ ὄρνιθες ἔνια ἄγονα τῶν ᾠῶν, καὶ τὰ ἐξ ὀχείας γινόμενα· καὶ ἐπωαζουσῶν οὐδὲν γίνεται ἔκγονον. τεθεώρηται δὲ τοῦτο μάλιστα ἐπὶ τῶν περιστερῶν.

Aues igitur ex ouo sic generantur: pariunt autem ipsæ etiam oua sterilia, etiam quæ ex concubitu orta sint. E quibus ne per incubatum quidem excluditur quicquam. Id quod potissimùm in columbis est animaduersum.

CAESAR.

MEliùs fecisset si hoc ouorum genus cum hypenemiis coniunxisset. Hæc enim sunt oua irrita: aut etiam post sequentem partem posuisset. Rectum enim obliqui lex est. Itaque de didymis ouis priùs, quàm de irritis.

LX. ARISTOTELES.

ΤΑ δὲ δίδυμα τῶν ᾠῶν, δύο ἔχει λεκίθους· ὧν τὰ μὲν διείργει τοῦ μὴ εἰς ἄλληλα συγκεχύσθαι τὰ ὠχρά, τοῦ λευκοῦ λεπτὴ διάφυσις· τὰ δέ, οὐκ ἔχει ταύτην τὴν διάφυσιν, ἀλλὰ συμψαύουσιν. εἰσὶ δ' ἔνιαι ἀλεκτορίδες, αἳ πάντα δίδυμα τίκτουσιν, ὡς ἐπὶ τούτων ὤφθη τὸ περὶ τὴν λέκιθον συμβαῖνον. ὀκτωκαίδεκα γάρ τις τεκοῦσα, ἐξέλεψε δίδυμα· πλὴν ὅσα οὔρια ἐγένετο. τὰ μὲν οὖν ἄλλα, γόνιμα· πλὴν ὅσον τὸ μέν, μεῖζον, τὸ δέ, ἔλαττον γίνεται τῶν διδύμων· τὸ δὲ τελευταῖον, τερατῶδες.

Gemellifica oua binis vitellis prædita sunt: quæ in aliquibus tenui albuminis dissepimento separantur: quominus inter se confusa sint. In aliis nullum est, sed inter se contingunt. Ac gallinæ quidem nonnullæ sunt, quæ omnia gemellifera pariunt. In quibus, quod euenire vitello diximus perspectum est. Duodeuiginti enim cùm peperisset, exclusit geminos: nisi quæ irrita fuerunt, certè quæ genitalia erant. Verùm ita fit, vt ex gemellis, alter maior sit, alter minor: postremus autem etiam monstrosus.

CAESAR.

C Æ S A R.

NVNC de ouis è quibus gemelli prodeunt pulli. Ponit materiam: duos vitellos. Ponit differentiam: nam albuminis tenui tractu in quibuſdam diſtinguntur, in aliis non. Ponit hiſtoriam, ex qua fit hoc animaduerſum. Reiicit obiectionem. Quoniam ea gallina non omnes excluſerat. Quia, inquit, quædam irrita erant: de quibus iam dixit. Ponit modum & differentiam pullorum, triplicem. Maiorum, minorum, & minimi: ſed ita vt etiam monſtri loco habeatur.

Δίδυμα, *gemina*, Theodorus: malè: ſed *gemellifica*: neque enim gemina ſunt, ſed ſingula. Neſcio verò an rectè dicamus de vna tantùm parte compoſiti, ſic: homo conſtat oſſibus: ouum conſtat vitellis, vt dixit Theodorus. Conſtat autem vitello & albumine.

Συνεκχύθη, in præterito: naturam enim indicat. Theodorus neglexit hoc.

Διάφυσις, agnatum albumen: διὰ tractum ſignificat.

Συμφαίνουσι: membranulæ eorum ſcilicet, non ipſi vitelli.

Ὡς ἐπὶ τούτων, pro ὥστε ὥπερ: Atticum eſt ὡς pro ὅπερ.

Τὰ μὲν οὖν ἄλλα γόνιμα: mira breuitas, ſcilicet ἐξέλειψε.

Πλὴν ὅσα. τὸ πλὴν non excipit, τὸ γόνιμον: ſed τὸ ἴσον τῷ γονίμῳ. Ita vt ſit differentia inter οὔρια & γόνιμα: & inter opera ipſorum γονίμων.

Τὸ δὲ τελευταῖον: multum hic lucis attulit oratione ſua candidiſſima Theodorus.

CAPVT QVINTVM,

De columborum genere & eorum fœtificatione.

LXI. ARISTOTELES.

Τίκτουσι δὲ πάντα μὲν τὰ περιστεροειδῆ δύο, οἷον φάττα καὶ τρυγὼν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, τὰ δὲ πλεῖστα, τρία, τρυγὼν καὶ φάττα. τίκτει δ' ἡ μὲν περιστερά, ὥσπερ εἴρηται, πᾶσαν ὥραν· τρυγὼν δὲ καὶ φάττα, ἐν τῷ ἔαρι, οὐ πλεονάκις ἢ δίς· τίκτει δὲ τὰ δεύτερα, ὅταν τὰ πρότερα γενηθέντα διαφθαρῇ. πολλαὶ γὰρ διαφθείρουσιν αὐτὰ τῶν ὀρνίθων. τίκτει μὲν οὖν, ὥσπερ εἴρηται· καὶ τρία ποτέ· ἀλλ' ἐξάγει τε καὶ οὐδέποτε δυοῖν πλείω νεοττοὺς· ἐνίοτε δὲ καὶ ἕνα μόνον· τὸ δ' ὑπολειπόμενον τῶν ᾠῶν, ἀεὶ οὔριόν ἐστι.

QVæcunque ſpecie ſunt columbacea, bina oua pariunt veluti palumbes, & turtur magna ex parte. Tamen in genere, plurima terna: turtur, & palumbes. Columba domeſtica, quemadmodum dictum eſt, omni anni tempore. Turtur, & palumbes, vere non ſæpius quàm bis. Iterum autem pariunt vbi priora periêre. Id quod à pluribus auibus fieri ſolet. Atque pariunt quidem, vti diximus, interdū terna: verùm nunquam educunt plures binis pullis: aliquādo verò vnum tantùm. Reliquum autem ouorum ſemper irritum eſt.

C Æ S A R.

CONSTITVTIS principiis generationis, nūc per genera ducit hiſtoriam. Ponítque modum & numerum, & tempus, & nidorum loca, & figuras, materiam, conſilia, munimenta. Qua in narratione ne expectes vbique ordinem: ſed vt quæque in mentem venere ſæpè: non potiùs diſponit, quàm explicat. Ita à columbarum genere cùm incepit, ſubiungit vulturis hiſtoriam fœdiſſimi animalis, & à columbarum nitore atque manſuetudine alieniſſimi. Quin in hoc Capite & perdicis facit mentionem: & omittit hiſtoriam turnlıæ & rupiliæ: & de vitæ ſpatio loquitur. Ab ouiparis autem incepit tanquam ab imperfectioribus: & priùs ab auibus, quàm à piſcibus: quoniam perſpectiores ſunt.

Πολλαὶ γὰρ διαφθείρουσι, Theodorus legit, *mares*: quod non placet: imò verò etiam ipſi mares incubant.

Τὸ δὲ ὑπολειπόμενον: imò verò animaduertimus nos tertium illud ouum deiicere nidis.

LXII.

LXII. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ πλείστων ὀρνίθων οὐδὲν αὐξητὸς γεννᾷ.

Aves non ferè generant annicula.

CAESAR.

IN communi nunc ponit affectum generalem: sed profecto extra ordinem: alibi commodiùs hoc posuisset. Dixit πλείστων: quia dicet mox τὰς φάττας ζευγνύναι. Quanquam ibi ait, ἔνιοί φασι: quin scriptum est passeres, οὐ διετίζειν.

LXIII. ARISTOTELES.

Ἅπαντες δὲ οἱ ὄρνιθες, ἐπειδὰν ἅπαξ ἄρξωνται τίκτειν, διὰ τέλους, ὡς εἰπεῖν, ἔχουσιν ᾠά· ἀλλ᾽ ἐνίοις, διὰ μικρότητα, οὐ ῥᾴδιον ἰδεῖν.

AT verò omnes postquam semel parere cœperint, penè semper oua habent. Sed propter exiguitatem haud facilè deprehenduntur.

CAESAR.

ETiam hoc genericum est: & fortasse falsum: itaque addidit ὡς εἰπεῖν. Neque enim verum est: quin ne testes quidem in quibusdam apparent: quæ sunt partes naturales. Neque mihi in mentem venit, quare hoc sit ausus Philosophus.

LXIV. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ περιστερὰ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄῤῥεν καὶ θῆλυ καὶ τίκτει, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, πρότερον τὸ ἄῤῥεν τίκτει· καὶ τεκοῦσα, μίαν ἡμέραν διαλείπει τὰ πολλά· εἶτα πάλιν τίκτει θάτερον. ἐπωάζει δὲ καὶ ὁ ἄῤῥην ἐν τῷ θέρει, τὸ ἡμέρας· τὸ δὲ νύκτα, ἡ θήλεια· ἐκπέττεταί τε καὶ ἐκλέπεται ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν τὸ γινόμενον πρότερον τῶν ᾠῶν, τιτρώσκει δὲ τὸ ᾠὸν τῇ προτέρᾳ ἢ ἐκλέπει· καὶ συνθερμαίνουσι τοὺς νεοττοὺς ἀμφότεροι ἐπὶ χρόνον τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅνπερ καὶ τὰ ᾠά. χαλεπωτέρα δὲ ἡ θήλεια ἐστὶ περὶ τὴν τεκνοτροφίαν τοῦ ἄῤῥενος, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα ζῷα μετὰ τὸν τόκον. τίκτουσι δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ δεκάκις καὶ ἑνδεκάκις· αἱ δ᾽ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ δωδεκάκις. ὀχεύει δὲ καὶ ὀχεύεται ἡ περιστερὰ, ἐντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ· καὶ γὰρ ἓξ μηνῶν, ὀχεύει καὶ ὀχεύεται.

COlumba domestica ferè marem & fœminam parit: ac marem quidem priorem: ac frequenter die interiecto alteram parit. Incubat etiam mas per æstatem interdiu, noctu fœmina. Quod ouum prius editum fuerit, intra vicesimum diem & absoluitur, & excutitur à pullo. Pertundunt ouum, pridie quàm excludatur pullus. Atque ad certum tempus prolem fouent, eo modo quo etiam oua. Fœmina tantisper dum pullos alit, infestior est quàm mas: quemadmodum cætera quoque animalia post partum. Pariunt in anno, vel decies, vel etiam vndecies: in Ægypto etiam duodecies. Intra annum quo natæ sunt, tam mas quàm fœmina coëunt. Nanque etiam sexto tantùm mense.

CAESAR.

DIFFERENTIAM ætatis ouorum ponit. Inde etiam consummationem ad pullum perficiendum. Marem priorem edi ex priori ouo: interiecta die fœminam ex altero. Dicit officium commune fouendis ouis: iam fouendis pullis implumibus: officium apparandi putamen prodituris: mutatã lenitatem fœminæ ex metu pullorum cùm eos alit. Ala enim etiam propugnat vel constantissimè. Ponit numerum partionum. Ægyptiam autem regionem esse fœcundissimam, etiam illo loco demonstrauimus, cùm dicebamus octimestres fœtus vitales esse. Ponit & ætatem coëundi.

Theodorus omisit, ἐν τῷ θέρει: & non rectè dixit, *citra vicesimum diem*: sed *intra*. Nam prima dies citra vicesimam est: intra, etiam vicesimam comprehendit.

Sic lege: ἀμφότεροι ἐπὶ χρόνον, τὸν αὐτὸν τρόπον ὅνπερ. Neque enim eodem tempore & pullos, & oua fouent. Atque vt hîc ἐπὶ χρόνον, sic paulò infrà de cornice, ἐπί τινα χρόνον. Quod Galenus in xv. de *Officio membrorum*, opponit διὰ παντός. Quoniam homo, ἐπὶ χρόνον χρᾶται δὶς προσθίοις κώλοις ὡς ποσί. ὁ δὲ πίθηκος διὰ παντὸς ἐπαμφοτερίζει. Et ipse Aristoteles infra, de anserum incubatu, διὰ παντὸς ἐφεδρεύουσι.

LXV. ARISTOTELES.

Τὰς δὲ φάττας καὶ τὰς τρυγόνας, ἔνιοί φασιν ὀχεύεσθαι καὶ γεννᾷν καὶ τρίμηνα ὄντα· σημεῖον ποιούμενοι τὴν πολυπλήθειαν αὐτῶν. κύει δὲ γίνεται δέκα καὶ τέτταρας ἡμέρας, καὶ ἐπῳάζει ἄλλας τοσαύτας. ἐν ἑτέραις δὲ δέκα καὶ τέτταρσι, πτεροῦνται οὕτως, ὥστε μὴ ῥᾳδίως καταλαμβάνεσθαι. βιοῖ δὲ φάττα, ὥς φασι, καὶ τετταράκοντα ἔτη.

Palumbes & turtures aiunt quidam & coire & gignere, etiam tertio ætatis ſuæ menſe: argumento ſumpto ab earum copia. Gerunt vtero quatuordecim dies: totidem incubant: tantundem temporis ponunt plumeſcendo, eò vſque vt ne facilè prehendi poſſint. Viuit palumbes, vt aiunt, etiam annos quadraginta.

CAESAR.

Non rectè poſſunt terminare potiùs tertium menſem quàm alium ab eo argumento quod ſumunt.

Nota ouorum inchoatorum, pulli inchoati, pulli perfecti, paria tempora: ſemper per duas ſeptimanas. Declarauit quoque quas plumas intelligeret: etiam ad volandum: & addidit extra ordinem de vita.

LXVI. ARISTOTELES.

Καὶ αἱ πέρδικες δὲ πλείω ἔτη ἢ ἑκκαίδεκα.

Perdices plus ſexdecim.

CAESAR.

Quid rei palumbi cum perdice?

LXVII. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ καὶ ἡ περιστερὰ ἀπονεοττεύουσα πάλιν ἐν τριάκοντα ἡμέραις.

Emiſſo priore fœtu columba domeſtica, iterum intra diem triceſimum parit.

CAESAR.

Ἀπονεοττεύουσα. Theodorus *expedita prole ſuperiore*: meliùs, *amiſſa*: ſicut apes examina amittere dicuntur.

CAPVT

CAPVT SEXTVM,

De auium carniuorarum nidificatione & partu.

LXVIII. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ γὺψ, νεοττεύει μὲν ἐπὶ πέτραις ἀπροσβάτοις· διὸ σπάνιον ἰδεῖν νεοττίαν γυπὸς, καὶ νεοττούς. καὶ διὰ τοῦτο Ἡρόδοτος ὁ Βρύσωνος τοῦ σοφιστοῦ πατὴρ, φησὶν εἶναι τοὺς γύπας ἐφ' ἑτέρας γῆς, ἀδήλου ἡμῖν. τοῦτό γε λέγων τὸ σημεῖον, ὅτι οὐδεὶς ἑώρακε γυπὸς νεοττίαν, καὶ ὅτι πολλοὶ ἐξαίφνης φαίνονται ἀκολουθοῦντες τοῖς στρατεύμασι. τὸ δ' ἐστὶ χαλεπὸν ἰδεῖν ὦπται δ' ὅμως. τίκτουσι δὲ δύο ᾠὰ οἱ γῦπες.

Vltur in saxis inaccessis nidum ponit. Quo fit vt rarò visus sit vulturis nidus, & pulli. Ac propterea Herodotus Brissonis Rhetoris pater ait esse vultures in terra altera ignota nobis, eo argumento. Tum quòd nemo vulturis nidum conspexerit: tum quòd magno numero repente appareant sequentes exercitus. Verùm quanquam difficile est ad deprehendendum, tamen perspectum aliquando est. Pariunt autem bina.

CÆSAR.

VIDEMVS nunc ad diuersissimum transire genus. Hîc in Pyrenæis eorum nidi deprehenduntur quotidie. Duo eorum genera. Candidum & fuscum: pluma pilo propior: pellis quadrupedum generi similior.

Ἐφ' ἑτέρας γῆς ἀδήλους scriptum fuit: ἀδήλου legit Theodorus. In nono vbi hanc eandem historiam repetit, Herodorus, non Herodotus scriptum est.

Dixit τὸ δ' ἐστὶ χαλεπὸν: neutro genere, scilicet & nidum, & pullos.

Quoniam autem nunc carniuoras tractat: & interposita de communi auium incubatu historia, redit ad pauones: cúmque aquilis miscet coruum & anserem, & otidem. Hæc omnia tamen vno Capite referemus: excepto enim ansere, vulturis, aquilæ, accipitris & cuculi de quibus hîc agit, genera conueniunt. Otis quoque quem in superioribus bubonem esse diximus & coruus carniuori sunt.

LXIX. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν ἄλλα ὅσα σαρκοφάγα, οὐχ ὦπται πλεονάκις ἢ ἅπαξ τίκτοντα. ἡ δὲ χελιδὼν, δὶς νεοττεύει, μόνον τῶν σαρκοφάγων. τῶν δὲ νεοττῶν ἄν τις, νέων ὄντων, τῆς χελιδόνος τὰ ὄμματα ἐκκεντήσῃ, γίνονται ὑγιεῖς καὶ βλέπουσιν ὕστερον.

Cæteras omnes aues quæ carniuoræ sunt, non plus quàm semel anno parere obseruatum est. Sola hirundo, eo in genere bis nidificat. Eius pullis etiamnum iuuenculis si quis oculos pupugerit, conualescunt, atque iterum visum recipiunt.

CÆSAR.

CONIVNGIT hirundinem vulturi, quanuis inter se figura multùm distent: sed communi ratione, quoniam carne ipsa quoque vescatur. Disiungit autem, quia cæteræ hoc in genere semel tantùm in anno pariunt: hirundo autem bis. Puto autem etiam cypsellos bis parere. Ratio quare carniuoræ non frequenter pariunt, eadem est, qua ne multa quidem. In perniciem autem aliorum oriuntur. At natura non vult species tolli: sed aliquas in multis indiuiduis, quæ aliorum sæuitiæ obnoxia sunt, seruat. Alias, in paucis quæ sibi ipsæ præsidio sunt. Deinde ponit quiddam peculiare de hirundine: recuperare visum amissum, etiam iniuria punctionis. Quidam dicunt, opera punctionis fieri, & herbæ cognominis. Quidam putant oculos tum imperfectos esse. Itaque dixit νέων ὄντων. Ergo nondum subiisse humorem visus, qui postea oculos perficiat: neque amissus sit vulnere. Vidimus nos calculos paruos lucidos, tum albos, tum rutilos, atque etiam varios, repertos, vt aiebant, in nidis hirundinum post obcæcationem: quorum auxilio visus pullis recuperatus credebatur.

Dixit οὐ πλεονάκις ἢ ἅπαξ. Theodorus commodissimè addidit, *anno*: vt tolleret dubitationem.

Νεοττεύει, nidificat. Imò verò in priore, quem construxit, nido, etiam prolem alterā ponit: & si con-

ſtructum ab ſe priore anno: nidum comperit, non nidificat. Sed intellexit parere, non nidificare.

LXX. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ ἀετὸς, ᾠὰ μὲν τίκτει τρία, ἐκλέπει δὲ τούτων τὰ δύο· ὥσπερ ἐστὶ καὶ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις Μουσαίου ἔπεσιν· Ὃς τρία μὲν τίκτει, δύο δ᾽ ἐκλέπει, ἓν δ᾽ ἀλεγίζει — : ὡς μὲν οὖν τὰ πολλὰ οὕτω συμβαίνει. ἤδη δὲ καὶ τρεῖς νεοττοὶ ὤφθησαν ὄντες. ἐκβάλλει δ᾽ αὐξανομένων τὸν ἕτερον τῶν νεοττῶν, ἀχθόμενος τῇ ἐδωδῇ. ἅμα δὲ λέγεται ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἄπαστος γίνεσθαι, ὅπως μὴ ἁρπάζῃ τοὺς τῶν θηρίων σκύμνους. οἵ τε οὖν ὄνυχες αὐτοῦ διαστρέφονται ὀλίγας ἡμέρας, καὶ τὰ πτερὰ λευκαίνεται· ὥστε καὶ τοῖς τέκνοις τότε γίνονται χαλεποί. τὸν δ᾽ ἐκβληθέντα δέχεται καὶ τρέφει ἡ φήνη.

Aquila autem tria oua parit: excluduntur tantùm è duobus pulli. Id quod in carminibus quæ Musæi nomine circunferuntur, ſcriptum eſt.

Terna parit, binis excluſis, educat vnum.

Atque hoc quidem ferè ita euenit. Nam tres quoque pulli eius conſpecti ſunt: vbi creuere pulli, eorum alterum eycit, præ tædio nutriendi. Quo ſanè tempore etiam ineptam ad prædam, quam è ferarum catulis compararet, aiunt eam fieri. Paucis igitur diebus eius vngues deprauantur, pennaq́ albeſcunt. Quare iniquiore ea vtuntur pulli. Eiectum autem excipit, atque educat oſſifraga.

CAESAR.

NVnc ad aquilam, cuius hiſtoriam aſperget aliis narrationibus, capta occaſione à ſimilitudine naturæ. Dicit ouorum numerum, eorúmque vſum: parentiſque animum erga pullos, & naturæ prouidentiam, quæ deprauet illius vngues, ne pullorum ſtudio deuaſtet naturam. Quare & hoc ſequitur commodi ferarum catulis: & pauciores alere poſſunt. Tædio enim comparandæ ſummo labore prædæ, infeſtiores ſunt ſoboli, atque eiiciunt. Mirum verò naturam ſibiipſi aduerſari in vno, & ſubuenire in alio. Nam eiectam prolem oſſifraga excipit. Nam quid áttinebat parere quod Neronis more, non Æneæ tolleretur.

Ἔστιν ἐπὶ τοῖς ἔπεσι. ἐστι pro κεῖται: quo vulgò vtuntur.

Ἄπαστος: potiùs ἀπαστικός: ſed vitauit ne eſſet ab ἀπάζειν. Theodorus *de generare*, & *hebeteſcere*: non expreſſit vim verbi: quid ſi ἄπαστος legamus: vt quaſi ieiuna, & ob alimenti inopiam pereat?

Theodorus. *Noménque hinc exaëti, hoc eſt, degenerantis aquilæ accipit.* Pulchra hiſtoria: ſed quæ in noſtro Codice non ſit.

Διαστρέφονται, *inuertuntur*, Theodorus ex Plinio. Nos *deprauantur* non minùs meliore verbo:

Γίνονται χαλεποί. Theodorus, *ſuos oderit partus.* Non expler: plus enim aliquando nimio addictus eſt Plinio: qui ſæpè de ſuo, non vt interpres, ſed vt paraphraſtes addit: & plus eſt, eſſe χαλεπὸν, quàm odiſſe: ſed vt eſt apud Comicum; *& te vtatur iniquiore, quàm vtitur.*

Albeſcunt pennæ: in inedia, aut inopia annonæ: quibus color animalis remittitur. Succus enim deſideratur. Atqui largiore pabulo equi colorantur.

Φήνη, *oſſifraga* Plinio: quam aquilis cognatum genus eſſe ait.

LXXI. ARISTOTELES.

Ἐπῳάζει περὶ τριάκοντα ἡμέρας. καὶ τῶν ἄλλων δὲ τοῖς μεγάλοις ὁ χρόνος τοσοῦτός ἐστι τῆς ἐπῳάσεως, οἷον χηνὶ καὶ ὠτίδι· τοῖς δὲ μέσοις, περὶ εἴκοσιν, οἷον ἰκτίνῳ καὶ ἱέρακι.

INcubat dies circiter triginta. Nam id temporis aliíſque grandioribus auibus exigitur ad incubationem, vt anſeri & tardæ. Medijs ſatis ſunt viginti, vt miluo & accipitri.

CÆSAR.

NVnc tempus incubandi: apponit rationem, corporis vaſtitatem: quam rationem exemplo firmat, hiſtoria communicata anſeris & tardæ.

Χηνὶ καὶ ὠτίδι: ὠτίδας. Plinius in decimo cap. XXII. in Hiſpania aues tardas vocari ait, eáſque

eásque tetraouis magnitudini proximas facit, & damnatas in cibis. De otide quid sentiamus satis abundè, vt puto supra in libro secundo diximus: quæ hîc repetere fastidiosum esset.

LXXII. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ ὁ ἰκτῖνος, τὰ μὲν πλεῖστα, δύο· ἐνίοτε δὲ καὶ τρεῖς ἐξάγει νεοττούς.

Parit autem miluus ferè bina: interdum etiam ternos educit pullos.

CAESAR.

Capta occasione à similitudine incubandi, addit quædam de miluo: sed certè præter operam: nam mox redit ad aquilam.

LXXIII. ARISTOTELES.

Ὁ δ᾽ αἰγώλιος καλούμενος, ἔστιν ὅτε καὶ τέτταρας.

Ægolius autem qui dicitur, aliquando etiam quaternos.

CAESAR.

Αἰτώλιος malè in Codice scriptum fuit: sed is est quem alibi αἰγώλιον diximus. Theodorus hoc non animaduertit. Mendum facilè fit mutatione similium literarum.

LXXIV. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ καὶ ὁ κόραξ οὐ μόνον δύο, ὥσπερ φασί τινες, ἀλλὰ καὶ πλείω, καὶ ἐπῳάζει περὶ εἴκοσιν ἡμέρας, καὶ ἐκβάλλει τοὺς νεοττοὺς ὁ κόραξ. ποιεῖ δὲ καὶ ἄλλα τῶν ὀρνέων τὸ αὐτὸ τοῦτο. πολλάκις γὰρ, ὅσα πλείω τίκτει, ἕνα ἐκβάλλουσιν.

Parit etiam coruus, non solum bina, vt aiunt quidam: sed etiam plura. Circiter viginti dies incubat, pullósque nido eiicit. Id quod aliæ quoque aues faciunt. Nam quæ plura pariunt, sæpenumero vnum expellunt.

CAESAR.

Incommodivs nunc auget mistionem historiæ, corui narratione: cuius nullam fecit obiter mentionem, nisi quia erat carniuorus.

Dixit πολλάκις: quoniam non omnes, neque semper, vt & suprà ostendit: ἐνίοτε δὲ καὶ τρεῖς: & de hirundinibus constat.

LXXV. ARISTOTELES.

Οὐ πάντα δὲ τὰ τῶν ἀετῶν γένη ὅμοια περὶ τὰ τέκνα· ἀλλ᾽ ὁ πύγαργος, χαλεπός· οἱ δὲ μέλανες, εὔτεκνοι περὶ τὴν τροφήν εἰσιν· ἐπεὶ πάντες, οἷς εἰπεῖν, οἱ γαμψώνυχες, ὅταν θᾶττον οἱ νεοττοὶ δύνωνται πέτεσθαι, ἐκβάλλουσι τύπτοντες ἐκ τῆς νεοττείας. καὶ τῶν ἄλλων δὲ, ὥσπερ εἴρηται, σχεδὸν οἱ πλεῖστοι τοῦτο δρῶσι· καὶ ἐκλέψαντες, οὐδεμίαν ἐπιμέλειαν ποιοῦνται τὸ λοιπὸν πλὴν κορώνης. αὕτη γὰρ ἐπί τινα χρόνον ἐπιμελεῖται· καὶ γὰρ ἤδη πετομένους σιτίζει παραπετομένους.

Non omnia aquilarum genera æquè erga pullos suos afficiuntur: sed & pygargus morosa est. Quin nigra propensiores educandis pullis sunt suis. Alioqui omnes quæ vncis vnguibus prædita sunt, vbi pulli volare queunt, eyciunt, pulsantes è nido. Quod, quemadmodum dictum est, aliarum quoque maxima pars facit. Cúmque exclusi fuerint nullam eorum præterea gerunt curam, excepta cornice. Ea enim aliquanto etiam tempore suis studet adeò, vt propter sese volantes, ipsa etiam volans pascat.

C Æ S A R.

REPETIT aquilas: nigras excipit ab illa communi & innata immanitate: tepetit pullorum eiectionem in genere vncunguium: communieat eam hiſtoriam cum aliis quoque. Excipit cornicem: cuius ſtudium eriam narrar exrra nidum: arque erga iam adultos ſuos.

Ἐκλίψαντες. Theodotus, *enutrierint*, malè: imò ſtatim exeluſos, non valde curant.

Παρακολουθοῦντας: quoniam ſequuntur matrem, & efflagitant eibum. Theodorus non expreſſit: neque enim comitatur pullos: ſed eam pulli, ex verbis Philoſophi.

LXXVI. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ κόκκυξ, λέγεται μὲν ὑπό τινων, ὡς μεταβάλλει ἐξ ἱέρακος, διότι, τὸ ἀφανίζεσθαι τὸν ἱέρακα περὶ τοῦτον χρόνον, ᾧ ὅμοιός ἐστι. σχεδὸν δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἱέρακας οὐκ ἔστιν ἰδεῖν, ὅταν θᾶττον φθέγγηται ὁ κόκκυξ, πλὴν ὀλίγας ἡμέρας. ὁ δὲ κόκκυξ, φαίνεται μὲν ἐπ' ὀλίγον χρόνον τοῦ θέρους· τὸν δὲ χειμῶνα, ἀφανίζεται.

Cuculum putârunt quidam ex accipitre mutato fieri: propterea quod, cui ſimilis ipſe ſit, eo tempore non apparet. Ac ferè aliorum quoque accipitrum nullus niſi paucis diebus videtur, cùm canere cuculus incipit. Conſpicitur verò paruo tempore per æſtatem: hyeme autem, nullo.

C AE S A R.

DE Accipitris incubatu, & generatione cùm nihil dicat, mirum de cuculo ita dicere, vt ad eum referat hiſtoriam. Ponit primo loco opinionem eorum, qui putârunt cuculum ex accipitre fieri. Ponit eorum argumenta: faciei ſimilitudinem: & quòd cùm alter cernatur, alter non compareat. Quam in ſequentibus particulis deſtruet opinionem, propter differentias, vt videbimus.

Nota per excellentiam, ἱέρακα dictum accipitrem hunc, *quem Sparuerium* vocat vulgus. Nam is cuculo ſimilior: & hîc dicit τοὺς ἄλλους ἱέρακας: tanquam ὁ ἱέραξ ſit nomen genericum, quemadmodum, *accipiter*, apud nos. Dixit σχεδὸν: quoniam tinnunculus ſemper videtur, niſi quandiu incubat.

Μεταβάλλει, media ſignificatione verbum poſuit, licet actiua voce.

LXXVII. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ ὁ μὲν ἱέραξ, γαμψώνυχος· ὁ δὲ κόκκυξ, οὐ γαμψώνυχος· ἔτι δὲ οὔτε τὰ περὶ τὴν κεφαλὴν ἔοικεν ἱέρακι, ἀλλ' ἄμφω ταῦτα περιστερᾷ μᾶλλον.

At verò eſt accipiter vncis vnguibus: cuculus non eſt. Neque capite illi ſimilis eſt: ſed vtriſque partibus potiùs columbæ.

C Æ S A R.

PRIMA differentia à partibus. Nam cuculus roſtro venatur, non pedibus: accipiter contrà. Ita caput quoque columbæ potiùs quàm pedes: roſtro enim adunco non eſt: & binos digitos cuculus habet ante & pone in pedibus. Quo argumento ſoluitur quæſtio, cum non eſſe ex accipitrum genere.

LXXVIII. ARISTOTELES.

Ἀλλ' ἢ κατὰ τὸ χρῶμα μόνον προσέοικεν ἱέρακι. πλὴν τοῦ μὲν ἱέρακος τὰ ποικίλα, οἷον γραμμαί εἰσι· τοῦ δὲ κόκκυγος, οἷον στιγμαί. τὸ μέντοι μέγεθος καὶ ἡ πτῆσις, παραπλησία τῷ ἐλαχίστῳ τῶν ἱεράκων, ὃς κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀφανής ἐστιν ἐπιτοπολὺ ὃς φαίνεται ὁ κόκκυξ· ἐπεὶ ἤδη γε ὠμμένοι εἰσὶν ἄμφω.

Colore tantùm accipitrem repræſentat: quanquam accipitres maculis linearum ſpecie ſunt. Cuculus quaſi punctis potiùs variatur. Magnitudo tamen & volatus ſimilis minimo accipitri, qui per id tempus ferè non comparet, quo cuculus videtur. Nam ſanè iam ambo viſi ſunt.

C Æ S A R.

CAESAR.

OBIECTAM similitudinem, quæ induxerat eos in errorem, destruit quantùm potest. Nam etsi colorem fatetur eundem, tamen coloris modum negat similem. Alteram similitudinem magnitudinis, & volatus destruit: Quoniam ambo eodem sunt visi tempore. Itaque addit ἐπιπολύ.

Dixit ἐλαχίστῳ τῶν ἱεράκων: & tamen per excellentiam accipitrem appellauit suprà. Præterea falsum est, esse minimum. Nam tinnunculus minimus est: & punctis potius, quàm lineis maculosus. Maiores sunt accipitres apud Galenum in XI. de *Officio partium*, quos ἀλκίμους vocat. Ὁ κίρκος καὶ φασσοφόνος.

Ἄμφω, non dicit ἀμφότεροι, sed simul eodem tempore ambo.

LXXIX. ARISTOTELES:

Καὶ κατεσθιόμενος δὲ ὤφθαι κόκκυξ ὑπὸ ἱέρακος· καίτοι οὐδὲν ποιεῖ τοῦτο τῶν ὁμογενῶν ὀρνίθων.

Quin perspectum est cuculum ab accipitre deuorari. Atqui nullo in genere auium hoc euenire solet.

CAESAR.

MAXIMVM argumentum diuersi generis. Dixit autem ὀρνίθων, propter pisces. Lucius enim lucium deuorat. Hoc vidimus nos. Itaque in libro octauo, Cap. tertio, negat aues carniuoras è suo genere cibum capere, sicut faciunt pisces. At in libro nono Cap. primo, dicit cygnos inter se deuorari. Pcius consuluit Theodorus, qui κατεσθιόμενος, *interimi*, interpretatus est. At plus est *deuorari*, quàm *interimi*. Et longè falsissimum est aues inter se non interimi. Nam & coturnices, & galli, & falcones, & milui, & phasiani, & columbæ, inter se, vt vidimus, pugnant, & nisi victus victori cedat, se interimunt.

LXXX. ARISTOTELES.

Νεοττοὺς δὲ κόκκυγος λέγουσιν ὡς οὐδεὶς ἑώρακεν. ὁ δὲ τίκτει μὲν, ἀλλ᾽ οὐ ποιησάμενος νεοττείαν, ἀλλ᾽ ἐνίοτε μὲν ἐν τῇ τῶν ἐλαττόνων ὀρνίθων ἐντίκτει, καταφαγὼν τὰ ᾠὰ τὰ ἐκείνων· μάλιστα δὲ ἐν τῇ τῶν φαβῶν νεοττείαις, καταφαγὼν καὶ τὰ τούτων ᾠά.

Cuculi pullos negant à quopiam conspectos. At ille parit quidem: sed nidum nullum construit. Verùm in minorum auium nidis, deuoratis illorum ouis, deponit ipse sua: potissimùm verò in palumbis nido, deuoratis ipsius ouis.

CAESAR.

TOLLIT aliam obiectionem. Nam si pullos nemo vidit, ergo ex alterius specie auis fit. Ostendit rationem deceptionis: quoniam nidum non facit: sed in aliorum nidis parit. Suprà tamen libro quinto aiebat eos nidificare. Sed reuera compertum est eos nullum nidum construere. Tollit deinde aliam obiectionem. Nam quî, inquies, aues id patiuntur? Respondet: deuorat eorum oua, atque supponit sua. Declarat auium illarum genera; hîc τῶν φαβῶν: mox ὑπολάϊν. Sed rectè conuenit huic illud, ἐλαττόνων: minor enim est, & ex paruis auiculis. At φάβαι non sunt ipso minores cuculo. Itaque dixit ἐνίοτε de minoribus: & μάλιστα, de palumbis. Sed mirum, cũ ipse sit carniuorus, quo alantur eius pulli palumbe, quæ glanda, herba, & frugibus vescatur? At cuculorum pulli in Autumno pingues sunt, vt putentur racemis etiam victitare.

LXXXI. ARISTOTELES.

Τίκτει δ᾽ ὀλιγάκις μὲν δύο, τὰ δὲ πλεῖστα, ἕν.

Singula ferè parit, rarò bina.

C AE S A R.

MAlè interpoſuit numerum hunc, hic: interrupta hiſtoria ſupponendi.

LXXXII. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ καὶ ἐπὶ τῇ τῆς ὑπολαΐδος νεοττιᾷ· ἡ δέ, ἐκλέπει καὶ ἐκτρέφει.

PArit autem in carruca quoque nido: atque illa, & excludit, & educat.

C AE S A R.

Ὑπολαΐς. De hac aue infrà in nono. Gaudet hæc cuculi fœtum iam grandem aſpicere, & ſeſe grandiorem. Ille autem vbi adoleuit, nutricem ſuam deuotat.

Ὑπὸ τῇ νεοττιᾷ: quare ὑπὸ neſcio: meliùs ἐπί.

LXXXIII. ARISTOTELES.

Γίνεται δὲ πίων καὶ ἡδύκρεως κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν μάλιστα.

QVo maximè tempore & pinguis eſt, & carne ſuaui ad veſcendum.

C AE S A R.

HOc eſt præter operam: ſi de pullis intelligas: ſanè licet. Nam & mox de accipitrum pullis. Si de parente: adſunt rationes. Quoniam neque in oua abſumitur ſuccus: neque in incubatu quicquam cepit incommodi, neque in edueando pullos diſpendij ad veſcendum. Totum ſtudium ponit edendo. Sed de pullis Philoſophum loqui certum eſt: neque puto cuculum parentem carne ſuaui eſſe.

LXXXIV. ARISTOTELES.

Γίνονται δὲ καὶ τῶν ἱεράκων οἱ νεοττοὶ ἡδύκρεῳ σφόδρα καὶ πίονες.

QVemadmodum accipitrum quoque pulli ſunt & pingues, & ſuaui carne valde.

C AE S A R.

AT hoc certè extra propoſitum eſt. Καί, *quemadmodum*, diximus, vt eſſet modus comparationis. Verùm ſanè nonnihil affinitatis eſto. Quoniam ſimiles ſunt valde. Atque ijdem crediti.

LXXXV. ARISTOTELES.

ΝΕοττεύει δὲ γένος τι αὐτῶν πόρρω, καὶ ἐν ἀποτόμοις πέτραις.

EOrum genus quoddam præruptis atque longinquis in ſaxis nidificare ſolet.

C AE S A R.

INtellige de accipitrum genere. Et ſanè hiſtoria hîc languet, de tàm nobili genere auium, cùm nihil dicat.

Theodorus addidit, *excelſis*. Ἀποτόμοις: *præciſis*: *præruptis*, ad literam.

CAPVT

CAPVT SEPTIMVM,

Auium incubatus: quo tempore mas, quo fœmina incubat.

LXXXVI. ARISTOTELES.

Ἐπωάζει δὲ τὰ πολλὰ τῶν ὀρνίθων (ὥσπερ εἴρηται περὶ τῶν περιστερῶν) διαδεχόμενα τὰ ἄρρενα ταῖς θηλείαις· τὸ δὲ τοσοῦτον χρόνον, ὅσον ἀπολείπει τὸ θῆλυ τροφὴν αὑτῷ πορίζόμενον.

Auium magna pars incubat, quemadmodum de columbis diximus, fœminæ mare succedente: saltem tamdiu dum abest fœmina, sibi cibũ quærens.

CAESAR.

Missa historia particulari, redit ad vniuersalem de incubatu narrationem. At hoc melius fecisset, si statuisset suprà statim post oua. Ille enim his locis erat. Dixit primo loco, πολλὰ τῶν ὀρνίθων. Et posteà subdit: τὸ δέ: id est, si non per vices, saltem hoc: dum fœmina ἀπολείπει: *abest* Theodorus, optimè: *intermisso incubitu, relicto.* Sed idem Theodorus interpretatus est τὸ δέ, ἄρρεν scilicet. Sed vt dixi, Atticismus est ἀντιμερία, pronomen pro coniunctione. Sic enim dicimus. Δώσεις μοι τὴν ἀρχὴν· τὸ δὲ τὴν διαδοχήν. *Cedes mihi imperium: saltem successionem.* Et respondet ad τὸ μέν. Quod subticetur: clariùs dicitur τὸ γε. Ergo mas incubat, saltem dum fœmina abest. Quoniam in multis generibus per vicissitudines mas subit: vt in columbis, & palumbis.

Διαδεχόμενα τὰ ἄρρενα ταῖς θήλεσι. Non est simplex locutio, sed valde Attica. Sic, *aues multæ incubant succedentes masculum fœminæ.* Sed etiam Latinè planiùs sonat. *Succedo tibi*: at Græcè διαδέχομαί σοι, subintelligitur munus. *Excipio munus intermissum, tibi: excipio tibi.* Præterea quid est διαδεχόμενα τὰ ἄρρενα: ipsa animalia suscipientia masculum fœminæ? Nam ipse masculus animal est. Neque ipse se suscipit, neque fœmina ipsum: sed ipse fœminæ succedit. Itaque τὰ πολλά, significat, quasi dicat: Natura auium succedere iubet mares fœminæ. Alius dixisset διαδεχομένων τῶν ἀρρένων.

LXXXVII. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ χηνῶν αἱ θήλειαί τε ἐπωάζουσι μόναι, καὶ διὰ παντὸς ἐφεδρεύουσιν, ὅταν περ ἄρξωνται τοῦτο ποιεῖν.

At anseres fœminæ solæ incubant, atque perpetuo insident, postquam id agere instituerint.

CAESAR.

Διὰ παντός. Ne intelligas ipsas nunquam amoueri. Ad cibum enim exeunt, & ad excrementa deijcienda. Itaque non excludit intermissionem, sed alternationem officij cum mare communicati.

LXXXVIII. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τόποις ἑλώδεσί τε, καὶ πόαν ἔχουσι, πάντων τῶν λιμναίων ὀρνίθων αἱ νεοττεῖαι γίνονται. διόπερ καὶ ἡσυχίαν ἔχοντες ἐπὶ τῶν ᾠῶν, δύνανται τροφήν τινα αὑτοῖς πορίζεσθαι, καὶ μὴ παντάπασιν ἄσιτοι εἶναι.

Lacustres aues propter palustria atque herbida loca. Quamobrem nulla negocio etiam in ipso incubatu possunt sibi cibum capere, neque omnino inedia laborare.

CAESAR.

Quoniam dixerat anseres non intermittere, respondet obiectioni. Necessariò inquies amoueant se ab incubatu, vt victum quærant. Hîc dicit satis habere parcissimum cibum: si capiant

piant etiam ab ipso nido. Nam cùm palustres sint, si nidos faciunt propè palustria, vnde victum solent petere, ab ipso nido nullo negotio sibi paratum habent. Sed anseres nostræ ea loca non quærunt. Quare puto Philosophum non de domesticis, sed de feris loqui. Omnino tamen existimo, eas necessariò exurgere ad excernendum, sed illico repetere.

Theodorus vbique *incubitum* vertit, non incubatum: pessima analogia. Nanque ab incumbo, incumbis, incumbere, *incubitus*: ab incubo, incubas, incubare, *incubatus*.

Λιμναίων Theodorus, *aquaticæ*: non rectè: neque enim fluuiales omnes, vt ardeolæ, quæ in excelsissimis populis nidos faciunt.

Nouè locutus est Philosophus. Αἱ νοττεῖαι γίνονται, fiunt aut sunt: alius dixisset λιμναῖαι ποιοῦσι. Ἡσυχίαν ἔχοντες. Theodorus non expressit. Nos Latinè, *nullo negotio*.

LXXXIX. ARISTOTELES.

Ἐπωάζουσι δὲ καὶ τῶν κορωνῶν αἱ θήλειαι μόναι, καὶ διαμένουσιν ἐπ' αὐτῶν ὥσπερ διὰ παντός. τρέφουσι δ' αὐτὰς οἱ ἄρρενες, κομίζοντες τὴν τροφὴν αὐταῖς καὶ σιτίζοντες.

Cornices quoque fœminæ solæ fouent, perstantésque in opere non intermittunt. At eas mares alunt: allato, atque dato ex ore cibo.

CAESAR.

SIc meliùs dixisset per initia. Non debet intermitti incubatio, ne refrigeratis ouis incommodetur generationi. Prouidit enim natura certis legibus. Nam aut quærente cibum fœmina, succedit mas, aut per vices subit: aut perstat fœmina. Ac ne inedia cogatur surgere, ponit nidum in terra vbere vnde etiam fouens pascatur. Aut maris officio subleuatur suggerentis cibum.

Κομίζοντες, signatum verbum, cùm fruges comportantur. Et curam quandam denotat: & duo verba posuit, κομίζοντες τροφὴν, parum erat: quin & σιτίζοντες: lato scilicet ex ore cibo. Theodorus hoc neglexit.

XC. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ φαττῶν ἡ μὲν θήλεια, ἀπὸ δείλης ἀρξαμένη, τήν τε νύκτα ὅλην ἐπωάζει, καὶ ἕως ἀκρατίσματος ὥρας· ὁ δὲ ἄρρην, τὸ λοιπὸν τοῦ χρόνου.

PAlumba ab sero diei incipiens totam noctem vsque ad ientandi tempus incubat: reliquum temporis, palumbus.

CAESAR.

VT genus distingueretur palumbum, & palumbam vertimus. Et meliùs sonat quàm palumbes. Vbi extra Philosophiæ limites erimus, rudium pastorum Romanorum more loquemur. Nunc cum natura certamus.

Δείλην semper *pomeridianum* vertit Theodorus: at δείλη quamuis sit post meridiem, serum tamen diei denotat: & noctem proximam.

Ἀκρατίσματος: cùm soluunt mane ieiunia.

XCI. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ πέρδικες, δύο ποιοῦνται τῶν ᾠῶν σηκούς· καὶ ἐφ' ᾧ μὲν, ἡ θήλεια ἐπὶ θατέρῳ δὲ, ὁ ἄρρην ἐπωάζει· καὶ ἐκλέψας, ἐκτρέφει ἑκάτερος ἑκάτερα· καὶ τοὺς νεοττοὺς, ὅταν πρῶτον ἐξάγῃ, ὀχεύει αὐτοὺς ὁ ἄρρην.

AT perdices binis sepibus obmuniunt oua: in altero fœmina, in altero mas incubat: suos vterque exclusos emittit. Quin etiam cùm educit, primùm pullos eos init.

CÆSAR.

Σηκὸς, *præsepe*: transtulit à pecore ad id quod esset animal futurum: Atticè. Ἐφ' ᾧ, idest ἐφ' οὗ.

Ἑκάτερος ἑκάτερα. Terentius sic locutus est, *vterque vtrique cordi est*. Sed hîc dicésne, *vterque*

vterque vtrosque emittit pullos? Non dices. Sed *suos vterque*. Neque enim fœmina emittit eos quibus mas incubuit: neque mas quos exclusit fœmina. Ergo non vterque vtrosque. Sic etiam suspecta locutio Terentij, si vim verborum intelligas. Sed vsus emolliuit. Neque *vterque alteri* dicas, sed *vteruis alteri*. Nam vterque duos comprehendit per coniunctionem, *que*. Quid Græca locutio? proba est. Nam ἑκάτερος, ἑκὰς ἕτερος, ἑκὰς ἑτέρα: seorsum alter, altera: rectissimè: est enim ἑκάτερος *vteruis*. Ἀμφότεροι autem *vterque, simul & alter*. Ἄμφω autem, *ambo iunctim*.

Theodorus addidit, *à mare*, pullos subigi. Nescio an etiam à matre. Nam sese ineunt absente mare fœminæ mutuò perdices: sicut & columbæ: & equæ cùm vruntur libidine. Ὅταν πρῶτον ἐξάγει. Τὸ πρῶτον, *statim*, Theodorus: rectè: at ἐξάγει *procedunt*, malè: *prodeunt* voluit dicere.

XCII. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ ταὼς, ζῇ μὲν περὶ εἴκοσι καὶ πέντε ἔτη, γεννᾷ δὲ τριετὴς μάλιστα· ἐν οἷς καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν πτερῶν ἀπολαμβάνει· καὶ ἐκλέπει ἐν τριάκοντα ἡμέραις, ἢ μικρῷ πλείοσιν. ἅπαξ δὲ τοῦ ἔτους τίκτει μόνον. τίκτει δὲ ᾠὰ δώδεκα, ἢ μικρῷ ἐλάττω. τίκτει δὲ διαλιπὼν δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, καὶ οὐκ ἐφεξῆς· αἱ δὲ πρωτοτόκοι, μάλιστα περὶ ὀκτὼ ᾠά· τίκτουσι δὲ οἱ ταὼ καὶ τὰ ὑπηνέμια. ὀχεύονται δὲ περὶ τὸ ἔαρ. γίνεται δὲ καὶ ὁ τόκος εὐθέως μετὰ τὴν ὀχείαν. πτερορρυεῖ δὲ ἅμα τοῖς πρώτοις τῶν δένδρων, καὶ ἄρχεται αὖθις ἀπολαμβάνειν τὴν πτέρωσιν ἅμα τῇ τούτων βλαστήσει. τῶν δὲ ἀλεκτορίσιν ὑποτιθέασιν αὐτῶν τὰ ᾠὰ ἐπῳάζειν οἱ τρέφοντες, διὰ τὸ τὸν ἄρρενα, τῆς θηλείας τοῖς ᾠοῖς ἐπιπετόμενον συντρίβειν. διὰ ταύτην δὴ τὴν αἰτίαν καὶ τῶν ἀγρίων ἔνιοι ὀρνίθων ἀποδιδράσκοντες τοὺς ἄρρενας, τίκτουσι καὶ ἐπῳάζουσιν. ὑποτίθενται δὲ ταῖς ὄρνισι μάλιστα δύο ᾠά. τοσαῦτα γὰρ δύνανται μόνα ἐπῳάζουσαι ἐξάγειν. ἐπιμελοῦνται δὲ ὅπως μὴ καταβαίνουσα διαλείπῃ τὸν ἐπῳασμόν, παρατιθέντες τροφήν.

Pauo autem quinque ac viginti annos viuit: trimus potissimum generat. Quo tempore etiã versicolores eius pennæ fiunt. Tricenis aut paulò pluribus excludit diebus: semel dumtaxat in anno parit. Ouorum numerus ad duodecim, aut non multò pauciora. Interiectis binis ternísve diebus, pariendi officium intercipit. Primipara octona circiter. Edunt etiam & irrita, & hypenemia. Vere coëunt: celeriter à coïtu pariunt. Amittit pennas cum casu foliorũ: atque cum eorum ortu, replumescit. Gallinis pauonina oua subijciunt ad incubandum pastionibus præfecti, propterea quòd mas fouenti fœmina aduolans atterat. Quæ caussa est vt siluestrium quoque volucrium, quædam fuga facta clam maribus, & pariant, & incubent. Gallinis subijciunt cumplurimum bina. Tot enim dumtaxat fouendo educere possunt. Student verò, ne abscedens relinquat incubationem, esca apposita.

CÆSAR.

NVNC cum incubandi ratione qua inceperat dicere, miscet & tempus coëundi, & generandi ætatem, & ouorum numerum, & artem villicorum, & pennarum variationem, earum casum, atque instaurationem. Item vitę spatium. Meliùs quoque fecisset, si statim post gallinas, & columbas narrâsset. Nunc post carniuoras statuit.

Dicit semel anno parere. At Columella, si eius oua gallinis subijciantur, sæpiùs ait parere.

Πτερορρυεῖ: sicut Hippocrates φυλλορρυεῖ. Theodorus qui semper aliquid addit etiam otiosum, meliùs hîc addidisset vt nos, *cum casu foliorum*. Nam τοῖς πρώτοις τῶν δένδρων, rectè dixit Philosophus: quia alludit ad φυλλορρυεῖ. At nostrum Latinum non sequitur nos: *Cum primis arborum frondibus amittit pennas*. Sanè primas frondes arborum si dicas Latinè, intelligã vere ineunte exeũtes.

Τούτων βλαστήσει. Τούτων, non ausus sum dicere, *earundem*, vt Theodorus: τῶν αὐτῶν. Neque enim sunt eædem: vt *eundem* dicit Catullus, noctiferum, & luciferum rectissimè.

Ἀποδιδράσκοντες *fugientes*, Theodorus: imò postquàm fugêre.

Ὑποτίθενται τοῖς ὄρνισι: omisit τοῖς ὄρνισι Theodorus. Et intellige aues cortales: sed reparauit mox cùm nominauit in fine periodi gallinam.

XCIII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ ὄρνιθες, περὶ τὴν ὀχείαν τοὺς ὄρχεις μείζους ἔχουσιν ἐπιδήλως· οἱ μὲν μᾶλλον ὀχευτικοί, καὶ μᾶλλον ἐπιδήλως, οἷον ἀλεκτρυόνες καὶ πέρδικες· οἱ δὲ μὴ συνεχῶς, ἧττον. περὶ μὲν οὖν τὰς τῶν ὀρνίθων κυήσεις καὶ γενέσεις, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

Auium testes coitus tempore grandiores extant, ac salacioribus plus: vt gallinaceis, & perdicibus. Qui verò venerem intermittunt, minùs. Ad hunc modum gestant aues, & pariunt.

CAESAR.

C AE S A R.

HÆc quoque pars ſeparanda à cæteris. Hoc idem dicit libro Primo Cap. quarto de *Generatione animalium*. Et ſuprà lib. Tertio, Cap. decimo. Iunxit autem perdices cum gallinaceis. At ſanè perdices intermittunt coitum. Itaque ipſius tempore poſſunt turgidiores eſſe teſtes. Gallinaceus verò nunquam intermittit.

Οἱ δὲ μὴ συνεχῶς: vt palumbium, & pauonum.

CAPVT OCTAVVM.

Piſcium fœtus.

XCIV. ARISTOTELES.

ΟἹ δὲ ἰχθύες ὅτι μὲν οὐ πάντες ᾠοτοκοῦσιν, εἴρηται πρότερον. τὰ μὲν γὰρ σελάχη, ζωοτοκεῖ· τὸ δὲ τῶν ἄλλων ἰχθύων γένος, ᾠοτοκεῖ. ζωοτοκεῖ δὲ τὰ σελάχη, πρότερον ᾠοτοκήσαντα ἐν αὑτοῖς, καὶ ἐκτρέφουσιν ἐν αὑτοῖς, πλὴν βατράχου.

AT piſces non omnes oua pariunt: vt dictum eſt. Cartilaginea nanque animal edunt. Caterum genus, oua. Edunt autem illa animal: poſtquam priùs intra ſe & pepererint ouum, ibique dato incremento excluſerint: prater ranam.

C AE S A R.

NVNC ad alia ouipara, quæ cùm totum genus piſcium non contineant, coactus fuit ſt t m diuiſionem facere. Et repetit quæ alibi ſæpè dixit.

Theodorus addidit *coeunt*: malè. Nam de coitu alibi dixit, non hic: neque ſcriptum in nullo exemplarium: atque idem legit βάτου, non βατράχου: *praterquam Raia.* Sed ex Plinij nono cap. XXIV. conſtat legendum βατράχου, & non βάτου. Ad verbũ enim ibi expreſſa eſt Philoſophi opinio. Intelligit autem ranam marinam, non lacuſtrem. Atque huius rei rationem videre licet in Tertio de *Generatione animalium* Cap. tertio. Ἡ τοῦ, inquit, σώματος φύσις, τὴν τε γὰρ κεφαλὴν πολλαπλασίαν ἔχει τοῦ λοιποῦ σώματος· καὶ ταύτην ἀκανθώδη καὶ σφόδρα τραχεῖαν. διόπερ οὐδ' ὕστερον εἰσδέχεται τοὺς νεοττούς· οὐδ' ἐξ ἀρχῆς ζωοτοκεῖ. τὸ γὰρ μέγεθος καὶ ἡ τραχύτης τῆς κεφαλῆς, ὥσπερ καὶ εἰσελθεῖν κωλύει· οὕτω καὶ ἐξελθεῖν. Et in fine huius Capitis ne hanc quidem ob eaſdem difficultates in ſe recipere fœtus ſuos, quemadmodum nec animal parere, dicit.

Ἐκτρέφει: mirum verbum: quis enim dicat *alere oua*: & præpoſitio, ἐκ, ſignificat tranſmutationem.

XCV. ARISTOTELES.

ΕΧουσι δὲ καὶ τὰς ὑστέρας, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς πρότερον ἐλέχθη, διαφόρως οἱ ἰχθύες. τὰ μὲν γὰρ ᾠοτοκοῦντα, διχρόας ἔχει, καὶ κάτω· τὰ δὲ σελάχη, ὀρνιθοειδεστέρας. διαφέρει δὲ τῶν ὀρνίθων ὑστέρας, ὅτι οὐ πρὸς τῷ ὑποζώματι ἐνίοις συνίσταται τὰ ᾠά, ἀλλὰ μεταξὺ κατὰ τὴν ῥάχιν· ἐκεῖθεν δ' αὐξανόμενα μεταβαίνει.

AC, quemadmodum ſuprà dictum eſt, matrices alij alias piſces habent. Nam qui oua edunt: & binis ſinubus diuiſas, & inferiore parte ſitas. At cartilagineis, potius ad auium naturam vergunt. Caterùm ab illis hoc differunt: quòd quibuſdam non ſub pracordiorum ſepto conſiſtunt oua, ſed in medio ſecundum dorſum. Quo ex loco cùm creuerunt, in alium transferuntur locum.

C AE S A R.

DE partibus genitalibus ſuo loco dictum eſt, quatenus erant partes. At hîc pro earum officio eas tractat: poníque differentias matricum in piſcibus. Et cartilagineorum: primo conuenientiam cum auibus: mox differentiam.

Διχρόας

Διχρόας Theodorus *bifurcatas*. Iam ostendimus non rectè dici, *bifurcatum*. Et furca, de sinubus matricum non rectè dicitur.

Κατὰ ῥάχιν: *per spinam*, Theodorus: præpositio, *per*, incommodissimè ibi posita est.

Μεταβαίνει, *transeant* in locum quem subiicit: vbi scilicet ἐκβῆναι τὸ ἔμβρυον.

XCVI. ARISTOTELES.

Τὸ δ' ᾠὸν γίνεται πάντων τῶν ἰχθύων οὐ δίχροον, ἀλλ' ὁμόχροον. λευκότερον δέ, ἢ ὠχρότερον, καὶ πρότερον, καὶ ὅταν ᾖ ὁ νεοττός.

Piscium ouum non duobus coloribus, sed vno preditum est: ac candidius quàm luteum, tùm ante, tùm, vbi iam in fœtum mutatum est.

CAESAR.

DISTINGVIT ab alijs ouis, ouum piscium, coloris vniformitate.

Καὶ ὅταν ᾖ ὁ νεοττός: *cùm ouum erit catulus*. Quoniam in piscibus penè omnibus id euenit, vt ex toto ouo fiant. Hoc autem dixit: quia pulli auium ex candido oui fiunt. Et tamen tandem sublutei fiunt, vt ostendimus suprà. Theodorus pessimè: *cùm fœtus insidet*. Nam quanquam diximus in superiore oui parte fœtum extare: neque totum contineri: tamen non hoc hic diximus. Sed mutato ouo in piscem, colorem non mutari.

XCVII. ARISTOTELES.

Διαφέρει δ' ἡ γένεσις ἡ ἐκ τῶν ᾠῶν τῶν ἰχθύων τῆς τῶν ὀρνίθων, ᾗ οὐκ ἔχει τὸν ἕτερον ὀμφαλόν, τὸν τείνοντα πρὸς τὸν ὑμένα τὸν ὑπὸ τὸ ὄστρακον· τὸν δ' εἰς τὸ ὠχρὸν τοῖς ὄρνισι τείνοντα πόρον, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

Non eodem autem modo pisces, auésque ex ouo generantur. In piscibus enim non est vmbilicus ille alter, qui ad membranam quæ testæ subest, ducit. At, qui in auibus meatus ad luteum tendit, eodem habent modo.

CAESAR.

POSVIT differentiam materiæ. Nunc ponit differentiam transmutationis, dempto altero vmbilicorum qui excrementa ducebat ad extima: altero attributo quo, de luteo alantur: vbi intellige luteum in auibus, non in piscibus. Neque igitur vnius esse coloris ouum piscium: sed vmbilicus ille attrahit alimentum, ex parte difformi à parte ex qua genetatur pisciculus. Sensu autem minùs percipitur: propterea quòd minùs distinguitur.

Nota locutionem quæ me torquet. Διαφέρει ἡ γένεσις ἡ ἐκ τῶν ᾠῶν τῶν ἰχθύων καὶ τῶν ὀρνίθων. Mihi videtur sic legendum. Ἡ ἐκ τῶν ᾠῶν τῶν ἰχθύων τῆς τῶν ὀρνίθων. Nam quæ generatio differret ab auium, & piscium generatione, quos comparat?

ᾗ *quatenus*. Non ἤ, quæ non habet vmbilicum. Neque enim generatio habet vmbilicum.

Τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον: id est ἔχει ἡ γένεσις τὸν πόρον, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον. Vt non solum habeant meatum, sed etiam eodem modo. Theodorus id neglexit.

XCVIII. ARISTOTELES.

Ἡ δ' ἄλλη γένεσις, ἤδη πᾶσα ἡ αὐτὴ ἐκ τοῦ ᾠοῦ, τῶν τε ὀρνίθων καὶ τῶν ἰχθύων. ἐπ' ἄκρου τε γὰρ τοῦ γίνεται, καὶ αἱ φλέβες ὁμοίως τείνουσιν ἐκ τῆς καρδίας πρῶτον, καὶ ἡ κεφαλή, καὶ τὰ ὄμματα, καὶ τὰ ἄνω, μέγιστα ὁμοίως πρῶτον αὐξανομένου δέ, ἀεὶ ἔλαττον γίνεται τὸ ᾠόν, καὶ τέλος ἀφανίζεται καὶ εἰσδύεται ἔσω, καθάπερ ἐν τοῖς ὄρνισιν ὁ νεοττὸς χαλύμμενος. περιπέφυκε δ' καὶ ὁ ὀμφαλὸς μικρὸν κατώτερον τὸ σῶμα, τοῦ τῆς γαστρός. ἔτι δ' νέοις μὲν ὤν ἐστιν ὁ ὀμφαλὸς μακρός, αὐξανομένοις δ' ἐλάττων, καὶ τέλος μικρός, ἕως ἂν

AT verò reliqua generationis ratio ex ouo, tàm auium, quàm piscium eadem tota est. Nam & in eius summo fit: & venæ similiter tendunt à corde primùm. Item caput, atque oculi, partésque superiores maximæ: vt in illis per initia. Crescente autem fœtu decrescit semper ouum: ac tandem subducitur ab oculis, atque induit se in pisciculum: quemadmodum vitellus in auiculam. Agnatus quoque annectitur vmbilicus, paulò infrà ventriculi os: ac per initia quidem longus est vmbilicus: auctis autem minor. Tandem verò pusillus, vsque dum

ὑπέλθῃ, καθάπερ ἐλέχθη ἐπὶ τῶν ὀρνίθων. περιέχεται δὲ τὸ ἔμβρυον καὶ τὸ ᾠὸν ὑμένι κοινῷ. ὑπὸ δὲ τούτου ἄλλος ἐστὶν ὑμὴν, ὃς περιέχει ἰδίᾳ τὸ ἔμβρυον. μεταξὺ δὲ τῶν ὑμένων ἐστὶν ὑγρότης. καὶ ἡ τροφὴ δὲ ὁμοία γίνεται τοῖς ἰχθυδίοις ἐν τῇ κοιλίᾳ, ὥσπερ τοῖς τῶν ὀρνίθων νεοττοῖς· ἡ μὲν, λευκὴ, ἡ δὲ, ὠχρά.

ſubeat, quemadmodũ in auibus dictum eſt. Ambitur autem & fœtus, & ouum cõmuni membrana, ſub qua altera item eſt, qua priuatim fœtus continetur. Inter membranas autem eſt humor. Ac quemadmodũ in auiculis, ita in piſciculorum aluo continetur cibus. In illis luteus, in his candidus.

C Æ S A R.

POSITIS differentijs ponit modum in quo conueniant vtrorumque generationes. Sunt autem duodecim. In ſummo conſiſtit fœtus: venæ à corde: caput grande: oculi magni: partes ſuperiores maximæ: creſcente fœtu decreſcit ouum: mutatio oui in fœtum: vmbilicus: membrana vna: membrana altera: humor: cibus.

Καὶ τὰ ἄνω μέγιστα ὁμοίως πρῶτον. Iam alterum ὁμοίως ſuaſit nobis vt diceremus, ſic: *vt in illis*, ſcilicet, *auibus*: ſicut, νέοις, *per initia*.

Καὶ ὑποδύεται ἔσω, *ſubit*, ſcilicet, *fœtum*. Accipe autem hîc τὸ νεοττὸν, non fœtum formatum, ſed vitellum, vt ſuprà oſtendimus ex Chryſippi ſententia. Alioqui ſic dicas. Τὸ ὠχρὸν εἰς τὸ νεοττὸν ὑποδύει.

Ἰδίᾳ, *priuatim*. Theodorus, *per ſe*: rectè: etiam *ſeorſum* potes dicere.

Γίνεται ἐν τῇ κοιλίᾳ Theodorus: *ſuggeritur*: rectè. Sed Ariſtoteles voluit dicere etiam remanere & conſpici: potuit enim ſuggeri: ſed non permanere. At hoc iam docuit: *in auiculis*, nos.

XCIX. ARISTOTELES.

Τὸ μὲν οὖν σχῆμα τῆς ὑστέρας ὡς ἔχει, ἐκ τῶν ἀνατομῶν θεωρείσθω. διαφορὰ δέ ἐστιν ἐν αὐτοῖς πρὸς αὐτούς, οἷον τοῖς γαλεώδεσι, καὶ πρὸς αὑτούς, καὶ πρὸς τὰ πλατέα. ἐνίοις μὲν γὰρ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὑστέρας περὶ τὴν ῥάχιν προσπέφυκε τὰ ᾠὰ, ὥσπερ εἴρηται, οἷον τοῖς σκυλίοις· αὐξανόμενα δὲ, περιέρχεται.

QVa verò facie matrix ſit, diſſectis corporibus compertum habeto. At verò etiam inter ſe differunt. Nam neque inter ſe, neque cum latis conueniunt genera muſtelaceorum. Quidam enim ad matricis medium circa dorſi locum adhærentia habent oua, ſicut antea dictum eſt. Huiuſmodi ſunt caniculæ. Aucta autem circumfunduntur.

C Æ S A R.

RELEGATA matricis figura ad Anatomices ſtudium, oſtendit differentiam non ſolũ ſummorum generum, vt latorum & muſtelaceorum: ſed etiam certi generis, ſcilicet illorum muſtelorum inter ſe. Itaque canicula in medio ſub dorſo. Spinus autem muſtelus ad præcordia: vt tandem poſt multam circuitionem dicet. Duorum autẽ duo loca ſtatuit: alterum inchoatis ſub dorſo, alterum auctis. Quare, motus verbum appoſuit περιέρχεσθαι.

Αὐξανόμενα. Theodorus, *abſoluta*: non: tractus enim incrementi adhuc eſt in tempore præſenti: at præpoſitio περὶ in περιέρχεσθαι ſignificat circunfuſionem, & inchoatorum, & auctorum piſcium: propter ſcilicet circunſtantes matricis ſinus. Sic enim ſubdit.

C. ARISTOTELES.

Οἷς δὲ δικρόα ἡ ὑστέρα, καὶ προσπεφυκυῖα πρὸς τῷ ὑποζώματι, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, περιέρχεται εἰς ἑκάτερον τὸ μέρος.

IN binos enim partita ſinus matrix cùm ſit, atque ſub præcordiorum ſepto conſtituta, qualis etiam in eiuſcemodi generibus alijs, abſcedunt in circunſtantem vtranque partem,

C Æ S A R.

ITa declarat τὸ περιέρχεσθαι. Διέρχεσθαι γὰρ πρὸς τὰ [illegible] ἑκάτερα μέρη. Quam præpoſitionem non expreſſit Theodorus. Infrà quoque de ouis τῶν λείων. Περιστάντα τὸ μέρος. τὸ τῆς δικρόου ſcilicet.

CI. ARI-

CI. ARISTOTELES.

Ἔχει δὲ ἡ ὑστέρα καὶ αὕτη, καὶ ἡ τῶν ἄλλων τῶν γαλεωδῶν, μικρὸν περιελθόν τι ἀπὸ τοῦ ὑποζώματος, οἷον μαστοὺς λευκούς· οἳ κυημάτων μὴ ἐνόντων, οὐκ ἐγγίνονται.

Habet autem tùm horum, tùm aliorum mustelaceorum matrix paulò infrà præcordiorum septum, quasi mammas albas. Quas, si fœtus non insint, non inuenias.

CAESAR.

Hoc quoque ad particularem historiam pertinet: sed officij gratia uidetur appositum: aliquid enim confert ad fœtus: siquidem gerentibus vterum insunt solis.

Καὶ αὐτὴ, scriptum fuit. Fortasse καὶ αὕτη. καὶ ἡ τούτων: scilicet καὶ ἡ τῶν ἄλλων.

CII. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν σκύλια καὶ αἱ βατίδες, ἔχουσι τὰ ὀστρακώδη, ἐν οἷς ἐγγίνεται ᾠοειδὴς ὑγρότης· τὸ δὲ σχῆμα τοῦ ὀστράκου, ὅμοιον τῷ τῶν αὐλῶν γλώτταις. καὶ πόροι τριχώδεις ἐγγίνονται τοῖς ὀστράκοις. τοῖς μὲν οὖν σκυλίοις, οὓς καλοῦσί τινες νεβρίας γαλεούς, ὅταν περιρραγῇ καὶ ἐκπέσῃ τὸ ὄστρακον, γίνονται οἱ νεοττοί. τῶν δὲ βατίδων, ὅταν ἐκτέκωσι, τοῦ ὀστράκου περιρραγέντος, ἐξέρχεται ὁ νεοττός.

Caniculæ & raiæ nota illa testacea gerunt quædam, in quibus oui specie humor insit: testa facies similis tibiarum ligulis: atque in ea insunt meatus capillamentorum tenuitate. Ac eo in genere canicularum, quos Nebrios *appellant, dirupto & exuto cortice exeunt catuli. Raiæ cum ipsa testa pariunt, quæ deinde rumpitur: atque ex ea prodit fœtus.*

CAESAR.

Ponit differentiam in caniculis ab alijs piscibus: quippe quarum ouum corticatum sit non membranatum. Ponit deinde differentiam inter σελάχη. Quoniam intus ruptis ouis in quibusdam exeant pulli: in alijs foris. Quam differentiam comparare possis cū ijs animalibus, quæ statim nata perfecta sunt, vt hœdi. Et quæ non sunt, vt catelli, & feles, & vrsi, & leones.

Νεβρίας: sic maxima pars catulorum in quadrupedibus animalibus, canibus mustelis, & multis alijs.

Τὰ ὀστρακώδη: *nota illa testacea.* Theodorus *ta, quædam*, & nos quoque, rectè.

Νεοττοί. Theodorus *fœtus.* At nobis videtur non posse subtiliùs dici, quàm cùm diximus *catulos*: caniculæ enim sunt.

Ἐμπέσῃ, scribe ἐκπέσῃ, *exuto.* Theodorus *rupta dilapsáque testa.* Satis habebat, vt, *rupta*, diceret.

CIII. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ ἀκανθίας γαλεός, ἐν τῷ ὑποζώματι ἴσχει τὰ ᾠὰ ἄνωθεν τῶν μαστῶν· ὅταν δὲ καταβῇ τὸ ᾠόν, ἐπὶ τούτων ἀπολυομένων γίνεται ὁ νεοττός· τὸν δὲ τρόπον συμβαίνει ἡ γένεσις καὶ ἐπὶ τῶν ἀλωπέκων.

At mustelus spinus in septo præcordiorum continet oua supra mammas. Vbi igitur ouum descendit atque absolutum fuerit, in eo fit catulus. Quo modo etiam vulpes generantur.

CAESAR.

Ἐν τῷ ὑποζώματι. Quoniam alij ὑπὸ τῷ ὑποζώματι. Et intelligit μαστοὺς, quas suprà dicebat mammas. Mutauit numerum τὸ ᾠὸν singulariter. ἐπὶ τούτων pluraliter. Τὸ, ἐπὶ, autem: non solùm significat materiam aut locum, sed etiam situm in parte oui summa, vt suprà docuit. Neque enim simpliciter, *innascitur*, vt dixit Theodorus. Non enim est ἐν, sed ἐπὶ. Ἐπὶ τοῦ ᾠοῦ, nunquam erit intus: sed suprà.

CIV. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ καλούμενοι λεῖοι τῶν γαλεῶν, τὰ μὲν ᾠὰ ἴσχουσι μεταξὺ τῶν ὑστερῶν ὁμοίως τοῖς σκυλίοις· περισάντα δὲ ταῦτα, εἰς ἑκατέραν τὴν δικροίαν τῆς ὑστέρας καταβαίνει, καὶ τὰ ζῶα γίνεται, τὸν ὀμφαλὸν ἔχοντα πρὸς τῇ ὑστέρᾳ· ὥστε ἀναλισκομένων τῶν ᾠῶν, ὁμοίως δοκεῖν ἔχειν τὸ ἔμβρυον τοῖς τετράποσι. προσπέφυκε δὲ μακρὸς ὢν ὁ ὀμφαλὸς, τῆς μὲν ὑστέρας πρὸς τῷ κάτω μέρει, ὥσπερ ἐκ κοτυληδόνος ἕκαστος ἠρτημένος· τοῦ δὲ ἐμβρύου, κατὰ τὸ μέσον, ᾗ τὸ ἧπαρ. ἡ δὲ τροφὴ ἀνατεμνομένοις, κἂν μὴ ἔχῃ τὸ ᾠὸν, ᾠοειδής. χορίον δὲ καὶ ὑμένες, ἴδιοι περὶ ἕκαστον γίνονται τῶν ἐμβρύων, καθάπερ ἐπὶ τῶν τετραπόδων. ἔχει δὲ τὰ ἔμβρυα τὴν κεφαλὴν, νέα μὲν ὄντα, ἄνω· ἀνδρούμενα δὲ καὶ τέλεια ὄντα, κάτω. γίνεται δὲ καὶ ἐν τῇ ἀριστερᾷ ἄρρενα, καὶ ἐν τῇ δεξιᾷ θήλεα, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἅμα καὶ θήλεα καὶ ἄρρενα. καὶ τὰ ἔμβρυα διαιρούμενα, ὁμοίως ὥσπερ ἐπὶ τῶν τετραπόδων, ἔχει τῶν σπλάγχνων ὅσα ἔχει μεγάλα, οἷον τὸ ἧπαρ, καὶ αἱματώδη.

In medio matricum oua continent leues musteli, quemadmodum & canicula. Vbi circunstetere: in vtrunque matricis sinum descendunt. Et euadunt animalia annexa per vmbilicum ad matricem. Ita vt absumptis ouis non alio modo quàm quadrupedes habere fœtus videntur. Annexus est longus vmbilicus ad matricis partem inferiorem, vnusquisque tanquam appensus acceptabulo. Et ad fœtus medium qua iecur habet. Quem si seces, intus alimentum quasi ex ouo deprehendas: etiam cùm amplius ouum non est. Tamen secundæ, membranæque sua cuique fœtui, more quadrupedum. Fœtus per initia caput in superiore habet parte: adultus autem atque perfectus, deuexum. In læua mares generantur: in dextra fœmina. Quin eadem in parte simul, tùm fœmina, tùm mas. Dissecto fœtu, quot habet viscera, putà iecur, ea interiùs magna, & sanguine constantia, sicut in quadrupedibus.

CAESAR.

NVNC læuium historiam texit, communem materiam cum caniculis circa oua. Eorum descensum & circumpositionem, & generationem. Postea comparat quadrupedibus: ab vmbilico & acceptabulis. Dicit locum fœtus ad hepar. Est enim ibi organum alimenti. Ponit cibi naturam: qui etiam ouo absumpto oualis sit: retinet enim principia vnde factus est. Tum declarat secundas, & situm fœtus. Præterea sexuum loca diuersa à cæteris. Nam contrario ferè modo fit in cæteris. Postremò magnitudinem viscerum, sicut suprà dixit de pullis. Quod rectiùs fecisset: si sic diceret. ὥσπερ τῶν νεοττῶν τῶν ἀλεκτορίδων de quibus suprà: quàm de quadrupedibus, de quibus nihil etiam,

Μεταξὺ τῶν ὑστερῶν. Theodorus, *per vuluam mediam*: malè. Neque enim Latinè dicas *gero hædum per vlnas*, neque *gero pruna per canistrum*, sed *per viam sacram*.

Περισάντα. Declarat quod suprà dixerat: περιίσχεται: postquàm affusa parieti vtrinque steterint, demittunt se in vteri sinus. Sed Theodorus neglexit.

Ἕκαστος ἠρτημένος: omisit Theodorus τὸ, ἕκαστος, malè. Suus enim cuique catulo hæret vmbilicus: sicut mox περὶ ἕκαστον χοριοειδεῖς ὑμένες.

Νέα ὄντα. Quoniam sic dicuntur νεοττοί: *noua* Theodorus: quod non placet: *recens*, potiùs. Nos sensu communi contenti, *per initia*, diximus.

Ἀνδρούμενα: *aucta*: transtulit à viro: sicut etiam alibi hoc vtitur verbo. Sed & νεανικῶς *robustè*: de vasis genitalibus pat est sanè exiturum iam iam fœtum conuersum in caput ossi. Theodorus minùs explicat. *Caput partem spectat superiorem*. Imò in superiori est: spectare enim est, vergere. Sed & cùm caput dicas, & spectare, quod est oculorum officium, aliquid desideres. Sic malè, *inferiorem versus*, τὸ ἔχει κάτω. Imò verò deuexum habet, in inferiori, non versus inferiorem.

Theodorus omisit ὅσα ἔχει: hoc autem necessariò dixit Philosophus: propterea non omnia habent. Αἱματώδη, Theodorus *cruenta*, malè: cruor enim est cadauerum.

Philosophus intercepit orationem, cùm dixit μεγάλα οἷον τὸ ἧπαρ καὶ αἱματώδη. Alius dixisset: μεγάλα καὶ αἱματώδη: ne intelligeretur μεγάλα ὅσον τὸ ἧπαρ.

CV. ARISTOTELES.

Πάντα δὲ τὰ σελαχώδη, ἅμα ἔχουσιν, ἄνω μὲν πρὸς τῷ ὑποζώματι ᾠά, τὰ μὲν μείζω, τὰ δὲ ἐλάττω, πολλά· κάτω δὲ ἔμβρυα ἤδη· διὸ πολλὰ κατὰ μῆνα τίκτειν καὶ ὀχεύεσθαι οἴονταί τινες ἔνια τῶν ἰχθύων, ὅτι οὐχ ἅμα πάντα προΐενται, ἀλλὰ πολλάκις καὶ πολὺν χρόνον. τὰ δὲ κάτωθεν ἐν τῇ ὑστέρᾳ ἀποπέττεται καὶ τελειουργεῖται.

OMnia cartilaginea eodem tempore, & superiore parte, ad præcordiorum septum, oua continent, cùm maiora, tùm minora multa, & inferiore iam exclusos fœtus. Quo fit, vt huiuscemodi pisces crediti sint eodem mense sæpe & parere, & coire: propterea quòd non omnia simul edant: sed sæpenumero, ac diu. Interea quæ in ima sunt matrice, concoquuntur, atque perficiuntur.

CAESAR.

HÆc quoque alieno loco posita sunt inter historias specierum quæ ad vniuersum pertinent genus cartilagineorum. Sicut autem suprà comparauit plantarum generibus animalia Philosophus: sic hoc loco poterat medicæ arbori τὰ σελάχη comparare. Citria arbor, flores inchoatos, perfectos, mutandos, mutatos, poma meditatur, inchoat, fecit, perfecit.

Assignat tria loca: ouorum pusillorum in recessu matricis, eorúmque numerum maiorem: sic enim est, vt imperfecta plura sint. Deinde perfecta celerius exiguntur: itaque numerus minor. Secundo loco, ouorum maiorum: infrà autem fœtum.

Ponit deinde opinionem quorundam, qui putârunt in mense toties coïre quoties parerent, quoniam toties parerent. Neque enim alia animalia pariunt nisi coierint. Ostendit rationem erroris: quoniam multo tempore egeant ad perficiendum fœtum. Attende tamen, ibi esse mendum: legebatur enim, οἷόν τε: sed legendum οἴονται. Theodorus, *id genus piscium sæpiùs mense coëat, & pariat*: saltem addidisset vim verbi illius οἷόν τε: id est, possit coire. Sed falsum est: imò per initia coëunt, neque coëunt. Et barbara locutio est. Οἷόν τε τοὺς θύννους ἰχθῦς. Sic etiam de Thunno. Bis parere putabant eam: quoniam serum fœtum alterum à priore edebat. Neque te moueat quod infrà dixit, ἐπικυΐσκεται. Nam illa superfœtatione gerunt vterum menses sex. Nunc de editione vnius conceptus, quæ intra mensem absoluitur, scribit.

Πολλάκις καὶ πολὺν χρόνον. Theodorus, *repetens sæpè, & diu peragens*: malè. Neque enim verbum *perago*, tractum admittit. Est enim finem imponere: peragit vltimo nixu.

Τὰ δὲ κάτωθεν ἐν τῇ ὑστέρᾳ. Theodorus, *vt dum superiùs oua contrahit, inferiùs coquat, atque perficiat*. Imò verò in recessu matricis coquit vt absoluat posteà, & absoluta tandem mutet in animal: illud etiam malè transtulit, τὰ μὲν μείζω, τὰ δὲ ἐλάττω, πολλά: complura alia maiora, alia minora. Non retulit complura ad minora, malè.

Ἔμβρυα ἤδη, fœtum iam: scilicet deformatum.

CVI. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι γαλεοὶ, καὶ ἐξαφιᾶσι καὶ δέχονται εἰς ἑαυτοὺς τοὺς νεοττοὺς, καὶ αἱ ῥῖναι, καὶ αἱ νάρκαι. ἤδη δὲ ὤφθη νάρκη μεγάλη, περὶ ὀγδοήκοντα ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ ἔμβρυα. ὁ δὲ ἀκανθίας, μόνος οὐκ εἰσδέχεται τῶν γαλεῶν, διὰ τὴν ἄκανθαν. τῶν δὲ πλατέων, τρυγὼν καὶ βάτος οὐ δέχονται, διὰ τὴν τραχύτητα τῆς κέρκου. οὐκ εἰσδέχεται δὲ οὐδὲ βάτραχος τοὺς νεοττοὺς, διὰ τὸ μέγεθος τῆς κεφαλῆς, καὶ τὰς ἀκάνθας. οὐδὲ γὰρ ζωοτοκεῖ μόνος τούτων, ὥσπερ εἴρηται πρότερον.

CAeterùm mustelorum genera & emittunt, & admittunt intra se catulos. Item squatinæ & torpedines. Iam verò deprehensa est grandior torpedo, quæ ad octoginta contineret in se fœtus. Solus mustelorum spinus non recipit propter spinam. E latioribus, neque pastinaca, neque raia ob chordæ asperitatem. Ac ne rana quidem fœtus suos recipit, tùm ob capitis magnitudinem, tùm ob spinas. Quin ne animal quidē parit hæc sola hoc in genere, quemadmodum antea dictum est.

CAESAR.

NVnc affectum mirabilem narrat: tenellum adhuc fœtum intra se recipiendi vbi libuerit: & ponit differentiam inter eos, & caussam. Ad postremum, cùm de rana ita loquitur, vt

excludat ab hoc affectu, duas aſſignat cauſſas: capitis magnitudinem, & ſpinæ incommoda. Superaddit autem & tertiam: quoniam in cartilagineorum genere videatur ſputia: neque enim animal parit.

Raia malè, vt ſuprà in Codice Theodoti, pro rana, vt βάτις, pro βάτραχος legitur.

CAPVT NONVM,

Semen genitale in piſcibus maribus cartilagineis: differentia meatuum genitalium marium, & fœminarum.

CVII. ARISTOTELES.

Αἱ μὲν οὖν πρὸς ἄλληλα διαφοραί, τοῦτον ἔχουσι τὸν τρόπον αὐτῶν, καὶ ἡ γένεσις ἡ ἐκ τῶν ᾠῶν. οἱ δ' ἄρρενες, περὶ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς ὀχείας, τοὺς πόρους ἔχουσι πλήρεις θορῦ ἤπερ, ὥστε θλιβομένων, ῥεῖν ἔξω τὸ σπέρμα λευκόν. εἰσὶ δ' οἱ πόροι δίκροοι, ἀπὸ τοῦ ὑποζώματος τῆς μεγάλης φλεβὸς ἔχοντες τὴν ἀρχήν. περὶ μὲν οὖν τὸν χρόνον τοῦτον ἤδη διάδηλοι πρὸς τὰς τῶν θηλειῶν ὑστέρας εἰσὶν οἱ πόροι τῶν ἀρρένων· ὅταν δὲ μὴ αὐτὴ ἡ ὥρα, ἢ τῶν διάδηλοι τοῖς μὴ συνήθεσι γίνονται. πάμπαν γὰρ ἐνίοις καὶ ἐνίοτε ἄδηλοι γίνονται, ὥσπερ ἐλέχθη περὶ τῶν ὄρχεων ἐν τοῖς ὄρνισιν.

Quo differant inter ſe, quóque generentur ex ouis, is modus eſt. Mares autem hoc ipſo tempore coïtus, meatus habent genituræ plenos: adeo vt expreſſis exeat inde candidum ſemen. Sunt y binÿ, à magna vena ſub præcordiorum ſepto orti. Tunc igitur adeo conſpicui ſunt in maribus meatus illi, vt ad fœminarum matrices reſpondeant proportione. Alio tempore minùs deprehendi poſſunt, niſi à peritis. Omnino enim quibuſdam certo tempore nulli apparent: ſicuti de auium teſtibus dictum eſt.

C Æ S A R.

De generatione cùm ſit hiſtoria, & de fœminarum officio ſcripſerit: nunc ad marium partes tranſit: mox ad ipſam generationem: tàm in eodem genere, quàm in diuerſo.

Οἱ δὲ ἄῤῥενες. Theodorus, *mares piſcium:* non rectè. Neque enim de vniuerſo genere piſcium loquitur, ſed de cartilagineis tantùm. Quanquam enim verum eſt, tamen non poteſt deprehendi. Quis enim vidit ſquillarum vaſa ſeminalia, aut cancrorum? Præterea falſum eſt omnibus piſcibus ſubſidere, neque apparere alio tempore à coitu. Non enim cetaceis. Poſtremò additum eſt verbum illud à Theodoro: non à Philoſopho poſitum.

Θλιβομένων. Theodorus, *attritu*: maluimus nos, *expreſſis*, ſcilicet meatibus.

Δίκροοι, Theodorus, *bifurces*: alibi oſtendimus quadrifidum eſſe quod biſurcum. Nũc etiam analogiam improbamus. Præterea non ſunt bifurcati meatus: ſed bini in ſingulis, vtrinque ſinguli.

Ἤδη διάδηλοι πρὸς τὰς τῶν θηλειῶν ὑστέρας. Πρὸς, ſignificat proportionem. Nam matrices fœmellis coïtus tempore item tolluntur. Theodorus dum quærit orationis amœnitatem, corrupit, aut neglexit penè omnia. Eius verba ſubieci. *Paténtque eo tempore etiam imperitis: ſcilicet incremento ſeminis, & turgentis faſtu libidinis.* Principio, verbum, *patent*, ambiguum admodum eſt, cùm de meatibus loquare: quos hiare, per id verbum poſſis intelligere. Deinde: vt omiſit tota illa: ὅταν δὲ μὴ αὐτὴ ἡ ὥρα: ita addidit, & extra Philoſophi orationem, *incrementum ſeminis*: &, κακοζηλοτίας, *faſtum turgentis libidinis.* Neque enim Latinè dicas, *libidinem turgere*, ſed *membra*: faſtum autem, vereor, ne rideant etiam doctiores. Sanè puerile eſt, ne dicam Græcum.

CVIII.

CVIII. ARISTOTELES.

Ἔχουσι δὲ διαφορὰς καὶ ἄλλας πρὸς ἄλληλα, οἵ τε θορικοὶ πόροι καὶ οἱ ὑστερικοί, καὶ ὅτι οἱ μὲν, προσπεφύκασι τῇ ὀσφύϊ, οἱ δὲ τῶν θηλειῶν πόροι, εὐκίνητοί εἰσι, καὶ λεπτοῖς ὑμέσι περιτεταμένοι. θεωρείσθωσαν δὲ καὶ οἱ τῶν ἀρρένων πόροι, ὡς ἔχουσιν, ἐκ τῶν ἀνατομῶν διαγεγραμμένων.

Seminales meatus, & matricales inter se differunt. Eo etiam, quòd hi quidem hærent lumbis: fœminis autem bene mobiles sunt, tenuíque membrana obuoluti. Marium meatus vt se habent, spectare poteris in picturis diffectorum animalium.

CAESAR.

DIFFERENTIAS videtur duas ponere: sed vna tantùm est. Quòd meatus in fœminis mobiles sunt: matrici enim seruiunt, quæ mobilis est. At cùm dicit tenui membrana inuolui: id est vtrisque commune.

Οἵ τε θορικοὶ πόροι καὶ οἱ ὑστερικοί. Quoniam Aristoteles putat à fœmina non demitti semen genitale ad generationem: de quo latiùs x. horum librorum, & in nostris de *Semine genitali*. Itaque, vt vult Philosophus, οἱ θορικοὶ πόροι, marium, non fœminarum sunt. Theodorus sensum interpretatus est, non verba.

Θεωρείσθωσαν δέ. Theodorus sustulit τῶν ἀρρένων: & fecit omnibus commune.

CIX. ARISTOTELES.

Ἐπικυΐσκεται δὲ τὰ σελάχη, καὶ κύει τοὺς πλείστους μῆνας ἕξ.

Superfœtant cartilaginea, ac ventrem gerunt menses, cùm diutissimè plurimos, sex.

CAESAR.

INTELLIGE post certa oua concepta, alia concipere. Sed non sunt hæc oua magis inter se dissimilia, quàm in vtroque genere inter seipsa. Dico prioris conceptus oua differre inter se perfectione. Alia in matricis recessu minima, alia maiora, descendentia: alia iam formata in fœtum.

CX. ARISTOTELES.

Πλειστάκις δὲ ἀποτίκτει ὁ καλούμενος τῶν γαλεῶν ἀστερίας· ἀποτίκτει γὰρ δὶς τοῦ μηνός· ἄρχεται δὲ ὀχεύεσθαι μηνὸς Μαιμακτηριῶνος.

Qui dicitur asterias *sæpissimè parit: quippe bis in vno mense: coire incipit Septembri.*

CAESAR.

NVNC à numero partium per genera. Ἀστερίας, *stellaris* Theodorus: rectè: *stellionem* dicas commodiùs, nisi sit æquiuocum cum lacerti specie. Sed sic est, canicula, vulpecula, hinnulus, mustelus.

CXI. ARISTOTEES.

Οἱ δὲ ἄλλοι γαλεοί, δὶς τίκτουσι, πλὴν τοῦ σκυλίου· τοῦτο δὲ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Cæteri musteli bis pariunt, præter caniculam, quæ semel in anno tantùm.

CAESAR.

VT canicula minimè fœcunda: partuum frequentia plus alij: fœcundissimus asterias.

CXII. ARISTOTELES.

Τίκτουσι δὲ πάντα τοῦ ἔαρος αὐτῶν· ῥίνη δὲ καὶ τοῦ μετοπώρου πρὸς δύσιν πλειάδος χειμερινῶν, τὸ ὕστερον· τὸ δὲ πρῶτον, τοῦ ἔαρος. εὐθηνεῖ δ' αὐτοῖς μάλιστα μὲν ὁ γόνος ὕστερον· αἱ δὲ νάρκαι, περὶ τὸ φθινόπωρον.

Cartilaginea omnia vere pariunt. Squatina autem cùm vere primùm,tùm etiam Autumno. Iterum brumali occaſu Vergiliarum. Qui poſteriores fœtus, feliciores. Torpedo autem circa Autumnum.

CÆSAR.

NVNC à temporibus: ſed cùm torpedo vere non pariat, non dixiſſem ego, πάντα. Nam πάντα ſignificat, non ſolos muſtelos, ſed cartilaginea omnia. Dicit enim ῥίνη δὲ καὶ τοῦ μετοπώρου. τὸ, καὶ, copulat genera: & inuerſus eſt ordo: πάντα τοῦ ἔαρος αὐτῶν: & ὁ γόνος ὕστερον: meliùs, πάντα αὐτῶν: & ὁ ὕστερον γόνος. τὸ, ὕστερον, autem interpretati ſumus, *iterum*: ſatis commodè.

Εὐθηνεῖ. Theodorus, *felicior*: rectiſsimè: εὐθηνεῖ, ſignificat proſpero euentu vti ac ſucceſſu felici. Hoc eodem libro de ouis, vſus eſt Philoſophus, κακοθηνεῖν τὰ πρόβατα dixit, ſi minores natu oues non ſtato tempore libidine incitentur, annum gregi infelicem portendi. Et libro octauo huius operis de piſcibus flumina ſubeuntibus, dixit εὐθηνοῦσι: quod Theodorus vertit, *præſtant.*

CXIII. ARISTOTELES.

Ἐκτίκτει δὲ τὰ σελάχη πρὸς τὴν γῆν, ἐκ δὲ τοῦ πελάγους καὶ τῶν βαθέων ἐπανιόντα, διά τε τὴν ἀλέαν, καὶ διὰ τὸ φοβεῖσθαι περὶ τῶν τέκνων.

Ex alto ac profundo terram repetunt, vbi pariant cartilaginea, tum captantia teporem, tum catulis metuentia.

CÆSAR.

NVNC à loco: & cauſſam aſsignat duplicem ἐπανιόντα. Theodorus, *repetunt*: rectè: ἐπὶ significat locum ad quem: ἀνὰ ſignificat, reuerſionem. Nam ſi nata ſunt ad littus, eadem cùm parere volunt, ſi petunt littus, ſanè repetunt.

Τὴν γῆν. Theodorus ſimpliciter poſuit vt nos, *terram*: omnia enim comprehendiſſet: maluit dicere, *littus*: non ſatis habebat: addidit, *vada*: addidit etiam, *gurgitē*. Cùm non neceſſe ſit ea gurgitibus contineri. Addidit etiam illa: *cùm tempus pariendi inſtat.*

Περὶ τέκνων. Theodorus, *progeniem tutiùs collocent*. At collocare liberos, eſt dare nuptum, apud eos qui Latinè loquuntur.

CXIV. ARISTOTELES.

Τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἰχθύων παρὰ τὰς συγγενείας οὐδὲν ὦπται συνδυαζόμενον· ῥίνη δὲ μόνη δοκεῖ τοῦτο ποιεῖν, καὶ βάτος. ἔστι γάρ τις ἰχθὺς ὃς καλεῖται ῥινόβατος. ἔχει γὰρ τὴν μὲν κεφαλὴν καὶ τὰ ἔμπροσθεν, βάτου, τὰ δ' ὄπισθεν, ῥίνης, ὡς γινόμενος ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἰχθύων.

Aliorum piſcium nullus viſus eſt extra genus ſuum coire. Sola ſquatina & raia hoc facere videtur. Eſt enim piſcis qui Squatinoraia *appellatur. Caput is, partéſque anteriores raiæ habet, poſteriora ſquatinæ: quaſi compoſitus ex vtroque.*

CÆSAR.

AFFECTVS à miſtione ſpecierum: ſicut in mulo, hybrida, lyciſca. Nam quod ait Porphyrius, ſpecies non miſceri vt vna fiat, falſum eſt: ſic fit in plantis caulorapa.

Ῥινόβατος, Theodorus, *ſquatinoraiam* vertit non infeliciter. Plinius hiſtoriam tantùm tradit: nomen verò animalis non ponit. An verò hic piſcis in rerum natura ſit, vt quidam docti viri negant, ingenuè fateor me neſcire: qui etſi multum ſtudij ponam in diſquiſitione hiſtoriæ naturalis,

naturalis, longè tamen absum ab iis locis, in quibus hæc percontari ab incolis, & harum rerum peritis, licet. Quod autem autoritate Galeni in tertio de *Vsu partium* aiunt, dissidentia corpora secundùm naturam minimè posse misceri: fateor: neque enim equus lupam, canem, aut leænam inibit: sunt enim diuersissimæ speciei. At equa ex tauro pariet hinnulum, qualem fœminam nos habemus, duo tubercula in capite gerentem, quasi principia cornuum paternorum referat. Hæc tamen sunt satis inter se dissita, & minùs conuenientia, quàm raia cum squatina. De re tamen mihi penitùs incerta iudicium ferre meum non est. At Aristotelem ex aliorum tantùm auditu huius piscis nomen apposuisse, ipsique omnino ignotum, putare mihi certè religio est.

Γενόμενος Theodorus, *proueniens*: nos *compositus*: magis compositè, vt opinor: *factus*.

CXV. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν γαλεοὶ καὶ οἱ γαλεοειδεῖς, οἷον ἀλώπηξ καὶ κύων, καὶ οἱ πλατεῖς ἰχθύες, νάρκη, καὶ βάτος, καὶ λειόβατος, καὶ τρυγών, τὸν εἰρημένον τρόπον ζωοτοκοῦσιν ᾠοτοκήσαντες.

Igitur musteli, & mustelacei, vt vulpecula, & canicula: item latiores, vt torpedo, & raia, & leuiraia, & pastinaca, eo quo diximus modo, ex concepti sui ouis animal edunt.

CAESAR.

CLAVDIT historiam quæ substantiam rei continet. Nam hactenus modos recensuit. Meminimus ranam marinam excipere, quæ sola animal non parit.

Theodorus οἱ πλατεῖς ἰχθύες: *& plani*: meliùs, *item*: quàm, *&*. Ne videatur coniungere planos cum mustelis: sed & πλατεῖς potiùs *lati*, quàm *plani*. Planum enim est affectus æquationis superficiei: latum est dimensio.

In nostro Codice scriptum erat ῥινόβατον. At Theodorus λειόβατον legit, optimè *leuiraiam*, à cute læui: de qua Galenus libro tertio de *Facultate alimentorum*, & Athenæus in octauo, eámque βρωμώδη esse ait.

CAPVT DECIMVM,

Fœtus piscium viuiparorum.

CXVI. ARISTOTELES.

Δελφὶς δὲ καὶ φάλαινα, καὶ τὰ ἄλλα κήτη ὅσα μὴ ἔχει βράγχια, ἀλλὰ φυσητῆρα, ζῳοτοκοῦσιν· ἔτι δὲ πρίστις καὶ βοῦς. οὐδὲν γὰρ τούτων φαίνεται ἔχον ᾠά, ἀλλ' εὐθέως κύημα ἐξ οὗ διαρθρούμενον γίνεται τὸ ζῷον, καθάπερ ἄνθρωπος καὶ τῶν τετραπόδων τὰ ζῳοτόκα.

Delphin autem & balæna, aliáque cete quæcunque non branchias, sed fistulam habent, animal gignant. Item pristes & bos. Horum enim in nullo inuenta oua sunt: sed statim fœtus. Ex quo dearticulato animal generatur, quemadmodum homo: & quadrupedes quæ pariunt animal.

CÆSAR.

NVNC ad cete transit non probo consilio. Nam ab auibus ouiparis ad ouiparos pisces transitus erat breuior & ipsi historiæ coniunctior. Deinde transeundum fuit ad cete: quæ scilicet animal pariunt: atque ab his ad quadrupedes per vituli marini naturam inter vtraque mediam.

Quæ fistulam habent: hoc est signum, non caussa.

Διαρθρούμενον, *in formam redacto*, Theodorus: intellige figuram, non ἐντελέχειαν. Et sanè Latinè locutus est: verùm cùm dicit, *ex quo animal constat*: falsum est. Neque enim ego consto ex fœtu: desiuit enim esse κύημα, adepta forma, in quam redactum dicit: sed factus sum ex fœtu. Sicut in secundo *Physicorum*, dicimus annulum fieri ex armilla.

CXVII.

CXVII. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ ὁ μὲν δελφὶς, τὰ μὲν πολλὰ ἕν, ἐνίοτε δὲ καὶ δύο· ἡ δὲ φάλαινα, ἢ δύο τὰ πλεῖστα καὶ πλειστάκις, ἢ ἕν. ὁμοίως δὲ τῷ δελφῖνι καὶ ἡ φώκαινα. καὶ γάρ ἐστιν ὅμοιον δελφῖνι μικρῷ. γίνεται δὲ ἐν τῷ Πόντῳ. διαφέρει δὲ φώκαινα δελφῖνος. ἔστι γὰρ τὸ μέγεθος ἔλαττον, εὐρύτερον δὲ ἐκ τοῦ νώτου τὸ χρῶμα κυανοῦν. πολλοὶ δὲ δελφίνων τι γένος εἶναί φασι τὴν φώκαιναν.

Delphin vnum ferè parit: interdum etiam duos. Balæna vel duos: atque id adeò frequenter: vel vnum. Similis lex phocænæ cum delphino. Siquidem minori delphino quoque similis ipsa est. Nascitur in Ponto. Hoc verò ab illo differt, quòd & minor est & dorso latiore, colore cæruleo. Phocænam generi delphinorum multi attribuêre.

CÆSAR.

PER genera procedit, & phocænam annumerat: quam *tyrsionem* vertit Gaza, ductus vt opinor, Plinij verbis, qui in nono tursionem delphino similem esse ait: sed aspectu tristi, & canicularum rostro ad maleficium. At si tyrsio phocæna esset, Aristotelis differentia non esset solùm constituta in magnitudine. Ea sola phocænam à delphino differre ait Philosophus quin & à quibusdam generi delphinorum ascribitur. Et in octauo huius operis mentio fit phocænæ, quæ in Ponto nascatur: in quem nullam intrare bestiam maleficam narrat Plinius cap. quinto decimo noni libri, præter vitulos & paruos delphinos. Idque expressit in nono huius operis, vbi tamen καὶ δελφῖνας, καὶ φωκαίνας, καὶ δελφῖνας μικροὺς memorat, vt delphini, & phocænæ, & parui delphini diuersi sint. At si tyrsio caniculæ rostrum habet, cum vero delphino multùm distat. Tyrsio etiam est tristi aspectu, vt diximus ex Plinio. Quo ductus puto verum tyrsinnem esse, qui è Cantabrico Oceano huc aliquando vænum adfertur. Delphin quidem putatur: at vulgus *Marsouin*, quasi maris suem, & *Marsoupam* vocat: tergore sanè lato, aspectu tristi, rostro caniculæ. Frequens in Cantabria & Burdigalæ. Eum tamen phocænam esse non putamus. Eámque solis Ponti accolis notam. Postquam autem dixit, ὁμοίως τῷ δελφῖνι: apponit caussam. Nam ipsa quoque ὅμοια est In neutro dixit Philosophus, vt naturam ipsam comprehenderet: scilicet totum genus. Cæsar est simile Platoni. Intelligis per formam ipsam non per accidentia: sed repetere non est veritus: ἔστι γὰρ τὸ μέγεθος ἔλαττον.

CXVIII. ARISTOTELES.

Ἀναπνεῖ δὲ πάντα ὅσα ἔχει φυσητῆρα, καὶ δέχεται τὸν ἀέρα. πλεύμονα γὰρ ἔχουσι. ὁ δὲ δελφὶς ἤδη ὦπται, ὅταν καθεύδῃ, ὑπερέχων τὸ ῥύγχος, καὶ ῥέγχει καθεύδων.

Spirant omnia quæ habent fistulam, atque aërem excipiunt. Pulmonem enim habent. Quin animaduertêre delphinum extante rostro dormientem, atque per somnum stertentem.

CÆSAR.

ET repetit quæ alibi dixit, & præter operam: nihil enim facit hoc ad generationem. Cùm dixit ἀναπνεῖ, definiuit additis verbis illis: καὶ δέχεται τὸν ἀέρα: & caussam πλεύμονα γὰρ ἔχουσι. Ponit historiam delphini habitu dormientis, vt aërem possit excipere. Probat eum dormîsse tunc: quia stertebat. Sed negligenter admodum narrat: καὶ ῥέγχει καθεύδων: nisi legas ῥέγχειν.

Ὑπερέχων τὸ ῥύγχος. Theodorus, *rostro emerso*: rectè, sed duriùs: potiùs, *extante rostro.*

CXIX. ARISTOTELES.

Ἔχει δὲ ὁ δελφὶς καὶ ἡ φώκαινα γάλα, καὶ θηλάζονται· καὶ ὑποδέχονται δὲ τὰ τέκνα μικρὰ ὄντα.

Habet autem tam delphin, quam phocæna lac, quod catulis suis præbeant. Quos etiam dum pusilla sunt, intra se recipiunt.

CÆSAR.

CAESAR.

COmmodiùs eum quadrupedibus viuiparis, & partus, & officia narraret: quoniam natura communis, & quòd animal pariunt: & quòd spirent. Sed ὑποδέχεται τὰ τέκνα, Theodorus Plinium secutus vertit: *gestant fœtus infirmos infantia.*

CXX. ARISTOTELES.

Τὴν δὲ αὔξησιν τὰ τέκνα τῶν δελφίνων ποιοῦνται ταχεῖαν. ἐν ἔτεσι γὰρ δέκα, μέγεθος λαμβάνουσι τέλειον.

CApiunt incrementum celeriter delphinorum catuli. Decimo enim anno iustam absoluunt magnitudinem.

CAESAR.

TRactus conceptionis, gestationis, parturitionis, incrementi, ætatis. Hæc omnia pertinent ad generationem.

Τέλειον, *summam*, Theodorus: intellige suam ipsorum: planiùs, & minore periculo dicas, sicut nos: *iustam*: sic τέλος vectigal, quod iustum est.

CXXI. ARISTOTELES.

Κύει δὲ δέκα μῆνας.

GErit vterum menses decem.

CÆSAR.

VT ad hominis naturam propiùs accedat: quem etiam diligit.

CXXII. ARISTOTEES.

Τίκτει δὲ ὁ δελφὶς ἐν τῷ θέρει, ἐν ἄλλῃ δὲ ὥρᾳ οὐδεμιᾷ.

PArit æstate delphin, neque alio tempore.

CAESAR.

ERgo semel parit, sed mirum est eo parere tempore, quo catulos diu tueri nequeat. Latet enim diebus canicularibus triginta, vt mox dicet: & tamen φιλότεκνόν ἐστι.

CXXIII. ARISTOTELES.

Συμβαίνει δὲ καὶ ἀφανίζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ κύνα περὶ τριάκοντα ἡμέρας.

FIt etiam vt lateat sub ortu caniculæ circiter triginta dies.

CAESAR.

MIrum latere posse, cui necessaria sit respiratio. Adeò naturæ consilia incomperta sunt nobis.

CXXIV. ARISTOTELES.

Παρακολουθεῖ δὲ τὰ τέκνα πολὺν χρόνον, ἔστι δὲ τὸ ζῶον φιλότεκνον.

CAtulos suos diu comitatur: quippe magna erga eos charitate est.

CAESAR.

C Æ S A R.

HOc quoque ad mores potiùs ſpectat, quàm ad generationis hiſtoriam. Theodorus addidit, *adultos*: ex Plinio. Sed ille ſequutus eſt τὸ, πολὺν χρόνον: ſi enim id diu facit, & illi celeriter creſcunt: adultos igitur comitatur.

CXXV. ARISTOTELES.

Ζῇ [γὰρ] ἔτη πολλά· δῆλοι γὰρ ἔνιοι γεγόνασι βιοῦντες, οἱ μὲν, πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη, οἱ δὲ, τριάκοντα. ἀποκόπτοντες γὰρ ἐνίων τὸ οὐραῖον οἱ ἁλιεῖς ἀφιᾶσιν, ὥστε τούτῳ γνωρίζεσθαι τοὺς χρόνους αὐτῶν.

Viuit annis pluribus. Etenim aliquem ad quinque & viginti vixiſſe annos conſtitit: alium autem & ad triginta. Id quod obſeruârunt piſcatores amputatis caudis atque ab ſe amiſſis: quo argumento eorum ætatem deprehendêre.

C Æ S A R.

NVNC claudit hiſtoriam vitæ tractu: quam cùm narrauit, addidit argumenta probationis, à conſuetudine piſcatorum: quam per verba præſentis temporis explicauit, vt eius veritatem aſſeueraret: quippe quod ſuo tempore fiebat, factum olim potuiſſe. Icirco & ἀποκόπτοντες, & ἀφιᾶσι, & γνωρίζεσθαι dixit.

Theodorus addidit ſatis feliciter nitorem orationi: τοὺς χρόνους, *ætatem dicas*: ſic Latinè *ætatis tempus*.

CAPVT VNDECIMVM,

De Vitulo marino.

CXXVI. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ φώκη, ἐστὶ μὲν τῶν ἐπαμφοτεριζόντων ζώων· οὐ δέχεται μὲν γὰρ τὸ ὕδωρ, ἀλλ' ἀναπνεῖ καὶ καθεύδει, καὶ τίκτει ἐν τῇ γῇ μὲν, πρὸς τοῖς αἰγιαλοῖς δὲ, ὡς οὖσα τῶν πεζῶν. διατρίβει δὲ τοῦ χρόνου τὸ πολὺ, καὶ τρέφεται ἐκ τῆς θαλάσσης· διὸ μετὰ τῶν ἐνύδρων περὶ αὐτῆς λεκτέον.

Vitulus autem marinus vtriuſque particeps eſt. Nam neque aquam recipit, ſed reſpirat: atque etiam tum dormit, tum parit in terra, ad littora tanquam animal terræ incola. At in mari cùm maiorem ætatis ſuæ partem exigat, atque ex eo ſibi victum petat, de eo inter aquatiles dicendum eſt.

C AE S A R.

QVONIAM bouem inter cetacea, iccirco vitulus videbatur referri debere: ſed obſtabant quædam quominus plena natura conueniret. Ea hic ponit: & comparat argumenta vtriuſque generis: potiorémque cenſet aquaticum: propterea quòd, quæ res videbantur ipſum facere τῶν πεζῶν, eæ etiam piſcibus ſunt communes: ſpirare aquam, non recipere: hoc etiam faciunt delphini: parere in terra, hoc faciunt teſtudines: at in mari eſſe, & ibi viuere: id piſcem teſtatur. Exit etiam in terram ad vites depopulandas in Illyrico, vt alibi diximus. Cùm igitur ſit ἀμφοτερίζων, ſanè rectè ſecuimus hoc Caput à ſuperiori, contra ſententiam Theodori.

Poſſit Criticus ridere Philoſophum, qui dixit καθεύδει, quaſi verò piſces ipſi non dormiant: aut non multis quoque argumentis iam ipſe Ariſtoteles id probauerit: ſed ita legendum eſt: καὶ καθεύδει, καὶ τίκτει ἐν τῇ γῇ: dormit in terra, non in mari: quod magno flagitio corrupit Theodorus. *Et dormit, & egreſſus in terram parit, &c.*

Τοῦ χρόνου τὸ πολὺ: quod multum eſt temporis, id etiam eſt plus. Quanquam de æqualibus partibus duabus in quas totum diuiſum ſit, tempus æquè multum poſſis dicere: ſed vſus abhorret ab his ſubtilitatibus.

CXXVII.

CXXVII. ARISTOTELES.

Ζωοτοκεῖ μὲν οὖν εὐθὺς ἐν αὑτῇ, καὶ τίκτει ζῷα· καὶ χορίον, καὶ τὸ γάλα προΐεται, ὥσπερ πρόβατον.

Concipit igitur illicò intra se animal, atque edit: itémque secundas eiicit, & lac pecudum more.

CÆSAR.

HÆc potiùs ad terrestria: cùm autem secundas nominauit, προΐεται, commune tam ad secundas, quàm ad lac posuit: paulò duriuscule: quod Theodorus emolliuit, *lac reddit*.

CXXVIII. ARISTOTELES.

Τίκτει δ' ἓν ἢ δύο, τὰ δὲ πλεῖστα τρία.

Vitulorum quos parit numerus singuli, binive: frequentissimè verò etiam terni.

CAESAR.

POnit numerum: dixit τὰ πλεῖστα τρία: iccirco dixerat τίκτει ζῷα. At Plinius nunquam geminis plures parere ait.

CXXIX. ARISTOTELES.

Καὶ μαστοὺς δ' ἔχει δύο, ἐξ ὧν θηλάζεται ὑπὸ τῶν τικτομένων, καθάπερ τὰ τετράποδα.

Bina habet vbera, quibus lactat fœtus suos: quemadmodum & quadrupedes.

CAESAR.

Ὥσπερ τὰ τετράποδα: aut quia ipse est τετράπους: sic etiam suprà, ὡς ἔμψυχοι κινεῖται, de corde: aut quia est κολοβόπους. Est comparatio tantùm lactandi, non explicatio naturæ.

CXXX. ARISTOTELES.

Τίκτει δ' ὥσπερ ἄνθρωπος πάσας ὥρας τοῦ ἔτους, μάλιστα δ' ἅμα ταῖς πρώταις αἰξίν.

PArit autem omni tempore anni, sicut & homo: potissimum autem cum primis capellis.

CAESAR.

HOc quoque terrestris naturæ est: itaque ad terrestria potiùs reducas, contra Philosophi sententiam. Nam etiam mergi in aqua diu versantur, & inde victitant, & anates. Nam vbi capias somnum, ibi inuenias maximè naturæ tuæ quod conueniat.

Prima capellæ. Non vbiuis eodem tempore pariunt capellæ: sed in Aquitania toto pene anno habemus hædos: exceptis Octobri, & Nouembri. Nonnunquam etiam in his esitauimus: vt nescias quæ primæ sint: sed sunt sanè hîc aut Nouembri, aut Decembri mense. In Illyrico pariunt affecto Ianuario sub ipsum ver. Sic malo interpretari, quàm sidus Capellæ, vt quidam admonebat ambitiosè. Modus autem orationis breuis est: *parit cum primis capris*: scilicet eius primus partus, cum primo caprarum partu.

CXXXI. ARISTOTELES.

Ἄγει δὲ περὶ δωδεκαταῖα ὄντα τὰ τέκνα, εἰς τὴν θάλατταν πολλάκις τῆς ἡμέρας, συνεθίζουσα κατὰ μικρὸν τὰ δ', καταντικρὺ φέρεται, ἀλλ' οὐ βαδίζει, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἀπερείδεσθαι τοῖς ποσί.

Vitulos deducit suos duodecimo circiter quàm peperit die in mare: identidem interdiu paulatim assuescens. Ij autem proni repunt, nec ambulant: quippe inniti pedibus qui nequeant.

CAESAR.

NVNC officium circa sobolem: ponit tempus: duodecim dies: vt neque dura sit ad institutum, neque tenera ad onus. Et sanè *κατάντη φέρεται*: *prona voluntantur*: cernua etiam expressiùs diceres: sed vitauimus ambitionem. Nam quod Theodorus dixir, *decliuis fertur*: quis ferat? si enim sæpiùs in die deducit ac reducit: quomodo potest decliuis ferri à mari in littus sursum? omisit autem Theodotus tota illa: *πολλάκις τῆς ἡμέρας*: at pars nobilis historiæ est: vt interdiu deducat, non noctu, ob insidias.

CXXXII. ARISTOTELES.

Συνάγει δὲ καὶ συστέλλει ἑαυτήν. σαρκῶδες γάρ ἐστι καὶ μαλακόν, καὶ ὀστᾶ χονδρώδη ἔχει.

Colligere, & contrahere seipsum potest. Carnosus enim est & mollis: ossáque eius cartilaginea.

CÆSAR.

NVNC affectus à substantia corporis ponit, per motum. Hæc enim est naturalis Philosophi contemplatio: verùm hîc non erat locus: sed in ea parte, qua de ossibus agit. Nisi dicas hanc esse rationem, quare *κατάντη φέρεται*: quoniam mollis est, neque firmo corpore, sed contractu & remissu repunt: quod sanè verum est etiam in adultis. Quare cùm ossa ipsius propriè ossa dici non mereantur, inter ea animalia quæ vera ossa habent, aut sanè firmiora reponi non debet: sed hæc aliò sanè deleganda erant.

Συνάγει, contrahit. Ergo habet potestatem contrahendi: sic habet *τάσιν*, tam ipse quàm galeus: multis enim locis habet extensionem: id est potest extendi: cùm verò dixit *ἑαυτήν*: mutauit genus in *σαρκῶδες*: vt ideam illius carnositatis explicaret.

Σαρκῶδες Theodorus, *carne abundat*. At quæ carne abundant minùs possunt se contrahere: interualla enim iuncturarum referta sunt carne. Sed *σαρκῶδες*, non à carnis multitudine, sed à membris pene omnibus carniformibus. Cartilagines enim eius carniformes sunt: sicut ossa cartilaginea.

CXXXIII. ARISTOTEES.

Ἀποκτεῖναι δὲ φώκην χαλεπὸν βιαίως, ἂν μή τις παίξῃ πρὸς τὸν κρόταφον. τὸ γὰρ σῶμα σαρκῶδες αὐτῆς.

Nec facilè interficitur, & frustrantur conatibus nisi circa tempora percutiatur. Eius enim corpus carnosum est.

CÆSAR.

AB ea carnositate etiam alium euentum deducit: excipit enim ictus, atque eludit. Idémque facit meles animal, quem nos multis ictibus, multis venationibus aggressi concidere non potuimus. Quin etiam lupum interfecissemus, eúmque montanum. Inflat enim sese meles, vt mirum quiddam sit: neque venaticorum canum dentem admittit.

Βιαίως, non temerè posuit Philosophus. At Theodorus negligenter omisit. Quò magis studeas vulnerare, hoc plus ferrum resilit. Itaque οὐ *βίᾳ ἀλλὰ τέχνῃ*. Quem interfecimus in Illyrico, Histri equites lanceis facilè confodêre.

Παταξῃ. Theodorus, *elisis temporibus capitis*: addidit, *capitis* pudenter: ad tollendum temporis significatum ambiguum: sed non addidit Virgilius in quinto. *Puniceis*, inquit, *ibant euincti tempora ramis*: & eodem: *sic fatus, cingit viridanti tempora lauro.* Nam de animali sermo est: sed hæc minuta sunt, & vulgo cognita. *Παταξῃ* autem *elisis*: nimis processit oratio Theodori. Nanque etiam occipite eliso, etiam fronte, moriatur: sed loci opportunitatem tantummodo designauit ictibus lethalibus excipiendis. At vt ait Philosophus *πρὸς τὸν κρόταφον*, sanè est locus opportunus quouis in animali ad interitum.

CXXXIV.

CXXXIV. ARISTOTELES.

Ἀφίησι δὲ ὁμοίαν φωνὴν βοΐ.

Emittit vocem boui similem.

CÆSAR.

IDEO nomen ei vituli apud nos: sed etiam in somno hoc agere scripsit Plinius: quod & suo arbitratu addidit Theodorus: cùm Philosophus tantùm, ἀφίησι δὲ ὁμοίαν φωνὴν βοΐ: & φωνὴν, *mugitum*, reddidit: non malè: est enim proprium boum mugire. At planiùs erit cùm addas bouis similitudinem.

CXXXV. ARISTOTELES.

Ἔχει δὲ καὶ τὸ αἰδοῖον ἡ θήλεια ὅμοιον βατίδι. ἅπαντα δὲ τὰ τοιαῦτα ὅμοια γυναικί.

Habet genitale fœmina simile raia: atque hæc omnia similia muliebribus.

CAESAR.

MIra historia: cùm raiæ genitale nesciremus quale foret, declarauit per mulierem. Plinius vitulos marinos in coïtu cohærere canum more ait.

CAPVT DVODECIMVM,

Ouiparorum piscium partus.

CXXXVI. ARISTOTELES.

Περὶ μὲν οὖν τῶν ἐνύδρων, καὶ ζωοτοκούντων, ἢ ἐν αὑτοῖς, ἢ ἔξω, ἡ γένεσις καὶ τὰ περὶ τὸν τόκον, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. αἱ δὲ ᾠοτοκοῦντες τῶν ἰχθύων, τὰ μὲν ὑστέρας διμερεῖς ἔχουσι, καὶ κάτω, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον.

DE aquaticis, quæ aut intra, aut extra se pariunt animal, generatio, partúsque sic se habet. At qui pisces oua edunt, eorum matrix binis sinubus caua & in imo sita est, quemadmodum antea dictum est.

CÆSAR.

TRansiturus ad ouiparos pisces, colligit quæ dixit, & connumerat quæ antea scripserat de partibus necessariis ad generationem: primúmque de his dicet. Deinde de iis qui è nullo semine gignuntur: diuidétque priorem historiam in communem, & priuatam piscium lacustrium.

CXXXVII. ARISTOTELES.

Ὠοτοκοῦσι δὲ πάντες οἱ λεπιδωτοὶ, οἷον λάβραξ, κεστρεὺς, κέφαλος, ἔτελις· καὶ οἱ λευκοὶ καλούμενοι πάντες· καὶ οἱ λεῖοι, πλὴν ἐγχέλυος.

PAriunt oua omnes qui squammis teguntur: vt lupus, mugil, cephalus, etelis: atque omnes qui candidi *vocantur. Præterea læues quoque, præter anguillam.*

CAESAR.

NVnc enumerat genera ouiparorum: notáque facit nota triplici: squammarum, coloris, & læuitatis. Notabis nomen τῶν λείων, læuitatis scilicet multa genera comprehendere: longos, latósque: atque in latis cartilagineos quosdam quoque. Quare hîc excipit anguillas rectè. De hoc suprà disputatum est: cartilagineos autem illos non excipit: quia recens est historia.

Theodori Codex non habet κέφαλος: est enim cephalus, quem etiam *capitonem* possumus dicere, piscis satis cognitus, à capitis magnitudine sic dictus: à quo etiam apud nos idem nomen retinet *Cabot*. Quanuis autem quidam existiment mugilum nomen genus esse sub quo multæ species contineantur, inter quos & cephalum reponant. Eos tamen distinguit hic Aristoteles: vt alius κέφαλος, alius sit κεστρεύς. Athenæus in septimo ex Hicesij sententia mugilum multas species esse ait: κέφαλοι, κεστρεῖς, μύξινοι, χελῶνες. Quis autem sit etelis certè me ingenuè nescire fateor. Sunt etenim multi pisces nomine tantùm nobis cogniti, quemadmodum aues & quadrupedes. De quibus potiùs supersedendum, quàm quicquam temerè pronunciandum animi liberalis & candidi semper esse existimaui.

CXXXVIII. ARISTOTELES.

Ὠὸν δὲ ἴσχουσι τὸ ψαθυρόν. τοῦτο δὲ φαίνεται διὰ τὸ τὴν ὑστέραν εἶναι πλήρη πᾶσαν ᾠῶν, ὥστ' ἔν γε τοῖς μικροῖς τῶν ἰχθύων δοκεῖν ᾠὰ μόνον εἶναι δύο. διὰ τὴν σμικρότητα γὰρ καὶ τὴν λεπτότητα, ἄδηλος ἐν αὐτοῖς ἡ ὑστέρα.

Ovum illud arenidum habent. Hoc autem sic videtur: propterea quòd tota matrix ouis stipata est: ita vt in minutis piscibus duo tantummodo oua esse videantur. Cùm propter & paruitatem, & tenuitatem matrix nequeat deprehendi.

CAESAR.

NVNC declarat cuiusmodi ea sint oua: diciturque ouum vnum dici: propter massam. Et cum additamento arenidi: propter particulas arenulæ similes. Reddit itaque rationem. Quoniam, inquit, matrix adeò stipata ouis est, vt vnum ouum esse videatur: scilicet in vtroque sinu vnum. Nam & propter paruitatem ouorum, & propter tenuitatem membranæ ambientis ea, non potest sensu capi ipsa membrana. Dixit igitur σμικρότητα oui, quod indicaret paruum: & λεπτότητα scilicet membranæ. Quare particula potiùs oui, quàm ouum videretur. Theodorus non intellexit istam λεπτότητα, quam interpretatus est, *exiguitatem*: sed de membrana loqui Philosophum manifestum est, cùm dixit: ἄδηλος ἡ ὑστέρα. Non est igitur ouum vnum: sed multa contenta in matrice, quæ propter tenuitatem latet nos.

Τοῦ δὲ φαίνεται: scilicet esse ᾠόν, non autem ᾠά: quo matrix tota stipata est: si enim non esset, tunc interualla ouorum deprehenderentur: itémque sinus matricis ipsius laxioris. In maioribus autem venosa est matrix, & iccirco apparens. At Theodorus sic: *quòd & si vtero continetur, tamen detectum, & per seipsum constare videtur*: malè consuluit fidei suæ.

CXXXIX. ARISTOTELES.

Περὶ μὲν οὖν τῆς ὀχείας πάντων τῶν ἰχθύων εἴρηται πρότερον. εἰσὶ δὲ τῶν ἰχθύων οἱ μὲν πλεῖστοι, ἄρρενες καὶ θήλεις· περὶ δὲ ἐρυθρίνου καὶ χάννης ἀπορεῖται. πάντες γὰρ ἁλίσκονται κυήματα ἔχοντες.

AC de piscium quidem omnium coitu iam dictum fuit. Piscium verò pars maxima maris & fœmina notis distinguitur. De rubello & channa dubitatur: omnes enim grauidæ capiuntur.

CAESAR.

REPETIT quod suprà dixerat. Ἐρυθρῖνος, *rubellionem* Theodorus ex Plinio. Nos *rubellum*. Galli ferè omnes *rouget*. Romani *phragolinum*: pagro simillimus, vt Ligures etiā pagri nomine confundant: vtérque aurata facie: sed maior longè rubellus, & crassior, & procerior, & nitore miniato. Channam Theodorus *hiatulam* vertit περὶ τὸ χάνειν, quia semper sit ore hiante. In erythrinorum & channarum genere mares non reperiri ait Plinius, atque omnes vuluas habere: vt non immeritò dicat Philosophus omnes grauidas capi.

CXL. ARISTOTELES.

Συνίσταται μὲν οὖν καὶ ὀχευομένων ᾠὰ τοῖς συνδυαζομένοις τῶν ἰχθύων. ἴσχουσι δὲ καὶ ἄνευ ὀχείας· δηλοῦσι δ' ἔνιοι τῶν ποταμίων. εὐθὺς γὰρ γινόμενοι, ὡς εἰπεῖν, καὶ μικροὶ ὄντες οἱ φοξῖνοι, κυήματα ἴσχουσιν.

QVanquam autem concreantur oua in coëuntibus, tamen etiam sine coitu habent quidam pisces. Deprehensum hoc est in fluuiatilium certis generibus. Pene autem statim quàm nati sunt. Atque pusilli adhuc phoxini, fœti sunt.

CAESAR.

C Æ S A R.

QVOD in auium genere dixerat de hypenemiis, hoc idem in piſcibus oſtendit, argumento phocynorum, qui vix dum editi, ouati ſunt. Ij ſunt, aut inrer hos qui ab Aquitanis *Treganz* vocantur: ſi non ij, at ſaltem his proximi. Toloſates *grougnautz* dicunt. Hoc igitur illis cum auium genere conuenit.

CXLI. ARISTOTELES.

Ἀποῤῥαίνουσι δὲ τὰ ᾠά.

ASpergunt autem oua illa.

C Æ S A R.

BREVIS hiſtotia atque adeò conciſa: ſed conuenit cum hiſtoria auium. Vbi dicebat hypenemia animari ac perfici appulſu maris ſuperuenientis, ſeminéque prolifico irrorantis ea. Hoc autem hic addidit, ne ſuperfluò à natura faciat in his creari oua. Nihil enim eam fruſtra facere & ipſe ſemper dicit, & Galenus clamat. Iccirco dixit τὰ, illa ſcilicet oua vt conſumentur. Theodorus autem cùm dixit, *ſpargunt ſua oua omnes:* non intellexit hoc. Hoc enim eſt σκορπίζειν: at ἀποῤῥαίνειν eſt irrorare, & aſpergere, ſcilicet genitura: quod mox declarabit.

CXLII. ARISTOTELES.

Καὶ καθάπερ λέγεται, τὰ μὲν πολλὰ ᾠὰ, οἱ ἄῤῥενες ἀνακάπτουσι, τὰ δὲ, ἀπόλλυται ἐν τῷ ὕδατι· ὅσα δ᾽ ἂν ἐκτίκωσιν εἰς τοὺς τόπους οὓς ἐκτίκτουσι, ταῦτα σώζεται. εἰ γὰρ πάντα ἐσώζετο, παμπληθὲς τὸ γένος ἦν ἂν ἑκάστου. καὶ τούτων δὲ οὐ γίνεται τὰ πολλὰ γόνιμα, ἀλλ᾽ ὅσα ἂν ἐπιῤῥάνῃ ὁ ἄῤῥην τὸν θορόν· ὅταν γὰρ ἐκτίκτῃ, παρεπόμενος ὁ ἄῤῥην ἐπιῤῥαίνει ἐπὶ τὰ ᾠὰ τὸν θορόν· καὶ ὅσαπερ ἂν ἐπιῤῥανθῇ, ἐκ πάντων γίνεται ἰχθύδια· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων, ὅπως ἂν τύχῃ.

AC, quemadmodum aiunt, magnam partem ouorum mares deuorant: alia autem pereunt in aqua. Quæcunque autem depoſuerint in loca in quibus pariunt, ea ſuperſunt. Etenim ſi omnia incolumia forent, nimia cuiuſque generis eſſet copia. Quin ne horum quidem quodlibet genitale eſt: ſed quæ irrorârit genitura ſua mas. Etenim dum pariunt, ſequens mas aſpergit oua fœmine ſuo. Quæ igitur aſperſa fuerint, ex ijs omnibus piſciculi generantur. Alijs alia ſors eſt.

C Æ S A R.

HOc quoque ſuprà dixit, cùm negaret eos ore concipere, eodémque verbo eſt vſus ἀνακάπτειν. Igitur ouorum ſortem declarat. Nam diceret quis: non eſſe verum etiam ſtatim natos concipere: creſceret enim multitudo penè infinita. Hoc, inquit, verum eſt: ſed aſperſu geminis genitalis comparatur ad generationem. At non omnia recipiunt illud. Deinde, inquit mares multa deuorant. Prætereà multa pereunt in ipſa aqua: & hæc eſt ſecunda ratio quare non omnia proficiant oua. Tertia autem qua intercipiatur fœtuum copia. Quoniam humore fluitantia diſſipantur, atque intereunt.

Εἰς τοὺς τόπους οὓς ἐκτίκτουσι. Theodorus, *in locis opportunis:* commodiſſimè auxit orationem Philoſophi: ſunt enim opportuna ſi ibi ſalua ſunt: hoc enim eſt σώζεται. Neque enim rectè dicas ſeruantur, niſi addas à quo: ſed ſuperſunt.

Παμπληθὲς, Theodorus diuinitùs, *nimia.*

Οὐ γίνεται γόνιμα. Theodorus, *fœcunda locantur:* vtinam non ſic dixiſſet vir doctiſſimus: voluit dicere, *deponuntur.* Sed nulla fœcunda deponuntur. Quin mas genitalia vt ſint, facit: γόνιμον enim ouum malim dicere genitabile, quàm fœcundum: non enim fert, ſed fertur: ſicque piſcis, aut auis: at non fert piſcem, aut auem.

Ὅταν γὰρ ἐκτίκτῃ. Theodorus, *ſub partu:* ſaltem *ſub partum* dixiſſet: neque enim Latinè dicas, *ſub luce:* ſed *ſub lucem:* id eſt, ante lucem: aut *in luce:* igitur in partu. Nam ſanè ἐκτίκτῃ eſt, dum parit.

Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ὅπως ἂν τύχῃ. Verba sunt Historicorum amœnissima. *Multi sunt cæsi: multi capti: pauci quos abstulit è conspectu fuga:* ὅπως ἂν ἔτυχεν: id est, *mala sorte malè habiti, aut fluminibus hausti, aut enecti siti, aut ab agrestibus necati, aut latibulis tuti vix euasêre.* Theodotus optimè: *aliis, vt fors tulit, euenit.*

CXLIII. ARISTOTELES.

Ταὐτὸ δὲ συμβαίνει τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν μαλακίων. ὁ γὰρ ἄρρην τῶν σηπιῶν, ὅταν ἐκτέκῃ ἡ θήλεια, ἐπιῤῥαίνει τὰ ᾠά· ὅπερ εὔλογον συμβαίνειν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων μαλακίων· ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἄλλων μαλακίων ἀλλ' ἐπὶ τῶν σηπιῶν ὦπται ἐν τῷ παρόντι μόνον.

Hoc idem etiam molluscis euenit. Nam in genere sepiarum fœmina vbi peperit, mas irrorat oua. Quod ratione pari colligere possis etiam in aliis molluscis. Nam in solis sepiis ad hunc vsque diem id obseruatum est.

CÆSAR.

Diffundit historiam à phoxinis, & aliis eiusmodi ad molluscos: sic enim appello *μαλάκια*, non vt Plinius *mollia*. Neque enim vocat *μαλακά*, sed *μαλάκια*. Sed etiam potiùs dicendum *malacios*, verbo Latinis recepto, quàm *molles*. Lamperra & anguilla molles sunt, etiam quouis polypo: quid mollius gobio? Ait igitur in sepiis idem esse obseruatum: & colligit harum argumento, cætero in genere vniuerso idem euenire.

Εὔλογον, *consentaneum ratione*: sicut dicimus, *bona fide*: sic hîc Philosophus *bona ratione*, id est, facilè.

Ἐν τῷ παρόντι μόνον. τὸ μόνον, refertur ad τῶν σηπιῶν, non ad tempus.

Ὦπται, verbum frequentissimum Aristoteli pro obseruatione.

CXLIV. ARISTOTELES.

Ἐκτίκτουσι δὲ πρὸς τῇ γῇ οἱ μὲν κωβιοὶ, πρὸς τοῖς λίθοις, πλὴν πλατὺ καὶ ψαφυρὸν τὸ ἀποτικτόμενόν ἐστιν. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄλλοι. ἀλεεινά τε γάρ ἐστι τὰ περὶ τὴν γῆν, καὶ τροφὴν ἔχει μᾶλλον, καὶ πρὸς τὸ μὴ κατεσθίεσθαι ὑπὸ τῶν μειζόνων τὰ κυήματα. διὸ καὶ ἐν τῷ Πόντῳ περὶ τὸν Θερμώδοντα ποταμὸν οἱ πλεῖστοι τίκτουσι. νήνεμος γὰρ ὁ τόπος καὶ ἀλεεινὸς, ὁ ἔχων ὕδατα γλυκέα.

Pariunt propè terram ad saxa gobii: estque quod pariunt latum & arenaceum. Sic & alii. Tepidiora enim loca iuxta terram sunt. Et est vnde plus escæ suppeditetur. Tunc sæpote cauent, ne à grandioribus fœtus absumantur. Quæ caussa est vt ad Thermodontem fluuium plurimi pariant. Tranquillus enim locus est, tepidúsque: & vberior aqua dulci.

CÆSAR.

Nunc locum ponit vbi pariant: quoniam de eo suprà dixit: ὅπη σπέρματα. Ponit historiam gobiorum ad quos cæteros reducat. Ponit caussas tres, quare iuxta terram pariant. Prima ob teporem. At is maximè iuuat, & ad excludendum, & ad educandum tenellos: frigus enim naturæ hostis est & tyrannus. Secunda, esca vberior. Tertia, grandiores pisces præter polypum non ferè adeunt ad vada. Cùm hæc dixit, soluit quæstionem quare ad Thermodontem pariant plurimi Et ad vnam è supra dictis caussis, teporem scilicet, addit etiam tranquillitatem. Nam in fluctuum agitatione pereunt, ἐν τῷ ὑγρῷ, vt dicebar. Ἀλεεινὸς, autem respondet nomini Thermodontis; παρὰ τὸ θερμὸν εἶ).

Ὕδατα γλυκέα respondet τῷ, καὶ τροφὴν ἔχει μᾶλλον. Negant enim Philosophi, & ipse Aristoteles, & ipse Theophrastus, amaro quicquam ali: de quo suprà dictum est. Ergo dulces aquas sectantur pisces multi: etiam grandissimi suo magno periculo: inter quos, sturio est.

CXLV. ARISTOTELES.

Τίκτουσι δὲ οἱ μὲν ἄλλοι τῶν ᾠοτόκων ἰχθύων ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, πλὴν τῶν μικρῶν φυκίδων· αὗται δὲ, δίς. διαφέρει δὲ ὁ ἄρρην φύκης τῆς θηλείας τῷ μελάντερός εἶναι, καὶ μείζους ἔχειν τὰς λεπίδας.

Qui edunt oua pisces cæteri, semel pariunt in anno, præter paruas fucas. Hæ enim bis. Differt à fœmina mas, quòd & nigrior sit, & maiori squamma tectus.

CAESAR.

CAESAR.

NVNC à numero fœturatum: negátque præter fucas vllum genus plus semel in anno parere. Verùm non de cartilagineis intelligit, nam aut hoc, aut quod suprà dixit falsum esset. Atque nunc distinguit ἰχθύων παρὰ τὰ σελάχη. Itaque addidit ᾠοτόκων.

Φυκίδιον, & φύκην tantum ætate differre arbitror. Est autem φύκη, aut φυκὶς piscis saxatilis. Romæ nomen eum antiquo conuenit: *Phyco* enim vocatur: à Narbonensibus *mole*. Caue tamen φυκίδα, & φύκεα confundas. Φύκην enim, & φυκὶς tanquam diuersi ponuntur ab Athenæo, libro octauo. Sed mirum in diminutiuo positum à Philosopho. An verò bis parere datum τῷ φυκιδίῳ tantùm, & non τῇ φύκῃ prouectioris ætatis? Potes etiam dicere τὰ φυκίδια, *fucillas*.

Posuit quoque differentias inter fucam marem, & fœminam: quæ commodiùs dictæ fuissent in historia de coïtu. Habet autem vtraque differentia rationem: vt mas sit atrior: calidior enim est: & squammis latioribus: est enim robustior.

CXLVI. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ἰχθύες, ἐν τῷ χρόνῳ τίκτουσι, καὶ τὰ ᾠὰ ἀφιᾶσιν· ἣν δὲ καλοῦσί τινες βελόνην, ὅταν ἤδη ὥρα ᾖ τοῦ τίκτειν, διαρρήγνυται, καὶ οὕτω τὰ ᾠὰ ἐξέρχεται. ἔχει γάρ τινα ἔσω ὁ ἰχθὺς οὗτος διάφυσιν ὑπὸ τὴν γαστέρα καὶ τὸ ἦτρον, ὥσπερ αἱ τυφλῖναι ὄφεις· ὅταν δὲ τέκῃ, ζῇ, καὶ συμφύεται πάλιν ταῦτα.

Igitur cæteri omnes pisces legitima fœtura pariũt, atque oua edunt. At ea, quam acum vocant, instante pariendi tempore dirumpitur: atque ita excũt oua. Habet enim is piscis intus sub ventre, & sumine rimam quandam veluti Cæciliæ serpentes. At vbi peperit, viuit tamẽ, coalescente rursus ea parte.

CAESAR.

NVNC modum ponit pariendi piscis, quem βελόνην Græci vocant. Plinius *acum* interpretatur: est enim piscis longus digiti crassitudine, cubiti, aut paulò minùs longitudine. Vulgus Narbonense à similitudine tubæ, vt audio, *trompete vocat*. Partus igitur belonæ, siue acus aliquid similitudinis eum vipera videtur habere. Nam belona dirumpitur: at oua sola exeunt: grandia quidem ex parentis magnitudinis proportione, vt refert Philosophus in Tertio de *Generatione animalium*. Vipera autem, vt alibi à nobis scriptum est: ouum quod intus habet fouet, & catulos viuos educit. At belonæ diruptio coalescit: viperam autem dirumpi vulgo falsò existimatum fuit.

Ὥρα ᾖ τοῦ τίκτειν: *cùm parturit* breuissimè dicas.

Διαρρήγνυται. Theodorus, *ventre dehiscente* cum Plinio. At etiam dehiscunt vuluæ cùm pariunt. Sed certè est, rumpitur, & scinditur. Nam διάφυσις est rima, diducta scilicet φύσει. Sed ea intus est: at cutis sola rumpitur. Sed & hoc leuiter. At illud negligenter cùm omisit ἔσω. Nam si rima etiam extrorsum pertineret, non rumperetur. Sed & omisit ἦτρον, contentus addere, *imo*. Et malè *callescit*, συμφύεται: non enim rursus eadem parte pareret. Sed puto mendum esse, pro, *coalescit*: vt & Plinius dixit. Idem etiam malè scripsit, sic: *pisces oua eodem foramine vuluæ edunt*. Quid enim attinebat dicere, *eodem*: periculosissima certè vox est. Sed, *sua quisque vuluæ foramine*. His autem verbis voluit interpretari illa: ἐν τῷ χρόνῳ τίκτουσι, καὶ τὰ ᾠὰ ἀφιᾶσι. Sed aliud est ἐν τῷ χρόνῳ quàm vulua, aut foramen.

Alibi diximus, quos τυφλίνας vocat Aristoteles, à quibusdam eosdem *cophias* existimari. Narbonenses *Nadels* dicunt: eorum oculi veluti talpæ: rectissimè *cæcilia* vertit Theodorus.

CXLVII. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ γένεσις ἐκ τοῦ ᾠοῦ συμβαίνει ἐπί τε τῶν ἔξω ζῳοτοκούντων, καὶ ἐπὶ τῶν ἔσω, ᾠοτοκούντων· ἐπ᾽ ἄκρου τε γὰρ γίνεται, καὶ ὑμένι περιέχεται· καὶ πρῶτοι διάδηλοι οἱ ὀφθαλμοί, μεγάλοι καὶ σφαιροειδεῖς ὄντες· ᾗ καὶ δῆλον ὅτι οὐχ, ὥσπερ τινές φασιν, ὁμοίως

Eodem modo generantur ex ouo pisces, vel extra eos qui oua ediderint, vel intra eos qui oua conceperint. In summa enim extant, & ambiuntur membrana. Et oculi primùm apparent grandes atque oblongi. Quare manifestum est, non eodem, vt

γίνονται τοῖς ἐκ τῶν σκωλήκων γινομένοις. τοὐναντίον γὰρ συμβαίνει ἐπ᾽ ἐκείνων, τὰ κάτω μείζω πρῶτον· ἡ δὲ κεφαλὴ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ, ὕστερον. ὅταν δ᾽ ἀναλωθῇ τὸ ᾠὸν, γίνονται πυρηνώδεις· καὶ τὸ μὲν πρῶτον οὐδεμίαν τροφὴν λαμβάνοντα, αὐξάνονται ὑπὸ τῆς τοῦ ᾠοῦ ἐγχυμούσης ὑγρότητος· ὕστερον δὲ τρέφονται ἕως ἂν αὐξηθῶσι τοῖς ποταμίοις ὕδασι.

aiunt, modo fieri, quo qui è vermiculis generantur. Contraria enim in illis ratio: inferiora enim maiora prius. Caput autem atque oculi poſteriùs. Abſumpto autem ouo accipiunt nuclei faciem. Ac principio quidem nullum capiunt cibum, ſed creſcunt hauſto oui humore. Poſteà verò aluntur vſque dum excreuerint, aquis fluuialibus.

CAESAR.

QVIA piſces omnes ex ouo ſunt, præter cete: & aut intra eos, aut extrà. Iccirco videri poſſit non eodem modo generari. Hoc hic agit & deſcribit. Deinde refutat opinionem eorum, qui putabant ſimili lege ex ouo, atque è verme fieri generationem. Ponit rationem refutationis à contrarijs partibus. Sed non ponit rationem rationis: quæ ſanè eſt ſubtiliſſima. Quod animal ex ouo fit, fit primaria intentione. Itaque ouum non renititur. Sed propenſum eſt, quaſi materia vt accipiat nobiliſſimã formam. Eſt enim animal in potentia. Itaque nobiliſſimæ & vitaliſſimæ ſtatim partes circunformantur. At è verme quæ fiunt, ſecundaria intentione generantur: quoniam prima fuit vermis. At vermis animal eſt: ergo renititur non accipere formam, ſed amittere ſuam. Itaque retinet, quandiu poteſt, hoc quod eſt. Quare animal perfici incipit à partibus vilioribus: & virtute gignitiua ſedem ſuam vltimam omnium mutat.

Καὶ τῶν ἔσω ᾠοτοκούντων, καὶ τῶν ἔξω ζωοτοκούντων. Quis non videt eſſe mendum inuerſis vocibus? nam intra ſe ζωοτοκεῖ, τὰ σελάχη. Extrà autem ᾠοτοκεῖ, alia genera. Theodorus autem negligentiſſimè: *ſiue intus, ſiue foris eſt ouum*: quaſi legerit ἔξω ᾠοτοκούντων, non ζωοτοκούντων.

Πυρηνώδεις: *veluti nucleus* Theodorus. Si eſt πυρώδης: *frumentaceũ granum refert*. Ac ſanè ita verum eſſe vidimus.

Ἕως ἂν αὐξηθῶσι Theodorus, *vſque dum ſatis augeantur*: rectè: vſque dum excreſcant.

CXLVIII. ARISTOTELES.

ΤΟῦ δὲ Πόντου καθαιρομένου, ἐπιφέρεταί τι κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον, ὃ καλοῦσι φῦκος· ἔστι δὲ ὠχρὸν τοῦτο· οἱ δέ φασι τοῦτο ἄνθος εἶναι τοῦ φύκους· ἀφ᾽ οὗ τὸ φύκιον ἐστί. ἀρχομένου δὲ γίνεται τοῦ θέρους. τούτῳ τρέφεται [καὶ τὰ ὄστρεα,] καὶ τὰ ἰχθύδια τὰ ἐν τοῖς τόποις τούτοις. φασὶ δέ τινες τῶν θαλαττίων καὶ τὰς πορφύρας ἔχειν ἀπὸ τούτου τὸ ἄνθος.

CVm purgatur Pontus, fluitat fecundo mari ad Helleſpontum id quod appellant Græci fucum, *nos* algam. *Color huic pallidus. Nonnulli algæ florem dicunt eſſe, ex quo etiam fucus fiat. Ineunte æſtate fit hoc, quo & oſtrea, & piſciculi ea loca qui colunt, aluntur. Maris accolæ nonnulli etiam purpuram ſuum ab hoc florem habere tradunt.*

CAESAR.

NVNC aliud genus cibi apponit: declaràtque eius ortum, tempus, colorem, naturã, vſum. Etiam opiniones duas: florem eſſe algæ, nõ algam: & purpuram ſuum hinc haurire floré. Cum tamen ſit luteus dubitârit quis de purpuræ flore, qui alterius ſit coloris.

Φύκιον. Theodorus, *algam fucariam*. Imò verò fucum, quo mulieres ſeſe interpolant. Idem quoque Theodorus omiſit θαλαττίων.

CAPVT DECIMVM-TERTIVM.

Generatio, & partus piſcium lacuſtrium, & fluuiatilium.

CXLIX. ARISTOTELES.

ΟἹ δὲ λιμναῖοι καὶ ποτάμιοι τῶν ἰχθύων, κυήματα μὲν ἴσχουσι, πέντε μῆνας τὴν ἡλικίαν ἔχοντες, ὡς ἐπίτοπολὺ εἰπεῖν.

LAcuſtres fluuiatiléſque piſces ferè grauidi eſſe incipiunt quinto ætatis ſuæ menſe.

CAESAR.

C AE S A R.

A Maritimis ad alios qui dulces aquas incolunt transit. Quos iccirco seorsum tractat, quoniam partuum numero sunt fœcundiores.

CL. ARISTOTELES.

Τίκτουσι δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ περιιόντος ἅπαντες.

Vertente autem anno pariunt omnes.

C AE S A R.

Περιιόντος ἐνιαυτοῦ: nondum absoluto: sicut & περιπλομένων dixit Homerus, id est affecto: nondum peracto. Quoniam circulus tùm maximè fit, cùm extremum cornu lineæ coïre pergit cũ altero. Ergo tunc facit τὸ περί. Theodorus itaque optimè dixit, *intra annum*: astrinxit historiam. Nam cùm de gestandi tempore scriberet Philosophus, addit ἐπὶ τὸ πολύ: vt temperaret incertam præscriptionem. Nunc tollit id fugitque terminum, cùm dixit ἅπαντες: est enim ἀντίθετον τῷ πολλοί: idem enim est: οἱ πάντες.

CLI. ARISTOTELES.

Ὥσπερ δὲ καὶ οἱ θαλάττιοι, καὶ οὗτοι οὐκ ἐξαφιᾶσιν οὐδέποτε ἅμα πάντα, οὔτε αἱ θήλειαι τὰ ᾠά, οὔτε οἱ ἄρρενες τὸν θορόν, ἀλλ' ἔχουσιν ἀεὶ πλείω ἢ ἐλάττω, αἱ μὲν ᾠά, οἱ δὲ θορόν.

Neque verò aut mares genituram, aut fœminæ oua omnia eÿciũt, siquidem ne marini quidem: sed semper plus minúsve habent hæ ouorum, hi seminis genitalis.

C AE S A R.

NVnc miram historiam narrat: sed sanè nimis fusam. Neque enim verum hoc est. Nanque multos esitauimus, sine ouo nullo, sine genitura.

CLII. ARISTOTELES.

Τίκτουσι δὲ ἐν τῇ καθηκούσῃ ὥρᾳ· κυπρῖνος μὲν, πεντάκις, ἢ ἑξάκις· ποιεῖται δὲ τὸν τόκον μάλιστα ἐπὶ τοῖς ἄστροις.

Pariunt æstatis tempore. Cyprinus quinquies aut sexies: paritque potißimùm sub certorum siderum exortu.

C AE S A R.

PARIVNTVR igitur æstate: quinto mense grauidescunt. Septimo igitur incipiũt edere.
Ἐπὶ τοῖς ἄστροις, puta purè quæ tunc oriuntur, quinque astra.
Καθηκούσῃ, æstate. Quoniam ὥρα prima, ver est: primum quoque dictum. Inde ὥρα καθήκουσα. Tunc ὥρα φθίνουσα. Sicut in mense ἱσταμένου & φθίνοντος.
Cyprinus inter fluuiatiles, & lacustres numeratur. Galli *Carpam* vocant. Veneti *raïnam*: passim cognitus. Mirũ cur ab Oppiano inter marinos repositus: cùm Aristoteles à quo meliorẽ sui operis partem acceperit, inter fluuiatiles & lacustres referat: idque optimè. Nam & in fluuijs passim reperitur, & stagna nostra hoc genere refertissima sint. Dorion tamen apud Athenæum λιμναῖον & ποτάμιον esse ait. Eúmque λεπιδωτὸν vocat non malè vt opinor, à magnis scilicet, & latis quibus tegitur squammis.

CLIII. ARISTOTELES.

Χαλκὶς δὲ, τίκτει τρίς· οἱ δὲ ἄλλοι, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ. τίκτουσι δὲ πάντες ἐν τοῖς περιλιμνάσι τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν, πρὸς τὰ καλαμώδη, οἷον οἵ τε φοξῖνοι καὶ αἱ πέρκαι.

Chalcis autem ter. Alij semel in anno. Pariunt autem omnes in stagnantibus fluuiorum aquis, lacuúmque arundinetis, veluti phoxini & percæ.

CAESAR.

CAESAR.

TEMPVS geſtandi,numerum partuum,tempus pariendi dixit:nunc locum.In tranquillo omnes,ne intereant agitatu. Itaque in receſſibus aquarum ſtagnantium,ſiue à fluuijs ſint,ſiue ſuapte natura circunſcribantur,vt lacus:arundineta petunt, tanquam vallum munimentúmque ab impreſſionibus prædonum.

Alibi ſcripſimus tantam halecum copiam in Baltico ſinu ad Solouue inſulam capi: vt ſaliti multis in regionibus importentur. Horum duo eſſe genera:magnum,quod ſalitum & conditum in muria vulgus *harengum album* vocat, ſeu ſale aſperſum & fumo excicatum *foret* dicitur. Aliæ ſpecies, minima,quæ *anchoia*:altera maior quæ *ſardina* appellatur. Anchioia in muria conditur. Sardinæ veluti harengi,tùm condiuntur,tùm pauco ſale aſperſæ fumo exiccantur. Excicati verò hi piſces quia æris colorem referebant,à veteribus *Chalcides* vocabantur. At hæc Chalcis, de qua hîc à Philoſopho mentio fit & à Gaza, *Aerica*, Latino nomine,ab ære,vt puto,donata: non marina, ſed lacuſtris, vel fluuiatilis eſt. Quare aut ea eſt quæ è Benaco noſtro *Agonus* dicitur, aut certè hoc in genere. Sunt quidem alij lacus in Italia,è quibus piſces petuntur, vulgo *Sardanellæ*,& *Sarracæ* dictæ,quibus Chalcidis Ariſtotelicæ deſcriptio conuenire poteſt.

De phoxinis ſuprà.Perca autem & marina fluuiatilis eſt.Marina inter ſaxatiles refertur.Multas in dorſo habet lineas,tùm nigras,tùm rubeſcentes,& toto corpore varia, vt non immeritò ab Ariſtotele, ἐν τοῖς περὶ ζωικῶν, vt refert Athenæus ποικιλόχροα appelletur.Fluuiatilis vario quoque eſt colore:pinnas duas erectas in dorſo gerit: iiſdem & ſimilibus lineis, & maculis ferè prædita quibus marina:à Gallis *perche* dicitur.

Προλιμνάδες, ſunt vbi aquam dormire aiunt piſcatores.Nam & ibi quies eſt,& altitudo aquæ: vtrunque præſidium fœtibus.

CLIV. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ γλανεῖς καὶ αἱ πέρκαι συνεχὲς ἀφιᾶσι τὸ κύημα, ὥσπερ οἱ βάτραχοι. οὕτω δὲ συνεχές ἐστι τὸ κύημα περιειλιγμένον, ὥστε τά γε τῆς πέρκης, διὰ πλατύτητα ἀναπηνίζονται ἐν ταῖς λίμναις οἱ ἁλιεῖς ἐκ τῶν καλάμων.

Glanÿ & percæ fœtus ſuos cohærentes edunt ſicut & ranæ. Qui ita ſunt continuata ſerie obuoluti, vt quod perca pepererit: propterea quòd fuſius expandatur: piſcatores arundine agglomerent.

CAESAR.

NVNC modum ouorum,qualem etiam in ſerpentibus diximus, quem ipſis monilibus comparemus. At percarum oua in oblongæ placentæ planiciem fuſa ſunt adeò, vt admota arundine atque pollice verſa piſcatores excepta eorum ota ſemel,totum textum agglomerent.

Τοὺς γλανεῖς vbique Theodorus vertit *Siluros*. At diuerſos eſſe videre eſt apud Athenęum.Habent quidem quandam inter ſe ſimilitudinem:at non ideo ijdem iudicandi. Conueniunt multi piſces inter ſe, qui tamen non ſolùm diuerſis nominibus, ſed & diuerſa natura, & moribus non ſimilibus, alij ab alijs dignoſcuntur. Silurus Danubij præcipuus honor. Glanis ſeu Glanius Meandri,Lycij,& Strimonis fluuiorũ incola,vt refert Ælianus: quem ait Siluri ſimillimum,& fœtus ſui amantiſſimum.

Περιειλιγμένον, Εἰλίγλω *obuoluo*: ἀναπηνίζονται. De hoc ſuprà diximus in hiſtoria bombycis.

CLV. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν μείζους τῶν γλανίων ἐν τοῖς βαθέσι ἐκτίκτουσιν, ἔνιοι καὶ κατ᾽ ὀργυιὰς τὸ βάθος· οἱ δ᾽ ἐλάττους αὐτῶν, ἐν τοῖς βραχυτέροις, μάλιστα πρὸς ῥίζαις ἰτέας, ἢ ἄλλου τινὸς δένδρου· καὶ πρὸς τοῖς καλάμοις δὲ, καὶ πρὸς τῷ βρύῳ.

Maiores glanÿ profundis aquis pariunt: quippe nonnulli etiam vbi ſenum pedum altitudo ſit. Minores locis breuioribus ferè ad radices ſalicis, aut alterius arboris cuiuſpiam, iuxtáque arundines, atque etiam muſcum.

CAESAR.

CAESAR.

NVNC loca per genera, & generum modos. Κατ' ὀργυιάς: Theodorus, *trium passuum altitudine*. Herodotus ὀργυιάν quatuor cubitorum, siue senum pedum esse dicit. Quare secundùm ipsius sententiam, ita vertimus.

Πρὸς τῷ βρύῳ *inter algas, & muscosam congeriem*, Theodorus addidit *algas & congeriem*. At in fluuijs nulla est alga. Et multùm alga, & muscus differunt. Alga fluitat: muscus hæret.

CLVI. ARISTOTELES.

Συμπλέκονται δὲ πρὸς ἀλλήλους ἐνίοτε καὶ μέγας πρὸς μικρόν· καὶ προσαγαγόντες τοὺς πόρους πρὸς ἀλλήλους, οὓς καλοῦσί τινες ὀμφαλούς, ᾗ τὸν γόνον ἀφιᾶσιν, αἱ μὲν, τὰ ᾠά, οἱ δὲ, τὸν θορὸν ἐξιᾶσιν. ὅσα δ' ἂν τοῦ θοροῦ μιχθῇ τῶν ᾠῶν, εὐθύς τε λευκότερα φαίνεται, καὶ μείζω ἐν ἡμέρᾳ, ὡς εἰπεῖν. ὕστερον δὲ ὀλίγον χρόνον δῆλά ἐστι τὰ ὄμματα τῶν ἰχθύων. τοῦτο γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς ἰχθύσιν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις, ἐπιδηλότατόν ἐστιν εὐθύς, καὶ φαίνεται μέγιστον. ὅσων δ' ἂν ᾠῶν ὁ θορὸς μὴ θίγῃ, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν θαλαττίων, ἀχρεῖον τὸ ᾠὸν τοῦτο, καὶ ἄγονόν ἐστιν. ἀπὸ δὲ τῶν γονίμων ᾠῶν αὐξανομένων τῶν ἰχθύων, ἀποκαθαίρεται οἷον κέλυφος· τοῦτο δ' ἐστὶν ὑμὴν ὃ περιέχει τὸ ᾠὸν, καὶ τὸ ἰχθύδιον. ὅταν δὲ μιγῇ τοῖς ᾠοῖς ὁ θορός, σφόδρα γίνεται κολλῶδες τὸ συνιστηκὸς ἐξ αὐτῶν πρὸς τὰς ῥίζας, ἢ ὅπου ἂν ἐκτέκωσιν.

Coëunt etiam interdum maior cum minore. Et admotis meatibus inter se, quos vocant vmbilicos, *qua parte semen emittunt genitale: fœminæ oua, mares genituram proijciunt. Primò igitur aspersu oua statim fiunt candidiora, grandioráque vel ipso pene die. Deinde mox apparent oculi pisciculorum. Quæ pars in omni piscium genere sicut in alijs quoque animalibus, & maximè conspicua, & maxima est. At quæ oua non attigerit semen, quemadmodum in maritimis dicebamus, inutile fit ouum, ineptúmque ad generationem. Auctis autem piscibus, ex ijs ouis quæ sunt genitalia excutitur quasi putamen quoddam. Ea est membrana illa, qua & ouum, & pisciculus continentur. Vbi verò admistum fuerit ouo semen, quod ex vtroque conflatum est viscidum fit, & adhæret radicibus, alijsque locis vbi pepererint.*

CAESAR.

NVNC modum pariendi: rationem, substantiámque, & accidentia ipsius fœtus narrat: vbi obseruandum est ex coïtúne concipiant oua, an à seipsis. Mirum verò parere pisces antequam coëant, sed coïtu concipere multos manifestum est. Verùm ea oua nondum perfecta sunt. Sic coït sepia: concipit: gestit vterũ: parit. Sequitur mas, atque aspergit semen genitale. Hoc hîc declarat in glanijs. Attritu igitur vmbilicorum fœmina excitatur ad oua edenda, mas ad semen: quod cùm ouis mistum fuerit, facit genitalia. Hoc est à substantia. Item facit candida: hoc est ab accidente: facit viscida: alterum accidens. Declarat etiam fœtus partes communes oui, vt substantia eius: fœtus, vt officij: scilicet membranam. Declarat deinde caussam finalem viscíditatis, vt hæreant, neque pereant.

Dixit μέγας πρὸς μικρόν, sicut in canibus quoque videmus. Hoc autem hîc ponit propterеà quòd dixerat, magnos in altis sinubus parere: minores in locis vadosioribus. Theodorus iccirco addidit: *Neque solum pares cum paribus*. Sed malè expleuit: συμπλέκονται: vbi dixit, *veniunt*. Quoniam nihil immittat mas in fœminã. Quin fortasse immittit: expresso enim maris semine, quiddam prodit. Omnino autem, *venire*, verbum in hac significatione nimis languidum est. Sed imitatus est Latinos qui dixêre, *coire*. Putauit eodem filo duci posse, *conuenire*.

Καλοῦσιν ὀμφαλούς: non enim sunt, nisi æquiuocè.

ᾗ τὸν γόνον ἀφιᾶσιν. Theodorus prætermisit: quoniam fœmina non mittit τὸν γόνον: sed τόκον: omnino autem videtur superflua.

Ἐπιδηλότατον, *maximè conspicuum*: addidit μέγιστον, non temerè. Nam quædam sunt maximè conspicua quæ minima sunt, vt gossipini fili summum ignitum. Alia grandissima quæ ἐπιδηλότατα non sunt: quia etiamnum sunt ἀδιάρθρωτα, vt fœtus vrsorum. Nota duo verba de semine genitali, θίγῃ *tetigerit oua*: & μιχθῇ: quoniam priùs tetigit: deinde miscetur.

Οἷον κέλυφος. Οἷον, quoniam κέλυφος, τῶν ὀστρακοδέρμων est: hic autem membrana.

Γίνεται κολλῶδες πρὸς τὰς ῥίζας: breuitas mira: *euadit glutinosum: atque iccirco hæret radicibus.*

Ἀχρεῖον

Ἀχρεῖα τὸ ᾠὸν τοῦτο καὶ ἄγονόν ἐστιν. Theodorus, *hæc sterilescunt & superuacua sunt*: vt Plinius *radicem superuacuam* dixit, quæ ἀχρεῖα à Dioscoride appellatur.

Ἐπὶ τῶν θαλαττίων, Theodorus, *in marino genere incidit.* Vtinam ne addidisset verbum illud. Sæpè enim defraudat orationē suam Latinitate, & Græcissat suis verbis: *accidit*, diceret potiùs.

Ῥίζας, *cespites* interpretatur Theodorus: &, *coeuntia*, addidit. Meliùs, *cohærentia.* Sed certè cespes sub aqua non est.

CLVII. ARISTOTELES.

Οὗ δ' ἂν πλεῖστον ἐντέκωσιν, ἀποφυλάττει ὁ ἄρρην, ἡ δὲ θήλεια ἀπέρχεται τεκοῦσα.

Quo loco oua plurima edita fuerint, ibi eorū agit custodiam mas: fœmina cùm pepererit, abit.

CÆSAR.

NECESSARIA erat hæc historia ab officio: eóque raro, & ab alijs diuerso: vt fœminæ negligentiam expleat mas. Quatuor igitur notat: locum, numerum, officium maris, fœminæ proditionem. Dixit igitur, οὗ, id est, quo loco: ne quis putaret aliunde prospicere. Assiduitatem, & sedulitatem stationis obseruauit. Deinde dixit πλεῖστον: quoniam non simul omnia edunt. Mas igitur maximum quenque obseruat globum.

Mutauit numerum ἐντέκωσιν de fœminis: & tamē subdit ἀποφυλάττει de vno, & posteà ἀπέρχεται.

CLVIII. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ βραδυτάτη μὲν ἐκ τῶν ᾠῶν ἡ τῶν γλανίων αὔξησις· διὸ προσεδρεύει ὁ ἄρρην καὶ τεσσαράκοντα καὶ πεντήκοντα ἡμέρας, ὅπως μὴ κατεσθίηται ὁ γόνος ὑπὸ τῶν παρατυχόντων ἰχθύων. δευτέρα δὲ βραδυτῆτι ἡ τῶν κυπρίνων γένεσις. ὅμως δὲ γόνος καὶ τούτων ὁ σωζόμενος ταχέως διαφεύγει. τῶν δ' ἐλαττόνων ἐνίων, καὶ τριταίων ὄντων, ἤδη ἰχθύδιά ἐστι.

Tardißimum glanio est ex ouis incrementum: atque iccirco aßidet mas quadragenos quinquagenósque dies, ne deuoretur fœtus ab occurrentibus piscibus. Proxima tarditas cyprino generandis. Quāquam horum quoque fœtus qui seruatus fuerit, celeriter aufugit. At in minorum genere, vel tertio die prodeunt pisciculi.

CÆSAR.

A Temporis tractu procedit, in quo fit generatio. Et hanc historiam ponit hîc quasi pro caussa, propter quam glanius assidet, vt præsidio sit. Ex ea deducit quoque aliorum tēpus. Nam minimorum in genere, vel tertia die prodeunt: in Cyprino autem mediocris. Nam, inquit, quanquam proxima tarditas est, tamen etiam celeriter exeunt si custodiantur. Sic enim legimus ὁ σωζόμενος ταχέως διαφεύγει. Theodorus, aliter legit, *paríque modo oua edita à mare seruantur.* Dixit σωζόμενος: at verò si non saluum fuerit ouum, non excludetur fœtus Fortasse est, vt ait Theodorus, *custoditur*: quoniam neglectus non fouetur. Διαφεύγει, allusit ad perfectionem iam valentis fugam exercere. Sic infrà de phalangiis: similiter in acucicula.

CLIX. ARISTOTELES.

Λαμβάνει δὲ αὔξησιν τὰ ᾠά, ὧν ἂν ἐπιψαύσῃ ὁ θορὸς, καὶ αὐθημερὸν, καὶ ἔτι ὕστερον. τὰ μὲν οὖν τοῦ γλάνιος, γίνεται ὅσον ὄροβος· τὰ δὲ τῶν κυπρίνων καὶ τῶν τοιούτων, ὅσον κέγχρος.

Eodem quoque die, aut etiam post, capiunt oua incrementum, quæ contigerit semen. Glanij ad erui magnitudinem. Cyprinorum atque eiusmodi quantum milium sit.

CÆSAR.

INtelligit initium incrementi, vt ad erui aut milij proueniat magnitudinem, aut eadem die, aut etiam post. Sic enim volui vertere, quanquam esset αὐθημερόν. Nam commodior est hæc sententiæ laxitas, vt & alius dies includatur.

CLX. ARI-

CLX. ARISTOTELES.

Ταῦτα μὲν οὖν τοῦτον τὸν τρόπον τίκτει καὶ γεννᾷ. χαλκὶς δὲ, τίκτει ἐν τοῖς βαθέσιν ἀθρόα καὶ ἀγελαῖα.

Haec igitur hunc ad modum & parit, & gignit. Chalcis autem parit in altis aquis in unum congregata.

CAESAR.

Ἀθρόα καὶ ἀγελαῖα. Theodorus *congesta*: puto non cumulata. Sed vno in loco: non sparsa. Ἀγελαῖα autem futura, scilicet cùm erunt pisces, gregalia. Et est caussa quare ἀθρόα pariat: quoniam suapte natura sunt ἀγελαῖαι αἱ χαλκίδες. Sic mox ἀγελαῖος καὶ οὗτος.

CLXI. ARISTOTELES.

Ὃν δὲ καλοῦσι ψύλλωνα, πρὸς τοῖς αἰγιαλοῖς, ἐν ὑπηνεμίοις· ἀγελαῖος δὲ καὶ οὗτος.

At quem psyllonem *vocant, ad littora ventis auersa. Is quoque gregalis est.*

CAESAR.

Contrariam naturam à loco deponendi fœtus: similem à ratione simul viuendi. Ὑπηνεμίοις, quæ sub vento sint, ad verbum. At hoc non videtur conuenire naturæ teneri fœtus, qui tutò in ventorum agitatione, neque degere, neque incrementum capere posset. Quare Theodorus non malè dixisse videtur, *is littora petit tranquilliora.* Nã littora pisces petunt, vt tutò oua possint deponere. Et ne exclusus fœtus à maioribus piscibus deuoretur: reliquáque incommoda vitet quæ vel vi ventorum, vel alio quoque modo ijs obuenire possunt. Aut hîc mendum manifestum est: aut psylloni natura alia à superioribus. Vt quemadmodum illi loca tranquilla, & minimè ventis obnoxia quærant: ita hi ventorum flatibus, & tempestate delectentur. Quis autem hic sit psyllo, quem *fullonem* Gaza vertit, certò dicere non possum: cùm de eo nihil apud veterum quenquam repererim: neque alibi huius meminit, quod sciam, Aristoteles. Quin neque Plinius qui nihil quod ad hanc rem faceret, intactum reliquit: neque Ælianus, neque Athenæus quicquam. Qui autem aliquid veri attulerit, illi libenter acceptum feram.

Ἀγελαῖος δέ. Τὸ, δὲ, Theodorus, *sed*: videtur aduersatiua: quanquam non petat altum, vt Chalcis, tamen gregalis est. Sed non potes hoc dicere, nisi gregalium natura sit abhorrere à littoribus: quod falsum est. Atque τὸ, δὲ, quod in principio Apotelesmatis positum est, ὃν δὲ καλοῦσι ψύλλωνα, videtur etiam notam esse dissimilitudinis in pariundo à superioribus lacustribus, & fluuiatilibus quos retulit, qui omnes in stagnantibus fluuiorum aquis, aut lacuum arundinetis pariũt: scilicet ne motu & agitatione turbẽtur fœtus. At psyllo in littoribus ventis expositis parit.

CLXII. ARISTOTELES.

Κυπρῖνος δὲ, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, ὡς εἰπεῖν, ὠθοῦνται μὲν πρὸς τὰ βραχέα πρὸς τὸν τόκον.

Cyprinus, ac ferè omnes alij, ad vada appellunt sese, vbi pariant.

CAESAR.

Βραχέα: Theodorus, *vada*, rectissimè: *breuia* Prisci. Non παρὰ τὸ βράχειν à fremitu, vt calumniantur veteres Latinos: sed quia non est βάθυ. Et à breuitate funiculi nautici quo fundum explorant. Itaque suprà cùm de Glanijs maioribus diceret eos petere altos sinus, subdidit: *minores autem* βραχυτέρως. Itaque in Codice quoque βραχέα, non βράχεα scriptum erat.

Theodorus legit, *Cyprinus, balerus*: in Codice nostro, balerus non erat, de quo etiam in Octauo huius operis, neque alibi, nec à quoquã alio, quod sciam. Nomẽ tantùm ponit, faciem atque mores neglexit magno studiosorum detrimento: quî in tam difficili disquisitione quid certi præter quandam inanem coniecturam adferre possemus?

CLXIII. ARISTOTELES.

Μιᾷ δὲ θηλείᾳ πολλάκις ἀκολουθοῦσιν ἄῤῥενες καὶ τρεισκαίδεκα, καὶ τεσσαρεσκαίδεκα. τῆς δὲ θηλείας ἀφιείσης τὸ ᾠὸν καὶ ὑποχωρούσης, ἐπακολουθοῦντες ἐπιῤῥαίνουσι τὸν θορόν.

Singulas fœminas ſæpenumero terni quaterníve dens ſequuntur mares: ouúmque quod ea abſcedente emiſſum fuerit, aſſequuti aſpergunt ſemine.

CAESAR.

MIRVM naturæ conſilium. Nanque cùm oua irrita fiant niſi quæ aſpergantur maris ſemine: iccirco plures mares vnam ſectantur.

Τρεισκαίδεκα. Theodorus, *treſdecim*: cùm vertit *μιᾷ ſingulas*, meliùs ſeruâſſet analogiam vt diceret *termdeni*. Defecit etiam in temporibus. Ἀφιείσης: neque enim aſpergit quæ emittit, ſed quę emiſit Neque quiſquam calumnietur minuta hæc. Sic eſt loquutus Ariſtoteles cuius prudentiam negligere nefas eſt interpreti. Illud palam eſt ἐπακολουθοῦντες, interpretandum eſſe *aſſequentes*. Itaque ἀκολουθοῦσι τῇ θηλείᾳ, quam non aſſequuntur.

Ὑποχωρούσης *cedente* & abſcedente: ſed oua relicta ſunt.

CLXIV. ARISTOTELES.

Ἀπόλλυται δὲ τὰ πλεῖστα αὐτῶν. διὰ γὰρ τὸ ὑποχωροῦσαν τίκτειν τὴν θήλειαν, σκεδάννυται τὸ ᾠόν, ὅταν ὑπὸ ῥεύματος ληφθῇ, καὶ μὴ προσπέσῃ πρὸς ὕλην. καὶ γὰρ οὐδεὶς ὠοφυλακεῖ τῶν ἄλλων ἔξω γλάνιος, πλὴν ἐὰν ἀθρόῳ γόνῳ ἑαυτοῦ περιτύχῃ ὁ κυπρῖνος. τότε δέ φασιν ὠοφυλακεῖν.

Verùm quia cedendo parit fœmina, plurima intereunt quæ correpta aqua fluxu diſsipantur: niſi quæ aliquam materiam nacta fuerint. Neque enim præter glanium vllus aliorum cuſtodit oua: niſi ſi quando fortè cyprinus ſuis vnum in locum compoſitis interuenerit. Tunc enim amat ea ſeruare.

CAESAR.

EVENTVS hiſtotiam narrat. Itaque neſcias vtrum plurimorum interitum patiatur natura. Quoniam numeroſiſſima dedit, ac penè infinita. An dediſſe tantam copiam, quorum maxima pars peritura eſſet? Neceſſe autem eſt fœminæ ſic parere: quoniam dolore agitatur, vt mox declarabimus. Sed non ſatisfacit ſequens ratio. Dicit ſolum glanium cuſtodire: itaque non interire. Hoc enim hîc agit. At verò non intereunt hæc niſi fluctu. At glanius non poteſt à fluxu defendere.

Ληφθῇ *correpta*. Theodorus, *excepta*: optimè.

Τόστε δέ φασιν ὠοφυλακεῖν: lego, τότε.

Περιτύχῃ alicunde ſcilicet delatus. Τὸ, περὶ, ſignificat loca circunſtantia. Τὸ, τύχη, caſum: quoniam conſultò non agat, vt glanius. Nos Latino verbo, *interueniendi*, quod eſt inter fortunam pereundi. Sicut *inter cœnam* dicimus, *in cœna*.

Præter Silurum Theodorus. Monuimus antea, Theodorum ſemper γλάνιον ſilurum vertere: idque quàm rectè docti viderint. Et addidit cyprinum, malè. Neque enim cyprinus cuſtodit niſi fortè reperta. Itaque meliùs eſt ſubticere, & differre.

CLXV. ARISTOTELES.

Θορὸν δὲ πάντες ἔχουσιν οἱ ἄῤῥενες, πλὴν ἐγχέλυος· αὕτη δὲ οὔτε θορὸν, οὔτε ᾠόν.

Semen autem mares omnes habent præter anguillam. Quæ neque ſemen, neque ouum.

CAESAR.

HOc quoque & ſuprà dixit, & iam fuſiùs explicabit. Dixit mares: quoniam in rubellionibus fœminæ tantùm ſunt. Sed nota πλὴν. Excipit id, quod non eſt in eo, vnde excipit. Neque enim in anguillis ſexus eſt. Quid igitur dicit, mares præter anguillas? Sed ſic diceret. In anguillis mares nullis neque fœminæ. Itaque neque ſemen, vt illi in alijs generibus: neque hæ ouum, vt hæ habent.

CLXVI.

CLXVI. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν κεστρεῖς, ἐκ τῆς θαλάττης ἀναβαίνουσιν εἴς τε τὰς λίμνας καὶ τοὺς ποταμούς· αἱ δ' ἐγχέλυες, τοὐναντίον ἐκ τούτων εἰς τὴν θάλασσαν.

Mugiles autem è mari ascendunt in lacus & fluuios. Anguillæ contrà ex his in mare.

CAESAR.

NOn erat is locus hæc dicendi, sed vbi de anguillis historiam expleuerit. At de mugilum genere ne perfecit quidem: quin ad mores potiùs pertinet. Sed hîc posuit vt loca generationis ostenderet, & vitæ: cuius initium, & propter quam est generatio: de qua hîc agit.

CAPVT DECIMVM-QVARTVM.

Pisces generati ex limo, aut arena, aut maris spuma.

CLXVII. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι, ὥσπερ εἴρηται, τῶν ἰχθύων, γίνονται ἐξ ᾠῶν. οὐ μὴν ἀλλ' ἔνιοι καὶ ἐκ τῆς ἰλύος, καὶ ἐκ τῆς ἄμμου γίνονται, καὶ τῶν τούτων γενῶν, ἃ γίνεται ἐκ συνδυασμοῦ καὶ ᾠῶν, ἔν τε τέλμασιν ἄλλοις τε, καὶ οἷος περὶ Κνίδον φασὶν εἶναί ποτε. ἃ ἐξηραίνετο μὲν ὑπὸ κύνα, καὶ ἡ ἰλὺς ἅπασα ἐξηρεῖτο, ὕδωρ δὲ ἤρχετο ἐγγίνεσθαι ἅμα τοῖς πρώτοις γινομένοις [ὑετοῖς.] ἐν τούτῳ δὲ ἰχθύδια ἐνεγίνετο, ἀρχομένου τοῦ ὕδατος. ἦν δὲ κεστρέων τι γένος τοῦτο ὃ γίνεται μὲν ἐξ ὀχείας, μέγεθος ἡλίκα μαινίδια μικρά· ᾠὸν δὲ τούτων εἶχεν οὐδέν, οὐδὲ θορόν.

Maxima piscium pars, sicut dictum est, ex ouo generatur. At enimuerò nonnulli ex limo & arena. Quin ex his ipsis generibus quæ etiam ex coïtu atque ouo procreantur. Tùm in alijs stagnis, tùm in his quæ circa Cnidon fuisse olim aiunt. Ea Caniculæ sideris æstu exiccata, totus quoque limus arescebat. Tunc vbi primis imbribus aquæ restitui incipiebant, ibi verò pisciculi cum ipsis aquæ initijs exoriri, qui genus essent eorum mugilum, quod è coïtu nasci solet pusillarum menularum magnitudi: sinene ouo, sine semine.

CAESAR.

QVOD suprà proposuerat, & quod fecit in insectis, in piscium quoque historia idem agit: factóque epilogo superiorũ per ἐπανάβασιν figurã, confert se ad generationem eorum piscium, qui sine coïtu ex æquiuoca materia procreantur. Et duas materias agnoscit, limum & arenam. Et duo genera. Vnum eorũ, quorum nulla omnino species vnquam è semine, aut coïtu fit. Alterum eorum, quorum species suapte natura è coïtu constare consueuêre. Narrátque historiam mugilum: dicítque genus esse eorum qui vulgò è coïtu proueniunt, distare tantùm magnitudine. Eorum materiam esse limum factum ex aqua pluuia: vt innueret principia cœlestia. Dixit itaque genus esse eorundem: vt soluatur quæstio in septimo *Metaphys.* agitata. *An animalia facta ex putrefactione, eiusdem sint generis cum ijsdem quæ è coïtu generantur.* Neque enim videntur esse, cùm alia sint principia. Ponuit autem falsum, alia esse principia. Eadem enim sunt: sed alius modus. Accidens autem non variat substantiam.

Ἐξηραίνετο: de aqua intelligit: idcirco subdit ἐξηρεῖτο de limo: ne quis dicat latuisse in limi humore.

Ἅμα τοῖς πρώτοις, scilicet ὕδασι.

Οὐδὲν ᾠὸν ἔχειν, οὔτε θορόν: quoniam aliqua genera ᾠὸν habent: θορὸν non habent. Itaque meliùs præposuisset. Nam in quibus non est ᾠὸν, non est θορός. Sed pudenter hoc addidit. Ne quis dicat eorum oua fuisse limo tandiu cessantia, donec humore animarentur. Nam hoc quoque

venatores dicunt. Anates & colymbades, & fulicas, & ardeolas, aliáque id genus deuorare piſces ouorum plenos: eorum oua deijcere cum excrementis, vnde piſciculi enaſcantur. Quare verò non concoctæ etiam oua ipſa, quæ multò citiùs ſoluuntur illorum ventriculi calore. Eſt in ſummo Alpium quas *Cinerum* vocant, vbi tranſitus eſt ab Ligurum Taurinorum Seguſia ad Allobrogas Maurianos, Lacus ſatis grandis, in quo noſtra tempeſtate nullus piſcis plus quadraginta iam annos videbatur. Nunc ſcatet eo genere quo *Truttas* vocant.

Ἀρχομένου τοῦ ὕδατος: ne quis putaret inuecta aliunde oua.

Ἅμα τοῖς πρώτοις, *reſtagnare loca inciperent*, interpretatus eſt Theodorus, malè. Neque enim reſtagnare eſt ſtagna reſtituere, ſed diffundere: proprium fluuiorum cū curſus ſegnior eſt, quàm quantum aquæ poſſit ex aluco per fauces exhauriri. Exeunt igitur, & reſtagnare dicuntur: quoniam retrolabi videntur, cùm non euoluuntur: atque ibi ſtare: ſic regurgitare, & redundare.

Μαινίδια, Theodorus *haleculam* interpretatur, non rectè: neque enim is piſcis qui paſſim halec Græcis, ne Latinis quidem cognitus fuit. Oceani tantùm incola eſt. Malè igitur haleculam vertit. Plinius nomen Græcum retinuit *Manam*: quare μαινίδια paruas mænulas dicemus. Hiſtri quoque hodie paruas mœnas ſic vocant.

CLXVIII. ARISTOTELES.

Γίνεται δὲ καὶ ἐν ποταμοῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὅπου διαῤῥέουσιν εἰς θάλασσαν, ἰχθύδια μικρὰ, ἠλίκα ἑψητὸν ἕτερα, τὸν αὐτὸν τρόπον τούτοις.

IN Aſia quoque ad fluuiorum oſtia naſcuntur piſciculi puſilli, quemadmodum & illi: ſimiles verò minimorum piſciculorum inteſtinis.

CÆSAR.

ALTERO exemplo continuat hiſtoriam, & ponit locum ob teporem.

Ἑψητοῦ ἕτερα. Non eſt nomen piſcis, ſed artis in genere piſcium coquendo ad epulas. Nanque alios dicebant τηγανιστὰς à patella, quaſi *frixorios*: alios ἀνθρακιστὰς, id eſt, vt Hermolaüs doctiſſimus dicit, *carbonarios*: alios ἑψητὰς, *elixarios* ſcilicet: quod è ſeptimo Athenæi licet colligere. Dorionem autorem citat ibi, qui encraſicholos, & iopas, & atherinas, & gobios, & triglidas puſillas, & ſepiolas, & lolliginellas, & cancellos vocet, ἑψητάς. Etiam Archippus, & Nicoſtratus epithetum apuæ faciant ἑψητόν. Et poſt aliquot alia ſubdit. Ἑψητὰς λέγουσι πληθυντικῶς κατὰ τὸ πλεῖστον. Itaque Terētius ex Menandri *Perinthia* illa verba. Τὸ πριάμενον δ' εἰσῆλθεν ἑψητὰς φέρον, ita interpretatus eſt. *emptos piſciculos obolo ferre in cœnam ſeni.* Idem Athenæus ἑψητοὺς vocat omne genus piſciculorū quod decreſcente Nilo in foueis exceptum remaneat. Quare Hermolaüs rectiſſimè dubitat an Theodorus hîc *Naricam* rectè ſit interpretatus. Eſt enim, Narica certum genus piſcis minuti apud Plautum muria conditi, vt ait Feſtus. Sed & Theodorus omiſit τὸ, ἕτερα. In margine autem Codicis Latini eſt gloſſema ſic appoſitum. Ἑψητοῦ, id eſt *Naricarum: Hepſeti à Plinio.* At apud Plinium id nunquam inuenire potui.

CLXIX. ARISTOTELES.

Ἔνιοι δὲ καὶ οὕτως φασὶ τοὺς κεστρεῖς φύεσθαι πάντας. οὐκ ὀρθῶς λέγοντες. ἔχουσαι γὰρ φαίνονται ᾠὰ αἱ θήλειαι αὐτῶν, καὶ θορὸν οἱ ἄρρενες. ἀλλὰ γένος τί ἐστιν αὐτῶν τοιοῦτον, ὃ φύεται ἐκ τοῦ ἰλύος καὶ τῆς ἄμμου.

QVidam falſò ſic omnes mugiles aiunt prouenire. Eo nanque in genere, gerentes oua fæminæ, & mares cum ſemine genitali videntur. Sed certum genus dumtaxat id eſt, quod è limo & arena procreatur.

CÆSAR.

REmouet falſam opinionem per ſenſus argumentum. Nam ſi & ſexus eſt, & membra, & materiæ ad generationem, erit forma & agens, & materia vniuoca.

Φύεσθαι Theodorus, *ſponte oriri.* Sanè φύεσθαι eſt è terra exire primario ſuo ſignificatu.

CLXX.

CLXX. ARISTOTELES.

Ὅτι μὲν οὖν γίνεται αὐτόματα ἔνια, οὔτε ἐκ ζῴων, οὔτε ἐξ ὀχείας, φανερὸν ἐκ τούτων. ὅσα δὲ μήτε ᾠοτοκεῖ, μήτε ζῳοτοκεῖ, ἅπαντα γίνεται, τὰ μὲν, ἐκ τῆς ἰλύος, τὰ δ', ἐκ τῆς ἄμμου, καὶ τῆς ἐπιπολαζούσης σήψεως· οἷον καὶ τῆς ἀφύης ὁ καλούμενος ἀφρὸς γίνεται ἐκ τῆς ἀμμώδους γῆς· καὶ ἔστιν αὕτη ἡ ἀφύη, ἀναυξὴς καὶ ἄγονος· καὶ ὅταν πλείων γένηται χρόνος, ἀπόλλυται, ἄλλη δὲ πάλιν ἐπιγίνεται· διὸ ἔξω χρόνου πρὸς ὀλίγου, πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, τὴν ἄλλην γίνεται ὥραν. διαμένει γὰρ ἀρξαμένη ἀπὸ ἀρκτούρου μετοπωρινοῦ μέχρι τοῦ ἔαρος. σημεῖον δ' ὅτι ἐνίοτ' ἐκ τῆς γῆς αἴρεται· ἁλιευομένων γὰρ, ἐὰν ᾖ ψῦχος μὲν, οὐχ ἁλίσκεται· ἐὰν δ' εὐδία, ἁλίσκεται, ὡς ἐκ τῆς γῆς ἀνιοῦσα πρὸς τὴν ἀλέαν. καὶ ἑλκόντων καὶ ἀναξυομένης τῆς γῆς πλεονάκις, πλείων γίνεται καὶ βελτίων. αἱ δ' ἄλλαι ἀφύαι, χείρους, διὰ τὸ ταχέως λαμβάνειν αὔξησιν. γίνονται δ' ἐν τοῖς ἐπισκίοις καὶ ἀλεεινοῖς τόποις, ὅταν εὐημερίας γενομένης ἀναθερμαίνηται ἡ γῆ· οἷον περὶ Ἀθήνας ἐν Σαλαμῖνι, καὶ πρὸς τῷ Θεμιστοκλείῳ, καὶ ἐν Μαραθῶνι. ἐν γὰρ τούτοις τοῖς τόποις γίνεται ὁ ἀφρός. φαίνεται δ' ἐν μὲν τόποις τοιούτοις, καὶ εὐημερίαις τοιαύταις. γίνεται δὲ καὶ ἐνιαχοῦ, ὁπόταν ὕδωρ πολὺ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ γένηται, ἐν τῷ ἀφρῷ τῷ γινομένῳ ὑπὸ τοῦ ὀμβρίου ὕδατος· διὸ καὶ καλεῖται ἀφρός· καὶ ἐπιφέρεται ἐνίοτε ἐπιπολῆς τῆς θαλάττης, ὅταν εὐημερία ᾖ ἐν ᾧ συστρέφεται· οἷον ἐν τῇ κόπρῳ τὰ σκωλήκια μικρά, οὕτως ἐν τούτῳ ὁ ἀφρός, ὅπου ἂν συστῇ ἐπιπολῆς· διὸ πολλαχοῦ προσφέρεται ἐκ τοῦ πελάγους ἡ ἀφύη αὕτη· καὶ εὐθηνεῖ δὲ, καὶ ἁλίσκεται πλείστη, ὁπόταν ἔνυγρον καὶ εὐδιεινὸν γένηται τὸ ἔτος. ἡ δὲ ἄλλη ἀφύη, γόνος ἰχθύων ἐστίν.

Cum igitur quædam neque ex animalibus, neque ex coitu, sed sponte oriri his argumentis manifestum est. Tum verò quæ neque ouum, neque animal pariunt, omnia vel è limo, vel ex arena, atque etiam ex fluitante re quapiam putrefacta euenire solent: quemadmodum ex sabulone id quod apuę spumam *vocant. Est enim eiusmodi apua, vt neque grandescat, neque habilis sit ad generandum, neque diu queat durare. Sed priore turba abolita, altera succrescit. Quo fit vt præterquam paruo tempore, quædam semper proueniat. Durat enim ab initio Arcturi autumnalis ad ver vsque. Eam verò è terra prodire interdum hoc argumento obseruârunt piscatores, quòd frigidis temporibus non capiatur, sed tepore conciliatus, quem de terra emergens captet illa. Quin traheis scalpta humo, sæpenumero & copiosiores, & præstantiores capiunt. At alia aquarum genera deteriora, propterea quòd præmaturè minus creuêre. Oriuntur opacis tepidisque locis: cum cœli clementia terra concalescit. Velutì in Atheniensis agri Salamine, & ad Themistocleum, & in Marathone. His scilicet locis spuma illa fit, quibus locis, quibúsque teporibus existere consueuit. Alibi quoque vbi largiores imbres ingruunt, excitata in ipsis spuma: à qua etiam spuma est nomen consequuta. Fertur etiam tepido cœlo fluitabunda maris æquore ea in materia in qua conuoluta est. Nam quemadmodum in fimo vermiculi minuti, sic in eiusmodi re spuma, quocunque loco æquoris concreuerit. Quo fit vt ex alto multa ad loca appellatur hoc apuæ genus. Eius prouentus ac præstantia maxima, quo tempore annus & humore, & tepore abundet. Alia autem apua à piscibus generatur.*

CAESAR.

NVNC partitur æquiuocam generationem, in ea genera, quæ etiam è coitu, & ea quæ sine coïtu procreantur. Illorúmque historia relicta: transit ad hanc: atque assignat materias aliquot: limum, arenam, spumam, aliqua fluitantia, dummodo putrefiant. Ponit historiam apuæ, è spuma: ponit affectiones: quia neque grandescit: quoniam scilicet debilia principia sunt: neque prolem ex se procreat: quoniam retinet principia sua manca: neque enim ab alia sibi simili procreata fuit. Itaque in fine commentarij aliud genus apuarum dicit è pisce oriri. Tertio loco vitæ breuitatem: resolui enim in materiam ex qua creatæ sunt. Compensari autem breui tempore naturam, alijs subnascentibus. Ponit deinde metas vitæ præscriptas certis anni temporibus. Probat è limo generari, quoniam è terra prodire visa sit à piscatoribus. Addit teporis esse captatricem: quoniam etiam tepido tempore nascatur. Respondent enim principijs generationis vitæ affectiones. Addit & affectionẽ τῆς κρασεως. Scalpta terra fieri meliores, & plures. Soluta enim terra faciliùs concipit, & mutatur: miscetur enim. At suprà mistionẽ in caussa esse putrescẽdi diximus in historia de ascaridibus. Ponit aliud genus apuarũ diuersum tribus de caussis. Quæ & grandescant, & cito, & iccirco sint insuauiores. Sunt autem maiores exuctiores, & quasi dicam stupeæ.

Et opponit hanc hiſtoriam illi ſuperiori, ἀναυξὴς καὶ ἄγονος. Redit ad harum generationem,& ponit loca,locorúmque rationem: miſtam ex diuerſis: opacitatem, & teporem. Videntur enim hæc non poſſe cohærere. Aperta enim loca aprica ſunt. Sed intellige loca à vento tecta,eadémque aprica è repercuſſu.Ponit locorum exempla tria:& rationem:quoniam,inquit,ſpuma ibi excitetur. Inde ponit etiam alium modum:ab imbribus:ac mox cauſſam nominis. Nam huius generis apuæ, à Græcis ἀφρὸς, id eſt ſpuma nominatur, à materia ſumpta appellatione. Poſt hæc modum aſſignat concretionis & exemplum: ficut, inquit, vermiculi in fimo. Poſtremò repetit cauſſam materialem,aquam:formalem,calorem. Sic enim ſpuma fit.

Οὔτ' ἐκ ζώων, οὔτ' ἐξ ὀχείας. Ἐξ ὀχείας, vt ab agente. Ἐκ ζώων, vt ex materia: ficuti pediculi.

Ἐπιπολαζούσης σήψεως. Theodorus, *per ſumma facta putredine*: obſcurè admodum:intelligit autem σῆψιν, τὸ σηπόμενον. Neque enim è putrefactione fit: neque enim putrefactionis eſt putrefactio: non enim motionis motus eſt.

Αὕτη ἡ ἀφύη. Αὕτη, vt diſtinguat à genere, de quo mox. Dicta igitur ἀφύη quia careat generatione. Itaque *Nonnatum piſcem* vocant Niceenſes.

Ἀλλὰ δὲ πάλιν ἐπιγίνεται. Theodorus, *ſed denuò naſcitur*: peſſima Latinitate. Denuo fit id:quod fuit,deſijt eſſe. Item factum eſt,idem. Denuo recitatur *Eunuchus* quæ antea acta fuerat. At eadem non renaſcitur Apua Phœnicis more iactato. Sed ἀλλὰ ἐπιγίνεται, *ſubnaſcitur*. Τὸ, ἐπὶ, ſignificat tempus ſuccedens.

Διὸ, quia, ſi ſubnaſcitur contineat pene annum: dixit pene ὡς εἰπεῖν, propterea quòd intercipitur diuerſo tempore.

Ἑλκόντων καὶ ἀναζυομένης. Theodorus, *ſolo agitato, & detracta colluuione*: non expreſſit, crates piſcarorias quibus ad hoc vtuntur. Et quas *traheas* rectè dicas.

Ἐπισκίοις καὶ ἀλεεινοῖς. Theodorus, *vmbroſis apricisſue*: disiunxit ipſe. At Philoſophus coniungit. Sed cùm malè interpretetur ἀλεεινοῖς, non potuit coniungere. Nam apricum, apertum eſt: vmbroſum autem contrarium & tectum. Illud expoſitum Soli: hoc auerſum. *Tepidis* igitur vertiſſet. Nam opaca non perflantur. Et aëre tepido tepidiora ſunt.

Συστρέφεται, *convolutatur*, vermiculi more in fimo,qui etiamnum continetur.

Εὐθηνεῖ. Theodorus, *copioſè generatur*: proficit: prouentus eius largior.

Πολλαχοῦ, πολλαχόσε: quoniam è mari purgante ſeſe appellatur ad littora ſpuma illa.

Ἐτύγχανε καὶ εὐδιεινόν. Theodorus, *anno quieto, & humido*: imò tepido, & humido: ſuprà enim docuit quid vellet,cùm dixit, ἀλέαν, & ἀλεεινοῖς, lapſu fatali Theodori, & aliorum: vt in libro de *Inſomnijs* diximus.

CLXXI. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ καλουμένη κωβῖτις, κωβιῶν τῶν μικρῶν καὶ φαύλων, οἳ καταδύονται εἰς τὴν γῆν.

Quæ enim gobialis appellatur, fit ex gobijs minutis ac nequam, qui terram ſubeunt.

CÆSAR.

Κωβῖτις, Theodorus, *gobionaria*, nimis vaſta voce. Nam & gobio, & gobius dicitur. Ex verſione autem:ipſius diſees hûc gobialem paruos gobios procreare quod alienum eſt à Philoſophi ſententia: imò ipſa à paruis gobijs procreatur. Quod & animaduerſum eſt à doctiſſimo Rondeletio, à quo hæc omnia apuarum genera diligentiſsimè exequuntur: de his quoque Athenæus in Septimo.

Φαύλων, *nequam*: ſic interpretatur Cicero:nequam,quod necquicquam eſt. Nihil valet,vt aiũt. Theodorus nobiliſsimè, *ignobiles* dixit: potes etiam, *degeneres*.

Οἳ καταδύονται. Reddit rationem quare nequam ſint,& ignobiles:quoniam degenerent à piſcium natura.

LXXII. ARISTOTELES.

Ἐκ δὲ τῆς φαληρικῆς γίγνονται μεμβράδες· ἐκ δὲ τούτων, τριχίδες· ἐκ δὲ τῶν τριχίδων, τριχίαι.

Phalerica autem oriuntur arades, ex his trichides, è trichidibus trichiæ.

CAESAR.

CAESAR.

ALIA genera eorúmque seriem ponit. Phalericæ aphyæ ex Phalero portu Athenienses dicuntur, vt videre licet apud Suidam. Ex his arades oriuntur: quidam *membradas* legunt: inter quos & Theodorus. Ex quibus trichides, & ex his trichiæ: mirum è minori genere maius oriri. Has sardinas & sardas vulgares esse puto, & tantùm ætate differre.

CLXXIII. ARISTOTELES.

Ἐκ δὲ μιᾶς ἀφύης, οἷον ἣ ἐν τῷ Ἀθηναίων λιμένι, οἱ ἐγκρασίχολοι καλούμενοι.

Sola apua quæ in portu Atheniensium degit, generat eos qui encrasicholi dicuntur.

CAESAR.

ANTEQVAM mihi contigisset doctissimos de piscium historia Commentarios G. Rondeletij videre, ea in opinione quoque eram, vt encrasicholum eum pisciculum putarem, qui è Liguribus in muria conditus ad nos importatur, vulgò *anchioia* dictus. Aliquando tamen alium minutulum qui in æstuariis Venetiarum capitur, apuæ speciem, & vulgò *aguella*, quasi *apuella* dicitur, verum esse encrasicholum existimaui. Verùm Philosophi autoritas scribentis solam apuam, quæ in Atheniensium portu degit encrasicholum generare, sententiam mutare cogebat. At verò si ab eo ne minimum quidem recedere fas est, quî potest fieri vt apuæ ligures id piscium genus producant? At Athenæus harum rerum legitimus prætor ex apua gobite, seu vt diximus gobiali oriri encrasicholum ait. Idem & Suidas sensit. Minùs certè nota fuerunt veteribus vltima maris nostri littora. Nomen verò encrasicholi non malè ei, quem putamus, pisciculo conuenit: ἔχει δὲ ἐν τῷ κρανίῳ τὴν χολήν: eíque ob eam rem antequam condiatur, caput abscinditur, ne quid ex felle ingrati saporis consequatur. Theodorus vertit *encraulos*. Nam illa sanè nimis longa vox est: sed ita legit Hesychius. Ita Athenæus in quarto, & in septimo, vbi inter ἰχθύας connumerat: ἐγγραύλεις legit in numero plurali Oppianus in quarto.

CLXXIV. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη ἀφύη, ἣ γόνος ἐστὶ μαινίδων καὶ κεστρέων.

Est & alia apua quæ mænularum & mugilum fœtura est.

CAESAR.

Μαινίδας, vbique vertit *halecem* Theodorus: malè, vt diximus: de hac apua mænularum, & mugilum fœtura etiam Athenæus: & de ea quæ ex mullis quoque oritur: quam, vt quæ ex mænis μαινίδας vocat Aristoteles, sic ipse ortas ex mullis τὰς τριγλίτας ἀφύας, dixit.

CLXXV. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ ἀφρὸς ὁ ἄγονός, ὑγρός ἐστι, καὶ διαμένει ὀλίγον χρόνον, καθάπερ εἴρηται πρότερον. τέλος γὰρ λείπεται κεφαλὴ καὶ ὀφθαλμοί· πλὴν νῦν εὕρηται τοῖς ἁλιεῦσι πρὸς τὸ διακομίζειν. ἁλιζομένη γὰρ, πλείω μένει χρόνον.

At spuma illa sterilis, humida est, & breui, vt antea dictum est, aboletur. Reliquum tandem caput atque oculi ipsi fiunt. Piscatorum tamen inuentum est, vt eam quo deportare poßint sale aspergant: sic enim diutiùs durat.

CAESAR.

NVNC reuertitur ad propositam historiam. Nam hîc obiter has enarrauit propter generis similitudinem. Apponítque effectionem à concretione: vt quoniam è spuma fiat, facilè soluatur. Ordinem quoque naturæ mirum expressit. Nam in piscium generatione caput atque oculi primùm grandissimi erant. Itaque postremi quoque manent. Is est

curſus, quem in corde dicit Ariſtoteles, *διαυλον*: primum viuens, vltimum viuens. Ita flores in quibuſdam plantis, primi prodeunt, primi abeunt: folia ſeriùs funduntur, ſeriùs dilabuntur. Theodorus autem poſtquam dixit, *breui tempore edurant*: ſubdit: *mox oculi reſtant.* Illud, *mox*, nihil eſt.

Dixit piſcatores, vt diutiùs durent hæ apuæ, ſale eas aſpergere, optimè. Sal enim exiccat: itaque non temerè additur piſcium humidiſſimo, & maximè fluxo & ſolutili.

CAPVT DECIMVM-QVINTVM.

Procreatio anguillarum.

CLXXVI. ARISTOTELES.

Αἱ δ' ἐγχέλυες, οὔτ' ἐξ ὀχείας γίνονται, οὔτ' ᾠοτοκοῦσιν· οὐδ' ἐλήφθη ποτὲ οὔτε θορὸν ἔχουσα οὐδεμία, οὔτ' ᾠόν. οὔτ' ἀναχισθεῖσαι, ἐντὸς θορικοὺς πόρους, οὔτε ὑστερικοὺς ἔχουσιν· ἀλλὰ τοῦτο ὅλον τὸ γένος τῶν ἐναίμων, οὐ γίνεται οὔτε ἐξ ὀχείας, οὔτε ἐξ ᾠοῦ. φανερὸν δ' ἐστὶν ὅτι οὕτως ἔχει. ἐνίαις γὰρ τελματώδεσι λίμναις, τοῦ τε ὕδατος παντὸς ἐξαντληθέντος, καὶ τοῦ πηλοῦ ἐξαιρεθέντος, γίνονται πάλιν, ὅταν ὕδωρ γένηται ὄμβριον· ἐν δὲ τοῖς αὐχμοῖς οὐ γίνονται, οὐδ' ἐν ταῖς διαμενούσαις λίμναις. καὶ γὰρ ζῶσι καὶ τρέφονται ὀμβρίῳ ὕδατι. ὅτι μὲν οὖν οὔτε ἐξ ὀχείας, οὔτε ἐξ ᾠοῦ γίνονται, φανερόν ἐστι. δοκοῦσι δέ τισι γεννᾶν, ὅτι ἐνίαις τῶν ἐγχελύων ἑλμίνθια ἐγγίνονται· ἐκ τούτων οἴονται ἐγγίνεσθαι ἐγχέλυς. τοῦτο δ' ἐστὶν οὐκ ἀληθές· ἀλλὰ γίγνονται ἐκ τῶν καλουμένων γῆς ἐντέρων· ἃ αὐτόματα συνίσταται ἐν τῷ πηλῷ, καὶ ἐν τῇ γῇ τῇ ἐνίκμῳ. καὶ ἤδη ὦνται ὠμμέναι αἱ μὲν, ἐκδυόμεναι ἐκ τούτων· αἱ δὲ, ἐν διακνιζομένοις καὶ διαιρουμένοις, γίνονται φανεραί. καὶ ἐν τῇ θαλάττῃ δὲ, καὶ ἐν τοῖς ποταμοῖς γίνονται τὰ τοιαῦτα, ὅταν ᾖ μάλιστα σῆψις· τῆς μὲν θαλάσσης, πρὸς τοῖς τοιούτοις τόποις, οὗ ἂν ᾖ φῦκος· τῶν δὲ ποταμῶν καὶ λιμνῶν, περὶ τὰ χείλη. ἐνταῦθα γὰρ ἡ ἀλέα ἰσχύουσα, σήπει.

Anguillæ neque ex coitu generantur, neque ouum pariunt. Neque vlla capta eſt, quæ vel genituram, vel ouum haberet. Neque diſſecta comperti ſunt meatus, vel ſeminales, vel ad matricis officium deſtinati: ſed totum hoc inter ea quæ ſanguine concreta ſunt, neque ex coitu, neque ex animali fit. Sic autem eſſe hoc argumento patet. Certis enim feculentis lacubus, tota aqua exhauſta, & cœno exacto rurſus generantur, vbi imbres euenerint: ſiccis autem temporibus non proueniunt: neque in lacubus perennibus: veniunt enim atque aluntur aqua pluuia. Quòd autem neque è coitu, neque ex animalibus fiant manifeſtum eſt: verùm quibuſdam generare viſæ ſunt: proptereà quòd in nonnullis lumbricellos deprehendêre: ex quibus arbitrati ſunt innaſci anguillas. At hoc non ſic ſe habet: ſed gignuntur ex iis quæ terræ inteſtina nominant, quæ ſponte concreſcunt in cœno, & humo vda. At iam obſeruata ſunt ex iis prodeuntes: partim etiam ſcalptis & diſciſſis extitère. Hæ autem proueniunt tum in mari, tum in fluuiis, cùm potiſſimum fit putrefactio. Maritimis quidem locis quæ algam ferunt. In ſtagnis autem, ac fluuiis iuxta ripas. Ibi enim tepor vigens putrefacit.

CAESAR.

POSTQVAM de animalibus dixit quæ è coitu generãtur, ſcripſit de iis, in quibus alter tantùm ſexus. Tum de iis, quæ è coitu & forte. Quarto loco, de iis quæ forte tantùm in quibus nullus ſexus: *ἄγονα* enim appellauit *τὰ ἀφορά*. Itaque ei hiſtoriæ anguillarum quoque generationem apponit: quam ſuprà quoque deſcripſerat.

Οὔτ' ἐξ ὀχείας, οὔτ' ᾠοτοκοῦσι: proptereà quòd è coïtu quidam piſces fiunt degeneres, qui tamen oua non ferunt, vt apuæ: & non ex coïtu, qui oua ferunt, vt rubelli.

Sexus excludit, οὔτε θορὸν ἔχουσα, οὔτ' ᾠόν: à partibus acquiſitis. Item à partibus propriis: οὔτε θορικοὺς οὔτε ὑστερικούς.

Ὅλον τὸ γένος: quoniam non totum genus mugilum, sed species certa, carebat sexu.

Τελματώδει, *faeculentis* Theodorus, rectè: τέλμα est caenum aestuariorum: Veneti *velmam*: Galli *vasam* vocant.

Πηλοῦ ἐξωσθέντος, extruso, eloto scilicet: *exacto* nos. Theodorus minùs signatè, *detracto*. Nam detrahimus ex altiore loco semper. Item πηλὸν, malè pro ἰλὺν interpretatus est. Hoc autem addidit Aristoteles: ne quis putet oua relicta in caeno.

Διαμενούσαις, non *stantibus*, sed *promanantibus*: scilicet qui non deficiunt. Vtinam verò hoc non dixisset Philosophus. Nam neque verum est, & sibi contradicit: quippe mox ad labra & oras fluminum & lacuum. Meminimus quae dicat Plinius de anguillis Lacus nostri. Etiam nostro nūc tempore idem est. Ex Tarni autem fluuio qui non solùm auget, sed pene efficit Garumnam, maior enim est quàm Garumna qua parte in eum irrumpit, tanta copia defertur, vt vna die quindecim millia in nassis inuenta sint.

Ζῶσι καὶ τρέφονται, si viuunt, aluntur: videtur superfluum: sed intellige ζῶσι, συνιστῶσι, καὶ τρέφονται, id est ζῶσι: sic ζωὴν καὶ λαμβάνουσι καὶ σώζουσι.

Ἐγγινόμενος, scilicet animali intus formato: vt etiam ζωοτοκῶσι. Theodorus neglexit: malè.

Δοκοῦσι δέ τισι. Theodorus, *videntur tamen nonnullae*: imò nonnullis: credo mendum esse librarij non tanti viri: nam sequitur οἴονται.

Γῆς ἔντερα: *terrae intestina*: lumbrici scilicet: vt toties est apud Medicos.

Γῇ ἐνίκμῳ: *humo vda*: sanè humus enim est vda: nec alia: terra scilicet compluta: ὕω, ὕομαι, praeteritum ὕσμαι.

Ἐκδύονται: *emergentes, exeuntes*: exui meliùs, & propriùs. Theodorus, *absolui*: mutile admodum: quasi legerit, ἐκλύονται: durissimum est. Et nota, quasi relinquant cutem: neque fiant ex toto animali: falsa igitur esset definitio τοῦ σκώληκος, quo ex toto, totum animal facit: sed formam intellige, non partes: exuere formam: quemadmodum Romulum hominem exuisse aiunt.

Τὰ τοιαῦτα: promouet historiam etiam extra anguillas.

Ἴσχυσα, *subiens* Theodorus: nos *vigens, regnans, obtinens*: vim indicat uerbum illud.

Σήπει, Theodorus, *facit vt putreant*: malè. Facio ego vt putreat apua, quia sale non aspergo: facio vt putreat, quia Soli obiecto: facio vt putreat, quia in aquam indo. Imò verò ipse calor est autor putrefactionis. Omnino enim Theodorus dum Latinus esse vult, desiit esse Philosophus. Interdum & minùs Latinus factus, desiit Latinus esse.

CAPVT DECIMVM-SEXTVM.

Vteri gestandi, & partus, tempus in piscibus, foetuúmque ipsorum emittendorum differentia.

CLXXVII. ARISTOTELES.

Περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν ἐγχελύων γενέσεως, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. τοὺς δὲ τόκους οὔτε πάντες οἱ ἰχθύες ποιοῦνται τὴν αὐτὴν ὥραν, οὔθ' ὁμοίως, οὔτε κύουσι τὸν ἴσον χρόνον.

Anguillae sic generantur. Non autem omnes pisces eodem, aut tempore, aut modo pariunt: neque pari gerunt vterum tractu.

CAESAR.

Postquam generatim narrauit generationes, nunc earum, quas vocant circunstantias scribere instituit. Tres igitur recenset: tempus, modum, temporis tractum. Dixit enim, αὐτὴν, ὁμοίως, καὶ ἴσον, vir admirabilis, à substantia, qualitate, & quantitate.

CLXXVIII.

CLXXVIII. ARISTOTELES.

Περὶ μὲν οὖν τὴν ὀχείας, ἀγελαῖοι γίνονται ἄρρενες καὶ θήλειαι· ὅταν δὲ περὶ τὴν ὀχείαν καὶ τοὺς τόκους ὦσι, συνδυάζονται.

IGitur ante coïtum gregatim conueniunt, tum mares, tum fœminæ. Appetente verò & coitus, & partus tempore, paribus in coniugiis segregantur.

CÆSAR.

HOc quoque est ἐκ τῆς ἐπιμίξεως, trium propositarum rationum scilicet viuendi. Neque commune omnibus est hoc. Neque enim gregales omnes sunt.

Non est leue interpretati τὸ, συνδυάζονται, quasi dicas *combinantur*. Nam me puero hoc quoque verbum commenti fuerunt Præceptores nostri.

Theodorus malè dixit, *greges consistunt*: nihil enim mobilius pisce: & malè, *sub coitu & partu*: sed, sub coïtum & partum. Nemo enim Latinè sic loquutus est.

CLXXIX. ARISTOTELES.

Κύουσι δὲ τούτων ἔνιοι, οὐ πλείους τριάκοντα ἡμερῶν· οἱ δὲ, ἐλάττω χρόνον· πάντες δὲ ἐν χρόνοις διαιρουμένοις εἰς τὸν τῶν ἑβδομάδων ἀριθμόν.

VTerum gerunt horum nonnulli haud plures tricenos dies. Alij pauciores. Sed omnes, iis temporibus quæ certo septimanarum numero diuidi possunt.

CÆSAR.

A Gestatione incepit, post coïtum, ante partum: coïtum iam dixit: partum dicet. Nunc agit de gustatione: & commendat numeri septimani perfectionem. Sed isti triginta dies exeunt atque exuperant. Igitur qui paucioribus, putà vno & vicesimo: constabit numerus. De hac re copiosiùs in libris nostris de *Semine genitali*.

CLXXX. ARISTOTELES.

Κύουσι δὲ πλεῖστον χρόνον οὓς καλοῦσί τινες μαρίνους.

PLurimum tempus gerunt, qui marini *vocantur.*

CÆSAR.

IGITVR tricesimo die pariunt: quoniam dixit οὐ πλείους. Sed quomodo plurimum, si sargus, vt mox dicet quoque triginta dies gerit? dicas vtrunque, plurimum neque superlatiuè enuncies. Qui autem sint μαρῖνοι pisces, quærendum: putabam ex recentiorum diligentia doctiorem me futurum: sed multò adhuc incertior quàm antea.

CLXXXI. ARISTOTELES.

Σάργος κυΐσκεται μὲν περὶ τὸν Ποσειδεῶνα μῆνα· κύει δὲ ἡμέρας τριάκοντα.

CIrciter Decembrem mensem prægnans fit sargus. Geritque dies triginta.

CÆSAR.

SArgus igitur vt diximus, plurimum tempus gerit: siquidem nullus excedit tricesimum diem. Κυΐσκεται, fit κύων, fit fœta. Sargus pelagius piscis littoralis, nomen retinet apud Latinos. Itali *sargum* quoque vocant.

CLXXXII. ARISTOTELES.

Καὶ ὃν καλοῦσι δέ τινες χελλῶνα τῶν κεστρέων, καὶ μύξωνα, τὸν αὐτὸν καὶ ἴσον χρόνον κύουσι τῷ σάργῳ.

TAntidem ponitur vtero gestando, tum ei, quem Labeonem *in mugilum genere vocant, tum muconi.*

CAESAR.

CAESAR.

Χαλῶνες, Theodorus *Labeones* vertit. Puto eum esse qui ab Ouidio *Bahrus* dicitur: labris enim crassis, & prominentibus præditus est. Hos etiam βάκχας, vocat Hicesius apud Athenæum: quanquam & apud Plinium μύξωνες sic etiam appellentur, qui quidem nomen habent à muco & pituita: μύξα id sonat. Quare non malè *Muconem*, vertit Theodorus. Ambo in mugilum genere.

CLXXXIII. ARISTOTELES.

Πονοῦσι δὲ τῇ κυήσει πάντες· διὸ μάλιστα τὴν ὥραν ταύτην ἐκπίπτουσι. φέρονται γὰρ οἰστρῶντες πρὸς τὴν γῆν, καὶ ὅλως ἐν κινήσει περὶ τὸν χρόνον τοῦτον διατελοῦσιν ὄντες, ἕως ἂν ἐκτέκωσι· καὶ μάλιστα ὁ κεστρεὺς τοῦτο ποιεῖ τῶν ἰχθύων· ὅταν δ᾽ ἐκτέκωσιν, ἡσυχάζουσι.

Doloribus laborant prægnantes. Quo fit vt per id tempus potissimum exiliant: feruntur enim graui stimulo concitati in terram: atque omnino interea perpetuò in motu sunt, quoad pariant. Maximè omnium piscium mugil. Leuati autem partu quietem agitant.

CAESAR.

NVNC affectum prægnantium ponit & dolores. Distenduntur enim eorum vteri ob maximam ouorum quantitatem. Harengi enim adeò implentur: vt penè plus pendeant oua, quàm ipsa parens. Sic etiam cùm parturiunt miris doloribus infestantur.

Πονοῦσι Theodorus, *laborant*: malim, *dolent*.

Ἐκπίπτουσι: mirum verbum: at mare depressius est, quàm terra: τὸ, ἐκ: bene est, τὸ πίπτειν duriusculum: nisi dicas elatos in aërem saltu, excidere. Erumpere rectè dicitur.

Οἰστρῶντες, mirum verbum actiua voce, passiuum significans: imò verò οἰστρώμενοι.

Διατελοῦσιν ἐν κινήσει ὄντες. Atticum mel: pergunt porrò agitari.

Ὅταν δ᾽ ἐκτέκωσιν. Theodorus addidit, *continuò*: non necessariò.

CLXXXIV. ARISTOTELES.

Πολλοῖς δὲ τῶν ἰχθύων πέρας ἐστὶ τοῦ τίκτειν, ὅταν ἐγγένηται σκωλήκια ἐν τῇ γαστρί. ἐγγίνεται γὰρ μικρὰ καὶ ἔμψυχα, ἃ ἐξελαύνει τὰ κυήματα.

Parere desinunt pisces multi, innatis in ventre vermiculis. Innascuntur enim pusilli, iique viui, qui exigunt fœtus.

CAESAR.

NETAM naturalem ab ætate alibi statuit, nunc ab euentu.

Πέρας, Theodorus *exitus pariendi*: passiuè: quid enim est exitus pariendi? imò exitus fœtus in partu: imò finis pariendi: quia desinunt parere. Ante enim quàm fœtus iustam capiat perfectionem, expellitur à vermiculis vellicantibus, & mordicantibus. Itaque desinunt parere: quia aborsus est non fœtus. Neque enim putes τὸ πέρας, tempus esse veri partus: quasi verò vermiculi sciant quando maturus fœtus futurus sit.

CLXXXV. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ τόκοι, γίνονται τοῖς μὲν ῥυάσι, τοῦ ἔαρος καὶ τοῖς πλείστοις δὲ περὶ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν· τοῖς δ᾽ ἄλλοις οὐχ ἡ αὐτὴ ὥρα τοῦ ἔτους, ἀλλὰ τοῖς μὲν, τοῦ θέρους, τοῖς δὲ, περὶ τὴν μετοπωρινὴν ἰσημερίαν.

Pisces qui sparsi agitant, pariunt. Ac plurimis circa vernum æquinoctium. Aliis aliud anni tempus: nam quibusdam æstas, nonnullis æquinoctium Autumnale.

CAESAR.

TEmpora persequitur tria, ver, æstatem, autumnum: duorum etiam præscribit certa spatia æquinoctiorum scilicet.

Mendum erat in impresso Codice: τοῖς δὲ περὶ τὴν ἐαρινὴν: lege φθινοπωρινήν. Quid enim esset, τοῖς δ᾽ ἄλλοις οὐχ ἡ αὐτή?

Ῥυάσι: opponuntur τοῖς ἀγελαίοις. Theodorus *solitarios*: nos *sparsos*: etiam *palantes* dicere poteris.

CLXXXVI. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ πρῶτον τῶν τοιούτων, ἀθερίνη· τίκτει δὲ πρὸς τῇ γῇ. κέφαλος δὲ, ὕστατος. δῆλον δὲ, ἐκ τοῦ πρῶτον ταύτης φαίνεσθαι τὸν γόνον, τοῦ δὲ, ὕστατον. τίκτει δὲ καὶ κεστρεὺς ἐν τοῖς πρώτοις.

Hoc in genere prima parit Antherina, idque iuxta terram. Cephalus autem postremus. Deprehensum hoc est, & quòd huius fœtus primus conspectus sit: cephali autem postremus. Parit etiam mugil inter primos.

CAESAR.

RECENSET genera inter se comparata. Antherina à spinis, à Theodoro *arista* dicitur: saltem *aristiam* diceret. Hunc piscem ex apuarum genere puto, eúmque esse qui Romæ etiamnum hodie nomen retinet: *Latarina*: pisciculus, qui & in muria conditus pro eo, qui *Anchioia* dicitur, exhibetur.

Mirum cephalum quî fecerit ἐκ ῥυάδων, cùm sit ἀγελαῖος: est enim ex mugilum genere qui gregales sunt: hîc verò mugilem τὸν κεστρέα intellige: nam propriè mugilum nomen, genus est.

Ait antherinam primā parere: at mæna in sinu Histrico prima parit. Cephali fœtus nondum mense Iunio satis adultus est.

CLXXXVII. ARISTOTELES.

Καὶ σάλπη τοῦ θέρους ἀρχομένου ἐν τοῖς πλείστοις. ἐνιαχοῦ δὲ καὶ μετοπώρου.

Salpa locis plurimis æstate parit ineunte: alicubi etiam Autumno.

CÆSAR.

ERgo quod alibi dixit, etiam loca mutant tempora generationis: quippe ob teporem. Ἐν τοῖς πλείστοις, scilicet τόποις.

CLXXXVIII. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ καὶ ὁ αὐλωπίας, ὃν καλοῦσιν ἀνθίαν, τοῦ θέρους.

Aulopias quoque, is quem Anthian *vocant, æstate parit.*

CAESAR.

AVLOPIAM Anthian Theodorus *sacrum* interpretatur, pro nomine, cognomen ponens. Quanquam enim ἱερὸς ἰχθὺς, quis sit apud antiquos non certò asserebatur, vt videre est apud Athenæum in Septimo: quosdam enim memorat quibus id cognomen datum erat. Tamen neque aulopias, neque anthias eo in numero reponuntur. Oppianus in Primo Ἁλιευτικῶν: anthiæ speciem facit, quam & αὐλωπὸν, & αὐλωπίαν vocat.

CLXXXIX. ARISTOTELES.

Μετὰ δὲ ταῦτα, ὁ χρύσοφρυς, καὶ λάβραξ, καὶ μόρμυρος, καὶ ὅλως οἱ καλούμενοι δρομάδες.

Post hos aurata, & lupus, & murmurus: denique omnes quos Græci δρομάδας vocant, à cursu.

CAESAR.

CÆSAR.

Μετὰ ταῦτα: mutauit genus: ταύτης scilicet.

Λάβραξ, lupus marinus piscis pelagius, qui & fluuios subit, veluti qui Romæ inter duos pontes capiebatur. Nomen Latinum à voracitate habet. Græcum autem, quòd impetu, & magno oris hiatu escam voret. Italorum nonnulli *lupazum*, Narbonenses *lupum* vocant. Duo faciunt luporum genera: varij quidam sunt, vt ait Columella lib. VIII. cap. vlt. alij, eodem autore, sine macula: quos puto *laneos, à candore mollitiáque carnis* Plinium vocare *lupos*. Idem & trichias bis anno parere ait.

χρύσοφρυς aurata, quia supercilia auri colorem referentia habeat: piscis omnibus cognitus: nomen enim vbique retinet. Athenæus Pompilum χρύσοφρυν vocatum quoque ait, eo quòd supercilia aurea etiam habeat.

Mormyri meminit Plinius in fine tricesimi secundi, & ex Ouidio θηλυκῶς effert pictas mormyras. Piscis quidam auratæ similis, pelagius, lineas nigras transuersas habens: à Venetis *mormyrus* vocatur: quem hunc Aristoteles esse puto: atque ab his lineis *pictos* ab Ouidio dictos.

Δρομάδες, quoniã incertis sedibus agunt. In primo huius operis horum δρομάδων meminit: inter quos thynnos, pelamydes, amias, recenset: sic enim, quia vagantur, à cursu vocati sunt. Theodorus, *cursiones*, vertit: commodiùs, *cursores* dixisset. Plinius, *dromonas* maluit: quos tamen videtur certos pisces facere.

CXC. ARISTOTELES.

Ὕστατοι δὲ τῶν ἀγελαίων, τρίγλη, καὶ κορακῖνος. τίκτουσι δ' οὗτοι περὶ τὸ μετόπωρον.

Vltimus gregalium mullus, & coracinus: pariunt enim Autumnò.

CÆSAR.

Svpra in quinto huius operis scripsit Aristoteles nullum ter parere. Quod etiam refert Athenæus in septimo: atque ideò τρίγλην vocatum ait. Mullum autem Burdigalenses *barbehaut* dicunt. Galli *surmulet*: colore est purpureo: qui barbatus est, melior imberbi: lutarius vilissimus.

Κορακῖνον, Theodorus *gracculum* vertit malè. Plinius Græcum nomen retinuit: putat dictum κορακῖνον Athenæus διὰ τὸ ἀπαύστως τὰς κόρας κινεῖν καὶ οὐδέποτε παύεσθαι. Quanquam Oppianus denominationem ducat à colore nigro. Athenæus tamen in octauo, nigri & albi coracini mentionem facit. Varia nomina apud eundem ponuntur in septimo: quæ quia ab aliis tradita sunt, diutiùs non immorabor: piscis est marinus & satis cognitus: Itali *coruum* vocant. Nilo maximè peculiaris.

CXCI. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ ἡ τρίγλη, ἐπὶ τοῦ πηλοῦ· διὸ ὀψὲ τίκτει· πολλοῦ γὰρ χρόνου ὁ πηλὸς ψυχρός ἐστιν.

Parit mullus in cœno. Itaque serò parit. Diu enim frigidum est.

CÆSAR.

Reddit caussam similem superioribus περὶ τῶν ἁλιῶν: sic contrarium è contrario. Mirum verò nobilissimum, candidissimum, sapidissimum, minimè olidum in fœdissimo loco parere: sed quomodo est apud Theodorum? *nullus sua oua limo committit, vnde fit, vt serò pariat.* At iam peperit si commisit: vult dicere excludit, cùm dicit, *pariat.* Mirum quoque est si ter parit mullus, eum serò, id est, Autumno parere. Frigus non lege abest. Est quoque in eorum piscium genere, qui ob lapides quos in capite habent, frigus vehementer timent. Oportet igitur, vt hi tres partus non longo internallo, vnus, ab altero distet.

CXCII. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ κορακῖνος, ὕστερον τῆς τρίγλης, ἐπὶ τῶν φυκίων ἐκπορευόμενος, διὰ τὸ βιοτεύειν ἐν τοῖς πετραίοις χωρίοις· καὶ κύει δὲ πολλοῦ χρόνον.

Post mullum coracinus in algas egressus: proptereà quòd degit inter saxa: & diu vterum gerit.

OOo

C AE S A R.

TRes caussas assignat tarditatis. Nam saxatilis est: ergo minùs calet: quia quærit alia loca vbi pariat: & quia longinquo tempore gerit vterum.

CXCIII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ μαινίδες, τίκτουσι μετὰ τροπὰς χειμερινάς.

MAenulæ pariunt circa brumam.

C AE S A R.

DIxit, μετὰ τροπὰς χειμερινάς: *circa brumam:* quia affecto Decembri pariunt. Martio mense grandes iam sunt.

CXCIV. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ ἄλλων ὅσοι πελάγιοι, οἱ πολλοὶ θέρους τίκτουσι. σημεῖον δὲ, ὅτι οὐχ ἁλίσκονται τὸν χρόνον τοῦτον.

CAeterorum qui in alto mari degunt, magna pars æstate pariunt. Quod ita coniiciunt: propterea quòd per id tempus non capiuntur.

C AE S A R.

NOn est firma probatio. Nam fieri potest, vt lateant fugientes cœli calorem.

CXCV. ARISTOTELES.

Πολυγονώτατον δ' ἐστὶ τῶν ἰχθύων ἡ μαινίς.

FOecundissima piscium mænula.

C Æ S A R.

COMPREHENDE eum qui passim Halec: proprio tamen nomine *harengus* quamuis barbaro vocatur. Mæna alterius est generis. Harengus propior sardæ. Mæna multis differt notis: latior, compactior, subrutilans, faucibus & branchiis crassioribus. Gustus vero omnino diuersus. Quare non rectè, vt sæpe monuimus, *halecem* vertit Theodorus.

CXCVI. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ σελαχῶν, βάτραχος· ἀλλὰ σπάνιοί εἰσι, διὰ τὸ ἀπόλλυσθαι ῥᾳδίως. τίκτει γὰρ ἀθρόα ἅμα πρὸς τῇ γῇ. ὅλως δὲ ὀλιγοτόκα μέν ἐστι τὰ σελάχη, διὰ τὸ ζωοτοκεῖν. σώζεται δὲ μάλιστα ταῦτα, διὰ τὸ μέγεθος.

E Cartilagineis rana: sed infrequentes tamen sunt: propterea quòd facilè intereunt. Parit enim simul omnia iuxta terram: verùm omnino minùs fœcunda sunt cartilaginea, iccirco quia animal pariant: ac tutissima sunt ob corporis magnitudinem.

C AE S A R.

IN illo genere, mænam: in cartilagineis, ranam. Occurrit obiectioni: quare paucæ ranæ sunt? quia intereunt: quare intereunt? quia propè terram pariunt: at diuersis locis, vt si cui quid eueniat, alia seruentur: minimè: sed omnium eadem sors in discrimine. Primum auget, omne, inquit, genus cartilagineorum minùs fœcundum est. Ergo & hæc caussa quare sit infrequens. In suo enim genere fœcunda: at totum genus infœcundum. Reddit caussam: perfectum enim parit: obstat copia perfectioni. Occurrit alteri obiectioni. Tamē satis multa cartilaginea

laginea videmus. Quæ supersunt, inquit, non absumuntur à cæteris piscibus: valentiora enim sunt.

Haud pauca sunt loca in quibus non inuenias inuersè interpretatum à Theodoro βάτος pro βάτραχος, & è contratio: sicut & hic. At manifestum est raiam non esse raram inuentu, sed ranam.

Ἀθρόα Theodorus, *diuersa*. Mendum est librarij: quare scribe, *vniuersa*.

CXCVII. ARISTOTEES.

Ὀψίγονον δὲ ἐστι καὶ ἡ καλουμένη βελόνη· καὶ αἱ πολλαὶ αὐτῶν πρὸ τοῦ τίκτειν διαῤῥήγνυνται ὑπὸ τῶν ᾠῶν. ἴσχει δὲ οὐχ οὕτω πολλὰ εἰς μεγάλα.

Serò parit etiam quæ acus *vocatur: multaq́ earum parturientes dirumpuntur ab ouis: quæ non tàm multa quàm magna continet.*

CAESAR.

ALIVD tempus & modus, vt declaret quod proposuit: οὐχ ὁμοίως: repetit quod dixit: & reddit rationem. Magnitudo ouorum alium exitus modum quærit: itaque rumpuntur parturientes. Nota igitur non omnibus ventris cutem dirumpi. Theodorus, malè *dehiscente vtero*. Neque enim vterus rumpitur, sed venter. Meminisse debuit, quod suprà dictum fuerat: ὑπὸ τὴν γαστέρα διάφυσιν.

CXCVIII. ARISTOTELES.

Καὶ ὥσπερ τὰ φαλάγγια δὲ, περιέχυνται καὶ περὶ τὴν βελόνην. ἐπιτίκτει γὰρ πρὸς αὑτήν· κἄν τις θίγῃ, φεύγουσιν.

Foetus circa parentem quasi phalangia circumfusi sunt. Ita enim parit, vt ei adhæreant: sed si tetigeris, fugiunt.

CAESAR.

DIFFICILLIMVS locus: longissimum è tenuissimis piscem phanlangio æquiparat. Et illud quid est? ἐπιτίκτει πρὸς αὑτήν: *parit ad seipsam*: oua igitur hærent quæ secum gestat, & excludat fœtum.

Theodorus: *quippe quam discedere statim prolis amor non sinat*: nullo modo expresit: fortasse mendum, ἐντίκτει.

CXCXIX. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ ἀνθερίνη, τίκτει τρίβουσα τὴν κοιλίαν πρὸς τὴν ἄμμον.

Antherina parit, atterendo aluum ad arenam.

CAESAR.

Simile quiddam passa atque acus, quæ egeat diductione.

CC. ARISTOTELES.

Διαῤῥήγνυνται δὲ καὶ αἱ θύννοι ὑπὸ τῆς πιμελῆς.

Rumpuntur thunni quoque præ obesitate.

CÆSAR.

PAr affectus, alia caussa. Neque apposuit an viuant: sicut suprà dixit acicula.

CCI. ARISTOTELES.

Ζῶσι δὲ ἔτη δύο. σημεῖον δὲ τούτου ποιοῦνται οἱ ἁλιεῖς. ἐκλιπουσῶν γάρ ποτε τῶν θυννίδων ἐνιαυτόν, τῷ ἐχομένῳ ἔτει καὶ οἱ θύννοι ἐξέλιπον.

Viunt annos duos: quod eo argumento deprehendere piscatores. Cùm anno superiore defecissent Thunnillæ, sequenti, ipsi quoque thunni defecère.

CAESAR.

THVNNI maiores natu sunt quàm thunnillæ: eas enim anni vnius ætate excedunt. Ergo abolitis thunnillis hoc anno, sequenti si intereant thunni, non plus biennio viuunt.

Θυννίδας *limarias* interpretatus est Theodorus. Plinius *limosas* dixit. Existimantur enim θυννίδες esse πηλαμύδες, sic dictæ, vt aiunt ἀπὸ τοῦ πηλοῦ. Deducit igitur argumentum sic.

CCII. ARISTOTELES.

Δοκοῦσι δ' ἐνιαυτὸν εἶναι πρεσβύτεροι τῶν πηλαμύδων.

Videntur enim esse thunni, quàm pelamydes, anno vno grandiores.

CÆSAR.

Ligures negant hoc: aiúntque pelamydes, quas vocant *paremias*, sui esse generis, neque crescere: neque à luto, aut limo dici. Sed de hac te mox videbimus.

CCIII. ARISTOTELES.

Ὀχεύονται δὲ οἱ θύννοι καὶ οἱ σκόμβροι, περὶ τὸν ἐλαφηβολιῶνα φθίνοντος· τίκτουσι δέ, περὶ τὸν ἑκατομβαιῶνα ἀρχομένου. τίκτουσι δὲ οἷον ἐν θυλάκῳ τὰ ᾠά. ἡ δὲ αὔξησις ἐστὶ τῶν θυννίδων ταχεῖα. ὅταν γὰρ τέκωσιν οἱ ἰχθύες ἐν τῷ Πόντῳ, γίγνονται ἐκ τοῦ ᾠοῦ, ἃς καλοῦσιν οἱ μέν, σκορδύλας, Βυζάντιοι δὲ αὐξίδας, διὰ τὸ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις αὐξάνεσθαι. καὶ ἐξέρχονται μὲν τοῦ φθινοπώρου ἅμα τοῖς θύννοις, εἰσπλέουσι δὲ τοῦ ἔαρος, ἤδη οὖσαι πηλαμύδες.

Thunni, scombrique coëunt mense Februario post Idus: pariunt Iunij initio: oua edunt quasi in vtriculo. Thunnillæ celeriter capiunt incrementum. Cum hi pisces in Ponto pepererint, ex eorum ouo fiunt quas scordulas *vocant. Byzantij autem* auxidas, *propterea quòd paucis diebus augescunt. Exeunt Autumno cum thunnis simul. Verno autem tempore repetunt, iam factæ pelamydes.*

CAESAR.

COITVS & partus tempora ponit, & modum ouorum. Tria tempora posteà eorum vitæ: primum σκορδύλας, secundum πηλαμύδας, tertium θύννους. Innuit autem pelamydas ex thunnis fieri, & tantùm ætate differre. Nam & è superioribus licet colligere thunnos anno vno pelamydibus superiores esse. Quod & Plinius Aristotelem sequutus asserit in nono. *Cordyla*, inquit, *appellatur partus, qui fœtas redeuntes in mare Autumno comitatur. Limosæ verò à luto pelamydes incipiunt vocari, & cùm annuum excessere tempus, thunni.* Thunni igitur sunt maximi, pelamydes vnius anni, cordylæ fœtus ipsorum thunnorum. Quod & apud Athenæum Sostratus idem putat: cùm pelamydem, thunnida vocari ait, hoc est cùm iam thunnus factus est. At cùm idem maius incrementum consequutus fuerit, *orcynus* vocatur: si verò suprà modum creuerit, *cete*. Plinius quoque orcynum generis pelamydum esse scribit in tricesimo secundo. Quare ex veterum lectione reperiemus sæpenumero cordylam pelamida, thunnida, thunnum, orcynum pro vno & eodem pisce accipi, ætatéque sola differre. Quinimo & Plinius tritonem maximi generis esse ait pelamydum. In octauo Athenæi, multæ species thunnorũ & appellationes reperiuntur, quas ibi cuique studioso licet videre. At non ideò existimãdum quosdã alios pisces his propriis nominib⁹ nõ cẽseri. Nã & est pelamys sarda alia ab hac pelamyde thunni,

thunni, & est orcynus. At omnes tamen in thunnorum genere. Atque nonnunquam à partibus quibusdam nomen pisci tributum. Athenæus in primo *μελάνδρυν* maximorum thunnorum speciem esse ait At Plinius thunni partes assulatim diuisas, & sale sparsas, *melandrya* vocari scribit: at de his hactenus. Ad examinationem verborum more nostro accedamus.

Φθίνοντος *post idus* Theodorus, rectissimè: neque nos mutauimus: at ἀρχομένου, *ante nonas*, immutauimus: neque enim debuit præscribere quaque tantùm die: septimo enim atque etiam decimo dicitur ἀρχόμενος mensis.

Οἱ ἰχθύες. οἱ significat οὗτοι, hîc: sicut diximus, ὁ δ᾽ εἶπεν, id est, αὐτός.

Αὐξίδας, Theodotus *auxumas*, malè. Nam si à Byzantio quæsisses quid fuerit auxuma, nesciuerit: teferenda enim eorum lingua est.

Εἰσπλέουσι, pro εἰσνέουσι: sed ita loquuntur Græci, vt natantia πλωτά dicant, sicut & alibi, & mox.

Exeunt Autumno, comitantes fœtus, Theodorus ex Plinio: at id non in Græco.

CCIV. ARISTOTELES.

σχεδὸν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἰχθύες ταχεῖαν λαμβάνουσι τὴν αὔξησιν· πάντες δ᾽ ἐν τῷ Πόντῳ θᾶττον. παρ᾽ ἡμέραν γὰρ καὶ ἄμιαι πολλαὶ ἐπιδήλως αὔξονται.

PEne autem pisces omnes alij celeriter crescunt. At omnes in Ponto celeriter. Quotidie enim magna amiarum multitudo manifestè crescere videtur.

CAESAR.

VBIQVE inueniamus, imbribus, aquísque dulcibus, pisces prouenire largiùs, ali vberiùs, crescere ampliùs, certum est. At in Ponto præter cætera maria omnia, rarissima est amaritudo. Hanc rationem nunc hîc non adducit, sed exemplis agit: eadem die amias notabili incremento, vt aiunt, grandescete.

Theodorus: *sed amiæ longè conspectiùs*: non sic Philosophus, πολλαὶ ἐπιδήλως, non autem πολλῷ ἐπιδηλότερον.

CCV. ARISTOTELES.

Ὅλως δὲ δεῖ νομίζειν τοῖς αὐτοῖς ἰχθύσι μὴ ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις, μήτε τῆς ὀχείας καὶ κυήσεως εἶναι τὴν αὐτὴν ὥραν, μήτε τοῦ τόκου καὶ τῆς εὐημερίας· (ἐπεὶ οἱ καλούμενοι κορακῖνοι ἐνιαχοῦ τίκτουσι περὶ τὸν πυραμητόν) ἀλλὰ τοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γιγνομένου ἐστόχασται τὰ εἰρημένα.

OMnino autem id existimandum ijsdem piscibus non ijsdem locis alia esse tempora tum coëundi, tum vterum gestandi: neque verò aut pariendi, aut proficiendi. Quandoquidem qui dicuntur coracini *circa triticea meßis tempus pariant alicubi. Verùm, quæ diximus ita ferè euenisse deprehensum est.*

CAESAR.

PRudentia summa eleuat fidem calumniatorum, qui aliter prodant, aut sentiant: & confirmat legem suam exemplo carocinorum.

Περὶ τὸν πυραμητόν: *circa tempus meßis triticeæ*: quoniam aliæ fruges alio tempore secantur: εὐημερίας, quod suprà dixerat εὐθηνεῖ.

Ἐστόχασται, *coniectura comprehensum*, propriè. Theodorus sensum tantummodo extulit.

CCVI. ARISTOTELES.

Κύουσι δὲ καὶ οἱ γόγγροι κυήματα· ἀλλ᾽ οὐκ ἐν πᾶσι τοῖς τόποις ὁμοίως τοῦτο ἐπίδηλον. οὐδὲ τὸ κύημα σφόδρα φανερόν, διὰ τὴν πιμελήν· ἔχει γὰρ μακρόν, ὥσπερ καὶ οἱ ὄφεις· ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸ πῦρ τιθέμενον, δῆλον ποιεῖ. ἡ μὲν γὰρ πιμελὴ, θυμιᾶται καὶ τήκεται· τὰ δὲ, πηδᾷ καὶ ψοφεῖ ἐκθλιβόμενα.

GErunt congri quoque. Quanquam haud æquè omnibus locis hoc satis constat. Neque ipse fœtus propter pinguedinem sensu satis comprehendi potest. Oblõgus enim est sicut & serpentibus. Verùm igni inditus deprehendetur. Adeps enim exhalat ac tabescit. Oua autem exilsũt, atque extrita sonitum edunt.

ἐὰν δ' ἄν τις ψηλαφᾷ καὶ τρίβῃ τοῖς δακτύλοις, τὸ μὲν στέαρ, λεῖον φαίνεται, τὸ δὲ ᾠὸν, παχύ. ἔνιοι μὲν οὖν γόγγροι στέαρ μόνον ἔχουσιν, ᾠὸν δ' οὐδέν· οἱ δὲ, τοὐναντίον, στέαρ μὲν οὐδέν, ᾠὸν δὲ τοιοῦτον οἷον εἴρηταί μοι νῦν.

Quod si quis attrectet, atque affricet digitis, seui quidem lauitatem, at oui crassitudinem dignosces. Congri igitur quidam seuum quidem habent, ouum nullum. Alij contrà: seui nihil: ouum cuiusmodi iam diximus.

CAESAR.

PRopterea quòd congrus ad anguillam accedit, & haud facilè eius oua deprehendantur: icciteo ne quis iis carere, vt anguillas, putet, texit historiam. Dicit caussam quare carere ouo videantur. Docet modum quo deprehendantur: & igni quo discernuntur, & affricatione, qua internoscantur. Postremò aut sexum ponit, aut tempus futuræ. Sed plus placet sexum distingui: planior enim historia est, vt & marem & fœminam intelligamus.

Ἐπὶ τὸ πῦρ τιθέμενον, ὃ μὲν δῆλον ποιεῖ: ποιεῖ: imò verò ποιεῖται.

Θυμιᾶται δὲ τήκεται: imò verò priùs τήκεται quàm θυμιᾶται, dicat aliquis: sed animaduertat Philosophi diuinam prouidentiam. Partes enim subtiliores priùs ignem sentiunt atque abeunt: liquidæ soluuntur, ac fluunt. Theodorus hoc non intellexit: neque fideliter, aut voces, aut ordinem expressit sic: *absumitur, atque euaporatur*: neque enim priùs absumitur, postea euaporatur.

Τὰ δὲ, scilicet oua.

Πηδᾷ δὲ ψοφεῖ: sicut aliorum quoque oua, tam piscium, quàm aliorum, castanearum more: inflatus enim humor, & solutus in aërem ab igni, discutit corticem.

Ἐκ χολιβώδους, ex adipe.

Παχύ. Theodorus, *duriusculum*: malè. Aliud est crassum, & non læue: aliud est σκληρόν. Et quia non est durum, sed crassum non æquale: icciteo dixit παχύ.

CAPVT DECIMVM-SEPTIMVM.

Tempus coïtus animalium quadrupedum viuiparorum.

CCVII. ARISTOTELES.

Περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ζώων καὶ πλωτῶν, καὶ πτηνῶν, καὶ περὶ τῶν πεζῶν ὅσα ᾠοτοκεῖ, σχεδὸν εἴρηται περὶ πάντων, περί τε ὀχείας καὶ κυήσεως, καὶ γενέσεως, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὁμοιοτρόπων τούτοις. περὶ δὲ τῶν πεζῶν ὅσα ζωοτοκεῖ, καὶ περὶ ἀνθρώπων, λεκτέον τὰ συμβαίνοντα τὸν αὐτὸν τρόπον.

ANimalium ferè omnium quæ natatu, aut volatu, aut humi tantùm mouentur, partus ex ouo dictus est. Itémque de coitu, de vtero, de generatione, atque ijs quæ eius sunt modi. At quæ humi beneficio mouentur, atque animal pariunt, ac de ipso homine dicenda sunt quæcunque natura euenire solent.

CAESAR.

HIc absoluta historia ouiparorum colligit quæ dixit, & viam munit ad reliqua quæ dicturus est: hoc est περὶ πεζῶν, quæ animal pariunt.

Dixit σχεδὸν pudenter: neque enim omnia potest. Neque si possit debet artifex comprehendere. Quod etiam à Galeno alibi diximus.

Colligere incepit à partu. Quoniam recentissimum Caput historiæ est: postea progressus vsque ad principium, id est ad coïtum, non continuauit seriem. Sed priùs de vtero gerendo, quàm de generatione dixit. Quoniam intelligebat generationem non esse tractum transmutationis, sed perfectionem: & addidit, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοιοτρόπων, id est de incubatione, nidificatione, custodia ouorum, ἰωμυείας, siue ἐυθηνίας vita: atque aliis talibus.

Περὶ δὲ πεζῶν ὅσα ζωοτοκεῖ, καὶ περὶ ἀνθρώπων: aduerte modum loquendi: quia τὸ καὶ, significat, μάλιστα, id est propter hominem.

Τα

Τὰ συμβαίνοντα : naturaliter scilicet, non forte, atque ex euentu: & ideo naturæ mentionem fecimus: *quæcunque natura euenire solent.*

Τὸν αὐτὸν τρόπον : id est à notioribus vt historiam texamus, & per notiora modum orationis instituamus. Itémque τὸν αὐτὸν τρόπον : vt de vtero priùs, quàm de partu, atque eiusmodi.

CCVIII. ARISTOTELES.

Περὶ μὲν οὖν ὀχείας εἴρηται καὶ ἴδια, καὶ κοινῆ. κατὰ πάντων δὲ τῶν ζώων, κοινὸν τὸ περὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ἡδονὴν ἐπτόηται τὴν ἀπὸ τῆς ὀχείας μάλιστα.

De coïtu igitur quæq; peculiaria, quæq; communia essent, dictum est. Commune autem omnium animalium est, vt voluptate & cupidine propter coitum soleant sollicitari.

C Æ S A R.

PRIMVM apotelesma, quod initio huius operæ debebatur, hìc importunè statuit. Neque enim πεζῶν καὶ ζωοτόκων ἴδιον, sed ἁπάντων, vt ipse dixit, commune. Tamen quia plus apparent in πεζοῖς, hìc potissimùm destinauit.

Ἴδια καὶ κοινῆ: Theodorus, *priuatim & publice.* Quasi populi magis intersit, nosse quid sit totius generis, quam vnius speciei: hoc est publicè & priuatim. Publicũ quod populi est. Commune est κοινὸν plusquam publicum. Etiam Rex cum populo aliquid habet commune: etiam aues cum reliquis animantibus : illud est κοινόν.

Κατὰ πάντων τῶν ζώων. Κατὰ, vox Philosophica, vt & sit, & dici possit: vnde κατηγορεῖσθαι.

Περὶ τὴν ἐπιθυμίαν. Τὸ, περὶ, caussas circunstantes significat. Περὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἡδονὴν : prior est cupido, deinde voluptas.

Ἀπὸ τῆς ὀχείας : at nondum coïtus est. Sed hìc tanquam pro fine, atque idea capitur pudentissimè. At Theodorus languidè expressit, & non philosophicè.

Dixit μάλιστα : quoniam hero conspecto, aut pabulo, aut irritatione commoueantur animalia.

Ἐπτόηται in præterito perfecto, vt naturam rei signet : per, *solere*, nos expressimus. Theodorus duobus verbis est interpretatus : *gestiant, atque incitentur.* Πτοεῖσθαι est sollicitari, aut spe, aut metu, aut cupidine, aut gaudio: gestire autem nullo modo dicas.

CCIX. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν θήλεα, χαλεπώτατα, ὅταν ἐντέκωσι πρῶτον· οἱ δὲ ἄρρενες, περὶ τὴν ὀχείαν.

IMprimis fœminæ difficiles sunt vbi pepererint. Mares tempore coeundi.

C Æ S A R

NVNC affectionem τῆς ἐπιθυμίας & differentiam : in sexu. Nam fœminæ blandissimæ sunt coïtus tempore. Equæ non solum permittunt sese attrectari, sed etiam præbent attrectandas. Item mulæ cùm calent: præterea canes, & genera alia multa. Cõtrà mares efferi sunt, atque insania agitati nihil parent. Huius rei caussa : quoniam attrectatio titillationem parit. At mas emittere vult, non excipere. Post partum fœminæ difficillimæ: metuunt enim pullis, aut catulis suis. Mas id nihil curat.

Πρῶτον : si dicat *cumprimùm pepererint* : rectè dicet. Sed etiam cùm iterum, & tertiùm. Ego malui, *imprimis.* Theodorus hoc, vt pleráque alia dissimulauit.

Χαλεπώτατα, Theodorus, *ferociunt* : non malè : sed nimis arctè. Sunt enim quædam animalia quæ nescirent ferocire : & dissimulauit superlatiuum : malè.

CCX. ARISTOTEES.

Οἵ τε γὰρ ἵπποι, δάκνουσι τοὺς ἵππους, καὶ καταβάλλουσι καὶ διώκουσι τοὺς ἱππέας· καὶ οἱ ὗες οἱ ἄγριοι, χαλεπώτατοι, καίπερ ἀσθενέστατοι περὶ τὴν

MOrdent enim equi equos: & deijciunt sessores atque eos insectantur. Sues quoque feri perditissimè sæuiunt. Quanquam ob coitum tempore hoc

χωρὶς τούτων ὄντες, διὰ τὴν ὀχείαν· καὶ πρὸς ἀλλήλους μὲν ποιοῦνται μάχας θαυμαστὰς, θωρακίζοντες ἑαυτοὺς, καὶ ποιοῦντες τὸ δέρμα ὡς παχύτατον ἐκ παρασκευῆς, πρὸς τὰ δένδρα διατρίβοντες, καὶ τῷ πηλῷ μολύνοντες πολλάκις, καὶ ξηραίνοντες ἑαυτούς. μάχονται δὲ πρὸς ἀλλήλους, ἐξελαύνοντες ἐκ τῶν συοφορβείων οὕτω σφοδρῶς, ὥστε πολλάκις ἀμφότεροι ἀποθνήσκουσιν. ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ταῦροι καὶ οἱ κριοί, καὶ οἱ τράγοι. πρότεροι γὰρ ὄντες σύννομοι ἕκαστοι, περὶ τὸν καιρὸν τῆς ὀχείας μάχονται, διιστάμενοι πρὸς ἀλλήλους. χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ κάμηλος περὶ τὴν ὀχείαν ὁ ἄῤῥην, ἐάν τε ἄνθρωπος, ἐάν τε κάμηλος πλησιάζῃ. ἵππῳ μὲν γὰρ ὅλως ἀεὶ πολεμεῖ. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον [καὶ] ἐπὶ τῶν ἀγρίων. καὶ γὰρ ἄρκτοι, καὶ λύκοι, καὶ λέοντες, χαλεποὶ τοῖς πλησιάζουσι γίνονται περὶ τὸν καιρὸν τοῦτον· πρὸς ἀλλήλους δ' ἧττον μάχονται, διὰ τὸ μὴ ἀγελαῖον εἶναι μηδὲν τῶν τοιούτων ζώων. χαλεπαὶ δὲ καὶ αἱ θήλειαι ἄρκτοι ἀπὸ τῶν σκύμνων, ὥσπερ καὶ αἱ κύνες ἀπὸ τῶν σκυλακίων. ἐξαγριαίνονται δὲ καὶ οἱ ἐλέφαντες περὶ τὴν ὀχείαν. διόπερ φασὶν οὐκ ἐᾷν αὐτοὺς ὀχεύειν τὰς θηλείας τοὺς θρέψαντας ἐν τοῖς Ἰνδοῖς. ἐμμανεῖς γὰρ γινομένους ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις, ἀνατρέπειν τὰς οἰκήσεις αὐτῶν, ἅτε φαύλως ᾠκοδομημένας, καὶ ἄλλα πολλὰ ἐργάζεσθαι. φασὶ δὲ καὶ τὴν τῆς τροφῆς δαψίλειαν πρᾳοτέρους αὐτοὺς παρέχειν. καὶ προσάγοντες δ' αὐτοῖς ἑτέρους, κολάζονται καὶ δουλοῦνται, προστάττοντες τύπτειν τοὺς προστεταγμένους.

maximè ſint imbecilli: atque inter ſe pugnas cient admirabiles. Nanque affricantes ad arbores tergore lutóque incruſtantes ſæpè,& reſiccato, quàm craſſiſſimum ſibi comparant corium: initáque pugna, è gregibus expelluntur, adeò acri, vt ambo ſæpenumero intereant. Idem mos tauris quoque, & arietibus,& hircis. Cum ſuo enim quique in genere gregatim compaſcere ſoleant, coïtus tempore ſeditione mutua facta præliantur. Camelus quoque mas ſollicitatus coïtu, haud facilè aditur, vel ab homine, vel à camelo. Nam alioqui ſemper, atque omni de cauſſa, cum equo bellum gerit. Feræ quoque nihilo ſecius agunt. Quippe ad vrſos, lupos, leones hoc eodem tempore non ſine pernicie acceditur. Inter ſe autem minùs pugnant: propterea quòd eo in genere nullum gregale eſt. Ac ſanè vrſa ipſa enixa moroſior eſt, ſicut & canis fœmina, ob catulos vtraque ſuos. Efferantur item elephanti coïturientes. Quæ, vt aiunt, cauſſa eſt, ne Indi eos admittunt ad fœminas. In inſaniam enim actos tunc euertere eorum caſas: quippe minùs affabrè extructas: aliáque multa committere: mitiores tamen eos reddi, pabulo largiore. Quin & adductis alijs, atque iuſsis illos cedere, & vlciſcuntur, & ſeruire cogunt.

C AE S A R.

SEPTEM exemplis probat Philoſophus quod dixit. Quæ exempla tribus partibus comprehenſa ſunt. Nanque & à gregalibus,& à domitis,& à feris. Sexus quoque differentiam quam propoſuit, proſequitur in vrſis.

Equorum hiſtoria tria continet argumenta. Morſum mutuum: deiectionem ſeſſorum,& inſectationem. Nihil mirum, equum æmulum atque obtrectatorem compatem appetere morſu: nihil mirum ſi ſeſſorem deijciat. Arrigere enim ſeſe debet coiturus. At mirum eos ſeſſorem inſectari: memores ſcilicet impoſitæ ſeruitutis, qua prohibentur vagari ad explendam venerem. Sunt & alia animalia vitio hoc laborantia, vt coïtus tempore etiam homini obtrectentur. Nihil enim tunc homini hoſtile magis, quàm ceruus: hoc enim vidimus nos: vt etiam commiſſa pugna ſit pertinaciſſimus. Id quod mirum tacuiſſe Philoſophum. Morſus autem equorum potiùs quàm calores notauit: quoniam pro victo habetur qui auerſus pugnat. Generoſiores anterioribus pedibus, & morſu plus valent.

Καταβάλλουσι. Theodorus, *ſternunt*: nimis ſignatè. Neque enim ſemper ſternunt. Non enim ſternitur niſi iaceat. Falſum ergo diceret Philoſophus: ſatis habuit deiectos narrare.

Ἱππέας. Theodorus, *equites*: non malè. Hoc enim ad verbum ſonat. Sed iam apud Latinos habenda vſus ratio eſt. Negabit enim Romanus mulionem, aut agaſonem eſſe equitem; ſeſſorem non negabit.

Διώκουσι Theodorus, *inſequuntur*: languidè nimis: ſed, *inſectantur*, meliùs.

Ἀπαυίσατοι. Auxit miraculum: quietis enim eget omne animal à coïtu: addidit cauſſam: ob coïtum: exoluuntur enim vires. Itaque Galenus narrat, atque multi alij, athletas, qui à venere, vitium cauſſa, ſemper abſtinuiſſent.

Χαλεπώτατοι, Theodorus, *acerrimè ſæuiunt*: ſemel atque iterum τὸ χαλεπόν: & bis ferociunt: & bis efferantur. Nos varietate condiuimus, oratione ſimpliciſſima tamen.

Θαυμαστάς: lorica ſcilicet è luto facta: hoc eſt miraculum ab inſtinctu: vt dentium ictus non admittunt: alterum ἐξελαύνοντες: nam mirum eſt eos relinquere id propter quod pugnant. Tertium, quod non niſi morte finis imponi poſſit inimicitijs.

Θωρακίζοντες,

Θωρακίζοντες Theodorus, *armantes*: festiuiùs, *loricantes* posses dicere: quemadmodum Plinius in octauo de Ichneumone pugnaturo contra aspidem.

Ἐκ παρασκευῆς: *eo apparatu.* Nos ex Terentio, *comparant sibi*: sic enim in *Eunucho. An ita me comparem.*

Πολλάκις ξηραίνοντες: quoniam non semper lutum inducunt: sed semper fricant arbore costas, vt doctissimus Poëta diuinitùs dixit, hanc partem ibi exequutus. Theodorus autem addidit ea tota. *Tergus inuictum contra ictus efficiunt.*

Ἐξελαύνοντες Theodorus, *grege relicto*: languidissimè transtulit. Sed *exigentes*, atque *expellentes* inter se. Ἐξελαύνειν est hostes incurrentes expellere.

Ἀμφότεροι: *vterque aduersarius obeat*: illud, *aduersarius*, & additum est, & aures offendit.

Σύννομοι: *compascui*: verbum pastorum, & Iureconsultorum *Ager compascuus.*

Περὶ τοὺς χρόνους τῆς ὀχείας μάχονται. Theodorus, *alter alterum libidinis rabie inuadit*: malè. Videtur enim agredi ex his verbis, vt expleat libidinem.

Ἵπποις μὲν γὰρ ὅλως ἀεὶ πολεμεῖ. Theodorus, *nam equis quidem naturali odio aduersantur.* At πολεμεῖ est, non solùm aduersantur, id est sunt inimici: inimicus enim mus feli. Sed non pugnat, quanquam aduersetur. Neque rectè *naturali odio.* Naturale enim odium est etiam tempore coitus, non artificiale: naturale est ridere, quanquam non semper: sed admirando, aut lætando. Ὅλως non naturam, sed circunstantiam temporis. Ἀεὶ autem tractum denotat.

Ἧττον μάχονται: *minùs pugnant.* Nam pugnant ipsi quoque: sicut & canes, & aues quæ gregales non sunt. Lupi autem tametsi gregatim non prædantur, tamen gregatim viuunt, vt nos vidimus sæpè: repetúntque certa loca cùm volunt parere. Firma hæc est Pyreneorum sententia: certorum hominum maleficijs exciri lupos è montibus: ducíque quò velint incantationibus: precióque id facere, vt abducant à certis pascuis.

Σκύμνων *vrsarum*, σκυλακίων *canum.* Nos vtrunque simul *catulos.* Theodorus *catellos* canum, vertit rectissimè: sed non semper σκύμνους vrsæ rectè. Siquidem infrà *pullos* vertit pessimè. Malè etiam dixit, *à suis catulis vehementer ferociunt.* Videtur enim ferocia à suis catulis suppeditari.

Ἐξαγριαίνονται *efferantur*: nota verbum: *exanimari*, est exui anima: *expirare*, spiritu: *exulare*, solo. Igitur *efferari* feram exuere Sed intellige excedere, non exuere: egredi modum consuetum. Ita vt exuperet metam vsque vltimam.

Καὶ ἄλλα πολλὰ ἐργάζονται. Theodorus, *& alia incommoda plurima faciunt*: sequutus Plinium: nos simpliciùs: *committunt.* Nanque πολλὰ non semper mala significat. Sed etiam quæ mala non sunt: putà, contumaciam, saltus inconditos, barritus, inediam, quæ Philosophi non Theodori verbis comprehenduntur.

Δαψίλειαν: *mitigari pabulo*: diluitur enim acrimonia humoris, & distrahitur natura ad concoctionem à venere.

Κολάζονται Theodorus ex Plinio *plagis temperant.* Sed anceps sensus. *Tempero* enim est abstineo: *tempero plagis*, non percutio. Et omisit δουλοῦνται: nimis securè quid scripsisset Philosophus: describens Plinium potiùs, quàm interpretans Philosophum.

Περιστάντες τύπτειν τοὺς περιστατουμένους. Igitur ποιεῖν τὸ περιστατούμενον: nota constructionem verbi. Nam videbantur ipsi verberantes, non verberati esse οἱ περιστατούμενοι.

CCXI. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ πολλάκις ποιούμενα τὰς ὀχείας, καὶ μὴ κατὰ μίαν ὥραν, οἷον τὰ συνανθρωπευόμενα, οἷον ὕες τε καὶ κύνες, ἧττον τὰ τοιαῦτα φαίνεται ποιοῦντα, διὰ τὴν ἀφθονίαν τῆς ὁμιλίας.

At quæ animātes sæpè & non vno stato coeunt tempore: cuiusmodi ea sunt quæ hominis consortio participes sunt, vt sues, & canes, minùs constat hoc agere, propter coitus copiam.

CÆSAR.

NVNC diuerso in genere diuersam comparat historiam: & dicit ἧττον: quoniam etiam canes dimicant. Addit caussam: ἀφθονίαν ὁμιλίας. Neque enim inuidet mas mari: quoniam frequentiùs expletur. Itaque minùs agitatur.

Duo tamen notanda: frequentiam nempe coïtus, & incertum tempus. Μίαν hîc ὥραν statum significat. Nam canes multæ semel tantùm coëunt. Feles semel: aut bis ad summum, ídque raro. Galli semper: & tamen acertimè dimicant vsque ad necem.

CCXII.

CCXII. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ θηλειῶν ὁρμητικῶς ἔχουσι πρὸς τὸν συνδυασμὸν, μάλιστα μὲν ἵππος, ἔπειτα βοῦς.

Coëundi libidine incenduntur inter fœminas, equæ potißimùm: ſecundùm autem eas vaccæ.

CAESAR.

QVanquam ſuprà dixit fœminas à partu eſſe difficiliores. Tamen etiam hîc ad coïtum affectum narrat: anteponitque equas. Quod expreſſit doctiſsimus Poëtarum. *Scilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum.*

CCXIII. ARISTOTELES.

Αἱ μὲν οὖν ἵπποι αἱ θήλειαι, ἱππομανοῦσιν, ὅθεν καὶ ἐπὶ τὴν βλασφημίαν τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐπιφέρουσιν ἀπὸ μόνου τῶν ζώων, τὴν ἐπὶ τῶν ἀκολάστων περὶ τὸ ἀφροδισιάζειν. λέγονται δὲ καὶ ἐξανεμοῦσθαι περὶ τὸν καιρὸν τοῦτον· διὸ ἐν Κρήτῃ οὐκ ἐξαίρουσι τὰ ὀχεῖα ἐκ τῶν θηλειῶν. ὅταν δὲ τοῦτο πάθωσι, θέουσιν ἐκ τῶν ἄλλων ἵππων. ἔστι δὲ τὸ πάθος, ὅπερ ἐπὶ ὑῶν λέγεται τὸ καπρίζειν. θέουσι δὲ οὔτε πρὸς ἕω, οὔτε πρὸς δυσμὰς, ἀλλὰ πρὸς ἄρκτον, ἢ νότον. ὅταν δὲ ἐμπέσῃ τὸ πάθος, οὐδένα ἐῶσι πλησιάζειν, ἕως ἂν ἢ ἀπείπωσι διὰ τὸν πόνον, ἢ πρὸς θάλασσαν ἔλθωσι· τότε δ' ἐκβάλλουσί τι. καλοῦσι δὲ καὶ τοῦτο, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ τικτομένου, ἱππομανές. ἔστι δὲ οἷον ἡ καπρία· καὶ ζητοῦσι τοῦτο μάλιστα πάντων αἱ περὶ τὰς φαρμακείας.

IGitur equæ maris deſiderio inſaniunt: vnde etiam earum nomen, ab vno animali in eas, quæ libidine vtantur, maledicto transferant. Aiunt etiam per idem tempus vento grauidas fieri. Qua de cauſſa in Creta nunquam ſegregant à fœminis admiſſarios. Cùm igitur equi abſentia ſolicitantur, cæteris, quæ in armento ſunt, relictis, curſu abeunt. Eſt autem affectio in equabus, quam Græci ἱππομανεῖν dicunt: Latinè equifurere : *quod in ſuibus ijdem καπρίζειν, nos* ſubare. *Vbi currunt, neque auroram, neque occidentem, ſed aut Septentriones, aut auſtrum petunt. Cùm ſic affectæ ſunt, neminem ad ſeſe accedere patiuntur: niſi aut labore fatigatæ, aut cùm ad mare peruenerint. Ibi verò eyciunt quiddam, quod cognomine voce appellant cum eo quod pullus naſcens gerit. Eſt autem qualis à Græcis καπρία: à nobis* porcia *dici poteſt. Atque id exquiritur maximè veneficijs.*

CAESAR.

EXplet propoſitam equarum hiſtoriam, quam doctiſſimus poëta diuinis verſibus in tertio *Georgicorum* adornauit. Et quia diuinus vir diuinum virum expreſſit eos hîc apponemus,

Illas ducit amor trans Gargara, tránſque ſonantem
Aſcanium: ſuperant montes, & flumina tranant.
Continuóque auidis vbi ſubdita flamma medullis,
Vere magis, quia vere redit calor oſſibus, illæ
Ore omnes verſæ in Zephyrum: ſtant rupibus altis,
Exceptantq́; leues auras: & ſæpe ſine vllis
Coniugijs vento grauidæ, mirabile dictu,
Saxa per, & ſcopulos, & depreſſas conualles
Diffugiunt. Non Eure tuos, neque Solis ad ortus
In Boream, Caurumq́; aut vnde nigerrimus Auſter
Naſcitur, & pluuio contriſtat frigore cœlum.
Hinc demum Hippomanes, vero quo nomine dicunt
Paſtores, lentum diſtillat ab inguine virus.
Hippomanes, quod ſæpè malæ legêre nouercæ,
Miſcueruntq́; herbas, & non innoxia verba.

Vides quantū lucis attulerint Philoſophi narrationi hæc pluſquam nectarea Poëtæ verba: eam non ſolùm expreſſit, ſed & ornatu ſuo ſplendidiorem reddidit.

Quare autem, neque ortum, neque occaſum petant. Cum Zephyro ſi concipere putētur ore, aut Subſolano per genitalia. Poſtquam ſic conceperint: non ampliùs id quærunt. Sed alios ventos, vt

tos, vt expellant. Perdifficilis tamen est huius rei ratio: & non minima quæstio inter eas quæ cadunt in rei naturalis inuestigatione.

Ἱππομανοῦσι, *insaniunt equi amore.* Theodorus, *equire* non malè: vt *catulire* apud veteres Latinos: & *subare.* Sed cùm καπρίζειν dicant Græci, & alia simplici voce: quoniam equarum nō potiùs desiderium quàm insania sit: debuit etiam exprimi τὸ μανιῶν: quod pudentissimè Græci apposuêre: quare non dubitauimus *equifurere* dicere.

Ἐξανεμῶδες Theodorus, *euentari:* malè. Euentari enim est ventilari: ita vt sordes habeant: at ἐξανεμῶδες, est ἐξ ἀνέμου concipere. Affectus is etiam in fœminis fit, vt in Decimo declaratum est.

Ἐξαίρουσι. Ἐξαίρετος apud Homerum est id quod à Iurisconsultis *præcipuum* dicitur. Cum dominus præter communes greges cum partiario, præcipua quædam capita habet. Ita & prærogatiua militari, *præcipua* præmia sunt. Theodorus nimis communi voce *submouendos:* nos signatissima *segregandos*, diximus.

Ἐκθέουσι *excurrunt:* signato verbo. Vt locum, *vnde*, dicat τὸ ἐκ: & excessum cursuræ. Idem enim est excurrere.

Ἀπίωσι. Translatio à negantibus: *absistere*, dixit Virgilius: *absiste moueri:* id est, desine.

Πρὸς θάλασσαν ἔλθωσι. Non est in caussa mare quare tunc cessant ab insania, sed à cursu: sic enim aliarum quoque rerum obiectu retardatæ emittunt virus.

Ἐπὶ τοῦ πωλικοῦ. Theodorus, *illud quod nascitur:* imò quod est in pullo nascente. Præterea non exprimit illud quod nascitur naturam rei de qua quæstio est. Videtur enim de herbis dici simpliciter. Sic mox ἐν πώλοις ἐπιφυόμενον.

Καπρία Theodorus *apria:* pulcherrimè. Sed neque Græci, neque ipse rectè. Est enim sus ὗς genus etiam ad aprum. A nomine speciei non rectè inditum est nomen generis vniuersi communi affectioni. A subando, *suba* dicas: vt à flando *flamma*, siue è contrario: *sub* enim priùs fuit quàm *subare.* Nam est agens sus: actio subatio: actum suba. Noua vox dicetur à Criticis. Ego ante ipsum verbum fuisse intelligam. Infrà libro Nono de eadem καπρίᾳ, quam virus esse denotat, vt infrà hoc eodem Capite. Commodiùs *porciam* dicas: porcus enim vetusta vox totum suillum genus continens.

Οἱ περὶ τὰς φαρμακείας: *ad veneficia.* Theodorus addidit, *amoris:* non malè. Nos contenti fuimus, & simplicitate, & ambitu nominis maiore. Φαρμακεία enim plus est quàm φίλτρον.

CCXIV. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὴν ὥραν τῆς ὀχείας, συγκύπτουσί τε πρὸς ἀλλήλας μᾶλλον ἢ πρότερον, καὶ τὴν κέρκον κινοῦσι πυκνά, καὶ τὴν φωνὴν ἀφιᾶσιν ἀλλοιοτέραν, ἢ κατὰ τὸν ἄλλον χρόνον. ἐκρεῖ δὲ αὐταῖς ἐκ τοῦ αἰδοίου ὅμοιον γονῇ, λεπτότερον δὲ πολὺ ἢ τὸ τοῦ ἄρρενος· καὶ καλοῦσι τοῦτό τινες ἱππομανές, ἀλλ' οὐ τὸ ἐπὶ τοῖς πώλοις ἐπιφυόμενον· ἐργῶδες δὲ εἶναί φασι λαβεῖν· κατὰ μικρὸν γὰρ ῥεῖ. καὶ οὐροῦσι δὲ πολλάκις, ὅταν σκυζῶσι, καὶ πρὸς αὑτὰς παίζουσι.

INstante coitu, curuato dorso pandiculantur magis quàm antea: caudámque motant: aliter quoque quàm consueuêre hinniunt. E genitali genituræ simile quiddam effluit multò tenuius quàm maris semen. Quod etiam nonnulli hippomanes *quoque vocant. Non autem id quod in pullis innatum est. Non sine negotio excipi posse autumant, paulatim enim distillat. Quin etiam dum equiunt, sæpiùs mingunt, & inter se colludunt.*

CAESAR.

ALIA signa leuioris libidinis apponit. Συγκύπτουσι. Theodorus, *colligunt sese, & societate magis quàm antea gaudent.* Κύπτειν est curuari: vnde κεκυφὼς qui in terrā intuetur. Quo verbo hoc in significatu vtitur Demosthenes pro *Ctesiphonte.* Et Latini inde *gibbum* dixere. *Pandiculari* autem verbum est Plauti in *Menechmis*, cùm distenditur quis. Sed quadrupedes curuato dorso interdum id agūt. Caussa est in equabus contentio matricis, & eius vinculorum. At quod Theodorus dicit, *colligunt:* videtur significare conuenire: præsertim è sequentibus verbis. Quid? quod colligere sese est omnibus membris arctare: colligit se limax, & anguis. Κύπτειν aliud est.

Καλοῦσι τοῦτό τινες: tria igitur significat: conceptum ἐκ τοῦ ἐξανεμῶδες, virus, & tuber pulli. Doctissimus Poëta virus hoc appellat.

λαβεῖν

Λαβεῖν Theodorus *accipi*: nos meliùs *excepi*.

Κινοῦσι Theodorus ex Plinio *iactant caudam*: potiùs mouent, quam iactant: nimis licenter: nos *motant*.

Σκυζῶσι: *equinnt* Theodorus: nos quoque. At id non eſt ἱπποµανεῖ, vt ſuperiùs malè vertit: ſed libidine vruntur, & pruriunt. At σκύζειν canum eſt. Σκύλαξ enim catulus eſt. At apud Heſychium χῆµα eſt ἀφροδισιακόν. Vt τὸ σκύζειν, non malè pro deſiderio venereo, quo equæ etiam tenentur, non impropriè accipiatur.

CCXV. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν περὶ τὰς ἵππους, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. αἱ δὲ βόες, ταυρῶσιν. οὕτω δὲ σφόδρα κατακώχιμοι γίνονται τῷ πάθει, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτῶν κρατεῖν μηδὲ λαμβάνειν τοὺς βουκόλους.

Haec de equis ſic. Vaccæ autem taurinnt. Tanto autem furore capiuntur, vt neque tenere, neque capere bubulci eas valeant.

CAESAR.

Dvo propoſuerat: vnum eſt exequutus. Nunc agreditur alteram hiſtoriam de vaccis: & raro verbo vſus eſt: κατακώχιμοι *captiuæ*, παρὰ τὸ κατέχεσθαι. Κατοχὴ eſt furor, & κατακωχή: etiam is quem concipiunt Vates: vt in primo apud Pollucem: γίνονται κατακώχιμοι *furiantur*: meliùs quàm Theodorus, *libidine incenduntur*. Nam non ſolùm libidine incenduntur, ſed ἀτεχνῶς κατεχόμεναι. Dixit deinde κρατεῖν, hoc multum eſt: itaque auxit furorem cùm dixit, μὴ δὲ λαμβάνειν. Non enim eis tantus curſus, atque equabus. Neque tamen capere eas queunt.

CCXVI. ARISTOTELES.

Δῆλαι δέ εἰσι καὶ αἱ ἵπποι καὶ αἱ βόες, ὅταν ὀργῶσι πρὸς τὴν ὀχείαν, καὶ τῇ ἐπάρσει τῶν αἰδοίων, καὶ τῷ πυκνὰ οὐρεῖν αἱ βόες, ὥσπερ αἱ ἵπποι.

Cvm vruntur lebidine coëundi, tùm equæ, tùm vaccæ, id deprehendes tumore genitalium. Vaccas quoque perinde ac equas micturire.

CAESAR.

Nvnc ſignum commune vnum ſimul à genitalibus. Alterum commune, ſed nõ ſimul. Nam iam dixit de equarum mictu. Nunc apponit vaccarum mictutitionem.

Πυκνὰ οὐρεῖν *micturire*: deſiderio enim maris mingunt: vt verbum noſtrum vtrunque includat.

CCXVII. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ αἵ γε βόες, ἐπὶ τοὺς ταύρους ἀναβαίνουσι, καὶ παρακολουθοῦσιν αἰεί, καὶ παριστᾶσι.

Vaccæ etiam inſcendunt tauros: comitantúrque eos ſemper: atque etiam aſſiſtunt.

CAESAR.

Seorsvm aſcribit vaccis quod etiam equarum eſt, & ſcrofarum, & etiam canum. Atque canes quaſdam vidimus, cùm nimio maris deſiderio tenerentur, neque paratum haberent, micturientes. Conſtat mares quoque olfacta fœminarum natura idem agere. Tria autem dicit non inſcendentes inſcendere, comitari ingredientes, ſtantibus aſſiſtere.

Theodorus ἀεὶ, *ſedulò*: nimis licenter. Sedulò etiam fit quod non ſemper fit. Et ſemper aliquid fiet quod nõ ſedulò. Et, *ſedulò*, officij eſt præſtandi, nõ exigendi. Vaccæ exigũt maris operam.

CCXVIII. ARISTOTELES.

Πρότερα δὲ τὰ νεώτερα ὀργᾷ πρὸς τὴν ὀχείαν, καὶ ἐν τοῖς ἵπποις καὶ ἐν τοῖς βουσί.

Iuniores in equorum genere, & bubulo priores incipiunt vrgeri ad coitum.

CAESAR.

C Æ S A R.

Ratio est quia calidiores, & humidiores,

Ὀργᾷ, nostrum *vrgere* inde ductum est. Ὀρέγειν, concisum ὀργᾷν: non autem *turgere*, vt omnes interpretantur. Neque enim Latini sic loquuti sunt. Neque verum est quod ait Galenus ab arboribus sumptum. Sed prius in animalibus fuit ὀργᾷν,& ad arbores translatum. Ita *ira* ὀργὴ: *turgere* tamen *ira* Plautus dixit: quare *turgere* totum vrgere.

CCXIX. ARISTOTELES.

Καὶ ὅταν εὐημερίαι γίνωνται, καὶ τὰ σώματα εὖ ἔχωσι, μᾶλλον ὀργῶσιν.

Temporibus quoque tepidioribus, & habitudine secundiore plus in venerem vrgentur.

C Æ S A R.

Duas caussas,à tempore, & ab habitudine ponit. Coïtus enim est appetitus expellendi semen:semen est pars superflua ex alimento vtilis ad generationem. Tepor fouet sanguinem,& auget:habitudo bona multum succi habet.

Εὐημερίαις Theodorus, *temporis beneficio* pessimè. Nam aliud alij temporis beneficium est,vt in *Aphorismo*. Mares hyeme salaciores collecto calore intus,quoniam rara sunt textura,fœminæ hyeme ferue facto intus calore excitatóque. Εὐημερία hîc dicit teporem,tam vtilem maribus, quàm fœminis: fœminis quoque vtiliorem: de fœminis autem hîc loquitur solis: non,vt Theodorus ait, *animalia:* quo nomine vtrunque sexum comprehendit. Nam paulò frigidiore mares plus incitantur quàm tepidiore.

CCXX. ARISTOTELES.

Αἱ μὲν οὖν ἵπποι, ὅταν ἀποκείρωνται, ἀποπαύονται τῆς ὁρμῆς μᾶλλον, καὶ γίνονται κατηφέστεραι.

Equæ etiam cùm attondentur, earum impetus cohibetur: & fronte tristiori fiunt.

C Æ S A R.

Abscisso nodo caudæ crescunt clunes: cæsa pullis,crescit collum: rationes adsunt: retusa materia. At quare cohibetur impetus in venerem tonsura? Nam hoc etiam Calabri armentarij,& Aquileienses,& Aruerni nobis dixêre. Mihi certè videtur ratio difficilis.

Ὁρμὴ *impetus* potiùs quàm *libido*, vt Theodorus. Idem κατηφέστεραι, *frons tristior redditur. Redditur:* rectissimè. Nam cæterum corpus nitidius est.

CCXXI. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ ἄῤῥενες ἵπποι, διαγινώσκουσι τὰς θηλείας τὰς συννόμους τῆς ὀσμῆς· κἂν ὀλίγας ἡμέρας ἀλλαχόθι ἅμα γένωνται πρὸ τῆς ὀχείας, καὶ ἀναμιχθῶσιν ἀλλήλοις, ἐξελαύνουσι δάκνοντες, καὶ νέμονται χωρίς, ἕκαστοι τὰς ἑαυτῶν ἔχοντες.

Armenti sui consortes fœminas odore dignoscunt equi. Quinetiam si paucos dies ante coitus tempus alicubi simul ac misti pascant, inuicem morsu expellunt: segregatíque pascuntur: suas quique habentes.

C Æ S A R.

Affectus marium mirus,odore tantùm sapere. Etiam solertiam miram, suas dignoscendi mistas. Sed & paucis diebus mutare animum præ liuore.

Ἀλλήλοις, non ἀλλήλους. Nam fœminas expellunt mares.

Ἔχοντες: verbum est regium,& imperatorium vt in *Cratylo*. Ἕκτωρ, idem quod Ἀστυάναξ adeo vt non solum possessionem,sed etiam præsidium significet. Tantum verbum est,vt etiam prædicamentum constituerit.

CCXXII. ARISTOTELES.

Δίδοται δ' ἑκάστῳ περὶ τριάκοντα, ἢ μικρῷ πλείους.

Tricenæ, aut paulò plures ſingulis dantur.

CÆSAR.

VT paſſer natura ſalaciſſimus ſit, aut gallus. Niſi quod is quotidie exhauritur.

CCXXIII. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ προσίῃ τις ἄρρην, συστρέψας εἰς ταὐτὸ, καὶ περιδραμὼν κύκλῳ, προσελθὼν μάχεται· κἄν τις κινῆται, δάκνει καὶ κωλύει.

Quòd ſi mas aliquis accedat, conuerſus in eãdem partem, & illum ambiens curſu, adoritur oppugnare: & ex agmine quæ ſe mouerit, morſu inhibet.

CÆSAR.

NVNC pugnam cum æmulo: & caſtigationem nouas res molientium: modúmque pugnæ: vt circum aduerſarium obequitet, ſemper in eum conuerſus: obſeruans ſcilicet quid agat: & in ſe conuertens, & notans locum apportunum quo ipſum aggrediatur.

Εἰς ταὐτό. Theodorus, *in eum*, rectiſſimè: ſed plus efficaciæ habet εἰς ταὐτὸ, quam εἰς αὐτόν.

Συστρέψας: vt ſuprà de apua συστρέφεται. Sed illa circumuoluebatur intus: equus autem foris circum aduerſarium.

Περιδραμὼν κύκλῳ, ſcilicet ipſum: non autem gregem: metuens ne æmulus, dum luſtrat, quãpiam comprimat. Sed cum ipſum circuit ſemper aduerſus. Vbi inter gregem & illum eſt, prohibet obiectu ſuo: vbi eſt altera ex parte ſorinſecus, ſi ille è grege aggrediatur inire quampiam, iam cuſtos adoriatur inferiorem ad pugnam. Hoc quoque vidimus nos.

Δάκνει καὶ κωλύει. Theodorus, *morſu reuocat*: reuoco quempiam cui à tergo ſum. Itaque malè Theodorus. Κωλύειν eſt etiam ex aduerſo prohibere.

CCXXIV. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ ταῦρος, ὅταν ὥρα τῆς ὀχείας ᾖ, τότε γίνεται σύννομος, καὶ μάχεται τοῖς ἄλλοις· τὸν δὲ πρότερον χρόνον μετ' ἀλλήλων εἰσὶν ὃ καλεῖται ἀπαγελεῖν. πολλάκις γὰρ οἵ γε ἐν τῇ Ἠπείρῳ, οὐ φαίνονται τριῶν μηνῶν.

Taurus autem appetente coitus tempeſtate armentis aggregatur, pugnamq́ cæteris ciet. At antea ſimul degunt ipſi: id quod Græci ἀπαγελεῖν, *nos poſſumus dicere* exarmentari. *Sæpè enim numero Epirotici tres menſes totos non comparent.*

CÆSAR.

TAVRI miram naturam narrat, mirámque ſuperbiam: qui dedignetur intereſſe cum fœminis, cum ipſis non habet opus: vt plus ſapiat quàm Sardanapalus. Itaque cùm non eſt tempus coëundi, mares ſimul viuunt: fœminas negligunt. Cùm coïre appetunt, fœminas quærunt, pugnant pro eis inter ſe.

Ἀπαγελεῖν propriè eſt, *ſpernere gregem*. Οἱ πιᾶν τὴν ἀγέλην. Alij aliter hoc ſunt interpretati. Nam Theodorus hic, *coarmentari*, vertit: vbi coniunctionem marium declarat. At hoc non ſignificat Græca vox. Nam paſtores agmen ſuum, ἀγέλην vocant. A qua cùm abſunt tauri, eorum abſentiam notarunt, non præſentiam inter illos, quos ignotos habent interdum menſibus tribus. Eraſmus in *Chiliadibus* non meliore hac in re vſus eſt iudicio. Nam primùm dixit viros doctos putâſſe Ariſtotelis locum deprauatum: deinde eoſdẽ ait reri Theodorum hallucinatum. Sic enim & ipſe, & iſti loquũtur. *Sed qui putant rectè legi apud Ariſtotelem, ij arbitrantur errâſſe Theodorum.* At non eſſe mendum declarat Suidas eo verſu. Κέρας βουμολγὸς ταύρου κλάσεν ἀπαγέλην. Et Theocritus ἐν τούτῳ· Οὐδ' ἐν ἀπαγελοῦντες. Sed cùm Gazam vult defendere ſic ait. *Ad amuſſim quadrare: videlicet taurum cum vaccis aggregari: & in yſdem verſari paſcuis coitus tempore.*

tempore: eique non conuenire cum reliquis taurorum armentis. Sed bellum cum alijs gerere: reliquis temporibus tauros, cum tauris socialiter ijsdem vti pascuis. Et subdit: *hanc taurorum societatem neglectis vaccarum armentis vocari* ἀπμαγελῖν. Vult tamen Gazam defendere, atque putare vocem, *coarmentari*, esse suppositiriam. Sic autem loquutus est Gaza, *quia nobilius esset armentum marium quàm fœminarum.* Sed falsum est: quoniam multi etiam degunt solitarij. Quod notauit Virgilius. *Errabunda bouis vestigia.* Et in *Georgicis: longéque ignotis exulat oris.* Itaque, & Philosophus in Nono huius operis ita scribit. Ἀπόλωνται δὲ καὶ οἱ ταῦροι, ὅταν ἀπαγελήσωσι ὑποπλανηθῶσι, ὑπὸ τῆς θηρίων. Quoniam & soli vagantur. Si velis arguram inclinare ad Latinitatem dicas *diuerti*, à diuortio. Posses & *segregari* dicere. Sed pastores segregant vespere sua quique agmina. *Examentari* dici non incommodè puto. Bacchis Terentiana in *Hecyra*, ait Pamphilum abs sese segregatum habuisse. Nam meretrices, vti alibi diximus, etiam antiquitùs *Taura* dicebantur. Ridicule autem putant hoc in loco mendum esse mutato numero, cùm dixit ταῦρ⊚·: deinde αἱ: minùs exercitati in historia Aristotelis.

Οἵ γε ἐν τῇ ἠπείρῳ. γε: quoniam non alius alijs in locis.

CCXXV. ARISTOTELES.

Ὅλως δὲ τὰ ἄγρια πάντα, ἢ τὰ πλεῖστα, οὐ συνήμονται τῆς θηλείας πρὸ τῆς ὥρας τῆς ὀχείας, ἀλλ' ἐκεῖνοι, ὅταν εἰς ἡλικίαν ἔλθωσι, καὶ χωρὶς βόσκονται τὰ ἄῤῥενα τῶν θηλειῶν.

Denique siluestria, vel omnia, vel plurima ante coitus tempus cùm non vtuntur communi cum fœminis pascuo. Sed mares cùm adoleuerint segregantur: atque seorsum à fœminis degunt.

CAESAR.

Amplificat historiam suo more. Quasi enim inuestigabundus sæpè colligit. Igitur vituli pulliique siluestres, quales in agro Romano *Brauos* vocant: dum egent matris, eius lateri hærent tantisper: vbi ætas animos addiderit, atque vim coëundi, abeunt.

Χωρὶς βόσκονται: *dispescere* veteres dicebant hoc.

CCXXVI. ARISTOTELES.

Καὶ αἱ ὕες, ὅταν ἔχωσι πρὸς τῆς ὀχείας ὁρμητικῶς, ὃ καλοῦνται κάπρᾶν, ὠθοῦνται καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Scrofa quoque cum veneris impetu sollicitatur, id subare vocant, infesta etiā homines adoriuntur.

CAESAR.

Ὠθοῦνται, *impelluntur, tunduntur.*

Καπρᾶν, id est κάπρου desiderio teneri: à specie nomen generi vniuerso propter excellentiam, vt si dicam hominem indagatorem veritatis Ἀκεισοπλίζειν

CCXXVII. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὰς κύνας, τὸ αὐτὸ πάθ⊚· καλοῦνται σκυζᾶν.

Canes autem eo affecta modo dicuntur catulire.

CAESAR.

Philosophus interrupit historiam. Nam inter τὸ, αἱ ὕες ὅταν ἔχωσι: & ὠθοῦνται, interposuit ὃ καλοῦνται: postea ponit περὶ δὲ τὰς κύνας.

Theodorus σκυζᾶν *canire*: malè. Vetus enim habuit verbum Latinum, *catulire.*

CCXXVIII. ARISTOTELES.

Ἔπαρσις μὲν οὖν τοῖς θήλεσιν ἐγγίνεται τῶν αἰδοίων, ὅταν πρὸς τὴν ὀχείαν ὁρμῶσι, καὶ ὑγρασία περὶ τὸν τόπον. αἱ δὲ ἵπποι, καὶ ἀποῤῥαίνουσι λευκὸν ὑγρότητα περὶ τὸν χρόνον τοῦτον.

Coiturientibus fœminis intumescunt genitalia, locúsque ille humescit. Equabus quoque liquor albus eodem tempore distillat.

C AE S A R.

HÆc omnia etiam ſuprà dicta ſunt.

Ε'παρσις ἐγγίνε) Theodorus, *prominent genitalia:* non expreſſit. Nam canibus prominent, & multis alijs. Sed dicit ἐγγίνε), & ἔπαρσις: actionem ſignificat ἔπαρσις, & alia eiuſdem analogiæ.

CCXXIX. ARISTOTELES.

Καθάρσεις δὲ γίνονται μὲν καταμηνίων, οὐ μὴν ὅσαι γε τῶν γυναικῶν, οὐδενὶ τῶν ἄλλων ζώων.

Menſtruorum quoque purgationes eueniunt cæteris animalibus: ſed nulli æquè ac mulieri.

C AE S A R.

NVNC συμπτώματα fœtationis, & puerperij. Dixit καταμήνια æquiuocè: certis, & conſtitutis purgantur omnia. Sed poſt partum. Iraque non ſolùm ὅσαι: ſed etiam οἶαι. Διὰ τὸ χαίρειν καὶ τὰς τῶν χαιρῶν περιόδους. Ὅσαι, quoniam ſeptima quaque hebdomada boues, & equæ pauxillum quiddam menſtruorum ſoluunt. Et videtur infrà bobus, & equabus agnoſcere menſtrua. Hoc neſcio: ſed ſcio canibus nulla eſſe. Multas ego alui in cubiculo, in quibus ne vllum quidem veſtigium. Sed ante & poſt coïtum purgari verum eſt.

CCXXX. ARISTOTELES.

Τοῖς μὲν οὖν προβάτοις καὶ αἰξὶν, ἐπειδὰν ἡ ὥρα ὀχεύηται, ἐπισημαίνει περὶ τὴν ὀχείαν· καὶ ἐπειδὰν ὀχευθῶσι, γίνονται σημεῖα, εἶτα διαλείπει, μέχρις οὗ ἂν μέλλωσι τίκτειν. τότε δ' ἐπισημαίνει, καὶ οὕτω γινώσκουσιν ὅτι ἐπίτοκά ἐστιν, οἱ ποιμένες. ἐπειδὰν δὲ τέκῃ, κάθαρσις γίνεται πολλὴ, τὸ μὲν πρῶτον οὐ σφόδρα αἱματώδης, ὕστερον μέντοι σφόδρα.

IN ouibus, & capris, tùm coëundi tempus, tùm coïtum peractum certis ſignis deprehendes: inde nihil noui indicij moliuntur, quoad pariturę ſint. Tunc enim quibuſdam argumentis cognoſcunt paſtores inſtare partum. Edito fœtu largè purgantur. Principio cruenta materia non valde: poſteà verò valde.

C Æ S A R.

TRIA igitur ſigna: coïtus, conceptus, imminentes partus, & purgatio. Tria illa σημεῖα appellat, quoniam nomen non habebat peculiare: purgationem non appellat indicium, & tamen eſt.

Argumentum coïturarum ἔπαρσις. Sed nomen commune eſt multis rebus. Itaque addidit τῶν αἰδοίων. Et eſt etiam diſtillatio quædam in aliquibus, vt bobus & equabus. Sed conceptus indicium eſt, abhorrere à mari, eúmque hoſtiliter impetere, nihil diſtillare. Cum ſunt parituræ vbera demittuntur: laxior fit inter ea, & naturam ſinus. Paſtores Vaſcones, & Saltuarij *Bracatas* tunc vocant.

Ε'πισημαίνει. Τὸ, ἐπὶ, id eſt, præter geſticulationem & impetum, & furorem, etiam alia habemus indicia.

Διαλείπει Theodotus *deſiſtit:* imò ſiſtit, acceſſit. *Deſiſtere*, militare verbum fuit, cùm amittunt, aut locum, aut ſtationem, in quo priùs ſtabant, neque mouebantur. Durius certè, & quod accommodari non poſſit. Addidit quoque *ad tempus:* verboſè. Neque enim eſt & falsò. Nam quod deſiſtit ad tempus, redit. At non eſt verum eadem indicia eſſe & conceptus, & partus imminentis: prætereà non rectè οὗ ἂν μέλλωσι τίκτειν, dixit, *parturientes.* Nanque parturientes ἐκ τῶν ὠδίνων laborant. At quæ μέλλωσι τίκτειν ſunt etiam, ſine labore, & ſine dolore: multúmque læta interdum ac nitida: & ſunt ἐπίτοκα, vel decem dies ante partum.

Ε'πίτοκα, Aquitani ſua lingua optimè exprimunt cum dicunt impendere puerperium. Vult *ſe ſuperiacere: aiayre.*

CCXXXI.

CCXXXI. ARISTOTELES.

Βοΐ δὲ καὶ ὄνῳ καὶ ἵππῳ, πλείω μὲν τούτων, διὰ τὸ μέγεθος γίνεται, ἐλάττω δὲ κατὰ λόγον πολλῷ.

At boui quidem asinóque atque equo, quàm his uberiores eueniunt purgationes: propterea quod sunt grandiores: verùm si ad vtriúnque magnitudinis spectes rationem, multo parcius purgantur.

C AE S A R.

Pulcherrimum apotelesma: quia sint animalia grandiora oue & capra, quæ plus emittant purgamentorum, quàm illæ. Sed non tantum quantum illæ, pro vtriusque magnitudinis ratione. Plus alit familiæ Imperator quàm ego, sed ex proportione sua.

CCXXXII. ARISTOTELES.

Ἡ μὲν οὖν βοῦς ὅταν ὀργᾷ πρὸς τὴν ὀχείαν ἡ θήλεια, καθαίρεται κάθαρσιν βραχεῖαν ὅσον ἡμικοτύλιον, ἢ μικρῷ πλεῖον. καιρὸς δὲ γίνεται τῆς ὀχείας μάλιστα περὶ τὴν κάθαρσιν.

Bos igitur venere extimulata leuiter purgatur. Quippe ad heminæ dimidium, aut non multò plus. Quo purgationis tempore opportunus est coitus.

C AE S A R.

Declarat quantillum fit quod à boue demittitur. Et dixit καιρὸς, temporis opportunitatem scilicet. Heminæ autem dimidium multum est à canis minima, ad bouis magnitudinem.

CCXXXIII. ARISTOTELES.

Ἵππος δὲ, τῶν τετραπόδων ἁπάντων εὐτοκώτατον, καὶ λοχίων καθαρώτατον, καὶ ἐλαχίστην προΐεται αἵματος ῥύσιν, ὡς κατὰ τὸ τοῦ σώματος μέγεθος.

Equa facillimè omnium quadrupedum parit. Et quod attinet ad purgamenta purissima est, minimumq; fluxum sanguinis emittit, pro corporis magnitudine.

C AE S A R.

Quippe vix nititur, stans enim parit. Λόχια, *purgamenta*: vnde, *loci*, in muliere.

CCXXXIV. ARISRTOTELES.

Μάλιστα δὲ καὶ τῶν βουσὶ καὶ τῶν ἵπποις τὰ καταμήνια σημεῖον διαλιπόντα, δίμηνον, καὶ τετράμηνον, καὶ ἑξάμηνον. ἀλλ' οὐ δυνατὸν γνῶναι μὴ παρεπομένῳ, μηδὲ συνήθει σφόδρα· διὸ ἔνιοι οὐκ οἴονται γίνεσθαι αὐτοῖς.

Equam bouémque concepisse deprehendunt: cum altero iam mense, aut quarto, aut sexto menstrua deficere animaduertunt. Hoc autem non nisi ab armentarijs, iisque valde assuetis dignosci potest: iccircóque nonnulli putârunt ijs menstrua non solui.

C AE S A R.

Redit ad conceprum post partus affectiones. Et exponit argumenrum conceptionis quod suprà non dixerat. A defectu menstruorum air multos negasse ipsis solui menstrua. Ostendit rationem opinionis. Quia, inquit, oportet diu sequi eas, & obseruare. Sed δίμηνον, & τετράμηνον, & ἑξάμηνον non temerè dixit. Quoniam septima quaque septimana soluunt: non quarta, vt mulieres: quod suprà dicebat οὐχ ὅσαι. Theodorus eùm hoc non animaduerteret, etiam addidit, *trimestre*, malè.

PPp 3

Παρεπομένῳ: diximus *armentarium*: quoniam addidit συνήθει: neque hoc contentus σφόδρα, ergo ſit armentarius. *Buſequas* antiqui nominabant: quam vocem ibi pones, ſi hanc delicatam nolis.

CCXXXV. ARISTOTELES.

Τοῖς δ' ὀρεῦσι ταῖς θήλεσιν, οὐδὲν γίνεται καταμηνίων, ἀλλὰ τὸ οὖρον παχύτερον τὸ τῆς θηλείας.

Mulabus non exeunt menſtrua, ſed vrina: quæ fit craſſior quàm mulorum.

CAESAR.

SI periodum ſpectes, menſtrua ſunt in mulabus: ſi humoris concretionem, non ſunt. Neque enim cruenta demittunt.

Οὖρον παχύτερον: aliud ſanè eſt quàm vrina, & aliud quàm menſtrua. Παχύτερον autem intellige tunc: alio enim tempore non ita eſt.

Apta orationem conciſam: non menſtrua, ſed vrinam reddunt: quæ videatur menſtrua eſſe, quia craſſa eſt: at ſuapte natura craſſior ea eſt, quàm maribus.

CCXXXVI. ARISTOTELES.

Ὅλως μὲν οὖν τὸ τῆς κύστεως περίττωμα τοῖς τετράποσι παχύτερον, ἢ τὸ τῶν ἀνθρώπων.

Omnino autem veſica excrementum quadrupedibus, quàm hominibus craſſius eſt.

CAESAR.

ALieno loco de excrementis ſcribit: habet autem rationem manifeſtam: veſcuntur enim rebus terreſtribus: & largiores meatus habent. Suprà per ſexum: nunc per genera.

CCXXXVII. ARISTOTELES.

Τὸ μὲν τῶν προβάτων καὶ τῶν αἰγῶν τῶν θηλειῶν, παχύτερον ἐστὶν ἢ τὸ τῶν ἀρρένων· ὄνων δὲ λεπτότερον τὸ τῶν θηλειῶν· βοὸς δὲ καὶ δριμύτερον τὸ τῆς θηλείας.

In genere ouillo, & caprino fœmellarum vrina quàm marium craſſiores. At aſinarum tenuior: vaccæ acrior.

CAESAR.

NVnc per ſexum in generibus. Neque ſcias reddere rationem: cùm aſina carduis, agreſti cinamo, & acantho veſcatur, acrior eſſe debebat. Itaque vbi minxit, odore ſollicitatur aſinus: nares contrahit, ac labra diducit: deinde pandit: cœlóque ſuſpecto captat auras meliores. Sicut & equus admiſſarius vbi olfecit equientis equæ virus: nares enim ferit.

CCXXXVIII. ARISTOTELES.

Μετὰ δὲ τοὺς τόκους, ἁπάντων τῶν τετραπόδων παχύτερον τὸ οὖρον γίνεται, καὶ μᾶλλον τῶν ἐλάττω προϊεμένων κάθαρσιν.

A Partu omnium quadrupedum craſſior vrina fit: magiſque etiamnum iis quæ minus fuerint purgatæ.

CAESAR.

HÆc affectio rectè ad hunc locum pertinet: coniuncta enim eſt cum partus hiſtoria. Et habet rationem: ſi non exiiit mera purgatio, cum vrina vt exeat.

CCXXXIX. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ γάλα, γίνεται ὅταν ὀχεύεσθαι ἄρχωνται, πυῶδες· χρήσιμον δὲ γίνεται, ἐπειδὰν τέκωσιν ὕστερον.

Lac per initia coitus puris ſpecie prouenit. Vtile autem fit poſtquam pepererint.

CAESAR.

CAESAR.

PONIT signum à menstruis mutatis: lac enim sanguis non corruptus & concoctus est: & eiusdem naturæ, vt menstrua, vt ait Philosophus in secundo & in quatto de *Generatione animalium.* Sed mirum lac fieri ante coïtum. At certè non tam lac quàm pus videtur: quare rectè ait Philosophus πυῶδες. Hoc autem est initio coitus: nam vno initu implentur ferè, vt vidimus. Et sanè verum est quasdam habere lac in puris modum: alioqui dicas ἄρχωσι κυΐσκειν,

χρήσιμον δ' γίνεται ἐπειδὰν τέκωσιν ὕστερον. Intellige non statim. *Nam id optimum est,* inquit Varro, *quod neque emunctum longè abest à mulso: neque à partu continuo est sumptum.*

CCXL. ARISTOTELES.

Κύοντα δὲ τὰ πρόβατα καὶ αἶγες, πιότερα γίνονται, καὶ ἐσθίουσι μᾶλλον. καὶ βόες δὲ ὡσαύτως, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τετράποδα πάντα.

Oves capreq; pregnantes pinguescunt, ac plus comedunt. Ita & boues, & quadrupedes omnes aliæ.

CAESAR.

NVnc signum ab habitudine: pinguescunt, quia plus comedunt: & plus comedunt, quia fœtus trahit. Itaque nonnihil in suum quoque ipsæ vsum vertunt.

CCXLI. ARISTOTELES.

Ὁρμητικώτατα μὲν οὖν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰπεῖν, πρὸς τὴν ὀχείαν, τὴν ἐαρινὴν ὥραν ἐστίν. οὐ μὴν τὰ πάντα γε ποιεῖται τὸν αὐτὸν καιρὸν τῆς ὀχείας, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκτροφὴν τῶν τέκνων ἐν τοῖς καθήκουσι καιροῖς.

VErno tempore ferè potissimùm aguntur in venerem. Quanquam non omnibus idem ad coitum tempus est opportunum: sed id quod ad nutriendos fœtus fuerit conuenientius.

CAESAR.

REpetit quod & suprà dixit. Virgilius: *Vere magis, quia vere calor redit omnibus.*

Καιρὸν & καθῆκον: *aptum, officiosum*: est enim καθῆκον, officium & commoditas quæ in tempore interuenit: καθῆκον, nulla voce commodiore interpretere quàm, *conueniens.*

CAPVT DECIMVM-OCTAVVM.

Suum partus.

CCXLII. ARISTOTELES.

ΑΙ μὲν οὖν ἥμεροι ὕες, κύουσι τέτταρας μῆνας, τίκτουσι δὲ τὰ πλεῖστα εἴκοσι πλεῖστ' ἂν πολλὰ τέκωσιν, οὐ δύνανται ἐκτρέφειν πάντα. γηράσκουσαι δὲ, τίκτουσι μὲν ὁμοίως, ὀχεύονται δὲ [βραδύτερον· κυΐσκονται δὲ] οὐκ ἐκ μιᾶς ὀχείας, ἀλλὰ πολλάκις ἐπιβάλλουσι, διὰ τὸ ἐκβάλλειν μετὰ τὴν ὀχείαν τὴν καλουμένην ὑπό τινων καπρίαν· τοῦτο μὲν οὖν καὶ συμβαίνει πάσαις· ἔνιαι δὲ ἅμα τούτῳ καὶ τὸ σπέρμα προΐενται.

SVes villatici quaternos menses gerunt. Gerunt cumplurimos vicenos: verùm vbi multos pepererint: non omnes educare possunt: vetulæ nihilo seciùs pariunt. Non vno initu implentur: sed sæpè admittunt: propterea quòd post coïtum emittunt id quod porciam *diximus. Ea quouis matricis loco generari consueuit: omnibúsque communis affectio est. Sed quadam etiam cum ea semen emittunt.*

CÆSAR.

SEPARANDVM Caput fuit: quoniam quæ ſuprà dixit hactenus in communi ſcripſit. Nunc ſeorſum ſuillum genus tractat, & ſeorſum ouium atque caprarum. Totam hanc partem etiam ſuprà percenſuit, in Quinto. Viginti pariunt, vt ceſſet Galenus comparare numerum ſinuum matricis, cum mamillis. Nos ſenos denos vidimus educatos: idque quotannis diu.

Οὐκ ἐκ μιᾶς: peſſimè Theodorus ſuſtulit negationem. Nam ſubdit πολλάκις ἐπιβάλλουσι. Et reddit rationem: quoniam reddunt τὴν καπρίαν. Sed iccirco emendâſſe putauit: quia infrà dicit, μία ὀχεία ὥσπερ εἴρηται ἀρκεῖ. Sed eſt cum conditione: αἱ δ' ὀργῶσαι βιβάσῃ: alioqui πολλάκις ἐπιβαλλητέον. Idem omiſit, τοῦτο δὲ γίνεται ὅταν ἂν τύχῃ τὸ ὑστέρας. Quoniam ea verba mox de metachœro: ſed vtrunque rectè. Nanque ſi porculo illi non eſt certus ſinus aſſignatus, tantò minùs τῇ καπρίᾳ. Ponit verò τὰς καπρείας, communem omnibus naturam: ſed diſtinguit. Quoniam aliis ſola, aliis vna cum ſemine exit.

Ἐπιβάλλουσι: *admittunt*, ad verbum: vnde *admiſſarij*.

Ἥμεροι. Quoniam ſuprà ἄγριοι: non auſim dicere, *altiles*: quoniam ij ſunt quos ſaginamus: atque omnes *maiales*: *villaticos* potes dicere. Eſt enim vnum genus paſtionis. Theodorus *cicures*: malè. Nam cicur eſt è fero manſuetus factus.

CCXLIII. ARISTOTELES.

ἘΝ δὲ τῇ κυήσει ὃ ἂν βλαφθῇ τῶν τέκνων, ἢ τῷ μεγέθει πηρωθῇ, καλεῖται μετάχοιρον. τοῦτο δὲ γίνεται ὅπου ἂν τύχῃ τῆς ὑστέρας. ὅταν δὲ γεννήσῃ, τῷ πρώτῳ τὸν πρῶτον παρέχει μαστόν.

QVæ proles in vtero iuſta magnitudine deprauata fuerit, Græci μετάχοιρον vocant. Hoc nullum certum locum ſibi vendicat in matrice. Vt primum quenque peperit, eidem primam mammam dat.

CAESAR.

AB euentu μετάχοιρον. Quaſi præuentum ab aliis: τὸ μετά. Theodorus, *poſthumum*, peſſimè: ſed *ferum* ſignificat. Itaque potiùs *cordum*. Neque enim creſcunt agni cordi: ita ne ille quidem. Breues ſunt ij porcelli, & curui: clunibus exuctis, aluo grandiſsima.

Feſtiuus eſt Philoſophus cùm dicit ſuem dare mammam. Nam quemadmodum ei der? imò ille inſtinctu naturæ appetit: aiúntque inde in aluo ſuxiſſe: fecundo ſecundam, & aliis ſuam quanque: eáque areſacta aliam non appetere. Sed nos mendacia hæc oculis noſtris coarguimus.

CCXLIV. ARISTOTELES.

Θυῶσαν δὲ οὐ δεῖ εὐθὺς βιβάζειν, πρὶν ἂν μὴ τὰ ὦτα καταβάλλῃ· εἰ δὲ μή, ἀναθυᾷ πάλιν.

SVbantem non oportet ſtatim iniri priuſquam aures demiſerit: alioqui rurſus ſubaturit.

CAESAR.

HOc quoque ſuprà in Quinto dixit: θυῶσαν dixit, non σύωσαν: aſpiratio enim conuenit cum ſibilo: & ſibilus cùm τ. θάλαττα θάλασσα.

Ἀναθυᾷ: redit ad maris deſiderium. Itaque non impletur. Theodorus nimis laxè dixit: *fruſtra fuerit*. Nam ἀναθυᾷ declarat cauſſam.

CCXLV. ARISTOTELES.

ἈΝ δὲ ὀργῶσαι βιβάσῃ, μία ὀχεία, ὥσπερ εἴρηται, ἀρκεῖ.

SI autem vrgeat eam veneris impetus, vnus initus, vti diximus, ſatis eſt.

CAESAR.

CÆSAR.

Videtur contrarius sibi: suprà πολλάκις ἐπιβάλλουσι: hic μία ὀχεία: sed ibi est cùm eiicit porcam: hic cùm ὀργᾷ.

CCXLVI. ARISTOTELES.

Συμφέρει δ' ὀχεύειν μὲν τῷ κάπρῳ παρέχειν κριθὰς, τεκούσῃ δὲ τῇ ὑΐ, κριθὰς ἑφθάς.

Apro coituro confert prabere in pabulum hordeum: scrofa autem vbi peperit coctum.

CAESAR.

A Victu: vt semen illi, huic lac sufficiat. Mirum aprum nominâsse pro sue: & ὀχεύειν in præsenti: potes dicere, *admissarium.*

Τεκούσῃ: *fœta* Theodorus: fateor vtrunque significare: sed ex abusu: Philosophus enim sanè loqui debet.

CCXLVII. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ τῶν ὑῶν αἱ μὲν, εὐθὺς καλλίχοιροι μέχρι αἱ δ', ἐπαυξανόμεναι, τὰ τέκνα καὶ τὰς δέλφακας χρηστὰς φύουσι.

Sunt scrofis que primore statim atate tantùm ferunt porcellos bonos: alia atate procedente proles suas probas generant.

CÆSAR.

Differentiæ ab ætate parentum. Ἐπαυξανόμεναι, *increscentes* Theodorus, rectè, quoniam dixit εὐθύς: & non malè τὰ τέκνα καὶ τὰς δέλφακας, *proles & porculos.* Δέλφακα Galli *cochonem*, Vascones *tessonem* vocant: si paulò maior, *gorret*, à grunnitu dicitur.

Nota καλλίχοιροι passiuè. Quoniam τοὺς χοίρους καλοὺς generant: & posteà δέλφακας χρηστάς. Interpres Hippocratis in Libris de *Ratione victus* in morbis, τὰ ὑὰ, χοῖρον, *suem*, & *porcum* transtulit: porculum debuit dicere.

CCXLVIII. ARISTOTELES.

Φασὶ δέ τινες, ἐὰν τὸν ἕτερον ὀφθαλμὸν ἐκκοπῇ ἡ ὗς, ἀποθνήσκειν δι' ὀλίγου ὡς ἐπιτοπολύ.

Aiunt altero eruto oculo scrofam celeriter interire, raróque euadere.

CAESAR.

Quare non expertus est Aristoteles? vidimus enim multos sues vnoculos.

Ὡς ἐπιτοπολύ: *raróque euadere*: multo meliùs ac concinniùs quàm, *magna ex parte*: vt Theodorus: & ab ipso toties repetitum.

Ἐκκοπῇ: *amisso*, Theodorus: at vtrunque potest amittere morbo neque interire: sed & κόπτειν.

CCXLIX. ARISTOTELES.

Ζῶσι δ' αἱ πλεῖσται μὲν ἔτη πεντεκαίδεκα, ἔνιαι δὲ καὶ τῶν εἴκοσιν ὀλίγον ἀπολείπουσι.

Viuunt ferè omnes quindecim annos: nonnulla paulò minùs viginti.

CAESAR.

Explet historiam vitæ spatio: ὀλίγον ἀπολείπουσι: sed plus significat: dimidiatos etiam annos complectitur: ἀπολείπουσι, quod ipse alibi, & Herodotus δυοῖν εἴκοσι δυῶν δεόντων: *duodeuiginti.*

CAPVT

CAPVT DECIMVM-NONVM.

Coïtus & partus ouium & caprarum.

CCL. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ πρόβατα κυΐσκεται μὲν ἐν τρισὶν ἢ τέτταρσιν ὀχείαις· ἂν δὲ ὕδωρ γένηται μετὰ τὴν ὀχείαν, ἀνακυΐσκει. ὁμοίως δὲ καὶ αἱ αἶγες.

Tertio aut quarto initu replentur tàm oues quàm capræ. Imbre coitum ſuperueniente, repetendus coïtus eſt.

CÆSAR.

EADEM hiſtoria caprarum atque ouium naturam comprehendit. Imber autem nocet refrigeratis. Ἀνακυΐσκει: ſicut ſuprà ἀναθυᾷ: non dixit ἀποκυΐσκει: id enim eſſet *amittit conceptum*: ſed ἀνακυΐσκει. Nam rurſus impleri debet: declarat quod præcedit ab eo quod ſequitur. Neque enim ſi prior conceptus ſaluus eſſet, repeteret coitum. Nullum enim id facit præter equam & mulierem. Theodotus maluit per, *abortum*, interpretari: non malè. Idem *terno*, aut *quaterno coïtu* dixit: vt ſit aut quotannis, aut ſingulæ. Sed vt tertio, aut quarto ſulco: ita hic nos.

CCLI. ARISTOTELES.

Τίκτουσι δὲ τὰ μὲν πλεῖστα, δύο, ἐνίοτε δὲ καὶ τρία, ἤδη δὲ καὶ τέτταρα.

Pariunt cumplurimos, duos: interdum tres. Iam verò etiam quatuor.

CAESAR.

SINGVLOS pariunt ferè: cumplurimos binos: rarò tres: rariſſimè quatuor: id tamen intellige de ouibus. Nam capras habemus quæ tres, & quatuor: imò & aliquando quinque pepererunt. Theodorus negligentiùs dixit: *ſed aliquando binos, & ternos, & quaternos*. At Ariſtoteles neque ſingulos dixit. Et plurimos duos: ordinariè ſcilicet: poſteà addidit ἐνίοτε tanquã rarum: poſtremò ἤδη tanquã rariſsimum.

CCLII. ARISTOTELES.

Κύει δὲ πέντε μῆνας πρόβατον καὶ αἴξ. διὸ ἐν ἐνίοις τόποις, ὅσοι ἀλεεινοί εἰσι, καὶ ἐν οἷς εὐημερῶσι καὶ τροφὴν ἄφθονον ἔχουσι, δὶς τίκτουσι.

Gerunt vterum menſes quinque tàm ouis quàm capra. Quo fit, vt locis tepidis commodiſque & vberibus bis pariant.

CAESAR.

SVPRA numerum fœtuum, nunc fœturarum: ſimul & tempus vteri. Nam cùm ſemel pariant neque ampliùs quinis gerant menſibus, bis aliquibus locis pariant. Dicit cauſſam locorum tepotem. Ἀλεεινὸς, commoditatem, εὐημερίαν. Quoniam neque vento exagitantur nimis apertis locis, quanquam tepidis: neque imbribus, neque nebulis, neque afflatu lacuum, neque defectu præſepiorum, aut ſtabulorum. Tertia cauſſa τροφῆς ἀφθονία: quod & de gallinis.

Theodotus ἀλεεινὸς & εὐημερίαν *cœli clementia* ſola complexus eſt malè.

CCLIII.

CCLIII. ARISTOTELES.

Ζῇ δὲ αἲξ μὲν, περὶ ἔτη ὀκτώ· πρόβατον δὲ, δέκα· τὰ δὲ πλεῖστα, ἐλάττω, πλὴν οἱ ἡγεμόνες τῶν προβάτων· οὗτοι δὲ καὶ πεντεκαίδεκα. ἐν ἑκάστῃ γὰρ ποίμνῃ κατασκευάζουσιν ἡγεμόνα τῶν ἀρρένων· ὃς ὅταν ὀνόματι κληθῇ ὑπὸ τοῦ ποιμένος, προηγεῖται. συνεθίζουσι δὲ τοῦτο δρᾶν ἐκ νέων.

Viuit capra annos octo circiter: ouis decem: sed etiam sæpè minùs: præter earum ductores qui ad quindecim accedunt. Vnicuique enim gregi ex maribus vnum ductorem comparant. Qui à pastore nominatim vocatus antecedit: assuefactus hoc agere à tenera ætate.

CAESAR.

VITÆ spatia narrat: simul ductorum intexit historiam. Ἡγεμόνες *duces* rectissimè Theodorus: κτίλος dicitur ab Homero. Nos sequuti diuinum Poëtam *ductores* diximus. Nam *dux* pastor ipse est. Quanquam Plinius & Columella eo verbo vsi sint: vtrunque certè rectè. Mirum verò duces gregis plus viuere. An verò ab arte natura potest immutari. Nam qui duces esse docti sunt, non nati, qua ratione plus aliis viuunt? Nisi adducas rationem quam infrà inuenies de ductoribus taurorum. Quia castrantur neque arant: quare nullo labore fatigati ad plures annos vitam ducunt.

Ὀνόματι κληθῇ. Nam & boues, & sues, & oues, & capræ nomina sua intelligunt. Etiam nonnullæ aues, vt psittaci, picæ, merulæ, & multæ aliæ: non solùm canes, vt quidam putârunt. Equos habuimus aures iactantes, quíque fierent attentiores à nobis vocati: id in caussa est cibus allarus datúsque eo nomine sæpiùs dicto. Itaque pastores salem dant: suibus etiam panem.

Ἐκ νέων. Theodorus, *ab ineunte ætate*, sanè Latinè: sed ne Latini quoque animaduerterunt se nimis laxè loqui: arctissima enim significatio est eius participij. Nam de recens natis rectè dicitur: ineunte vere dicimus etiã prima quaque die: sed aliud est ἐκ νέων. Cùm etiamnũ agnelli sunt.

CCLIV. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ περὶ τὴν Αἰθιοπίαν πρόβατα, ζῇ καὶ δώδεκα καὶ τρισκαίδεκα ἔτη· καὶ αἶγες δὲ καὶ δέκα καὶ ἕνδεκα.

Æthiopicæ oues & ad duodecim & tredecim viuunt annos. Atque capræ ad decem & vndecim.

CAESAR.

SVnt etiam eorum integri populi qui ab Herodoto μακρόβιοι dicuntur. In caussa est humoris sinceri modus, qui extraneo humore non corrumpatur.

CCLV. ARISTOTELES.

Ὀχεύει δὲ καὶ ὀχεύεται, ἕως ἂν ζῇ, καὶ πρόβατον καὶ αἴξ.

Coït tum ouis tum capra, tàm mares quàm fœminæ quandiu viuunt.

CAESAR.

HOc etiam suprà dixit: sed intellige postquam ceperint coïre: ἕως significat finem.

CCLVI. ARISTOTELES.

Διδυμοτοκοῦσι δὲ καὶ πρόβατα καὶ αἶγες, διά τε εὐβοσίαν, καὶ ἐὰν ὁ κριὸς ἢ ὁ τράγος ᾖ διδυμοτόκος, ἢ ἡ μήτηρ.

Geminos pariunt oues atque capræ: & pabuli vbertate, & cùm aries aut hircus, vel ipsa mater fuerit vna è gemellis.

CAESAR.

CÆSAR.

DVas cauſſas aſſignat, vnam materialem à cibo, è quo & ſemen multum & plures fœtus fiant: alteram ab efficiente. Nam ſi alteruter parentum fuerit vnus è gemellis, acceptam à parentibus ac ſeruatam transfundet in prolem. Theodorus fœdo lapſu captus eſt: commiſit enim eum errorem quem Philoſophus vocat, petere principium. Verba enim ipſius ſunt: *ſi vim eam geminandi per naturam obtineat.* Quid enim eſt? *hoc facio quia poſſum facere.* Neque enim nunc diſputat, vt in *Metaphyſicis* aduerſus eos qui negabant, non niſi cùm agimus aliquid, id nos poſſe agere. Sed videamus. Naſcuntur gemini, quoties aut paſcua ſufficiunt largiora, aut poteſt id facere parens. Sed cùm facit, ſemper poteſt facere. Igitur non eſt legendum διδυμοτόκοι, ſed φερομένου ἐκ γεννητόρων διδυμότοκοι, vt omittam Ariſtotelem ſcripturum fuiſſe ἦν, non autem ᾖ, ſi naturam illam apparâſſet indicare.

CCLVII. ARISTOTELES.

Θηλυγόνα δὲ καὶ ἀῤῥενογόνα γίνεται διά τε τὰ ὕδατα· (ἔστι γὰρ τὰ μὲν, θηλύγονα· τὰ δὲ, ἀῤῥενόγονα) καὶ διὰ τὰς ὀχείας. ὡσαύτως καὶ βορείοις μὲν ὀχευόμενα, ἀῤῥενοτοκεῖ μᾶλλον νοτίοις δὲ, θηλυτοκεῖ.

MAres verò aut fœminæ naſcuntur tum propter aquas, quarum vis aliarum alij ſexui deſtinatur, tum propter ipſos parentes: nec minùs aquilone ſpirante coeuntes mares potiùs generant: auſtro fœminas.

CAESAR.

NVnc affectionem ſexuum. Tres cauſſas aſsignat: aquas, coïtum, ventos. In Quarto de *Generatione animalium*, etiam multas alias habemus: ſed potiſsimum id euenire ob matricem conſtat. In dextris enim ferè mares geſtantur: ſic ligati dextro teſticulo fœminas, gigni, mares altero, verum eſſe experientia docet. Aquæ verò ſalſiores & aluminoſæ, & calidiores & puriores, marium materia ſunt: venti item ſicciores. Hæ cauſſæ enim ſunt notæ. Sed quid ſibi vult διὰ τὰς ὀχείας. Theodorus tranſtulit, *admiſſarios:* vt ſuprà τὰ ὀχεῖα ἐξαιρεῖσθαι ἐκ τῆς θηλείας. Itaque in neutro legit Theodorus: & ſanè ita eſt: à maribus enim multa natura pendet, & ratio fœtuum. Nanque è vetulis hircis fœmellas generari ſcimus nos qui habemus greges. Et pilum in prole referri patris, non matris in ouibus. Si legas τὰς ὀχείας, modum & tempus coëundi voluiſſe videtur dicere. Itaque mox perſequitur. Nam ſi ab initu mas deſcenderit ad dextram, matem gignet: altrorſum fœminam: infrà tamen de canibus τὰς ὀχείας intelligit mares: quanquam etiam ibi coïtus intelligas. Plus placuit, vt vtrunque complectamur, non admiſſarium ſolùm: ſed vtrunque parentem. Sunt enim quæ potiùs fœminas, aliæ quæ potiùs mares gignant, eáſque mox mutare naturam dicet.

CCLVIII. ARISTOTELES.

MΕταβάλλει δὲ καὶ τὰ θηλυτοκοῦντα, καὶ ἀῤῥενοτοκεῖ· δεῖ δὲ ὁρᾷν ὀχευόμενα πρὸς βορέαν.

MVtantur etiam natura, vt quæ fœminas parere conſueuerint, mares edant: ſi in coitu aduerſus aquilonem obuerſa ſtent.

CÆSAR.

IGitvr τὰς ὀχείας vtrorunque parentum intelligit: ac mutari venti ratione & vi. Πρὸς βορέαν ὁρᾷν. τὸ ὁρᾷν, non temporis habere rationem, ſed ſpectare obuerſas. Βορέαν, autem non ſolum locum, ſed etiam flatum intelligere videtur.

CCLIX. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ εἰωθότα πρωῒ ὀχεύεσθαι, ἐὰν ὀψὲ ὀχευθῇ τις, οὐχ ὑπομένουσι τοὺς κριούς.

QVæ mane iniri ſolent, ſi veſpere ineantur, non patiuntur arietes.

CAESAR.

CÆSAR.

MIRAM naturam ponit à confuetudine: quoniam non excitantur in libidinem cibo nondum per fomnum concocto. Itaque arrigimus, honor fit auribus, dormientes plus: vacui enim fpiritus ab aliis functionibus eò demigrant. Fœminis huius regionis mẽdacifsimè ac ftultifsimè perfuafum eft, coitu vefpertino, aut primæ vigiliæ fœminas concipi: matutino mares. Quafi verò non fit femen coctius & crafsius diurnum quàm nocturnum. Aiunt crudum effe à cœna: quafi verò non fit femen præfto iam coctum interdiu: quafi verò non fit integrum, & fuis fultum fpiritibus: aut addito cibo non addantur fpiritus.

Οὐ δὲ ὀχευθῇ τις. ὀχευθῇ: *iufferit iniri.* Nam τὶς non poteft fignare pecus ipfum: nifi fit Metaplafmus & generis & cafus, τῶν εἰωθότων. Nam τὰ & τὶς malè cohærent.

Dixit κριοῖς in plurali, non temerè, ne putes arietis vitio euenire. Sed etiam, inquit fubinde mutatos, non admittunt.

CCLX. ARISTOTELES.

Λευκὰ δὲ τὰ ἔκγονα γίνεται καὶ μέλανα, ἐὰν ὑπὸ τῇ τοῦ κριοῦ γλώττῃ λευκαὶ φλέβες ὦσιν, ἢ μέλαιναι· λευκὰ μὲν, ἐὰν λευκαί· μέλανα δὲ, ἐὰν μέλαιναι· ἐὰν δὲ ἀμφότεραι, ἀμφότερα· πυῤῥὰ δὲ, ἐὰν πυῤῥαί.

Proles candida aut nigra fit, prout fub arietis lingua, aut candidæ, aut nigræ venæ fubfunt. A nigris nigra, à candidis candida, ab vtrifque varia, à ruffis ruffa.

CÆSAR.

HOc quoque dixit Poëta. Hiftoriæ ratio fumpta à partibus.

Πυῤῥὰ ruffa. Theodorus hoc non habet in fuo Codice. Xanthus rufcecentia reddit pecora: vnde & nomen amni. Theodorus hanc partem redegit ad compendium prudentifsimè, & ad rotunditatem quandam. Nam hic Ariftoteles Atticiffat.

CCLXI. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ τὸ ἁλυκὸν ὕδωρ πίνοντα, πρότερον ὀχεύεται. δεῖ δὲ ἁλίζειν πρὶν τεκεῖν, καὶ ἐπειδὰν τέκῃ, καὶ ἔαρος αὖθις.

Quæ falfiores aquas potant maturiùs coëunt: operæ precium eft etiam antequam pariant falire aquas. Itémque & poftquam pepererint: atque etiam vere.

CAESAR.

SALIVNT aquas pecui paftores quater in anno: vere, vt excitent appetitum: Autumno, vt coëant coïtum: inftante partu, vt partus fiat facilior ftimulata matrice, & ipfæ robuftiores: flaccidæ enim funt & elanguidæ: poft partum, vt lacte abundent.

Theodorus malè legit pro τεκεῖν, ὀχεύειν. Nam à coïtu non dant fal.

Nota πρὶν τεκεῖν: pofuit πρὶν cum præterito: nifi fit futurum fecundum. Sed eft vt τεθνηκὼς ἴσω.

CCLXII. ARISTOTELES.

Αἰγῶν δὲ ἡγεμόνα οὐ καθιστᾶσιν οἱ νομεῖς, διὰ τὸ μὴ μόνιμον εἶναι τὴν φύσιν αὐτῶν, ἀλλ' ὀξεῖαν καὶ εὐκίνητον.

Capris ductorem non conftituunt: proptereà quòd earum natura minùs conftans fit: fed citò & facilè vagentur.

C Æ S A R.

REpetit hiſtoriam ducum in capris: & reddit rationem μὴ μόνιμον: paſcuntur enim non vno in loco: ſed mutant: ὀξέα ſignificat *celeritatem* mutandi loca. Theodorus, *lubrica*, laxè nimis.

Εὐκίνητον, *mobilem*: ὀξέαν καὶ εὐκίνητον: vtrunque nobis liceat dicere, *vagacem*. Eadem verba poſuit Philoſophus de equis.

CCLXIII. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ προβάτων ἐὰν μὲν τὰ πρεσβύτερα ὀρμᾷ πρὸς τὴν ὀχείαν κατὰ τὴν τεταγμένην ὥραν, φασὶν οἱ ποιμένες σημεῖον εὐετηρίας εἶναι τοῖς προβάτοις· ἐὰν δὲ τὰ νεώτερα κακοθηνεῖν τὰ πρόβατα.

STato tempore ſi grandiores natu oues ad coïtum incitentur, aiunt paſtores, commodiorem annum gregi portendi. Si iuniores, malè ei ceſſurum.

C AE S A R.

ET tamen iuniores natura ſua maturiùs coëunt, vt ſuprà dixit.

Εὐετηρία felix verbum: κακοθηνεῖν: ſuprà bis εὐθηνεῖν: in octauo ſemel. Plutarchus hoc verbo vſus eſt in *parallelis Romanorum & Græcorum*, pro vbertate.

Κατὰ τὴν τεταγμένην ὥραν. Theodorus *tempeſtiuè*, rectiſsimè.

CAPVT VIGESIMVM.

Coïtus, & partus Canum.

CCLXIV. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ κυνῶν ἐστι μὲν γένη πλείω.

CAnum genera plura.

C AE S A R.

POST greges pecudum ponit canes tanquam præſidium infirmi generis: alioquin, præſtaret: vt aues, ita quadrupedes interdiuiſiſſe carniuoras & herbiuoras. Canes herbam non vorant niſi vomitus ciendi gratia. *Neque ignotam nobis*, vt ait Plinius, *ſed quancunque oblongiorem, vt phalarin, & lolium murinum, & ipſam ſegetem etiam præſente homine.*

Plura autem ſunt canum genera. Differunt locis primùm. Hiſpani canes venatici duorum ſunt generum: ſagaces, & curſores. *Galgos* hos: *ſatiuos* illos vocant. Curſores aliis præſtant anhelitus contentione, & celeritate: ſagaces errabundi veſtigant ſummo labore, & interplicatis mæandris. Aliter noſtrates prudentiùs: vbi ſemel deprehenderunt odorem nunquam amittunt: neque vocati remeant: ſed inſiſtunt donec laſsitudine affectam feram compellant conſidere, aut redire ad luſtrum ſuum: vbi nos morantes immittamus curſores. Tria horum genera. Aruerni magni: apris tantùm & maioribus feris idonei, lepores dedignantur: & minores noſtrates leporarij, & ceruarij, quos *limitarios* vocant. Quartum genus horum aucupio aptum duas habet ſpecies: altera venantur tete: inuentam enim perdicem, aut cothurnicem, aut etiam leporem nutu adeſſe ſignificant, conquiniſcentes in ſulco: pede poſteriore aliqui elato. Ex his aliquot habuimus præſtantiſsimos: & nunc pulcherrimam omnium habemus *Vranium* candidiſsimam, ſtellis nigerrimis maculoſam. Alterum genus accipitri venatur. Excitat alaudam, perdicem, cothurnicem non niſi iuſſus: vt ſatis ſit interualli immittendo accipitri. Atque hoc in genere fuit qui aquilæ ſeruiunt. Nam vt anatem deiecit in lacum, ij natatu aſſequuti exportant domino. Etiam complexam, vnguibuſq; hærentem ardeolæ aquilam non attigit vnus, ſed ardeola mordicùs arrepta vtranque extraxit. Sed vt plurimum qui in aquis venari conſueuêrunt, ij villoſo ſunt corpore, tanquã eo munimẽto ſint, & ab aquarum & tẽporis iniuriis tuti.

Hos

Hos à pilorum copia, *Barbetos* vocamus: miro sunt ingenio, dominorum quàm qui amantissimi. In venationem autem producti catapultę sonum aduertuut, anatémque aut quanuis aliam aquatilem auem eo ictu læsam persequuntur, dominóque adferunt. Cursorum tria sunt genera: minores, quos suprà scripsimus: & paulò maiores compacti & fortes: & maximi, quos *Struiceros* vocant Itali: quo in genere vnum habuimus inuictum feris: *Carpelo* nomen eius fuit: dignus Græcis fabulis. In his Laconici à nostris differentes cauda tantùm, quam villosam gerunt: & auribus quas habent demissiores: leuitate & spiritu præstantissimi. Qui etiam, quanquam minoris sint staturæ, lupum strangulant. Est aliud genus grandissimorum: qui bouem artubus repræsentant: magnitudine vituli trimestris, ictu vasto. Alij *Alanos*, alij *Corsos*, alij *Dogas* vocant. Tauros his, atque etiam apros expugnant. Est & ex sagacibus & cursoribus mixtum quoddam genus: quidam hos *Vertagos*, Vascones *Sarranegos*, quasi dicas hybridas, vt & Galli *Metis*, qui soli venantur: prædámque sæpenumero domino adferunt. Et pastorale quoque: *Mastinos* vulgus vocat: lupis & furibus inimicū. Molossi laudatissimi: etiam Illyrici. E quibus vnum habuimus *Ticinum* nomine, cuius villus ab imis costis ad aures aduersus ferebatur. Aliud inter sagaces sed paruum, cunicularium: quod sub terra pugnat. Etiam meles interficit & extrahit: distortum, ac dentibus exertis ferox: est domesticum multis officiis. Ianitores sunt grandiores, & villaticis proximi. Est cubicularium ex Hispanicis summa fide. Nunc pulcherrimum habemus nocte quauis nigriorem, *Carbo* appellatur, non sine periculo ingredientium. Neque nostris minis, aut blanditiis corrigi aut castigari verberibus, quin obtrectet introëuntibus, potest. Is nunquam ædium custodiam amisit, neque nos quopiam sequutus est: sed in ima cochlea sedens, obseruat quisnam pedem inferat vlterius Sunt & Melitæi catelli: adeo eorum quidam parui, vt vix sciuri excedant magnitudinem: hi præcipuè in Heroïnarum deliciis. *Adamantinus* nostra nulli, vt puto, si elegantiam, pernicitatem, animum, ingenium, fidem spectes, cedet. Differentiæ eorum multæ: quidam sunt capite rotundiore, alij longiore: differunt & capitis partibus: osse capitis. Nam in minimis catellis vertex semper pertusus est. Auribus flaccidis, rigidis, surrectis, curuis, passis, equis, villosis, nudis. Oculis quoque oblongis, rotundis, flauis, nigris, cæsiis, paruis, magnis. Catelli illi melitei grandissimis sunt oculis, iisque rotundis, & quò minores sunt, eò maiores habent. Dentibus exertis, non exertis: cruribus altis, nanis, vacciis. Pili colore, densitate, asperitate, prolixitate, crispitudine: vnguibus pedum posteriorum Quinis aliqui præstantiores putantur ad venandum. Magnitudine verò: ab aselli magnitudine, vsque ad sciuri, aut muris maioris.

CCLXV. ARISTOTELES.

Ὀχεύει δὲ κύων ἡ Λακωνικὴ μὲν, ὀκτάμηνος, καὶ ὀχεύεται.

Canes Laconici tàm mares, quàm fœminæ coëunt octauo ætatis mense.

CAESAR.

Non temerè hoc dixit: quia serius in venerem aguntur cæteri.

CCLXVI. ARISTOTELES.

Καὶ τὸ σκέλος δὲ αἴροντες, οὐροῦσιν ἤδη ἔνιοι περὶ τὸν χρόνον τοῦτον.

Ac sublato crure circa id tempus nonnulli vrinam reddunt.

CAESAR.

Nam infra dicit idem ferè tempus esse & coëundi, & sublato crure vrinam reddendi. Quare autem nonnisi pede sublato vrinam reddunt? propterea quòd difficilè mingunt: meatus enim habent angustos. Itaque laxant eos elato crure. Catelli autem non tollunt quia imbecilli sunt: sed conquiniscentes mingunt: sic enim laxant. Quin etiam *Vrania* nostra sæpè sublato pede mingit. Equi quoque veretrum demittunt, & distenti mingunt, vt canales aperiant: contracto enim veretro fistula vrinalis rugosa est.

CCLXVII. ARISTOTELES.

Κύισκεται δὲ κυὼν ἐκ μιᾶς ὀχείας. δῆλον δὲ τοῦτο γίνεται μάλιστα ἐν τοῖς κλέπτουσι τὰς ὀχείας. ἅπαξ γὰρ ἐπιβαίνοντες πληροῦσι.

Vnico initu concipit canis. Quod deprehensum ex eo est. Cùm furtim subdidissent fœminas: semel enim inita concepêre.

CAESAR.

PROPTEREA quòd diu catulit canis, & reperit coïtum frequentissimè, etiam eadem die bis rérve, iccirco tollit dubitationem: & assignat historiam. Nam furantur initus aliqui, inuitis, aut insciis dominis, qui nolunt canes suos commodare, duplici de caussa. Nanque & fiunt errones: amittunt studium dominorum, & amittunt vires: deterioresque fiunt, tum ad cursum, tum ad pugnam: minúsque diu viuunt. Sic Homerus in quinto *Iliados*.

Τῆς γενεῆς ἔκλεψεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγχίσης.
Λάθρη Λαομέδοντος ὑποσχὼν θηλέας ἵππους.

Supposuerat enim furtim fœminas equas Anchises: vt equos generosos procrearent. Vulgatum de Laomedontis equis.

Κλέπτουσι τὰς ὀχείας. Theodorus *furtitijs initibus*: rectè, sed obscurè. Et nouè *furtiuum*, vt emptitium, & venalitium.

CCLXVIII. ARISTOTELES.

Κύει δὲ ἡ μὲν Λακωνικὴ, ἕκτον μέρος τοῦ ἐνιαυτοῦ· τοῦτο δέ ἐστιν ἡμέραι ἑξήκοντα· καὶ ἄρα μιᾷ ἢ δυσὶν, ἢ τρισὶ πλείονας ἡμέρας, καὶ ἐλάττους μιᾷ.

Gerit vterum Laconica sextam anni partem: hoc est dies sexaginta. Quanquam vno alterove, aut tertio die plures: pauciores verò vno.

CAESAR.

HINC inter diuersa genera ponit miram differentiam. Ac semper à proportione quadam scribit historiam. Diuisit enim annum in partes quasdam: aliásque alij generi attribuit. Sextam Laconicæ: quintam aliis: aliis quartam. Itaque catulorum visum etiam suis numeris respondere docet. Nona igitur hebdomade Laconicæ pariunt. Nam excedunt sexagesimum tribus ad summum diebus: vnum tantùm omittunt aliquando de sexaginta: vt in medio hebdomadis nonæ pariant. Theodorus incidit in exemplar corruptum. Sic enim scripsit: *aut vno vel altero plus minúsve.*

CCLXIX. ARISTOTELES.

Τυφλὰ δὲ γίνεται αὐτῇ τὰ σκυλάκια, ὅταν τέκῃ δώδεκα ἡμέρας.

Postquam peperit catulos, y duodecim dies carent visu.

CAESAR.

SEQVITVR proportionem, vt sextæ parti bissex dies respondeant.

Theodorus Philosophum sequutus appellauit *catellos cæcos*: licenter nimis. Nam cæcus est qui caret visu: quo, & quando debet, vti non potest: & est priuatio habitus. At habitus tunc nullus est. Imò natura tales sunt. Mirum verò de canibus dixisse: de auibus autem nihil: nam multæ auium dum excluduntur, non vident. Quod autem aiunt matricem sollicitatam vnguibus eos eiicere, falluntur. Certo enim die, non fortuito omnes pariunt.

CCLXX. ARISTOTELES.

Ἐκύησε δὲ, πάλιν ὀχεύεται ἕκτῳ μηνὶ, καὶ οὐ πρότερον.

A Partu coïtum repetit, non ante sextum mensem.

CAESAR.

CAESAR.

ITaque per senarium numerum omnia deducuntur. Et habet proportionem ad gestationem triplam: quæ est semisextupla: vt colligat se natura maiore tempore in otio, quàm quantum posuit in negotio.

CCLXXI. ARISTOTELES.

ἜΝιαι δὲ κύνες τὸ πέμπτον μέρος τοῦ ἐνιαυτοῦ· τοῦτο δ᾽ ἐστὶν ἡμέραι ἑβδομήκοντα καὶ δύο.

QVadam quintam anni partem gerunt, dies scilicet duos & septuaginta.

CAESAR.

NVnc per quinarium numerum partitur. Hæ vndecima hebdomade pariunt.

CCLXXII. ARISTOTELES.

Τυφλὰ δὲ γίνεται τὰ σκυλάκια τούτων τῶν κυνῶν ἡμέρας δεκατέσσαρας.

HArum catelli non ante quartum decimum diem vident.

CAESAR.

VT duas hebdomadas addebant matres, ita catuli duos dies: & per ter penè implent quinarium numerum per quem partitur.

Theodorus malè legit *duodecim diebus*: & malè interpretatur *luce carent*, τυφλὰ γίνεται, lucem enim habent: sed non vsum. In oculis quidem lux est: sed palpebræ non separantur.

CCLXXIII. ARISTOTELES.

ἜΝιαι δὲ κύνες μὲν τέταρτον μέρος τοῦ ἐνιαυτοῦ· τοῦτο δ᾽ ἐστὶ τρεῖς μῆνες ὅλοι.

QVadam verò quartam anni partem: quippe tres menses totos.

CÆSAR.

NOnaginta dies gerunt hæ: tredecim scilicet septimanas, vno minùs die.

CCLXXIV. ARISTOTELES.

Τυφλὰ δὲ γίνεται τούτων τὰ σκυλάκια ἑπτακαίδεχ᾽ ἡμέρας.

HArum catuli decem & septem diebus carent visu.

CÆSAR.

TRes addunt dies superioribus: quoniam penè quoque tres septimanas.

CCLXXV. ARISTOTELES.

Δοκεῖ δὲ σκύζειν τὸν ἴσον χρόνον κύων.

VIdentur etiam canes catuliendo tantundem ponere temporis.

CAESAR.

MIra historia: vt propterea, & tantisper fœtus sit imperfectus: quia & quot dies vtero perfectè ferendo subtraxerit canis, tot essent, quos poneret in libidine.

Codex mendoſiſſimus ὅσον κύει: nam id falſiſſimum eſt tandiu catulire, quandiu prægnans eſt. Quare optimè Theodorus ea verba ſuſtulit: & ex ſubſequentibus id apparet: ſeipſum enim declarat.

CCLXXVI. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ καταμήνια ταῖς κυσὶν ἑπτὰ ἡμέρας γίνεται. συμβαίνει δὲ ἅμα καὶ μετεώρους αἰδοῖα. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ οὐ προσίενται ὀχεύειν, ἀλλ᾽ ἐν ταῖς μετὰ ταύτας ἑπτὰ ἡμέραις. τὰς γὰρ πάσας δοκεῖ σκυζᾶν ἡμέρας τέτταρας καὶ δέκα ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ποσὶ περὶ ἑκκαίδεκ᾽ ἡμέρας γεγόνηται τοῦτο τὸ πάθος.

Septenos dies canibus menſtrua ſoluuntur: ſimul & genitalia turgent. Verùm nondum admittunt mares: ſed ſequentibus diebus totidem. Omnes enim ferè videntur quaternis denis diebus catulire: quanquam etiam ſeptenis denis quædam ſic affectæ fuêre.

CAESAR.

Oportet intelligere, *intereà*, id eſt dum σκυζᾷ. Et quanquam quibuſdam duodecim, alijs ſeptemdecim attribuit: mediocritatem ſequutus eſt tamen: ſicut in legatis faciunt Iuriſconſulti. Illud obſerua, ac dubita: ſi implentur vno coitu, vt ſuprà dixit, quare repetunt? ſi non implentur, ſed ſeptem dies trahunt: quomodo aliquando duodecim catuli eadem hora exeunt? Dic. Implentur vno coitu quidem, ſed aliquando, & non ſemper: & intelligendum eſt per δυνατόν. Sicut cùm dicit ἔχει τάσιν, id eſt extendi poteſt. Item implentur vno coitu: verum eſt: ſed non omnibus catulis Imò alijs ſex diebus excipiunt ſemen, & concipiunt. Quæ enim numeroſam dant ſobolem: alia vere ſuperfœtant, vt lepus: alia hoc modo in coitus tractu, vt canis. Quomodo igitur paucis horis omnes exeunt? Quia natura maturum tempus partus effecit indifferenter per quinque dies: nam Laconicæ à quinquageſimo nono ad ſexageſimum tertium nullo diſcrimine pariunt.

CCLXXVII. ARISTOTELES.

Ἡ δ᾽ ἐν τοῖς τόκοις κάθαρσις, γίνεται ἅμα τοῖς σκυλακίοις τικτομένοις. ἔστι δ᾽ αὕτη παχεῖα καὶ φλεγματώδης· καὶ τὸ πλῆθος, ὅταν τίκωσιν, ἀπισχναίνεται ἔλαττον ἢ κατὰ σῶμα.

Exeuntibus catulis, vnà cum illis exit purgamentum craſſum muccoſum. Ac poſtquam pepererint, quantitate purgantur minore, quàm pro corporis portione.

CÆSAR.

Tres notabat in animalibus purgationes: vnam ordinariam, alteram ante coitum: tertiam poſt partum. In canibus duas: vnam ante coitum quam dixit: alteram poſt partum quam hîc dicit. Hoc enim id ſignificat: ἡ ἐν τοῖς τόκοις. Cuius rationem à tempore duplicem deſignat. Nanque inter pariundum cum catulis exire dicit: quæ ſit craſſa & muccoſa: poſt partum autem fluat: ſed tenuior & paucior. Poterat addere cruentam: rubidior enim eſt.

Φλεγματώδης Theodorus *pituitoſo*, rectè: ſed βλένναν intellexit Philoſophus, id eſt muccum craſſum. Theodorus non intellexit hanc partem: & omiſit τὸ πλῆθος: ſed & attribuit τὸ ἰσχναίνεται canibus, quæ exucciores fiunt à partu. Verùm cum dicit ἢ κατὰ τὸ σῶμα: quomodo fit vt tenuior ſim, quàm κατὰ τὸ μὲν σῶμα? Non poteſt id fieri. Itaque ſubticuit Theodorus omnia illa. Sed ἰσχναίνεται ἀντιτίθεται τῷ, παχεῖα. ἔλαττον ἀντιτίθεται τῷ λόγῳ τοῦ σώματος. Sic etiam ſunt duo antitheta, ἐν τοῖς τόκοις, τῷ, ὅταν τίκωσι: vbi quomodo coniungat duos numeros Theodorus ἰσχναίνεται, ὅταν τίκωσι. Atque ita eſt τὸ πλῆθος ἔλαττον ἢ κατὰ τὸ σῶμα ἀπισχναίνεται non ἀποχναίνεται ἔλαττον: & ἰσχναίνεται, ſucceſſionem attenuationis dicit: tenuius enim ſemper fit. Ac plus placet, vt legamus αὕτη, quàm αὐτή.

CCLXXVIII. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ γάλα αἱ κύνες ἴσχουσι πρὸ τοῦ τεκεῖν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἡμέρας πέντε. οὐ μὴν ἀλλ᾽ ἐνίαις, καὶ ἑπτὰ γίνεται πρότερον, καὶ τέτταρσι. χρήσιμον δ᾽ εὐθὺς ἐστὶ τὸ γάλα, ὅταν τέκωσιν.

Canes antequam pariant ferè dies quinque lac habent. Quanquam quibuſdam proueniat, & ſeptimo, & quarto. Atque à partu ſtatim vtile.

CAESAR.

CAESAR.

DVo dicit:tempus,& fubftantiam: temporis rationes tres fecundùm totidem tractus τῷ σκυζᾶν, & χρόνον.

Χρήσιμον: ad differentiam aliorum, quorum lac coloftratur.

CCLXXIX. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ Λακωνικὴ, μετὰ τὴν ὀχείαν τριάκονθ' ἡμέραις ὕστερον.

LAconica autem tricefimo die poft coïtum.

CAESAR.

QVoniam accelerant partum, accelerant etiam lac. Cum igitur fexagenos ferant dies, tricefimo ante partum lac habebunt: maluit à coïtu metiri.

CCLXXX. ARISRTOTELES.

Τὸ μὲν οὖν πρῶτον, παχύ ἐστι· χρονιζόμενον δὲ, γίνεται λεπτότερον.

INitio craffum: proceffu temporis tenuius fit.

CAESAR.

A Situ partium, & earum differentijs: à tempore χρονιζόμενον, non idem lac: quod videtur fignificare τὸ χρονιζόμενον: fed ipfius lactis τὸ ἴχνος à cane.

CCLXXXI. ARISTOTELES.

Διαφέρει δὲ παχύτητι τὸ κύνειον πρὸς τὸ τῶν ἄλλων ζώων, μετὰ τὸ ὕειον καὶ δασυπόδειον.

PRaftat caninum craffitudine alijs: poft fuillum, & generis leporini.

CAESAR.

EANDEM affectionem à generibus fuprà περὶ τὸ ἴχνος. Nunc ἀπὸ τῶν ἐχόντων.

Semper *δασύποδα* interpretamur *leporinum genus*: vt etiam leporem, etiam cuniculum accipiamus.

Διαφέρει non folùm differentiam fignificat, fed etiam præftantiam: διαφερόντως ἐξοχὴν fignificat.

CCLXXXII. ARISTOTELES.

Γίνεται δὲ σημεῖον καὶ ὅταν ἡλικίαν ἔχωσι τῆς ὀχεύσεως· ὥσπερ γὰρ τοῖς ἀνθρώποις, ἐπὶ τῶν θηλαῖς τῶν μαστῶν ἐπιγίνεται ἀνοίδησίς τις, καὶ χόνδρον ἴσχουσιν. οὐ μὴν ἀλλ' ἔργον, μὴ συνήθει ὄντι, καταμαθεῖν ταῦτα. οὐ γὰρ ἔχει μέγεθος οὐδὲν τὸ σημεῖον.

APpetens ætas ad coitum idonea deprehenditur argumentis, ficut & in homine. Extumefcunt aliquantifper papillæ mamillarum: & cartilagineam induunt duritiem. Verùm operofum eft imperitis hæc dignofcere. Neque enim vlla funt infigni magnitudine.

CAESAR.

SVPRA dicebat γίνεται σημεῖον περὶ τῆς ὀχείας. Nunc etiam ætatis ὀχευτικῆς indicia ponit à mamillis. Comparat homini. Nanque prodeunt papillæ & durefcunt.

Τὸ σημεῖον. Nota papillarum: nos inuoluimus omnia fimul: & infignem diximus magnitudinem: non ineptè opinor.

CCLXXXIII. ARISTOTELES.

Τῇ μὲν οὖν θηλείᾳ ταῦτα συμβαίνει· τῷ δὲ ἄρρενι, οὐδὲν τούτων.

ATque hoc fœminæ quidem euenit: at mari nihil eiufmodi.

C Æ S A R.

ALIAS enim notas habet mas quas proſequitur. Sed quare dixit οὐδὲν τούτων? cùm vnum tantùm ſignum dixit? Itaque dixit ἐπὶ τῇ θηλείᾳ. Sed fortaſſe legendum eſt ἐπ᾽ οὐθέτερον Atticè, pro ποιοῦτο: vt non ſolùm τοῦτο, non eueniat. Sed ne ἐπὶ quidem.

CCLXXXIV. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ σκέλος αἴροντες, οὐροῦσιν οἱ ἄρρενες, ὡς μὲν ἐπὶ τὸ πολὺ, ὅταν ἑξάμηνοι ὦσι. ποιοῦσι δὲ τινὲς καὶ ὕστερον τοῦτο, ἤδη ὀκτάμηνοι ὄντες, καὶ πρότερον ἢ ἑξάμηνοι. ὡς δὲ ἁπλῶς εἰπεῖν, ὅταν ὀχεύειν ἄρξωνται, αὐτὸ ποιοῦσιν.

Sed ſublato crure mingunt mares ferè ſexto ætatis ſuæ menſe. Hoc alij faciunt octauo. Etiam ſunt qui ante ſextum. Sed penè ſemper cùm incipiant coire id agunt.

C AE S A R.

NOtam marium ponit: ponítque differentiam temporis quæ reſpondeat ſuperioribus. Nam qui diutiùs geſtatur, diutiùs differat coïtum, coïtúſque notas.

CCLXXXV. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ θήλειαι, πᾶσαι, καθεζόμεναι οὐροῦσιν· ἤδη δέ τινες καὶ ἐπὶ τῶν, ἄρασαι τὸ σκέλος, οὔρησαν.

AT fœminæ conquiniſcentes vrinam reddunt omnes. Iam verò etiam quædam elato crure minxêre.

C AE S A R.

EXCEPIT à notæ communitate fœminas primùm: mox coniungit. Sed illud propriū maribus eſt omnibus, ſed non ſolis. Fœminis autem neque ſolis, neque omnibus. Toto autem genere non eſt ſemper: non enim ante menſem quintum. Noſtra *Vrania* aliquando pedem tollit.

Καθεζόμεναι *conſidentes* Theodorus. At ſi ita eſſet non poſſent mingere. Sed flectionem corporis indicauit. Latini dicunt *conquiniſcere*.

CCLXXXVI. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ καὶ κύων σκυλάκια δώδεκα, τὰ πλεῖστα· ὡς δ᾽ ἐπὶ τὸ πολὺ πέντε, ἢ ἕξ· ἤδη δὲ καὶ ἓν ἔτεκέ τις. αἱ δὲ Λακωνικαὶ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ὀκτώ.

PArit canis cumplurimos duodenos. Nam ferè niſi quinos, ſenóſve. Iam verò vnicum fuit qua pepererit. Laconicæ ferè octo.

C AE S A R.

FOETVVM numerum nunc. Τὰ πλεῖστα, videtur legiſſe Theodorus *complurimum*: imò verò rarò. Quanquam vidimus quatuordecim: tamen octo tantùm mammas habent. Vt etiam hîc Galenus definat comparare numerum fœtuum cum mamillis. Vnum verò peperiſſe multas vidimus.

CCLXXXVII. ARISTOTELES.

Ὀχεύονται δὲ αἱ θήλειαι, καὶ ὀχεύουσιν οἱ ἄρρενες, ἕως ἂν ζῶσιν. ἴδιον δὲ ἐπὶ τῶν Λακωνικῶν συμβαίνει πάθος. πονήσαντες γὰρ, μᾶλλον δύνανται ὀχεύειν, ἢ ἀργοῦντες.

COëunt tàm mares quàm fœminæ quandiu viuunt. Peculiare verò id Laconicis. Laboribus enim exercita plus valent ad coëundum quàm deſides.

C AE S A R.

TEmporis ſpatium declarat vt in alijs: proprietatem Laconicis aſſignat. Sic ſunt quædam animalia quæ fiunt deſidia deteriora, vt aſini, & mulæ. Quædam labore libidiniſiora: arrigunt

gunt enim plus equi, excitati scilicet calore. Nam canes calescunt Laconicæ laborantes: at desides pinguescunt. Pinguedo autem est sanguis diluxior, aut frigidior.

Πονήσαντες. Theodorus intelligit *post laborem* meliùs coïre. Et ἀργοῦντες *per otium* est interpretatus. Verùm Aristoteles non vnum actum dicit. Neque nisi per otium quisquam coëat. Quis enim currens coeat? Sed ita intelligit: assiduo labore exercitas, quàm ignauas promptiùs coire. Itaque meliùs coëat venatu fracta Laconica otiosa biduo, quàm deses, si à cursura venatica redeat. Itaque in aoristo posuit πονήσαντες: quia per otium coëunt. In præsenti autem Α'ργοῦντες, vt desidis vitæ tractum narret.

CCLXXXVIII. ARISTOTELES.

Ζῇ δὲ τῶν Λακωνικῶν κυνῶν ὁ μὲν ἄῤῥην, ἔτη δέκα· ἡ δὲ θήλεια, περὶ ἔτη δώδεκα· τῶν δὲ ἄλλων κυνῶν αἱ πλεῖσαι, περὶ ἔτη τεσσαρακαίδεκα, ἢ πεντεκαίδεκα· ἔνιαι δὲ καὶ εἴκοσι. διὸ καὶ Ο'μηρόν τινες οἴονται ὀρθῶς ποιῆσαι, τῷ εἰκοσῷ ἔτει ἀποθανόντα τὸν κύνα τοῦ Ο'δυσσέως.

Viuit Laconicus canis annos decem: fœmina duodecim. Aliarum maxima pars quatuordecim, aut quindecim. Quædam viginti. Iccirco aiunt Homerum rectè fecisse qui scripserit canem Vlyssis anno vicesimo esse mortuum.

CÆSAR.

Nunc à vita. Mirum verò fœminas, vt plurimum maribus imbecilliores, & quarum vitæ partus multum detrahat, maribus tamen esse longæuiores: cuius rei postea reddet rationem. At intellige in Laconico genere. Videtur tamẽ & reliquarum fœminarum ad vicesimum vsque annum pertrahere. Nam semper addidit articulum fœminarum *αἱ*: quod neglexit Theodorus, quemadmodum & numerum annorum, *quindecim.* Dicẽdum tamen ex exemplo canis Vlyssis etiã mares comprehendisse Philosophum.

CCLXXXIX. ARISTOTELES.

Ε'πὶ μὲν οὖν τῶν Λακωνικῶν, διὰ τὸ πονεῖν τοὺς ἄῤῥενας μᾶλλον, μακροβιώτεραι αἱ θήλειαι τῶν ἀῤῥένων· ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων, λίαν μὲν οὐκ ἐπίδηλον· μακροβιώτεροι δὲ ὅμως οἱ ἄῤῥενες τῶν θηλειῶν εἰσιν.

In genere Laconum mares quàm fœminæ ob labores minùs diu viuunt. In alijs haud sanè compertum est. Verùm mares longæuiores.

CAESAR.

Affectio vitæ & ratio. Laborem autem intelligit κατ' ἐξοχὴν, per excessum: mares diutiùs viuunt: quia sunt perfectiores. De qua re alibi à nobis, & suo loco fusiùs disputatum est.

CCXC. ARISTOTELES.

Ο'δόντας δὲ κύων οὐ βάλλει πλὴν τοὺς καλουμένους κυνόδοντας· τούτους δὲ, ὅταν ὦσι τετράμηνοι, ὁμοίως αἵ τε θήλειαι καὶ οἱ ἄῤῥενες. διὰ δὲ τὸ τούτους μόνους βάλλειν, ἀμφισβητοῦσί τινες. οἱ μὲν γὰρ, διὰ τὸ δύο μόνους βάλλειν, ὅλως οὔ φασι· χαλεπὸν γὰρ ἐπιτυχεῖν τούτοις· οἱ δὲ, ὅταν ἴδωσι τούτους, ὅλως οἴονται βάλλειν καὶ τοὺς ἄλλους.

Dentes canis præterquam eos qui canini *dicuntur, nullos mutat: atque illos sanè quarto quàm nati sunt mense, tàm mas, quàm fœmina. Igitur contrario modo sentiunt aliqui: propterea quòd hos solos mutat. Ac quidam iccirco negant vllum omnino mutare. Quidam cùm hos obseruârint, putant cæteros quoque mutare.*

CAESAR.

Repetit hanc historiam à secundo libro: festiua sanè est. Quos latuit mutatio caninorum, putant nullum mutari. Qui eam obseruârunt, putant idem cæteris euenire.

Α'μφισβητοῦσι: *circumititare* propriè sonat id verbum. Metaphora ab ijs qui iter ignorant: vna eadémque caussa est, & quare negant, & quare affirment. Itaque cùm dicit ἀμφισβητοῦσι apposuit caussam, quare hos solos mutet.

Theodorus

Theodotus addidit de ſuo leuiter nimis illa verba : *Cùm enim paucos reperire difficile ſit.* Imò facile eſt reperire. Sed obſeruare non venit in mentem.

CCXCI. ARISTOTELES.

Τὰς δὲ ἡλικίας ἐκ τῶν ὀδόντων σκοποῦσιν. οἱ μὲν γὰρ νέοι, λευκοὺς καὶ ὀξεῖς ἔχουσιν· οἱ δὲ πρεσβύτεροι, μέλανας καὶ ἀμβλεῖς.

ÆTates à dentibus indicant. Iuniores candidos & acutos habent. Seniores atros & obtuſos.

CAESAR.

QVONIAM tractum vitæ hîc contemplatur, & notas debuit apponere. Ruffeſcunt autem canini ab radice omnium primi : primores autem etiam nigreſcunt & putrent, ac cadunt præſertim domeſticis, quibus res calidæ in cibum dantur. Ac potiſſimum carnium vſu putrent, anhelitus fœtet, oculi λημῶσι.

CAPVT VIGESIMVM-PRIMVM,

Coïtus, partus, & ætas Boum.

CCXCII. ARISTOTELES.

Βοῦς δὲ πληροῖ μὲν ὁ ἄῤῥην ἐκ μιᾶς ὀχείας.

Bos mas vno initu implet.

CAESAR.

SIVE partes, ſiue mores contemplere, hiſtoria canum importunè interceſſit. Conueniunt enim boues cum capris, & ouillo genere, cornibus, dentibus, vngulis, ruminatione. Diſtant his omnibus à cane: gregatim paſcuntur : herbiuora ſunt : lacte & fœtura alunt nos: poſtremò etiam carnibus. De cane nihil tale ſumas. Hiſtoriam igitur bouis tractat : atque rectè incepit à coïtu. Eſt enim principium generationis, tanquam actio.

CCXCIII. ARISTOTELES.

Βαίνει δὲ σφοδρῶς, ὥστε συγκάμπτεσθαι τὴν βοῦν. ἐὰν δὲ ἁμάρτῃ τῆς ὁρμῆς, εἴκοσιν ἡμέρας διαλείπουσα, προσίεται πάλιν ἡ θήλεια τὴν ὀχείαν.

INſcendit autem violenter ita, vt vacca ſeſe concurvet. Quòd ſi ipſa errore aliquo impetus illius euentum non fuerit aſſequuta, viceſimo poſt die coïtum deintegro repetit.

CAESAR.

AT fœmina non vno initu impletur. Ponit cauſſam: propter vim tauri : quæ tanta eſt vt extinguatur eo impetu, & auertat eum per viginti dies.

Συγκάμπτεσθαι. *Kάπτω curuo :* collecta enim ſpina non excipit impetum maris. Et ſuum extinguit nulla facta conceptione.

Ἁμάρτῃ : *pererrauerit* Theodorus, peſſimè. Significat enim vagationem, non peccatum : *ſi tum voti compos non fuerit.*

Τῆς ὁρμῆς. Τῆς *illius, tunc.*

CCXCIV.

CCXCIV. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν πρεσβύτεροι τῶν ταύρων, οὐδ' ἀναβαίνουσι πλεονάκις ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἐὰν μὴ ἄρα διαλιπόντες· οἱ δὲ νεώτεροι, καὶ τὰς αὐτὰς [βιάζονται] πλεονάκις, καὶ ἐπὶ πολλὰς ἀναβαίνουσι, διὰ τὴν ἀκμήν.

Seniores tauri eandem eadem die non inscendunt, sed intermittunt. At iuniores, tùm easdem sæpiùs vim afferunt, tùm multas ineunt, robore suo incitati.

CAESAR.

PONIT admissariorum differentiam ab ætate. Nam seniores vnam modo & semel, & interiectis diebus. At iuniores, & vnam sæpiùs, & multas, & eadem die.

Οὐδ' ἀναβαίνουσι: οὐδὲ breuitas. Vult dicere, non solùm, non ineunt, sed ne ascendũt quidem, idest ne tentant quidem: nisi sit οὐκ pro οὐδέ.

Dixit ibi πλεονάκις malè: quoniam est ἅπαξ tantùm: at bis non est πλεονάκις.

Ἐὰν μὴ ἄρα διαλιπόντες, intelligit dies: non interualla eiusdem diei. Ἄρα, ornatus est.

Βιάζονται, quoniam siue primo initu concepit respuit marem: siue non concepit differt in diem vicesimum, extincto desiderio. Theodorus addidit de suo, *petunt*: cui verbo adiunxit πλεονάκις.

CCXCV. ARISTOTELES.

Ἥκιστα δὲ λάγνον τῶν ἀρρένων ἐστὶ βοῦς.

Marium, minimè libidinosum animal est taurus.

CAESAR.

VTINAM hoc non dixisset. Nam etiam hominem adorti petunt, ciéntque pugnam: eámque denuntiant arena pede sulcata: atque excitata, & pugnam vsque ad necem. Et sæpiùs vno die vnam aut multas inuadit. Sed vult dicere propter secessionem quam facit: & quia negligit fœminas multo tempore.

CCXCVI. ARISTOTELES.

Ὀχεύει δὲ ὁ νικῶν τῶν ταύρων· ὅταν δ' ἐξαδυνατήσῃ διὰ τὴν λαγνείαν, ἐπιτίθεται ὁ ἡττώμενος, καὶ κρατεῖ πολλάκις.

Qui vicit coïtum exercet, in quo cùm præ libidine viribus fuerit destitutus, inuadit eum victus, ac sæpenumero superat.

CAESAR.

Victoria ferocem: coïtus repetitus abundéque libidinatum occupat langor. Itaque succumbit victo: vt in præmio victoriæ sit etiam euentus τῆς ἥττης, si sine modo fiat.

CCXCVII. ARISTOTELES.

Ὀχεύει δὲ τὰ ἄρρενα, καὶ ὀχεύεται τὰ θήλεα, ἐνιαύσια ὄντα πρῶτον, ὥστε καὶ γεννᾶν· οὐ μὴν τό γε ὡς ἐπιτοπολὺ, ἐνιαύσιοι καὶ ὀκτάμηνοι· τὸ δὲ ὁμολογούμενον μάλιστα, διετεῖς.

Initia coëundi tàm mari quàm fœminæ anniculis: ita vt etiam generent. Non tamen hoc frequenter euenit, aut annum, aut octauum mensem natis. Sed quod potissimùm confessum est bimis.

CAESAR.

ÆTates ad coïtum narrat tres: octimestris, anniculi, bimi. Illas duas rariores: hanc autem frequentem. Dicit enim ὁμολογούμενον *quod omnes confitentur*: ergo est frequentissimus partus & receptus: vbi notabis mendum in Codice οὐ μὴν ἀλλά τό γε ὡς ἐπιτοπολύ: immò falsum est hoc: magna ex parte euenite vt octimestres coëant, ὥστε καὶ γεννᾶν. Nam quare addidisset μάλιστα ὁμολογούμενον? Et infrà ait minores ἐνιαυσιαίων non coïre nisi prodigiosè. Theodorus hunc errorem est sequutus: quare tollendum est ἀλλά.

CCXCVIII.

CCXCVIII. ARISTOTELES.

Κύει δὲ, ἐννέα μῆνας, δεκάτῳ δὲ τίκτει. ἔνιοι δὲ διισχυρίζονται δέκα μῆνας κύειν, ἡμερῶν ὀλίγων. ὃ τι δ᾽ ἂν ἔμπροσθεν ἐξενεχθῇ τῶν εἰρημένων χρόνων, ἐκβόλιμόν ἐστι, καὶ οὔτε ζῇ ἔτι, οὔτε θέλει ζῆν, κἂν μικρὸν προτερήσῃ τῷ τόκῳ. μαλακαὶ γὰρ καὶ ἀτελεῖς γίνονται αἱ ὁπλαί.

Gerit nouē menſes, parit decimo. Quidam affirmant decem menſes geſtare, paucis diebus demptis. At quod citra dicta tempora editū fuerit, abortus eſt. Quin etiam ſi vel tantillum anteuerterit partus tempus, neque viuit, neque poteſt viuere. Ipſæ enim vngulæ quoque admodū ſunt imperfectæ tunc.

C AE S A R.

NVNC vteri tempus, idque neceſſarium. Quod quoniam duabus erit ſententijs diſceptabile, vt modeſtè loqueretur, cùm oſtenderet vitulorum imperfectionē, complexus eſt vtrunque tempus, tàm confeſſum, quàm controuerſum. Cùm dixit ἔμπροσθεν τῶν εἰρημένων χρόνων. Vbi nota χρόνον ſignificare terminum temporis, non temporis tractum. Nam ante δέκα μῆνας, vt dicit, eſſet ante conceptionem, neque intra: ſic enim potes dicere. Nam quod legitimè naſcitur, intra tempus naſcitur.

Ἐξενεχθῇ. Theodorus, *præcurrerit*: peſſimè: & omiſit, οὔτε θέλει ζῆν. Quod & alibi dicit, & Plato in *Phædro* de arboribus. Οὐ βούλονταί με διδάσκειν. Omiſit autem Theodorus tanquam ſuperfluum ac repetitum. Sed ita eſt, *Neque viuit, neque poteſt viuere.* Sic enim καὶ οὐ ζῇ, οὔτε θέλει ζῆν.

Ἀτελεῖς, *præmollem* Theodorus addidit de ſuo. Ὁπλαὶ, autem poſuit pro χηλαὶ Philoſophus.

Προτερήσῃ: *maturauerit*, Theodorus: malè, nunquam enim peiùs loquutus eſt: imò feſtinârit: nihil enim malè maturatur. Itaque veteres addebant præpoſitionem: *præmaturum.*

Διισχυρίζονται: quod alibi μάχονται: *affirment* Theodorus, optimè. Ἰσχυρὸν enim firmum.

Ἐκβόλιμον: mira vox. Nam qui dies extra legem anni ſunt, ἐμβόλιμοι dicuntur. Habemus ἐμβόλια ad venatoria retia pertinentia apud Pollucem in Quinto. Doctiſſimus Hermolaüs cùm omnia excuteret loca quæ ad hanc vocem pertinent, horum duorum non meminit.

CCXCIX. ARISTOTELES.

Τίκτει δ᾽ ἓν τὰ πλεῖστα, ὀλιγάκις δὲ δύο. καὶ τίκτει καὶ ὀχεύει ἕως ἂν ζῇ.

Parit vnum ferè: rarò duos. Parit verò atque coit quoad viuit.

C AE S A R.

SI parit coïuit. Itaque peruerſo ordine ſcripſit. Niſi dicas tanquam cauſſam addere. Sed Theodorus diſpoſuit optimè.

CCC. ARISTOTELES.

Ζῇ δ᾽ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περὶ πεντεκαίδεκα ἔτη ἡ θήλεια· καὶ ἄρρενες δὲ, ἐὰν ἐκτμηθῶσιν. ἔνιαι δὲ ζῶσι καὶ εἴκοσιν ἔτη, καὶ ἔτι πλείω, ἐὰν εὐτραφῆ ἔχωσι τὸ σῶμα· καὶ γὰρ τῶν βοῶν τοὺς τομίας ἐθίζουσι, καὶ καθιστᾶσι τῶν βοῶν ἡγεμόνας, ὥσπερ τῶν προβάτων. καὶ ζῶσι πλείω χρόνον τῶν ἄλλων, διά τε τὸ πονεῖν, καὶ διὰ τὸ νέμεσθαι ἀκέραιον νομόν. ἀκμάζει δὲ μάλιστα πεντάετης ὤν. διὸ καὶ Ὅμηρόν φασι πεποιηκέναι τινὲς ὀρθῶς, ποιήσαντα, -: ἄρσενα πενταέτηρον· καὶ τὸ -: βοὸς ἐννεώροιο. δύναται γὰρ ταυτόν.

Quindecim annos circiter viuit magna ex parte fœmina. Item mares ſi caſtrentur: aliquæ etiam ad viginti, aut etiam plures: ſi nitidiore ſint corporis habitu. Exectos mares aſſueſaciunt armentis ducſandis. Quemadmodum in genere ouillo. Ij diutiùs quàm cæteri viuunt: propterea quòd neque laborant, & ſinceriore pabulo veſcuntur. Flos ætatis anno quinto. Itaque rectè feciſſe iudicant Homerum, qui ita ſcripſerit,

- matem quinquennem: *& illud*

-: bouis luſtralis.

Idem enim ſignificare.

CAESAR.

CAESAR.

VITAE tractum & differentiam à sexu: ab arte: tùm ætatis florem: & publico, & Homeri Poëtæ testimonio vno atque altero.

Malè interposuit ἔτεα καὶ εἴκοσι. Nam redit ad mares: & reddit rationem. Castrati enim venere abstinent: & duces constituti non laborant. Quæ ratio etiam canibus accomodari potest. Et quia pabuli sinceritate vitabant morbos.

Ἐπιπολύ. Non sumus hìc interpretati per, *ferè*. Quoniam annorum numerus ibi est: ne eò referretur: vt esset, *ferè quindecim*.

Εὔφορον τὸ σῶμα: sicut εὔεκτον. Etiam vulgus dicit. *Benè me gero:* non vt Latini pro *rectè ago*. Sed εὖ ἔχω. Nam imbecillibus & languentibus corpus oneri est, anima fastidio.

Ὥσπερ τῶν προβάτων: nota breuitatem. Neque enim ouium ducem constituunt bouem, sicut armenti: sed sicut suum ducem ouium.

Erat mendum in Codice. Διά τε τὸ πονεῖν: scribe τὸ μὴ πονεῖν. Prima ratio. Nam labor exhaurit humidum naturale: & extinguit calorem cuius illud sedes est. Sic etiam suprà in Laconicis canibus, qui plus laborabant, minùs viuebant. Quare pessimè consuluit Theodorus sententiæ Philosophi, qui sic interpretatus est. *Qui plus temporis quàm cæteri viuunt vsu exercitij.* Malè enim πόνον exercitium dixit. Est enim læsio neruorum motiuorum: sicut ἀλγηδὼν sensitiuorum. At exercitium salubre est: & pars caussæ actiuæ sanitatis. Et malè omisit, τὸ, μή. Altera ratio: ἀκήρατον. Theodorus pessimè, *copiam*, interpretatus est. Non enim est ἄφθονον. Quantitas hoc significat, quæ possit esse mala. At ἀκήρατος bona qualitas impermista & pura, bonum succum gignitura. Nam ἐξ ἀφθονίας potest esse πλῆθος κακοχυμίας. Ex ἀκηρατότητος, non nisi εὐχυλία. Nam est τὸ μὴ κεκραμένον, παρὰ τὸ κηρίον. Latini, *sincerum*, à melle defecato à cera, sine cera. Nam Laurentius Valla ludit nos: cùm negat præpositionem illam componi. Non enim meminerat huius vocis: *simplex*, *sinciput*. Infrà in Octauo sic vocat aquam puram in historia Camelorum. Ἂν γὰρ καθαρὸν ᾖ τὸ ὕδωρ καὶ ἀκήρατον. Nam si sit purum: quare malit Valla mel cum cera, quàm mel purum? An Plinius putârit, mel cerosum, quàm sine cera, vt esset sincerum? Pascuntur enim sinceriorem pastionem: propterea quòd & recentem, & non pulueratam, non sabulatam, non cariosam, vt boues operarij: eámque eligit quam malit.

Ἀκμάζει: flos ætatis.

Ὅμηρον πεποιηκέναι ποιήσαντα: vbique sic loquitur de Poëtis. Quanquam hìc nihil facit Homerus, sed factum recitat: figmenta enim ποιεῖ. Quoniam neque sunt: eorúmque magna pars esse nequit.

Βοῦς ἐννέωρος. Virgilius: *perpetui tergo bouis, & lustralibus extis:* non quibusuis lustrabantur, sed ijs quæ essent quinquennes. Quoniam *eximias victimas* dicebant, & *egregias* quas è grege eximerent, Ἐννέωρον autem significat ἐννεάζοντα, νέαν ὥραν ἔχοντα: idest annum quintum. Coloni tamen putant, sextum annum afferre plus & virium, & patientiæ. Sed plus probant quintum: quoniam & is, & sequens sunt præstantiores. At sextum minùs probant: propterea quòd quintus iam abierit: septimus minùs vtilis sit.

CCCI. ARISTOTELES.

Τοὺς δ' ὀδόντας βάλλει βοῦς διετὴς, καὶ οὐκ ἀθρόους, ἀλλ' ὥσπερ ἵππος.

Dentes mutat bos anno altero ætatis suæ, non vniuersos: sed vt equus.

CAESAR.

Signa nunc ætatis ponit: vbi dixit καὶ οὐκ ἀθρόους. Quoniam bimum mutare dentes, neque distinxit tempora: iccircò explicauit planiùs.

Caue verò sic scribas vt Theodorus: *nec vniuersos, vt equus.* Posses enim intelligere, equum

vniuerſos mutare: quaſi, *vt*, aduerbium ſimilitudinem referat vocis, *vniuerſos*, non autem negationem, *nec*. Itaque prudentiùs fecit Philoſophus cùm addidit ἀλλά.

Ὥσπερ, non eſt plena ſignificatio dentium: quoniam carent ſuperioribus: ſed interuallorum. In Codice Theodori Latino mendum vt puto à Librario: *emittit*: ſcribe, *amittit*.

CCCII. ARISTOTELES.

Τὰς δὲ ὁπλὰς, ὁπόταν ποδαγρᾷ, οὐκ ἀποβάλλει, ἀλλ' οἰδεῖ μόνον σφόδρα τοὺς πόδας.

Vngulas, cùm dolore pedum laborat, non amittit: ſed tumeſcunt valde ei pedes.

CAESAR.

PROPTEREA quòd equos videmus vngulas amittere: pars hæc ad ſanitatem pertinet: quæ eſt affectio viuentis. Vita cauſſa finalis generationis: generatio materia ſubiecta libri: τὸ ὑποκείμενον cauſſa materialis huius libri.

Οἰδεῖ. Quoniam à pituita, & mucco laborant: ποδαγρίζοντες maximè: priuatim ab eo humore tumores οἰδήματα, nodi.

CCCIII. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ γάλα, εὐθὺς ὅταν τέκῃ, χρήσιμον γίνεται· ἐμπροσθεν δ' οὐκ ἔχει γάλα. τὸ δὲ πρῶτον γινόμενον γάλα ὅταν παγῇ, οὕτω γίνεται σκληρὸν, ὥσπερ λίθος· τοῦτο δὲ συμβαίνει, ἐὰν μή τις μίξῃ ὕδατι.

Lac poſt partum vtile eſt: ante id tempus non habet lac. Primum quodque lac vbi concreuerit, adeo durum fit quaſi lapis. Quod ita demum contingit, ſi quis ei aquam non admiſceat.

CÆSAR.

TRES lactis affectiones: à cauſſa finali vtilitatem: à tempore: quoniam non vt canes ante partum lac habet. Et tertia à partium poſitione: id enim concretio eſt: huic addit artem aquæ indendæ: ſimul innuit cauſſam duritatis: ob calorem qui diluitur aquæ frigore. Quomodo igitur vtile eſt ſi coït in lapidis duritiam? Nam intelligit coloſtrationem, quæ fit ſtatim ab ipſo partu. Plinius in viceſimo octauo bubuli lactis copioſè exequitur virtutes. Hanc verò partem ita expreſſit ex Philoſopho, in vndecimo. *Bos*, inquit, *ante partum lac non habet: ex primo ſemper à partu coloſtra fiunt: quæ ni admiſceatur aqua, in pumicis modum coeunt duritia.* Primum igitur lac intellige quod exprimitur ſtatim à partu. Eſt autem coloſtra prima à partu ſpongioſa denſitas lactis, quæ in bubulo magis cogitur quàm in cæteris.

Deeſt in Codice τοῦ εὐθὺς ὅταν τέκῃ. Nam ſi anteà non habet, quis non videt eſſe ſuperfluum τὸ, ὅταν τέκῃ, niſi addatur circunſtantia τοῦ εὐθύς?

CCCIV. ARISTOTELES.

Νεώτεραι δ' ἐνιαυσιαίων οὐκ ὀχεύονται, πλὴν ἐάν τι τερατῶδες, ἤδη δέ τινες καὶ τετράμηνοι ὠχεύθησαν.

Minores anniculis non coëunt iuuencæ, niſi prodigioſè. Nam & quadrimeſtres aliquæ initum paſſæ ſunt.

CAESAR.

SVprà meliùs collocâſſet. Nam quamobtrem ordinariè ſuprà ponebat etiam octimeſtres coïre? Theodorus infeliciter hæc vertit: cùm dixit, *recentior*: & illud, *niſi oſtenta*: imò oſtentui: neque aptè ſignificat quod vult.

CCCV. ARISTOTELES.

Ἄρχονται δὲ τῆς ὀχείας περὶ τὸν Θαργηλιῶνα μῆνα καὶ τὸν Σκιρροφοριῶνα αἱ πλεῖσται. οὐ μὴν ἀλλ' ἔνιαι καὶ μέχρι τοῦ μετοπώρου κυΐσκονται.

Menſe Aprili & Maio coïre incipiunt plurimæ. Verùm & aliquæ ante Autumnum non implentur.

CAESAR.

CÆSAR.

NVNC statuit tempus. Μέχρι τοῦ μετοπώρου κυΐσκονται. Dura loquutio: si τὸ μέχρι tractum significat: significaret enim gerere. Sed κυΐσκειν est κύουσαν γίνεσθαι. Quomodo autem in Autumnum vsque fit prægnans? per negationem nos expressimus: & per præpositionem, *ante:* Theodorus per verbum, *coire*. Sed κυΐσκειν est post ὀχεύεσθαι: & κύειν, post κυΐσκειν. Itaque qui verba in σκω inchoatiua dixêre, non errâsse in libris de *Caussis linguæ Latinæ* ostendimus.

CCCVI. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ πολλαὶ κύωσι, καὶ προσδέχωνται τὴν ὀχείαν, σφόδρα δοκεῖ σημεῖον εἶναι καὶ χειμῶνος καὶ ἐπομβρίας.

Cum multa sunt grauida, atque initum morantur, ratum argumentum videtur esse & tempestatis, & imbrium.

CÆSAR.

NVNC affectiones coïtus activæ: id est quæ extra se significant. Σφόδρα, *firmum*. Χειμῶνος, *tempestatis*, potiùs quàm, *hyemis*. Non quia ver tum calet magis, magisque siccum: itémque æstas. Quare contrariam temporis φύσιν sequi par est. Iccircò igitur facilè patiuntur. Quoniam plus pruriunt: atque libidine magis incenduntur.

CCCVII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ συνήθειαι γίνονται μὲν ταῖς βουσὶν, ὥσπερ ταῖς ἵπποις ἧττον δέ.

Menses soluuntur vaccis, vt equabus, sed minùs.

CÆSAR.

BREVITATI studens non repetit communes naturas: sed legat eo loci, quem iam declarauit. Συνήθειαι, *consuetudines*, id est, *menstrua*. Ita Galli honesta voce, *flores:* alij *casum* dicunt: pudentiores fœminæ *ægritudinem:* liberiùs qui loquuntur in Vasconia vocant menstruatas, *Rutenenses*. Itali *Marchionatas*.

CAPVT VIGESIMVM-SECVNDVM,

Coïtus, & partus equorum, & ætas.

CCCVIII. ARISTOTELES.

Ἵππος δ' ἄρχεται ὀχεύειν, ὁ μὲν ἄρρην, διετής· καὶ ἡ θήλεια, διετὴς ὀχεύεσθαι. ταῦτα μέντοι ὀλίγα ἐστὶ, καὶ τὰ ἔκγονα τούτων ἐλάττω καὶ ἀσθενικώτερα· ὡς δ' ἐπιτοπολὺ ἄρχεται ὀχεύειν, τριετεῖς ὄντες, καὶ αἱ ἵπποι ὀχεύεσθαι. καὶ ἐπιδιδόασι δὲ ἀεὶ πρὸς τὸ βέλτιον τὰ ἔκγονα γίνεσθαι, μέχρι ἐτῶν εἴκοσι.

Equus, & mas, & fæmina coïre incipiunt bimi. Quanquam hoc haud sæpè fit. Eorum quoque proles tùm minor, tùm infirmior. Sed ferè treis annos natis initium veneris est, vtrique sexui: ac proficiunt pullis subinde melioribus generandis ad annum vsque vicesimum.

CÆSAR.

PRIMVM de equis, & bobus in communi suprà. Deinde priuatim de bobus texit historiam: nunc de equis. Ab ætate incipit: ponit duas: ponit euentum in pullis: postremò proficere pullis melioribus generandis ad vicesimum vsque annum: quod fal-

sum est. Vetuli equi tristi facie pullus est oculis cauis: rugoso collo: anhelitu breuiore: citiùs ducit ilia: citò deficitur viribus: seriùs domatur.

Καὶ ἐπιδιδόασι δ' ἀεὶ πρὸς τὸ βέλτιον τὰ ἔκγονα γινόμενα: aut ipsi equi ἐπιδιδόασι πρός. τὸ τοῦτο δ' ἐστὶ τὰ ἔκγονα γινόμενα βέλτιον: aut τὰ ἔκγονα ἐπιδιδόασι: vtrunque dicas, nihil refert. Aptiores sanè ait esse parentes, quibus præstantiores pulli gignantur.

Dixit βέλτιον, non βελτίω: vt præstantiam illam, vtrique communicaret & pullis, & parentibus: meliùs generentur plus est, quàm meliora.

CCCIX. ARISTOTELES.

Κύει δ' ἕνδεκα μῆνας, δωδεκάτῳ δὲ τίκτει.

GErit menses vndecim, parit duodecimo.

C AE S A R.

VErsum integrum facias: κύει δ' ἕνδεκα μῆνας δωδεκάτῳ δέ τε τίκτει.

CCCX. ARISTOTELES.

Πληροῖ δ' ὁ ἵππος οὐκ ἐν τεταγμέναις ἡμέραις, ἀλλ' ἐνίοτε μὲν ἐν μιᾷ, ἢ δυσὶν, ἢ τρισίν. ἐνίοτε δὲ, πλείοσι. θᾶττον δ' ἐπιβαίνων πληροῖ ὄνος, ἢ ἵππος.

IMplet equus non certo dierum numero: sed aliquando vno, aut altero, aut tertio, aut pluribus: asinus autem celerius.

C AE S A R.

SPatium metitur implendi. Et comparat asino. Cum tamen mirum sit. Nam asina maris genitale semen ferè abijcit à coitu: nisi fuste agitetur.

Commodissimè Theodorus per contrarium sensum transtulit: *seriùs certè quàm asinus*. Cum esset θᾶττον ὄνος ἢ ἵππος: vt historiam continuaret comparando: non quasi aliam annecteret historiam. Nam commodiùs compares hîc equum asino: quàm asinum equo: neque enim de asino agitur. Etiam ἐπιβαίνων omisit Theodorus rectissimè: nam παρέλκει: quonam enim modo impleret si non ineat?

CCCXI. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ ὀχεία οὐκ ἐπίπονος τῶν ἵππων, ὥσπερ ἡ τῶν βοῶν.

EQuorum coitus non est laboriosus, veluti boum.

C AE S A R.

NEque enim mouetur fœmina: neque συγκάμπτεται.

CCCXII. ARISTOTELES.

ΛΑγνίστατον δὲ ἐστὶ τῶν θηλειῶν καὶ τῶν ἀρρένων ἵππος μετ' ἄνθρωπόν ἐστιν.

SAlacissimum est omnium, & marium, & fœminarum, genus equorum, præter hominem.

C AE S A R.

PRoptereà quòd etiam prægnans equa coït: & equus toto anni tempore præsto est, atque etiam propensus. Dixit ἀρρένων καὶ θηλειῶν. Quoniam canis mas multò est salacior: attentat etiam mares. Sed fœmina non item. Contrà tauri continentiores, adeò vt etiam fœminas relinquant.

CCCXIII. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ τῶν νεωτέρων ὀχεία, γίνεται παρὰ τὴν ἡλικίαν, ὅταν εὐβοσία καὶ ἀφθονία γένηται τροφῆς.

EXcitantur ad coïtum, præter ætatis rationem, iuuenci equi, cū & bono & largo pabulo luxuriāt.

CAESAR.

CAESAR.

SVprà meliùs posuisset cùm ætatem tractabat ad coitum idoneam: hic addit eius rei rationem: pabulum scilicet, idque & bonum, & vber: vtrunque vt sit τὸ εὖ, καὶ τὸ πολύ.

CCCXIV. ARISTOTELES.

Ἔστι μὲν οὖν ὡς ἐπιτοπολὺ μονοτόκος. τίκτει μέντοι ποτὲ καὶ δύο τὰ πλεῖστα. ὁ ἡμίονος δὲ ἤδη ἔτεκέ τις δύο ἃ κρίνουσιν ἐν τέρασιν.

Raro plures vno parit: parit aliquando etiam geminos, sed nunquam plures: sicut & mula quædã quæ geminos peperit. Quod prodigiosum censetur.

CAESAR.

NVmerus fœtus: duplex monstrum fit in mula & parete, & duo. Ἐνίοτε τὰ πλεῖστα. Ἐνίοτε, tempus. Τὰ πλεῖστα pullorum numerum dicit. Theodorus pessimè, vt semper vertit τὰ πλεῖστα, *complurimum. Complurimum* si Latinum est, significat πλειστάκις. Sed τὰ πλεῖστα Aristoteles vltimum pullorum numerum dicit. Sicut de Leone infrà, hoc eodem libro, τὰ μὲν πλεῖστα ἕξ. Item de vulpe: & alibi libro Septimo.

CCCXV. ARISTOTELES.

Ὀχεύει μὲν οὖν ἵππος ὁ τριακοντάμηνος· ὥστε δὲ καὶ γεννᾶν ἀξίως, ὅταν παύσηται βάλλων. ἤδη δέ τινες καὶ βάλλοντες ἐπλήρωσαν, ὥς φασιν, ἂν μὴ φύσει ἄγονοι τυγχάνωσιν ὄντες.

Coit equus etiam tricesimo mense ætatis suæ: ita vt post dentium mutationem sese digna generet. Iam verò etiam dum amitterent adhuc dentes impleuerũt, vt aiunt, nisi sua natura steriles fuerint.

CAESAR.

REPETIT hîc quod suprà: vbi meliùs coniunxisset. Sed meminerimus quod dicebat. Non omni animali simul & coitus initia contingere, & facultatem generandi. Itaque tricesimo mense incipit primores dentes, duos superiores, & duos inferiores mutare. Sed non tum eum generate dicit. Sed ὅταν παύσηται. Subdit deinde historiã generationis: etiam ante id tempus: sed mirificè loquutus est. Dixit enim ἐπλήρωσαν in præterito: posteà addidit: ἂν μὴ φύσει ἄγονοι τυγχάνωσι: sed si implêrunt, non fuêre ἄγονοι. Si de futuro loqueretur, potuisset sic addere, sed quod actum est narrat. Vult dicere hoc factum esse, & fieri posse: si autem eueniat vt non impleant, impedimento esse naturæ defectum. Vult etiam dicere factum esse à multis, & perfectum à pluribus: à quibus autem non fit perfectum, eos natura defectos fuisse.

Βάλλοντες, non significat actum, sed tempus: à tricesimo mense vsque ad quartum & quinquagesimum: tunc enim sunt βάλλοντες: atque vtilissimi vt mox dicet.

Γεννᾶν ἀξίως: vt essent digna genere, neque degenerarent. Theodorus infeliciter hanc vertit partem. *Sed quoad dignè generare possit: tunc tempus est cum dentibus mittendis cessauit.* Quid enim est, *dignè generare*? Latinus nescit. Et, *quoad*, ad quid dicit? Nos melius. *Cum*: & *mittendis dentibus.* Dura omnia certè, & quæ peregrinum redoleant.

CCCXVI. ARISTOTELES.

Ἔχει μὲν οὖν ὀδόντας τετταράκοντα· βάλλει δὲ τοὺς μὲν πρώτους τέτταρας, τριακοντάμηνος, τοὺς μὲν δύο ἄνωθεν, τοὺς δὲ δύο κάτωθεν· ἐπειδὰν δὲ γένηται ἐνιαυτός, βάλλει τὸν αὐτὸν τρόπον τέτταρας, δύο μὲν ἄνωθεν, δύο δὲ κάτωθεν· καὶ πάλιν,

Habet equus dentes quadraginta: amittit primores quatuor mense tricesimo: duos superiores, totidem inferiores: exacto deinde anno, eodem modo quatuor abijcit, duos superiores, duos inferiores.

ὅταν ἄλλος ἐνιαυτὸς γένηται, ἑτέρους τέτταρας τὸν αὐτὸν τρόπον. τεττάρων δὲ ἐτῶν παρελθόντων καὶ ἓξ μηνῶν, οὐκέτι βάλλει οὐδένα. ἤδη δέ τις εὐθὺς τὸ πρῶτον ἅμα πάντας ἐξέβαλε καὶ ἄλλος ἅμα τοῖς τελευταίοις ἅπαντας· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα γίνεται ὀλιγάκις. ὥστε σχεδὸν συμβαίνει, ὅταν τεττάρων ἐτῶν ᾖ καὶ ἓξ μηνῶν, χρήσιμον εἶναι πρὸς τὴν γένεσιν μάλιστα.

Tum ſequenti anno peracto quatuor alteros ad eundem modum. Poſtquam annos quatuor atque inſuper menſes ſex natus fuerit, nullum amplius amittit. Iam verò cuidam omnes cum primis excidêre: alij autem cum poſtremis. Verùm hæc rarò fiunt: ita vt ferè quarto & quadrageſimo menſe vtilis maximè ſit ad generationem.

CAESAR.

QVONIAM è dentium argumentis ætatem ad generandum idoneam metiebatur: iccircò hoc hîc tractar. Concluditque poſt omniũ mutationem, eſſe vtiliſſimos admiſſarios. Eam ferè eſſe menſe quinquageſimo quarto. Nam rarò eueuir, vt cum primorum iactu omnes exciderent: & contrà cum poſtremorum.

Theodorus, *bini vtrinque:* peſſimè: imò ſinguli vtrinque: & bini infrà ſupráque.

Τέτταρας ἑτέρους. Theodorus, *quatuor alij: alteri* meliùs. Quoniam alterum æquat numerum: aliud non æquat. Sic doctiſſimus Poëta: *aurea mala decem miſi, cras altera mittam.*

CCCXVII. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ αἱ πρεσβύτεραι τῶν ἵππων, γονιμώτεραι, καὶ οἱ ἄρρενες τῶν ἀρρένων, καὶ αἱ θήλειαι τῶν θηλειῶν.

Seniores equi tàm mares quàm fœminæ aptiores ſunt ad generandum.

CAESAR.

COMPARAT ætatem inter ſe in vtroque ſexu. Non auſim dicere γονιμώτεροι *fœcundiores* de maribus, vt Theodorus: barbarè enim *mas* dicitur *fœcundus.* Neque rectiùs quàm ſi dicas *equum fœtum.* Itaque Troianum equum doctiſſimus Poëta cùm vellet dicere fœtum, noluit niſi prudenter loqui, & *machinam* appellauit *fœtam armis.*

Ariſtotelis Atticiſmum Theodorus redegit ad Latinum pudorem, & eius prudentiam nos ſequuti ſumus. Nam laxa admodum oratio fit, ſi dicas. Seniores equi præſtantiores ad generationem, & mares maribus, & fœminis fœminæ.

CCCXVIII. ARISTOTELES.

Ἀναβαίνουσι δὲ καὶ ἐπὶ τὰς μητέρας οἱ ἵπποι καὶ ἐπὶ τὰς θυγατέρας· καὶ τότε δοκεῖ τέλειον εἶναι τὸ ἱπποφόρβιον, ὅταν ὀχεύωσιν ἑαυτῶν τὰ ἔκγονα.

INeunt & matres, & filias equi. Quo argumento iam tum completum armentum putant, cùm ſuam conſcendunt prolem.

CAESAR.

EXPLICAT ſalacitatem: quare cum ſuperioribus commodiùs coniunxiſſet: ponítque iudicium armentariorum. Completum autem eſſe armentum quare putant? Quia fœturæ iam habiles ſunt ad ferendum. Cum liberi patrisfamilias patres fiunt, domus completa eſt. Iraque cùm duo poſuiſſet Philoſophus: conſcendere & mares, & filias: poſuiſſétque iudicium armentariorum: vnum tantùm repetit: cùm prolem ineunt: propterea quòd perfectior proles eſt ex admiſſario prouectiore, & iuniore fœmina: quàm ex iuniore equo vetula matre.

Equum tamẽ detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coïtu, petiiſſe prærupta, atque exanimatum refert Plinius in Octauo. Idem quoque ſcribit equam eadem ex cauſſa in Reatino agro, *laceratumq́ pariter aurigam:* vbi mendum tolle & lege: *laceratumq́ perorigam.*

Ἱπποφόρβιον, *Agmen* rectè dixeris τέλειον. Quare inde incipiunt ſubtrahere capita quæ vendunt.

CCCXIX.

CCCXIX. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ Σκύθαι ἱππεύουσι ταῖς κυούσαις ἵπποις, ὅταν θᾶττον στραφῇ τὸ ἔμβρυον· καί φασι γίνεσθαι αὐτὰς εὐτοκωτέρας.

Scythæ equabus grauidis equitant cùm primùm fœtus se conuerterit. Quo faciliorem partum aiunt euenire.

C Æ S A R.

ARTEM ponit: sanè motus adiuuat partum. Aggrauata enim acceptabula amittuntur: & onerati musculi ceruicis aperiuntur: & calore excitati musculi mouentur.

Ὅταν θᾶττον στραφῇ. Nota loquutionem. Alius dixisset εὐθὺς ὅταν στραφῇ. Sed Theodorus historiam laxiorem facit: cùm στραφῇ dixit, *mouerit*: sed dicit, *conuerterit*, hic instante partu.

CCCXX. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν ἄλλα τετράποδα, τίκτει κατακείμενα· διὸ καὶ πλάγια προέρχεται τὰ ἔμβρυα πάντων· ἡ δὲ ἵππος ἡ θήλεια, ὅταν ἤδη πλησίον ᾖ τῆς ἀφέσεως, ὀρθὴ στᾶσα, προΐεται τὸ ἔκγονον.

Cætera quadrupedes pariunt iacentes, atque iccirco earum omnium fœtus in latus exeunt. At equa appropinquante partu erecta stans edit prolem.

C Æ S A R.

SVPRA facilitatem coitus: nunc partus declarat. Nobilissimum animal nobilissimo corporis habitu nascitur. Nihil enim virilius quàm stare. Itaque omnium animalium equo pertinacissimus status est. Habuimus equum Hispanum qui nunquam somni gratia deiecerit se totos viginti dies. Thracem habuimus vento comparabilem celeritate: quem toto anno quater nec decumberet. Philosophus luxuriatus est oratione: ἡ δὲ ἵππος ἡ θήλεια. Nam & de pariente loquitur: & iam dixerat ἡ.

Dixit τετράποδα. Nam fœmina supra latere iacens non posset parere.

Πλάγια Theodorus, *obliqua*. Ne intellige curua, sed in latus: sic enim exeuntes vidimus catulos, & feles, & porcellos, & vitulos.

Ἔκγονον Theodorus, *partum: fœtum* potiùs.

Ὀρθὴ στᾶσα. Theodorus *erigit se*: quid si non iacet? non igitur est ἱπποορθώσασα, aut ἱπποορθωσαμένη: profectò haud tutum est ab latere Philosophi discedere. ὀρθὴ στᾶσα. An verò aliquid erectum sit neque stet? Quare igitur addidit? quia ὀρθοὶ erant equi Sybaritici, cùm erecti in pedes posteriores salirent. Iccirco στᾶσα *stans tota*.

CCCXXI. ARISTOTELES.

Ζῶσι δὲ τῶν ἵππων οἱ πλεῖστοι, περὶ ὀκτωκαίδεκα ἔτη, καὶ εἴκοσι· [ἔνιοι δὲ πέντε καὶ εἴκοσι,] καὶ τριάκοντα· ἐὰν δέ τις θεραπεύῃ, ἐκτείνει καὶ περὶ τὰ πεντήκοντα. ὁ δὲ μακρότατος βίος τῶν ἵππων ἐστὶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τριάκοντα ἐννέα ἔτη. ἡ δὲ θήλεια, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη· ἤδη δέ τινες καὶ τετταράκοντα ἔτη βεβιώκασιν. ἐλάττω δὲ χρόνον βιοῦσιν οἱ ἄρρενες τῶν θηλειῶν, διὰ τὰς ὀχείας, καὶ ἰδίᾳ τρεφόμενοι τῶν ἐν τοῖς ἱπποφορβίοις.

Equorum plurimi duodeuiginti annos viuunt. Item viginti, atque etiam triginta. Quod si benè curentur, pertingunt etiam quinquagesimum. Sed ferè longissima vita vndequadragesimus. Equabus autem quintus & vicesimus. Iam verò quædam etiam quadraginta vixerunt annos. Minùs diu viuunt mares fœminis ob coitus: & domestici quàm armentarij.

C Æ S A R.

NVNC de ætate & vita. Carolus Rex cui successit gloriæ nostræ parens Ludouicus XII. auitarum sedium nostrarum restitutor, ad Tarum nobilissima victoria insignis, eo in prælio sedit in equo spadice, qui alterum oculum amiserat, quem dicebant annos na-

tum rriginta ; memorabili opera tegi præſtantiſsimo præſtita : vixit immunis poſteà multos annos.

Nota cùm equis ferè quadragintra vno minùs aſsignat. Quare autem dicit fœminas viuaciores quibus quatuordecim iam adimir? Intelligit de admiſſariis. Itaque addidit in plurali, διὰ τὰς ὀχείας. Armenrarij autem equi plus viuunt quàm operarij: multæ ſunt cauſſæ. Nanque & vacui ſunt à labore, & liberius cœlum ſpitant: & tædio carent vinculorum: & paſcuis vtuntur ſincerioribus: & faciliùs purgantur.

Legebatur ἰδία ϛιφόμϑναι: lege ϛιφόμϑναι. Nam dixiſſet ϰαὶ αἱ ἰδία ϛιφόμϑναι.

Theodorus neglexit numerum τὰς ὀχείας.

Τετάκοντα ἐννέα. Theodorus ſuſtulit ἐννέα.

CCCXXII. ARISTOTELES.

Ἡ μὲν οὖν θήλεια, πέντε ἐτῶν, τέλος λαμβάνει μήκους καὶ ὕψους· ὁ δὲ ἄρρην, ἓξ ἐτῶν. μετὰ δὲ ταῦτα, ἐν ἄλλοις ἓξ ἔτεσι, τὸ πλῆθος λαμβάνει τοῦ σώματος, καὶ ἐπιδίδωσι μέχρις ἐτῶν εἴκοσι, καὶ ἀποτελοῦνται. τελειοῦνται δὲ τὰ θήλεα τῶν ἀρρένων ἔμπροσθεν· ἐν δὲ τῇ γαστρὶ, τὰ ἄρρενα τῶν θηλειῶν, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ζώων, ὅσα πλείω τίκτει.

Fœmina iuſta altitudo longitudóque anno quinto : mari ſexto. Sex annis ſequentibus craſſeſcit corpus : perficiúntque ad viceſimum vſque annum atque perficiuntur. Citiùs abſoluuntur fœminæ quàm mares. At in vtero mares quàm fœminæ : ſicut & in hominum euenit genere. Et in alijs animalibus quæ multipara ſunt.

CAESAR.

NVNC tractum vitæ & perfectionis: ſed neque plena hiſtoria eſt: neque tota vera. Nanque diligentriùs ſic ſcripſiſſet. Poſteriores partes tàm mari quàm fœminæ priùs creſcere, quàm anteriores, ad annum vſque rertium. Tum æqualiter ad ſeptimum vſque: poſteà impleri corpus & craſſeſcere. Adiuuari autem arte naturam. Nanque reſecta iuba collum craſſeſcere: reſecto caudæ nodo clunes. Falſum autem illud eſt, perficere & perfici ad viceſimum vſque. Sexto decimo Phryſij perfecti ſunt: atque etiam ante. Neque Calabri longè alirer. Hiſpani, vetuli ſunt duodecimo. Luſitani etiam citiùs. Thraces diutiùs durant: ſed Præſtantiores ſunt decimo, aur duodecimo quàm poſt. Irem Theſſali, arque Illyrici. Neque ex libris docemus hæc, ſed experti.

Τὰ θήλεα τῶν ἀρρένων ἔμπροσθεν: non ante, ſed citiùs: intelligit poſtquam ſunt natæ. Nam in vtero citiùs perficitur mas. Rationem alibi diximus: nam principia rei imperfectæ imperfecta ſunt, neque vim habenr. At res imperfecta vbi conſtituta eſt citiùs abſoluitur. Rei perfectæ principia valida ſtatim de ſe ſpecimen præbent: ſed res ipſa operoſa eſt, & tempore indiget. Quæ ſponte proueniunt, ea totus annus parturit: tum momento abſoluuntur. Ar quæ è ſemine procreantur breuiſsimo rempore inchoantur: at tardiſsimè complentur.

Τῶν ἄλλων ζώων ὅσα πλείω τίκτει: τῶν πολυτόκων diffundit hiſtoriam à μονοτόκοις: ne quis aliter ſe habere in hoc putaret naturam: ſicur in numero ſe habet alirer.

CCCXXIII. ARISTOTELES.

Θηλάζειν δέ φασι τὸν μὲν ἡμίονον, ἑξάμηνον· εἶτα οὐκέτι προσίεσθαι, διὰ τὸ σπᾶσθαι καὶ πονεῖν· τὸν δὲ ἵππον, πλείω χρόνον.

Aiunt mulum poſt menſem ſextum non adire mammam lactis gratia, vt ante: conuulſione enim iccirco laborare. At equum plus temporis ea in re ponere.

CAESAR.

IN muli hiſtoria meliùs poſuiſſet. Mox equum etiam prægnantem matrem anno ſequenti ſugere videmus quotidie.

Διὰ τὸ σπᾶσθαι, ſimpliciter tractum Theodorus interpretatus eſt. Ar conuulſionem à dolore eriam intelligimus.

CCCXXIV.

CCCXXIV. ARISTOTELES.

Ἀκμάζει δὲ καὶ ἵππος καὶ ἡμίονος, μετὰ τὰς βόλους.

Ætatis vigor equo & mulo dentibus mutatis.

C AE S A R.

Hoc quoque suprà dixit. Sed ad generationem tunc. Hîc autem omnimodam vim dicit.

CCCXXV. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ πάντας ἤδη βεβληκότες, οὐ ῥᾴδιον γνῶναι τὴν ἡλικίαν. διὸ καὶ λέγουσι γνώμην ἔχειν, ὅταν ἄβολος ᾖ· ὅταν δὲ βεβληκώς, οὐκ ἔχειν. ὅμως δὲ μάλιστα γνωρίζεται ἡ ἡλικία μετὰ τὰς βόλους τῶν κυνοδόντων. τῶν μὲν γὰρ ἱππαστῶν, γίνεται μικρὸς, διὰ τὸ τρίβειν· κατὰ τοῦτον γὰρ ἐμβάλλεται ὁ χαλινός· τῶν δὲ μὴ ἱππαστῶν, μέγας μὲν, ἀλλὰ ἀπαμβλυνόμενος· τῶν δὲ νέων, ὀξὺς καὶ μικρός.

Cum omnes iam amiserit, haud facile est nosse ætatem. Itaque vulgò iactant sic: cognitionem habere ante amissos: amissis non habere. Dignoscitur tamen ætas post amissionem, de caninis. Septimo enim anno attritu minores fiunt: iuxta enim eos imponitur frænum. Ante id tempus maiores sunt, sed obtusiores. Iunioribus autem acuti & pusilli.

C AE S A R.

Dentium historiam diuulsam redintegrat: post βόλον iactum dentium non facilè dignoscitur ætas. Non sine periculo hoc dicit. Nam βόλος non est reparatio, sed amissio. Itaque facillimè cognoscitur ætas à postremo iactu quatuor & quinquaginta mensium. Præterea sextus annus deprehenditur æqualitate dentium, & septimus. Post septimum amittunt nigredinem in caua summitate. Id primum signum est. Nam si post æqualitatem nigra illa, quos *phaseolos* vocant Itali, non excessit octauum tarò annum. Posteà à canino metimur, & à rugis maxillarum & colli. Item à nodo grandiore caudæ, qui intumescit anno duodecimo. Vetuli autem labrum inferius demittunt pendulum: & eorum cutis manu tracta consistit, nec redit. Cilia canescunt: frons tristis: hinnitus breuior: aures minùs mobiles: dentes anteriores longissimi: ita vt molares ne se contingant. Quare exucta ilia sunt. Oculorum cauitas etiam pullis contingit, qui vetuli parentis proles sunt. Itaque fallax signum: sed etiam canini dentes sexto anno ferè prodeunt: verum fallax signum. Nam & ante & post.

Prouerbium ambiguum recitat Philosophus: γνώμην ἔχειν ὅταν ἄβολος ᾖ· ὅταν δὲ βεβληκὼς οὐκ ἔχειν. Nam γνώμη actiuè accepta significat mentem & intellectum. Iuueneulos mentem habere, adultos non habere: sed luditur in γνώμη. Quoniam passiuè accipitur: cognitionem, id est non cognoscuntur. Pendet tota ratio à verbo quod posuit ibi γνῶναι. Argutionem etiam dabimus: λέγουσι γνώμην: dicunt sententiam sic: ἔχει ὅταν ἄβολος ᾖ. Eludere in verbo βάλλω: vt βάλλειν significet amittere dentes, & etiam emittere. Itaque ludere in ambiguo. Habere dentes, cùm ἄβολος est: id est nondum βέβληκε, id est emisit: & non habere cùm βέβληκε: propterea quòd amisit. Itaque etiam in asino postremos vocant γνώμας, γνώμονα, & γνώματα. Theodorus aliter interpretatus est. *Certa sub ortu, incerta ab ortu.* Quid sibi velit nescio: neque lepor, neque lusus, neque vis est in his verbis. Nam etiam βόλον malè *ortum* interpretatur. Nam suprà βάλλει dixit, *amittit.* Quare pessimè dixit, ἀκμάζει μετὰ τὰς βόλους, *ab ortu dentium vigent.* Nam oriuntur pullis recens natis, id est incipiunt oriri: at verè oriuntur altero & tricesimo mense: id intellige cùm omnes amiserint, vt mutent. Ἄβολος igitur cùm nondum quenquam abiecit: βεβληκὼς cum omnes. Item ἄβολος cùm non omnes: quia simpliciter dicit, μετὰ τὰς βόλους.

Τῶν δὲ μὴ ἱππαστῶν: laxè nimis. Nam & maiores natu quàm septuennes, non sunt septuennes: sed μήπω debuit dicere.

Ἀπηρτημένος. Theodorus, *sed non vertice extans adactiore.* Nondum intellexit quid velit Philosophus: ἀπαμβλυνόμενος lege. Nam vetulis dat τρῖψιν, atque ex ea paruitatem: ante id tempus magnitudinem, sed obtusam: ante hos magnitudinem acutam. Primum igitur sunt & magni & acuti. Deinde magni sed mucronem amisère Tandem etiam magnitudinem amittunt ipsam.

CCCXXVI.

CCCXXVI. ARISTOTELES.

Ὀχεύει δὲ ὁ μὲν ἄρρην, πᾶσάν τε ὥραν, καὶ ἕως ἂν ζῇ· καὶ ἡ θήλεια δ', ὀχεύεται ἕως ἂν ζῇ· οὔπω δὲ πᾶσαν ὥραν, ἐὰν μή τις δεσμὸν ἢ ἄλλην τινὰ προσενέγκῃ ἀνάγκην· ὥρα δ' οὐκ ἀφαιρεῖται οὐδεμία τεταγμένη τῆς ὀχείας καὶ ὀχεύειν. οὐ μέντοι γε ὅτ' ἔτυχε γινομένης τῆς ὀχείας, δύνανται ἃ ἂν γεννήσωσιν, ἐκτρέφειν.

Coit mas & quouis tempore, & quoad viuit. Fœmina autem idémque & coëundi, & vitæ finis eſt: ſed non quocunque tempore: niſi quis vinculis, aliáve qua re afferat neceſsitatem. Nec tempus vllum certum huic, aut illi tollit libidinem. Cæterùm non quocunque coierint tempore, queunt quod genuerint educare.

C Æ S A R.

NVNC à tempore coëundi dicit ſententias. Prima. Mas & fœmina coït quoad viuit: quæ ita interpretanda eſt, vſque ad vitæ exitum: & tamen falſa eſt. Maxima enim equarum pars ſenectâ ſeneſcit.

Secunda ſententia. Mas quouis anni tempore coïtum appetit: fœmina non, ſed multa ſpatia intermittit: nec niſi coâcta patitur marem.

Tertia quæ videbatur ſecundæ contraria. Nec mas, nec fœmina tempus vllum certum habet coëundi. Id eſt non magis ver quàm Autumnum. Atque hoc ita fit. Duodecimo parit menſe intermiſsis paucis diebus: repetit, concipit, vndecim menſes gerit: ſemper igitur ad quinquaginta dies excurritur ex anni curriculo ad coïtum repetendum. Adeò vt quæ Maio conceperint, quinto aut ſexto anno poſt, pariant Auguſto menſe, aut Septembri. Quo tempore id euenit, quod ſententia quarta profitetur. Non è quouis initu & conceptione poteſt natus fœtus educari: deſerta terra pabulo Sirij ſiccitate: & hyemis torrida tempeſtate interueniente.

Ὅτ' ἔτυχε: *quouis euentu, aut forte temporis.* Theodorus adornauit additis illis verbis: *ſed ingenium hominis arcet*: atque ἀνάγκην interpretatus eſt, *impedimentum*: non malè. Nam faſciis compeditarum domitamus contumaciam cùm reſpuunt operam equiſonis: aut ad curam vlcerum: aut ad ſoleas affigendas. Quare autem velint vincire, vt marem patiatur fœmina cùm non vult, neſcio: ſed conditionali coniunctione vſus eſt Philoſophus.

CCCXXVII. ARISTOTELES.

ἘΝ Ὀποῦντι δὲ ὁ φορβὰς ἵππος ὀχεύων ἔτη ἦν τετταράκοντα. ἔδει δὲ τὰ πρόσθια σκέλη συναίρειν.

IN Opunte gregarius equus quadragenarius inibat. Sed eius anteriora crura contollere oportebat.

C Æ S A R.

VT confirmaret opinionem coëundi ἕως ζῶσι. Sed dum affert hiſtoriam tollit fidem. Quoniam ſolus ille id faciebat: aſſuetus ſcilicet.

Ὁ φορβὰς ἵππος: ſuprà ἱπποφόρβιον *gregem equorum.* Sic Theodorus *gregarium equum* rectiſſimè dixit. Neque enim vera dicunt Grammatici: *gregem* de minutis tantùm eſſe animalibus. Nam de homine quoque dicitur: ſic *greges armentorum.*

Συναίρειν. Quoniam ipſe vnum tantùm tollebat aut alterum ægrè: σὺν, adiuuare: opem enim ſignificat.

CCCXXVIII. ARISTOTELES.

Ἄρχονται δ' ὀχεύεσθαι αἱ ἵπποι τοῦ ἔαρος.

VEre coïtum auſpicantur equæ.

C Æ S A R.

SVprà dixerat nullum certum tempus. Nunc autem aſſignat. Num igitur ſibi tam breui contradicit? non: ſed dixit nullum certum tempus auferre libidinem. Nam etiam prægnantes

equæ pruriunt. Quare possunt certo coïre tempore: quod tempus non auferat aliàs coëundi desiderium. Et nunc primum quenque coïtum notat.

Αἱ ἵπποι. Quoniam mares quouis incipiunt tempore. Theodorus malè vertit genere masculino.

CCCXXIX. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ τέκῃ ἡ ἵππος, οὐκ εὐθὺς πίμπλαται, ἀλλὰ διαλείπει χρόνον, καὶ τίκτει ἀμείνω τετάρτῳ ἢ πέμπτῳ ἔτει μετὰ τὸν τόκον. ἕνα δὲ ἐνιαυτὸν καὶ πάντως ἀνάγκη διαλείπειν, καὶ ποιεῖν ὥσπερ νεόν.

Postquam peperit equa non continuò impletur: sed aliquandiu abstinet. Ac quarto quintóue post partum anno parit præstantiora. Vnum saltem annum interponere necesse est: ac tanquam noualem quendam facere.

CAESAR.

VTINAM hoc non dixisset Philosophus. Nam singulos annos equæ pariunt generosæ. Sed ita voluit vt doceret: non vt narraret. Sexto enim etiam die repetunt coïtum & implentur. At incommoda multa sequi intellige. Nam effœtæ citò fiunt, & minùs commodè alitur pullus: & minùs generosa procreantur: nisi saltem annus interponatur.

Ἀμείνω, *meliora*. aut *præstantiora*: non *meliùs*, vt Theodorus: dum enim *meliùs* vertit, peiùs interpretatur. Nam meliùs procreare ad matris officium spectat: at meliora ad fœturam.

Ὥσπερ νεόν: sic in decimo *Historiarum* de muliere, νεοῦν dicit: at in Codice alio πύκνωσιν emendârunt. Definiuit enim aruum noualem per ἐνιαυτὸν, & per διαλείπειν: sic Virgilius. *Alternisque sines annis cessare nouales.*

CCCXXX. ARISTOTELES.

Ἵππος μὲν οὖν, διαλείπουσα τίκτει, ὥσπερ εἴρηται· ὄνος δὲ συνεχῶς.

EQua igitur per interualla parit. Asina autem nunquam intermittit.

CÆSAR.

STatim enim à partu coït & concipit asina: ἡμίονος scriptum fuit. Theodorus ὄνος legit optimè: partus enim mularum prodigiosus.

CCCXXXI. ARISTOTELES.

Γίνονται δὲ τῶν ἵππων αἱ μὲν [ἐ] ἄτεκνοι ὅλως· αἱ δὲ συλλαμβάνουσι μὲν, οὐ δύνανται δὲ ἐκφέρειν· σημεῖον δὲ τοῦ τοιούτου λέγουσιν εἶναι, τὸ ἔμβρυον ἀνατεμνόμενον ἔχειν ἄλλα νεφροειδῆ περὶ τοὺς νεφρούς, ὥστε δοκεῖν τέτταρας εἶναι νεφρούς.

SVnt nonnullæ equæ steriles omnino. Alia concipiunt quidem, sed perferre nequeunt. Harum argumentum obseruârunt in dissecto pullo. Circum cuius renes renum specie alia sint, quasi renes videantur esse quatuor.

CAESAR.

ADefectu generationis scribit historiam. Nam esse quasdam steriles ait. Caussam non adducit, sed ex Decimo libro petas in mulieribus. Est enim tota in hac Philosophia homo aliorum regula animalium.

Alias ait concipere, sed non perferre ad maturitatem. Itaque ἄτεκνοι æquinocum est. Nam quæ arborum faciunt ἄτεκνοι sunt. Iccirco addidit ὅλως.

Ponit quandam notam obseruatam in pullo à renibus. An igitur indicium hoc aliquid habeat caussæ in sterilitate? fortasse etiam matres illud habent, quare corrumpatur semen genitale, aut incommodent calore suo concepto fœtui.

Theodorus:

Theodorus: *fit etiam vt aliquæ ſteriles ſint.* Imò verò ſtatim ſunt à natura. Nam hoc verbum, *fit*, hoc loco auertit nos ab hiſtoriæ ſimplicitate.

Ε᾽κφέρειν. *In lucem ad metam vſque debitam ferre.* Theodorus peſſimè, *edere nequeant.* Imò pluſquam poſſunt edere. Idem malè addidit; *propemodum*: nam adeò gerunt ſpeciem renum, vt inter renes connumerentur.

CCCXXXII. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ τέκῃ ἡ ἵππος, τότε χόριον εὐθὺς κατεσθίει, καὶ ἀποτρώγει τοῦ πώλου ὃ ἐπιφύεται ἐπὶ τοῦ μετώπου τούτων τῶν πώλων, ὃ καλεῖται ἱππομανές. ἔστι δὲ τὸ μέγεθος, ἔλαττον μικρῷ ἰσχάδος· τὸ δὲ εἶδος, πλατὺ, περιφερὲς, μέλαν. τοῦτο ἐάν τις φθῇ λαβὼν, καὶ ὀσφρῆται ἡ ἵππος, ἐξίσταται καὶ μαίνεται πρὸς τὴν ὀσμήν. διὸ καὶ αἱ φαρμακίδες ζητοῦσι καὶ συλλέγουσιν.

Equa vbi pepererit illicò deuorat ſecundas. Itémque auulſum de pullo id, quod in equorum genere pullorum fronti innaſcitur, Hippomanes *nomine, magnitudine parua carica, facie latum, orbiculatum, nigrum. Hoc ſi quis præueniens auferat, odore eius ſollicitata equa, furgit: atque vbi olfecit, furit. Quamobrem veneficæ id quærunt, atque colligunt.*

CÆSAR.

NVNC ab euentis in partu. Idque à partibus tàm extra fœtum neceſſariis, quàm in fœtu non neceſſariis. Nam ſecundæ ſunt neceſſariæ: at hippomanes fœtus pars non neceſſaria. Eſt enim excrementum in quod virus totum expurgatur.

Κατεσθίει *deuorat*, ſecundas & ἀποσθίει: ἀπὸ, quoniam auulſum de fronte.

Nota loquutionem: τοῦ πώλου, quaſi partem τὸ τοῦ, πώλου: poſteà dicit ὃ ἐπιφύεται. τὸ ἐπὶ, tanquam partem ſuperfluam: τούτων τῶν πώλων:, vt rem naturalem toti generi attributam ſignificaret.

Μέλαν: omiſit χρῶμα: nam μέγεθος, & εἶδος dixerat. Iſocrates dixiſſet ὄνομα μὲν ἱππομανὲς, μέγεθος δὲ, εἶδος δὲ, χρῶμα δέ.

Φθῇ. Quoniam ſi non aliquis λαμβάνει, mater ἀποσθίει. Virgilius: *Et matri præreptus amor.*

Ὀσφρῆται, delaro temerè ac fortè odore. Πρὸς τὴν ὀσμήν. Quoniam captat poſteà iam deprehenſum. Theodorus ὀσφρῆται & ὀσμὴν, vtrunque vno verbo iterato: *odorem*, &, *odore*.

Διό: quoniam μαίνεται, vt furorem incutiant amaſijs, infami diuini viri atque incomparabilis Poëtæ Lucretij interitu. Philoſophus addit poſtea pullum negligi à matre.

CCCXXXIII. ARISTOTELES.

Ἐὰν δὲ ὀχευομένην ἵππον ὑπὸ ἵππου ὄνος ὀχεύσῃ, διαφθείρει τὸ ἔμβρυον τὸ ἐνυπάρχον.

Impletam ab equo equam, aſinus ſi ineat, corrumpit conceptum fœtum.

CAESAR.

QVoniam ex equino & aſinino genere fit mulus, videtur id ex ſeminum fieri concordia. Nunc diſcordiam ponit.

Διαφθείρει actiuè, vt cauſſam efficientem aſinum indicet. Theodorus nimis laxè, *corrumpitur.* Neque enim cauſſa deſignatur à paſſiuo.

CCCXXXIV. ARISTOTELES.

Ἵπποι δὲ ἡγεμόνα οὐ καθιστᾶσιν οἱ ἱπποφορβοὶ, ὥσπερ βοῶν, διὰ τὸ μὴ μόνιμον εἶναι τὴν φύσιν αὐτῶν, ἀλλ᾽ ὀξεῖαι καὶ εὐκίνητον.

Equis nullum præſtituunt ducem armentarij: ſicut faciunt bobus: propterea quòd vagum ſuapte natura animal eſt, acréque, quaque de cauſſa ad motum propenſum.

CAESAR.

C Æ S A R.

HOc quoque suprà de capris eadem ratione, & iisdem verbis.

Μὴ κόνιμον, *vagum* Theodorus languidè, *non stabilis*: & ὀξεῖαν vertit *mobilem*. At plus est ὀξὺ: celeritatem enim significat: & motus ipsius acritatem: qui momentis temporis acuatur.

Εὐχίτιον, *procacem* Theodorus pessimè: *procare* est petere, vnde *preces*: prociere, proclamare.

CAPVT VIGESIMVM-TERTIVM,

Asinorum generatio, & ætas.

CCCXXXV. ARISTOTELES.

Ὄνος δὲ ὀχεύει μὲν ἐν ὀχεύεται τριακοστάμηνος.

ASinus, asináque coeunt mense ætatis trigesimo.

C Æ S A R.

AD simillimum genus transit statim meritò: sed non posuit illas animaduersiones quas in equo: ὥστε ἀξίως γεννᾶν, &c. Sed verum est non solùm coire, sed etiam concipere.

CCCXXXVI. ARISTOTELES.

ΚΑὶ βάλλει τοὺς πρώτους ὀδόντας· τοὺς δὲ δευτέρους ἐκτῳ μηνὶ, ἐν τοὺς τρίτους ἐν τοὺς τετάρτους ὡσαύτως· τούτους δὲ γνώμονας καλοῦσι, τοὺς τετάρτους.

ET tunc amittit primos dentes: secundos autem sexto mense. Ac tertios quartosq; simili modo. Hos autem quartos gnomas vocant.

C Æ S A R.

SExto quoque mense post tricesimum amittere dentes dicere potuit. Ita vt duodequinquagesimo mense *gnomonas* amittat. Quos sic appellant à dignoscenda ætate: genere masculino *gnomonas*, fœminino *gnomas*, neutro *gnomata*. Hic γνώμονας legit Theodorus, in nostro Codice γνώμας scriptum est. *Normas* potes interpretari: γνώειμα abiectis duobus elementis, *norma*.

Ωσαύτως, scilicet sexto quoque mense.

CCCXXXVII. ARISTOTELES.

Ἤδη δὲ ἡ ἐνιαυσία ὄνος ἐκύησεν, ὥστε ἡ ἐκθρέψαι.

IAm verò etiam annicula asella concepit, ita vt etiam educârit.

C Æ S A R.

QVoniam suprà de equabus, ἐκύει μὲν ἀλλ' οὐκ ἔκφερει. Sic infra de mula οὐκ ἐξεντεχεῖν δὲ πλήν. Theodorus fusè, *perfici atque adolescere*, ἐκθρέψαι: rectè, sed imprudenter posuit, *posset*: pro *potuerit*. Nam qui scis ipsam posse, nisi quia potuerit?

CCCXXXVIII. ARISTOTELES.

Ἐξιεῖ δὲ, ὅταν ὀχευθῇ, τὸ γονὴν, ἐὰν μὴ κωλύηται· διὸ τύπτουσι μετὰ τὴν ὀχείαν εὐθὺς, ἡ διώκουσι.

EXceptum coitu semen emingit, nisi prohibeatur. Iccirco post coitum statim verberibus insectatur.

CAESAR.

ACRE enim ſemen aſini eſt, ſicut & vrina. Dixit ὀξυρεῖ ſicut ſuprà de ſcrofis. Interdum cum vrina porciam ſeu capriam, vtrunque enim poſſumus dicere, emittunt: & quia idem meatus veſtibulum ad ſeminis & ad vrinæ exitum eſt. Theodorus neglexit hoc verbo nimis laxo, reiicit.

Κωλύηται, *interpelletur* Theodorus ex Plinio, non ſatis apertè.

Διώκωσι: quoniam aufugiunt: verbera autem aliàs faciunt egerere, canes, & ſimias, & homines: hîc autem auertunt animum aſinæ ab egerendo ad curſuram. At quanquam equæ mingunt currentes, id tamen non faciunt, niſi ſumma, atque extrema neceſſitate.

CCCXXXIX. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ δωδεκάτῳ μηνί.

Parit menſe duodecimo.

CAESAR.

QVæ eſt vna cauſſa, qua conueniat equina aſininàque natura mulo procreando.

CCCXL. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ τὰ μὲν πολλὰ, ἕν· μονοτόκον γάρ ἐστι φύσει· τίκτει δ' ἐνίοτε καὶ δύο.

Vnum ferè parit, hæc enim eſt eius natura: quanquam interdum & duos.

CAESAR.

QVARE igitur φύσει μονοτόκον dixit, ſi etiam duos parit? Nam φύσει parit: ſemper Ariſtoteles metitur opera naturæ ab euentu frequentiore. Rarius autem quæ contingunt naturam coactam, aut conatum. Hic φύσει ordinariam naturam dicit. Theodorus verò peſſimè conſuluit, vel veritati, vel Latinitati: cùm dixit *ſingulatim procreare prolem.* Singulatim parit ſus: vnum poſt vnum: oſtiatim mendici multa oſtia vno circuitu pulſant. Æs viritim diuidet magiſter Curiæ vna largitione multis.

CCCXLI. ARISTOTELES.

Ὁ μὲν οὖν ὄνος ἐπαναβὰς, διαφθείρει τὸ τοῦ ἵππου ὄχευμα, ὥσπερ εἴρηται· ὁ δὲ ἵππος, τὸ τοῦ ὄνου οὐ διαφθείρει, ὅταν ᾖ ὀχευομένη ἡ ἵππος ὑπὸ τοῦ ὄνου.

Ac quemadmodum, vt diximus equi conceptum corrumpit aſinus coïens. Ita equus aſini, cùm inita ab eo equa fuerit.

CAESAR.

MVTVÆ clades & diſſidia naturæ, vt eadem vis agendi & patiendi vtrobique ſit. Ita vt nos vertimus legitur in noſtro codice. Theodotus negatiuè legit, ὁ δ' ἵππος τὸ τοῦ ὄνου οὐ διαφθείρει. Certè Plinius qui à ſententia Philoſophi ne latum vnguem diſcedit, in octauo de mulis loquens idem ſentit. Quare putandum in archetypo ita ſcriptum fuiſſe, vt & Plinius poſuit, & vt Theodorus aut eum ſequutus, aut exemplar correctius & antiquius nactus interpretatus eſt. Nos autem vt in noſtro Aldino reperimus, ita repoſuimus. Cum Plinio tamen ſentimus. Iraque ſic vltimam partem huius apoteleſmatis interpretabimur cum negatione. *At non ita equus aſini, cum inita ab eo equa fuerit.*

CCCXLII. ARISTOTELES.

Ἴσχει ϑ γάλα κύουσα, δεκάμηνος οὖσα.

Grauida mense decimo lac habet.

C AESAR.

Non dicit δεκάμηνος οὖσα: sed δεκάμηνος οὖσα κύουσα.

CCCXLIII. ARISTOTELES.

Τίκτουσα δὲ, βιβάζεται ἑβδόμη ἡμέρα, ἐ μάλιστα δέχεται τὸ πλήσμα ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, βιβαζοῦσα· λαμβάνει δὲ ἐ ὕστερον.

A Partu initur die septimo: eóque huius diei initu potissimùm impletur: quanquam etiam post.

C ÆSAR.

Striatim explicat historiam: prioris initus: lactis grauidæ: initus repetiti, cui duplex assignat tempus: certum, vtilissimum, & incertum.

Theodorus negligenter πλήσμα *initum* dixit. Neque enim quouis initu impletur: & rursus: *sed post modum etiam patitur*: imò verò impletur.

CCCXLIV. ARISTOTELES.

Ἐὰν δὲ μὴ τέκῃ πρὶν τὸ γνῶμα λείπειν, οὐκέτι λαμβάνει πλήσμα, οὐδὲ κυΐσκεται τοῦ λοιποῦ βίου παντός.

Quòd si pepererit priusquam gnomonas amittat, nunquam ampliùs aut impletur, aut coït posteà quandiu viuat.

C AESAR.

Ab euentu affectionem sterilitatis: quoniam festinatam vim attulerat naturæ: γνῶμα hìc neutro genere positum.

Πλήσμα & κυΐσκεται: vt non solùm sterilis sit, sed etiam auerfetur initum. Theodorus vnica voce *initum recipere*: malè.

CCCXLV. ARISTOTELES.

Τίκτειν δὲ οὐ θέλει ὅτι ὁρωμένη ὑπ᾽ ἀνθρώπου, ὥστε ἐν τῷ φωτί· ἀλλ᾽ εἰς τὸ σκότος ἀπάγουσι, ὅταν μέλλῃ τίκτειν.

Non vult parere in conspectu hominis, aut in luce: sed in tenebras abducunt parturientem.

C ÆSAR.

Verecundia asinina. Ἀπάγουσι: *ducitur* Theodorus: meliùs *abducunt*: vt non solùm actio sequatur, sed etiam præceptio artis sit.

CCCXLVI. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ διὰ βίου, ἐὰν τέκῃ πρὶν τὸ γνώμονα λείπειν.

Tota vita parit si non antè pepererit quàm amittat gnomonem.

C AESAR.

Rectiùs coniunxisset eum superiori: posteà pudorem illum narraret: λείπειν hìc quod βάλλειν suprà.

CCCXLVII. ARISTOTELES.

Βιοῖ δὲ ὄνος πλείω τριάκοντα ἐτῶν, καὶ ἡ θήλεια τοῦ ἄῤῥενος πλείω ἔτη.

Viuit aſinus plus annos triginta : ac fœmina quàm mas diutiùs.

CAESAR.

QVONIAM æquârat fœcunditatis & vitæ ſpatium, icciro addit quantum viueret. Nam alioqui commodiùs in finem Capitis diſtuliſſet.

Theodorus, *vita amplior:* malè. Amplum eſt capax. Nemo dixit *amplam vitam:* & licenter nimis dixit, *fœminam mare viuaciorem:* neuter enim viuax eſt: mirum verò cur Philoſophus longiorem vitam fœminis quàm maribus tribuerit: quemadmodum & ſuperiùs in genere equorum. Niſi dicamus eandem vtrique generi rationem competere: vt ſcilicet aſinos intelligamus admiſſarios & qui quotidiano oneri ferendo conſtituti ſunt: fœminas autem quæ tantùm proli ferendæ deſtinantur.

CCCXLVIII. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ ἵππος ὀχεύῃ ὄνον, ἢ ὄνος ἵππον, πολὺ μᾶλλον ἐξαμβλοῖ, ἢ ὅταν ὁμογενῆ ἀλλήλοις μιχθῇ, οἷον ἵππος ἵππῳ, καὶ ὄνος ὄνῳ.

Cum equus aſinam, aut aſinus equam init, longè magis hebetantur, quàm ſi congeneres coeant: cum equa equus, aſinus cum aſina.

CAESAR.

PERSEQVITVR fœtationum affectiones. Πολὺ μᾶλλον ἐξαμβλοῖ: ſuprà quoque dixit ἐμβόλιμον. τὸ, ἐξ demptionem ſignificat, hebetantur: hebetem enim dicimus pigram naturam exutam acritate coëundi. Itaque non tam citò coïtus repetitur. Ratio adeſt, faciliùs τὰ συμβολικὰ perſeuerant. Theodorus malè per *aborſum*, interpretatus eſt: ſed potiùs dicas *effœtantur*. Mox infrà ſeipſum interpretatur Philoſophus: ἄγονον γίνεται: vt ſi non fiat, ἐξαμβλοῖ: ſi multum, ἄγονον γίνεται. Malè quoque Latinè loquutus eſt Theodorus: *equus cum aſina, vel aſinus cum equa inierit.* Vtérque igitur aliud quippiam inire.

Ὁμογενῆ ἀλλήλοις μιχθῇ: *miſcentur congeneres:* meliùs de diuerſis dicas *miſceri:* vſi ſumus voce Pliniana, quam puto poſiturum fuiſſe Theodorum, ſi in mentem veniſſet: *vnigenam* maluit dicere. Sed μονότοκον *Mineruam* Catullus *vnigenam* appellauit: μονογενῆ *vnigeneres* debuit dicere.

CCCXLIX ARISTOTELES.

Ἀποβαίνει δὲ καὶ ὁ τῆς κυήσεως χρόνος, ὅταν μιγῇ ἵππος καὶ ὄνος, κατὰ τὸ ἄῤῥεν. λέγω δὲ, ἐφ' ὅσον χρόνον τοῦτο γίνεται, ἐξ ὁμογενῶν γινόμενον. τὸ δὲ μέγεθος τοῦ σώματος, καὶ τὸ εἶδος, καὶ ἡ ἰσχὺς, μᾶλλον τῇ θηλείᾳ ἀφομοιοῦται τοῦ γεννηθέντος.

Secundùm maris naturam euenit vteri gerendi tempus, cùm diuerſo coïuerint. Tantundem inquam temporis, quanto perficitur ipſe ſuo è genere cùm procreatur. At corporis magnitudo & facies, & robur prolis potiùs matrem repræſentat.

CAESAR.

PVLCHERRIMVM apoteleſma: vt è fœmina potiùs ſit materia, è mare autem perfectio. Ibi ὕλη, hîc ἐντελέχεια. Nam tempus à mare pendet, ſi cum fœmina generis diuerſi coïerit: à fœmina autem corporis magnitudo & facies, id eſt accidentia, & figura, & robur: quoniam neruus quoque materia eſt. Sed dubitamus hîc. Nam equa vndecim menſes gerit, duodecimo parit. Ita etiam aſina parit duodecimo. Totidem enim aſinæ quot equæ, & eiſdem menſibus & ſimili modo, vt ait Plinius. Neque ſi eſſent diſcordes tertium generarent. Altera dubitatio eſt. Nam quæ mulæ ex aſino & equa procreantur, ſanè ſunt contumaces, vt pater, & auriculis longioribus: neque natura ſunt gradariæ, ſed arte fiunt: neque equæ pulchritu

pulchritudinem repræsentant. Contrà quæ ex equo & asina. Patri simillimæ: generosæ, tractabiles: specie insigni: auriculis, collóque, ac pectore patris: cuius & hinnitum referunt: sed gradariæ natura sunt, & ea referunt matrem: vngula quoque equina potiùs.

Ὅταν μιχθῇ ὄνος ἢ ἵππος. Quoniam Græcus dicit, ἢ ἢ vtrumuis: icirco facile fuit Philosopho sic loqui. At sanè nobis non licuit. Itaque per genera diuersa explicauimus: vt vtrunque vtroque à sexu misceremus. Quare minùs pudenter Theodorus dixit. *Equus cum asino coierit*. Neque si corrigas, vt dicas *cum asina*, satis est: sed intelligendum etiam asinum cum equa.

Hunc autem commentarium sic etiam Latinè potes reddere περὶ τὰ θηλυκά. Vteri gerendi tempus à maris natura pendet. Quanto enim temporis tractu perfectus fuit in vtero admissarius è congeneribus parentibus procreatus, tanto fœtus ipse quem procreat continetur: fœtus & magnitudo, & facies, & robur matrem potiùs, quàm patrem repræsentat.

CCCL. ARISTOTELES.

Ἂν δὲ συνεχῶς μίσγηται, καὶ μὴ διαλίπῃ χρόνον τινὰ ὅπως ὀχευόμενα, ταχέως τὸ θῆλυ ἄγονον γίνεται. διὸ συνεχῶς οὐ μίσγουσιν, ἀλλὰ διαλείπουσί τινα χρόνον.

Quòd si eiusmodi mixtio perpetuetur: neque ita coëundi tempus vllum intermittatur, breui fœmina effœtatur. Iccirco qui hoc agunt, non perpetuò miscent, sed interponunt tempus.

CAESAR.

NVNC affectionem alteram ponit. Nam suprà dixerat hebetari vno aut altero initu: nunc etiam effœtari.

Συνεχῶς, *perpetuetur*: verbum Ciceronis. Perpes est continuum. *Noctem* Sosia Plautinus *perpetem* dicit, in qua nulla hora fuit quin penderet. Vult dicere inter coitum ἐπεχόμενον, non interuenire coïtum τῷ ὁμογενῶν. Itaque fit quædam συνέχεια, non temporis, sed coïtuum. Theodorus malè συνεχῶς, *frequenter*: imò contrarium est frequens continuo. Quoniam frequens est discretum.

Ταχέως *breui* Theodorus: benè Latinè. Idem ἄγονον γίνεται *sterilescit*: bene: maluimus tamen *effœtam* dicere: hoc enim significat Latinè eam quæ gessit, & cessat.

CCCLI. ARISTOTELES.

Οὐ προσδέχεται δ' οὔτε ἡ ἵππος τὸν ὄνον, οὔτε ἡ ὄνος τὸν ἵππον, ἐὰν μὴ τύχῃ τεθηλακὼς ὁ ὄνος ἵππου. ὑποβάλλουσι γὰρ ἐπίτηδες ἃς καλοῦσιν ἱπποθήλας. οὗτοι δὲ ὀχεύουσιν ἐν τῇ νομῇ βίᾳ κρατοῦντες, ὥσπερ οἱ ἵπποι.

Non admittit aut equa asinum, aut equum asina, nisi asinus vel fœmina equam suxerit. Ergo dant operam, vt supponant eos quos vocant Equirumos. *Hi ineunt in pascuis vi superantes, velut equi.*

CAESAR.

HOc quoque mendacium est, & propositam historiam malè deducit. Negat equam asinámque admittere alterius generis admissarium. Ac posteà: asinum tantùm equa subiicit, qui sit futurus admissarius in pascuis. Nam equum quoque asinam suxisse par est. Imo ita intelligas è contrario. Asinos equas inscendere etiam qui equum non suxerint. Equum autem asinam non inscendere. Quare satius fuit corrigere naturam vbi deficiebat. Cum igitur equum ad asinam adducunt, neque conscendit: equam admouent: tum capite obuoluto supponunt asinam.

Ὁ ὄνος ἢ ἵππον, necessariò ὁ ὄνος, interpretati sumus tàm marem quàm fœminam. Non vt Theodorus marem tantùm: historia enim de vtroque est. Et Græca vox id complectitur.

Προσδέχεται. Theodorus *recipit*: minùs planè: nos *admittit*.

Ὑποβάλλουσι, *admittunt*: imò subiiciunt vberibus: atque iccirco ἱπποθήλας vocant: *Equirumos* meliùs dicas quàm *equimulgos*, vt Theodorus. Etenim qui sugit θηλάζει: papillatur, at non mulget.

CAPVT VIGESIMVM-QVARTVM,

Mulorum generationes, & ætates.

CCCLII. ARISTOTELES.

Ὀχεύει δὲ ὀρεὺς, ἀναβαίνει μὲν καὶ ὀχεύει μετὰ τὸ προβαλεῖν τὸν πρῶτον βόλον· ἑπταετὴς δ' ὢν, καὶ πληροῖ, καὶ ἤδη ἐγένετο γίννος ὅταν ἀναβῇ ἐφ' ἵππον θήλειαν, ὕστερον δ' οὐκέτι ἀναβαίνει. καὶ ὁ θῆλυς δ' ὀρεὺς ἤδη ἐπληρώθη, οὐ μέντοι γε ὥστ' ἐξενεγκεῖν εἰς τέλος.

MVlus conſcendit atque coït, poſt amiſſos dentes priores. Septuennis autẽ etiam implet. Ac iam ex eius, & cum equa coïtu ginnus procreatus eſt: ſed is rurſus non item coït. Atque olim mula facta grauida eſt: ſed quæ ad finem perferre fœtum non valuit.

CÆSAR.

NVSQVAM toto opere tàm dubitauimus: quomodo mulos fœcundos nôrit Ariſtoteles. Nam nuſquam nobis compertum eſt. Nam ſi mulus fœcundus, quare non mula? aut quare incompertum Ariſtoteli mulam ſæpè peperiſſe? Et noſtra tempeſtate Romæ bis peperit: quanuis antiqui id pro oſtento habebant. An verò non generat mula, quia retinere non poteſt. Mulus generat quia in eam proiicit quæ retinet, in equam ſcilicet. Columella in ſexto ex Varrone, Magone, Dionyſio, mulas vulgò parere ait in Africa. Itaque etiam mulos.

Ὀρεύς: miror quare cur ita vocet: cùm & ἡμίονος alibi vocet: videtur alia ſpecies, & ſimplex natura ſua: ἡμίονος verò mixta ex aſino. Sanè fatendum eſt, & concedendum Ariſtotelem hîc peſſimè ſe geſſiſſe. Idque mirum cùm in ſecundo de *Generatione*, totum mulorum genus ſterile eſſe dicat: ibique doctiſſimè contra Empedoclis & Democriti ſententiam de ipſorum ſterilitate diſputet.

Γίννος Theodorus malè *hinnum*: nam hinni ſeu hinnuli, vt refert Plinius ab antiquis dicebantur qui equo & aſina generarentur. Contrà que muli, qui ex aſino & equa procreabantur.

Ὕστερον δ' οὐκέτι ἀναβαίνει: neſcio quid ſit ὕστερον: niſi ſit γίννος, ille ex aqua & mulo natus. Ac ſanè ita intelligitur. οὐκέτι non item: ἐν reperit naturam coëundi: non autem idem genus, aut corpus.

CCCLIII. ARISTOTELES.

Αἱ δ' ἐν τῇ Συρίᾳ τῇ ὑπὲρ Φοινίκης ἡμίονοι καὶ ὀχεύονται καὶ τίκτουσιν· ἀλλ' ἔστι τὸ γένος ὅμοιον μὲν, ἕτερον δέ.

AT mulæ in terra Syria ſupra Phœnicem coeunt & pariunt. Sed enim ſimile genus eſt, non idem.

CAESAR.

GEllius etiam huius rei Theophraſtum autorem citat. Theodorus addidit, *omnes*: ὅμοιον μὲν ἕτερον δ' dixit: ὅμοιον quidem, facie, ἕτερον autem, ſpecie.

CCCLIV. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ καλούμενοι γίννοι, γίνονται ἐξ ἵππου, ὅταν νοσήσῃ ἐν τῇ κυήσει, ὥσπερ [ἐν] μὲν τοῖς ἀνθρώποις, οἱ νάνοι ἐν δὲ τοῖς ὑσὶ, τὰ μετάχοιρα. καὶ ἔχει δὲ, ὥσπερ οἱ νάνοι, ὁ γίννος τὸ αἰδοῖον μέγα.

QVi Ginni *vocantur ex equa generantur. Cùm inter geſtandum malè affecti fuerint, quemadmodum inter homines pumiliones: & in ſuillo genere porculi. Habetq́; genitale ginnus grande, ſicut & pumiliones.*

CAESAR.

Ex mulo & mula nihil fieri suprà diximus ordinariè. Ex mulo & alterius generis fœmina fieri ait Philosophus: puta ex asina aut equa: efficéque fœtum complerum. Aliquando autem imperfecta magnitudo, quanta in ginno est, de quo suprà Nunc declarat quantitatem quam ibi omiserat: & comparat alijs animalibus. Additque caussam à morbo in matrice: principijs enim læsis natura succumbit. Postremò addit affectum genitalis magnitudinis, neque addit caussam. Sed ex quarta sectione, item decima propositarum quæstionum potest colligi. Ibi enim redditur ratio quare claudi sint salaces: quoniam defecta membra inferiora non recipiunt humorem sibi debitum. Is igitur ad genitalia confluit. Sic pumiliones defraudati succo pleniore cætero corpore, habent in ea parte incrementa. Sed quare ibi potiùs quàm alibi: propterea quòd emunctoria sunt membrorum naturalium, à quibus alimentum præbetur. Γίννος igitur à priscis Latinis mulus *pumilus* dictus est, vt patet ex Martiale.

Νάνοι etiam Latinis receptum vocabulum, & in vulgus abijt. Extat apud Gellium lib. XIX. cap. XIII. docta de hoc verbo disputatio: apud quem ex Heluio Cinna hi versus referuntur.

At nunc me genij nana per salicta.
Bigis rheda rapit citata nanis.

Docétque id verbum de mulis, & equuleis humilioribus vsurpari posse. *Pumilio* autem dictus est quòd puer sit magnitudine etiam cùm est ætate perfecta. Itaque etiam hominis diminutionem posuere. Iccirco *pumilus* quoque dicitur pusio homulus. Ergo quis te prohibet *pumulum* dicere: mulo enim proprior est vox voci.

CCCLV. ARISTOTELES.

Ζῇ δ' ἡμίονος ἔτη πολλά. ἤδη γάρ τις βεβίωκε καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη, οἷον Ἀθήνησιν ὅτε τὸν νεὼν ᾠκοδόμουν· ὃς καὶ ἀφειμένος ἤδη διὰ γῆρας, συναμπρεύων, παρώξυνε τὰ ζεύγη πρὸς τὸ ἔργον· ὥστ' ἐψηφίσαντο μὴ ἀπελαύνειν αὐτὸν τοὺς σιτοπώλας ἀπὸ τῶν τηλιῶν. γηράσκει δὲ βραδύτερον ὁ θῆλυς ὀρεὺς τοῦ ἄρρενος.

Vita mulorum ad annos multos. Quidam octogenarius factus est Athenis quo tempore templum exædificabant. Is etsi dimissus ob senium, adnixus iumentis quæ trahebant carros, ea ad opus adhortabatur. Quare plebs sciuit cauitq́, ne annonæ negotiatores à frugum cumeris arcerent eum. Sed serius mula senescit quàm mulus.

CAESAR.

Vitae metam longissimam apponit ex pulcherrima historia. Συναμπρεύων, non est συναναπορεύων: vt in Codice additum est pro glossemate παρὰ τορευόμενος: dele: neque enim Aristotelis est. Sed παρὰ τὸ ἀνάμπρ&ᾶν: funis est ἄμπρον: sicut πέρας παρὰ τὸ περᾶν. Is funis à carri fronte, aut ab ipsa sarcina ductus per traiectum temonem, adiungebat accessionem operæ vlterioris iugi cui annectebatur. Συναμπρεύειν igitur est quod vidimus sæpè, quoties iumenta trahere nequeunt, carrucarij subiectis humeris adiuuant. *Funales* hi equi, aut muli dicebantur: quod verbum est apud Suetonium. Nam duo priores, vtraque ex parte temonis trahebant: totidem horum ab vtriusque latere loris adiuncti. Carros autem operarios, & carrucas mulæ vehebant, mulique. Patiens animal & robustum: & morbo etiam cùm sudauit minùs obnoxium, & promptius boue. Itaque more carrucariorum, etiam armos armis trahentium adaptabant, quasi adnixuri. Theodotus verbum παρὰ πορευόμενος putauit esse Aristotelis, atque vertit *obiens*? In quibusdam Plinij exemplaribus legitur *connitendo, comitandóque*, &c. sed glosemmata sunt.

Παρώξυνε, *adhortabatur*: idem enim est ὀξύνειν, & θήγειν apud Homerum.

Ἀπὸ τῶν τηλιῶν: *à frumentorum aceruis*, Theodorus. Mirum eum non vsum verbo Pliniano, *incerniculis*. Cùm ei omnino totus adhæreat. Τηλία quid sit, notum: accipitur pro cribro, & pro linteo in quo subigitur farina. Hic ego accipi puto pro arca in qua reponitur frumentum ad vsum, & victum diurnum. *Cumera* Horatio dicitur: quo vocabulo vsi sumus. Plinius nimis licenter *incerniculis* dixit: non enim id verbum hoc loco conuenire potest.

CCCLVI. ARISTOTELES.

Λέγουσι δ' ἔνιοι, ὅτι ἡ μὲν, καθαίρεται οὐροῦσα· ὁ δ' ἄῤῥην, διὰ τὸ ὀσφραίνεσθαι τοῦ οὔρου, γηράσκει μᾶλλον θᾶττον.

Nonnulli ita aiunt: fœminam vrinam reddere: marem autem eius odore celeriùs ſeneſcere.

CAESAR.

EXCITATVS deſiderio libidinis ſoluitur. Sed alia quærenda eſt ratio in ijs mulis, qui mulas non ſequuntur. Dicit enim in ſuperiori apoteleſmate. Seriùs fœminas quàm mares ſeneſcere. Idem in equis, & aſinis quoque dixit. At in mulis dubitandum eſt, an ratio poſſit conuenire. Non etenim pro admiſſarijs muli educantur. Quin & fœminæ, & mares ad opus ſimile adhibentur: neque vni pluſquam alteri parcitur. Quin & apud nos id receptum eſt mulas multo ſe meliùs habere ſi eas equi ineant: pingueſcere enim pro certo habetur. An verò coitus mari quia emittit, vires etiam minuit: ſalax enim eſt: quoquo ex patre natus ſit, eius refert naturam: fœmina autem cùm ſit ſterilis ob initum nihil incommodi patitur: & partus qui reliquo generi animantium multum de viribus adimit, huic nullo nocumento eſſe poteſt?

CAPVT VIGESIMVM-QVINTVM,

Ætatis quadrupedum indicium.

CCCLVII. ARISTOTELES.

Οὕτω μὲν οὖν τῶν ζώων αἱ γενέσεις, τοῦτον ἔχουσι τὸν τρόπον. τὰ δὲ νέα καὶ τὰ παλαιὰ τετράποδα διαγινώσκουσιν οἱ περὶ τὰς θεραπείας ὄντες αὐτῶν. ἐὰν μὲν ἀπὸ τῆς γνάθου τὸ δέρμα ἑλκόμενον ταχὺ ἐπίῃ, νέον τὸ τετράπουν· ἐὰν δὲ πολλὺν χρόνον ἐῤῥυτιδωμένον μένῃ, παλαιόν.

Horum animalium generationes ad hũc modum ſunt. Sed qui quadrupedibus curandis obeunt munus, hoc argumento ſeniores iuniorésue deprehendunt. Si à maxilla abducta cutis cõtinua retendatur, iunior quadrupes eſt: ſi autem diu corrugata maneat, vetula eſt.

CÆSAR.

IN Capite de equis vbi de ætatis dignotione ſcribit, hoc commodiùs retuliſſet: addidiſſétque eandem rationem etiam in alijs obſetuari. Verùm cùm de quadrupedibus etiamnum texat hiſtoriam, ſaltem in finem diſtuliſſet.

Ταχὺ ἐπίῃ: continuò redeat ad ſuum locum: ſcriptum erat in noſtro Codice παχὺ, non ſine flagitio.

Theodorus peſſimè, *cutis detracta.* Marſya cùm excoriaretur, dixit: *quid me mihi detrahis*: ἑλκόμενον *attracta* potiùs: nos *abducta.* Et *retendi*, verbo vſi ſumus.

Νέον: *recentioris quadrupedis*, Theodorus· Sed etiam mulus ille ἀμφορεύων recens erat non fatigatus. Ita recentem militem dicimus etiam veteranum.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM-SEXTVM,

Cameli fœtus, & ætas.

CCCLVIII. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ κάμηλος, κύει μὲν δέκα μῆνας, τίκτει δ' αἰεὶ ἓν μόνον· μονοτόκον γάρ ἐστιν. ἐκκρίνουσι δὲ ἐκ τῶν καμήλων ἐνιαύσιον τὸ ἔκγονον. ζῇ δὲ χρόνον πολὺ πλείω ἢ πεντήκοντα ἔτη. τίκτει δὲ τοῦ ἔαρος, καὶ γάλα ἔχει μέχρις οὗ ἂν ἐν γαστρὶ λάβῃ. ἔχει δὲ καὶ τὰ κρέα καὶ τὸ γάλα, μέχρις οὗ ἂν ἐν γαστρὶ λάβῃ, ἥδιστα πάντων. πίνουσι δὲ τὸ γάλα, δύο καὶ ἓν ἢ τρία, καὶ ἕν, πρὸς ὕδωρ κεράσαντες.

Camelus gerit menses decem: parit autem vnicum: vnipara enim est: fœtum anniculum segregant ex armentis. Viuit diu: quippe vel ad annos plus quinquaginta. Parit vere. Lac semper habet quoad iterum. Atque interea carnes, atque lac inter suauissimos censentur cibos. Lactis vsus est admixto duplo, aut triplo aquæ.

CAESAR.

NON diuisimus in apotelesmata tam luculentam historiam: ordinem tamen desiderabamus, vt sæpè: sic. Camelus coit quomodo, quóque tempore dictum est. Gerit menses decem, parit vere: vnum: nec vnquam plures: fœtum anniculum segregant. Lac à partu ad alteram conceptionem nunquam deficit: quod eo tempore suauissimum est, sicut & carnes: vsus lactis cum aquæ duplo, aut triplo: viuit annos plusquam quinquaginta. Ordo igitur ita esto. Prægnans ergo camelus lac habet: quoniam dixit eius non prægnantis lac esse suauissimum.

Ἐκκρίνουσι. Theodorus *separant*: aptiùs *segregant*. Et barbarè illud: *lac vsque eò seruat, quò iam conceperit*. Nemo enim sic loquitur: sed, *dum*: aut, *cùm conceperit*. Neque verbum *seruat*, aptum est.

CAPVT VIGESIMVM-SEPTIMVM,

Elephantorum coïtus, & fœtus.

CCCLIX. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ ἐλέφας, ὀχεύει καὶ ὀχεύεται περὶ τὰ εἴκοσιν ἔτη. ὅταν δὲ ὀχευθῇ ἡ θήλεια, φέρει ἐν γαστρί, ὡς μέν τινές φασιν, ἐνιαυτὸν καὶ ἓξ μῆνας· ὡς δ' ἔνιοι, τρία ἔτη. τοῦ δὲ μὴ ὁμολογεῖσθαι τὸν χρόνον, αἴτιον τὸ μὴ θεωρεῖσθαι τὴν ὀχείαν. τίκτει δὲ ἡ θήλεια, συγκαθίσασα ἐπὶ τὸ ὄπισθεν, καὶ ἀλγοῦσα δήλη ἐστίν. ὁ δὲ σκύμνος, ὅταν γένηται, θηλάζει τῷ στόματι, οὐ τῷ μυκτῆρι. καὶ βαδίζει καὶ βλέπει εὐθὺς γενόμενος.

Elephantus ineunte ætate anni vicesimi, tam mas quàm fœmina coeunt. A coitu fœmina gerit vterum, vt aiunt quidam, sesquiannum: vt alij, annos treis. Controuersiæ temporis in caussa est quòd coitum non obseruârint. Parit fœmina clunibus demissis, manifesto dolore. Natus pullus, ore, non promuscide lac sugit: statimq́; & oculis vtitur ad videndum: & cruribus ad ingressum.

CAESAR.

C AE S A R.

NE hanc quoque discerpsimus historiam simplicissimam. Dixit περὶ εἴκοσιν ἐτῶν. An non etiam prima dies qua sunt nati, est ante annum vicesimum? vt possis dicere intra annum vicesimum. Theodorus malè, *anno vicesimo*: imò ante vicesimum annum, inquit Philosophus. Περὶ enim significat tempus anno propinquum vicesimo.

Τὸ μὴ διωρίσθαι τῆς ὀχείας. At suprà libro quarto modum narrat coëundi. Itaque malè fecit, cùm non declarat vtra sententia vera sit.

Συγκαθίσασα, Theodorus *entitens posterioribus pedibus*: meliùs *innitens*. Nam *eniti* est parturire, & malè: nanque semper innititur cruribus posterioribus: sed quasi considens.

Theodorus omisit τὸ, ἄλλη: nota Atticismum ἀλγοῦσα ἄλλη ἐστί.

Σκύμνος: potiùs πῶλος: sed etiam verbo σκυλᾶν de alijs quàm de canibus suprà: & Lucretius *scymnos Leonum* dixit.

Τῷ στόματι. Quoniam adultus nare bibit.

CAPVT VIGESIMVM-OCTAVVM,

Aprorum coïtus, & fœtus.

CCCLX. ARISTOTELES.

Αἱ δ' ὗες αἱ ἄγριαι, τοῦ χειμῶνος ἀρχομένου ὀχεύονται.

Sves fera ineunte hyeme coëunt.

C AE S A R.

MEliùs distulisset post ceruum.

CCCLXI. ARISTOTELES.

Τίκτουσι δὲ τοῦ ἔαρος, ἀποχωροῦσαι εἰς τοὺς δυσβατωτάτους τόπους, καὶ ἀποκρήμνους μάλιστα, καὶ φαραγγώδεις, καὶ συσκίους.

VEre pariunt secedentes in loca maximè inaccessa, & prærupta, angustáque, atque opaca.

C AE S A R.

ERgo totam hyemem ferunt: breuitate subticuit temporis historiam.

Ἀποχωροῦσαι. Theodorus *petentes*: non expleuit verbi vim: appellantur enim & secessus, & recessus. *Est in secessu longo locus*, apud Poetam. Et secessus Tyberij in Capreis: & aliorum Rhodi, & Athenarum. Quatuor autem locorum modos ponit δυσβατωτάτους: non inuios, vt ait Theodorus: nam saltus inuij sunt ἄβατοι: & tamen ad eos accedas facilè. Sed inaccessos, quos ἀφόρους veteres appellabant. Addidit ἀποκρήμνους pro interpretatione prioris. Quoniam multis modis quædam sunt inaccessa: mari: stagno: palude: saltu: feris: rupibus. Noluit geminare asperitatem superlatiui: sed addidit μάλιστα. Tertia affectio, cùm dixit φαραγγώδεις. Theodorus, *angusta*: rectè: vt sit altera caussa δυσβασίας. Quarta, cùm dixit, συσκίους, vmbrosa vndique: est enim τὸ σκιὼ: sicut in conualle: vallis saltuosa etiam potes dicere: sicut enim opaci saltus: vt sit & ratio tertia δυσβασίας. & munimenti ab oculis etiam vestigantium.

CCCLXII. ARISTOTELES.

Διατρίβει δ' ὁ ἄρρην ἐν ταῖς ὑσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡμέρας τριάκοντα.

VErsatur inter scrofas mas triginta ferè dies.

CAESAR.

CAESAR.

ERgo hic quoque est ἀπαγγελία.

CCCLXIII. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ πλῆθος τῶν τικτομένων, καὶ ὁ χρόνος τῆς κυήσεως, ὁ αὐτός τε, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἡμέρων ὑῶν ἐστι.

PArtus numerus, ferendíque tempus idem, quod & in villaticis suibus.

CAESAR.

NIhil enim distant nisi feritate. Theodorus *urbanos sues*, dixit, ἡμέρων: malè: villaticæ enim sunt pastiones.

CCCLXIV. ARISTOTELES.

Τὰ, δὲ φωνὰς παραπλησίως ἔχουσι τοῖς ἡμέροις· πλεῖω μᾶλλον ἡ θήλεια φωνεῖ, ὁ δ' ἄῤῥην, σπανίως.

VOcémque his similem edunt. Sed fœmina quàm mas frequentiorem: is enim rarò.

CAESAR.

DIxit alijs in libris animalia in metu vocem edere. Mas est securior: fœmina etiam catulis suis, & sibi timet: penéque semper aliquo in officio, aut opere est: coëundi, gerendi, pariendi, educandi.

Theodorus μᾶλλον θήλεια φωνεῖ *femina vocalior*, non satis commodè: acriùs enim subat mas. Nota Atticismum παραπλησίως per ἀντιμερίαν: aduerbium pro nomine.

CCCLXV. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἀῤῥένων καὶ ἀγρίων οἱ τομίαι μείζους γίνονται καὶ χαλεπώτεροι· ὥσπερ καὶ Ὅμηρος ἐποίησε.

Θρέψεν ἐπὶ χλούνην σῦν ἄγριον· οὐδὲ ἐῴκει
Θηρί γε σιτοφάγῳ, ἀλλὰ ῥίῳ ὑλήεντι.

Γίνονται δὲ τομίαι, διὰ τὸ νέοις οὖσιν ἐμπίπτειν νόσημα κνησμὸν εἰς τοὺς ὄρχεις· εἶτα ξυόμενοι πρὸς τὰ δένδρα, ἐκθλίβουσι τοὺς ὄρχεις.

SVes feri castrati tùm maiores tùm sæuiores euadunt, sicut etiam ab Homero scriptum est.

Exectum aprũ aluit sæuũ qui nõ fuit instar
Frugiuoræ ille feræ, sed molis mõtis opaci.

Fiunt & castrationes in iuuenculis: quorum testes pruritus morbo capiuntur. Ergo scabentes ad arbores eos exterunt.

CÆSAR.

ALterum est verosimilius, fieri maiores: hoc etiam alijs euenit animalibus: absumpto humore, qui genitalis euadere debuit in corporis molem. Quod à nobis copiosiùs in libris nostris de *Semine genitali* disputatum est. At animosiores esse quis dicat? Nam Homerus magnitudinem tantùm notauit, non feritatem: sed cùm dixit ἄγριον, intellexit genus, non mores. Χλούνης enim est, exectus. Minùs quoque hirti sunt: sed nitidiores, sicut alia animalia execta.

Non mutauissemus interpretationem doctissimi Theodori in versibus Homericis: felicissimè enim vertit. Sed nos adhæsimus propiùs verbis Poëtæ. Nam Theodorus, addidit *siluis horrentibus*, &, *dorso*. Et omisit σιτοφάγῳ, quod tamen ad rem faciebat: quasi esu frugum non potuisset vllum animal eo excrescere. Nos etiam altero genere versuum tentauimus concinniùs ita reddere.

Nutrijt suem ferum, qui exectus, instar creuerat, non
Fruge pastæ bestiæ, sed montis ardui arborosi.

Ἐκθλίβουσι. Theodorus *extingunt*: puto Librarij erratum, & *exigunt* scribendum. Nos *exterũt*: quoniam attritu scabendo elidunt.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM-NONVM,

Ceruorum coïtus, partus, & vita.

CCCLXVI. ARISTOTELES.

Ἡ δ' ἔλαφος τὴν μὲν ὀχείαν ποιεῖται, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον, τὰ πλεῖστα μὲν ἐξ ὑπαγωγῆς· οὐ γὰρ ὑπομένει ἡ θήλεια τὸν ἄρρενα πολλάκις, διὰ τὴν συντονίαν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑπομένουσαι ἐνίοτε ὀχεύονται, καθάπερ τὰ πρόβατα· καὶ ὅταν ὀργῶσι, παρεκκλίνουσιν ἀλλήλας.

Cerua ita coït, vt diximus antea, ferè ſubtrahendo ſe: rarò enim marem pati poteſt ob impetus contentionem. Aliquando tamen etiam more pecudum patiuntur, atque vrgente venere viciſſim inter ſe ſubigunt.

C AE S A R.

REDIT ad armenta. Ἐξ ὑπαγωγῆς: *ſubtrahendo ſeſe*: & dixit τὰ πλεῖστα. Quoniã mox ſubdit πολλάκις οὐχ ὑπομένει. Theodorus vtrunque omiſit, & τὰ πλεῖστα, & πολλάκις. Cùm tamen conueniant cum ſequentibus: οὐ μὴν ἀλλά. Sed etiã omiſit id ἐξ ὑπαγωγῆς: quod etiam ſuprà dixit, & repetito opus fuit. Proptereà quòd rarum erat genus coïtus. Ita repetijt in vaccarum hiſtoria, συγκάμπτουσαι. Sic ibi ἀνδρῶς: hîc συντονία.

Παρεκκλίνουσι, *inclinant*. Honor ſit auribus: fœdiſſimum enim verbum eſt apud Satyricum, & infandum. Theodorus, *declinant ſocias*, ἀλλήλας: imò inter ſe conſcendunt. Quod nos vidimus ſæpè in cicuribus. Etiam homines tum inſcendunt pedum ictu nocentiſſimo: ſacro enim igni pulſatus locus facilè corripitur. Videntur enim præ ardore pati marem: quo incenſæ etiam inuicem ſe ineunt. Iccirco autem dixit παρεκκλίνουσι: quoniam etiam manu ſi clunes demulceas, ſtatim ſe ſubducunt clunibus ſubmiſſis.

CCCLXVII. ARISTOTELES.

Μεταλλάττει δὲ ὁ ἄρρην, καὶ οὐ πρὸς μιᾷ διατρίβει· ἀλλὰ διαλείπων βραχὺν χρόνον, πλησιάζει ἄλλαις.

Mutat fœminas mas: neque vnius tantùm vtitur conſuetudine. Sed breui tempore interpoſito, aliam, atque aliam adit.

C AE S A R.

Πρὸς μιᾷ διατρίβει Theodorus, *immoratur in eadem*. Sed διατριβὴ conſuetudo in re venerea. Sed quid eſt, *immoratur?* feliciùs τὸ, ἄλλαις dixit, *aliam & aliam*: expreſſit enim verbum μεταλλάττει. Μετὰ ἄλλην πρὸς ἄλλην περιέρχεται.

Πλησιάζει: Græcum modeſtius: Latinum quod ei ſignificato reſpondeat non habemus, niſi dicas, *adit*.

CCCLXVIII. ARISTOTELES.

Ἡ δ' ὀχεία γίνεται μετ' Ἀρκτοῦρον, περὶ τὸν Βοηδρομιῶνα καὶ Μαιμακτηριῶνα.

Coëunt poſt Arcturum Auguſto & Septembri.

C Æ S A R.

Περὶ τὸν Βοηδρομιῶνα: τὸ περὶ ſignificat tẽpus in quo: non extra eos menſes: ſed in ipſis mẽſibus.

CCCLXIX.

CCCLXIX. ARISTOTELES.

Κύει δ' ὀκτὼ μῆνας. | Gerit menses octo.

CAESAR.

VT nequeat è ceruo atque homine confiteri animal tertium: sicut de Centauro sunt fabulati ex homine & equo. Cui refellendo multum temporis, & verborum posuit Galenus.

CCCLXX. ARISTOTELES.

Κύισκε) δ' ἐν ὀλίγαις ἡμέραις. | Implentur paucis diebus.

CAESAR.

AT mirum est eùm tantopere à mari incommodetur.

CCCLXXI. ARISTOTELES.

Καὶ ὑφ' ἑνὸς πολλαί. | ET ab vno multæ.

CAESAR.

ERgo non declinant socias, vt malè putauit Theodorus: nam multas simul adit mas.

CCCLXXII. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ, ὡς μὲν ἐπὶ τὸ πολὺ ἕν· ἤδη δὲ τινες ὠμμέναι εἰσὶν ὀλίγαι, καὶ δύο. | VNum ferè parit. Sed paucæ geminos peperisse visæ sunt.

CAESAR.

Ὀλίγαι, *nonnullæ* Theodorus rectissimè. Tamen non ita arcet paucarum sententiam.

CCCLXXIII. ARISTOTELES.

Καὶ ποιοῦνται τοὺς τόκους παρ' τὰς ὁδοὺς, διὰ τὸν πρὸς τὰ θηρία φόβον. | PArit iuxta vias, ob ferarum metum.

CAESAR.

MAVVLT credere homini insidiosissimo, quàm feris: sed puto feras nôsse: hominem non nôsse: quem etiam arcum intendentem miretur. Sed κατὰ γνώμην consulere pullis par est. Quoniam absint siluæ: feræ quoque quæ non compareant κατὰ θέσιν, per positionem. Neque feræ eum hominibus, per siluas & vias.

Ὁδούς. Plinius *semitas*. *In pariendo*, inquit, *semitas minùs cauent humanis vestigijs tritas*. Sed via semitam comprehendit: non è contrario, & historia efficacior. Nam semita vix nuda est à saltu.

Πρὸς τὰ θηρία φόβον: *ob metum ferarum*, passiuè, vt Sallustius dixit, *metum Pompey*: quo Pompeius metueretur, non quem metueret.

Θηρία: *belluas* interpretarus est Theodorus. Sed maiores tantùm feras *belluas*, dixêre veteres: nemo dicat lupum belluam.

TT t

CCCLXXIV. ARISTOTELES.

Η῾ δὲ αὔξησις ταχεῖα τῶν νεβρῶν.

Hinnuli celeriter crescunt.

C AE S A R.

ARgumentum contra Aristotelem, qui putat longæua animalia tardè crescere: sed ipse non putauit ad se pertinere: quoniam non diu viuere arbitratus sit. Centesimum tamen annum excedere ex historijs deprehensum est.

CCCLXXV. ARISTOTELES.

Κάθαρσις δὲ κατ᾽ ἄλλους μὲν χρόνους οὐ συμβαίνει ταῖς ἐλάφοις· ὅταν δὲ τέκωσι, γίνεται φλεγματώδης αὐταῖς κάθαρσις.

PVrgationes alijs temporibus non eueniunt ceruis. Sed cùm pepererint, muccoso quodam humore purgantur.

C AE S A R.

ERgo suprà καταμήνια æquiuocè erant, vt monuimus. Neque enim menstruæ sunt purgationes. φλεγματώδης, vt suprà: maluimus *muccosum*, quàm *pituitosum*, dicere.

CCCLXXVI. ARISTOTELES.

Ε῎ιθισαι δὲ ἄγειν τοὺς νεβροὺς ἐπὶ τοὺς σταθμούς. ἔστι δὲ τοῦτο τὸ χωρίον αὐταῖς καταφυγὴ, πέτρα περιῤῥαγεῖσα μίαν ἔχουσα εἴσοδον· οὗ καὶ ἀμύνεσθαι εἰώθειν ἤδη τοὺς ἐπιτιθεμένους.

ASsuescit hinnulos petere lustra. Quem locum pro profugio habet: saxum præruptum vno aditu: vbi etiam pugnare solet aduersus eos qui sese adoriuntur.

C AE S A R.

TRIA ponit: assuefactionem pullorum, lustri rarionem, animum ad defensionem. Σταθμοὺς *stabula*, vbi stant, atque agunt, lustrum. Ε᾽πιτιθεμένους: ἐπιτίθεσθαι, est impetum, atque impressionem facere. Α᾽μύνεσθαι *defendere se & repugnare* Theodorus: vnico verbo significatur, *propugnare.*

CCCLXXVII. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τῆς ζωῆς μυθολογεῖται μὲν ὡς ὂν μακρόβιον, οὐ φαίνεται δὲ οὔτε τῶν μυθολογουμένων οὐθὲν σαφές· ἥ τε κύησις καὶ αὔξησις τῶν νεβρῶν συμβαίνει, οὐχ ὡς μακροβίου τοῦ ζώου ὄντος.

DE eius vita longitudine fabulantur. Atque earum fabularum ratio obscura sanè. Neque enim aut gestatio, aut incrementa hinnulorum eiusmodi sunt, vt præbeant argumentum longæui animalis.

C Æ S A R.

RATIONEM opponit simplici narrationi. Quoniam quibus vita longa, ea & diu gestantur, & multum temporis ponunt in adolescentia. At hoc falsum est si diiungas argumenta. Duodecim menses geritur equus: is rarò excedit quadragesimum. Homo breuiori tempore in vtero, longiore in vita est. Iccircò vtrunque coniunxit: homo enim vix septimo & vicesimo anno implet totam omnémque magnitudinem: maiore tamen egent contemplatione.

CCCLXXVIII.

CCCLXXVIII. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ τῷ ὄρει τῷ Ἐλαφώεντι καλουμένῳ, ὅ ἐστι τῆς Ἀσίας ἐν τῇ Ἀργινούσῃ, οὗ τετελεύτηκεν Ἀλκιβιάδης, ἔλαφοι πᾶσαι τὸ οὖς ἐσχισμέναι εἰσίν· ὥστε, κἂν ἐκτοπίσωσι, γινώσκεσθαι. καὶ τὰ ἔμβρυα δὲ ἐν τῇ γαστρὶ ὄντα, εὐθὺς ἔχει τοῦτο τὸ σημεῖον.

In Asia monte Elatunte *appellato ad Arginusam, vbi diem obijt Alcibiades, ceruæ omnes fissa sunt aure. Quo signo, cùm loca mutant, dignoscuntur. Quin ipsi quoque in vtero statim formati fœtus eadem nota prædìti sunt.*

CAESAR.

Ponit loci nomen, & loci regionem, & loci vicinitatem, & loci nobilitatem à morte nobilis viri: ponit & historiam autium: neque mutari locorum mutatione: & natura id habere argumento hinnuli in vtero.

Ἔμβρυα. Hic opus est diligentia Galeni, qui notauit ab Hippocrate aliud poni pro κύημα aliud pro ἔμβρυον. Itaque malè Theodorus dixit, *fœtus ab initio contrahit signum.* Imò Philosophus dicit hinnulum habere, statim scilicet, cùm ἔμβρυον dici potest. Nos per participium *formati*, exclusimus omnem dubitationem. Quid autem cognoscas aurem fissam, cùm auris nōdum est? Dicunt argutuli, per verbum, *contrahere*, ostendisse naturam principiorum. At vnde contrahit quod nondum est? Quæ actio detur fœtui vt ipse trahat? Imò virtus informatrix hoc facit, ac dat illi: non ipse contrahit. Interpres lege militiæ agit ex præscripto dum deserit stationem, in hostium manus incidit.

CCCLXXIX. ARISTOTELES.

Θηλὰς δ᾽ ἔχουσιν αἱ θήλειαι τέτταρας, ὥσπερ αἱ βοῦς.

Papillas habent ceruæ quaternas, sicut & vaccæ.

CÆSAR.

Duas mammas in vtraque: binas papillas ob magnitudinem, & multitudinem lactis, vt dispertitum minus occupet, minus tumoris addat papillæ: & tamen æquè præstò sit.

Theodorus pessimè θηλὰς, *vbera*. Nam duas tantùm mammas habent.

Τὸ, ὥσπερ volueram dicere, *quot*: sed non solùm numerum, verùm etiam modum complexus est: neque tutum est à Philosopho discedere.

CCCLXXX. ARISTOTELES.

Ἐπειδὰν δ᾽ ἐμπλησθῶσιν αἱ θήλειαι, ἐκκρίνονται οἱ ἄρρενες καθ᾽ ἑαυτούς. καὶ διὰ τὴν ὁρμὴν τὴν τῶν ἀφροδισίων, ἕκαστος μονούμενος, βόθρους ὀρύττει, καὶ βρωμῶνται ὥσπερ οἱ τράγοι· καὶ τὰ πρόσωπα, διὰ τὸ ῥαίνεσθαι, μέλανα γίνεται αὐτοῖς, ὥσπερ τὰ τῶν τράγων. οὕτω δὲ διάγουσιν, ἕως ἂν ὕδωρ γένηται· μετὰ δὲ ταῦτα τρέπονται πρὸς τὴν νομήν. ταῦτα δὲ ποιεῖ τὸ ζῷον, διὰ τὸ φύσει λάγνον εἶναι, καὶ διὰ τὴν παχύτητα. ὑπερβάλλουσα γὰρ γίνεται τῇ θέρους αὐτοῖς· διὸ καὶ οὐ δύνανται θεῖν, ἀλλ᾽ ἁλίσκονται ὑπὸ τῶν πεζῶν διωκόντων ἐν τῷ δευτέρῳ δρόμῳ καὶ τρίτῳ· καὶ φεύγουσι διὰ τὸ καῦμα καὶ τὸ ἆσθμα εἰς τὸ ὕδωρ.

Vbi ceruæ grauidæ sunt, segregantur mares: ac veneris impetu agitati, sibi quisque seorsum scrobes fodit, ac more hircorum fœtet: faciésque exudantibus guttis nigrescit, vt hircis. Atque ita agitant, donec imbres euenerint. Inde in pastum vertuntur. Id ita agit animal hoc: propterea quòd salax natura sua sit: & quia pinguissimum est. Id quod præter modum ei accidit æstate. Quamobrem currere non valent sed capiuntur etiam à peditibus insequentibus, altero aut tertio cursu. Fugiunt verò, tùm ob æstum, tùm ob anhelitus fatigationem, in aquas.

CAESAR.

Observationes nouem ponit à cōcepto. Primam: marium segregationem: sed ita, vt sibi quisque viuat: scrobémque fodiat. Addit caussam: ob libidinis incutsionem. Agitant cruta: sic arenam spargit taurus. Et quia quærunt terræ inferioris elementiam humidiorem. Ponit quartò fœtorem: deinde nigrorem, & caussam: humescit enim

& calore coercefcit. Γ'ὅρμα eiuſmodi è fordibus fit nigror. Ponit inde mutationem ab imbribus. Octauo reddit cauſſam vnam:ſalacitatem:& alteram,pinguedinem,& circumſcribit tempus. Tum ponit euentus duos à pinguedine. Vnum, capturam etiam à pedite: non primo curſu, ſed aut ſecundo,aut ſaltem tertio:ſicut & perdicum pullis euenit,cùm ſunt implumes. Et alterū euentum:aquarum appetitum. Addit duas cauſſas:vnam à tempore:& alteram pendentem,tùm ab eo,tùm à pinguedine. Nam anhelitus eſt attractio aëris. Attrahimus autem ad refrigerandum & humectādum. Nempe vt calorem temperemus. At calor & calefacit,& ſiccat:vnde etiam anima quæ ab aëre dicta eſt ἄω, Græcè ψυχὴ appellatur. Igitur ceruus ob æſtum, frigidum petit ex aqua:& ob anhelitum,& frigidum,& humidum. Cauſſa eſt pinguedo: quoniam obſerat pulmonem ex compreſſu diaphragmatis. Ita non eſt ei quantum vacui opus habet. Galenus in lib. de *inſtrumento olfactus*, paulò intemperantior contra Ariſtotelem ſe geſſit qui aërem calidum dixit: cum tamen fateatur refrigerandi cordis gratia anhelitum inſtitutum. At neſciebat calorem viuentis animalis ſanguinc concreti eſſe valde magnum, aërisque huius calorē valde ſuperare.

Καθ' ἑαυτοὺς. Theodorus, *per ſe ipſi*. Nam per ſe ipſi ſeparantur:etiam ſi gregatim abirent. Neque enim ab armentario,ſed ſponte. At hîc eſt ἕκαστος καθ' ἑαυτόν: quod declarat mox. Μονόμυρος: Theodorus *ſolitarius*, malè: addidiſſet ſaltem: *tum factus*. Solitarius naturam declarat: μονόβιος: at hîc actum dicit accidentalem Sed maior error Theodori,cùm ὀσμὴν τῆς ἀφροδισίου legit, & *graueolentiam* interpretatus eſt. Ο'ρμὴν rectè apud nos ſcriptum eſt. Neque enim odor ad id compellit:ſed deſiderium ac memoria fœminarum.

Διὰ τὸ ῥαίνεσθαι: Theodorus, *aſpergine*. At qua aſpergine? nondum enim pluit. Sed quia retentum ſemen ſpargitur per corpus,atque exudat:iccircò fœtent.

Ὕδωρ πίνειν: quòd eos ſcilicet lauet, vt ait Plinius, ſi ad nigrorem ſpectes: ſed leuicula ratio: imò quòd etiam refrigeret & expellat è ſcrobibus. Theodorus: *imber accedat*, non ſatis commodè. At ἆσθμα *anhelitum* rectiſſimè dixit: ſignificat enim anhelare difficultatem ducendi ſpiritum.

CCCLXXXI. ARISTOTELES.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὀχεύουσι, τὰ κρέα γίνεται φαῦλα καὶ δυσώδη, καθάπερ καὶ τῶν τράγων.

Coitus tempore carnes eorum vitiantur, ac maleolentes fiunt hircorum more.

CÆSAR.

Imprimis iecur malè olet:vix enim ſi guſtaueris edas: cauſſam autem iam diximus. Nam fœtor ex calore nimio eſt occupante humidum ineptum naturæ. Itaque etiam à Poëtis *caper* dictum eſt vitium axillarum,& verbo expreſſum *hirquitallire*. Et *hirquitalli ætas*, in qua id incipit.

CCCLXXXII. ARISTOTELES.

Ἐν μὲν οὖν τῷ χειμῶνι γίνονται λεπτοὶ καὶ ἀσθενεῖς· πρὸς δὲ τὸ ἔαρ, μάλιστα ἀκμάζουσι πρὸς τὸ θεῖν.

Hyeme igitur extenuantur ac deficiuntur viribus.Sub ver maximè vigent curſu.

CÆSAR.

Defectu pabuli & ob frigus. Eſt Aphoriſmus Hippocratis, morbos ſolui aduerſo tēpore quam inuaſere.Ita ſi pingues ſunt æſtate,hyeme gracileſcunt. Et propterea minùs ſunt prompti ad curſum,defectu viriū,exuctis muſculis:ſicut æſtate onerati. Medioeri tempore vigeant,verno ſcilicet:cùm tantum ſucci habeant,quantum non ſit oneri.

Α'σθενεῖς: *debilitantur* Theodorus, optimè.

CCCLXXXIII. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ τῷ φεύγειν ἀναπαύσεις ποιοῦνται τῶν δρόμων, καὶ ὑφιστάμενοι μένουσιν, ἕως ἂν πλησίον ἔλθῃ ὁ διώκων· τότε δὲ πάλιν φεύγουσι. τοῦτο δὲ δο-

Fugiunt interpellato curſu, ac ſubſiſtentes manent vſque dum propè ſit qui inſectatur. Tum verò fugam repetunt. Hoc iccircò facere

κοῦσι

κῦσι ποιεῖν, διὰ τὸ πονεῖν τὰ ἐντός. τὸ γὰρ ἔντερον ἔχει λεπτὸν καὶ ἀσθενὲς οὕτως, ὥστε ἂν ἠρέμα τις πατάξῃ, ἐκκόπτεται, τοῦ δέρματος ὁμοίου ὄντος.

videntur ob intestinorum qua laborant tenuitate, atque debilitate. Qua tanta est, vt si quis percutiat, intus rumpantur, saluo corio.

CAESAR.

MORIBVS hoc aptius fuit: sed tempus coitus duxit nos in historiam temporum aliorum. Dicit caussam quare cursum intermittant. Nam eorum intestina imbecillia sunt: adeò vt etiam ad exteriorem ictum, saluo corio rumpantur ipsa. Itaque pondus ciborum & succorum ferre non possunt. Nam alioqui ex anhelitu cursus intermittitur.

Ἀναπαύσιν ποιοῦνται. Atticè pro ποιοῦσι. Theodorus sequutus Græcum idioma, *requiem faciant*: sed Latini non sic loquuntur.

Διὰ τὸ πονεῖν τὰ ἐντός. Theodorus ita vertit non quasi subaudiatur τὸ, κατὰ· διὰ τὸ αὐτοὺς πονεῖν κατὰ τὰ ἐντός. Dixit igitur quia interiora laborant. Sed interiora sentiunt: quia ceruus sentit. Τὰ ἐντός. τὰ ἔντερα.

Ὑγιοῦς ὄντος pro μένοντος: *integrum* Theodorus, nos *saluum* M. Tullium sequuti: qui sic loquitur: *aucti sumus filiolo, salua Terentia.*

Δέρματος, *cute* Theodorus benè: nos *corio*, meliùs vt opinor.

CAPVT TRIGESIMVM.

Vrsorum coïtus, & fœtus: & de Hystrice.

CCCLXXXIV. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ ἄρκτοι τὴν ὀχείαν ποιοῦνται, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, οὐκ ἀναβάδην, ἀλλὰ κατακεκλιμέναι ἐπὶ τῆς γῆς.

VRsi coeunt quemadmodum dictum est, non initu, sed humi decumbentes.

CAESAR.

NVnc ad scissipedes transit. Κατακεκλιμέναι: sicut dicimus concumbere, ita decumbere. Vnde cubare & cubile. Theodorus maluit, *strati*, vt Plinius.

CCCLXXXV. ARISTOTELES.

Κύει δ' ἄρκτος τριάκονθ' ἡμέρας.

FErt dies triginta.

CAESAR.

TAm paucos dies fert, propterea quòd imperfectos edit.

CCCLXXXVI. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ ἓν ἢ δύο· τὰ δὲ πλεῖστα, πέντε.

PArit singulos aut binos: neque vnquam plures quinis.

CÆSAR.

Τὰ δὲ πλεῖστα: per negationem expressimus. Theodorus fouet consuetum errorem pertinacia.

CCCLXXXVII. ARISTOTELES.

Ἐλάχιστον δὲ τίκτει τὸ ἔμβρυον τῷ μεγέθει, ὡς κατὰ τὸ σῶμα τὸ αὐτῆς. ἔλαττον μὲν γὰρ γαλῆς τίκτει, μεῖζον δὲ μυὸς, καὶ ψιλὸν, καὶ τυφλὸν, καὶ σχεδὸν ἀδιάρθρωτα τὰ σκέλη καὶ τὰ πλεῖστα τῶν μορίων.

Parit fœtum minima magnitudine, ſi ad eius corpus reſpicias: minorem enim muſtela edit, maiorem mure: nudum, cæcum, & penè informem cruribus, plurimiſque membris alijs.

C AE S A R.

NVMERVM ſuprà: nunc magnitudinem, & alios affectus. Αἴλουρος cattus eſt ſiue felis: at γαλῆ, muſtela. Cùm igitur maiorem mure pariat, non dicet minorem catto: ſed muſtela. Errauit igitur Theodorus interpretans γαλῆν *cattum*: ſic & Capite vltimo γαλαῖ αἱ ἄγριαι, *cattos ſilueſtres* dixit malè. Ibi enim denotat muſtelas Philoſophus, vt dicemus: muſtelæ enim venantur mures: atque eſt in fabula. *Prehenſa γαλῆ orabat hominem vt ſe dimitteret: addidit cauſſam: hoſtem, inquit, tuum depopulatorem murem interficio. Reſpondit homo. Non mei id cauſſa facis: ſed quia tibi cibum ſolet præripere. Indidem enim victum quæritis.*

Ἀδιάρθρωτον, Theodorus, *indiſcretum & rudem*, optimè: idem addidit *alijs*, rectè: nóſque eum ſumus ſequuti, *plurimiſque alijs membris.*

CCCLXXXVIII. ARISTOTELES.

Τὴν δ' ὀχείαν ποιεῖται τοῦ μηνὸς τοῦ Ἐλαφηβολιῶνος.

Coit menſe Februario.

C AE S A R.

SI menſe Februario coit, & triginta dies fert vterum, non multum temporis ipſi relinquitur ad educendum in apertum catulos ſuos: nam tertio à bruma menſe, quem Aprilem eſſe oportet, è cauo ſuo eos educere, ait Philoſophus in Octauo huius operis.

CCCLXXXIX. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ περὶ τὴν ὥραν τὴν τοῦ φωλεύειν.

Parit ſub tempus quo eſt latitura.

C AE S A R.

MIRVM cùm alia animalia tùm pariant, imò vt ipſe ait, parere eligant, cùm abundè paſtus poſſit ſufficere: hanc tempore maximè inopi parere. Nam niſi paſtum comparet quaſi in horreum, quid aget? latet autem quadraginta dies: quorum quatuordecim prioribus graui tenetur ſopore, atque ita pingueſcit, vt facilè non poſſit ſe attollere: quaſique tum τὰ ἀναπεπεμμένα τῶν χυλῶν διαδίδωσιν ἡ φύσις εἰς τὸ τοῦ σώματος πλῆθος.

CCCXC. ARISTOTELES.

Γίγνονται μὲν οὖν περὶ τὸν χρόνον τοῦτον καὶ ἡ θήλεια καὶ ὁ ἄρρην πιότατοι· ὅταν δ' ἐκθρέψῃ τρίτῳ μηνὶ, ἐκφαίνουσιν ἤδη τοῦ ἔαρος.

Per id tempus tùm mas tùm fœmina maximè pingueſcunt. Educatis catulis tertio poſt menſe prodeunt iam appulſo vere.

C AE S A R.

HÆC non carent difficultate, vt ſuperiùs diximus. Nam ſi Februario coëunt, & triginta dies, & pariunt tempore latitandi, educatum vere educunt. Martio ergo pariunt: quomodo igitur vere educunt tertio menſe. Sic dicendum eſt: tertio menſe vbi educârit. Theodorus autem dum nimis vult exornare, malè dixit: *exit à menſe iam veris tertio:* exit igitur poſt totum ver. Nam ver menſes habet treis: ſi à tertio exit, poſt vltimum igitur exit. In octauo huius operis cap. XVII. vt à Gaza notatur, Philoſophus oſtendit, educatos catulos educi à matre menſe tertio à bruma, qui Aprilis ſit oportet.

CCCXCI. ARISTOTELES.

Καὶ ἡ ὕστριξ δὲ φωλεύει καὶ κύει ἴσας ἡμέρας, καὶ τὰ ἄλλα ὡσαύτως τῇ ἄρκτῳ.

Hystrix quoque & latet, & gerit dies totidem, ac reliqua agit, ut ursa.

CAESAR.

ALTERIVS generis est hoc animal: at quia in quibusdam cum vrsis conuenit, eodem Capite complexus est historiam: latet enim iisdem temporibus quo vrsi: totidem dies gerit, ac eadem agit quæ illi. Pauca de hystrice dixit toto opere Philosophus: in Primo aculeorum meminit, quos pro pilis habere, vt & herinaceos, ait: eos quoque iaculari in maiora animalia refert in Nono. Hystricem Plinius Indiam, & Africam generare spina contectam, ac ex herinaceorum genere: quarum aculei missiles canum ora infestent: eos enim longè iaculatur: ob grunnitum quo sue m referunt: *porcum spinatum* Galli vocant. At nihil aliud cum sue commune habet.

Καὶ τὰ ἄλλα: omisit verbum.

CCCXCII. ARISTOTELES.

Κύουσαν δὲ ἄρκτον ἔργον ἐστὶ λαβεῖν.

Praegnans ursa non sine negotio capitur.

CAESAR.

PROPTEREA quòd fugit, vitátque loca frequentia fœtui metuens, vt λαβεῖν etiam sit καταλαμβάνειν: vbi verò peperit eduxítque fœtum, nihil ea periculosius. Conspectos nos procul cùm quid essemus acturi dubitaret, erecta in pedes posteriores obseruauit quid rerum gereremus: vbi intellexit appropinquare, rugitum tollit, apprehensúmque vrsulum deturbat per rupes decliues. Tum eum sequitur. Identidem ad nos respiciens appetita plumbeis glandibus, & ictu scipionum incertis tractibus, declinabat accelerans ad prolem, quam consequuta rursus in profundam deiecit vallem, eóque se proiecit. Incolumem vtranque sequuti sumus visu. Tum parentem obire, obambularéque catulum: quasi perscrutaretur ecquid incommodâsset casus. Hoc semel vidimus in Alpibus Taurinis. Non semel autem in Noricis interfuimus cum Paulo à Leichthenstein præfecto cohorti Germanicæ à D. Maximiliano Cæsare.

CAPVT TRIGESIMVM-PRIMVM,

Leonum coïtus, fœtus, eorum dentium mutatio.

CCCXCIII. ARISTOTELES.

Λέοντα δὲ ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, καὶ ἐστὶν ὀπισθουρητικόν, εἴρηται πρότερον.

Leonem auersum coïre, retróque vrinam reddere, iam dictum est.

CÆSAR.

QVONIAM leo rarior est quàm vrsus: iccirco de vrso priùs: repetítque de coïtu historiam, vt subnectat generationem. Est enim coïtus principium generationis sub ratione motus.

Καὶ ἐστὶν ὀπισθουρητικόν: addidit tanquam caussam, propter quam auersus coït.

CCCXCIV. ARISTOTELES.

Ὀχεύει δὲ καὶ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέντοι τὸν ἐνιαυτόν.

Coït pariſque non quouis tempore: quanquam quotannis.

CAESAR.

ET certum annum habet, & certum tempus. Non autem ὡς τυχόντα χρόνον.

CCCXCV. ARISTOTELES.

Τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος.

PArit autem vere.

CAESAR.

PEſſimè omiſit hiſtoriam vteri gerendi: neque quo tempore coëunt vſquam declarauit.

CCCXCVI. ARISTOTELES.

Τίκτει δ' ὡς ἐπιτοπολὺ δύο, τὰ μέντοι πλεῖστα ἕξ· τίκτει δ' ἐνίοτε καὶ ἕν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς ὑστέρας τίκτουσαν, ληρώδης ἐστί. συνετέθη δέ, ἐκ τοῦ σπανίους εἶναι τοὺς λέοντας, ἀπορουμένου τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ γένος τὸ τῶν λεόντων ἐστί, καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίνεται τόπῳ, ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης ἁπάσης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Ἀχελώου καὶ τοῦ Νέσσου ποταμοῦ.

BInos ferè parit, neque plures ſenis: interdum etiam vnum. Nam quæ narratur fabula, leænam parientem eycere matricem, delira eſt. Sed compoſita ex eo fuit, quòd animal hoc rarum eſt. Iccirco qui fabulam confixit, cauſſam ignorauit. Rarum igitur leonum genus eſt: rariſque gignitur locis. Sed tota Europa inter Acheloum, & Neſſum duntaxat fluuios.

CÆSAR.

NVNC poſita hiſtoria reiicit fabulam, quæ etiam à Gellio recitatur. Taxat Herodotum qui in *Thalia* id dixit. Nam cùm Herodotus dicit leonum ſcymnos diſcerpere matricem vnguibus, ac ſecum trahere: quid felis qui quodammodo puſillus leo videri poteſt, an ſecum trahit? Nam id quoque falſum eſt, felem ſollicitari vnguibus ad præmaturum partum. Hæc igitur omnino fabuloſa ſunt.

Suo arbitratu cùm σπανίους dixiſſet τοὺς λέοντας, repetit σπάνιον εἶναι.

Ἐκ τοῦ σπανίους. Nam quoniam eſſent rari, putauit leænam ſemel tantùm parere: ſed ſanè adhuc eſſent rariores. Nam duos ferè parit: & multi pereunt venationibus. Ληρώδης *nugatoria.*

Συνετέθη, compoſita fuit, non temerè: quoniam veritas vna eſt & ſimplex: mendacium autem non eſt vnum. Non enim cohæret. Itaque vnum, & verum, & bonum, & ens idem ſunt.

Ἀπορουμένου, *dubitante, hæſitante.*

Ἐν πολλῷ τόπῳ. Non ſolùm non multis locis, ſed ne multo quidem tractu. Nam tota Europa, & vno & modico tractu inter Acheloum & Neſſum leones producit.

CCCXCVII. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ καὶ ὁ λέων πάνυ μικρὰ οὕτως, ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν.

IPſa quoque leæna parit puſilla omnino, adeò vt altero ætatis menſe vix ingrediantur.

CAESAR.

KAὶ ὁ λέων. Quoniam dixit de vrſa, hic poſuit coniunctionem: καί.

Πάνυ; omnino, ad vltimam paruitatem: πᾶσαν μικρότητα explet.

Δίμηνα

Δίμηνα ὄντα. Theodorus, *post secundum mensem*: falsò. Nam post secundum ingrediuntur. Aristoteles suo arbitratu cùm haberet λέαινα, dixit λέων, ὁ ἢ ἡ.

CCCXCVIII. ARISTOTELES.

Οἱ δ᾽ ἐν Συρίᾳ λέοντες, τίκτουσι πεντάκις· τὸ πρῶτον, πέντε, εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα. μετὰ δὲ ταῦτα οὐκέτι οὐδὲν τίκτουσιν, ἀλλ᾽ ἄγονοι διατελοῦσιν.

Terra Syriæ leanæ quinquies pariunt: primùm quinos: post deinde vno pauciores. Postremò nullum, sed effœtæ agitant.

CAESAR.

Mira historia. Quam Gellius cùm retulit ad omne leonum genus, ex Philosophi sententia, memoria lapsus est.

Theodorus Græcum suum sequutus, ausus est genere masculino scribere leones pro fœminis. Idem addidit, *vita*, superfluè & inconcinnè.

CCCXCIX. ARISTOTELES.

Οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην, ἀλλ᾽ ὁ ἄρρην λέων.

Caret leæna iuba: solus mas habet.

CAESAR.

Sicut mas homo habet barbam, fœmina non habet. At in equorum genere communis est iuba: contrà leones quidam sunt sine iuba. Itaque legimus iubatos leones exhibitos in arena, ad differentiam aliorum.

CCCC. ARISTOTELES.

Βάλλει δὲ ὁ λέων τοὺς κυνόδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους, δύο μὲν ἄνωθεν, δύο δὲ κάτωθεν· βάλλει δὲ ἑξάμηνος ὢν τὴν ἡλικίαν.

Mutat dentes leo quatuor eos tantùm qui canini *appellantur. Duos superiores: totidem inferiores: idque ætatis suæ mense sexto.*

CÆSAR.

Canis quadrimestris amittit. Repetitum *βάλλει*. Theodorus diuinitùs expressit illis monosyllabis: *idq;*: sed ambitiosè apposuit verbum, *fit*: sustulit enim gratiam orationis.

CAPUT TRIGESIMUM-SECUNDUM,

DE HYÆNA.

CCCCI. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ ὕαινα, τῷ μὲν χρώματι λυκώδης ἐστί, δασυτέρα δέ, καὶ λοφιὰν ἔχει δι᾽ ὅλης τῆς ῥάχεως.

Hyæna colore lupi est, sed hirtior: iubámque habet toto dorso perpetuam.

CAESAR.

CAESAR.

OPTIME Philoſophus incepit à faciei deſcriptione. Ignotum enim Europæ animal eſt. Hiſtoriæ autem obſeruationes ſunt. Color, iuba, genitalia, infrequentia, fœmina hyæna. Feſtiuè autem dixit λυκώδης, quaſi lupaceam dicas: libro octauo eam quoque appellat glanum. Iubam habet quemadmodum equus, ſed ſeta duriore. Iubam autem in fronte tantùm habet hircus, in fronte & collo equus: in collo & armis leo: in toto dorſo hyæna.

CCCCII. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τῶν αἰδοίων ὃ λέγεται, ὡς ἔχει ἄρρενος καὶ θηλείας, ψεῦδός ἐστιν. ἀλλ' ἔχει τὸ μὲν τοῦ ἄρρενος, ὅμοιον τῷ τῶν λύκων καὶ τῶν κυνῶν· τὸ δὲ δοκοῦν θηλείας εἶναι, ὑποκάτω μέν ἐστι τῆς κέρκου, παραπλήσιον δ' ἐστὶ τῷ σχήματι τοῦ θήλεος· οὐκ ἔχει μέντοι οὐδένα πόρον.

Quod autem aiunt, vtriuſque ſexus habere genitalia falſum eſt: ſed quod habent mares, eſt ſimile lupi & canis. Quod autem videtur eſſe fœmineum, ſub cauda quidem eſt ſimile figura fœminino: verùm peruium non eſt.

CAESAR.

REIICIT fabulam Calliſthenis Poëtæ: quam etiam Ouidius recitat in vltimo *Metamorphoſeωn:*

------: & quæ ſit fœmina tergo
Paſſa marem, nunc eſſe marem miretur hyænam.

Sed ibi mutationem fruſtra captauit: ſed mixtum ſexum non mutatum perſuaſum erat. Ouidius autem licentiùs pro mutatione accepit. Sicut etiam cùm Phaëtontem per omnia ſigna paucis horis producit.

Nota locutionem ἀλλ' ἔχει τὸ μὲν τοῦ ἄρρενος ὅμοιον, habet quod eſt maris ſimile. Quid eſt id quod habet? mas ſcilicet: ſed quia controuerſum erat máſne eſſet an fœmina, prudentiſſimè accepit in ſexu confuſo. Sic hyæna habet genitale quod ad marem pertinet canino, lupinóve ſimile. Quod autem fœmineæ naturæ ſpeciem præbet: quanquam ſub cauda eſt, & ſitus ac figuræ ratio perſuadere potuit, tamen imperuium eſt.

Τὸ τοῦ ἄρρενος, Theodotus *virile*, non aptè. Canile enim eſt, non virile.

CCCCIII. ARISTOTELES.

Ὑποκάτω δ' ἐστὶν αὐτοῦ ὁ τοῦ περιττώματος πόρος.

Sub hoc meatus excrementorum.

CAESAR.

EST igitur inutilis meatus ille fœmineæ naturæ facie: tum quia eſt imperuius: tum à ſitu. Quomodo enim matrix ſupra rectum inteſtinum ſub dorſo eſſet, ſi meatus excrementorum inter illam rimam & rectum eſt?

CCCCIV. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ θήλεια ὕαινα ἔχει μέν τι ὅμοιον τῷ τῆς θηλείας λεγομένῳ αἰδοίῳ· ἔχει δ' ὥσπερ ὁ ἄρρην αὐτὸ ὑποκάτω τῆς κέρκου, πόρον δὲ οὐδένα ἔχει. μετὰ δὲ τοῦτο ὁ τοῦ περιττώματός ἐστι πόρος· ὑποκάτω δὲ τούτου, τὸ ἀληθινὸν αἰδοῖον.

At fœmina hyæna quiddam habet ſimile ei quod fœmina dicitur genitale, idque ſub cauda, ſicut & mas: ſed nullo meatu peruium. Deinde meatum excrementorum, ſub quo verum genitale.

CAESAR.

POſtquam oſtendit illum eſſe marem, audacter nunc ſuo nomine vocat fœminam.

Diſtinxit τὸ λεγόμενον αἰδοῖον, ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ, quoniam ſuprà quod de illo dicebatur ψεῦδος

δός ἐστι dixit. Theodorus autem addidit illa, *præter suum illud.* At iam verò dicet Philosophus τὸ ἀληθινόν.

Μετὰ δὲ τοῦτο. Theodorus, *à quo excrementorum meatus*: paulò imprudentiùs. Nam cùm *meatus* posuit nomen, videtentur eo excerni excrementa, sic, à quo excrementa.

CCCCV. ARISTOTELES.

Ἔχει δὲ ἡ ὕαινα ἡ θήλεια καὶ ὑστέραν, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα ζῶα τὰ θήλεα, ὅσα ἐστὶ τοιαῦτα.

HAbet fœmina matricem quoque, sicut & aliæ eiusmodi animantes.

CÆSAR.

ALIVD argumentum contra sexum confundentes. Nam si fœmina matricem habet, neque habet veretrum, sexus discretio est.

Ἄλλα ζῶα θήλεα, cùm Græcè possint neutro genete, vtrunque Latinè potuimus fœminino: vt sicut fecit ex θήλεια θῆλυ, vt apponeret τῷ ζώῳ. Ita nos ex animali animantem, vt apponeremus fœminæ.

Ὅσα ἐστὶ τοιαῦτα: *quæ sunt eiusmodi.* Quate hæc addit? An fœmina vlla est quæ matrice careat? sic est profectò. Nam non ὑστέραν, sed ὑστερικοὺς πόρους aliquando legimus. Et in auibus non est vera matrix.

CCCCVI. ARISTOTELES.

Σπάνιοι δέ ἐστι λαβεῖν ὕαιναν θήλειαν· ἐν ἕνδεκα γοῦν κυνηγός τις μίαν ἔφη λαβεῖν.

RAtò capitur hyæna fœmina. Nam venator inter vndecim numero, vnam tantùm cepisse retulit.

CAESAR.

SVprà reddiderat rationem fabulæ Herodoti, nunc rationem erroris huius. Nam cùm vidissent multos mares cum rima sub cauda: neque fœminam prehendissent: non potuere quin putarent eundem esse, & marem, & fœminam.

CAPVT TRIGESIMVM-TERTIVM,

Coïtus, & fœtus leporum.

CCCCVII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ δασύποδες, ὀχεύονται μὲν συνιόντες ὄπισθεν, ὥσπερ εἴρηται πρότερον. ἔστι γὰρ ὀπισθουρητικόν· ὀχεύονται δὲ καὶ τίκτουσι πᾶσαν ὥραν.

LEporum genera venerem exercent coëuntes auersi inter se, sicut iam dictum est: retrò enim mingunt. Coeunt enim, & pariunt omni tempore.

CÆSAR.

INTER feras carniuoras, leones, hyænas, lupos, miscet leporem animal imbecillũ, imbelle, timidum, & minimè noxium. Saltem ea caussa fecisset quòd putatur vtriusque sexus esse, vt cum hyæna coniungeretur. At id quemadmodum de hyæna, falsum est.

Δασύποδες: non dubium est quin lepores intelligat. Sed & cuniculos comprehendi par est, qui singulis mensibus pariunt: aut non multis deficiunt. Nam leporem

leporem ſingulis menſibus parere falſum eſt. Semel enim in anno pariunt, aut non plus bis: vere & Autumno. Decembri autem, & Ianuario, nunquam prægnantem prehendimus: ſub finem Februarij aliquando lepuſculum, at paruum admodum.

CCCCVIII. ARISTOTELES.

Καὶ ἐπικυΐσκονται ὅταν τίκωσι, καὶ τίκτουσι κατὰ μῆνας. τίκτουσι δ' οὐκ ἀθρόα, ἀλλὰ διαλείπουσιν ἡμέρας ὁπόσας ἂν τύχωσιν.

ET ſuperfœtant cùm peperêre, & pariunt ſingulis menſibus. Pariunt autem non vniuerſos, ſed interponunt dies quot inter repetitum coitum & partum.

CAESAR.

Ἐπικυΐσκονται ὅταν τίκωσι. Theodorus omiſit ὅταν τίκωσι: malè. Cauſſa erroris fuit: quoniam prægnantes dicuntur ſuperfœtare. At ſi peperêre, quomodo ſuperfœtant? Iccirco dubitauit: ſed non meminerat ipſos non parere vniuerſos: iccirco ſuperfœtant coitu repetito: ſemper alios ſuper alios inchoant. Idque intelligendum de cuniculis: & ideò addidit, eos parere ſingulis menſibus. Quod vt oſtendimus, alienum omnino eſt à natura leporum.

Ἡμέρας ὁπόσας ἂν τύχωσιν. Quot fortè interpoſuerit dies inter partum & alterum coïtum repetitum, tot interponunt inter edendum ſeriùs conceptum fœtum, & editum maturiorem. Non dixit ὁπόσας ἂν τύχωσιν, ſed ſubintelligit ὁπόσας ἂν τύχωσι διαλιπόντες ὀχευθησόμενοι.

CCCCIX. ARISTOTELES.

Ἴσχει δὲ ἡ θήλεια γάλα πρότερον ἢ τεκεῖν.

HAbet lac fœmina priuſquam pariat.

CÆSAR.

ERgo penè ſemper habet. Nam ſi parit menſibus ſingulis, & ſuperfœtat, non multum temporis ponet, quo lacte careat.

CCCCX. ARISTOTELES.

Καὶ τεκοῦσα εὐθὺς ὀχεύεται.

A Partu coïtum ſtatim repetit.

CAESAR.

PArum hoc eſt. Nam & equam tertia poſt partum die coïre vidimus: ſed & quem prægnans repetit.

CCCCXI. ARISTOTELES.

Καὶ συλλαμβάνει ἔτι θηλάζουσα.

ET etiamnum lactans concipit.

CAESAR.

HOc etiam equa facit.

CCCCXII. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ γάλα, παχύτητι ὅμοιόν ἐστι τῷ ὑείῳ.

LAc craſſitudine ſuillum refert.

CAESAR.

C AE S A R.

SIc quoque suprà in historia canum æquauit leporinum suillo.

CCCCXIII. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ τυφλὰ, ὥσπερ τὰ πολλὰ τῶν πολυσχιδῶν.

PArit cæcos, sicut pleráque eorum quæ pedes in multa fissos habent.

C AE S A R.

COACTVS est reducere hanc affectionem ad genus πολυσχιδῶν. Temperauit orationem veritate, addita voce illa, πολλά. Non enim homo cœcos parit. Theodorus negatiuè dixit, *non vt maior fidipedum pars*: pessimè: nam maxima pars πολυσχιδῶν parit cœcos, leo, vrsus, canis, vulpes, lepus, felis, lupus, panthera, thoes. Idem quoque πολυσχιδῶν, *fidipedum* dixit: at vbi est τὸ πολὺ: nónne bisulca σχιζόποδα sunt? & fidipedes potiùs actiuè sumas.

CAPVT TRIGESIMVM-QVARTVM,

Coïtus & partus vulpis.

CCCCXIV. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ ἀλώπηξ, ὀχεύεται μὲν ἀναβαίνουσα.

VVlpes conscendens coït.

C Æ S A R.

MOre canum: neque enim est ὀπισθουρητική.

CCCCXV. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ [τυφλὰ] ὥσπερ ἡ ἄρκτος, ἔτι μᾶλλον ἀδιάρθρωτον.

PArit vrsæ modo, atque etiam magis indiscretum.

C Æ S A R.

NAm mox dicet lingua conformare, atque erudire.

CCCCXVI. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ μέλλῃ τίκτειν, ἐκτοπίζει οὕτως, ὥστε σπάνιον εἶναι τὸ ληφθῆναι κύουσαν.

INstante partu demigrat. Itaque non sæpe capta est prægnans vulpes.

C AE S A R.

VErsutiam suam pro sobole exercet. Incommodè autem interposuit hæc.

CCCCXVII. ARISTOTELES.

Ὀτὰν δ᾽ ἐκτέκῃ, τῇ γλώττῃ ἐκλείχουσα, ἐκθερμαίνει καὶ συμπέττει.

Editum fœtum lingua lambendo & fouet & maturat.

CAESAR.

IDem etiam vrsam facere aiunt.

Ἐκθερμαίνει, ne aëris frigore lædatur: hoc idē faciunt & canes & catti: sed vt abstergant sordes. Συμπέττει. Theodorus, *concoquit* durè: *maturat* nos: quoniam præcox partus est.

CCCCXVIII. ARISTOTELES.

Τίκτει δ᾽ ἡ τέτταρα τὰ πλεῖστα.

Nunquam plures quaternis gignit.

CAESAR.

ET tamen plures mammas habet quàm quatuor: quod aduersatur opinioni Galeni.

CAPVT TRIGESIMVM-QVINTVM,

Luporum, felis, ichneumonis, pantheræ, lupi ceruarij coïtus, & fœtus.

CCCCXIX. ARISTOTELES.

Λύκος δ᾽ ἡ, ὀχεύει μὲν καὶ τίκτει, καθάπερ κύων, τῷ χρόνῳ καὶ πλήθει τῶν γινομένων, καὶ τυφλὰ τίκτει ὥσπερ κύων.

Lupus, & coït & parit canum more tum tempore, tum numero fœtuum. Item cæcos sicut & canis.

CAESAR.

LVPVS etsi multum affinitatis cum cane habeat, canis tamen non est. Quidam putant lupos esse canem ferum, & ex cicuratis tractu temporis prolem domesticorum canum similem futuram, quod falsum & ratio, & experientia nos docet. Sub genere communi tamen sunt sub quo & tygris, & vulpes, & hyæna continentur: quemadmodum in *Exercitationibus nostris ad Cardanum*, fusiùs tractauimus: & vt, non solùm forma integra, neque feritate quam difficilè totam deponunt, etiam intestinis à cane distat. Quatuor hic obseruat Philosophus similitudines, tempus coitus, gestationis, numerum fœtuum, & cœcitatem. Meliùs igitur fecisset cum canis historia si posuisset.

Ὀχεύει ἡ τίκτει, *coït & parit*, vt modum coïtus, & tempus gestationis partus, meta præscriberet. Theodorus malè *fert & parit*. Idem enim est hîc: nihil enim vult aliud quàm tempus.

Nota καθάπερ aduerbium pro nomine. Nam subdit τῷ χρόνῳ, id est ὁμοίῳ καὶ τοσούτῳ καὶ τοσαύτας, καὶ τοίας.

CCCCXX. ARISTOTELES.

Ὀχεύει δ᾽ ἡ ὀχεύεται κατὰ μίαν ὥραν.

Coït autem vno certo tempore.

CAESAR.

HOc differt à cane, κατὰ μίαν ὥραν, vno tempore: non dixit ἅπαξ: nam μία hîc significat etiam certum.

CCCCXXI. ARISTOTELES.

Καὶ τίκτει ἀρχομένου τοῦ θέρους. λέγεται δέ τις περὶ τοῦ τόκου λόγος πρὸς μῦθον συνάπτων. φασὶ γὰρ ἅπαντας τοὺς λύκους ἐν δώδεκ' ἡμέραις ἐνιαυτοῦ τίκτειν. τούτου δὲ τὴν αἰτίαν ἐν μύθῳ λέγουσιν, ὅτι ἐν τοσαύταις ἡμέραις τὴν Λητὼ παρεκόμισαν ἐξ ὑπερβορέων εἰς Δῆλον, λύκαιναν φαινομένην, διὰ τὸν τῆς Ἥρας φόβον. εἰ δ' ἐστὶν ὁ χρόνος οὗτος τῆς κυήσεως, ἢ μή ἐστιν, οὐδέν πω συνῶπται μέχρι γε τοῦ νῦν, ἀλλ' ἢ ὅτι λέγεται μόνον. οὐκ ἀληθὲς δὲ φαίνεται, οἷον οὐδὲ τὸ λεγόμενον δὴ, ὅτι ἅπαξ τίκτουσιν οἱ λύκοι.

Parit vere ineunte. Fertur etiam ratio partus fabulam adiungens. Aiunt enim lupos inter duodecim dies anni parere. Huius autem rei caussam referunt in fabula: propterea quòd in totidem diebus Latonam lupæ facie tectam Iunonis metu ex Hyperboreis in Delum deduxerint. At verò an id sit tempus ferendi nécne, nondum etiam perspectum est. Sed tantummodo sic fertur. Commentum videtur tamen. Quemadmodum & cùm aiunt, semel tantùm lupos parere.

CÆSAR.

TEMPVS ponit pariendi & mox ferendi. Sed antequam dicat hoc, proponit fabulosum esse quod sit dicturus: deinde postquam dixit, repetit esse fabulam: eámque narrat. At etsi incertã esse de ipsius partu rem esse dicat, nos falsam superiorem opinionem deprehendimus, verúmque vteri gerendi tempus, in lupa cicure tyrones, quam Stenegi comes matris meæ consobrinus habuit. Hæc pertulit vterum quantum canis.

Πρὸς μῦθον συνάπτων. Imò λέγουσι συνάπτοντες.

Ἅπαντας τοὺς λύκους: cùm haberet λύκαινας in fœminino, debuerat dicere ἁπάσας: sed vt τὸν καὶ τὴν λέοντα, suprà dixit ἐπικοινῶς: sic & λύκοι.

Ἐν δώδεκα: ἐν, *intra*: quia dixit τῆς κυήσεως.

Παρεκόμισαν: vt comes περὶ τὸ κομίζειν, duci videatur. Theodorus optimè *deduxerint*: est enim verbum officij.

Φαινομένην: quia non essent.

De fabula autem hac, & apud Platonem, Pindarum, & Callimachum ampliùs poteris petere:

Οὐκ ἀληθὲς δὲ φαίνεται: non dixit ἐστὶ: quoniam negârat exploratum ad eam diem vsque.

Ὅτι ἅπαξ. Theodorus addidit, *in vita*: non necessariò: nimis arctum verbum est ἅπαξ: neque indiget præscriptione.

CCCCXXII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ αἴλουροι, καὶ ἰχνεύμονες, τίκτουσιν ὅσαπερ καὶ οἱ κύνες, καὶ τρέφονται τοῖς αὐτοῖς.

Feles & ichneumones tot pariunt, quot canes: atque idem cibi genus est.

CAESAR.

NISI alia genera submiscuisset, auulsum voluissem Caput hoc. Et minimè excusari potest Philosophus: nam nihil conueniunt feles & ichneumones cum lupo, nisi quòd tot pariant quot canes: atque iisdem idem cibus. Lupus enim, vt diximus sub communi nomine canum est, etsi canis verus non sit. Excusari quoque vtrunque potest quia de Generatione disputatio est, atque hęc animalia inter se hoc commune habent. Verùm ordo potissimùm seruandus est, vt quæque suis simillimis coniungantur: felis enim proximior leoni quàm cani. Felium autem duo sunt genera: domesticum, ferum. Domesticum duplex, venaticũ & iners. Iners hoc è Syria aduectum in Italiam, & in Hispaniam: ex Hispania in Galliam: subcandidum maculis nigerrimis, aut guttis, aut tractibus. Venaticum ferè lupi colore: sed & albi sunt, & nigri, & ruffi, & varij. Agreste duplex: alterum maximum: tanto altero maius quàm vulgare: cinereo colore subflauo, macularum tractibus nigris. Ex Hispania ad nos pelles importantur. Aiunt esse acerrimæ defensionis: in desperatione etiam canes lacerare. Retibus capiendos curant: ne corrumpatur propter quod petitur, pellis, aut canum morsu, aut missilibus. Alterum minùs, sed fœtidissimum. Itaque *putum*, aut *putois* Galli vocant.

Καὶ τρέφονται τοῖς αὐτοῖς. Theodorus, *& vescuntur eisdem.* Si Theodori interpretatio recipitur, quidam putabit hæc animalia suis fœtibus vesci. Aliter igitur interpretãdum. Nos περιφραστικῶς

diximus : *idem cibi genus eſt.* Ambiguè quoque hæc intelligi poſſunt : vt & cibus idem ſit feli & ichneumoni, qui & canibus : aut vt, quod magis ad ſententiam Philoſophi facit, ichneumo & felis iiſdem vtantur cibis. Ichneumo enim & mures venatur, & ex inſidiis gallos & auiculas captat : quod & commune feli. Animal Ægypto peculiare, vbi *murem Pharaonis* vulgus vocat: cum aſpide & crocodilo pugnat. Martialis eum vocat *pernicioſum* : & Athenæus eius meminit in *Gryphis*.

CCCCXXIII. ARISTOTELES.

Ζῶσι δὲ περὶ ἔτη ἕξ.

Viuunt ad annos ſex.

CÆSAR.

FEles autem, vt nos experientia ſcimus, viuunt etiam ad annos quindecim.

CCCCXXIV. ARISTOTELES.

Καὶ ὁ πάνθηρ δὲ τίκτει τυφλά, ὥσπερ λύκος.

PAnthera cæcos item gignit, quemadmodum lupus.

CÆSAR.

PANTHERAM quare *lupum canarium* dixerit Theodorus, neſcio. Pardum marem, pantheram fœminam ſcimus ex Plinio : meminit tamen ſeparatim Xenophon, vt alibi monuimus, παρδάλεων καὶ πανθήρων : cùm tamen apud reliquos autores idem ſint. Hæc autem cum leonum hiſtoria coniungenda erant: non multum aliena illorum natura. Pantheras à pardis ſolo candore diſcerni dicitur. In noſtris *Exercitationibus in Cardanum*, de his plura, quæ hîc repetere ſuperuacaneum eſſet.

CCCCXXV. ARISTOTELES.

Τίκτει δὲ τὰ πλεῖστα, τέτταρα τὸν ἀριθμόν.

NVnquam plures quatuor parit.

CÆSAR.

ESt numerus vulpis.

CCCCXXVI. ARISTOTELES.

Καὶ οἱ θῶες δὲ ὁμοίως κυΐσκονται τοῖς κυσί.

LVpi ceruarij implentur coitu, vt canes.

CÆSAR.

ALIBI docuimus quare lupi, cùm tamen nihil lupi præter auiditatem habeant, vocentur. Ceruarij autem quia ceruorum hoſtes acerrimi. Lynces ſunt, & Oppianus *Thoas* vocat : quos etiam Plinius luporum genus eſſe ait. At videtur neque lupos ceruarios neque Thoas, neque lynces, niſi ex aliorum fide nouiſſe.

CCCCXXVII. ARISTOTELES.

Καὶ τίκτουσι τυφλά· τίκτουσι δὲ καὶ δύο καὶ τρία καὶ τέτταρα τὸν ἀριθμόν.

PAriunt cæca, duo aut tria, aut quatuor numero.

CÆSAR.

DIffert numero, conuenit τυφλοτοκίᾳ.

CCCCXXVIII.

CCCCXXVIII. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ ἡ ἰδέα ἐπὶ οὐρὰν μὲν μακρός, τὸ δὲ ὕψος βραχύτερος. ὁμοίως δὲ ταχυτῆτι διαφέρει, καίπερ τὰ σκέλη ὄντων βραχέων· ἀλλὰ διὰ τὸ ὀξὺς εἶναι, καὶ πηδᾷ πόῤῥω.

Quod ad eius speciem attinet: caudam versus porrigitur: sed humilior est. Celeritate quoque praestat, quanquam cruribus breuibus. Verùm propterea quòd agilis est, prosilire longè potest.

CAESAR.

Ἐπὶ οὐρὰν μὲν μακρός. Theodorus diuisit in partes. Nam & corpus longum dedit, & fecit caudam porrectiorem. Ar ἐπὶ οὐρὰν dixit, quoniam non collo, sed corpore est porrectiore.

Τὸ ὕψος βραχύτερος. Theodotus *proceritate breuior*. Nemo sic Latinè vnquam locutus est: nos *humilior*.

Πηδᾷ: potentiam significat, non actum.

CAPVT TRIGESIMVM-SEXTVM,

De mulis terrae Syriae.

CCCCXXIX. ARISTOTELES

Εἰσὶ δὲ ἐν Συρίᾳ οἱ καλούμενοι ἡμίονοι, ἕτερον γένος τῶν ἐκ συνδυασμοῦ γινομένων ἵππου καὶ ὄνου. ὅμοιοι δὲ τὴν ὄψιν, ὥσπερ καὶ οἱ ἄγριοι ὄνοι πρὸς τοὺς ἡμέρους, ἀπό τινος ὁμοιότητος λεχθέντες εἰσίν, [ὥσπερ οἱ ὄνοι ἄγριοι καὶ] ἡμίονοι, τῇ ταχυτῆτι διαφέροντες. αὗται αἱ ἡμίονοι γεννῶσιν ἐξ ἀλλήλων. σημεῖον δέ· ἦλθον γάρ τινες εἰς Φρυγίαν ἐπὶ Φαρνάκου τοῦ Φαρναβάζου πατρός, καὶ διαμένουσιν ἔτι. εἰσὶ δὲ νῦν μὲν τρεῖς, τὸ παλαιὸν δὲ ἐννέα ἦσαν, ὥς φασιν.

Sunt in Syria muli, sic enim appellant: diuersum tamen ab ijs genus, quod ex coitu equi asinique procreantur: simils tamen facie: ac vt siluestres asini ob quandam similitudinem cum domesticis sic dicti. Et quemadmodum asini siluestres, ita hi muli praestant celeritate. Hoc in genere mula vicissim procreantur. Quod ex ijs deprehensum est, qui venerunt in Phrygiam Pharnacae tempore, qui Pharnabazi pater fuit. Durant adhuc: sed tres tantum extant, cùm olim nouem, vt aiunt, fuerint.

CAESAR.

Syrorvm mulorum genus supra dixit in historia mulorum obiter: nunc ex professo: sed meliùs ibi posuisset quàm inter Thoës & mures.

Ἕτερον γένος: quasi sub eodem genere constituat: quoniam non dixit ἀπὸ τῶν, sed alterum genus aliorum, id est, diuersi specie, iidem genere. Neque enim sterilitas in illis à substantia est. Nam in Africa generant: sed ab accidente. Tamen hîc similitudinem rantùm dicit.

Ταχυτῆτι διαφέροντες. Nunc differentiam ponit: διαφέρειν, *differre*: differt etiam deterius à meliore: sed tamen hoc verbum actum quendã videtur significare. Quare ad praestantius redactũ est.

Αἱ ἡμίονοι: quoniam mares suprà generabant ex Philosophi sententia, non foeminae: icirco nunc mutauit genus.

Ἐξ ἀλλήλων: vt mula & ex mula prodeat, & ex ea mula, non ex equa, aut asina.

Ἦλθον pro, adductae sunt.

Διαμένουσι, Theodorus *extant*: at malè *seruantur*, cùm vellet interpretari εἰσί: sed διαμένουσι est genus: εἰσί, sunt capita nepotum.

Καὶ νῦν: à Pharnacae tempore ad Aristotelem hi sunt. Miltiades, Themistocles, Pericles, Alcibiades, Aristoteles.

CAPVT TRIGESIMVM-SEPTIMVM,

Varia murium genera, & eorum fœtus.

CCCCXXX. ARISTOTELES.

ΗΔὲ τῶν μυῶν γένεσις, θαυμασιωτάτη παρὰ τὰ ἄλλα ζῶά ἐστι, τῷ πλήθει καὶ τῷ τάχει. ἤδη γάρ ποτε ἐναπολειφθείσης θηλείας κυούσης ἐν ἀγγείῳ κέγχρου, μετ' ὀλίγον χρόνον ἀνοιχθέντος τοῦ ἀγγείου, ἐφάνησαν ἑκατὸν καὶ εἴκοσι μῦες τὸν ἀριθμόν.

Murium generatio imprimis mirabilis præ cæteris animalibus, tum magnitudine, tum celeritate. Iam enim in vase miliario relicta fœmina grauida, non multo post aperto vase, extitère musculi centum viginti numero.

CÆSAR.

HOC postremo Capite murium agit historiam, quæ etat ambigua: ac tam ex putrefactione, quàm congenere procreationis, fuit suprema lege alio ordine digerenda. In hac enim obseruat hæc: multitudinem, celeritatem. Itaque & numerum ponit, & dicit μετ' ὀλίγον χρόνον. Tertio loco genus soricum in agris: quorum prouentus paucis horis tantus, vt agros depopulentur. Quarto alterum miraculum: nam repentè euanescunt imbribus: cùm tamen multis modis expugnentur ab hominibus frustra: suffitu, venatu: item à vulpibus & à mustellis. Quinto ponit genera murium quæ nominat, eorúmque quorundam generationes. Postremo alia genera quæ non nominat. Nos aut in superioribus nominauimus, aut hîc recensebimus multa.

Θαυμασιωτάτη παρά. Nescio an Latina oratio sustineat superlatiuum cum *ante*. Nam comparatiuum admittit: *scelere ante alios immanior omnes.*

Ἐναπολειφθείσης: sit per α: relicta postquam prehenderit ibi: ἐν, & posteà, ἀπό, si sit per η, παρὰ τὸ λαμβάνω, καταληφθείσης ἐν ἀγγείῳ: rectior tamen est prior lectio. At Theodorus, *occupata*, nescio quomodo dixerit. Idem malè Latinè *viginti & centum*: ante centum minor numerus præmittitur cum coniunctione.

CCCCXXXI. ARISTOTELES.

ΑΠορεῖται δὲ καὶ ἡ τῶν ἐπιπολαζόντων μυῶν γένεσις ἐν ταῖς χώραις καὶ ἡ φορά. πολλαχοῦ γὰρ εἴωθε γίνεσθαι πλῆθος ἀμύθητον τῶν ἀρουραίων, ὥστε ὀλίγον λείπεσθαι τοῦ σίτου παντός. γίνεται δὲ οὕτω ταχεῖα ἡ φορά, ὥστ' ἐνίους τῶν μὴ μεγάλας ἐργαζομένων, τῇ προτεραίᾳ ἰδόντας ὅτι θερίζειν ὥρα, τῇ ὑστεραίᾳ ἕωθεν ἄγοντας τοὺς θεριστὰς, καταβεβρωμένον ἅπαντα καταλαμβάνουσιν.

IN quæstione etiam est & generatio & murium prouentus qui in agris emergunt. Multis enim in locis vix dici queat soricum multitudo tanta, vt ex vniuersa segete parum reliqui fiat. Tàm repente enim cooriuntur, vt qui haud ita agri magnum modum colunt, cùm vidissent instare messis tempus, postridie manè adductis messoribus, deuoratam vniuersam segetem offendêre.

CÆSAR.

ALTERVM murium genus æquè exercet ingenia, ἐν ταῖς χώραις in agris: *agrestium*, vertit Theodorus rectè.

Φορὰ *copia*, & mox ταχεῖα φορά: *repente cooriuntur.*

Ἐπιπολαζόντων, *qui emergunt è terra.*

Nota Græcam locutionem. Nanque Philosophus ita dicit, τῇ προτεραίᾳ ἰδόντες τῇ ὑστεραίᾳ καταλαμβάνουσι An Latinus sic possit dicere? *Cùm pridie venissent, postridie recessêre*: sanè potest. At verò quid significat? tres dies significantur, non duo. Nunquam dicas pridie ad postridie: neque è contratio: sed ad diem interpositum. Pridie venit, cuius diei Kalendarū postridie discessit, nō post diem

diem pridianum. Sed post diem præ qua altera dies fuerat. Itaque prudentiùs quàm Theodorus subiicuimus, *pridie*. Nam alterum rum dicas, sic. Vastatum agrum inuenerunt: cùm pridie planum, & pascentem, vt ait Gellius, manus reliquissent.

Καταβεβρωμένον. Quoniam iam σπόρον dixerat: *absumptam segetem* Theodorus, rectè. Sed tamen laxior vox est: neque quæ soricum maleficium designet.

CCCCXXXII. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ ἀφανισμὸς οὐ κατὰ λόγον ἀποβαίνει. ἐν ὀλίγαις γὰρ ἡμέραις ἀφανεῖς πάμπαν γίγνονται· καίτοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, οὐ κρατοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀναθυμιῶντες καὶ ἀνορύττοντες, ἔτι δὲ θηρεύοντες, καὶ τὰς ὗς εἰσβάλλοντες. αὗται γὰρ ἀνορύττουσι τὰς μυωπίας. θηρεύουσι δὲ καὶ αἱ ἀλώπεκες αὐτούς, καὶ αἱ γαλαῖ αἱ ἄγριαι μάλιστα ἀναιροῦσιν, ἀλλ' οὐ κρατοῦσι τῆς πολυγονίας καὶ τῆς ταχυτῆτος. οὐδ' ἄλλο οὐδὲν, πλὴν οἱ ὄμβροι, ὅταν ἐπιγένωνται· τότε δὲ ἀφανίζονται ταχέως.

Verùm ijdem abolentur item præter rationem. Paucis enim diebus omnino nusquam comparent. At enimuero homines ei rei anteuertentes, enincere non possunt, vel suffitibus, vel effossa terra, vel etiam venationibus. Quin immittunt sues quoque, quorum opera illorum lustra obruantur. Ad hac vulpes illos captant, & imprimis agrestes mustellæ interficiunt. At ne sic quidem, aut fœcunditatem, aut celeritatem superare queunt. Neque aliud quippiam, nisi imbres superuenerint. Citò enim fit vt nusquam prætereà conspiciantur.

CAESAR.

SICVT repentinus prouentus, ita etiam internecio. Imbribus enim abolentur, cùm nulla opera humana extingui possint. Ponit suffitus: fiunt autem ex galbano, & cornu vsto. Ponit effossa latibula. Tertium remedium, venationem, illatis felibus, aut extructis decipulis. Quartum sues. Quintum à natura vulpes. Et sextum mustellas. Nota autem diuturnitate, & multitudine remediorum non posse extingui: at breuissimo tempore aboleri imbribus.

Ἄγριαι γαλαῖ. Theodorus malè *cattos* dixit. Αἴλουροι enim multum differunt ἀπὸ τῶν γαλαῖς.

Ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις. Theodorus, *superiore tempore*. At nullum etiamdum tempus dixit. Sed per verbum, *anteuertere* dicendum fuit.

Ὅταν ἔτι γίνωνται. Dele: verba enim sunt de imbribus, & corrupta hîc: sed suo loco integra infrà ὅταν ἐπιγένωνται. Theodorus quoque ea nesciuit.

Tria verba ἀφανισμὸς, ἀφανεῖς, ἀφανίζονται: primum per, *aboleri* diximus: secundum per, *non comparere*: tertium per, *non conspici*. Theodorus, *interitum*, cùm dixit, rectè facit. Sed tamen ne vnum quidem cadauer eorum inuenias. Itaque ἀφανίζονται.

Οὐ κατὰ λόγον. *Non secundum rationem*. Quoniam ratio persuadet celeriùs, & faciliùs aboleri tot operis, quàm citò, imbrium superuentu.

CCCCXXXIII. ARISTOTELES.

Τῆς δὲ Περσικῆς ἔν τινι τόπῳ ἀνασχιζομένων τῶν ἐμβρύων, τὰ θήλεα οἷον κύοντα φαίνεται.

Qvodam loco terra Persicæ dissectis è matris vtero fœtibus, fœminei sexus tanquam prægnantes videntur.

CÆSAR.

VVLT propemodum assignare caussam fœcunditatis. Nam etiam matres fiunt antequam nascantur: vtinam apud nos tales vitulæ sint.

Οἷον κύοντα modestè loquutus est. Οἷον & φαίνεται: non dixit εἰσί. Theodorus omisit οἷον & φαίνεται, *comperiuntur*. Sustulit ibi modestiam Philosophi: hîc obscurauit.

CCCCXXXIV. ARISTOTELES.

Φασὶ δέ τινες καὶ διισχυρίζονται, ὅτι ἂν ἅλα λείχωσιν, ἄνευ ὀχείας γίνεσθαι ἐγκύους.

Qvidam & aiunt, & affirmant, salem si delingant, sine coitu prægnantes fieri.

CAESAR.

HVius quoque rei fidem penes autores eſſe vult. Dixit, *φασὶ*, & addidit ad efficaciam ſententiæ *διϊσχυρίζονται*. Theodorus omiſit *φασὶ*, & addidit *vehementer*.

CCCCXXXV. ARISTOTELES.

Οἱ δ' ἐν Αἰγύπτῳ μύες, σκληρὰν ἔχουσι τὴν τρίχα, χεδὸν ὥσπερ οἱ χερσαῖοι ἐχῖνοι.

ÆGyptij mures duro ſunt pilo, penè quaſi erinacei.

CAESAR.

Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ intelligas nati: nanque nauigijs noſtratibus multi Alexandriam importantur è noſtris.

CCCCXXXVI. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι οἳ βαδίζουσιν ἐπὶ τοῖς δυσὶ ποσί. τὰ γὰρ πρόσθια, μικρὰ ἔχουσι. τὰ δὲ ὀπίσθια, μεγάλα. γίνονται δὲ πλήθει πολλοί.

SVnt & alij qui bipedes ingrediuntur: anteriora enim crura breuia habent, poſteriora magna: & frequentes ſunt.

CAESAR.

SCIMVS ſciuros ſedere clunibus, prioribúſque pedibus tanquam manu vti admouendo ori cibo: longiſſimáque eſſe ijs crura poſteriora: valeréque ſaltu: quoniam etiam adiuuent iactu caudæ, arboratim inſilientes: ſed puto alios hîc dici. Nam de cauda quæ his eſt inſignis nihil, quáque ſe toti tegunt: hirtiſſima enim eſt. Verùm de his & alijs multis, tùm ſuprà in Secundo, tum in noſtris ad Cardanum de *ſubtilitate* diſputationibus à nobis ſatis, ut putò dictum eſt.

Ἐπὶ τοῖς: σφίσι, ſcilicet ſuis.

CCCCXXXVII. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα γένη μυῶν πολλά.

SVnt prætereà murium genera alia multa.

CAESAR.

SIC eluſit nos: excluſitque poteſtate expoſtulandi ſecum. Nam & glires ſunt, & Pontici duum generum: varij & albi qui Armeni. Talpa etiam genus muris eſt: ſunt & mutes agreſtes acutiſſimo roſtro, oculis penè nullis, dentibus binis grandiſſimis, validiſſimis, velocitate pene inenarrabili, ac ſagittam æquantes, de quibus copioſè alibi. Omiſit autem Philoſophus, & Alces, & Buffalos noſtrates (neque enim eſt bubalis) & Gazelam, & Camelopardalim quam *giraffam* vocant, tanquam ſibi minùs nota animalia. At melem & muſtellarum genera, mirum, cùm vulgatiſſima ſint.

FINIS LIBRI SEXTI.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΖΩΩΝ ΙΣΤΟ-ρίας τὸ Η.

ARISTOTELIS HISTORIÆ DE ANIMALIBVS Liber VII.

CAPVT PRIMVM,

Signa quæ præueniunt puerorum, & puellarum pubertatem.

I. ARISTOTELES.

ΠΕΡΙ δ' ἀνθρώπου γενέσεως, τῆς τε πρώτης ἐν τῷ θήλει, καὶ τῆς ὕστερον μέχρι γήρως, ὅσα συμβαίνει διὰ [τὴν φύσιν] τὴν οἰκείαν, τόνδ' ἔχει τὸν τρόπον.

QVIBVS principijs, quóque modo & generatur homo in vtero fœminæ: ac deinde quibus euentis, propriæ naturæ ratione agitet vsque ad senectutem, sic instituamus.

CAESAR.

PRAESTAT quæ fuerat pollicitus, vt absoluat opus naturæ in generatione operis absolutissimi. Quæ fuit caussa, vt postremũ in locum reiecerit. Habet enim cum omnibus animalium generationibus hominis generatio aliquid commune: propterea quòd imperfectum continetur à perfecto potestate quadam. Nam si è semine fit ouum, ex ouo animal. Ergo in eo semine, ex quo fit statim animal, oui vis continetur. Si ex putrefactis lignis, aut alijs corporibus fit animal: eodem modo fit è cibo mutato in semen. Et quæ vis particularis in genere certo est, vt simile procreet per formam similem: eadem est in communi ambitu naturæ potestatis, vt è fimo generet murem similem ei muri, cuius species in eiusdem naturæ mente est. Habet omnia præsentia Deus, ipséque est omnia: nec plus operæ ponit in animando semine, vt homo fiat, quàm fimum, vt murem faciat. Nam quis dedit homini formam per quam forma similis contineretur in eius seminis potestate? Deueniendum enim ad vnum principium est: quod est Deus: cuius voluntas fortuna appellatur, potestas Natura est. Hoc autem toto libro duo agit quæ hîc pollicetur. Primum, principia generationis, & modum. Alterum, euenta vitæ: & ponit principia Medicis. Tangit enim principia morborum, quæ alibi discutiat sapientiùs. Nunc verba ipsa videamus. Περὶ ἀνθρώπου γενέσεως τῆς τε πρώτης ἐν τῷ θήλει, καὶ τῆς ὕστερον. Ergo quid est γένεσις? mutatio substantialis rei existentis in rem naturæ destinatam. Quid igitur appellat primam? vnica enim est, & indiuisibilis in plures. Quam appellat alteram extra vterum? nonne iam generatus est puer cùm editus est? Itaque nos mitigauimus æquiuocationem: & πρώτην γένεσιν, *principia generationis*: & τρόπον *modum principiorum*: & συμβαίνει *euenta*: & διὰ τὴν οἰκείαν, *propriam, & suam naturam* diximus. Non peregrina euenta putà à caussis procatarcticis: putà si vratur, aut secetur, aut exulet. Neque enim οἰκεῖα sunt. Est enim οἰκεῖον proprium & simile naturæ cuius est. Intelligo similitudinem quæ est inter caussam & effectum. Neque enim quicquam cohæret cum altero, nisi per similitudinem. Quin etiam nihil altero dissidet aut differt, nisi priùs sit simile aliqua in re. Etiam agens & patiens, quæ sunt longè maximè diuersa, communem habent materiam. Sic Polybius dixit οἰκείως, pro ὁμοίως euenisse Carthaginensibus, id est ex propria fortuna.

Ἐν τῷ θήλει. Theodorus, *in vtero*: rectissimè. Sed Philosophus subtilissimè addidit θήλει.

Quoniam

Quoniam fœminæ iam natæ eueniunt multa in vtero Igitur non differret hoc, quod priore diuiſionis membro ponit, ab altero. Duo enim dicit antequam naſcatur, & poſtquam natus eſt. Igitur ſi dicas de dominis generationis quæ συμβαίνει περὶ γένεσιν ἐν ὑστέραις: etiam de, poſt quā nata eſt, fœmina poſſis intelligere. Quod ſi addis ἐν τῷ θήλει: non de ipſa fœmina, ſed de eo quod in eo eſt, agas.

Theodorus addit, *in luce*: meliùs, poſtquam *in lucem editus eſt*. Nanque etiam in tenebris multa eueniunt: pauor infantibus, atque ex eo conuulſio, & morbus comitialis, & priuatio viſus homini: non feli, non lupo, non noctuæ. Caſtigatè loqui debet Philoſophus.

II. ARISTOTELES.

Ἡ μὲν διαφορὰ τ' ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ ἐν τὰ μόρια, πρότερον εἴρηται.

Quid differret à fœmina mas, quibúſque membris, iam antea dictum eſt.

CÆSAR.

In hiſtoria partium, iam dixit, nihil differre marē à fœmina, niſi partibus generationis, & futuris capitis Quare hîc non repetendum eſſe cenſet, ſed deſignat tantùm.

Διαφορὰ τ' ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ. Cùm mas nobis ſit notior & nobilior, quare non potiùs fœminam illi comparauit, quàm eum fœminæ. Nam vtrum meretur dici diuerſum ab altero quod prius eſt, an quod poſterius? ſanè vtrunque relatiuum ſimul eſt: ſimúlque incipit vtraque relatio. Sic dicas: inter ſe diuerſa ſunt. At ſi alterum alteri compares, vtri alterum referas? Nam ſi mas perfectus eſt, fœmina imperfecta: fœmina ſit poſterior natura: mas enim naturæ ſimilior, magis enim particeps eſt. Ergo fœmina ſubiens poſteriùs afferre videtur ſecum diuerſitatem. Quod metimur eſt prius quàm decempeda: & tamen ad decempedam refertur: quia decempeda arte facta eſt, eſt poſterior: ſed quia regula eſt intellectionis, iccirco nobis prior. Ratio tamen decempedæ in ipſa re menſurata eſt cum ipſa ſimul. Itaque etiam mas à fœmina dicetur diuerſus: propterea quòd ſecum habet principia nobiliora diuerſitatis. Et ſic loqui debet Philoſophus: qui omnia ante oculos habet ſimul. At vulgus è contrario.

III. ARISTOTELES.

Φέρειν δ' ἄρχεται σπέρμα πρῶτον ἄρρεν τὸ ἄρρεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐν τοῖς ἔτεσι δὶς ἑπτὰ τετελεσμένοις.

Biſſeptenis exactis annis mas ferre incipit genitale ſemen magna ex parte.

CÆSAR.

A Partibus diſcrimina poſuit. Nunc ab officijs partium. Incipit à mare qui nobis notior eſt. Dixit φέρειν, non ἔχειν: vt non aliunde aduentitium: ſed ab ſe ἐνόμβρον. Translatio à plantis, quæ etiam ἄφορα dicuntur, & εὔφορα, & πολύφορα, & κακόφορα: & ipſe prouentus φορά. Cum præſcripſit ætatem anni quartidecimi, metitus eſt per numerum ſeptenarium propter nobilitatem: neque enim quatuordecim numerus eſt, niſi quia ſeptem ſunt. In ea enim prima diuiſione diuiditur. Dixit τετελεσμένοις, non vertente anno, ſed abſoluto.

Σπέρμα, γονὴν, θόρον, alibi diſtinximus ex Philoſophi ſententia.

Δὶς ἑπτὰ. Theodorus *biſſeptimo*: neſcio an cohæreat Latinè bis cum ſeptimo: nam *bis* numerum tantùm ſignificat, *ſeptimum*, ordinem. Itaque nullus annus poteſt eſſe biſſeptimus quoniam idem annus non poteſt eſſe bis, nedum vt ſit ſeptimus bis. Aliud enim eſt dicere *bis ſeptem*, vt dixit Iuno apud diuinum Poëtam, & aliud *biſſeptimus*. Quare quatuordecim anni ſunt bis ſeptem, quemadmodum & nymphæ, inter quas erat Deiopeïa, quam diua illa Æolo pollicetur: quoniam ſeptem, dimidium eius numeri totum & ſingulos capit: iteratúrque per bis. Nos *biſſeptenis* per relatiuum diſtributionum omnibus maribus: vt naturam æqualem faceremus, aut indicaremus.

IV. ARI-

IV. ARISTOTELES.

Ἅμα δὲ καὶ τρίχωσις τῆς ἥβης ἄρχεται· καθάπερ καὶ τὰ φυτὰ τὰ μέλλοντα φέρειν τὸ σπέρμα, ἀνθεῖν φησι πρῶτον Ἀλκμαίων ὁ Κροτωνιάτης.

Simul & pubes vestiri pilis incipit: quemadmodum plantæ quoque quæ sementescunt, florent primum, inquit Alcmæon Crotoniata.

CAESAR.

PRIMVM signum à pilis pubis. Neque caret ratione laxatis meatibus, rarefacta cute, calefacto humore, eóque fluente, atque ibi feruente: cuius excrementum coctum ac penè perustum in pilum formatum exit.

Τρίχωσις τῆς ἥβης: si ἥβη etiam locum significat pilis nudum, necessariò sic loquutus est: sin pilos quoque significat, sanè posuit ad differentiam aliorum pilorum barbæ & axillarum, qui seriùs exeunt.

Μέλλοντα φέρειν σπέρμα. Theodorus, *semen laturas*: laxè nimis dixit. Nam etiam cùm nudæ sunt plantæ per hyemem, semen sunt laturæ. Sed hic τὸ μέλλειν est in pendente semine: dum cunctantur semen ferre.

Ἀνθεῖν. Theodorus retulit ad plantas malè. Sed Alcmæon Poëta sic dixit vt Pacuuius: *primoq́; teneras flore vestibat genas*. Et Virgilius: *Aurea Cæsaries ollis, atque aurea vestis*. Et *inuestes pueri* impuberes: & *vesticeps adolescens*, iam pubescens. Sic pubem florere dixit Alcmæon. Nā quis non dicat plantas florere: nulla enim translatio est digna ob quam autor eius loquutionis citetur ab Aristotele. Præterea sunt plantæ quæ fructum, sine flore ferunt, vt ficus: & quæ florem sine fructu, vt cerasi genus quoddam tosellam gerit, sed nullo succedente fructu.

V. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῦτον, ἥ τε φωνὴ μεταβάλλειν ἄρχεται ἐπὶ τὸ τραχύτερον καὶ ἀνωμαλέστερον, οὔτέ τι ὀξεῖα οὖσα, οὔτε πω βαρεῖα, οὔτε πᾶσα ὁμαλὴ, ἀλλ' ὁμοία φαινομένη τοῖς παρεκλελυμέναις καὶ τραχείαις χορδαῖς· ὃ καλοῦσι τραγίζειν. γίνεται δὲ τοῦτο μᾶλλον τοῖς πειρωμένοις ἀφροδισιάζειν. ἐπὶ γὰρ τοῖς περὶ ταῦτα προθυμουμένοις, καὶ μεταβάλλουσιν αἱ φωναὶ εἰς τὴν τῶν ἀνδρῶν φωνήν· τοῖς δ' ἀπεχομένοις, τοὐναντίον. ἐὰν δὲ καὶ διαπονεῖν ἐπιχειρῶσιν τῆς ἐπιμελείας, (ὅπερ ποιοῦσιν ἔνιοι τῶν περὶ τὰς χορείας σπουδαζόντων) καὶ μέχρι πόρρω διαμένει, καὶ τὸ πάμπαν μικρὰν λαμβάνει μεταβολήν.

Vox quoque per hoc idem tempus mutari incipit in asperiorem sonum, atque inæquabiliorem: neque iam acuta est, neque dum grauis: neque sibi constans: sed quæ similis videatur fidiculis asperis, atque remissis. Idque vocant Græci τραγίζειν: Latini Hirquitallire. Euenit hoc magis iis qui venerem tentârint. Nam qui eiusmodi rem appetunt, iis mutatur vox etiam in virilem: abstineutibus contrà. Quod si cura adhibita ad arcendum hoc incommodum connituntur (id quod agunt ex iis quidam qui musicæ artis studio tenentur) porrò vsque perdurat: longeq́; minimam patitur mutationem.

CÆSAR.

ALTERVM signum à voce: mutatur enim mutato instrumento: siccius fit excitato calore: ergo asperior arteria quoque fit. Item fit latior: ergo vox grauior. Hoc natura fit. Quod si addatur etiam fors naturæ, tunc vox quoque ipsa ad mutandum aptior est. Addirur enim per veneris exercitia: quod & alibi diximus ex Catullo

Non illam nutrix orienti luce reuisens
Hesterno potuit collum circumdare collo.

Μεταβάλλειν: μεταβάλλουσι: quod & Nigidius dixit Latinè, *mutat syllaba*: idest mutatur, *λούουσι*: vt, *lauant*.

Τραχύτερον: vocis modi sunt: acuta, grauis, aspera, leuis, æqualis, inæqualis, continua, remissa. In viro grauis est: in impubere acuta: in pubescente, neque acuta, neque grauis, sed aspera: neque æqualis. Ponit exemplum fidicularum quæ minùs intentæ sunt quàm sit opus: ideò dixit παρεκλελυμέναις, *eneruatis*, id est, non intentis neruorum more.

Οὔτέ τι ὀξεῖα οὖσα, οὔτε πω βαρεῖα. Theodorus, *quanquam nondum grauem: neque enim acuta*

prætereà

præterea est: malè : nam, *enim*, cuius rei rationem reddit ? quod non sit grauis ? non profectò id tollit : sed per, *iam*, ἔτι τι : & per, *dum*, τὸ, πω puto à nobis non incommodè declaratum.

Τραγίζειν. Nam etiam hirci edunt vocem asperam, cuiusmodi sonus est serræ secantis, & inæqualem intermisso spiritu. Theodorus *caprire:* at hircus non est capra. Itaque Virgilius vt corrigeret σόλοικον, addidit, *vir gregis*. Præterea optimam vocem habuit vetustam *hirquitallire:* non ab odore solùm, sed à sono quoque vocis. Α'πόδον intelligit Quintilianus cùm *immaturum* cantum galli dicit. Quanuis Politianus à quibusdam de hac re irrideatur : sed malè.

Τοῖς πειρωμένοις. Theodorus, *incipiunt agere :* malè : imò tentant : quoniam nondum ritè possunt : & omisit tota illa τοῖς γὰρ περὶ ταῦτα προθυμουμένοις.

Τοὐναντίον : *contrà :* quid contra ? neque enim mutatur in acutiorem quæ est contraria grauiori : sed contra, vt sit, ἢ, contradictoria propositione.

Συναποβιάζονται τῇ ἐπιμελείᾳ. Theodorus, *si curam adhibeant:* nimis supinè, tàm planum verbum, & σὺν, & ἀπὸ, & βιάζονται. Τὸ ἀπὸ significat, arcere cum mutatione : & βιάζεσθαι, vim inferre naturæ legibus per ἐπιμέλειαν : vt succis glycyrrhizæ, & brassicæ, & cubebis, & vino dulci, & veneris abstinentia. Τὸ, σὺν, significat multitudinem remediorum.

Περὶ τὰς χορείας σπουδαζόντων. Theodorus, *qui choreis indulgent:* malè σπουδάζειν indulgere. Nā auditorum est indulgere choreis : at σπουδάζειν artificum est.

Χορείας autem idem malè expressit Latinè, qui tamen *caprire*, & alia finxit. Nam choreæ Latinis sunt motus compositi corporum circa saltationem. At hîc Musicos, qui in fabularum choris canerent, intelligit.

Μέχρι πόρρω: *porrò vsque :* sicut *adusque*. Theodorus, *longo tempore :* rectè : item διαμένει *seruari* cùm dixit : sed minùs expressit tractum τῆς διά. Et μένει stabilitatem æqualitatis, & tenorem dicit.

Τὸ πάμπαν vnica vox, quam neglexit Theodorus malè. Nam quosdam vidimus nec paucos quibus non mutata fuit.

VI. ARISTOTELES.

Καὶ μαστῶν ἔπαρσις γίνεται καὶ αἰδοίων, οὐ μεγέθει μόνον, ἀλλὰ καὶ εἴδει.

Mammæ quoque exturgescunt & genitalia: neque solùm in magnitudinem, sed in aliam speciem.

CÆSAR.

TERTIVM indicium, duplex : sed simul posuit. Quoniam mammæ cum genitalibus inter se respondent ad venerem & generationem : sic etiam, & sanguis menstruus, & lac.

Ἔπαρσις γίνεται. Theodorus *extuberant* rectè de mammis : sed quomodo adaptabit ad genitalia ? neque enim extuberant : sed turgent.

Ἀλλὰ καὶ εἴδει. Quoniam alia facies est, auribus honor sit, arrecti mutonis, quàm demissi. Et papillæ verruculantur, quæ prius nullæ extabant. Quare & ad papillas pertinet τὸ εἴδει, non ad genitale tantùm, vt Theodorus posuit. Tum autem quid est, *perficere specie ?*

VII. ARISTOTELES.

Συμβαίνει δὲ περὶ τοῦτον τὸν χρόνον τοῖς τε πειρωμένοις τρίβεσθαι περὶ τὴν τοῦ σπέρματος πρόεσιν, οὐ μόνον ἡδονὴν γίνεσθαι τοῦ σπέρματος ἐξιόντος, ἀλλὰ καὶ λύπην.

Euenit hoc quoque tempore ijs qui libidinosa attrectatione sollicitantur ad emittendum semen, vt exeunte eo non solùm capiant voluptatem, sed etiam dolore capiantur.

CÆSAR.

REm turpissimam turpissimis explanandam relinquamus. Dolor autem fit propter repentinam mutationem, cui nondum assueuit natura.

VIII ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ τοῖς θήλεσιν ἥ τε ἔπαρσις γίνεται τῶν μαστῶν, καὶ τὰ καταμήνια κα-

PEr idem tempus fœmellis quoque mamillæ intumescunt : & quæ appellant menstrua *erum-*

λύμψα

λύμθμα καταῤῥήγνυται. τοῦτο δ' ἐστὶν αἷμα οἷον νεόσφακτον· τὰ δὲ λευκά, καὶ παιδίοις οὖσι γίνεται πάμπαν νέοις, μᾶλλον δ', ἂν ὑγρᾷ χρῶνται τροφῇ· καὶ κωλύει τὴν αὔξησιν, καὶ τὰ σώματα ἰσχναίνει τῶν παιδίων. τὰ δὲ καταμήνια γίνεται ταῖς πλείσταις, ἤδη τῶν μαστῶν ἐπὶ δύο δακτύλους ἠρμένων.

punt. Ea sunt sanguis quasi recens caesi animalis: Nam quae sunt alba, etiam omnino tenella aetate proueniunt, tanto magis si alantur humidioribus cibis. At ea prohibent incrementum puellularum, earumque corpora extenuant. Sed plurimis soluuntur menstrua prima, vbi iam mammae in digitorum duorum altitudinem tolluntur.

C AE S A R.

Dvo signa in foemellis, tumorem, & menstrua: ponit qualitatem menstruorum: menstrua aequiuoca alba: eorum tempus maturius: effectionem. Postremò sicut signum veneris, menstrua posuit. Sic ponit signum commune vtrisque: mammillarum tumorem. Intellige hoc mammarum signum non in omnibus, nam quaedam mammosae sunt. Sed illud certum papillas extuberare. Quod nos faceta voce in *Poëmatijs*, diximus *verruculare*: nihil enim similius verrucis. Seipsum autem imitatur Philosophus. Nam cùm dixit ἔπαρσις, dicit ἠρμένων. Theodorus, *exurgunt vbera*: malè: rei enim est erectae & oblongae, *surrigo, surgo*. At illae transuersae turgent. Et addidit, *fratrare* ex Festo, vocem vetustam: quam aliter dixit Plautus, vt idem ait *sororiare* illo versu. *Mammae sororiabant, id volui dicere fraterculabant.* Vt appareat Plautinum verbum esse.

Καταῤῥήγνυται: *ruptis venis:* id est apertis defluunt. Τὸ κῦ, sumpta metaphora à fluuiorum ortu. Sic *catarracta* dicitur, clatrum, cancellatum, ianua pensilis quae aduersus hostium ingressum demittitur, copiásque excludit quae ingruunt. Eos qui sunt ingressi intercipit ad caedem, eos qui sunt in limine, elidit: neque quati potest vt è cardine euoluatur: in canalibus enim parietum est: & habet transmissas, vt rete, plagulas ac reticula, maculas, ad missilia.

Sallustius dixit, *solui menstrua.* Graeci γίνεται. Καταῤῥήγνυται, κατέρχεται, ἀφίεται, & alia.

Αἷμα νεόσφακτον: transtulit ab animali ad sanguinem. Fortasse scripsit νεοσφάκτῳ.

Τὰ δὲ λευκά. Τὰ, quoniam nomen esset menstruorum à qualitate. Itaque doctissimus Theodorus addidit, *quae vocantur.*

Ἰσχναίνει: propterea quòd non alunt corpora: non ipsa igitur extenuant: sed caussa effectiua menstruorum alborum est priuatiua alimenti,

Μᾶλλον δ' ἂν ὑγρᾷ: quoniam βλεννώδεις χυλοὺς generant: intellige, tàm liquidos quàm solidos, modo sint humidi.

Τῶν παιδίων, explicauit quod dicebat πάμπαν νέοις.

IX. ARISTOTELES.

Καὶ ἡ φωνὴ δὲ καὶ τῶν παισὶ μεταβάλλει περὶ τὸν χρόνον τοῦτον ἐπὶ τὸ βαρύτερον. ὅλως μὲν γὰρ γυνὴ, ἀνδρὸς ὀξυφωνότερον· αἱ δὲ νέαι, τῶν πρεσβυτέρων, ὥσπερ καὶ οἱ παῖδες τῶν ἀνδρῶν. ἀλλ' ἐστιν ἡ φωνὴ ὀξυτέρα τῶν θηλειῶν παίδων, ἢ τῶν ἀῤῥένων· καὶ ὁ παρθένιος αὐλὸς τοῦ παιδικοῦ, ὀξύτερος.

Atque etiam puellis mutatur vox hoc tempore in sonum grauiorem. Omnino nanque est mulieris quàm viri vox acutior. Ita & puellae quàm adultiorum. Quemadmodum puerorum quàm virorum: & virginalis fistula, quàm puerilis acutior.

C AE S A R.

Qvat historiam in puellis, & quartò repetit τὸ περὶ τὸν χρόνον τοῦτον.

Αἱ δὲ νέαι τῶν πρεσβυτέρων. Theodorus: *tum natu minores acutiùs, quàm maiores sonant:* malè confundit. Nam Latinè non explicatur sententia vt Graecè αἱ νέαι.

Παρθένιος. Quoniam Graecè παρθένιος de sola puella, nunquam de masculo dicitur. Et rarò apud Latinos. Nam in *satyra* Varronis περὶ εἰσαγωγῆς, semel extat quod equidem meminerim ex Marcelli narrationibus.

Αὐλὸς: metaphora sumpta à tibicinũ instrumento in historia soni. Intelligit tracheã arteriam.

X. ARISTOTELES.

Μάλιστα δὲ καὶ φυλακῆς δέονται περὶ τὸν χρόνον τοῦτον. μάλιστα γὰρ ὁρμῶσι πρὸς τὰς ἀφροδισίων

Potissimùm autem, tùm egent custodia. Vehementissimè enim in vsum veneris sollicitantur illis

δισίων χρῆσιν, ἀρχομένων αὐτοῖν. ὥστε ἂν μὴ [ἤδη] διευλαβηθῶσι μηδὲν ἐπιπλεῖον κινεῖν, ἢ ὅσον αὐτὰ τὰ σώματα μεταβάλλει, μηδὲν χρωμένων ἀφροδισίοις, ἀκολουθεῖν εἴωθεν εἰς τὰς ὕστερον ἡλικίας. αἵ τε γὰρ νέαι πάμπαν ἀφροδισιαζόμεναι, ἀκολαστότεραι γίνονται· καὶ οἱ ἄρρενες, ἐάν τ' ἐπὶ θάτερα, ἐάν τ' ἐπ' ἀμφότερα ἀφυλακτήσωσιν. οἵ τε γὰρ πόροι ἀναστομοῦνται, καὶ ποιοῦσιν εὔρουν τὸ σῶμα ταύτῃ· καὶ ἅμα ἡ τότε μνήμη τῆς συμβαινούσης ἡδονῆς, ἐπιθυμίαν ποιεῖ τῆς τότε γινομένης ὁμιλίας.

incipientibus. Quòd ſi nulla verecundia plus moueat corpora, quam quantum ex mutatione afficiuntur, iis, qui abſtinent venere, tranſire conſueuit id in ſequentes ætates. Adoleſcentulæ nanque exercitæ opere venereo euadunt intemperantiores. Itémque mares ſi incuſtoditi degant. Nanque & meatus aperiuntur. Et per eos fit vt facilè permittat corpus fluere humorem: ſimulq; iam memores eius, quæ contingebat voluptatis, ad illius temporis coitum excitat appetentiam.

C AE S A R.

APPONIT affectum ætatis, & conſequentis errorem niſi caueatur: additque in fine cauſſam duplicem: à corpore, etiam ab anima. Memoria enim rerum earum quæ pueri geſſimus, pertinaciùs hæret: commouétque etiam maiores natu. Syllogiſmus eſt. Μάλιστα ὁρμῶνται? ergo μάλιστα φυλακῆς δέονται.

Χρῆσιν ἀφροδισίων. Ita Græci loquuntur: *vſus venereus*. Sic Galenus Tertio *artis Medicæ*. Ἀρχομένων αὐτοῖν: ſcilicet καταμηνίων.

Ὥστε ἂν: maior propoſitio ſyllogiſmi.

Ἐπιπλεῖον: *magis ac magis* Latini dicunt. Obſcurus eſt ſermo propter negationis poſitionem, & propterea quòd non applicauit quartum caſum τὰ σώματα priori verbo τῷ κινεῖν: clariùs ſic dixerit. Ἂν πλεῖον κινῶσι τὰ σώματα ἢ ὅσον κινεῖται ἐκ τῆς κατὰ τὴν φύσιν μεταβολῆς. Hæc eſt igitur ſententia negatiua: at Theodorus affirmatiuam facit ſic: *ſi temperent nihil commouere*. Seruari temperantia ſolet: ſed negatiuam eſſe, & intemperantiam dici argumento eſt, ſequens ἀκολαστότεραι γίνονται: niſi aſtringamur perplexa Philoſophi oratione. Sic dicas candidiſſimè ac elegantiſſimè. Quòd ſi ita ſe comparent, vt plus moueant corpora vſu venereo quàm ipſa ſponte naturæ, ſine veneris conſuetudine mutarentur, fit vt conſequens ætas percipiat nocumentum.

Πάμπαν, id eſt ſine more modóque. Poſt hæc ſequuntur octo verba, quæ verè ſunt Græca, & Græci ſibi habeant. Nam Auſonius vir ſanctus rectè cecinit. *Dicere Romanum non decet opprobrium.*

Ἀναστομοῦνται, verbum Medicorum: *laxantur* Theodorus: non, ſed oræ aperiuntur.

Ποιοῦσιν εὔρουν: ſic etiam Hippocrates in *Aphoriſmis*. Theodorus *lubricum* dixit: peſſimè: neque enim corpus lubricum fit, ſed rarum: neque per ipſum ῥεῖ: ſed per ipſum humores.

Ἡ τότε μνήμη. Anima vtitur ad intelligendum ſpecierum præuia impreſſionum, & ſpiritibus tanquam mediis, vt alibi diximus. Itaque mouentur ſpiritus: at hi ſanguineæ ſunt partes tenuiores: igitur ſanguine quoque mouentur. Continuum enim eſt cuius parte ſecundum locum mota mouetur totum. Ἡ τότε μνήμη: ſcilicet τῆς ὕστερον ἡλικίας. At τῆς τότε γινομένης ὁμιλίας præteritum eſt: ſic συμβαινούσης παρατατικὸν eſt, quæ olim contingebat, pudentiſſimè: quaſi enim continuat Philoſophus eam voluptatem, præteritam in re, cum memoria præſenti. Theodorus autem ὁμιλίας, *contrectationis*, non rectè dixit.

XI. A R I S T O T E L E S.

Γίνονται δέ τινες ἄνηβοι ἐκ γενετῆς καὶ ἄγονοι, διὰ τὸ πηρωθῆναι τὸν τόπον τὸν γόνιμον. ὁμοίως δὲ καὶ γυναῖκες γίνονται ἄνηβοι ἐκ γενετῆς.

SVnt quidam impubes, & ſteriles à generatione: propterea quòd genitalis locus deprauatus fuit. Sic etiam fœminis quibuſdam nulla vnquam pubes oritur à generatione.

C AE S A R.

QVONIAM indicium principii generationis excitabat ab ætate quam notaret pube, idcirco vtrunque hîc coniungit: impubes & ſteriles, tàm mares quàm fœminas. Intellige igitur indicium eſſe, non cauſſam ſterilitatis: ſed vtriuſque cauſſam, læſionem princi-

principiorum. Nam si positio alterius positionem sequitur: etiam priuatio priuationem. Nam vt caussa est caussa rei ordine naturæ: ita signum est caussa rei ordine nostræ cognitionis. Nō quòd rem efficiat, sed quòd efficiat in intellectu. Quæ autem esset caussa sterilitatis Hippocrates proprio libro declarauit: & Aristoteles in Decimo huius operis. Animaduerte id quoque non esse verum semper. Imberbes atque impubes esse steriles. Multos enim vidimus nos sine vllo pilo: inter quos Hieronymum Caluum apud Ragusam in Dalmatia Rhetorem, qui sibi esse liberos binos affirmabat. Etiam tonsorem Siculum trium liberorum, quos vidimus, patrem. Et Sixtum Saonensem & alios, in quibus ne vnus quidem pilus fuit à principijs generationis: neque tamen essent steriles: possunt enim habere genituram sine his excrementis vnde pili generentur. Aliaque multa esse cutis impedimenta possunt. Priuatio igitur pubis sequitur priuationem potestatis genitiuæ, at non solam: alias enim habet caussas. Item contrà. Multi enim sunt steriles, nulla defecti aut barba, aut pube.

Γίνετ). Theodorus: *quidam prodeunt impubes à primo ortu*: malè: imò omnes prodimus impubes: sunt enim pili ὑστερογενεῖς.

Πηρωθῆναι: in aoristo: quoniam vel in semine fuerit, vel in matrice acceperit incommodum: γόνιμον actiuè hîc: alibi oua γόνιμα passiuè tanquam ex materia. Non enim significat passiuum semper. Itaque & instrumentum, & animal, & semen, & ouum, γόνιμον.

XII. ARISTOTELES.

Μεταβάλλουσι δὲ καὶ τὰς ἕξεις τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλεα, πρός τε τὸ ὑγιεινότερα εἶναι καὶ νοσερώτερα, καὶ πρὸς τὴν τοῦ σώματος ἰσχνότητα καὶ παχύτητα, καὶ εὐτροφίαν. μετὰ γὰρ τὴν ἥβην, οἱ μὲν, ἐξ ἰσχνῶν παχυνόμενοι, καὶ ὑγιεινότεροι γίνονται· οἱ δὲ, τοὐναντίον. ὁμοίως δὲ τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν παρθένων. ὅσοι μὲν γὰρ παῖδες, ἢ ὅσαι παρθένοι περιττώματα κατὰ τὰ σώματα εἶχον, συναποκρινομένων τῶν τοιούτων, τοῖς μὲν, ἐν τῷ σπέρματι, ταῖς δ', ἐν τοῖς καταμηνίοις, ὑγιεινότερα τὰ σώματα γίνεται καὶ εὐτραφέστερα, ἐξιόντων τῶν ἐμποδιζόντων τὴν ὑγίειαν καὶ τὴν τροφήν. ὅσοι δὲ τοὐναντίον, ἰσχνότερα καὶ νοσερώτερα τὰ σώματα γίνεται. ὑπὸ γὰρ τῆς φύσεως καὶ τῶν καλῶς ἐχόντων, ἡ ἀπόκρισις γίνεται, τοῖς μὲν, ἐν τῷ σπέρματι, ταῖς δ', ἐν τοῖς καταμηνίοις.

Mutant autem & habitudines tàm mares quàm fæminæ, quò vel in prosperam, vel in aduersam valetudinem propensiores sint. Et quod ad corpulentiam attinet, graciliores, aut crassiores, aut habitiores. Nam post pubem nonnulli ex gracilibus fiunt crassi, atque saniores. Alij è contrario. Similis euentus, & in virginibus. Quotus enim quisque, vel puer, vel virgo in corpore habuit superfluos humores: ijs simul excretis in puero per semen, in virgine per menstrua: eorum corpora, & secundiore valitudine, & nitidiore habitudine comparantur exeuntibus ijs quæ & sanitati, & alimentis incommodabant. Alijs contraria natura prædītis, exiliora fiunt corpora, & morbis plus obnoxia. Nanque de ipsa natura, deq́; iis quæ benè habent excretio fit: pueris in semine, virginibus in menstruis.

C Æ S A R.

NVNC affectiones naturales pendentes à caussis generationis: quæ quidem affectiones corporis habitudines consequantur. Et planissima historia est. Aut superfluis humoribus ante pubem prædita sunt corpora, aut non: si insunt, ij impediunt & alimentum, & æqualitatem concretionis. Itaque neque nutriuntur. Ergo exilia sunt & strigosa: neque sana sunt. Sanitas enim est qualitas in debita mistorum proportione. Ergo ea superflua, vbi pueris per semen, virginibus per menstrua excernuntur. Detractis impedimentis, natura & alit, & æquat.

Ἕξεις, *habitudines*: etiam σχέσεις dicuntur. Et significat hoc verbum valetudinem. Ἔχειν enim est verbum Regum vt Plato in *Cratylo* ait. Est igitur ἕξις vis viuendi in animali: qualitas illa & proportio concretorum. Itaque continet & mistionem quam crasim dicūt, & compositionē. Est igitur σύστασις, hæc constitutio est: è conuentu elementorū, & formæ destinatæ in hac constitutione est mistio: ea est crasis. Cicero à concrescendo, quod verbum indidem venit, *concretionem* vocat. Hæc mistio non est ὡς ἔτυχεν, id est, quæuis & fortuita: sed certa proportione subeunt inter se omnia vt vnum fieri possint. Ea dicitur ἕξις, quam quisque propriam habet naturæ vi. Ea est Latinè *valitudo*: quæ & prospera, & praua dici potest: prout, aut pura est, aut peregrina, ac noxia secum habet complexa.

Περὶ τι τὸ ὑγιεινότερα. τὸ περὶ ſignificat medium: mediocritas enim ſanitas eſt: extrema morbi. Appoſuit autem etiam morbos: quoniam morbus nunc vnius obtinet rationem. Cauſſæ autem mutationem, multitudinem ſignificât. Et dixit νοσερὸν: valetudinarium ſignificat: non quod ægrotat, ſed ægrotandi habitum facilem habet.

Περὶ τῆ τοῦ σώματος. Quare dixit σῶμα hîc? An non eſt corpus quod ægrotat? ſanè: ſed ibi affectionem miſtorum poſuit ad ſanitatem: hoc ad corpulentiam non ad corpus. Theodorus malè omiſit.

Neque id rectè fecit Theodorus: *vel graciles, vel pleni, benéque vegeti.* Nam *pleni*, non explet τὸ, παχύτητα æquiuoci ambitus vox. Πληθωρικοὶ pleni ſunt. Satuti ſunt pleni, etiam hectici, & hepatici, & phthiſici. Deinde tria cùm ponat Philoſophus, graciles, craſſos, & εὐσαρκεῖς. Tertiū ſtatim poſuit diſtinctum, quem cum ſecundo confudit Theodorus. Nam diſtat εὔσαρκος ab vtroque. Habitiores ſunt mediocriter muſculoſi & corpulentia temperata. Poſtremò non rectè dicitur εὔσαρκος benè vegetus. Nam quid eſt vegetus? væ agere, valde agitare eſt *vegetare*: vim & robur ſignificat, non corporis conſtitutionem. Itaque etiam macilenti ſunt corpore vegeto, vt maxima pars Hiſpanorum & Maurorum: quibus nihil vegetum magis. Εὐεξίαν habent. Εὐσαρκίαν non habent.

Μετὰ τὴν ἥβην. Theodorus, *à pube ex macilentis craſſeſcunt*: rectè: ſed ambigua vox riuus creſcit à fonte, non poſt fontem tamen.

Περίττωμα. Galenus dicit primùm ab Ariſtotele inuentam vocem hanc. Theodorus *excrementa* vbique dicit: malè: ſed περιττὸν quod ſuperfluum eſt dicimus. Neque enim pituita περιττὴ in virgine excrementum dici poteſt. Sed recentiores ſaniore ſignificato *ſuperfluitates*. Cicero περιττὸν *ſuperuacaneum* dicit. Plinius *ſuperuacuum*. Ita numerus qui non poteſt diuidi, quin altera in parte redundet aliquid, περιττὸς, non ineptè diceret.

Ἐμποδίζοντα τὴν ὑγίειαν, vt fiant ſaniora. Καὶ τὴν τροφὴν, vt euadant habitiora. Nos *incommodare alimentis* diximus. Theodorus, *obſtare*: propriùs reſpexit Græcam vocem: quaſi ea περιττώματα interponantur inter corpus & ſanitatem: ſic enim obſtant. Καὶ ἐμποδίζουσι, *impediunt*.

Ὅσοι δὲ τοὐναντίον: ſubticuit verbum. Theodorus commodiſſimè ſubſtituit, *anteceſſerit*: ſcilicet pubis tempus.

Ἀπὸ γὰρ τῆς φύσεως. Intelligit hic naturam, κρᾶσιν rebus conſtitutam naturalibus. Et plus eſt quàm ſi dicas de rebus naturalibus: propterea quòd principiorum vim debilitari dicit, cùm nominat naturam.

Καὶ τῶν καλῶς ἐχόντων: id eſt, & de principijs actiuis ſanitatis: putà calore naturali, atque humido natiuo: & de materia quæ καλῶς ἔχει: id eſt, ἐκ τῆς δεξιᾶς καὶ τῶν αἰτιῶν αὐτῆς. Sic ſe imitatur in concluſione & propoſitione. Ἕξεις μεταβάλλουσι: ſuprà & nunc καλῶς ἐχόντων.

XIII. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ τῶν γε παρθένοις καὶ τὰ περὶ τοὺς μαστοὺς γίνονται διαφερόντως ἑτέραις πρὸς ἑτέρας. αἱ μὲν γὰρ, πάμπαν μεγάλους ἴσχουσιν αἱ δὲ, μικρούς. ὡς ἐπιτοπολὺ δὲ συμβαίνει τοῦτο, ὅσαι ἂν παῖδες οὖσαι, περιττωματικαὶ ὦσι. μελλόντων γὰρ, καὶ ἤπω γινομένων τῶν γυναικείων, ὅσῳ ἂν πλείων ἡ ὑγρότης ᾖ, τοσούτῳ μᾶλλον ἀναγκάζει αἴρεσθαι ἄνω, ἕως ἂν καταῤῥαγῇ. ὥστε τότε λαβοῦσαι ὄγκον οἱ μαστοὶ, διαμένουσι καὶ εἰς τὸ ὕστερον.

Mammarum quoque ratio alijs alia virginibus eſt. Quædam vaſtas habent: nonnullæ paruas. Illud autem eis euenit ferè, quibus ætate puerili humores redundant. Cunctantibus enim, neque dum ſolutis menſtruis, quò magis ineſt humiditas, eò altiùs attolli cogit, quoad erumpant. Quem igitur tunc tumorem comparârint, ne in poſterum quidem remittunt.

CAESAR.

NVNC perſequitur diſcrimina mammarum virginearum, apponítque cauſſam tumoris: ob humorem enim redundantem qui ante menſtrua ibi retinetur, turgêt. Et reſpondet obiectioni. Quid, poſt menſtrua quare non reſident? Quia verſus eſt humor in carnem mammillarem. Quare etiam hîc patet τὸ περίττωμα non eſſe excrementum, vt voluit Theodorus. Ratio autem tota conſiſtit in conuenientia matricis & mammarum, lactis & menſtruorum.

Πάμπαν μεγάλους. non potui meliùs dicere quàm *vaſtas*. Illyriæ mulieres vaſtas habent. Item Vaſconicæ: at humidiſſima eſt Vaſconia. Illyricum autem non item: ſed ſtatura corporis prægrandi

prægrandi sunt, & nitidissima. Erat Agenni cùm hæc commentaremur grauida mulier, quæ virgo dum esset, prægrandes haberet mammas: nuptæ auctæ sunt. Vbi verò concepit, excreuère, ad eam magnitudinem, quæ situlam æquaret putealem.

Συμβαίνει τοῦτο. Cùm duo dixerit, priùs μεγάλης, post μικρὰς. Τοῦτο posuit ἐκεῖνα. Et dixit ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, *ferè*, quoniam etiam macilentas vidimus mammosas. Theodorus addidit, *corpora crescere*, & falsò, & inutiliter. Neque enim hîc de corporibus, sed de mammis agitur. Quod autem ait Aristoteles retinere ὄγκον pristinum, non semper ita est. Editóque vno aut altero fœtu, si non lactant prolem, decrescunt: ac tandem vetulis æquantur pectori, vt nos obseruauimus. Ὄγκον *incrementum* Theodorus, rectè sententiam expressit: molem enim significat, & apud Philosophos quãtitatem & corpulentiam, hîc tumorem. Ὄγκωσις apud Galenum aliud est.

Τότε, *tunc*. Theodorus optimè dixit, *interim*: id est, eo tempore quod est inter firmiusculam ætatem, & menstruorum eruptionem.

XIV. ARISTOTELES.

Καὶ τῶν ἀῤῥένων δ' ἐπιδηλότεροι γίνονται, ἐ γυναικικώτεροι οἱ μαστοὶ, καὶ νεωτέροις καὶ πρεσβυτέροις οὖσι, τοῖς ὑγροῖς καὶ λείοις, καὶ μὴ φλεβώδεσι· καὶ τούτων μᾶλλον τοῖς μέλασιν ἢ λευκοῖς.

Qui mares leues sunt & humidi, neque venosi, ijs tàm iunioribus quàm senioribus, magis prominent vbera: magísque muliebrem speciem referunt: ídque plus fuscis, quàm candidis.

C AE S A R.

DIFFERENTIAE in maribus: ponit conclusionem: vbera extare. Addit analogiam naturæ: in muliebrium mammarum modum. Ergo cùm ad muliebrem naturam vergãt, sanè tria signa muliebria ponit: duo positiua, humiditatem, læuitatem: vnum priuatiuũ: carere venarum frequentia. Nam ij sunt pilosi qui venosi, rariore textura ob calorem. Cum hæc dixit, addit differentiam à colore: vt fuscis, plus eueniat quàm candidis: propterea quod candidi, cùm illis tribus signis nimis fluidi & molles sunt: temperatur ea mollicies calore fuscorum.

Γυναικικώτεροι. Theodorus, *fœminatiores*, minùs concinnè: *muliebriores* melius exprimit, ita φλεβώδεσι *venulentis*: sed Græcus sonus atque analogia in Latina deductione est. ὀ..ὀ ..ὀ Ὀ *osus*: μέλασι: non *nigris*, sed *fuscis*.

XV. ARISTOTELES.

Μέχρι μὲν οὖν τῶν δὶς ἑπτὰ ἐτῶν, τὸ μὲν πρῶτον, ἄγονα τὰ σπέρματά ἐστι. ἔπειτα γόνιμα μὲν, μικρὰ δὲ καὶ ἀτελῆ γεννῶσι καὶ οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ζώων τῶν πλείστων.

Igitur ad bisseptenos annos vsque, primùm sterile semen est: deinde genitale quidem. Sed pumila & imperfecta generant & adolescentes, & puellæ: quemadmodum euenit plurimis aliorũ animalium.

C AE S A R.

POST signa futuri, atque instantis seminis, atque menstruorum, signorúmque affectiones inter sexus, & in sexibus, inter ætates repetit propositionem. Et amplificat: deducítque naturæ opus per gradus. Primùm sterile est: deinde genitale, sed opere debili. Communicat postremò cum cæteris animalibus, sed non omnibus: ne quis calumniator vno obiecto genere tolleret sententiam vt vanam: putà auicula vna, aut altera.

Theodorus legit τρὶς ἑπτὰ, falsò. Nam suprà est δὶς ἑπτά. Et falsum sane est: generant puellæ quinto decimo, mares altero post.

Μικρὰ, *exigua* Theodorus malè: neque enim paruum hominem *exiguum* dicas. Etiamsi Statius dixit, *Maior in exiguo regnabat corpore virtus*. Et illud Homeri, Τυδείδης μὲν μικρὸς ἔην δέμας ἀλλὰ μαχητής. Nam *exiguum* de ære vectigali primùm dictum est. Quod onus verbi lenitate mitigabant.

XVI. ARISTOTELES.

Συλλαμβάνουσι μὲν οὖν αἱ νέαι θᾶττον· αἱ δὲ συλλαβοῦσαι, ἐν τοῖς τόκοις πονοῦσι μᾶλλον· καὶ τὰ σώματα δ' αὐτῶν ἀτελέστερα γίνεται, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ γηράσκει θᾶττον, τά τ' ἀφροδισιαστικῶν ἀρρένων, καὶ τῶν γυναικῶν τῶν τοῖς τόκοις κεχρημένων πλείοσι. δοκεῖ γὰρ οὐδ' ἡ αὔξησις ἔτι γίνεσθαι μετὰ τοὺς τρεῖς τόκους.

Concipiunt celeriùs iuniores, ſed in parturiendo laborant magis: earúmque corpora non ferè perficiuntur: maturiúſque ſeneſcunt ſalaces vel maſculi, vel fœmellæ frequentia partuum. Videtur enim quæ tertium pepererint, ampliùs nec creſcere quidem poſſe.

C Æ S A R.

TEMPORIS ſequentis hiſtoriam narrat: celeritatem concipiendi: pariendi difficultatem: non abſolui eorum magnitudinem: acceleratam ſenectutem.

Θᾶττον. Theodorus, *faciliùs*: at *celeriùs* meliùs: multa celeritate fiunt quæ non facilè: vt rotæ verſatio: exitus plumbeæ glandis ex ferreo tubo. Imò non facilè concipiunt: dolitant enim in coitu. Sed θᾶττον quàm ſeniores. Ratio, quoniam matricis parietes ſinúſque titillantur magis: propriores enim ſunt. Nam quæ nunquam geſſerunt vterum, earum matrices minores Hippocrates & Galenus dixerunt: laxitas enim impedit conceptionem.

Πονοῦσι: ſanè eadem ratione: neque enim eiuſdem magnitudinis eſt, & molliciei quod immiſſum eſt & quod exiturit. Itaque Aſtrologi addunt horulas quaſdam, quas, *Moram*, vocant: vt conueniat natalis hora cum conceptione. Fabula Horatiana huc conuenit de vulpecula: *arctum macra cauum repetas quem macra ſubiſti.*

Ἀτελέστερα: pro coitu intellige de maribus: nam fœmellæ coïtu perficiunt, & proficiunt. Sed in partu detrahitur perfectioni. Hoc quoque ſentit Philoſophus in *Ethicorum* libris, vbi de ætate coniugiorum agit.

Γηράσκει abſumpto ſucco. Eſt enim ſenectus morbus naturalis abſumpto humido, & caloris vitalis parte meliore.

Τῶν τοῖς τόκοις κεχρημένων. Facetus Ariſtoteles qui intrà τόκον incluſit etiam maſculi operam: ſed ſequitur rectè. Peperit, ergo coiuit: communi lege naturæ loquimur. Scimus & credimus, quod donum Deo Opt. Max. acceptum referimus, vnicam & ſolam hac lege ſolutam fuiſſe matrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Tamen vno initu potuit concipere & parere: vno coïtu non debilitabitur mas. Omnino oratio hîc defecta eſt.

Δοκεῖ γὰρ. Docet rationem quare non perficiantur: quia ſi quotannis à ſeptimo decimo concipiunt, primo & viceſimo tertium parient. Ergo ſi non creſcunt poſt tertium, non ſanè creſcunt: gerentes enim vterum non poſſunt proficere. Permanebunt igitur eo in ſtatu, in quo fuere primo in conceptu. Dixit autem δοκεῖ, id eſt, *obſeruatum eſt: atque ita ſentiunt*: inde δόγμα: diximus verò, *tertium peperit*, vt *tertiùm conſul.*

Οὐδ' ἡ αὔξησις: ne incrementum quidem, neque conſtantia ætatis permanere, ſed in ſenium abire, neque incremento proficere.

XVII ARISTOTELES.

Καθίσανται δὲ καὶ σωφρονίζονται μᾶλλον, ὅσαι τῶν γυναικῶν ἀκόλαστοι πρὸς τὴν ὁμιλίαν τὴν τῶν ἀφροδισίων εἰσὶν, ὅταν τοῖς τόκοις χρήσωνται πολλοῖς.

Sedantur, moderantúrque magis fœminæ quæ intemperantes in veneris conſuetudinem ſunt, ſi frequenter pariant.

C Æ S A R.

SIc quoque παραδοξικῶς: fœminarum effrenis impetus in venereorum conſuetudinē & ſiſtitur, & temperatur, ſi pariant frequenter.

Alterum euentum à partuum frequentia. Non dixit tollitur, ſed ſedatur: difficile enim eſt tollere illis. Καθίσανται, *ſiſtuntur*: oppoſuit quoque σωφροσύνην ἀκολασίᾳ. Theodorus τοῖς τόκοις χρήσωνται πολλοῖς: *cùm partum multoties exercuerint.* Idem putauit dici poſſe quemadmodum *exercere artem*. At Latina lingua id non patitur: nos ſimpliciter & Latinè, *ſi frequenter pariant.*

XVIII. ARISTOTELES.

Μετὰ δὲ τὰ τρὶς ἑπτὰ ἔτη, αἱ μὲν γυναῖκες, πρὸς τὰς τεκνογονίας ἤδη εὐκαίρως ἔχουσιν· οἱ δ' ἄνδρες, ἔτι ἔχουσιν ἐπίδοσιν.

Post ter septimos annos mulier opportunè se habet ad prolificandum: viri autem adhuc proficiunt.

CAESAR.

PONIT differentiam à sexu: statuit metam fœminis viginti vnum annum: at viris non. Sic etiam fœminæ: citiùs viripotentes sunt, quàm mares apti ad coitum. Sanè ratio naturæ est: vt difficilius sit agere quàm pati.

Ἔχουσιν ἐπίδοσιν. Theodorus optimè, *viris accedere aliquid potest*: sed mutile subdit *ad prolem perfectiorem*: scilicet generandam.

XIX. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ τὰ μὲν λεπτὰ τῶν σπερμάτων, ἄγονα· τὰ δὲ χαλαζώδη, γόνιμα, καὶ ἀρρενογόνα μᾶλλον· τὰ δὲ λεπτὰ, καὶ μὴ θρομβώδη, θηλυγόνα.

Semina tenuia sterilia sunt: grandinis speciem quæ referunt & prolifica, & masculifica magis. At tenuia & non globulosa, fœmellifica.

CÆSAR.

A Tempore declarauit seminis vtilitatem. Nunc à substantia. Tenuia sunt aut sterilia, aut si plusculum consistāt, fœmellifica: grandinosa, lucida, globulosa, aut masculifica, aut saltem non irrita.

Χαλαζώδη: quorum partes consistunt rotundæ, tumidæ, lucidæ: vt in ouo appellant χάλαζαι.

Θρομβώδη, *globulosa*: μὴ θρομβώδη, *soluta, diluta, fluida*. Theodorus, *globulenta*, voce lenta dixit: θρόμβος globum sanguinis significat cocti extra venas & cor.

Θηλυγόνα, παροξυτόνως actiuè, προπαροξυτόνως passiuè, vt πρωτότοκος, & πρωτοτόκος: sed quanquam vocis modus actiuus est: tamen semen non generat neque facit fœtum: sed vis gignitiua. Aristoteles tamen potest hoc dicere: qui maris semen agere, esséque extra fœtus materiam dicit. Itaque intellige hîc de marium semine, non de fœminæ: quod semen ipse negat esse.

XX. ARISTOTELES.

Καὶ τοῦ γενείου δὲ τρίχωσις συμβαίνει τοῖς ἄρρεσι περὶ τὴν ἡλικίαν ταύτην.

Mentúmque maribus id ætatis vestitur pilis.

CAESAR.

COMMODIVS cum pube coniunxisset, si simul pubes ac barba ederentur. Sed prioris ætatis signum fuit pubes: huius posterioris barba. Itaque ταύτην post τρὶς ἑπτά. Nam antè non fit, nisi coïtu accelerata barba.

CAPVT SECVNDVM,

Mulierum Menſtrua.

XXI. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ τῶν γυναικείων ὁρμὴ γίνεται περὶ φθίνοντας τοὺς μῆνας· διὸ φασί τινες τῶν σοφιζομένων καὶ τὴν σελήνην εἶναι θῆλυ, ὅτι ἅμα συμβαίνει ταῖς μὲν, ἡ κάθαρσις, τῇ δ', ἡ φθίσις· καὶ μετὰ τὴν κάθαρσιν καὶ τὴν φθίσιν, ἡ πλήρωσις ἀμφοῖν. καὶ ταῖς μὲν, συνεχῶς καθ' ἕκαστον ὀλιγάκις τὰ καταμήνια φοιτᾷ, παρὰ μῆνα δὲ τρίτον ταῖς πλείσταις. ὅσαις μὲν οὖν ὀλίγον χρόνον γίνεται, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἀπαλλάττουσι ῥᾷον· ὅσαις δὲ πολλάς, χαλεπώτερον. πονοῦσι γὰρ τὰς ἡμέρας ταύτας. ταῖς μὲν γὰρ, κατ' ὀλίγον, ταῖς δὲ, ἀθρόα ἡ κάθαρσις γίνεται· καὶ τὸ σῶμα βαρύνεται πάσαις, ἕως ἂν ἐξέλθῃ· πολλαῖς δὲ καὶ ὅταν ὁρμᾷ τὰ καταμήνια καὶ μέλλῃ ῥήγνυσθαι, πνιγμοὶ γίνονται καὶ ψόφοι ἐν ταῖς ὑστέραις, ἕως ἂν ῥαγῇ.

Cientur mulieribus menſtrua decreſcente luna. Iccirco qui argutantur, aiūt Lunam eſſe fœminam: propterea quòd eodem tempore & illa purgantur, & hæc decreſcit. Ac poſt tum purgationem, tum diminutionem ambæ replentur. Nō ſæpe cuilibet ipſarum ſingulorum menſium frequentia euenit, ſed tertio quoque menſe plurimæ purgantur. Quibus igitur modico tempore alterum, aut tertium diem durant, faciliùs liberantur. Quæ plures dies ponunt, difficiliùs: ægrè enim habent ijs diebus. Atque illæ quidem breui cumulatè purgantur. His autem omnibus corpus aggrauatur vſque dum exeant. Pleraq́ autem incitatu, ac inſtantibus menſtruis matrices ſtrangulantur, & tumultuantur, quoad erumpant.

CAESAR.

POSTQVAM ea quæ vtrique ſexui eſſent communia, quibúſque eadem differrent, enarrauit. Nunc alterius tantùm quod eſſet proprium percenſet: menſtrua ſcilicet, quorum fecit mentionem: ratione ſigni, quo ætas habilis ad concubitum iudicabatur. Ac ſuprà quidem declarauit eius & genera, & ſubſtantiam, & colorem, & effectionem: quoniam alba etiam alia ætate euenirent, atque antecaperent annum quartumdecimum. Iccirco ibi fuit coactus hæc tractare. Nunc quibus modis, quibúſve interuallis menſtrua decurrant videamus primùm. Deinde affectiones ſoluendis aut ſolutis, aut dum ſoluuntur: ſiue vacuis ſiue fœtis. Tertio ac poſtremo loco: quare cætera animalia, aut nulla ſoluant, aut pauca. Itémque in genere eodem, ſcilicet humano, quare mas nulla. Cui neceſſariò addit quædam de feminis natura: propterea quòd eius multitudo, aut paucitas cum menſtruorum ratione coniunctam facit, ſicut & vrinarum. At dicit hîc Philoſophus quædam falſa, quædam controuerſa. Nam falſum eſt decreſcente Luna ſolui menſtrua, ſi ſimpliciter pronuncies. Itaque ſuam tàm frequens ἐπιτομολὰ, hic commodiſſimè explêſſet ſententiam. Nam decima quæque mulier non demittit menſtrua Luna decreſcente: ſed virgines aliquæ, quanquam non omnes, neque paucæ aberrant: ſed voluit dicere naturam menſtruorum per ſe eſſe talem, vt erumpant decreſcente Luna. Quare autem mulieres aberrent, in cauſſa ſunt tempora partuum. Nanque ſi contingit, vt purgentur puerperæ, ita vt deficient in plenilunio, altero plenilunio repetent. Ratio autem altera, quare ſenecta Luna purgentur, eſt: quia eius mutatione maximè mutatur aër: & humor hic inferior patet ei. Quod & de mari videmus, & à nobis in librum de *inſomniis* Hippocratis diſputatum eſt. Etiam oſtreæ & cancri plenilunio pleni ſunt: ſeneſcente ſidere contabeſcunt: inſtaurato replentur. Ita cerebrum humanum capite vulnerato, caluaria aperta vidimus plenilunio turgidum: duodecimo poſt die conſidere: neque id ſemel. Ergo humor in muliere, qui cum Luna creuit, cùm à calore naturali euinci non poteſt, poſt aliquot dierum pugnam, expellitur. Neque tum Luna defecta lumine fouere poteſt quam aluit copiam. Altera propoſitio falſa: quæ dicit, paucis euenire vt quot menſibus purgentur: ſed tertio quoque plurimis: imò è contrario fit: niſi mulieribus Græcis hoc contingat: quod tamen contra fidem eſt: quæ ſint climatis mediocris,

diocris. Italæ, Germanicæ, & Gallicæ ita sunt vt dixi. Controuersum autem est quod ait. Quæ paucis diebus purgantur faciliùs absolui, quæ multis difficiliùs. Nanque repentina eruptione aliquæ animo deficiunt: sed ad caussas est respiciendum. Nam aut multus humor est, atque exit citò: bene habet: aut paulatim: malè. Quòd si paucus est, & vniuersus erumpit, vt vidimus, nocet. Item si non est acutus, ac exit paulatim, non nocet.

Γυναικείων ὁρμὴ, appellat μῆνας, καταμήνια, συνήθεις, γυναικεῖα: à tempore & consuetudine, & animali cui plus euenit. Dixit, ὁρμὴ; *impetum*, nos per verbum *cientur* interpretati sumus. Ciere enim, & citari morum significant vehementiorem. Theodorus languidè *profluuium* vertit.

Περὶ φθίνοντας τοὺς μῆνας. Dixit περὶ. Quoniam non certa vna die, interdum etiam initio alterius mensis: φθίνοντα, autem & ἱστάμενον, Græci mensis abeuntis & appetentis tractum dixêre à Luna: cuius motu mensem signabant: vt & nunc Arabes, Iudæique, & alij barbari Inde etiam μὴν & μήνη, & mensis. Germanica quoque vox non abhorret à Græca, *monat*: ductáque est mensis à Luna appellatio. Itaque hîc μῆνα Græcum intellige, non Latinum mensem: cuius initium est ἕνη καὶ νέα: vltima & noua dies eadem: quoniam in se recurrat. Quare annus quoque Lunaris dictus fuit.

Τῶν σοφιζομένων. In oratione tertia pro M. Tullio vocem hanc fusiùs declarauimus. *Cauillo* interpretatur Theodorus, minùs benè: neque enim cauillantur. Cauillare est tergiuersari à cauendo: vnde *caussa*. Cùm reddimus caussam quamlibet ne deprehendamur. At σοφίζεσθαι est argutari, ostentare sapientiam. Sic in secundo *Metaphysices*, περὶ τῶν μυθικῶς σοφιζομένων: neque cauillabantur qui id dicerent, sed sapientiæ ambitiosæ autores erant.

Καὶ τὴν σελήνην εἶναι θῆλυ. τὸ, καὶ, sicut & mulierem. Dixit θῆλυ, non θήλειαν: quoniam esset fœmina non coïtu, sed æquiuocè: vt significatio sit rei, non modus rei.

Τῇ δ' ἡ φθίσις. Allusit hac comparatione ad corpora tabida & consumpta. Exucta enim sunt: sic κάθαρσις, est succi ablatio.

Ἡ πλήρωσις ἀμφοῖν: per nomina texit orationem Atticissimè. Sic & Thucydides, & Demosthenes. Itaque κάθαρσις non καθαίρονται, & φθίσις, & πλήρωσις. Posuit autem simplex pro composito: est enim ἀναπλήρωσις Dixit quoque, ἀμφοῖν non ἀμφοτέροιν. Quoniam eodem tempore intelligit id fieri. Iccirco dixit ἅμα.

Συνεχῶς καθ' ἕκαστον. συνεχῶς. Ita vt alter alterum mensem subeat pari opere purgandi.

Παρὰ μῆνα ἢ τρίτον: *tertio exacto mense*: τὸ, παρὰ, significat euasionem & egressionem: παρὰ τόμους, παραπρεσβεία: Theodorus malè vertit: *vno interposito mense*: si enim vnus tantùm interponatur mensis, singulis mensibus fluent.

Ὀλιγάκις: per ἀντιμεσίαν pro ὀλίγαις: sic in x. huius operis: πλειστάκις ἢ ἐλαττονάκις.

Φοιτᾷ, verbum menstruorum subinde redeuntium, sic & in x.

Ὀλίγον χρόνον: posteà exponit δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας.

Ἀπαλλάττονται ῥᾷον. Theodorus, *faciliùs agitur cum his*: vt agnoscas Græcum in Latio: neque enim sic loquimur: quid, quod agere cum muliere, est aliud quàm agere cum populo?

Σῶμα βαρύνεται: ratio quare χαλεπώτερον.

Ὁρμᾷ, vt suprà ὁρμὴ: impetum dicit: καὶ μέλλῃ, *& cunctantur*. Theodorus, *eruptioni propinqua sunt*: scilicet non sic exeunt vt vrgent: *instare*, diximus: vt instare futuris regnis: vrgere occasionem.

Πνιγμοὶ, *strangulationes matricis*. Theodorus rectè, καὶ ψόφοι, & crepitus: nos per *tumultum* expressimus, *rugitum* quem vocant Arabes.

Ῥαγῇ, *rumpant*: scilicet venæ aperiantur. Latinè meliùs, *erumpantur*: exire è re rupta, aut aperta: metaphora à vento, vesica, aut castanea, aut igne è nubibus, aut eiusmodi.

Examinanda quoque ampliùs hæc sunt, ταῖς μὲν κατ' ὀλίγον ἀθρόα ἡ κάθαρσις γίνεται. Comparat beneficium celeritatis cum incommodo lenritudinis: additque caussam: quoniam, κατ' ὀλίγον. Itaque corpus non aggrauatur. Theodorus malè legit cùm facit duas partes sic: ταῖς μὲν κατ' ὀλίγον, ταῖς δ' ἀθρόα ἡ κάθαρσις. Nanque ὁ κατ' ὀλίγον, significat ἐν βραχεῖ, & respondet superioribus: Ὀλίγον χρόνον: verba Theodori: *alijs nanque vniuersim hæc purgatio fit, alijs paulatim: attamen omnibus corpus grauatur quandiu effluat humor.* Vt expediret se, addidit, *attamen*: & dixit, *omnibus grauari corpus*: falsò. Nam illæ citò liberantur. Quomodo enim esset ἀθρόα, si colligerent vt grauarent? Itaque etiam illud malè interpretatus est, ἕως ἂν ῥαγῇ, *quandiu effluat*. Cùm tamen ἕως ἂν, significet finem, non motum. Quod declarat aoristus qui præteritum tempus notat: ἐξῆλθῃ: dixisset enim ἐξερχομένων: & fortasse addidisset, μεταξύ. Sic mox ἕως ἂν ῥαγῇ: finem significat τῶν ψόφων.

XXII. ARISTOTELES.

Φύσει μὲν οὖν ἡ σύλληψις γίνεται μετὰ τὴν τούτων ἀπαλλαγὴν ταῖς γυναιξὶ· καὶ ὅσαις μὴ γίνεται παντάπασιν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄτεκνοι διατελοῦσιν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μὴ γινομένων τούτων, ἔνιαι συλλαμβάνουσιν, ὅσαις συναθροίζεται ἰκμὰς τοσαύτη, ὅση ταῖς γεινομέναις ὑπολείπεται μετὰ τὴν κάθαρσιν, ἀλλὰ μὴ ὥστε καὶ θύραζε ἐξιέναι.

His expedita fœminæ natura concipiunt. Quæ non menſtruantur ferè ſteriles degunt. Quanquam aliquæ quibus nulla vnquam menſtrua effluxere, concipiunt: collecto ſcilicet tanto humore, quantus ſolet relinqui iis quæ matres factæ ſunt poſt purgationem: modo ne foras exeat.

CÆSAR.

Cavssam finalem ponit. Nam ſuprà materialem, cùm dicebat eſſe ſanguinem: & efficientem eandem, ſcilicet quæ ſanguinis. Finis autem exeuntium menſtruorum eſt exonerare naturam ea mole ſanguinis, cuius copia obruit ſemen genitale viri. Finis autem reliquiarum intus manentium eſt vniri cum ſemine genitali & fermenteſcere ad fœtum concipiendum. Itaque ſequitur, vt quæ non mẽſtruantur non concipiant. Nam aut non ſatis habẽt ſanguinis, icirco non exit: aut nimium habent, quia non exit. Item ſequitur, vt quæ non menſtruantur iccirco quia & non nimis habent vt exeat, & ſatis habent, vt recipiãt vim ſeminis ſibi proportionalem: eæ quoque concipiunt. Sic habemus hoc apoteleſma rotundiſſimè explicatum.

Dixit φύσει: naturalis conceptus. An verò eſt etiam conceptus non naturalis? ſed intellexit legem eſſe naturæ hanc. Nam extraordinariè etiam concipiunt dum menſtruantur: contraria eſt hîc φύσις menſtruis: ſignificat enim ordinariam naturam. Nam alioqui quodcunque in motu fit, à natura eſt.

Ἀπαλλαγή. Theodotus ſimpliciter nimis, *à profluuio menſtruorum*. Nam ſanè ἀπαλλαγὴ, ſignificat liberationem & expeditionem de ſtatu in alium ſtatum: ἀπ' ἄλλου, ἐπ' ἄλλο.

Διατελοῦσι, Theodorus *exigunt*: omiſit ætatem, aut ipſe, aut librarius.

Ἰκμάς. ἀντὶ φερωνυμικῶς, pro eo quod eſt αἷμα: & eſt genus in definitione menſtruorum: qui non eſt ſimplex ſanguis quartus humor, ſed maſſa ſanguinis. An autem verum ſit quod ait Druſianus, ſanguinem non eſſe quartum humorem, ſed tres ſimul iunctos, alibi refutauimus.

Ταῖς γεινομέναις: aoriſtum medium poſuit pro nomine puerperarum. Nam τὸ ἔκγονον, ſæpe appellat, τὸ γενόμενον: generatum ſcilicet. Ergo ἡ γειναμένη, eſt quæ genuit. Theodorus hoc non poſuit.

XXIII. ARISTOTELES.

Καὶ γινομένων ἔτι ἔνιαι συλλαμβάνουσιν.

Adhuc etiam profluentibus nonnullæ concipiunt.

CÆSAR.

Hoc benè notandum eſt. Neque enim intelligit poſteà profluere. Nam concluditur matrix: ſed vult dicere non dari purum ſpatium inter finem menſtruorum & conceptionem. Finis tamen tunc adeſt: alioqui non conciperent: niſi dicas ita fieri, ſicut & illis quæ quanquam grauidæ, tamen quot menſibus ſoluunt. Ratio autem in his eſt, quia ſatis fluxit.

XXIV. ARISTOTELES.

Ὕστερον δ' οὐ συλλαμβάνουσι, ὅσαις εὐθὺς μετὰ τὴν κάθαρσιν αἱ ὑστέραι συμμύουσι.

Poſt non concipiunt eæ quibus ſtatim poſt purgationem vulua concluditur.

CAESAR.

CAESAR.

NOTA & hoc. Nam collum matticis non concluditur. Intellige vestibulnm ipsum: sed initia colli. Intellige etiam si non aperiatur. Neque enim statim post purgationem concipere debent: sed etiam alio possunt tempore: & grauidæ superfœtant: possunt ergo concipere. In Codice Theodoti malè coniunguntur hæ partes sic. *Nonnullæ etiam dum profluunt menses, concipiunt: posteà concipere nequeunt, quibus vulua statim à purgatione comprimitur*: malè inquam. Quid enim concipiant, quæ conceperint?

Συμμύουσι. Theodorus, *comprimitur*: malè: neque enim est *Συμπίλοῦσι*, hoc est enim comprimi: vt in spongia, & vesica: sed concludi est *συμμύειν*: ab oculis conniuentibus tractum.

XXV. ARISTOTELES.

Γίνεται δ' ἐνίαις καὶ κυούσαις διὰ τέλους τὰ γυναικεῖα· συμβαίνει μέντοι αὐταῖς φαῦλα τίκτειν, καὶ ἢ μὴ σώζεσθαι εἰς αὔξην, ἢ ἀσθενῆ τὰ ἔκγονα γίγνεσθαι.

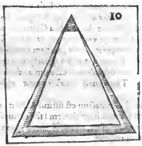
Quibusdam menses ad finem non cessant profluere quanquam grauidis: sed ijs euenit, vt minùs idoneos pariant fœtus: quiq; aut seruari, vt crescant, nequeunt: aut imbecilli euadunt.

CAESAR.

NVNC extra legem menstruorum narrat fluxum & euentum. Quoniam non aluntur fœtus defraudati sanguine menstruo: ex quo vt sunt constituti ita aluntur.

Φαῦλα. Theodorus, *praua*: sed prauum significat distortum: at *φαῦλον* aliud est. Galli *meschant* vocant: nisi, *nequam*, diffusum esset ad probrum, hoc sanè significaret. *Idoneos fœtus*, diximus cum negatione.

Μὴ σώζεσθαι εἰς αὔξην: *non seruari ad crescendum*. Mira oratio: sic voluit, aut non superesse, aut si supersint non crescere, aut si crescant imbecilla esse. Commissus enim error perparuus in principio, fit in fine maximus. Ratio geometrica est ab angulo ad basim: facta enim angularium linearum minima disiunctione, fit linea multiplici magnitudine in basi. Theodorus autem malè vertit, cùm omisit *εἰς αὔξην*.

XXVI. ARISTOTELES.

Πολλαῖς δὲ καὶ διὰ τὸ λιλαίεσθαι τῆς συνουσίας, ἢ διὰ τὴν νεότητα, ἢ τὴν ἡλικίαν, ἢ διὰ τὸ χρόνον ἀπέχεσθαι πολὺν, καταβαίνουσιν αἱ ὑστέραι κάτω, καὶ τὰ γυναικεῖα γίνεται πολλάκις τρὶς τοῦ μηνός, ἕως ἂν συλλάβωσι. τότε δ' ἀπέρχονται πάλιν εἰς τὸν αὐτῶν τόπον τὸν οἰκεῖον.

Plerisque autem præ desiderio coïtus propter, aut florentem ætatem, aut diuturnam abstinentiam descendunt vteri, & fluunt menstrua ter in mense: donec concipiant. Tunc reuertuntur rursus in superiorem locum peculiarem.

CAESAR.

C Æ S A R.

NON ſolum humoris, ſed etiam membri affectum narrat: ponitque cauſſam vnam. Nam quæ coïre conſueuerint, earum matrices mouentur in coïtu ad complectenda virilia. Igitur defectæ coïtu deſcendit matrix ei motui aſſueta. Hæc eſt vna cauſſa, quæ duas cauſſas habet: aut ætatis vim, aut diuturnam abſtinentiam. Is eſt affectus membri. Affectus humoris eſt, τεῖς τῆ μήνδς: quoniam ſollicitata matrix multo hiatu facit hiare venas: vbi conceperit redit: habitu enim recepto in materiam, ceſſat motus. Omiſit verò contrarium effectum ab eadem cauſſa: quoniam etiam aſcendunt & contrahuntur ſtimulatæ à ſanguine, aut ſanguine contento intus: itaque conuelluntur feruente ſemine, & turgentibus vaſis, contractiſque. Videtur autem idem bis repetere. Nam διὰ τὴν νεότητα καὶ τὴν ἡλικίαν; eſt μάχιμα καὶ χάρωνον. Nos coëgimus in vnum, & effecimus alterum adiectiuum: ſed dicimus νεότητα etiam *tenellam ætatem*.

Α᾽πέρχονται, dixit pro ἀναχωροῦσι.

Dixit οἰκεῖον facetè. Nam locum ædibus comparauit ὥσπερ εἰς τὸν οἶκον. Theodorus ſubtiliùs dixit, *ſuo ſitu conſtituuntur*: ſed malè: ſitus enim eſt ratio partium in loco. At etiam cùm deſcendunt, ſuum ſitum habent. Eo enim ſunt ſitu qui à natura datus eſt cùm coïtum appetunt. At non eſt ille locus, ſed in ſuperiore parte: quocunque modo moueam me, meum ſitum obtinebo: at non cuiuſuis corporis ambitu mihi proprius locus eſt: non enim aquæ.

Neglexit verò apparatum orationis hic Ariſtoteles. Nam primo loco ponit διά. Quod poſteà diuidit in duo διά, per, ἢ: ita vt videantur tres partes: non autem vna propoſita, quæ in duas diuidatur: quaſi dicas, διὰ τὸ ἔθος ἢ διὰ τὴν νεότητα, ἢ διὰ τὸ ἀπέχεσθαι: alius dixiſſet: πολλαῖς δὲ ἀφορμαῖς.

XXVII. ARISTOTELES.

ἘΝίοτε δὲ, κἂν μὴ συμβῇ ἔχουσα, τύχῃ δ᾽ ὑγρὰ οὖσα, ἀποφυσᾷ τοῦ σπέρματος τὸ ὑγρότερον.

INterdum etiam licet non habeat intus fœtum, ſi fortè humidus vterus ſit, efflat ſemen genitale quod humidum ſit.

C Æ S A R.

QVONIAM dixerat non concipere occluſo veſtibulo: iccirco erat, quia reijciebat ſemen. Nunc etiam aliam cauſſam apponit quare non concipiant, humiditatem ſcilicet. Hoc eſt ab Hippocrate dictum, & à Galeno, & ab ipſo in Decimo huius operis.

Κἂν μὴ συμβῇ ἔχουσα: *ſi non contigerit vt habeat*: ſcilicet martix fœtum: ἀποφυσᾷ *efflat*. In Decimo quoque ita dixit, iactum ſemen virile in veſtibulum: matricem quaſi naribus trahere introrſum. Itaque ſi attrahit quaſi ſpiritu: poſſit etiam reflare. Sed ibi diſputauimus non eſſe flatum niſi accidentalem cauſſatum à calore reſoluente. Sic etiam tumultus & ψόφοι, & flatus intus fiunt. Theodorus ἀποπτύει vertit, *reſpuit*, quo verbo vſus eſt & Galenus.

Τὸ ὑγρότερον. Quoniam quod compactius eſt ſiſtitur & ſiſtit: dilutum autem labitur. Neque intelligas τὸ ὑγρότερον, partem ſeminis humidiorem: ſed genus ſeminis quod humidum ſit.

Theodorus aliter legit hoc apoteleſma, κἂν συμβῇ κακῶς ἔχουσα. Quoniam etiam alio exceſſu quàm humiditatis poteſt fieri, vt reſpuat.

XXVIII. ARISTOTELES.

Πάντων δὲ τῶν ζῴων (ὥσπερ εἴρηται καὶ πρότερον) ταῖς γυναιξὶ μάλιστα τῶν ἄλλων θηλειῶν ἡ κάθαρσις γίνεται πλείστη. τοῖς μὲν γὰρ μὴ ζῳοτοκοῦσιν, οὐδὲν τοιοῦτον ἐπισημαίνει· διὰ τὸ τὴν περίττωσιν ταύτην τρέπεσθαι εἰς τὸ σῶμα· μείζω γὰρ ἔνια τῶν ἀῤῥένων εἰσί· καὶ ἔτι τοῖς μὲν εἰς φολίδας, τοῖς δὲ

OMnium animalium mulier inter fœminas, vt iam dictum eſt, largiſſimis menſtruis purgatur. Nam quæ animal non pariunt, ijs nihil tale euenit: proptereà quòd is humor ſuperfluus in corpus conuertitur. Quippe ea maiora ſuis maribus ſunt. Præterea in ſquallorem, quibuſdam in ſquammas,

oις

εἰς λεπίδας, τοῖς δ' εἰς τὸ τῶν πτερῶν ἀναλίσκεται πλῆθος· τοῖς δὲ πεζοῖς καὶ ζωοτόκοις, εἴς τε τὰς τρίχας ἐν τῷ σῶμα, (λεῖον γὰρ ἄνθρωπος ἐστι μόνον) ἐν εἰς τὰ οὖρα. παχεῖαν γὰρ τὰ πλεῖστα, καὶ πολλὴν τὰ τοιαῦτα ποιεῖται ἢ ἔχουσιν· ταῖς δὲ γυναιξὶν, ἀντὶ τούτων τρέπεται τὸ περίττωμα εἰς τὴν κάθαρσιν.

alijs in pennarum copiam absumitur. Illis autem quæ animal pariunt & humo sola vtuntur, ad monendum sese: tum in pilos, tum in corpus. Solus enim homo læuis est. Item in vrinas: maxima enim eorum pars mingit crassum, & copiosum. At mulieri horum vice vertitur superfluum illud in purgamentum.

C AE S A R.

NVNC discernit genera in hoc affectu: & repetit dicere de muliere. Quódque suprà omisit, reddit rationes ampliores. Seiungit ouipara omnino, & dicit superfluum illud aut verti in corpus, aut absumi: in alas, in squammas, in corij squallorem. Deinde subdit aliud genus τῶν πεζῶν: quibus absumi in pilos dicit: atque etiam in corpus, vt in illis. Item in vrinas: quam rationem fulcit & quantitate, & crassitudine: posthæc subdet quoque alias rationes. Cæterùm ab initiis vsque studiorum nostrorum dubitauimus super hoc. Nam si menstruus sanguis est affectio generica animalis, aut omnibus erit, aut erit ratio quare non appareat: si est omnibus, ergo erit & maribus. Hoc autem est falsum: neque enim viro euenit, quem frustra dices plus eiicere seminis quàm fœminam. Nam qui non vtitur venere menstruatur: frustráque in barbam. Nam postquam creuit barba iusta magnitudine, non crescit præterea: & mulier est capillatior: & equa iubata æquè ac equus est. Præterea si in squammas absumitur fœminæ autæ, mas non habebit squammas. Neque enim debebatur ea materia. Item ab vrina: quod argumentum plus apparet, nullum est. Mulier enim crassiùs mingit quàm vir. Sed pilum, squammámque habere certam materiam non à superfluo humore, sed à certa portione, sicut & homini cutis. Si enim è menstruo sanguine fierent, crescerent & decrescerent squammæ. Sed menstruorum rationem à massa & qualitate sanguinis elici par est. Nanque homo est maximè sanguineus. Hæc est ratio euentus menstruorum à forma hominis, quæ tantam materiam exigit. Est enim animal aëreum in sua constitutione. Caussa autem finalis distinxit mulierem à viro. Quoniam vir non opus habebat ad alendum fœtum, quem non esset gestaturus. Itaque additus est calor viro à natura qui dilutum sanguinem percoqueret, reducerétque in spiritus ad intellectionem. At calor in fœmina minor patitur sanguinis aquosiorem liquorem, qui in spiritus non abit. Itaque intellectu minùs valent fœminæ obrutæ copia humoris: & paucæ vtuntur ratione: sed feruntur fluctuante impetu animi.

Phrasis tota Græca est, quam Latina grauitas pati nequeat: πάντων τῶν ζώων ταῖς γυναιξὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων θηλειῶν γίνεται κάθαρσις πλείστη. Neque enim dixeris Latinè. *Magis bibo vinum plurimum cæteris Vasconibus.*

Ἐπισυμβαίνει: ἔπι, significat euentum rei quæ non est congenita. Theodorus, *euenit.*

Τὴν περίττωσιν. Theodorus hîc prudentissimè vertit, *superuacuum*: non, *excrementum.* Neque enim potest esse excrementum quod abit in corporis molem.

Μείζω ἔνια τῶν ἀρρένων: *nonnulla maiora maribus.* Igitur ratio non concludit: nonnulla maiora sunt: at neque minora menstruantur. Ideo addidit, ἢ ἔτι εἰς φολίδας. Monuimus alibi Theodorum malè interpretari, *corticem*: sed *squallam* diminutiuum à squamma, vt in lacerto.

Ἀναλίσκεται: non dixit ἔστι: quoniam penna est pars animalis ob officium: sed non pars corporis ob constitutionem: hæret enim, non est continua. Cùm dixit, πλῆθος auxit suam rationem. Neque enim mirum est si frequentia alarum exhaurit πλῆθος τὸ πολὺ καὶ δαψιλές.

Λεῖον γὰρ ἄνθρωπος ἐστι μόνον. At anguillæ, & polypi, & cartilaginea quæ etiam animal pariunt: quorum aliquot nuda cute conteguntur: quæ etiam neque mingunt. Theodorus pessimè consuluit fidei suæ cùm dixit, *homo lenior cæteris est.* Putauit se emendare quasi falsum: quoniam homo etiam pilosus est: sic mox λειότερον: at alia non sunt λεῖα: & ipse non est omnino λεῖος.

Παχεῖαν πλεῖστα ἢ πολλήν. Crassitudo à situ: est enim ex propinquitate partium multarum: πολλή significauit dimensionem. Itaque est quantitas duplex. Discreta in παχεῖα: vbi partes considerantur: & continua in πολλήν: vbi spatium latitudinis, & longitudinis, & profunditatis.

Ἔχουσιν: sapientissimè cùm nominauit οὖρα, & per ea purgari quadrupedes, voce vsus est complectente vtrunque, & οὖρον, & κάθαρσιν.

Πλεῖστα, quoniam non omnia: sed iumenta, & pecora ferè: at ea purgantur. Notabis quoque περίττωμα, & περίττωσιν.

XXIX. ARISTOTELES.

Ὁμοίως δ᾽ ἔχει τοῦτο καὶ ἐπὶ ἀρρένων. πλεῖστον γὰρ, ὡς κατὰ τὸ μέγεθος, ἀφίησι σπέρμα τῶν ἄλλων ζῴων ἄνθρωπος· διὸ καὶ λειότατον τῶν ζῴων ἐστὶν ἄνθρωπος. καὶ αὐτῶν δὲ οἱ ὑγρότεροι τὰς φύσεις, καὶ μὴ πολύσαρκοι λίαν, καὶ οἱ λευκότεροι δὲ, τῶν μελάνων.

Similis quoque in maribus ratio. Inter alia enim animalia, plurimum ſeminis emittit homo pro ſui corporis magnitudine. Icircóque læuiſsimus omnium animalium eſt. Inter eos autem iy qui & natura humidiores, & non multum ſunt corpulenti: ſicut & candidi, quàm fuſci.

CAESAR.

SICVT reddidit rationem in aliis generibus animalium. Ita & viri, vt reddat neceſſe eſt. Et cùm dixit vtrorunque hiſtoriam, iam cùm dicebat in pilos abſumi illis τὸ περίττωμα: homini autem non, læuem enim eſſe: ſed de fœmina intelligebat, cuius illud περίττωμα, in menſtrua verteretur. At mas, inquies, quid? Reſpondet ſimilem eſſe rationem in mari. Quoniam ipſe plurimum ſeminis emittat Quare vt fœmina erat læuis abſumpto perittomate in menſtrua: ita & mas conuerſo in ſemen. Poſt hæc oſtendit differentiam inter mares capta occaſione ab hiſtoria, qui plus, qui minùs ſeminis excernant: ſed non eſt extra propoſitum. Quoniam hîc ſemen cum menſtruis comparatur, quorum hiſtoria narratur hîc: & tota opera de generatione conficitur.

Ὁμοίως δ᾽ ἔχει: ὁμοίως, eſt conuerſio τοῦ περιττώματος: ſed nos εἰς ὅμοια.

Cùm de maribus agit hîc: tamen ἄνθρωπος ſubdit ſemel atque iterum, non ſine maxima prudentia: vt & hîc oſtendit rationem quare fœmina læuis eſt ſicut vir: & læuior quàm vir. Nanque vir vno tantùm purgatur excremento: fœmina duplici: & ſemine & menſtruis: propterea ſubdit: διὸ καὶ λειότατον ἁπάντων τῶν ζῴων ὁ ἄνθρωπός ἐστι. Quod Theodorus nimis delicatè omiſit: eſt enim concluſio.

Ὑγρότεροι τὰς φύσεις: à qualitate elementorum quæ in ſubſtantia ſeminis eſt, & definitione. Quoniam ὑγρότης eſt ſemen ab ipſo alibi appellatum: & argumentum à *coniugatis* per denominationem.

Μὴ πολύσαρκοι λίαν: à conſtitutione partium corporis. Nam πολύσαρκοι multum iaciunt ſeminis: multum enim humoris: ſed πολύσαρκοι μᾶλλον. Nam cùm valde ſint pingues, & frigidiores ſunt, & ſemen in pinguedinem abit, & meatus ſunt arctiores, & vaſa anguſtiora.

Οἱ λευκότεροι τῶν μελάνων: à qualitate conſequente primas qualitates: candidiores enim, ſunt humidiores: fuſci, calidiores. An verò homo plurimum ſeminis emittat alibi confutauimus.

XXX. ARISTOTELES.

Καὶ ἐπὶ γυναικῶν δὲ ὁ αὐτὸς τρόπος. τοῖς γὰρ πολυσάρκοις περιΐεται εἰς τὴν τροφὴν τοῦ σώματος πολὺ τῆς ἐκρύσεως.

Eodem quoque modo mulieribus carnoſis tranſit in corporis alimentum magna pars illius fluxus.

CAESAR.

TERTIA ratio quare mulier non ſit piloſa: quia ſuaptè natura carnoſa eſt: adeóque compacta corpulentia, vt minùs quàm vir frigore lædatur: & quare carnoſa minùs purgatur menſtruis, quia plus alatur.

Τὸν αὐτὸν τρόπον: ſicut ſuprà ὁμοίως: idem modus ſcilicet mutationis: ſed non eadem ſubſtantia mutatorum.

Περιΐεται, *tranſit, tranſmeat*, vnde & πόροι dicuntur corporis.

Πολὺ τῆς ἐκρύσεως: dixit πολύ: quia minùs purgatur, quàm minùs carnoſæ. Appellauit ἔκρυσιν ſicut ſuprà communi voce τὸ ῥεῦμα καὶ τὰς ἐμμήνας. Theodorus maluit exponere quàm vertere: dixit enim, *menſtruum excrementum*.

XXXI. ARISTOTELES.

Καὶ ἐν ταῖς ὁμιλίαις δὲ τῶν ἀφροδισίων, αἱ λευκότεραι τὴν φύσιν ἐξικμάζουσι μᾶλλον τῶν μελαινῶν.

Atque in opere venereo candidiorum natura fert, ut plus quàm fusca exigant humoris.

CÆSAR.

QVONIAM de candidis viris scripserat, iccirco etiam de fœminis dicere instituit. Ergo plus seminis exigerent mulieres quàm mares, nisi menstruarentur. Dilutius igitur emittunt: quia frigidiores, & paucius, quia aliò diuertitur. Alioqui si plus candidus homo, tàm mas quàm fœmina mittit seminis, quàm fuscus ratione caloris: eadem ratione caloris minus calidus plus emitteret.

Ἐξικμάζουσι: appellauit ἰκμάδα, quoniam in libris de *Generatione animalium*, negat esse semen prolificum in muliere. Theodorus, *euaporauit* pessimè interpretatus est: quoniam vapor est siccus: exhalatio, humida: fumus, siccissimus. In Decimo huius operis ἵδρωμα τοῦ τόπου vocat.

XXXII. ARISTOTELES.

Ποιεῖ δὲ ἡ τροφὴ τὰ ὑγρὰ καὶ δριμέα ταύτην τὴν ὁμιλίαν μᾶλλον.

Faciunt impensius ad coïtum alimenta humida, atque acria.

CÆSAR.

HOC extra ordinem sanè est: sed pendet tamen à dictis. Ratio autem est: quoniam humor est materia, acritudo est quasi forma. Quoniam stimulata vasa excitantur: flatus quoque plurimum conferunt. Itaque flatuosa si esitantur, vegetata modico sale mirificè excitant in venerem.

Ποιεῖ τὴν ὁμιλίαν: alius dixisset πρὸς: quoniam non est caussa efficiens. Theodorus, *præparatur:* nos simpliciter, *facit.*

CAPVT TERTIVM,

Indicia conceptionis: quot diebus tum mas tum fœmina in vtero moueantur: abortiones.

XXXIII. ARISTOTELES.

Γίνεται δὲ σημεῖον τοῦ συνειληφέναι ταῖς γυναιξὶν, ὅταν εὐθὺς γένηται μετὰ τὴν ὁμιλίαν ὁ τόπος ξηρός. ἂν μὲν οὖν λεῖα τὰ χείλη ᾖ τοῦ στόματος, οὐ θέλει συλλαμβάνειν· ἀπολισθαίνει γάρ. οὐδ᾽ ἂν παχέα. ἂν δὲ ἀπτομένῳ τῷ δακτύλῳ τραχύτερα ᾖ, καὶ ἀντέχηται, καὶ ἂν λεπτὰ τὰ χείλη, τότε εὐκαίρως ἔχει πρὸς τὴν σύλληψιν.

Mulierem concepisse indicat locus, si continuò post coïtum resiccetur. Sanè labia ostij si leuia sint, nequeunt concipere: dilabitur enim: neque si crassa. Quòd si digito attrectata asperiora sint & resistant, aut tenuia inueniantur: tunc opportunum ad coëundum tempus est.

CAESAR.

POST apparatum rerum quæ ad generationem faciunt, ponit nunc ipsam generationem. Ponitque signa inchoationis: si locus sit siccus. Quoniam vir & fœmina in vestibulum iaciunt. Deinde matrix attrahit mista, & relinquit locum siccum. Secundo loco reddit rationem quare oporteat locum siccum esse. Nam si humidus est, lubricusq; dilabitur semen neque retinetur. Ita simul docet quod tempus aptum sit ad conceptionem. Cùm labia, inquit, ostij vterorum sunt & aspera, & tenuia. Nam ex asperitate intelliges retentionem: ex tenuitate habilitatem ad concludendum. Nam ex crassitie fiunt ἐκ [illegible], sic enim appellat in Decimo. Sed animaduerte duo. Neque enim necesse est semper locum siccũ esse. Neque semper siccus docet cõceptionem.

Nanque vbi tantùm ſeminis eſt, vt ſatis ſit, totum attrahitur: locus ſiccus relinquitur: vbi plus eſt quàm ſit ſatis, tunc attrahitur quantum eſt ſatis: & reliquum manet qui locus vdeſcit. Sic loquitur in Decimo. τὸ δὲ ὑπολίπῃ πολλαπλάσιον. Ita etiam ſi locus ſit ſiccus, poſſit eſſe ex ſeminis paucitate diluto tenui, quod ſtatim à matricis veſtibus exuctum ſit.

Οὐ θέλει συλλαμβάνειν: ſæpe ita loquitur. Verbum voluntarium non temerè matrici attribuit: ſed tamen multis locis notauimus hoc genus Atticiſmi.

Ἀντίχειν, Theodorus *adhærentia*, malè. Nam è viſcido ſemine hærere poſſunt: ſed ἀντίχειν eſt reſiſtere tactui: neque ipſum tranſmittere, vt læuia.

Εὐκαίρως. Theodorus, *ita commodè*: rectiſſimè: ſed rectiùs, ſi pro, *ita*, dixiſſet, *tunc*. Reſpondent enim τότε, & εὐκαίρως: & plus eſt *opportunè*, quàm *commodè*. Eſt enim opportunũ commodum in tempore. Commoda eſt pluuia ſuaptè natura: ſed non ſuaptè natura εὔκαιρος. Hoc enim aliunde habet: à ſpecie ſcilicet: etiam planius eſt in matricis opere atque habitu. Nanque paucis ante diebus quàm menſtrua eruptura ſint, matrix tenuitate & aſperitate labiorum καλῶς ἔχει, quod in ſe commodè habet: ſed non εὐκαίρως: quod aliunde peti debet.

XXXIV. ARISTOTELES.

Πρὸς μὲν οὖν τὸ συλλαμβάνειν, τοιαύτας δεῖ κατασκευάζειν τὰς ὑστέρας. πρὸς δὲ τὸ μὴ συλλαμβάνειν, τοὐναντίον. ἂν γὰρ ᾖ λεῖα τὰ χείλη, οὐ συλλαμβάνει. διὸ ἔνιοι, ἵνα τῆς μήτρας πρὸς ὃ πίπτῃ τὸ σπέρμα, ἀλείφουσιν ἐλαίῳ κεδρίνῳ, ἢ ψιμυθίῳ, ἢ λιβανωτῷ, διέντες ἐλαίῳ. ἐὰν δὲ ἑπτὰ ἐμμείνῃ ἡμέρας, φανερὸν ὅτι εἴληπται. αἱ γὰρ καλούμεναι ἐκρύσεις, ἐν ταύταις γίνονται ταῖς ἡμέραις.

Ad hunc modum vterus apparandus eſt vt concipiat. Contrà vero vt ne concipiat. Etenim ſi labia læuia ſunt, non concipit. Iccirco nonnullæ matricis locum in quem ſemen cadit, obliniunt oleo cedrino, aut ceruſa, aut thure oleo dilutis. Igitur, ſi ſeptem diebus contineatur, manifeſtum indicium eſt conceptionis. Nam quæ vocantur effluctiones in his diebus eueniunt.

CÆSAR.

POSTQVAM poſuit notas benè maléve ſeſe habentis vteri, quod reliquum eſt ponit etiam curam qua errores vitiáue corrigãtur. Qua cura adhibita ſi ſeptem diebus contineretur, conceptum putat. Reddit cauſſam, ob quam tanto eodémque tempore remittere ſemen conſueuerit.

Πρὸς τὸ συλλαμβάνειν: *ante conceptum*: imò ante tempus. Neque enim neceſſariò ſequitur conceptus.

Πρὸς δὲ τὸ μὴ συλλαμβάνειν. Ergo, ô Ariſtoteles fuere aliqui qui prohiberent conceptiones? ſanè nollem hoc dixiſſet Philoſophus: ſed vt reſponderet Atticiſmo ita loquutus eſt: meliùs ſic dicturus, vt dixit mox: ἂν γὰρ ᾖ λεῖα.

Διὸ ἔνιοι ἵνα τῆς μήτρας πρὸς ὃ πίπτῃ τὸ σπέρμα. Theodorus, ἵνα, interpretatur, *vt*, rectiſſimè. Sed ita legendum ſit ἵνα πίπτῃ τὸ σπέρμα πρὸ τῆς μήτρας. Sic enim interpretatur, *ante vuluam*: ſed neque rectè, neque ſenſus ſequitur. Nanque *ante vuluam*, quid eſt? vbinam locorum is eſt locus? vulua enim eſt aditus loci, aut receſſus: matrix autem totum corpus membri ipſius. At ſemen procidit in vuluam, non ante vuluam. Sed fac vuluam eſſe totum corpus quod non negamus: ante vuluam quis locus erit? in veſtibulum vuluæ dicit in Decimo Ariſtoteles procidere: & Galenus vbique. Sed aliud conſilij nobis incundum eſt. Neque enim interpretere Poëticè τὸ, ἵνα, pro, *vbi*, vt apud Homerum: ſed mendoſus codex eſt. Fortaſſe ita legendum, διὸ ἔνιοι τὰς ἵνας τῆς ὑστέρας πρὸς ὃ πίπτει. Neque mirum πρὸς ὃ: pro eo quod eſt πρὸς ἃς, frequens modus loquendi apud Philoſophum.

Theodorus peſſimè κεδρίνῳ interpretatus eſt, *iuniperino*. At num neſcit ex Theophraſto, Dioſcoride, Plinio quid interſit inter cedrum, & iuniperum? Ex frequentia iuniperi, & cedri infrequentia, differentia vtriuſque fructu, iam multum diſtare diſcet: effectiones quoque ſi ſciſſet, tacuiſſet. Illita enim iuniperino oleo, pecorum, iumentorúmque coria deglubuntur: etenim puſtulas, pupuláſque eiet: & cruſtas, quas *eſcharas* vocant, vſque ad carnem. Nedum vt nuda operimẽto labia vuluæ vnguantur. Aquitani oleum *de cadde*: Franci oleum *du tac* vocant alicubi.

Διέντες, *excipientes* Theodorus, malè expreſſit: διιέναι eſt *diluere*, quoniam per omnes partes rei ſolidioris, liquidæ rei partes tranſmittuntur. At excipitur oleo ceruſa, etiam ſi non diluatur, & integra maneat.

Ἐκρύσεις:

Ἐκρύσεις: suprà vrinæ cum menstruorum materia: posteà menstruus sanguis sine vrina. Nunc feminis ἐκρυσις. Itaque addidit καλύψαι, ab obstetricibus scilicet.

Ἐν ἑξῆς. Nam dixit τοσαύταις, vt malè Theodorus, *tot numero*: sed ἑξῆς, his scilicet quæ statim coitum sequantur.

Nota etiam hîc numeri septenarij vim in quo laborat natura, incohet nécne.

XXXV. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ καθάρσεις, φοιτῶσι ταῖς πλείσταις ἐπί τινα χρόνον συνειληφυίαις· ἐπὶ μὲν τῶν θηλειῶν, τριάκοντα ἡμέρας μάλιστα· περὶ τετταράκοντα δέ, ἐπὶ τῶν ἀρρένων. καὶ μετὰ τοὺς τόκους δὲ αἱ καθάρσεις βούλονται τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἀποδιδόναι τούτων· οὐ μὴν ἐξακριβοῦσί γε πάσαις ὁμοίως.

Postquam conceperint aliqua ad certum vsque tempus purgantur. Conceptis fœmellis cum diutissimè diebus tricenis. Ad quadragenos autem in masculis. Purgationes quoque sequentes partum tantundem dierum numerum repræsentant. Quanquam non omnibus æquè exactè eueniat.

CAESAR.

POST conceptionis tempus, & modum, & rationem, ponit conceptionis affectus: atque aliquibus effluere menstrua post conceptum. Ne putaremus illas esse ἐκρύσεις feminis. Et est differentia inter has purgationes & illas quas suprà dicebat: quibusdam solui menstrua quandiu gerunt vterum. Hîc autem semel duntaxat: sed diebus continuatis post conceptionem: in maribus, quadragenis: in fœminis, tricenis. Secundo loco æquat numerum dierum in purgationibus post partum cum diebus à conceptu. Vltimo loco inconstantiam legis huius. At Hippocrates in libro de *fœtu*, contrarium dicit. Nam purgationes à partu præscribit tot dierum numero quot dari sunt formationi fœtus. Itaque plures fœminæ quàm mari. Sed tamen falsum id est. Nulla enim mulierum nostrarum plus mense purgatur post puerperium: multæ quinto decimo die absoluuntur: quædam etiam septimo: vidimus etiam quæ tertio: etiam editis fœmellis. Multa de hac re Galenus etiam περὶ κυημάτων.

Φοιτῶσι: verbum menstruorum: & intelligit continuationem. Iccirco dixit ἐπί τινα χρόνον, ne putaremus quod suprà, quandiu gererent, & interuallatim.

Μάλιστα, id est, ad summum: & refertur ad vtrunque tàm tricenorum pro fœmina, quàm quadragenorum pro mare. Sed præscripsit fœminis, non maribus, cùm dixit περὶ τετταράκοντα· περὶ, incertam facit præscriptionem. Theodorus neglexit.

Βούλονται, quod monuimus, alibi θέλει, & haud ita multò ante, ἡ θέλει συλλαμβάνειν.

Ἀποδιδόναι ἀριθμὸν: nota elegantiam: *reddere numerum* ad verbum. Nam qui reddit, tantundem reponit.

XXXVI. ARISTOTELES.

Μετὰ δὲ τὴν σύλληψιν καὶ τὰς ἡμέρας τὰς εἰρημένας, οὐκέτι κατὰ φύσιν, ἀλλ' εἰς τοὺς μαστοὺς τρέπεται, καὶ γίνεται γάλα. ἐπισημαίνει δὲ τὸ πρῶτον μικρόν τι καὶ ἀραχνιῶδες τὸ γάλα ἐν τοῖς μαστοῖς.

Post verò tum conceptionem, tum quot diximus, dies, non ampliùs eueniunt: sed in mammas diuertitur, atque lac fit. Cuius sanè lactis extant indicia prima paucula & araneosi in mammis.

CAESAR.

SEIVNGIT nunc à naturæ legibus profluuiorum tractum vlteriorem: & addit rationem. Quoniam, inquit, tum inde ad vbeta diuertitur quod solebat fluere. Tertio loco docet, quid eo humore fiat: lac scilicet. Postremo indicia lactis ponit iã ibi consistẽtis.

Μετὰ τὴν σύλληψιν. Non habuit satis: sed addidit καὶ ἡμέρας. οὐκέτι κατὰ φύσιν: fluunt scilicet: φοιτῶσι, quoniam natura conuertere debet & solet ad mammas, posuit.

Τρέπεται, simplex pro composito ἀποτρέπεται, ἀπὸ τοῦ ἐκρεῖν: hîc morum significat: at suprà mutationem τρέπεται εἰς σῶμα. Itaque τὸ, εἰς, præpositio etiam æquiuocè hîc atque ibi ponitur: οὐκέτι: quoniam antea erat κατὰ φύσιν. Τὸ τρέπεται, Theodorus *transitur* vertit: nisi sit librarij mendum, pessimè interpretatus est. Nota etiam numerum mutatum more suo. Nam dixerat καθάρσεις: nunc τρέπεται καὶ γίνεται, scilicet materia τῶν καθάρσεων.

Ἐπανισάνει. τὸ ἐπὶ, ſignificat quod expreſſimus per, *extare*.

Ἀραχνιώδης: tanquam ſi telam araneam deducas: nondum enim maturum eſt æquatis omnibus partibus à calore tranſmutante. Nanque fructus ſic maturantur: ſic aquæ partes crudæ, atque inæquales, igni æquantur. At noſtri recentiores omnia euerterunt dum prohibent coquere. Aiúntque craſſiorem & calidiorem aquam fieri: quoniam omne genus Philoſophiæ ignorârunt. Nam quanquam puſillæ partes abeunt: quædam tamen reliquæ quæ remanent ad eandem naturam reducuntur, cuiuſmodi ſunt quæ abeunt: Nonne rareſcit aqua ab igni, quam ita digerit, vt aſcendere faciat? Nam de calore quod aiunt, ineptiunt. Accidens omnino enim præternaturale non mutat accidens naturale, ſcilicet frigus aquæ, ab ipſa forma aquæ immediatè dependens. Neque tolli illud poteſt manente ſubſtantia aquæ.

XXXVII. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ συλλάβωσιν, αἴσθησις μάλιστα ἐγγίνεται ταῖς λαγόσιν· ἐνίαις γὰρ γίνονται πληρέστεραι εὐθύς· μᾶλλον δὲ ἐπιδήλως τοῦτο συμβαίνει ταῖς ἰσχναῖς καὶ ἐπὶ τοῖς βουβῶσιν. ἐπὶ μὲν τῶν ἀρρένων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τῷ δεξιῷ μᾶλλον περὶ τὰ τετταράκοντα γίνεται ἡ κίνησις, τῶν δὲ θηλειῶν, ἐν τῷ ἀριστερῷ, περὶ ἐνενήκοντα ἡμέρας. οὐ μὴν ἀλλ' ἀκρίβειάν γε τούτων οὐδεμίαν ὑποληπτέον. πολλαῖς γὰρ θηλυτοκήσαις, ἡ κίνησις ἐν δεξιῷ γίνεται, καὶ ταῖς ἐν τῷ ἀριστερῷ ἄρρεν· ἀλλὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, διαφέρει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον.

Cum conceperint, fit vt ſentiant potiſſimùm in ilibus. Nonnullis enim ea efficiuntur pleniora: manifeſtiúſque apparet id gracilioribus: item in inguine. Mares in dextro latere quadrageſimo ferè die. Fœmellæ autem in læua circiter nonageſimo. At enimuero arbitrandum eſt nulla certa lege hoc euenire. Pleriſq. enim fœminam gerentibus motus in dextra: maſcula prole grauidis in ſiniſtra factus eſt. Verum omnia hæc atque eiuſmodi differunt ferè inter ſe: quòd frequentiùs, rariúſve contingant.

CAESAR.

NVNC de fœtu ipſo: déque eius motu primùm minùs diligenter. Priùs enim de formatione dicendum fuit. Neque enim mouetur niſi animal: igitur ponendum fuit, quomodo fieret animal. Ponit primò locum ſenſus grauidatum, cúmque duplicem. In ilibus vnum: quoniam matrix contrahitur in vacuum. Ea autem pars talis eſt: itaque etiam κενεὼν dicta & λαγών: quod ſignificat molle, ac laxum: alterum in inguine. Eſt enim locus connexus, & reſpondens generationi. Itaque ab ilibus etiam λαγνείαν *libidinem* appellarunt. Secundò ponit differentiam grauidarum à tempore, quoniam quædam ſtatim intumeſcunt. Eæ ſunt exiles, vt mox dicit. Apparet enim ſtatim tumor: ſed & eæ quæ breui ſunt ſtatura. Item quæ erectæ elatæq; non curuæ ſunt. Tum ponit differentiam loci, & motus inter maſculam prolem & fœmellam. Poſtremò inconſtantiam naturæ in ea re.

Αἴσθησις ἐγγίνεται, propterea quòd is ſenſus extra corpus matris eſt, & aduentitius. Dixit μάλιστα, quoniam etiam ad vmbilicum ſentiunt.

Ἐνίαις γὰρ: reddit rationem quare ilibus ſentiant: quoniam, inquit, implentur, ac ſtatim quidem. Emphaſim enim habet τὸ εὐθύς: quanquam non neceſſariam. Nam non ſentiunt ſtatim: ſed die quadrageſimo cumcelerrimè.

Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, refertur ad numerum dierum: μᾶλλον autem ad locum ἐν τῷ δεξιῷ.

Περὶ τὰ τετταράκοντα: & diſtulit ἡμέρας vſque ad finem periodi.

Ὑποληπτέον, ex coniecturis ſcilicet.

Θηλυτοκήσαις: hic τίκτειν, non eſt parere, ſed gerere vterum: nam eſt γίνεται in præſenti.

Ταῦτα, ſcilicet eſſe in dextro aut ſiniſtro: καὶ τὰ τοιαῦτα, ſcilicet moueri tot aut tot diebus.

Διαφέρει. Iccirco non habent ἀκρίβειαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ: quia dixit πάντα: noluit mentiri: caſtigauit amplitudinem orationis, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον, id eſt *frequentiùs*, aut *rariùs*.

XXXVIII. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον καὶ σχίζεται τὸ κύημα. τὸ δὲ ἔμπροσθεν, ἀδιάρθρωτον συνέστηκε κρεῶδες.

PEr idem tempus etiam finditur fœtus. Cùm antea indiſcretus carnoſus conſtiterit.

CAESAR.

C AE S A R.

PONIT nunc figuræ tempus: sed non cuiusuis figuræ. Nam septimo statim die aliquid habet figuræ: in corpus enim certum concrescit. At veram adhuc nō habet dearticulationē: iccircò dixit anteà fuisse ἄναρθρον. Tunc enim σχίζεσθαι εἰς ἄρθρα scilicet. Plura ad hanc rem adduci possunt ex Hippocrate & Galeno: quæ quia ab illis viris doctissimis exactissimè sunt disputata, hîc non repetemus: ab illis enim vnicuique studioso petere licet.

Καὶ σχίζεται. Τὸ, καὶ, quoniam moueti dixit: quidam σχίζεται, *distinguitur*, maluere, quàm, *finditur*: at, distinguitur, verbum nimis laxum est: sed manus sanè finditur in digitos.

Κρεώδες. Quoniam noluit simplici carnis nomine appellare. Neque enim verum est dicere: cato est fœtus: sed carne constitutus. Quare Theodorus non rectè dixit, *carunculam*: & minùs Philosophicè, *informem*: indiscretum potiùs, & inarticulatum.

Συνέστηκε: meliùs dixisset συνεστήκει.

XXXIX. ARISTOTELES.

Καλοῦνται δὲ ἐκρύσεις μὲν αἱ μέχρι τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν, διαφθοραὶ ἐκτρωσμοὶ δὲ, αἱ μέχρι τῶν τετταράκοντα· ἐν πλεῖστα διαφθείρεται τῶν κυημάτων ἐν ταύταις τ᾽ ἡμέραις.

Quæ intra septimum diem corrumpuntur, appellantur effluxiones. Quæ intrà quadragesimum, aborsus. Sanè plurimi fœtus intereà pereunt.

C Æ S A R.

SVPRA cùm de conceptu ageret, septem dies assignauit ταῖς ἐκρύσεσι. Nunc cùm quadraginta dies numerauit, assignauit ei ὃυ ἐκτρωσμὸς. Vtrumque autem comprehendit sub genere διαφθορᾶς: vt per hoc definiatur vtrunque, addita temporis differentia. Sic definit etiam hic διαφθορὰν, cùm dicit διαφθείρεται πλεῖστα. Ergo sic dicemus: Διαφθορά ἐστι τ᾽ κυήματος ἔξοδος ἀτελής. Ἔκρυσις ἐστι διαφθορὰ ἑφθημερία. Ἐκτρωσμός ἐστι διαφθορὰ τετταρακονθημερία. Notandum tamen ἐκτρωσμὸν etiam post eos dies dici etiam octimestris fœtus. Nam τὸ, ἐκ, significat excessum legis certæ pariundi. Quinimo etiam διαφθορὰν octimestrem dicet infrà.

Ἐν ταύταις τ᾽ ἡμέραις: quoniam imbecillus adhuc fœtus est. Et retentis menstruis malè afficitur prægnans. Itaque ægrotat: communicatque cum fœtu incommoda. Neque enim satis trahit fœtus. Etiam distillationibus eueniunt tusses: atque ita abortiuntur.

Διαφθείρεται. Theodorus *deprauantur*: vtinam doctissimus vir non dixisset: ostendit enim non intellexisse verbi vim: *deprauantur*, distorquentur significat.

Ἐν ταύταις. Theodorus *intra tot numero dies*: imò verò in his quadraginta primis diebus: neque enim satis est dicere numerum, sed opus est demonstrare qui sint dies illi.

XL. ARISTOTELES.

Τὸ μὲν οὖν ἄρρεν, ὅταν ἐξέλθῃ τετταρακοσταῖον, ἐὰν μὲν εἰς ἄλλο τι ἀφῇ τις, διαχεῖταί τι καὶ ἀφανίζεται· ἐὰν δ᾽ εἰς ψυχρὸν ὕδωρ, συνίσταται οἷον ἐν ὑμένι. τούτου δὲ διαχυθέντος, φαίνεται τὸ ἔμβρυον τὸ μέγεθος ἡλίκον μύρμηξ τῶν μεγάλων· τά τε μέρη δῆλα, τά τε ἄλλα πάντα, καὶ τὸ αἰδοῖον· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων ζώων, μέγιστοι.

Masculus si quadragesimo exeat die, atque in aliud quippiam indatur, diluitur atque aboletur. Sin in aquam frigidam, consistit ibi tanquam in membrana. Ea deinde discalpta, apparet fœtus quātitate formicæ grandioris: partésque ipsæ conspicuæ sunt: tùm cæteræ omnes, tùm genitale ipsum. Atque oculi sicut in alijs animalibus, maximi.

C AE S A R.

SIcut aliqui satis habuere partes hominis describere, atque ἀνατομικὰ appellare: alij autē etiam modum dissecandi, & tempus, & ordinem adscripsère. Sic etiam Philosophus hîc docet quomodo deprehendas fœtus constitutionem. Nam quadragesimo editus die, non consistit, sed fol-

uitur : niſi in aquam ftigidam imponatur. Declarat deinde magnitudinem , & partes iam formatas.

Ἐξίλθῃ : minùs ſignatè locutus eſt : *delabitur* potiùs aut *expellitur*, potiùs quàm *exeat*.

Ἐὰν δ᾽ εἰς ἄλλο : nota Atticiſmum. Ἐὰν δ᾽ εἰς ὕδωρ, etiam præpoſuit τὸ, ἄλλο : præſupponat τὸ ὕδωρ. Nam dicimus : leo & aliæ feræ. Sed elegantia ſermonis etiam tranſponit ſic: aliæ feræ, & leo : & non dixit ἐὰν μὲν εἰς ἄλλο : ſed ἐὰν δέ : quoniam vtrumque δὲ reſpondet, τῷ, μὲν, primo loco poſito. Τὸ μὲν ὂν ἄρρεν.

Διαχεῖται *diffunditur*, rectè, ſic etiam de ſemine genitali dicebat.

Ἀφανίζεται *aboletur*, abijt ab oculis. Sic de ſemine quod ampliùs non comparet attractum à matrice introrſum, loquitur in Decimo.

Συνίσταται Theodorus *conſiſtit* rectè , ſed non rectè addidit, *cogitur* : quoniam iam ſuprà συνέστηκε κρεώδης. Itaque ſua in conſiſtentia priſtina perſeuerat.

Τῶν μεγάλων. Theodorus *grandiuſculæ* : imò grandiſſimæ in genere formicarum. Non meminerat magnum & paruum eſſe relationes quantitatis. Quoniam formica eſſet paruum animal, putauit non conuenire granditatem illi. Imò verò fœtus tunc tantus eſt , quantum grandiſſimum granum hordei: oculique panici magnitudine.

XLI. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ θῆλυ, ὅτι μὲν ἂν διαφθαρῇ ἐντὸς τῶν τριῶν μηνῶν, ἀδιάρθρωτον ὡς ἐπιτοπολὺ φαίνεται· ὅτι δ᾽ ἂν ἐπιλάβῃ τοῦ τετάρτου μηνὸς, γίνεται ἰσχισμένον, καὶ διαταχέων λαμβάνει τὴν ἄλλην διάρθρωσιν.

Foemininus fœtus qui intra tres menſes corruptus fuerit , ferè indiſcretus videtur. Qui vero de quarto menſe aſſumpſerit , & finditur , & celeriter adipiſcitur aliam dearticulationem.

CAESAR.

NVNC de fœminæ tempore, triplici obſeruatione : confuſam eſſe ante nonageſimum diem: poſt eum non ſolùm findi , ſed celeriter omnem expedire dearticulationem.

Διαφθαρῇ. Theodorus *eruperit*, peſſimè. Eſt enim eruptio violentus motus mouentis ſeſe, cùm apertis portis, aut vallo rupto milites hoſtes inuadebant. At Philoſophus perſtitit in hiſtoria: ſuprà enim appellauit διαφθοράν : ſed Theodorus exhorruit dicere fœminam corruptam, ne incideret in alterum ſignificatum communiorem.

Ἐπιλάβῃ τοῦ τετάρτου, aliquid de menſe quarto : non totum menſem, vt ait Theodorus. Τὸ ἐπί, ſignificat ſuper tertium menſem: ſicut ἐπιλαμβάνουσι τοῦ ἑνδεκάτου μηνός : neque enim totum vndecimum excipiunt.

XLII. ARISTOTELES.

Τέως μὲν οὖν πᾶσαν τὴν τελείωσιν τῶν μορίων βραδύτερον ἀπολαμβάνει τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος, καὶ δεκάμηνα γίνεται μᾶλλον τῶν ἀρρένων.

VNiuerſam membrorum perfectionem ſeriùs accipit fœmina quàm mas : & menſe decimo frequentiùs quàm mas oritur.

CAESAR.

COMPARAT tempus vtrique ſexui perficiendo, in vtero ſcilicet. Perſtat igitur in ea hiſtoria & colligit , additque decimum menſem fœminæ. Sic enim probat tarditatem. Quare non rectè addit Theodorus ea verba: *cùm itaque fœtus in vtero formatur*, & meliùs dixiſſet, *dum* , quàm , *cùm*.

XLIII. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ γένηται, θᾶττον τὰ θήλεα τῶν ἀρρένων, καὶ νεότητα καὶ ἀκμὴν λαμβάνει, καὶ γῆρας,

CVm autem nata fuerit fœmina, celeriùs quàm mas, & in iuuentutem, & ætatem ſtatam & ſe-

καὶ

καὶ μᾶλλον αἱ χρώμεναι πλείοσι τόκοις, ὥσπερ εἴρηται πρότερον.

nectutem peruenit: Et citiùs etiam quæ puerperiorum frequentia vtebantur: quemadmodum anteà quoque dictum est.

CAESAR.

EDITOS partus comparat: dicit iuuentutem: infantiæ enim proximus gradus ad ætatem statam, deinde ad senectutem: sic vitæ quoque breuitatem potuit adijcere. Addit etiam partium frequentiam: vtriusque rei autem iam diximus rationem.

Τὴν νεότητα. Theodorus, *accrescit*: malè: non enim id significat.

Τὴν ἀκμὴν. Theodorus, *ætate floret*: malè: nanque ætatis flos in fœmina ante vicesimum annum est: neque enim ad robur petitur flos, sed ad delibandum: at *ἀκμὴ*, *robur* est.

Καὶ γῆρας. Theodorus, *senectute maceratur*: addidit verbum ambitiosum.

Καὶ μᾶλλον. Theodorus, *& magis*: at suprà dixit, *ociùs*: igitur dicat *magis ociùs*: barbarè nimis: *citiùs* commodiùs: citantur enim plus in senium.

Χρώμεναι: præteriti imperfecti significatio est non præsentis, vt posuit Theodorus. Nam quæ pariunt nondum sunt in senectute.

CAPVT QVARTVM,

Quæ à conceptione vsque ad partum eueniunt mulieribus: tempus pariendi.

XLIV. ARISTOTELES.

ΟΤΑΝ δὲ συλλάβῃ ἡ ὑστέρα τὸ σπέρμα, εὐθὺς συμμύει ταῖς πολλαῖς, μέχρι χρόνου ἑπτὰ μηνῶν· τῷ δ' ὀγδόῳ χάσκουσι· καὶ τὸ ἔμβρυον, ἐὰν ᾖ γόνιμον, προκαταβαίνει τῷ ὀγδόῳ μηνί. τὰ δὲ μὴ γόνιμα, ἀλλ' ἀπεπνιγμένα ὀκτάμηνα ἐν τοῖς τόκοις, οὐκ ἐκφέρουσιν ὀκτάμηνα αἱ γυναῖκες, οὔτε προκαταβαίνει κάτω τὰ ἔμβρυα τῷ ὀγδόῳ μηνί, οὔτε αἱ ὑστέραι ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ χάσκουσιν· ἀλλὰ σημεῖον ὅτι οὐ γόνιμον, ἐὰν γένηται μὴ συμπεσόντων τῶν εἰρημένων.

CVM vterus semen genitale comprehenderit, plerisque statim occluditur, quoad septimus mensis exigatur. Octauo aperitur. Ac fœtus si maturus ad partum sit, præuenit descendere mense octauo. Qui autem maturi non sunt, sed suffocati mense octauo pariundi, non edunt mulieres mense octauo: neque occupat descensum fœtus octauo mense: neque vteri eo mense aperiuntur. Idque indicio est, fœtum non esse maturum, cùm & exit ipse, & ea quæ diximus, non contingunt.

CAESAR.

POSTQVAM de fœtus constitutione loquutus est, nunc de iusti temporis accidentibus scribit, tàm pro matrice, quàm pro fœtu: déque eius occasione ad exeundum, tùm interpositis quibusdam alijs repetet. Sed adeò difficilis locus est, vt quò me vertam, nesciam. Principio dicit occludi vteros, vsque dum absoluatur mensis septimus: octauo aperiri, fœtum moueri, exire, maturum esse. Deinde dicit, fœtum non maturum, sed mortuum: octimestrem non descendere. Ergo octimestrem fœtum, quem infrà negat esse viralem, hîc facit viuere. Ergo mortuum fœtum non descendere, neque exire. Tertiò dicit non aperiri vuluas tunc. Quartò, si edatur non euenientibus signis, indicium esse non fuisse maturum. At iã mortuus est: at dicit nõ aperiri vuluas: quomodo igitur editur? Sanè hæc ita sibi omnia contraria sunt & confusa, vt non esse Philosophi putẽ. Quod si quis sensus eliciendus est, hunc esse puto: vult enim dicere. Si futurum sit vt ex genitali facultate victurus sit is infans qui octauo mense nascitur, oportet sponte vteros aperiri ac descendere. Quod si non descendit, neque sponte aperitur, & tamen exit, nequaquam vitalem sortitur exitum. Signum autem statuit quo vitalis ne sit dignoscatur:

noſcatur. Si, inquit, exit, cùm vterus non priùs deſcenderit: intelligendum verbum ἐκφέρουσι, non in vitam ferunt.

Συλλάβῃ, *comprehenderit*: quoniam ex omni parte adductis lateribus matrix ipſum obſidet.

Ταῖς πολλαῖς: imò omnibus: niſi velis referre etiam ad ſequentia. Μέχρι γίνονται ἑπτὰ μηνῶν: quoniam non omnibus aperiuntur tunc matrices. Sed neque verum eſt, multis id euenire. Γίνονται in præterito, vt exacti ſint: peſſimè Theodorus, *ad menſem ſeptimum ventum ſit*.

Τῷ δ' ὀγδόῳ χάσκουσι: ergo octauo vitalis eſt. Γόνιμον, *generabile*: ſic mox γόνον intelligit maturum ad pariundum: non *vitalem*, vt ait Theodorus, qui ſenſum tantum ſecutus eſt.

Προκαταβαίνει. Βαίνει, motum ſignificat, quia viuus. Κατὰ, locum. Πρὸ, tempus, ante nonum ſcilicet.

Ἀπεπτημένα: eſt cauſſa quare non ſint γόνιμα.

Οὐκ ἐκφέρουσι: ſi ſignificat perferre vſque ad iuſtum finem: ita neque τὰ γόνιμα: ſi ſignificat edere, falſum eſt. Neque enim poſſunt fœtum mortuum diutiùs geſtare. Sed hoc vult dicere perferre: nam qui vitalis eſt fœtus, deſcendit, & aliquando non exit etiamſi χάσκει.

Ὀκτάμηνα, ὀκτάμηνοι, ὀγδόῳ μηνὶ bis: adeò ſibi placuit: relatiuum quoque tranſpoſitum eſt ὀκτάμηνοι αἱ γυναῖκες.

Συμπεσόντων: quoniam non vnum eſt indicium: ſed apertio matricis, diſcuſſio infamis. At quis ſcit matricem non eſſe apertam: aut quis nouit quomodo exire poſſit infans ſi non hiet matrix?

XLV. ARISTOTELES.

Μετὰ δὲ τὰς συλλήψεις, αἱ γυναῖκες βαρύνονται τὸ σῶμα πᾶν, καὶ σκότοι πρὸ τῶν ὀμμάτων, καὶ ἐν τῇ κεφαλῇ γίνονται πόνοι· ταῦτα δὲ τῶν μὲν, θᾶττον καὶ σχεδὸν δεκαταίαις γίνεται, τῶν δὲ βραδύτερον, ὅπως ἂν τύχωσιν ἔχουσαι τῷ περιττώματι καὶ ἔτι μᾶλλον ἢ ἧττον. ἔτι δὲ ναυτίαι καὶ ἔμετοι λαμβάνουσι τὰς πλείστας, καὶ μάλιστα τὰς τοιαύτας, ὅταν αἵ τε καθάρσεις στῶσι, καὶ μήπω εἰς τοὺς μαστοὺς τετραμμέναι ὦσιν. ἐνίαις μὲν οὖν ἀρχόμεναι μᾶλλον πονοῦσι τῶν γυναικῶν, ἐνίαις δ' ὕστερον, ἤδη τοῦ κυήματος ἔχοντος αὔξησιν μᾶλλον. πολλαῖς δὲ καὶ πολλάκις καὶ στραγγουρίαι γίνονται τὸ τελευταῖον.

Poſtquam conceperint mulieres, earum totum corpus aggrauatur: viſus obtenebratur: capitis dolores oriuntur. Atque hæc quidem nonnullis citiùs, ac ferè die decimo eueniunt: alijs ſeriùs: vt quæq; fortè ſuperfluo humore plus minùs occupatæ fuerint. Præterea nauſea, & vomitu plurimæ corripiuntur: maximè verò eæ, quibus ceſſant purgationes, neque in mammas diuertunt. Igitur per initia quædam plus laborant mulieres: quædam procedente tempore, auctiore iam fœtu: multis ſæpè tandem vrinam diſtillare contingit.

CAESAR

REDIT ad affectiones quæ eueniunt ex grauiditate. Et addit cauſſam aliquam. Nam grauantur toto corpore. Quippe quod ſuperflui exigi ſolebat in mẽſtruis, id oneri inſinuatũ eſt neruis, chordis, & iuncturis: ſed addit antequam ad mammas conuertatur. Hoc autem non eſt propter id. Nam illud ſuperfluum, & cũ ad mammas conuertitur, intus manet. Ergo aggrauat, propiúſque caput eſt, vt ei doleat. Prætereà non totum conuertitur eo ſed pauculum. Itaque intellige aliam cauſſam: propterea quòd ſcilicet eodem tempore fœtus maiuſculus eſt, & plus trahit. Itaque vtero tantùm graues ſunt, vnde & grauidæ appellantur, non autem corporis artubus. Appoſuit igitur tempus: per initia, inquit. Ac præſcripſit quidem dies decem plurimis: alijs autem tardiùs: pro modo ſuperflui humoris. Præter hæc addidit diuerſam hiſtoriam: quoniam aliquæ, inquit, peius habent è contrario: cùm ſcilicet infans iam grandior eſt. Neque poſuit cauſſam: at in promptu eſt acutioribus. Nam quemadmodum ſuprà dicebat, de mutata habitudine per ætates: ſic & hîc intelligas: quæ mulieres ſunt habitiores, atque plus menſtruorum ſoluere conſueuêre, ex initio plus aggrauantur: plus enim retinent. Quæ verò imbecilliores minùs menſtruantur eæ meliùs habent per initia: non enim multum retinent: ſed quantum ſatis eſt ad alendum inchoatum fœtum. At procedente tempore auctus fœtus non ſolùm ſuperfluum exhaurit: ſed etiã de eorum ſucco decidit ſibi. Ergo debilitantur, ipſúmque corpus exuctum ſibi oneri ipſummet eſt. Affectiones autem hæ ſunt: grauitas totius corporis: obtenebrationes: capitis dolores: nauſeæ: vomitus: & ſtranguriæ. Cæteræ igitur vnam cauſſam habent: collectum humorem ſuperfluum aggrauantem corpus, efformantem ad oculos, pertentantem caput, titillantem, & conuellentem

ventri-

ventriculum. Stranguria autem aliam habet caussam, ob sitũ matricis inter intestinum rectum, & vesicam, ipsamque icirco vesicam coarctantis. Sunt & alia. * * * *Desunt quædam quæ ad generationem videbantur pertinere: quæ tamen peti possunt ab Hippocrate & Galeno.*

Βεϐρώϑαι τὸ σῶμα: per synecdochen: & dixit σῶμα: quoniam per totam massam sanguinis τὸ περίτλωμα dispersum est.

Σκότοι, *caligines* Theodorus, rectè. Σκοτοδινίαν accidentalem πάϑημα τῆς κινήσεως intelligit: *vertiginem* Latini sunt interpretati: nomine speciei nomen generis pessimè.

Πρὸ ὀμμάτων *ante visum*, non, *ante oculos*: extra oculos enim nihil offertur: sed inter pupillam & corneam.

Πόνοι. Cicero aiebat & *dolorem*, & *laborem* eadem uoce significari apud Græcos, rectè: sed non sola. Nam dolor etiam alijs, & κόπος. De hoc autem plura in Decimo dicemus.

Γίνονται Theodorus, *moueantur: oriantur* potius: non enim inerant vt simpliciter moueri dicas: sed oriuntur cùm non inessent.

Ὅπως ἂν τύχωσιν ἔχοντες περιττώματα: mira loquutio. Ἔχοι περιττώματα: imò ἔχουσι potiùs. Τὸ ὅπως significat modum in tempore pro ὅταν πως. Theodorus, *ex materia superuacua tentantur*: rectè: alius sine præpositione dixisset.

Ita scriptum est. Καὶ ἔτι, μᾶλλον δὲ ἧττον: nescio quid sit καὶ ἔτι.

Ναυτίαι καὶ ἔμετοι: quoniam nausea est incitatio ad vomitum: vomitus autem est euersio ventriculi ad expellendum sursum. An autem sit naturalis, alijs libris demonstrauimus.

Αἱ καϑάρσεις στῶσι. Cum purgationes stant: imò verò non sunt: si non sunt quomodo stant. Sistuntur intellige: sed intellexit purgamenta non purgationes. Nam non ausus est dicere κάϑαρμα: propterea quòd vox fuit abominabilis. Theodorus ambigua nimis voce *constiterint*: quid enim sint purgationes, constat.

Στραγγουρίαι. Theodorus *distillatio vrinæ*: quoniam cùm non potest, neque retineri exituriens vrina, neque expelli ob musculorum oppositionem, fit is motus qui in tremore. Strangulatio vesicæ, est στραγγουρία, δυσουρία, ἰσχουρία.

Τελευταῖον *tandem*: ob fœtus magnitudinem.

XLVI. ARISTOTELES.

Ὡς μὲν οὖν ἐπὶ τὸ πολὺ ῥᾷον ἀπαλλάττουσιν αἱ τὰ ἄῤῥενα κύουσαι, καὶ μᾶλλον μετ' εὐχροίας διατελοῦσιν ἐπὶ δὲ τῶν ϑηλειῶν τοὐναντίον. ἀχρούστεραι γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καὶ βαρύτερον διάγουσι, καὶ πολλαῖς περὶ τὰ σκέλη οἰδήματα καὶ ἐπάρσεις γίνονται τῆς σαρκός. οὐ μὴν ἀλλ' ἐνίαις γίνονται καὶ τἀναντία τούτων.

QVæ marem gerunt ferè faciliùs expediuntur, & nitidiores degunt. Quæ fœminam contrà. Decolores enim plus sunt magna ex parte, atque molestiùs agitantur. Plerisque etiam crura circum intumescunt, & caro protuberascit. Quanquam aliquibus contrà eueniat.

CAESAR.

SVPRA communes affectiones, nunc pro sexus ratione tria euenta: facilitas gestandi: nitor coloris: facilitas pariendi. Hæc in maribus: totidem contraria in fœminis. Addit his etiã duos vibiceos tumores in cruribus quasi per plagulas, & totorum crurum inflationem. Ratio gestandi, & coloris, eadem est. Nam eiusdem generis succo alitur fœtus, ex quo factus est. Itaque meliore succo factus est mas. Quare etiam crurum affectus illi ex muccis superfluis effecti sunt. Itaque quod addit alijs contrà euenire ea de caussa fit. Quod femellæ quædam meliore succo sunt concretæ quàm mares quidam: ita, inquam, si indiuiduum indiuiduo, non sexus sexui comparetur. Ratio autem facilitatis partus in masculino: quoniam vegetior est, & promptiùs mouetur. Et altera caussa à calore matricis: motus autem à calore fit.

Μετ' εὐχροίας. Hoc etiam Hippocrates dixit. Theodorus non rectè arctauit ἀχρούστεραι ad *pallorem*, & εὐχροίαν, ad *minùs pallent*. Nam & malè dixit, *minùs*: & pallere non est necesse: & quædam liuidæ sunt. At pallor à croco est diluto, aut à vitello. Quæ igitur candidæ sunt non pallent, sed abest roseus nitor oris.

Ἀπαλλάττουσι: *exigunt*, Theodorus: nimis magni ambitus verbum posuit.

Οἰδήματα, Theodorus, *tumores*: noluit hoc Aristoteles: sed totum crus tumescere. Non autem tolli in tumores. Itaque subdit, ἐπάρσεις, id est, in areolas tollitur caro.

Περὶ

Περὶ τὰ σκέλη γίνονται). Theodorus, *in cruribus incidunt* : malè : *in crura* potiùs decidunt: accidúntve. Τὸ περὶ, ob crura potiùs. Nos addidimus verbo præpositionem, *circum intumescunt*.

Τἀναντία θύειν: sanè intelligas. Nam figuræ & apostemati nihil est contrarium: sed intellige τἀναντία pro priuatione, aut negatione. Et est quod etiam admittat hanc vocem. Nam ἀχειρουργία habet contrarium εὐχειρίαν.

XLVII. ARISTOTELES.

Εἰώθασι δὲ τῆς κυήσεως αἱ ἐπιθυμίαι γίνεσθαι παντοδαπαί, καὶ μεταβάλλειν ὀξέως· ὃ καλοῦσί τινες κισσᾷν· αἱ δὲ ἐπὶ τῶν θηλειῶν ὀξύτεραι μὲν αἱ ἐπιθυμίαι· ἀπογινομένων δέ, ἧττον δύνανται ἀπολαύειν. ὀλίγαις δέ που συμβαίνει βέλτιον ἔχειν τὸ σῶμα κυούσαις· μάλιστα δὲ ἀτῶνται, ὅταν ἄρχωνται τὰ παιδία τρίχας ποιεῖν.

Solent prægnantibus varij appetitus contingere, iique celeriter commutari: quod vocant Græcorum nonnulli κισσᾷν. Et quæ fœmellas gerunt magis præcipites sunt ad appetendum: sed iam appetitis rebus minùs frui possunt. Paucis euenit grauidis corpore melius habere. Maximè infestantur cùm fœtui incipiunt oriri pili.

CÆSAR.

ALII affectus à victu eiúsque ratione. Nam & varia appetere ad vescendum, eáque subinde in alia commutare ait prægnantes. Non apponit huius rei rationem. Deinde dicit fastidio capi: scilicet omnium quæ appetiuerint: quoniã iam alia item appetiuerint. Postremò ponit affectum maximum eùm infans edit pilos: neque huius caussam ponit: hoc autem à pilis non oritur malum, sed à magnitudine infantis. Nam eùm pili sint ab excrementis perœctis, tunc infantis vis maximè mutatur: sicut extra cùm est, in mittendis dentibus, mutatur: in mittenda pube & barba, mutat & vocem, & calor acutior fit. Appetentia autem grauidarum est, quoniam exuguntur à fœtu. Est enim appetentia voluntas habendi. Ergo est affectus à carendo. Neque verum est quod dicit Galenus, ventriculum calidum appetere calida propter similitudinem. Nanque etiam humidus humida appeteret. At contrà videmus, siccum appetere humida. Nam si fames est appetitus sicci & calidi: ergo ventriculus non appetet quod habet. Nam siticulosus est ventriculus: siccus ergo humida appetet. Neque idem est, alij ijsdem & appetere eadem. Conseruatur in siccitate siccus siccis, humidis humidis humiditate, quanquam non in eodem gradu. In hoc quoque errauit Galenus, qui putauit calidum hominem in primo gradu, conseruari calidis cibis in primo gradu, calido exercitio, calido aëre. Nam hæc omnia simul coniuncta augebunt qualitatem: actiua enim sunt. Neque simile est. Tria medicamenta calida in primo gradu si misceãtur, non plus calida sunt, sed plura. Ergo aër, cibus, potus, somnus, exercitium in primo gradu calida, si coniungantur, efficient calidum in primo. Est enim fallacia in verbo mutato. Nam à verbo, *sum*, concludunt verbum, *efficere*. Sunt calida in primo: ergo efficient calidum in primo. Iccirco humidis & frigidis æstate vesci præceptum est: vt corpora sicca per aërem, minùs siccentur per cibos. Ita cùm dixêre, corrupta appeti à prægnantibus, propterea quòd similia sint in humore retento ac corrupto, falsi sunt. Non enim carbo, aut calx, aut lutum in eorum ventriculo sunt: quæ tamẽ ipsæ appetunt. Præterea quæ in ipsis corrupta essent, ea diu durarẽt intus. Neque enim excernuntur: & tamen appetitus & semper, & celeriter mutantur: sed iccirco fit: quia ex retentione redundat humor super naturæ vim. Itaque non concoquunt benè, & replentur, & inaniuntur. Replentur enim humore quo non aluntur: sicut etiam hydrops. Iccirco hydrops fitit, quia humor ille naturalis non est. Ergo prægnantes appetunt, quia impeditur bona concoctio. Et appetunt diuersa, quia quæ primo loco appetebant, ijs non sunt adiutæ. Et appetunt aëtia, vt sinape & eiusmodi quia excitantur: & corrupta, quia fastidiunt bona. Sublato enim contrario reponi debet alterum. Iccirco vomunt, quia quæ intus sunt minùs placent. Quare non appetunt quod expetunt, neque vlla in Philosophia, aut natura scriptum fuit, ventriculum plenum malo humore appetere malum cibum.

Ἐπιθυμίαι: puto hîc ἐπιθυμίας primario significatu indicare cibum. Nam mox dicit ἀπολαύειν. Tum autem etiam alias res. Nam nunc tenebras, nunc lucem, nunc somnum, nunc silentium, nunc fletum appetunt. Iccircò addidit παντοδαπαί. Non solùm in specie, sed etiam in genere: & ὀξύτεραι αἱ ἐπιθυμίαι: & τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς Platonis.

Κισσᾶν. Theodorus, *picare*: & exponit à pica aue. Κίσσα pica sanè est: & κισσᾶν verbum appetentiæ: vt etiam apud Plutarchum in *Politicis*, αἱ κιττῶσαι λίθους διώκουσι. Verùm ea auis non variat appetitus: sed satis habet vesci carne, pane ac vino. Ac nisi dicta sit hæc mutatio, à mutatione vocis picæ, aut à loquacitate, quæ esuriens petit cibum: & sanè edax est. Tunc etiam aliud verbū habebimus κιττάζειν ex Polluce. Latini cùm varijs verbis suum cuiusque auis sonum pingerent, picam, quoniam tàm variè mutatet, non expressēre. Caussa autem quare hinc, aut aliunde deduxerint, difficilè reddi potest. Suidas illud Regis Phophetæ καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου, legit ἐκίσσησε: atque ita scriptum est in vulgatis Codicibus: & tamen interpretati sunt, *concepit*. Diuus Hieronymus multo licentiùs, *peperit*. At doctissimus Pagninus, *calefacta est*: rectissimè. Est enim in Hebræo excitatio quædam in calore.

Ὀξύτερον. Theodorus, *auidius*: rectissimè: sed ex ea auiditate non totam comprehendit τὸ ὀξύτερον. Τὸ ὀξὺ significat præcipitationem.

Ἧττον ἀδυνατοῦσι ἀπολαύειν. Theodorus, *frui*: rectè: sed intellige vesci potiùs. Nam haud scio an dicas, *fruor cibo*: sed ἀπόλαυσις ad eandem significationem est in eadē significatione in Octauo huius operis de equis. Πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν ἔχει τῆς τροφῆς. Dixit ἧττον. non autem οὐ: propterea quòd dixit minus posse quàm velle: plus scilicet velle quàm possint: sic est ἐπιθυμεῖν. Et dixit ἀδυνατοῦσι, non βούλονται. Neque enim ventriculus potest recipere iam occupatus alijs. Excitatur autem appetitus ab opinione: opinio à specie: species à spiritu qui sese humoris tenuissimam partem repræsentat. Theodorus addidit tota illa: *fastidiunt enim statim quod modo vehementer appeterent*: appetebant meliùs.

Βέλτιον ἔχει τὸ σῶμα Theodorus, omisit τὸ σῶμα: sed non frustrà posuit Philosophus. Nam animo plus valent è spe futuræ prolis pleræque.

Ἀσῶνται. Theodorus, *fastidiunt, tedioq́ fatiscunt*: sed Latina verba notanda sunt. Nam tedium est langor animi suspensi mora. Τῆλον fuit longum antiquis: vnde *telum*, & *tela*, & *mustela*, & *tedium*: vt ne frustrà laborent scribere cum diphthongo. Quare igitur dixit *fastidiunt*, & subdidit *tedium*? Nam fastidire est, præ fastu capi tedio: vt apud Poëtam doctissimum: *si te hic fastidit Alexis*. Est autem ἄτη *nocumentum*, & ἀτάω *noceo*, idem ἀσάω. Potiùs dicerem *sollicitantur*: hoc enim est & ἀΐσσω, & ἀσσω: quo verbo vsus est Sophocles in *Trachinijs*, pro *incitare*, *festinare*: & adhuc durat apud Gallos leni spiritu in aspiratum verso, *haster*: mixtum ex vtraque pronuntiatione, ἀΐσσω, ἄσσω.

Τρίχας ποιεῖν: τὸ ποιεῖν hìc ἀκύρως: sed φύειν.

XLVIII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ τρίχες, τῶν μὲν κυουσῶν αἱ μὲν συγγενεῖς, γίνονται ἐλάττους, καὶ ἐκρέουσιν. ἐν οἷς δ' εἰώθασιν ἔχειν τρίχας, ταῦτα δασύνεται μᾶλλον.

Congeniti pili prægnantibus rarescunt & defluunt. Quæ autem loca glabra habere consueuerunt, ea potius pilosa fiunt.

CÆSAR.

NVNC à partibus alium affectum: neque ponit rationem. Congeniti cadunt defecti humore exucto à fœtu: & alibi subnascuntur: quoniam corpus rarescit exuctum. Itaque prodeunt.

Μᾶλλον: *plus*, siue *magis*. An fuerint piloſiora quàm essent illa in quibus pili congeniti erant? non sanè: sed μᾶλλον refertur ad comparationem locorum, non pilorum: quia glabra potiùs nouos pilos fundunt, quàm pilosa retineant, aut refundant.

XLIX. ARISTOTELES.

Καὶ κινοῦσι δὲ μᾶλλον ἐν τῷ σώματι μᾶλλον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ ἄρρεν τῶν θηλέων, καὶ τίκτεται θᾶττον, τὰ δὲ θήλεα βραδύτερον. καὶ ὁ πόνος ἐπὶ μὲν τοῖς θήλεσι, συνεχὴς καὶ νωθρότερος· ἐπὶ δὲ τοῖς ἄρρεσιν, ὀξὺς μὲν, πολλῷ δὲ χαλεπώτερος.

Masculus ferè magis mouetur in vtero quàm fœmella, & celerius editur: fœmella autem tardiùs. Atque in fœmellis dolor continuus & lentior: in masculis expeditior quidem, sed longè molestior.

CAESAR.

NVNC à fœtus motu,& motus fine,& repetit quædam quæ ſuprà dixerat.

Μᾶλλον: & frequentiùs,& vegetiùs: vtrunque complectitur. Theodorus: *plus motus infert:* nemo vnquam ſic loquutus eſt: inferimus ſigna, inferimus bellum patriæ, & ſimilia. At *motum inferre* neſcio quis dicat? præſertim cùm non aliunde inferat in vterum mas,qui in vtero ſit: ſed Philoſophus dicit, παρέχεται, quia Græci ſic loquuntur. Non quòd ita ſit. Neque enim vtero præbet motum infans, ſed ipſe mouetur.

Τὰ δὲ θήλεα Theodorus: *fœmina autem partus tardior eſt:* fecit ex δὲ, vt eſſet γὰρ: ſed nulla hæc ratio eſt, quare mas citiùs prodeat: quoniam fœmina tardior. Neque illud huius cauſſa: etſi alterum alterius eſſe cauſſa debuit, potiùs illud huius ſit, quàm hoc illius.

Νωθρότερος: *obtuſior*, Theodorus: quoniam ὀξὺς opponitur: ſegniot, languidior: *lentior*: vt Horatius, *lentiſſima bracchia*. Et de lento motu ſerpentium Nicander.

Ὀξὺς μὲν, πολλῷ δὲ χαλεπώτερος. Illud δὲ, cui aduerſatur? Nam ſi acer eſt, eſt etiam moleſtus: ſic igitur opponitur τὸ ὀξὺς τῷ νωθρῷ, lento expeditus. Quia videbatur, quod citò abiret, non eſſe χαλεπόν. Addit compenſari alterum altero, vt plus torqueantur.

L. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ πλησιάζουσαι περὶ τὸν τόκον τοῖς ἀνδράσι, θᾶττον τίκτουσι.

INſtante partus tempore, quæ cum viris coëunt, celeriùs pariunt.

CAESAR.

QVONIAM à natura fœtus pariundi commoda atque incommoda tecenſebat. Icircò etiam addidit alias cauſſas: à coïtu vnam. Non ponit rationem. Titillatur enim matrix atque aperitur. Itaque etiam aborſus cauſſa eſt coïtus frequens.

Τοῖς ἀνδράσι addidit: quoniam verbum erat ambiguum & laxum. Πλησιάζουσαι, *appropinquant*: ſic noſtrum, *coire: inter ſe coiiſſe viros*. Et, *coeunt Rutuli*: verbum militare cùm globum faciebant: & ciuile cùm in comitium ibant: ὁμηγερέες Homeri.

Περὶ τὸν τόκον Theodorus, addidit de ſuo, *paulò ante partum*. Quoniam prima dies conceptionis etiam ante partum eſt: ſed περὶ, eſt, vt *pro foribus, pro roſtris, pro portis*.

LI. ARISTOTELES.

Δοκοῦσι δὲ ὠδίνειν αἱ γυναῖκες ἐνίοτε οὐ γινομένης ὠδῖνος· ἀλλὰ διὰ τὸ τὴν κεφαλὴν στρέφειν τὸ ἔμβρυον, φαίνεται ὠδῖνος ἀρχὴ τοῦτο γίνεσθαι.

VIdentur parturire mulieres interdum, cùm tamen tempus pariundi nullũ ſit. ſed parturitionẽ appetere putantur, cùm infans vertitur in caput.

CÆSAR.

ETIAM minutiùs perſequitur affectiones pariundi. Nam vertitut in caput infans, qui ritè ſit proditurus.

Ὠδίνειν *dolere ex partu*, hîc: nam ſanè dolent, ſed non ex partu.

Τὴν κεφαλὴν στρέφειν, *caput vertere*. Theodorus: malè: imò in caput verti. Quid enim eſt *vertere caput?* niſi cùm in tergus, vt retroſpiciamus.

Ἔμβρυον *infantem*, potiùs quàm *fœtum*, hîc. Nam ſi παιδίον etiam ante hoc tempus appellauit, multo aptiùs hîc. Eſt enim initio κύημα: deinde ἔμβρυον: poſtremò παιδίον. Notat hæc & perſequitur optimè Galenus ex Hippocrate.

LII. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν ἄλλα ζῷα, μοναχῶς ποιεῖται τὴν τῶν τόκων τελείωσιν· (εἷς γὰρ ὥρισται τοῦ τόκου χρόνος πᾶσιν) ἀνθρώπῳ δὲ πολλοὶ μόνῳ τῶν ζῴων. καὶ γὰρ

REliqua igitur animalia perficiunt partus ſuos vna tantùm lege. Vnum enim tempus præſcriptũ eſt pariũdi. Soli ex animalibus homini, multa. Nã & ἑπτάμηνα.

ἑπτάμηνα, καὶ ὀκτάμηνα, καὶ ἐννεάμηνα γίνεται, καὶ δεκάμηνα τὸ πλεῖστον· ἔνιαι δ' ἐπιλαμβάνουσι καὶ τοῦ ἑνδεκάτου μηνός.

septimo, & octauo, & nono mense parit: plurimam etiam decimo. Quædam etiam ex vndecimo insuper etiam aliquid capiunt.

CAESAR.

Nisi suprà auspicati fuissemus Caput hoc à nescio quibus mensibus octo, rectè hic esset Capitis initium. Nam hactenus de affectibus vteri gestandi disputauit. Nunc autem narrat tempus gestationis: quique vitales sunt, qui non.

.Dicit vnum tempus præscriptum: scilicet spatium & meta gerendi: meta autem est partus ipse τοῦ τόκου: sicut suprà θηλυτοκούσαις quæ fœminam gerebant.

Ὥρισται, *meta posita est, terminus: statum tempus* Theodorus, malè. Nam *statum*, significat certum circuitum: vt *solemnes stataq́ cerimoniæ*, quæ quotannis eodem redirent tempore: aut quinto quoque anno, aut eiusmodi At hoc non ita est: quanquam hoc quoque obseruandum est. Nam canes in nouem hebdomadibus penè vnam variant: adiectis, detractisve diebus ternis. Ita in nouem mensibus homini accidit proportione temporis.

Τὴν τελείωσιν: se imitatur Philosophus: nam μοναχῶς declarat per εἷς: & τὸ ποιεῖται per τὸ, χρόνος: est enim tempus mensura motus: & τὴν τελείωσιν per ὥρισται. Ὅρος enim est τὸ τέλος: plus fuit dicere τελείωσιν, quã τέλος. Quoniam & terminum significat operæ, & operis absolutionẽ.

Iucunda orationis harmonia. Εἷς χρόνος πᾶσιν de alijs animalibus. Contrà de homine πολλοὶ μόνῳ: quoniam dixerat μοναχῶς πολλοῖς: hoc enim est ἄλλοις: hic dicit πολλοὶ μόνῳ.

Γίνονται *oriuntur*: sicut suprà γίνονται.

Τὸ πλεῖσταν δεκάμηνα, vt nouus mensis absoluatur.

Ἐπιλαμβάνουσι Theodorus, *tangunt*, satis leuiter. Τὸ ἐπὶ accessionem significat: & posuit in secundo casu: quoniam partem notat τοῦ ἑνδεκάτου. Ratio autem istius mensium varietatis est à Luna: cuius locus est idem cum loco horoscopi vicissim in conceptione, & in natali hora Et altera ratio. Quæ statim post menstrua concepit, citiùs parit: quæ serò serius: operosiùs enim opus est. Et natura maiore negotio dominatur massæ sanguinis menstrui, vt eam dirigat. At statim post menstrua, non multum habet quod agat.

LIII. ARISTOTELES.

Ὅσα μὲν οὖν γίνεται πρότερα τῶν ἑπτὰ μηνῶν, οὐδὲν οὐδαμῆ δύναται ζῆν· τὰ δ' ἑπτάμηνα, γίνεται πρῶτον, ἀσθενῆ δὲ τὰ πολλά· διὸ καὶ σπαργανοῦσιν ἐρίοις αὐτά. πολλὰ δὲ καὶ τῶν πόρων ἐνίοις ἔχοντα ἀσχίστους, οἷον ὦτα καὶ μυκτῆρας· ἀλλ' αὐξανομένοις διαρθροῦται, καὶ βιοῦσι πολλὰ τῶν τοιούτων. τὰ δ' ὀκτάμηνα, περὶ μὲν Αἴγυπτον, καὶ ἐν ἐνίοις τόποις, ὅπου δὲ ἐκφοροι αἱ γυναῖκες, καὶ φέρουσί τε πολλὰ ῥᾳδίως, καὶ τίκτουσι, καὶ γενόμενα δύναται ζῆν, κἂν τερατώδη γένηται. ἐνταῦθα μὲν οὖν ζῇ τὰ ὀκτάμηνα καὶ ἐκτρέφεται· ἐν δὲ τοῖς περὶ τὴν Ἑλλάδα τόποις, ὀλίγα πάμπαν σώζεται, τὰ δὲ πολλὰ ἀπόλλυται. καὶ διὰ τὴν ὑπόληψιν, κἂν σωθῇ τι, νομίζουσιν οὐκ ὀκτάμηνον εἶναι τὸ γεγενημένον, ἀλλὰ λαθεῖν ἑαυτὰς αἱ γυναῖκες συλλαβούσας πρότερον.

Qui ante mensem septimum prodeunt, nulli vlla ratione possunt viuere. At septimus maturè oriendi principium est. Verùm pleriquę sunt imbecilles: ideò inuoluunt eos lanis. Foramina etiam aliqui indiscreta habent: qualia sunt aurium & narium. Cęterùm crescentibus deformantur, ac horum quidem viuunt multi. Octauo autem mense editi in Aegypto, atque alijs aliquot locis quorum indigenæ mulieres commodè perferunt, tùm ferunt multos facilè, tùm etiam pariunt: ijq́ nati valent viuere: etiam si monstrosi fuerint. Ibi igitur octimestres & vitales sunt, & educantur. At in terra Græcia regionibus pauci omnino superesse possunt: multi autem intereunt. Quòd si quis saluus sit, ob eam opinionẽ putant mulieres non octauo natum mense: sed latuisse sese concepisse.

CAESAR.

Tria statuit spatia: vnum ante mensem septimum: & vnum post septimum: vtrũque lethale: & tertium vitale in mẽse septimo. Atque huic cùm vitam tribuit, non omnibus tamen. Prætereà agnoscit imperfectionem. Sanè multos nouimus adeò breues, aut exiles, vt vix homines viderentur: præsertim fœmellæ paucæ, parúmque proficiunt: viros aliquot robusta quadratura & proceritate: sed molles tamen & morosos. Mirum verò quod ait nares in foramina abscedere per ætatem: itemque aures.

Cum tamen in vtero iam eæ partes discretæ sint: octimestres autem non viuere nisi aëris beneficio certis locis. Caussa autem non est declarata ab Hippocrate, neque ab Aristotele, neque à Galeno. Nanque mathematicum argumentum si adhibeas, negotium facessas. Septimestres viuunt, quia sunt perfecti. Igitur & octimestres, quoniam perfectiores: sed & hoc alibi disputauimus, & habet rationem. Septimo mense absolutum quoad vitam: post hunc naturam inchoare aliud opus quoad aliam perfectionem. Quod opus si intercipiatur, edito infante, læditur ab äëre. Itaque læsa illa principia quæ extra non possunt perfici, interimantur. Icciroo clementiore cœlo queunt viuere: quoniam eius tepor cum matricis fomite conuenit. Sin autem septimo edantur mense: tunc aut cessant principia illa perfectiua: quare, imbecilli degunt: aut si inchoantur, ab aëre inchoantur, atque ab eodem adiuti perficiuntur.

Πρότερα τῶν ἑπτὰ μηνῶν: pro πρότερον: aut πρὸ Atticè. Theodorus non potuit peius interpretari cùm dixit, *maturius*: neque enim maturi sunt.

Οὐδὲν οὐδαμῆ. Tollit rem. Οὐδὲν: nullus: & tollit artes, οὐδαμῆ: quod plus est quàm ὅπου.

Πρῶτον: id est, hæc est prima lex temporis viuendi.

Τὰ πολλὰ, Theodorus, *magna ex parte*: imò magna eorum pars: opponitur ad ἔνια, τὸ, ἀδυνατεῖ: viuunt quanquam imbecilli, sed non omnes.

Σπαργανοῦσι. Theodorus, *cunabulis è lana*: malè: imò è viminibus, aut corticibus, aut assulis. Nam in sola lana non possent tractari: rumperentur enim.

Α'χίστους: *infissi* Theodorus: insuauis vox.

Διαφθείρονται: numerus mutatus est. Ε'νίους enim dixerat: & nimis laxè ἄρθρον vocauit τὸν πόρον. Theodorus autem malè addidit generantur: nanque Latinum *generari*, non ponitur sicut Græcum, γίνεται, pro oriri: sed pro fieri: pro mutatione substantiali.

Ε'ύφοροι. Theodorus, *fertiliores*: pessimè: sed significat commoditatem ferendi, & perferendi, & enitendi, & edendi: vt suprà εὐ ἐκφέρουσι. Hoc autem dixit Philosophus: non vt esset caussa qua viuerent octimestres: sed pro indicio cœli melioris Quod & fœcundos, & faciles partus efficeret. Ita etiam feliciores.

Σώζεται. Theodorus, *seruetur*, malè: nam seruantur illi quidem à nobis, sed non viuunt. Omisit idem διὰ τὴν ὑπόληψιν: *propter hanc opinionem*: cùm putarent octimestres non posse viuere, putant qui viuant octimestres non esse: optimè à destructione consequentis, ex secundo *Priorum*.

Αἱ γυναῖκες, scilicet νομίζουσι: at Theodorus transtulit τὰς γυναῖκας: vt alij scilicet putent mulieres ipsas deceptas: Philosophus autem vt ipsæ ita arbitrentur: longè meliùs.

Συμβαλλουσι: mendum erat: lege συλλαβοῦσι.

LIV. ARISTOTELES.

Πονοῦσι δ' αἱ γυναῖκες μάλιστα τὸν μῆνα τὸν τέταρτον, καὶ τὸν ὄγδοον, καὶ ἐὰν διαφθείρωσι τετάρτῳ ἢ ὀγδόῳ μηνὶ, διαφθείρονται καὶ αὐταὶ ὡς ἐπιτοπολύ· ὥστ' οὐ μόνον τὰ ὀκτάμηνα οὐ ζῇ, ἀλλὰ καὶ διαφθειρομένων αἱ τίκτουσαι κινδυνεύουσι.

Laborant potissimùm mulieres mense quarto & octauo: quarto igitur & octauo mense si fœtus corrumpatur, ipsa quoque ferè. Quare non solùm non viuunt octimestres fœtus, sed & illorum pereuntium parentes in discrimine sunt.

CÆSAR.

Communicat periculum vitæ cum parentibus. Ponit duos menses: neque ponit rationem, Ac quarti quidem ratio est. Quoniam est medius inter initia, & perfectionem quæ est in septimo. Icciroò tunc mutatur valde fœtus. In omni autem mutatione periculum est. Præterea est dimidium octonarij qui mortalis est. Ratio octonarij iam dicta est. Et ad Saturnum referunt. Qui si mensi primo præest, etiam octauo præerit. Icciroo Iouem Ζῆνα dixere quoniam nono præesset.

Ω'ς' οὐ μόνον, &c. superiori apotelesmate non omnino asseuerat octimestres fœtus posse viuere nisi regionis beneficio iuuentur, vt in Ægypto: quod si aliquando in terra Græcia id contigerit, ideò pro lege id habendum non esse. Ex rarò contingentibus propositiones vniuersales non fiunt. Quare affirmatiuè id non pronuntiauit Philosophus: vt & hanc opinionem tolli à mulieribus scribat, quæ non putant, si vitales sint fœtus, octimestres non esse. Aliter aut hic mendum esset, aut sibiipsi contrarius esset Philosophus.

Διαφθείρονται:

Διαφθείρωσι: actiuè posuit: sicut μεταβάλλει. Theodorus, *interire* dixit. Sed διαφθορὰν exitum immaturum suprà declarauit τὰς ἐκτρώσεις. Non omnes autem mortui nascuntur.

Οὐ μόνον τὰ ὀκτάμηνα: potuisset sicut suprà, ἀλλὰ καὶ αἱ ὀκτάμηνοι. Ratio autem quare ipsæ quoque in discrimine sint, est: propterea quòd matricis officium præscriptum est septimo, aut nono, aut decimo, aut vndecimo. Itaque alijs temporibus vim patitur. Conuulsione autem aliquot vidimus interijsse: vnam etiam epilepsia intra horam decimam.

LV. ARISTOTELES.

Τὸν αὐτὸν τρόπον δοκεῖ λανθάνειν καὶ ὅσαι φαίνονται τίκτουσαι πολυχρονιώτερα τῶν ἕνδεκα μηνῶν. καὶ γὰρ τούτων ἡ τῆς συλλήψεως ἀρχὴ λανθάνει τὰς γυναῖκας. πολλάκις γὰρ πνευματικῶν γενομένων ἐμπροσθεν τῶν ὑστερῶν, μετὰ ταῦτα πλησιάσασαι καὶ συλλαβοῦσαι, ἐκείνην οἴονται τὴν ἀρχὴν εἶναι τῆς συλλήψεως, δι' ἣν ἐχρήσαντο τοῖς σημείοις.

Eodem modo latuisse quoque eorum conceptio videtur qui post vndecimum mensem editi sunt. Illorum enim conceptus initium ignorant mulieres. Flatibus enim vteri sæpenumerò occupati postea coeundo grauidæ factæ, illud arbitrantur fuisse initium conceptionis, quod ex indicijs vsitatis agnouissent.

CAESAR.

CONTINVAT cum superioribus: cùm dixerat λαθεῖν: & ponit caussam. Nam signum prægnantis est tumor vteri. At æquiuocum signum est. Quoniam & à vento id fieri consueuit. Est autem quod in Decimo appellat ἐξανεμοῦσθαι.

Αὐτὸν τρόπον: sicut & octimestrium. Δοκεῖ hic significat certam opinionem.

Πολυχρονιώτερα τίκτουσαι τῶν ἕνδεκα μηνῶν. Sanè dura locutio. Nisi τίκτουσαι hîc sicut suprà κύειν significet. Quid enim esset, *diuturniores pariuntur?* Itaque Theodorus, non expressit vim huius uocis, *diuturnum*: cùm dixit. *Diuturniores nasci videntur.* Tractum enim continuum significat: vt *diuturnum silentium ante Marcellum reuocatum suum*, ait M. Tullius: posuit diuturniores, pro seriùs.

Δι' ἣν ἐχρήσαντο τοῖς σημείοις. Theodorus, *quod simile indicium attulit*: imò per quod principium vsæ sunt signis: id est, quod principium agnouere signis solitis, aut vsitatis. Τὸ, ἐχρήσαντο enim necessarium est: quod principium persuasere indicia vsitata.

CAPVT QVINTVM,

De numero fœtuum.

LVI. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ δὴ πλῆθος τῶν τόκων τῆς τελειώσεως, παρὰ τἆλλα ζῷα τοῖς ἀνθρώποις ταύτην ἔχει τὴν διαφοράν.

IGitur quot metis pariundi differat ab alijs animalibus homo, hæ sunt.

CAESAR.

SEPARANDVM hoc Caput à superiori putauimus: alia enim materia est. Nam hîc de modo fœtuum, tàm ex vno cōceptu quàm ex pluribus agit Philosophus, & de superfœtatione: concludit autem vniuersam historiam partionum in homine.

Παρὰ τἆλλα: *præter alia.* ταύτην: imò verò ταύτας: sed colligit omnes in genere: hîc enim est vnus affectus, spatijs diuersis vterum gerere. Nam multitudo ipsa ac diuersitas inter ipsos homines est.

Πλῆθος: quoniam, septimo, nono, decimo, vndecimo: atque etiam in Ægypto, octauo.

Τὸ δὲ δή: lege τόδε δή: vt sit collectio supradictorum.

LVII. ARISTOTELES.

Καὶ τῶν μὲν, μονοτόκων ὄντων, τῶν δὲ, πολυτόκων, ἐπαμφοτερίζει τὸ γένος τὸ τῶν ἀνθρώπων. τὸ μὲν γὰρ πλεῖστον, καὶ παρὰ τοῖς πλείστοις, ἓν τίκτουσιν αἱ γυναῖκες· πολλάκις δὲ καὶ πολλαχοῦ δίδυμα, οἷον περὶ Αἴγυπτον. τίκτουσι δὲ καὶ τρία καὶ τέτταρα, περὶ ἐνίους μὲν καὶ σφόδρα τόπους, ὥσπερ εἴρηται πρότερον· πλεῖστα δὲ τίκτεται πέντε τὸν ἀριθμόν. ἤδη γὰρ ὦπται τοῦτο καὶ ἐπὶ πλειόνων συμβεβηκός. μία δέ τις ἐν τέτταρσι τόκοις ἔτεκεν εἴκοσι· ἀνὰ πέντε γὰρ ἔτεκε, καὶ τὰ πολλὰ αὐτῶν ἐξετράφη.

Animalia quadam cùm ſingulos tantùm pariãt, alia autem multa, vtriuſque naturæ particeps eſt humanum genus. Nanque & plurima & plurimis locis ſingulos pariunt mulieres. Multa & multis, gemellos: vt toto ambitu terræ Aegypti. Quin etiam ternos, quaternóſque, quibuſdam locis nõ paucis: quemadmodum ſuprà dictum eſt. Non plures parit quinis. Id quod eueniſſe multis obſeruatum eſt. Quadam verò viginti peperit, quater quinos ſcilicet: ac eorum plerique educati ſunt.

CÆSAR.

POSTQVAM de tempore gerendi dixit, nunc de fœtuum numero agit. Idque tam ex vno conceptu ſimplici, quàm ex ſuperfœtatione. Et quoniam differentiam poſuit inter hominem & cætera omnia animalia, quod ſpectaret ad tempus varium pariendi: nunc quod attinet ad fœtuum numerum: cum quibuſdam communem naturam in μονοτοκίᾳ fœtibus, cum alijs communem in πολυτοκίᾳ: & viciſſim, alterutriúſque differentiam. Primùm dicit, *plurimum ſingulos.* Secundò, *multum gemellos.* Tertiò, *non rariſſimè plures*: & aſſignat loca.

Τῶν μὲν μονοτόκων: at etiam hoc euenit animalibus alijs, vt & μονοτόκα ſint, & διδυμοτόκα, & πολυτόκα: vt capris, ouibus.

Ἐπαμφοτερίζει. Theodorus, *in ancipiti*: etiam in vtroque. Quoniam anceps vtrinque caput habet. Non enim hîc capit pro dubio, ſed pro vtroque.

Ὥσπερ εἴρηται πρότερον: quid aut vbi de hac re priùs dixit? μνημονικὸν ἁμάρτημα.

Ἐξετράφη. Theodorus duobus verbis, *enutriri & adoleſcere*: nos ſimpliciſſimè ſecuti mentem Philoſophi, *educati.*

LVIII. ARISTOTELES.

Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἄλλοις ζῴοις, κἂν ᾖ τὰ δίδυμα ἄρρεν καὶ θῆλυ, οὐδὲν ἧττον ἐκτρέφεται γινόμενα καὶ σῴζεται τῶν ἀρρένων ἢ θηλειῶν· ἐν δὲ τοῖς ἀνθρώποις, ὀλίγα σῴζεται τῶν διδύμων, ἐὰν ᾖ τὸ μὲν ἄρρεν, τὸ δὲ θῆλυ.

IN alijs animalibus gemelli, etſi ſunt mas & fœmina nati, nihilominus enutriuntur, & viuunt quàm ſi aut mas vterque, aut fœmina ſit. At in hominibus pauci ſuperſunt è geminis, ſi alter mas, alter fœmina extiterit.

CÆSAR.

NVNC poſt numerum, numeri affectum: primò à ſexu: mox euentum à vita ponit: ac vera quidem hiſtoria eſt cùm dixit, ὀλίγα. Nam hic apud nos vtriuſque exemplum eſt, tam ſuperſtitum quàm interemptorum. Quin etiam è geminis mas mortuus eſt, fœmella ſupereſt etiamnunc. Ratio autem eſt propterea quòd diuerſitas materiæ negotiũm præbuit naturæ, quominus perfectè opus ediderit diſtracta in partes varias. Quare autem non idem eueniat in animalibus cæteris, eſt, quia minùs laborat natura in re minùs perfecta.

Ἐκτρέφεται, *enutriunt*: ſicut dicimus *erudire* è rudi ætate educere: inde *educare*: ἐκτρέφεται ſcito verbo. Addidit σῴζεται, *viuunt*, ſalui ſunt, etiam prouectiorem in ætatem. Dixit γινόμενα in παρατατικῷ, *poſtquam nati ſunt*: mirum ni enutriantur antequã edantur. Nam & in vtero diſpereunt multi quod & debuit dicere. Elidunt enim mutua pugna & niſu. Itaque imbecillior prodit, relictóque regno alteri, relinquit vltionem. Nam admiſſo aëre in laxitate corrumpitur.

Οὐδὲν ἧττον τῶν ἀρρένων ἢ θηλειῶν. Theodorus rectiſſimè addidit, *ambo*, Philoſophus contentus fuit numeri mutatione. Cùm enim dixiſſet ἄρρεν καὶ θῆλυ: nunc ἀρρένων καὶ θηλειῶν: ſanè vtrunque intelligit.

LIX. ARI-

LIX. ARISTOTELES.

Δέχεται δ' ὀχείαν κύοντα μάλιστα τῶν ζώων γυνὴ καὶ ἵππος· τὰ δ' ἄλλα, ὅταν πληρωθῇ, φεύγει τοὺς ἄρρενας, ὅσα μὴ πέφυκεν ἐπικυΐσκεσθαι, καθάπερ δασύπους· ἀλλ' ἵππος μὲν, ἂν συλλάβῃ τὸ πρῶτον, οὐκ ἐπικυΐσκεται πάλιν, ἀλλ' ἓν τίκτει μόνον ὡς ἐπιτοπολύ. ἐπ' ἀνθρώπου δὲ ὀλίγα μὲν, γέγονε δέ ποτε. τὰ μὲν οὖν ὕστερον πολλῷ χρόνῳ συλληφθέντα, οὐδὲν λαμβάνει τέλος, ἀλλὰ πόνον παρέχοντα, συνδιαφθείρει τὸ προϋπάρχον. ἤδη γὰρ γεγενημένης διαφθορᾶς, καὶ δέκα συνέβη καὶ δώδεκα ἐκπεσεῖν τὰ ἐπικυηθέντα. ἐὰν δὲ ἐγγὺς ἡ σύλληψις ἐγένετο, τὸ ἐπικυηθὲν ἐξήνεγκαν, καὶ τίκτουσιν ὥσπερ διδύμων γόνῳ, καθάπερ καὶ τὸν Ἰφικλέα καὶ τὸν Ἡρακλέα μυθολογοῦσι. γέγονε γὰρ καὶ τοῦτο φανερόν. μοιχευομένη γάρ τις, τὸ μὲν ἐν τῶν τέκνων, ἐοικὸς τῷ ἀνδρὶ ἔτεκε, τὸ δὲ, τῷ μοιχῷ. ἤδη δὲ καὶ δίδυμα κύουσά τις, ἐπεκύησε τρίτον. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου τοῦ καθήκοντος, τὰ μὲν, τελεόγονα τῷ χρόνῳ ἔτεκε· τὸ δὲ πεντάμηνον· καὶ τοῦτ' ἀπέθανεν εὐθύς. καὶ ἑτέρᾳ δέ ποτε συνέβη τεκούσῃ, πρῶτον μὲν ἑπτάμηνον, ὕστερον δὲ δύο τελεόμηνα τεκεῖν· καὶ τούτων τὸ μὲν, ἐτελεύτησε, τὰ δὲ, ἐβίωσε. καὶ ἐκτιτρώσκουσαι δέ τινες, συνέλαβον ἅμα· καὶ τὸ μὲν, ἐξέβαλον, τὸ δὲ, ἔτεκον.

ADmittunt initum prægnantes potißimùm animalium mulier atque equa. Cætera postquam grauida facta sunt, fugiunt mares, exceptis ijs quorum natura fert superfœtationem, cuiusmodi est genus leporinum. Atque equa quidem semel prægnans, non superfœtat posteà: sed vnum ferè tantum parit. Homini autem aliquando euenit, sed rarò. Igitur, qui multo post tempore concepti fuerint non perficiuntur, sed dolorem faciunt, & corrumpunt priorem fœtum. Iam verò euenit vt aborsu facto, decem ac duodecim superfœtatione concepti exciderint. Quòd si statim conceperint extulêre in lucem eum quo superfœtârant: sícque eos edunt quasi qui gemellorum eduntur lege. Id quod de Iphicle & Hercule fabulantur. Atque hoc iam constitit. Adultera enim quadam alterum marito similem, adultero alterum peperit. Olim etiam quadam gemellos vtero cùm gestaret, tertium insuper concepit. Appetēte igitur tēpore iusto illos quidē suo perfectos tempore edidit: hunc autem quinquemestrem: atque is illicò perijt. Alij contigit, vt cùm vnum septimestrem peperisset, posteà duos mensium iustorum fine absoluto pareret: quorum ille mortuus est: hi vixêre. Quadam etiam abortientes simul concepêre, alterúmque eiecêre, alterum peperêre.

CAESAR.

PROSEQVITVR nunc euentum numerosorũ fœtuum, non à sexu sed à tempore conceptionis. Quoniam aut simul concipiuntur, aut non simul. Habétque hæc historia partes vndecim. In prima narrat ex omnibus animalibus duo tantùm cùm sunt grauida admittere marem: mulierem, & equam. In secunda distinguit hanc communitatem à fine: quoniam equa non superfœtat, mulier superfœtat. In tertia dicit de mulieris superfœtatione, ciúsque infrequentia. In quarta, distinguit modum temporis superfœtandi. Nam aut serò superfœtant, aut statim: hîc igitur euentum narrat prioris historiæ. In quinta narrat numerum superfœtatione conceptionum admirabilem. In sexta exequitur alterum membrum distinctionis, si statim superfœtauerit. In septima, comparat eos vnis gemellis simul conceptis, & apponit Herculis historiam. In octaua, apponit aliam historiã qua confirmaret superfœtationem. In nona, etiam superfœtationem post gemellos, eorúmque euentum ac fortunam: quoniam simul eos edidit. In decima eundem modum mouendi: sed diuersum tempus pariundi: eorúmque sortem ac fatum. In vltima, etiam diuersum longè modum superfœtandi in aborsu. Nunc exactiùs omnia videamus.

Μάλιστα τῶν ζώων: prudenter: quis enim omnia genera animalium nouit? Nam & passeres cùm viccnos initus patiuntur, videntur superconcipere: sed & canes, si vno initu implentur, vt docebat nos Philosophus, videntur altero & tertio superfœtare. Quin id verum est: mulieris enim maribus admissis, alium alij similem catulum edent: sed id est, inchoata iam conceptione.

Δέχεται, *excipiunt, admittunt:* vnde & *admissarij.*

Πέφυκεν: *natura sua.* Theodorus ambiguam fecit orationem: *quorum,* inquit, *natura superfœtare more leporis recusat:* nescias τὸ, *more leporis,* vtrouersum ducas, ad superfœtare, an ad recusat.

Τὸ πρῶτον, semel. Theodorus omnia illa omisit: ἂν συλλάβῃ τὸ πρῶτον.

Πάλιν: *iterum:* referendum est ad sensum τῆς συλλήψεως: non autem τῆς ἐπικυήσεως, sed κυήσεως tantùm. Nam τὸ ἐπὶ, est idem quod πάλιν hoc loco.

Ἀλλ' ἓν τίκτει: igitur non ſuperfœtat: & addit μόνον: quoniam quæ duo edunt, etiam vnum edunt: & addidit ὡς ἐπὶ τὸ πολύ: quoniam etiam binos parit equa: ſed rarò geminos non ſuperconceptos.

Ἐπ' ὀλιγώτερον ᾖ: mutauit orationem in caſu: dixerat enim ἵππος: & poſuit ὀλίγα, pro ὀλιγάκις, & feſtiuus eſt cum illa aduerſatiua δέ: ὀλίγα μὲν γίγνεται δέ ποτε. Nam ſi rarò fit, non dicimus tamen factum eſſe: ſed è contrario: factum eſt: ſed rarò. Poſuit igitur δέ, pro μὲν οὖν.

Πόνον dolorem, & laborem, & negotium intellige. Theodorus addidit, *prematurius*, & alia quædam, & dixit primum fœtum: alius dixiſſet priorem.

Ἐγγύς: putà altera nocte, quod ait Theocritus.

Ἡρακλέα δεκάμηνον ἐόντά ποχ' ἁ Μιδεάτις,

Ἀλκμήνα, καὶ νυκτὶ νεώτερον Ἰφικλῆα.

Διαφθορᾶς: *aborſu*, vt ſuprà, ἐκπεσεῖν optimo verbo: *dilabi*, quaſi non animalia moueri motu ſuo, ſed elementari deorſum: quoniam non ἔλαβε τὸ τέλος: & dixit οὐδὲν τέλειος: non fuit contentus dicere οὐ: penitùs, inquit, imperfecti remanent. Ratio eſt: quoniam prior fœtus validus eſt, & omnia exhaurit.

Ἐξέθρεψαν, in præterito: vt intelligamus verum eſſe. Nam quod factum eſt, fieri potuit. Iccirco vocat Hiſtoriam hos libros: dixit ἐξήνεγκαν ſicut ſuprà ἐκφέρουσι, vſque ad diem iuſtum.

Καὶ τίκτουσι: mutauit tempus: vſus eſt præſenti, quaſi dicat lege naturæ perpetuata.

Γόνος, etiam ſuprà vſus eſt: dicit enim γόνιμος, id eſt iuſta fœtura ac debita: Theodorus omiſit.

Μυθολογοῦσι: reſpexit ad Iouem quaſi ad Deum, non quaſi hiſtoriam. Neque enim falſum eſt ita concipi. Nam & aliis exemplis confirmat.

Μοιχὸν ὅμοιον: exemplum eſt debile. Nam ſimilitudo faciei etiam aliunde trahi poteſt: quippe ex imaginatione, vt in Æthiopica Heliodori, Perſina Æthiops peperit Caricleam albam & ſimilem Andromedæ, cuius picturam ante oculos habebat. Sic pecudum color contractus in veteri hiſtoria ſacra. Etiam Minotaurum Tauro adultero ſimilem fuiſſe, & ſimul Minoi, vt ſit plus quàm ſuperfœtare: miſcere ſemina.

Χρόνου καθήκοντος: *iuſtum*: vnde nomen *officij* apud Stoïcos.

Τελεόγονα τῷ χρόνῳ: τελεωθέντα χρόνῳ.

Τὸν δὲ πεντάμηνον. Theodorus addidit, *eliſit*, malè: fortaſſe integrum, non eliſum edidit. Sed videtur Theodorus intellexiſſe quinto menſe editum, illos autem nono: ſed non ita eſt. Imò concepit geminos poſt tres menſes vnum: tres peperit, duos perfectos tertium quinquemeſtrem: non quidem menſe quinto, ſed nono vt perfectos. Alioqui non ſuperfœtâſſet. Agnouerunt enim hunc quinquemeſtrem ex paruitate, & obſeruatione coitus cum viro intermiſſi poſt primum coitum vſque ad alterum tertio menſe poſt.

Ἑτέρα δέ τις: at hæc non eſt ſuperfœtatio. Nam tres ſimul concepit: ſed vnum ſeptimo, duos nono edidit.

Ἐκπεζώσασα: obſcura hiſtoria: aborſæ concepere: nihil noui eſt: poſtquam eiecere priorem, alterum concipere. Niſi intelligas gemellos geſtâſſe: vnum aborſas: alterum pertuliſſe ſimul cum eo quem ſuperconcepiſſent.

Ἅμα: *ſimul*: non ſimul in tempore aborſus: ſed vtrunque euenit: ἅμα hîc non dicit tempus: ſed coniunctionem euentorum, aborſus, & conceptus.

Τὸ μὲν ἐξέβαλον, quem conceperat: τὸ δ' ἔτεκον, quem ſuperfœtârat: diſtinxit inter ἐκβάλλειν, in quo eſt vis, & ἐκφέρειν, in quo eſt officium naturæ. *Eijcere*, mutuati ſumus à Latinis: vnde *vulua eiectitia*, apud Plinium in XII. cùm partus eiicitur. Theodorus *abegerunt*: & ἔτεκον, *continuerunt, protuleruntque ad partum*: multis verbis ſuperfluis non expreſſit partionem: ſed ſtetit citra per illam præpoſitionem, *ad*.

LX. ARISTOTELES.

Ταῖς δὲ πλείσταις, ἐὰν συγγένωνται κυούσαις μετὰ τὸν ὄγδοον μῆνα, περίπλεων μυξώδους τὸ παιδίον ἐξέρχεται γλισχρότητος.

Plurima ſi coëunt prægnantes poſt octauum menſem: infans prodit muccoſo lentore plenus.

CAESAR.

ALia affectio : hinc apparet vuluas octauo mense aperiri, qua de re suprà in principio quarti Capitis : atque ex hoc constat matricem adhuc trahere. Sed non dixit octauo, vt Theodorus vertit: sed μετ᾽: & nota ambitionem verborum : μυξώδεις τὸ παιδίον ἐξέρχεται γλισχρότητος: multa enim interposuit.

LXI. ARISTOTELES.

Καὶ τῶν ἐδεσμάτων δὲ τῶν προσφερομένων, περίπλεων φαίνεται πολλάκις.

Plerunque verò etiam ciborum qui matri oblati sunt, refertus exit.

CAESAR.

HOc facilius est : trahit enim & particeps est eorum quibus alitur mater: προσφερομένων, ἐδεσμάτων. Nam id verbum est ægrotorum quibus offertur cibus. Theodorus, nescio quem *gerulum* pueriliter nimis dixit.

LXII. ARISTOTELES.

Τοῖς ἁλὶ δὲ δαψιλεστέροις χρησαμένων, οὐκ ἔχοντα γίνεται τὰ παιδία ὄνυχας.

LArgiùs autem sale si vescatur, non habent vngues fœtus ipsi.

CAESAR.

LARGIOR salis vsus facit vt sine vnguibus edantur infantes: sic concinniùs vertas. Sed ratio perobscura est, nisi dicas sale liquefieri succum qui debeat in vngues concrescere. Hoc totum aduersatur naturæ salis : indurat enim : exedere igitur dicas.

CAPVT SEXTVM,

DE LACTE.

LXIII. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ γάλα τὸ γινόμενον πρότερον τῶν ἑπτὰ μηνῶν, ἄχρηστόν ἐστιν· ἀλλ᾽ ἅμα τά τε παιδία γόνιμα, καὶ τὸ γάλα χρήσιμον. τὸ δὲ πρῶτον, καὶ ἁλμυρόν, ὥσπερ τοῖς προβάτοις.

LAc quod prouenit ante septimum mensem, inutile est : sed simul & infantes maturi sunt ad nascendum, & lac vtile est. Primum autem salsum est, sicut & ouium.

CAESAR.

INTEMPESTIVE hìc de lacte agere videtur : edito nanque infante ad finem libri hoc tractandum esse quidam dicent : sed de eo prodit, tanquam de affectu prægnantium, non tanquam de ipso. Sicut & mox alterum affectum subiungit. Sed vtrique apotelesmati debebatur locus ille : vbi de nausea & aliis euentis scribebat: & sanè de lacte minùs incommodè hìc quàm de infante: nam enim eius cibum tractat. Sic paraphrastes dicat. Ante septimum mensem lac inutile : simul enim cum natalitio tempore vsus eius incipit.

Τὸ γινόμενον, quod fit, creatur, oritur, prouenit : sic expressit lac in mammillis. Nam si non apponas

apponas, etiam poſſis intelligere lac extra mamillas, & in præſenti tempore poſuit participium: vt rei tractum ſignificaret.

Γόνιμα τὸ παιδίον. Theodorus, *infans natalis eſt*: feſtiuè, id eſt aptus ad naſcendum. Sed Latini aliter ſunt locuti: natalem diem & locum, non infantem dixere. Dixit παιδίον, quoniam iam perfectus eſt etiam ſeptimo menſe vſque ad vndecimum. Theodorus addidit verbum, *incipit*, ſicut & nos in paraphraſi, non incommodè.

Τὸ δὲ πρῶτον: adiectiuum ordinis, γάλα ſcilicet: non, *primo*, vt ait Theodorus. Nam ſexto menſe lac non eſt ſalſum: ſed primum, per initia ſcilicet. Ratio ſalſedinis eſt, quia nondum percoctum eſt. Dixit καὶ ἁλμυρόν: ſcilicet præter cætera incommoda, etiam ſalſuginoſum.

Τοῖς προβάτοις, *ouibus*. Theodorus, *pecoris*: voluit dicere, *pecudis*. Nam pecoris appellatione etiam bos venit.

LXIV. ARISTOTELES.

Μάλιστα δ' ἐν ταῖς κυήσεσι τοῦ οἴνου αἰσθάνονται αἱ πλεῖσται, διαλύονταί τε γὰρ, ἐὰν πίωσι, καὶ ἀδυνατοῦσιν.

Potiſſimùm cùm grauidæ ſunt vini ſenſu afficiuntur plurimæ: diſſoluuntur enim ſi bibant & deficiuntur.

CAESAR.

NVNC alium affectum à lacte remotiſſimum ponit: commodiùs ſuprà poſuiſſet.

Αἰσθάνονται: *vinum ſentiunt*, id eſt, vini ſenſus grauis eſt. Theodorus, *vino infeſtantur*: atque etiam ebrioſi vino infeſtantur.

Διαλύονται: quoniam vis in neruis eſt: vnde etiam παράλυσις. Medici συνδέσμους copulas oſſium artuúmque vocant.

Ἀδυνατοῦσι. Theodorus, *debilitantur*, rectiſſimè: non autem eſt vini vis: quoniam earum vigor in matricem vergit, ac corpus viduatum relinquit.

CAPVT SEPTIMVM,

De Principio & fine generationis.

LXV. ARISTOTELES.

Ἀρχὴ δὲ ταῖς γυναιξὶ τοῦ τεκνοῦσθαι, καὶ τοῖς ἄρρεσι τοῦ τεκνοῦν, καὶ παῦλα ἀμφοτέροις, τοῖς μὲν, ἡ τοῦ σπέρματος πρόεσις, ταῖς δὲ, ἡ τῶν καταμηνίων. πλὴν οὔτ' ἀρχομένων γόνιμα εὐθὺς, οὔτ' ἔτι ὀλίγων γιγνομένων καὶ ἀσθενῶν. ἡλικία δὲ τῆς μὲν ἀρχῆς, εἴρηται.

Principium finiſque mulieribus viriſque prolificandi, is eſt: his ſeminis, illis menſtruorum emiſsio. Cæterùm, neque per incipientes ſtatim prolifica ſunt: & ſi generentur, quod paucis euenit, ſatis firmi ſunt. Aetas autem huius principij dicta eſt.

CÆSAR.

NVNC agit de ætate apta ad generandum: ponitque & principium & finem: ſed & hîc, non ſuo loco. Nam per initia libri ponèndum fuit: & repetet paulò infrà. Secundum igitur fuit nobis Caput hoc, atque ab ſuperioribus ſeparandum. Cogit autem orationem ſuam in gyrum: ἀρχὴ, inquit, καὶ παῦλα: id eſt ceſſatio: ſed difficillimis verbis vtitur: & quæ ſenſum non admittant. Nam quis dicat fœminam τεκνοῦσθαι, ſi mas τεκνοῖ, facit ſobolem. Ergo quod τεκνοῦται fit ſoboles. Neque ſatis eſt dicere: fœmina patitur paulùm quidem in coïtu: ſed etiam patitur, ſic vt fiat ſoboles: neque enim dicas eam ſoboleſcere, ſed matreſcere: nos vtrunque per, *prolificare*. Theodorus autem τεκνοῦσθαι, *prolem recipere*, τεκνοῦν, *prolem præbere*, feſtiuè dixit.

dixit: quoniam Ariftoteles negat fœminam, *συμβάλλειν τὸ σπέρμα πρὸς τὴν κύησιν*. Prætereà obtenebrauit quod dicebat. Nam fi eft *ἀρχὴ τοῦ τίκτειν*: quomodo non funt *γόνιμα*? intellexit *ἀρχὴν* latiufculè: non verum principium. Itaque præfcripfit addito, *εὐθὺς*: & fanè etiam aliquando euenit vt *τίκτωσι*: fed ait *ὀλίγα* effe, & *ἀσθενῆ*.

LXVI. ARISTOTELES.

Παύεται δὲ ταῖς γυναιξὶ ταῖς μὲν πλείσταις τὰ καταμήνια περὶ τετταράκοντα ἔτη· αἷς δ' ἂν ὑπερβάλλῃ τὸν χρόνον τοῦτον, διαμένει μέχρι τῶν πεντήκοντα ἐτῶν· καὶ ἤδη δέ τινες ἔτεκον πλείω δὲ χρόνον οὐδεμία.

Plurimis mulierum ceffant menftrua anno circiter quadragefimo: quod tempus quæ excedunt ys ad quinquagefimum vfque: quo etiam quædam peperere. Vltra id tempus, nulla.

CAESAR.

Finem ftatuit in mulieribus: quinquagefimum paucis: plurimis decimo breuiùs. Parens mea edidit me altero & quadragefimo.

Υ'περβάλλῃ, fcilicet ipfa menftrua: διαμένει, Theodorus *feruantur*: durum feruantur menftrua.

Η'δη: *eo tempore*: πλείω δὲ χρόνον maiore tempore, id eft vlteriore: grandior natu, nulla. Theodorus *protrahere*: malè: quid enim protrahet? tempus menftruorum? imò ne femel quidem.

LXVII. ARISTOTELES.

Οἱ δ' ἄνδρες, οἱ μὲν πλεῖστοι, γεννῶσι μέχρις ἑξήκοντα ἐτῶν. ὅταν δὲ ὑπερβάλλῃ ταῦτα, μέχρις ἑβδομήκοντα· καὶ ἤδη τινὲς γεγεννήκασιν ἑβδομήκοντα ἐτῶν ὄντες.

At virorum maxima pars generant vfque ad annum fexagefimum. Cùm hunc excefferint, ad feptuagefimum vfque. Nam feptuagenary quidam cùm effent generauere.

CAESAR.

NVNC viris præfcribit. Incepit autem à fœminis quoniam, & citiùs matres fiunt, & citiùs effe defmunt.

O'ταν δ' ὑπερβάλλῃ ταῦτα: cùm hos omnes fexaginta exceffetit: non ætate fed poteftate procreandi.

Καὶ ἤδη: pofuit pro καὶ γὰρ: & eft ratio propofitionis: dicit enim ad feptuaginta vfque perpetuare vim progenerandi: proptereà quòd iam hoc fit animaduetfum. Apud Plinium & alios reperies, Mafaniffam regem Numidiæ poft octogefimum fextum annum genetâffe filium Methymathnum nomine. Item Cenforium Catonem poft octogefimum è Salonij clientis fui filia filium fufcepiffe: ex quo Saloniani Catones, à quibus Cato, qui fibi Vticæ mortem confciuit, ducebat originem. Multos nos feptuagenatios fieri patres vidimus.

CAPVT OCTAVVM,

Communes coniunctionum affectus.

LXVIII. ARISTOTELES.

Συμβαίνει δὲ πολλοῖς καὶ πολλαῖς γυναιξὶ καὶ ἀνδράσι μετ' ἀλλήλων μὲν συνεζευγμένοις, μὴ δύνασθαι τεκνοποιεῖσθαι, διαζευχθεῖσι δέ.

Euenit multis tam mulieribus quàm viris inter fe coniunctis non poffe liberos procreare, disiunctis poffe.

CAESAR.

CAESAR.

NVnc inuestigat proportionem naturæ mutuo in sexu respondentem: & ponet differentias per priuationem, vt hic: non posse: per sexum, vt mox: mares aliis, aliis fœminas: ab ætate, tam per priuationem, quàm per sexum. Posteà rationes & affectiones, ac curas narrat quasdam. Ratio autem est ab habitudine. Neque enim concurrunt: sed alter celerior, alter tardior: hoc enim tractat in Decimo huius operis: vt mulier alacris atque intenta: vir subtristior, & multa alia similia.

Πολλοῖς καὶ πολλαῖς: vt Demosthenes: τοῖς θεοῖς πᾶσι καὶ πάσαις, & prius reddidit posteriori, & priori posterius: πολλοῖς καὶ πολλαῖς γυναιξὶ καὶ ἀνδράσι.

Διαζευχθεῖσι δέ: τὸ δὲ, Atticæ breuitatis pro ἀλλά: expressimus iterato verbo sine negatione. Theodorus addidit, *si se iunxere cum aliis*: συνεζευγμένοις autem dixit in præsenti, vt tractum coniugij intelligamus: διαζευχθεῖσι verò, *disiugatis*, in præterito omisso priore coniugio.

LXIX. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ αὐτὸ συμβαίνει καὶ περὶ ἀῤῥενογονίας καὶ θηλυγονίας. ἔνιοι γὰρ καὶ γυναῖκές εἰσι καὶ ἄνδρες, οἱ μετ' ἀλλήλων μένοντες, θηλυγόνοι εἰσὶν, ἢ ἀῤῥενογόνοι· διαζευγμένοι δὲ, γίνονται τοὐναντίον.

Hoc idem euenit & procreandis masculis fœmellisue. Interdum enim sunt & mulieres & viri, qui simul manentes fœmellas, aut masculos generant. Soluto matrimonio contrà euadunt.

CAESAR.

A Sexu: μετ' ἀλλήλων μένοντες. Theodorus, *quandiu cum eisdem coniunguntur*: non malè: sed non expressit ἀλλήλων.

E'νιοι: aduerbium pro nomine ἔνιοι: vt vtrique sexui responderet sine solœcismo, aut schemate: sed tamen posteà dixit μένοντες: & inclusit etiam per Syllepsim τὰς γυναῖκας, & pudenter locutus est μένοντες.

Γίνονται τοὐναντίον, concordant contrarium, id est mutantur.

LXX. ARISTOTELES.

Καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν δὲ μεταβάλλουσι· νέοι μὲν γὰρ ὄντες μετ' ἀλλήλων, θήλεα γεννῶσι· πρεσβύτεροι δὲ, ἄῤῥενα· τοῖς δὲ καὶ ἐπὶ τούτων συμβαίνει τοὐναντίον.

Secundùm ætatem quoque mutantur: iuuenes cùm sunt iuncti, fœmellas generant: seniores, masculos: aliis contrà euenit.

CAESAR.

AB ætate: & ratio est, quoniam dilutiore & molliore sunt iuuentute: igitur acuitur succus prouectiore calore.

Μετ' ἀλλήλων, inter se iuncti.

LXXI. ARISTOTELES.

Καὶ ἐπὶ τῆς γενέσεως δὲ ὅλως τὸ αὐτό· νέοις μὲν οὔσι, οὐ γίνεται, πρεσβυτέροις δέ. οἱ δὲ, τὸ πρῶτον, ὕστερον δὲ γεννῶσιν οὐδέν.

Atque in totum quod pertinet ad generandum, idem fit, vt iuuenes non: senes generent: alij primùm: post non procreent.

CAESAR.

SVprà de specie generationis. Nunc de toto: & ratio est abundantia nimia seminis, aut defectus, aut mala qualitas.

LXXII.

LXXII. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ καὶ τῶν γυναικῶν τινες, αἳ μόλις μὲν συλλαμβάνουσιν, ἐὰν δὲ συλλάβωσιν, ἐκφέρουσιν· αἱ δὲ, τοὐναντίον, συλλαμβάνουσι μὲν ῥᾳδίως, οὐ δύνανται δ᾽ ἐκφέρειν.

Sunt etiam mulieres qua vix concipiunt. At si concipiant perlatum pariant. Aliæ contrà facilè concipiunt, sed perferre nequeunt.

CAESAR.

SVPRA de coniunctionis affectionibus. Nunc de altera tantùm parte. Ratio est. Quæ vix concipiunt & benè perferunt, sunt, quarum matrix contumacior. Itaque si semel exceperit atque continuerit, eadem contumacia perseuerat: contrà matrix, quæ faciliùs se constringit, faciliùs etiam aperitur.

Ἐκφέρειν, verbum est prægnans atque inimirabile nobis: *efferre* enim aliud est. Theodotum etiam vexauit: primò dixit, *perficiunt atque edunt:* posteà dixit, *seruare:* infeliciter, & *perferre* potiùs, quam *perficere*, debuit. Neque enim ipsæ faciunt fœtum, sed ferunt.

LXXIII. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ καὶ ἄνδρες θηλυγόνοι, καὶ γυναῖκες ἀρρενογόνοι· οἷον καὶ κατὰ τὸ Ἡρακλέους μυθολογεῖται, ὃς ἐν δύο καὶ ἑβδομήκοντα τέκνοις θυγατέρα μίαν ἐγέννησεν.

Sunt verò & viri qui fœmellas generent, fœminæ qua mares. Sicut & de Hercule fabulis proditum est, qui in duobus & septuaginta liberis, filiam vnam genuit.

CAESAR.

EST alia historia à superiori. Nam ibi coniuncti qoidam fœmellas & masculos generabant: disiuncti atque aliis copulari contrà. Hi semper tales fuit: & addidit, mirum, in narratione. Nanque verosimilius fœmellas à fœmina, mares à maribus procreari: sed quare mares, aut fœminæ generentur, copiosè & doctè, vt semper disputatum est à Philosopho in quarti principio de *Generatione animalium*. Distorsit verò orationem. Nam cùm dixisset mares esse θηλυγόνους, exemplum contrarium apposuit de Hercule. Nam is fuit ἀρρενογόνος. Itaque τὸ οἷον, non refert rem eodem modo, sed contrario. Hercules autem septuaginta liberorum pater fuisse traditur. Higinus tamen viginti quatuor tantùm refert: inter quos duodecim ex duodecim filiabus Thespij Theutrantis filij numerantur: quanuis alij quinquaginta ex totidem virginibus quas vna nocte mulieres fecit, dicant.

Κατὰ Ἡρακλέους, philosophicè locutus est. Nam oratores aliter: κατ᾽ Ἀνδρονίκου contra: sed κατ᾽ de, vnde κατηγορήματα. Theodotus addidit, *tantummodo*.

LXXIV. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ μὴ δυνάμεναι συλλαμβάνειν, ἐὰν ἢ διὰ θεραπείαν συλλάβωσιν, ἢ δι᾽ ἄλλην τινὰ σύμπτωσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θηλυτοκοῦσι μᾶλλον, ἢ ἀρρενοτοκοῦσι.

Quæ concipere nequeunt, si qua cura adhibita, aut quo alio casu concipiant, ferè fœmellam pariunt potiùs, quàm marem.

CAESAR.

AB euentu ad euentum ducit orationem: pariunt autem imperfectiora: quoniam naturæ leges extortæ sunt. Neque enim ars æquatur naturæ, aut æquat.

Διὰ θεραπείαν ἢ διὰ σύμπτωσιν: effectum, curæ & casus intelligit: sed putà calefactionem, aut exiccationem. Sed curam consultò, casum fortuitò.

LXXV. ARISTOTELES.

Πολλοῖς δὲ συμβαίνει καὶ τῶν ἀνδρῶν, δυναμένοις γεννᾶν, ὕστερον μὴ δύνασθαι, καὶ πάλιν καθίστασθαι εἰς τὸ αὐτό.

Plerisque quoque viris euenit, cùm possent procreare, posteà vt ne possent: atque iterum vt restituerentur ad idipsum.

C AE S A R.

MVtationem suprà in contrarium posuit. Nunc etiam contrarij in statum pristinum. Καθίστασθαι, *constitui, restitui.* Theodorus, *facultatem recipiant generandi*, τὸ αὐτὸ γεννᾶν.

CAPVT NONVM,

De similitudine fœtuum cum parentibus, & inter se.

LXXVI. ARISTOTELES.

Γίνονται δὲ καὶ ἐξ ἀναπήρων ἀνάπηροι· οἷον ἐκ χωλῶν χωλοί, καὶ τυφλῶν τυφλοί, καὶ ὅλως τὰ παρὰ φύσιν ἐοικότες πολλάκις, καὶ σημεῖα ἔχοντες συγγενῆ, οἷον φύματα καὶ οὐλάς.

GEnerantur etiam ex mancis manci, vt claudi ex claudis, ex cæcis cæci. In summa sæpe etiam similes ijs quoque rebus, quæ præter naturam sunt, & notis cognatis insignes: qualia sunt tubera & cicatrices.

C AE S A R.

NVNC ponit affectus generationum: de quibus alio instituto alibi quoque scribit. Nam in octauodecimo Capite primi libri de *Generatione animalium*, vbi negat semen à toto corpore decidi, capit pro argumento: quoniam manci ex mancis, & manci ex integris, & integri ex mancis procreantur. Priùs igitur de similitudine fœtuum cum parentibus: posteriùs fœtuum inter se. Sic enim rectè procedit eùm comparat priùs effectum cum caussis, quàm effectus inter se. Similitudinem autem accipere & à substantia: cùm dixit, mancos è mancis: & à quantitate sequente illam, & à qualitatibus tam naturalibus, quàm præter naturam, vt de cicatrice narrabit.

Ἀνάπηροι, Theodorus *læsi*: non explet significationem: *manci* nos diximus sed neque omnino explet: à manibus enim manci sunt: potiùs mutilati membris, defectuosi.

Ὅλως Theodorus, *denique* rectissimè: significat, *in summa*. Idem φύματα, *verrucas*, & οὐλάς *næuos*: propterea quòd erant συγγενῆ. Nam tubera non possunt esse longæua in cognationibus neque cicatrices, sed verrucæ, cuiusmodi habemus nos è patre sub oculo læuo. Celsus videtur pro eadem re accipere: eùm dixit: *vbi ætas paulùm processit, struma, verrucarum quædam genera dolentia, & plura alia tubercula oriuntur.* Quo factum est vt *tubera* dixerimus nos, quanquis *verrucas*, vt Theodorus, etiam laudemus. Certe eas φύματα Hippocrates vocat. Οὐλὴ propriè non est næuus: quanquam neque cicatricem hic rectè sonare putem: nisi cicatricem accipiamus pro quacunque macula & ἡ οὐλὴ συμπεφυκυῖα, quæ verè næuus dici potest. Theodorus quoque transtulit huc illa τῶν τοιούτων τι, aut potiùs repetiit frustra.

LXXVII. ARISTOTELES.

Ἤδη δὲ ἀπέδωκε τῶν τοιούτων τι καὶ διὰ τριῶν· οἷον, ἔχοντός τινος στίγμα ἐν τῷ βραχίονι, ὁ μὲν υἱὸς οὐκ ἐγένετο, ὁ δὲ υἱιδοῦς, ἔχων ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ συγκεχυμένον μέλαν.

IAm verò tale quiddam repræsentatum est etiam tertia generatione. Cùm enim haberet quidam in brachio punctum, eius filius non habuit: sed nepos eodem in loco atrum confusum.

C Æ S A R.

COnfirmat historia propositionem: atque auget sententiam cùm dicit: non solùm succedere seriatim, sed etiam intermissa repræsentari.

Ἀπέδωκε *reddidit*, id est redditum est, relatum, restitutum: sic mox ἀποδίδωσι καὶ διὰ πλειόνων. Διὰ τριῶν. τὸ, διὰ, tenorem continuatæ naturæ dicit: ὁ μὲν υἱὸς οὐκ ἐγένετο, scilicet ἔχων μέλαν στίγμα: confusum, οὐχ ὡρισμένον.

LXXVIII. ARISTOTELES.

Ὀλίγα μὲν οὖν γίνεται τὰ τοιαῦτα· τὰ δὲ πλεῖστα οὐ γίνεται, ἀλλὰ ὁλόκληρα ἐκ κολοβῶν, καὶ οὐδὲν ἀποτέτακται τύπον.

Pauca autem ad hunc modum fiunt: haud enim ferè eueniunt: sed integra è mancis: & nihil horum certo ordine statutum est.

CÆSAR.

NVnc præscribit leges: aitque rarò euenire. Nec vlla constitutione firma esse, sed variare.

Ὁλόκληρα: quæ suam totius vniuersitatem sortita sunt.

Οὐδὲν ἀποτέτακται. Theodorus inuertit hîc omnia: τὰ δὲ πλεῖστα οὐ γίνεται: *& sæpissimè ita agitur*: imo non agitur, sed ὀλίγα γίνεται: suo autem more, etiam verbo, *agitur* abusus est.

LXXIX. ARISTOTELES.

Καὶ ἐοικότες δὲ τοῖς γεννήσασιν, ἢ τοῖς ἄνωθεν γονεῦσιν, ὁτὲ δὲ οὐδὲν οὐδενί. ἀποδίδωσι δὲ καὶ διὰ πλειόνων γενῶν, οἷον ἐν Σικελίᾳ ἡ τῷ Αἰθίοπι μοιχευθεῖσα. ἡ μὲν γὰρ θυγάτηρ, ἐγένετο οὐκ αἰθίοψ, τὸ δὲ ἐκ ταύτης.

Similes quoque vel parentibus, vel etiam auis: interdum autem nullis quicquam. Referuntur autem etiam per multas generationes. Quemadmodum eius quæ in Sicilia cum Aethiope concubuerat, filia non fuit nigra, sed huius natus.

CAESAR.

ALIA historia repetit, & τὸ διὰ γενῶν, dicit διὰ πλειόνων. Sic etiam in primo de *Cœlo*, vocat πάντα τὰ τρία.

Τοῖς γεννήσασιν ἢ τοῖς ἄνωθεν γονεῦσιν: festiua oratio, aut parentibus proximè, aut superioribus. Theodorus eùm dixit, *auis*, addidit, *maioribus*.

Οὐδὲν οὐδενί. τὸ, οὐδενὶ, vtrunque excludit: τὸ, οὐδὲν, totam similitudinem. Theodorus omisit, τὸ, οὐδενί, malè.

Γενῶν: *prosapiam*, Theodorus verbo vetusto & bono rectè interpretatus est.

Οἷον ἐν Σικελίᾳ. Durus sermo. Nam is rectus nullum verbum habet: sed & in primo de *Generatione animalium*, Cap. octauo decimo, ait non in Sicilia, sed in Helide factum: οἷον, ait, καὶ ἐν Ἤλιδι ἡ τῷ Αἰθίοπι συγγενομένη, οὐ γὰρ ἡ θυγάτηρ ἐγένετο ἀλλ' ἐκ ταύτης αἰθίοψ. Nisi Achelous subterraneo cursu detulit ex Helide historiam in Siciliam.

Οὐκ αἰθίοψ: nunc non gentem significat sed colorem: vnde etiam gens ipsa dicta, αἰθόμενος τὴν ὄψιν.

Τὸ δ' ἐκ ταύτης: mas: sic enim alibi: ἀλλ' ὁ ἐκ ταύτης, vt mas marem potiùs repræsentârit. Theodorus luxuriatus est, *in auum Aethiopem regenerauit*: & verbo, *regenerauit*, abusus est.

LXXX. ARISTOTELES.

Καὶ ὡς μὲν ἐπιτοπολὺ τὰ θήλεα ἔοικε τῇ μητρὶ μᾶλλον, τὰ δ' ἄρρενα τῷ πατρί. γίνεται δὲ καὶ τοὐναντίον, τὰ μὲν θήλεα τῷ πατρί, τὰ δ' ἄρρενα τῇ μητρί.

Ferè autem fœmellæ matri potiùs, mares patri sunt similes. At etiam contrà euenit: vt patrem fœmellæ, masculi matrem referant.

CÆSAR.

QVasi caussa est, quare nepos auum, potius quàm filia patrem repræsentârit: ratio autem, quia propior est materia, & τὰ σύμβολα.

Postquam dixit τοὐναντίον: græcissatus est: additis quasi commentariis rei abstrusæ.

LXXXI. ARISTOTELES.

Καὶ κατὰ μέρη δὲ γίνονται ἐοικότα ἄλλα μέρη ἑκατέροις.

Partibus quoque aliis, atque aliis vtrosque repræsentant.

C AE S A R.

NIMIRVM ſi vtrinque materia eſt in vnum confuſa, etiam ſimilitudines vtrinque ſint. Premit autem locus hic valde Ariſtotelem negantem à matre ſemen, in fœtus ingredi conſtitutionem: ſi enim nihil adfert formæ, ſed materiam tantùm, materia obedict ſemper formæ. Ergo ſemper patri ſimilis erit.

Ἄλλα μέρη ἑκατέρων, id eſt, ἄλλα ἑτέρω, ἄλλα ἑτέρας ἑκάς: & eſt expoſitio τοῦ κατὰ μέρη: ſcilicet κατ' ἄλλα τοῦ δὲ: καὶ ἄλλα τῇ δέ.

LXXXII. ARISTOTELES.

Τὰ δ' ἕβδομα ἤδη μὲν ἐγένετο καὶ οὐκ ἐοικότα ἀλλήλοις, τὰ δὲ πλεῖστα καὶ ὡς ἐπιτοπολὺ ἐοικότα· ἐπεὶ μετὰ τὸν τόκον τῆς ἑβδομαίας συγγινομένη καὶ συλλαβοῦσα, ἔτεκε τὸ ὕστερον τῷ προτέρῳ ἐοικὸς, ὥσπερ δίδυμον.

Olim etiam gemelli nati ſunt inter ſe diſsimiles. Quanquam plurimi ac ferè ſimiles ſunt. Nam cùm peperiſſet quædam, ſeptimóque poſt die & coiſſet & concepiſſet: peperit poſteriorem priori ſimilem, quaſi gemellum.

C AE S A R.

ALTERA Capitis pars: de comparatione fœtuum inter ſe: gemellos ſimiles eſſe ferè: & probat à minori. Nā ſi anno poſt natus maiuſculo fratri adeò fuit ſimilis quaſi ſi eſſet geminus, multo faciliùs qui vno concepti ſunt concubitu ſimiles ſint. Quippe vna materia: vnóque naturæ opere, non tempore, aut alio diſtractæ caſu.

Πλεῖστα καὶ ὡς ἐπιτοπολὺ: quid? plúſne eſt, ὡς ἐπιτοπολὺ, quàm πλεῖστα? Sic Theodorus, *plurimi magna ex parte*: imò & plurimi, & ſæpiſſimè.

Ἑβδομαίας: quaſi è reliquiis ſuperioris: quaſi verò non etiam biennio poſt nati, & triennio non æquent formam ſeniorum fratrum. Vidimus enim nos quinquennio minorem, adeò retuliſſe maiorem natu, vt alterutro abſente, etiam parentes interdum vter eſſet præſens ignorarent. Illa verò verba συγγινομένη καὶ συλλαβοῦσα, otioſa copia ſunt.

Τὸ ὕστερον τῷ προτέρῳ: Atticiſmus, vt Virgilius, *ſéque nouo veterum deceptum errore locorum.*

LXXXIII. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ καὶ γυναῖκες ἐοικότα αὑταῖς γεννῶσαι, αἱ δὲ, τῷ ἀνδρὶ, ὥσπερ ἡ ἐν Φαρσάλῳ ἵππος ἡ Δικαία καλουμένη.

Svnt etiam mulieres quæ ſibi, aliæ quæ patri ſimiles generent. Qualis in Pharſalia equa, quæ Iuſta *nominabatur.*

C AE S A R.

REPETIT priorem partem ſimilitudinis fœtuum cum parentibus. Aitque certa lege diſpoſitam naturam quarundam, non varia. Ponit exemplum equæ pro altera parte quæ patri ſimilem fecit. Iccirco Iuſtæ cognomen acceperat equa: propterea quòd quaſi redderet patri ſobolem quam de eo accepiſſet. Debile ſanè exemplum: cùm paſſim in brutis id contingat. At in muliere id quoque ſæpiſſimè fieri quotidianis exemplis patet. Quinimo & in adulteris mirum: vt in Iulia Auguſti quæ Agrippæ marito natos ſimiles edebat: cùm alieni & nothi tamen putarentur: quam ſuſpicionem lepido tamen tegebat cauillo: *ſe non tollere niſi naui plena vectorem*, dicens.

Theodorus addidit de ſuo illa. *Natura ratione*: neſcio quo conſilio: omnia enim naturæ ratione fiunt naturalia: & ἀνδρὶ, *marito*, dixit, malè. Non enim omnes ſunt mariti. Videretur ergo Philoſophus aſtringere naturam legibus ciuilibus, vt extra matrimonium filij non naſcerentur. At addidit ipſe *natura ratione*.

CAPVT

CAPVT DECIMVM,

De Appulsu seminis, eiúsque concretione: de secundis: de situ fœtus in vtero: de eius exitu: de eius excrementis: de vmbilico & venis.

LXXXIV. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ τῇ τοῦ σπέρματος ἐξόδῳ πρῶτον μὲν ἡγεῖται πνεῦμα· δηλοῖ δὲ ἡ ἔξοδος, ὅτι γίνεται ὑπὸ πνεύματος· οὐδὲν γὰρ ῥιπτεῖται πόῤῥω ἄνευ βίας πνευματικῆς.

IN seminis exitu, primùm spiritus antecedit: ostendit autem exitus ipse quòd fiat à spiritu. Nihil enim procul iacitur sine vi spirituali.

CAESAR.

REDIT nunc ad caussas & ptimordia infantis in vtero: agitque de concretione: de secundis: quomodo trahat alimentum: de situ eius in vteto: de exitus modo: de excrementis: de vmbilico ac venis. Quare vnico Capite hæc coniunximus, non vt Theodotus duobus. Dixit igitur exire semen spiritus impulsu: & probat propterea quòd nihil porrò iacitur nisi spiritus vi. Sed sanè & probatio ipsa eget perscrutatione & probandi modo. Vtrunque igitur videamus: sic enim probat. Antecedit spiritus semen. Ergo semen à spiritu impellitur. Impellitur enim quod antecedit, vt potiùs spiritus à semine impelli videatur: voluit dicere & antecedere & concitari, & sequi. Effetuescit enim in vasis obuolutis testibus semen: id quod vidimus: mouentur enim testes ipsi excitati à spiritu qui mouetur. Itaque etiam sine coïtu interdum exit. Quod autem à spiritu expellatur manifestum ex eo fit, quòd ascendit. Inferiot enim est ἀναδίπλωσις illa, quàm tubulus veterri. Nam vi musculotum non exprimitur. Neque enim vasa illa motum eiusmodi habent. Hoc ita sit solutum. An verò omne quod iacitur, vi spiritus iacitur, in quinto *Physicorum* exactè disputatum est. Cùm enim Philosophus diceret omne motum tangi à mouẽte: dubitatum est de sagitta & lapide. Quam disputationem quoque cùm in *vicesima octaua exercitatione ad Cardanum*, diligenter executi simus, hîc non repetemus. Putamus enim ibi à nobis studiosis hac in tam difficili quæstione satisfactum.

Dixit πρῶτον: quia non satis est ἡγεῖται: sed etiam aliquanto ante.

Δηλοῖ δὲ ἡ ἔξοδος: ipse sibi exitus indicio est, ὅτι γίνεται, scilicet exitus fit à spiritu. Theodorus malè distorsit: agi de semine non de exitu dixit: & dixit *cum spiritu*, non *à spiritu*. At præpositio, *cum*, potest dicere concitatum, non etiam effectionem. Nam etiam spiritus exit cum semine: ἀλλ' οὐχ ὑπ' αὐτοῦ: & malè concinnauit ipso exitu cum spiritu: in sexto casu omnia: at Philosophus in recto ἔξοδος.

Dixit πόῤῥω, id est ab eo vnde iacitur. Ne intelligeremus casum potiùs, quàm iactum. Nam quiuis iactus, & quantumuis etiam minimus eodem fit modo quo maximus. Quod si minimus eget, vt ipse vult, spiritu: quanto magis ὁ πόῤῥω. Iccirco addidit βίας: non solùm ὑπὸ πνεύματος, sed etiam ὑπὸ βίας.

LXXXV. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ λάβηται τὸ σπέρμα ἡ ὑστέρα καὶ ἐγχρονισθῇ, ὑμὴν περιίσταται. φαίνεται γὰρ, ὅταν πρὶν διαρθρωθῆναι ἐξέλθῃ, οἷον ᾠὸν ἐν ὑμένι περιεχόμενον, ἀφαιρεθέντος τοῦ ὀστράκου· ὁ δὲ ὑμὴν, φλεβῶν μεστός.

EXceptum ab vtero semen, vbi immoratum fuerit, membrana obducitur. Si enim prius exeat, quàm dearticuletur, videtur quasi ouum membrana obtectum, cui putamen detractum sit. Membrana autem illa venarum plena est.

C AE S A R.

NVNC primùm ſeminis transformationem tractat: membranæ creationem & venarum: hoc etiam ab Hippocrate narratum eſt. Sed peſſima adducta ratio : à calore matricis membranam illam fieri: ſicut cruſtam in fumo & in Sole: imò verò à vi formatiua fit: nempe etiam venæ intertextæ ſunt.

Λάβηται τὸ πρόσιμα : lege, τὸ σπέρμα. Theodorus *inſinuatum* rectè : ſed non expreſſit vim verbi Philoſophi : qui vbique dicit ſemen in veſtibulum iactum, trahi à matrice. Ergo hîc quoque id dicit, excipi & trahi, non autem à ſeipſo inſinuatum.

Καὶ ἐγχρονισθῇ: *diu permanſerit* Theodorus, non benè : ἐγχρονίζειν non eſt diu permanere:ſed ἐν χρόνῳ aliquantiſper : purà diem integrum : vult dicere μὴ εὐθὺς ἐξέλθῃ.

Διαρθρωθῆναι, *diſcernatur*. Thoodorus, minùs apte:nam diſcretum ipſum eſt ab aliis rebus quæ ipſum attingunt : ſed in artus ac partes digeratur.

Περιεχόμενον. Theodorus, *contectum* : malè:nam & teſtudo contecta eſt, tamen non περιέχεται, & ſecutus eſt Græciſmum infeliciter: ἐν ὑμένι περιεχόμενον. Nam præpoſitio illa indiguit interpretatione : quippe nauta in ſcalmo eſt, at non περιέχεται : adhuc detracto ſemiſſe putaminis, ouum in putamine eſt : at non περιέχεται : iccircò ſic locutus eſt Philoſophus. Theodorus autem cùm dixit, *in ſua membrana*, non expreſſit abſolutiùs modum τοῦ ἐν ᾧ εἶναι.

Ἀφαιρεθέντος τοῦ ὀστράκου:nõ quod aliter ſit cùm habet putamen, atque aliter cùm ipſum habet: ſed dicere voluit, ſemen non habere, τὸ ὄστρακον.

Μεστός. Theodorus *referta* malè : neque enim farcta eſt venis, ſed intertexta:refertum enim eſt à farcio. Nemo dicat caput noſtrum eſſe farctum venis, neque membranam : ſed venas refertas ſanguine rectè. Intereſt vacui refertum eſſe, intereſt pleni, farcire.

LXXXVI. ARISTOTELES.

Πάντα δὲ καὶ πλωτὰ, καὶ πεζὰ, καὶ πτηνὰ, ἄν τε ζωοτοκεῖται ἢ ᾠοτοκεῖται, ὁμοίως γίνεται· πλὴν τὸν ὀμφαλὸν τὰ μὲν πρὸς τὴν ὑστέραν ἔχει τὰ ζωοτοκούμενα· τὰ δὲ, πρὸς τὸ ᾠὸν τὰ δὲ, ἀμφοτέρως, οἷον ἐπὶ γένους τινὸς ἰχθύων. καὶ τὰ μὲν περιέχουσιν ὑμένες, τὰ δὲ, χορίῳ περιέχονται· καὶ πρῶτον μὲν τῷ ἐσχάτῳ χορίῳ ἐντὸς γίνεται τὸ ζῶον· εἶθ' ὑμὴν περὶ τοῦτον ἄλλος, τὸ μὲν πλεῖστον προσπεφυκὼς τῇ μήτρᾳ, τῇ δ' ἀφεστὼς καὶ ὕδωρ ἔχων. μεταξὺ δὲ ἡ ὑγρότης ὑδατώδης, καὶ ἰχωροειδὴς ἢ αἱματώδης, ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν γυναικῶν πρόφορος.

OMnia animalia, tã natatilia, quàm quæ humo ſola, aut volatu mouentur, quæq́; animalis, quæq́; oui principiis promouerunt, ſimili modo generantur. Niſi quod, quæ animalis forma eduntur appoſitum vteris habent vmbilicum : illa autem ad ouum: alia autem vtroq́; modo, veluti in piſcium quodam genere. Et in aliquibus membrana quaſi quædam obtinent, in aliis autem, ambiuntur ſecundis. Ac primùm quidem intra intimas ſecundas generatur animal. Deinde circum has membrana altera, cuius maxima pars hæret matrici : parte cætera abſiſtens & aquam continens. Inter eas autem humor aquoſus, ſanioſus, cruentus, quæ à mulieribus, primitiæ *appellantur.*

C Æ S A R.

PONIT nunc communem proportionem generationis animalium : & ponit differentiam ab vmbilico, & à membranis vel ſecundis. Agnoſcit autem duas ſecundas : vnam intimam, in qua fœtus, alteram in qua illa : hæc exterior plurima ſui parte hæret matrici : reliqua parte ſeiuncta eſt, vt aquoſum humorem contineat. Is eſt humor quem dicebar in matibus atriorem, in fœmellis cruentum. Fœminæ Aquitanicæ, *aquas*, vocant. Galenus verò tres agnoſcit membranas. Nam in ea laxitate vnam notauit oblongam quam vocat ἀλλαντοειδῆ. Aliæ duæ, χορίον propior matrici quæ & ſecundina à nobis dicitur : alia qua fœtus obuoluitur quia tenuis, & delicata ἄμνιος appellatur.

Ὠοτοκεῖται, paſſiuè Philoſophus poſuit, mirè admodum: nos ſimpliciter, *quæq́; animal, quæq́; ouum pariunt*, poteramus dicere : ſed neceſſariò quid addendum erat. Theodorus *formam* : nos principia.

Τὰ

Τὰ δὲ πρὸς τῷ ᾠῷ: oui scilicet membranæ: vt suprà dixit. Quoniam ouum extrà vterum iam est.

Τὰ μὲν περιέχουσι οἷον ὑμένες: passiuè cum verbo actiuo: & mox τὰ δὲ περιέχονται: cum verbo passiuo. Dixit οἷον, quoniam non funguntur membranarum officio tantùm, sed etiam matricis illæ ouorum membranæ.

Τὰ δ' ἀμφότερα. Intelligit τὰ σελάχη. Quoniam adhuc oua intus sunt: non nominauit autem, sed communi voce notauit cùm dixit ἐπὶ γένους: quoniam non omnia σελάχη intrà se excludunt: non enim rana.

Πρῶτον μὲν τὸ ἔσχατον: allusio est per contraria: primum in vltimo: dixit primum quoniam nobilissima est pars propter quam cætera fiunt. Neque significat tempus: nam membrana exterior prima fit, vt diximus. Dixit ἔσχατον: quoniam remotior est ab oculis: & appellauit hoc χορίον: alteram autem membranam nomine communiore.

Ἡ ἐχόμενα. Τὸ, ἡ, declarat τὸ ὕδωρ: & posuit tria, ὑδατώδης, ἰχωροειδής, αἱματώδης. Ἐπεὶ ἐγγύης enim est. Theodorus omisit ἰχωροειδής.

Πρόφορος: quoniam primum omnium exit: irrumpítque magno impetu: *proliferum* Theodorus rectè: nos *primitias*: hoc enim est προφορά: atque inde duxere mulieres appellationem à donarijs.

LXXXVII. ARISTOTELES.

Αὐξάνεται τὰ ζῷα πάντα, ὅσα ἔχει ὀμφαλόν, διὰ τοῦ ὀμφαλοῦ.

Crescunt omnia animalia per vmbilicum: quæ scilicet vmbilicum habent.

CÆSAR.

ENARRATIS partibus, earum officia explicat. Hæc igitur pars non fuit à superioribus separanda, vt fecit Theodorus.

Αὐξάνεται: posuit quod sequitur pro eo quod præcedit: voluit dicere aluntur, alimentum capiunt. Dixit autem quibus est vmbilicus: ergo etiam sunt quæ carent vmbilico: scilicet quæ è vermiculo fiunt: totus enim, totum fit.

LXXXVIII. ARISTOTELES.

Ὁ δ' ὀμφαλός, ὅσα μὲν κοτυληδόνας ἔχει, πρὸς τῇ κοτυληδόνι προσπέφυκεν· ὅσα δὲ λείαν ἔχει τὴν ὑστέραν, πρὸς τῇ ὑστέρᾳ ἐπὶ φλεβός.

Is vbi acceptabula sunt, ad situm illis est: at si leues sunt matrices ipsis super venam aptus est.

CAESAR.

PONIT differentiam matricum, & situs vmbilici: scilicet proportionem venæ ad acceptabula: & nota κοτυληδόνας: & mox τῇ κοτυληδόνι: quoniam vnus vmbilicus vni hæret: & si plures sint, suo quisque acceptabulo.

Προσπέφυκεν: non satis est dicere *adhæret*, vt Theodorus: sed affixum ad situm tanquam hirudo.

Ἐπὶ φλεβός. Non solùm πρὸς τῇ ὑστέρᾳ: sed etiam ἐπὶ φλεβός. Itaque *venam subiectam* dixit Theodorus: sed non expressit coaptionem vmbilici cum vena.

LXXXIX. ARISTOTELES.

Σχῆμα δὲ ἔχει ἐν τῇ ὑστέρᾳ, τὰ μὲν τετράποδα, πάντα ἐκτεταμένα· καὶ τὰ ἄποδα, πλάγια, οἷον ἰχθύς· τὰ δὲ δίποδα, συγκεκαμμένα, οἷον ὄρνις καὶ ἄνθρωπος, συγκεκαμμένος· καὶ ῥῖνα μὲν μεταξὺ τῶν γονάτων ἔχουσιν, ὀφθαλμοὺς δ' ἐπὶ τοῖς γόνασιν, ὦτα δὲ ἐκτός.

Situs in vtero quadrupedum omnium extensus est. Eorum quæ pedibus carent obliquus, vt piscium: bepedum contractus, vt auis & hominis. Nares inter genua habent, oculos super genibus, aures extra.

CÆSAR.

SITVS declarat differentias. Et non ponit rationem: quæ tamen vna omnium eſt, vt quàm minimum loci occupent: itaque ſecundùm plicaturas natura inſtituit. Quadrupedes neceſſariò extenſæ cubant. Quoniam plicaturæ pedum ſubiectæ ſunt: piſces curui: vt ſint in ouo orbiculares. Quæ eſt cauſſa: vt etſi dorſo elato, ventre imo ſunt, ita vt vtrinque partes æquales eſſe debere viderentur: tamen differant: dextera enim planior eſt: & in ouo curuantur in ſiniſtram qui lati nō ſunt: lati autem in ventrem. Sic & homo plicatur contractione. Quoniam cubitos in femora recondit: brachia ſecundùm coxas: crura ſub coxis: oculos ad genua. Eadem eſt auium proportio.

Σχῆμα *figuram*: *ſitum* Theodorus optimè. Nos quoque: ſitus enim eſt poſitio partium in loco.

Differt πλάγιον ἀπὸ συγκεκαμμένου: propter τὸ ὑπό. Nam omne καμφθὲν πλάγιον eſt. At Theodorus πλάγιον *obliquum* dixit: rectè: ſed multa ſunt obliqua quæ curua vno tenore non ſunt: ſed multiplici curuitate, vt ſerpens cùm repit. At συγκεκαμμένον, vt aptè verteret multum laborauit, *inflexus*, *contractúſque*, quoniam κάμπτειν eſt *flectere*. Συγκεκυφώς etiam poſſis: & fortaſſe ſignificatiùs.

Ὦτα δ' ἐκτός: quoniam genua inter ſe hærent: vt, quemadmodum diximus, minimum capiant loci.

XC ARISTOTELES.

Ἔχει δ' ὁμοίως πάντα τὰ ζῷα τὴν κεφαλὴν ἄνω τὸ πρῶτον αὐξανόμενα, καὶ πρὸς τὴν ἔξοδον ὁρμῶντα, κάτω περιάγεται. καὶ ἡ γένεσις ἐστὶν ἡ κατὰ φύσιν, πᾶσιν ἐπὶ κεφαλήν· συγκεκαμμένα δὲ καὶ ἐπὶ πόδας γίνεται παρὰ φύσιν.

Similiter etiam omnia animalia caput primùm supernè habent. Aucta autem & exiturientia deorſum obuertuntur. Natura enim ſuaptè omnia in caput exeunt: obliqua autem, aut in pedes præter naturam.

CÆSAR.

NVNC ponit in quo conueniant: vnum modum narrat naturalem prodeundi in caput. Duos præter naturam: obliquè, & in pedes: ac obliquè quidem qui exeunt pauci ſuperſunt. Et parientes magno in periculo verſantur. Primogenitus noſter Siluius ſic exijt: in pedes autem multi viuunt. *Agrippæ* à veteribus Romanis dicti: quoniam ægrè parerentur. Duo præterea ex libertis noſtris ſic editi.

Συγκεκαμμένα: alio modo eſt quàm ſuprà: nempe πλάγια. Nates enim prodeunt primæ. Deinde dorſum & coxæ ſimul: pedes & brachia. Theodorus, malè: *corpore circumacto*: imò qui naturaliter exeunt, exeunt corpore circumacto.

Ὁρμῶντα: *incitata*. Theodorus *appetunt*, rectiſſimè.

Περιάγεται. Theodorus, *deducitur*, rectè: ſed non expreſſit τὸ περί. Nam etiam ſi extenſus ſit fœtus, quod ſæpè euenit, caput deorſum deductum eſt: ſed non eſt circumactum, quaſi rotæ radius. Nos *obuertitur*: *ob* enim eſt, τὸ, περί: *obuertunt pelago proras*.

XCI. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ τῶν τετραπόδων ἔχει καὶ περιττώματα, ὅταν ἤδη τέλεια ᾖ, καὶ ὑγρὸν, καὶ σφυράδας· τὰς μὲν, ἐν τῷ ἐσχάτῳ τοῦ ἐντέρου· ἐν δὲ τῇ κύστει, οὖρον.

Quadrupedum fœtus cùm ſunt abſoluti, etiam tùm excrementa habent, tùm liquida, tùm ſtercora. Hæc in poſtrema inteſtini parte: in veſica autē vrinā.

CÆSAR.

AFFECTVM narrat quadrupedum. In communi dixit περιττώματα: duas deinde ſpecies liquidi, & duri: tum vtriuſque loca.

Σφυράδας: ſunt ſtercora pecorum ex Ariſtophane: nam σφυρῶν appellatione globoſas res & capitatas nominabant. Itaque etiam malleum, & extuberantia oſſa imæ tibiæ. Σφυρίζειν verbum eſt apud Plutarchum in libro de *Communibus motionibus*. Nota mutationem orationis.

Τὰς μὲν: non dixit τὰς δὲ: sed ἐν δὲ τῇ: permutauit cum re locum. Sicut etiam cùm res narraret, alteram communi voce dixit ὑγρὸν: alteram autem propria specie σφυράδας. Cum autem loca assignauit, communem notam posuit respondentẽ propriæ speciei: scilicet τὰς μὲν: respondet τῇ σφυράσι: communi enim nomini, scilicet τὸ, ὑγρὸν, reddit proprium, τὸ οὖρον.

XCII. ARISTOTELES.

Τοῖς δ᾽ ἔχουσι κοτυληδόνας ἐν τῇ μήτρᾳ τῶν ζώων, ἀεὶ ἐλάττους γίνονται αἱ κοτυληδόνες, αὐξανομένου τοῦ ἐμβρύου, καὶ τέλος ἀφανίζονται.

Qua animalia in matrice habent acceptabula, illis hæc decrescunt, crescente fœtu: ac tandem nulla extant.

CÆSAR.

Affectus à partibus matricis: crescente fœtu decrescere acceptabula. Quoniam eorum dispendio crescit fœtus: quo perfecto nulla extant.

Ἀεὶ. Theodorus, *subinde*, rectissimè successionem temporis declarauit: sed non tractum continuatum. Nanque τὸ, *subinde*, etiam interpellato tempori conuenit: vt, *subinde monebat eum Lepidus vt copias coniungeret.* At, τὸ ἀεὶ significat perpetuum opus, operámque caloris naturalis.

Ἐλάττους γίνονται. Τὸ γίνονται, verbum est substantiæ. De his dicitur quæ cùm non essent, facta sunt hoc quod non erant substantialiter. At hîc est ad corruptionem: namque ἀφανίζονται. Itáque μετὰ προσθήκης, dictum est ἐλάττους.

Ἀφανίζονται, *abolentur*, Theodorus, rectè: nos simplicitate veteri: *nulla extant*: sicut, *nullus dixeris*.

XCIII. ARISTOTELES.

Ὁ δ᾽ ὀμφαλὸς, ἐστὶ κέλυφος περὶ φλέβας, ὧν ἡ ἀρχὴ ἐκ τῆς ὑστέρας ἐστί. τοῖς μὲν οὖν ἔχουσι τὰς κοτυληδόνας, ἐκ τῶν κοτυληδόνων. τοῖς δὲ μὴ ἔχουσιν, ἀπὸ φλεβός.

Est autem vmbilicus putamen circa venas: quarum ortus à matrice est. Atque ex acceptabulis quidem in quibus sunt acceptabula: vbi nulla sunt, ex vena.

CÆSAR.

Sero tandem, atque alieno loco declarat quid vmbilicus sit. Et reperit annexionem eius, vel cum acceptabulis, vel ad venam.

Κέλυφος: quasi tegmen quoddam vt in nucibus, aut ouis: *papillam* possis appellare, ac rectissimè quidem: signatiùs *operculum*.

Ἐκ τῆς ὑστέρας: cùm dixit matricem, declarat qua parte: acceptabula scilicet, aut venam. Sed quæret quis: quare in plurali τὰς κοτυληδόνας, in singulari φλεβὸς dixit, cùm anteà φλέβας? Nam sunt φλέβες: neque intelligit suam cuique venam. Nanque bobus quaternæ sunt, & tarò gemini vituli. Iccircò fecit, quia quædam vnam tantùm habent. Theodorus sic vertit. *Quarum origo ab vtero est, aut acceptabulis, si habentur, aut venæ commissa est*: hiat hæc oratio: saltem dixisset, *eáque aut acceptabulis*, &c. sed omnino non recta oratio est. Quis enim dicat originem venarum venæ commissam? Et dum vult breuitatem Aristotelis alibi adorare, hîc plenam orationem ac necessariam ambitiosa breuitate mutilauit: omisit enim, τοῖς δὲ μὴ ἔχουσιν.

XCIV. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ τοῖς μὲν μείζοσιν, οἷον τοῖς τῶν βοῶν ἐμβρύοις, τέτταρες αἱ φλέβες· τοῖς δ᾽ ἐλάττοσι, δύο· τοῖς δὲ πάμπαν μικροῖς, οἷον ὄρνισι, μία φλέψ.

Sunt autem grandioribus quemadmodum boum fœtibus, quaterna vena. Minoribus autem bina. Minutissimis, velut auibus, vna.

CÆSAR.

Reddit rationem quare dixit in singulari φλεβὸς: quasi nomen generis posuit, non numeri: numerum autem ipsum distinxerit posteà. Sic dicunt Historici. ἵππος, pro ἱππεῖς.

Ἐμβρύοις,

Ἐμβρύοις, vitalis hîc:ttes enim habemus voces : catulum,pullum,vitulum: quæ fœtus nomine continentur.

XCV. ARISTOTELES.

Τείνουσι δ' εἰς τὰ ἔμβρυα, αἱ μὲν δύο, διὰ τοῦ ἥπατος, ᾗ αἱ καλούμεναι πύλαι εἰσὶ, πρὸς τὴν φλέβα τὴν μεγάλην· αἱ δὲ δύο, πρὸς τὴν ἀορτὴν, ᾗ σχίζεται καὶ γίνεται ἡ ἀρτὴ δύο ἐκ μιᾶς.

Tendunt in fœtus, duæ per iecoris quas appellant portas, *ad magnam venam. Duæ ad aortam: vbi ipſa ſciſſa, fit ex vna, duæ.*

CAESAR.

Efficium ipſarum narrat tribus præpoſitionibus: εἰς, διὰ, πρὸς: à matrice εἰς τὰ ἔμβρυα, cauſſa finalis. Διὰ πυλῶν. Πρὸς venam magnam, finis motus eſt is.

ᾗ σχίζεται καὶ γίνεται δύο ἐκ μιᾶς: feſtiua locutio, vt vnum duo fiat. Non nominauit locum ſicut fecerat, πύλαι: propterea quòd caret nomine. Locus is eſt propè cor:nam ad iecut nulla it arteria. In auibus autem vnica illa vena in auem vbi ſeſe induit, ab oui membranæ parte ſuperiore in duo finditur: alteráque in iecut, altera ad cor tendit. Appellat verò nunc arterias, venarum nomine communi, duas poſteriores.

XCVI. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ περὶ τὴν συζυγίαν ἑκατέραν τῶν φλεβῶν ὑμένες· περὶ δὲ τοὺς ὑμένας ὀμφαλὸς, οἷον ἔλυτρον.

Vtrunque venarum par obtegitur membrana: circum membranam vmbilicus eſt, tanquam calyculus.

CAESAR.

Exactiùs ſubſtantiam venarum & conſtitutionem narrat: appellátque rurſum vmbilicum ἔλυτρον ſicut ſuprà κέλυφος. Theodorus *putamen*: nos molliùs *calyculum*.

XCVII. ARISTOTELES.

Αὐξανομένων δ', ἀεὶ μᾶλλον συμπίπτουσιν αὐτῶν αἱ φλέβες.

Augeſcentibus autem, magis magiſque ſubſidunt ipſorum venæ.

CÆSAR.

Sicvt acceptabula minuuntur, ſic & venarum parietes exinaniti concidunt ſubſidentes.

Συμπίπτουσι, *collabuntur* Theodorus, malè. Nam etiam plena vena collabi poteſt: itaque addidit, *adductiùs contrahuntur:* neque his omnibus expreſſit: contrahuntur magis omnia vaſa quæ τάσιν habent, quo ſunt pleniora: latitudo enim exhaurit longitudinem. Itaque contrarium hîc ſignificat: ſed συμπίπτειν vaſorum eſt quæ τάσιν ἔχουσι, quoties exinaniuntur, & conſidunt. Hippocratis verbum in prima Sectione *Aphoriſmorum*. Μὴ δὲ τὰς ξυμπτώσιας εἰς τὸ ἔσχατον ἄγειν. Quoniam venarum plenitudines in athletis damnat: ſuccurrendum inanitione, vt interpretatur Galenus: quas Hippocrates appellat cõpreſſiones: ſicut concidit follis cũ ventus exit.

XCVIII. ARISTOTELES.

Τὸ δ' ἔμβρυον ἀνδρούμενον, εἴς τε τὰ κοῖλα ἔρχεται, καὶ ἐνταῦθα δῆλόν ἐστι κινούμενον, καὶ ἐνίοτε κυλινδεῖται περὶ τὸ αἰδοῖον.

Foetus autem adultus, & caua vteri ſubit: ibíque manifeſto motu agitatur. Interdum etiam circa pubem volutatur.

CAESAR.

CAESAR.

TRACTAT historiam à ratione formali: scilicet à motu: quem declarat per tempus, & per loca.

Ἀδρυνόμενον scriptum fuit. Theodorus legit ἀνδρυνόμενον: qua voce vsus est Aristoteles etiam in piscibus. Ἀδρυνέσθαι autem significaret lasciuiam moturientis fœtus.

Αἰδοῖον, *genitale*, expressimus per *pubem*, nos: neque enim est ad vuluæ vsque ostium obuersari: sed περὶ τὸ ἦτρον meliùs dixisset.

Δῆλον ἤδη κινούμενον. Theodorus, *palpitans iam sentitur*: vbi τὸ δῆλον per, *sentitur*, diuinitùs transtulit: at plusquam palpitatio est in fœtu: qui sanè mouetur vero motu, adeò vt etiam κυλινδεῖσθαι.

Τὰ κοῖλα, *caua*: intelligit quod suprà dixit planiùs τὰ κενὰ τῶν λαγόνων.

Ἀνδρυνόμενον Theodorus *grandescens*: falsò. Nam tricesimo statim die, atque etiam anteà grãdescit. Ac quanquam vox illa sit præsentis temporis participij, nihilominus significatus ipsius verbi præscribit aliud quàm grandescentiam. Quoniam ἀνὴρ significat iam formatam substantiam absolutam. Itaque hîc per ἀνδρυνόμενον voluit intelligere formam ipsam non quantitatem, quæ formæ serua est.

CAPVT VNDECIMVM,

De doloribus parturientium: déque rebus præuijs fœtui.

XCIX. ARISTOTELES.

ΟΤΑΝ δὲ ὠδίνωσιν αἱ γυναῖκες, εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἀποσκήπτουσιν αὐταῖς οἱ πόνοι· τὰς δὲ πλείστας, εἰς ὁπότερον ἂν τύχῃ τῶν μηρῶν· ὅσαις δ' ἂν περὶ τὴν κοιλίαν σφοδρότατοι γίνωνται πόνοι, αὗται τάχιστα τίκτουσιν. καὶ ὅσαι μὲν τὴν ὀσφὺν περιαλγοῦσι, μόλις τίκτουσιν· ὅσαι δὲ τὸ ἦτρον, ταχύ.

Parturientes mulieres cùm multis alijs partibus affixis doloribus infestantur, tùm vel maximis in alterutrum femur. Quas dolores vehementissimi circa aluum vrgent, eæ celerrimè pariunt. At quæ lumbos priùs dolent, vix. Quæ verò sumen citò.

CAESAR.

FORMATVM fœtum necesse est educi. Itaque tractat ea quæ eueniunt. Dolores primùm quia hi præuij sunt. Quadruplicem verò ponit historiam: dolorem femoris, alui, lumborum, suminis: his tribus attribuit historiã suam cuique. At in femoris dolore nihil statuit: propterea quòd is dolor comes est aliorum: neque essentialis est, sed per communicationem. Non enim est in matrice: non in matricis loco, lociue partibus: vt aluus, lumbi, sumen. Ratio historiarum hæc est. Quæ aluum dolent: citissimè: propterea quòd motus est viuidus, & verus loci. Quæ imum ventrem: citò: quoniam prope est exitus. Quæ lumbos: tardissimè: quoniam initia matricis tantùm quibus appensus est fœtus, petit: non autem ostium & ceruicem.

Ἀποσκήπτουσι: *obstinantur: obfirmantur.* Theodorus *incumbunt*: motum tantùm, non statum expressit.

Πόνοι. Theodorus, *tormina*: rectiùs quàm Celsus qui dissenteriam *tormina* appellauit: cùm sit genus ad dolores omnes.

Σφοδρότατοι, sanè vt sint excitantes maximè.

Περιαλγοῦσι, est definitio τοῦ ὠδῖνος περιαλγυδῶν τῆς γενέσεως.

C. ARI-

C. ARISTOTELES.

Ἂν μὲν οὖν ἀρρενοτοκῇ, προέρχεται οἷον ἰχῶρες ὑδαρεῖς ὕπωχροι· ἐὰν δὲ θηλυτοκῇ, αἱματώδεις· ὑγροὶ μὲν καὶ οὗτοι. ἐνίαις μέντοι συμβαίνει περὶ τὰς ὠδῖνας καὶ οὐδέτερα τούτων.

Si marem parturiat, antecedit ſanioſa aqua ſubpallida. Si fœmellam, cruenta: diluta tamen & hæc. Quanquam ſunt etiam quibus parturientibus neutrum horum accedat.

CAESAR.

PONIT differentiam τῶν ὑδαρῶν, quod πρόρρουν appellabat. Communis natura vtrique ſexui eſſe ὑγρὸν: differentia inter ea. Quoniam mares calidiores. Itaque exerementa pallidiora: ſic folia frondéſque palleſcunt ſieciora facta: in fœmella ille pallor nõ eſt.

Ὑγρὸν dilutum ſignificat & liquidum.

Οὐδέτερον, ſiue marem, ſiue fœminam gerat.

CI. ARISTOTELES.

Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ζῴοις οὐκ ἐπίπονοι γίνονται οἱ τόκοι, ἀλλὰ μετριωτέρως ἐπίδηλά ἐστιν ἐνοχλούμενα ὑπὸ τῆς ὠδῖνος· ταῖς δὲ γυναιξὶ συμβαίνουσιν οἱ πόνοι ἰσχυρότεροι, καὶ μάλιστα ταῖς ἑδραίαις καὶ ὅσαι μὴ εὔπλευροι, μηδὲ δύνανται τὸ πνεῦμα κατέχειν. δυστοκοῦσι δὲ μᾶλλον, κἂν μεταξὺ ἀποπνεύσωσιν ἀποβιαζόμεναι τῷ πνεύματι.

Cætera animalia non laborioſè pariunt: ſed mediocriùs videntur parturiendo vexari. At mulieribus fortiores labores eueniunt, ac potiſſimùm otioſis. Item ſi quæ imbecillis ſunt lateribus, neque ſpiritum continere poſſunt: ægriùs etiam pariunt, ſi coactæ à ſpiritu, reſpirârint.

CAESAR.

NVNC comparat animalia inter ſe in parturiendo quod ad dolores pertinet. Et contradicit ſibiipſi. Nanque ſuprà dixit, piſces doloribus agitatos diuagare etiam amentes: adeò vt quidam etiam diſrumpantur. Deinde cùm pariunt mulieres inter ſe, & ab earum natura, & ab earundem conſuetudine & euentu. Natura εὔπλευροι: conſuetudo ἑδραῖαι: euentus, ἀνάπνευσις: potuit addere alia ſigna quæ aluum ſuſtrictam habent. Quoniam non facilè inuertitur fœtus. Quæ femore breui ſunt, aſtrictiores enim ſunt. Rationem addidit, μὴ εὔπλευροι: quoniam ſpiritum nequeant continere: ſic enim intenditur vis enitendi. Non addidit τῶν ἑδραίων: ſed eſt, quoniam difficiliùs deſcendit fœtus: & grandior eſt, quam exercitatarum: & mollior, & ipſæ molliores.

Ἐπίπονοι. Τὸ ἐπὶ, exceſſum ſignificat doloris. Itaque malè ſubdit μετριωτέρως: neque enim illi ſunt μέτριοι.

Ἑδραίαις. Theodorus, *ſtabilibus*, malè. Neque enim ſtant, ſed ſedent. Nam ſtare conſuetæ faciliùs pariunt. Ideò addidit, *ſellulariis*: ſed videor meminiſſe ſedentarias dictas meretrices: otioſas voluit intelligere Philoſophus.

Μηδὲ δύνανται. Τὸ, μηδὲ eſt, τὸ ὅτι: lateribus infirmis.

Ἀποπνεύσωσιν. Theodorus, *eruperint reſpirationem*: malus autor locutionis. Neque enim erumpo tranſitiuè ponitur vſquam ſed abſolutè.

Ἀποβιαζόμεναι. Τὸ ἀπὸ: à retento ſcilicet ſpiritu: ſed maluit τῷ πνεύματι, quàm τοῦ πνεύματος μεταξὺ, *intereà*, dum retinent.

CII. ARISTOTELES.

Πρῶτον μὲν οὖν ὕδωρ προεξέρχεται κινουμένου τοῦ ἐμβρύου, καὶ ῥηγνυμένων τῶν ὑμένων· ἔπειτα τὸ ἔμβρυον, στρεφομένων μὲν τῶν ὑστερῶν, καὶ τῶν ὑστέρων τὰ ἔσω ἐκτὸς ἴσχοντος.

Primùm igitur mouente ſe infante, ruptíſque membranis exit aqua illa. Deinde fœtus inuerſo vtero, & exinuantibus interiorem ſuperficiem extrorſum ſecundis.

CAESAR.

TAndem prodit infans: ſed priùs aquæ illæ: quoniam membranæ rumpuntur. Rumpuntur autem quia mouetur fœtus: poſteà ponit motum matricis & ſecundarum. Quoniam & illa,

& hæ

& hæ inuertuntur, quemadmodum vidimus, ob nimium nixum etiam in intestino extremo iumentorum aliquando dum oletant. Galenus de hoc nixu, alio in proposito tamen, plura scripsit: sed & vidimus inuersas matrices exeuntes quæ coitum appeterent.

Appellauit ὕδρωπα: quoniam inter membranas esset. Iccircò Theodorus vertit *aquam intercutem*: sed non sunt cutes illæ: neque intrà infantem est. Legebatur γινομένου malè: nondum enim nascitur, sed κινουμένου. Itáque Theodorus, *per fœtus motionem ruptis membranis*.

Ἐξέρχεται: verbum militare. Cum è vallo prodirent, ἐκ τῆς ἔρχυσι aspiratione addita, & transtulit ad aquam, vt ad vocem Lucretius verbum, *gradior*: & ad nauem Cato verbum, *ambulo*.

Στρεφουμένου: omisit præpositionem.

Ὑστέρου, & ὑστέρου: quoniam ὕστερον post matricem est: nomen conuenit: sed matrici non conuenit: vsus tamen tyrannus est, & occupauit.

Τὰ ἔσω ἐκτὸς: declarauit, τὸ, στρεφουμένου: inimitabilis oratio.

CAPVT DVODECIMVM,

De officio matricis, atque arte circa vmbilicum.

CIII. ARISTOTELES.

ΚΑὶ τῆς μαίας ἡ ὀμφαλοτομία, μέρος ἐστὶν οὐκ ἀστόχου διανοίας. οὐ γὰρ μόνον περὶ τὰς δυστοκίας τῶν γυναικῶν τῇ εὐχερείᾳ δύνασθαι δεῖ βοηθεῖν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ συμβαίνοντα ἀγχίνουν εἶναι, καὶ περὶ τὴν τοῦ ὀμφαλοῦ ἀπόδεσιν τοῖς παιδίοις. ἐὰν γὰρ καὶ τὸ ὕστερον συνεκπέσῃ, ἐρίῳ ἀποδεῖται ἀπὸ τοῦ ὑστέρου ὁ ὀμφαλὸς καὶ ἀποτέμνεται ἄνωθεν· ᾗ δ᾽ ἀποδεθῇ, συμφύεται· τὸ δὲ συνεχὲς, ἀποπίπτει. ἐὰν δὲ λυθῇ τὸ ἅμμα, ἀποθνήσκει, τοῦ αἵματος ἐκρυέντος, τὸ ἔμβρυον· ἐὰν δὲ μὴ συνεξέλθῃ εὐθὺς τὸ ὕστερον, ἔσω ὄντος αὐτοῦ, τοῦ παιδίου δὲ ἔξω, ἀποτέμνεται ἀποδεθέντος τοῦ ὀμφαλοῦ. πολλάκις δὲ ἔδοξε τεθνεὼς τίκτεσθαι τὸ παιδίον, ὅταν ἀσθενικοῦ ὄντος, πρὶν ἀποδεθῆναι τὸν ὀμφαλὸν, τὸ αἷμα ἔξω εἰς τὸν ὀμφαλὸν καὶ τὸ πέριξ τύχῃ ἐξερρυηκός. ἀλλὰ τεχνικαί τινες ἤδη τῶν μαιῶν γενόμεναι, ἀπέθλιψαν εἴσω ἐκ τοῦ ὀμφαλοῦ· καὶ εὐθὺς τὸ παιδίον, ὥσπερ ἔξαιμον γενόμενον πρότερον, πάλιν ἀνεβίωσεν.

QVemadmodum secandus sit vmbilicus, pars est non impudentis cogitationis obstetricum. Neque enim sola dexteritate opus est, vt iuuare possint mulieres quæ ægrè pariant, sed etiam præsenti animi vi, ad ea quæ euenire queunt: & ad vmbilicum infantium vinciendum. Etenim ne simul secundæ concidant, vmbilicum lana ligare cautio est. Tum suprà secatur: quaque nexum est coalescit. Atque inde quod continuatum est, decidit. Quòd si vinculum dissoluatur, perit infans effluente sanguine. Quòd si non simul exeant statim secundæ, sed intus sint, infans autem foris, præciditur, obligato vmbilico. Sæpè autem factum est, vt videretur nasci infans mortuus: cùm eo infirmo in vmbilicum, ac partes circumsitas efflueret sanguis priusquam ligaretur. Verùm artifices catæ cùm factæ essent quædam obstetrices, expressère intrò ab vmbilico. Ac statim infans quasi priùs exanguis rursus reuixit.

CÆSAR.

PRODEVNTE infante, obstetricis officio opus est: non solùm vt facilis partus sit, vt ipse incolumis, atque illæsus exeat: sed etiam vt ne quid capiat detrimenti: quod fit potissimùm amisso sanguine per vmbilicum. Historia candida oratione iucundáque plena est.

Ὀμφαλοτομία: fœlix verbum, *vmbilisectio*, non penitus infœlix.

Μέρος: quoniam διανοία obstetricis etiam est destinata ad alias operas: quod vel ex nomine elici potest. Μαίεσθαι enim est *vestigare*: dixit ἀστόχου διανοίας. Διανοία est discursus τοῦ νοῦ: *cogitatiuam* appellat Auenroës. De ea & in *Magnis Ethicis*, & in *Nicomachijs*, & in tertio de *Anima* copiosè Philosophus. Nos quoque multa disputauimus in

noſtris *Nobilioribus Exercitationibus*, & in *Tertia defenſione pro M. Tullio*. Στοχασμὸς autem eſt affectio τῆς διανοίας: quoties è ſignis concludimus ſic: per vmbilicum ſugit infans: ergo reciprocare poteſt ſanguis, atque exhauriri retrò: ergo eſt ligandus. Διανοίαν, *intelligentiam*, vertit Theodorus, peſſimè. Nam intelligentia eſt apprehenſio, & eſt νοεῖν. Is duobus eſt modis: aut ſimplex: vt cùm intelligo equum: aut compoſitus, cùm equus eſt velox: at διανοεῖν eſt motus intellectus, quem *diſcurſum* vocant Recentiores: vt, equus velox eſt: ergo mouetur. Τὸ, διὰ, ſignificat tractum motionis ad vlteriorem intellectionem. Itaque etiam malè addidit, *ingenij*. Nam ingenium eſt vis animæ ad intelligendum, quoniam eſſet in genio: id eſt in anima: & multis locis τὴν φύσιν *ingenium* dixere Latini. Plus eſt ingenium quam διάνοια.

Οὐκ ἀστόχου: *perſpicacem*, Theodorus: ſed plus eſt στοχάζειν, quàm perſpicere. Nam perſpectio ſimplex eſt. Στοχαστικὸς deducens.

Τῇ εὐχειρίᾳ. Theodorus *opportunè atque expeditè*: vnica voce nos, *dexteritate*.

Δυστοχίᾳ: *difficultati partus*, Theodorus. At enimuerò plus eſt δυστοχεῖν, quàm difficile parere.

Πρὸς τὰ συμβαίνοντα: *ad ea quæ ſuperuenire aſſolent*: vt ait Terentius.

Ἀγχίνως. Theodorus, *ingenioſè*: non ſatis eſt. Ἀγχίνους ab Ariſtotele in *Analyticis* dicitur, is qui præſto habet, atque vt aiunt, in numerato, quæ opus ſunt ad eam rem quam parat. Ὁ ἔχων τὸν νοῦν ἀγχί: habere præſto ac præſentia remedia aduerſus fortuitas oppreſſiones, parato ingenio. Poſteà Theodorus addidit omnia: *prudentia requiritur ac peritia*. Neque adhuc expleuit.

Καὶ περὶ τὴν ἀπόδεσιν. Τὸ, καὶ, quoniam non eſt ἐκ τῶν συμβαινόντων ἡ ἀπόδεσις: ſed ἡ ἐκρύνησις.

Βοηθεῖν *ſuccurrendum*, Theodotus, ſignatiſſimè: eſt enim verbum militare. Βοᾶν καὶ θεῖν. Sed Romani raro tollebant clamorem: neque enim ſi clames percipias iuſſa Imperatoris.

Ἵνα γὰρ μὴ καὶ τὸ ὕστερον συνεκπέσῃ, ἐρίῳ ἀποδεῖται ἀπὸ τῶν ὑστέρων ὁ ὀμφαλός. Ne ſecundæ ſimul excidant vellere deligatur à ſecundis vmbilicus. Nullus ſenſus eſt. Neque enim iccircò deligatur vmbilicus ne coëxcidant ſecundæ: imò verò nihil commodiùs ducunt, quàm vt ſimul excidat: liberatur enim puerpera maximo metu: non paucæ enim intereunt. Aquitanicæ mulieres vmbilicum vocant, *vitem*: nodóſque numerant: prædicúntque numerum liberorum futurorũ, & ſexum, ſi nodi ſunt grandiores, mares denunciant futuros. Eſt igitur ſic legendum: ἐὰν γὰρ καὶ τὸ ὕστερον: quoniam infrà reſpondet alteri parti, ἐὰν δὲ μή. Verbum aptius συνεκπέσῃ: quoniam res eſt inanima, & motu tantùm elementari mouetur deorſum, quàm συνεξέλθῃ: vtrunque tamen poſuit.

Ἀποδεῖται ἀπὸ τῶν ὑστέρων: breuis locutio *abligatur*: id eſt, ita ligatur, vt ſeparetur.

Ἄνωθεν ſupra ligaturam.

Τὸ δὲ συνεχὲς: *continuum*, Theodorus: id eſt, pars continenter ſequens ipſam ligaturam.

Ἐὰν δὲ λυθῇ: declarat ligamenti vtilitatem.

Τὸ ἅμμα. Theodorus, *copula*, *amentúmque*, non malè: nanque *amentum* noſtrum ἅμμα fuit & *copula* eſt coapula: ab ἅπτομαι verò τὸ ἅμμα. Cæterùm amentum, & copula laxa eſt, neque arctat: ſignificat hîc ἅμμα nodum vinculi.

Ἐρίῳ: *vellere*: quoniam mollius eſt quàm linum: linum autem aut ſericum ſecaret. Hoc noluimus, ſed componere vt coaleſcat: neque enim rectè Theodorus συμφύηται, *cohæreſcat*: hærent multa quæ vnum non ſunt. At vnum fiunt parietes vmbilici.

Τεχνικαί. Theodorus *periti ones*, rectè: *artifices*, nos: quoniam arte operarentur, non forte agerent: iccircò addidit γινόμεναι, cùm non eſſent.

Ἀπέθλιψαν, *reprimunt*, vt rectè Theodorus ait: elidere ἀποθλίβειν.

Ὥσπερ ἔξαιμον: quoniam non penitus erat exanguis: ſed quaſi. Itaque ſubdit ἀνεβίωσε: quoniam viuus fuerat: & poſteà non mortuus, ſed quaſi. Reſpondent ἔξαιμον, & ἀνεβίωσε: ſic πρότερον καὶ πάλιν.

Εὐθὺς: vt videatur hoc ipſum fuiſſe in cauſſa: ſequuto cauſſam ſuam effectu. Theodotus addidit illa, *deficiebat*, &, *recreatur*. In præterito Philoſophus loquitur, quia narrat hiſtoriam: is enim eſt titulus librorum. Theodorus maluit tempus præſens ſequi.

CAPVT

CAPVT DECIMVM-TERTIVM,

Quomodo nascatur, quid agat, quid ei eueniat.

CIV. ARISTOTELES.

Γίνεται δὲ, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον, κατὰ φύσιν ἐπὶ κεφαλὴν καὶ τἄλλα ζῷα· τὰ δὲ παιδία, καὶ τὰς χεῖρας παρατεταμένας παρὰ τὰς πλευράς.

NAscuntur in caput, quemadmodum dictum est, etiam alia animalia secundum naturam. Infantes autem etiam brachijs ad costas porrectis.

CÆSAR.

NVNC quæ forma nascentis, quæ actiones, qui euentus. Ac iam tertium repetit modum nascendi. Addit situm brachiorum. Ratio est à natura, quæ quamminimum loci vult occupari egrediente.

Τὰς χεῖρας παρατεταμένας: χεῖρας hîc intelligit brachia sicut & suprà: malè Theodorus *manus*. Nam & ansati serui in Comœdijs manus habent ad latera porrectas, non brachia tamen. In præterito dixit παρατεταμένας: quoniam sic, antequam egrediantur, comparati sunt à natura. Theodorus *porrectas extensásque*: altero satis haberet. Nota locutionem: deest enim ἔχοντα: nisi legas παρατεταμένα συνεχδοχικῶς.

CV. ARISTOTELES.

Ἐξελθόντα δ' εὐθὺ φθέγγεται.

EGressi autem statim vocem edunt.

CÆSAR.

INTELLIGIT ὡς ἐπιτοπολύ. Nam multi nihil clamant. Ratio est: quoniam vox data est animalibus ad animi interpretationem, vt de lingua ait Lucretius. Sed animi affectiones ex affecto corpore variantur. Maximè autem mutationes fiunt in infante recens edito è tenebris in lucem: è calido, in frigidum: obstetricis attrectatione. Postremò cùm vox sit aëris percussus ex aëre prodeunte à pulmone animalis, necesse est post longam spiritus contentionem vocem emitti: laborauit autem infans in vestibulo illo. Etiam nonnulli suffocantur, aut atri exeunt. Hæc sunt auspicia nostræ insolentiæ: clamor, & fletus.

CVI. ARISTOTELES.

Καὶ προσάγει πρὸς τὸ στόμα τὰς χεῖρας.

ET admouet ori manus.

CÆSAR.

MOTVS animalis voluntarius. Manus quare datæ sint homini etiam vsque ad fastidiũ, Galenus in primo de *Officio partium*. Statim natum animal alimentum quærit. Duabus enim de caussis præter cæteras exit: propter respirationem. Et propter cibum: neque enim iam satis habet quod suppeditet penus matris: iccireò mouet manus eam in partem quæ seruit appetentiæ cibi. Sed & faturi infantes ad os manus admouent, vt alia sit caussa inuestiganda. Sanè otiosi ab opere, instrumentũ operandi nesciunt quo commodiùs transferant quã ad gingiuas prurientes. Et videtur esse loci quædã proportio ibi, in quo manus digito appensa quiescat.

CVII. ARISTOTELES.

Ἀφίησι δὲ περιττώματα τὰ μὲν εὐθὺς, τὰ δὲ διαλιπόν· πάντα δ' ἐν ἡμέρᾳ. καὶ τοῦτο τὸ περίττωμα πλέον ἢ τοῦ παιδὸς κατὰ μέγεθος· ὃ καλοῦσιν αἱ γυναῖκες μηκώνιον. χρῶμα δὲ τούτου αἱματῶδες, καὶ σφόδρα μέλαν, καὶ πιττῶδες· μετὰ δὲ τοῦτο, ἤδη γαλακτῶδες. σπᾷ γὰρ εὐθὺς καὶ τὸν μαστόν.

Emittunt etiam excrementa quidam illicò, quidam haud multò poſt. Omnes autem intra diem. Cuius excrementi quantitas maior quàm pro pueri magnitudine. Quod appellant mulieres papauerculum. *Color eius cruētus ac valde ater & piceus: poſt illud mox lacteus. Statim enim ſugit mammam.*

CAESAR.

Excrementa duorū generum ponit: alterum atrum, quippe de ſanguine mēſtruo, vnde ad id vſque tempus alebatur: alterum lacteum: & addit cauſſam: quoniam lac ſtatim ſugit. Excrementorum verò tempora duo varia concluſit in communi ſpatio diei. Ponit etiam nomen, eius mulierculis auctoribus μηκώνιον: qua voce etiam luteum, atrúmve humorem in teſtaceis & cruſtaceis diximus.

Περιττώματα in plurali: quoniam duo aſſignat: & tamen ſtatim dicit τοῦτο τὸ περίττωμα.

Πλέον ἢ τοῦ παιδὸς: *vberiùs quàm pueri*: recta locutio: addidit expoſitionem κατὰ τὸ μέγεθος. Theodorus non aptè dixit *pluris*: neque enim aut venale eſt, aut æſtimatur.

Αἱματῶδες: excrementum ſanguinis menſtrui eſt: & μέλαν, quoniam diſcoctum: & πιττῶδες, lentum ſcilicet, & ſemiconcretum: ab eadem cauſſa à qua etiam nigrum eſt: vnde & nomen.

Γαλακτῶδες quoniam à lacte quod ſugit. Ἤδη hic terminat illud μέλαν. Theodorus addidit *albidum*: ſanè ſi lacteum, albidum eſt: neque enim nunc è Ponto nigrum lac ſomniabamus.

CVIII. ARISTOTELES.

Πρὶν δ' ἐξελθεῖν, οὐ φθέγγεται τὸ παιδίον, κἂν δυστοκήσῃς, τὴν κεφαλὴν μὲν ὑπερέχῃ, τὸ δ' ὅλον σῶμα ἔχῃ ἐντός.

Antequam egrediatur nullā emittit vocem infans: quin etiam ſi difficulter egrediatur capitéque extante, totum corpus intus habeat.

CAESAR.

Miram hiſtoriam narrat: quaſi nondum victoria parta, Pœana nolit canere: hoc autem rectè animaduertit. Quoniam pulli intra putamen auditi ſunt pipillare. Eximit obiectionem, dicat quis: intus non edit vocem quia os occluſum habet. At verò, inquit, etiam capite extante. Hoc autem eadem cauſſa fit, quia pectus tunc maximè, ac pulmo laborat: & ipſe nititur exire: vox igitur edi non poteſt.

Δυστοκήσῃς, id eſt δυστοκήμενον.

Ὅλον σῶμα, quaſi caput non ſit σώματος. Ὅλον igitur hîc λοιπόν.

Oppoſuit autem τὸ ὑπερ' τῷ ἐντός. ὑπερ' hîc pro ἐκτός.

CIX. ARISTOTELES.

Ὅσαις δ' ἂν ἐν ταῖς ὑποκαθάρσεσι προεξορμήσωσιν αἱ καθαρμοὶ, δυσαπαλλακτότεραι γίνονται τῶν ἐμβρύων. ἐὰν δὲ [αἱ] καθάρσεις μετὰ τὸν τόκον ἐλάττους γένωνται, καὶ ὅσον μόνον αἱ πρῶται, καὶ μὴ διατελέσωσιν εἰς τὰς τεσσαράκοντα, ἰσχύουσί τε μᾶλλον αἱ γυναῖκες, καὶ συλλαμβάνουσι θᾶττον.

Quibus ante tempus purgandi anteuerterint purgationes, difficiliùs partu liberantur. Poſt puerperium verò purgationes ſi eueniant pauciores, nec niſi quanta priores fuere, neque ad quadrageſimum diem vſque perdurent, validiores efficiuntur mulieres & celeriùs concipiunt.

CAESAR.

Hic extra ordinem conuertit orationem ſuam ad mulieres ab infantibus, ad quos mox rediturus ſit. Nam ſuprà, vbi agebat de purgationibus, hoc reponendum fuit. Hippocrates ait tot

purgari

purgari dies puerperas, quot diel 15 formetur fœtus. Aristoteles hic narrat & duos euẽtus. Prior historia est ab occupatione temporis: si ante partum purgentur, periclitari in pariundo. Ratio est quia & ipsæ, & fœtus sunt debiliores. Altera historia: si post fœtificationem purgentur, sed parciùs: duo ponit: robur mulieris, & celeritatem concipiendi. Ratio est roboris manifesta: continetur enim calor naturalis: conceptio autem est, quia retinetur quantum sit sanguinis. Simul ostendit dictum Hippocratis sic intelligi: non omnibus totam dierum summam deberi: iccircò Moses diuinus ille dux, & legislator instituit purificationes.

Ἐν τῇ καθάρσεσι. Non in tempore purgationum: neque enim esset προσφυὴν: sed quod attinet ad purgationes. Et sanè locutio laxiuscula est: & est vox actionis. Καθαρμοὶ autem vox materiæ.

Προεξορμήσωσι. Τὸ πρὸ, significat temporis anticipationem.. Ἐξ, significat locum vnde ὁρμὴν: & motum & modum eruptionis: sic etiam ῥήγνυσθαι alibi dicit.

Δυσαπαλλακτότεραι τῶν ἐμβρύων: non est casus comparationis: sed caussæ finalis τῆς ἀπαλλαγῆς. Theodorus omisit. Neque enim respondebat Latinitati: *difficiliùs liberantur ab infantibus*. Ne videatur actio liberationis ab infantibus prouenire.

Καὶ ὅπου μόνον. Καὶ ὅπου in secundo posuit casu: quoniam partem tantùm significat: quasi dicat: sed ex quantitate priorum.

Καὶ μὴ ἐξατελέσωσιν: quoniam quantitas vtraque excludenda illi fuit, continua per copiam, & discreta per vices.

Reddidit τῷ, ἰσχύουσι τὸ συλλαμβάνουσι, & τῷ τε, τὸ καὶ, & τῷ μᾶλλον τὸ θᾶττον: & interposuit quod vtrique seruiebat membro: αἱ γυναῖκες.

CX. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ παιδία ὅταν γένωνται, πρὸ τῶν τετταράκοντα ἡμερῶν, ἐγρηγορότα μὲν, οὔτε γελᾷ, οὔτε δακρύει, νύκτωρ δ᾽ ἐνίοτε ἄμφω· οὐδὲ κνιζόμενα τὰ πολλὰ αἰσθάνεται. τὸ δὲ πλεῖστον καθεύδει τῷ χρόνῳ. αὐξανόμενον δ᾽ αἰεὶ εἰς τὸ ἐγρηγορέναι μεταβάλλει μᾶλλον· καὶ ἐνυπνιαζόμενον δῆλον μέν γίνεται.

Infantes nati ante quadragesimum diem vigilando, neque rident, neque flent: noctu autem interdum vtrunque. Et ferè titillatus non sentiunt. Maximam quoque partem temporis dormiunt. Crescentes mutantur, vt fiant vigilantiores. Somniare autem etiam manifestum est.

CÆSAR.

Svpra à motu, à voce, ab excrementis. Nunc à sensuum affectibus: somno, & vigilia, somníque affectibus. Quod autem negat ridere, intelligit non omnes: & sanè falsum est: plurimi enim rident. Ij sunt vigilantiores: & celeriùs admirantur quæ vident: flent autem pauci ita vt lacrymentur: vagiunt quidem, sed siccis oculis. Neque enim superfluum illud atræ bilis in principijs humidissimis & calidissimis esse potest: frigidissima enim & siccissima illa est. Nam quod ait lacrymari noctu, falsum est eos lacrymas edere: sed hi plus vigilantes quàm dormientes. Sed mirum cùm dixit ἐγρηγορότα, oppofuit νύκτωρ: quasi noctu dormiant. Imò verò maxima eorum pars dormit interdiu: noctu peruigilat atque vagit. Theodorus addidit, *per quietem*, suo arbitratu.

Κνιζόμενα Theodorus, *cùm scalpuntur*: nimis durè: scabuntur potiùs: & difficile est scire an sentiant. Nam quòd non mouentur inter scabendum, fortasse ob voluptatem faciunt. Sed titillati non mouentur, vt adulti: quia nerui per quos sentire debent, mollissimi, & plenissimi sunt humoris. Itaque pingues, & mulieres minùs titillantur: & partes corporis rariores plus, quas *emunctorias* vocant. Sed in planta pedis quæ est crassissima quare titillamur? quia macerrima admittit sensum.

Τῷ χρόνῳ. Theodorus *huius temporis*, rectissimè: & rectissimè τὸ, αἰεὶ, *in dies*.

Ἐνυπνιαζόμενον: *somniare*: si flent inter dormiendum, rident necesse est. Itaque dixit δῆλον, quoniam id iam narrauit.

CXI. ARISTOTELES.

Μνημονεύει δ᾽ ὀψὲ τὰς φαντασίας.

Serò autem meminit species.

CÆSAR.

NON ſatis liquet intelligátne memoriam ſomniorum, an cuiuſuis φαντασίας. At dicet aliquis: quid hoc ſcis Philoſophe? quis dixit tibi? infans enim eſt. Hoc ſoluimus etiam in lib. de *Inſomnijs*. Nam iam pueri adultiores non meminere. Ergo multo minùs infantes. Ratio eſt: dilutum & lubricum inſtrumẽtum memoriæ: lactei enim ſunt: impreſſa igitur dilabuntur & in humorem ſigna.

Φαντασίας. In ſecundo de *Anima* oſtendimus ſpecies è materialibus rebus in ſenſus quemadmodum eliciantur: & an dictus ſenſus agens. Eſt autem ſpecies accidens immateriale delatum in ſenſum, vt ſonus, calor, odor, acor: hæ dicuntur εἴδη cùm earum natura ſignificatur. At cùm ad ſenſum referuntur, φαντασίαι, à nobiliore ſenſu nominatæ, ſcilicet à viſu. Φαντασία enim eſt φαίνεσθαι παρὰ τὸ φάος. Quoniam lux educit colores è materia ad viſum noſtrum.

CXII. ARISTOTELES.

Τοῖς μὲν ἐν ἄλλοις ζώοις οὐδεμία διαφορὰ τῶν ὀστῶν, ἀλλὰ πάντα τετελειωμένα γίνεται· τοῖς δὲ παιδίοις τὸ βρέγμα μαλακὸν, καὶ ὀψὲ πήγνυται.

Ceteris animalibus nulla oſsium differentia: ſed omnia perfecta oriuntur. Infantibus vertex mollis, & ſerò duratur.

CÆSAR.

NVNC à partibus. Idem dixit libro Primo. At genera catellorum ſunt quorum verticis os pertuſum eſt. Ratio quare homini os illud diductum ſit, eſt: vt cerebrum quod ei perfectiſſimum datum eſt, purgetur. Theodorus *ſinciput* dixit: quod ſuprà etiã refutauimus: nos è Plinio *verticem* tranſtulimus. Diu palpitans vertex, aut tenetum eſt os illud, vt ineant quam velint obſtetrices, figuram. Error erat in noſtro Codice λευκὸν: legè μαλακόν.

CXIII. ARISTOTELES.

Καὶ τὰ μὲν, ἔχοντα γίνεται ὀδόντας· τὰ δὲ παιδία, ἑβδόμῳ μηνὶ ἄρχονται ὀδοντοφυεῖν. φύει δὲ πρῶτον τοὺς ἐμπροσθίους· καὶ τὰ μὲν, τοὺς ἄνωθεν πρότερον, τὰ δὲ, τοὺς κάτωθεν· πάντα δὲ θᾶττον φύουσιν, ὅσων αἱ τίτθαι θερμότερον ἔχουσι τὸ γάλα.

Atque illa quidem cum dentibus naſcuntur. Infantes autem ſeptimo menſe dentire incipiunt. Edunt primores primùm. Quanquam alij ſuperiores, alij inferiores. Omnes celeriùs quorum nutrices calidius lac habent.

CÆSAR.

APartibus ὑστεροσημῶν. Quidam tamen infantes cum dentibus nati ſunt: inter quos Sicinius: vnde & *Dentati* cognomen Is Achilles ſui temporis dictus eſt. Liberi noſtri vix altero anno miſerunt dentes. In cauſſa eſt oſsium robur quod vix cedit medullæ illi.

Θερμότερον: propterea quòd calor compingit.

CAPVT DECIMVM-QVARTVM,

De lacte puerperarum, eiuſque affectibus, tàm naturalibus, quàm præter naturam.

CXIV. ARISTOTELES.

ΜΕΤΑ' δὲ τὴς τόκους καὶ τὰς καθάρσεις, ταῖς γυναιξὶ τὸ γάλα πληθύνεται· καὶ ἐνίαις ῥέει οὐ μόνον κατὰ τὰς θηλάς, ἀλλὰ πολλαχῇ τοῦ μαστοῦ· ἐνίαις δὲ καὶ κατὰ τὰς μασχάλας·

POST partum atque purgationes mulieribus lactis copia prouenit. Ac quibuſdam fluit, non ſolum per papillas, ſed etiam paſſim per mammas, aliquibus etiam per axillas.

καὶ ὕσ-

ὲ διαμένουσιν εἰς τὸν ὕστερον χρόνον στραγγαλίδες, ὅταν μὴ ἐκπεφθῇ, μηδὲ ἐξέλθῃ ὑγρότης, ἀλλὰ πληρωθῇ. ἅπας γὰρ ὁ μαστὸς σομφός ἐστιν οὕτως, ὥστε καὶ ἐν τῷ πόματι λαβῶσι τρίχα, πόνος ἐγγίνεται ἐν τοῖς μαστοῖς· ὃ καλοῦσι τριχίαν· ἕως ἂν ἢ αὐτομάτη ἐξέλθῃ θλιβομένη, ἢ μετὰ τοῦ γάλακτος ἐκθηλασθῇ.

Itaque procedente tempore permanent strumulæ, cùm humor incoctus non egressus fuerit, sed differciatur. Tota enim mamma adeò spongiosa est, vt etiam hausto in potu pilo, vbera eo morbo laborent, quem τριχίαν iccirco Græci vocant, quoad, aut ipse fortè exeat expressus, aut cùm lacte exugatur.

CAESAR.

FACTVM ædificium munit nunc Philosophus: quippe nato infanti parat cibum: narrátque eius copiam, & tempus: & morbum quendam sumpta occasione à mammarum raro contextu.

Πληθύνεται, *copiascit*, si liceat: πλῆθος enim apud Philosophum vbique vbertatem significat: atque etiam redundantiam.

Κατὰ τὰς θηλὰς, locus paucioris lactis: κατὰ τοὺς μαστοὺς locus vberioris. Ideo addidit πολλαχῇ τὰς μασχάλας: locus vberrimi, effusi.

Πολλαχῇ: *passim, fusim.*

Στραγγαλίδες Theodorus, *globuli*: meliùs *struma*, obstructione facta in gutture, collo, & mammis.

Μὴ ἐκπεφθῇ: quoniam vbi lac maturum est & naturale, non durescit. In Decimo disputat duritiem molæ factam esse à frigore.

Πληρωθῇ Theodorus, *redundet*: intellige intus. Nam sanè Latinum verbum reclamat: *redundare*, est cùm exit alueum humor: sed πληρωθῇ ὁ μαστός. Nam humor non πληροῦται.

Σομφὸς *fungosus*, Theodorus, rectè.

Ἐν τῷ πόματι, *in poculo* Theodorus, meliùs, *in potu*: non enim in quouis poculo potus est.

Πόνος. Theodorus, *dolor*, meliùs, *morbus*: addidit & idem de suo, *nec sedatur.*

Τριχίαν, à pilo *pilarem*, dixit Theodorus rectè: est enim generis fœminini, ἡ τριχία non ὁ τριχίας.

Αὐτομάτη: quomodo *sponte*: vt ait Theodorus, si est ἐκθλιβομένη? intellexit hîc sola: nos fortè vertimus, tutiùs. Nam αὐτόματον casum dicit Aristoteles.

CXV. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ γάλα ἔχουσιν, ἕως ἂν πάλιν συλλάβωσι· τότε δὲ παύεται καὶ σβέννυται, ὁμοίως ἐπ' ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ζῳοτόκων καὶ τετραπόδων.

Lac habent donec concipiant iterum. Tunc autem cessat & extinguitur æquè in hominibus, & alijs quæ animal pariunt, quadrupedibus.

CAESAR.

INITIVM lactis generationis posuit: nunc metam. Hoc autem falsum est: multis enim etiam quinque menses perdurat grauidis.

Ἔχουσι, Theodorus, *seruatur*: laxè nimis: imo si seruatur, perit: si hauriatur, durat.

Παύεται *cessat*: passiuum verbum: quoniam eius quæ fuerat futura materia à fœtu attrahitur.

Σβέννυται: licenter nimis ab igni ad humorem.

Ζῳοτόκων τετραπόδων: addit τετραπόδων ob σελάχη: neque satis habebat dicere τετραπόδων: sed addidit ζῳοτόκων: ob testudines & lacertas.

CXVI. ARISTOTELES.

Τοῦ γάλακτος δ' ἐξιόντος, οὐ γίνονται αἱ καθάρσεις ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. ἐπειδὴ ἤδη τισὶ θηλαζομέναις ἐγένετο κάθαρσις. ὅμως δ' ἅμα πολλαχῇ οὐ συμβαίνει ἡ ὁρμὴ τῆς ὑγρότητος· οἷον ταῖς ἐχούσαις αἱ-

EXeunte lacte haud ferè eueniunt purgationes. Nam sanè quæ lactant, factum est vt purgentur. Alioqui multis de caussis humor ille impeditur quominus erumpat: veluti ijs quæ fluxus sanguineos pa-

αἱμοῤῥοΐδας, χείρους αἱ καθάρσεις ἐπιγίνονται. ἐνίαις δὲ καὶ διὰ τὴν ἰξίαν, ὅταν ἀπὸ τῆς ὀσφύος ἐκκριθῇ, πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὰς ὑστέρας. ὅσαις δ᾽ ἂν μὴ γινομένων τῶν καθαρσίων αἷμα συμπέσῃ ἐμέσαι, οὐθὲν βλάπτονται.

tiuntur, deteriores ſuperueniunt purgationes: aliis ob varices, cùm à lumbis excernatur priuſquam vterum ſubeat. Quibus ceſſant purgationes, ſi vomitus eueniat, nihil læduntur.

C AE S A R.

QVONIAM eadem materia lactis eſt, & menſtruorum: altero exeunte, alterum ceſſare pat eſt. Euenit tamen vt vtrunque ſimul extiterit: id fit à copia. Inde aſſignat multas cauſſas defectus menſtruorum. Ac ptimam hæmotrhoides: ſecundam, varices: vltimo loco, vomitum. Sed hanc poſtremam minùs apertè dicit: ſed elicitur. Nam ſi nocetur mulieribus per defectum menſtruorum, & iis vomitus tollit nocumentum: ergo tollit materiam menſtruorum. Eſt argumentum à coniugata cauſſa ſuper effectum.

Ἐξιόντος: intellige non actionem, ſed poteſtatem. Nam etiam intus manente lacte: ſed voluit dicere, durante lacte.

Κάθαρσις: pro καθάρσεις: dixit enim ποτέ.

Ὅμως δ᾽ ἅμα πολλαχῇ ἡ συμβαίνει ἡ ὁρμή: ratio eſt concluſionis propoſitæ. Nanque idem humor non ſolet diſtrahi in diuerſas eruptiones. Itaque & verum eſt quod dixit non purgari menſtruis lactantes: & quia aliquæ purgatæ ſunt, coactus eſt addere ὅμως: aduerſatur enim hic euentus huic rationi. Theodorus addidit illa, *ſedenim natura ita fert.*

Αἱμοῤῥοΐδας: nunc eſt ratio rationis dictæ. Theodorus interpretatus eſt, *mariſcas.* Sed neque Latina voce genus comprehendit: neque ſi genus illud ſedis caperet, aſſequutus eſt Philoſophi hiſtoriam. Primum igitur fluxus ſanguinis Græca voce ſignificat: at non Latina. Nam mariſca, etiam ſanguine non fluente eſt. Præterea mariſca tumor eſt. At hæmorrhoïs poteſt euenire etiam ſine tumore: aperta vena vna aut pluribus. Alter error eſt: quia Philoſophus non de ſedis tantùm venis, ſed etiam de naribus, ſi fluat ſanguis, intelligit. Minùs commodè menſtruari, atque αἱμοῤῥεῖν, hoc æquè ſignificat.

Χείρους *deteriores,* non qualitate, ſed quantitate, & tempore.

Ἐπιγίνονται, *accedunt,* Theodorus, rectè. Nos *ſuperueniunt,* verbo Terentiano. Τὸ ἐπὶ, declarat ſanguinis modum in hemorrhoïde priùs: mox etiam in menſtruis.

Ἐνίαις δὲ καὶ διὰ τὴν ἰξίαν. Theodorus *per anum:* malè. Idem enim repeteret in ſpecie refluxus ſanguinis. Cùm in generis vocabulo ſanguinis ſpecies omnes comprehenderit iam: & ipſum Theodorum minimè decuit: qui iam arctauerat ad ſedis hemorrhoidas vocem generis illam. Sed legendum διὰ τὴν ἰξίαν: *ob varices:* & declarat ἀπὸ τῆς ὀσφύος: cùm ſanguis per cauam venam diuertit in vtrunque crus ad varices.

Ἐκκριθῇ. Quoniam ſanguis varicum eſt fæx ſanguinis craſſior: icciрco & deſcendit, & niger eſt, & craſſus: neque venas matricales ob anguſtiam ſubire poteſt.

Οὐθὲν βλάπτονται: ſcilicet à defectu menſtruorum quem compenſant vomitu. Theodorus ſenſum modo attigit: *ſecuriùs exigunt.*

Συμπέσῃ ἐμέσαι: quoniam σύμπτωμα eſt vomitus.

CAPVT DECIMVM-QVINTVM,

Puerorum morbi, & cauſſæ: conuulſiones.

CXVII. ARISTOTELES.

Ἐπιληπτικά. Ἴωθε δὲ τὰ παιδία τὰ πλεῖστα σπασμὸς ἐπιλαμβάνειν, καὶ μᾶλλον τὰ εὐτραφέστερα, καὶ γάλακτι χρώμενα πλείονι, ἢ παχυτέ-

SOlet conuulſio inuadere infantes, præſertim habitiores, vtentéſque lacte aut copioſiore, aut craſſiore: & nutricibus corpu-

ρῳ, καὶ

φω, καὶ τίτθαις εὐσάρκοις. βλαβερὸν δὲ πρὸς τὸ πάθος, καὶ ὁ οἶνος ὁ μέλας μᾶλλον τοῦ λευκοῦ, καὶ ὁ μὴ ὑδαρής, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν φυσωδῶν, καὶ ἐὰν ἡ κοιλία στῇ. τὰ πλεῖστα δὲ ἀναιρεῖται πρὸ τῆς ἑβδόμης· διὸ καὶ τὰ ὀνόματα τότε τίθενται, ὡς πιστεύοντες ἤδη μᾶλλον τῇ σωτηρίᾳ.

lentis. Accessionem adauget noxiam huic morbo vinum: idq; nigrum, potius quàm album, merúmque: & pars maxima ciborum flatuosiorum, & astricta aluus. Plurimi itaque ante diem septimum intereunt. Iccirco tunc nomina imponunt: propterea quòd iam puerorum saluti magis credunt.

CAESAR.

PVERORVM morbum narrat, spasmum scilicet. Arabes vocant *Cuzez*. Paulus & Auicenna alios item morbos narrant: sed Medici sunt. Philosophus autem semina iacere quædam satis habet. Conuulsio autem est contractio membri motus ad sua principia. Id fit aut à caussa materiali intus, aut extra. A caussa materiali, aut cum materia, aut sola qualitate. Nam aut materia imbibitur in neruis, itaque contrahitur: aut hæret neruis, neque imbibitur, sed calefacit, vt erisypeles, aut effectione cùm inanitur succus, sequitur siccitas: iccirco contrahitur. Nam si non sequeretur siccitas, non esset conuulsio. Neque enim contraheretur: sed produceretur, sed contorqueretur, vt vesica inanita. Extera caussa est punctura & eiusmodi. Itaque caussæ duæ sunt aut coniunctæ, aut procatarcticæ: effectiuæ tamen, vt medicamentum & acus. Galeni errorem alibi notauimus negantis præter duas caussas inaniendi & replendi esse. Euenit autem pueris ob repletionē. Itaque qui sunt πληθωρικοὶ, plus infestantur: & hæc est caussa coniuncta: humor multus: descendit enim. Declarauit caussam antecedentem, lac: & eius circunstantiam, copiam, quia non potest regi: & crassitiem, quia obstruit. Et caussæ caussam, nutricem corpulentam: quoniam multi succi caussa est. Altera caussa antecedens, vinum: posuit qualitatem, nigrum: quia crassius. Nam album vt citiùs subit, ita citiùs exhalatur. Quod declarat etiam plus, si sit merum. Quoniam plus alit, penetrat, & non resoluitur. Tertia caussa, flatuosa: quia distendunt: intelligit legumina. Quarta caussa quæ concaussa est. Nam restricta aluo retinentur materiæ, excrementa, & flatus: & caput occupatur. Posuit verò conuulsionem in genere. Nam inde etiam comitialis morbus euenit, & singultus: generat enim conuulsio species, comitialis morbus comes est, iisdem de caussis.

Εὐτραφέστερα: quoniam etiam nutrices εὐσαρκοι.

Χρώμενοι. Theodorus *vescentes*, malè: neque enim edunt lac, sed sugunt. *Pastores vescuntur lacte cum pane*, fortasse rectè dicas: sic enim legimus. Est *vesci* væscitare: *esca* enim ἰδέσκω: Æolicum verbum, vt λαβέσκω.

Βλαβερόν. Theodorus, *nocet ad hoc morbi genus vinum*: voluit dicere, nocet pueris ad hoc genus morbi. Sed hoc minùs Latinè dicitur: neque enim est verbum: facit ad febres aqua hordeata: quia subintelligimus, expellendas.

Πρὸ τῆς ἑβδόμης: de futura die septima.

Ὁ μὴ ὑδαρής: *merum*. Theodorus *minus dilutum*: imò verò nihil dilutum.

Ὀνόματα: die septimo nomina infantibus imponebant Græci. Romani fœminis octauo, masculis nono: rationem pete ex Plutarcho in *Romanorum problematis*.

Πιστεύοντες *credentes saluti*: pro sperantes de salute.

CXVIII. ARISTOTELES.

Καὶ ἐν ταῖς πανσελήνοις δὲ μᾶλλον πονοῦσι.

Plenilunijs magis ægrotant.

CAESAR.

QVia plus succi obtinent, cerebrum plus obstruitur. In plenilunijs enim scimus humida excrescere, & magis solito tumescere.

CXIX.

CXIX. ARISTOTELES.

Ἐπικίνδυνοι δὲ καὶ ὅσοις τῶν παιδίων οἱ σπασμοὶ ἐκ τοῦ νώτου ἄρχονται, προβιβώσης δὲ τῆς ἡλικίας.

Pueris si à scapulis conuulsio oriatur, adultiori ætati periculum insuper portendit.

CAESAR.

Qvoniam dixit mori ante septimum: nunc dicit si euadant: quanquam non verum est plurimos ante septimum diem mori, vt suprà aiebat. Igitur si euadant & conuulsio à scapulis oriatur, etiam malum portendi adultioribus. Quoniam ab occipitio neruorum mouentium origo est. Cæterum corpus lædi totum necesse est officio neruorum intercepto.

Ἐπικίνδυνοι. τὸ ἔτι, in aliam ætatem, νώτου: non dorso tantùm sed summo, quia per νῶτον paria neruorum oriuntur. Theodorus omisit: προβιβώσης δὲ τῆς ἡλικίας. Iraque cùm proposuerit se dicturum μέχρι γήρως ὅσα συμβαίνει, neque hîc expleuit: necesse est huic libro subdi eum quem decimum vocant: qui sic item incipit tanquam à tessera προβιβώσης δὲ τῆς ἡλικίας. Sed quia sententia de semine muliebri contra Aristotelis opinionem est, sustulere illum atque reiecere in locum decimum.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΖΩΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟ Θ.

ARISTOTELIS HISTORIÆ DE ANIMALIBVS Liber VIII.

CAPVT PRIMVM.

De operibus animalium, déque serie atque ordine processuq́; omnium animatorum, à prima planta vsque ad summum animal, id est hominem.

I. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν περὶ τὴν [ἄλλην] φύσιν τῶν ζῴων καὶ τὴν γένεσιν, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

Qua ad naturam generationémque pertinent animalium, ita se habent.

CÆSAR.

PROPOSITORVM Capita hæc erant. Partes, generatio, opera, mores. Sic enim erant caussæ materiales à partibus, finales ab operibus, efficientes à generatione, formales à formis: eum ex analogo aut ex congenere fiebant, ex similibus similia. Duo Capita prima superioribus libris explicauit. Tertium nunc aggreditur. Quartum autem in sequenti libro.

Dixit φύσιν καὶ γένεσιν. Quasi verò opera & mores non sint à natura. Hic verò φύσις significat τὸ φύεσθαι, & significat prioris motus transmutationes è semine aut æquiuoco, aut analogo, aut ouo, aut vermiculo, in animal: γένεσις autem finem & perfectionem ipsius procreationis.

II. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ πράξεις καὶ οἱ βίοι, κατὰ τὰ ἤθη καὶ τὰς τροφὰς διαφέρουσιν. ἔνεισι γὰρ ἐν τοῖς πλείστοις καὶ τῶν ἄλλων ζῴων ἴχνη τῶν περὶ τὴν ψυχὴν τρόπων· ἅπερ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἔχει φανερωτέρας τὰς διαφοράς. καὶ γὰρ ἡμερότης [καὶ ἀγριότης,] πρᾳότης καὶ χαλεπότης, καὶ ἀνδρία καὶ δειλία, καὶ φόβοι καὶ θάρρη, καὶ θυμοί, καὶ πανουργίαι, καὶ τῆς περὶ τὴν διάνοιαν συνέσεως ἔνεισιν ἐν πολλοῖς αὐτῶν ὁμοιότητες, καθάπερ ἐπὶ τῶν μερῶν ἐλέγομεν. τὰ μὲν γὰρ, τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον διαφέρει πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὁ ἄνθρωπος πρὸς πολλὰ τῶν ζῴων. ἔνια γὰρ τῶν τοιούτων, ὑπάρχει μᾶλλον ἐν ἀνθρώπῳ· ἔνια δὲ, ἐν τοῖς ἄλλοις ζῴοις μᾶλλον· τὰ δὲ, τῷ ἀνάλογον διαφέρει. ὡς γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ τέχνη καὶ σοφία καὶ

Actiones autem & victus secundùm mores atque escas differunt. Insunt enim in maxima cæterorum animalium parte vestigia morum qui ad animam pertinent: quæ inter homines apertiora habent discrimina. Nanque mansuetudo, & feritas, lenitas & asperitas: & fortitudo & timiditas: & metus & fidentia, & iracundia, & versutia, prudentia per cogitationem comparatæ imagines, ipsorum plerisque insita sunt. Sicut etiam de partibus eorum narrauimus. Quædam enim ab homine, à multis animalibus homo, plus minúsve differunt. Horum enim quædam existunt in homine: quædam plus in aliis animalibus. Alia autem differunt proportione. Quemadmodum enim in homine ars & solertia,

συνέσεως οὕτως ἐν ἐνίοις τῶν ζώων ἐστί τις ἑτέρα τοιαύτη φυσικὴ δύναμις. φανερώτατον δ' ἐστὶ τὸ λεγόμενον ἐπὶ τὴν τῶν παίδων ἡλικίαν βλέψασιν. ἐν τούτοις γὰρ, τῶν μὲν ὕστερον ἕξεων ἐσομένων ἔστιν ἰδεῖν οἷον ἴχνη καὶ σπέρματα. διαφέρει δ' οὐδὲν, ὡς εἰπεῖν, ἡ ψυχὴ τῆς τῶν θηρίων ψυχῆς κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον. ὥστε οὐδὲν ἄλογον, εἰ τὰ μὲν, ταὐτὰ, τὰ δὲ, παραπλήσια, τὰ δ', ἀνάλογον ὑπάρχει τοῖς ἄλλοις ζώοις.

ſapientia & prudentia: ſic etiam in alijs animalibus eſt altera quædam talis naturalis vis. Planiſſimum eſt hoc in puerorum ætatem intuentibus: in his enim futurorum habituum quaſi veſtigia ac ſemina videre eſt. Nam, vt ita dicam, nihilo differt per id tempus illorum pueritia ab anima brutorum. Quare non ab re eſt, ſi partim eadem, partim ſimilia, partim proportione inſunt alijs animalibus.

CAESAR.

VICTVM & actiones execututus, oſtendit vtriuſque Capitis cauſſam: victus, éſcas, & actionum mores. Ac quanquam hoc libro victus perſequitur hiſtoriam: altero autem morem: tamen hîc vtriuſque fundamenta ſimul iacit: propoſitóque homine tanquam regula, inueſtigat eadem omnia in aliis animalibus: quibuſdam eadem: quibuſdam ſimilia: quibuſdam proportionalia. Hoc facit in prima parte Capitis. In ſecunda autem rationem naturæ in ſerie rerum apponet, quaſi propoſitorum cauſſam adducens. In tertia communem maximè actionem declarat quæ ſit. Hactenus vtrique lib. o, & huic & ſequenti communia. In calce Capitis iam iaciet ſemina huius libri priuatim.

Πράξεις καὶ οἱ βίοι. Atqui etiam victus ſub πράξεως venit rationem. Eſt enim actio quædam veſci. Nam & quædam aguntur vt viuatur: putà ambulare, volare, natare. Sed diſtinxit non tanquam ſpeciem à ſpecie: ſed quaſi ſpeciem ſub genere: quæ ſpecies quòd eſſet ampliſſima, iccirco integrum librum dicauit.

Κατὰ δὲ ἤθη καὶ τὰς τροφάς. Hæc non paruam afferunt dubitationem. Neque enim æquè reſpondet βίος πρὸς τὴν τροφὴν, & πράξεις πρὸς τὰ ἤθη. Nam mores ſunt habitus animæ, è quibus prodeunt actiones ordinariè: ſicut ex actionibus tumultuariis conſtituuntur habitus, habéntque inter ſe, vt potentia & actus. At victus eſt effectus pendens ab eſca tanquam à cauſſa materiali. Igitur quæ animalia moribus erunt temperatis, ea leniora opera agitabunt: quæ autem ſæuis, ſæua. Ita quæ herbis veſcuntur, terram incolent. quæ muſcis, aërem.

Ἔνεστι γάρ: τὸ γὰρ, reddit rationem duarum rerum. Quare ſit differentia, & quare communicârit ἤθη, inter omnia animalia cum homine. Itaque definiuit ἦθος, ὁ περὶ τὴν ψυχὴν τρόπος. Sic Latini prudentiſſimè τρόπον, *modum*, cùm dixiſſent, eius genus ἦθος conciſa eadem voce dixere, *Morem*. Mos enim modus fuit.

Ἐν τοῖς πλείοσιν: quoniam nonnulla ſunt animalia haud multo diſtantia ab inanimis.

Ἴχνη rectiſſimè: imago quaſi quædam, non res ipſa. Nota enim talis eſt: quia ſigillum eſt tale. Theodorus dixit *veſtigia*, nos quoque: ſunt enim propriè notæ pedum.

Διαφοράς: quoniam manifeſtior eſt differentia inter feritatem Scythæ, & humanitatem Itali, quàm inter feritatem lupi & lenitatem ouis. Ratio enim dictat Italo abeſſe à barbaria: Scytha ſibi videtur ratione vti ad immanitatem & prædam. Lupus inſtigatur fame, ouis cohibetur inertia.

Ἡμερότης, *manſuetudo*: ἥμερα dicuntur animalia quæ nobiſcum habitant poſtquam edocta ſunt: ἄγρια olim fuit. Theodorus malè interpretatus eſt *vrbanitatem*. Nam apud Latinos hæc vox εὐτραπελίαν, ſignificat tantùm.

Πρᾳότης, *clementia* Theodorus: *lenitas* nos: neque enim eadem eſt cum ἡμερότητι: eſt enim, vt diximus ἡμερότης, manſuetudo acquiſita arte aut educatione: πρᾳότης eſt naturalis: iccirco oppoſuit manſuetudinem feritati, & lenitatem intractabilitati.

Χαλεπότης, Theodorus *feritas* rectè: difficultas, intractabilitas. *Aſperitatem* dixit M. Tullius, quem ſecuti nos ſumus: aſpera enim lenibus opponuntur: nam aſpera attrectari nequeunt ſine offenſione.

Ἀνδρία, *fortitudo*. Antiqui virtutem pro fortitudine dixerunt à viro: vt Græci ἀνδρία παρὰ τὸν ἄνδρα.

Δειλία, *timiditas*: contraria audentiæ: & eſt habitus metuendi: at φόβος eſt actus ipſe. Δειλίαν *ignauiam*, malè vertit Theodorus: ignauia enim eſt quam ἀκηδίαν vocant Theologi: animi deiectio ad agendum: eadem ſegnitia. Multi ſunt ignaui & ſegnes qui ſunt audaces: vt ſicarij qui per ignauiam ad inopiam redacti redimunt alieno ſanguine ſuæ ſegnitiæ damna.

Θάῤῥος, *fidentia* Theodorus rectè.

Θυμοὶ,

Θυμοὶ, Theodorus *ira*, minùs planè: sed *iracundia*: χόλος potiùs iram. Ira actus est: iracundia verò habitus.

Πανουργίαι Theodorus, *malitiæ*: non, sed κακία est malitia & vitiositas. Malitia nimis ampla vox est ad πανουργίαν. Nemo enim Vlyssem malum esse dicet, sed vafrum: πανοῦργος, qui omnibus rebus aptus est perficiundis. Malitiam veteres dixere *imbelliam*, μαλακός: sic & bonum pro forti: *bonus Acestes*.

Τῆς περὶ τὴν διάνοιαν συνέσεως ἔνεισιν ἐν πολλοῖς αὐτῶν ὁμοιότητες. Theodorus ὁμοιότητας, vertit *imaginem* rectè: διάνοιαν autem omisit. σύνεσις prudentiam significat ab intelligentia: συνίημι enim vnde σύνεσις, *intelligo*. διάνοιαν ideò addidit quoniam formicæ non est prudentia à discursu quæ etiam annicula frumentum colligit.

Ἐπὶ τῶν μερῶν. Hæc ita interpretatus est Theodorus, vt de his habitibus Philosophus alibi scripserit, vbi de partibus loquebatur, vt in primo dixit. Sed nos acutiùs intelligimus, ἐπὶ τῶν μερῶν: *in partibus*: non in historia partium: sed sicuti de partibus dictum est, quarum perfectarum in homine, vestigia tantùm quædam in aliis sunt. Dixisset enim ἐν τοῖς μέρεσι.

Τὰ μὲν γὰρ τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον διαφέρει πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὁ ἄνθρωπος πρὸς πολλὰ τῶν ζώων: si quædam differunt ab homine: quare non dixit à quibusdam hominem differre non autem à multis? Quoniam in quibusdam animalibus sunt habitus quidam conspectiores quàm in homine. Neque tamen perfectiores iccirco sunt: vt feritas, intractabilitas. Habitus autem quibus differt homo à multis illorum, sunt intellectuales. Ponit animalia & differentias in illis profluentes ab essentia, quibus ab homine distant. Deinde ponit hominem qui differat suis differentiis ab illis animalibus. Theodorus laxauit habenas orationi: *homo*, inquit, *dissidet ab aliis animalibus*. Sed dissidet etiam per illorum differentias, non solùm per suas. Non enim assecutus est neruos Philosophiæ. Ponit autem tria Philosophus. Primum ταὐτά: vt progenerare. Secundum παραπλήσια: pro μᾶλλον καὶ ἧττον, vt lenitas & audacia. Tertium ἀνάλογον, vt prudentia. Neque enim prudentia formicæ est.

Τέχνη, σοφία, σύνεσις. Quinque habitus sunt. Ars, prudentia, scientia, sapientia, intellectus. Intellectus est hominis: vt si æqualibus addas æqualia. Item scientia, quoniam ex discursu & collectione fit: & intellectum habet homo cum diuis communem. Scientiam autem solus: quoniam cœlestes animi non ratiocinantur, sed simpliciter intelligunt. Itaque medius est homo inter cœlestia & bruta. Cum brutis communem habet artem: apes enim fabricant & hirundines. Prudentiæ vmbra quædam est in formicis, & erinaceo, & vrso, & aliis. Sapientiam quoque animalibus attribuit Aristoteles fortasse laxiùs. Nullum animal vidimus Metaphysicum: sed penitus æquiuocè illis conuenit, ac vix homini attribuitur. Itaque mitigauit & dixit: φυσικὴ δύναμις: non parta atque accepta per disciplinam, sed cum ipsa nascuntur, sicut ars natandi terrestribus animalibus, & ædificandi: iccirco dixit etiam ἑτέρα.

Φανερώτατον: mirum argumentum & placens Alexandro qui animam interficiebat. Inquit, sic accedere brutorum naturam ad hominis habitus, vt pueri naturam ad viri eiusdem habitus, & confirmat similitudinem. Nam, inquit, puer tunc penè brutus est. Igitur vt differt à se viro, ita bruta, ab ipso viro: demonstratio clara est. Theodorus non conuenienter apposuit aduersatiuam *tamen*: probat enim, non aduersatur.

Ψυχὴ: intelligit quoad instrumenta & actiones, scilicet spiritus quibus species repræsentantur: iccirco addidit, ὡς εἰπεῖν.

Θηρίων, Theodorus *belluarum* malè: sed *brutorum*. Aliud bellua est.

III. ARISTOTELES.

Οὕτω δ' ἐκ τῶν ἀψύχων εἰς τὰ ζῷα μεταβαίνει κατὰ μικρὸν ἡ φύσις, ὥστε τῇ συνεχείᾳ λανθάνει τὸ μεθόριον αὐτῶν καὶ τὸ μέσον ποτέρων ἐστί. μετὰ [γὰρ] τὸ τῶν ἀψύχων γένος, τὸ τῶν φυτῶν πρῶτόν ἐστι· καὶ τούτων ἕτερον πρὸς ἕτερον διαφέρει, τῷ μᾶλλον δοκεῖν μετέχειν ζωῆς. ὅλον δὲ τὸ γένος πρὸς μὲν τἆλλα σώματα, φαίνεται σχεδὸν ὥσπερ ἔμψυχον. πρὸς δὲ τὸ ζῷον, ἄψυχον. ἡ δὲ μετάβασις ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ ζῷα, συνεχής ἐστιν, ὥσπερ

Sic enim ab inanimis ad animantes transit natura paulatim: vt in continuatione eorum confinia mediáque lateant vtrius sint. Etenim ab inanimatarum rerum genere, primum est plantarum genus. Quorum vnum ab altero differt eo, quod plus videtur esse vitæ particeps. Vniuersum autem genus hoc cum cæteris corporibus comparatum videtur ferè animatum: cum animali autem, inanimum. Ac transitus illorum in animalia continuus est,

CCCc

ἐλέχθη πρότερον. ἔνια γὰρ τῶν ἐν τῇ θαλάττῃ, διαπορήσειεν ἄν τις πότερον ζῷόν ἐστιν ἢ φυτόν. προσπέφυκε γὰρ, καὶ χωριζόμενα, πολλὰ διαφθείρεται τῶν τοιούτων. αἱ μὲν γὰρ πίνναι, προσπεφύκασιν· οἱ δὲ σωλῆνες, ἀνασπασθέντες, οὐ δύνανται ζῆν. ὅλως δὲ πᾶν τὸ γένος τῶν ὀστρακοδέρμων, φυτοῖς ἔοικε πρὸς τὰ πορευτικὰ τῶν ζῴων. καὶ περὶ αἰσθήσεως, τὰ μὲν αὐτῶν, οὐδὲν σημαίνεται· τὰ δὲ, ἀμυδρῶς. ἡ δὲ τοῦ σώματος ἐνίων σαρκώδης ἐστὶ φύσις· οἷον τά τε καλούμενα τήθυα, καὶ τὸ τῶν ἀκαληφῶν γένος· ὁ δὲ σπόγγος, παντελῶς ἔοικε τοῖς φυτοῖς. ἀεὶ δὲ κατὰ μικρὰν διαφορὰν, ἕτερα πρὸ ἑτέρων ἤδη φαίνεται μᾶλλον ζωὴν ἔχοντα καὶ κίνησιν.

quemadmodum priùs dictum eſt. Nonnulla enim quæ in mari agitant dubitârit quiſpiam animálne ſint, an planta: agnata enim humo ſunt: atque exempta intereunt eorum pleraque. Pinnæ enim ſuapte natura affixæ ſunt: digitelli autem auulſi nequeunt viuere. Omnino verò genus omne teſtaceorum ſimile plantis eſt, ſi cum greſſilibus animalibus comparetur. Senſuum officia in aliquibus nullo indicio deprehenduntur: in aliis autem obſcurè. Quorundam autem corpora carnea natura conſtant: cuiuſmodi quæ papillæ *vocantur, & vrticarum genus eſt. Spongia autem penitùs eſt ſimilis plantarum: ſemper enim per puſillam differentiam alia ante alia iam videntur plus & vita & motus obtinere.*

C AE S A R.

IN duodecimo *Metaphyſices* diſputauimus de gradibus entitatis: quæ contemplatio ſanè vniuerſæ naturæ conſilia excutit. Nam recentiores qui ibi diuerſati ſunt, huius loci penitus ignari fuere. Hîc autem cohærentia ita inter ſe naturæ opera agnoſcit, vt etiam continuata appellet. Nam quanquam differentiis diſtinguntur, tamen ex tam proximæ ſunt, quàm ſunt lineæ in trianguli ſuperficie ab angulo ad baſim. Cùm hoc dicit probat hiſtoriis, vt probet quod propoſuit: animalia cætera habere quaſi inchoationes rerum perfectarum quæ in homine ſunt.

Ἐκ τῶν ἀψύχων: locus vnde: μεταβαίνει: quoniam non eſt principium motus. Συνέχεια, quoniam continuatur ſpongia cum vlua ex parte plantarum: cum vrtica ex parte piſcium: vrtica cum anguilla: anguilla cum rubellione: rubellio cum mullo: mullus cum raia: raia cum vipera: vipera cum quadrupedibus: quadrupedes cum homine. Hæc eſt recta linea motus & generationis. Quoniam ab immobilibus ad intellectuale per partim mobilia primùm, mox etiam verè mobilia. Sic à non generantibus penitus, ſed producentibus tantùm plantis, ad animalia quæ neque generant neque generantur, ſed proueniunt, cuiuſmodi ſunt anguillæ. Inde ad ea quæ altera tantùm ex parte generantur: quia, vt fertur, in rubellionum genere non eſt mas: inde ad vtriuſque ſexus genera per oua: inde ad ζωοτόκα intra ſe, in mari: inde ad ζωοτόκα intra ſe in terra: inde ad ἔξω ζωοτόκα: inde ad hominem. Laterales autem lineæ multæ. Nam raia cum acucicula comparabitur: vipera autem cum aſpide: his atque aliis cõparationibus. Adeò autẽ proxima ſunt vt alia in alia degenerẽt, vt in apuas mugiles: rapa in braſſicam: & miſceantur, vt mulus ex equo & aſina.

Μεθόριον καὶ μέσον: μεθόριον, quoniam duo ſunt differentia: ſic enim dicimus definitiones ὅρους: μεθόριον eſt interuallum vacuum. Sed quia dixit συνέχειαν, nihil vult eſſe vacui: iccircò addidit μέσον. Theodorus addidit *extremi* malè: neque enim μεθόριον eſt cuiuſpiam extremi. Non enim aurum annuli extremum eſt mediæ inanitatis. Πότερον, ἀψύχων ne, an ζῴων.

Τῷ μᾶλλον δοκεῖ μετέχειν ζωῆς. Nam tubera valde ambigas an viuant: & iam ſuo loco diſputatum eſt. Eſt igitur progreſſus in ipſo genere plantarum: & oſtendit eſſe primum poſt inanima, quorum comparatione ſit animatum & medium inter illa & animalia. Quorum comparatione videatur inanimum quoniam non mouetur: iccirco dixit φαίνεται, & ἅπτερ: quoniam principia animalis tenuia ſunt & occulta. Nam quibus notis deprehendet Philoſophus plantam viuere? quia ſcilicet creſcit. Eas in lapide animaduertet ruſticus.

Προσπέφυκε. Ratio dubitationis: neque enim videtur animal affixum eſſe debere, ſed plantam. Iccirco ζωόφυτα appellata ſunt. προσπέφυκε Theodorus, *hærent*, malè: nam non exprimit τὸ φύειν, agnata enim ibi ſunt.

Χωριζόμενα πολλὰ διαφθείρεται. Nam quæ hærent voluntariè, vt genera quædam patellarum, ea animalia ſunt: auellunt enim ſeſe. Iccirco dixit πολλά.

Οἱ δὲ σωλῆνες. Aliud genus proximum priori, gradum faciens ad perfectiora. Nanque iam dixit προσπέφυκε: iccirco igitur non videntur animalia, & quia intereunt auulſa. Quin etiam eſt animalium genus quod non προσπέφυκε, ſed ἐμπέφυκε, vt digitelli: ij non affixi ſunt, ſed immerſi tantùm: & tamen extracti viuere non poſſunt.

Πᾶν γένος ὀστρακοδέρμων. Tertium genus, medium inter plantã & animal: cætera ſcilicet omnia teſtacea: quæ non mouẽtur loco: videntur, inquit, plantæ ſi cum greſſilibus comparẽtur. Neq; enim verum eſt πᾶν γένος. Nanque pectunculi mouentur, & patellæ quædã: & purpuræ & alia repunt.

Hactenus

Hactenus à motu. Nunc à sensibus, cùm dicit καὶ περὶ αἰσθήσεως τὰ μὲν αὐτῶν οὐδέν: nihil vt in tethyis quas papillas alibi diximus: τὰ δ' ἀμυδρῶς, vt in ostreis: ἡ δὲ τοῦ σώματος: hîc à constitutione corporis: nam si organica non sunt, aut sanè non euidenter videntur esse animalia, vt tethyia & vrticæ.

Ὁ δὲ σπόγγος: hoc primum genus statim ponit post plantam: & iam disputauimus de eo suprà. Παντελῶς dixit: quoniam nullum sensum habet præter tactum: neque os, neque oras excrementorum: vt quidem possis negare spongiam esse animal.

Μᾶλλον ζωὴν καὶ κίνησιν: ζωὴν in plantis: κίνησιν in animalibus. Dixit μᾶλλον, non μείζονα: quoniam substantiam significat: si plus vitæ, ergo plus animæ. Iccirco substantia recipit intensionem & remissionem in ordine matricis. Non autem vt accidens in eodem idem manens. Nam substantia intensior non est eadem, sed alia addita differentia. Theodorus ἔχοντα *adipisci*, dixit, pessimè: imò, *habere* iam: prædita esse. Nam animalia quomodo adipiscantur vitam? si non habent vitam, non habent formam. Non igitur sunt: adipiscimur ea quæ abesse possunt. Adipisci & adaptare, idem. Minùs Latinè loquitur dum vult nimis: vt non frustra senariolus noster illi conueniat. *Minùs Latinè scriptitat dum vult nimis.*

IV. ARISTOTELES.

Καὶ κατὰ τὰς τοῦ βίου δὲ πράξεις, τὸν αὐτὸν ἔχει τρόπον. τῶν γε γὰρ φυτῶν ἔργον οὐδὲν ἄλλο φαίνεται, πλὴν, οἷον αὐτὸ, ποιῆσαι πάλιν ἕτερον, ὅσα γίνεται διὰ σπέρματος. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ζώων. ἐνίοις γὰρ, παρὰ τὴν γένεσιν, οὐδὲν ἔστι λαβεῖν ἔργον ἕτερον· διόπερ αἱ μὲν τοιαῦται πράξεις, κοιναὶ πάντων εἰσί. προσούσης δὲ αἰσθήσεως ἤδη, περί τε τὴν ὀχείαν, διὰ τὴν ἡδονὴν, διαφέρουσιν αὐτῶν οἱ βίοι; καὶ περὶ τοὺς τόκους καὶ τὰς ἐκτροφὰς τῶν τέκνων. τὰ μὲν οὖν ἁπλῶς, ὥσπερ φυτὰ, κατὰ τὰς ὥρας ἀποτελεῖ τὴν οἰκείαν γένεσιν· τὰ δὲ, καὶ περὶ τὰς τροφὰς ἐκπονεῖται τῶν τέκνων· ὅταν δ' ἀποτελέσῃ, χωρίζονται, καὶ κοινωνίαν οὐδεμίαν ἔτι ποιοῦνται· τὰ δὲ συνετώτερα καὶ κοινωνοῦντα μνήμης ἐπὶ πλεῖον, καὶ πολιτικωτέροις χρῶνται τοῖς ἀπογόνοις.

Ad officia quoque vitæ eodem modo sese habent. Plantarum enim opus nullum aliud videtur: nisi qualis ipsa sit alteram vt faciat. De ijs dico quæ semine proueniunt. Eadem ratio & in animalibus. In quibusdam enim præter generationem nullum aliud opus deprehendas. Iccirco tales actiones omnibus sunt communes. Igitur accessione sensus facta iam vitæ differunt eorum, tum circa coïtum propter voluptatem, tum circa partus ac sobolis educationes. Ergo quædam plantarum more simpliciter certis temporibus propriam perficiunt generationem. Quædam etiam laborant enutriendis fœtibus. Quo opere absoluto, deserunt eos: ac nequaquam prætereà cum illis vllam habent societatem. Quæ autem euidentiora sunt, ac plus memoriæ comparârunt, etiam ciuiliùs vtuntur sua sobole.

CAESAR.

HACTENUS à formis, earúmque catenata serie inuestigauit animalium communem naturam: nunc autem ab actionibus: vbi ostendit vnum omnibus esse opus commune. Generare sibi simile. Et moderatur orationem. Intelligo, inquit, ea quæ ex alio oriuntur. Hanc sententiam diuinitùs persequitur in principio secundi de *Generatione animalium*. Eiúsque caussam assignat: quoniam vnumquodque appetit simile fieri caussæ suæ: meditatúrque æternitatem. Itaque per propagationem compensat defectum perpetuitatis. Deinde proposita differentia formarum, ponit etiam differentiam operum. Nam plantæ cùm sensu careant, voluptate carent. Igitur & coïtu, & omnino motu voluntario. Quare à plantis hoc differunt ea quibus sensus accessio facta est: intelligo animalia. In quo genere vniuerso pro vario captu intellectionis, aliis alia viuendi ratio à natura destinata est.

Πράξεις. Theodorus, *muneribus vitæ*: ambigua voce nimis vsus est: munera vitæ sunt epulæ moderatæ.

Τῶν φυτῶν οὐδὲν ἄλλο ἔργον φαίνεται, πλὴν οἷον αὐτὸ, ποιῆσαι πάλιν ἕτερον. Prudenter intelligenda sententia hæc est: propterea quòd etiam alia opera videntur plantarum, & multi fines. Nanque quercus multa præter glandem ferunt: & sicut pisces quidam alia genera abs se diuersa, vt apuas, gobij: ita etiam quercus, viscum. Prætereà perspiciendum est hinc. Non omnem fructum totum esse vltimum finem cuiusuis arboris: sed granum quod intus

eſt: vt in pyro. Eius caro veſcendo producitur. At non eſt finis vltimus, ſed granum ad propagationem.

Οἷον αὐτό. Theodorus, *ſimilem ſibi faciat alteram*: non rectè expreſſit. Similem mihi facio diſcipulum: quem tamen diſcipulum iam à patre ſuo factum, non facio: multo aptiùs & apertiùs Philoſophus: οἷον αὐτό: qualis ipſa ſit.

Ὁμοίως δὲ περὶ τῶν ζώων. Theodorus, *ſic animalium etiam quorundam nihil muneris præter generationem acceperis*: κακοζηλία. Nam quod munus accipimus à ſerpentum generatione? Ita ſuum munus contaminauit illo verbo, *acceperis*: & locutio eſt peregrina.

Προσιούσης αἰσθήσεως. Theodorus, *procedente ſenſu*: peſſimè. Imo accedente ſenſitiua anima, ad animam vegetatiuam plantarum, fit animal: πρόσειμι, *adſum, accedo*: acceſſione facta ſenſus.

Διὰ τὴν ἡδονήν. Theodorus, *venerei coïtus voluptate vita eorum diſcrepat*. Non expreſſit τὸ διά, quaſi cauſſam. Nam differo à Theodori interpretandi modo. Non tamen ea cauſſa eſt, ſed vtilitas poſteritatis. Ita animalia differunt περὶ τὴν ὀχείαν: modus, qualitas, vices, tempus, coïtus differentiæ ſunt in vita animalium, propter voluptatem: quoniam alia aliam, atque aliter capiunt. Neque enim commodum eſt paſtinacæ à tergo coïre: ne pro voluptate mœrorem capiat. Itaque & à plantis differunt ob voluptatem, & inter ſe ob modum voluptatis.

Καὶ περὶ τοὺς τόκους: quoniam alia ouum, alia vermiculum, alia animal intus, alia foris: alia rumpuntur, alia ſcinduntur: quoniam catuli διὰ τὴν αἴσθησιν, impatientes erumpuntur.

Ἐκτροφάς: reddet nunc rationem: quoniam quæ plantis propriora ſunt generare, tantùm ſatis habent, vt lacertæ aut ſi qua alia dicuntur, non incubare. Triplicem igitur ponit hiſtoriam: horum primam: alteram eorum quæ educant, ſed cum educatis nihil prætereà ſibi fore volunt. Tertium genus quod ad hominem accedat, vt formicæ.

Τὰ δὲ καὶ περὶ τὰς τροφάς. τὸ καί, non ſolùm πρὸς τὸ τίκτειν: icciteo dixit ἁπλῶς: quoniam ſobolem non educant: ſicut neque planta. Cuius ſemen exceptum humo terræ & ſolis beneficio educitur in prolem negligentis matris.

Ἐκπονεῖται. τὸ ἐκ perfectionem, vt *excogitare, explere*, paſſiua voce vſus, vt ſtudium & affectum indicaret, τροφὰς ἐκπονεῖται: ἐκτρέφει.

Ἀποτελέσῃ, ſcilicet τὴν ἐκτροφήν.

Χωρίζονται: etſi paſſiua voce eſt vſus, tamen ſenſus relatus ad hiſtoriam, etiam cum actiua debet communicari. Nanque, vt verum eſt, mares abire, ac relinquere fœtus ſuos iam adultos, & χωρίζονται, vt auiculæ multæ: ita aliqua non abeunt, ſed expellunt, vt hirundines: alis enim & roſtro exterminant pullos adultos. Theodorus *deſiſtunt* malè. Nam omnia animalia perfecto opere deſiſtunt.

Συνετώτερα: ſcilicet quam hoc ſecundum genus: vt ſues, cerui, formicæ, gracculi, gregarij piſces: prudentiam verò aſſignauit & memoriam. Quoniam prudentia eſt habitus proſpiciens rebus præſentibus, aut futuris ex præteritorum ratione.

Χρῶνται, vtuntur: τοῖς ἀπογόνοις. Theodorus, *ciuiliùs agunt cum prole*: quia neque deſerunt, neque exterminant.

V. ARISTOTELES.

Ἓν μὲν οὖν μέρος τοῖς ζώοις αἱ περὶ τὴν τεκνοποιίαν εἰσὶ πράξεις αὐτοῖς· ἓν δ' ἕτερον, αἱ περὶ τὴν τροφήν. περὶ γὰρ δύο ταῦτα, αἵ τε σπουδαὶ τυγχάνουσιν οὖσαι πᾶσι, καὶ ὁ βίος.

Ipſorum igitur animalium opera partim ſunt ad generationem, partim ob cibum. Circa enim hæc duo, omnibus & ſtudia & vita verſatur.

CÆSAR.

Concludit duo genera actionum è ſuperioribus. Nam cùm æternitatis ſint appetentes animantes, duobus finibus aguntur, vno pro ſeipſis: itaque cibum quærunt ac pro eo dimicant: altero pro ſpecie: itaque ſtudent procreationi.

Ἓν μὲν οὖν μέρος: τοῦ rectè concludit τὴν τεκνοποιίαν: ſed alterum περὶ τὴν τροφήν, non concludit: nullum enim fecit verbum, ἕν. Theodorus, *prima* peſſimè. Nam prima pars vitæ noſtræ eſt circa cibos, non circa generationem. Cuius ſignum, quia & præcedit in omnibus, & longè communior eſt. Omne enim viuens alitur: non omno autem gignit: & potior mihi eſt mei ſalus in me quàm in ſpecie: amo enim ſpeciem propter me.

Περὶ

Περὶ τὴν τροφήν. Theodorus, in *alendo*, malè: arctauit ad alendum sobolem. Imò ad victum suum cuique.

Πᾶσι: scilicet generantibus: alioqui falsum esset. Nota locutionem: αἱ πράξεις εἰσὶν ἐν μέρεσι τοῖς ζώοις.

VI. ARISTOTELES.

Πᾶσαι δὲ τροφαὶ, διαφέρουσι μάλιστα κατὰ τὴν ὕλην ἐξ ἧς συνεστήκασιν ἡ γὰρ αὔξησις, ἑκάστοις γίνεται κατὰ φύσιν ἐκ τῆς αὐτῆς. τὸ δὲ κατὰ φύσιν, ἡδύ. διώκει δὲ πάντα τὴν κατὰ φύσιν ἡδονήν.

Omnes autem cibi differunt eius potißimum materiæ ratione, cuiusmodi è materia sunt constituti. Ex eadem enim fit secundum naturam cuiusque incrementum. At quod secundum naturam est, suaue est. Sequuntur autem omnium naturalem voluptatem.

CAESAR.

POSTQVAM inuestigauit semina actionum animalium, ostenditque vitæ illorum diuersitatem à victus varia ratione pendere, nunc declarat caussam per demonstrationem. Nam inquit alitur natura sua animal ex eo ex quo est constitutum. Est autem è materia ex qua constant cibi quibus vescitur. Ergo alitur ex cibis qui sunt ex eadem materia constituti. Altera demonstratio. Quod est naturale est suaue: incrementum est naturale, ergo suaue. Tertia omne suaue naturale est appetibile: omne incrementum est suaue naturale: ergo est appetibile. Quarta omne incrementum fit per cibum: omne animal appetit incrementum: ergo omne animal appetit cibum. Hæc autem omnia dicit, tanquam iaciens fundamenta totius operis: propterea quòd terrestria è mari petunt cibum propter constitutiones similitudinum. Illa quæ incolunt aquam, aquarili natura constant. Quæ sententia etiam fouetur ab ipso Aristotele in secundo de *Partibus animalium*, aduersus eos qui dicebant pisces in humido sitos à natura, propterea quòd ex ignea essent natura, & sic temperarentur.

Κατὰ τὴν ὕλην: quoniam materia subiecta eadem est, & cibo & animali. Non intelligit materiam primam: sed proximam vltimæ formæ eorum. Puta eadem materia subiecta differentiæ vltimæ hirundinis, & differentiæ vltimæ muscæ qua vescitur illa. Etenim necesse est non multum abesse: neque enim transmutaretur cibus in corpus, nisi subesset similitudo. In omni enim actione & passione, est similitudo & dissimilitudo: & in omni transmutatione est actio & passio.

Dixit μάλιστα, quoniam etiam alio modo differunt: puta figura: quæ nihil attinet ad alimentum: tam enim trunca vescetur musca hirundo, quam capitata. Item arte: nihilo enim secius vescetur farina asellus, quàm hordeo.

Ἐξ ἧς συνεστήκασιν: non dixit ἐξ ἧς: quoniam non est in materia τὸ ὄν: sed τὸ ποῖον. Quod non est assecutus Theodorus: & dixit in præterito, vt indicaret naturam: quod sæpè monuimus.

Αὔξησις: ergo etiam nutritio, de τροφῇ enim loquitur: non possumus ali sine augmento: alimentum enim est quod reponitur loco amissæ partis naturalis. Ergo auget corpus: auctrix & altrix duæ sunt potestates animæ similes: quas nunc recentiores sustulere nimis temerè: qui sese tantùm Galenicos arbitrantur. Nimis tribuunt cordi & vitali potestati. Qua de re in secundo Tomo *Nobilium Exercitationum*, à nobis copiosè disputatum est.

Ἐκ τῆς αὐτῆς. ἧσπερ, scilicet συνέστηκε.

Κατὰ φύσιν. Non quòd sit vlla, αὔξησις παρὰ φύσιν: sed est prædicatum: sic, omne autem incrementum est naturale.

Τὸ δὲ κατὰ φύσιν ἡδύ: propterea quòd natura est vna: vnum autem à seipso non dissentit.

Διώκει: quoniam similitudo est imago vnitatis: duo enim similia appetunt vnum fieri: omnia enim appetunt perfectionem: vnitas autem perfectio est: omnes sunt voces metaphysicales.

Ἡδονήν: mutauit τὸ ἡδύ, in τὴν ἡδονήν: concretum in abstractum, quasi effectum in caussam. Theodorus addidit, *contingit*, imo inest. Est enim voluptas finis & perfectio omnium rerum. Nam illa voluptas Epicurea non est finis vitæ, sed terminus: desinunt enim viuere. Neque enim viuunt qui homines non sunt.

CAPVT SECVNDVM,

Triplex animalium diuiſio: loca quibus diſtinguntur, & alimenta.

VII. ARISTOTELES.

Διῄρηνται δὲ κατὰ τοὺς τόπους. τὰ μὲν γὰρ, πεζὰ, τὰ δ', ἔνυδρα τῶν ζώων ἐστί. διχῶς δὲ λεγομένης ταύτης τῆς διαφορᾶς, τὰ μὲν, τῷ δέχεσθαι τὸν ἀέρα, τὰ δὲ, τῷ τὸ ὕδωρ, λέγεται τὰ μὲν, πεζὰ, τὰ δ', ἔνυδρα· τὰ δ' οὐ δεχόμενα μὲν, πεφυκότα δέ πως πρὸς τὴν κρᾶσιν τῆς ψύξεως τὴν ἐφ' ἑκατέρου τούτων ἱκανῶς, τὰ μὲν, πεζὰ, τὰ δ', ἔνυδρα καλεῖται, οὔτ' ἀναπνέοντα, οὔτε δεχόμενα τὸ ὕδωρ· τῷ δὲ τὴν τροφὴν ποιεῖσθαι καὶ διαγωγὴν ἐν ἑκατέρῳ τούτων. Πολλὰ γὰρ δεχόμενα τὸν ἀέρα, καὶ τοὺς τόκους ἐν τῇ γῇ ποιούμενα, τὴν τροφὴν ἐκ τῶν ἐνύδρων ποιεῖται τόπων, καὶ διατρίβει τὸν πλεῖστον ἐν ὕδατι χρόνον· ἅπερ, ὡς ἔοικεν, ἐπαμφοτερίζει μόνα τῶν ζώων. καὶ γὰρ ὡς πεζὰ, καὶ ὡς ἔνυδρά τις ἂν θείη. τῶν δὲ δεχομένων τὸ ὑγρὸν, οὐδὲν ἔστι πεζὸν, οὔτε πτηνὸν, οὔτε ἐκ τῆς γῆς τὴν τροφὴν ποιεῖται· τῶν δὲ πεζῶν καὶ δεχομένων τὸν ἀέρα, πολλά· καὶ τὰ μὲν οὕτως, ὥστε μηδὲ ζῆν δύνασθαι χωριζόμενα τῆς τοῦ ὕδατος φύσεως· οἷον αἵ τε καλούμεναι θαλάττιαι χελῶναι, καὶ κροκόδειλοι, καὶ ἵπποι ποτάμιοι, καὶ φῶκαι· καὶ τῶν ἐλαττόνων ζώων, οἷον αἵ τε μύδες, καὶ τὸ τῶν βατράχων γένος· ταῦτα γὰρ ἅπαντα, μὴ διά τινος ἀναπνεύσαντα χρόνου, ἀποπνίγεται· καὶ τίκτει δὲ καὶ ἐκτρέφει ἐν τῷ ξηρῷ· τὰ δὲ, πρὸς τῷ ξηρῷ, διάγει δ' ἐν τῷ ὑγρῷ.

Separata autem ſunt animalia ſecundum loca. Quædam enim in terra agitant, quædam autem in aquis tantùm. Trifariàm verò cùm hæc differentia dicatur, partim quòd hæc quæ recipiũt aërem, terreſtria, illa quòd aquam, aquatilia appellantur: partim non quod recipiant, ſed quòd eorum natura, ob temperamentum opus habeat refrigeratione, quantum ſatis ſit ad vtrunque horum, aut terreſtria, aut aquatilia vocantur. Non proptereà quòd aut ſpirant aerem, aut recipiant aquam. Sed quia & cibum capiant, & degant in vtroque eorum. Multa enim aërem recipientia, & in terra parientia, cibum ex aquaticis petunt locis, plurimúmque temporis in aqua verſantur. Quæ ſola animalium videntur vtranque ſortita naturam, quippe & vt πεζὰ, & aquatilia ea quis ſtatuere poſſit. Quæ autem aquam recipiunt neque πεζὸν, neque volatile vllum de terra cibum petit. At πεζῶν quæ aerem recipiunt, multa. Ac eorum quædam in tantum, vt ne viuere quidem queant, ſi à natura aquæ eximantur. Cuiuſmodi marinæ teſtudines, & crocodili, & equi fluuiatiles, & vituli, & minorum animalium Mydes, ranarúmque genus. Hæc enim ſi aliquo tempore non reſpirent, ſuffocantur. Pariũntque atque etiam educant in ſicco: degunt autem in vdo.

CAESAR.

VT victum vitámque diſtinguat, ponit τὰς τροφάς: & quia cibi erant diuerſi pro materia, materias ipſas ponit duas, terram & aquam: ſecundúmque ea facit diſtinctionem triplicem. Nam cùm in πεζὰ, & ἔνυδρα, diſtinguat vniuerſum genus animalium, non vna ratione dici animaduertit. Nam ab etymo vocum ſi ſumas rationem, & πεζὸν, eſt quod ἐν τῷ πεδίῳ, mouet, vt alibi dicit, nunc etiam quod latiùs degit. Itaque comprehendit & volucres, & humilia animalia, quæ vere ab humo ſic τὰ πεζὰ interpretantur, vt ſuprà diximus: ἔνυδρα, autem quæ ἐν ὕδατι agitant. Itaque cùm non vna de cauſſa in aqua verſentur omnia, arctandum fuit hoc ad certa capita. Ac primum quidem fuit & maximè proprium id genus quod aquam recipit ac reddit, tanquã ea ſpirãs. Quippe ab ea exempta morte capiuntur. Alterum genus eorum quæ in aqua viuunt ob ſimilitudinem loci & locati. Hæc non quòd aquam recipiant, ſed à proportione conuenientiæ, vt Hippopotami & alia quæ commemorat. Ea tametſi aquam non trahant, tamen ſine aqua viuere non poſſunt. Tertium genus ſunt ea, quæ quanquam neque trahunt aquam, & ſine aquæ habitatione poſſunt viuere: tamen quia cibum ex aqua petunt, ex aquatili natura videntur conſtituta per propoſitionem ſuprà poſitam: omne alimentum eiuſdem eſt materiæ cum eo quod eo alitur. Hoc ſub genere luttarum genus comprehenditur, quam ἐνυδρίν ſuprà appellauimus. Quod quanquam πεζὸν eſt, quadrupes greſſile ſpirans, pilis intectum: tamen ab aqua ex qua cibum capit, ſumpſit nomen. Poſtquam hæc ſic diſtinxit in altero genere, ſcilicet

τῷ ἐνύδρῳ: non habuit in altero τῷ πεζῷ tot distinctiones: vno tantùm nanque modo dici ait de ijs quæ spirant. Nam eorum quæ aquam recipiunt, nullum terram habitare potest: & cibum capere negat. Vbi multa notanda sunt: primum hoc tertium falsum esse. Nanque gammarelli fluuiatiles noctu ad Lunam exeunt & pascuntur. Et polypus exit in siccum: sed quia pauca sunt, non constituunt legem. Poteras etiam dicere ea non semper hoc agere, & in aquis cibi plus quærere: verumetiam aues quæ ex aquæ prouentibus victitant, carne oblata vescuntur: vt corui, mergi, gauiæ, ardeolæ, onocrotali, & quadrupedes, vt lutræ. Quare etiam de Crocodilo naturam subtexet, vt castiget historiam. Deinde animaduertamus: non rectè omnia animalia diuisa in πεζά, καὶ ἔνυδρα à spirando & trahendo aquam. Exclusit enim insecta, quorum & genera infinita penè, & non contemnenda: sapientiora enim sunt. Sic etiam τῶν ἐνύδρων genus vnum omisit: quod neque trahit aquam, neque in ea habitat, πεζὸν γὸν: neque ex ea capit cibum πεζὸν ὄν: sed viuit ibi, & inde ἔνυδρα ὄν: vt ostracorum multa & tethya, & vrticæ, & eiusmodi. Reducentur autem ad genus tertium διὰ τὴν κρᾶσιν, & τὴν τροφήν.

Διῄρηται: per differentias scilicet: hæc est definitio differentiæ qua diuiditur genus in species, & declarat modum differentiarum κατὰ τόπους.

Τὰ μὲν γὰρ: ratio quare secundùm loca: quia πεδίον est locus τῶν πεζῶν, & ὕδωρ τῶν ἐνύδρων.

Legitur διχῶς ἡ λεγομένης: imò verò τριχῶς: Primò, τῷ δέχεσθαι: vt mulus. Secundò, πεφυκότα διὰ τὴν ψῦξιν non quòd aërem aquámve ducant ore. Tertiò, τῷ ἡ τὴν τροφὴν ποιεῖσθαι. In quo genere tertio duo ponit τροφὴν & διαγωγήν: à materia τροφὴ, à forma διαγωγή: quoniam loci eum locati forma coniunctissima est.

Πεφυκότα: à natura instituta πρὸς τὴν κρᾶσιν τῆς ψύξεως, ad temperandam refrigerationem. Theodorus sic: *quod apta sunt seruari temperamento alterutri*: malè: imò ad commiscendam refrigerationem. Quoniam multa πεζὰ egent aquatico habitaculo, πρὸς τὴν ψύξιν: quantum satis sit ad vtrunque horum: scilicet quod & πεζὰ sint, & in aqua degere habeant. Iccircò dixit ἱκανῶς, quantum possint ad mediam naturam, vtraque natura ἱκάνειν, pertingere. Theodorus & ψύξιν, & ἱκανῶς omisit: & nescio quid, *seruari*, admiscuit.

Δέ τοι: quia natura eadem, & illis haustum aquæ pro spiritu, & his diuersorium pro temperamento constituit.

Οὔτ' ἀναπνοῦσα, οὔτε δεχόμενα: scilicet ὕδωρ: pessima oratione vsus est. Nanque ἀναπνεῖ. Non enim potest negari: sed voluit dicere διὰ τὸ ἀναπνεῖν: sed cùm verum esset ἢ δέχεσθαι τὸ ὕδωρ: voluit geminare τὸ ἢ, cum eodem participij modo. Nam si dicas intelligere eum quædam quæ neque spirent, neque trahant aquam: & tamen tàm in aqua quàm in terra posse, viuere nullum inuenias. Neque hoc hîc vult, qui mox hippopotami exemplum ponit.

Τὰ μὲν πεζά, τὰ δ' ἔνυδρα καλεῖται: verum est τὰ πεζὰ in aquis degere, vt hippopotamum: sed non est verum τὰ ἔνυδρα in terra degere: negat enim.

Καὶ ὅτι τίκτει ἐν τῇ γῇ ποιοῦμεν: vt ostenderet naturam esse terrestrem: à primordijs argumentum est.

Τροφὴν ἐκ τῆς ἐνύδρου ποιεῖται τόπου, & διάγει, &c. vt diximus conuenientia à materia & forma: vnde meritò ἔνυδρα, appellantur. Πλεῖον vt sint πεζά. Nam si ὅλον χρόνον manerent, essent verè ἔνυδρα vt Delphin: iccircò ἐπαμφοτερίζει. Μόνα verò: quoniam quæ aquam trahunt non ἐπαμφοτερίζουσι.

Τῶν ἢ δεχομένων τὸ ὑγρὸν οὔτε πεζὸν, οὔτε πτηνὸν ἐκ τῆς γῆς τροφὴν ποιεῖται. Hic abutitur verbo πεζὸν in tam morosa inuestigatione: hîc enim gressile tantùm significat. Nam haud ita multo antè πεζὸν distinxit penitus ab eo quod ὕδωρ δέχεται. Intelligit autem hîc cancros, & alia πολύποδα: non temere hoc posuit: quoniam quæ carent pedibus nihil mirum si non exeunt in siccum: sed ne πολύποδα, quidem inquit. Itaque reddidit eadem ratione πτηνὸν: volucre: hirundines intellexit marinas: falsum autem esse ex historia polypi declarauimus. Theodorus cùm esset in illis angustijs, πεζὸν & πτηνὸν τὸ δεχόμενον ὕδωρ, addidit, *est*: sic. *Quæ humorem recipiunt nullum, vel pedestre, vel volatile est, nec cibum sibi ex terra petit.* Negauit cancrum esse πεζόν: qui tamen nisi nullo modo quàm in solida humo moueri potest. Atque hinc non benè Caput auspicatur.

Θαλαττίαι χελῶναι. At nos vidimus diutissimè aliquot extra aquam viuere.

Μύδες. Theodorus *testudinem lutariam*, & *murem aquatilem* simul hîc interpretatus est. Memini & alibi de hac re sententiam meam exhibuisse: vtrunque enim significat. Sunt tamen mures aquatiles nihil omnino à terrestribus nisi caudæ longitudine differentes, longè ab his μύδων distantes: versantur autem propter aquas: at aquas non subeunt. Μύδες verò testudines sunt quę flumina & fossas vrbium, aut lacus & palustria loca incolunt, quæ & à nonnullis ἐμύδες dicuntur.

CCCc 4

Τῶν δὲ δεχομένων τὸν ἀέρα, πολλά, scilicet è contrario τῶν ἐκ τοῦ ὕδατος τροφὴν ποιεῖται.

Ταῦτα γὰρ ἅπαντα μὴ διά τινος ἀναπνεύσαντα χρόνου ἀποπνίγεται. Probatio est τοῦ δέχεσθαι τὸν ἀέρα: non autem ὅτι μὴ ζῆν δύναται χωριζόμενα. Cum tamẽ hoc potiùs debuisset probare, quàm illud quod manifestissimè constat: phocam spirare.

Καὶ τίκτει: scilicet maiora illa. Τὰ δὲ πρὸς τῷ ξηρῷ, scilicet τὰ ἐλάττω: sic sanè πεζά. Διάγει δ' ἐν τῷ ὑγρῷ: sic sunt ἔνυδρα. Et expressit vocem supra positam τὴν διαγωγήν. Theodorus omisit. Τὰ δὲ πρὸς τῷ ξηρῷ, καὶ διάγει ἐν τῷ ὑγρῷ.

VIII. ARISTOTELES.

Περιττότατα δὲ πάντων ὁ δελφὶς ἔχει τῶν ζώων, καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν τοιούτων ἐστὶ, καὶ τῶν ἐνύδρων, καὶ τῶν ἄλλων κητωδῶν ὅσα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, οἷον φάλαιναι, καὶ ὅσα ἄλλα τοῦτον ἔχει αὐλόν. οὐ μὴν ἴδιον, οὔτε ἔνυδρον μόνον θεῖναι τούτων ἕκαστον, οὔτε πεζόν, εἰ πεζὰ μὲν τὰ δεχόμενα τὸν ἀέρα θετέον, τὰ δὲ τὸ ὕδωρ ἔνυδρα τὴν φύσιν. ἀμφοτέρων γὰρ μετείληφε· καὶ γὰρ τὴν θάλατταν δέχεται καὶ ἀφίησι κατὰ τὸν αὐλόν, καὶ τὸν ἀέρα τῷ πνεύμονι. τοῦτο γὰρ ἔχουσι τὸ μόριον, καὶ ἀναπνέουσι· διὸ καὶ λαμβανόμενος ὁ δελφὶς ἐν τοῖς δικτύοις, ἀποπνίγεται ταχέως, διὰ τὸ μὴ ἀναπνεῖν· καὶ ἔξω δὲ ζῇ πολὺν χρόνον μύζων καὶ στένων, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἀναπνεόντων ζώων. ἔτι δὲ καθεύδων ὑπερέχει τὸ ῥύγχος, ὅπως ἀναπνέῃ.

Maximè verò excedit modum hunc delphin inter omnia animalia: & si quid aliud tale est, tùm aquatilium, tùm aliorum cetaceorum, quæ ad hunc modum sese habent: vt balæna, & quæcunque alia horum fistulam habent. Non tamen propriè aut aquatile solùm, aut terrestre horum vllum statuere est. Si terrestria tantùm illa ponenda sunt quæ aërem recipiunt: aquatilia autem quæ aquam natura. Vtriusque enim particeps est. Nam & mare recipit, & amittit per fistulam: aërem autem pulmone. Hanc enim habent partem & spirant. Atque iccircò captus in retijs delphin, citò suffocatur: propterea quod non respiret. Extractus enim viuit diu mutiens ac gemens, sicut & alia quæ spirant animalia. Etiam dormit extanti rostro, vt respiret.

CÆSAR.

MORE suo inuestigat ex reliqua natura an hæc diuisio recta sit. Nam, inquit, πεζὰ sunt quæ aërem, si ἔνυδρα quæ aquam ducunt ore: delphin excedit hanc diuisionem: in quo vno vtrunque est. Item cætera cetacea aliquot, vt orca, balæna, physeter. Inde ostendit quomodo in delphino vtrunque est: post hæc, proximo apotelesmate indicabit, non posse sic leuiter pronunciari.

Περιττότατα: sic & alibi sæpè de rebus quæ excedunt communes naturæ metas ac modos. Nam impar numerus dicitur περιττός: quia diuisi pars vna semper alteram excedit. Τὸ περὶ significat excessum. Nam semper locus maior est locato, & continens contento: est enim contentum quasi pars. Τὸ περί, significat ambitum. Nam si ὑπὲρ significat excessum: quanto magis τὸ περί. Nam τὸ περὶ circumducit τὸ ὑπὲρ quoquo versus, quod summum tantùm notabat. Theodorus dixit *superflua, & peculiaris.*

Καὶ τῶν ἐνύδρων καὶ τῶν ἄλλων κητωδῶν. Cum dixit genus ἐνύδρων: frustrà addidit καὶ τῶν ἄλλων κητωδῶν speciem. Iccircò Theodorus inuertit & præposuit τῶν κητωδῶν.

Ὅσα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. Quoniam non omnia cetacea fistulam habent: quod statim declarauit ἔχει αὐλόν.

Θεῖναι *statuere*: sic leges à Græcis θέσεις & plebiscita. Nos non ponimus in genere, sed positorum à natura leges persequimur.

Καὶ τὸν ἀέρα: vtrunque verbum repetijt δέχεται καὶ ἀφίησι.

Λαμβανόμενος. Theodorus *apprehensus*, malè: *comprehensus* potiùs: appendimus vnco, aut manu, aut laqueo, aut forcipe. Etiam laqueo meliùs dicas comprehendi.

Ἀποπνίγεται Theodorus, *strangulatur*, pessimè: strangulamur obducto laqueo, aut manibus collo: atque angustijs intercepto spiritu.

Ἔξω *foris*, Theodorus: nos lenius, *extractus.*

Μύζων. Theodorus, *mutiens* optimè: sed malè στένων, *anhelans*: imò *gemens*. Idem sonus est μύζοντος in ore, στένοντος in pectore.

Καθεύδων ὑπερέχει ῥύγχος. Theodorus *dormiens rostrum exerit*: sed exortum habet. Ἔχει quod exerebat antequam dormiret: hanc historiam bis ac ter repetit.

Ὅπως ἀναπνέῃ. Nam hac de caussa eum spirandi facultate egere, vt ostendat, hæc dixit hîc.

IX. ARI-

IX. ARISTOTELES.

Τὰ δ' αὐτὰ τάττειν εἰς ἀμφοτέρας τὰς διαιρέσεις, ἄτοπον, ὑπεναντίας οὔσας· ἀλλ' ἔοικεν εἶναι τὸ ἔνυδρον ἔτι προσδιοριστέον. τὰ μὲν γὰρ, δέχεται τὸ ὕδωρ καὶ ἀφίησι, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, δι' ἥνπερ τὰ ἀναπνέοντα τὸν ἀέρα, καταψύξεως χάριν· τὰ δὲ, διὰ τὴν τροφήν. ἀνάγκη γὰρ ἐν ὑγρῷ λαμβάνειν ταύτην, καὶ τὸ ὑγρὸν ἅμα δέχεσθαι, καὶ τὸ δεχόμενον ὄργανον ἔχειν ᾧ ἐκπέμπει. τὰ μὲν οὖν ἀνάλογον τῇ ἀναπνοῇ χρώμενα τῷ ὑγρῷ, βράγχια ἔχει· τὰ δὲ διὰ τὴν τροφὴν, αὐλὸν τῶν ἐναίμων ζώων. ὁμοίως δὲ τά τε μαλάκια καὶ μαλακόστρακα. καὶ γὰρ ταῦτα δέχεται τὸ ὑγρὸν διὰ τὴν τροφήν.

EAdem autem redigere in ordinem vtriusque diuisionis absurdum est. Quippe quæ sunt contraria: sed ipsum aquatile insuper est etiam diuidēdum. Quædam enim & recipiunt, & reddunt aquam eadem de caussa, qua ea quæ spirant aerem: ob refrigerationem scilicet: alia autem ob cibum. Necesse enim est vt ipsum in humore capiant: simúlque humorem ipsum haurire: simul habere instrumētum quo emittant. Quæ igitur humore vtuntur, tanquam vicario respirationis, branchias habent. Quæ autem ob cibum fistulam, quæ sunt sanguine concreta. Similiter autem & mollusca & crustacea. Hæc enim propter cibum recipiunt humorem.

CÆSAR.

CVM distinxit in πεζὰ & ἔνυδρα, tanquam in contraria: offenderat tum delphin: quoniam vtriusque differentiæ ratio conueniebat vni. Nam vt πεζὸν spirabat, & vt ἔνυδρον aquam reciprocabat. At, inquit, absurdum hoc est. Itaque aut negandum illas differentias esse contrarias, aut videndum quomodo cohæreant in eodem. Itaque dicendum est. Cùm aliquid alij contrarium multis modis esse possit: illud vnum etiam est ratio finis. Ita fit æquiuocatio. Nam lupus amat oues, & pastor amat oues. Non est vniuocus amor: quia finis diuersus. Itaque cùm ἔνυδρα quæ aquam hauriunt, non eadem singula ratione recipiant, non erunt omnia contraria rationi τῶν πεζῶν. Quæ igitur ita hauriunt vt eis sit loco aëris, vt quod aër est πεζοῖς, hoc fit illis aqua. Hæc cum πεζοῖς non conueniunt. At quibus per accidens aqua hauritur: quoniam cibus quem capiunt in aqua est, ea non vtuntur aqua vice aëris: sed per accidens. At per se, & per accidens cùm sint contraria, faciunt tamen vt contraria, contraria non sint. Aqua cùm frigida per se, calida est per accidens. In altera parte declarat quæ sint ἔνυδρα per se quæ humore vtuntur vice aëris, quæ branchias habent. In tertia dicit datam fistulam piscibus sanguine concretis ad emittendum aquam, quam hauriunt cùm capiunt cibum. In postrema dicit etiam mollusca & testacea excipere ac reddere aquam non per se, sed vt fistulata ob cibum: quoniam obijci poterat de branchijs, quibus carent sanè. Cæterùm vt probaretur opinio diuisionis, multa sunt inuersa. Primùm, vsus vocum. Deinde alia multa quæ pertinent ad veritatem. Nam ἔνυδρα si quis vocem contempletur plus comperiet significare, quàm ὑδατικά. Itaque animalia quæ aquas incolunt, & aquas exeunt vt lutras, hippopotamos, possis ἔνυδρα dicere. Quæ autem foras non exeunt ὑδατικά. Prætereà, vt diximus, multa sunt ἔνυδρα quæ aquas non hauriunt. Item τὸ πεζὸν dictum à πέδω, & à pedibus. Nam quod πῶς erat Atticis, Æoles πὸς dixêre, quos sequuti sumus: abijciebant enim τὸ, υ: vt ἀμπέλος, pro ἀμπέλους: & ο, in ε, vertebant: vt ὀδούς, ἐδὸς: vnde nostrum *Edo*. Inde τράπεζα quasi τετράπεζα. Et ἀργυρόπεζα Θέτις à pedibus, sicut Iuno à brachijs dicitur candida à Poëta λευκώλενος. Mirum, inquam, si à pedibus πεζὸν, quod alibi in vsu est Philosopho. Quare ab spiratione πεζὸν voluêre interpretari: aut quare, quæ pedes habent, neque spirant erunt πεζὰ, & non πεζά: aut quare tam ambiguam vocem voluit trahere in differentiam certam: non paruæ certè est difficultatis: paulò infrà, πεζεύειν πεφυκὸς, τετραπῶν ὄν declarauit: τὸ πόδι τῷ πεζεύειν. Ad hæc satis patet balænam nihil edere. Nunquam quicquam in eius ventriculo inuentum est: non maris, non fœminæ: non iuuenculæ, non vetulæ. Prætereà multi sunt pisces qui branchias non habent, vt polypus & quidam alij: quos tamen par est trahere aquam, caussa refrigerationis. Sanè Crocodilus nullas habet, nullam fistulam: & tamen, & agit in aqua, & cibum in aqua petit. Mysticetus, quem *musculum* Plinius vocat, & qui vt puto pro balæna in Cantabrico Oceano passim capitur, nullis branchijs, nulla fistula præditus est. Quare autem polypus branchias non habeat, reddet rationem Philosophus, quia non tanta egeat refrigeratione: exanguis enim est. Quanquam & fistulam habeat qua pariat: & qua aquam trahat, vt & paulò post dicet, mollusca scilicet & crustacea fistulam habere. Cancri quoque valuulas habent loco fistulæ: nam exceptam aquam infernè, exigunt supernè. At Crocodilus

dilus amphibion omnino eſt animal. Et in terram ſæpè exit ad cibum comparandum. Illud quoque animaduertendum eſt: ranas & teſtudines non habere fiſtulas, & tamen cibum in aqua capere. Item cancros non cibi tantùm gratia aquam reciprocare, ſed & ſpirationis loco. Moriuntur enim extra aquam. Et ducunt ſpumam valuulis, vt alij piſces branchijs. Deinde cùm in terra ſint quæ ſpirent, alia quæ non ſpirent. Quædam media, vt talpæ quæ ſub terra craſſum illum & tetrum aërem agitant: in aqua item ſint quæ aquam non hauriant, vt cochleæ. Quæ hauriant, vt mullus: quæ media ſint, piſces lati qui ſub limo agitant, vt paſſeres. Cum igitur ſint eæ duæ naturæ ſeorſum ſerie quadam ſua, quæque ducta per gradus: quid prohibet eſſe naturam vnam mediam, vtramque coniungentē: quæ ſit delphin, & eiuſmodi: quæ partim hoc, partim illud ſit? Sicut contrà: vna natura ab latere delphini, quæ plus vergat ad terreſtre, vt crocodilus: branchias enim nullas habet: ab altero latere, altera natura quæ plus vergat ad piſces: quoniam branchias habeat: & diu tamen in terra viuat, vt anguilla. Nam ſi inter piſces quidam ſunt ſanguine carentes & oſſibus, vt cartilaginei: quidam habent pro oſſibus ſpinam oſſi propiorem: quidam habent oſſa vera, quibus participes ſunt naturæ τῆς πεζῆς: & tamen concretione corporis aquariles ſint: nihil prohibet hanc miſtam naturam habere: illúdque miſtum, vt & aërem trahant & aquam. Atque illud quidem non negamus, non eſſe datum hauſtum aquæ delphino ob refrigerationem. Nempe non demittit eam ad pulmonem: ſed ſtatim hauſtam per ſupera emittit, ſpiritus eiuſdem impulſu quo ſpirat: ſed negamus diuiſionem illam eſſe conuenientem naturæ: tùm ex nominum ratione τῶν πεζῶν καὶ ἐνύδρων: tùm ex ipſis rebus. Quoniam & πεζὰ & ἔνυδρα multa ſunt, quæ neque aërem, neque aquam reciprocent ob refrigerandum.

Τὰ δ᾽ αὐτὰ τάττει. Quoniam ordo eſt in omni naturæ diſpoſitione. Theodorus, *collocare* dixit: negligētior ſanè eſt vocum Philoſophicarum: earúmque efficaciam degenerem facit forenſi oratione. Et addidit, *tàm: tàm contrariorum*, inquit. Quaſi verò contrarium ſuſcipiat magis & minùs.

Προσδιοριστέον Theodorus, *ampliùs diſtinguendum eſt*: rectiſſimè: *ampliùs*, vox Iudicis cùm ſibi quærebat tempus dari ad diſpiciendum πρὸς τὴν ἀκριβεστέραν διάγνωσιν.

Τὸ δεχόμενον ὄργανον: *membrum inſtrumentarium*: excipiens ſcilicet aquam iam exceptam vt expellat: adeò ambiguè verbo illo vſus eſt Ariſtoteles. Nam iam dixit τὸ ὑγρὸν δέχεσθαι, aquam, ſcilicet, quæ foris eſt: at hîc τὸ δεχόμενον eſt aquæ quæ intus eſt.

Ἀνάλογον: *proportionem*: nos etiam *vice reſpirationis* dicere poſſumus: vicariæ enim inter ſe ſunt.

Καὶ μαλάκια. Theodorus: *mollibus etiam atque cruſtaceis hoc idem adhibitum eſt*. Cùm de fiſtula loquitur Theodorus non eſt veritus dicere, *hoc idem adhibitum eſſe*. Nam hæc ipſe addidit de ſuo.

X. ARISTOTELES.

Ἔνυδρα δέ ἐστι τὸν ἕτερον τρόπον, διὰ τὴν τοῦ σώματος κρᾶσιν καὶ τὸν βίον, ὅσα δέχεται μὲν τὸν ἀέρα, ζῇ δὲ ἐν τῷ ὑγρῷ· ἢ ὅσα δέχεται μὲν τὸ ὑγρόν, καὶ ἔχει βράγχια, πορεύεται δὲ εἰς τὸ ξηρὸν καὶ λαμβάνει τροφήν. ἓν δὲ μόνον νῦν ὦπται τοιοῦτον, ὁ καλούμενος κορδύλος. οὗτος γὰρ, πνεύμονα μὲν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ βράγχια, τετράπουν δ᾽ ἐστίν, ὡς καὶ πεζεύειν πεφυκός.

Aquatilia autem ſunt etiam altero modo propter corporis concretionem, & victum. Quæ cùm aërem recipiant viuunt tamen in humore: aut quæ humorem recipiunt, branchiíſque ſunt prædita, ſed migrant in ſiccum, atque capiunt cibum. Vnum autem viſum eſt tale: quem cordulum *vocant. Is pulmonem non habet, branchias habet: quadrupéſque eſt etiam, vt ſit aptus ingredi.*

CÆSAR.

DECLARAT alteram naturam duplicem τῶν ἐνύδρων. Quæ ſpirantia in aqua cibum petunt: & quæ branchiata in terra victum quærunt. Ponítque hiſtoriam corduli. Ita ſibi contradicit: hoc enim ſuprà negauit. Et mirum, cùm terreſtre animal ſpirans, putà vitulum marinum appellauit ἔνυδρον à victu ex aqua & craſi: quare à victu è ſicco non appellauit cordulum πεζὸν, præſertim πεζεύειν πεφυκός?

Κορδύλος: falsò ſcriptum fuit κροκόδειλος: neque enim branchias habet crocodilus: idem error in libro de *Reſpiratione*: vbi pro cordulo, crocodilus legitur. Quē locum, quia ad hunc facit, huc

huc adducemus. Ἄποδες δὲ πάντες ἰχθύες, καὶ γὰρ οὓς ἔχουσι καθ' ὁμοιότητα τῶν πτερύγων ἔχουσιν. Τῶν δ' ᾠίδας ἐχόντων ἓν ἔχει βράγχιον μόνον τῶν τεθωρακισμένων ὁ καλούμενος κορδύλος. Atque hanc esse meram lectionem ex Athenæo licèt perspicere.

Εἰς ξηρὸν: in *siccum* non εἰς γῆν. Nam in humore multa pascuntur ἐν γῇ: *in fundo*.

XI. ARISTOTELES.

Τούτων δὲ πάντων πέφυκεν ἡ φύσις ὥσπερ ἀνοὶ διεστράφθαι, καθάπερ τῶν τε ἀρρένων ἔνια γίνεται θηλυκὰ, καὶ τῶν θηλειῶν ἀρρενωπά. ἐν μικροῖς γὰρ μορίοις λαμβάνοντα τὰ ζῷα διαφορὰν, μεγάλα διαφέρειν φαίνεται κατὰ τὴν ὅλην σώματος φύσιν. δηλοῖ δ' ἐπὶ τῶν ἐκτεμνομένων. μικροῦ γὰρ μορίου πηρωθέντος, εἰς τὸ θῆλυ μεταβάλλει τὸ ζῷον. ὥστε δῆλον ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐξ ἀρχῆς συστάσει, ἀκαριαίου τινὸς μεταβάλλοντος τῷ μεγέθει, ἐὰν ᾖ ἀρχοειδὲς, γίνεται τὸ μὲν θῆλυ, τὸ δ' ἄρρεν. ὅλως δὲ ἀναιρεθέντος, οὐδέτερον. ὥστε καὶ τὸ πεζὸν καὶ [τὸ] ἔνυδρον εἶναι κατ' ἀμφοτέρους τοὺς τόπους, ἐν μικροῖς μορίοις γινομένης τῆς μεταβολῆς, συμβαίνει γίνεσθαι τὰ μὲν πεζὰ, τὰ δ' ἔνυδρα τῶν ζῴων. καὶ τὰ μὲν οὐκ ἐπαμφοτερίζειν, τὰ δὲ ἐπαμφοτερίζειν, διὰ τὸ μετέχειν τι τῆς ὕλης ἐν τῇ συστάσει τῆς γενέσεως, ἐξ οἵας ποιεῖται τὴν τροφήν. προσφιλὲς γὰρ ἑκάστῳ τῶν ζῴων τὸ κατὰ φύσιν, ὥσπερ εἴρηται καὶ πρότερον.

Hæc autem omnia ita nata sunt, quasi inuersis natura legibus: quo etiam modo mascula quadam fœminina oriũtur, & in sexu fœmineo masculina facie. Etenim animantes adepta paruis in membris differentiam, differre totius natura corporis videntur. Hoc euidens est in exectis: pusilla nanque particula mutilata, mutatur in fœminam animal. Igitur manifestum est in principiorum concretione, momentanea cuiuspiam magnitudinis facta mutatione. Ea si principij species sit, fit vel fœmina vel mas. Illa autem sublata, neutrum. Itaque secundùm vtrũque locum, tàm terrestre, quàm aquatile sit, pusillis mutatis membris, contingit vt aliqua euadant, alia aquatilia. Atque horum quidem aliqua ad neutram partem pertinent: alia autem ad vtranque: propterea quòd in constitutione, & generatione materia quandam partem pracepere, de cuius simili sint victitatura. Quod enim secundùm naturam est, expetitur ab omni animali: sicut iam dictum est.

CAESAR.

QVæ sunt frequentia & penè semper ea dicuntur à Philosopho legibus statis naturæ constituta. Quæ autem rariora, ea in ijs legibus, illis impediris, aut commutatis, exire naturæ opera aut manca, aut inuersa. Itaque minimis momentis principiorum maximæ fiunt mutationes: vt fistula delphinũ in aqua degere posse faciat: pulmo autem ipsum faciat vnum quasi è terrestribus. Ostendit hoc etiam alijs in rebus euenire, vt in sexu: qui vel natura, vel arte, vel casu alius alij eueniat. Itaque, inquit, mistis principijs miscebuntur & species. Neque proprereà dicetur contraria duo esse in eodem: propter illam distinctionem, quam & hîc reperit. Esse πεζὰ per se, & ἔνυδρα per accidens, διὰ τὴν τροφήν. Sed dubitatur. Nam potiùs videtur delphin ἔνυδρον quàm πεζόν. Nam si proprer cibum est ἔνυδρον: ergo ex natura ἐνύδρον constitutus est. Ergo si crasis talis est, non indiget respiratione. Dicendum, quoniam cor est princeps membrum: iccircò ab eius concretione nominatur: speciem inque eam relatum delphinum. Sed cordis calorem talem esse, vt aëris refrigeratione opus habeat. Alij quoque pisces habent cor, vt asellus: at pulmonem non habet: quoniam eius concretio dilutior est. Solum autem asellum inrer pisces habere cor falsum est. Salmo enim habet.

Πάντων: scilicet tàm fistulatorum, quàm branchiatorum, tàm in sicco, vt lutrarum, quàm in humore victitantium. Πέφυκεν ἡ φύσις. Quoniam φύσις hîc passiuè accipitur. Natura scilicet concretio ab ipsa natura constituta: iccircò dixit πέφυκεν, quoniam naturatam, vt vocant, intelligit.

Διεστράφθαι Theodorus, *peruersam*: peruersa sanè vox: *inuersam* potiùs: argumenta λημματικὰ καὶ καταστατικὰ καὶ ἀντίστροφα sunt διεστραμμένα: vt pugnus, palma clausa: palma pugnus apertus. Dialectica est oratoria arcta. Oratoria, dialectica fusa. Itaque quod debetur πεζῷ, datum est ἐνύδρῳ. Commutatio quædam in naturæ commercijs: commutauit enim natura corduli cum lutra affectum: vt hæc terrestris ex aqua, ille aquaticus è terra cibum petat.

Ἀρρένων ἔνια: à sexu per naturam ex principijs. Quomodo autem hæc fiant in libris de *Generatione animalium* à Philosopho, & à nobis in ijs quos de *Semine genitali* scripsimus, dictum est.

Ἐν μικροῖς

Ἐν μικρῷ γὰρ μορίῳ λαμβανόντα διαφοράν: quoniam materia ſola differt à mari fœmina.

Φανερὸν δ', *manifeſtum eſt*, neque diſceptabile.

Κατὰ φύσιν ὅλη τοῦ σώματος. Theodorus vertit in caſum rectum. *Natura videtur differre:* imò animalia differunt per naturam corporis: ea eſt differentia. At differentia non differt: eſſet enim progreſſus in infinitum.

Ἐπιτεμνομένων: argumentum ab arte, quo probat illam naturalem commutationem in vtero. Theodorus, *excisis:* ambigua nimis voce.

Πηρωθέντος *laeso:* quoniam caſtrantur, vt diximus: vel eliſis, vel inuerſis, vel extractis teſtibus.

Εἰς τὸ θῆλυ: quoniam dixit θηλυκά. Non quod fiunt fœminæ, ſed fœminini, & ἀρρενωπά, quoniam non ſunt maſculi, ſed facie tantùm quadam: vt viragines.

Συστάσεως, *conſtitutione primordiorum.* Iccircò Latinè dicimus, hoc aut hoc conſtare ſuis partibus. Significat autem quandam concordiam coaleſcentium in vnum, vt indicetur lis & amicitia: duo principia Epicuri: & Amor ille qui primus emerſit è Chao conciliaturus diſſidentia principia. Vt amor ſit principium principiorum. Porrò Deus amor eſt. Id nos expreſſimus in hymno *in Deum patrem* illo verſu. *Tum pater omnipotens æterno accinctus amore.* Alibi in Exercitationibus noſtris fuſiùs.

Ἀκαριαῖαι: *momentanei:* minimi cuiuſpiam: quoniam omnia principia minima ſunt: ſed non viribus, iccircò dixit τοῖς μεγέθεσι: non ſubſtantia, ſed quantitate.

Ἐὰν ᾖ ἀρχοειδής. Etenim ſi non ſit è claſſe principiorum nihil immutat: vt naſus, os, aures, & eiuſmodi. Theodorus *principale,* rectè: meliùs, *ſi principij ſit ſortitum naturam.*

Ὅλως δ' ἀναιρεθέντος ἑκάτερον: mutato principio mutatur ſexus: ablato auferuntur: multa enim animalia ſexu carere iam diximus. Mirum verò cùm ad rem maximè facerent, non poſuiſſe. Μιχθέντων δ' ἀμφοτέρων: ſicut & mox τὰ δ' ἐπαμφοτερίζει, vt in androgynis.

Συμβαίνει: hic ſignatè locutus eſt: quoniam euenit κατὰ συμβεβηκός.

Διὰ τὸ κατέχειν τι: partim ex materia, nam quæ penitus totam materiæ naturam vindicant, οὐκ ἐπαμφοτερίζει. Ἐπαμφοτερίζειν Theodorus, *ſimplicem vitam agant,* rectè: ſuam ſibi quiſque ſeorſum.

Ἐξ ὅλης: qualitatem, vt dixi, ſubſtantialem ſignificat. Τὸ ποιόν τι.

Τὸ κατὰ φύσιν. Quoniam natura vna eſt: ſi animal conſtituitur ex hoc, hoc quoque conſeruabitur.

Προσφιλὲς, *amicum natura.* Τὸ φιλεῖν ſignificat motum ad adipiſcendum. Itaque appetibile rectè dicitur, & ſignificat ἔφεσιν. Itaque Theodorus malè dixit, *quod per naturam habetur.* Neque enim appeterent ſi haberent: habent concretionem, non habent cibum. Iccircò per concretionis naturam, ſimilem naturam in cibo appetunt.

CAPVT TERTIVM,

Teſtaceorum mobilium & immobilium victus.

XII. ARISTOTELES.

Διῃρημένων δὲ τῶν ζῴων εἰς τό τ' ἔνυδρον καὶ πεζὸν τριχῶς, τῷ δέχεσθαι τὸν ἀέρα ἢ τὸ ὕδωρ, καὶ τῇ κράσει τῶν σωμάτων, τὸ δὲ τρίτον ταῖς τροφαῖς, ἀκολουθοῦσιν οἱ βίοι κατὰ ταύτας τὰς διαιρέσεις. τὰ μὲν γὰρ, καὶ κατὰ τὴν κρᾶσιν καὶ τὴν τροφὴν ἀκολουθοῦσι, καὶ κατὰ τὸ δέχεσθαι τὸ ὕδωρ ἢ τὸν ἀέρα· τὰ δὲ, τῇ κράσει, καὶ ταῖς τροφαῖς μόνον.

Trinis modis diuiſione facta animalium in aquatile, & terreſtre: primùm quòd vel aerem, vel aquam recipiant: deinde quòd certa ſint corporis concretione: tum propter alimenta. Viuendi ratio conſequetur ipſa, ſecundùm has diuiſiones. Quaedam enim ſequuntur ſecundùm & concretionem, & cibum, & eo quòd vel aerem, vel aquam recipiunt. Alia autem ſecundùm concretionem, & victum tantùm.

CAESAR.

CAESAR.

POSTQVAM instituit communem omnibus animalibus naturæ seriem continuatam: diuisitque certa in Capita: hinc iacto hoc quod cõparauerat, fundamẽto, procedit ad victum singulorum generum. Incipit autem à piscibus: quoniam renet institutum, vt post plantas pisces recenseat: vnde etiam commodiùs quàm Theodorus Caput auspicati sumus.

Τειχῶς εἰς πεζὸν καὶ ἔνυδρον. Videtur bifariàm diuisisse: duo enim tantùm sunt membra: sed ita accipiendum est. In duo diuisa trinis modis: sic enim meliùs quàm Theodorus, *trifariàm*.

Ἀκολουθοῦσιν οἱ βίοι: scilicet αὐτοῖς τοῖς ζώοις. Et dixit *sequuntur*: quia ratio victus eorum pendet ab vno membro harum diuisionum. Nota autem diligenter: cùm dixit trinis modis diuisionem factam, in duo tantùm arctat. Primùm enim omnia comprehendit τὴν κρᾶσιν, τὴν τροφὴν, τὸ δίαιτα: alterum autem vnicum tantùm: τὴν κρᾶσιν μόνον. Sed tamen valde erratur hîc. Nanque multa κατὰ τὴν κρᾶσιν, καὶ τὴν τροφὴν, ita affecta sunt: vt sint ἔνυδρα, quæ tamen non sint κατὰ τὸ δίαιτα, vt testudo marina. Neque enim κατὰ τὸ δίαιτα τὸ ὕδωρ ἔνυδρον. Præterea multa κατὰ τροφὴν, quę non sunt κατὰ κρᾶσιν ad inhabitandum, vt aues marinæ: in sicco enim morantur. Præterea κατὰ τὸ δίαιτα, & κατὰ τὴν κρᾶσιν cordulus aquaticum est animal: cibo autem πεζόν. Intelligit autem κατὰ κρᾶσιν μόνον hippopotamum. Nam & spirat, & pascitur in sicco. Sed adhuc dubitabimus. Nanque si alimur eo, quod particeps est materiæ qua constamus, ergo est secundùm κρᾶσιν, & secundùm τροφὴν, vnus tantùm modus. Κρᾶσιν enim fouet sui similem τροφή. Et τροφὴ κρᾶσιν appetit. Quare si hippopotamus in humore agitat, id agit, quoniam respondet eius concretio humori: at è sicco viuit: ergo siccum respondet. Igitur non secundùm eam differentiam facienda est diuisio. Complexus autem est in κρᾶσι, etiam si qua maritima coitum appetunt terrestrium, atque è contrario: vt muræna cum serpente, quemadmodum vulgus putat: quod tamen falsissimum est. Μύρος enim mas est τῆς μυραίνας.

XIII. ARISTOTELES.

Τῶν μὲν οὖν ὀστρακοδέρμων ζώων, τὰ μὲν ἀκινητίζοντα, τρέφεται τῷ ποτίμῳ. διηθεῖται γὰρ διὰ τῶν πυκνῶν, διὰ τὸ λεπτότερον εἶναι τῆς θαλάττης συμπεττομένης, ὥσπερ καὶ τὴν ἐξ ὑπαρχῆς λαμβάνει κίνησιν. ὅτι δ' ἐν τῇ θαλάττῃ πότιμόν ἐστι, καὶ ταύτῃ διηθεῖσθαι δύναται, φανερόν ἐστιν. ἤδη γὰρ εἰληφέναι τούτου συμβέβηκέ τισι πεῖραν. ἐὰν γάρ τις κήρινον πλάσας λεπτὸν ἀγγεῖον, καὶ περιδήσας, καθῇ εἰς τὴν θάλασσαν κενὸν, ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ λαμβάνει ὕδατος πλῆθος· καὶ τοῦτο φαίνεται πότιμον.

Testaceorum animalium quæ non mutant locum, aluntur aqua. Percolatur enim per densa, cùm sit subtilior, concocto scilicet mari: & qualiter fuerat prædita à subsistente principio accepit motum. Quæ autem potabilis aqua in mari est, in eo quoque percolari posse manifestum est. Contigit enim vt experimento deprehenderetur. Tenui enim è cera vas si quis fingat, & obligatum demittat in mare vacuum, per noctem & diem excipit aquam satis multam: quæ sine controuersia ad potandum est vtilis.

CAESAR.

VT inter animalia à piscibus incipit, ita inter pisces à testaceis: inter testacea ab ijs quæ locum non mutant: eorúmque cibum declarat, aquam dulcem. Mouet obiectionem: quomodo in mari dulci alantur: quia, inquit, in mari dulcis aqua est. Ostẽdit experimento vasis: quod adducit ad probandum illud quod ait: dulcem aquam percolari. Et reddit rationem possibilitatis: quia, inquit tenuior est. Mare verò quare sit salsum & crassum, eadem caussa est: à Sole enim perurititur. Nã in fundo dulcis aqua esset. Quare si suapte natura esset salsum, esset totũ salsum. Aut si eius natura ita esset comparatum, vt eius pars aliqua per se salsa esset, ea esset in fundo: grauior enim est. Itaque fluuij longissimis tractibus in mare extra fauces perdurant dulces in summo maris: mare autem subsidet. Item quòd mare subit æstu in fluuios: in fundo remanet, nec miscetur, quia grauius est.

Α'κινητίζοντα: non ἀμετάβλητα: ſed μὴ πορευτικά: vt parellæ quædam,& oſtreæ: hoc verbo vſus eſt in animalibus ſuprà dum dormiunt. Intellige autem non omnia. Nanque pinnæ aluntur piſciculis,quos captant,vt diximus. Itaque Theodorus addidit, *nonnulla*: ſed malè dixit immota: mouentur enim aliquo motu.

Τοῦ ποτίμου: non dixit γλυκεῖ: ſed etiam πότιμον voluit dicere quod eſſet affectum τῆς γλυκέος: quaſi exprimeret etiam modum τῆς τροφῆς: quoniam ſuctu alerentur.

Διηθεῖται γὰρ διὰ τῶν πυκνῶν: ſcilicet μερῶν τῆς θαλάττης: per partes craſſiores percolatur. Et declarat,quia tenuior eſt is humor,rectè:ſi ſalſum illud craſſius,dulce erit tenuius. Et declarat modum τῆς διηθήσεως, cùm dicit συμπεττομένης, *concocto mari*. Metaphora ſumpta à fructibus, qui, dum ſunt immaturi, partes omnes ſunt confuſæ. Sed & addidit modum concoctionis, & cauſſam concoctricem: & ſanè ſit motus: ſimul cum forma ipſa aquæ. Iccircò dixit λαμβάνει κίνησιν: motum ſcilicet alterationis,non loci: iccircò dixit τῆς ἐξ ὑπαρχῆς λαμβάνει κίνησιν: qui motus ſuberat ab ipſis principijs:appellat principium formam: dicit ὑπὸ, quoniam ſubeſt accidente ſalſitatis. Et dixit, ἐξ: quoniam ab ipſo principio fluxit ipſa κίνησις: forma enim autor eſt. Theodorus verò non ſatis expreſſit τὸ διηθεῖται, per *tranſmittendi* verbum:laxior enim vox eſt. Tranſmittit enim Garumnam per alueum fons ex Alpibus:at non διηθεῖται. Τὸ, διὰ πυκνῶν: ſignificat tractum. Et τὸ διὰ λεπτότερον ſignificat cauſſam. Theodorus omiſit, κίνησιν & λαμβάνει: *primo*, inquit, *natura ortu inſtituuntur*: non ſic: ſed mutationem hanc referentem mare ſalſum ad ſua principia intelligit. Theophraſtus declarauit diſputando,nullam rem ali amaro:at ſalſo non negauit. Quippe etiam oſtreorum ſaliua ſalſa eſt: ſed ſanè minùs quàm mare. Et ipſi citri & calli oſtreorum dulciores:& decoctæ marinæ aquæ vapor minùs ſalſus eſt quàm aqua ipſa: quod verò ſubſidet in ſal cogitur quod eſt ſalſius ipſa aqua.

Ω῞σπερ, poſuit pro ὥσπερ: ſed plus ſignificat,non ſolùm qualem motum,ſed etiam quo modo.

Καὶ ταύτῃ: ſcilicet in ipſo quoque mari.

Συμβέβηκε: caſu ſcilicet: qui eſt multorum experimentorum pater.

Λεπτὸν: parietes intelligit & fundum. Theodorus addidit, *latere*: mirum verò quo modo aqua ſubeat cùm intus aër ſit.

Περιελθοῦσας. Τὸ περὶ, non eſt neceſſaria.

Πλῆθος, *largiorem aquam*. Theodorus omiſit φαίνεται: id verò ſignificat, *ſine controuerſia*: & maluit πότιμον *dulcem*, quàm *potabilem* dicere. Cum tamen multa dulcia non ſunt ad potandum: vt oleum. Non enim fruſtra ſic loquutus eſt Philoſophus.

XIV. ARISTOTELES.

Αἱ δ' ἀκαλῆφαι τρέφονται ὅ τι ἂν περιπέσῃ ἰχθύδιον. ἔχει δὲ τὸ στόμα ἐν μέσῳ. δῆλον δὲ τοῦτο μάλιστά ἐστιν ἐπὶ τῶν μεγάλων. ἔχει δὲ ὥσπερ τὰ ὄστρεα, ᾗ ὑποχωρεῖ ἔξω ἡ τροφή, πόρον. ἔστι δ' αὐτὸς ἄνω. ἔοικε γὰρ ἡ ἀκαλήφη ὥσπερ τὸ ἔσω εἶναι τῶν ὀστρέων τὸ σαρκῶδες· τῇ δὲ πέτρᾳ χρῆται ὡς ὀστρέῳ.

Vrticæ autem veſcuntur piſciculis, qui ad eas allapſi fuerint: habent enim in medio os. Quod euidentius in maioribus eſt. Ac quemadmodum oſtreæ foramen parte ſuperiore habent, quo ſecedit foras cibus. Similis enim oſtrearum natura vrticis eſt: vt eius carnoſa pars ſit quod interior oſtrearum: at ipſa vtatur ſaxo, tanquam teſta.

CÆSAR.

ALTERVM genus eorum quæ locum non mutant, narrat: alterúmque genus cibi: reperit hiſtoriam partium: oſtendit quod & ſuprà: vrticam non abſimilem naturæ teſtaceorum. Nanque ſaxum ſit loco teſtæ: carnoſum autem ſit vice calli oſtracei: ſitu ſcilicet διεσπαρμένῳ.

Δῆλον δὲ: remouet obiectionem dubitantium in minoribus.

Ω῞σπερ τὰ ὄστρεα: alia ſimilitudo cum oſtreis.

Υ῾ποχωρεῖ, ſignificat tractum ad excrementa: iccircò non dixit περίττωμα, ſed τροφή. Nondũ enim eſt verum excrementum. Ε῎ξω: ſcilicet πρὸς τὸ ἔξω: vt minùs rectè Theodorus *excrementũ* tranſtulerit. Et malè idem tranſtulit quod ſequitur: *vrtica videtur quaſi oſtreorum caro incluſa ſaxo perinde vt teſta*. Nam principio conſtat non eſſe incluſam: neque omnia teſtacea incluſa: deinde non ſic loquitur Philoſophus. Sed vt caro oſtreorum intus eſt: ita foris vrticę: vt teſta oſtreorum foris, ita intus vrticæ: vrticæ autem teſtam, ſaxum eſſe.

XV. ARISTOTELES.

Καὶ αἱ λεπάδες δὲ, ἀπολυόμεναι, μεταχωροῦσι καὶ τρέφονται.

Patellæ quoque absolutæ transmigrant, & pascuntur.

CAESAR.

PROCEDIT per genera media: quoniam partim mutant, partim non mutant: & quæ mutant certò tempore affixa sunt, vt patellæ, quæ non mutant nisi absolutæ.

Μεταχωροῦσι. Χῶρος, μετὰ χώραν μεταβάλλουσι. Theodorus *secedunt*, malè. Nam secessio aut otium significat, vt in hoc nostro secessu: aut dissidium populi, aut dissessionem senatus: omnino diuersa studia partium. Sic enim intelligendum puto: non secedere patellas: quoniam alias negligunt patellas.

XVI. ARISTOTELES.

Ὅσα δὲ κινητικὰ, τὰ μὲν, ζωοφαγοῦντα, τρέφεται τοῖς μικροῖς ἰχθυδίοις, οἷον ἡ πορφύρα. σαρκοφάγον γάρ ἐστι· διὸ καὶ δελεάζεται τοῖς τοιούτοις.

Quæ autem mutant locum, partim vescũtur animalibus, alunturq; minutis pisciculis: vt purpura. Carniuora enim est, atque iccircò eiusmodi rebus inescatur.

CAESAR.

NVNC alteram Capitis partem prosequitur, & scindit in duas: quarum primam hîc tradit, vt quædam sint carniuora: alteram proximo apotelesmate.

Κινητικὰ: laxa nimis vox est, vt suprà ostendimus. Nam vrticæ motu mouentur: quomodo enim vorarent pisces?

Σαρκοφάγον: declarauit τὸ ζωοφαγοῦντα: quod elegans participium plenam facit orationem; vt sit materia τοῦ ζῴου: æquiuocè σαρκοφάγον: neque enim vera carniuora.

Δελεάζεται, *esca allicitur:* verbum piscatorum.

XVII. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ, καὶ τοῖς ἐν τῇ θαλάττῃ φυομένοις.

Partim ijs quæ in mari plantarũ natura oriũtur.

CAESAR.

QVÆDAM cùm sint carniuora, vt dixit, quædam sunt quæ alga, & eiusmodi rebus quæ plantarum more in mari oriuntur, vescuntur.

Τὰ δὲ: scilicet alia ostracea quæ mutant locum: patellæ enim non sunt carniuoræ. Theodorus passiuè agnouit hoc quasi purpurarum: sic enim scripsit: *quanquam ijs etiam quæ mari pullulant, alliciuntur:* scilicet purpuræ: quas iam dicebat δελεάζεσθαι.

Ἐν τῇ θαλάττῃ φυομένοις. Τὸ φύεσθαι propriè plantarum est. Vnde fundus dicitur de agro. Itaque non solo verbo Latinè potest explicari, per *oriri*, &, *nasci:* quoniam etiam τοῖς ζώοις, de quibus iam dixit, conuenit. Itaque addito plantæ nomine ei voci satisfecimus. Theodorus, *pullulant:* sed pullulare, est stolonum tantùm, non matricum plantarum: quasi sint pulli earum. Παραφυτοφύεσθαι nisi dicas, vix Græcè habeas tam concinnam vocem.

XVIII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ χελῶναι αἱ θαλάττιαι, τά [τε] κογχύλια νέμονται. ἔχουσι γὰρ τὸ στόμα ἰσχυρότερον πάντων. ὅτου γὰρ ἂν ἐπιλάβηται, ἢ λίθου, ἢ ἄλλου

At marinæ testudines etiam conchis vescuntur: ore enim robustissimo sunt. Quodcunque enim corripiunt, aut lapidem, aut aliud quid, deuo-

ὀστρακοῦν, ἀπεσθίει καὶ κατάγνυσι καὶ ἐξιοῦσα, τὴν πόαν νέμεται. πονοῦσι δὲ καὶ ἀπόλλυνται πολλάκις, ὅταν ἐπιπολάζουσαι ὑπεξηρανθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἡλίου. καταφέρεσθαι γὰρ οὐ δύνανται πάλιν ῥᾳδίως.

rat, & frangit. Egreſſa etiam in terram herbam paſcitur. Laborant ac ſæpè etiam intereunt, cùm ſummo mari fluitantes præter modum à Sole exiccantur. Neque enim facilè rurſum mergi poſſunt.

CAESAR.

TERTIVM genus, quod pedibus præditum eſt: & verè πορευτικὸν non ſolùm κινητικόν: cui duplicem attribuit victum, & duplicem naturam τῆς ἐνύδρου καὶ τῆς πεζῆς: poſtremò etiam addidit affectum ab euentu.

Νέμονται, *petunt* Theodorus, malè: imò lectas ſuis locis vbi deprehenderunt, paſcuntur. Alluſit ad herbas, quæ immobiles ſunt, ſic conchæ.

Τὸ ςόμα: intellexit τὸ ῥύγχος. Nam oſſeum habent roſtrum, & poſuit ἰσχυρότερον per comparationem: propter generum diſſimilitudinem.

Ἀπεσθίει καὶ κατάγνυσι: prius videtur eſſe vt frangant: deinde vt deuorent: ſed ita voluit, deuorant non integrum, ſed præfractum: vt κατάγνυσι ſit declaratio modi quo ἀπεσθίει: mutauit numerum.

Ἐξιοῦσα ſcilicet è mari: ne intelligas exuere teſtam.

Ὑπεξηρανθῶσι. Τὸ ὑπὸ non eſt negligendum. Nam ſtatim ſiccatur teſta, vel ſolo aëre tacta. Theodorus omiſit.

Ἐπιπολάζουσαι, Theodorus, *innatantes*: malè: nam etiam in imo mari cùm natant, innatant: ſed τὸ ἐπιπολῆς: neque enim aſtrictus fuit numeris verſus, vt Martialis de muræna.

Πονοῦσι: *laborant*, ad demergendum ſcilicet. Καὶ ἀπόλλυνται: capiuntur enim: non quod idcircò pereant: appellunt enim ad littora, vnde & victum capiant.

Καταφέρεσθαι· Theodorus, *deferri in gurgite*: imò demergi in gurgitem: quanquam, vt alibi monuimus, abutitur Theodorus gurgitis appellatione.

Ῥᾳδίως: vt declararet τὸ πονοῦσι. Quod autem ſicca reſpuant humorem in quarto *Meteororum* explicatum eſt: quod nos quoque in noſtris *Nobilibus Exercitationibus* diſputauimus: & in Decimo huius operis. Nullum enim ſymbolum eſt.

CAPVT QVARTVM,

De cruſtatorum victu.

XIX. ARISTOTELES.

ΤΟΝ αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὰ μαλακόστρακα. καὶ γὰρ ταῦτα παμφάγα. καὶ γὰρ λίθους καὶ ὕλην, καὶ φυκία νέμεται, καὶ κόπρον, οἷον οἱ πετραῖοι τῶν καρκίνων, καὶ σαρκοφαγοῦσιν.

IDEM quoque modus cruſtaceorum. Omniuora enim hæc item ſunt. Nanque & lapides, & ligna, & algulas, atque adeò ſtercus deuorant: vt cancri ſaxatiles: quin etiam carne veſcuntur.

CAESAR.

TRANSIT ad cruſtacea: quorum naturam eandem cum ſuperioribus in victu narrat. Et appellat παμφάγα: quoad ſpecies rerum: non quoad numerum. Cùm igitur dixit τὸν αὐτὸν τρόπον. Tamen præter ſuperiora addidit, καὶ ὕλην καὶ κόπρον.

XX. ARI-

XX. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ κάραβοι, κρατοῦσι μὲν καὶ τῶν μεγάλων ἰχθύων, καί τις συμβαίνει περιπέτεια τούτων ἐνίοις. τοὺς μὲν γὰρ καράβους οἱ πολύποδες κρατοῦσιν· ὥστε κἂν ὄντας πλησίον ἐν ταὐτῷ δικτύῳ αἴσθωνται, ἀποθνήσκουσιν οἱ κάραβοι διὰ τὸν φόβον· διὰ γὰρ τὴν τραχύτητα οὐκ ἐξολισθαίνουσιν αὐτῶν· οἱ δὲ κάραβοι τοὺς γόγγρους· οἱ δὲ γόγγροι, τοὺς πολύποδας κατεσθίουσιν. οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς διὰ τὴν λειότητα δύναται χρῆσθαι.

Locustæ verò etiam maiores pisces superant: ac sanè hostilis animi affectus in orbem recurrens in horum nonnullis est. Nanque locustas vincunt polypi: adeò vt si eodem in rete sese prope esse senserint, moriuntur locustæ metu. Nanque asperitas in caussa est, quominus dilabantur. Locustæ autem congros. At congri polypos deuorant. Neque enim ob læuitatem aprehendi possunt.

CÆSAR.

RESTABAT in his etiam aliud genus cibi: à piscibus: sicut suprà dicebat vesci vrticas. Nam quanquam dixit σαρκοφαγοῦσι, tamen & suprà cùm dixisset: nihilominus explicauit. Pulcherrima verò historia est. Nanque qui superatur à superato, deberet superari à superante. Ratio est naturalis in Mathematicis: qui numerus exceditur à contento, excedatur à continente. Quoniam quæ est pars partis, est etiam pars totius. Igitur si locustam polypus vincit, & locusta congrum. Ergo polypus congrum debuit vincere. At contra fit: polypum conger deuorat. Id autem in caussa est non animus aut vires, sed proportio modi. Quoniam polypus vincit animo & robore. Itaque quod apprehendit conficit: apprehendit autem locustam, quia aspero tegmine est. Congrum non potest apprehendere ob cutis læuitatem: sicut & infrà in Nono scriptum est, polypum aspera sectari, læuium nullum vsum esse. Itaque insultibus circumuento exedit brachia: locusta autem congrum conficit, quia tecta est ab eius dentibus. Ergo forcipe semel apprehensum ad fauces strangulat: circumagitatur enim cum ipso: & ab latere frustratur morsus.

Κρατοῦσι καὶ τῶν μεγάλων. Habet emphasim historia à voce illa μεγάλων: addidit, præpositionem hîc καὶ: & posuit κρατοῦσι, absolutum: at mox transitiuè cum quarto casu. Κρατοῦσι τοὺς καράβους. Theodorus, *conuincere possunt*, malè. Non dicitur conuictus nisi iudicio, aut indicijs, aut testibus, aut quæstione.

Περιπέτεια τούτων ἐνίοις. Quoniam his tribus generibus euenit affectus quidam in orbem circumactus: vt conger polypum, polypus locustam, locusta congrum habeat inimicum. Περιπετὴς dicitur procliuis, promptus, propensus: ab auibus quæ è specula inuadunt prædam. Περιπέτεια nunc orbicularem illam propensionem hostilis animi significat. Theodorus, *euenit vsu*: simplicissima & languidissima oratione adumbrauit vegetam sententiam.

Ὄντας πλησίον. Theodorus omisit τὸ, πλησίον. Οἱ δὲ κάραβοι τοὺς γόγγρους· Διὰ γὰρ τὴν λειότητα οὐκ ἐξολισθαίνουσιν αὐτῶν. Nota hîc errorem Librarij, quem & Theodorus sequutus est. Nam quæ ratio est vt congri à locustis conficiantur? quia non possunt elabi congri: At quare? quia sunt asperi: imò verò locustæ asperæ sunt: at hæ vincunt. Itaque sic legendum, vt tollamus è medio illa verba. Οἱ δὲ κάραβοι τοὺς γόγγρους: & sequentia reddamus superioribus. Ἀποθνήσκουσιν οἱ κάραβοι διὰ τὸν φόβον. διὰ γὰρ τὴν τραχύτητα οὐκ ἐξολισθαίνουσιν αὐτῶν: & posteà sequantur illa: οἱ δὲ κάραβοι τοὺς γόγγρους. Nam locustæ ob asperitatem obnoxiæ sunt captiuitati: neque enim elabuntur acceptabula polypi, quemadmodum congri. Itaque respondet sibiipsi. Hîc διὰ τὴν τραχύτητα retinentur locustæ: mox: διὰ τὴν λειότητα congri non retinentur.

Οἱ δὲ γόγγροι τοὺς πολύποδας κατεσθίουσι. Hic quoque Theodorus incidit in exemplar corruptum: sic enim vertit. *Congri polypos superant: sed edere non possunt: læue enim & lapsum polypi corpus vsum hostis effugit.* At hoc falsum esse satis constat ex ipso Aristotele. Nanque paulò infrà acceptabula polyporum ait exesa à congris. Si igitur tela hostis exedit conger, multò faciliùs capit: sed hîc λειότης intelligitur de congro: cuius ope effugit acceptabula polypi captantis eum frustrà.

Οὐ δύναται χρῆσθαι: mutauit numerum more suo, cùm dixit πολύποδας: sicut mox ὅτι ἂν λάβοι, cùm tamen dixit θηρεύοντες. Et significat inutilem esse vim acceptabulorum ob læuitatem.

XXI. ARISTOTELES.

Νέμονται δὲ οἱ κάραβοι, τὰ ἰχθύδια θηρεύοντες περὶ τὰς θαλάμας. καὶ γὰρ ἐν τοῖς πελαγίοις [καὶ] ἐν τοῖς τοιούτοις γίνονται τόποις, οἷοι ἂν ὦσι τραχεῖς καὶ λιθώδεις· ἐν τοιούτοις γὰρ ποιοῦνται τὰς θαλάμας. καὶ ὅτι ἂν λάβοι, προσάγεται πρὸς τὸ στόμα τῇ δικρόᾳ χηλῇ, καθάπερ οἱ καρκίνοι.

Paſcuntur locuſtæ piſciculis, quos circa latibula ſua venantur. Nanque in alti maris eiuſmodi habitant locis, quæ ſint aſpera ac ſcrupea, in quibus cubilia ſua habeant. Ac more cancrorum forcipato pede ori admonent quem prehenderint.

CÆSAR.

HIc erant illa verba: τὰ δὲ μαλάκια πάντα σαρκοφάγα ἐστίν: quæ quanquam ab hiſtoria præſenti polyporum non abhorrent: tamen extra hanc hiſtoriam ſunt. Et reponenda ad initium Capitis ſequentis. Hiſtoria hæc planiſſima eſt.

Τραχεῖς καὶ λιθώδεις: vtrunque erat neceſſarium: vt loca eſſent aſpera & ſaxoſa. Nã cubilia cauis locis facere debuere, vbi teſtæ ab inſidijs agitent. Itaque ſaxa opportuna fuere: aſpera autem eſſe debent, vt poſſint adrepere. Theodorus addit *cauernoſis*.

Ὅτι ἂν λάβοι: mutauit numerum vt ſuprà: ſed linguæ Latinæ caſtitas vix id poſſet pati. Τὸ, ὅ, τι. ἰχθύδιον ſcilicet.

XXII. ARISTOTELES.

Βαδίζει δὲ κατὰ φύσιν μὲν εἰς τὸ πρόσθεν, ὅταν ἄφοβος ᾖ, καταβάλλον τὰ κέρατα πλάγια· ὅταν δὲ φοβηθῇ, φεύγει ἀνάπαλιν, καὶ μακρὰν ἐξακοντίζει.

Procedit prorſum natura ſua cũ ſine metu eſt: demittens cornicula in latera: perterrefacta autem retrofugit, porrectáque vibrat cornua.

CÆSAR.

NVNC præter victum etiam aliquid è motibus miſcet.

Κατὰ φύσιν: quoniã ὁ φόβος eſt κατὰ συμβεβηκός. Πλάγια. Theodorus, *in latera*, rectè: vtrinque μακρὰν ἐξακοντίζει, ſcilicet cornua: at τὸ ἐξακοντίζει Theodorus omiſit. Sed ſignificat *iactare*: quoniã cornua ipſa flexilia ſunt, cohærentibus nodis annuloſis inter ſe: magnitudine ſubinde decreſcente in mucronem. Vndabunda igitur ipſa cornua iaculatur in longum.

XXIII. ARISTOTELES.

Μάχονται δὲ πρὸς ἀλλήλους, ὥσπερ οἱ κριοί, τοῖς κέρασιν, ἐξαίροντες καὶ τύπτοντες. ὁρῶνται δὲ μετ' ἀλλήλων πολλάκις καὶ ἀθρόοι, ὥσπερ ἀγέλη.

Arietum modo inter ſe pugnant ſublatis cornibus ferientes: conſpiciuntur autem plerunque, tanquam greges mutuo congreſſu.

CÆSAR.

ALIVM motem narrat: & dixit more arietum propter cornua, non propter morem cornuũ. Nanque non punctim vrgent ſe, ſed verbere cornuũ: hóc eſt ἐξαίροντες καὶ τύπτοντες.

Μετ' ἀλλήλων ἀθρόοι. Theodorus neſcio quod collegium gregibus aſcripſit: auguſtámque vocem muto pecore contaminauit, & dixit, *vniuerſa*, peſſimè intellecta huius vocis vi. Neque enim ἀθρόοι hîc ſunt omnes locuſtæ quotquot, vbi vbi ſunt: illud, ſignificat vniuerſæ: at ἀθρόοι hîc ſignificat *congregatas*: verbum colonorum. Ἅμα θερίζειν: collectos ad frugem ſimul incumbere in meſſem. Μετ' ἀλλήλων, *congreſſi*.

XXIV. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν μαλακόστρακα, τοῦτον ζῇ τὸν τρόπον. τὰ δὲ μαλάκια πάντα σαρκοφάγα ἐστί.

Cruſtacea ſicpote viuunt: molluſca autem omnia carniuora ſunt.

CAESAR.

CAESAR.

NVnc transit ad μαλάκια: quem in locum transtulimus illa verba è loco superiori.

XXV. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ μαλακίων αἱ τευθίδες καὶ αἱ σηπίαι, κρατοῦσι καὶ τῶν μεγάλων ἰχθύων.

Atque hoc quidem genere lolliguncula & sepia etiam magnos pisces superant.

CÆSAR.

DESCENDIT ad species. Τευθίδες, diminutiuum Plautina voce expressi meliùs quàm Theodorus, qui *lolligines*: sed vt τευθὶς *lolligines*, sic τευθίδας, *lolliguncula* dicere possumus. Hic posuit κρατεῖν, eùm secundo casu sine præpositione. Theodorus, *euincunt*. At *euincere* aliud est: & verbum Iurisconsultorum.

XXVI. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ πολύποδες, μάλιστα κογχύλια συλλέγοντες καὶ ἐξαιροῦντες τὰ σαρκία, τρέφονται τούτοις· διὸ καὶ τοῖς ὀστράκοις οἱ θηρεύοντες γνωρίζουσι τὰς θαλάμας αὐτῶν. ὃ δὲ λέγουσί τινες, ὡς αὐτὸς αὑτὸν ἐσθίει, ψεῦδός ἐστιν· ἀλλὰ περιεδηδεσμένας ἔχουσιν ἔνιοι τὰς πλεκτάνας ὑπὸ τῶν γόγγρων.

Polypi conchis potissimùm collectis, exemptísque carunculis, iis vescuntur. Icciroo de eiusmodi testis captatores agnoscunt eorum cubilia. Nam quod aiunt quidam, eos sese deuorare, falsum est: sed nonnulli brachia habent ambesa à congris.

CAESAR.

PLANA historia est. Μάλιστα: quoniam etiam aliis vescuntur. Sed hìc non est opus pugna. ἐξαιροῦντες: *suprà tollentes*: hìc *eximere* significat. Theodorus, *extringentes*: sanè nitida & generosa voce: οἱ θηρεύοντες οἱ ἁλιεῖς: vox generis pro specie.

Αὐτὸς αὑτὸν: mutauit numerum.

Περιεδηδεσμένας. Atticum præteritum: ambesas: quoniam assultibus carpit eum conger. Theodorus *corrosa*: meliùs *arrosa*.

Τοῖς ὀστράκοις. Theodorus, *congerie testarum*: malè congeriem addidit. Nam etiam sine congerie.

Ἐσθίειν Theodorus, *polypum seipsum esse*: nimis lasciuit ambigua ambitione: quem tamen adiuuat pronomen reciprocum ad tollendum eam ambiguitatem.

CAPVT QVINTVM,

De Piscium victu.

XXVII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ ἰχθύες, τοῖς μὲν κυήμασι τρέφονται πάντες, ὅταν οἱ χρόνοι καθήκωσιν ἐκείνων· τῇ δ' ἄλλῃ τροφῇ, οὐ τῇ αὐτῇ χρῶνται πάντες.

Pisces suis fœtibus aluntur omnes, ipsius fœturæ tempore: at alio cibo vtuntur non omnes.

CAESAR.

TRANSIT ad cæterum genus quod speciatim ἰχθῦς vocatur: aitque vesci suis fœtibus quos pepererint: hócque esse omnibus commune: differre autem aliis cibis. Sunt igitur quodammodo omnes carniuori, quoad κυήματα: quodammodo non: quia multi posteà abstinent ab aliorum carnibus.

Καθήκωσιν: verbum Aristotelis τὴν καθήκουσαν ὥραν suprà. Theodorus concidit orationē, redegitq; in angustū sic: *pisces omnes fœturā suo tēpore deuorant*: sed quid est *suo tēpore*? valde obscura oratio est.

XXVIII. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν, εἰσὶ σαρκοφάγοι μόνον· οἷον τά τε σελάχη, καὶ οἱ γόγγροι, καὶ αἱ χάνναι, καὶ οἱ θύννοι, καὶ λάβρακες, καὶ συνόδοντες, καὶ ἄμιαι, καὶ ὀρφοὶ, καὶ μύραιναι.

Nonnulli enim ſola veſcuntur carne: vt cartilaginei & congri, & channæ & thunni, & lupi, & dentices, & amiæ, & orphi, & murenæ.

C AE S A R.

Rphvm, *cernuam*, Theodorus vertit: quanuis Latini, vt Plinius & Ouidius, Græco nomine contenti fuere. Piſcis marinus littoralis ad pagrum aliquo modo accedens, colore rubeſcente, cuius Athenæus meminit in octauo. Ab Italis *cergna*, vt puto dicitur: cuius vocis affinitate ductus Theodorus *cernuam* vocauit. Piſcium nomina & naturam, qui ſequuntur, non recenſebimus, niſi eorum de quibus antea nihil diximus.

XXIX. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ τρίγλαι, φυκίοις τρέφονται καὶ ὀστρέοις, καὶ βορβόρῳ καὶ σαρκοφαγοῦσιν.

Mulli autem alga aluntur, & oſtreis, & cœno, atque etiam carnibus.

C AE S A R.

Τρίγλην, vt alibi *mullum* interpretati ſumus. Ligures *Trigiam* vocant. Adriatici *barbi*. Burdugalenſes *barbehautz*. Barba autem communis multis piſcibus eſt. Nanque barbos maximos Padus, & Garumna, atque multi alij fluuij alunt. Piſces ignobiles, carne molli & ariſtis plena. Barbam etiam Cyprinus habet.

XXX. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ δάσκιλλος τῷ βορβόρῳ καὶ κόπρῳ.

Daſcillus cœno & ſtercore.

C AE S A R.

Hic piſcis ſolo nobis cognitus eſt nomine. Plinius de eo nihil.

XXXI. ARISTOTELES.

Σκάρος δὲ καὶ μελάνουρος, φυκίοις.

Scarus autem & Melanurus alga.

C AE S A R.

De his ſuprà. Theodorus vt alibi, *oculatum* vertit melanurum. Vtraque vox ſub finem tricesimi ſecundi Plinij reperitur: ſed tanquam diuerſi piſces ab ipſo ponuntur: vulgus Romanum *Ochiado* vocat.

XXXII. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ σάλπη τῇ κόπρῳ καὶ φυκίοις βόσκεται· δὲ καὶ τὸ πράσιον· θηρεύεται δὲ καὶ κολοκύνθῃ μόνη τῶν ἰχθύων.

Salpa ſtercore & alga: carpit etiam marrubium: ſola piſcium cucurbita quoque captatur.

C AE S A R.

Theodorus legit πράσον, nõ πράσιον. Sed mirum in mari porrum vbi inueniat, aut marrubium, aut concurbitam. Num igitur appetentem horum fecit eam natura, vt etiam eſſet quo caperetur?

XXXIII. ARISTOTELES.

Ἀλληλοφαγοῦσι δὲ πάντες μὲν, πλὴν κεστρέως, μάλιστα δὲ οἱ γόγγροι.

Deuorant sese inuicem omnes, præter mugilem: maximè autem congri.

CÆSAR.

NVNC non solum victum, sed & motes simul complicat. Et declarat quod initio Capitis instituerat: cùm dicebat κύημασι τρέφονται: vt & sint σαρκοφάγοι, & ἰχθυοφάγοι, & ἀλληλοφάγοι, & penè αὐτοφάγοι, cùm suam prolem deuorent. Puto autem falsum esse: vix enim anguillam anguilla pastam: lampetra autem lampetram nullam.

XXXIV. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ κέφαλος καὶ ὁ κεστρεὺς, ὅλως μόνοι οὐ σαρκοφαγοῦσι. σημεῖον δέ. οὔτε γὰρ ἐν τῇ κοιλίᾳ ποτ' ἔχοντες εἰλημμένοι εἰσὶ τοιοῦτον οὐδὲν, οὔτε δελέατι χρῶνται ζώων σαρξὶ πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ μάζῃ. τρέφεται δὲ πᾶς κεστρεὺς φύκει καὶ ἄμμῳ.

At capito & mugil soli omnino carnem non esitant. Huius rei argumentum est, quòd nihil vnquam tale in eorum ventre inuentum est: neque inescant eos animalium carnibus: sed offa panis. Alitur omnis mugil alga, & arena.

CÆSAR.

NON hîc solum distinguit à capitone mugilem: sed tamen in fine apotelesmatis dixit πᾶς κεστρεὺς, vt etiam capitonem includeret.

Μάζῃ: *offa panis* Theodotus rectè, quem sequuti sumus. Μάζαν Aristophanis interptes Comœdiæ, quæ Εἰρήνη dicitut, vocat ἄρτον τρύφερον. In *Pluto* autem ἄρτον & μάζαν, differre ait. Nam ἄρτος olim subigebatur, at non μάζα: vt videatut μάζα, panis sine cura confectus. Athenæus verò pro offa madefacta videtut accipere. Nos simplicitet pro offa panis: sicut & offa carnis dicitut.

XXXV. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ ὁ μὲν κέφαλος ὃν καλοῦσί τινες χειλῶνα, πρόσγειος· ὁ δὲ περαίας, οὐ. βόσκεται δὲ ὁ περαίας μύξαν τὴν ἀφ' αὑτοῦ· διὸ καὶ νῆστίς ἐστιν ἀεί. οἱ δὲ κέφαλοι, νέμονται τὴν ἰλύν· διὸ καὶ βαρεῖς καὶ βλεννώδεις εἰσίν· ἰχθὺν δὲ ὅλως οὐκ ἐσθίουσι· διὰ γὰρ τὸ ἐν τῇ ἰλύϊ διατρίβειν, ἐξανακολυμβῶσι πολλάκις, ἵνα περιπλύνωνται τὸ βλέννος.

IN genere capitonum is quem labeonem *vocant, littoralis est. Alter autem procul incolit: atque hic quidem suo muco alitur. Icircóque semper ieiunio inanis est. Capitones autem pascuntur limo, ac propterea graues & cænosi sunt: piscem enim nullum esitant. Sæpéque emergunt in cæno in quo habitant, vt sese eo eluant.*

CÆSAR.

DVO capitonum facit genera, τῶν κεφάλων: alteri nomen indidit, alteri non. Huic ἀνωνύμῳ, assignat naturam miram, suo muco viuere: ponítque indicium: quòd sempet inanis captus sit. Posteà sub nomine generis priuatam naturam alteri speciei assignat: sanè laxè & licentet vtens nominibus.

Χειλῶνα, & χειλῶνα, *labeonem* Theodotus, rectissimè: legebatur περιγήεως: lege πρόσγειος.

Περαίας. Nomen felicissimum: procul à littoribus: sanè argutè, *proculum* nominabis.

Νῆστις. *Ieiunus*, Theodorus, rectè: sed ieiunus est qui nihil gustauit: potest tamen plenus esse pridianæ escæ. Sic cameli ieiuni postero die quàm esitârint, non tamen inanes sunt. Nos expressimus vtrunque: sed subuenit Theodorus τὸ ἀεὶ: si enim semper ieiunus est, sempet etiam inanis est.

Μύξα: *muco & salina.* Sunt hîc tria: hoc, & ἰλὺς, & βλέννα. Μύξα propria capitonis: ἰλὺς cibus: βλέννα

βλίννα, vbi habitat: βλίνναν adhuc Adriatici *velmam* vocant: ἰλὺς limus eſt: βλίννα autem cœnum.

Ἐξαναχολυμβῶσι. Theodorus, *vrinantur* peſſimè: imò exiliunt, vt eo impetu cœnum abluant.

Περιπλανῶνται: lege περιπλύνωνται.

XXXVI. ARISTOTELES.

Τὸν δὲ γόνον αὐτῶν, οὐδὲν ἐσθίει τῶν θηρίων· διὸ γίγνονται πολλοί· ἀλλ' ὅταν αὐξηθῶσι, τότε κατεσθίονται ὑπὸ τῶν ἄλλων ἰχθύων, καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἀρχάνου.

Eorum prolem nulla beſtia vorat: ideo ſunt frequentes. Sed vbi adoleuere tunc ab aliis piſcibus deuorantur: maximéque ab Archano.

C AE S A R.

Mirvm cùm ſint tenelli & imbecilles, non ſunt prædæ: ſed valentiores.

Ἀρχᾶνος, piſcis qui ſit, ingenuè fateor me neſcire: eius à Plinio neque ab alio quopiam, quod meminerim, nulla mentio. Hoc eodem libro ἀρχάνας ſcriptum eſt. Theodorus addidit, *oua*: & malè interpretatus eſt *violantur*: ita etiam κατεσθίονται, *corripiuntur*, malè: pluſquam enim corripiuntur.

XXXVII. ARISTOTELES.

Λαίμαργος δὲ μάλιστα τῶν ἰχθύων ἐστὶν ὁ κεστρεὺς καὶ ἄπληστος· διὸ ἡ κοιλία περιτείνεται· καὶ ὅταν ᾖ μὴ νῆστις, φαῦλος [κεῖται.]

Gvloſiſſimus piſcium mugil eſt, & inexplebilis: iccircóque venter ei diſtenditur. Et cùm eſt ieiunus, deterior.

C Æ S A R.

Morem etiam alterum ad victum pertinentem narrat. Καὶ ὅταν ᾖ μὲν νῆστις φαῦλος. Theodorus, *& niſi ieiunus ſit, iners*: vult dicere, mugilẽ ſeſe diſtendere limo, vt vix moueatur: neque agilem eſſe, niſi ieiunum. At codex noſter Græcus aliter: nõ mobilitatem, ſed affectum aliũ à cibo actiuè, ad cibũ paſſiuè. Sic cùm ipſe non capit cibũ, non eſſe idoneũ cibo: & ratio eſt, quia voraciſſimus. Eſt autẽ voraciſsimus, quia plurimũ concoquit, & pingueſcit. Igitur cùm non vorat, non pingueſcit. Ac ſanè pleni mugiles pinguiſſimi & ſuauiſſimi ſunt: exenterari enim implentur herbulis, thymo, & paſſulis apyrinis ac cinnamomo. Veneti tamen pluris indicant ieiunos, rumpuntúrque clamirando: bonis eſſe inteſtinis: ſic enim vitioſa cœno declarant eorum qui ſint ſaturi. Commendantur autem ieiuni, quia ibi in æſtuariis ſaturi olent limum: ſed cedunt pinguedine ſaturis ieiuni. Et ſanè φαῦλος non *inertiam* ſignificat, ſed *ineptiam* ad guſtum, vt alibi quoque.

Ἄπληστος. Theodorus, *inſatiabilis*: rectiſsimè: inexplebilis ſonat vox Græca.

Κοιλία περιτείνεται. Theodorus, *ventre diſtento graueſcit*: addidit *graueſcit* memor ſuperiorum verborum: βαρεῖς εἰσι.

XXXVIII. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ φοβηθῇ, κρύπτει τὴν κεφαλὴν, ὡς ὅλον τὸ σῶμα κρύπτων.

Cvm perterreſit, abſcondit caput perinde, ac toto corpore occultato.

C AE S A R.

Sic etiam auiculæ aliquot faciunt. Puerum vidimus venantem paſſerculos, qui obiecto pileolo ſuo ſuis oculis, quòd eos non videret, videri item non poſſe putabat.

XXXIX. ARISTOTELES.

Σαρκοφαγεῖ δὲ καὶ ὁ συνόδων, καὶ τὰ μαλάκια κατεσθίει. πολλάκις δὲ καὶ οὗτος καὶ ἡ χάννη ἐκβάλλου-

Carne alitur etiam dentex, ac deuorat mollusca: tum is, tum channa inſequentes minutio-

σι τὰς

σι τὰς κοιλίας, διώκοντες τοὺς ἐλάττους ἰχθύας, διὰ τὸ πρὸς τῷ στόματι τὰς κοιλίας τῶν ἰχθύων εἶναι, καὶ στόμαχον μὴ ἔχειν.

res pisces, eijciunt ventriculos: propterea quòd piscibus ventriculus propè os est: neque gulam habent.

CÆSAR.

INTER rationem victus, etiam affectum miscet. Nam vt λαίμαργον καὶ ἄπληστον, καὶ βαρὺν, καὶ βλεννώδη dicit, ij sunt affectus, aliique ab his: vt ἐξαναχολυμβᾶν: & finis ἵνα ἀναπλύνωνται, & mouens ἡ ἰλὺς, & ratio mouentis ὅπως διαφύγωσι: ita hîc. Cùm de eiectu ventriculi duas rationes reddit: vnam à caussa mouente propter appetitam prædam: alteram à situ, cùm dixit πρὸς τῷ στόματι: & sustulit interuallum στόμαχον. Eiicere autem etiam suprà dixit, & nos ibi monuimus eo modo eijcere ventriculos: quomodo Galenus exire matricem dicit.

Χαύνη: χάννη, alibi scriptum est. Nanque si χαύνη dicatur non potest verti, *hiatula*. Sed *channe* apud Plinium semel atque iterum scriptum est nono & tricesimo secundo: genere masculino ab Oppiano *Channi*: suprà etiam ex Athenæo μεγαλοχάσμονας recitauimus.

Συνόδων, *dentex*: etiam Liguria nunc *dentisem* vocat.

Ἀποβάλλουσι τὴν κοιλίαν. Theodorus, *venter procidat*: malè. Nanque *procidere* significat motum fortuitum ad casum: at impetu arripiendi eijciunt: ἀφ' αὑτῶν βάλλουσι. Καὶ μὴ ἔχειν στόμαχον. Theodorus, *nec gula subest*: intellige ori subesse.

XL. ARISTOTELES.

ΤΑ' μὲν οὖν, ὥσπερ εἴρηται, σαρκοφάγα μόνον ἐστὶν, οἷον δελφὶς καὶ συνόδων, καὶ χρυσόφρυς, καὶ οἱ σελαχώδεις τῶν ἰχθύων, καὶ τὰ μαλάκια.

QVidam igitur carne sola, vti diximus, vescuntur: veluti delphin, dentex, aurata: cartilaginei pisces & molles.

CAESAR.

REpetit in summa diuisionem: & dixit, μόνον: quoniam nonnulla & σαρκοφάγα sunt, & aliam etiam escam carpunt.

Χρυσόφρυς: mirum, cùm minimo ore sit & angustissimo.

XLI. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ, ὡς ἐπιτοπολὺ νέμονται μὲν τὸν πηλὸν, καὶ φῦκος, καὶ τὸ βρύον, καὶ τὸ καλούμενον καυλίον, καὶ τὴν φυομένην ὕλην· οἷον φυκὶς καὶ κωβιὸς, καὶ οἱ πετραῖοι.

QVidam magna ex parte cœnum & algam, & muscum, & quod caulium *vocant, & enascentem materiam, vt fucula, & gobio: & saxatiles.*

CÆSAR.

POSTQVAM enumerauit species, diffundit orationem in genus.

Καυλίον. Omnes quotquot mihi contigit videre huius nominis interpretes, existimant καυλίον, esse quam καυκαλὶν Theophrastus, & Dioscorides vocant: quod certè probare, non possum. Nam cùm καυκαλὶς oleris genus sit quod & crudum & coctum editur, id passim in hortis nostris satiuum habeamus. Inuenitur & in agris syluestre quod à satiuo parum distat, vulgus *pes gallinæ*, quidam *pimpinellam* vocant. Caucali igitur quomodo vescentur pisces, nisi sit φυομένη ὕλη ἐν τῷ ὕδατι? At nullo modo esse potest. Malo itaque supersedere cùm mihi adhuc quid sit καυλίον ignoretur, quàm imprudenter pronuntiare: præsertim cum καυκαλὶς natura huic rei non conueniat.

Φυκὶς: *fuca* Theodorus: diminutiuum tamen à φυκὸς videtur, vt non immeritò, *fuculam*, aut *fucillam* dicamus. De hac infrà eodem hoc libro: quam ait in alga solam nidum ponere & fœtificare. Romæ nomen retinetur: *phyco* enim dicitur: piscis saxatilis, carne molli, & friabili: non multùm expetitus.

Οἱ πετραῖοι. τὸ, οἱ, Theodorus *omnes*, non malè: neque imprudenter: hoc enim valet articulus, idem enim eſt: qui ſunt ſaxatiles: &, omnes ſaxatiles.

Τὰ μὲν, τὰ δὲ. Theodorus de piſcibus loquens, tamen auſus eſt neutro genere ſequi Græcam orationem: *alia*, inquit, pro, *alij*.

XLII. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ φυκὶς ἄλλης μὲν σαρκὸς οὐχ ἅπτεται, τῶν δὲ καρίδων.

Fucilla cæterorum carne abſtinet: ſolis veſcitur ſquillis.

CÆSAR.

Οὐχ ἅπτεται: *non tangit*: nota locutionem: eùm dicit τῶν δὲ, intelligit ſolas.

XLIII. ARISTOTELES.

Πολλάκις δὲ καὶ ἀλλήλων ἅπτονται, καθάπερ εἴρηται, καὶ τῶν ἐλαττόνων οἱ μείζους. σημεῖον δὲ ὅτι σαρκοφαγοῦσιν ἁλίσκονται γὰρ τοιούτοις δελέασι.

Sæpenumero etiam inter ſe appetunt, quemadmodum dictum eſt: & ſanè minores à maioribus conficiuntur. Argumento eſt quòd carnibus veſcuntur. Capiuntur enim eiuſmodi eſcis.

CÆSAR.

REPETIT, & addit modum: minores à maioribus eonfici. Addidimus verbum *conficiuntur*, ne eſſet ambigua oratio: minores maiores appetunt. Ἅπτεται diximus hîc, *appetunt*. Theodorus, *inuadit*: & optimè ſuſtulit ambiguitatem: *maiorum minores præda ſunt*. Columella in VIII. *Quiſquis eſt*, inquit, *incrementi minuti piſcis, maiorem alit*.

XLIV. ARISTOTELES.

Καὶ ἅμια δὲ καὶ θυννὶς καὶ λάβραξ, τὰ μὲν πολλὰ, σαρκοφαγοῦσιν, ἅπτονται δὲ καὶ φυκίων.

Amia, thunna, lupus, ferè carnibus victitant: carpunt tamen etiam algas.

CÆSAR.

PRIMVM ſuprà carniuoros cuiuſuis carnis: deinde certæ carnis: καρίδων. Tertio ἀλληλοφαγίαν. Quarto ex magnitudine. Nunc promiſcuum victum.

Scriptum eſt in noſtro codice, θυννὶς. Theodorus, θύννος legit. Et *tangunt* etiam auſus eſt Latinis donare in vorandi ſignificatione: aut, meliùs dicam, ſurripere, ad peregrinum vſum. Nam negatiuè ſanè dicas: *nec graminis attigit herbam*: tollit enim totum atque vniuerſum genus, tactus: ergo etiam guſtum. At poſito genere, non ponitur ſpecies.

XLV. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ σάργος, ἐπινέμεται τῇ τρίγλῃ· καὶ ὅταν ἡ τρίγλη κινήσασα τὸν πηλὸν ἀπέλθῃ, (δύναται γὰρ ὀρύττειν) ἐπικαταβὰς νέμεται, καὶ τοὺς ἀσθενεστέρους ἑαυτοῦ κωλύει συνεπιβαίνειν.

Sargus mullo paſcitur. Nanque vbi mullus emoto cæno abit (fodere enim valet) deſcendens deuorat, imbecillioréſque arcet deſcendendi ſocietate.

CÆSAR.

E Specula ſargus eœni motum deſpectat: pugnátque pro futura præda eum iis qui velint eſſe participes.

Δύναται γὰρ ὀρύττειν: excauare eœnum in quo ſtabuletur.

Συνεπιβαίνειν, *adnatent* Theodorus, non expreſſit.

XLVI.

XLVI. ARISTOTELES.

Δοκεῖ δὲ τῶν ἰχθύων καὶ ὁ καλούμενος σκάρος μηρυκάζειν, ὥσπερ τὰ τετράποδα, μόνος. τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ἰχθύσιν ἡ θήρα τῶν ἐλαττόνων κατανπικρὺ γίνεται τοῖς στόμασιν, ὅνπερ πεφύκασι τρόπον νεῖν.

Solus piscium qui vocatur scarus, *videtur quadrupedum more ruminare. Cæteri pisces ex aduerso ore ita venantur minores, quemadmodum etiam natare consueuere.*

CÆSAR.

ALTERA Capitis pars: in qua modum capturæ significat: & rationem addit. Nam vt natant, ita captant. Natatus enim motus est: motus datus ad fugiendum & appetendum: appetunt κατὰ φύσιν victum.

Κατανπικρὺ. Theodorus, *à fronte agitur ore*. Nos, *aduerso ore*, simplicissimè diximus. Πεφύκασι, apti sunt natura. Mirum quare addidit ἐλαττόνων: neque sempet minores præda sunt: sed delphin amiis: sed maior polypus minori congro: sed minori lucio maior scatdua: concipilat enim ipsam, vt vidimus.

XLVII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ σελαχώδεις, καὶ δελφῖνες, καὶ πάντες οἱ κητώδεις, ὕπτιοι ἀναπίπτοντες λαμβάνουσι. κάτω γὰρ τὸ στόμα ἔχουσι· διὸ σώζονται μᾶλλον οἱ ἐλάττους. εἰ δὲ μὴ, πάμπαν ἂν δοκοῦσιν ὀλίγοι εἶναι. καὶ γὰρ ἡ τοῦ δελφῖνος ὀξύτης καὶ δύναμις τοῦ φαγεῖν, δοκεῖ εἶναι θαυμαστή.

At cartilaginei omnes & delphines, & cetacei, resupinati omnes corripiunt. Subtus enim habent os. Itaque minus pereunt minores: alioqui pauci admodum extarent. Nam delphini pernicitas, ac vis deuorandi, videtur sanè mirabilis.

CÆSAR.

NVNC non à natatu: sed ab instrumento eundi: modúmque cibum capiendi declarat. Cæterùm pars hæc non est sine multa dubitatione. Primùm dixit omnia cetacea habere os infrà positum: cuiusmodi videmus in sturione. Sed omnino falsum est. Nam balæna, orca, physeter ore sunt vastissimo, & horum quidam dentato. Prætereà delphinum ne Plinius quidem vidisse visus est, qui os infrà dicat habere: imò vastissimo hiatu, & summo rostro statim seissum habet. Hoc sic à natura constiturum est. At argumentum Philosophi dissoluitur: miram esse delphino celeritatem, mirámque edacitatem. Iraque nisi quippiam impedimenti à natura allatum fuerit, non posse seruari pisces qui illi præda sunt: omnes enim assequetetur. Respondeo, aliud esse impedimentum: anhelitum: spitandi enim necessitas eum cùm vrgeat, non diu potest persequi. Itaque euadunt.

Ὕπτιοι: *inuersi, supini*. Ergo antequam inuerterentur, ea pars erat prona: contrà quàm vtatut Aristoteles vt monuimus.

Λαμβάνουσι: *comprehendunt*: vnde *labia* nostra dicta.

Σώζονται μᾶλλον: *commodius euadunt*.

Δοκοῦσιν ὀλίγοι εἶναι: conceptum esset animo atque existimatione hominum, paucos superesse posse.

Ὀξύτης: vt in equis celeritas. Ergo apprehenderent assequuti. Hæc est vna caussa, altera τοῦ φαγεῖν δύναμις: quoniam momento deuotat. Dentes enim serratos habet, & robustos: hiatúmque vt diximus vastum.

Θαυμαστή: *mira*.

XLVIII. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἐγχέλεων τρέφονται μὲν ὀλίγαι τινὲς καὶ ἐνιαχοῦ, καὶ ἰλύϊ, καὶ σιτίοις, ἄν τις παραβάλλῃ· αἱ μέντοι πλεῖσται τῷ ποτίμῳ ὕδατι καὶ τοῦτο τηροῦσιν

At anguillæ pauca quadam, nec multis locis, & limo & obiectis aluntur edulys: potissimùm autem aqua potabili. Atque huius generis pisci-

οἱ ἐγχελυοτρόφοι, ὅπως ὅτι μάλιστα καθαρὸν ᾖ, ἀπορρέον [ἀεὶ καὶ ἐπιρρέον] ἐπὶ πλαταμώνων ἢ κονιῶνται τοὺς ἐγχελεῶνας. ἀποπνίγονται γὰρ ταχὺ, ἐὰν μὴ καθαρὸν ᾖ τὸ ὕδωρ. ἔχουσι γὰρ τὰ βράγχια μικρά. διόπερ ὅταν θηρεύωσι, ταράττουσι τὸ ὕδωρ. καὶ ἐν τῷ Στρυμόνι δὲ περὶ πλειάδα ἁλίσκονται. τότε γὰρ ἀναθολοῦται τὸ ὕδωρ καὶ ὁ πηλὸς ὑπὸ πνευμάτων γινομένων ἐναντίων. εἰ δὲ μὴ, συμφέρει ἡσυχίαν ἔχειν.

narij id obſeruant, vt quampuriſsima effluat atque influat in foſsis, vbi opere tectorio inducunt viuaria. Citò enim ſuffocantur niſi ſit aqua pura: branchias ſiquidem exiguas habent. Iccirco eas cùm venantur aquam perturbant. Et in Strymone circa exortum Vergiliarum capiuntur. Eo nanque tempore conturbatur aqua, excitato cœno aduerſis ventis. Alioqui confert opere abſtinere.

C Æ S A R.

HÆc poſtrema Capitis pars anguillarum victui & naturæ dicata eſt. Nam primò victum ponit: deinde corporis concretionem. Tertiò vitæ tempus extra aquam: ab aëre, à partibus anni, ab aquæ mutatione. Quartò in aqua. Quintò ætatem. Inde redit ad victum. Poſtremò victus rationem in tempore contemplatur. Nunc igitur quibus cibis alantur ſtatuit: lutum eis incommodare: reddit rationem: ob anguſtias branchiarum. Tum conſequenter ponit hiſtoriam, aquis turbatis capi: & iam poſuit artem piſcinariorum in cura aquæ purioris. Iccirco in noſtro Benaco & plurimæ ſunt & maximæ.

Σιτίοις ἄν τις παραβάλλῃ: vt in defectu τῶν σιτίων, limo alantur: ſi quis obiiciat eſcam, limum omittant. Intelligit igitur σιτία, ea quæ ipſæ nequeant conquirere. Nam ſanè etiam ἀλληλοφαγοῦσι, & βατιοφαγοῦσι: alioqui verbum παραβάλλῃ, hîc fruſtra ſit.

Πλεῖσται: potiùs eſt τὰ πλεῖστα, quàm πλεῖσται. Nam nulla non obiectis eſcis alatur. Sed intelligit eas quæ extra piſcinas ſunt, contentas eſſe vel ſola aqua.

Τηροῦσιν: *obſeruant*. Theodotus dixit, *ſeruant*: ſcilicet quaſi legem præceptionum eius artis quam profitentur alendis anguillis: *curant*, diceret Latinus.

Ἐγχελυοτρόφοι: *qui anguillas alunt*. Nos, *piſcinarij huius generis*. Theodotus, *qui viuarijs anguillariis dant operam*: paulò laxiùs. Nanque multi dant operam viuariis, qui anguillas non alunt: qui ea extruunt: qui domini ſunt. Hîc autem intelligit inſtitores, aut partiarios, aut ſeruos, aut omnino præfectos. Vt autem ſe explicaret Theodotus, & culpa vacaret, dixit, *qui viuariis anguillariis dant operam*. Verbum *anguillarys*, quamuis certè nimis laxa ſit oratio, tollit omnem dubitationem.

Ὅτι μάλιστα καθαρὸν: quammaximè pura aqua. Theodotus addidit, *ſincera*.

Ἀπορρέον καὶ ἐπιρρέον: meliùs dixiſſet commutatis ſedibus ἐπιρρέον καὶ ἀπορρέον. Nam quæ aqua influit ea prior eſt: atque eius cura maxima, vt pura ſit. Sic eſto ſanè: de aqua autem effluente quid ad nos? pura ne ſit an turbida? maximè verò. Nam ſi turbida exit, indicio eſt piſcinam ſordidam eſſe: iccirco dixit κονιῶνται, id eſt *trulliſſant*. Obductos enim parietes & fundum opere tectorio exæquant atque perpoliunt. Itaque Theodorus & malè intellexit, & malè vertit *extruunt*.

Ἐπὶ πλαταμώνων. Theodorus, *per ripas*: imò verò in caueis ſeu foſſis. Sunt enim πλαταμῶνες, loca excauata, in quæ aquæ viuæ deriuantur, à capacitate latiore dictæ. Non dixit ἐπὶ πλαταμῶνας: quoniam non ſolùm ἐπιρρέον, ſed etiam ἀπορρέον eſt ὕδωρ. Oppianus in primo Ἁλιευτικῶν, de iiſdem anguillis loquens: ἐν ποταμῶν πλαταμῶσιν ἐνιχριμπτουσι θαλάσσης.

Κονιῶνται: κονιῶδες eſt puluerari, de auiculis, vt Nono libro dictum eſt: & aſpergi puluere, de athletis. Vnde κονίαμα, vt eſt apud Vitruuium: & eſt inducere trulliſſationem, aut opus tectorium. Eſt enim κονία & calx, & puluis, & lixiuium: quoniam ex cinere fit. Sic puluerulentum Mercurium Lucianus ἐν κατάπλῳ, κεκονιαμένον dixit. Demoſthenes in tertia Olynthiaca hunc in ſignificatum quem hîc accipimus vſus eſt, καὶ τί ἂν τις εἰπεῖν ἔχοι τὰς ἐπάλξεις ἃς κονιῶμεν, καὶ τὰς ὁδοὺς ἃς ἐπισκευάζομεν καὶ κρήνας, καὶ λήρους. Quoniam pinnas opere tectorio dealbabant, eas appellat nugas: præut eſſent res in quas impendi debuiſſent tot talentorum.

Ταράττουσι τὸ ὕδωρ: *proculcant aquam atque obturbant*: duabus de cauſſis tum capiuntur. Nam & ſuffocantur, atque iccirco attonitæ fiunt, & minùs vident terra. Autumno in Garumnam cum Tarnis inducit limum ſuffuluum tantæ capiuntur, vt etiam excipulas vaſtiſſimas vnica nocte impleant. Idem in Strymone fieri ait hîc Philoſophus, atque eodem ſanè tempore.

Ἀναθο

Ἀναθολοῦται τὸ ὕδωρ καὶ ὁ πηλὸς: pinguis oratio: neque enim ἀναθολοῦται ὁ πηλὸς, sed τὸ ὕδωρ τῷ πηλῷ. Θολὸς ὀξυτόνως, sordes aquarum significat, θολερὸς *turbidus*, amnium epitheton.

Ἐναντίων γινομένων. Quoniam Austri tunc flant Etesiis destruentibus. Vbi enim idem cursus & venti & aquæ, lutum subsidit suo pondere: ventus aquam radit: vbi aduersi flant subeunt aquam, ac fluctus excitant. Ita turbatur.

Συμφέρει ἡσυχίαν ἔχειν: *præstat operam intermittere*: aut, *differre*: quia nihil proficiunt: excitatas enim anguillas abigunt: neque euadentes capiunt. Dicas sic: *alioqui operam perdunt*.

XLIX. ARISTOTELES.

Ἀποθνήσκουσι δ' αἱ ἐγχέλεις, οὐκ ἐπιπολάζουσι, οὐδὲ φέρονται ἄνω, ὥσπερ οἱ πλεῖστοι τῶν ἰχθύων. ἔχουσι γὰρ τὴν κοιλίαν μικράν. δημὸν δὲ ὀλίγαι μὲν ἔχουσι, αἱ δὲ πλεῖσται οὐκ ἔχουσι.

Mortuæ anguillæ non fluitant: ac ne sursum quidem efferuntur, veluti piscium pars maxima. Habent enim ventrem modicum: pinguedinem autem paucæ habent: plurimæ non habent.

CAESAR.

NVNC affectum post vitam ponit. Idq; à corporis constitutione: quoniam iam de suffocatis loquutus est. Nanque negat fluitare: quia ventre exiguo sunt. Hæc est prima caussa. Neque enim aqua impleuntur vt fluitent: sed quasi massa ad principia sua deferantur. E limo enim ortæ sunt. Alteram caussam subnectit: carere pinguedine: pinguia enim fluitant. Sanè verò paucæ extra carnem adipem habent: sed totum rarum corpus, viscidum ac valde aëreum est. Fluitant autem cadauera non priùs quàm putrida sint: aqua enim tabida, aciam penè aquea facta, aquæ naturam referunt: turgidóque corpore calore peregrino solutæ aquæ partes non paucæ, in aërem leuiota faciunt. Plinius cùm historiam posuisset in libro secundo, non reddidit rationem: describebat enim, non iudicabat: narrator, non Philosophus. At in septimo cùm marium cadauera supina fluitare dicit, fœminarum prona: addidit rationem satis ciuilem: *velut pudori*, inquit, *defunctorum parcente natura*. Quasi verò non & maribus pudenda in parte sunt anteriore. Sed & nihil fœdiùs auerso homine. Quas partes iccirco fecit esse posteriores natura, ac secretas ab oculis: sed quòd ventre vasto sunt mulieres, plenóque intestinis. Itaque minùs impletur aqua, & subsidet inaniot maribus: quibus nates præponderant.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἰχθύων. Theodorus, *maxima parte*: meliùs dixisset in recto.

Δημὸν δὲ: alia voce appellauit quàm supra in animalibus, cùm dicebat πίον, πιμελὴν, στέαρ. Nota superfluam orationem: ὀλίγαι ἔχουσι, satis fuit: addidit πλεῖσται οὐκ ἔχουσι.

L. ARISTOTELES.

Ἐκ δὲ τοῦ ὑγροῦ ἀφαιρούμεναι, ἡμέρας καὶ πέντε καὶ ἓξ ζῶσι· καὶ βορείων μὲν ὄντων, πλείους· νοτίων δὲ, ἐλάττους.

Exemptæ ex aqua, & quinque, & sex viuunt dies: Aquilone flante plures: Austro pauciores.

CAESAR.

HOc ante debuit dicere quàm de affectu mortuarum. Sed tunc adhuc erant in aqua: & suffocatæ quidem. Nunc autem eximuntur ex aqua viuæ. Austro flante minùs viuunt: quia resoluit earum humorem: Aquilo astringit & refrigerat. Suprà autem posuit vicarias inter se: pulmonis spirationem, & receptionem aquæ branchiis: vtrunque eodem fine, scilicet refrigerandi: hoc idem Plinius in nono.

Πλείους, scilicet ἡμέρας. Theodorus *diutiùs*: at cùm addidit *plures*, sine ratione fecit: nisi referat ad anguillas: sed πλείους sanè dierum est.

LIX. ARISTOTELES.

Καὶ μεταβαλλόμεναι τοῦ θέρους εἰς τοὺς ἐγχελεῶνας ἐκ τῶν λιμνῶν, ἀποθνήσκουσι· χειμῶνος δ' οὔ.

Atque per æstatem in viuaria translatæ è lacubus intereunt: per hyemem non item.

C AE S A R.

EADEM ratio eſt temporis & affectionum eius. Itaque Auſter flans idem erit anguillis, & Auſtrum tempus referens: æſtas.

Dixit è lacubus: quoniam marinæ deteriores ac viliores ſunt: capite vt diximus craſſiore: roſtro obtuſiore: maxillis latioribus: ſtrigoſiores: pulpa exuctiore, duriore, nigriore.

LII. ARISTOTELES.

Καὶ τὰς μεταβολὰς δ' οὐχ ὑπομένουσι τὰς ἰσχυρὰς, οἷον ἐν τοῖς θέρεσιν ἐὰν βάπτωσιν εἰς ψυχρόν. ἀπόλλυνται γὰρ ἀθρόαι πολλάκις.

Nec mutationes vehementes perferunt, velut cùm ij qui ferunt, ſi in frigidam merſerint. Intereunt enim plerunque vniuerſæ.

C AE S A R.

NON ſolum à temporum qualitatibus, ſed etiam ab ſimilibus euentis: & reſpondet tacito conſenſui ſuperiori. Videbantur enim calore interire, ab Auſtro & ab æſtate: hîc etiam à frigore, inquit: & reddit cauſſam: quoniam impatientes ſunt fortium mutationum. Theodorus ſuperfluè, addidit, *æſtate: ſi æſtate transfers*, inquit. At ſatis conſtat cùm dicat, *mutationem*: & dicat, *in aquam frigidam*: è contrario mutari: contrarius autem calor. Notà loquutionem: οἷον καὶ τοῖς φέρουσιν ἐὰν βάπτωσιν, ἀπόλλυνται: tertius caſus τοῖς φέρουσι, eſt in damnum: ἀπόλλυνται ſcilicet: intelligit τοὺς φέροντας, loco in locum.

Dixit, ἀθρόαι, ne videatur eſſe σύμπτωμα particulare: ſed totius ſpeciei.

LIII. ARISTOTELES.

Ἀποπνίγονται δὲ, ἐὰν καὶ ὀλίγῳ ὕδατι τρέφωνται. τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συμβαίνει ἰχθύων. ἀποπνίγονται γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ ὕδατι καὶ ὀλίγῳ ἀεὶ ὄντες, ὥσπερ καὶ τὰ ἀναπνέοντα, ἐάν τις πωμασθῇ ὀλίγος ἀήρ.

Intereunt etiam ſi in pauca aqua alantur. Quod cæteris quoque piſcibus euenit: ſuffocantur enim in eadem ſemper aqua, quæ ſit exigua. Quemadmodum & ſpirantia animalia, ſi pauxillo aëre includantur.

C Æ S A R.

SVPRA dixerat turbidam aquam: quoniam non eſſet peruia branchiarum exiguitate. Nunc dicit paucam: quoniam cùm ſit inſtituta ad refrigerationem, oportet vt renouetur: ſi enim eadem ingrediatur, non refrigerabit: alioqui non fuiſſet emiſſa ſi eſſet vſui. Sed alterutra à calore inutilis facta eſt: & ponit comparationem cum ſpirantibus, & cum pauco aëre.

Nota ἐν τῷ αὐτῷ: deinde dixit ὀλίγῳ. Tum etiam ἀεὶ: poſtremo ὄντες propoſitum eſt, ὀλίγῳ: hoc enim agimus, & reddidimus cauſſam: ſed prudentiſſimè & neceſſario addidit ἐν τῷ αὐτῷ: poteſt enim eſſe aqua paucula. Sed ſi currat, & recens ſubeat, nihilo deterius eis erit: ſiquidem: neque enim tota ſimul vtuntur, ſed particulatim. Itaque ſubdit ἀεὶ. Propterea quòd in paucula aqua ſunt: ſed non ſemper ſi in eadem non ſunt. Poſtremò ὄντες, non dixit: *tranſeuntes*, ſed *manentes*. Intelligit τὸ αὐτὸ, numero: & partem quidem. Vtrum autem aquæ differant numero, an ſpecie alibi declaratū eſt. Sulphureæ enim ab aluminoſis ita differunt inter ſe, ſicut ſulphur & alumen: ſunt enim ſua vtriuſque natura: icciteo calidæ. Quoniam natura ibi metallum illud operatur: iiſque decoctis ita euenit metallum, vt decocto mari ſal.

Τρέφωνται. Theodorus, *ſtabulentur*: ambitioſè.

Πωμασθῇ: nota impoſito quaſi coperculo: vt muribus euenit incluſis modicella cauea: & maluit dicere, aërem pauculum includi: quàm ipſa pauco aëre includi.

LIV. ARISTOTELE[S.]

Ζῶσι δ' ἔνιαι ἐγχέλυες καὶ ἑπτὰ καὶ ὀκτὼ ἔτη.

Viuunt anguill[...] annos.

CAESAR.

Βίος, vt diximus tam victum, quàm vitam significat. Est autem vita τὸ ζῆν viuentis: victus autem ratio alimenti. Alimentum autem est substantia, aut substitura in locum partis quæ defecit, aut futuri augmenti. Vtrunque autem pertinet ad τὸ ζῆν viuentis: iccirco de vita hîc post victum.

Ζῶσι ἔτη: dixit ἀκύρως: neque enim quæ nunc viuunt anguillæ, de his sic possis dicere: viuunt septem annos: viuunt enim non nisi quod viuunt. Hoc autem est momentum: hoc lubricum temporis, quod non nisi continuatione percipitur. Sed ita intellige: vixisse aliquas tot, quot hîc dicit annos: & quia vixere illæ aliquas esse quæ tantundem vitæ trahant: à specie enim hoc habent. An verò quod ait Conciliator verum sit: rerum naturam defecisse, deteriúsque nos habere quàm Prisci habuere? disputatum est à nobis in primo tomo *Nobilium Exercitationum*: falsumq; esse ostendimus.

Καὶ ἑπτὰ καὶ ὀκτὼ: intellige disiunctim.

LV. ARISTOTELES.

Τροφῇ δ' οἱ ποτάμιοι χρῶνται, ἀλλήλους τε ἐσθίοντες, καὶ βοτάνας, καὶ ῥίζας, κἄν τι ἐν τῷ βορβόρῳ λάβωσι.

Sese inuicem deuorant anguillæ fluuiales: sed & herbis vescuntur & radicibus: & si quid in cæno deprehenderint.

CÆSAR.

Redit ad victum, intercepta, more suo, narratione. Etiam alios pisces vorant: iccirco in anguillariis rarò inuenias alios.

LVI. ARISTOTELES.

Νέμονται δὲ μᾶλλον τῆς νυκτός, τὴν δ' ἡμέραν εἰς τὰ βαθέα ὑποχωροῦσι.

Plus noctu pascuntur: interdiu in altum abscedunt.

CAESAR.

Victum à temporis ratione declarat, εἰς τὰ βαθέα: si herbas & radices carpunt, vada quærant: cùm hoc non quærunt, profundis locis agitant, non quorum fundum petant.

Τὰ βαθέα sunt τὰ ἔχοντα τὸ βάθος: non dixit τὰ βάθη.

CAPVT SEXTVM,

De Auium vita.

LVII. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν περὶ τὴν τῶν ἰχθύων τροφὴν τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

Piscium victus sic se habet.

CAESAR.

Transiturus ad alia animalia colligit: & sumpsit hîc ἰχθυῶν, nomen vniuersi generis. Ita licenter abutitur. Quanquam Philosophus, & cùm dixit τροφὴν, docet βίον victum intelligere: ac etsi animalia quoque tractauit: tamen hoc fuit principium: ciúsque gratia cætera deducta.

LVIII. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ ὀρνίθων ὅσοι μὲν γαμψώνυχοι, σαρκοφάγοι πάντες εἰσί· σῖτον δὲ, οὐδ' ἐάν τις ψωμίζῃ, δύναται καταπιεῖν. οἷον τά τε τῶν ἀετῶν γένη πάντα, καὶ ἰκτῖνοι, καὶ ἱέρακες ἄμφω, ὅ τε φαβοτύπος, καὶ ὁ σπιζίας. διαφέρουσι δὲ τὸ μέγεθος οὗτοι πολὺ ἀλλήλων.

Auium uncungues omnes carniuoræ ſunt: fruges autem etiam ſi quis fruſtillatim in os indiderit, nequeunt deglutire. Talia aquilarum genera omnia, & milui, & accipiter vterque tum palumbarius, tum fringillarius. Qui magnitudine inter ſe differunt.

CÆSAR.

Avium naturam deſcripturus, mirum quare ab ignotioribus cœperit. Nam ſanè prædatricum auium & rarior copia, & infrequentior obſeruatio: & genera adeò confuſa ac varia, vt non abs quouis diſcernantur. De quibus tamen in ſuperioribus à nobis copioſè dictum eſt: ſi quid ibi omiſſum aut intactum fuit, hîc addemus: nonnulla quoque ſi res poſcat, ſed quambreuiſſimè, repetemus. Videtur autem Philoſophus cauſſam addere quare ſint carniuoræ: quia ſunt vncungues: quaſi ea ſint arma ad prædam inſtituta: ſed non ita eſt. Non enim quæuis auis vncis vnguibus prædita, eos exercet ad prædam. Non enim hirundinum genera. Primum non conuertitur propoſitio: vt omnes carniuoræ ſint vncungues. Carnibus enim & alauda & calandra veſcitur & pica: quin & gallinæ & anſeres, & anates, ſi offerantur carnes eas deuorabunt illicò. Poſtremò iam declaratum eſt, pauciſſimas aues eſſe vnguibus rectis, vt hæ, quas modo diximus, & ſi quæ aliæ. Penè autem omnes curuis, inter quas & gallinarum aliquomodo curuantur. Sed alias aliis plus: terrenis verò & grauioribus, vt meleagridi, hebetantur.

Σῖτον, intelligit hîc ſpeciem cibi: frugis ſcilicet: quas negat deglutire poſſe: etiamſi ψωμίζηται: ſi buccelentur: ſic enim *buccellatum* dicimus panem in buccas ſciſſum. Hoc autem dicit ne quis obiiceret, non poſſe ob magnitudinem. ψωμίζειν dicuntur nutrices, cùm aut præmanſa, aut præciſa indunt in os. Sed abuſus eſt verbo δύναται: poſſunt enim deglutire, ſed nolunt, quia abhorrent.

Καλαπιεῖν: malè ſcriptum fuit in noſtro Codice καταποιεῖν: dixit autem ſic. Quoniam non mandunt ſed quaſi bibunt cibum. Itaque & paucæ in eo genere, & perrarò bibunt.

Ἱέρακες ἄμφω: malè aſtrinxit duobus hiſtoriam. Nam ne cæteri quidem diuerſa ab his ſunt natura.

Φαβοτύπος: *palumbicida*: à percutiendo non ab occidendo: quanuis alibi φασσοφόνος dicatur: etiam nunc ita loquimur: *accipiter percuſſit picam*. Quidam hunc eſſe falconem alterum laniarium putant. Qua de re fuſiùs in Secundo, & alibi de Spizia quoque, quem ſparuerium eſſe putamus.

LIX. ARISTOTELES.

Καὶ ὁ τριόρχης· ἔστι δ' ὁ τριόρχης τὸ μέγεθος ὅσον ἰκτῖνος, καὶ φαίνεται ὅλον διὰ παντός.

Et buteo: is magnitudine miluum æquat, & ſemper apparet.

CÆSAR.

De buteone alibi diximus: quem contra quorundam opinionem eum qui à Venetis *pione* à capiendo dicitur, à Gallis *Milanus niger*, aſſeruimus. Magnitudine quidem miluum, quem nos *regalem* vocamus æquat: at eo vi, virtute & pulchritudine inferior. Vaſcones alij *buſam*: alij *Buſoc* vocant: quanquam & hoc nomine ſæpiſsimè vtrunque ſoleant appellare. Aliquid habent hæc nomina affinitatis cum Latina. Quanuis inde coniecturam proprij nominis accipere nimis aliquando periculoſum. Quemadmodum, & in Antiquorum regionum & ciuitatum nominibus: quæ recentioribus accommodare imprudenter & nonnunquam ſine iudicio, maximo reipublicæ literariæ detrimento, ſolemus.

LX. ARI

LX. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ φήνη, καὶ γύψ. ἔστι δὲ ἡ μὲν φήνη, τὸ μέγεθος αἰετοῦ μείζων, τὸ δὲ χρῶμα, σποδοειδής.

Item ossifraga, & vultur. Est autem ossifraga quàm aquila maior, colore cinereo.

C AE S A R.

Phene ex genere aquilarum est. Eam suprà in Secundo diximus suscipere sobolem eiectam ab aquila, de qua Plinius in Decimo. Ossifragæ vt alijs soboles triplex: prima quæ & maxima, media mediocris, postrema minima. Hanc frequentiùs vidimus in præruptis Euganeorum, quæ icciccò pœnarum nomine sunt insignia. Indigenæ aucupes vocant *astorellam*: subalbicans est, magnitudinem maximi fringillarij superans: corpore rotundiore, & compactiore.

LXI. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ γυπῶν δύο ἐστὶν εἴδη· ὁ μὲν, μικρὸς καὶ ἐκλευκότερος, ὁ δὲ, μείζων καὶ σποδοειδέστερος.

At vulturum duæ sunt species. Alter minor & exalbidior: maior autem plus cinereum referens colorem.

C AE S A R.

Multos nos vidimus vultures, & de his etiam in Secundo: plurimas eorum cutes cum plumis. Sed fallitur Aristoteles hîc. Nam & maximos vidimus candidos: & minores cinereos: fuscos scilicet. Euenit enim in genere auium prædatricum, vt eiusdem parentis, eiusdémque nidi, aliæ sint maximæ, aliæ minimæ, aliæ mediocres. Multi capiuntur in Pyrenæis, à quibus non longè absumus: & frequentia commerciorum sumus scientissimi. Galli vocant *Vautour*. Itali vocalem addunt: *Auoltor*.

Σποδοειδέστερος. Theodorus, *multiformius*: malè: nullam enim habuit rationem, qua eum sic appellaret.

LXII. ARISTOTELES.

Ἔτι τῶν νυκτερινῶν ἔνιοι γαμψώνυχές εἰσιν, οἷον νυκτικόραξ, γλαῦξ, βύας. ἔστι δὲ ὁ βύας, τὴν μὲν ἰδέαν ὅμοιος γλαυκὶ, τὸ δὲ μέγεθος οὐδὲν αἰετοῦ ἐλάττων.

Præterea nocturnarum auium nonnullæ sunt vncis vnguibus, Vt nocticorux, noctua, bubo. Est bubo noctuæ similis: sed magnitudine non inferior aquila.

C· AE S A R.

Proposita maiore propositione syllogismi, ponit nunc minorem. Ergo concludit sic. Omnes vncungues carniuoræ: nocturnæ quædam vncungues, itaque dicet σαρκοφάγα ἐστί. Sex hîc nocturnarum genera narrat, à nycticorace incipiens: quem malè fecit cùm nusquam describit: cum tamen sit ignotior: de quo, & bubone & noctua quid sentirem copiosè in Secundo à nobis dictum est: hîc addam quæ posteà edoctus sum. Auis est non tàm magna sicut bubo: colore nigro, vnde & nomen: ramis instrata non stans incubat. Vnde Vascones *ramorum initorem* turpi vocabulo vocant. Hanc puto esse nicticoracē: facie enim repræsentat coruum. Philosophus tamen infrà cap. xv. ait otum, quem socium facit coturnicum in migratione, à quibusdam nicticoracem vocari: quod & à nobis in Secundo notatum est. An rectè *cicuniam* Theodorus verterit, ibidem diximus.

Bubonem autem describit, sed non planè. Nam noctuæ similem facit: fanè multum ad eam accedit: sed auriculis plumeis præditus est bubo: noctua non est.

Οὐδὲν ἐλάττων. Οὐδὲν, pro οὐ: id est nulla ex parte: quia etiam capite longè crassiore est.

LXIII. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ ἐλεὸς, καὶ αἰγώλιος, σκώψ. τούτων δ' ὁ μὲν ἐλεὸς, μείζων ἀλεκτρυόνος· ὁ δὲ αἰγώλιος, παραπλήσιος· ἀμφότεροι δὲ θηρεύουσι τὰς κίττας· ὁ δὲ σκώψ, ἐλάττων γλαυκός. ταῦτα δὲ ταῦτα, τρία ὄντα, ὅμοια τὰς ὄψεις, καὶ σαρκοφάγα πάντα ἐστίν.

Qvin etiam vlula & capriceps, & asio. Quorum vlula gallinaceo maior est. Capriceps similis. Vterque picas venatur. Asio minor quàm noctua. Hæc tria similia de facie: & carniuora omnia sunt.

CAESAR.

ADDIDIT tria genera. Ἐλεὸς est vlula, vt alibi docuimus: etiam nomen ipsum indicio est. Quare malè Theodorus *Aluconem* transtulit. Sic enim Italorum quidam bubonem vocant. Αἰγώλιον æquè malè vocauit *vlulam*. Auritus est αἰγώλιος, cinereo colore, venatur pipiones è turriculis: nomen habuit à facie qua capram repræsentat: rostro enim demisso est in nasi formam. Non potes vlulam appellare, quæ potiùs sibilum effractum quàm vlulatum edit. De his & Asione quem σκῶπα putamus, alibi diximus.

Ὅμοια τὰς ὄψεις: quoniam hæc tria, quæ in hoc apotelesmate recensentur, aurita sunt: iccircò dixit τρία ὄντα: quoniam seorsum à superioribus, bubone, nocticoruo, & noctua, narrauit eorum historiam: sed differunt colore. Nanque capriceps αἰγώλιος subcinereus: vlula & asio suffului.

LXIV. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ ἐκ τῶν μὴ γαμψωνύχων ἔνιοι σαρκοφάγοι, οἷον ἡ χελιδών.

Svnt quædam ex iis quæ vncos vngues non habent, carniuoræ, vt hirundo.

CAESAR.

NVNC amplificat propositionem carniuorarum: sed pro hirundine omnes ἄποδας intellexit. Et falsum est eas vncungues non esse: nisi intelligas, quia possunt in plano consistere satis commodè. Cæterùm hoc quoque faciunt νυκτερεια illa: neque noctuæ aduncriores sunt vngues quàm hirundini: intellige σαρκοφάγα μόνον. Nam etiam gallinæ carne vescuntur: etiam alauda si obijciatur: quæ verissimè rectunguis est.

LXV. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ, σκωληκοφάγα, οἷον σπίζα, στρουθὸς, βατὶς, χλωρὶς, αἰγιθαλός. ἔστι δὲ τῶν αἰγιθαλῶν εἴδη τρία. ὁ μὲν σπιζίτης, μέγιστος· ἔστι γὰρ ὅσον σπίζα· ἕτερος, ὀρεινὸς, διὰ τὸ διατρίβειν ἐν τοῖς ὄρεσιν, οὐραῖον μακρὸν ἔχων. ὁ δὲ τρίτος, ὅμοιος μὲν τούτοις, διαφέρει δὲ κατὰ τὸ μέγεθος· ἔστι γὰρ ἐλάχιστος.

ALia autem vermiculis vescuntur, vt fringilla, passer, rubicola, vireola, ægithalus. Aegithali genera tria sunt. Vnum grandissimum, dictus fringillaris. Aequat enim fringillæ magnitudinem. Alter montanus appellatur: propterea quòd montes colit, longam habens caudam. Tertium genus his simile est: sed magnitudine differt. Est enim minimus.

CÆSAR.

NVNC alio victu vermiculorum multa genera complectitur. Et omisit philomelam. Σπίζα *fringillam*, à frigoris tempore quo apparet, appellârunt Latini. Multum operæ antiqui nobis imposuerunt, cùm tam negligenter animalia depinxere. Contenti enim sola appellatione, nos in illorũ disquisitione ambiguos, & decertantes reliquerunt: ita vt difficillimum sit eorum nomina ad recentiorum notam redigere. Σπίζης, & fringillæ nulla apud Plinium mentio: apud Festum vnum, quod sciam, reperitur: sic dicta, quòd frigore cantet & vigeat. Aristoteles in Nono huius operis ait σπίζαν locis tepidis æstate, frigidis hyeme degere. Qua ducti coniectura fringillam eam esse auẽ aiunt quidam quæ passim, & ab omnibus *Pinson* dicitur. Apparet enim apud nos toto anno: vt neq; frigore deterreatur: frequens enim est,

est,&gregatim volat,neque calore. At hyeme non, vt æstate canit:vnico enim vocis tono se exprimit,at ineunte vere, & ad autumni vltimum tempus altè & sonorè:vt Philomelam quoque imitari videatur:quod nonnihil dubitationis,& scrupuli parere potest. Duæ sunt causæ tamen quæ nos mouere possunt vt *σπίζαν* fringillam, & fringillam *pinson* esse existimemus. Notum est τὸ ἱέρακα σπιζίαν, sic dictum,quòd τὰς σπίζας consectetur,easque pro cibo habeat: videamúsque quotidiano vsu id euenire, vt hyeme præcipuè vbi magna earum auium quæ *pinsones* vocantur, copia sit,frequens ibi quoque id genus accipitrum reperiatur. Deinde antiquæ appellationis vestigium apud Italos remanet: penè enim Latino nomine à quibusdam appellantur *franghioli:* quanuis id pro vera & certa regula semper non sit accipiendum. Quare non dubitamus quin fringillæ sint pinsones: & ab earum captura quòd his vescantur accipitres, fringillariorum nomen adeptos esse putamus.

Αἰγιθαλὸς: *parus*, Theodorus: cur sic interpretatur certè me fugit. Αἰγιθαλῶ meminit Aristophanis Scholiastes: & nugatur,in interpretatione, & etymologia: nihil enim capræ habet, neque est ex accipitribus: paruam esse autem constat cum σπίζῃ sit similis. Eius tria ponit genera: primum fringillæ magnitudine: faciem nullo modo describit: putamus tamen à Vasconibus dici *Durbec:* duro enim est rostro:& multum accedit ad fringillam. Itali quidam *Frison del becco grosso* vocant:alterum tantùm à longitudine caudæ designat:& in montibus degens. Tertium minimũ cæteris.Maxima certè vsus est negligentia Philosophus.Hîc multa possumus adducere,sed coniectanea tantùm erunt:scio quid recentiores dicant:mihi adhuc non satisfecerunt. Neque speret in re tàm anxia, & desperata quis auxilium posse obtinere à nobis:ab alijs petimus nos: ab iisque magnam initurí gratiam.

Βάτις à rubis nomen inuenit. Itaque vt effugeret æquiuocationem Theodorus cum rana *rubetam* non appellauit,sed addita litera *rubetram:* sicut à portulaca ἀνδράχνη, semouit ἀνδράχλῃ arborem, *potulacam* dempta litera.

Χλωρὶς Theodorus malè *luteolam* dixit. Est enim viridis non lutea: *verdon*, aut *verdier* appellat vulgus: rostro crassissimo.

LXVI. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ συκαλὶς, μελαγκόρυφος, πυῤῥούλας, ἐρίθακος, ὑπολαῒς, οἶστρος, τύραννος· οὗτος τὸ μέγεθος μικρῷ μείζων ἀκρίδος· ἔστι δὲ φοινικοῦν λόφον ἔχων, ϗ ἄλλως εὔχαρι τὸ ὄρνεον, ϗ εὔρυθμον.

Item ficedula, atriceps, byrriola, erithacus, curuca, asilius, tyrannus. Is est paulò maior locusta, punicea crista, atque adeò venusta auicula, atque composita.

CAESAR.

Συκαλὶς, & συκαλὶς, vtrunque enim scribitur, *ficula* ad verbum. Latini meliùs *ficedula:* vulgus Italicum *becafichi.* Distinguit eam ab atricipe quam μελαγκόρυφον vocat: at Plinius in vicesimo nono decimi,ait ficedulas formam simul, & colorem mutare: eásque hoc nomen nonnisi Autumno habere,reliquóque tempore melancoryphos vocari. Sæpissimè euenit vt duobus nominibus idem animal appelletur, quæ diuersa nonnunquam putamus. Ficedula certè simillima corolio nostrati,quod est minimum alaudarum genus sine crista saporis suauissimi, nec reliquæ cum hoc comparandæ. Ficedula verò etsi capite nigrescat,quæ nota nomen melancoryphi dare potest:tamen dubius animi pendeo,vt autoritati Philosophi plus tribuã quàm Plinij opinioni. In Nono enim huius operis ait Philosophus μελαγκόρυφον βόσκεσθαι τοὺς σκώληκας. At συκαλὶς non est σκωληκοφάγος: diuersæ igitur sunt. Est hîc apud nos auis,quam vulgus *hortulanam* vocat,ficedulæ magnitudine, quæ nonnihil nigroris habet in capite:ea verò an sit μελαγκόρυφος asserere non auderem. Sat sit mihi hunc vulgatum errorem sustulisse,quo vnam & eandem esse ficedulam,& μελαγκόρυφον putabant. Eam cùm verterit Theodorus *atricapillam*, non commodè fecisse arbitror: neque enim capillum vllum habet, sed verticem nigrum.

Πυῤῥούλας. Theodorus *rubecula:* nos *byrriolam* ad verbum. Itali vocant *petto rosso.* Galli *gorge rouge:* auis nota Autumno,pinguis,& iucundissimi saporis.

Ἐρίθακος. Theodorus, *Siluia:* quare id ita dixerit nescio certè:non enim memini aliquam auem sic appellatam: de Erithaco idem Philosophus in Nono.

Ὑπολαῒς

Ἐπιλαΐς *curuca*, de qua alibi cùm de nido cuculi loquemur. Viridis eſt,inde Vaſcones *verdaugiam*, quaſi *viridauliam*, vocant.

Οἶστρος Theodorus *aſilus*: hanc auem non nouimus: neque Plinius de eo quicquam: tantùm Philoſophus in Nono ait eſſe σκωληκοφάγον. Ex Bellonio tamen faciem auiculæ nouimus quæ etiam minor ſit regulo,quam *cantatricem* vocat. Ex paruitate puto nomen habere: quare libens accedo huic opinioni.Nos vt æquiuocationem vitaremus,*Aſilum* diximus.

Τύραννος: nouimus auiculam multo minorem regulo cum criſta rubeſcente: ea adeò parua eſt vt ſcarabæum vix æquet. Notæ conueniunt criſta,& magnitudo ad locuſtam,tyrannum eam eſſe puto. Hic vocatur,*oculus bouis*,à vulgo,*œil de beuf*.

Φιλ. κοινοῦ λόφου. Theodorus aliter legit:vt ſit interpretatus *elatiuſcula eſt*.

Εὔχαρι: venuſta: vt Pamphilus ſe iuuenuſtū appellat. Itali dicunt: *diſgratiatum*. Εὔχαρι: *elegans* Theodorus,non malè.

Ἄλλως Theodorus,*cætera*: rectiſſimè:nos Latino è fonte per aduerbium,*adeò*:idem enim ſignificat quod,*adhuc*. Et cæterùm eſt καὶ ἔτερον.

Εὔρυθμον. Theodorus ῥυθμὸν ad eantum tranſtulit. Ego ad corporis conſtitutionem. Vox eſt Geometrica,& architectorum. Vitruuius in primo de *venarum rythmo*,& in ſecundo Capite,partem architecturæ εὐρυθμίαν ponit. Et in Sexto,*aſpectus* εὐρυθμίας *dubius*.

LXVII. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ λεγόμενος ἄνθος, ἐστὶ τὸ μέγεθος ὅσον σπίζα. ὀρεσπίζης ἐστὶ σπίζῃ ὅμοιος, καὶ τὸ μέγεθος παραπλήσιος. πλὴν ἔχει τὸν αὐχένα κυανοῦν, καὶ διατρίβει ἐν τοῖς ὄρεσιν.

QVi florus dicitur fringillæ eſt magnitudine. At monſfringilla,& ſimilitudine, & magnitudine illam refert. Sed collum habet cæruleum, atque in montibus agitat.

CAESAR.

Ἄνθος: *florus*, Theodorus rectè:non florem dixit,ne æquiuocum verbum arceſſeret. De hoc & in Nono huius operis,vbi hunc ἄνθον πολέμιον τῷ ἵππῳ ait.

Ὀρεσπίζης: à montibus hæc auicula:quæ alia ſit à pata montana. Vidimus nos in Pyrenæis auem quæ fringillam noſtram vulgarem magnitudine æquaret: altè & ſonotè canentē, & cæruleo præditā circum collum colore. Quomodo aurē indigenæ eam vocarēt certè non memini. Audio eandem,aut ſimilem à Gallis Celtis & Belgis *mantanum* dici:nomen conuenit,& forma vt ab ipſis deſcripta eſt,non diſcrepans.

LXVIII. ARISTOTELES.

Ἔτι βασιλεὺς, σπερμολόγος.

AD hæc regulus ſeminilegus.

CÆSAR.

TYranno excepta:hæc minima apud nos eſt auis:nota omnibus. Ἐπίθετον eſt σπερμολόγος: non autem ſpecies ſeparata,vt putauit Theodorus:neque *frugilegam* rectè interpretatus eſt. Σπέρμα enim ſignificat ſeminium ipſum:non dixit καρπολόγον.

LXIX. ARISTOTELES.

Ταῦτα μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ μὲν, ὅλως, τὰ δ', ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σκωληκοφάγα.

HÆ igitur atque aliæ eiuſmodi, aut ſolis vermibus,aut ferè non alio aluntur cibo.

CAESAR.

HOc eſt Philoſophi,vt ait etiam Galenus, quædam nobiliora recenſere: alia alijs relinquere excipienda ingenio. Et rectè admonuit ὡς ἐπὶ τὸ πολύ: quoniam ὁ σπερμολόγος ſuo nomine reclamat τῇ σκωληκοφαγίᾳ.Ipſe tamen nihilominus etiam vermiculis veſcitur: præſertim in ſepibus.

LXX. ARI-

LXX. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ τοιάδε, ἀκανθοφάγα, ἀκανθὶς, θραυπὶς ἔτι ἡ καλουμένη χρυσομήτρις. ταῦτα γὰρ πάντα ἐπὶ τῶν ἀκανθῶν νέμεται, σκώληκα δὲ οὐδὲν, οὐδ᾽ ἔμψυχον οὐδέν. ἐν ταὐτῷ δὲ καθεύδει καὶ νέμεται ταῦτα.

At hæ è spinis vescuntur: spinula, thraupis, & quæ dicitur thysometris. *Omnes enim è spinis carpunt: vermem autem aut animantem nullam. Eodem autem in loco hæ & somnum capiunt, & cibum.*

CAESAR.

Ἀκανθίδα: *spinum* Theodorus: nos proptiùs *spinulam*: pusilla enim auicula est & voce valde sonora. Theodorus *spinum & ligurinum* vocat: non à liguriendo, sed à cantu. Αἰγυθὸς dictio vulgaris Græca: quidam putát esse carduelem. At hæ tres à Philosopho nominatæ aues spinas incolunt & carduos, quorum feminibus vescuntur. Acanthidis & carduellis, tanquam diuersarum meminit Plinius. Respondet nomen carduelí, nostro similis appellationis. Spinula aut est serinus, aut tatinus, aut vnus horum, Thraupis, thysometris nomen cui conueniat adhuc quærendum: negligentissimus hac in parte Philosophus.

Ἀκανθοφάγα: posuit totum pro parte: neque enim spinas vocant, sed de spinis carpunt quod cordi est, siue semina, siue quiduis aliud: vermem nullo modo attingunt, neque aliam animãtem.

Θραυπίς. Theodorus: *carduelus*: nescio quare: sed & carduelus quem *carduelim* vocat Plinius, alibi quàm in spinis capit somnum: ac fruges, & semina persequitur: mili, lini canabi. Quin & eos, araneolas, & circum caueas, in quibus cardueles inclusi erant, discurrentes, & culices & paruas muscas volitantes, appetere & vorare vidimus: quod & serinus & tarinus faciunt etiam χρυσομήτρεις. Theodorus χρυσομήτρις legit: quasi vitta aurea caput vinctum habeat. Oppianus in primo Κυνηγετικῶν Dianam χρυσομήτριν vocat.

LXXI. ARISTOTELES.

Ἄλλα δ᾽ ἐστὶ σκνιποφάγα, ἃ τὰς σκνῖπας θηρεύοντα ζῇ.

Alia culiciuora sunt, culicum enim venatu viuunt.

CAESAR.

Pessimo exemplo omisit exemplum. Sed poterat vespertilionis saltem meminisse.

LXXII. ARISTOTELES.

Ἄλλα δὲ δύο πονοῦνται περὶ τὰ ξύλα, ἥ τε μείζων καὶ ἡ ἐλάττων· καλοῦσι δέ τινες ἀμφότερα ταῦτα δρυοκολάπτας· ὅμοια δ᾽ ἀλλήλοις, καὶ φωνὴν ἔχουσιν ὁμοίαν, πλὴν μείζω τὸ μεῖζον· νέμονται δ᾽ ἀμφότερα ταῦτα πρὸς τὰ ξύλα προσπετόμενα.

Aliæ duæ circa stipites satagunt: tùm minor, tùm maior, quas Græci δρυοκολάπτας, quasi tundiquercus. Latini picos *vocant: similes hæ inter se, similique voce sunt. Sed maiori maior. Alitur vterque stipitibus obuolando.*

CAESAR.

Hic non explicauit genus cibi, sed vnde peterent. Neque enim vescuntur ligno pici: sed vermiculis & formicis. Hic duo tantùm genera prodit: in Nono tria. Venustas orationis Græcæ inimitabilis est: oratio mira. Ἄλλα δὲ δύο. Nondum declarat quid sit. Et dixit πονοῦνται, verbum planum ac turgidum: id est victui student sedulò: spéque metúque afficiuntur ibi. Deinde subdit cuiusmodi sint illa duo, antequam quid sit, dicat. Ita suspendit animum auditoris. Tertio loco ponit nomen. Quarto speciei conuenientiã & differentiam: & læuigat tractum orationis repetito & mutato verbo, ὅμοια, καὶ ὁμοίαν: postea allusiuncula vocis ornat. Μείζω τὸ μεῖζον.

Προσπετόμενα: *obuolando*: non solùm πρὸς: sed etiam περὶ: nostrum verbum indicat.

Πρὸς τὰ ξύλα: *ad maceriem* Theodorus: malè. Neque enim ξύλον maceries est. Sed aliud est pici genus viride, quod à mutis nunquam discedit, vescitúrque araneis: iccircò *muratorem* cognominant

nant Taurini:& malè confundit hiſtoriam Theodorus culiciuorarum cum picis: neque enim ijs ij aluntur.

Δρυοκολάπτας: *piponem*, interpretatus eſt Theodorus, vocabulo Calabro: ſed illi *piconem* vocant, non *piponem*: poſteà interpretatus eſt *picum martium*, non malè. Quoniam picus ille grandior muſtulentis pennis & veſicolotibus non eſt martius.

LXXIII. ARISTOTELES.

Ἔτι κολιός· ἔστι δ' ὁ κολιὸς τὸ μέγεθος ὅσον τρυγὼν, τὸ δὲ χρῶμα, χλωρὸς ὅλος. ἔστι δὲ ξυλοκόπος σφόδρα, καὶ νέμεται ἐπὶ τῶν ξύλων τὰ πολλά, φωνήν τε μεγάλην ἔχει. γίνεται δὲ μάλιστα τὸ ὄρνεον τοῦτο περὶ Πελοπόννησον.

Præterea galgulus. Is æquat turturis magnitudinem: colore totus luteus. Ligna vehementer pertundit, & in ipſis ferè veſcitur. Vocem magnam habet. Frequentiſſima auis Peloponeſo.

CAESAR.

ALIVD genus τῶν ξυλοκόπων κολιὸν Græci vocant. *Aureolum* Galli & Subalpini à colore, Latini *Galgulum*. Veneti *Piombin*. Vidimus appenſos vetuſtate ſuperata nulla carie. Plinius in vndecimo triceſimi ἴκτερον à Græcis vocari. Color ſanè perſuadet. Ariſtoteles turturis hîc aſſignat magnitudinem: ſed noſtrates dimidio minores ſunt. Theodorus cùm vult mitigare hiſtoriam, lapſus eſt: dixit enim *ferè*, pro *penè*.

Ξυλοκόπος. Theodorus, *lignipeta*: felix verbum: ſed ſignificatum non implet: *hæredipeta* aliter ſignificat. Κόπτειν eſt pertundere.

Τῶν ξύλων: adhuc *maceriem* interpretatus eſt Theodorus: ridiculè: eſt enim maceries murus ſine calce: quoniam macer ſit, ſine ſucco: & peſſimè dixit, *paſcitur macerie*. Ἐπὶ τῶν ξύλων.

Φωνὴν μεγάλην ἔχει: ſanè luculentam potius quàm magnam: neque contentam, ſed plenam. Ruſtici noſtri dicaces aiunt, cum nunciate maturam iam ficum eſſe ſuis verbis. Cùm tamen etiã ante primas gemmas interdum appareat atque canat.

LXXIV. ARISTOTELES.

Ἄλλος, ὃς καλεῖται κνιπολόγος, τὸ μέγεθος μικρὸς ὅσον ἀκανθυλλὶς, τὴν δὲ χρόαν σποδοειδὴς καὶ κατάστικτος. φωνεῖ δὲ μικρόν. ἔστι δὲ καὶ τοῦτο ξυλοκόπον.

Alius vocatur culicilega, paruus vt ſpinula: colore cinereo, & punctis diſtinctio: voce exigua. Is item ligna pertundit.

CAESAR.

VLTIMVM hîc genus τῶν ξυλοκόπων: ſuprà ἀκανθίδα. Hic etiam diminutiuo vlteriore ἀκανθυλλίδα. Qui putant hanc culicilegam eam quam Moticellam ex varrone & quaſſatione caudæ à Vaſconibus *baticone* dicitur, falluntur: exiguo & debili roſtro eſt motacilla: quî igitur ξυλοκόπος erit?

LXXV. ARISTOTELES.

Ἄλλα δέ τινα ζῇ καρποφαγοῦντα [καὶ ποοφαγοῦντα] οἷον φὰψ, φάττα, περιστερά, οἰνάς, τρυγών. φάττα μὲν οὖν καὶ περιστερὰ, ἀεὶ φαίνονται· τρυγὼν δὲ, τοῦ θέρους· τοῦ γὰρ χειμῶνος ἀφανίζεται· φωλεῖ γάρ. οἰνὰς δὲ, τοῦ φθινοπώρου καὶ φαίνεται μάλιστα, καὶ ἁλίσκεται· ἔστι δὲ τὸ μέγεθος ἡ οἰνὰς, μείζων μὲν περιστερᾶς, ἐλάττων δὲ φαβός. ἡ δὲ ἅλωσις αὐτῆς, γίνεται μάλιστα καμπτούσης τὸ ὕδωρ. ἀφικνοῦνται δὲ εἰς τόπους ἔχοντες τοὺς νεοττούς· τὰ δ' ἄλλα πάντα τοῦ θέρους ἀφικνούμενα, νεοττεύει ἐνταῦθα, καὶ ἐκτρέφει τὰ πλεῖστα ζώοις, πλὴν τῶν περιστεροειδῶν.

Aliæ frugiuoræ, vt palũbes, columba, rupilia, turtur. Ac palumbes quidem, columbaq́ ſemper apparent. Turtur æſtate, hyeme non comparet: latet enim. Rupilia autem Autumno potiſſimùm & apparet, & capitur. Eſt rupilia quàm columba maior, quàm palumbes minor. Capitur ferè dum aquam potat. Mutant autem loca, ac ſecum abducunt pullos. At alia quæ abeunt æſtate, nidificant apud nos, & plurimæ animalibus aluntur, excepto genere columbaceo.

CAESAR.

CAESAR.

TRANSIT ad aliud cibi genus, ad fruges scilicet. Et immiscet historiã non suo loco: apparendi, latitandi, nidificandi. Et repetit magnitudinem rupiliæ falsam apud nos: minor enim est quàm columba. Nam columbæ Aquitanicæ & Prouinciales, & Italicæ, maiores sunt quàm rupiliæ, vel triente. Rupiliæ autem ac turrilis eiusdem sunt magnitudinis.

Erat scriptum φάψ: φάττα: puto esse glossema. Nam φαττοφόνος, & φαϐότυπος idem significat: accipitris genus. Omisit πελειάδα: sed comprehendit infrà cùm dixit περιστερειδῶν. Tamen non expressit ibi τὸ καρπῶν: sed exclusit tantùm τὰ ζῶα quibus dixit cæteras aues alere suos pullos.

Καμπύλοντες τὸ ὕδωρ: *dum se in aquam bibendo propendit*: ambitiosè voluit explicare τὸ κάμπτειν: sed malè cessit. Nam eodem modo vtitur hîc in potu auis, quomodo in deuoratu piscium: κάμπτουσι τὰ ὠά: significat quod dicebat de aquilis, καταπιεῖν: quoniam haustu bibunt columbæ, sicut & equi.

Α᾽φικνοῦνται δὲ εἰς τοὺς τόπους τούτους ἔχοντας νεοττούς. Theodorus: *veniunt ad nostra loca cùm iam fecerint prolem*. Omitto quod non est Latinum *facere prolem*. Illud quæro non conuenire eum nostro Codice: nam Græcè sic sonat: *abire eas in loca in quibus prolem reliquerint*. Quoniam è contrario dicit eas quæ æstate hîc apparent, hîc nidificant: posteà abeunt. Sic illæ quæ æstate apud nos non videntur, alibi sunt vbi nidificant. Propior est verò Codex Theodori: sic: non, τοὺς ἔχοντας νεοττούς. Iam enim exclusi, atque excreti, atque adulti sunt: neque parentum indigent auxilio. Quare aut ipsi non conuolârunt cum parentibus, aut eos parentes reliquerunt. Si ex illius cœli impatientes sunt, multo magis pulli. Quin etiam cum pullis veniunt qui sunt parentibus suauiores. Itaque sic legendum est. Α᾽φικνοῦνται εἰς τόπους ἔχοντες τοὺς νεοττούς: mutant loca ac secum abducunt pullos. Tum turtur à nobis aliò, quàm rupilia aliunde ad nos.

Τὰ πλεῖστα ζῴοις. Theodorus, *carne*: nimis laxè.

CAPVT SEPTIMVM,

Diuisio auium secundùm loca ob victum.

LXXVI. ARISTOTELES.

Α᾽πασῶν δὲ, ὡς εἰπεῖν, τῶν ὀρνίθων αἱ μὲν, περὶ τὴν τροφὴν αἱ δὲ περὶ ποταμοὺς καὶ λίμνας βιοτεύουσιν· αἱ δὲ, περὶ τὴν θάλασσαν.

Auium omnium aliæ, vt ita dicam, terræ obuersantur cibi gratia. Aliæ circa fluuios, ac lacus victitant. Aliæ circa mare.

CÆSAR.

QVAM diuisionem suprà in vniuerso animalium genere quæsierat, eam ad narrationem auium hîc accommodat. Sed æquiuocè vtitur, vt etiam alibi περὶ ζῆν. Nam cùm ζῆν dixerit quæ aërem trahunt, caussa refrigerationis. Nunc verbum eo nomine astrinxit terrestribus tantùm victibus. Iccircò distinximus Caput. Quoniam aliam materiam aggreditur aquatilium.

Dixit ὡς εἰπεῖν: quoniã non exactè possunt distingui membra. Nam vt sunt aues quædam, quæ in terra agitant, vt è terra victum petant. Quæ è mari cibum capiunt aliquæ, in terra nihilominus agitant: vt aquila marina. Neque enim aquas subit, aut innatat. Et τὸ περὶ τὴν τροφὴν, conuenit etiam illis, quæ sunt circa fluuios & mare: sed distinguntur per περὶ ζῶσι.

Cæterùm cùm etiam illæ πεζεύουσι, membra, vt dixi, non ſunt diſtincta: & rectè dicas aues πεζεύουσι περὶ τὴν τροφὴν, ἢ ἀπὸ τῆς γῆς, ἢ ἀπὸ τῶν ὑδάτων, longè meliùs dixiſſet. Itaque τὸ, ὡς εἰπεῖν, non rectè interpretatur Theodorus, *ferè*. Sed, *vt ita dicam*, dicendum: quoniam craſſiore modo diſtinxit, non ἀκριβῶς. Quare neque πεζεύουσι rectè interpretatus eſt, *à terra victum petunt*. Imò etiam ab aëre multa, vt hirundo, cypſellus, veſpertilio, & multæ aliæ aues prædatrices, quæ prædam non niſi in aëre captant: conſidentem humi, aut in arbore non tangunt. Itaque non ſic voluit: ſed terræ obuolare, in ea verſari ob cibum. Neque enim muſca magis terreſtris eſt, quàm anas quæ præda eſt aquilæ ex aqua.

Dixit ποταμοὺς καὶ λίμνας, quibus & paludes comprehendit ſecus quas frequenter agit gallinago.

LXXVII. ARISTOTELES.

Καὶ ὅσοι μὲν στεγανόποδες, ἐν αὐτῷ τῷ ὕδατι ποιούμενοι τὴν πλείστην διατριβήν· ὅσοι δὲ σχιζόποδες, περὶ αὐτὸ τὸ ὕδωρ.

Quæ palmipedes ſunt, in ipſa aqua plurimum temporis agitant. Quæ fiſſipedes circa ipſam aquam.

CAESAR.

Exequitur inuerſo ordine aquatilia. Quoniam reliqua hæc hiſtoria eſt. Igitur eam diuiſionem commodiùs ſuprà ſtatuiſſet. Diſtinguit τὸ ἐν, ἀπὸ τοῦ, περὶ, in eodem genere aquatilium.

Στεγανόποδες, pedes habent natatui accommodos: contractis enim ſcindunt aquam, dilatis appellunt. Et differentia eorum eſt modo victitandi: quoniam quædam ore venantur, quædam pedibus, vt cocalus piſces: quædam in ſumma aqua, vt ipſe idem: quædam profundiore, vt mergus: in cuius ventriculo integram anguillam vidimus: ſubit enim, & diu vrinatur. Roſtri quoque differentia eſt, alijs latum, alijs acutum: quod ferè cum pedibus conuenit: acutum fiſſipedi generi magna ex parte: latum planipedum.

Dixit ἐν αὐτῷ τῷ ὕδατι, & περὶ αὐτὸ τὸ ὕδωρ, cum emphaſi: quaſi ſpreta terra. Theodorus ditiorem habuit Codicem: ſic enim legit ampliùs: *aliqua ingurgitantes ſe quærunt quod comedant*.

Στεγανόποδες *tectipedes* poſſumus dicere: quaſi contignatos habeant digitos. A palma dicunt *palmipedes* Plinius & Theodorus. Quoniam cruri commiſſam partem in palmæ modum habeant: rectè ſanè. At σχιζόποδες *fidipedes*, malè: nam fidipes eſt findens pedem: fiſſipes eſt fiſſo pede.

LXXVIII. ARISTOTELES.

Καὶ τούτων ἔνιοι διὰ τῶν φαινομένων ζωφόμενοι, ὅσοι μὴ σαρκοφάγοι, οἷον περί τε τὰς λίμνας καὶ τοὺς ποταμοὺς ἐρωδιὸς, καὶ ὁ λευκερωδιός· ἔστι δὲ τὸ μέγεθος οὗτος ἐκείνου ἐλάττων, καὶ ἔχει τὸ ῥύγχος πλατὺ καὶ μακρόν.

Atque harum quædam plantarum generibus aluntur: ſcilicet quæ carniuoræ non ſunt: vt circa lacus ac fluuios ardeola, & albardeola, quæ illa minor eſt: habétque roſtrum latum, & longum.

CÆSAR.

Victus genere ſtatuit diſcrimina: quoniam τοῖς φυόμενα paſcuntur quæ carniuoræ non ſunt. Mirum cùm dicat ἐρωδιὸν non eſſe carniuoram. Non eſt igitur qui *Heron* dicitur, neque ἐρωδιὸς λευκὸς erit quam vulgus *aigrettam* dicit: longo enim & acuto eſt roſtro. Et tamen ex Nono huius operis Ardeolam eſſe ἐρωδιὸν Ariſtotelis conſtat: nam ibi ἐρωδιὸν cornici amicum, Plinius idem de ardeola tradit in Septuageſimoquarto decimi. Videtur certè Philoſophus ex auditu has aues nouiſſe tantùm: de quibus in noſtris ad Cardanum *Exercitationibus* plura diximus: & nonnulla adhuc dicturi in Nono huius operis.

LXXIX. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ πελαργὸς, καὶ λάρος. ὁ δὲ λάρος, τὸ χρῶμα σποδοειδής.

Item ciconia & gauia. Eſt autem gauia color cinereus.

CAESAR.

CAESAR.

Πελαργὸν *ciconiam* esse nemo nescit. Gauiam autem esse λάρον etiam in Quinto diximus ex Plinio, qui sic eam interpretatur in Decimo. Non est igitur laros fulica, vt quidam putârunt. Est enim fulica nigra admodum: de qua paulò post. Is fuit error Perroti Sipontini pontificis, & eius legulei Calepini. Gauiam *albam* dicit Apuleius in *Asino aureo*.

LXXX. ARISTOTELES.

Καὶ σχοίνικλος, καὶ κίγκλος, καὶ ὁ ζύγγας· οὗτος δὲ μέγιστος τῶν ἐλαττόνων τούτων· ἔστι γὰρ ἴσος κίχλῃ. πάντες δ' οὗτοι τὸ οὐραῖον κινοῦσιν.

Et schœniclus, & cinclus, & trynga. Is est maximus horum minutiorum. Aequat enim turdum. Omnes ij motant caudam.

CAESAR.

Schoeniclum à iuncetis in quibus agit, Theodorus aptissimè *iunconem* appellauit. De eo Plinius nihil. In Nono à Philosopho σχοινίων appellatur, vbi alaudæ amicum prædicat. Certè auicula est paulò maior alauda: cuius & faciem, & colorem refert: iuxta mare, & stagna marina agens, in iuncetis palustribus nidificans, motans caudam, quæ ab incolis alauda marina dicitur: nihil vt puto ab huius descriptione distâs. Quare nõ incõmodè σχοίνικλον vocari posse putamus.
De cinclo nihil Plinius prodidit. Theodorus nomen non immutauit: & ascripsit *albiculam*: sed in nostro Codice deerat. Posteà est tryngas. Has tres recensuit Philosophus sub magnitudine minutiorum, & sub affectu motationis caudæ: quo fit vt putem hanc esse quam vulgus Taurinum *gallinetam* vocat: turdi magnitudine, ac motans caudam, nec multum colore differens: à sono vocis sic dicta à Græcis. Nunquam perpetuo tractu volat, sed moratur hominem superuentum, vt penè contingas: tùm à capturiente auolat: atque haud procul considit, aspectàtque frustratum. Quid verò dicam de cinclo nihil pro certo compertum habeo. Est quædam auicula quam *becudellum* vocant Vascones, quasi paruam beccassam. Beccassa autem est quæ gallinago: cui fortasse non malè cincli nomen conueniet. Gallinetæ Taurinorum propior: at minor, quare speciem puto. Motat hæc quoque caudam. Sunt & aliæ quæ hac nota insigniuntur, vt ea quæ ab hoc effectu *motacilla*, vocatur. Quare quidam putârunt esse tryngam, sed mores non conueniunt.

LXXXI. ARISTOTELES.

Ἔτι ὁ καλίδρις· ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ὄρνεον ποικιλίαν ἔχον, τὸ δὲ ὅλον σποδοειδές.

Et calidris, quæ auicula cinerea est: sed variegata.

CÆSAR.

Neminem merito honore fraudabimus. Bellonius etsi sæpissimè non certis vtatur coniecturis, aliquando tamen eius conatus vt laudandus, ita opinio non semper contemnenda. Calidris magnitudinem, colorem albo, & cinereo varium, conuenire ait ei aui quæ à Gallis *Cheualier* dicitur. Quorum duo facit genera: vnum nigrum, alterum rubeum dictum nigro minùs. Parua est hæc auis exquisiti saporis, longis cruribus, maris & fluuiorum littora frequentans, è quibus cibum capit, vt & ab agris & pratis nonnunquam. Qui aliam auem Aristotelicæ similiorem adduxerit, maximam illi habebimus gratiam.

Τὸ δὲ ὅλον σποδοειδές: abusus est voce ὅλον: intelligit enim planiciem plumarum maiorem.

LXXXII. ARISTOTELES.

Καὶ τὸ τῶν ἀλκυόνων δὲ γένος πάρυδρόν ἐστι. τυγχάνει δ᾽ αὐτοῦ ὄντα δύο εἴδη· καὶ ἡ μὲν, φθέγγεται, καθιζάνουσα ἐπὶ τῶν δονάκων· ἡ δ᾽, ἄφωνος· ἔστι δ᾽ αὕτη μείζων· τὸ δὲ νῶτον ἀμφότεραι κυανοῦν ἔχουσι.

AD hac alcedonum genus iuxta aquas agitat. Eius ſunt duæ ſpecies. Quarùm altera vocalis eſt: inſidétque arundinibus. Altera muta, quæ maior eſt. Vtrique dorſum cæruleum.

C Æ S A R.

DVo genera alcedonum πάρυδρα vocat. Sanè adeò πάρυδρα ſunt, vt affectus tempeſtatum maritimarum ab alcedone dictus ſit in trãquillo, vt ſuprà ſcripſimus. Hoc primùm conueniunt hæc duo genera, vt ſint πάρυδρα: alterum, in colore dorſi. Diſſident incolaru & voce. Vbi nota mirum, auiculam eſſe mutam: quanquam pulmonem habet. Nè Etaſmus fallat nos in libro de *Lingua*. Appellauit πάρυδρα, & expreſſit quod ſuprà dicebat περὶ τὴν θάλασσαν. Theodorus *aquas adamat*, malè. Nam etiam quæ aquis puluerantur, aquas quidem adamant, ſed non ſunt παρύδραι.

In noſtro Codice erat mendum leue φέγγεται, pro φθέγγεται: & alterum grauiſſimum ἀηδόνων, pro ἀλκυόνων. Nulla enim lucinia inſidet arundinetis. Nouimus nos auiculam quæ circa arundineta verſatur, & ibi canit ita ſonorè, & ſuauiter, vt eam Philomelæ non debere cedere exiſtimes. Ita vt quidam eam *luciniam aquaticam* vocent: canoram alcedonem putamus. Philoſophus in Nono tantùm vnius ſpeciei meminit: at hîc de duabus. Quod & Plinius ipſum imitatus, cùm dicat eas magnitudine & cantu diſtingui: minoréſque in arundinetis canere. Maior alcedo non ita, tamen muta eſt, vt nihil omnino dicat, & ſit ἄφωνος. Aliquid in explicatione alarum dum aliò migrare vult, exprimit. Vocatur vulgò *martinetus piſcator*.

LXXXIII. ARISTOTELES.

ΚΑὶ τροχίλος.

ET trochilus.

C Æ S A R.

DE hoc pluta in hiſtotia Crocodili.

LXXXIV. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὴν θάλατταν, ὁ ἀλκυὼν, ὁ κηρύλος.

Circa mare, & alcedo, & cerulus.

C Æ S A R.

QVia hîc repetit de alcedone, quidam fouent errorem ſuperiorem, & omnino ἀηδόνων pro ἀλκυόνων legendum contendunt: & ſecundum genus quod canorum diximus, non alcedonem eſſe, ſed luciniam. Quæ quia fluuios & paluſtria incolit, aquaticam cognominârunt. Sed repetitiones ſunt Philoſopho familiares hoc in opere: & quæ nonnunquam etiam faſtidium pariant. Itaque non ſolùm alcedonem aquas, putà fluuios incolit, & tunc de canora intelligendum puto, ſed etiam vtrunque genus, mare: quemadmodum & cerulus: cuius nuſquam ampliùs meminit: neque de eo Plinius quicquam.

LXXXV. ARISTOTELES.

ΚΑὶ αἱ κορῶναι δὲ νέμονται ἁπτόμεναι τῶν ἐκπιπτόντων ζώων· παμφάγον γάρ ἐστιν.

SEd & cornices aluntur animalibus è mari eiectis. Omnis enim generis cibo aluntur.

C AE S A R.

NOn eſt hæc hiſtoria per ſe, ſed per accidens. Nam quæ aues mare frequentant cibi gratia: eæ de mari ita eum petunt, vt maritimos quærant victus. At cotnix fame exacta, vbi in terra cadauera deficiunt, etiam ad aquas aduolat, quarum ſordibus alatur.

Ἐκπιπτόντων:

Ἐκπιπτόντων: *excidentibus* Græcè sonat: sed in Latium non sequitur nos ea vox. Neque rectè dicas *excidere è mari in terram*: cùm mare depressum sit. Sed ita Græci intellexêre: quoniam eijciantur à mari, videri ex altiore loco cadere: grauia enim sunt: omne graue autem descendit.

Παμφάγον: ratio est, quare etiam mare petat. Nam si omniuora cornix est, etiam maritima vorabit.

LXXXVI. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ λάρος ὁ λευκὸς, καὶ κέπφος, αἴθυια, χαραδριός.

PRætereà gauia candida, & fulica, & mergus, & charadrius.

CAESAR.

GAVIA alba Venetis est *cocalus*. Auis candida pedibus rubris & rostro, non valde longo: columbo minor: tanta speculandi vi, vt ex alto captans, oculis, summo maris dorso præueniat: atque sese demergat: pedibus inuadit, non rostro: imminentibus tempestaribus sese in æstuaria recipit. Albas quasdam aues recenset Plinius in fine Octaui decimi, quæ cùm congregantur hyemem præsagire scribit: id agunt cocali. Κωκάλια dixit Philosophus in Quarto: sed ea sunt ex testaceis.

Κέπφος *fulica*: vulgus Gallicum *pullam aquæ* vocat: nigra est tota, nisi apiculo candido in summo capitis: crura & pedes subuirides habet. Altera sed minor reperitur in rubis, & sentibus adnascentibus fossis vrbium, dummodo aqua sit degens: eadem facie, sed quæ turdi magnitudinem nunquam excedat: *garsola* à Vasconibus dicitur.

Αἴθυια *mergus*, à colore, ater enim est: sicut etiam αἴθιοψ, dicitur à colore.

Χαραδριός. Theodorus *rupicem* dixit eleganti voce. In Nono vocat *hiatulam*. Plinius nullam huius auis fecit mentionem. Sed Aristoteles in Nono à rupibus dictam ostendit: atque esse nocturnam auem, & ignobilem cantu, aspectúque inuenustam. Plutarchus in Quinto *Conuiualium Disputationum*, ait si regio morbo laborantem conspiciat χαραδριὸς, trahere atque transferre in sese morbum. Iccircò auertere oculos. Idem fertur de Ictericis & galgulo.

LXXXVII. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ στεγανοπόδων, τὰ μὲν βαρύτερα, περὶ τοὺς ποταμοὺς καὶ λίμνας ἐστὶν, οἷον κύκνος, νῆττα, φαλαρὶς, κολυμβεῖς.

QVæ in genere palmipedum sunt grauiores, circum fluuios, & paludes agitant: vt olor, anas, phalaris, vrinatrix.

CAESAR.

HÆc est alia pars auium aquaticarum: in quibus recenset multa genera: cygnus notus est. Latini ab vniuersi corporis candore *olorem* vocârunt.

Νῆττα: *anas* à voce nos: à natando Græci: multa eius genera: Primum: alia marina, alia aquæ dulcis indigena. Marina minor longè. *Osellam* vocant Veneti, olentem admodum & durioris carnis, nisi frigore maceretur: bruma enim capitur.

Quæ in dulcibus aquis agitant duum sunt generum: domestica & siluestris: vtrique penè par magnitudo: sed siluestris paulò maior: quem *Canardum* Galli vocant. Taurini domesticam *Aniaz*. Vascones *ghit*.

Minoris generis multæ sunt species, quas ad antiquorum normam omnino referre difficile est. Sed duæ præcipuè sunt: altera quæ faciliùs immergatur, vnde est nomen Græcis κολυμβεῖς: de qua etiam Athenæus. Huius quoque multæ sunt species, quas nõ immeritò κολυμβρίδας vocabis, quemadmodum & Galli ab eodem effectu, *plongeons* dicunt. Altera species est auidior, vnde & nomen à Græcis βοσκάς.

Φαλαρὶς, quæ sit adhuc me latet. Nolo quorundam recentiorum vanas & incertas sequi coniecturas: nihil enim recti, neque sani adducunt.

Κολυμβρίδα, *vrinatricem*, ad verbum transtulit Theodorus rectissimè: tu potes dicere *anatulam*, aut *anatellam*. Taurini quoniam gregatim volant: neque facilè segregantur, vt sic aquilæ venatoriæ fugiant impetum, vocant *gregot*. Franci anatum, non speciei, sed ætaris patuitatem notant: iuniores enim, *Allebrens*, vocant.

LXXXVIII. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ βόσκας, ὅμοιος μὲν νήττῃ, τὸ δὲ μέγεθος ἐλάττων.

ET paſcula, quæ anati ſimilis, ſed minor eſt.

CAESAR.

BOσκας. Theodorus, *boſcas: paſculam* nos Latinè dicere poſſumus: ſicut *paſcalem ouem* dixere veteres: vt eſt apud Lucilium. Quæ hæc ſit ſuprà oſtendimus. *Sarcella* quoque vocatur à Gallis.

LXXXIX. ARISTOTELES.

Καὶ ὁ καλούμενος κόραξ. οὗτος δ' ἐστὶ τὸ μέγεθος οἷον πελαργός, πλὴν τὰ σκέλη ἔχει ἐλάττω· στεγανόπους δὲ καὶ νευστικός· τὸ δὲ χρῶμα, μέλας. καθίζει δὲ οὗτος ἐπὶ τῶν δένδρων, καὶ νεοττεύει ἐνταῦθα μόνος τῶν τοιούτων.

AD hæc is qui vocatur coruus. *Is ciconiæ refert magnitudinem. Cæterùm cruribus eſt breuioribus. Palmipes eſt, & nandi potens, colore niger. Inſidet & arboribus, in quibus etiam ſolus aquaticarum nidulatur.*

CAESAR.

HVnc coruum Galli *cormoran* vocant, quaſi dicas coruum marinum: collo oblongiore quàm terreſtris: piſcator egregius: frequens Garumnæ. Quod autem dicit καθίζει ἐπὶ τῶν δένδρων etiam id Heronus facit.

XC. ARISTOTELES.

Ἔτι χὴν, καὶ ὁ μικρὸς χὴν ὁ ἀγελαῖος, καὶ χηναλώπηξ, καὶ αἶξ, καὶ πηνέλοψ.

ET anſer, & anſer minor gregatilis, & vulpanſer, & capella, & penelops.

CAESAR.

DVo genera anſerum notat: minores Itali *pauarum* vocant. Frequens in Adriæ paludibus ſtagnante Pado ad fauces, quæ *Gori* appellãtur: ad Argentam & baſtiliam: autumno, ineuntéque hyeme frequens in venatu.

Χηναλώπεκα *vulpanſerem* non nouimus: neque αἶγα *capellam.* Mitum illam miſto terreſtri & nomine & natura: hanc ſimilitudine integrum nomen inueniſſe. Recentiores nihil nos monent: vt in multis alijs, ſic & in his frigent. Splendidiori nomine Heroina penelops. Puto à ſono gutturis ita appellatam. Sic Syringam Theocritus appellat in grypho Penelopem. Ὄψ vocem ſignificat, πήνελω factitium, vt θρεττανελώ. Ludit ibi Poëta, aitque Syringa decantatam ab Homero, quam appellat μέτρα σοφίας. Et Homerus Penelopem cecinit. Plinius in Secundo vltimi ex Mneſiæ ſcriptis, ait, locum Africæ Sicyonem appellatum, & Cratin amnem in Oceanum effluentem è lacu, in quo aues meleagrides, & Penelopes degant.

XCI. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ ἁλιαίετος, καὶ περὶ τὴν θάλατταν διατρίβει, καὶ τὰ λιμναῖα κόπτει.

MArina aquila, & circa mare agitat, & lacuſtres aues malè habet.

CAESAR.

ALIBI docuimus, eos multos errare qui Haliæetum *ſparuerium*, & Cirim Virgilianam *galeritam* eſſe putant. Saltem ſi Cirim alaudam criſtatam exiſtimabant, *Smerilium* haliætum, dicere debebant. Nos verò firmiſſimis oſtendimus rationibus, & cirim hæmatopum, quam vulgus *agrettam* vocat, & Niſum haliæetum. Eſt enim hæmatopus auis ex ardeolatũ genere, paludes, & littora maritima frequẽtãs. Quare non mirum ſi hanc quemadmodum,

modum & alias huius generis haliæetus persequatur. Clarissima enim est oculorum acie: visoq; pisce se in eum maximo ruit impetu, atque discussis pectore aquis rapit. Implumium pullorum verum explorat ortum: cogit enim eos Solis radios intueri, qui si nictent, è nido tanquam verum & legitimum semen ementientes præcipitantur. Suum genus habere non putatur: sed ex diuerso aquilarum genere nasci. Qua de re alibi à me satis copiosè dictum memini.

Καὶ τὰ λιμναῖα κόπτει. Theodorus *lacum adit*: languidè nimis. Κόπτειν, significat quod Latini veteres dicebant, *batuere*: & nunc sic loquimur. Cùm venatica aquila aut accipiter pulsat aues alias. Omisit verò Philosophus multas alias aues: vt pelecanem, Ibim, &c.

XCII. ARISTOTELES.

Πολλοὶ δὲ καὶ παμφάγοι τῶν ὀρνίθων εἰσίν.

Multæ aues etiam omniuoræ sunt.

C AE S A R.

Hoc sit sectionis huius postremum Caput. Neque enim cum superioribus conuenit, quæ aquaticis tantùm cibis alerentur: hîc enim de παμφάγοις, & de vncunguium cibo, & de auium potu loquitur.

Πολλοὶ δὲ: *multæ aues*: vt coruus, cornix, anser, sturnus, multæque aliæ. Intellige τὸ πᾶν, quod in genere cibi sit: struthocamelus etiam auxit sententiam, qui & ferrum voret. Theodorus legit πονφάγα. Sed si sunt παμφάγα, sunt etiam ποηφάγα. Herboraceus autem est & cyctius, & florus, & perdix, & gallus. Omisit Philosophus καρποφάγα: sed sub σιτοφάγοις comprehendit.

XCIII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ γαμψώνυχοι καὶ τῶν ἄλλων ἅπτονται ζώων ὅσων ἂν κρατῶσι, καὶ τῶν ὀρνέων. πλὴν οὐκ ἀλληλοφάγοι τοῦ γένους τοῦ οἰκείου, ὥσπερ οἱ ἰχθύες ἅπτονται πολλάκις καὶ ἑαυτῶν.

Vncungues, cum superis quæ superârint animalibus, tum & auibus vescuntur ipsis. Sed mutuo cibatu de proprio genere nullam esitant: sicut pisces. Sæpenumero enim è sua specie pascuntur.

C Æ S A R.

Carniuorarum genus astringitur ad speciem τῆς ἀλληλοφαγίας, quam excludit ab historia auium: & attribuit piscibus. Hoc idem iam dixit in Sexto in historia cuculi. Sed contrarium, sui immemor, in Nono dicit, olorem sua in specie alterum alteri esse in cibum. Verùm hîc non de omnibus, sed tantùm de vncunguium genere, quas ait inter se non deuorari.

Ὅσων ἂν κρατῶσι: scilicet, post aut pugnam, aut prædam.

Ἀλληλοφάγοι: addidit τοῦ γένους τοῦ οἰκείου. Quoniam in summo genere auium sint ἀλληλοφάγοι: non autem ἐν οἰκείῳ, id est in specie. εἶδος est οἰκεῖον γένος: sed genus & κοινόν: fit enim genus proprium speciei: per differentiam autem, vt species ipsa euadat. Est enim quasi materia, differentia quasi forma.

Καὶ ἑαυτῶν: scilicet in specie: non autem in numero: aduenit sanè numerus: vt sic possimus intelligere. Nam si esset in singulari, indiuiduum statim signaret: addidit τὸ, καὶ: scilicet καὶ ἀλλήλων: καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

Πολλάκις: quoniam si adsit alius cibus, sanè suum genus non tangunt, vt edant.

XCIV. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ τὸ τῶν ὀρνίθων γένος πᾶν μὲν, ὀλιγόποτον. οἱ δὲ γαμψώνυχες, καὶ ἄποτοι πάμπαν, εἰ μή τι ὀλίγον γένος, καὶ ὀλιγάκις. μάλιστα δὲ τούτων ἡ κεγχρὶς. καὶ ἰκτῖνος ὀλιγάκις μὲν, ὦπται δὲ πίνων.

Vniuersum auium genus parcè bibit. Atque ipsæ vncungues potu omnino abstinent præter paucas, easq; raro. Cuiusmodi potissimùm tinnunculus. Miluus quoque raro bibere visus est.

CÆSAR.

EXTREMVM affectum à potu auium narrat Philoſophus. Tres gradus ponit: vniuerſi generis ὀλιγόποτον: vncunguium, ἄποτον: ſpeciei vncunguium inter vtrunque, & ponit nomina. Sanè & falconem vidimus nos bibere, qui genus aquilæ eſt, & aſturem, & accipitrem nobilem. Quòd autem dixit tam latè auium genus ὀλιγόποτον, ſanè nimis laxè: nanque gallinæ multum bibunt: item columbæ: & ſturni vel maximè. Omitto anſeres, anates, & id genus: dixit τὸ τῶν ὀρνίθων γένος. τὸ, ſignificat, πᾶν: vt alibi declarauimus.

Ὀλίγοι ὀλιγάκις: alluſio Attica, & fuci Ionicæ orationis: vt, & paucæ ſpecies, & eæ & parum, & rarò. Theodorus ὀλίγοι, *pauciſsimis quibuſdam*: & dixit: *quæ & ipſæ rarò vtuntur.* Non reſpondet ſuperioribus eius oratio: nam dixit: *vſus bibendi nullus omnino.* Subinfer iam cætera verba: *quæ & ipſa rarò vtuntur:* non cohærent: neque enim vtuntur vſu: & caſus bibendi non ſequitur hoc verbum. Omnino diſtracta oratio eſt.

Ὀλιγάκις μὲν ὤπτλαι δὲ πίνειν: meliùs dixiſſet: ὤπτλαι μὲν: ὀλιγάκις δὲ: aduerſatiua eſt in ὀλιγάκις: aduerſatur enim propoſitæ ſententiæ, τῶν ἀπότων.

Μάλιστα τοιῦτοι: quoniam vt dixi, & falco, & accipiter.

Quærunt rationem quare non bibant. Nam cæteræ carniuoræ bibunt. In ſequentibus declarabit: id enim à pulmone.

CAPVT OCTAVVM,

De lacertis, de ratione parci potus: de ſerpentum cibo modóque eſitandi: de araneis, & phalangiis.

XCV. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ φολιδωτὰ τῶν ζώων, οἷον σαῦρός τε καὶ τὰ τετράποδα τὰ ἄλλα, καὶ οἱ ὄφεις, παμφάγα ἐστί. καὶ γὰρ σαρκοφάγα, καὶ πόαν ἐσθίουσιν. οἱ δὲ ὄφεις καὶ λιχνότατοι τῶν ζώων εἰσίν.

Quæ ſquallida teguntur cute, vt lacertus, & alia quadrupeda hæc & ſerpentes, omniuora ſunt. Nam & carne & herba veſcuntur. Serpentes verò etiam omnium animalium ſunt edaciſsimi.

CAESAR.

NVNC aliam aggreditur hiſtoriam τῶν φολιδωτῶν: & aſsignat παμφαγίαν inter omnia animalia: inter ipſa autem etiam ſerpentes edacitate anteponit.

Τετράποδα, τὰ ἄλλα. Τὰ, ſignificat, in hoc genere: nos expreſſimus per pronomen, *hæc.* Theodorus, per *eiuſmodi*, rectiſſimè: & intelligit ſtellionem, & ſcinclum. Sed ſanè crocodilus neſcio an herba veſcatur: neque ſi teſtudo carne, & cùm etiam σιτοφαγία ſit ſpecies τῆς παμφαγίας, poſſum ſcire an tritico lacerta veſcatur: & ipſe probauit τὸ παμφάγειν, duobus tantùm τῇ σαρκὶ, καὶ, τῇ πόᾳ. Chamæleon non niſi aëre viuit: tametſi & linguæ iacularu muſcas reſidentes nonnunquam legat: de quo & de lacertis in noſtris *Exercitationibus ad Cardanum*, copioſè à nobis eſt diſputarum.

Λιχνότατοι: *liguritores: linctores*, etiam nunc dicuntur vulgò qui propenſiores ſunt culinæ. Theodorus, *cupediæ dediti*: nimis ſibi placuit.

XCVI. ARISTOTELES.

Ἔστι μὲν οὖν ὀλιγόποτα καὶ ταῦτα, καὶ τἆλλα ὅσα ἔχει τὸν πνεύμονα σομφόν. ἔχουσι δὲ σομφὸν, τὰ ὀλίγαιμα πάντα, καὶ τὰ ᾠοτόκα.

Paruo igitur potu contenta ſunt, tum hæc, tum alia quæcunque raræ texturæ pulmonem habent. Habent enim omnia quæ pauco ſunt ſanguine prædita, & quæ oua pariunt.

CAESAR.

CAESAR.

REPETIT affectum τῆς ὀλιγοποσίας ἐν φολιδωτοῖς: & reddit vnam caussam à pulmonis taritate: & caussam caussæ, à sanguinis paucitate: & signum caussæ in genere τῆς ᾠοτοκίας. Sed hæc omnia sunt consideranda: videtur enim, quæ ratum pulmonem habent, debere plus bibere: sunt enim calidiora. Quid enim calidius & siccius aquila? Earum cor calidissimum multa eget refrigeratione: siccissimum, multa humectatione. Sed si ita est vt dicit, illa est caussa, quòd multum continet aërem pulmo: iccirco maximè humectatur. Dubitatur adhuc: an pulmo caussa sit sitis: si enim sitis appetitus est frigidi, & sicci, ergo stomachi est affectus, non autem pulmonis: neque potus est recta ad pulmonem, sed per resudationem. Præterea non esse paucitatem sanguinis in caussa videtur. Nam multi sanguinei minùs bibunt: melancholici plus. Item canes plus bibunt quàm oues. Posttemò ouipata quædam quibusdam ζωοτόκοις, sunt bibaciora & siticulosiora: vt gallina quàm cuniculus, quàm talpa, quàm mus. Nam mus ratò bibit nisi venenatus: cuniculus diutissimè abstinet: talpa nunquam bibit: sed & gallina plurimi sanguinis est: leporinum genus paucissimi. Itaque coniungenda illa sunt verba: τὰ ὀλίγαιμα, καὶ τὰ ᾠοτόκα: vt sit vtrunque simul iunctum in eodem.

XCVII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ ὄφεις καὶ πρὸς τὸν οἶνόν εἰσιν ἀκρατεῖς· διὸ θηρεύουσί τινες καὶ τοὺς ἔχεις εἰς ὀστράκια διὰ τὸ τιθέναι οἶνον εἰς τὰς αἱμασιάς. λαμβάνονται γὰρ μεθύοντες.

Serpentes verò etiam intemperantes sunt erga vinum. Iccirco venantur in testas viperas aliqui imposito vino in sepibus: ebriæ enim capiuntur.

CAESAR.

AFFECTVM contrarium superiori ponit: sed est ob qualitatem aliam, quàm sit humiditas, & frigiditas. Quoniam vinum non vt potum, sed vt vinum appetunt. Aquam enim non appetunt. Præterea viperarum ponit exemplum, quæ propiùs accedunt ad ᾠοτόκα.

Πρὸς οἶνον ἀκρατεῖς: *sui impotes ad vinum:* quoniam non possunt se cohibere quin ipsum appetant. Theodotus pessimè consuluit sententiæ, cùm dicit, *vini incontinentes:* nemo sic loquitur: imò vinum continent adeò, vt ebriæ fiant. Sed sui incontinentes quin vinum ament.

Εἰς ὀστράκια: rectè: quia motum significat, & locum ad quem: quarto casu vsus est: at εἰς τὰς αἱμασίας, est ex vsu potius, quàm ex arte. Sicut dicimus τιθέναι εἰς μέσον.

XCVIII. ARISTOTELES.

Σαρκοφάγοι δὲ ὄντες οἱ ὄφεις, ὅτι ἂν λαμβάνωσι ζῶον, ἐξικμάζοντες, ὅλα κατὰ τὴν ὑποχώρησιν προΐενται. σχεδὸν δὲ καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα, οἷον οἱ ἀράχναι· ἀλλ' ἔξω οἱ ἀράχναι ἐκχυμίζουσιν. οἱ δὲ ὄφεις, ἐν τῇ κοιλίᾳ.

Carniuori serpentes cùm sint, vbi quod prehenderint animal, exhaustum demittunt integrum in secessus meatum. Id quod ferè alia quoque eiusmodi efficiunt, vt aranei. Sed aranei exuctum foràs exigunt, serpentes autem in ventrem.

CÆSAR.

NVNC modum in cibo declarat: neque enim statim deuorant, vt pisces & aues: aut mandunt, vt quibus dentes æquales sunt. Sed primùm exhauriunt succum: deinde deglutiunt exuctum illud integrum. Secundo loco historiam apponit aranei: & comparat, & ponit differentiam: nam serpens deglutitum demittit in ventrem: araneus emittit extra ventrem.

Duo sunt verba ἐξικμάζοντες, ἰκμάδα: partem tenuiorem intellexit: & ἐκχυμίζουσι. Idem intellexit χυμὸν, & ἰκμάδα euenire sugentibus. At χυμὸν esse ex eo quod deglutiuerint? quod dixit

dixit ὅλα: intelligit ὅλα non mansa. Sic videmus ab hydro ranam exugi, posteà deglutiri. Mutauit numerum: ὅτι ἂν, & posteà ὅλα, non ὅλον: more suo: vt commune esse omnibus animalibus dicat, quæ à serpentibus deuorantur: quarum in genere etiam lacertus est.

Ἐκχυμίζειν, *euaporare*. Theodorus, malè: ἐν τῇ κοιλίᾳ: quoniam concoquunt. Notandum tamen quia aranei nihil deglutiunt: aculeo enim vel promuscide sugunt.

XCIX. ARISTOTELES.

Λαμβάνει μὲν οὖν ὁ ὄφις ὅθεν ἂν τύχῃ τὸ διδόμενον. ἐσθίει γὰρ ὀρνίθια καὶ θηρία, καὶ καταπίνει ᾠά. λαβὼν δὲ ἐπανάγει, ἕως ἂν ἐπὶ τὸ ἄκρον ἐλθὼν, εἰς εὐθὺ καταστήσῃ κἄπειθ' οὕτω συνάγει ἑαυτὸν καὶ συστέλλει μικρὸν, ὥστε ἐκταθέντος κάτω γίνεσθαι τὸ καταποθέν. ταῦτα δὲ ποιεῖ, διὰ τὸ τὸν στόμαχον εἶναι μακρὸν καὶ λεπτόν.

Corripit serpens vndelibet ei fortè oblatum sit. Edit enim & auiculas, & bestiolas, & deuorat oua. Vbi prehendit, reducit vsque adeò dum in summo erectus consistat. Deinde ita colligit sese atque contrahit paulum, vt cùm extensus fuerit, descendat quod deuorârit. Hoc agit propterea quòd gulam habet longam & angustam.

CAESAR.

PONIT nunc modum in actione non in cibo: qui difficilis est iis, qui non viderunt. Serpens pullum cùm est aggressus, captum sistit, exugitque postea vt eum deuoret. Ἐπανάγει, reducit, id est cogit intra sinus suos, ita vt seipsum fulturis mutuis erigat ab humo in summum pulli: cui capite & collo imminens carpit quod potest. Inde συνάγει, colligit vt dilatet: quia habet λεπτὸν τὸν στόμαχον: & συστέλλει, quia habet μικρόν: vt mox elato collo ac distento, descendat: quod & aues faciunt. Nam cùm contrahimus collum in inferiores annulos descendit cibus, cùm extendimus, superiores liberantur: ita deglutimus maiores bolos. Itaque serpens non potuit deglutire humi iacens & collo extenso: sed inflexo & contracto, vt posteà extendere possit. Quare autem conscendat εἰς ἄκρον: id facit vt cætera animalia: prædam enim pedibus subiiciunt vt sistant. Serpens pro pedibus orbibus astringit, & ei imminet: neque enim partes superiores subiiciat sed suprà locet.

Ὅθεν: *vndelibet*, vel ab homine, vel casu.

Multa hîc à Theodoro malè scripta & negligenter repetiuntur. Malè θηρίον *belluam* dixit: & addidit, *retractat*: & τὸ εἰς: *nactus* frigidè admodum: & τὸ ἄκρον, *postremam*: & εἰς εὐθὺ, *è directo*, & καταποθὲν, *quòd inditum suprà tenetur*: & nescio quid, *in vnum*: & λεπτὸν, *tenue*: malè. Est enim tenue solidum, vt gula: cauum est & inanis: neque dicit tenue foramen, sed angustum.

C. ARISTOTELES.

Δύνανται δ' ἄσιτα καὶ τὰ φαλάγγια καὶ οἱ ὄφεις πολὺν χρόνον ζῆν. ἔστι δὲ τοῦτο θεωρῆσαι ἐκ τῶν παρὰ τοῖς φαρμακοπώλοις τρεφομένων.

Possunt & phalangia, & serpentes diu sine cibo viuere: quod perspici potest ex ijs quas alant medicamentarij.

CÆSAR.

AFFECTVM nunc à quantitate. Sanè nos serpentem aluimus pueri. Dederat enim hostis insidiaturus vitæ meæ, mentitus ab ea moschum gigni: ea serpens plus quadraginta dies vixit in vitrea fiola.

Miscet φαλάγγια, cum φολιδωτοῖς.

Φαρμακοπώλοις. Notandum: nam alij in prima vtuntur declinatione, φαρμακοπώλαις. Theodorus, *pigmentarij*: malè: nam pigmentarij μυροπῶλαι sunt. Neque quicquam illis delicatis cum serpentibus: sed theriacariis.

CAPVT

CAPVT NONVM,

De Ferarum cibo, & potandi modo: & de cornutis quadrupedibus.

CI. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ τετραπόδων καὶ ζωοτοκούντων, τὰ μὲν ἄγρια καὶ καρχαρόδοντα, πάντα σαρκοφάγα· πλὴν τοὺς λύκους φασὶν, ὅταν πεινῶσιν, ἐσθίειν τινὰ γῆν, μόνον δὴ τοῦτο τῶν ζώων. πόας δὲ ἄλλοτε μὲν οὐκ ἅπτονται· ὅταν δὲ κάμνωσι, καθάπερ καὶ αἱ κύνες ὅταν κάμνωσιν, ἐσθίουσαι ἀνεμοῦσι, καὶ καθαίρονται. ἀνθρωποφαγοῦσι δὲ οἱ μονοπεῖραι τῶν λύκων μᾶλλον [αὐτῶν,] ἢ τὰ κυνηγέσια.

Quæ quadrupedes animal pariunt, feraq; sunt, & dentibus exertis prædita, carne vescuntur omnes. Lupos tamen aiunt esurientes certam terram deuorare: idq; huic vni euenire animali. Herbam verò cibi gratia non attingunt aliâs: sed cùm ægroti sunt, more canum, qui morbo laborantes deuorant, & reuomunt, ac purgantur. Inter ipsos lupos ij qui à Græcis dicuntur μονοπεῖραι, potius hominem cibi gratia appetunt, quàm ij qui sunt venatores.

CAESAR.

NVNC transit ad quadrupedes, ac primùm de feris: déque earum tum cibo, tum potandi modo: vltimóque loco de coranutis animalibus In præsenti de lupis. Quorum duo genera vtrunque carniuorum, nisi extrema inopia cogente: quo tempore etiam terra expleri aiunt. Vnum genus venatu ferarum, aut pecorum alitur, éstque pugnacissimum ac studij plenum. Alterum iners, plusquam hominis appetens quàm pecoris. Illud appellat κυνηγετικὸν: hoc autem μονοπεῖραν: quoniam vnum tantùm genus victus tentet. Plinius Africanos sic appellauit ignauos, inertésue.

Τινὰ γῆν: non omnem. Plinius omisit illud, τινά. Aiunt etiam agrestes, lupum famelicum non terra vesci vt alatur: sed vt equum aggressus pondere suo aggrauet, atque prosternat. Deinde terram reuomere, ac præda expleri.

Μόνον δὴ τοῦτο τῶν ζώων: contra hoc stat sententia vulgi, qui autumat buffones nulla alia re quàm terra vesci: & pisces multi aluntur limo.

Ἐσθίουσαι: intellige præteritum imperfectum: καθαίρονται, est finis vomitus: vomitus autem τοῦ ποιοφαγεῖν.

Ἢ τὰ κυνηγέσια: mirum à canibus cognominatam luporum sedulitatem: vt ab hostibus eorum laus proficiscatur. Pollux in quinto ostendit venationem hac voce appellati. Plinius de μονοπείροις nihil.

CII. ARISTOTELES.

ΟΝ δὲ καλοῦσιν οἱ μὲν γλάνον, οἱ δὲ ὕαιναν, ἔστι τὸ μέγεθος οὐκ ἔλαττον λύκου, χαίτην δ' ἔχει ὥσπερ ἵππος, καὶ ἔτι σκληροτέρας καὶ βαθυτέρας τὰς τρίχας, καὶ δι' ὅλης τῆς ῥάχεως, καὶ ἐπιβουλεύει δὲ καὶ θηρεύει τοὺς ἀνθρώπους· τοὺς δὲ κύνας καὶ ἐμοῦσα θηρεύει ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι. καὶ τυμβωρυχεῖ δὲ, ἐφιέμενον τῆς σαρκοφαγίας τῶν ἀνθρώπων.

AT quem vocant alij glanum, alij hyanam, non est minor lupo. Iubam habet sicut equus: sed & setas ipsas tum duriores, tum densiores: continentúrque toto dorso. Insidiatur ac captat homines: canes autem hominum vomitum imitata venatur: sepulchra etiam eruit humana carnis appetens.

CAESAR.

C AE S A R.

LVPO ſubtexit hiſtoriam animalis lupi ſimilis: eius faciem primum narrat: deinde mores, victus genera. De ea & eius ſexu alibi ſatis dictum eſt.

Γλάνον, vt ſuſpicior, γλάνιν piſcem à violentia & voracitate ita appellatum: de quo alibi.

Καὶ μιμεῖσθαι θηρεύει ὥσπερ ἄνθρωπος: ambigua otatio. Theodorus planam fecit: *hominem*, inquit, *imitata*: quoniam ad hominis vomitus accurrunt canes. Sic hyæna eos decipit. Τὸ, ὥσπερ, igitut ſignificat imitationem, vt vult Theodorus. Cæterum puto non eſſe neceſſarium hyænam imitari hominem, quem fortè nunquam videtit.

Ἐμέμενον: in neutro: mutauit genus cùm dixiſſet μιμοῦσα.

Βαθυτέρας. Theodorus longiores: ſicut πώγωνα βαθὺν, prolixam barbam dicimus.

CIII. ARISTOTELES.

Ἡ δ' ἄρκτος, παμφάγον ἐστί. καὶ γὰρ καρπὸν ἐσθίει, καὶ ἀναβαίνει ἐπὶ τὰ δένδρα, διὰ τὴν ὑγρότητα τοῦ σώματος· καὶ τοὺς καρποὺς τοὺς χέδροπας. ἐσθίει δὲ καὶ μέλι, τὰ σμήνη καταγνύουσα· καὶ καρκίνους, καὶ μύρμηκας· καὶ σαρκοφαγεῖ. διὰ γὰρ τὴν ἰσχὺν, ἐπιτίθεται οὐ μόνον ταῖς ἐλάφοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀγρίοις ὑσὶν, ἐὰν δύνηται λαθεῖν ἐπιπεσοῦσα, καὶ τοῖς ταύροις. ὁμόσε γὰρ χωρήσασα τῷ ταύρῳ κατὰ πρόσωπον, ὑπτία καταπίπτει· καὶ τοῦ ταύρου τύπτειν ἐπιχειροῦντος, τοῖς μὲν βραχίοσι, τοῦ ταύρου τὰ κέρατα περιλαμβάνει· τῷ δὲ στόματι τὴν ὀκρωμίαν δάκνουσα, καταβάλλει τὸν ταῦρον. βαδίζει δ' ἐπί τινα χρόνον ὀλίγον καὶ τοῖν δυοῖν ποδοῖν ὀρθή. τὰ δὲ κρέα πάντα κατεσθίει, προσήπουσα πρῶτον.

VRſus omniuorus eſt. Nam & fructibus veſcitur, & arbores conſcendit ob corporis agilitatem. Item legumina: diffractis quoque alueeribus mel edit, & cancros & formicas. Carniuorus quoque eſt. Cùm enim robuſtus ſit, inuadit non ſolùm ceruos, ſed etiam apros, ſi facere poteſt, vt improuiſus aggrediatur, etiam tauros. Cum ipſis enim congreſſus ex aduerſo, ſupinus concidit, tum eo moliente vulnera, cornua brachiis amplexus, armos ore mordet, vſque dum ipſum proſternit. Aliquando etiam temporis ſpatio ingreditur bipes erectus: carnes etiam cuiuſcunque modi eſitat, quas priùs omittat putreſcere.

C AE S A R.

VRSI hiſtoria plana eſt.

Καὶ ἀναβαίνει. τὸ, καὶ, ſignificat, *iccirco*: ſcandit enim vt fructus carpat.

Διὰ τὴν ὑγρότητα. τὸ, διὰ, eſt nota cauſſæ: *lubricum* Theodorus vertit, malè: ſed *agilitatem* potiùs.

Μέλι. Hoc vulgus ait ab vrſo committi: vt apes irritatæ oculos inuadant: quibus perpunctis ſanies exeat: viſu enim eſt hebeti, nec diututno. Cancros, aiunt eſitare, vt à rabie ſit tutus: fotmicas, vt purgentur. Nam cibi gratia non eſt veriſimile, tantillum tantæ belluæ ſufficere.

Καὶ σαρκοφαγεῖ: hoc eſt aliud caput τῆς παμφαγίας.

Καὶ τὴν ἰσχὺν: reſpondet illi διὰ τὴν ὑγρότητα.

Ἐὰν δύνηται λαθεῖν: tam ceruis, quàm apris: quoniam fuga ſunt meliores: iccirco ἐπιπεσοῦσα: caſu ac fortè in eos delatus nec opinantes. Theodorus addidit, *repentè*.

Ὁμόσε καὶ χωρήσασα τῷ ταύρῳ κατὰ πρόσωπον: quoniam alios furtiuis inſidiis appetit timentes ſibi: taurum confidentem ex aduerſo: ὁμόσε χωρήσασα, *congreſſus*.

Ἐπί τινα χρόνον ὀλίγον. Theodorus *aliquandiu*: ſed non expreſſit temporis breuitatem.

Κρέα πάντα: *omnis generis carnes*. Neque enim comedit quæ ego comedi. Aut ſic eſt: quaſcunque comedit eas προσήπουσα: σήπειν, eſt putrefacere. At vrſus non putrefacit: ſed differt cibum quoad putreſiant.

CIV. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ λέων σαρκοφάγον μὲν ἐστιν, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἄγρια καὶ καρχαρόδοντα· τῇ δὲ βορᾷ χρῆται λάβρως, καὶ καταπίνει πολλὰ οὐ διαι-

LEo ſicut & alia fera, & ſerratis dentibus prædita, carne veſcitur: cibo largè vtitur: multáque ſimul deuorat nihil ſeparans. Deinde dies duos,

ἐσθι·

ἐὼν εἶδ᾽ ἢ ἡμέρας δύο ἢ τρεῖς ἀσιτεῖ. δύναται γὰρ, διὰ τὸ ὑπερπληροῦσθαι. ὀλιγόποτος δ᾽ ἐστί. τὸ δὲ περίττωμα προΐεται σποράδην. διὰ τρίτης γὰρ, ἢ ὅπως ἂν τύχῃ προχωρεῖ, καὶ τοῦτο ξηρὸν καὶ ἐξικμασμένον, ὅμοιον κυνί. προΐεται δὲ καὶ τὴν φῦσαν σφόδρα δριμεῖαν, καὶ τὸ οὖρον ἔχον ὀσμήν· διόπερ αἱ κύνες ὀσφραίνονται τῶν δένδρων. οὐρεῖ γὰρ αἴρων τὸ σκέλος, ὥσπερ αἱ κύνες. ἐμποιεῖ δὲ καὶ ὀσμὴν βαρεῖαν ἐν τοῖς ἐσθιομένοις καταπνέων. καὶ γὰρ ἀνοιχθέντος αὐτοῦ, τὰ ἔσω ἀτμίδα ἀφίησι βαρεῖαν.

tresue, cibo abstinet. Id quod sanè potest: eo quòd satis superque expletus fuit: parcè bibit. Rarò excrementa reddit. Tertio enim quoque die, aut vt fors tulerit, exernit, eáque arida atque excucta, more canum. Flatum etiam eadem parte emittit acerrimum & olentem vrinam. Iccirco canes odorantur arbores. Nam ille sublato crure vrinam reddit, more canum. Inficit etiam cibos odorem inspirans tetrum. Secto enim leone interiora grauem halitum emittunt.

CAESAR.

VT quæque se offert historia, minùs anxiè, disposuit. Itaque & hyænam præposuit leoni rariorem & ignobiliorem. Cibi speciem, modúmque exequitur. Item modum edendi, & continuum & discretum, tum porum. Præstereà excrementa: eibi enim pars sunt, eorúmque affectus. Summa naturæ ignea est. Colligitur ex voracitate, ex repletione, ex odore graui, ex siccitate excrementorum. In contrarium est: potus modicus. Sed iccirco parum bibit, quia multo sanguine exhausto leuat sitim. Interfecta enim animalia incubat, exugit: exhaurit etiam animam, ore rictibus appenso.

Λάβρως: posuit aduerbium pro nomine: *βρώσῃ λάβρῃ*. Theodorus, *incontinenter*, rectè.

Οὐδὲν διαιρῶν: *nullo facto discrimine*. Nanque multa animalia arrodunt selectas partes. Theodorus, *sine vllo dissectu*: & addidit, *solida* de suo.

Δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας. Theodorus lepidissimè inuertit: *triduò, aut certe biduò*: sit *certe*, pro, *saltem*: rectè.

Ὅμοιον κυνί. Theodorus, *simile vt canis*: meliùs, *simile canino*: ὅμοιαν τῷ κυνί: & ξηρὸν, *durum* posuit. Idque fecit, vt posset interpretari ἐξικμασμένον *aridum*. Sed multa sunt ξηρὰ, quæ non sunt ἐξικμασμένα, vt lapis: nunquam enim amisit humorem, quem nullum habuit. Iccirco hoc illud declarauit. Præstereà quædam dura sunt, quæ nihilominus sunt humida, vt glacies. Omne aridum durum est, suis sibi limitibus continetur: at non omne durum aridum. Aliud & σκληρὸν, aliud ξηρόν.

Ὀσφραίνονται, scilicet canes sagaces in venatu vestigantes feram.

Τὴν φῦσαν. Theodorus, *flatum alui*, rectè.

Αἴρων τὸ σκέλος. Theodorus, addidit, *ad stipites*: malè: nam etiam ad murum vidimus mingentem.

Ἐμποιεῖ: non potuit meliùs cadere Latinis, quàm ex verbo nostro, *inficit*. Theodorus malè est assecutus efficaciam illam, & dixit *relinquit*: imò statim facit.

Bis dixit βαρεῖαν: negligens enim est Philosophus affectatæ orationis. Nos per *tetrum*, & *grauem* variauimus.

Ἀτμίδα, *vaporem, halitum*: olent enim leonis viscera recens interfecti.

CV. ARISTOTELES.

ἜΝια δὲ τῶν τετραπόδων καὶ ἀγρίων ζώων, ποιεῖται τὴν τροφὴν περὶ λίμνας καὶ ποταμούς. περὶ δὲ τὴν θάλατταν οὐδὲν, ἔξω φώκης. τοιαῦτα δέ ἐστιν ὅ τε καλούμενος κάστωρ, καὶ τὸ σαθέριον, καὶ [τὸ] σατύριον, καὶ ἐνυδρὶς, καὶ ἡ καλουμένη λάταξ. ἔστι δὲ τοῦτο πλατύτερον ἐνυδρίδος, καὶ ὀδόντας ἔχει ἰσχυρούς. ἐξιοῦσα γὰρ νύκτωρ πολλάκις, τὰς περὶ τὸν ποταμὸν κερκίδας ἐκτέμνει τοῖς ὀδοῦσι. δάκνει δὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἡ ἐνυδρὶς, καὶ οὐκ ἀφίησιν, ὡς λέγουσι, μέχρις ἂν ὀστοῦ ψόφον ἀκούσῃ. τὸ δὲ τρίχωμα ἔχει ἡ λάταξ σκληρὸν, καὶ τὸ εἶδος μεταξὺ τοῦ τῆς φώκης τριχώματος, καὶ τοῦ τῆς ἐλάφου.

QVadam feræ quadrupedes etiam circa lacus, ac fluuios cibum quærunt. At circa mare, nullum: excepto vitulo marino. Huius generis sunt, fiber & satherion, & satyrion, & lutra, & latax, quæ quàm lutra latior est: robustisque adeò dentibus prædita est. Egressa enim noctu plerunque proxima virgulta fluuio dentibus excindit. Etiam lutra mordet homines: neque priùs, vt aiunt, amittit, quàm ossis crepitum audiuerit. Lataci pilus durus est: specie media inter eum qui est cerui, & vituli marini.

CAESAR.

ALteram partem exequitur quadrupedum aquaticarum: & intellige ζωοτόκων, vt suprà præposuit. Vnicam mari attribuit: quinque cæteris aquis: quæ sanè inter se sunt similes. Varro si-

bris attribuit quod Ariſtoteles laraci, virgultorum excidium. Inde lutram dictam, quoniam ſoluat radices. Sed Varro multum ſententiam pertinacia huius generis iudiciorum contaminauit. Lutra enim vox Græca Sicula fuit: quoniam in aquis degeret, quaſi lauacram dicerent. Plinius in octauo attribuit fibro quod hîc Philoſophus laraci. Theodorus eum ſequutus, vt ferè ſemper, addidit: *vt ferro*: at Philoſophus ſimpliciter: τοῖς ὀδοῦσι dixit.

Κερκίδας: *virgulta* ſignificat: vnde & textoris radius inde nomen traxit. Suidas addit eſſe ἐυαξὲς τὸ φυτόν. Pollux & in quarto, & in nono, ait fuiſſe theatri partem, vnde hoſpites ſpectarent.

Τοῦ ὀστοῦ. Theodorus addidit, *fracti*. Plinius ſuggeſsit id verbum vt ſemper ferè Cuius hæc verba. *Hominis parte comprehenſa, non antequam fracta concrepuerint oſſa, morſu reſoluit*: vbi omiſit τὸ ἀκούσῃ Quis enim ſciat an audiat? ſed poteſt aliter percipere.

CVI. ARISTOTELES.

Πίνει δὲ τῶν ζώων τὰ μὲν καρχαρόδοντα, λάπτοντα· ἔνια δὲ τῶν μὴ καρχαροδόντων, οἷον οἱ μύες. τὰ δὲ συνόδοντα, σπᾷ, οἷον ἵπποι καὶ βόες. ἡ δὲ ἄρκτος, οὔτε σπᾷ, οὔτε λάπτει, ἀλλὰ κάπτει.

Bibunt animalia ſerrata lambendo, & quædam non ſerrata, vt mures, æqualibus prædita dentibus trahendo, vt equi, & boues. Vrſus neque trahit neque lambit: ſed mandit.

CAESAR.

Tertia Capitis pars de modo bibendi, qui triplex eſt. Aut lingua, ſcilicet linctu, vt canes: aut ore: idque bifariam: tractu, vt boues: aut morſu, vt vrſi. Malè ſecuit Caput Theodorus: nam mox redit ad lupum & ſuem, eorúmque cibum. Vbique enim ſimul narrat cibum & potum: vt de leone, de equino genere: de elephanto.

Λάπτοντα: vnde noſtrum *lambere*: & τὸ λαβεῖν eſt aut eius parens, aut ſoboles. Vulgus alicubi ſic loquitur etiam nunc: *lepà*, id eſt lambere.

Σπᾷ. Plinius quem ſequitur Theodorus, *ſorbendo*: malè. Sorbere enim eſt cum ſonitu bibere: & nunc noſtri Aquitani paulò corruptiùs dicunt, *ſorrupa*. Græci ῥοφᾷν: vnde & ῥόφημα noſtris *ſorrup*, eundem ſonitum imitati. At σπᾷν eſt trahere aquam ipſam.

Κάπτει: futuri litera verbum condidit: nam κάπτειν vſitatius eſt: quod poſteà etiam repetit. Sed puro ſcriptum fuiſſe κάπτει. Eſt autem κάπτειν, *mordere*: ſicut καμύειν, *vorare*: vnde Erucæ κάμπαι. Morſu igitur bibit vrſus. Sed etiam lupus: & curſores canes leporarij, vbi ſitim in æſtu & anhelitu tollunt. Hæc ſic bibunt, vt auium pars maxima: aduerſam enim a quam demittunt. Homo tractu bibit, vt bos, vbi manus vſus deeſt.

CVII. ARISTOTELES.

Καὶ τῶν ὀρνίθων δὲ τὰ μὲν ἄλλα, σπᾷ, πλὴν τὰ μὲν μακραύχενα. διαλείποντα καὶ αἴροντα τὴν κεφαλὴν ὁ δὲ πορφυρίων, μόνος κάπτει.

Et aues partim trahendo: ſed ita quæ longo ſunt collo intermiſsis vicibus & tollentes caput. Solus porphyrio morſu.

CAESAR.

Præter hiſtoriam aues miſcet cum quadrupedibus: & diſtinguit in duas partes, excluſo linctu. Attribuit morſum & tractum: ſed tractus modum aſſignat in μακραύχενοις. Trahunt quędam &c, ſed per interualla. Columbę autē continuo tractu, nō intermiſſo.

Τὰ μὲν: reſpondet illi, ὁ δὲ πορφυρίων, & ἄλλα reſpondet τῷ, μόνος: & τὸ πλὴν, non eſt membrum diſtinctum ab illo, σπᾷ: ſed modus illius: vt tam longicollæ quàm breuicollæ σπᾷ bibant. Sed hæ συνεχῶς: illæ διαλείποντες.

Αἴροντα τὴν κεφαλὴν: eſt declaratio quando διαλείπουσι: enim ſi tollunt caput, non continuant, ſed intermittunt.

Μακραύχενα: videtur eſſe cauſſa quare non continuant tractum: quoniam flexuoſo collo ſinum faciunt. Iccirco non poſſunt demittere niſi prorento collo: non poſſunt procudere vt demittant niſi elato capite.

Αἴροντα. Theodorus *caput reſupinant*: aptè & commodè. Plinium ſequutus eſt: qui in Decimo de potu auium, *capite reſupinato velut infundentes ſibi*, ait.

CVIII.

CVIII. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ καρατώδη τῶν ζώων, καὶ ἥμερα καὶ ἄγρια, [καὶ] ὅσα μὴ καρχαρόδοντα, πάντα καρποφάγα καὶ ποηφάγα ἐστὶ, μὴ λίαν κατεχόμενα τῇ πείνῃ, ἔξω τοῦ κυνός. αὕτη δὲ ἥκιστα ποηφάγον καὶ καρποφάγον ἐστί.

Cornigera animalia tum mitia, tum fera, quæ serratos dentes non habent, omnia & fructibus, & herbis vescuntur, nisi valida fame vrgeantur: prater canem: is enim minimè aut herba, aut fructu alitur.

CAESAR.

Redit ad institutum, sed satis inauspicatò. Nam eùm statuat, τὰ μὴ καρχαρόδοντα, herba & frugibus ali: quare excipit canem? At canis καρχαρόδους est. Præterea quare excipit ex cornutis? non est corniger: quare negat fructu vesci? Non obiiciam herbas: neque enim pro cibo vescitur herbis: non obiiciam oleum. Nam etsi è fructibus fit, tamen succus est. Sed amygdalorum & nucis appetens est vel maximè: vuas quoque maxima pars in canum genere deuorat & vineas populatur: quin & cerasa, & pruna multi comedunt. Itaque & falsum est, & non est corniger: & est καρχαρόδους. Iccirco aliter aliis in Codicibus legitur, quos sequutus est Theodorus ἔξω τῆς ὑός: non autem κυνός. Sed excluditur æquè: quia sus non est corniger: & tantò peius quòd alitur & pinguescit frugibus & fructibus. Etiam herbas vorat non esuriens valde, vt ait: sed vltro etiam satur brassicas edit & betas & lactucas: radices etiam studiosè sequitur. Id quod statim narrat: deditque occasionem Theodoro errandi. Nam separatim eam historiam narrat de sue: non quasi pendentem ab hac. Et sanè patet mox quòd ait huic contradicere. Sic enim scribit: εὐχερέστατον πρὸς πᾶσαν τροφήν.

Μὴ λίαν κατεχόμενα τῇ πείνῃ: suauissima oratio. Quoniam etiam terra vescuntur lupi esurientes: sed & homines narrat Auenzoar in fame eruisse sepulchra.

CIX. ARISTOTELES.

Ῥιζοφάγον δὲ μάλιστα ἡ ὗς ἐστι τῶν ζώων, διὰ τὸ δὲ πεφυκέναι τὸ ῥύγχος πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύτην· καὶ εὐχερέστατον πρὸς πᾶσαν τροφὴν τῶν ζώων ἐστί. τάχιστα δὲ καὶ ἐπιδίδωσιν εἰς παχύτητα, ὡς κατὰ μέγεθος. πιαίνεται γὰρ ἐν ἑξήκοντα ἡμέραις. ὅσον δ' ἐπιδίδωσι, ἐπιγινώσκουσιν οἱ περὶ ταῦτα πραγματευόμενοι, νῆστιν ἱστάντες. πιαίνεται δὲ προλιμοκτονηθεῖσα ἡμέρας τρεῖς. σχεδὸν δὲ καὶ τὰ ἄλλα πάντα προλιμοκτονούμενα πιαίνεται. μετὰ δὲ τὰς τρεῖς ἡμέρας εὐωχοῦσιν ἤδη οἱ πιαίνοντες τὰς ὗς. οἱ δὲ Θρᾷκες πιαίνουσι, τῇ μὲν πρώτῃ πιεῖν διδόντες· εἶτα διαλείπουσιν ἡμέραν μίαν τὸ πρῶτον, μετὰ δὲ ταῦτα δύο, εἶτα καὶ τρεῖς καὶ τέτταρας μέχρι τῶν ἑπτά. πιαίνεται δὲ τὸ ζῷον τοῦτο, κριθαῖς, κέγχροις, σύκοις, ἀκύλοις, ἀχράσι, σικύοις. μάλιστα δὲ καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἔχοντα κοιλίαν θερμὴν, ἡ ἀργία πιαίνει· τὰς δὲ ὗς καὶ τὸ λούεσθαι ἐν πηλῷ. νέμεσθαι δὲ βούλονται κατὰ τὰς ἡλικίας. μάχεται δὲ ὗς καὶ λύκῳ. ἀπογίνεται δὲ ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ, ὅσον ἔλκει ζῶσα, τὸ ἕκτον μέρος εἰς τρίχας καὶ αἷμα, καὶ τὰ τοιαῦτα. θηλαζόμεναι δὲ καὶ αἱ ὕες καὶ τὰ ἄλλα πάντα, λεπτότερα γίνεται.

At sus maximè omnium animalium radicum vorax est: propter rostri ad eiusmodi commoditatem: facillimèque omnium quoduis pabulum admittit: celerriméque proficit crassitudine quantam fert eius magnitudo. Intra sexagesimum nunquam pinguescit diem. Agnoscunt incrementum saginatores, postquam ieiunum ipsum statuêre. Pinguescit si triduò fame fuerit maceratus: quemadmodum alia ferè omnia fame affecta prius. Post eos dies treis, vberiori pabulo accipiunt suem. At Thraces saginant prima die potu exhibito: deinde vnum diem intermittunt: tum duos: postcà treis, & quatuor: vsque ad septem. Pinguescit hordeo, milio, ficu, glande, pyro, cucumere. Pinguescunt autem tum hæc, tum alia otio. Sed sues etiam cœnosa lauatione. Pastiones constitui volunt secundum ætates. Pugnat sus etiam cum lupo. Quot pondo viuens est: eius ponderis sexta pars abit in setas, sanguinem & eiusmodi. Sues aliáque omnia lactentia fiunt exiliora.

CAESAR.

NATVRAM ſuum nunc aggreditur, & quæ ad cibum pertinent. Additque etiam artem, quoniam animal veſcendo eſt & gulæ natum. Intermiſcet autem & alia cum ipſo animalia, & cum eius cibatu etiam morem pugnandi. Prima pars eius cibum continet naturalem: ſecunda artem ſaginandi duplicem: alteram Græciæ, alteram Thraciæ. In tertia redit ad pabulum. In quarta otium pro cauſſa pinguedinis aſſignat. In quinta pugnam cum lupo. In ſexta pondus examinat cum partibus. In vltima lactentium affectum.

Ῥιζοφάγοι μάλιστα. At videamus an talpa ſit μάλιστα: vix enim alio cibo alitur quàm radicibus: nimis ſanè laxè loquutus eſt cùm dixit ζῶον.

Εὖ πεφυκέναι τὸ ῥύγχος. Cùm aptum ad eruendum roſtrum habeat, vnde noſtra vox, *roſtrum*, vt volunt: nos à rodendo dictum putamus. Neque enim præter ſuem quicquam animal eruit: ſed omnia rodunt. Sic raſtrum à radendo: & ſuis roſtrum tota illa pars, quem *grunium* vulgus noſtrum vocat, à ſono quem edit. Quo nomine vulgus Græcum totum porcum vocat. Theodorus ῥύγχος *rictum*: ſed rictus ſunt labia tantùm: quod & Lucretius docuit.

Mollia ricta fremunt duros nudantia dentes.

Eam partem tam irati quàm læſi mouere ſolemus: vnde & ringi & ridere. Sed ringi παρὰ τὸ ῥύγχος, ductum non negârim. Ridere autem fuit verbum vetus Dorienſium, quorum pars Thebani vſi ſint ἐκρίσδω, vt ait Athenæus in quartodecimo.

Πρὸς ἐργασίας: quoniam fodere opus eſt ruſticum.

Ὡς κατὰ μέγεθος. Non fruſtra hæc addidit. Nam ſues corpore longiſſimo ſunt. Itaque minùs apparent pingues tumore.

Οἱ περὶ ταῦτα πραγματευόμενοι: qui ei negotio præfecti ſunt: ſaginatores.

Νῆστιν ἰσάντες: qui ipſi in cortem adduxerunt ſaginandum: cognoſcunt enim longa experientia: comparantes ilia ieiuni cum ſaturo.

Προλιμοκτονηθεῖσα. Κτείνειν, eſt interficere: ſed minuit ſignificatum hîc Philoſophus, vt *macerare* ſit tantùm. Theodorus *fatigare*. Declarat modum, λιμῷ: & tempus, πρό. Deinde modum temporis ἕως ἡμέρας: poſteà opus ſaginatorum contrario verbo: ἱσαχῦσι. Theodorus malè *ſaginant*. Nanque *ſaginare* eſt habere porcum in corte, quem vberius alamus: totum illum tractum temporis ſignificat. Sed ἱσαχεῖ appoſitionem tantùm pabuli. Saginare autem eſt id effectionis quod prouenit ex ipſa ἱσαχίᾳ. Nam ſi rectè dicas, tertio poſt die ſaginare. Ergo porcus ipſe dicetur ſaginatus tunc. Hoc autem eſt falſum: ſaginatus enim dicitur expletus toto pingui. Idem Theodorus vſus eſt verbo non apto *obeſant*: nimis indulgens. Nota ἱσαχῦσι, tranſitiuè: quoniam ἱσαχεῖ ἕως abſolutè ponitur.

Πιεῖν διδόντες: quoniam quotidie eos potant. Sed interpoſito vno die primùm: deinde addito ſemper die.

Κέγχροις: quin etiam fabis, & furfure: ſed furfur laxam atque inanem carnem creat.

Κοιλίαν ἀγαθὴν: *bonum ventriculum*, id eſt, aprum officiis naturæ, id eſt, ad concoquendũ. Theodorus *calidum* interpretatus eſt.

Πηλῷ λούεσθαι: *luto lauari*. Inde appellant Poëtæ, amicam luto ſuem. Et eſt facetum dictum lauari luto: quoniam lutum ſordidat. Potes referre in prouerbium, in eos qui verſuram faciunt: delent enim debitum debito. Emolliuit ſententiam præpoſitione ἐν: in luto lauari, non luto.

Ἀργίαν: vt non ſolum otium ſignificet, ſed etiam ſecuritatem: ne vexentur, & lubentes pabulum expectent.

Κατὰ τὰς ἡλικίας. Nunc de villaticis paſtionibus eorum: & ſegregat iuniores: quoniam abiguntur à paſtu à robuſtioribus. Sic Columella in ſeptimo de arietibus: *tenerior ſeparetur à validioribus: quia robuſtus angit imbecillum.*

Ἀπογίνεται. Theodorus: *abſumitur*: rectiſſimè: deciditur de toto pondere in pondus pilorum & ſanguinis. Itaque cùm pendet mortuus, ſextante minùs pendet: abeſt igitur pondus integrum. Hoc ſignificat ἀπογίνεται, *abit*. Theodorus addidit, *occiſo*: quoniam ſi non occidatur, ſed moriatur, plus pendet integer Cadauera viuis grauiora: educto ſcilicet aëre & igni, vitalibus.

Καὶ τὰ τοιαῦτα: fortaſſe intellexit alias ſordes.

Τρίχας. Theodorus *pilos*: qui tamen eſſet diligentiſſimus, *ſetas* potiùs diceret.

Ἕλκει: *ponderârit* Theodorus, rectè: Græcum verbum ducitur à tractu ſtateræ: quoniam deorſum trahit pondus.

Θηλα

Θηλαζόμενα, *lactentia animalia fiunt exiliora*: λεπτότερα, *strigosiora*: non propter lac: sed quia crescunt. Sed tamen falsum est: infantes enim & vituli & hœdi mollissimi & rotundissimi sunt: depulsi extenuantur. Sues autem etiam carnes edere adeò scimus: vt infantibus è cunis raptis saturi facti sint. Et suos edunt scrofæ catulos.

CAPVT DECIMVM,

De boüm victu: de vitulorum cornibus: de cornuum conuenientia cum cornibus: de armentorum morbis: de Epiroticis.

CX. ARISTOTELES.

Ταῦτα μὲν οὖν τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. οἱ δὲ βόες, εἰσὶ μὲν καὶ καρποφάγοι καὶ ποηφάγοι. πιαίνονται δὲ τοῖς φυσητικοῖς, οἷον ὀρόβοις, καὶ κυάμοις ἐρηρειγμένοις, καὶ χλόῃ κυάμων· καὶ ἐάν τις τὸ δέρμα ἐντεμὼν φυσήσῃ, καὶ μετὰ ταῦτα παρέχῃ τὴν τροφὴν τοῖς πρεσβυτέροις. ἔτι δὲ κριθαῖς, καὶ ἁπλαῖς καὶ ἐπτισμέναις· καὶ τοῖς γλυκέσιν, οἷον σύκοις καὶ σταφίσι, καὶ οἴνῳ, καὶ τοῖς φύλλοις τῆς πτελέας. μάλιστα δὲ οἱ ἥλιοι, καὶ τὰ λουτρὰ τὰ θερμά.

Haec sic se habent. Boues autem & fruge & herba vescuntur: pinguescunt flatuosis: eruo, & faba fresa, & stipula viridi fabarum. Vetulos verò etiam incisa prius cute atque insufflata, ac deinde pabulo apposito: item hordeo vel integro vel pinsito. Praeterea rebus dulcibus: cuiusmodi sunt ficus & vuæ: & vino, & vlmi folijs. Sed maximè sole & lotione aquæ calidæ.

CÆSAR.

AVT suprà de vrso, leone, sue, facienda separatim Capita fuere: aut hîc non fuit secandum: sed quia dicit ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον: iccirco ipsammet præscripsit nobis metam: quoniam & multa historia est, & satis cuique generi. De bobus agit hîc: quibus victitent, aut pinguescant: sed alia addidit præter propositum: vt de cornibus. Postrema pars hæret victui: quoniam de incremento eorum agit: & de Epiroticis quædam.

Φυσητικοῖς: inopia Græcæ linguæ quæ à naturali flatuosum non distinxit.

Ἐρηρειγμένοις: fresis. Fabæ fresæ & erui fresi meminit Columella ad pastionem boum libro sexto.

Χλόῃ κυάμων. Theodorus *herba fabarum*: dicere possis si secaretur, non velleretur, *aut stipula.* Est enim stipula paruus stipes.

Τὸ δέρμα ἐντεμὼν: mira narrat neque scio caussam. Idem à Plinio refertur.

Ἁπλαῖς καὶ ἐπτισμέναις: simplex hordeum notat integrum: quoniam ars non est addita. πτίσσω significat pinso vnde πτισάνη παρὰ τὸ πτίσσειν καὶ ἀνεῖν, vt in decimo Athenæus, ex Teucri definitionibus. Idem in decimoquarto, cantilenam τῶν πτισσουσῶν, fuisse narrat ex Aristophanis fabula Θεσμοφοριαζούσαις.

Καὶ τοῖς γλυκέσι. Est alterum caput: nam primum erat φυσητικοῖς. Tertium est οἴνῳ: quartum φύλλα. Postremum ἥλιοι: apricationes: iccirco in plurali dixit: insolationes: & λουτρὰ θερμά, quæ τῶν ἡλίων haberent proportionem. Quoniam aperit calor & excitat ad circumferentiam id quod est intus cibi: iccirco nitidiore sunt pilo.

CXI. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ κεράτια τῶν νέων, χλιαινόμενα τῷ κηρῷ, ἄγεται ῥᾳδίως ὅπῃ ἂν τις ἐθέλῃ. καὶ τοὺς πόδας δὲ ἧττον ἀλγοῦσιν, ἐάν τις τὰ κεράτια ἀλείφῃ κηρῷ, ἢ πίττῃ, ἢ ἐλαίῳ.

Vitulorum cornua cera tepefacta ducuntur quorsum quis velit: & pedes minùs dolitant si cornua cera, aut pice, aut oleo oblinantur.

CAESAR.

NVNC extra historiam hanc. Nam hoc ad historiam partium pertinebat. Est enim affectus cornuum: duplex flexibilitas ab arte: & συμπάθεια cùm pedibus naturalis. Plinius huius rei quoque meminit: κέρατα autem dixit in diminutiuo ob ætatem.

CXII. ARISTOTELES.

Πονοῦσι δὲ αἱ ἀγέλαι μᾶλλον ὑπὸ τῆς πάχνης μαζανισάμεναι, ἢ ὑπὸ χιόνος.

Laborant armenta magis pruina quàm niue excitata.

CAESAR.

ADMONITVS recenti historia de morbis pedum: addit & aliud incommodum, cùm dicit plus sollicitari pruina quàm niue. Ratio est quia pruina hæret & vrit: nix soluitur.

Μαζανισάμεναι. Theodorus *sollicitata*, non malè: nos *excitata*: quoniam coguntur mutare loca pruina vsta: vt infrà de ouibus.

CXIII. ARISTOTELES.

Αὐξάνονται δὲ, ὅταν πλείω ἔτη ἀνόχευτοι ὦσι. διὸ αἱ ἐν τῇ Ἠπείρῳ τὰς καλουμένας Πυῤῥίχας βοῦς, ἐννέα ἔτη διατηροῦσιν ἀνοχεύτους καὶ καλοῦσιν ἀποταύρους, ὅταν αὔξωνται. τούτων δὲ τὸ μὲν πλῆθος εἶναί φασι περὶ τετρακοσίους ἰδίους τῶν βασιλέων. ἐν ἄλλῃ δὲ ζῆν χώρᾳ οὐ δύνανται· καίτοι πεπειρᾶσθαί τινας.

Crescunt cùm plures annos veneris expertes sint. Iccirco Epirotæ vaccas quas vocant Pyrrhicas, annos nouem coitu arcendas curant: & dum crescunt atauras appellant. Aiunt eas esse numero circiter quadringentas regum peculiares: alijs locis viuere non posse, multorum experimento.

CÆSAR.

NVNC qui affectus ad cibum pertinet tractat: incrementum scilicet: apponítque τὸ συναίτιον. Venere enim abit corpulentia & spiritus & nerui: neque decrescunt defectu caloris naturalis. Paulus cap. vicesimoquinto primi libri, inter alia commoda veneris: proficere incremento corpus narrat: ridiculè sanè.

Ἀνόχευτοι. Ne dicas venere abstinere, vt quidam plus placere dicebat sibi: neque enim earum voluntate fit.

Ὅταν αὔξωνται. Theodorus legit, ἵνα αὔξωνται, aut ὅπως αὔξωνται: & præposuit τὸ ἀποταύρους, sic: διατηροῦσιν ἀνοχεύτους ὅπως αὔξωνται καὶ καλοῦσιν ἀποταύρους. Tunc enim segregatas à Tauris vocant ἀποταύρους. Cum sunt veneris expertes, & dum crescunt: sed si αὔξονται legas in indicatiuo, sicut αὐξάνονται: rectè omnia erunt. Non cùm creuerint: sed dum crescunt.

Ἀποταύρους. Theodorus, *setauras* facete: nos simplicius *atauras*, sicut apud Horatium, Iudæus apella, sine pelle.

Πλῆθος, gregem dicas: plus est quàm ἀριθμόν. Theodorus tamen, *numero* contentus fuit.

Ἰδίους. Theodorus *proprias*. Nos commodiùs de pecore, *peculiares*.

Καίτοι πεπειρᾶσθαί τινας: frustratis quorundam conatibus.

CAPVT

CAPVT VNDECIMVM.

De Pastu Equi, Muli, Asini: Potu boum, Equorum, & Camelorum.

CXIV. ARISTOTELES.

Ἵπποι δὲ καὶ ὀρεῖς, καὶ ὄνοι, καρποφάγα μέν ἐστι καὶ ποηφάγα· μάλιστα δὲ πιαίνεται τῷ ποτῷ. ὡς γὰρ ἂν πίνῃ τὰ ὑποζύγια τὸ ὕδωρ, οὕτω καὶ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν ἔχει τῆς τροφῆς· καὶ ὁποῖον ἂν ἧττον δυσχεραίνει τὸ ποτόν, τοῦτο μᾶλλον εὔχορτον. ἡ δὲ κρατὶς λειοτριχεῖν ποιεῖ, ὅταν ἔγκυος ᾖ. ὅταν δ' ἀθέρας ἔχῃ σκληρούς, οὐκ ἀγαθή. ἡ δὲ πόας τῆς Μηδικῆς ἥ τε πρωτόκουρος φαύλη, καὶ ὅπου ἂν ὕδωρ δυσῶδες ἐπάγηται τῇ πόᾳ· ὄζει γάρ.

Equi, muli, asini fructu atque herba vescuntur. Potu maximè pinguescunt. Nam iumenta, vt cuiusque vsus aquæ euenerit, ita ad fruendum pabulo afficiuntur, & vt eorum quodque minùs detrectat potum, id commodiùs pinguescit. Farrago dum succo turget, pilo leuiore, vt sint efficit. At cum erit aristis durioribus, inutilis est. Herba Medica cùm est prima seges mala: tùm ipsa olet, si aqua putrida irrigatur.

CAESAR.

EQVVM, mulum, asinum vnica natura contineri, suprà dictum est. Igitur simul tractat: sed in fine Capitis quædam extrà historiam, de camelo, & boue. Ait equum, & asinum, & mulum pinguescere, adeò vt pastiones ipsis sint inutiles, nisi potus fuerit accommodatus. Et sanè verum est. Nam aquis crudis & montanis minùs pinguescunt. Tum de farragine, & Medicæ herbæ conditionibus agit.

Ὡς γὰρ ἂν πίνῃ τὰ ὑποζύγια τὸ ὕδωρ, οὕτω καὶ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν ἔχει τῆς τροφῆς. Non solùm, ὁποῖον ὕδωρ: sed etiam ὡς, vt & qualitatem aquæ scilicet pinguis, & modum ac quantitatem intelligamus. Πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν: id est, modus aquæ & qualitas efficit, vt & libentiùs edant, & plus proficiant.

Κρατὶς *farrago*. Ὅταν ἔγκυος ᾖ: *cùm frugibus grauida* Theodorus: malè. Nanque tùm est grauida frugibus, cùm habet ἀθέρας σκληρούς: *cùm succo grauida est ac turget*.

Πρωτόκουρος: *prima attonsio: prima falx*, vt primum sulcum, Theodorus. Primum fœnisicium, sic dicat Paraphrastes. Herbæ medicæ primum fœnisicium inutile est: tanto deteriùs cùm fœtorem contrahit, olenti aqua irrigata.

CXV. ARISTOTELES.

Πίνειν δὲ αἱ μὲν βόες ζητοῦσι καθαρόν· οἱ δὲ ἵπποι, ὥσπερ καὶ αἱ κάμηλοι. ἡ δὲ κάμηλος, πίνει ἥδιον θολερὸν καὶ παχύ· οὐδ' ἀπὸ τῶν ποταμῶν πρότερον πίνει, ἢ συνταράξῃ. δύναται δ' ἄποτος ἀντέχειν καὶ τέτταρας ἡμέρας· εἶτα μετὰ ταῦτα πίνει πολὺ πλῆθος.

Boues puram quærunt quam bibant. At equi, vt cameli. Nam camelo suauior potus turbidus ac crassus. Neque de fluuio potat priusquam conturbârit. Sine potu durare potest etiam dies quatuor. Post quos deinde bibit largissimè.

CAESAR.

NVnc de qualitate aquæ: & comparat camelos cum equis.
Εἶτα μετὰ ταῦτα: palilogia & antimeria: μετὰ ταῦτας.

CAPVT DVODECIMVM,

De Paſtu, & potu Elephantorum, vitaq́; Camelorum.

CXVI. ARISTOTELES.

ὉΔ' ἐλέφας, ἐσθίει πλεῖστον μὲν, μεδίμνους Μακεδονικοὺς ἐννέα ἐπὶ μιᾶς ἐδωδῆς· ἐπικίνδυνον δὲ τὸ τοσοῦτον πλῆθος. τὸ δ' ἐπίπαν, ἓξ μεδίμνους ἢ ἑπτά· ἀλφίτων δὲ πέντε [μεδίμνους·] καὶ οἴνου πέντε μάρεις· ἔστι δὲ ὁ μάρις, ἓξ κοτύλαι. ἤδη δέ τις ἔπιεν ἐλέφας μετρητὰς ὕδατος Μακεδονικὰς εἰσάπαξ δέκα καὶ τέσσαρας, καὶ πάλιν τῆς δείλης ἄλλους ὀκτώ.

Elephantus quidem eumplurimum edit Macedonicos modios nouenos: ſed id non ſine periculo. Verùm ad ſummum ſenos, ſeptenóſve. Farinæ quinos: vini totidem maros. Capit marus heminas ſex. Semel olim quidam elephantus bibit aquæ metretas Macedonicas quatuordecim: & veſpere prætereà octo.

C Æ S A R.

ELEPHANTI non hiſtoriam texit in victu. Sed ita vt etiam camelorum vitam narret.

Πλεῖστον μὲν: deeſt articulus τὸ, πλεῖστον: aduerſatiua ἐπικίνδυνον δὲ ἐπὶ μιᾶς ἐδωδῆς. Nos per nouenos omnia expreſſimus: ſed non declarat nunc cibi genus: ſed ἁπλῶς intelligit cùm ſubdit ἀλφίτων.

Τὸ δ' ἐπίπαν. Theodorus, *in vſu frequenti*. Nos, *ad ſummum*, non malè, vt putamus.

Μάρεις: maluimus *maros*, quàm mares, vt æquiuocationem tolleremus.

Ἄλλους ὀκτώ. Τὸ, ἄλλους notat μετρητάς, non autem numerum: nos per, *prætereà*, diximus. Theodorus neglexit.

CXVII. ARISTOTELES.

Ζῶσι δ' αἱ μὲν πολλαὶ τῶν καμήλων, περὶ ἔτη τριάκοντα, ἔνιαι δὲ πολλῷ πλείω. καὶ γὰρ εἰς ἔτη ἑκατὸν ζῶσι. τὸν δ' ἐλέφαντα ζῆν φασὶν οἱ μὲν περὶ ἔτη τριακόσια, οἱ δὲ, διακόσια.

Pleriq́; è camelis viuunt annos circiter tricenos: aliqui multò plures. Quippe ad centeſimum. Elephantū ſunt qui trecentos annos dicunt: alij ducētos.

C Æ S A R.

DE cameli victu nihil ſcribit: delicate admodum prætetijt. Arabes paleam camelorū *iuncum odoratum* vocant. Mira verò hiſtoria: vt quibuſdam in eadem ſpecie triginta annos attribuat: aliquæ tamen etiam centū attingunt. Plinius in Octauo. *Viuunt*, inquit, *quinquagenis annis, quidam & centenis*. Notabis τὸν ἐλέφαν primę declinationis: ὁ ἐλέφας τοῦ ἐλέφα.

CAPVT DECIMVMTERTIVM,

Ouium, & caprarum paſtiones, & cauſſæ ipſarum obeſitatis: Ratio caudarum in ouibus: comparatio earundem in valetudine.

CXVIII. ARISTOTELES.

Πρόβατα δὲ καὶ αἶγες, εἰσὶ μὲν ποηφάγα· τὰς δὲ νομὰς ποιοῦνται τὰ μὲν πρόβατα, προσεστηκότα, καὶ

Oues capraq́; herbis veſcuntur. Paſcuntur oues non mutatis ſedibus, ſed ſtabili grege. Capræ

μονίμως·

μονίμως· αἱ δ' αἶγες, ταχὺ μεταβάλλουσι, καὶ τῶν ἄκρων ἀπτόμεναι μόνον. πιαίνει δὲ μάλιστα τὸ πρόβατον τὸ ποτόν· διὸ καὶ τοῦ θέρους διδόασιν ἅλας διὰ πέντε ἡμερῶν, μέδιμνον τοῖς ἑκατόν. γίνεται γὰρ ὑγιεινότερον οὕτω καὶ πιότερον τὸ ποίμνιον. καὶ τὰ πολλὰ δὲ ἁλίζοντες, διὰ τοῦτο προσφέρουσιν, οἷον ἔν τε τοῖς ἀχύροις ἅλας πολλούς, (διψῶντα γὰρ πίνει μᾶλλον) καὶ τοῦ μετοπώρου τὴν κολοκύντην, ἅλας πάττοντες. τοῦτο γὰρ καὶ γάλα ποιεῖ πλεῖον. καὶ κινούμενα δὲ μεσημβρίας, πίνουσι μᾶλλον πρὸς τὴν δείλην. πρὸς δὲ τοὺς τόκους ἁλιζόμεναι, μείζω τὰ οὔθατα καθιᾶσι. πιαίνει δὲ τὰ πρόβατα θαλλός, κότινος, ἀφάκη, ἄχυρα, καὶ πόα· πάντα δὲ μᾶλλον πιαίνει ἅλμῃ προσῤῥανθέντα. παχύνεται δὲ καὶ ταῦτα μᾶλλον προλιμοκτονηθέντα τρεῖς ἡμέρας. ὕδωρ δὲ προβάτοις τοῦ μετοπώρου τὸ βόρειον τοῦ νοτίου ἄμεινον, καὶ αἱ νομαὶ αἱ πρὸς ἑσπέραν συμφέρουσι. λεπτύνουσι δὲ αἱ ὁδοὶ καὶ αἱ ταλαιπωρίαι.

subinde mutantes, & summa quaque carpentes tantùm. Pinguescit ouis potu maximè. Iccircò per æstatē salis dant per dies quinque centenis modium. Quò grex & meliùs valeat, & pinguior sit. Sæpè etiam salito pabulo sic exhibent, vt in paleis salis multum indant, quo, collecta siti plus bibant. Autumno etiam cucurbitam sale aspersam. Hoc enim etiam lactis copiam excitat. Ex ambulatione quoque meridiana largius bibunt vespere. A partu sale pasta maiora demittunt vbera. Pinguescunt olea, oleastro, vicia, palea, herba: eóque magis, omnia sale si ante irrorentur. Eæ quoque fame priùs affectæ triduana crassescunt ampliùs. Aqua ouibus Autumno borealis quàm australis vtilior. Pastiones vespertinæ conferunt: itinera & labores extenuant.

CAESAR.

NVNC de ouibus & capris simul. Primùm in communi de victu, fagina, & macredine. Deinde de iudicio pastorum. Tertiò, de carnibus in communi omnium quadrupedum. Quartò, comparantur in ipso genere ouium species binæ: & cum his capræ. Quintò, comparatio cum ouibus quoad sanitatem. Postremò, affectus coriorum. Comparat igitur, repetendo quomodo suprà, capellas instabili pastione, stabili oues.

Πονηρά γα: natura communis: τὴν δὲ νομὴν, discretio naturæ. Προσεδρεύοντα. Theodorus, *sedule*. non vt Latini accipiunt, *seorsum à dolo*: sed à *sedendo* pessimè: neque enim sedent. Mirum ni *assidelas* verterit vt Græcum suum exprimeret. Latinum saltem fuisset: sic enim vocabant mensas. Et cùm addidit, *atque stabiles*, videtur & sedendo, & stando eas pascentes pinxisse. At tunc Græcè non erunt προσεδρεύοντα, sed καθιζόμενα. Latinè per mutandi sedes dicas.

Μονίμως: sic μόνιμα animalia quæ nunquam mutant locum: alibi.

Νέμονται: *pascuntur*. Πάω, πάσκω, πέποκα, πόκος *lana*: inde *pecus*: non vt somniauit Varro. Sic ἰδοὺς Æoles *dentem* pro ὀδούς.

Ταχὺ μεταβάλλουσι. Theodorus, *crebro mutant loca*. Suprà dixit esse animal ὀξύ.

Καὶ τῶν ἄκρων ἀπτόμεναι μόνον. Ratio quare commeent subinde: quoniam summa flagella tantùm stringunt. Ergo parum carpunt: iccircò citò mutant locum.

Διὰ πέντε ἡμερῶν. Theodorus, *die quinto*: sic est sanè. At enimuerò hoc Græcè non sonat. Τὸ διὰ, tractum significat temporis: sed quinque diebus modium centenis: quintam scilicet partem modij singulis diebus. Nota & malum Autorem Latinitatis: *die quinto*, inquit: pro eo quòd est, *quinto quoque die*. Et superfluè dixit, *singulis centenis*: satis habuit, *centenis*. Columella in Septimo, ad pabulum condendum salem imponit per æstatem canalibus ligneis, cùm è pastu redierint oues.

Ὑγιεινότερον: *incolumius*. Theodorus, *incolume*: & tamen posteà vsus est comparatiuo, *pinguius*.

Διὰ τοῦτο προσφέρουσι. Διὰ τοῦτο, *ad hunc modum*, scilicet salitum: quasi mediatore, & sequestro sale.

Ἀχύροις, salem paleis adhibent, vt esirent libentiùs. Aspernantur enim vt pabulum durius. Nam & delicata pabula fastidiunt. Iccircò in Septimo Columella. *Nec tamen vlla sunt, tàm blanda pabula, aut etiam pascua, quorum gratia non exolescat vsu continuo: nisi pecudum fastidio pastor occurrerit prabito sale.* Etiam paleas leguminum præbet idem autor.

Πάττοντες. Πάσσειν φάρμακα. Theodorus, *sale contactam*, imitatus Virgilium. Spargere autem πάσσειν, & σπέρμα ἄγειν ab agricolis.

Κινούμεναι, *agitata*. Theodorus, rectè: ex prima verbi significatione: id est, actæ huc, atque illuc. Sed iam durius est significatum.

Τὴν δείλην. Suprà Theodorus etiam, vt nunc, *tempus postmeridianum* interpretatur, malè: vel hinc

hinc patet:neque enim bibunt niſi redeuntes è paſtu. At enimuerò non eſt δείλη ſtatim poſt meridiem:poſtmeridianum tamen eſt. Columella in ſeptimo interpretatur crepuſculum. *Deinde*, inquit, *etiam crepuſculo redeuntibus ſaturis ouibus admiſcere agnos, &c.*

Θαλλὸς *olea*. Etiam apud Pindarum.

Α'φάκη. Theodorus noluit *viciam* interpretari: ſed *aphacam*: cùm tamen ſit mitus Latinæ linguæ nouator.

Βόρειον: aquilaria aqua ſanior eſt: intelligit pluuiam: Autumnus enim per ſe æſtuoſus, auctus Auſtri ſæuitia peſtilens fit.

Πρὸς ἑσπέραν de loco intellexit Theodorus:nos de tempore vertimus. Nanque Columella in Septimo, *plurimum referre*, ait, *vt paſcentium capita ſint obuerſa Soli, ſub canicula, qui plerunque nocet animalibus oriente eo ſidere.* Et Atticus apud Varronem in Secundo de *Re ruſtica*, iubet, vt circiter meridianos æſtus, ſub vmbriferas rupes, & arbores patulas oues ſubijciantur, quoad refrigerato aëre veſpertino, rurſus paſcant ad ſolis occaſum. *Ita*, inquit, *paſcere pecus oportet, vt aduerſo Sole agat:caput enim ouis molle maximè eſt.*

Ο'δὸ plus eſt quàm κινῶνται. Quod etiam mitigabarut μεταμυθεία. Ταλαιπωρίαι, *labores*, & omnia incommoda. Videtur ſententia puerilis. Nam quis neſcit, labore malè haberi pecus?Sed non ita eſt. Mulæ labore pingueſcunt.

CXIX. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ ποιμένες γινώσκουσι τὰς ἰσχυρὰς τῶν οἴων, ὅταν χειμὼν ᾖ, τῷ πάχνην ἔχειν, τὰς δὲ, τῷ μὴ ἔχειν. διὰ γὰρ τὴν ἀσθένειαν κινούμεναι, ἀποβάλλουσιν αἱ μὴ ἰσχύουσαι.

PAſtores dignoſcunt oues valentiores, ſi hyeme eis hæreat pruina, ab alijs quibus non hæret. Etenim præ imbecillitate cum ſeſe moueant, excutiunt quæ perferre non poſſunt.

CAESAR.

IVDICIVM paſtorum ſcribit:addítque cauſſam. Nam quæ gelu perferre nequeant, vagantur, aut ſuccutiuntur:quæ poſſunt, eæ ſunt pruina tectæ. Columella in Septimo ait:*pruinam hyeme, & vere pecudi grauedinem creare, ventrémque proluere.*

Nota breuitatem. Τὰς ἰσχυρὰς τῷ οἴων πάχνην ἔχειν. Τὰς δὲ τῷ μὴ ἔχειν. Τὰς δὲ, *alias*: id eſt imbecilles. Theodorus ſententia contentus neglexit ſtructuram: breuiùs etiam poterat, τὰς δὲ μὲν, τῷ μή.

Α'ποβάλλουσιν *abijciunt*, *excutiunt*. Theodorus addidit, *quam ſuſceperit.*

CXX. ARISTOTELES.

Παντὸς δὲ τετράποδος τὰ κρέα χείρω, ὅπου [εἰς] ἑλώδη χωρία νέμονται, ἢ ὅπη μετεωρότερα.

OMnium quadrupedũ carnes deteriores quæ locis paluſtribus paſcuntur, quàm quæ editioribus.

CAESAR.

IN communi de omni pecore agit. Ratio eſt, ab aquæ & pabuli puritate. Montanæ carnes ſapidiores:quia etiam herbæ. An verò verum ſit quod ait Auerroes, montanas herbas omnes præſtantiores, alibi diſcuſſimus. Neque enim verum eſt : ſed hîc de pabulo tantùm ſentit.

Ο'πῃ, vbi νέμονται: ſed abuſus eſt τῷ εἰς. Nos ὅπου mutauimus in relatiuum.

Νέμονται. Theodorus, *paſcit locis paluſtribus*, voce actiua cum quarto caſu. Columella in Septimo de genere pabuli : ait, *paluſtres, ſilueſtréſque minimè idoneas haberi.*

CXXI. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ δυσχειμερώτεραι αἱ πλατύκερκοι οἶες τῶν μακροκέρκων, καὶ αἱ κολόβαι τῶν λασίων· δυσχείμεροι δὲ καὶ αἱ αἶγες.

MInùs hyemem perferunt laticaudæ oues, quàm longicaudæ: & glabellæ, quàm veſtitæ. Hyemis impatientes etiam capellæ ſunt.

CAESAR.

C Æ S A R.

NVNC binas fpecies ouium comparar inter fe,ratione temporis.

Πλατύκερκοι. Miræ narrationes de caudarum magnitudine circumferuntur ,etiam carruculas aut traheas grandiores impleffe. Cubitales ouium caudas in Syria , ait Plinius in Octauo. Atticus apud Varronem in Secundo , caudas probat in Italia prolixas : in Syria breues,iccircò:quia in Syria oues longis caudis fordes trahunt.

Κολέραι. Theodorus, *glabra* : & addidit *exutiores*,exutæ fcilicet:quafi verò,*glabrum*,vox effet inde,neque intelligeretur:cùm Atticus in Secundo Varronis,*minam* ouem,& *apicam* quæ effet vẽtre glabro,vocet. Columella quoque in Secundo , *aream glabrefcere*,ait , cùm polita, & omnibus herbis euulfis,triturarioni apta fit. Eft ergo ouium,& genus glabrum & tectum. Veftitæ igitur,& pilofo ventre , glabris & apicis,quæ quòd ventre effent glabro,damnantur. Quemadmodum & gallinarum genus quas *gramaias* vocant , quòd glabræ funt , hyemem ferre non poffunt. Itaque lego δυσχειμερώτεραι, non autem δυσχειμερώτεραι. Quoniam etiam Tarentinæ quia breui lana funt, cœli funt impatientes. Et mox fubdit Philofophus: δυσχείμεροι δὲ καὶ αἱ αἶγες. Et vertit, *crifpæ* Theodorus. Verbum autem κολέραι nufquam reperi:fed conftat opponi τῷ λασίῳ.

CXXII. A R I S T O T E L E S.

Ὑγιεινότεραι μὲν οὖν ὄϊες τῶν αἰγῶν· ἰσχύουσι δὲ μᾶλλον αἱ αἶγες τῶν οἴων.

Salubriores funt oues quã capræ. Sed capræ quàm oues robuftiores.

C Æ S A R.

COMPARAT nunc à corporis conftitutione:quam fequuntur duæ affectiones. Prima fanitas: fecunda robur. Eft fanitas proportio in corpore viuente humorum inter fe. Robur autem eft affectio fanitatis : qua , fcilicet , refiftimus aduerfarijs : & eft in neruis magna ex parte conftituta. Neque verum eft quod volebant nobis olim præceptores perfuadere:benè temperatum corpus magis refiftere morbo , quàm minùs temperatum. Nam verum eft omnibus morbis fimul plus refiftere:quia ab omnibus æquè diftat. At ficcum corpus plus refiftet humido aduerfario. Sic,ne illud quidem verum eft:robuftiffimum futurum,& acutiffimi vifus,& agilioris celeritatis. Sed ira eft:hominem propter fapientiam à Deo factum. Itaque hunc finem in viro benè temperato perfectum effe. Ac quare fint oues faniores, ratio latet nos. Sola experientia cõprobatur: quoniam rariùs, & paucioribus morbis appetuntur. Sed capræ funt valentiores robore:quia funt ficciores. Itaque & faliunt mirificè , & trahunt , & impetunt. Horatius non nefciuit hoc:cùm dixit : *verùm vbi oues furto, morbo periere capellæ.* Difficiliùs enim abiguntur capræ : fed intereunt faciliùs. Hoc tamen non eft noftris paftoribus perfuafum: qui quotidie agnos mori obijciant:capellas non item.

Theodorus ὑγιεινότεραι : *valent* Theodorus,rectè: fed ambiguè. Nam ἰσχύουσι, fignificat , *valent.* Neque enim *valere* fuit *fanum effe*,fed *robuftum.* Id arguit nomen inde deductum : *validum.* Plautus *Amphitruone, vide obfecro quàm validus eft* Itaque prægnans verbum fuit , quo precabantur falutem amicis prifci: & fuit verbum militare cũ dicebant, βάλλε. Delphi idem dixere. Ἴν παγάν.

CXXIII. A R I S T O T E L E S.

Τῶν δὲ λυκοβρώτων προβάτων, τὰ κώδια καὶ τὰ ἔρια, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἱμάτια, φθειρωδέστερα γίνεται πολὺ μᾶλλον τῶν ἄλλων.

Coria ouium quæ à lupis voratæ funt : itémque lana,atque ex ijs confectæ veftes,multò funt ad generandum pediculos aptiores,quàm aliarum.

C Æ S A R.

NVNC affectum victus paffiuè. Nam ad lupi victum hoc pertinet. Rationem non addit. Sed eft aut propter metum:aut propter grauem halitum lupi. Sic perdices quæ ab accipitre capiuntur funt teneriores. Ratio autem huius effectionis à metu eft: quia foluuntur fpiritus. Itaque & fedes eorum. Melior ratio ab halitu lupi. Sic pefte interemptarum coria inutilia,ex tertio *Georgicon*. Nota hîc lupum non edere pellem:

pecudem

pecudem aggreſſus ſi vacat, conficit: ſin minus: aut trahit, aut in collum gutture apprehenſum imponit: in iugulum enim illico inuadit. Ibi ſugit omnem ſanguinem: inde ventrem lacerat, viſcera exedit.

CAPVT DECIMVM-QVARTVM, *DE INSECTIS.*

CXXIV. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἐντόμων τὰ μὲν ἔχοντα ὀδόντας, παμφάγα ἐστί· τὰ δὲ γλῶτταν, μόνον τοῖς ὑγροῖς τρέφεται, πάντοθεν ἐκχυλίζοντα ταύτῃ. καὶ τούτων τὰ μὲν, παμφάγα· (πάντων γὰρ γεύεται τῶν χυμῶν, οἷον αἱ μυῖαι) τὰ δ', αἱμοβόρα, καθάπερ μύωψ, καὶ οἶστρος· τὰ δὲ, φυτῶν καὶ καρπῶν ζῇ χυλοῖς. ἡ δὲ μέλιττα, μόνον πρὸς οὐδὲν προσίζει σαπρόν. χρῆται δὲ τροφῇ οὐδεμιᾷ, ἀλλ' ἢ τῇ γλυκὺν ἐχούσῃ χυμόν. καὶ ὕδωρ δὲ ἥδιστον εἰς ἑαυτὰς λαμβάνουσιν, ὅπου ἂν ἀναπηδᾷ.

Quæ inſecta dentes habent, omni genere cibi veſcuntur. At quibus lingua eſt, humido tantùm aluntur, ipſa ſcilicet vndecunque exugentia. Atque horum partim omniuora. (Omnium enim ſaporum ijs eſt guſtus, vt muſcæ) partim ſanguinem hauriunt tantùm, vt tabanus, aſilus. Alia plantarum ac fructuum tantùm ſuccos. Sola apes ad bonum inſidet. Neque alio vtitur cibo quàm qui dulci ſucco ſit præditus. Et vbi ſaliunt aquæ ſuauiſſimæ, ibi aquantur.

CAESAR.

ABSOLVIT hac parte primam libri commentationem: vnicóque Capite omnium inſectorum perſequitur diſcrimina: diuiditque à dentibus, & à lingua. Intellexit dentata: vt locuſtas. Formicæ quoque haud veros dentes habent: ſed forcipes extorſos pro dentibus. Et ſanè formicæ etiam carnes, etiam fruges, etiam fructus abſumũt. Limaces & cochleas, quę ſint ſine ſanguine inſecta ſi dicas, nulla ſegmenta inuenies: dentes habere Ariſtoteles ait. Sed non ſunt παμφάγα: & pediculi carnes tantùm vorant & cimices. Præterea ricini linguam non habent: ſed capite infixo hauriunt.

Πάντοθεν ἐκχυλίζοντα ταύτῃ. Eſt ratio quare ſucco tantùm alantur: quoniam per linguam, vt per fiſtulam hauriunt. Ἐκχυλίζοντα ἐκ τοῦ τόπου χυλὸν ἀφαιρούμενα. Et dixit πάντοθεν: quoniam circulum reliquiarum ſanguinis exucti relinquunt in morſu: vt in culicibus, pulicibus, & muſcis manifeſtum eſt. Theodorus, *eliquando*: voluit dicere edendo liquare.

Παμφάγα: malè: neque enim eſt φαγεῖν τὸ γεύεσθαι: etiam ἀκυρότερον quod ſequitur αἱμοβόρα. Neque enim vorant: ſed hauriunt.

Πάντων γὰρ χυμῶν γεύεται. Theodorus, *quibus guſtus omnium ſaporum eſt*. At Ariſtoteles reddit rationem, quare omnia vorant: quia, inquit, omnis guſtus his notus eſt. Non eſt omittenda nota cauſſalis.

Τὰ δὲ καρπῶν ζῇ χυλοῖς: ſuccos liquorum, vt coſſi, blattæ, & ijs ſimilia: omiſit autem cicadas. Locuſtæ quoque forcipatos dentes habent: & tamen ſolis plantis veſcuntur.

Προσίζει: *aſſidet*, Theodorus: rectè. Καθίζει dicere voluit: ſed & voluit appetitum per motum per πρὸς, & indicium per ſeſſionem, per ἵζει.

Μόνον, ζώων: ſcilicet: nam μέλιττα alterius generis eſt.

Εἰς ἑαυτὰς λαμβάνουσι, potant παραχρηστικῶς: in ſe accipiunt, hauriunt: quoniam non potus gratia ſemper, ſed etiam ob opus videntur aquari, quo verbo doctiſſimus Poëta vſus eſt.

Ἥδιστον. Theodorus: *quam ſynceri, clariſſimiq́; fontes ſcaturiunt*: debuit dicere *ſinceriſſimi*: neque tamen aſſecutus eſt, τὸ ἥδιστον. Et peſſimè poſuit tranſitiuè, *fontes ſcaturiunt aquam*. Sic autem interpretandum. *Vbi ſaliunt aquæ, ibi aquantur.* Id enim eſt, ἀναπηδᾷ: ſic loquuntur Latini. Neque expleuit Theodorus τὸ, ὅπου: è fonte ſcilicet, ne contaminetur.

CAPVT

CAPVT DECIMVM-QVINTVM,

Actiones animalium circa coïtum & procreationem sobolis: tempus latendi: quæ lateant: omnia animalia aliquomodo mutant loca mutata anni facie: auium migrationes.

CXXV. ARISTOTELES.

Τροφαῖς μὲν οὖν χρῶνται τὰ γένη τῶν ζώων ταῖς εἰρημέναις. αἱ δὲ πράξεις αὐτῶν ἅπασαι, περί τε τὰς ὀχείας καὶ τεκνώσεις εἰσὶ, καὶ περὶ τὰς εὐπορίας τῆς τροφῆς καὶ πρὸς τὰ ψύχη καὶ τὰς ἀλέας πεπορισμέναι, καὶ πρὸς τὰς μεταβολὰς τὰς τῶν ὡρῶν. πάντα γὰρ τὴν κατὰ τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν μεταβολῆς αἴσθησιν ἔχει σύμφυτον. καὶ καθάπερ τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν, τὰς οἰκίας τοῦ χειμῶνος μεταβάλλουσιν, οἱ δὲ, πολλῆς χώρας κρατοῦντες, θερίζουσι μὲν ἐν τοῖς ψυχροῖς, χειμάζουσι δὲ ἐν τοῖς ἀλεεινοῖς· οὕτω καὶ τῶν ζώων τὰ δυνάμενα μεταβάλλειν τοὺς τόπους. καὶ τὰ μὲν, ἐν αὐτοῖς τοῖς συνήθεσι τόποις εὑρίσκεται τὰς βοηθείας· τὰ δ᾽, ἐκτοπίζει μετὰ μὲν τὴν φθινοπωρινὴν ἰσημερίαν, ἐκ τοῦ Πόντου καὶ τῶν ψυχρῶν φεύγοντα τὸν ἐπιόντα χειμῶνα· μετὰ δὲ τὴν ἐαρινὴν, ἐκ τῶν θερμῶν, εἰς τοὺς τόπους τοὺς ψυχροὺς, φοβούμενα τὰ καύματα. τὰ μὲν, καὶ ἐκ τῶν ἐγγὺς τόπων ποιούμενα τὰς μεταβολὰς, τὰ δὲ, καὶ ἐκ τῶν ἐσχάτων, ὡς εἰπεῖν· οἷον αἱ γέρανοι ποιοῦσι. μεταβάλλουσι γὰρ ἐκ τῶν Σκυθικῶν εἰς τὰ ἕλη τὰ ἄνω τῆς Αἰγύπτου, ὅθεν ὁ Νεῖλος ῥεῖ. ἔστι δὲ ὁ τόπος οὗτος, περὶ ὃν οἱ Πυγμαῖοι κατοικοῦσιν. οὐ γάρ ἐστι τοῦτο μῦθος, ἀλλ᾽ ἔστι κατὰ τὴν ἀλήθειαν, γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ λέγεται, καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ ἵπποι, τρωγλοδύται δ᾽ εἰσὶ τὸν βίον.

Cibis quibus diximus animalium genera vtuntur. Actiones autem ipsorum tùm ob coitum, ac procreationem sunt: tum circa commeatum ciborum. Nec minùs sese comparant ad frigora, aut tepores: itemque ad temporum mutationes. Omnia enim innatam habent naturam ad sensu percipiendum & calidi, & frigidi mutationem. Ac quemadmodum homines quidam ædes per hyemis tempus mutant: alij qui multæ terræ domini sunt, æstates agitant in gelidis, hybernant in tepidis. Sic etiam animalia quæ loca mutare possunt, partim iisdem in locis inueniunt præsidia: partim loca egrediuntur. Post vernum Aequinoctium ex Pōto, & frigidis locis instātem hyemem fugientia P st vernum ex æstiuis in gelida loca, metu caloris. Q orum alia in propinqua migrant loca. Alia ex vltimis, vt ita dicam, demigrant: vt grues, quæ à Scythia in paludes, quæ sunt suprà Aegyptum, vnde fluit Nilus, commeant. Ea loca sunt quæ ygmei incolunt: pusillum genus, vt aiunt, ipsi: atque etiam equi: cauernásque habitant.

CÆSAR.

HÆc est altera sectio, in qua aliud genus actionum perfcrutatur & narrat quò versantur animalia circa locorum mutationes, ob temporum mutationes. Vbi multa præclara. Nam instituit aduersus & Sophistas, & negligentes lectiones hæc non vulgara prodere. Quædam enim aues calidissimam æstatem quærunt: vt cothurnices: quædā hyemem: vt iynges: quædam nihil curant, vt perdices. Non enim mutant locum: neque milui, neque multæ aliæ. Cùm posuit τὰ κινήματα, καὶ τὰς εὐπορίας: pastionem exequitur τὰ ψύχη. Reddit rationem ἔχει αἴσθησιν τοῦ θερμοῦ. Et pulchram posuit comparationem mutationis. Aliæ mutant loca penitùs: aliæ iisdem locis consulunt suis commodis, vt homines. Intelligit τὰ φωλεύοντα: quæ erit pars altera huius sectionis. Et diuidit historiam mutanrium locum, ἐκ τῶν ἐγγὺς, καὶ ἐκ τῶν ἐσχάτων. Et duplicem facit, vt aliæ hyemem, aliæ æstatem quærant. Apponit postcà fabulam Pygmæorum. Quam tamen ponit non vt fabulam.

Αἱ δὲ πράξεις ἅπασαι. Nam aut agunt propter se, aut propter speciem: si propter speciem, tun c περὶ ὀχείας, καὶ τεκνώσεις. Quorum alterum est finis, alterum via ad finem. Si propter se, aut est propter esse, aut propter benè esse. Propter esse εὐπορία τῆς τροφῆς, de qua iam diximus: propter benè esse: affectio erga temporū qualitates. Intelligit hîc, actiones: motiones & earū species aut modos.

Dixit ἀεὶ: quoniam ſunt naturaliter. Nam ipſæ actiones non ſunt: ac neque cùm factæ ſunt, tunc ſunt. Iccircò dixit πεποιημένα in præterito. Et προϊζόντα eſt *proficiſci*: ſcilicet à natura. Latinè dicas: *natura comparata.*

Περὶ τὰς εὐπορίας: quoniam ex delectu pabulorum mouentur. Non ſatis eſt veſci: ſed & commodè. Eſt igitur εὐπορία *commeatus.* Theodorus *ſolertiam*, minùs benè eſt interpretatus. Nam & aliud eſt ſolertia. Et vt hoc ſit, multa animalia nullam adhibent ſolertiam ad victum. Et nota duas præpoſitiones: περὶ: quoniam verſantur circa victum, quaſi circa materiã. Hoc enim agunt vt viuant: & hoc agunt, vt propagent. At mox dixit πρὸς: quoniam ipſa nihil temporis agunt, aut mutant: ſed ſeipſa mutant, atque afficiunt erga tempus.

Αἴσθησιν ἔχει σύμφυτον. Iam dictum eſt in Tertio de *Anima*, & in his libris tactum omnium animalium eſſe communem: alioqui non ſint animalia. In quo reprehendebamus Albertum qui putaret partes ſimilares non eſſe alias inquantum animal eſt. Sentit enim carne, aut quaſi medio, aut quaſi organo. Iam deciſum eſt. Igitur eſt aliud caro quàm miſtio ſimplex. Itaque in cadauere caro dicitur æquiuocè. Ergo σύμφυτον ſcilicet cũ ipſis natus ſenſus calidi & frigidi. Ergo etiam mutationis alterius in alterum. Quod enim cognoſcit vtrunque extremum, cognoſcit etiam medium. Theodorus σύμφυτον *natiuum*: *cognatum* potiùs dicas.

Καὶ καθάπερ τῶν ἀνθρώπων. Pulcherrima hiſtoria. Habemus γυναικωνῖτιν, & ἀνδρωνῖτιν in ædibus: & habemus æſtiua cubicula ima, Aquilonia ad viridaria. Hyberna autem cœnacula editiora, Auſtrina demiſſis contignationibus. Reges autem Perſæ Suſis hybernabant: & Bactris æſtatem tranſigebant.

Τὰς οἰκίας τοῦ χειμῶνος μεταβάλλουσι. Theodorus, *hyeme repetunt:* malè. Et interpretatus eſt χώρας, *prouinciam.* At Italia non eſt Prouincia, neque Perſis: neque aliæ Romano Imperio ignotæ. Sic Tybur petebant Romani per æſtatem, ſalubre opacitate & auerſum ab Auſtro.

Πολλῆς χώρας κρατοῦντες: intellige πολλῆς: quantum ſatis eſt ad frangendam cœli inclementiam. Nam nos hîc æſtate peſſimè habemus reflexo à monte Sole, & Auſtro ſupra nos: æſtuante Garumna, & riuo Saleua qui vrbem ſecat. At in tuſculo Viueſiano æſtatem non ſentimus multis conuallibus gelidam: & nemuſculis ac riuo & fontibus frequentibus. Neque tamen plus quingentis paſſibus trans montem ipſum.

Τὰ δυνάμενα: reſpondet illi alteri, κρατοῦντες.

Τὰς βοηθείας, *præſidia*: quoniam φυλάττουσι, vt mox dicemus. Theodorus, *ſubſidium*, malè: præueniunt enim.

Ἐκτοπίζει. Τὸ, ἐξ, contrarium alteri, ἐν τοῖς τόποις: & τὸ τίζει illi συνήθεσι: quoniam mutant hæc: illa aſſueta non deſerunt.

Μετὰ τὴν φθινοπωρινήν. Poſt Autumnum frigus fugiunt grues, vt & doctiſſimus Poëta

----: quas frigidus annus
Trans Pontum fugat, & terris immittit apricis.

Μετὰ τὴν ἐαρινήν: alterum genus auium quærentium gelidiora, vt fringillæ & ſimiles.

Φοβούμενα τὰ καύματα: mutauit ἀλεεινὰς in καύματα.

Τὰ μὲν ἐκ τῶν ἐγγύς: alia diuiſio: quoniam hirundines mare tantùm tranant: at aliæ ἐκ τῶν ἐσχάτων, vt è Scythia in Æthiopiam. Et addidit ὡς εἰπεῖν: quoniam non eſt verè ἔσχατον.

Οἱ Πυγμαῖοι. Negat eſſe fabulam de his Herodotus. At Philoſophus ſemper moderatus & prudens, etiam addidit ὥσπερ λέγεται. Athenæus in Nono citat Baſilidis librum ſecundum, περὶ Ἰνδικῶν, apud quos Pygmæi etiam perdicibus bellum faciant. Citat & Meneclem in primo *Collectaneorum.* Idem Athenæus in eodem, Beum Poëtam ait fabulantem, Gruem Pygmæis à Iunone mutatam. Fœminam autem antea fuiſſe in honore gentis illius: hoſtéſque iccircò pro ſupplicio factos. Plinius in Sexto, hoc eodem quo Ariſtoteles loco ſtatuit. In Septimo Ariſtotelem ex hoc loco citat: & aliam ſequitur hiſtoriã longè diuerſam. In India ſtatuit: arietum caprarúmque equitatu vti: caſas luto, atque auium debellatarum pennis conſtructas habitare: ternas ſpithamas, id eſt dodrantes longos eſſe. In Decimo hanc, quàm illam habet potiorem: quoniam dicit eas venire à mari Eoo. Ergo à Gange, non à Nilo. Et interpretatus eſt τὸ, ἔσχατον, ibi, *immenſum*: mitigata verbi vaſtitate. In Quarto autem, etiam eos fuiſſe tradit, *Catuzóſque* à Barbaris appellatos. At hęc omnia antiquorum figmenta, & meræ nugæ: ſi extarent reperirentur. At cùm vniuerſus orbis nũc nobis cognitus ſit, nullibi hæc naturæ excrementa reperiri certiſſimum eſt Atque Grammaticorum hîc ridenda inſcitia, cùm aiunt, à cubitali magnitudine Pygmæos nomen adeptos. Πῆχυς eſt aliud quàm πυγμή.

CXXVI.

CXXVI. ARISTOTELES.

Καὶ οἱ πελεκᾶνες δὲ ἐκτοπίζουσι, καὶ πέτονται ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ ἐπὶ τὸν Ἴστρον, κἀκεῖ τεκνοποιοῦνται· ἀθρόοι δ' ἀπέρχονται, ἀναμένοντες οἱ πρότεροι τοὺς ὕστερον, διὰ τὸ, ὅταν ὑπερπετῶνται τὸ ὄρος, ἀδήλους γίνεσθαι τοὺς ὑστέρους τοῖς προτέροις.

Et plateæ loca mutant, volántque à Strymone flumio ad Danubium, atque ibi pariunt. Vniuersæ abeunt: expectanturq; à prioribus posteriores. Propterea quòd priorum prospectus supervolantium montis obiectu intercipitur posterioribus.

CAESAR.

Nunc ponit historiam τῶν ἐγγὺς quærentium mediocrem mutationem. Nam à Strymone ad Danubium non tanta est mutatio, quanta aut à Nilo, aut à Gange ad Strymonem.

Πελεκᾶνες, *Platea* ex Plinij Decimo: quem miror quare nomen Græcum non apposuit. Ex Nono *historiarum* scripsit ibi de conchis. At addidit ibi historiam iucundam: aduolare ad alias aues, quæ è mari victitant: corpúsque earum appetere, donec prædam extorqueant. Qui plateam & onocrotalum putant easdem esse aues, Plinij autoritate suam si velint, tueri possunt opinionem: videtur tamen eas diuersas facere. Onocrotalum quidem Galliæ Septentrionalis facit incolam: at plateam Aristoteles Strymonis & Danubij. De platea fusiùs in Nono. Ἀθρόοι: *Vniuersæ: conferta simul.*

CXXVII. ARISTOTELES.

Καὶ οἱ ἰχθύες δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, οἱ μὲν, ἐκ τοῦ Πόντου, ἢ εἰς τὸν Πόντον μεταβάλλουσιν· οἱ δ', ἐν μὲν τῷ χειμῶνι, ἐκ τοῦ πελάγους πρὸς τὴν γῆν, τὴν ἀλέαν διώκοντες· ἐν δὲ τῷ θέρει, ἐκ τῶν προσγείων εἰς τὸ πέλαγος, φεύγοντες τὴν ἀλέαν.

Sic & pisces quidam aut ex Ponto, aut in Pontum demigrant. Quidam hyeme ex alto ad terram sequentes teporem per æstatem ex littoralibus in altum æstum fugientes.

CAESAR.

Non ex instituto hîc agit de piscibus: sed vt communem modum illum vtriusque mutationis etiam piscibus esse ostenderet, quem posteà seorsum persequetur Respondet ἐκ τοῦ πόντου, illi: ἐκ τῶν ἐσχάτων: & illi πολλοὺς κρατοῦντες τῆς χώρας. Et τὸ, ἐκ πελάγους, illi, ἐκ τῶν ἐγγύς. Et illi, οἱ μὲν οἰκίας τοῦ χειμῶνος μεταβάλλουσι.

Ἐκ τοῦ Πόντου: ob frigus vitandum. Εἰς τὸν Πόντον, ob æstum fugiendum.

Τὴν ἀλέαν διώκοντες. Nam tepor maior est propè littora. Caussas mox dicet: & dixit in Capite de spongijs. Mirificè quoque connexuit verba sequentia. Nam cùm dixisset πρὸς τὴν γῆν: subdit προσγείων. His quoque posuit ἀλέαν: sed priore loco aptiùs teporem quem sequantur: secundo æstum quem fugiant. Nam & mox eodem in significatu τὰ καύματα.

CXXVIII. ARISTOTELES.

Καὶ τὰ ἀσθενῆ δὲ τῶν ὀρνέων, ἐν μὲν τῷ χειμῶνι καὶ τοῖς πάγοις, εἰς τὰ πεδία καταβαίνουσι, διὰ τὴν ἀλέαν· ἐν δὲ τῷ θέρει, ἀποχωροῦσιν εἰς τὰ ὄρη ἄνω, διὰ τὰ καύματα.

Imbecilles quoque aues hyeme & gelidis tempestatibus in campos descendunt ob teporem. Aestate abscedunt in montes superiores ob æstum.

CAESAR.

Alteram ponit partem diuisionis in auium genere. Nam suprà in communi dixerat. Τὰ μὴ δυνάμενα τῶν ζώων μεταβάλλειν. Nunc eodem filo ἀσθενῆ quod dimittit ad aues.

Ἐν τῷ χειμῶνι καὶ τοῖς πάγοις: quoniam hyems non omnis hyemalis est.

Εἰς τὰ

Εἰς τὰ πεδία. Sic hyeme multa genera auium nobis vſui ſunt à Pyrenæis deſcendentium: è contrario æſtare alia genera habemus:& vna atque eadem eſt cauſſa.

Τὰ ὄρη ἄνω. Τὸ, ἄνω, παρέλκον eſt: aut ἐπίθετον: aut ſignificat πάλιν.

CXXIX. ARISTOTELES.

Ποιεῖται δὲ ἀεὶ τὰ πρῶτα τὴν μετάβασιν τὰ ἀσθενέστερα καθ' ἑκατέρας τὰς ὑπερβολάς· οἷον οἱ μὲν σκόμβροι, τῶν θυννῶν· οἱ δὲ ὄρτυγες, τῶν γεράνων. τὰ μὲν γὰρ, μεταβάλλει τοῦ Βοηδρομιῶνος· τὰ δὲ, τοῦ Μαιμακτηριῶνος.

Imbecilliora animalia ſecundùm vtrunque exceſſum primo quoque tempore mutant loca. Præuertunt ſcombri thunnis, coturnices gruibus. Nam illi Auguſto, hi Septembri.

CAESAR.

Conclvsio demonſtratiua affectus ex cauſſis. Mutant animalia: quia ferre æſtum, aut algorem non poſſunt. Ergo quæ minùs poſſunt, citiùs mutant: quia citiùs ſentiunt. Supra hoc probauit per σύμφυτον αἴσθησιν: præueniunt enim fortiores impreſſiones. Eſt & alia ratio: minùs valent in motu: ergo vt commodiùs abeant, mouere incipiunt temperiùs.

Nota locutionem ποιεῖται τὰ πρῶτα. Non dicit πρότερα. Et tamen debuit. Comparat enim mox ſcombros thynnis: ſine verbo: ſeruirer igitur. Οἱ σκόμβροι πρότεροι τῶν θυννῶν.

Τὰ μὲν γὰρ Βοηδρομιῶνος: ſcombri & coturnices. Τὰ δὲ Μαιμακτηριῶνος: thynni & grues.

CXXX. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ πιότερα πάντα, ὅταν ἐκ τῶν ψυχρῶν τόπων μεταβάλλῃ, ἢ ὅταν ἐκ τῶν θερμῶν· οἷον καὶ οἱ ὄρτυγες τοῦ φθινοπώρου μᾶλλον, ἢ τοῦ ἔαρος.

Svnt omnia pinguiora cùm è frigidis locis tranſmeant, quàm cùm è calidis. Vt coturnices Autumno potiùs quàm verè.

CAESAR.

Persequitvr nunc affectus à qualitate locorum, vnde abeunt. Et certè hyeme multa auium genera ſunt pinguiora, vt gallinago, quam *beccaciam* dicimus: palumbes, turrilia, alaudæ. Verùm non omnes. Nam coturnices in fine æſtatis, & æſtibus Autumni pinguiſsimæ. Ratio duplex: aut à cibo, aut ab aëre. Quæ æſtiuis cibis aluntur, pingueſcunt plus vt coturnices frugibus: & contrà. At aëre frigido quædam pingueſcunt. Turdus vuis pingueſcit: ficedula his & fico. Videtur tamen exemplum contrarium propoſitioni. Coturnices, inquit, Autumno quàm vere pinguiores. At Autumno exeunt è regionibus calidis: vere autem ex hyeme exeunt. Sed ita dicas. E locis Africæ venire vere macras: Autumno autem pingues eſſe. Sanè non conſtat ſibi ratio. Exercitium tranandi attenuauit eas cùm venirent: & attenuatæ etiam in Africam proueniunt: otio autem & pabulo hîc ante abitum obeſæ ſunt. Itaque commodiùs compoſuiſſet exempla duo diuerſa coturnicum & gruum. Nam ſanè grues cùm veniunt ſunt pinguiores. Exemplum autem de coturnicibus ſemper eſt idem. Nam ex calore Africæ veniunt huc. Et poſt calorem hinc abeunt.

Καθ' ἑκατέρας τὰς ὑπερβολάς: ſcilicet cùm aut æſtum fugiunt, aut gelu. Theodorus *vtrauis*, diſiunctim ſenſum aſſequutus, verba prodidit.

CXXXI. ARISTOTELES.

Συμβαίνει δ' ἐκ τῶν ψυχρῶν τόπων ἅμα μεταβάλλειν, καὶ ἐκ τῆς ὥρας τῆς θερμῆς.

Evenit autem vt & frigidis è locis, ſimul & tempore calido diſcedatur.

CAESAR.

CAESAR.

PERPLEXVM Apotelesma: sed ita est. Loca frigida sunt nostra hyeme: hirundo hinc abit: quoniam frigida sunt hyeme: sed abit æstus autumni tempore. Et dixit συμβαίνει. Quoniam cùm ex Africa venit, fugit æstum imminentem. Illius igitur, & tempus, & loca æstuosa fugit: hinc loca frigida relinquit tempore nondum frigido. Lusit igitur Philosophus in contrarijs. Sed τὸ, ἐκ, geminatum, non habet vtrobique eandem proportionem. Ἐκ τῶν τόπων quæ futura sunt frigida: ἐκ τῆς θερμῆς, quæ tunc est calida.

CXXXII. ARISTOTELES.

Ἔχουσι δὲ καὶ πρὸς τὰς ὀχείας ὁρμητικώτερον κατὰ τὴν ἐαρινὴν ὥραν, καὶ ὅταν μεταβάλλωσιν ἐκ τῶν θερμῶν.

Sunt etiam verno tempore appetentiores coitus, & cùm descendunt è calidis locis.

CAESAR.

ALIVS affectus: suprà à corporis constitutione de pinguedine: hic affectus finalis speciei reparandæ: & ratio est. *Vere calor redit*, vt ait Virgilius. Ver calore & humido constat: etiamsi contrarium, falsò tamen, Galenus dicat.

CXXXIII. ARISTOTELES.

Τῶν μὲν οὖν ὀρνίθων αἱ γέρανοι, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ἐκτοπίζουσιν εἰς τὰ ἔσχατα ἐκ τῶν ἐσχάτων. πέτονται δὲ πρὸς τὸ πνεῦμα. τὸ δὲ περὶ τοῦ λίθου, ψεῦδός ἐστι. λέγεται γὰρ ὡς ἔχουσιν ἕρμα λίθον, ὃς γίνεται χρήσιμος πρὸς τὰς τοῦ χρυσοῦ βασάνους, ὅταν ἐκπέσῃ.

Ac quemadmodum suprà dictum est, grues ab extremis in extremas manant partes. Aduerso vento volant. De lapide, quod aiunt, falsum est eum eas pro libramento habere: esseque vtilem ad auri indicium, cùm deciderit.

CAESAR.

HÆC est altera Capitis pars: in qua particulatim historias persequitur. Ac primùm de gruibus: deinde de palumbibus & turturibus, & rupilijs, & hirundinibus. Tertiò de coturnicibus. Quartò, de psittaco & commoditate linguarum auium ad loquẽdum. Postremò de generibus gregalium auium.

Πρὸς τὸ πνεῦμα Theodorus, *flatu secundo*. Quod autem hîc ait Philosophus de lapide quem in volatu eas pro libramento habere, fertur, falsum esse, Plinius contrarium sentire, videtur lib. x. cap. XXIII. Ait enim eas, cùm in Pontum transuolare decreuerint, quò faciliùs id agant, angustias inter duo promontoria Criumetopon & Carambin petere, mox saburra stabiliri: atque cùm medium transierint, abijci lapillos è pedibus: cùm attigerint continentem è gutture arenam. Hæc certè conuenire non videntur cum sententia Aristotelis.

Ἕρμα λίθον. Ἀποθετικῶς. Ἕρμα, scilicet ὡς ἕρμα. Est enim ἕρμα fultura nauium eas sustinens dum sunt in sicco, ne in latus cadant. Ita saburra ἕρμα erit. Hoc modo saburræ comparatur lapillus apum à Poëta, ne vaccillent in volatu. *Libramentum*, nos, potiùs quàm, *fulcimentum*, vt Theodorus. Nam non fulciuntur, sed librantur: sanè fultura sustinet: suburra agrauat. Neque obstrepant diligentiæ. Sic M. Tullius passus est emendari: qui *inhibendi* verbum malè transtulisset.

Βασάνους: Βάσανος *indicium*, vnde *index* lapis niger.

Ὅταν ἐκπέσῃ. Non quia tunc ea illi vis acquiratur, sed quia commoditate vtendi.

CXXXIV. ARISTOTELES.

Ἀπαίρουσι δὲ καὶ αἱ φάτται, καὶ αἱ πελειάδες, καὶ οὐ χειμάζουσι, καὶ αἱ χελιδόνες καὶ αἱ τρυγόνες· αἱ δὲ περιστεραὶ καταμένουσιν. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ὄρτυγες, ἐὰν

Abeunt palumbes & turrilia, neque hybernant. Item hirundines & turtures: columbæ non abeunt. Præterea coturnices exceptis paucis reliquijs

μή τινες ὑπολειφθῶσι καὶ τῶν τρυγόνων, καὶ τῶν ὀρτύγων ἐν εὐηλίοις χωρίοις. ἀγελάζονται δὲ αἵ τε φάτται καὶ αἱ τρυγόνες, ὅταν τε παραγίνωνται, καὶ ὅταν πάλιν ὥρα ᾖ πρὸς τὴν ἀνακομιδήν.

coturnicum & turturum in locis apricis. Congregantur & palumbes, & turtures, vel cùm accedunt, vel cùm in eo sunt, vt reuertantur.

CÆSAR.

NVNC de abitu columbaceorum: & intermiscet hirundinem longè diuersissimum genus. Ait palumbes abire hyeme. At nos hîc tota hyeme esitamus pinguissimas. Πελειάδας autem cùm dicit abire, declarat se non intelligere turriliam sed rupiliam. De quibus in Quinto abundè diximus.

Ἀπαίρουσι verbum nauticum: tollunt anchoras, siue sarcinas.

Ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ὄρτυγες: malè consuluit perspicuitati. Cum ὁμοίως statim sequitur τὸ καταμένουσι. Et tamen referenda est ad ἀπαίρουσι.

Παραγίνωνται. Theodorus, *cùm accedunt*: at præteritum hîc est: rectè tamen. Nam, *accedunt*, est in motu: motus autem qui fit, necesse est partim præterijsse.

Ὥρα ᾖ: *cùm fuerit tempus.* Nos Latinè, *cùm in eo sunt.* Ἀνακομιδὴ est *recuperatio* ad verbum.

Ἀγελάζονται. Theodorus, *volant gregatim:* minùs rectè: sed, *congregantur ante ipsum abitum.* Consilium declarat Philosophus abeuntium.

CXXXV. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ ὄρτυγες, ὅταν πέσωσιν, ἐὰν μὲν εὐδία ᾖ βόρειον ᾖ, συνδυάζονταί τε καὶ εὐημεροῦσιν· ἐὰν δὲ νότος, χαλεπῶς ἔχουσι, διὰ τὸ μὴ εἶναι πτητικοί· ὑγρὸς γὰρ καὶ βαρὺς ὁ ἄνεμος· διὸ καὶ οἱ θηρεύοντες, ἐπιχειροῦσι τοῖς νοτίοις. οὐ πέτονται δὲ διὰ τὸ βάρος. πολὺ γὰρ τὸ σῶμα· διὸ καὶ βοῶντες πέτονται. πονοῦσι γάρ. ὅταν μὲν οὖν ἐκεῖθεν παραβάλλωσιν, οὐκ ἔχουσιν ἡγεμόνας· ὅταν δ' ἐντεῦθεν ἀπαίρωσιν, ἥ τε γλωττὶς συναπαίρει καὶ ἡ ὀρτυγομήτρα, καὶ ὁ ὦτος, καὶ ὁ κύχραμος, ὅσπερ αὐτὰς καὶ ἀνακαλεῖται νύκτωρ. καὶ ὅταν τούτου τὴν φωνὴν ἀκούσωσιν οἱ θηρεύοντες, ἴσασιν ὅτι οὐ καταμένουσι. ἡ δὲ ὀρτυγομήτρα, παραπλήσιος τὴν μορφὴν τοῖς λιμναίοις ἐστί· καὶ ἡ γλωττὶς, γλῶτταν ἐξηρτημένην ἔχουσα μέχρι πόῤῥω. ὁ δὲ ὦτος, ὅμοιος τῇ γλαυκί, καὶ περὶ τὰ ὦτα πτερύγια ἔχων. ἔνιοι δὲ αὐτὸν νυκτικόρακα καλοῦσιν. ἔστι δὲ κόβαλος, καὶ μιμητὴς, καὶ ἀντορχούμενος ἁλίσκεται, περιελθόντος θατέρου τῶν θηρευτῶν, καθάπερ γλαύξ.

Coturnices cùm ceciderint, si serenum sit cœlum, aut aquilonium, per paria coniunguntur, & rectè habent. Austrum flantem molestè ferunt: propterea quòd minùs habiles sunt ad volandum. Est quippe ventus & humidus, & grauis. Itaque aucupes captant ex Austro venandi occasionem. Nequeunt autem volare ob grauitatem. Corpulentæ enim valde sunt. Iccircò cùm clamore volant: quia laborant. Igitur cùm illinc appellunt, ducem nullum habent. Cum hinc abeunt: tum ligula simul demigrat, & ortygometra, & noctuinus, & cychramus, qui etiam noctu eas reuocat. Cuius vocem aucupes cùm audiuerint, sciunt ipsas nō mãsuras. Ortygometra simili facie est auibus palustribus. Ligula habet linguam extortam vsque porrò. Noctuinus est similis noctuis: ac circa aures pinnulas habet. Eum quidam vocant nictieoracem. *Blatero est, gesticulator: capiturq́; saltatione à venatore, quam vicissim imitatur: itaque ab socio circumuenitur sicut noctua.*

CÆSAR.

NVNC de abitu coturnicum, & earum societate. Assignat γλωττίδα, ὦτον, ὀρτυγομήτραν quas describit, & cychramum quem non describit hîc, neque alibi, neque Plinius, neque Ælianus, neque Athenæus, neque alius quisquam, quod meminerim. Nomen solum apud Plinium in x. Mirum nocturnas aues cum diurnis contrahere societatem.

Ὅταν πέσωσι, *cùm deciderint*: scilicet præ labore cùm sese demiserint: si serenum sit & flat Aquilo, benè eis est: quoniam siccus ventus est. Austro autem grauantur: cùm alioqui suopte pondere ipsæ sint grauiores: grauantur autem sane vento humido. At in nostre Codice duo maximi erant errores. Ἠρεμοῦσι pro εὐημεροῦσι. Et, εὐδίας δ' οὐ πέτονται. At enimuerò, si sereno tempore quiescunt, & Austrino non volant, nunquam volabunt, si neque vdo, neque sudo. At Plinius, *aura vehi volunt*, inquit, *propter pondus corporum, paruásque vires*. Et mox, *Aquilone maximè volant*. Itaque sic legendum. Οὐ πέτονται δὲ διὰ τὸ βάρος: minimè enim commodè volant sua natura. Itaque addito Austri incommodo, peius volant. Notabis hîc εὐδίαν serenum, non tepidum sonare.

Διὸ καὶ

Διὰ καὶ βοῶντες: ratio, quare laborent in volando. Sed pessima ratio. Cypselli enim penè perpetuo clamore volant, quibus nihil volacius est. Milui quoque volando sæpissimè clamant, & mulis, qui gementes gerunt sarcinas, nulli præstantiores. Plinius Philosophum secutus, *hinc*, inquit, *volantium illa conquestio labore expressa.*

Πολὺ γὰρ τὸ σῶμα. Theodorus iucundè diffudit orationem: *sunt corpore grandiores quàm suis pennis deferri possint.* Sicut & illud: πονοῦσι γὰρ, *laborant enim quasi oppressa onere.*

Παραβάλλουσι. Nauticum est verbum: *appellere* optimè Latini dicunt.

Γλωττὶς, Theodorus *lingulaca* rectè: nos *ligula*: ὠτὸν non mutauit vocem, sed mox *auritum* vertit. Nos *noctuinum*: nihil enim noctuæ similius, si pinnulas ad aures excipias, quibus noctua caret. Otum hîc & nicticoracem easdem aues ex quorundam opinione ait. Quid verò sentiremus nos, alibi diximus.

Ὀρτυγομήτραν Theodorus: *matricem*, minùs rectè: potiùs, *coturnicomatrem*. Facit eam λιμναίοις, & sanè non est absimilis gallinagini: corpore eam æquat, colore tamen dilutiore: facies tota est coturnicis. Etiam hodie aucupes quidam *matrem qualearum*, hoc est, coturnicum vocant. Quidam etiam *Rascle*. Γλωττὶς autem quæ sit, nondum mihi constat. Ridiculum quod quidam de phænicoptero ausus est pronunciare.

Κολοβὸς, μιμητὴς, ἀντορχούμενος. Κολοβὸς dicitur mutilus membris, sed & sermone. Iccirco *blateronem* Theodorus vertit. Bambalio est κολοβὸς: quemadmodum isti sophomoriones distorto ore & mutilis aut perplexis verbis risum cient. Κολοβοστομία est inter vitia pronunciationum. Plinius *parasitam auem imitatricem & saltatricem* vocat. Theodorus, *hallucinatorem*, non rectè: & *planipedem*, paulò feliciùs. Sed *cinædum* etiam potuit, qui *planipedem* ausus est. Nos *mimum* quoque dicere possemus.

Περιελθόντος θατέρου θηρεύοντος: mira breuitate: ergo sunt duo. Theodorus, *intentus in altero aucupe*: in alterum debuit dicere.

Ἀντορχούμενος, *vicissim gesticulans*: ὄρχησις aliud est quàm ἅλμα.

CXXXVI. ARISTOTELES.

Ὅλως δὲ τὰ γαμψώνυχα πάντα βραχυτράχηλα καὶ πλατύγλωττα καὶ μιμητικά. καὶ γὰρ τὸ Ἰνδικὸν ὄρνεον ἡ ψιττάκη, τὸ λεγόμενον ἀνθρωπόγλωττον, τοιοῦτόν ἐστι· καὶ ἀκολαστότερον δὲ γίνεται, ὅταν πίῃ οἶνον.

Omnium autem uncungues & collo sunt breuiore, & latiorem linguam habent, & imitatrices sunt. Talis enim & auis Indica psittacus, quam ab humana lingua Græci ἀνθρωπόγλωττον *nominant. Is etiam vini potu fit intemperantior.*

CÆSAR.

Redigit historiam particularem ad sententiam communem. Et sanè psittacus etiam saltat, saltantem cùm intuetur doctus. Hoc vidimus nos: & annuentem vidimus. Ψιττάκην dixit Philosophus genere fœminino. Latini verò masculinè extulerunt.

Ἀνθρωπόγλωττον. Theodorus omisit: ἀκολαστότερον, autem *loquaciorem* vertit, malè: vtrunque enim complectendum fuit: & loquela & imitatio è gesticulatione.

CXXXVII. ARISTOTELES.

Ἀγελαῖοι δὲ τῶν ὀρνίθων εἰσὶ, γέρανος, κύκνος, πελεκὰν, χὴν ὁ μικρός.

Gregales aues sunt, grus, olor, platea, anser minor.

CÆSAR.

Affectum hærentem motui ac mutationi locorum narrat.

Χὴν ὁ μικρὸς: *pauarum* vocant Adriatici sinus accolæ Padani: vbi maxima copia harum auium. Suaues enim sunt in cibo.

CAPVT DECIMVM-SEXTVM,

De Piscibus qui mutent loca, & quo tempore.

CXXXVIII. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ ἰχθύων οἱ μὲν, ὥσπερ εἴρηται, μεταβάλλουσιν εἰς τὴν γῆν ἐκ τοῦ πελάγους, καὶ εἰς τὸ πέλαγος ἀπὸ τῆς γῆς, φεύγοντες τὰς ὑπερβολὰς τοῦ ψύχους καὶ τῆς ἀλέας. ἀμείνους δ᾽ ἐστὶν οἱ πρόσγειοι τῶν πελαγίων. πλείω γὰρ καὶ βελτίω τροφὴν ἔχουσιν, ὅπου γὰρ ἂν ὁ ἥλιος ἐπιβάλλῃ, ἐστὶ πλείω καὶ βελτίω, καὶ ἁπαλώτερα, οἷον ἐν κήποις. καὶ ὁ θὶς ὁ μέλας, φύεται πρὸς τῇ γῇ· ὁ δ᾽ ἄλλος ὅμοιός ἐστι τοῖς ἀγρίοις. ἔτι δὲ καὶ κεκραμένοι τυγχάνουσι καλῶς τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ οἱ τόποι οἱ πρόσγειοι τῆς θαλάττης· διὸ καὶ σάρκες συνεστήκασι μᾶλλον τῶν τοιούτων ἰχθύων· τῶν δὲ πελαγίων ὑγραί εἰσι καὶ κεχυμέναι.

Ex piscibus nonnulli, vt diximus, commeant in terram ex alto, & à terra in altum fugientes vel gelu, vel æstus excessum. Præstantiores sunt littorales ijs qui in alto agitant. Nam & vberiore & meliore vtuntur pabulo. Qua enim sol inuadit, oritur & largius, & probius, & mollius: veluti in hortis. Nam & algula nigra secus terram nascitur. Alia autem similior agresti est. Maritima quoque loca littoralia benè temperata, ex calido & frigido sunt. Iccirco etiam huiusmodi piscium carnes compactiores sunt. At eorum qui in alto degunt, humida ac fluida.

CAESAR.

NVNC de piscibus, qui & quando mutent loca. Ac priùs de parua mutatione quam dixerat suprà ἐκ τῆς ἔγγυς: & comparat littorales pelagicis: præfertque: additque caussas non absimiles iis, quas in Capite de spongiis posuerat. In summa duæ sunt: cibus, & τὸ περιέχον: scilicet aqua. Cibi modos attribuit duos, copiam & bonitatem: bonitati modum vnum, teneritudinem. Aquæ bonitatem declarat temperamentum: & addidit his caussam, Solem. Et postremò declarat id quod dixerat, ἀμείνους δ᾽ εἰσὶν οἱ πρόσγειοι, cùm dixit αἱ σάρκες: à carnium compactione indicium dat.

Εἰς τὴν γῆν: abusiuè pro, πρὸς.

Τὰς ὑπερβολάς, *exuperantias* Theodorus, hîc & in prima sectione *Problematum*: nos excessum In plurali dixit, quoniam sunt contraria gelu, & æstus. Contraria ergo plura vno. Et sibi constat: quoniam mox dicit: κεκρασμένοι καλῶς. Sequuntur igitur temperata loca littoris, qui fugiunt τὴν ὑπερβολὴν τοῦ πελάγους.

Ἀμείνους: quoniam pinguiores & firmiori carne. Itaque ἐκ τοῦ πλείω: copia carnis: ἐκ τοῦ βελτίω, bonitas: ἐκ τοῦ ἁπαλώτερα, inuitatio ad esitandum.

Καὶ ὁ θὶς, Theodorus *litum*, sic enim algulam littoralem vocat. Sed malè confundit nomen vetus cum re noua Latinis: à littore dicta herbula. ὁ δ᾽ ἄλλος, qui non est πρὸς τῇ γῇ.

Κεκρασμένοι καλῶς τὸ, καλῶς, quasi ἴσως.

Συνεστήκασι: in præterito, vt naturale esse ostenderet: *consistunt, constantes sunt*. Τὸ συν significat partium propinquitatem: est definitio densi. Theodorus, *constet*, satis modico verbo.

Ὑγρὰ *humida, mollis*: imò siccæ sunt carnes, neque humidum illud pingue intermistum habent: sed quasi sunt stuppeæ. Ergo κεχυμέναι: *soluta*, Theodorus rectissimè: *fluida* quoniam non cohærent.

CXXXIX. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ πρόσγειοι, συνόδων, κάνθαρος, ὀρφὸς, χρύσοφρυς, κεστρεὺς, τρίγλη, κίχλη, δράκων, καλλιώνυμος, κωβιὸς, καὶ τὰ πετραῖα πάντα.

Sunt littorales, dentex, cantharus, cernua, aurata, mugil, mullus, turdus, draco, callionymus, gobio, & saxatiles omnes.

CAESAR.

CAESAR.

ENVMERAT eos qui littora accolunt,non tamen omnes.

Canthari nomen solum apud Plinium.Oppianus ipsius laudat castitatem,qui fœmella sua sola contentus viuat. Forma corporis auratæ & sargo similis. Prouinciales,vt audio, *cantheno* vocant.

Draco piscis satis cognitus vel ab aculeorum ictu , quos in branchiis ad caudam spectantes habet : qui ideo non sine periculo temerè attrectantur. *Viue* à Gallis dicitur : piscis littoralis,dura & suaui carne.

Athenæus in VIII. Callionymum etiam οὐρανοσκόπον vocat & ἅγιον : qui cum Latino nomine careat *calispex* , rectè meo quidem iudicio dici potest. Sic & Romæ erat Apollo cognomine *calispex*. Plinius in XXXII. Callionymum etiam *vranoscopum* dici scribit. Cur autem Theodorus *pulchrum* vocet nescio.Id autem nominis significationi non respondet : non etenim pulcher,cùm etiam fœdo sit aspectu , sed *pulchri nominis* , interpretari debuerat, si vno verbo id efferri lingua Latina posse pateretur. Vranoscopi autem nomen habere videtur ab oculorum situ. Suprà caput enim habet , vt semper cœlum aspiciat.Hunc in Liguria cùm essemus,vidimus : ab accolis obscœno nomine vocatur Caro eius ferinum quid redolet:quare insuauis,vt aiunt

Καὶ φαῦλα τὰ πετραῖα. Necesse enim est saxatiles esse προσγείους. Itaque non potes commodè interpretari *littorales*. Neque enim omne littus saxatile est.

CXL. ARISTOTELES.

Πελάγιοι δὲ, βατὶς, καὶ τὰ σελάχη, καὶ γόγγροι οἱ λευκοὶ, χάννη, ἐρυθρῖνος, γλαῦκος.

IN alto degunt pastinaca, cartilaginea, congri albi: channa, rubellius, casius.

CAESAR.

Congri albi : ergo etiam nigri sunt. Et hæ notæ certè conspicuæ sunt in quibusdam congris:quæ ideo eorum duo faciunt genera.Quorum vnum albicet pelagium : alterum sit subnigrum littora amans. Passim hæ differentiæ cognitæ sunt.

Glaucum *cæsium* diximus à colore cæsio: eius enim dorsum cæsium est:venter candidus paruis & minutissimis squammis.Romani *lechiam* vocant:de cura maris glauci erga prolem mira narrat Ælianus cap.XLVII.lib.XI.

CXLI. ARISTOTELES.

Φάγροι δὲ καὶ σκορπίοι, καὶ γόγγροι οἱ μέλανες, καὶ μύραιναι, καὶ κόκκυγες, ἐπαμφοτερίζουσιν.

PAgri autem & scorpij, & congri atri, & murænæ, & cuculi vtrisque locis versantur.

CAESAR.

DE his suprà abundè à nobis dictum est : quemadmodum & superiori Apotelesmate congros albos esse dixit,sic & hîc atros.

CXLII. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ διαφοραὶ τούτων καὶ κατὰ τοὺς τόπους· οἷον περὶ Κρήτην οἱ κωβιοὶ, καὶ τὰ πετραῖα πάντα, πίονα γίνεται.

LOcorum quoque differunt hi ratione. Vt circa Cretam goby , & saxatiles omnes pingues sunt.

CAESAR.

NOn solùm propter loca animalia,vt quod littora accolunt,aut in alto victitant,differunt inter se:sed certis locis hæc aut illa meliùs habent quàm alibi. Et ponit exemplum : rationem autem suprà posuit:à pabulo. Gobij in æstuariis Adriaticis pinguissimi sunt.

CXLIII.

CXLIII. ARISTOTELES.

Γίνεται δὲ καὶ ὁ θύννος ἀγαθὸς πάλιν μετ' ἀρκτοῦρον. ἤδη γὰρ οἰστρῶν παύεται ταύτην τὴν ὥραν. διὰ γὰρ τοῦτο ἐν τῷ θέρει χείρων ἐστί.

Post Arcturum iterum thynnus bonus euadit: hoc enim tempore cessat agitari asilo. Quæ est caussa quare æstate deterior sit.

CÆSAR.

Suprà à locis, nunc à tempore, & reddit caussam in thynno, qui agitatus asilo furit æstate: οἶστρος qui sit suprà diximus.

CXLIV. ARISTOTELES.

Γίνονται δὲ καὶ ἐν ταῖς λιμνοθαλάτταις πολλὰ τῶν ἰχθύων, οἷον σάλπαι, χρύσοφρυς, τρίγλη, καὶ τῶν ἄλλων σχεδὸν οἱ πλεῖστοι. γίνονται δὲ καὶ αἱ ἀμίαι, οἷον περὶ Ἀλωπεκόννησον· καὶ ἐν τῇ Βιστονίδι λίμνῃ ἔνεισι τὰ γένη τῶν ἰχθύων.

In maritimis lacubus etiam multi nascuntur pisces: ut salpa, aurata, mullus: atque ex aliis ferè generibus plurimi. Quippe etiam amiæ: ut circa Alopeconnesum, & in Bistone palude insunt piscium genera.

CÆSAR.

Redit ad loca: quorum rationem cum aliis communicat. Intelligit lacus maritimos, sinus maris proximos, in quos mare non recipit se. Ratio est: quia principia generationis sunt, vbi etiam materia est. Aqua ibi maris est: ergo & principia animantium alia esse possunt: vt taceam subterraneos meatus.

CXLV. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ κολιῶν οἱ πολλοὶ, εἰς μὲν τὸν Πόντον οὐκ ἐμβάλλουσιν. ἐν δὲ τῇ Προποντίδι θερίζουσι καὶ ἐκτίκτουσι. χειμάζουσι δ' ἐν τῷ Αἰγαίῳ.

Gracculorum plerique Pontum non subeunt: sed in Propontide æstuāt & pariunt. Hybernant in Ægæo.

CÆSAR.

POst pauxillam digressionem redit ad pisces qui loca mutant. Et posuit à longinquis vt thynnorum: & à propinquis, vt littoralium qui altum petunt. Nunc ponit mediocrem mutationem gracculorum: qui cirra Pontum æstatem, in Ægæo hyemem agitent. Est enim Propontis Sinus maris ante Pontum, vnde & nomen: pone fines.

Κολιοὶ Theodorus, *monedulæ*: nos *gracculi*.

CXLVI. ARISTOTELES.

Θύννοι δὲ καὶ πηλαμίδες, καὶ ἀμίαι, εἰς τὸν Πόντον ἐμβάλλουσι τοῦ ἔαρος καὶ θερίζουσι. σχεδὸν δὲ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ῥυάδων [τε] καὶ ἀγελαίων ἰχθύων. εἰσὶ δὲ οἱ πλεῖστοι ἀγελαῖοι. ἔχουσι δὲ οἱ ἀγελαῖοι ἡγεμόνα. πάντες δὲ εἰσπλέουσιν εἰς τὸν Πόντον, διά τε τὴν τροφήν, (ἡ γὰρ νομὴ καὶ πλείων καὶ βελτίων, διὰ τὸ πότιμον) καὶ διὰ τὰ θηρία τὰ μεγάλα, ὅτι ἐλάττω ἐστὶν ἐκεῖσε. ἔξω γὰρ φαλαίνης καὶ δελφῖνος, οὐδέν ἐστιν ἐν τῷ Πόντῳ· καὶ ὁ δελφὶς μικρός· ἔξω δὲ εὐθὺς προελθόντι μεγάλοι. διά τε δὴ τὴν τροφὴν εἰς

Thunni & lutaria, & amiæ in Pontum traiiciunt vere, atque ibi æstatem habent, ac ferè maxima pars fusaneorum, & gregatilium. Maxima autem pars piscium est gregatilis. Habent hi ducem: omnésque Pontum subeunt, tum propter pabulum quod & largius & præstantius ex aqua dulci est, tum ob belluas grandiores quæ ibi sunt infrequentiores. Nam præter phocænam & delphinum, nulla in Ponto est. Et ipse sanè delphin pusillus ibi: exeunti autem illicò grandis. Igitur & pabuli gratia, &

πλείω,

πλέουσι, καὶ διὰ τὸν τόκον. τόποι γάρ εἰσιν ἐπιτήδειοι εἰς τὸ τίκτειν καὶ τὸ πότιμον, καὶ τὸ γλυκύτερον ὕδωρ ἐκτρέφει τὰ κυήματα. ὅταν δὲ τέκωσι, καὶ τὰ γινόμενα αὐξηθῇ, ἐκπλέουσιν εὐθὺς μετὰ πλειάδα. ἂν μὲν οὖν νότιος ὁ χειμὼν ᾖ, βραδύτερον ἐκπλέουσιν. ἂν δὲ βόρειος, θᾶττον, διὰ τὸ, τὸ πνεῦμα συνεπουρίζειν. καὶ ὁ γόνος δὲ τότε μικρὸς ἁλίσκεται περὶ Βυζάντιον, ἅτε οὐ γινομένης ἐν τῷ Πόντῳ πολλῆς διατριβῆς.

pariundi caussa eò adnatant. Sunt enim loca ad pariendum accommoda, & potabilis aqua, & dulcior catulos educat. Vbi pepererint, & fœtus aucti fuerint recedunt statim post Vergilias. Austrina hyeme serius egrediuntur. Aquilonia temperius: vento enim secundo iuuantur. Eorum itaque proles tum parua capitur ad Byzantium: propterea quòd non diu manserit in Ponto.

C AE S A R.

De Thunnorum & amiarum traiectione narrat, & caussas duas ponit: pabulum, & loca ad pariendum: addit & absentiam belluarum. Reddit caussas digressus. Aquilone flante, non Austro: & quo tempore fœtus minores capiantur, atque vbi. De thunnis & pelamidibus multa suprà diximus. Plinius verò cùm hæc ex Aristotele ferè ad verbum transferret, mirum, quod phocænam, *vitulum* verterit: nisi phocam pro phocæna legerit. Oppianus verò in Primo cùm hanc historiam pulchrè tractaret, de phocæna nullum verbum fecit.

Ὀλίγα ἄλλα: non est contrarium ei quod dicit μεγάλα: sed numerum significat, vt sequitur: excludendo omnia præter duo genera. Quid si vtrunque comprehendit. Subdit enim delphinum ibi esse μικρόν. Et nota loquutionem: διὰ τὰ θηρία τὰ μεγάλα: immo, propter non belluas: ideo subdit, ὅτι ἐλάττω καὶ τὸ πότιμον: quoniam aqua dulci melius prouenit pabulum & largius.

Duas caussas posuit τροφὴν καὶ θηρίων ἀπουσία: & posteà repetit: διά τε τὴν τροφὴν καὶ διὰ τὸν τόκον. Declarat quod dixerat τὰ θηρία: quibus obnoxij sunt fœtus. Sed & alia caussa διὰ τὸν τόκον: quia loca sunt apta excipiendis fœtibus: sunt enim vadosa. Iccirco absunt belluæ: hoc non dixit. Sed addit aquam dulcem illis conferre ad educationem & incrementum.

Ὅταν τέκωσι: subdit τὰ γινόμενα: dixisset τὰ τικτόμενα.

Συνεπουρίζειν, οὖρος ventum secundum significat. Ergo τὸ, συν comitatur natatum: τὸ ἐπὶ à tergo: τὸ οὐρίζειν, definit venti naturam.

Τότε: cùm flat Aquilo: quoniam temperiùs abscedunt: lege, οὐ γινομένης: non autem vt erat scriptum αὐτῆς γινομένης. Ratio est quare pusillus sit fœtus: quia non diu mansit in Ponto, obsecundante transmigrationem Aquilone.

CXLVII. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι καὶ ἐκπλέοντες καὶ εἰσπλέοντες δῆλοί εἰσιν· οἱ δὲ τριχίαι, μόνοι τῶν ἰχθύων εἰσπλέοντες μὲν ἁλίσκονται, ἐκπλέοντες δὲ οὐχ ὁρῶνται· ἀλλ᾽ ὅταν καὶ ληφθῇ τις περὶ Βυζάντιον, οἱ ἁλιεῖς τὰ δίκτυα περικαθαίρουσι, διὰ τὸ μὴ εἰωθέναι ἐκπλεῖν. αἴτιον δὲ, ὅτι οὗτοι μόνοι ἀναπλέουσιν εἰς τὸν Ἴστρον· εἶθ᾽ ᾗ σχίζεται, καταπλέουσιν εἰς τὸν Ἀδρίαν. σημεῖον δὲ· καὶ γὰρ συμβαίνει τοὐναντίον. ἐκπλέοντες μὲν γὰρ, οὐχ ἁλίσκονται εἰς τὸν Ἀδρίαν· εἰσπλέοντες δὲ, ἁλίσκονται.

Alij tàm adeuntes quàm abeuntes videntur. At trachiæ soli è piscibus cùm abeunt, capiuntur. Reuerti nulli videntur. Sed ad Byzantium si quis capiatur, piscatores retia lustrant: propterea quòd reuerti non consueuerint. In caussa est, quoniam hi soli in Istrum abeunt. Atque vbi finditur, in Adriaticum descendunt. Cuius rei est argumentum, quod ex Adriatico abeuntes nulli capiuntur. In Adriaticum ingredientes capiuntur.

C AE S A R.

Vtinam tantus vir non subscripsisset fabulæ Argonautarum, qui ex Istro nauigârunt in Adriaticum. A nostratibus autem, Draua, Saua, Tibiscus in Danubium influunt: ab eo in Adriam nullus alueus. Et ipsi trichiæ capiuntur, aut absumuntur à cæteris piscibus. Appellatione Græca vsi sumus, quemadmodum & Plinius, qui & sequutus Aristotelis vestigia ait, eos, postquam Istrum amnem subierint, ex eo subterraneis eius venis in Adriaticum mare defluere. Quod & Theodorus, condiens mendacium, addidit, *per abditum terræ meatum*. Cùm autem ait idem, *vnde fisso flumine*: meliùs, *quà flumen scinditur*.

Εἰσπλέοντες ἁλίσκονται. Sed non vidimus ipsos subire, neque ingredi: nullum enim ostium est fluuij

fluuij ab Iſtro. Sed è Carnis plurimi fluuij. Volui ego aliquando ſcire quare vere capiantur in Benaco, vnde illum ſubeunt. Sunt enim ibi trichiæ, aut trichides, aut illis proximi, aut ſimillimi. Nam quidam piſces latent certis temporibus: & Scombri Maio capiuntur in ſinu Iſtrieo. At non ſubeunt in Danubium, deinde in Adriam. Et trichiæ in Thyrreno cùm capiuntur non veniunt ex Adriatico. Magna earum copia iuxta Narbonam ferè tota æſtate: & Roianum propè Blauiam in Aquitania.

CXLVIII. ARISTOTELES.

Εἰσπλέουσι δὲ οἱ θύννοι, ἐπὶ δεξιὰ, ἐχόμενοι τῆς γῆς· ἐκπλέουσι δ', ἐπ' ἀριστερά. τοῦτο δέ φασίν τινες ποιεῖν, ὅτι τῷ δεξιῷ ὀξύτερον ὁρῶσι φύσει, τῷ δ' ἀριστερῷ οὐκ ὀξὺ βλέπουσι.

Ingrediũtur thunni vergentes dextrorſum ad terram. Egrediuntur ſecundùm littus. Id quod eos autumant facere quidam: propterea quòd dextro oculo natura ſua videant acutiùs, ſiniſtro non ita.

CAESAR.

NVNC duplicem hiſtoriam narrat: & à motu, & à partibus. Senſus enim datus eſt animali, vt ſæpius repetitum eſt ob mouendum: motus ob vitandum, & appetendum. Ergo pro modo ſenſuum, modus motuum. Hæc eſt demonſtratio propter quid. Itaque mouentur ſemper dextrorſum potiùs quàm ſiniſtrorſum thunni: propterea quòd dextro oculo plus vident. Itaque cùm Pontum ingrediuntur, ſecundùm dextrum littus nant. Cùm egrediuntur, ſecundùm ſiniſtrum. Quia in motu reciproco, dextrum ac ſiniſtrum inter ſe commutant.

Ἐπὶ δεξιὰ ἐχόμενοι τῆς γῆς. ἐχόμενοι, ſecundùm terram: τὸ ἐχόμενον enim eſt conſequens & hærens: τῆς γῆς refertur ad ἐχόμενοι, non ad δεξιὰ φύσει: ne quis putaret accidente id fieri.

Dixit τῷ δεξιῷ. Subticuit ὀφθαλμῷ: quoniam verbum ſupplet ſententiam ὁρῶσι, vnde ὄμμα. Et nota prudentiam Philoſophi, φασὶ: nota quoque loquutionem ὀξύτερον, non ὀξὺ: ſicut in quarto, πλατύτερον γὰρ ἐστὶ τὸ ὀξὺ τῶν τοιούτων. Sed hic inſolentiùs: non in ὀξεῖ τῶν τοιούτων, eſt etiam πλατύ τι. Et addidit βλέπουσι, ſatis habebat enim, ὁρῶσι.

Ἐχόμενοι, Theodorus, *contingentes*: peſſimè: *appellentes*, potiùs. Et addidit de ſuo: *ſed remeant contra*. Et malè Latinè dixit, *læuum in latus ſe admouent*.

Ὀξύτερον. Theodorus, *clariùs*, malè: clarè videt etiam qui non acutè. Nam ſpiritus craſſi & multi: ij procul vident: aut craſſi & pauci: ij, neque procul, neque propè: aut multi & tenues: ij, & procul & propè, aut pauci & tenues: ij, clarè vident, ſed non acutè. Itaque hebes acuto viſu opponitur: clarus obſcuro.

CXLIX. ARISTOTELES.

Τὴν μὲν οὖν ἡμέραν αἱ ῥυάδες κομίζονται, τὴν δὲ νύκτα ἡσυχάζουσι καὶ νέμονται, ἐὰν μὴ σελήνη ᾖ. τότε δὲ κομίζονται καὶ οὐχ ἡσυχάζουσι. λέγουσι δέ τινες τῶν περὶ τὴν θάλατταν, ὡς ὅταν τροπαὶ χειμεριναὶ γίνωνται, οὐκέτι κινοῦνται, ἀλλ' ἡσυχάζουσιν, ὅπου ἂν τύχωσι καταληφθέντες, μέχρι ἰσημερίας.

Fvſanei interdiu commeant: noctu abſtinent ab itinere ac paſcuntur: etiam ſilente luna: alioqui abſtinent, ſed iter faciunt. Maris accolæ quidam ita aiunt, per brumam immobiles euadere, & in loco quem nacti fuerint, quietem agere, vſque ad æquinoctij tempus.

CAESAR.

NVNC de ῥυάδων motu duplicem hiſtoriam ab anni, & itineris tempore. Nam ex relatu maritimorum accolarum ait, eos non mutare locum à bruma ad æquinoctium. Ex ſe dicit per diem iter facere, per noctem, non: ſed paſci, ſed in luna ſilente. Nam lucente luna promouere, ratio eſt, lux.

Κομίζονται: referunt ſe. Eſt verbum, vt alibi diximus, agricolarum cùm referunt fruges: κομίζειν enim curam quandam ſignificat. Suprà de auibus, τὴν ἀνακομιδὴν, dixit remeationem.

Ἠ'ου

Ἡσυχάζουσι καὶ νέμονται : ergo οὐχ ἡσυχάζουσι : sed intellexit ab itinere quiescunt.

Κἂν μὴ σελήνη ᾖ. τότε γὰρ : mira oratio. Pascuntur, inquit, non lucente luna quod mirum est: nam silente luna multi pisces defecti pulpa sunt : non enim pascuntur noctu : vt gammari fluuiales & alij. Sed addit τότε γὰρ : quando τότε ; scilicet contrarium casum accipit. τότε, ὅταν ᾖ σελήνη.

Οἱ περὶ τὴν θάλατταν : elegantissimè, vt non solùm locum, sed etiam studium maris complexus sit oratione. Theodorus rectè : *vsuperiti rei marinæ*.

Οὐκέτι κινοῦνται : sicut glires, & alia, vt insecta.

Καταληφθέντες, deprehensi à bruma.

CL. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν κολίαι, εἰσιόντες ἁλίσκονται· ἐξιόντες δ᾽, ἧττον. ἄριστοι δέ εἰσιν, ἐν τῇ Προποντίδι πρὸ τοῦ τίκτειν.

AC gracculi quidem subeuntes capiuntur: exeuntes minùs. Præstantissimi sunt in Propontide antequam pariant.

CÆSAR.

PELAMYDES non capiebantur cum iis qui subibant Pontum: quia nondum natæ erant: sed cùm egrediebantur. Alij cōtrà: vt trichiæ, quia nō egrediuntur. Nunc adtexit similem historiam : sed & obscura est, & non reddit rationem. Nanque trichiæ subibant Istrum neque reuertebantur. At gracculi hîc in ancipiti sunt, quemadmodum intelligas, quare non capiantur : & an exeant. Duplex enim sensus est: ἐξιόντες οὐχ ἁλίσκονται : vnus est. Exeunt & tamen non capiuntur. Alter est: non exeunt, iccirco non capiuntur. Sicut suprà de trichiis ἐκπλέοντες δ᾽ οὐχ ὁρῶνται. Caussa est. Atticismus in participio : non videntur exeuntes : duplicem sensum habet : & latent piscatores cùm exeunt. Et non exeunt : iccirco non videntur. Sed sustulit ambiguitatem apposito aduerbio diminutionis : ἧττον, minùs. Caussam non apponit: fortasse ab accolis Ponti absumuntur. Fortasse noctu abeunt : aut quid aliud sit. Apponit autem historiam à caussa finali : à cibo, scilicet, optimos esse. Addit locum : in Propontide. Addit tempus : antequam pariant : cohærent enim loca & tempora. E Propontide enim emigrant in Pontum vt pariant. Hîc autem affectus communis est maximæ parti animantium. Dico autem maximæ, non vniuersæ. Quia mox contrariam historiam videbimus.

Κολίαι Theodorus, *monedulæ*, optimè : sic dicti enim sunt à Latinis gracculi à loquacitate: non autem à moneta, vt quidam opinantur, quoniam nummorum sint furaces. Id & pica, & coruus, & multi alij huius generis agunt. *Monere* autem fuit *loqui*, apud veteres : vnde *mentum* & *Musæ* filiæ Mnemosynes. Loquuntur enim quæ meminimus. Vnde etiam *memoriare*, & *meminisse*, cum vno casu memoriam, cum altero loquutionem significat. Nota quoque terminationem mutatam differentiæ caussa. Κολίας piscis, κολοιὸς auis. Itaque & etiam accentus mutatus ob sexum: nam κολιάς esset fœmina.

CLI. ARISTOTELES.

Οἱ δ᾽ ἄλλοι ῥυάδες, ἐξιόντες ἐκ τοῦ Πόντου, ἁλίσκονταί τε, καὶ μᾶλλον ἄριστοι τότε εἰσὶν ὅταν δὲ εἰσπλέωσιν ἐγγύτατα τοῦ αἰγιαλοῦ, πιότατοι ἁλίσκονται· ὅσῳ δ᾽ ἀνωτέρω, ἀεὶ λεπτότεροι. πολλάκις δὲ καὶ ὅταν πνεῦμα ἀντικόψῃ νότιον, συνεκπλέουσι τοῖς κολίαις καὶ τοῖς σκόμβροις, καὶ κάτω ἁλίσκονται μᾶλλον ἢ περὶ Βυζάντιον.

ALij autem fusanei, cùm exeunt è Ponto capiuntur : quo tempore longè optimi sunt. Cùm verò ingrediuntur proxima littora, pinguissimi capiuntur. Quo interius subeunt tantò macriores. Ac sæpenumero fit, vt cùm increbuerint contrà flatus Austrini, simul cum gracculis, & scombris emigrent : atque infra Byzantium potius capiantur.

CAESAR.

LAVDIT hiſtoriam reliquiis fuſaneorum, quam ponit contrariam gracculis. Quoniam cùm exeunt optimi ſunt. Et alteram eos eſſe pinguiſsimos cùm ingrediuntur. Apponit conditionem à loco : prope littora : detrimentum bonitatis, à loci tractu. Poſtremò communicat tempus demigrandi cum aliis : & dat cauſſam : Auſtrum. Auſter autem educit eos ob teporem quem ſequuntur, vt ſuprà dictum eſt. Quæ igitur eſt cauſſa vt Pontum petant: tepor : eadem vt egrediantur. Simul igitur ſtatuit eorum differentiam & gracculorum, & ſcombrorum. Vt ſcombri minùs metuant à frigore quàm illi. Nam etiam Auſtro ſilente ſcombri exeunt tempeſtiuè. Illi autem ſeriùs niſi ab Auſtro euocati.

Καὶ μᾶλλον ἄριστοι: *magis optimi:* loquutio minùs vſitata, *longè optimi:* ἄριστος enim eſt præſtantiſſimus. Et nota quemadmodum diſtinguat ἄριστοι, ab eo quod eſt πιόνων. Deponunt igitur adipem in itinere. In Ponto ob eſcam dulciſſimam, præſtantiſſimum ſaporem adipiſcuntur.

Πνεῦμα ἀντικάψῃ νότου: periphraſis: πνεῦμα νότου, pro νότος ἀντικάψῃ, verbum nauticum: *crebreſcere* Latini dicunt, *crebreſcunt optata auræ*, cùm continuant demiſſis interuallis. Verbum militare : cùm vallum munirent, aut telis tuerentur : & lixas ac calones adhortarentur ad ſuggerendum. *Gere porrò* aiebant. Inde *crebrò*. Nota quoque alium ſonum hîc quàm in ſuperioribus. Ἐπὶ πολλοῖς nunc dicit : at ſuprà οἱ πολλοί.

Ἐγγύτατα τοῦ αἰγιαλοῦ: *proxime littus:* quoniam ibi plus cibi nanciſcuntur. Theodorus legit, *prope Aegæum*. Sed videtur ita eſſe, proxime Ægæum pinguiſſimi: à quo quantò magis abſcedunt, tantò ſint macilenti magis, vt intelligas eſſe in Propontide.

CAPVT DECIMVM-SEPTIMVM,

De Terreſtribus : proportio latibulorum cum ratione demigrandi in piſcibus : & de latibulis piſcium.

CLII. ARISTOTELES.

Τοὺς μὲν οὖν ἐκτοπισμοὺς τοῦτον ποιοῦνται τὸν τρόπον. τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει πάθος καὶ ἐπὶ τῶν χερσαίων κατὰ τὴν φωλείαν. τοῦ μὲν γὰρ χειμῶνος ὁρμῶσι πρὸς τὴν φωλείαν· ἀπαλλάττονται δὲ, κατὰ τὴν θερμοτέραν ὥραν.

Hoc modo mutant loca piſces. Similis verò affectio euenit terreſtribus latitandi tempore imminente. Hyeme enim capiuntur impetu ad latendum : atque redeunt tempore calidiore.

CAESAR.

CAVSSAM demigrationis piſcium ponebat, vt euitarent incommoda. Ita eandem cauſſam alterius euentus : ſcilicet latibulorum. Et apponit rationem : vt hyemem caueant. Poſtremò etiam cauſſam præſcribit. Redeunt, inquit, tempore calidiore : vt intelligamus alterum contrarium appetere, alterum fugere. Neque enim otioſa eſt oratio. Nam quædam vtrunque euitant : vt homo. Sùprà autem demigratio ſine latibulis : hîc etiam latibula : quoniam commoda non poſſunt adipiſci.

Πάθος: rectiſsimè : patiuntur enim : iccirco fugiunt : atque hoc eſt quod patiuntur : motus ipſe migrandi.

Ὁρμῶσι, *excitantur:* ὁρμὴν Cicero in libris de *Officiis, impetum animi* vocat.

Ἀπαλλάττονται: *liberantur à latibulo:* quoniam torpent hyeme gelu ſeruitutis. Sed ſanè ſignatiſſimum verbum eſt, ἀπαλλάττειν. Signatius tamen eſſet ἐπαλλάττονται.

Κατὰ τὴν φωλείαν. Theodorus, *cùm ſe abdunt & latent:* malè: neque enim migrant cùm latent. Exprimendus eſt, & affectus & finis. Cauſſa enim latendi, qui eſt affectus, motus eſt.

CLIII.

CLIII. ARISTOTELES.

Ποιοῦνται δὲ τὰ ζῷα καὶ τὰς φωλείας, πρὸς τὴν βοήθειαν καὶ τὰς ὑπερβολὰς τῆς ὥρας ἑκατέρας· φωλεύουσι μὲν ὅλον τὸ γένος· ἐνίων δὲ, τὰ μὲν, τὰ δ', οὔ. τὰ μὲν γὰρ ὀστρακόδερμα, πάντα φωλεῖ· οἷον τά τε ἐν τῇ θαλάττῃ, πορφύραι, καὶ κήρυκες, καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτο γένος. ἀλλὰ τῶν μὲν ἀπολελυμμένων, ἐπιδηλότερός ἐστιν ἡ φωλεία· κρύπτουσι γὰρ αὐτά, οἷον οἱ κτένες· τὰ δὲ, ἔχει ἐπιπολῆς ἐπικάλυμμα, οἷον οἱ χερσαῖοι κοχλίαι.

Latent animalia: aut aduersus vtriusque temporis excessus sese communicant, ac scabrorum genus omne. Alia non omnia. Iam verò testacea latent omnia: veluti ex maritimis, purpura, buccini, & vniuersum genus hoc. Sed manifestiùs hoc agunt ea quæ affixa non sunt: quippe sese abdunt: vt pectines. Quædam verò in superficie tegumento muniuntur: vt terrestres cochleæ.

CAESAR.

POSTQVAM caussam demigrandi dedit: dat caussam latendi: & communicauit cum cæteris animalibus. Nunc & modos latendi connumerat, & species latentium. Est igitur demonstratio resolutoria. Sic. Sentiunt. Ergo patiuntur ab excessu: ergo mouentur ad euitandum: ergo mutant loca: ergo latent. In communi igitur vniuersalem propositionem statuit: τὰ ζῷα: & ab vniuersalioribus semper: πάντα τὰ φολιδωτά. Postea facit diuisionem aliorum generum. Et ponit genera subalterna integra: πάντα τὰ ὀστρακόδερμα. Apponit exempla purpuræ: & vtitur occupatione προλήψει. Respondet enim obiectioni. Nam affixa ὀστρακόδερμα quomodo latent? Neque enim mutant. Respondet: minùs deprehendi: & statuit gradus. Nam quæ celeri motu prædita sunt, abeunt: quæ minùs, non ita. Alia igitur conduntur loco: alia etiam apparato munimento: vt cochleæ. Dubitamus tamen nos: propterea quòd ostreis per hyemem vescimur nos, non per æstatem. Sed etiam cochleæ tellure conduntur.

Πρὸς τὴν βοήθειαν καὶ τὰς ὑπερβολὰς τῆς ἑκατέρας ὥρας. Nota τὸ πρὸς æquiuocum. Nam βοήθεια, contraria est τῇ ὑπερβολῇ: & tamen τὸ πρὸς vtrique seruit hîc.

Ἐνίων δὲ τὰ μὲν: ἐνίων, pro ἄλλων: ab ipsis φολιδωτοῖς scilicet, & prosequitur alteram tantùm partem: τὰ μὲν, alteram non prosequitur: τὰ δ' οὔ: quoniam hoc hîc agit.

Ἀπολελυμμένων: interpretati sumus per contrarium: *quæ non sunt affixa.* Nam si dicas absoluta, non possis Latinè capere. Et respondet hæc pars parti sequenti τῶν δ' ἀπολύτων.

Τὰ δ' ἔχει. τὸ, δὲ, hoc loco aduersatiuæ vim habet. *Alia*, inquit, *quanquam non abdunt se; tamen operiunt:* qui est illis latendi modus. ἔχει, laxiùs posuit. Neque enim habent nisi cùm sibi expuerint & confecerint.

Ποιοῦνται τὴν φωλείαν. Theodorus, *ratio latendi, & patendi.* Nescio quid sibi velit *patendi:* neque quare posuerit: extendi, voluit dicere: quis enim dicat. *Ego pateo:* at *ianua patet.* Temerè quoque apposuit: neque enim egrediuntur vt euitent ὑπερβολήν. ἐπιδηλότερος ἡ φωλεία: hîc φωλεία, non est locus, sed modus latendi: at Theodorus, *latibulum euidentius.*

Ἐπικάλυμμα. Theodorus addidit *leuiore*, nimis audacter: & ambitiosè nimis interpretatus est: *cochleæ*, inquit, *terrestres, id est, limaces:* alterum satis erat.

CLIV. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἀπολύτων, ἄδηλος ἡ μεταβολή.

At eorum quæ adhærent, modus, quo lateant incertus est.

CÆSAR.

HOc respondet superiori: ἀπολελυμμένων. Itaque Theodorus τὸ, δὲ, malè interpretatus est per copulatiuam: disiungit enim: non copulat.

CLV. ARISTOTELES.

Φωλεύουσι δὲ οὐ τὴν αὐτὴν ὥραν ἀλλ' οἱ μὲν κοχλίαι, τοῦ χειμῶνος· αἱ δὲ πορφύραι, καὶ οἱ κήρυκες, ὑπὸ κύνα περὶ ἡμέρας τριάκοντα. καὶ οἱ κτένες περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον.

Verùm non eodem tempore latent omnia. Sed hyeme cochleæ. Purpuræ & buccini sub cane circiter dies xxx. Quo tempore etiam pectines.

C Æ S A R.

Declarat quod suprà proposuerat, hîc per diuisionem. Dicebat enim τὰς ἱκανὰς ὥρας.

CLVI. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ πλεῖστα αὐτῶν, φωλεῖ καὶ ἐν τοῖς σφόδρα ψύχεσι, καὶ ἐν ταῖς σφόδρα ἀλέαις.

Maxima verò pars latet: & in vehementi gelu, & in vehementi æstu.

C AE S A R.

Nunc declarat τὴν ὑπερβολήν: sicut in prima particula *Problematum*, ὑπερβολὴν ægritudinem dicit: ægritudo est præuia morti. Mors vitæ aduersatur: etiam vitæ actiones ταῖς ὑπερβολαῖς. Itaque Theodorus non rectè omisit particulam illam σφόδρα, quæ est anima ipsius ὑπερβολῆς. Et dixit *vrgente*: malè: neque enim vrget algor ea cùm petunt latibula. Sed imminentem præsentiunt natura: sicut abitum parant quæ emigrant.

CAPVT DECIMVM-OCTAVVM,

Insectorum latendi ratio.

CLVII. ARISTOTELES.

Τὰ δ' ἔντομα σχεδὸν ἅπαντα φωλεῖ, πλὴν εἴ τι ἐν ταῖς οἰκήσεσι συνανθρωπεύεται αὐτῶν, καὶ ὅσα φθείρεται καὶ μὴ διετίζει. ταῦτα δὲ φωλεῖ τοῦ χειμῶνος.

Insecta penè omnia latent: nisi si qua ex ipsis in domicilijs nobiscum agitant. Atque ea quæ intereunt, neque perennant. Tempus insectis latendi hyems.

C AE S A R.

Ab ostracodermis ad insecta statim. Cùm tamen nullam ordinis habuerit rationem. Nam neque à notioribus incepit: neque coniunxit marina inter se: neque τὰ ἄναιμα. Duo autem statuit genera insectorum: altera quæ lateant, altera quæ non. Horum item modos duos: vnum quod cum homine habitat: tepore ædium muniunt se aduersus gelu. Alterum quod non excedit annum: neque enim necesse habent latere, vt in sequentem annum transmittant. Vltimo loco ponit latendi tempus insectorum.

Σχεδὸν: declarat mox, quia aliqua non latent. Est atque si dicat: τὰ πλεῖστα. Iccirco in singulari dixit, εἴ τι αὐτῶν: ex magno genere αὐτῶν συναρίθμον, penè est, vt ipse alibi dixit εἴ τι, quoniam pauca. Vt gryllus cantat in furnis: & tamen φωλεύει. Et musca: & tamen ἠρεμεῖ maxima ex parte. Sed papiliones lucernarij tunc noctu volitant.

Μὴ διετίζει, aut est δύο ἔτει, mutata vocali, vt δίφρος: aut est διὰ ἔτος. Itaque *perennare*, verbo interpretati sumus: quod erat sacrum, vt in Fastis.

Ταῦτα δὲ, intellige τὰ φωλεύοντα. Nam est ambiguum significatum, ad referendum, proxima, aut longinqua. Theodorus quoque negligentiùs transtulit.

CLVIII.

CLVIII. ARISTOTELES.

Φωλεῦ δὲ τὰ μὲν, πλείους ἡμέρας· τὰ δὲ, τὰς χειμεριωτέρας, οἷον αἱ μέλιτται. καὶ γὰρ [καὶ] αὗται φωλοῦσι. σημεῖον δ', ὅτι οὐδὲν φαίνονται γευόμεναι τῆς παρακειμένης τροφῆς· καὶ ἐάν τις αὐτῶν ἐξερπύσῃ, φαίνεται διαφανὴς, καὶ οὐδὲν ἐν τῇ κοιλίᾳ ἐνὸν δῆλον. ἡσυχάζει δὲ ἀπὸ πλειάδος δύσεως μέχρι τοῦ ἔαρος.

Latent quaedam diebus pluribus: alia gelidioribus tantùm: vt apes: latent enim hæ quoque. Argumento est quòd nihil gustant ciborum qui apponuntur. Tum earum si qua ereptârit, videtur translucida: neque quicquam planè in ventre continere. Quiescunt ab occasu Vergiliarum ad ver vsque.

C Æ S A R.

SVPRA à tempore anni: nunc ponit differentiam à tempore latendi. Diebus pluribus alia, vt scarabei & formicæ. Statim enim ineunte primo quoque frigore conduntur. Ponit exemplum apum. Et tribus argumentis probat latere ipsas: primum est ab inedia: alterum à priuatione sensus: tertium à vacuitate: vltimo loco præscribit eis tempus.

Καὶ γὰρ αὗται φωλοῦσι: videtur deesse alterum, καὶ. καὶ γὰρ καὶ αὗται φωλοῦσι, *sicut & alia.*

Legebatur: φαίνεται ἀφανής. Theodorus legit διαφανής. Sic infra de vrso: κενὰ φαίνονται ἥτε κοιλία καὶ τὰ ἔντερα. Plinius omisit hæc argumenta. Et reprehendit metam latendi. Ait enim vltra exortum latere. Non enim ad veris initium: neque enim ante fabas florentes exire. Verùm id in Italia fit. Aristoteles in Græcia scripsit. Legendum igitur διαφανής, explicatione sequentium verborum. Cùm dixit: οὐδὲ ἐν τῇ κοιλίᾳ ἐνὸν, & addit δῆλον. Fortasse aliquid insit quo naturæ intus onera sustententur: sed non apparet.

Ἡσυχάζει: mutauit numerum more suo.

CLIX. ARISTOTELES.

Ποιεῖται δὲ τὰ ζῶα τὰς φωλείας, ἀποκρυπτόμενα ἐν ἀλεεινοῖς, καὶ ἐν οἷς εἰώθει τόποις ἐπικοιτάζεσθαι.

Latent animalia atque abdunt sese tepidis, & quibus antea locis cubilia constituere consueuere.

C Æ S A R.

NVNC quoque præuertit ordinem. Hoc enim pertinet ad omnia non ad insecta. Quare seorsum suprà ponendum fuerat. Sensus est: latibuli locum esse vetus cubile. Et addit rationem: qualitate tepidum. Ratio subest: fugiunt frigus. Itaque somnum capiunt tepidioribus: frangentes & noctis aduersam qualitatem, & somni: somni inquam: quoniam retrahitur calor introrsum, ac corporis circunferentiam relinquit obnoxiam frigori.

Ἐπικοιτάζεσθαι pro ἐγκοιτάζεσθαι posuit. Dicimus enim ἐν τόπῳ non ἐπὶ τόπῳ: præsertim de latibulo. Itaque dicit κρυπτόμενα, ἀποκρυπτόμενα ἀπὸ τόπων φανερῶν.

Εἰώθει: ante scilicet quàm conderentur. Quod Theodorus non est assequutus per præsens tempus, *solent.*

CAPVT DECIMVM NONVM,

De sanguineis in specie, de scabris.

CLX. ARISTOTELES.

ΦΩλεῖ δὲ καὶ τὰ πολλὰ τῶν ἐναίμων· οἷον τά τε φολιδωτὰ, ὄφεις τε καὶ σαῦραι, καὶ ἀσκαλαβῶται, καὶ κροκόδειλοι οἱ ποτάμιοι, τέτταρας μῆνας τοὺς χειμεριωτάτους, καὶ οὐκ ἐσθίουσιν οὐδέν.

Latent etiam multa eorum quæ sunt è sanguine constituta: qualia quæ cute scabra teguntur: vt serpentes, & lacerti, & stelliones & crocodili fluuiales. Idq́ menses quatuor hyemis acrioris: nihilque esitant.

CÆSAR.

NVNC redit ad terreſtria : quorum hiſtoriam apparatam modò interceperat : reducitque narrationem ad genera ſcabrorum, qnorum aliquot enumerat. Verùm de aliis nihil mirum eſt : & de crocodilis quæram: quare latitent? Neque enim in Ægypto hyems eſt. Sanè non ſunt menſes quatuor ibi χειμερωτάτους.

Dixit πολλά. Hoc quoque habet magnam difficultatem: videntur enim omnia φωλιδωτά.

CLXI. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ὄφεις, ἐν τῇ γῇ φωλεύουσιν· αἱ δ' ἔχιδναι, ὑπὸ τὰς πέτρας κρύπτουσιν ἑαυτάς.

Ac cæteræ quoque ſerpentes in terram conduntur. Vſperæ autem ſub ſaxis abdunt ſeſe.

CAESAR.

POnit differentiam in ſpecie ſubalterna : & dixit ἐν τῇ γῇ. Quoniam infrà ſuptáque terra eſt: & ὑπὸ τὰς πέτρας: quoniam ſubtus non ſemper ſaxum eſt: aut vbique.

CAPVT VIGESIMVM,

Ratio latendi piſcibus.

CLXII. ARISTOTELES.

Φωλεῦσι δὲ πολλοὶ καὶ τῶν ἰχθύων· ἐμφανέστατα δὲ ἵππουρος καὶ κορακῖνος τοῦ χειμῶνος. οὗτοι γὰρ μόνοι οὐχ ἁλίσκονται οὐδαμοῦ, πλὴν κατά τινας χρόνους τακτοὺς ἀεί. τὰ δὲ λοιπά, πάντα ἀεὶ χεδόν.

LAtent etiam multi è piſcibus : manifeſtiſſimè hippurus & coracinus hyeme: Hi nanque ſoli nuſquam capiuntur, niſi ſtatis temporibus quibuſdam ſemper. Reliqui fere omnes ſemper capiuntur.

CAESAR.

REDIT ad mare: & cùm de ἐναίμοις modo cœperit ſcribere : tamen hic miſcet μαλακόστρακα. Adeò negligens hic fuit accuratæ illius atque diuinæ diligentiæ. Dicit multos latere: quoniam non omnes: neque enim barbi fluuiales. Malè quoque dixit τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἀεὶ χεδόν: falſum enim eſt ferè ſemper cæteros capi. Imò verò pauciſſimi non latent. Sed puto exemplar eſſe corruptum. Quanquam ſic legit Theodorus: corruptum ſanè noſtrum erat ſic: τὰ δὲ λοιπὰ πάντα φωλεῖ χεδόν. Et notandum interdnm Philoſophum ponere φωλεῦσι, interdum φωλεύουσι: ſed propriè φωλεύειν eſt φωλείαν ποιεῖν. φωλεῖν, φωλεύειν κρύπτειν.

Ἐμφανέστατα, feſtiua vox : quid enim ſit, quod lateat manifeſtiſſimè? imò vero abditiſſimè. Sed reſpexit ad argumentum, quo ſine controuerſia colligitur eos latere. Theodorus autem malè coniunxit hoc Caput cum ſerpentibus. Nam & infra de auibus ſeorſum: & non omnia quæ hic narrat ſunt ἔναιμα, ſed etiam ὀστρακόδερμα.

CLXIII. ARISTOTELES.

Φωλεύουσι δὲ ἡ μύραινα, ὁ ὀρφὸς, καὶ γόγγρος.

LAtent & muræna, & orphus, & conger.

CAESAR.

EXplet nunc narratione quod dixerat, πολλοί.

CLXIV.

CLXIV. ARISTOTELES.

Κατὰ συζυγίας δὲ οἱ πετραῖοι φωλεύουσιν, οἱ ἄρρενες ταῖς θηλείαις, ὥσπερ καὶ νεοττεύουσιν· οἷον κίχλαι, κόττυφοι, πέρκαι.

In saxatilium genere mares: ac fæmellæ coniuges latent: quemadmodum etiam nidulantur. Turdi, merulæ, percæ.

CAESAR.

SVPRA locum latendi coniunxerat cum loco cubandi ob teporem: & munimenta ab iniuria frigoris & aliorum incommodorum. Hic coniungit rationem laribuli in quibusdam cum ratione nidificandi. Propterea quòd secundùm coniugia latent. At ad coniugium pertinet nidi ratio.

CLXV. ARISTOTELES.

Φωλοῦσι δὲ καὶ οἱ θύννοι τοῦ χειμῶνος ἐν τοῖς βάθεσι, καὶ γίνονται πιότατοι μετὰ τὴν φωλείαν. καὶ ἄρχονται θηρεύεσθαι ἀπὸ πλειάδος ἀνατολῆς, μέχρι ἀρκτούρου δύσεως τὸ ἔσχατον. τὸν δ' ἄλλον χρόνον ἡσυχίαν ἔχουσι φωλοῦντες.

Latent thunni hyeme in profundo maris: post quod tempus euadunt pinguissimi. Igitur ab exortu Vergiliarum eorum captura incipit ad extremum Arcturi occasum vsque. Præter id temporis, in latibulis quiescunt.

CAESAR.

LOcum & tempus assignat thunnis: & affectum: πιότατοι: quem etiam facit caussam capturæ: cuius quoque tempus apponit. Nota communem naturam thunnorum cum suibus: inedia enim præmaceratos saginamus sues.

Βάθεσι: substantiuum, sicut βένθεσι περιπεφευγότας.

CLXVI. ARISTOTELES.

Ἁλίσκονται δ' ἔνιοι περὶ τὸν χρόνον τῆς φωλείας, καὶ τούτων, καὶ τῶν ἄλλων τινὲς τῶν φωλευόντων, κινούμενοι ἐν ἀλεεινοῖς τόποις, καὶ εἰ ἐπιτείνονται αἱ εὐδίαι παράλογοι. ἀπὸ γὰρ τῆς θαλάμης προέρχονται μικρὸν ἐπὶ νομήν, καὶ ταῖς πανσελήνοις. εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ φωλοῦντες ἥδιστοι.

EX thunnis, sicut ex aliis, aliqui capiuntur cùm latent: cùm tepor præter temporis rationem diutius durat. Atque iis tepidis in locis mouentur paulum à cubilibus progressi in pastum. Sic etiam plena luna. Quo tempore multi suauissimi sunt.

CAESAR.

AFFECTVM in tempore latendi duplicem ponit: motum & suauitatem in cibis. Motum ponit caussam finalem, vt pascantur: efficientem, teporem. Caussam suauitatis in cibis non ponit. Progrediamur autem nos. Modico frigore naturalis calor roboratur, coactus in interiora. Itaque plus appetimus: maximo frigore torpescit. Itaque non appetunt tunc pisces. Vbi aliquo tepore frangitur. Tunc verò excitatus calor appetitum creat: eodem modo de motu: interficitur enim à maximo frigore, à maximo calore resoluitur: à mediocri tepore languens excitatur: itaque mouentur. Hæ sunt caussæ. Caussa autem suauitatis est: quia neque nimiùm, neque nimis parum: sed pro modo aluntur. Neque enim superflua habent excrementa ex multo cibo. Et parum quem sumunt, à calore conuertitur in carnem, & corpulentiam. Addidit etiam plenilunio: laxatur enim aër plenilunio.

Κινούμενοι: languido verbo vsus est: scilicet generico: *mouentur:* vt vix intelligas speciem motus: mirificus vir. Itaque mox, cùm diceret προέρχονται, addidit, μικρόν. Theodorus, *cùm se moueant,* dixit: imò, *cùm se mouent:* aut, *mouerint.*

Ἐν ἀλεεινοῖς τόποις: locum dicit, & tempus: tempus duplex. Εὐδίαι καὶ πανσέληνα: mutauit

caſus, ἰυδίαι: & mox πανσελήνοις. At cùm dixit, *quietes*: malè: tepor enim eſſe poteſt etiam agitato mari. Quare ἐπικρατοῦντος τοῦ νοτίου φλέγματος, etiam exeiuntur è ſeceſſibus ſuis piſces ſuprà è Ponto.

Παράλογοι: præter rationem temporis. Theodorus, *temporis inſolitæ quietes*: non plenè expreſſit. Poteſt eſſe aliquod inſolitum, quod maxima cum ratione fiat. Eſt nūc inſolitum, punire adulteros. Item multa fieri ſolent: ſed perperam.

Ἀπὸ γὰρ τῆς θαλάττης, in ſingulari, προσέρχονται, in plurali: ſua quiſque ſcilicet. Poſuit verò vtrunque finem, à quo, & ad quem.

Εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ φωλοῦντες ἥδιστοι. Φωλοῦντες, intellige tempus τοῦ φωλεύειν: neque enim latent cùm eſitantur. Et vt ſuprà ἡδίστους diſtinguens, à πιοτάτοις Et nota articulum οἱ πολλοὶ: ſanè diceres εἰσὶ δὲ πολλοὶ τῶν φωλεύντων. Sed naturam quandam apponit ad intelligentiam. Φωλείαν *ſeceſſum* Theodorus interpretatur, non rectè vt mihi videtur. Eſt enim ſeceſſus eorum qui mutant nec latent. Οἱ πολλοὶ autem idem, *magna ex parte ſunt ſuauißimi cùm latent*: ſanè languidè. Nanque magna ex parte corporis potes intelligere.

Ἐπὶ νομήν: maluit Theodorus ſupino vti ſine præpoſitione: *paſtum*. Virgilius dixit, *in paſtus*.

CLXVII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ πριμαδίαι, κρύπτουσιν ἑαυτὰς ἐν τῷ βορβόρῳ. σημεῖον δὲ, τότε μὴ ἁλίσκεσθαι. ἰλὺν δ᾽ ἔχουσαι ἐν τῷ νώτῳ φαίνονται πολλὴν, καὶ τὰ πτερύγια ἐντεθλιμμένα. κατὰ δὲ τὴν ἐαρινὴν ὥραν κινοῦνται, καὶ προσέρχονται πρὸς τὴν γῆν ὀχευόμεναι καὶ τίκτουσαι, καὶ ἁλίσκονται κύουσαι· καὶ τότε ὡραῖοι δοκοῦσιν εἶναι. οἱ δὲ μετοπωρινοὶ καὶ χειμερινοὶ, χείρους. ἅμα δὲ καὶ οἱ ἄρρενες φαίνονται πλήρεις ὄντες θόρυ.

Primadia abdunt ſeſe in cœnum: colligitur hoc ex eo quòd tunc non capiuntur. Videntur quoque tergo limoſo admodum, & pinnis impactis. Verno autem tempore mouentur. Atque ad terram appellunt: tùm coeundi, tùm pariendi gratia: ac grauidæ capiuntur. Videtúrque id tempus afferre eis gratiam ad cibos. Deteriores enim ſunt & Autumno, & hyeme. Simul mares deprehenduntur pleni ſuo ſemine genitali.

CAESAR.

NVNC ad modum abit, quo ſe primadiæ condunt. De primadijs autem alibi nuſquā memini me legiſſe. Hæc autem Hiſtoria, aut ſibi aduerſari videtur, aut admodum eſt indigeſta. Nanque ait abdere ſe primadias in cœnum: quia non capiantur. Tum dicit capi: & tergus limoſum præterea habere: ergo capiuntur. Sed eſt ſanè ſic. Abdunt ſe ac latent certis diebus: tum produnt ſic limoſæ ad littora, vt concipiant, & pariant: ac tum capiuntur, & latent tamen in limo adhuc prope terram grauidæ. Mendum erat in Codice noſtro κατὰ τὴν εἰρημένην ὥραν. Nos ex Theodoro, & Florentino exemplari, tum ratione ducti ita legimus κατὰ δὲ τὴν ἐαρινὴν ὥραν. Theodorus autem maluit *primadas*, quàm *primadias* dicere. Sonus enim proprior eſt ad Latinitatem. At cùm ἰλὺν *fæcem* interpretatur, malè meo quidem iudicio fecit: *dorſo*, inquit, *fæculento*.

Ἐντεθλιμμένα πτερύγια: impreſſa, coacta, compacta inter ſe ob cœnum.

Ὀχευόμεναι: imò ὀχευθησόμεναι. Tria tetigit tempora. Ὀχείαν, τόκον, καὶ μεταξὺ τούτων, κύησιν. Τῆς κυήσεως verò ponit affectum. Ὡραιότητα: hic ὡραῖον expreſſi verbis illis: *tempus*: &, *gratia*.

Θόρυ. Theodorus interpretatur, *ſemen genitale* rectè. Et addidit de ſuo, *lacte appellato*. Vulgus enim ſic appellat piſcatorum. Vendibiliores enim piſces vt faciant, expreſſo ventre eliciunt, atque lac vociferant.

Μετοπωρινοὶ: & πολλοὶ mox genere maſculino Ἀττικῶς.

CLXVIII. ARISTOTELES.

Ὅταν μὲν οὖν μικρὰ τὰ κυήματα ἔχωσι, δυσάλωτοί εἰσιν. ὅταν δὲ μείζω, πολλοὶ ἁλίσκονται, διὰ τὸ οἰστρᾶν.

Foetibus etiamnum puſillis haud facilè capiuntur. Vbi creuere, vberius, aſilo agitatæ.

CAESAR.

CAESAR.

NVnc extrà historiam latendi: continuat enim capturam quam attigerat. Sed mirum quare non infestentur asilis, etiam cùm pusilli sunt fœtus: vt recentes à partu non attingantur. Puto describi tempus æstiuum per περιφέρεσιν. Ὅταν δὲ μείζω.

CLXIX. ARISTOTELES.

Φωλεῖ δὲ τὰ μὲν, ἐν τῇ ἄμμῳ· τὰ δὲ, ἐν τῷ πηλῷ, ὑπερέχοντα τὸ στόμα μόνον.

Latent alia in arena, alia in luto exerto tantùm ore.

CAESAR.

PAVLÒ confusiusculè agit hanc rem hîc Aristoteles. Nam hæc verba debuere initio Capitis præponi: vt locus & tempus latendi statuerentur: deinde modus: tum genera latentium.

Τ' ὑπερέχοντα τὸ στόμα μόνον: vt scilicet aquæ vtantur beneficio pro respiratione. *Exertum* ad vnguem interpretati sumus. *Exerta mamma* apud Virgilium. Theodorus *detecto*.

CLXX. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν πλεῖστα, φωλεῖ τοῦ χειμῶνος· τὰ δὲ μαλακόστρακα, καὶ τῶν ἰχθύων οἱ πετραῖοι, καὶ τὰ σελάχη, τὰς χειμεριωτάτας ἡμέρας. δηλοῖ δὲ τὸ μὴ ἁλίσκεσθαι ὅταν ᾖ ψῦχος.

Maxima pars latet hyeme. At crustacea, & saxatiles pisces, & cartilaginea gelidissimis tantùm diebus. Id quod declaratur. Propterea quòd tempore frigido non capiuntur.

CÆSAR.

TEMPVS ponit: diuiditque in hyemem & in æstatem. Deinde hîc diuidit hyemem. Nam hyems tractum totum quibusdam assignat: alijs *hyemis*, quod vulgus appellat *cor*. Item ψῦχος hîc posuit affectum τοῦ χειμῶνος. Χειμῶνα autem posuit tempus. Itaque Theodorus malè intellexit cùm dixit τὰς χειμεριωτάτας, per expositionem τοῦ χειμῶνος, vt idem sit. Hoc enim sic dicitur à Philosopho: quemadmodum suprà de insectis: alia enim hyeme condi. Apes autem, τὰς χειμεριωτάτας. Itaque hîc addidimus, *tantùm*.

CLXXI. ARISTOTELES.

Ἔνιοι δὲ τῶν ἰχθύων φωλοῦσι καὶ τοῦ θέρους, οἷον γλαῦκος. φωλεῖ γὰρ τοῦ θέρους φωλεῖ περὶ ἑξήκοντα ἡμέρας.

Quidam etiam pisces æstate conduntur: vt glaucus. Latet enim æstiuis diebus circiter sexagenis.

CÆSAR.

ALTERA pars diuisionis, quam etiam diuidit. Neque enim totam æstatem latet, quæ nonagenis diebus continetur: sed bessem tantùm. Itaque primo loco τοῦ θέρους, totius generis esse facit, & tempus significat. Secundo loco τοῦ θέρους est genitiuus qui partitur possessiuè: vt sit, æstatis dies sexaginta: & nota copulam: καὶ τοῦ θέρους. Non coniungit æstatem cum hyeme continuatione; sed modo latendi.

CLXXII. ARISTOTELES.

Φωλεῖ δὲ καὶ ὁ ὄνος, καὶ ὁ χρύσοφρυς· σημεῖον δὲ δοκεῖ εἶναι τοῦ τὸν ὄνον φωλεῖν πλεῖστον χρόνον, τὸ διὰ πλείστου ἁλίσκεσθαι χρόνου.

Latet etiam asellus, atque aurata. Asellus intelligitur quidem plurimùm latere: quia plurimo transacto tempore capitur.

CAESAR.

C AE S A R.

Διὰ πλείστου non διὰ πλεῖστον: vt ſit διάστημα· non autem διατριβία. In Aſelli deſcriptione Dorion apud Athenæum cum Ariſtotele non conuenit:ſi ſit quem vulgus *Merlucium* vocat.Scimus à piſcatoribus in Oceano ferè omnibus tẽporibus capi. Horum Plinius duo facit genera:minores callariæ,& bacchi:qui non niſi in alto capiunrur: hi ſuperioribus præferuntur.Eſt quidem aſellorum genus paruum in Oceano Britannico. Vulgus *Merlanos* vocat,fortaſſe callariæ:non multum quidem expetiti:delicati enim eos ferè contemnunt.

CLXXIII. ARISTOTELES.

Τοῦ δὲ καὶ θέρους τοὺς ἰχθῦς φωλεῖν, δοκεῖ σημεῖον εἶναι τὸ ἐπὶ τοῖς ἄστροις γίνεσθαι τὰς ἁλώσεις, καὶ μάλιστα ἐπὶ κυνί. τηνικαῦτα γὰρ ἀναστρέφεσθαι τὴν θάλατταν ὅπερ ἐν τῷ Βοσπόρῳ γνωριμώτερόν ἐστιν. ἡ γὰρ ἰλὺς ἐπάνω γίνεται, καὶ ἐπιφέρονται οἱ ἰχθύες. φασὶ δὲ καὶ πολλάκις τελβομένου τοῦ βυθοῦ, ἁλίσκεσθαι πλείους ἐν τῷ αὐτῷ βόλῳ τὸ δεύτερον ἢ τὸ πρῶτον.

Argumentum quòd æſtate lateant piſces videtur illud eſſe: quia ſiderum exortu capiantur: maximè verò canicula.Eo enim tẽpore ſubuerti mare.Id quod in Boſphoro manifeſtius eſt. Limus enim ſurſum fertur,ſimulq́; efferuntur piſces. Aiunt etiã ſæpenumero eueniſſe, vt fundo verriculis excitato, plures eodem verriculo, altero iactu, quàm priore capiantur.

C Æ S A R.

HISTORIA plana ac facilis eſt.Et eſt per propoſitiones conſequentes ſeſe. Piſces latent æſtate in fundo: fundus euertitur caniculæ exortu. Itaque ſimul efferuntur. Euerriculis quoque agitato plures capi ſecundo iactu,quàm priore:quia ſub limo ſunt.

Μάλιστα ἐπὶ κυνὶ: *ſub cane*: vt pudeat iſtos nugatores, qui negant ab aſtris quicquam fieri. Euertitut enim fundus maris exortu caniculæ,feruent maria,mouentur ſtagna, ſentiunt non ipſius ſideris ardores non ſolùm piſces,ſed & reliqua animalia.

Ὅπερ ἐν τῷ Βοσπόρῳ γνωριμώτερον: vt etiam γνώριμον ſit alibi:ſed in Boſphoro ob cœnum facilius:quoniam craſſius & coloratius.

Τελβομένου ſcalpto euerriculis. Theodorus, *terantur:* non benè:Latinis aliud eſt *terere*.

Ἐν τῷ αὐτῷ βόλῳ: in eodem iactu:intellige eadem opera,non iactu:ſed altero iactu. Vt βόλος ſit ſagena,euerriculum, *funda* apud Virgilium.

Ἐπιφέρονται, *innatant* Theodorus, malè.

CLXXIV. ARISTOTELES.

Ἐπειδὰν δ᾽ ὄμβροι μεγάλοι γίγνωνται, πολλὰ φαίνονται ζῶα, τὰ πρότερον ἢ ὅλως οὐχ ἑωρωμένα, ἢ οὐ πολλάκις.

Imbribus autem largioribus ingruentibus apparent animalia, quæ aut nunquam, aut rarò viſa ſunt.

C AE S A R.

VIdeatur hoc cuipiam extra propoſitum. Quid enim pluuijs cum latibulis piſcium? Sed ita eſt:imbribus piſces aluntur: eorum ſunt appetentiores. Itaque excitantur è fundo: hoc cò ſpectat,vt in fundo latere argumentum ſit:quia non videntur niſi imbribus excitati.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM-PRIMVM,

Quemadmodum aues lateant.

CLXXV. ARISTOTELES.

Φωλεύουσι δὲ πολλοὶ καὶ τῶν ὀρνίθων, καὶ οὐχ (ὥς τινες οἴονται) ὀλίγοι, ἢ εἰς ἀλεεινοὺς τόπους ἀπέρχονται πάντες.

Ex auibus quoque multa, non vt quidam arbitrantur, pauca latent. Neque verò omnes in tepida secedunt loca.

CAESAR.

TRANSIT ad auium genus: quod in duas partes diuidit φωλευόντων, & χειμοφυγούντων. Et totam historiam partitur in duo. Aut enim, inquit, latent: aut secedunt. Nam est modus latendi, secessio: latent enim eos vnde auolant. Er qui latent, latent: quia secedere non possunt. Vnum vtrorunque consilium est: vitare incommoda, vt diximus. Refutat quorundam opinionem: eorum qui paucas aues latere dicebant: & eorum qui omnes abire.

CLXXVI. ARISTOTELES.

Ἀλλ' οἱ μὲν πλησίον ὄντες τοιούτων τόπων, ἐν οἷς ὑπάρχουσι ἀεὶ διαμένουσι, [καὶ ἰκτῖνοι καὶ χελιδόνες, ἀποχωροῦσιν ἐνταῦθα. οἱ δὲ πορρωτέρω ὄντες τῶν τοιούτων, οὐκ ἐκτοπίζουσιν, ἀλλὰ κρύπτουσιν ἑαυτούς. ἤδη γὰρ ὠμμέναι εἰσὶ πολλαὶ χελιδόνες ἐν ἀγγείοις ἐψιλωμέναι πάμπαν καὶ ἰκτῖνοι, ἐκ τοιούτων ἐκπετόμενοι χωρίων, ὅταν φαίνωνται τὸ πρῶτον.

Sed quorum sedes in quibus non semper morantur, haud multum abest ab eiusmodi locis, vt milui & hirundines eò demigrant. Quæ verò longiùs absunt, non mutant locum: sed seipsas abdunt. Visæ enim sunt hirundines in cauernis multæ, plumis nudatæ penitùs. Et milui ex ijs euolantes locis visi sunt, cùm primum apparuerant.

CAESAR.

CONFVSA admodum historia & obscura. Duo enim cùm velit dicere: alias latere: alias abire: & reddere vtriusque rei rationem, propinquitatem locorum abeuntium: & longinquitatem latentium: confundit loca sic. Cùm dixit, ἀλλ' οἱ μὲν πλησίον ὄντες τοιούτῳ τόπῳ ἐν οἷς διαμένουσι. Quæ sunt propinquæ his locis in quibus semper manent. Quomodo sunt propinquæ loco in quo sunt? Quomodo abeunt in ea loca in quibus semper manent? Sed mendum oportet esse in Codice. Nam etiam σόλοικον est. Τόπῳ ἐν οἷς. Itaque sic mihi videtur scribendum. Πλησίον ὄντες τοιούτων, τόπων ἐν οἷς οὐκ ἀεὶ διαμένουσι. Sic etiam dixit mox. Πορρωτέρω τῶν τοιούτων. Theodorus concinnauit: & dixit τὸ, ἀεὶ: *solitæ sedi*. Altera dubitatio est: cùm dixit. Ἤδη γὰρ ὠμμέναι εἰσὶ χελιδόνες. Nanque iam posuit hirundines in altera historia: earum scilicet quæ abeunt. Itaque hæ quoque quare non abiere? Voluit dicere idē quoque genus quod abire solitum sit, si deprehendatur longius, pro abitu parare latibulum. Addidit πολλαὶ ad condiendam historiam firmiorem.

Ἐν ἀγγείοις. Theodorus, *in angustijs conuallium.* Plinius malè hoc expressit in Decimo. *Abeunt*, inquit, *in vicina, Africos secutæ montium recessus: inuentaq́; iam sunt ibi nudæ atque deplumes.* Neque enim exprimit τὸ ἀγγεῖον: neque rectè dixit sequi recessus. Sequimur enim duces mobiles. Neque apposuit hoc suo loco. Neque addidit rationem quare sint deplumes ab Aristotele omissam. Sed & in cauis arborum deprehensæ sunt aliæ aues apud nos nudæ: idque hyeme. Mutant enim quotannis aues plumas, idque æstate. Natura sapiens cùm plumas aduersus frigoris incom-

incommoda condidiſſet, non abſtulit eas per frigus. Ergo hirundines quæ in Africa, aut alibi noſtræ hyemis tempore deprehenſæ ſunt, cùm non mutârint per æſtatem cùm pariunt apud nos, ne pulli pereant: néue illinc abire nequeant mutant in Africa: quia tepor maior eſt hyeme quàm apud nos. Neque coguntur euolare in paſtum propter pullos: mox infrà de turture καὶ πτερορρυεῖ ἐν τῇ φωλείᾳ.

Ἐκ βιαίων ἐκπιπτόμενοι χωρίων. Eiuſmodi loca intelligit cauernas.

CLXXVII. ARISTOTELES.

Φωλοῦσι δὲ οὐδὲν διακεκριμένως, καὶ τῶν γαμψωνύχων καὶ τῶν εὐθυωνύχων. φωλεῖ γὰρ καὶ πελαργός, καὶ κόττυφος, καὶ τρυγών, καὶ κόρυδος.

Nullo quoque diſcrimine, tàm quæ rectos, quàm quæ obliquos habent vngues ſeſe cōdunt. Quippe & ciconia, & merula, & turtur, & alauda.

CAESAR.

POST modum latendi aut ſecedendi, & rationem poſuit: genera ſumma: & dixit. Διακεκριμένως quia non diſtinguuntur inter ſe latendi modo, ſicut diſtinguntur vnguibus. Theodorus κακοζηλώτατα *latibulo genera diſtingui, vel adunca, vel rectiunguia non poſſunt.* Omnino malè: imò latibulo diſtinguuntur. Neque enim ſimul latent: & adunci nomine etiam roſtrum intelliges. Apponit genera εὐθυωνύχων tantùm. Fortaſſe quia putabantur ab illis, quorum ſuprà refutat ſententiā non latere hæc. Verùm ſanè dubitem potiùs de ijs quæ aduncis ſunt vnguibus. Calor enim innatus & ſiccitas maior. Itaque latere non poſſe videntur: at pinguia hæc videntur. Ciconiam autem latere neſcio. Vidimus enim more hirundinum vere aduentare aliunde: merulam verò tota hyeme veſci hederaceis baccis: latere æſtate. Alauda tota hyeme videtur, totáque æſtate.

CLXXVIII. ARISTOTELES.

Καὶ ἥ γε τρυγών, ὁμολογουμένως μάλιστα πάντων. οὐδεὶς γάρ, ὡς εἰπεῖν, λέγεται τρυγόνα ἰδεῖν οὐδαμοῦ χειμῶνος. ἄρχεται δὲ τῆς φωλείας σφόδρα πίειρα οὖσα, καὶ πτερορρυεῖ μὲν ἐν τῇ φωλείᾳ· παχεῖα μέντοι διατελεῖ οὖσα. τῶν δὲ φαττῶν ἔνιαι μέν, φωλοῦσιν· ἔνιαι δέ, οὐ φωλοῦσιν, ἀπέρχονται δὲ ἅμα ταῖς χελιδόσι.

Ac turtur quidem nemo dubitat quin maximè omnium lateat. Nulla enim vt aiunt audita eſt hyeme canere vſquam. Cùm init latebras valde pinguis eſt. Atque in latibulo plumis ſpoliatur. Neque tamen macreſcit. Cicurum quadam latent, quadam non: abeunt cum hirundinibus.

CAESAR.

PROPOSITIS quatuor generibus, vnum amplius exequitur: turturem ait latere: neque de eo dubitari, apponit cauſſam. Nō eſſe auditam hyeme. Poſteà apponit affectus pinguedinis: & antequam lateat: & dum latet. Item plumarum profluuium: vt ipſius verbum propriè exprimam. Poſt hæc dixit cicures aliquas latere, aliquas non. Ratio eſt: quæ latent priſtinam ſequuntur naturam: quæ non latent contentæ ſunt munimentis domeſticis. Verùm quemadmodum quæ in ædibus ſunt, lateant videndum eſt: in cauis nidorum ſcilicet. Nam in noſtris ædibus peperere quidem. Poſtremò ponit tempus abitus. Ergo ſi abeunt quomodo poſſunt deprehendi an lateant. Neque argumentum ſuperius ſatis firmum videtur: cùm negat audiri hyeme: dicam igitur potiùs *abire*, non, *latere*. Quoniam autem de turture nemo dubitat ideò dixit ὁμολογουμένως, ſine controuerſia. Μάλιστα autem πάντων dixit. Τὸ enim μάλιστα ſignificat aſſeuerationem: non autem comparationem latendi. Neque enim aliæ, alijs auibus latere magis poſſunt: non enim ſuſcipit magis aut minus ſitus. Et dixit οὐδείς: vt totum genus ea natura præditum intelligamus. Οὐδαμοῦ autem excludit loca, vt ne videantur ſeceſſiſſe.

Πτερορρυεῖ: mirum verbum: turtur fluit pennas.

Παχεῖα διατελεῖ οὖσα: ſimilis in hoc vrſo & gliri. Vt poſteà dicet. Et conuenit cum hiſtoria συναθροιζομένων.

Ἅμα ταῖς χελιδόσι. Τὸ ἅμα ſignificat tempus non autem comitatum. Locus hic videtur Theodoro

negotium facessere:qua ex difficultate, vt se exolueret pro πιθαιστῶν φάτ7ων legerit & verterit *palumborum.* Nos autem nihil mutandum putauimus: cùm sciamus & cicures aues quasdam latere: non vt propriè sint cicures, veluti gallinæ: sed quæ hominum frequentiam non exhorrescant. Omisit quoque Theodorus τὸ, ὁμολογουμένως: neque enim satis est constare: sed etiam prædicari. Itaque adderet *omnium sententia maximè constat.* Idem nimis audacter per aduersatiuas coniunxit partes illas. *Et quanquam pennas in latebra dimittit, tamen pinguedinem seruat:* neque enim propterea debuit macrescere. Imò potiùs cùm alimentum in pennas non abit, icciréò pinguis permanet. Deinde loco non mouetur: neque Latinis satisfacit: *seruat pinguedinem.* Quid enim est seruare quod in sua non habet potestate? Sed potiùs, *non amittit.* Neque hoc in potestate eius est.

CLXXIX. ARISTOTELES.

Φωλεῖ δὲ καὶ ἡ κίχλη, καὶ ὁ ψάρος.

Latet etiam turdus & sturnus.

CAESAR.

TVrdus latet à cerasis maturis æstate: neque enim tum visitur: mutat enim tunc plumas neque canit.

CLXXX. ARISTOTELES.

Καὶ τῶν γαμψωνύχων ὀλίγας ἡμέρας ἰκτῖνος, καὶ ἡ γλαῦξ.

EX ijs quæ aduncis sunt vnguibus paucis diebus latent milui, & noctua.

CAESAR.

PVto etiam omnes cæteras eiusdem generis non diu latere: quia vt diximus, multum habent innati caloris, & siccitatis.

CAPVT VIGESIMVM-SECVNDVM,

Quadrupedes quæ animal pariunt, latentes.

CLXXXI. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ ζωοτόκων καὶ τετραπόδων φωλοῦσιν οἵ τε ὕστριχες καὶ αἱ ἄρκτοι.

EX quadrupedum genere quæ animal pariunt, spini & vrsi latent.

CAESAR.

NVnc redit ad χερσαῖα: quæ suprà libârat tantùm. Ὕστριχες posuit: ad quod genus etiam erinaceos reduces: latent enim, neque multum absimiles sunt. Hystricem Plinius in Octauo cùm pingeret hanc hinc historiam latendi posuit: ita vt communem faceret etiam vrsis. Sed addidit audacter nimis: *ante omnia*, inquit, *vrsis*: hoc enim falsum est. Nam & lacerti diutiùs latent, & serpentes. Itaque moderanda eius fuerat oratio. Sed etsi restringas ad genus quadrupedum, quod tamen non fecit, falsum item erit. Glires enim diutiùs latent, & erinacei.

CLXXXII. ARISTOTELES.

Ὅτι μὲν οὖν φωλεύουσιν αἱ ἄγριαι ἄρκτοι, φανερόν ἐστι· πότερον δὲ διὰ ψῦχος, ἢ δι᾽ ἄλλην αἰτίαν, ἀμφισβητεῖται. γίνονται γὰρ περὶ τὸν χρόνον τοῦτον οἱ ἄῤῥενες καὶ αἱ θήλειαι πιόταται, ὥστε μὴ δυσκίνητοι εἶναι. ἡ δὲ θήλεια, καὶ τίκτει περὶ τοῦτον τὸν καιρὸν· καὶ φωλεῖ, ἕως ἂν ἐξάγειν ὥρα ᾖ τοὺς σκύμνους. τοῦτο δὲ ποιεῖ τοῦ ἔαρος περὶ τρίτον μῆνα ἀπὸ τροπῶν. τὸ δ᾽ ἐλάχιστον, φωλεῖ περὶ τετταράκοντα ἡμέρας· τούτων δὲ δὶς ἑπτὰ λέγουσιν, ἐν αἷς οὐδὲν κινεῖται· ἐν δὲ ταῖς πλείοσι ταῖς μετὰ ταῦτα, φωλεῖ μὲν, κινεῖται δὲ καὶ ἐγείρεται. κύουσα δ᾽ ἄρκτος, ἢ ὑπ᾽ οὐδενὸς, ἢ πάνυ ὑπ᾽ ὀλίγων εἴληπται. ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ φανερόν ἐστιν ὅτι οὐδὲν ἐσθίουσιν· οὔτε γὰρ ἐξέρχονται. ὅταν δὲ ληφθῶσι, κενὰ φαίνεται ἥ τε κοιλία καὶ τὰ ἔντερα. λέγεται δὲ, διὰ τὸ μηδὲν προσφέρεσθαι, τὸ ἔντερον ὀλίγου συμφύεσθαι αὐτῇ· καὶ διὰ τοῦτο πρῶτον ἐξιούσας γεύεσθαι τοῦ ἄρου, πρὸς τὸ ἀφιστάναι τὸ ἔντερον καὶ διευρύνειν.

Ac ſanè conſtat vrſos feros latere. Verùm propterne frigus, an aliam ob cauſſam dubitatur. Per id enim tempus fiunt, tùm mares, tùm fœminæ pinguiſsimi, atque adeò vt minùs commodè moueri queant. Fœmina verò ad pariendum tempeſtiuum eſt. Latétque tantiſper dum ſit tempus catulos educendi. Hoc vere fit menſe tertio à bruma. Quadraginta latet dies cumpauciſsimos. Ex quibus biſſeptenos aiunt, in quibus non moueatur. Cæteris quorum numerus maior eſt, latet quidem, ſed mouetur & expergiſcitur. Prægnans vrſa aut à nullo, aut à paucis capta fuit. Hoc tempore conſtat eos nihil veſci. Neque enim exeunt. Quòd ſi capiantur, inani ventre & inteſtinis viſuntur. Aiunt etiam, quoniam non ceperit cibum, inteſtinum nonnihil coaleſcere. Ac propterea cùm primùm prodeunt arum guſtare, quo inteſtinum abſiſtat & dilatetur.

CAESAR.

NARRAT hiſtoriam vrſorum:ſed ſuſpendit cauſſam:& ponit cauſſam dubitationis. Dubitatur inquit, quare vrſi lateant: ob frigúſne, an alia de cauſſa. Nam illud, inquit, ſatis conſtat, per id tempus eos admodum pingueſcere. At ſanè breuitas hæc obſcura admodum eſt. Quid enim prohibet eos propter frigus latere, quia pingues fiant? Hoc enim euenit multis alijs, vt erinaceo, hyſtrici, gliri: fiunt enim pingues ſomno Calor enim naturalis imbecillior fit. Et agens in humidum dilatat ipſum: facit tùm aqueum, tùm aëreum ex igneo. Neque enim poteſt ipſum diſſoluere: quia illud eſt multum: ipſe verò eſt modicus. Ponit autem hiſtoriam bipartitam: maris & fœminæ: vtriuſque ſomnum, immobilitatem, inediam, pinguedinem: fœminæ verò etiam partum. Vulgus autem nugatur, vt alibi diximus, qui putet linctu dextri pedis anterioris victitare. In poſtrema etiam parte ponit ari hiſtotiam.

Αἱ ἄγριαι: quoniam cicures non latent: ſicut ſuprà de turturum genere τῶν τιθασσῶν. Αἱ μὲν φωλεύουσι, αἱ δ᾽ οὔ: vt ſicut eſt in toto genere animalium: ita ſit in eadem ſpecie ratione differentiæ: quòd aut feræ ſint, aut cicures: atque id bifariàm. Nam vrſus nullus cicur latet: turtures non omnes.

Ὥστε μὴ δυσκινήτους: ob pondus, & frigoris acceſſionem. Eſt enim pinguedo, ſanguis deteriore caloris conditione concretus. Itaque etiam in Gallia togata ſues ſaginati immobiles ſunt. Et moderatus eſt orationem: non enim dixit ἀκίνητοι.

Καὶ τίκτει. Τὸ, καί: id eſt, præterquam quod eſt μὴ δυσκίνητος.

Ἕως ἂν ὥρα: vt auſpicetur genus vrſorum vitam ſuam à latibulis. Catuli enim ibi naſcuntur: ac tantiſper latet mater dum eos educat Deinde ponit tempus: ver: & temporis quantitatem dierum nonaginta: quos aliquãdo temperat minore numero, quadragenorum. Ait vulgus altero Februarij die egredi: ſi ſerenum tempus ſit repetere latebras: ſi pluuium, perſtare in propoſito. Poſt hæc diuidit officia naturæ per temporis portiones. Et maluit dicere δὶς ἑπτὰ: quàm δεκατέσσαρα, ob numeri nobilitatem.

Πλείοσι: quæ ſuperſunt è quadraginta deductis quatuordecim.

Κινεῖταί τε καὶ ἐγείρεται: videbantur nobis verba tranſpoſita. Priùs enim expergiſci oportet deinde moueri. Sed ipſe ita voluit: moueri, & non ſemel expergiſci: ſed ſubinde naturæ legibus conſuetis.

Κύουσα. Mirum prægnantem vrſam non capi: cùm tamen, tam facillimè id fieri poſſit, ſomno capta.

capta. Itaque ad ornatum potiùs fecit illam distinctionem ἢ ὑπ' οὐδενός. Nam quamobrem hoc addidit: aut à nullo captam. Captam enim tradit: eiúsque etiam intestina perscrutatur. Historia contraria piscibus: qui etiam latentes capiuntur.

Καὶ φαίνονται: sicut de apibus suprà. Διαφανῆ τὴν κοιλίαν.

Οὔτε γὰρ ἐξέρχονται: at ne erinacei quidem ἐξέρχονται: sed tamen vescuntur ante conuectis pomis.

Μηδὲν προσφέρειν. Προσφορὰ cibus apud Hippocratem sæpè.

Τὸ ἔντερον ὀλίγον. Τὸ ὀλίγον ad συμφύεσθαι non ad ἔντερον referendum est. Dixit ὀλίγον: quoniam non potest coire cum cute cutis: aut membrana cum membrana. Et sanè συμπίπτειν potiùs quàm συμφύεσθαι dixerim.

Αὐτῆ: ad ornatum appositum est, non ad distinctionem: de vrsa enim sola loquitur.

Γάλιον τὸ ἄρον: imò ἐσθίειν: non solùm γεύεσθαι. Herbæ autem ipsius tum ex secundo Dioscoridis & vicesimo quarto Plinij descriptionem pete: de qua & nos alibi fusiùs, & multi alij copiosè.

Πρὸς δὲ ἀφεστάναι: vt absistant ab se inuicem parietes intestini. Sic apostema abscessus partis à parte, sanie occupante interuallum: fit enim solutio continui. Itaque allusit ad verbum συμφύεσθαι. Est enim τὸ ἑνοῦσθαι si propriè loquare.

Καὶ διευρύνειν: vt non solum absistat, sed etiam dilatetur. Theodori interpretatio non expressit Philosophi mentem. *Vt intestinum luxetur & hiet.* Plus enim est laxum esse quàm hiare: neque ἀφεστάναι expressit. Et idem omisit totum illud: ὅτι ὑπ' ὅν φωλεῦσιν αἱ ἄγριαι ἄρκτοι, φανερόν. Quæ verba & candorem afferunt orationi & necessaria sunt. De vrsis enim solis hoc dicit ἀμφισβητεῖσθαι: sicut paulò infrà repetit. Περὶ τῆς ἄρκτου ἀμφισβητεῖται ὡς εἴρηται.

Ἐν αἷς οὐδὲν κινεῖται. Theodorus: *se nihilo mouetur:* meliùs, *nihil:* neque enim Latinè sic loquere.

Ἐγείρεται. Theodorus: *& surgit:* pro ἀνίσταται: malè: præsertim cùm ipse addiderit de suo hæc: *ita sopitur:* non sunt enim apud Aristotelem.

Καὶ τὰ ἔντερα. Theodorus: *intestino*, in singulari: malè: omnia enim intestina idem patiuntur.

Τὸ ἔντερον ὀλίγον συμφύεσθαι. Theodorus: *intestinum ita conniuere, vt adductum prope cohæreat.* Lusit cùm dixit, *conniuere.* Συμμύειν: & mitigauit τὸ συμφύεσθαι, cùm dixit, *prope.*

CLXXXIII. ARISTOTELES.

Φωλεῖ δὲ καὶ ὁ ἐλειὸς ἐν αὐτοῖς τοῖς δένδρεσι, καὶ γίνεται τότε παχύτατος.

Latet etiam glis in ipsis arboribus: atque per id temporis euadit pinguissimus.

CAESAR.

COMPLET historiam quadrupedum gliris natura, quem Græci ἐλειὸν, Latini à crescendo. *Gliscere* enim est crescere: quoniam pinguedo sit γλισχρόν: vocabulum saginatorum. Et pinguia nitida. Vt Horatius: *me pinguem ac nitidum benè curata cute.* Galli *gliron:* Vascones *rat grieulle*, vocant.

Αὐτοῖς τοῖς δένδρεσι: non est ab re: αὐτοῖς. Nam quæ latebant, mutabant aliquid locorum. Ij non mutant. In arboribus enim degunt: *vbi senium*, vt inquit Plinius *hyberna quiete finiunt: nam æstate iuuenescunt.* Qui & mustelis eandem attribuit quietem: & soricibus nonnullis: quos etiam condi, ait ex sententia Nigidij.

Παχύτατος: vt idem nunc sit quod πιότατος: vt Latini *crescere*, rectè dixerint, *pinguescere.* Ita crassum hominem, pinguem. Est enim idem πάχος τὸ κρέας.

CLXXXIV. ARISTOTELES.

Καὶ ὁ μῦς ὁ πόντιος ὁ λευκός.

Et mus ponticus candidus.

CAESAR.

SVPRA diximus eum eſſe qui *armelinus* ab Italis: *herminius* à Gallis dicitur. Nam aliud genus quo vtuntur ſacerdotes ordinarij in templis, non eſt totum candidum: ſed ventre tantùm: dorſo fuſco. Veneti vocant *varium*. Galli, *menuuer*: cùm ſolum dorſum eſt à ventre abſciſſum, *gris* dicitur. De his & ſuprà, & ad Cardanum à nobis multa dicta ſunt. Theodorus malè omiſit vocem, λευκός: cùm Plinius in Octauo dicat: *conduntur hyeme, & Pontici mures, hi dumtaxat albi.*

CAPVT VIGESIMVM-TERTIVM,

De ſpolijs quæ exuunt animalia quæ latent, quótque, & quo tempore.

CLXXXV. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ φωλευόντων ἔνιοι τὸ καλούμενον γῆρας ἐκδύουσιν. ἔστι δὲ τοῦτο ἔσχατον δέρμα, καὶ τὸ περὶ τὰς γενέσεις κέλυφος.

QVæ latent, nonnulla exuunt id quod appellant ſenectam. *Suprema hæc cutis eſt: & folliculus tempore generationis.*

CAESAR.

POSTQVAM modos & genera latentium explicauit: nunc affectum quendam exequitur eorum. Nam quædam exuunt cutem quandam, quam Græci γῆρας vocant, Latini *ſenectam*: & malè *vernationem*. Neque enim vere tantùm exuũt: ſed etiam Autumno, vt hîc videbimus: quanquam Græci ἔαρ etiam dicunt & λεβηρίδα vnde natum prouerbium. Perſequitur hîc Philoſophus genera, & tempora, & affectum cutis, cùm dicit: γίνεται δὲ ἐκδυομένου τοῦ σκύτους ἐκτός. Diuidit igitur ſpecies ipſius cutis. Nam quędam eſt animalis iam educati quam exuunt: alia eſt animaliũ quorundam cùm generantur. Itaque illam appellauit δέρμα: hanc appellauit κέλυφος περὶ τὰς γενέσεις: quemadmodum infrà: πάντα δὲ μετὰ τὴν γένεσιν ἐκδύεται.

Ἔνιοι: quia non omnes: ſed φολιδωτὰ tantùm: neque omnia: non enim teſtudo.

Γῆρας καλούμενον: à vulgo ſcilicet: non à Philoſopho: quia τὸ κέλυφος non eſt γῆρας. Eſt enim γῆρας affectus ætatis viuentis: at τὸ κέλυφος nondum nati.

Ἐκδύουσι: indifferenter & ἐκδύονται: alterum enim alterius ſobolis eſt.

Ἔσχατον δέρμα: rectiſſimè. Nam duplex eſt δέρμα: ſuperius ἐπιδερμίδα Galenus vocat: ſcitè. Δέρμα. παρὰ τὸ δέρειν: exuunt enim.

Καὶ τὸ περὶ τὰς γενέσεις: ſcilicet ἐντόμων. Eſt enim quaſi loci matricis. Τὸ περὶ, ſignificat tempus: at infrà dicit μετὰ τὴν γένεσιν. Non rectè autem Theodorus continuauit hæc cum ſuperioribus: ſunt enim diſtincta. Nam qui diuiſit hiſtoriam quadrupedum ab auibus, ob latibula certo Capite diſtincto: multo rectiùs faciat, ſi diſtinguat ſenectæ hiſtoriam à quadrupedum latibulis. In qua hiſtoria ſenectæ, etiam inſecta continentur: etiam & piſces.

Κέλυφος. Theodorus: *primi ortus operculum* At *operculum* Latinè non ambit, ſed imponitur: neque aliter vſurpatum reperies. Apud Catonem *operculum* doliorum eſt: maluimus nos *folliculum*, quàm *putamen* interpretari. Eſt enim putamen nucis cùm iam fracta eſt ſi purè loquamur. Addidit quoque Theodorus, *primi:* quaſi verò bis naſcantur. Sed non dicuntur oriri, niſi cùm exeunt: & vt iam notauimus, infrà dicit μετὰ τὴν γένεσιν.

CLXXXVI.

CLXXXVI. ARISTOTELES.

Τῶν μὲν οὖν πεζῶν καὶ ζωοτόκων περὶ τῆς ἄρκτου ἀμφισβητεῖται ἡ αἰτία τῆς φωλείας, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον.

Igitur in quadrupedum genere quod animal parit, de vrso quare lateat dubitatur, quemadmodum dictum est.

CAESAR.

NVlla necessitate vtitur hac ἐπαναφορᾷ. Nam neque γῆρας vrsus exuit. Et iam dixit.

CLXXXVII. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ φολιδωτὰ, φωλεῖ μὲν σχεδὸν τὰ πλεῖστα.

Quæ verò cute scabra prædita sunt: eorum pars penè maxima latet.

CÆSAR.

PERSEQVVTVRVS genera latentium, incipit à φολιδωτοῖς. Iam monuimus τὸ σχεδὸν malè applicari superlatiuis: sed σχεδὸν ἅπαντα meliùs, aut ἐπὶ τὰ πλεῖστα. Dixit autem τὰ πλεῖστα quoniam non omnia. Mihi tamen videntur omnia: lacertus, crocodilus, testudo, serpens.

Theodorus malè transtulit: *maxima ferè sui parte secessus suo tempore latent.* Quid enim est suo tempore? & sui parte secessus?

CLXXXVIII. ARISTOTELES.

Ἐκδύνει δὲ τὸ γῆρας, ὅσων τὸ δέρμα μαλακὸν καὶ μὴ ὀστρακῶδες, ὥσπερ τῆς χελώνης. (καὶ γὰρ ἡ χελώνη, τῶν φολιδωτῶν ἐστὶ, καὶ ἡ ἐμύς) οἷον ἀσκαλαβώτης τε καὶ σαῦρος· καὶ μάλιστα πάντων οἱ ὄφεις. ἐκδύνουσι γὰρ καὶ τοῦ ἔαρος ὅταν ἐξίωσι, καὶ τοῦ μετοπώρου πάλιν.

Exuunt autem senectutem ea, quorum cutis mollis, non testacea, qualis testudini. Est enim tùm testudo, tùm lutaria è genere scabrorum. Itaque & stellio, & lacertus, & potissimum omnium serpens. Exuunt enim tùm vere cùm exeunt: tum Autumno iterum.

CÆSAR.

COMMVNEM φολιδωτοῖς posuit historiam φωλεῖν. Nunc distinguit τὸ ἐκδύειν.. Et apponit tacitè rationem. Nam τὰ ὀστρακόδερμα non queunt, vt testudo, quæ est φολιδωτὴ, si cutem inspicias. Sed cortice prohibetur ἐκδύειν.

Ἔστι γὰρ ἡ χελώνη τῶν φολιδωτῶν: ne quis excluderet, quoniam ὀστρακόδερμος est: sed vtrunque obtinet: sicut τὰ πτερωτὰ ἐν κολεῷ..

Καὶ μάλιστα πάντων οἱ ὄφεις. Μάλιστα: quia bis, vere & Autumno. Itaque dixit γὰρ: quare non rectè Theodorus reduxit τὸ, μάλιστα, ad τὸ μαλακὸν τοῦ δέρματος. Nam sic est. Ἐκδύνει τὸ γῆρας, ὅσων δέρμα μαλακόν. Quare cùm addit. Οἷον ἀσκαλαβώτης: refertur ad ἐκδύνει, non autem ad ὅσων: diceret enim ἀσκαλαβώτου.

Stellionem alibi diximus à Vasconibus, *blandam*, appellari, quasi, *blattam:* putántque ab eo granaria depopulari.

Πάλιν: non est superfluum. Nam bis exuere intelligit: possunt enim vere exuere & Autumno: semel alia aliàs. Itaque malè omisit Theodorus. Et infrà dicit de astacis. Ὅτε μὲν τοῦ ἔαρος ὅτε δὲ τοῦ μετοπώρου.

CLXXXIX. ARISTOTELES.

Ἐκδύνουσι δὲ καὶ οἱ ἔχεις τὸ γῆρας, καὶ τοῦ ἔαρος καὶ τοῦ μετοπώρου, καὶ οὐχ ὥσπερ τινές φασι τοῦτο τὸ γένος τῶν ὄφεων οὐκ ἐκδύνειν μόνον.

Vipera quoque exuunt senectam, & vere, & Autumno. At non vt putârunt aliqui: vnum genus hoc è serpentibus non exuere.

CAESAR.

APponit hiſtoriæ ſuperiori ſpeciem controuerſam. Negabant enim quidam exui ſenectam à viperis. Theodorus omiſit ea omnia. Καὶ οὐχ ὥσπερ τινές φασι τοῦτο τὸ γῆρας τῶν ὄφεων μὴ ἐκδύεσθαι μόνον.

CXC. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ ἄρχωνται ἐκδύεσθαι οἱ ὄφεις, ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφίστασθαι πρῶτόν φασιν, ὥστε δοκεῖν γίνεσθαι τυφλοὺς τοῖς μὴ αἰσθανομένοις τὸ πάθος. μετὰ δὲ τοῦτο, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, καὶ λευκὴ φαίνεται πάντων. ἐν νυκτὶ δὲ καὶ ἡμέρᾳ πᾶν ἀποδύεται σχεδὸν τὸ γῆρας, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἀρξάμενον μέχρι τῆς κέρκου. γίνεται δὲ ἐκδυομένου τὸ ἐντὸς ἐκτός. ἐκδύεται γὰρ ὥσπερ τὰ ἔμβρυα ἐκ τῶν χορίων.

Cum incipiunt exuere ſerpentes, aiunt ab oculis primùm abſcedere. Ita vt affectionis eius imperitis cæci videantur. Deinde à capite, quod tum omnibus album videatur. Intra noctem ac diē tota ſenectus penè exuitur: initio facto à capite ad caudam vſque. Fit autem quod intus erat, foris. Egrediuntur enim ſicut fœtus ab vtero inuolucro.

CAESAR.

MINVTIVS explicat hiſtoriam:antequam exuant, abſiſtere ait cutem ab oculis primùm. Quare etiam nunc vulgus ait cæcos egredi ſerpentes. Sed mirum ſi ab oculis abſiſtat membrana quî teguntur palpebris: à palpebris igitur potiùs.

Ἡ λευκὴ φαίνεται: ſcilicet κεφαλὴ: quoniam membrana abſcedit. Eſt igitur indicium, candor.

Ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ. Quoniam non exeunt manè: ſed tepore diei inclinatioris. Igitur noctē præpoſuit. Vſus eſt ἀποδύεται de cute. Ἀπὸ τῶν ὄφεων. Et ἐκδύεται de animali: quoniam egreditur ex ea.

Ἀφίστασθαι. Thucidides, *detrahi*: malè intellexit. Neque enim etiamdum detrahitur. Sed abſcedit tantùm.

Πάθος: Theodorus, *rem*, eſt interpretatus paulò laxiùs: eſt enim affectio hæc.

Τυφλοὺς εἶναι. Theodorus, *obcæcari*: malè. Sed, *cæci*: fortaſſe reliquit ſcriptum, *occæcati*. Neque enim tunc fieri cæci videntur: ſed iam eſſe.

Ἀπὸ τῆς κεφαλῆς. Theodorus: *tum caput exuitur*. Imò nondum exuitur: ſed abſcedit cutis. Itaque candido capite videntur, proptereà quòd abſiſtit. Quare bifariàm diuiſit hiſtoriam Philoſophus. In priore parte abſceſſum cutis à corpore antequam exuatur. In altera exuuias ipſius ponit. At Theodorus confundit. Quare coactus eſt pro λευκὴν facere *glabrum*. Omitto quod malè poſuit, *glabrum*: eſt enim *glabrum* carens pilis: at pili nō ſunt ſerpentibus. Aliud eſt *deglubere*, aliud *deglabrare*. Quanquam eadem origo. Idem addidit multa verba præterea.

Καὶ γίνεται τὸ ἐντὸς ἐκτός. Theodorus: *& cute altera intus ſubnaſcente ipſa renouatur*: peſſimè intellexit. Nanque iam nata ſubtus cutis eſt. Itaque ſubtus dixiſſet non intus. Et Plinius ſicut nos tranſtulit: *vt extra fiat membrana quod fuerat intus*. Sic ipſe Ariſtoteles etiam alibi. Καὶ γίνεται τὸ ἐντὸς ἐκτός. At Theodorus quam comparationem facit, cùm dicit? *Vt enim fœtus inuolucro ſecundarum quo contentus prodierit exuitur, ſic iſta ſenectute detracta renouantur*. Omitto quod addidit hæc poſtrema. Sed comparatio eſt, quia etiam ſecundæ inuertuntur. In Septimo ſuprà. Καὶ τοῦ ὑμένος τὰ ἔσω ἐκτὸς ἔχοντος. Sic hîc quoque eam aptauit comparationem. Nos ſimpliciſſimè poſſumus dicere: *interuertitur cutis cùm exuitur*.

CXCI. ARISTOTELES.

Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῶν ἐντόμων ἐκδύεται τὸ γῆρας, ὅσα ἐκδύει. οἷον σίλφη, καὶ ἀσπὶς, καὶ τὰ κολεόπτερα, οἷον κάνθαρος.

Eodem modo ex inſectorum genere exuunt ſenectutem, quæ exuere conſueuere. Vt ſilpha, & aſpis: & quibus alæ in vaginis ſunt, qualis eſt ſcarabeus.

CAESAR.

C AE S A R.

ALIA pars Capitis de insectis. Nominat silpham, nobis ignotum genus simul & Plinio: item aspidem: quem ausus est interpretari Theodorus *culicem*. Lucianus in *somnio* σίλφης, meminit inter culices. Τῆς σίλφης καὶ τῆς ἐμπίδος οὐδὲν ἄμεινον βιοῦντος. Fortè Theodorus legit ἐμπὶς, non ἀσπίς. Nam verè ἀσπὶς serpens est, & scutulum, & ἀσπίδιον, scutula in curru apud Pollucem. Sicut ἀσπιδοειδὴς, scutula pro fonte apud Demosthenem contra *Phormionem*.

CXCII. ARISTOTELES.

Πάντα δὲ μετὰ τὴν γένεσιν ἐκδύεται. ὥσπερ γὰρ τοῖς ζωοτοκουμένοις καὶ τοῖς σκωληκοτοκουμένοις περιρρήγνυται τὸ κέλυφος, ὁμοίως καὶ μελίτταις καὶ ἀκρίσιν. οἱ δὲ τέττιγες, ὅταν ἐξέλθωσι, καθιζάνουσιν ἐπί τε τὰς ἐλαίας καὶ καλάμους· περιρραγέντος δὲ τοῦ κελύφους, ἐξέρχονται, ἐγκαταλιπόντες ὑγρότητα μικράν· καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἀναπέτονται καὶ ᾄδουσι.

Sed omnia postquam genita sunt, exuunt. Nam sicuti animali cùm editur: sic etiam vermiculo cùm paritur, obrumpitur folliculus. Aequè sanè & apibus & locustis. Ac cicada quidem cùm egressa sunt, considunt super oleis & arundinibus. Circumrupto autem folliculo, exeunt, pauxillo humore relicto intus. Neque multo post tempore, & volant & canunt.

C Æ S A R.

DIXERAT insecta ἐκδύνειν τὸ γῆρας, ὅσα ἐκδύνουσι: sicut cætera quæ ἐκδύνουσι. Non igitur omnia. At nunc omnia ἐκδύνειν, non τὸ γῆρας, sed τὸ κέλυφος. Cuius analogiam ponit ad secundas. Itaque dicit, ὥσπερ ζωοτοκούμενα: sic σκωληκοτοκούμενα. Hæc cùm comparauit, comparat species ipsas inter se: cùm dicit ὁμοίως καὶ μελίτταις καὶ ἀκρίσι. Ponit deinde historiam cicadarum inuersam. Nam dicit primùm καθιζάνουσι: deinde ἐξέρχονται: & notabis proportiones similes in diuersis. Nam τὸ γῆρας, non est cutis generationis, & tamen inuertitur. Sicut secundæ quæ sunt cutis generationis. At contrà κέλυφος generationis est: neque inuertitur, sed hiat.

Μικρὰν, pro ὀλίγαν posuit Philosophus. Theodorus, *paruum humoris*. Puto *parum* eum scripsisse.

CXCIII. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ θαλαττίων, οἱ κάραβοι καὶ ἀστακοὶ ἐκδύονται ὁτὲ μὲν, τοῦ ἔαρος· ὁτὲ δὲ, τοῦ μετοπώρου μετὰ τοὺς τόκους. ἤδη δὲ εἰλημμένοι εἰσί τινες τῶν καράβων, τὰ μὲν περὶ τὸν θώρακα, μαλακὰ ἔχοντες, διὰ τὸ περιερρωγέναι τὸ ὄστρακον· τὰ δὲ κάτω, σκληρὰ, διὰ τὸ μήπω περιερρωγέναι. τὴν γὰρ ἔκδυσιν ποιοῦνται οὐχ ὁμοίως τοῖς ὄφεσι.

Ex maritimis autem locustæ & gammari exuunt: aliquandò vere: aliàs Autumno postquã pepererе. Iam verò quædam è locustis capta sunt, quæ molles partes circa pectus haberent: propterea quòd obrupta crusta fuisset ibi. At inferiores duras iccirco, quia nondum ibi circumrupta esset. Neque enim eodem quo serpentes modo, exuunt.

C AE S A R.

NVNC tertia pars Capitis de maritimis, quæ differunt à superioribus sic. A serpentibus, quia neque bis, neque certò exuunt, sed alternis temporibus, vernis aut Autumni. Deinde quia non simul exuunt.

Τῶν δὲ θαλαττίων: mutila historia est. Nam etiam fluuiatiles gammari exuunt.

Περὶ τὸν θώρακα. Theodorus, *superiorem partem*: minùs benè: intelligit enim Philosophus, τὰ κάτω, caudam versus: vt suprà docuit: addidit Theodorus, *detracta*.

CXCIV. ARISTOTELES.

Φωλοῦσι δὲ αἱ ἀκρίδες περὶ πέντε μῆνας.

Latent locustæ quinque circiter menses.

CÆSAR.

QVARTA pars Capitis, quæ quanuis extra propositum posita videatur: tamen cùm in principio proposuerit se dicturum de animalibus latentibus, quæ exuunt senectutem: cùm de locustis verba faceret, dicerétque eas exuere, simul & alium affectum coniunxit, eas scilicet latere.

CXCV. ARISTOTELES.

Ἐκδύονται δὲ καὶ οἱ καρκίνοι τὸ γῆρας· οἱ μὲν μαλακόστρακοι, ὁμολογουμένως· φασὶ δὲ καὶ τοὺς ὀστρακοδέρμους, οἷον τὰς μαίας. ὅταν δ᾽ ἐκδύωσι, γίνονται μαλακὰ πάμπαν τὰ ὄστρακα.

Exuunt cancri quoque senectutem. Ac sanè de ijs qui molliore teguntur crusta nulla est controuersia. Aiunt etiam qui duriore: vt maias. Et cùm exuunt, fiunt crustæ molles omnino.

CAESAR.

CONTINVAT tertiam partem in cancris. *Mollucas* Veneti vocant cùm exuere, eibis gratissimas è sartagine. Ponit genera cancrorum duo: μαλακόστρακα, & ὀστρακόδερμα: sanè negligentiùs. Nanque aliud genus suprà fecit, τῶν ὀστρακοδέρμων: à quo cancrorum genus excludit vniuersum. Sed σκληρόστρακοι potiùs diceret. Nam quanquam aduersatur generi μαλακοστράκῳ, tamen τὸ σκληρὸν, est ratione τοῦ μαλακοῦ: & τὸ μαλακὸν, ratione τῶν ὀστρακοδέρμων.

Μαίας, vocat quas Veneti *grancolas* dicunt cute leui.

Ὅταν ἐκδύωσι γίνονται μαλακὰ πάμπαν τὰ ὄστρακα: vt intelligas γίνονται *nascuntur*, & πάμπαν vult dicere, omnem molliciem: non simpliciter: sed quanta possit esse in ostraco. Est enim πάμπαν concludere. Sic infrà ἀπόλλυνται πάμπαν: nullus cephalus superstes est.

CXCVI. ARISTOTELES.

Καὶ δή γε καρκίνοι βαδίζειν οὐ σφόδρα δύνανται.

Ac cancri quidem haud valde ingredi queunt.

CAESAR.

AFfectus consequens exutionem, & mollitudinem, vt rectè definiamus durum, quod flecti non possit, quàm quod non scindi. Et intelligamus proportionem crustæ in his esse, proportionem ossium in aliis.

Theodorus addidit: *præ teneritate*. Idem, οὐ σφόδρα, *non satis*: nos, *valde*: validi enim non sunt.

CXCVII. ARISTOTELES.

Ἐκδύεται δὲ τὰ τοιαῦτα οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις.

Exuunt hæc, non semel, sed sæpe.

CAESAR.

VLtima Capitis pars communis: ne quis putaret semel exuere: quoniam senectus appellatur, & senescimus semel. Et addidit πολλάκις: ne quis putaret, bis tantùm.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM-QVARTVM,

Quibus locis temporibúsve animalia meliùs peiúsve habeant: ac de auibus primùm.

CXCVIII. ARISTOTELES.

Ὅσα μὲν οὖν φωλεῖ, καὶ πότε, καὶ πῶς, ἔτι δὲ ποῖα καὶ πότε ἐκδύει τὸ γῆρας, εἴρηται.

QVæ igitur lateant, & quando, & quomodo: quæq́; exuant senectutem, iam dictum est.

CÆSAR.

ABSOLVTA historia latibulorum, vult transire ad affectiones valetudinis. Itaque sic colligit. Ὅσα, genera scilicet: πότε, tempora: πῶς, modum, & affectum senectutis. Et est ratio vt Caput hoc consequatur superiora. Nanque si non benè habent semper æquè: ergo non semper vbique: ergo mutant regiones. Supra verò scripsit de affectibus ad vitam scilicet de alimentis: nunc de affectibus ad mortem, de morbis. Morbi enim sunt circuli à centro: circunferentia est mors: centrum vita: latitudo quædam certa sanitas. Itaque morbus est mors: μόρος.

CXCIX. ARISTOTELES.

Εὐημερῶσι δὲ τὰ ζῷα κατὰ τὰς ὥρας οὐ τὰς αὐτὰς, οὐδ᾽ ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς ὁμοίως ἁπάσαις.

AT verò haud æquè benè habent animalia ijsdem vel temporibus, vel excessibus quibuscunque.

CAESAR.

EXORDITVR historiam quæ pertineat ad affectiones valetudinis. Ac sanè fecit vniuersalem cùm dixit τά. Idem enim est quod ἅπαντα. Quare vt posset applicare omnem rationem, diuisit in tempora, & temporum excessus. Et addidit, ἁπάσαις: negauitque æqualitatem benè habendi: cùm dixit: οὐχ ὁμοίως. Est verò oratio iucunda ac breuis. Εὐημερῶσι, affirmatiua est: apponit quid sit: κατὰ τὰς ὥρας: deinde moderatur affirmationem per negationem: οὐ κατὰ τὰς αὐτάς: aduersatiua subintelligitur: ἀλλ᾽ οὐ κατὰ τὰς αὐτὰς: & subaudi, alia aliis temporibus. Deinde dicit, non æquè in temporum excessibus. Quoniam aliæ gaudent gelu, aliæ æstu. Itaque & comparat diuersa tempora eidem generi: & diuersis generibus eundem excessum. Tangit quoque temperatum tempus: cùm dixit, ὥρας: & intemperatum cùm dixit: ὑπερβολῶν. Illud quoque maximè est obseruandum contra istos pertinaces, qui putant frigus non nisi per priuationem capi: calorem autem per positionem. Nam ὑπερβολὴ est tàm frigoris quàm caloris. At ὑπερβολὴν dicit positionem, non priuationem. Argutantur illi: cùm aër sit calidus, absentia solis frigescit, ac fit hyems. Nesciunt humore ac vento hoc fieri per accidens.

Εὐημερῶσι. Theodorus: *prosperè viuunt*: vt & alibi: & ὑπερβολὴν *exuperantiam*. Sicut & in prima sectione *Problematum*. Sic Latinè partem hanc interpretere. *Vtuntur animalia alijs alia temporibus ad vtranque valetudinem commodioribus.*

CC. ARISTOTELES.

Ἔτι δ' ὑγίειαι καὶ νόσοι κατὰ τὰς ὥρας τοῖς ἑτερογενέσιν ἕτεραι, καὶ τὸ σύνολον οὐχ αἱ αὐταὶ πᾶσι.

Secundæ quoque atque aduerſæ valetudines alijs alia eueniunt generibus, pro temporum ratione: ac denique non eadem omnibus.

CAESAR.

DIXIT διωρισμῶν. Nunc declarat contrarias differentias: ὑγίειαι καὶ νόσοι, & attribuit alias aliis à tempore. Notabis alluſionem τοῖς ἑτερογενέσιν ἕτεραι. Cauſſa enim ſubeſt: vt aliud genus, alia ſit ſubſtantia: ergo aliud accidens τῆς νόσου.

Καὶ τὸ σύνολον: *denique in totum*: vt totam naturam amplectamur. Nota quoque πᾶσι, non ſumitur collectiuè ſimul, ſed partitiuè: alioqui falſum eſt. Nã omnia ſimul animalia eoſdem patiũtur morbos: ſed ſuũ quodque tamen. Dixit ἔτι: mallem dixiſſet, γάρ. Eſt enim expoſitio: non autem noua ſententia.

Theodorus luſit operam cùm diſtinxit valetudinem à morbo: eſt enim genus, *valere*: ad benè & ad malè.

CCI. ARISTOTELES.

Τοῖς μὲν οὖν ὄρνισιν οἱ αὐχμοὶ συμφέρουσι καὶ πρὸς τοὺς τόκους, καὶ οὐχ ἥκιστα ταῖς φάτταις.

Auibus ſqualores conferunt: etiam ad partus: non minimum verò palumbis.

CÆSAR.

HÆC eſt ſecunda Capitis pars exequentis propoſita particulatim. Incepit autem ab auibus, quoniam, vt dixi, cohæret hiſtoria hæc ſuperiori. Si enim haud æquè vbique benè habent, mutare locum debent. Aues autem facillimè mutant. Habet autem adhuc quiddam vniuerſalis. Comparat enim aues cum piſcibus: ſed tandem ſeorſum de auibus.

Καὶ πρὸς τοὺς τόκους, id eſt, vt optimè Theodorus: *tum ad cæteram ſanitatem, tum etiam ad partum*. Et eſt ratio. Nam tutiùs & deponunt oua, & fouent, & excludunt. Imbres enim interficiunt oua & pullos: præcipuè in terra incubantium.

Οὐχ ἥκιστα: non peſſimè Theodorus, *præcipuè*. Sed, *præcipuè*, ponit exceſſum affirmatiuum: at ἥκιστα eſt exceſſus negatiuus: quem qui negat, non continuò alterum ponit. Neque enim ὐκ ὑδῶς dicit πᾶν. Sed ita Græci conſueuere.

CCII. ARISTOTELES.

Τοῖς δ' ἰχθύσιν, ἔξω τινῶν ὀλίγων, αἱ ἐπομβρίαι.

Piſces autem, præter paucos, iuuantur imbribus.

CAESAR.

SVbeſt natura: aquei enim ſunt, & πότιμον ſequuntur. Cœleſtis aqua coctior & ſuauior. Dixit præter paucos: quoniam mugiles peiùs habent tunc. Quanquam infrà potiùs à frigore affici quàm ab imbribus dicit. Sed alia ſunt genera quæ calore potiùs gaudent.

CCIII. ARISTOTELES.

Ἀσύμφορα δὲ τοὐναντίον ἑκατέροις, τοῖς μὲν ὄρνισι, τὰ ἐπόμβρια ἔτη. οὐδὲ γὰρ ὅλως συμφέρει τὸ πολὺ πίνειν.

INcommoda vtriſque contraria ſunt: pluuia tempeſtates auibus. Omnino nanque multus potus eis non eſt conducibilis.

CAESAR.

CAESAR.

POTERANT iuuari aues squallore, pisces pluuia: neque tamen lædi contrariis. Iccirco hæc apposuit: & vtrunque genus complexus primo. Mox alteram tantùm historiæ partem adiunxit: addiditque rationem. Potu multo nullam ferè auem iuuari. Hæc est ratio quare siccis gaudeant. Rationem huius rationis & alibi, & hîc posuit σομφὸν πνεύμονα. Tacuit autem rationem piscium: quoniam suo mox loco eorum naturam per genera prosequetur: & apponet rationem, τὴν ξηρὰν, & alia. Et nota metallagen numeri: ἀσύμφορα δὲ τἀναντία τἀναντία

Ἀσύμφορα: tractum ab agricolis & ciuibus, ἀσύμβολα: vnde & nos *conferre* & *conducere*, tractum à muneribus publicis. Et posteà dixit συμφέρει, vtitur enim iisdem verbis ad syllogismum.

Τὸ πολύ. Nam τὸ πίνειν, simpliciter falsum esset: quia dixerat ὅλως, toti generi: ἐκ γένους. Quasi paraphrastes Theodotus sic exposuit: *auibus pluuij anni piscibus sicci.*

CCIV. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν γαμψώνυχα, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ἄποτα πάμπαν ἐστίν· ἀλλ' Ἡρόδοτος ἠγνόει τοῦτο. πεποίηκε γὰρ τὸν τῆς μαντείας προεστῶτα αἰετὸν ἐν τῇ διηγήσει τῇ περὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Νίνου, πίνοντα. τὰ δ' ἄλλα, πίνει μὲν, οὐ πολύποτα δέ ἐστιν, ὁμοίως δ' οὐδ' ἄλλων οὐδὲν τῶν πνεύμονα ἐχόντων σομφὸν καὶ ᾠοτόκον.

Penè igitur omnia in genere vncunguium, sicuti suprà dictum est, potu omnino abstinent. Cæterùm id Herodoto clàm fuit. Vbi enim narrat Nini obsidionem, aquilam augurij præsidem bibentem facit. Alia verò bibunt quidem sed non multùm: quemadmodum ne cæterorum quidem vllum quòd pulmone raro præditum sit, atque oua pariat.

CÆSAR.

CVM dixit τὸ πολὺ πίνειν, declarat ampliùs. Hoc enim ita excludi à toto genere, vt etiam per gradus τὸ πίνειν, ipsum à certis speciebus excludatur. Simul intexit historiam Herodoti quam exsibilat.

Καθάπερ εἴρηται. Suprà Capite octauo huius libri: ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ne exactè dicamus. Nam & tinnunculus & miluus bibunt aliquando.

Ἄποτα πάμπαν, id est perpetua natura: non abstinentia.

Ἀλλ' Ἡρόδοτος. Alius dixisset τοῦτο δὲ ἠγνόει: aut, οὐ μὴν ἀλλά: est enim particula Attica ἀλλά: vt etiam integras orationes inde sint auspicati: familiaris Xenophonti. Latini dicunt, *at. At tibi pro scelere exclamat.* Est coniunctio ex nomine facta. Quod enim aliud est, non est idem.

Πεποίηκε γάρ: fecit scilicet sed fabulosè quasi ποιητής. Sic enim de Simonide & Homero loquitur Philosophus. Sed mirum, hac de re in libris *Historiarum* Herodoti nihil quicquam reperiri. Diligentiori gratias referam. Id tamen, etsi eum autorem mihi adeò fecerim familiarem vt vix è manibus deposuerim, omnino me latet.

Οὐδ' ἄλλων οὐδέν: vt serpentes & lacerti.

Οὐ πολύποτα. Theodorus: *non potioni indulgent*: non rectè. Multa sunt πολύποτα natura quæ non indulgent potioni. Indulgere enim præter naturam ad voluptatem est. Idem malè ἢ ᾠοτόκον, *aut ouum pariat*: coniungendum enim est, non disiungendum.

CCV. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ὀρνίθων ἐν ταῖς ἀρρωστίαις ἐπίδηλος ἡ πλήρωσις γίνεται. ταράττεται γὰρ, καὶ οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει κατάστασιν, ἥνπερ ὑγιαινόντων.

Auium morbos indicant pluuiæ: obturbantur enim. Neque pristinam sanitatis obtinent constitutionem.

CAESAR.

Signa ponit aduersæ valetudinis à pluuiis. Neque ponit caussam. Nam cùm algent; horrent: cùm æstuant, demittunt alas: plumæ deuexæ sunt. Soluitur enim vis, & laxatur cutis: hilaribus enim surrectæ sunt.

Ἠ πτέρωσις. Plus eſt quàm ſi dicas,plumæ.Eſt enim quaſi actio illa conſiſtendi in plumis.

Ἐπίδηλος: quoniam ſuperuenit τὸ ἔπι. Iraque dixir, γίνεται: quoniam priùs non erat.

Ταράττεται, verbum milirare ſolutis ordinibus. Itaque dixit κελάζουσι,quaſi amirrant ſtationes. Theodorus, *poſituram*: rectè.

Ἤπερ ὑγιαινόντων: reſpondet illis verbis: ἐν ταῖς ἀρρωστίαις.

CAPVT VIGESIMVM-QVINTVM,

Piſcium habitus pro ratione temporum,ac locorum.

CCVI. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἰχθύων τὸ πλεῖστον γένος εὐθηνεῖ μᾶλλον, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, ἐν τοῖς ἐπομβρίοις ἔτεσιν. οὐ γὰρ μόνον τότε τροφὴν ἔχουσιν, ἀλλὰ καὶ ὅλως τὸ ὄμβριον συμφέρει, καθάπερ καὶ τοῖς ἐκ τῆς γῆς φυομένοις. καὶ γὰρ τὰ λάχανα, καίπερ ἀρδευόμενα, ὅμως ἐπιδίδωσιν ὑόμενα πλεῖον. τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ κάλαμοι πάσχουσιν οἱ πεφυκότες ἐν ταῖς λίμναις. οὐδὲν γάρ, ὡς εἰπεῖν, αὐξάνονται, μὴ γινομένων ὑδάτων.

Annus pluuiis,ſicuti antea dictum eſt, piſces benè ſe habent.Neque enim ſolùm habent alimentum, ſed etiam conducibiles ſunt eis imbres. Quemadmodum iis quæ è terra proueniunt. Olera nanque tametſi irrigantur, tamen compluta plus proficiunt. Idem quoque euenit paluſtribus arundinibus. Neque enim admodum creſcunt niſi pluuiarum acceſſione.

CÆSAR.

PISCIVM naturam lætiorem imbribus repetit: atque facit poſita cauſſa proſperioris fortunæ,comparationem cum plantis. Gaudere igitur pluuiis manifeſtum eſt.Cauſſæ autem multæ ſunt. Prima quia alga multa & læta ſubnaſcitur:iccireo dixit τροφὴν. Sed & aliam addidit,ſimilem ſimul, atque diſſimilem: eandem, ac non eandem. Nam, inquit, proficiunt imbre, ſicut & olera. Non nunc incipit gradus naturæ ſtatuere, atque animalia cum plantis comparare. Humore igitur terreno olera ſatis habebant ali: at pluuiis plus creſcunt. Sic mari,aut flumine piſces: at imbribus meliùs. Verùm diſſimilis cauſſa eſt. Nam eadem eſt in plantis: aqua enim aluntur: vberiore igitur vberiùs. At piſces aqua non ita aluntur. Itaque diſſimilior cauſſa. Nam aqua marina peiùs aluntur, dulci, meliùs: pluuia maximè. Eſt tamen dubitatio: nam fluuiali pinguiora iumenta: pluuia, minùs. Et Toloſani etiam ſi pluit; tamen putealis aquæ irrigatione proficere olera ſentiunt.

Τὸ πλεῖστον: quoniam aliquot genera infra minus.

Οὐ γὰρ μόνον: non ſolùm ob cibum, ſed etiam ob refrigerationem. Quoniam ſpiritúoſior eſt pluuia,ac plus obtinet aëris. Trahunt enim eam piſces,vt nos aërem,qui leuiſſimus,optimus.

Καθάπερ. Sed confert oleribus pluuia ob largiorem τροφὴν: videtur velle etiam alio modo conferre.

Ὑόμενα: quoniam cœlo ſuo terra affinis.Itaque plus iuuatur. Sed tamen alia ratio eſt.Nanque etiam aqua quæ inde hauritur affinis item eſt & cognata. Subtilior tamen cœleſtis & leuior.

Καὶ οἱ κάλαμοι: hoc plus eſt: non creſcere in aqua cuius indigenæ ſunt. Cauſſa eſt:quia quantum ſatis eſt habent:quo plus egent, aliunde petendum.

Ὡς εἰπεῖν: animaduerſione dignum: incrementum capiunt nullum.

Αὐξάνονται. Theodorus, *accreſcunt*. Nos admonuimus, *accreſcere*, eſſe partis,non totius. Sed infeliciter γινομένων, *incidant*. Saltem dixiſſet, *interueniant*. Grammaticè dixit, non Latinè.

CCVII.

CCVII. ARISTOTELES.

Σημεῖον δὲ καὶ τὸ τοὺς πλείστους τῶν ἰχθύων εἰς τὸν Πόντον ἐκτοπίζειν θερεύοντας. διὰ γὰρ τὸ πλῆθος τῶν ποταμῶν, γλυκύτερον τὸ ὕδωρ, καὶ τροφὴν οἱ ποταμοὶ καταφέρουσι πολλήν.

Ex eo quoque patet, quod pisces in Pontum transmittunt æstiuaturi: vbi propter fluuiorum frequentiam dulcior aqua sit. Quorum etiam beneficio multum esca subuehatur.

CAESAR.

ADDIT nunc argumentum asseuerando ab historia. Peti à piscibus Pontum propter aquæ dulcis copiam. Tum apponit aliam commoditatem: commeatum scilicet eis à fluminibus illum irrumpentibus apportari.

Τοὺς πλείστους: quoniam etiam dixit τοῖς πλείστοις, conducibilem esse aquã dulcem.

Θερεύοντας: hoc nunc nihil facit ad argumenti vim. Sed ad historiam tantùm. Et suprà dixit: ingrediuntur Pontum καὶ θερίζουσι.

Γλυκύτερον. Et addit πολλὴν τροφήν. Itaque respondet duabus caussis suprascriptis: οὐ μόνον διὰ τὴν τροφὴν, ἀλλὰ καὶ ὅτι συμφέρει τὰ ἐπόμβρια.

CCVIII. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ καὶ εἰς τοὺς ποταμοὺς ἀναπλέουσι πολλοὶ τῶν ἰχθύων, καὶ εὐθηνοῦσιν ἐν τοῖς ποταμοῖς καὶ ἐν ταῖς λίμναις, οἷον ἀμία καὶ κεστρεύς.

Subeunt præterea amnes multi ex piscibus. Inque eis, atque in lacubus benè agitant: cuiusmodi amia est, & mugil.

CAESAR.

SIMILE est argumentum superiori. Ibi erat commutatio locorum similium genere, sed differentium gradu: hîc est differentium tota qualitate. E salso enim in dulcem subeunt. Sed & videtur hîc esse probatio probationis superioris, vt sit ἐπικατασκευή. Nam quòd Pontum ea de gratia petant non aliam ob caussam, hoc probat ex eo quòd fluuios subeunt. Dubitauit quispiam: quî sciunt pisces ibi aquas esse dulciores? propterea quòd sensim diluitur mare ad certas vsque regiones: è quibus eliciuntur ad vlteriora persequenda. Posuit autem hîc exempla duo tantùm: cùm tamen proposuerit multitudinem. Sed sanè reliquit Philosophis reliqua. Nam & anguillæ subeunt, & soleæ, & passeres, & alia innumera. Apponit itaque alia mox.

Εὐθηνοῦσι, verbum Philosopho frequens, vt suprà lib. VI. cap. XII. apotelesf. VI. Theodorus, *præstant*: absolutè.

CCIX. ARISTOTELES.

Γίνονται δὲ οἱ κωβιοὶ πίονες ἐν τοῖς ποταμοῖς· καὶ ὅλως τὰ εὐλίμναια τῶν χωρίων ἀρίστους ἔχει ἰχθῦς.

Gobij quoque in fluuiis euadunt pingues. Denique lacuum commoditate loca prædita præstantissimos habent pisces.

CÆSAR.

CONCLVDIT ab vniuersali, præstantium piscium ab aqua dulci. Ac sanè ita est. Nam in Garumna qui capiuntur pisces, certissimis argumentis præbent de se specimen bonitatis: tantò maius, quantò à mari longiùs subeunt. Sed erat mendum in codice nostro. Legebatur enim εὐλίμενα. At hoc significat, portu aptũ: παρὰ τὸ λιμένα. Nunc quoque locus est in agro Patauino eo nomine, vbi nauium statio olim esse consueuerat. Sed hoc nihil ad probationem: multi enim portus, nullis fluuiis constituuntur. Sed aut sinu, aut scopulorum obtectu: quales in Liguria multi, in Piceno, in Illyrico. Itaque doctissimus Theodorus aut Codicis emendatioris beneficio vsus, aut iudicio suo fretus rectissimè interpretatus est, per *lacum*. Quare εὐλίμναια, scribendum est. Non

enim est λιμὴν. Sed λίμνη. Ac sanè id verum esse deprehendet si quis eorum locorum naturam sit contemplatus coram. Nam è lacu Lemanno optimorum est prouentus piscium. Item è Lario. Benacum autem nostrum præter cæteros omnes, præstantissimos ferre, vel ignotum Plinio ciui suo: Carpionem, & truttam maximæ magnitudinis, & anguillas tum vastissimas, tum optimas: Sardas verò, quarum sapor cedat nulli. Etiam lacum scimus in Epiro, *Boianam* nominant, vbi sint pisces præstantissimi.

CCX. ARISTOTELES.

Αὐτῶν δὲ τῶν ὑδάτων αἱ θερειναὶ ὄμβροι συμφέρουσι μᾶλλον τοῖς πλείστοις ἰχθύσι, καὶ ὅταν τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος, καὶ τὸ φθινόπωρον γένηται ἔπομβρον, ὁ δὲ χειμὼν εὐδιεινός.

Æstiuæ autem pluuiæ maxima piscium parti sunt vtiliores. At præterea, cùm ver, æstásue, aut Autumnus pluuius, hyems autem tepida fuerit.

CAESAR.

HACTENVS de pluuia, & locis dulcibus in communi. Nunc de pluuiæ tempestatē. Hoc autem eò tendit: humorem tantùm dulcem à piscibus appeti. In pluuia autem duo esse: & dulce hoc, & frigus. Itaque frigido tempore, si imbres ingruunt, deteriores esse. Quæ te vere & æstate quæ sunt tempora tepida aut calida, pluuiæ sunt eis commodæ. Autumni etiam siccitas iis temperatur. Eorum enim natura talis. At hyemis natura frigida, non potest vti eo beneficio sine frigoris incommodo. Igitur in contrariū mutata habitum, pluuiam excipiet.

Εὐδιεινός: *tepidus*: tepore enim hyemis pluuiæ temperātur: at Theodorus, *serenum*, transtulit malè. Nanque ventis gelidissimis, hyemis serenitas constant. At tunc pisces malè habent. Quod paulò post declarat, mugiles Occeani potiùs frigore, quàm pluuiis. Et statim, ἐν δὲ τοῖς ψυχροῖς τόποις, οὐκ εὐθηνοῦσι. Ergo neque χειμὼν: ergo non serena hyeme.

CCXI. ARISTOTELES.

Ὡς δ᾽ εἰπεῖν τὸ σύνολον, καὶ ὅταν τοῖς ἀνθρώποις εὐετηρία ᾖ, καὶ τοῖς πλείστοις ἰχθύσι συμβαίνει εὐημερεῖν. ἐν δὲ τοῖς ψυχροῖς τόποις, οὐκ εὐθηνοῦσι.

Ac sanè, vt de omnibus dicitur, cùm hominibus euenerit annus salubris: maxima quoque piscium pars benè vt habeat, contingit. In locis non frigidis non benè habent.

CAESAR.

SImul ponit signum, simul proportionem hominis cum piscibus. Sed vtinam hoc non dixisset. Neque enim tepor hyemis homines iuuat: neque pluuius Autumnus. Et plus confert siccius ver, quàm pluuiosius.

Τὸ σύνολον. Theodorus rectissimè, *ad summum*. Ponit Philosophus pro eodem εὐθηνεῖν καὶ εὐημερεῖν.

CCXII. ARISTOTELES.

Μάλιστα δὲ πονοῦσιν ἐν τοῖς χειμῶσιν οἱ ἔχοντες λίθον ἐν τῇ κεφαλῇ, οἷον χρομίς, λάβραξ, σκίαινα, φάγρος. διὰ γὰρ τὸν λίθον ὑπὸ τοῦ ψύχους καταπήγνυνται καὶ ἐκπίπτουσι.

Maximè verò laborant per hyemem, qui in capite lapillum habent: vt chromis, lupus, vmbra, pagrus. Lapis enim facit, vt à frigore congelentur: & ad littus appellantur.

CÆSAR.

PErsequitur incommoda alterius qualitatis, scilicet frigoris in quibusdam generibus: quibus ponit & caussam, & morbum communem: lapidem: atque interitum, atque etiam interitus modum: καταπήγνυνται enim est actio τοῦ ψύχους.

Διὰ τὸν λίθον: quoniam extraneum frigus auget cognatum à lapide.

Ἐκπίπτουσι. Theodorus, *excidant*: sed quid hoc est? *excidant*: vnde, aut quò?

CCXIII.

CCXIII. ARISTOTELES.

Τοῖς μὲν οὖν πλείστοις ἰχθύσι συμφέρει μᾶλλον ἐπομβρία. κεστρεῖ δὲ καὶ κεφάλῳ, καὶ ὃν καλοῦσί τινες μύξινον, τοὐναντίον. ὑπὸ γὰρ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, οἱ πολλοὶ αὐτῶν ἀποτυφλοῦνται θᾶττον, ἂν ὑπερβάλλωσιν. εἰώθασι γὰρ αὐτὸ πάσχειν οἱ κέφαλοι ἐν τοῖς χειμῶσι μᾶλλον. γίνονται γὰρ αὐτῶν τὰ ὄμματα λευκά, καὶ ἁλίσκονται τότε λεπτοί, καὶ τέλος ἀπόλλυνται πάμπαν. ἔοικε δὲ οὐ διὰ τὴν ὑπερομβρίαν τοῦτο πάσχειν μᾶλλον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ψῦχος μᾶλλον. ἤδη γοῦν καὶ ἄλλοθι καὶ περὶ Ναυπλίαν τῆς Ἀργείας περὶ τὸ τέναγος τυφλοὶ πολλοὶ ἐλήφθησαν, ἰσχυροῦ γενομένου ψύχους. ἐλήφθησαν δὲ πολλοὶ καὶ λευκὴν ἔχοντες τὴν ὄψιν.

Plurimis igitur plus confert. At mugili & capitoni, & ei quem nonnulli vocant Myxinum, contrà euenit. Nanque pluuijs aquis, si nimiæ fint, eorum magna pars celeriùs excæcatur. Consueuere enim capitones per hyemem potiùs id pati: quippe exalbescunt oculi eorum: atque eo tempore albi capiuntur. Ac tandem intereunt funditùs. Verùm eius affectionis non videtur caussa esse imber potiùs quàm frigus. Nam cùm alibi iam, tum circa Naupliam Argiuorum ad stagnum capti sunt cæci multi, cùm gelu innaluisset. Ac non pauci albis quoque oculis deprehensi sunt.

CÆSAR.

CVM suprà dixit πολλοὶ, & πλείστοις relinquebat alteram partem, quam nunc narrat in mugilum speciebus. In qua tamen historia mirificè assentitur ei opinioni, quæ omnibus piscibus aquam pluuiam conducibilem diceret. Nam & excludit affectum cæcitatis ab aqua pluuia, atque attribuit frigori. Iccirco dicit: εἰώθασιν αὐτὸ πάσχειν ἐν τοῖς χειμῶσι: & dixit πολλοὶ, non πάντες. Et posuit aduerbium θᾶττον: quoniam etiam sine pluuiis cæci fiant. Ac tandem hyemem frigidam sine pluuiis ponit in postrema historia, eósque nihilominus cæcos.

Συμφέρει, tepete, ἡ ἐπομβρία.

In Codice nostro mendum erat μύελινον pro μύξινον. Myxinus enim, vt alibi, si benè memini, diximus in genere mugilum. Theodorus tamen μύελινον legit. Quod si recipiatur, eum fateor me non noscere. Plinius myxonis quidem meminit: at myrini nec is, nec quisquam alius, quod sciam. Myxona autem & bacchium, & myxinum eundem esse quidam putant.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ψῦχος, humori: tepetit autem μᾶλλον nulla necessitate.

Ὄψιν, hîc ponit pro oculo, ἀντὶ τοῦ ὄμματος. Vtrique enim eadem origo, ὄπτω.

Θᾶττον. Theodorus, *de facili*: malè.

Καὶ ἁλίσκονται τότε λευκοί. Theodorus, *macilentum* interpretatur: legit igitur λεπτοί: vtraque tamen affectio est & indicium morbi: infrà enim dicit λεπτοὺς καὶ τὸ χρῶμα μεταβεβληκότας.

Plinius nusquam cephalum nominat, nusquam capitonem, nusquam alia mugilum genera.

Περὶ τέναγος, *in vadis* Theodorus: *in æstuarijs* potiùs, vbi aquæ stagnant.

CCXIV. ARISTOTELES.

Πονεῖ δὲ τῷ χειμῶνι καὶ ὁ χρύσοφρυς· τοῦ δὲ θέρους, [ὁ] ἀκάρνας, καὶ γίνεται λεπτός.

Ægrè etiam fert sese aurata hyeme. Aestate autem acarnas, ac macescit.

CAESAR.

Athenæus in octauo ait, ὁ καλλίμορφος ἀκαρνάν γλυκύς ἐστι καὶ εὔστομος, ζόφιμος δὲ, καὶ εὐέκκριτος. Plinius in XXXII. *acarne* vocat: solo nomine contentus. Quis autem is sit, adhuc quærimus.

CCXV. ARISTOTELES.

Συμφέρει δὲ τοῖς κορακίνοις, ὡς εἰπεῖν, παρὰ τοὺς ἄλλους ἰχθῦς τὰ αὐχμώδη μᾶλλον τῶν ἐτῶν καὶ τούτοις δὲ, διὰ τὸ συμβαίνειν μᾶλλον ἀλέαν ἐν τοῖς αὐχμοῖς.

Sicciores anni, præter cæteros propemodum pisces, plus conferunt coracinis. Atque his quoque ea de caussa, quòd sicco tempore tepor euenire solet frequentiùs.

CAESAR.

P ONIT aliam hiſtoriam diuerſam, ſed ita vt etiam moderetur. Nam imbres ita nocere mugili dicebat: quia refrigerabant potiùs, quàm humectabant. Sic coracino anni tempora ſicciora prodeſſe, non tam ob ſiccitatem, quàm ob tepotem.

Ὡς εἰπεῖν: quoniam aliis conferunt ſiccitates. Itaque παρὰ τοὺς ἄλλους, intelligis πάντας. Καὶ τύχοι. τὸ, καὶ: copulat naturam in tepore cum mugile.

Μᾶλλον συμφέρει: comparatiuum cum παρὰ: & ſignificat intenſionem: alterum μᾶλλον ἀλέαν συμβαίνειν, ſignificat frequentiam: ibi qualitatem, hîc quantitatem diſcretam: ſic noſtrum *potiùs* quantitatem diſcretam ſignat.

Κορακίνοις. Theodorus, *coruulis*: nos Græcam appellationem cum Plinio retinuimus. Coruus alius eſt neque à colore κορακῖνος dicetur, cùm ex Athenæi octauo albus & niger ex Nilo referatur. Qui & in ſeptimo coracini nomen, non à colore, quanquam id videtur velle Oppianus, deducit: ſed ſic dictum putat, παρὰ τὸ κινεῖν τὰς κόρας. Ab eodem quoque ibidem multa ipſi nomina indita ponuntur: melanuro ſimilis. Itali *coruum* vocant. Et tamen alius eſt ab eo qui Græcis κόραξ, Latinis *coruus*: cuius tantùm nomen refert Plinius in triceſimo ſecundo, in piſcium catalogo. Huius & meminit Athenæus in octauo.

CCXVI. ARISTOTELES.

Τόποι δὲ ἑκάστοις συμφέρουσι πρὸς εὐθηνίαν. ὅσα μὲν εἰσὶ φύσει ἢ πρόσγεια πελάγια, ἐν ἑκατέρῳ τούτων· ὅσα δ' ἐπαμφοτερίζει, ἐν ἀμφοτέροις.

Loca autem commoda cuique ſunt, in quibus benè habeant. Quicunque enim aut littore, aut alto gaudeat, in altero horum. Qui autem ſine diſcrimine vtrunque habent, vtrobique.

CAESAR.

A LTA pars Capitis. Suprà à tempore, nunc à locis. Locorum diuiſio generica à littore, & alto mari: locutio breuis, & rotunda. Ratio naturalis: natalibus & conſuetudini reſpondere valetudinem.

Πρὸς εὐθηνίαν: mox infrà, εὐθηνεῖ. Sed alibi εὐθηνοῦσι.

Mendum erat in Codice ſic: ὅσα μὲν εἰσὶ φύσει πελάγια ἢ πελάγεια: quaſi diceret à pelago pelagiam, vt à malacia malaciam, conferre pelagiis pelagiam. Sed ſic ſcribendum: πρόσγεια ἢ πελάγια: nanque hæc duo diuidit in ἑκάτερον: & τὸ ἐπαμφοτερίζει coniungit in ἀμφοτέροις.

Ἐπαμφοτερίζει, *ambigit*: inuſitatiſſimè Latinis: ambigit qui neutrum tenet: at ἐπαμφοτερίζων, vtrunque tenet ἀδιακρίτως. Addidit etiam multa verba: *pro naturæ deſiderio*: & malè Latinè poſuit, *vtroque*, aduerbium in loco. Sed *vtrobique*, dicere debuit.

CCXVII. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δέ τινες καὶ ἴδιοι τόποι ἑκάστοις ἐν οἷς εὐθηνοῦσιν.

Sunt & proprii quædam loca ſingulis, in quibus degunt commodè.

CAESAR.

N Vnc à locis ſpecialibus: quæ iccirco appellat ἴδια, quoniam τὸ πελαγικὸν, eſt valde generale. Itaque dixit ἑκάστοις: ſed hîc τὸ ἕκαστον eſt de ſpecie. Intelligit ſingulos in tota ſpecie: quoniam æqualis omnium natura eſt. Hæc eſt πρότασις.

CCXVIII. ARISTOTELES.

Ὡς δ' ἁπλῶς εἰπεῖν, οἱ φυκώδεις συμφέρουσι. πιότεροι γοῦν ἐν τοῖς τοιούτοις ἁλίσκονται, ὅσοι παντοδαποὺς νέμονται τόπους. οἱ μὲν γὰρ φυκιοφάγοι, τροφῆς εὐποροῦσιν· οἱ δὲ σαρκοφάγοι, πλείοσιν ἐντυγχάνουσιν ἰχθύσι.

Verùm ferè algoſi conferunt: atque icciro pinguiores in his capiuntur ij, qui quouis locorum genere pabulantur. Nam ſanè algiuoris cibus ſuppetit largior. Carniuori autem plures piſces nanciſcuntur.

CAESAR.

C Æ S A R.

POST propria, ponit nunc communia loca. Algosa: reddit rationem. Pisces aut herbiuori, aut carniuori. In alga vtrunque euenit. Nam & herba est, & pisciculi multi qui sequuntur pabuli copiam.

Ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν: quoniam saxatiles non ita iis delectantur, sicut hi alij, & ipsi aliis.

Πιότεροι: quoniam indicium ægritudinis suprà: λεπτοί.

Ὅσοι παντοδαποῖς νέμονται τόποις: ne sibi contradicat. Nam sunt qui fortè delati in algas sunt fluctibus aut fuga: ἢ κατὰ συμβεβηκός. Mira quoque orationis vis in παντοδαποῖς, inclusit τὰ φυκώδη: & antetulit. Et apto verbo νέμονται, cùm nominâsset τὰ πότιμα. Itaque dixit & ζοφώδη, & εὐνομίαν, quæ respondet τῇ εὐθηνίᾳ.

Σαρκοφάγοι: accipit largè τὴν σάρκα. Nam si σὰρξ, esset vniuocum ad alia animalia, non esset ἄκανθη in piscibus: sed os vniuocè.

CCXIX. ARISTOTELES.

Διαφέρουσι δὲ καὶ τὰ βόρεια καὶ τὰ νότια. τὰ γὰρ μακρὰ μᾶλλον εὐθηνεῖ ἐν τοῖς βορείοις, καὶ τοῦ θέρους ἁλίσκονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χωρίου πλείους ἐν τοῖς βορείοις τῶν μακρῶν, ἢ τῶν πλατέων.

Differunt etiam Aquilonia ab Austrinis. Nam longis piscibus melius est in Aquilonijs, ac per æstatem eodem in loco plus longorum, quàm latorum capitur.

C AE S A R.

NVNC diuidit loca ab affectu aëris. Itaque miscet loca cum tempore. Proponit igitur diuisionem. Et assignat alterum membrum longis piscibus. Sed tamen tandem non simpliciter exequitur. Nam addit per æstatem, Aquilonia appeti: hoc autem nihil mirum.

Dixit ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ, vt comparatio esset ratione loci, non aliarum rerum quæ accidere possunt. Alius dixisset, ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ.

CCXX. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ θύννοι καὶ ξιφίαι, οἰστρῶσι περὶ κυνὸς ἐπιτολήν. ἔχουσι γὰρ ἀμφότεροι τηνικαῦτα παρὰ τὰ πτερύγια οἷον σκωλήκιον, τὸ καλούμενον οἶστρον, ὅμοιον μὲν σκορπίῳ, μέγεθος δὲ ἴσον ἀράχνῃ. ποιοῦσι δὲ ταῦτα πόνον τοιοῦτον, ὥστ' ἐξάλλεσθαι ἐνίοτε οὐκ ἔλαττον τὸν ξιφίαν τοῦ δελφῖνος· διὸ καὶ τοῖς πλοίοις πολλάκις ἐμπίπτουσι.

Thunni & gladij sub caniculæ exortum, asilo agitantur. Habet enim per id tempus vtrunque genus secundùm pinnulas, quasi vermiculum, quem Asilum *vocant, scorpij specie, aranei magnitudine. Hoc tantùm facit doloris, vt exiliat gladius non minùs delphino: atque adeò sæpe in nauigia incidat.*

C AE S A R.

NVNC redit ad tempus, atque ad ægritudines à caussa procatarctica. Ponit nomen, οἶστρον: ponit genus, σκωλήκιον. Speciem circunscribit, à facie & magnitudine, & affectione. Postremò ponit morbum πόνον. Et euentum ἐξάλλεσθαι, & alterum ab hoc euentum ἐμπίπτουσι.

Ἐπιτολή. Alij ἀνατολήν. Sed ἐπὶ significat motum simplicem ratione loci, ἐπὶ τὸν ὁρίζοντα. ἀνὰ, simplicem motum ratione iterationis. Prima enim die orbis conditi non erat ἀνατολή. Anatoliam iccirco Asiam dixere Græci recentiores.

Οἷον σκωλήκιον. τὸ οἷον, vt diximus generis est: nam mox dicit, ὅμοιον σκορπίῳ: at ὅμοιον est ὁμῶς οἷον.

Πόνον τοιοῦτον, non τοσοῦτον: quoniam qualitas est dolor: πόνος hîc pro dolore.

Ἐνίοτε, vt delphinum proponat. Itaque ei comparat.

Rectè respondent inter se, ἐξάλλεσθαι ex mari: ἐμπίπτουσι in nauigia.

Πολλάκις: interpretatus est τὸ ἐνίοτε: quia fit aliquando: quoniam delphini frequentiùs, & tamen fit πολλάκις.

Παρὰ τὰ πτερύγια: *sub pinna.* Theodotus. Non tamen est ὑπό.

CCXXI. ARISTOTELES.

Χαίρουσι δὲ οἱ θύννοι μάλιστα τῶν ἰχθύων τῇ ἀλέᾳ, καὶ πρὸς τὴν ἄμμον τὴν πρὸς τῇ γῇ προσχωροῦσι, τῆς ἀλέας ἕνεκεν, ὅτι θερμαίνονται, καὶ τὸ ἄνω ἐπιπολάζουσι.

Tepore gaudent thynni maximè piscium: eiúsque genera appellunt sese ad littoris arenam, vt calore fruantur: summóque æquore nant.

CAESAR.

REDIT ad loca. Et reddit rationem, τῆς ἀλέας. Etiam suprà de spongiis cùm loqueretur: teporem ostendit ad littora. Posuit verbum generis θερμαίνονται.

Καὶ τὸ ἄνω ἐπιπολάζουσι. Aut deest κατὰ, aut posuit verbum hoc transitiuè, aut vim præpositionis accommodauit: ἐπὶ τὸ ἄνω πολάζουσι.

Πρὸς τὴν ἄμμον. τὸ, πρὸς, motum cum quarto casu: τὴν πρὸς τῇ γῇ, cum tertio casu cohærentiam proportionalem motui. Theodorus, *arenam*, & *littora*: imò littorum. Neque enim deest eis arena etiam in fundo. Idem Theodorus, *teporis potiantur*, dixit. Sed hoc verbum cum secundo casu minùs vsitatè pro *frui*: sed pro *capere*.

CCXXII. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ μικρὰ τῶν ἰχθυδίων σώζεται, διὰ τὸ παρορᾶσθαι· διώκουσι γὰρ τὰ μείζω οἱ μεγάλοι. τῶν δὲ ᾠῶν καὶ τοῦ γόνου διαφθείρεται τὸ πολὺ διὰ τὰς ἀλέας. οὓς γὰρ ἂν ἐφάψωνται, τοῦτο πᾶν λυμαίνονται.

Pisciculi autē minuti iccircò tuti sunt ab interitu, quia despiciuntur. Minores enim ij qui grandiores sunt persequuntur. At ouorum maxima pars teporis tempore interit. Quæcunque enim deprehenderint, absumunt omnia.

CAESAR.

EVENTVM temporis teporis ponit. Oua enim tum deuastari à piscibus. Sed interuentu alterius narrationis auget historiam: pisciculos minutos scilicet contemni à maioribus: iccircóque seruari. Mirum verò oua apperi ab eis, quæ longè minora sunt. Pisciculos corpulentiores ouis despicatui haberi puto, euadentes fuga dedignari persequendo: oua autem immobilia absumi. Non igitur esse ob contemptum. Auxit autem Philosophus diminutionem: τὰ μικρὰ τῶν ἰχθυδίων· τῶν δὲ ᾠῶν καὶ τόκων. Atticismus ἀπὸ τοῦ παρέλκοντος, καὶ τόκων: vt monuimus in libris de *Caussis linguæ Latinæ*, super pronomine, *ipse*. Alter Atticismus: τὸ πολύ, pro, τὰ πολλά.

Διὰ τὰς ἀλέας: concisa oratio: falsum enim est, ob teporem interire. Sed est tempus teporis.

Οὓς γὰρ ἂν ἐφάψωνται. Deest *pisces, attigerint*.

Λυμαίνονται. Theodorus, *liguriunt*, malè: *absumunt*: alij voluerunt, *vastant*, malè. Neque enim vastant pisces: sed loca piscibus vacua faciunt. Id enim est *vastare*. Sic *vastare vrbem* sublatis scilicet vasis. Et nota Atticorum τὸ πάρελκον, καὶ ὁμοιοτέλευτον. οὓς γὰρ ἂν ἐφάψωνται, τοῦτο πᾶν λυμαίνονται.

Theodorus interpretatus est καὶ τόκων *& prolis*: vt non sit Atticismus. Et remouebis dubitationem suprà. Nam alio tempore pisciculi continentur διὰ τὰς ἀλέας. Sed similis locutio, vt nos volumus est infrà: τοῖς δὲ ποταμίοις καὶ λιμναίοις. λοιμώδεις οὐδὲ τούτοις οὐδέν: ac potiùs dixisset καὶ ἐκγόνων pro prole: sed non multùm refert. Probo enim Theodori doctissimi lectionem.

CCXXIII. ARISTOTELES.

Ἁλίσκονται δὲ μάλιστα οἱ ἰχθύες πρὸ ἡλίου ἀνατολῆς, καὶ μετὰ τὴν δύσιν· ὅλως δὲ περὶ δυσμὰς ἡλίου καὶ ἀνατολάς. οὗτοι γὰρ λέγονται εἶναι ὡραῖοι βόλοι· διὸ καὶ τὰ δίκτυα τούτων τὴν ὥραν ἀναιροῦνται οἱ ἁλιεῖς. μάλιστα γὰρ ἀπατῶνται οἱ ἰχθύες τῇ ὄψει κατὰ τούτους τοὺς καιρούς. τὴν μὲν γὰρ νύκτα, ἡσυχάζουσι· πλείονος δὲ γινομένου τοῦ φωτός, μᾶλλον ὁρῶσι.

Ante Solis ortum potissimùm capiuntur pisces, & post occasum. Omnino verò circa ortum & occasum. Tunc enim tempestiuè iaci retia. Per id itaque tempus tollunt retia piscatores: quo tempore per visum decipiuntur pisces. Noctu igitur quiescunt. Maioris autem luminis accessione plus vident.

CAESAR.

CAESAR.

ALIA pars Capitis. Neque enim est ἀσθένεια hîc, quoad valetudinẽ: sed quoad sensum vnum: visus scilicet. Idque à tempore: cuius historiam continuat. Tria ponit tempora: obscurum, lucidum, & creperum. Tenebris non videre, luce benè, crepusculo non benè. Ponit deinde historiam ab arte: piscatorum scilicet: & tollit obiectionem. Si capiuntur crepusculo quia non vident: ergo noctu plus capiuntur: non mouentur, inquit. Itaque qui mugiles venantur, strepitu excitant & exterrent: obiectóque lumine, eo allectos: exilientes excipiunt lembis. Theodorus verò cùm dixit, *crepusculo visum eorum falli*: subdit: *quippe cùm noctu quiescant*. At, τὸ *quippe*: non debet teddere quietem pro caussa, quare visus fallatur crepusculo. Malè item addidit: *paulò ante solis ortum*. Imò multò ante solis ortum: quippe per horam: aut amplius spatium. Quantò enim plus distant à luce, tantò deteriùs vident.

CCXXIV. ARISTOTELES.

Νόσημα δὲ λοιμῶδες μὲν ἐν ὕδατι τοῖς ἰχθύσι φαίνεται ἐμπίπτον, οἷον ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων συμβαίνει πολλάκις, καὶ τῶν ζωοτόκων καὶ τετραπόδων εἰς ἵππους καὶ βοῦς, καὶ τῶν ἄλλων εἰς ἔνια καὶ ἥμερα καὶ ἄγρια. νοσεῖν μέντοι δοκοῦσι· τεκμαίρονται δὲ οἱ ἁλιεῖς, τῷ ἐνίους ἁλίσκεσθαι λεπτοὺς καὶ ἠσθενηκόσιν ὁμοίους, καὶ τὸ χρῶμα μεταβεβληκότας, ἐν πολλοῖς καὶ πίοσιν ἑαλωκότας, καὶ τῷ γένει τῷ αὐτῷ.

Pestilens verò morbus in pisces nullus incidere videtur. Cuiusmodi inter homines euenit sæpenumero inter equos & boues, aliáque aliqua tàm mitia, quàm fera genera quadrupedum earum quæ animal pariunt. Aegrotare tamen videntur. Id quod ex eo coniiciunt piscatores, cùm inter multos pingues eiusdem generis capiunt nonnullos attenuatos, atque ægrotis similes: etiam mutato colore.

CÆSAR.

NVNC valetudinem non à tempore, sed à substantiæ habitu. Ac hanc partem simpliciter contemplatur: distinguitque morbos in duo genera. Λοιμώδη, & aliud genus ignobile. Primum excludit à piscibus: alterum apponit. Idque per coniecturam. Nam prouerbium quoque iactatum est. *Sanior pisce.* Ratio subest: quia non magna sit in aqua mutatio: & ipsi semper meliora persequuntur. Et notabis Philosophum more suo diligentissimam fecisse narrationem hanc. Νόσημα posuit pro genere: λοιμῶδες pro differentia ad speciem constituendam. ἐν ὕδατι ergo excludit totum genus. Itaque non dixit ἐν ὕδατι τῶν ἰχθύων. Sed τοῖς ἰχθύσι: vt genera signaret.

Ἐμπίπτον verbum pestilentiæ: sicut ἐνσκήπτειν.

Καὶ ἔνια: intelligit oues. Ζωοτόκων propter testudines & lacertas. Τετραπόδων propter aues. Καὶ ἄγρια intelligit capreas, & huiusmodi.

Δοκοῦσι: quoniam non constat nisi indicijs macilentiæ & coloris, vt suprà de mugile: λεπτοί, καὶ λευκοί.

Καὶ ἠσθενηκόσιν ὁμοίους: quoniam non satis sit λεπτοὺς ἐν πολλοῖς sanis: respondet ἐνίους ægros. Πίοσιν respondet τῷ, λεπτούς. τῷ γένει τῷ αὐτῷ, comprehendit vtrosque: vt caussa differentiæ sit accidens morbi in eadem substantia: & τὸ, πολλοὶ καὶ πίονες sit natura. Τὸ, λεπτοὺς sit accidens.

Ἐν ὕδατι. Theodorus, *morbus pestilens nullus incidere piscibus vniuersis videtur*. Pessima locutio. Nanque etiam vniuersis hominibus nullus vnquam morbus incidit, neque pestilens, neque alius. Vniuersis enim dicit omnes simul: cùm per singulas vnitates versamur in omnes. Omisit idem ζωοτόκων, & addidit, *validos*.

CCXXV. ARISTOTELES.

Περὶ μὲν οὖν τῶν θαλαττίων τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. τοῖς δὲ ποταμίοις καὶ λιμναίοις, λοιμῶδες μὲν οὐδὲν τούτοις ὕδατι γίνεται.

AD hunc modum sese habent marini pisces. At neque aut lacustres, aut fluuiatiles vexantur vllo genere morbi pestilentis.

C AE S A R.

NON debuit, vt fecit, Theodorus hæc quaſi alio Capite à ſuperioribus diſiungere. Nanque in communi tractat capturam etiam marinorum: & redit ad hiſtoriam valetudinis in marinis. Nam nunc de peſtilentia tantùm ſcribit: quam ſolam concludit in marinis: non autem cæteram hiſtoriam Sed eſt altera Capitis pars.

Οὐδὲ τούτοις: ſimilis locutio atque ſuprà: τῶν δὲ αὐτῶν ἓ τόποι. Et eſt genus ſignatum pro τούτοις: pro, ἰδίοις, indiuidua. Et poſuit γίνεται, quod ſuprà ἐμπίπτει.

CCXXVI. ARISTOTELES.

Ἐνίοις δὲ αὐτῶν ἴδια νοσήματα ἐμπίπτει· οἷον γλάνις ὑπὸ κύνα μάλιστα (διὰ τὸ μετέωρος νεῖν) ἀστροβλής τε γίνεται, καὶ ὑπὸ βροντῆς νεανικῆς καροῦται.

Eorum verò nonnulli certis morbis tentantur. Nam glanis ſideratur ſub canicula potiſſimùm: quia ſummo æquore natat: & à forti tonitru conſopitur.

C AE S A R.

EODEM conſilio perſequitur alia morborum genera in fluuiatilibus. Ponit duas cauſſas duorum morborum: rum morborum nomina ἀστροβλὴς & κάρος. Cauſſarum prior primis eſt calor intenſior. Apponit cauſſam caloris, κύνα: concauſſam μετέωρος νεῖν, pro loco. Ita miſta eſt cauſſa coniuncta cum procatarctica. Altera cauſſa tota procatarctica eſt: ὑπὸ βροντῆς.

Ἴδια: ſpeciebus ſcilicet certis. Οἷον γλάνις: alius dixiſſet. Γλάνις γὰρ: aut οἷον γλάνις οὗτος γάρ.

Μάλιστα: nam etiam alio tempore patiuntur hoc.

Ἀστροβλής. Et piſces & homines ſicut & arbores ſiderantur, & hoc morbo, qui ἀστροβολισμὸς dicitur, torquentur.

Νεανικῆς: vox Ariſtotelis. Sic πόρνας dicebat νεανικὰς, qui eſſent fortes.

Καροῦται *conſopitur.* Quid ſit κάρος Galenus exponit lib. tertio de *Symptomatum differentijs*: cùm τῆς φανταστικῆς βλάβην, οἷον παράλυσίς τις, ὃν κάρον καὶ κατάληψιν ὀνομάζονται. Et idem libro IV. de *Locis affectis*: cùm anterior cerebri pars afficitur, & cogitandi actiones vitiantur: eum affectum κάρον vocari ait: quaſi ipſæ actiones ſopitæ ſint. Cùm tamen ſpirandi facultas integra remaneat. Videntur igitur glanij tanquam attoniti & conſopiti ex tonitrus vehementi fragore. Quod & hominibus multiſque alijs animantibus ſolet accidere.

Μετέωρος Theodorus *ſublimis*, rectè.

CCXXVII. ARISTOTELES.

Πάσχει δὲ ποτὲ τοῦτο ὁ κυπρῖνος, ἧττον δέ.

Patitur hoc etiam Cyprinus, ſed minùs.

C Æ S A R.

NOn igitur ἴδιον verè: ſed etiam alteri ſpeciei communis. Ἧττον: & infrequentiùs & minùs ſopitur.

CCXXVIII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ γλανεῖς ἐν τοῖς βραχέσι ὑπὸ δράκοντος τοῦ ὄφεως τυπτόμενοι, ἀπόλλυνται.

Glanij etiam à ſerpente dracone in vadis icti intereunt.

C AE S A R.

MORBVS hic ſanè non eſt ἴδιον νόσημα: niſi ſit hoſtile odium inter eos.

Βραχέσι: quia parum aquæ ſit.

Τυπτόμενοι: ἄκυρον: dente non dicimus vapulare: ſed ictum à ſerpente dicimus. παρὰ τὸ ἰὸν: vnde & noſtrum *iacio*.

Δράκοντος τοῦ ὄφεως: contra Grammaticos qui negant apponendum esse genus speciei. Nam fit in æquiuocis. Δράκων enim etiam piscis est. Itaque hîc necessariò posuit, propterea quòd piscis à pisce tentati videretur. Theodorus ὄφεως, *anguis*, rectè. Veneti rustici anguem ponunt speciem, quam aiũt innoxiam: eamque grandem valde, atque *anzam* appellant. Ridiculè persuasum est eis muschum eam eijcere. At anguis est genus omnium oblongorum quæ sese in orbem colligunt, ab eo quod est, *an* & *agere*.

Ἀπόλλυνται: ergo ægrotant. Est enim morbus affectio præuia mortis.

CCXXIX. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ τῷ βαλλήρῳ καὶ τίλλωνι ἕλμις ἐγγινομένη ὑπὸ κύνα, μετεωρίζει τε καὶ ἀσθενῆ ποιεῖ. μετέωρος δὲ γινόμενος, ὑπὸ τοῦ καύματος ἀπόλλυται.

In ballero autem atque tillone lumbricus innascitur sub canicula, qui instigat eos ad summa æquoris, atque inualidos efficit. Innatantes verò etiam æstus interficit.

CÆSAR.

In his quoque caussas coniunctas cum procatarcticis nectit. Nam lumbricus à materia fit. Materia illa inflammatur, & infirmatur à sidere. Lumbricus hîc pro morbo est. Deinde fit caussa motus, & morbi. Postremò alia caussa æstus, & morbi & mortis: horum autem piscium nomina alibi me legisse non memini. Plinius, Oppianus, Ælianus de illis nullum verbum.

Μετεωρίζει, *tollit ad summum æquor*, instigatu scilicet. Καὶ ἀσθενῆ, quoniam vexat & abducit à pastu. Theodorus, *ad summa stagni*, maluit, quàm *æquoris*. Sed æquor æqualitas est. Et summum stagni, possis intelligere caput, non æquor.

CCXXX. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ χαλκὶς νόσημα ἐμπίπτει νοσηκὸν φθεῖρες ὑπὸ τὰ βράγχια γινόμενοι πολλοὶ, ἀναιροῦσι.

Chalcis valida morbo corripitur. Pediculi sub branchijs orti eam interimunt.

CÆSAR.

Supra lumbricus erat in caussa morbi sed οὐκ ἄμεσον αἴτιον. Ὑπὸ τοῦ καύματος γὰρ ἀπόλλυνται: at hîc ἄμεσος caussa ἀναιροῦνται.

Theodorus chalcidẽ, *aricam*, appellat, sequutus vocem χαλκοῦ: de qua nos suprà.

Νοσηκὸν Theodorus *dirum*. Sed dirum est à Deorum ira: neque pediculi magis dirus morbus sunt quàm alij. Sed qui morbi ex imprecationibus putabãtur euenire, *diri* dicti sunt. Idem πολλοὶ *quammulti*: potiùs, *permulti*.

CCXXXI. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἄλλων ἰχθύων οὐδενὶ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστι νόσημα.

Cuiusmodi morbo nullus præterea tentatur piscis.

CÆSAR.

Ergo est ἴδιον τοῦ χαλκίδος. Sed intellige γινόμενοι, *nati*. Nam etiam alij pisces pediculis absumuntur. Sed ingruentibus: non autem agnatis.

CCXXXII. ARISTOTELES.

Ἀποθνήσκουσι δὲ οἱ ἰχθῦς τῷ πλόμῳ· διὸ καὶ θηρεύουσιν, οἱ μὲν ἄλλοι, τοὺς ἐν τοῖς ποταμοῖς καὶ λίμναις πλομίζοντες· οἱ δὲ Φοίνικες, καὶ τοὺς ἐν τῇ θαλάττῃ.

Intereunt verbasco pisces. Itaque eo fluuijs ac lacubus infectis, tum alij venantur eos: tum Phœnices etiam marinos.

CAESAR.

CAESAR.

NVNC etiam venenum piſcium apponit: cuius rei capta occaſione etiam venationem narrat: ac non vnum quidem modum.

Πλόμῳ: verbaſcum, Barbari *barbaſſam* vocant, addito taſſi nomine. De eo ſuo loco. Πλομίζοντες autem nequeas Latinè imitari, ſicut ἰλλιβοσίζειν, χυλίζειν.

CCXXXIII. ARISTOTELES.

Ποιοῦνται δέ τινες καὶ δύο ἄλλας θήρας τῶν ἰχθύων. διὰ γὰρ τὸ φεύγειν ἐν τῷ χειμῶνι τὰ βαθέα ἐν τοῖς ποταμοῖς, (καὶ γὰρ ἄλλως τὸ πότιμον ὕδωρ ψυχρόν) ὀρύττουσι τάφρον εἰς τὸν ποταμὸν διὰ ξηροῦ· εἶτα ταύτην καταστεγάσαντες χόρτῳ καὶ λίθοις, οἷον φωλεὸν ποιοῦσιν, ἔκδυσιν ἔχοντα ἐκ τοῦ ποταμοῦ· καὶ ὅταν πάγος ᾖ, ἐκ τούτου κύρτῳ θηρεύουσι τοὺς ἰχθῦς.

SVnt & alij duo piſcandi modi, cùm fugiunt altos gurgites fluuiorum per hyemem. Nam ſanè dulces aquæ alioqui gelidiores Ergo vbi ſubſidunt aquæ, ſcrobem quæ in fluuium ducat, fodiunt. Eam opertam fœno & lapidibus, quaſi latibulum vt ſit, faciũt, relicto exitu à fluuio. Gelu igitur facto, ex ea foſſa retibus venantur.

CAESAR.

CAPTA, vt diximus, à verbaſco occaſione, piſcandi modos explicat. Et ſanè etiam huc attinet quomodo moriantur etiam inſidijs, ſicut à dracone ſuprà.

Διὰ γὰρ τὸ φεύγειν. Fugiunt enim piſces frigus. At frigus in profundo eſſe diximus, & τὴν ἀλέαν in littoribus. Et auget quod dixerat χειμῶνι ſic. Τὸ πότιμον ψυχρόν. Itaque addidit ἄλλως, id eſt alia cauſſa quàm hyemis.

Εἰς τὸν ποταμὸν: oratio conciſa: id eſt reſpondentem fluuio, vt mox ἔκδυσιν. Et dixit potiùs ἔκδυσιν, cùm tamen ſit εἴσδυσις ἐκ τοῦ ποταμοῦ εἰς τάφρον.

Πότιμον ψυχρόν: quia non eſt amarum.

Διὰ ξηροῦ: cùm aquæ, vt vocant piſcatores & nautæ, macræ ſunt.

Καταστεγάσαντες, Theodorus *ſtipant*: peſſimè. *Stipare* eſt plus quàm implere, à ſtupa nauigiorum. Etiam nunc nauem cùm onerant, *ſtipare* dicunt. Et *apes ſtipare cellas* dixit Virgilius.

Ἄλλως Theodorus, *aliàs*, malè: ambiguum enim eſt: & de tempore hîc loquitur, vt magis etiam ambigamus. Liberius quoque vagatur eius oratio, *& maceriam* apponit. Et φωλεὸν *cuniculũ*, maluit. Et addidit, *vnde impleatur*: vt iam non ſit interpres. Et κύρτῳ *naſſa* vertit, non rectè: ſed, *ſinu* potiùs. Naſſa enim eſt excipula: *labyrinthum* vocat Theocritus: Veneti *voëgam*.

CCXXXIV. ARISTOTELES.

Καὶ ἄλλην δὲ θήραν ποιοῦνται ὁμοίως θέρους καὶ χειμῶνος· ἐν μέσῳ τοῦ ποταμοῦ φρυγάνοις καὶ λίθοις περιφράξαντες, ὅσον στόμα καταλείπουσιν· ἐν τούτῳ κύρτον ἐνθέντες, θηρεύουσιν περιελόντες τοὺς λίθους.

ALterum genus capturæ ſimile eſt: idque tùm æſtate tùm hyeme. Medio in fluuio ſurculis ac lapidibus circumuallant, ac quaſi oſtiolo ſpatium relinquunt. Ibi rete indito capiunt lapidibus ablatis.

CAESAR.

DICIT ſimilem modum capturæ: quia ibi foſſa: hîc cauea: ibi ex arena: hîc ex palis, & lapidibus parietes: ibi ἔκδυσις: hîc στόμα. Differt autem, quia hîc etiam θέρους.

Φρύγανα: virgulta hîc & ſurculos intellige, vt in libris de *Plantis* diximus. Nam vt hîc ponit Theodorus *frutices*, malè quidem accipias. Non enim frutex paxillus dicitur: neque cæſum lignum arbor, ſed lignum. Et virgultum illud non malè *ſurum* vocabis.

Ὅσον στόμα, potiùs οἷον στόμα. Nam quantum cuius? puliciſne an balenæ: intellexit proportionem totius ambitus.

Περιελόντες. Περιαιροῦμαι: quoniam plenum rete per oſtium extrahere nequeant.

CCXXXV.

CCXXXV. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ ὀστρακοδέρμων ἐν τοῖς ἄλλοις συμφέρει τὰ ἐπόμβρια ἔτη, πλὴν τῆς πορφύρας. σημεῖον δέ· ἐὰν γὰρ τεθῇ οὗ ποταμὸς ἐξερεύγεται, καὶ γεύσωνται τοῦ ὕδατος, ἀποθνήσκουσιν αὐθημερόν.

Cetera testacea pluuijs gaudent annis: purpura non item. Cuius rei argumentum est: quòd vbi fluuius erumpitur, si ponantur ibi, atque aquam gustârint, obeunt intra diem.

CAESAR.

Redit ad superiorem historiam de marinis: excipit purpuram à commoditatibus pluuiarum. Καὶ γεύσωνται ὕδατος: tollit sophisma. Αὐθημερόν: sicut alibi αὐτοετής. Theodorus gustum tantùm posuit: & omisit illa τεθῇ οὗ ποταμὸς, &c.

CCXXXVI. ARISTOTELES.

Καὶ ζῇ δὲ ἡ πορφύρα, ὅταν θηρευθῇ, περὶ ἡμέρας πεντήκοντα.

Atqui viuit purpura, postquam capta est, dies quinquagenos circiter.

CAESAR.

Vt mirum sit eodem die interire, cùm aliàs etiam quinquagesimum attingat.

CCXXXVII. ARISTOTELES.

Τρέφονται δὲ ὑπ' ἀλλήλων. ἐπιγίνεται γὰρ ἐπὶ τοῖς ὀστράκοις ὥσπερ φῦκός τι καὶ βρύον. ἃ δ' ἐμβάλλουσιν εἰς τροφὴν αὐταῖς, τοῦ σταθμοῦ χάριν εἶναί φασι, πρὸς τὸ πλεῖον ἕλκειν.

Alit sanè alia aliam, quasi alga quapiam, musco agnato testis. Nam quæ apponunt ipsis ad vescendum, aiunt id ea de caussa fieri, vt plus ponderent.

CAESAR.

Mira res videbatur tandiu inediam sustinere. Itaque apponit rationem: agnato testis alterius museo vesci vicinam. Deinde aliam remouet dubitationem. Quid? nonne apponunt purpurarij quod edant? Non, inquit, vt edant, sed vt pluris veneant. Nam & viuas vendunt. Extinguitur enim cum vita succus.

Ἐπιγίνεται. Theodorus, mutilè, *gnatum*. Sed puto librariorum esse erratum, & scripsisse *agnatum*.

CCXXXVIII. ARISTOTELES.

Τοῖς δ' ἄλλοις οἱ αὐχμοὶ ἀσύμφοροι. ἐλάττω γὰρ καὶ χείρω γίνεται.

Cæteris anni sicciores nocent. Deteriora enim fiunt, & infrequentiora.

CAESAR.

Τοῖς δὲ ἄλλοις: intellige testacea, sicut infra mox. Sanè cùm hæc scriberemus, ostrea quæ ex Oceano subuehebantur, erant deteriora: quòd Garumna erat exilis: etiam vado transmittebatur. Itaque ostreæ & macilentæ, & salsæ erant.

Ἐλάττω, ad numerum: quia earum materia eadem sit quæ & cibus. Ἐλάττω pro substantia: non enim generantur. Χείρω: pro qualitate.

CCXXXIX. ARISTOTELES.

Καὶ οἱ πυρροὶ τότε μᾶλλον γίνονται κτένες. ἐν δὲ τῷ Πυρραίων ποτὲ Εὐρίπῳ ἐξέλιπον οἱ κτένες,

Ac pectines ipsi quoque tunc rubescunt magis. Itaque in Euripo Pyrrhaorum olim defecere:

οὐ μόνον

οὐ μόνον διὰ τὸ ὄργανον, ὃ οἱ θηρεύοντες ἀνέξυον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς αὐχμούς.

non ſolùm quia inſtrumento piſcatores verrebant: ſed etiam ob anni ſiccitatem.

C AE S A R.

OSTENDIT non conferre ab indicijs: à colore primum: alterum ab hiſtoria. Pectines ipſi ruffeſcunt ſiccitate, vt capilli: ſicut & alia multa. At ſicca calore exucta albeſcunt: mollia excocta ſucco nigreſcunt. Sed ſuprà piſces erant albi pluuia & frigore, exalbidi ſcilicet, ſicut equi macilenti ſunt exalbidi.

Πυρροὶ, *ruffi, burri:* vnde *Byrria* in Comœdijs.

Ἐξέλιπον, abſolutè non tranſitiuè. Theodorus, *defuerunt*, minùs benè. Sed cùm antea eſſent, defecere. Defuit autem generalius eſt.

Ὄργανον, intelligit euerriculum: iccircò dicit ἀνέξυον. Theodorus *ferramentum*, & addidit, *vbertim.*

CCXL. ARISTOTELES.

Τοῖς δ᾽ ἄλλοις ὀστρακοδέρμοις τὰ ἐπομβρα ἔτη συμφέρει, διὰ τὸ γλυκυτέραν γίγνεσθαι τὴν θάλατταν. ἐν δὲ τῷ Πόντῳ διὰ τὸ ψῦχος οὐ γίγνονται, οὐδ᾽ ἐν τοῖς ποταμοῖς, ἀλλ᾽ ἢ ὀλίγα τῶν διθύρων· τὰ δὲ μονόθυρα, μάλιστα ἐν τοῖς πάγοις ἐκπήγνυται.

ALijs autem teſtaceis anni pluuij conferunt: propterea quòd dulceſcit mare. In Ponto autem ob frigus non naſcuntur, neque in fluuijs præter pauca: quæ valuulis clauduntur. Et quæ vnico tegmine conſtant, tempore gelido gelantur.

C AE S A R.

REDDIT cauſſam quare conferant: quia mare dulceſcit, inquit: & cauſſam quare in Ponto non naſcantur. Vt ſimul oſtendat, & ſiccitatem obeſſe: & frigus Et apponit genera: deterius μονόθυρον, quia minùs habet munimenti. Eadem cauſſa quare in Ponto & in fluuijs non naſcantur: frigus: quia ſuprà τὸ πόντιον ψυχρόν. Pontus itaque duplicem habet cauſſam, & regimen, & τὸ πόντιον. In Stagno aui Nicolai quod habuit ad Bulſanum, etiam conchas vidimus multis iam annis antea impoſitas, vt patebant: grandes illas, tegmine craſſiſſimo: ſed carne adeò dura, vt nullo igni domari potuerit.

Ἐν τοῖς πάγοις ἐκπήγνυται. Theodorus, *induratur & interit*: meliùs, *gelatur.* Τὸ, ἐν, enim non vacat. Sed nucleum, vt ita dicam, intelligit, non teſtam, quæ ſua natura ſemper dura eſt.

CAPVT VIGESIMVM-SEXTVM,

Quadrupedum morbi: ac primùm de ſuibus.

CCXLI. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν ἔνυδρα τῶν ζώων, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. τῶν δὲ τετραπόδων αἱ μὲν ὕες, νοσήμασι μὲν κάμνουσι τρισίν· ὧν ἓν μὲν καλεῖται βράγχος, ἐν ᾧ μάλιστα τὰ περὶ τὰς σιαγόνας καὶ τὰ βραγχία φλεγμαίνει. γίνεται δὲ καὶ ὅπη ἂν τύχῃ τοῦ σώματος. πολλάκις γὰρ τοῦ ποδὸς λαμβάνεται. ὁτὲ δὲ ἐν τῷ ὠτί γίνεται δ᾽ εὐθὺς σαπρὸν καὶ τὸ ἐχόμενον, ἕως ἂν ἔλθῃ πρὸς τὸν πνεύμονα· τότε δὲ ἀποθνήσκει. ταχὺ δὲ αὐξάνεται·

AQuatiles animantes ſic ſe habent. At in quadrupedum genere ſues tribus laborant morbis: quorum vnus vocatur angina. *Cùm potiſſimùm fauces ac maxillæ inflammantur. Euenit etiam alijs partibus quibuſcunque corporis: ſæpè enim pedem corripit. Aliquando aurem. Hoc continuo putreſcit ſimul, & id quod cohæret, vſque dum in pulmonem inuadat. Tunc enim interit. Citò creſcit:*

καὶ οὐδὲν

καὶ οὐδὲν ἐσθίει, ὅταν ἄρξηται τὸ πάθος κἂν ὁπωσοῦν. ἰῶνται δὲ οἱ ὑοβόσκοι, ὅταν αἴσθωνται μικρὸν ὄν, ἄλλως μὲν οὐδένα τρόπον· ἀποτέμνουσι δὲ ὅλον.

ipse cibo abstinet statim cùm correptus est morbo hoc, vel quantulocunque. Tantisper dum morbum pusillum esse sentiunt subulci, medicas adhibent manus, non alio modo, quàm tota abscissa parte.

CAESAR.

NVNC quadrupedes narrat: ac de suibus primùm scribit: quoniam suprà ἥμερα & ἄγρια. Sus autem non solùm ἥμερον, sed etiam altile & ferum. Narrat morbos tres: vnum anginam: duos sub vno κραυρᾶν. Neque instituit repetere pestilentibus morbis eos laborare: quoniam suprà satis dixit, cùm discludebat horum naturam à piscibus.

Βράγχος, *raucedo* Theodorus: nos, *anginam* maluimus: suffocat enim. Ita Virgilius, *& fauces angit obesas.* Βράγχος etiam fit in homine, de quo Galenus libro Sexto de *Symptomatum caussis*, qui non malè: tunc raucedo vocabitur: non enim interficit. Eius etiam meminit Ægineta in Tertio: quem etiam ἀρτηριακὸν vocari ait. At in suibus non male anginam dicemus: præcipuè cùm Plinius in Octauo suum genus obnoxium morbis anginæ & strumæ esse dicat. Idem quoque in Vicesimo quarto de impia herba loquens: *eum qui*, inquit, *ipsam gustauerit nunquam anginæ morbo tentari: itaque & suibus dari.* Quare βράγχος in suibus rectè angina dicetur.

Μάλιστα, quoniam mox dicit, καὶ ὅπου ἂν τύχῃ.

Τάς σιαγόνας, & τὰ βράγχια. Βράγχια *fauces.* Proprium tamen vocabulum in piscibus. Theodorus immutauit ordinem.

Ἐν ᾧ: *in quo morbo*, inquit, *inflammantur fauces.* Est eius definitio. Nam is morbus est faucium φλεγμονή. Sed secutus est sermonis potiùs elegantiam: quasi sic: in febre inflammatur cor. Imò febris est cordis inflammatio.

Τοῦ ποδὸς λαμβάνεται, in secundum casum Atticè hæc verba ius habent. Et variauit iucundè ἐν τῷ ὠτί. Item variauit aduerbia πολλάκις, & ὅτε.

Εὐθύ. Icciredò sæpè est ἀνίατον: & dixit, καὶ τὸ ἰχόρμενον: quoniam illicò pars inflammata putrescit.

Πρὸς τὸν πνεύμονα: finis definitionis: mirum à pede proficisci ad pulmonem serpendo. Τόπον ἀποθνήσκει: finis affectionis.

Ταχὺ δ' αὐξάνεται: affectus morbi: alter affectus animalis, οὐδὲν ἐσθίει: ambigua oratio: quoniam ibi de morbo, hîc de sue. Et tamen interest καί.

Κἂν ὁπωσοῦν: vt tota speeie, sit lethalis morbus: non autem ob magnitudinem.

Αἴσθωνται. Cùm præsentiunt morbi inerementum: cùm præueniunt intellectione morbi magnitudinem.

Ἀποτέμνουσι. Sic Virgilius: *vlceris os, alitur vitium, viuitq́; tegendo.* Præseruant autem rustici nostri sic. Hordei pug.x. Chelydoniæ cum toto, saliuæ, rutæ, ex singulis pug.i. decoquuntur in aqua benè manè cum ex hara exeunt, ternis diebus, bis in anno Aprili, & Nouembri, ex ea decocto bibunt: neque intereunt. Vascones morbum hunc, *Tac* vocant.

Μάλιστα Theodorus, *maximè*: rectè. Sed ambiguè: nam potes intelligere, & maximè inflammari, & maximè, id est, imprimis. Sed, *potissimùm*, potiùs dicas.

Λαμβάνεται. Theodorus, *decumbit*: at decumbere est quòd aliunde vergit deorsum, & à pede incipit. Idem addidit, & *vlcus serpit*: &, *quo tacto*: fortasse non ita fit: vt tacto tantùm. Nam sanè falsum est. Illa verò pessimè transtulit. Ὅταν ἄρξηται τὸ πάθος κἂν ὁπωσοῦν. *Cùm ita ægrotat, etiam si quantumlibet sit morbi incrementum.* Hîc neque ἄρξηται declarauit: neque boni Medici officio functus est: qui principium cum incremento confundit: neque boni interpretis munus obiuit: qui, ὁπωσοῦν, *quantumlibet*, transtulit. Nam Latini, *quantumlibet*, ad magnitudinem grandiorẽ semper referunt: quantumlibet morbum grandem intelligas. Hîc vult ipsa initia dicere. Ὁπωσοῦν, *quantillum.* Et sanè quid mirum esset, maximis morbi incrementis captum suem, cibum fastidire?

Ὑοβόσκοι. Theodorus, *porcarij*: differunt ὑοβόσκοι, & ὑοφορβοί, hi apposita esca alunt, quos *porculatores* vocat Columella: illi in pastum ducunt.

Μικρὸν Theodorus, *incipere*: malè: potest esse μικρὸν post inceptionem.

Ἀποτέμνουσι δὲ ὅλον. Theodorus addidit, *qua ceperit.* Imò quam totam occupat: etiam ex viuo. Intelligit verò ὅλον, non membrum, sed μέρος tantùm.

MMMm

CCXLII. ARISTOTELES.

Δύο δ' ἄλλα ἐστὶ· λέγεται δὲ κραυγᾶν ἄμφω· ὧν τὸ μὲν ἕτερον, ἔστι κεφαλῆς πόνος καὶ βάρος, ᾧ αἱ πλεῖσται ἁλίσκονται· τὸ δ' ἕτερον, ἡ κοιλία ῥεῖ. καὶ τοῦτο μὲν, δοκεῖ εἶναι ἀνίατον· θατέρῳ δὲ βοηθοῦσιν, οἶνον προσφέροντες πρὸς τοὺς μυκτῆρας, καὶ κλύζοντες τοὺς μυκτῆρας οἴνῳ. διαφυγεῖν δὲ καὶ τοῦτο χαλεπόν. ἀναιρεῖται γὰρ ἐν ἡμέραις τρισὶν ἢ τέτταρσι.

Dvo alij sunt morbi. Vtrunque dicunt κραυγᾶν *Græci. Latini possunt,* grunnitionem. *Alter est capitis dolor & grauitas, quibus plurimi capiuntur. Alter est alui incitatio. Atque hic videtur non posse sanari. Alteri auxiliātur, vino naribus admoto, eóque elotis. Verùm haud facilè euadunt. Tertio enim quartóue obeunt die.*

CAESAR.

NOMINIS communitas fecit, vt duo diuersi morbi simul tractarentur. Nam & locis in corpore & essentia, & accidentibus, & exitu differunt. Alter capitis, alter alui. Ille grauitas, hic fluxus: ibi qualitas, hic motus. Posterior incurabilis: prior curatur.

Κραυγᾶν, *clamare*: vehementer enim strident, commoti dolore tùm capitis, tùm alui. Κραυγὴ *clamor*, etiam apud Demosthenem. Theodorus legit κραυρᾶν, & interpretatur *strumam*. At struma est angina illa superior. Hîc autem quis dolores capitis strumam vocet? Quis strumam curet vino naribus infuso? Quis strumam vocet alui profluuium? sed Plinius, vt superius ostendimus, scribit: *morbi suum angina maximè & struma.* Vt videatur κραυρᾶν legere. Quare igitur Theodorus non est βράγχον *anginam* potiùs interpretatus, suum Plinium secutus? Sed strumas intellexit Plinius scrophulas, τὰς χοιράδας, quas scimus esse quod Aristoteles hîc βράγχος dicit. Plinius autem hos duos morbos non tetigit posteriores. Et κραῦρος est etiam morbus boum infrà.

Τὸ μὲν ἕτερον, βάρος: quòd suprà καρηβαριῶσι de piscibus. Et rectè: non enim dixit ἐν ᾧ: sed mox paulò licētiùs. Τὸ δ' ἕτερον ἡ κοιλία ῥεῖ: pro ῥεῦσις. Nemo enim dicat, morbus est, aluus fluit.

Δοκεῖ εἶναι: quoniam multa latent nos, quæ tamen fieri queunt.

Θατέρῳ βοηθοῦσιν: manca oratio: *alteri morbo auxiliantur*: imò suibus auxiliantur aduersus morbum.

Atticismus repetitionis. Οἶνον πρὸς τοὺς μυκτῆρας, καὶ τοὺς μυκτῆρας οἴνῳ.

Καὶ τοῦτο χαλεπόν: quoniam alter erat ἀνίατος: priore autem morbo etiam capellæ laborant. Medentur pastores subula adacta in aurem: expergiscuntur enim sanguine educto.

CCXLIII. ARISTOTELES.

Βραγχῶσι δὲ μάλιστα, ὅταν τὸ θέρος ἐνέγκῃ εὖ, καὶ πιότατοι ὦσι.

Angina corripiuntur potissimùm, cùm æstas largius tulerit: atque ipsi euaserint pinguissimi.

CAESAR.

REDDIT caussam anginæ: tumescunt enim glandes, atque obstruunt fauces. Itaque raucescunt: etiam pinguiores viri rauciores.

Τὸ θέρος ἐνέγκῃ εὖ: quoniam æstas vrit glandes. Theodorus non τὸ θέρος, sed τὰ ὄρη: sed meliùs noster Codex: quid enim? soline montes ferunt: aut solis in montibus pascuntur sues?

Πιότατοι: effectus est τοῦ ἐνέγκῃ εὖ. Et caussa τοῦ πιότατοι ὦσι.

CCXLIV. ARISTOTELES.

Βοηθεῖ δὲ τά τε συκάμινα διδόμενα, καὶ τὸ λουτρὸν ἐὰν ᾖ πολὺ καὶ θερμὸν, καὶ ἐάν τις σχάσῃ ὑπὸ τὴν γλῶτταν.

Remedio sunt mora præbita: & lauacrum tùm largum, tùm calidum: scarificata subtus lingua.

CAESAR.

CAESAR.

PHILOSOPHVS desinit vbi incipit Medicus. Iccircò semina quædam spargit medicinæ: ac tribus quidem modis: pharmaco, lauacro, χειρουργίᾳ. Nam lauacrum medium est inter Chirurgiam & Clinicam. Apponit modos lauacri. Πολὺ καὶ θερμόν. Item membrum, & locum membri. Γλῶτταν καὶ ὑπό.

Διδόασμα. Icircò Latini *prabia* dixêre medicamenta.

Συκάμινα, *mora*. Ea sunt duplicia: è rubo & moro arbore. Itaque à celsitudine huius: *celsi mora* dixêre: ab humilitate illius, *mora bassi*. Nam *bassum* vulgus Italiæ, Galliæ, Hispaniæ à basi imum vocat.

Σχάσαντα ὑπὸ τὴν γλῶτταν. Theodorus: *vena sub lingua sita cultello adacto sanguinem detraxisse*: non potuit λατινίζειν χαριεστέρως.

CCXLV. ARISTOTELES.

Χαλαζώδεις δέ εἰσι τῶν ὑῶν αἱ ὑγρόσαρκοι, τά τε περὶ τὰ σκέλη, καὶ τὰ περὶ τὸν τράχηλον, καὶ τοὺς ὤμους· ἐν οἷς μέρεσι καὶ πλεῖσται γίνονται χάλαζαι· κἂν μὲν ὀλίγας ἔχῃ, γλυκερὰ ἡ σάρξ· ἂν δὲ πολλάς, ὑγρὰ λίαν καὶ ἄχυλος γίνεται. δῆλαι δέ εἰσιν αἱ χαλαζῶσαι. ἔν τε γὰρ τῆς γλώττης τῷ κάτω ἔχουσι τὰς χαλάζας· καὶ ἐάν τις τρίχας ἐκτίλλῃ ἐκ τῆς λοφιᾶς, ὕφαιμοι φαίνονται. ἔτι δὲ τὰ χαλαζῶντα, τοὺς ὀπισθίους πόδας οὐ δύναται ἡσυχάζειν. οὐκ ἔχουσι δὲ χαλάζας, ἕως ἂν ὦσι γαλαθηνοὶ μόνον. ἐκβάλλουσι δὲ τὰς χαλάζας ταῖς τίφαις· ὃ καὶ πρὸς τὴν τροφήν ἐστι χρήσιμον.

Grandinosi sues sunt, quibus caro humida tùm in cruribus, tùm in collo, atque etiam armis. Quibus in locis, plurima quoque grando est. Ac sanè paucæ si sint, dulcior caro: sin multæ, humida valde, atque insipida est. Grandinis indicia sumuntur ex linguæ parte inferiore, vbi grandines sunt. Tum ex iuba setas si quis vellat, apparent subcruentæ. Præterea qui sic sunt affecti, posterioribus pedibus nequeunt quiescere. Tantisper carent grandine dum lac sugunt dumtaxat. Tolluntur grandines tipha. Ea etiam ad alendum vtilis est.

CAESAR.

ALIA ægritudo, quam grandinem vocat: commodiùs dicas *grana* sanguinem concretum. *Ladros* vocant Galli. Itali *leprosos*: alij *lazarosos*. Ponit loca, & indicia. Sub lingua enim si sint granula, etiam intus in membris esse: sic sub lingua notæ in ariete transfundũt colorem in lanam sobolis. Alterum indicium à setis euulsis: quarum radix subcruenta: id fit, quia caro fluidior est. Quid igitur? si calore concrescit sanguis in guttulas illas, quare non coxit carnes ad consistentiam? quare igitur fluida? Nam etiam post ætatem lacteam grandinescunt: quia sicciores sunt: inæqualior enim tunc sanguis fit. Dicemus: inæqualitatẽ illam in caussa esse: partibus siccioribus coactis, fluidas fieri carnes. Præterea hic τὸ ὑγρὸν, nõ tam humidũ, quàm fluidũ significat. Ita caro leprosorum porcorũ non cohæret. neque consistit firmitate quadã. Sed quare sapidior si pauca grando sit? quia coctior caro: nam etiam nunc id aiunt, sapidiorem esse. At quare nequeunt durare pedibus? quia titillantur, & pruriunt. Quare posterioribus? quia ibi terrestrior pars corporis est: ima enim est. Quare tolluntur tipha? quia æquatur sanguis & refrigeratur. Sic etiam hordeo medemur.

Χάλαζαι in gemmis vitium, in sanguine, in oculo: pars oui: omnia à naturali grandine.

Ἐν οἷς μέρεσι πλεῖσται. Nanque alijs quoque partibus nonnullæ, scilicet in dorso: & faucibus.

Ἄχυλος: vt χύλος sit sapor hîc, non succus.

Ἐκβάλλουσι: vt nunc ponat remedium morbi, non solam præuentionem.

Ταῖς τίφαις: vt ridiculè noluerunt Grammatici licere nobis dicere, *farra*, *frumenta*, *hordea*. Subdit relatiuum comprehendenti genere ὃ, in neutro.

Χαλαζῶσαι Theodorus: *grandent*: *grandinant* potiùs: idem ἡσυχάζωσι, *constare*: malè. Constare possunt: quiescere non possunt: & malè omisit μόνον. Nam etiã lac sugunt cùm vescuntur herbis.

Legebatur in Aldino Codice τῇ σίφαις malè. Τίφαις omnino legendum est, quod & Theodorus doctissimus animaduertit. Tipha enim frugis genus apud Theophrastum Octauo historiæ *Plantarum*: & in quarto de *caussis* vbi nos de ea plura. Plinius quoque in XVIII. quædam tradit.

CCXLVI. ARISTOTELES.

Ἀρεστοὶ δὲ πρὸς τὸ πιαίνειν καὶ τρέφειν, οἱ ἐρέβινθοι καὶ τὰ σῦκα· τὸ δ' ὅλον, μὴ ποιεῖν ἁπλῆν τὴν τροφὴν, ἀλλὰ ποικίλην. χαίρει γὰρ μεταβαλλόμενα, καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα ζῶα. καὶ ἅμα φασὶ τὸ μὲν, ἐμφυσᾶν, τὸ δὲ, πιαίνειν τὴν προσφερομένων. τὰς δὲ βαλάνους μόνον ἡδέως μὲν ἐσθίειν, ποιεῖν δὲ ὑγρὰν τὴν σάρκα.

Commodiſſimè & aluntur, & pingueſcunt cicere, & ficu. Summa illa eſt, non ſimplicem apponere cibum, ſed variare. Gaudens enim mutatione, quemadmodum alia quoque animalia. Aiūt etiam ſimul cibi parte inflari, parte pingueſcere. Solas verò glandes libenter ab illis eſitari: ſed humidam efficere carnem.

CÆSAR.

INVTILITER & repetit quæ alibi poſuit, & hîc in genere morborum recitat. Tamen excuſabitur ab argumento contrariorum. Nanque hîc & commoda & incommoda recenſentur. Eſt enim πρὸς δίαιτα. Præuertit etiam ordinem τὸ πιαίνειν καὶ τρέφειν, καὶ τὰ σῦκα. Notat Plinius hoc ex Apicij cura.

Τὸ δ' ὅλον. Nam illud eſt à natura, ἐρέβινθοι. At ποικίλλειν ab arte: vt hoc plus poſſit quàm illud. Iraque dixit, τὸ ὅλον.

Μεταβαλλόμενα: at non eſt ſus qui mutat: ſed ὑποφορᾶς: vitauit ſic ſatietatem. Neque enim excitatur natura ad appetendum quod habet. Appetitus enim cauſſa, priuatio eſt. Neque materia prima, vt aiunt, appetit: cognoſceret enim. Sed patitur tantùm euenire formam. Expellitur autem prior forma à poſteriore propter vim maiorem. Contrarietas autem mutationis cauſſa eſt.

Ἅμα τὸ μὲν ἐμφυσᾶν, τὸ δὲ, πιαίνειν. Sic puto omnia pingueſcere: dilui ſanguinem ac rarefieri: deinde compleri, cibi ſcilicet varietate: quoniam alius inflet, alius compleat.

Τὰς βαλάνους μόνον. Duplex ſenſus: aut ſolas inter cæteros cibos: aut vt facit Theodorus, ſolas datas ſine alijs. Mirum verò humidam fieri carnem à glande, cuius natura ſit ſicca. Plinius in XVI. cap. XIII. *glande fagea ſuem hilarem facere*, ait, *carnem coctibilem ac leuem, & vtilem ſtomacho. Iligna ſuem fieri anguſtam, nitidam, ſtrigoſam, ponderoſam: qua ſues tentantur niſi paulatim detur. Fungoſam autem fieri, eſculo, robore, ſubere.*

Τὸ δὲ, πιαίνειν τῶν προσφερομένων. Theodorus addidit *partim impleatur.* Idem πιαίνειν *opimare*: non malè. Telluris enim primum fuit verbum agricolarum: quam *Opim* priſca Græcorum voce dicerent. *Opimum agrum.* Paſtores poſteà eam vocem ſibi communem fecere in gregibus.

Ἡδέως *ſuauiter comeduntur:* Theodorus: potiùs & magis Latinè, *libenter.* Nam ſuauiter ſanè nunquam comedunt ſues.

CCXLVII. ARISTOTELES.

Καὶ ἐὰν ἐγκύουσαι πλείους ἐσθίωσιν, ἐκβάλλουσιν, ὥσπερ καὶ τὰ πρόβατα. ταῦτα γὰρ ἐπιδηλοτέρως τοῦτο πάσχει, διὰ τὰς βαλάνους.

Etſi grauida largiùs eas eſitàrint, abortiuntur, ſicut & oues. Hæ enim manifeſtiùs patiuntur ob glandes.

CÆSAR.

HOc ſanè ad propoſitum: eſt enim duplex morbus, & matris, & prolis: & communis ouibus. Nam hæc hiſtoria eſt quadrupedum.

Ἐκβάλλουσι, *eijciunt.* Vnde *vulua eiectitia*: verbum commune etiam dentibus: & infrà vngulis. Id autem eſt ad verbum. Hoc in loco propriè, *abortiuntur*: aut, vt Theodorus, *abortum faciunt.*

Ἐπιδηλοτέρως. Theodorus: *conſtantius*: minùs benè: imò meliùs, inquit, conſtat. Ratio eſt: quia pecudes non veſcuntur glande ex vſu, vt ſues. Neque Latinum eſt, *conſtantius accidit.* Neque *conſtantiùs* eſt *apertius*: licet, *conſtat*, verbum id dicat. Et ſi coniungas cum verbo Græco πάσχουσι, quid erit, *conſtantiùs patiuntur?* falſum enim erit iam. Capellæ autem eſu glandium cæcæ fiunt.

CCXLVIII.

CCXLVIII. ARISTOTELES.

Χαλαζῶνται δὲ μόνον τῶν ζώων ὧν ἴσμεν, ὗς.

Solus ex animalibus quæ nota sunt nobis, grandine afficitur sus.

C AE S A R.

VTINAM non dixisset hoc Philosophus. Nam & gallinas vidimus nos aliquot, & lepores non paucos: homines verò plurimos, quorum sanguis esset arenosus.

Χαλαζῶν). Theodorus, *grandinem concipit.* Sanè nescio quid sit hic, *grandinem concipere*: peregrinè enim sæpè loquitur.

CAPVT VIGESIMVM-SEPTIMVM,

CANVM MORBI.

CCXLIX. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ κύνες, κάμνουσι νοσήμασι τρισίν. ὀνομάζεται δὲ ταῦτα, λύττα, κυνάγχη, ποδάγρα. τούτων ἡ λύττα, ἐμποιεῖ μανίαν· καὶ ὅταν δάκῃ, λυττῶσιν ἅπαντα τὰ δηχθέντα, πλὴν ἀνθρώπου. ἀναιρεῖ δὲ τὸ νόσημα τοῦτο τάς τε κύνας, καὶ ὅ τι ἂν δηχθῇ ὑπὸ λυττώσης, πλὴν ἀνθρώπου.

Canes tribus morbis infestantur: quorum nomina: rabies, angina, podagra. Rabies insanos facit. Et quæ momorderint, omnia in rabiem aguntur, præter hominem. Interficit pestis hæc tùm canes ipsos, tùm id quod momorderint, excepto homine.

C Æ S A R.

CANVM morbos nunc persequitur: alijs quoque tamẽ laborant morbis. Nam & comitiali vt vidimus, plures: & Gallico morbo vnum vidimus laborare, qui heri sui hac tabe affecti, emplastra deuorârat. Vexantur & scabie, quæ, nisi præsentanea remedia adhibeantur, difficillimè curatur. Atque vtinam non excepisset hominem Philosophus. Nam & ipse rabit, mordet, & interit: & qui ab ipso morsi sunt homines eundem morbum contrahunt. Ὑδροφοβία à Galeno dicitur morbus hic. Atque omnino qui eo torquentur, & canes, & ab eo tacta animalia, aquam fugiunt. ¶Leonicenus legit πλὴν ἀνθρώπου, sed sensus durus esset: neque puto Philosophum sic scripsisse.

Ὑπὸ λυττώσης: alius dixisset ὑπ᾽ αὐτοῦ.

Νόσημα Theodorus *vitium*: sanè nimis leuiter.

CCL. ARISTOTELES.

Ἀναιρεῖ δὲ καὶ ἡ κυνάγχη τὰς κύνας.

Interficit etiam angina canes.

C AE S A R.

VT κυνάγχη sit canum. Συνάγχη quasi συνάγχη & βρόγχος suum. Ἀρνεάγχη luporum causidicorum. Etiam equi hoc morbo intereunt. *Vidulos* vocant Itali à tumore: est enim vidulus folliculus & marsupium.

CCLI. ARISTOTELES.

Ὀλίγαι δὲ καὶ ἐκ τῆς ποδάγρας περισώζονται.

Pauci ex podagra euadunt.

CAESAR.

SI dicat, pauci ex omnibus ne tententur, falſum eſt: ſi dicat podagra interire, item falſum. Sed περισώζεσθαι hîc euadere, ac ſanati ſignificat: alibi verò περισώζεσθαι ad vitam tantùm pertinet. Nos duos habuimus podagricos: alterum etiam leporarium curſorem excellentiſſimum: qui per interualla tantùm tentabatur.

CCLII. ARISTOTELES.

Λαμβάνει ταῦτα καὶ τὰς καμήλους.

Corripiunt hæc etiam camelum.

CAESAR.

ERgo non ſoli canes rabie agitantur: quin etiam muli & equi: etiam ſues, etiam non à cane morſi: & cameli, alioqui ſatis mite animal, & quod facillimè cicuratur.

CCLIII. ARISTOTELES.

Τοὺς δὲ ἐλέφαντας πρὸς μὲν τὰ ἄλλα ἀρρωστήματα ἀνόσους εἶναί φασιν, ἐνοχλεῖσθαι δ' ὑπὸ φυσῶν.

Elephantos aiunt immunes eſſe ab alijs morbis: ſed flatibus infeſtari.

CAESAR.

MIRVM hîc de elephantis, & tam paucis atque etiam mancis. Hæc potius cum ijs quæ de ipſis prolixius narrat, erant coniungenda. Quare locus hic mihi ſuſpectus meritò eſt, tanquam argumento non conueniens. Hæc igitur inferioribus addenda ſunt, vbi etiam morbos tractat. Tamen vtrobique omiſit morbum teterrimum, elephantiaſim. Τῶν φυσῶν. Theodorus, *inflationem alui*: ſanè inflatio à flatu fit.

CAPVT VIGESIMVM-OCTAVVM,

BOVM MORBI.

CCLIV. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ βόες οἱ ἀγελαῖοι, νοσοῦσι δύο νόσους· ὧν τὸ μὲν, ποδάγρα· τὸ δὲ, κραῦρος καλεῖται.

Duabus ægritudinibus afficiuntur gregales boues: podagra & ſtruma.

CAESAR.

FEcit ſuprà differentiam ſuper incolumitate, inter gregalia animalia, & quæ domi alerentur. Itaque hîc dixit, ἀγελαῖοι.

CCLV.

CCLV. ARISTOTELES.

ΕΝ ᾧ δ' οὖν τῇ ποδάγρᾳ, τοὺς πόδας οἰδοῦσιν, οὐκ ἀποθνήσκουσι δὲ, τὰς δ' ὁπλὰς ἀποβάλλουσι. βέλτιον δ' ἴσχουσι τῶν κεράτων ἀλειφομένων πίσσῃ θερμῇ.

IN podagra pedes tument: verùm non intereunt: sed vngulas amittunt. Meliùs continent delibutis pice calida cornibus.

CAESAR.

EXEQVITVR alterum morbum: ponit signa: tumorem. Speciem morbi: non lethalem: ponit σύμπτωμα: amissionem vngularum: ponit remedium: picem. Ponit sympathiam capitis cum cornibus: cornuum cum vngulis: mirum sanè.

Dixit in podagra: quoniam non est tumor pedum podagra, sed dolor. Tumor autem accidens. Neque enim in omni podagra tumor.

Οἰδοῦσι τοὺς πόδας. Synecdoche est. Inde *Oedipus* dictus est traiectus loro pedes. Inde *œdemata*.

Πίσσῃ θερμῇ: quoniam non omnis pix liquida, calida est. Hanc ignorant hæ regiones: *peculam* Veneti vocant.

Ἐν τῇ ποδάγρᾳ. Theodorus: *facit podagra vt pedibus intumescant*: rectè. Est enim morbus, caussa accidentium: fluunt enim ab essentia.

Βελτίω ἴσχουσι. Theodorus: *valent meliùs*: non est ita. Sed meliùs continent vngulas, neque amittunt. Sic Plinius in vndecimo. *Boum attritis vngulis*, inquit, *cornua vngendo aruina, medentur agricolæ*. Et in vicesimo octauo: *medicari pedes boum, si priùs pice liquida perungantur cornua*: de pedum cum capite sympathia. Idem eiusdem libri Capite quarto, & vndecimo, atque alibi.

CCLVI. ARISTOTELES.

ΟΤαν δὲ κραυρῶσι, τὸ πνεῦμα γίνεται θερμὸν καὶ πυκνόν· καὶ ὅ ἐστιν ἐν τοῖς ἀνθρώποις πυρετὸς, τοῦτό ἐστιν ἐν τοῖς βουσὶ τὸ κραυρᾶν. σημεῖον δὲ τῆς ἀρρωστίας. τὰ ὦτα καταβάλλουσι καὶ οὐ δύνανται ἐσθίειν. ἀποθνήσκουσι δὲ ταχέως καὶ ἀναχθέντων ὁ πνεύμων φαίνεται σαπρός.

CVm autem strumescit, spiritus calefit, & crassior euadit. Et quod est in hominibus febris, hoc est in bobus strumam pati. Signum morbi aures demissæ: atque edendi impotentia. Celeriter intereunt. Atque dissectis pulmo putridus apparet.

CAESAR.

ALTERIVS morbi essentiam à comparatione statuit: vt sit febris. Ergo non conuenit nomini strumæ, si febris tantùm est. Sed sanè aliud est: quippe pulmo putrescit. Signum à pulmone spiritus crassior. Ponit & signa & exitum morbi.

Πυκνόν: non est συχνὸν, frequens, quia non egent ventilatione, sed euaporatione: quia crassus est & impar. Iccirco anhelitus magnus est potiùs quàm frequens. Theodorus tamen legit συχνόν.

Καταβάλλουσι, *demittunt aures*. Sic & diuinus Poëta in tertio *Georgicorum*. Theodorus addidit, *flaccеant*. Quoniam scrofarum aures sic pinxit Plinius, ex Aristotele.

CAPVT VIGESIMVM NONVM,

Equorum morbi.

CCLVII. ARISTOTELES.

Τῶν ἵππων αἱ μὲν φορβάδες, ὅσοι τῶν ἄλλων ἀῤῥωστημάτων εἰσὶ, πλὴν ποδάγρας. ταύτῃ δὲ κάμνουσι, καὶ ἐνίοτε ἀποβάλλουσι τὰς ὁπλάς. ὅταν δὲ ἀποβάλλωσι, πάλιν φύουσιν εὐθύς. γίνεται γὰρ ἅμα τῆς ἑτέρας ὑποφυομένης, ἡ τῆς ἑτέρας ὁπλῆς ἀποβολή. σημεῖον δὲ τῆς ἀῤῥωστίας· ὁ γὰρ ὄρχις ἅλλεται ὁ δεξιός· ἢ κατὰ μέσον ὀλίγον κάτωθεν τῶν μυκτήρων, ἐὰν κοῖλον γίνεται καὶ ῥυτιδῶδες.

E Qui paſcui non ſunt obnoxij ægri[...] bus, præterquam podagræ. Hac cùm [...] rant, interdum etiam vngulas am[...] amiſſis illicò aliæ ſubnaſcuntur. Simul enim [...] abijcitur & altera generatur. Morbi indici[...] teſtis dexter ſubſiliens: vel etiam paulò inf[...] res, medio in loco rugoſa quadam cauitas eſt[...]

CAESAR.

HIc quoque diſtinguit τὰς φορβίας, & τὰς ζοφίας. Eſt enim ἐπαμφοτερίζον, [...] ad vtrunque. φέρβονται, quibus tellus φέρει βίον. φορβίας, paſcales veteres [...] bant. ζοφη, autem eorum eſt, quibus etiam ζόφοι, afferuntur. Ponit [...] tantùm morbum, podagram: verùm etiam ſtruma capiuntur atque int[...] etiam hos torminibus vexari vidimus nos. Ponit ſignum ὄρχις ὁ δεξιὸς [...] uelluntur enim in podagra. Itaque podagrici ſalaciſſimi ſunt: & ſalac[...] dagrici fiunt. Subſilit autem, quoniam ἀπάτᾳ, dexter potiùs, quia ſi[...] Alterum ſignum paulò diuerſius eſt. Sed dolore ſanè nares contrahuntur & labia corruga[...]

Γίνεται γὰρ ἅμα. τὸ, ἅμα exponit, τὸ εὐθύς: quare alia ſubnaſcitur illico? quia ſimul altera [...] altera adit.

Ο' γὰρ: τὸ, γὰρ', παρέλκει ad ornatum.

Ε'ὰν κοῖλον: quia caret nomine proprio communi, quod tranſcendens appellat, declaraui [...] pores interpretari. Labium ſub naribus ſubſidit cauum, atque corrugatur.

Ταύτῃ γὰρ κάμνουσι. Theodorus addidit, *vno*: & malè ὁπλάς, *vngues*. Nullus Latinè ſic [...] tur: & omiſit τὸ ἅμα. Quod aduerbium ſi tollas, non expleas ſenſum in repetitione, ſic. Am[...] vngulas: amiſſis aliæ ſubnaſcuntur: generatur enim altera, altera decidente. Idem Theo[...] ἅλλεται, *palpites*: malè intellexit quid eſſet palpitare. Græca vox eſt ab haſtis, πάλλειν, & a[...] bium πάλιν, cùm vibrantur atque ſinuantur. Itaque ἄλσεις palpitationes apud Galenum dic[...] cùm ſubſilit caro, & fit inæqualis. Sicut de piſcibus ἀσπαίρειν: quoniam qui palpat iterum [...] iterum, & inæquali motu digitorum tangit. At teſticulus ſubſilit totus: non ſicut oculus [...] Theocritum: ἅλλεται μοι ὀφθαλμὸς μοι δεξιός.

Ο'λίγον κάτωθεν, de loco, in naribus ſcilicet. Theodorus peſſimè, *citra nares*: quid enim [...] ter nares eſt: quouis ſit loco erit citra, ſi loquens locum mutet. At κάτω non poteſt à lo[...] te mutari. Idem omiſit κατὰ μέσον. Sanè negligenter multa neceſſaria plerunque, & adden[...] neceſſaria.

CCLVIII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ ζοφίαι ἵπποι, πλείστοις ἀῤῥωστήμασι κάμνουσι. λαμβάνει γὰρ καὶ εἰλεός. σημεῖον δὲ τῆς ἀῤῥωστίας· τὰ ὀπίσθια σκέλη ἐφέλκουσιν ὑπὸ τὰ ἐμπρόσθια, καὶ ὑποφέρουσιν, ὥστε ἀλλήλοις συγκρούειν.

AT qui aluntur domi, plurimis morbis corr[...] tur. Capiuntur enim torminibus. In[...] ægritudinem, cùm crura poſteriora ad anterio[...] trahunt: quæ ita ſubmouent, vt inter ſe collida[...]

CAESA[...]

CÆSAR.

DOMESTICORVM morbos narrat insigniores. Nam multos omisit, quos petes ex veterum hippocomiis, Vegetio, & aliis.

Καὶ εἰλεός. τὸ καὶ, notat sequentes alios morbos: recentiores ridiculè, *volulum* appellant. Cùm tamen, *ilium* sit Latinum: neque enim voluitur ibi dolor, sed fixus est. Sic malè Celsus *tormina*, dysenteriam. Nam tormina à torquendo ob dolorem: sumpta metaphora à criminalibus quæstionibus. At non omnis dysenteria torquet: non omnis dolor dysenteria.

Τὰ ὀπίσθια, vt comprimant ventrem.

Ὑποφέρουσιν, *subinferunt*: neque enim Latinè possis dicere simpliciter, *sufferunt*.

Συγκρούειν, *complodere*. Sic pedum sonus dicitur à M. Tullio in lib. de *Oratore* tertio, *supplosio*. Theodorus addidit, *propemodum*.

CCLIX. ARISTOTELES.

Ἐὰν δὲ ἀποσιτήσας τὰς ἔμπροσθεν ἡμέρας, εἶτα μανῇ, αἷμα ἀφαιρουμένης τε ἐκτέμνοντες, βοηθοῦσι.

QVod si post aliquot dierum inediam, furore agitentur, secta vena, atque detracto sanguine auxiliantur eis.

CAESAR.

PROPTER frequentiam Capitum & morborum, necessariò mutat loquendi modum: breuitate mira vtitur. Signa præcedentia simul, & morbum, & remedium ponens.

Τὰς ἔμπροσθεν ἡμέρας: alius dixisset, τὸ πρῶτον, vt responderet τῷ, εἶτα. Et disturbauit ordinem, αἷμα ἀφαιρουμένης καὶ ἐκτέμνοντες. Priùs enim secatur vena, posteà aufertur sanguis. Alius dixisset, ἐκταμόντες. Itaque τὸ, τε est expositiuum.

Ἀποσιτήσας. Theodorus addidit, *sponte*: & omisit ἐκτέμνοντες.

CCLX. ARISTOTELES.

Λαμβάνει δὲ τε τέτανος. σημεῖον δ' αἱ φλέβες τέτανται πᾶσαι, καὶ ἡ κεφαλὴ τε ὁ αὐχὴν· καὶ προβαίνει ἰθέσι τοῖς σκέλεσι.

COnuelluntur etiam. Indicio sunt venæ intentæ omnes: tum caput, & collum. Ac cruribus rigidis incedunt.

CAESAR.

QVID sit τέτανος, Galenus libro primo de *musculorum motu*, ita exprimit: οὐκ ἄλλο δ' ἐστὶ τέτανος ἢ ὅταν εἰς τἀναντία πρὸς τῶν ἀντιτεταμένων μυῶν ἀκουσίως ἀντισπᾶται τὰ μόρια. Pluribus idem exponit in quarto Comment. in *Aphorismos Hippocratis*. Philosophus hîc ponit signa à venis: quoniam sociæ sunt neruorum. Itaque membra maximè mobilia posuit pro neruis. Etiam cutis tunc adeò intenditur, vt vix digitis capi queat: remedia non ponit. Sed pyria vtimur nos & detrahitur sanguis, & oblinitur totus eo sanguine calido cum cymino & vino, & melle, & bolo Armenica. Etiam oua in aceto induntur in ollam; olla in fimum: ibi mollescunt. Ea ita integra dantur per cornu: atque ex aceto aliquid.

Theodorus addidit: *neruiq;* &, *immobiliter rigeant*: & ἰθέσι, *rectis cruribus*, dixit, malè: *rigidis*, dicendum fuit. Nam recta crura in equo, laus est. Itaque doctissimus Poëta aliter loquutus est: *mollia crura reponit*: ὑγρά.

CCLXI. ARISTOTELES.

Γίγνονται δὲ καὶ ἔμπυοι αἱ ἵπποι.

EOrum quoque pulmo laborat pure.

CAESAR.

C Æ S A R.

Ἐμπυϊκοὶ, & ἔμπυοι, dicuntur quorum pectus, aut pulmo pure occupatur: morbus aliquando sequens pleuritidem. Theodotus: *suppuratione etiam equi infestantur*. At propriè vlcera, aut tumores cùm pus fluit, dicuntur suppurari. Plinius tamen multis in locis & pro spirandi difficultate, & pro apotesmatum puris extractione vtitur: quod & Celsus in primo. Latini veteres *ilia ducere*, respirationis difficultatem, *ilia ducere*, dixere. Quoniam ea parte anhelitus plus appareat. *Bolsum* Itali, vocant hoc morbo affectum. Galli, *poussif*.

CCLXII. ARISTOTELES.

Λαμβάνει δὲ καὶ ἄλλος αὐτοὺς πόνος. καλεῖται δὲ τοῦτο κριθίας. σημεῖον δὲ τοῦ ἀρρωστήματος· μαλακὸς γίνεται ὁ οὐρανὸς, καὶ θερμὸν πνεῖ. ἀνίατα δὲ, ἐὰν μὴ αὐτόματα καταστῇ.

Corripiuntur etiam morbo alio, quem Græci vocant κριθίαν. Latinè possis hordeationem. *Signum mutatæ valetudinis, palati mollitia. Et feruidum spirat. Quæ sponte sua nisi desistant, curam admittunt nullam.*

C AE S A R.

Κριθίας, alius morbus est palpebræ: hordeationem & hordeolum possis dicere à forma. At hic eum nomine morbus non conuenit. Mirum dicit, curari sponte interdum: arte non item.

Καταστῇ: vnde Hippocratis κατάστασις, sed non vno significatu. Theodorus: *emendetur*: sequutus est potiùs significatum, quàm vocem.

Mutauit genus, πόνος: τοῦτο.

Μαλακὸς, in Theodori Codice: *molestet*: mendosè: scripsit enim mollescat.

Καὶ θερμὸν πνεῖ Cùm equus frigidum spirat, mors sequitur. Itaque hîc θερμὸν est potiùs feruidum quàm calidum. Quare Theodotus addidit, *ex consueto*. Sic infrà, πνεῖ, pro συχνὸν πνεῖ αὐτόματα. Theodorus: *sponte natura*.

CCLXIII. ARISTOTELES

Τό τε νυμφιᾷν καλούμενον, ἐν ᾧ συμβαίνει κατέχεσθαι ὅταν αὐλῇ τις, καὶ καταπιᾷν· καὶ ὅταν ἀναβῇ τις, τροχάζει, ἕως ἂν μέλλῃ κατά τινας θεῖν.

Et quod vocant lymphari *cohibetur sono tibiæ: demissa his frons est. At vbi conscenderis, cursu incitantur quoad fiat, vt ad quempiam feratur.*

C AE S A R.

FVRORI propius vitium hoc: neque fræno cohiberi possunt: qui autem sunt νυμφόληπτοι, alibi à nobis in libris de *Re equestri*, declaratum est. Latini *lymphari* dicunt purè. Mendum erat in Codice: τό τε νυμφίαν καλούμενον: verbum substituendum est νυμφιᾷν.

Κατέχεσθαι, *inhiberi*.

At fortasse nonnihil mendi sit in Codice Græco. Nisi dicas, καὶ καταπιᾷν καλούμενον ταχύνει. Priùs enim posuit remedium, quàm absoluerit morbi rationem.

Ἕως ἂν μέλλῃ κατά τινας θεῖν. Theodorus legit καταστήσεσθαι: *donec retineas*. Sed mihi videntur non posse retineri: sed fieri amentes.

CCLXIV. ARISTOTELES.

Κατηφεῖ δὲ ἀεὶ, κἂν λυττήσῃ. σημεῖον δὲ καὶ τούτου· τὰ ὦτα καταβάλλει πρὸς τὴν χαίτην, καὶ πάλιν προτείνει, ἐκλείπει, καὶ πνεῖ.

Cum rabie infestatur, tristis item est: rabiei signum. Retrahit auriculas ad iubam: atque prorsum iterum tendit. Et deficitur animo, & anhelat.

C AE S A R.

PONIT commune ſignum lymphatis, & rabidis: quia dixerat κακωσίαν: hîc καταφῆ: ponit deinde alia ſigna διαχεκτικά.

Καταϐάλλει: diximus *retrahit*.

Theodorus aliter legit. Sic, *idque viciſsim factitat.* At in noſtro Codice ita ſcriptum fuit: καὶ ἐκλείπει· καὶ πνεῖ. Nam ſanè qui rabiunt, deliquium quoque animi patiuntur occupato corde veneno illo. Itaque etiam anhelant: quòniam inflammantur. Inde enim ſpuma quoque & apertum os.

Πνεῖ, ſcilicet plus quàm conſueuit: ἀσθμαίνει, voluit dicere.

CCLXV. ARISTOTELES.

Ἀνίατα δὲ καὶ τάδε, ἐὰν καρδίαν ἀλγήσῃ· (σημεῖον δὲ· λαπαρὸς ὢν ἀλγεῖ.)

Haec quoque remedio nullo tolluntur: ſi cordis dolorem patiantur. Cuius indicium eſt, cum dolet, ducit ilia.

C AE S A R.

IN plurali dixit καὶ τάδε ἀνίατα. Sed tantùm vnum incurabile poſuit hoc. Nam ſequenti laborantes vidimus curari.

Λαπαρὸς ὢν ἀλγεῖ: non eſt facilè ponere ſignum huius ægritudinis. Quis enim ſciat an cor doleat equus? Sed ita coniectârunt, vt ex iliorum tractu iudicarent. Λαπάρα, autem *ilia*: nomen inde λαπαρὸς, quia trahit ilia.

CCLXVI. ARISTOTELES.

Καὶ ἐὰν ἡ κύστις (ἀποστῇ.) σημεῖον δὲ καὶ τούτου, τὸ μὴ δύνασθαι οὐρεῖν. καὶ τὰς ὁπλὰς καὶ τὰ ἰσχία ἐφέλκει.

Siue abſcedat veſica. Cuius mali nota eſt, cùm nequeunt vrinam facere: tum vngulas atque clunes trahit.

C AE S A R.

DEFICIEBAT verbum in Græco Codice. Nos ſubſtituimus, ἀποστῇ: donec quod deſit inueniatur. Theodorus dixit, *dimoueatur*. Sed ſanè non poteſt moueri veſica loco. Sed abſceſſus pati, vnde fiat iſcharia. Trahit autem & pedes, & femora, propter diſtentionem veſicæ & vreterum.

Ἰσχία. Theodorus: *clunes*, rectè.

CCLXVII. ARISTOTELES.

Καὶ ἐὰν σταφυλῖνον καταφάγῃ. τοῦτο δ' ἐστὶν ἡλίκον ἡ σφονδύλη.

Siue paſtinacā deuorârit. Ea eſt ſphondylij magnitudine & facie.

C AE S A R.

LETHALEM ait eſſe paſtinacā equo. Et declarat cuiuſmodi intelligat σταφυλῖνον. Ea eſt quàm Galli *panetz*, vocant. Similis ſphondylio: nullo enim diſtat quàm folij magnitudine. Idem flos, idem ſemen, eadem radix. Sed viroſior guſtus ſphondylio. Nam Dioſcoridæ Staphylinus alius, folio dauci. Theodorus putauit hîc ſphondyliū eſſe inſectum de quo ſupra. Sed peſſimè. Eſt enim herba locis humidis proueniens, odore & guſtu acri: flore luteo: denique qualem ſuo loco deſcripſimus. Nam quæ paſtinaca ſit ſcatabeoli magnitudine.

Ἡλίκον: hîc non ſolùm magnitudinem, ſed etiam faciem intelligo.

CCLXVIII.

CCLXVIII. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ δήγματα τῆς μυγαλῆς καὶ τοῖς ἄλλοις ὑποζυγίοις χαλεπά. γίνονται δὲ φλύκταιναι. χαλεπώτερον δὲ τὸ δῆγμα, ἐὰν κύουσα δάκῃ. ἐκρήγνυνται γὰρ αἱ φλύκταιναι εἰ δὲ μή, οὔ.

Muris aranei morſus etiam aliis iumentis pernicioſi. Excitantur puſtulæ. Pernicioſius mordet prægnans. Non enim niſi prægnantis puſtulæ dirumpuntur.

CAESAR.

Commvnem cum aliis morbum ponit: μυγαλῆ. Ex mure & muſtela compoſuere Græci nomen huic animali: quoniam muris magnitudine, facie muſtelæ: ordo dentium quadruplex: *murem araneum* Latini vocant. *Mygales* Auicenna meminit, & Aetius, & Dioſcorides, & Nicander, & Lucianus in φιλοψευδεῖ, & in *Corollario* Barbarus. Vbi cùm recitaret autoritatem Dioſcoridæ, qui dicat puſtulas rumpi ex prægnantis morſu, ex non prægnantis non rumpi: atque ſententiam Plinij diuerſam apponeret: mirum tantus vir quare locum hunc non adduxerit. Neque in XX. *Caſtigationum* quicquam. Verba Plinij ſunt hæc in XXIX. *Nam ſi prægnans momorderit, protinus diſſilit.* Neſcio an diſſilire, voluerit, diſrumpi. Sanè τὰς φλυκταίνας ἐκρήγνυσθαι, etiam Ariſtoteles dixit. Dioſcorides puſtulas quidem rumpi: ſed prægnantis nullam fecit mentionem: contrà quàm allegat Barbarus.

Dubitandum autem reliquit Philoſophus, quare prægnantis morſus ſit moleſtior. Rationem ponit: quia puſtulæ rumpuntur. At quare ſi rumpuntur, ſunt deteriores? Nam ſanè virus exit. Itaque ipſa impoſita medetur: retinetur enim ibi venenum per ſimilitudinem: neque abit in cor: item allia imponuntur, & eiuſmodi aëria, eadem de cauſſa. Dicamus: non quia rumpuntur: prægnantis autem grauior morſus, quia venenum retinetur: & mater exuctior eſt.

Χαλεπὰ, leuiſsimè loquutus eſt. Nam in Italia venenum affert, ac mortem.

Ὑποζύγια: *iumentum:* malè Latini. Nam & boues ſunt ὑποζύγιοι.

CCLXIX. ARISTOTELES.

Ἀποκτείνει δὲ δάκνουσα, ἢ σφόδρα ἀλγεῖν ποιεῖ καὶ ἡ καλουμένη χαλκὶς ὑπὸ τινῶν, ὑπὸ δ᾽ ἐνίων ζυγνίς. ἔστι δ᾽ ὁμοία ταῖς μικραῖς σαύραις, τὸ δὲ χρῶμα τοῖς τυφλίνοις ὄφεσιν.

Aut interficit morſu, aut magnum dolorem affert ea, quam nonnulli chalcidem, *alij vocant* Zygnidem. *Similis eſt hæc puſillis lacertis, colore cæciliarum ſerpentum.*

CAESAR.

Alia hiſtoria beſtiolæ. A colore dicta eſt chalcis: raua enim eſt: *grimolam* vocant Aquitani. Itali *lacertulam*. Nam Thuſci vt diximus, verum lacertum luteo colore *ramarrum*: alij, *ligurum*.

Theodorus ἀλγεῖν ποιεῖ, *dolorem mouet.* Sic etiam Cicero loquutus eſt: ſed miro modo: neque enim mouent, ſed afferunt quieum eſt. Morſum autem huius beſtiolæ nos quoque paſsi ſumus, ſanè non contemnendo dolore. Ludit autem hîc Ariſtoteles qui, quaſi equis propria hæc aſsignat. Puto ego nec ſemel quidem poſtquam hæc ſcripſit, morſum fuiſſe equum à chalcide. Feles has beſtiolas venantur æſtate apricantes ex inſidiis, atque deuorant: quo fit, vt ſtrigoſiſsimi euadant.

CCLXX. ARISTOTELES.

Ὅλως δέ φασιν οἱ ἔμπειροι, σχεδὸν ὅσαπερ ἀρρωστεῖ ἄνθρωπος ἀρρωστήματα, καὶ ἵππον ἀρρωστεῖν καὶ πρόβατον.

In ſumma periti ſic autumant: omnibus penè morbis quibus laborat homo, equum quoque tentari, atque ouem.

CAESAR.

CAESAR.

PRVDENTER vbique loquitur Philosophus, ἴσως, ἄν, φαίνεται, δοκεῖ. φασί: atque etiam prudenter. Dixit enim ἴσωσπερ, vt capret attentionem & dociles faciat nos. Peritorum autem sententia moderata est per σχεδόν. Multis enim morbis carent equi: pro pleuritide, angina capiuntur. Comitialem nullum audiuimus, neque ictericum, neque apoplecticum, neque cardiacum, neque spleneticum, neque diabeticum. Contrà multis laborant, quorum nos nullo.

CCLXXI. ARISTOTELES.

Ὑπὸ φαρμάκου δὲ διαφθείρεται καὶ ἵππος καὶ πᾶν ὑποζύγιον, σανδαράκης. δίδοται δὲ καὶ ἐν ὕδατι, καὶ διηθεῖται.

Sandaraca veneno interit tum equus, tum iumenta alia. Datur autem in aqua, atque percolatur.

CAESAR.

QVoniam non omnibus omnia venenum sunt: iccirco sandaracam nunc narrat: de qua Dioscorides in quinto, & Plinius in x x v. Quidam recentiorum putidè vocant *gummi iuniperi* sandaracam. Nescio verò quare Philosophus dixerit δίδοται: quis enim det vt interficiat?

CCLXXII. ARISTOTELES.

Καὶ ἐκβάλλει δὲ ἵππος κύουσα διὰ τῆς ὀσμῆς λύχνου ἀποσβεννυμένου. συμβαίνει δὲ τοῦτο καὶ γυναιξὶν ἐνίαις κυούσαις.

ABortum facit equa fœta, extinctæ lucernæ odore. Id quod prægnantibus mulieribus nonnullis quoque vsuuenit.

CÆSAR.

HOc quoque à Plinio hinc recensetur. Ratio est: quia matrix abhorret omnino à rebus tetris. Theodorus verò lasciuit, *odorem*, inquit, *sentiens fungi fumigantis lucernæ extinctæ*. Quasi verò semper fungi concrescant, vt ait Poëta: quasi non sine fungo fœteat. Imò verò plus fœtet: plus enim humoris est in stupa, aut gossypio sine fungo.

Deerat in nostro Codice præpositio, quam reposuimus, διὰ τῆς ὀσμῆς.

CCLXXIII. ARISTOTELES.

Περὶ μὲν οὖν τὰς νόσους τῶν ἵππων, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. τὸ δὲ ἱππομανὲς καλούμενον ἐπιφύεται μὲν, ὥσπερ λέγεται, τοῖς πώλοις· αἱ δὲ ἵπποι περιλείχουσαι καὶ καθαίρουσαι, περιτρώγουσιν αὐτό. τὰ δ' ἐπιμυθολογούμενα πέπλασται μᾶλλον ὑπὸ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν περὶ τὰς ἐπῳδάς.

DE equarum morbis hac. At quod vocant hippomanes *innascitur pullis, vt aiunt. Equæ verò prælambentes depurantésque abrodunt ipsum. Quæ autem fabulantur, ficta sunt à mulierculis, & incantatricibus.*

CÆSAR.

HActenus de morbis. Nunc de quasi morbis, vt ita dicam. Nam hippomanes: etsi cum pullo nascatur, tamen excrementum superfluum potiùs sit. Itaque tollitur à matribus. Mirum quare hîc repetat, quod alibi narrauit.

CCLXXIV. ARISTOTELES.

Ὁμολογουμένως δὲ καὶ τὸ καλούμενον πώλιον αἱ ἵπποι περιεκβάλλουσι πρὸ τοῦ πώλου.

NOn est controuersum edi ab equabus id quod vocant pullium *antequam pariant.*

CAESAR.

HOc etiam suprà dixit: persequitur autem hîc tanquam morbo simile.

CCLXXV. ARISTOTELES.

Γινώσκουσι δὲ οἱ ἵπποι καὶ τὴν φωνὴν ἀκούοντες τῶν ἵππων, οἷς, ἂν μαχεσάμενοι τύχωσι.

AGnoſcunt equi vocem aduerſariorum, quibuſcum pugnârint aliquando.

CAESAR.

HOc quoque extra propoſitum eſt,& ad mores pertinet,non ad ἱππασίαν. Τύχωσι, *fortè*: nos *aliquando* diximus.

CCLXXVI. ARISTOTELES.

Χαίρουσι δ' οἱ ἵπποι τοῖς λειμῶσι καὶ τοῖς ἕλεσι. καὶ γὰρ τῶν ὑδάτων τὰ θολερὰ πίνουσι· κἂν ᾖ καθαρά, ἀναξεσοῦσιν αὐτὰ οἱ ἵπποι ταῖς ὁπλαῖς· εἶτα πιοῦσαι, λούονται. καὶ γὰρ ὅλως ἐστὶ φιλόλουτρον τὸ ζῷον, καὶ ἔτι φίλυδρον. διὸ καὶ ἡ τοῦ ποταμίου ἵππου φύσις οὕτω συνέστηκεν.

GAudent equi pratis & paludibus: turbidam nanque potant aquam: atque ſi pura eſt, vngulis obturbant. Ita vbi biberint, lauantur: lauacri enim, atque aquarum amantiſsimum animal eſt. Quare ſic quoque conſtituta fuit equi fluuiatilis natura.

CAESAR.

HOc potiùs in principio Capitis reponendum fuit: pertinet enim ad ἱππασίαν. Sed minùs ſtudioſè agit his in hiſtoriis Ariſtoteles, quàm in cæteris libris Philoſophicis, Gaudent autem equi lauacris, præſertim nigri. Et maximè qui in fine æſtatis nati ſunt. Habent enim affectum à matre ſiticuloſa. Nam quanquam, etiam qui vere naſcuntur æſtatem in matris vtero traduxerint: tamen initium conceptionis eſt tunc: neque fœtus tanto eget ſucco. Gaudent autem in genere: quia animoſi ſunt,& calidi,ac ſicci,vt temperentur. Sic etiam cerui,& vrſi: quare autem potant turbidam? quia gaudent ſapore. Inſipida autem limpida eſt. Pingueſcunt igitur potu turbido: quia placet multum:& quia craſsior eſt.

Ἀναξεσοῦσι: *euertunt*. Et notabis mutationem generis: οἱ ἵπποι,&, εἶτα πιοῦσαι

Φιλόλουτρον καὶ ἔτι φίλυδρον. Addidit hoc poſterius: quia lauacra etiam alio quàm aqua inſtituuntur. Sus φιλόλουτρον animal eſt. Sed cœno non aqua lauatur. Doctiſsimus Poëta.

Aut aſſuetus aquæ perfundi flumine noto.

Συνέστηκε, ex duobus terreſtri,atque aquatili: quoniam hoc terreſtre aquæ amans eſt.

Καὶ ἕλεσι. Sic intellexit Philoſophus. Si paludes notas habeant eò ferri potiùs, quàm ad fluuios, quia turbidiores. Theodorus, *pratis*, addidit de ſuo, *riguis*: & aduerbium, *libentius*: & verbo aſperiore vſus: *inturbant*. Et addidit omnia de ſuo præter primum verbum. *Et lauant ſe totos, lymphiſque potiuntur.* Item illa addidit, *vt viuere niſi in humore non poſsint*: minùs fideliter,& falsò. Viuit enim extra humorem. Imò etiam extra humorem victum petit: *balneum*, etiam hîc malè dixit λουτρόν. Neque enim balneas adit equus.

CCLXXVII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ βόες, τοὐναντίον τοῖς ἵπποις· ἂν γὰρ μὴ καθαρὸν ᾖ τὸ ὕδωρ καὶ ψυχρὸν καὶ ἀκέραιον, οὐκ ἐθέλει πιεῖν.

AT bos contrà, niſi pura aqua ſit, & frigida, & ſincera, non vult bibere.

CAESAR.

KΑθαρὸν καὶ ἀκέραιον. Theodorus, *clara & lympida*. Sed ſane lympidum, eſt clarum modo aquæ: lympha enim eſt. Vox Catulli de nobiliſsimo lacu. Καθαρὸν autem eſt, quod eſt purum ſine ſordibus: ἀκέραιον, quod non ſolùm careat ſordibus: ſed etiam cum re nulla ſit permiſtum. Sic etiam vulgo, *purum & netum*: [illegible] τὸ [illegible]: καθαρὸν autem malè Theodorus *clarum*.

Καὶ ψυχρόν. Non eſt hîc τοὐναντίον τοῖς ἵπποις: quia non dixit, calidam appetere, aut frigidam nolle. Sed ſanè in re ſic eſt. Frigidam auerſatur equus. Itaque etiam vngulis diſturbatam calefacit motu: etiam miſtione calefit.

CAPVT

CAPVT TRIGESIMVM,

Asinorum morbi.

CCLXXVIII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ ὄνοι, νοσοῦσι μάλιστα νόσον μίαν, ἣν καλοῦσι μηλίδα. γίνεται δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν πρῶτον, καὶ ῥεῖ φλέγμα κατὰ τοὺς μυκτῆρας, παχὺ καὶ πυῤῥόν· ἐὰν δὲ πρὸς τὸν πνεύμονα καταβῇ, ἀποκτείνει· τὰ δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν πρῶτον οὐ θανάσιμα.

Asini vno potissimum laborant morbo, quem vocant, melida. *Circa ipsum caput fit primum. Tum destillatur per nares crassum & russum. Quod vbi in pulmonis partes descendit, interficit. Nam eius initia, cùm tantùm caput occupat, non sunt lethalia.*

CÆSAR.

Μάλιστα: quoniam etiam aliis laborant. Sed penè nunquam ἵπποι. Itaque rarissimi quoque muli. Quare verò hunc morbum μηλίδα vocârit, haud sanè constat. At etiam hoc morbo laborant equi: *bormum* Galli vocant.

Κατὰ μυκτῆρας: quoniam à capite per nares. Non dixit ἀπὸ μυκτηρίων: & κατὰ πνεύμονα: quoniam etiam pulmoni vicinas partes intelligit.

Theodorus omisit παχὺ, & legit πολύ. Sed nostrum melius: nisi comprehenderit sub vocabulo pituitæ. Sed eius genera multa. Inter quæ etiam aquosum & tenue.

Τὰ δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν πρῶτον οὐ θανάσιμα. Theodorus: *sed si in capite est, non infert interitum:* malè. Nam etiam cùm in pulmone est, in capite est. Itaque pessimè omisit τὸ, πρῶτον. Intelligit enim initia morbi, non statum.

CCLXXIX. ARISTOTELES.

Δυσριγότατον δὲ ἐστὶ τοῦτο τὸ ζῶον· διὸ περὶ τὸν Πόντον καὶ τὴν Σκυθίαν οὐ γίνονται οἱ ὄνοι.

Frigoris impatientissimum animal hoc est. Quamobrem neque in terris Ponticis, neque in Scythia, non generantur asini.

CAESAR.

IN Aruernis maxima sunt frigora, & tamen asini pulcherrimi, non minores Reatinis. Veneunt enim tricenis: etiam quinquagenis aureis nummis. Dubitatur autem quare sit frigoris impatiens: ob frigus, an ob calorem. Nam herbæ quædam calidissimæ in locis frigidissimis nascuntur: vt id quod *calamum aromaticum*, vocant in Ponto: contrà cicuta in Ægypto. Valde latet proportio huiusce habitudinis rerum ad cœli temperamenta varia. Qua de re multa in nostris *ad Cardanum de subtilitate*, Commentariis scripsimus, & alibi quoque.

CAPVT TRIGESIMVM-PRIMVM,

Elephantorum morbi.

CCLXXX. ARISTOTELES.

Οἱ δ' ἐλέφαντες, κάμνουσι τοῖς φυσώδεσι νοσήμασι· διὸ οὔτε τὸ ὑγρὸν περίττωμα προΐεσθαι δύνανται, οὔτε τὸ τῆς κοιλίας· καὶ ἐὰν γῆν ἐσθίῃ, μαλακίζεται, ἐὰν μὴ συνεχῶς· εἰ δὲ συνεχῶς, οὐδὲν βλάπτεται. καταπίνει δὲ καὶ λίθους ἐνίοτε.

Elephantos infeſtant ægritudines flatuoſæ: quibus fit vt neque vrinam reddere, neque alui excrementa queant. Quod etiam ſi terram deuorârint, inualidi fiunt. Ita ſanè ſi intermiſerint. Si non intermittant, non afficiuntur nocumento. Deuorant etiam ſaxa interdum.

CAESAR.

REPETIT hiſtoriam elephanti intempeſtiuè cœptam ſuprà, atque omiſſam. Fiunt igitur aluini intercepta etiam vrina. Terræ eſitatione præueniunt morbum hunc. Sed ita, ne intermittat.

Μαλακίζεται, hoc eſt molleſcere morbi oppreſſione: & συνεχῶς non eſt continuationis verè, ſed per vices. Theodorus, per *frequenter*, expreſſit, rectè. Sed tamen frequenter poſſunt: & tamen aliquando omittere.

Dixit καὶ ἐὰν, vt continuatio ſit præſeruandi cauſſa: non autem intermiſſio. Et dixit ἐσθίῃ, quia mandunt terram: & καταπίνει, quia non poſſunt mandi lapides.

CCLXXXI. ARISTOTELES.

Ἁλίσκεται δὲ καὶ διαρροίᾳ. ὅταν δὲ ἁλῶσιν, ἰατρεύουσιν ὕδωρ θερμὸν διδόντες πίνειν, καὶ τὸν χόρτον εἰς μέλι βάπτοντες, διδόασιν ἐσθίειν, καὶ ἵστησιν ἑκάτερον τούτων.

Inuadit etiam alui profluuio. Eo captis medentur aquæ calida potu dato. Melle quoque intinctum fœnum in cibum prabent: quorum vtrouis ſiſtitur.

CAESAR.

ERGO hoc plus eſt, quàm quod ſuprà pollicebatur: præterquam flatibus nullo capi morbo: & ponit duplex remedium. Siſtitur calida aqua: quia facit attractionem in venas. Siſtitur melle: quia abſtergit: nobis autem melle citatur aluus.

Theodorus διαρροίας *fluorem*, interpretatus eſt: malè niſi addas, *cuius*.

Ὅταν δ' ἁλῶσιν: quoniam dixit ἁλίσκεται: at Theodorus: *cùm vires languerint*. Sanè minùs fideliter. Neque enim expectant, vt langueant: neque virium vlla mentio.

Ἑκάτερον. Theodorus: *vtrunque*: potiùs *vtrumuis*, ἑκάτερον.

CCLXXXII. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ κοπιάσῃ, διὰ τὸ μὴ κοιμηθῆναι, ἀλλὰ τριβόμενοι καὶ ἐλαίῳ καὶ ὕδατι θερμῷ τοὺς ὤμους, ὑγιάζονται,

Cùm laſsitudinem contrahunt: iccirco quia non decubuerint: ſanantur affricatis armis, ſale, oleo, calida aqua.

CAESAR.

TERTIA ægritudo, laſſitudo ex ſtando: potiſſimùm armi fricantur: quia ibi incipit laſſitudo. Theodorus κοιμηθῆναι, *ſomnum*, maluit. At non ſunt feſſi ex vigilia in armis. Sed quia non recreârunt corpus quiete: atque etiam ſi κοιμηθῆ dormire non cubare ſignificat: ſic Pote accipiendum contendimus: quid enim vigiliis cum armis.

Tert.

Τριβόμενοι, allusit ad aliptas, τριβάδες. Reducuntur autem ad sanitatem: sale, vt penetret: oleo vt tollat dolorem: aqua calida, vt dissoluat.

CCLXXXIII. ARISTOTELES.

Καὶ ὅταν τοὺς ὤμους ἀλγῇ, ὕεια κρέα ὀπτήσαντες προστιθέασι, καὶ βοηθεῖ αὐτοῖς.

Cum humeros dolent, suillas carnes assas apponunt: atque ita auxiliantur.

CAESAR.

Attrahit enim ad se caro, tum ob similitudinem, tum ob calorem. Itaque exugit noxia postquam discussit.

CCLXXXIV. ARISTOTELES.

Ἔλαιον δὲ οἱ μὲν πίνουσι, οἱ δ' οὔ, τῶν ἐλεφάντων. καὶ τύχῃ σιδήρειόν τι ἐν τῷ σώματι ἐνόν, τὸ ἔλαιον ἐκβάλλει, ὅταν πίωσιν, ὥς φασι.

Elephanti non omnes oleum bibunt. At qui bibunt, si quid in corpus ab hostibus adactum est, olei potu eijci prædicant.

CAESAR.

Simul & naturam, & morbum, & remedium posuit.

Οἱ μὲν, οἱ δ' οὔ. Latinè, *non omnes.*

Σιδήρειον, *telum, hostile.*

Mira certè olei natura, vt lubricet etiam tela, etiam intrò sumptum.

CCLXXXV. ARISTOTELES.

Τοῖς δὲ ὄνοις, ῥίζαν ἑψήσαντες ἐλαίῳ διδόασι.

Asinis autem radicem oleo elixam præbent.

CAESAR.

MORE suo si quid commune est, miscet species: vt suprà de boum potu cum equis: & de camelo cùm cane ob rabiem: atque idem hîc.

Theodorus aliter legit non ὄνοις, sed sic. τοῖς δ' ἄλλοις τυρτάμου ῥίζαν ἑψήσαντες ἐλαίῳ. Sed moniti sumus à quodam glossemate non *tyrtami*, sed *dictami* legi potiùs debere. Sic enim ferè Cretenses deponunt spicula: quod & doctissimus Poëta non ignorauit in sagitta Æneæ. Tyrtamus autem quid sit, nescio: nisi Theophrasti nomen verum à parentibus inditum. Interest autem: quia non potant oleum, sed mandunt. Hoc etiam facilius. Sic enim in obsoniis sumimus oleum: quod neutiquam equidem biberim. Radice etiam tollitur fastidium.

CAPVT TRIGESIMVM-SECVNDVM,

Insectorum morbi.

CCLXXXVI. ARISTOTELES.

Περὶ μὲν οὖν τῶν τετραπόδων ζώων, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. τῶν δ' ἐντόμων τὰ πλεῖστα εὐθηνεῖ ἐν ᾗπερ ὥρᾳ καὶ γίνεται, ὅταν ᾖ τοιοῦτον τὸ ἔτος, οἷον τὸ ἔαρ, ὑγρὸν καὶ ἀλεεινόν.

Hactenus de quadrupedibus. At insectorum pars maxima benè valet. Cùm annus eiusmodi sit, quale tempus in quo generantur, verno similis, humidus & tepidus.

CÆSAR.

TRACTATVRVS τῆς ἀσθενείας inſectorum, communem naturam ponit maximæ partis. Et ſanè reſpondet naturæ, vt vitæ habitus reſpondeat principiis. Itaque conferre anni continuationem ſi ei parti ſimilis ſit, quæ ipſa tulerint inſecta. Oratio paulò conciſior: εὐθηνεῖ ἐν ᾗπερ ὥρᾳ καὶ γίνεται: benè eſt: hîc ver notat. Poſtea ſubdit ὅταν εὔθετον ᾖ τὸ ἔτος: hîc deeſt, καὶ, aut διὸ: nam vere gigni & benè habere confeſſum. Ergo alio quoque tempore verino ſimili.

Dixit ver humidum & tepidum: quia calorem ſuperat humiditas. Neque eſt temperatum, vt ſentit Galenus. * * * * * * * *Multa hîc deſunt quæ ad hanc diſputationem pertinebant.*

CCLXXXVII. ARISTOTELES.

Ταῖς δὲ μελίτταις ἐγγίνεται ἐν τοῖς σμήνεσι θηρία, ἃ λυμαίνεται τὰ κηρία· τό τε σκωλήκιον τὸ ἀραχνιοῦν, ὃ λυμαινόμενον τὰ κηρία· καλεῖται δὲ κλῆρος· οἱ δὲ πυραύστην καλοῦσιν· ὃς ἐντίκτει ἐν τῷ κηρίῳ ὅμοιον ἑαυτῷ οἷον ἀράχνιον, καὶ νοσεῖν ποιεῖ τὸ σμῆνος.

AT in alueis apum oriuntur beſtiolæ quæ populantur fauos. Deuaſtantur etiam à vermiculo qui telam texit, quem clerum *vocant. Alij autem* pytauſtam. *Parit is in cellulis ſibi ſimile, aranei ſpecie. Ac facit vt ægrotet examen.*

CÆSAR.

NVNC ſpeciatim narrat apum peſtes: quoniam ignobiliores aliæ ſpecies. Communi voce dixit θηρία: quoniam ſanè etiam aranei, etiam aliæ beſtiolæ intus moleſtant. Deinde nominatim, clerum. Cuius ſpeciem ponit & effectiones.

Ταῖς μελίτταις: pro τῶν μελιττῶν. Eſt enim caſus commodi, & incommodi.

Τό τε σκωλήκιον: aliud ἀπὸ τῶν θηρίων αἰτιώμενον.

Ἀραχνιοῦν, participium à verbo ἀραχνιόω. Itaque duo incommoda: & tela, & populatio fauorum: Theodorus nimis leuiter, *officiant*, λυμαίνεται, dixit. Et ἀραχνιοῦν, *ſpecie aranei*. At non dixit Philoſophus ἀραχνιῶδες. Neque repetiſſet οἷον ἀράχνιον.

Πυραύστην. Plinius quam in Vndecimo deſcribit, alia eſt ab hac: quam etiam *pyralim* dici tradit. In Cypri ærariis fornacibus muſcæ magnitudine naſcitur: in igne viuit: extra moritur.

CCLXXXVIII. ARISTOTELES.

Καὶ ἄλλο θηρίον, οἷον ὁ ἠπίολος ὁ περὶ τὸν λύχνον πετόμενος. οὗτος ἐντίκτει τι χνοῦ ἀναπνέων· καὶ οὐ κεντᾶται ὑπὸ τῶν μελιττῶν, ἀλλὰ μόνον φεύγει καπνιζόμενος.

ITem alia beſtiola hepiolo ſimilis, qui circum lucernam obuolitat. Hæc parit quiddam plenum lanugine: neque pungitur ab apibus: ſed ſolo fumo fugatur.

CAESAR.

ALIAM ponit beſtiolam ſimilem papilioni, & eius noxias, & remedium.

Ἠπίολος: *papilio* dicitur à noſtris, à Thuſcis *farfalla*. Et notabis orationem dubiam. θηρίον neutri generis: ἠπίολος maſculini: pronomen ſubinfert genere maſculino: οὗτος: & tamen eſt θηρίον. Fecit hoc: quia eiuſdem generis ſit naturalis. Genus quoque grammaticum attribuit.

Περὶ λύχνον. Theodorus *aduolat*: meliùs, *circumuolat*. At in Codicem mendoſum incidit. Videtur enim ſic legiſſe, τίκτει τι χνοῦ ἀναπνέων, *puluerem ſpirando*. χνόος, malè *puluerem* eſt interpretatus. Et cùm dixit ἀναπνέων, non videtur verſatus in doctrina Philoſophi, qui vbique ſuſtulit ſpiritum ab inſectis.

CCLXXXIX. ARISTOTELES.

Ἐγγίνονται δὲ καὶ κάμπαι ἐν τοῖς σμήνεσιν, ἃς καλοῦσι τερηδόνας· ἃς οὐκ ἀμύνονται αἱ μέλιτται.

INnaſcuntur in aluearijs etiam erucæ quas vocant teredines. *Has non inſectantur apes.*

C AE S A R.

Μυόοντας *insectantur* Theodorus: optimè: non vlciscuntur, non exigunt.

Α'ς καλοῦσι τερηδόνας. Quoniam κάμπη multas haber sub se species. Τερηδὼν alrerius speciei nomen est: à Thuscis, *tarlo: tarnia* ab alijs Italis: à Gallis *harde*. Columella in Nono, tineas euerri, & papiliones necari iubet.

CCXC. ARISTOTELES.

[Νοσοῦσι δὲ μάλιστα ἠλιθίωμα,] ὅταν ἐρυσιβώδη τὰ ἄνθη ἡ ὕλη ἐνέγκῃ· καὶ ἐν τοῖς αὐχμηροῖς ἔτεσι.

ÆGrotant cùm sylua rubiginosos flores tulerit, & anno ficciore.

C AE S A R.

SVPERIORA incōmoda erant extrinsecùs, atque ab hostibus animalibus. Hîc morbi caussam ponit. Ε'ρυσίβην.

Αὐχμηροῖς ἔτεσι: quoniam runc fit ἐρυσίβη: neque ros suppetit.

Deerat verbum νοσοῦσι: quod si tollas, dicas erucas innasci annis rubiginosis. Theodorus verò verbum illud agnoscit.

CCXCI. ARISTOTELES.

Πάντα δὲ τὰ ἔντομα ἀποθνήσκει ἐλαιούμενα· τάχιστα δ', ἄν τις τὴν κεφαλὴν ἀλείψας, ἐν τῷ ἡλίῳ θῇ.

INsecta omnia oleo intereunt. Celerrimè si quis capite illito in Sole ponat.

C AE S A R.

COmmunis morbus & nex. Ε'λαιούμενα *vncta*. Theodorus, *tacta*, nimis leuiter. Nos amplioris significatus intellectionem reliquimus, cùm nihil addidimus.

CAPVT TRIGESIMVM-TERTIVM,

Differentia locorum ad vtranque valetudinem animalium.

CCXCII. ARISTOTELES.

ΟΛως δὲ τὰ ζῷα διαφέρει κατὰ τοὺς τόπους. ὥσπερ γὰρ ἐν τισὶν ἔνια οὐ γίνονται παντάπασιν, οὕτω ἐν ἐνίοις τόποις γίνονται μὲν, ἐλάττω δὲ καὶ ὀλιγοχρονιώτερα, καὶ οὐκ εὐημερεῖ.

OMnino verò locorum ratione diuersis modis sese habent animalia. Nam sicuti alicubi quædam prorsus non nascuntur: sic alibi nascuntur sanè. Sed pauciora: quæque neque diu viuant, neque benè valeant.

C Æ S A R.

POSTQVAM loca & tempora propter qualitates caloris, & humorum, & frigoris contemplatus est ad animalium vtranque valetudinem: nunc alijs quidem principijs, sed eodem tamen fine ea comparat inter se, iucundissima & melliflua oratione, quam transtulit Plinius in librum Octauum. Dixit ὅλως Philosophus: quoniam omnibus generibus commune est: malè, aut benè habere, alibi, atque alibi. Tres verò sunt Historiæ partes. Aut omnibus in locis omnia: aut nulla vsquam. Aut quædam quibusdam

tantùm. Priores duo modi falſi ſunt. Neque enim quoduis vbiuis prouenit:neque nulla vſquam. Reſtat igitur,vt quædam alicubi, alicubi non. Huic quoque modum impoſuit natura. Nanque quaſi gradus quidam ſunt:quippe fœcundiora,plura,habitiora,longæuiora. Alibi non item.

Erat mendum fœdiſſimum in Codice, πολυχρονιώτερα. Sed hoc vult excludere Philoſophus: quare βραχυβιώτερα repoſuimus.

Οὐκ εὐημερεῖ. Theodorus, *nec proſpera*: rectiſſimè. Sed tamen ſignificatio huius verbi tranſitiua eſt: vt *proſpera nauigatio nautis*. Neſcio an Latinè dicas *vita proſpera*. Sic autẽ interpretere. *Gignuntur quidem, ſed & numero, & vitæ tùm habitudine, tùm longinquitate inferiora.* Poſt poſuit οὐκ εὐημερεῖ, cùm tamen ægritudo præcedat mortem, quæ includitur in præcedente voce βραχυβιώτερα. Id ita fecit: quia poteſt eſſe βραχύβιον: & tamen εὐημερεῖν: vt ἐφήμερον animal.

CCXCIII. ARISTOTELES.

Καὶ ἐνίοτε ἐν τοῖς πάρεγγυς τόποις ἡ διαφορὰ γίνεται τῶν ζώων· οἷον τῆς Μιλησίας ἐν τόποις γειτνιῶσιν ἀλλήλοις, ἔνθα μὲν, γίνονται τέττιγες, ἔνθα δ', οὐ γίνονται· καὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ ποταμὸς διείργει, οὗ ἐπὶ τάδε μὲν, γίνονται τέττιγες, ἐπ' ἐκεῖνα δ', οὐ γίνονται.

AC ſanè etiam propinquis in regionibus differentia hæc eſt. Nam in terræ Mileſiæ vicinis inter ſe locis gignuntur cicadæ, & non gignuntur. Et in Cephalenia fluuio diſterminantur, vbi cicadæ, vel naſcantur, vel non.

CÆSAR.

ILLVD animaduertamus: interdum vnius hiſtoriam animalis in pluribus locis recitari: interdum è contrario, vnum locum pro multis animalibus. Itaque his legibus diuiſimus Commentarios. Non pepercit Philoſophus verbo γίνονται: neque nomini τόποις. Sed variauit πάρεγγυς, & γειτνιῶσι.

Ἀλλήλοις Theodorus, *ſibi*: non ſatis plenè: potiùs *inter ſe*.

Ἔνθα μὲν ἔνθα δέ. Theodorus *alteris*: nos breuiùs coarctauimus.

Διείργει. Quoniam eſt inter ἐπὶ τάδε, & ἐπ' ἐκεῖνα, *hinc & inde*: & poſuit aduerbium pro nomine, οὗ, ſcilicet τόπου. Theodorus poſuit, *dirimit*, abſolutè: malè Latinè. Et addidit, *copiam*: non benè: ſatis eſt ipſas eſſe: non quæritur πλῆθος. Sed τὸ εἶναι tantùm.

CCXCIV. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ Πορδοσελήνῃ ὁδὸς διείργει, ἧς ἐπέκεινα μὲν γαλῆ γίνεται, ἐπὶ θάτερα δὲ οὐ γίνεται.

IN Poroſelene dirimuntur itinere loca, in quorum altero muſtella ſit: in altero non ſit.

CÆSAR.

HIc mutauit. Ἐπέκεινα, ἐπὶ θάτερα. Et eſt διείργει abſolutum. Theodorus ridiculè: *via interiacet*: inter quæ? Et γαλῆν *catum* interpretatus eſt. At Plinius in Octauo *muſtellam* tranſtulit. Eſt autem Potoſelene, inſula Lesbo adiacens: olim Pordoſelene: Stephanus autor eſt cum crepitu ablatum elementum pudoris gratia. Priore vtitur Plinius in Octauo posteriore in Quinto: neque meminit differentiæ.

CCXCV. ARISTOTELES.

Καὶ ἐν τῇ Βοιωτίᾳ ἀσπάλακες μὲν περὶ τὸν Ὀρχομενὸν πολλοὶ γίγνονται. ἐν δὲ τῇ Λεβαδικῇ γειτνιώσῃ οὐκ εἰσὶν, οὐδ' ἄν τις κομίσῃ, ἐθέλουσιν ὀρύττειν.

IN Bœotia talpæ circa Orchomenum multæ ſunt. In Lebadica vicina nullæ: neque ſi importentur volunt fodere.

CÆSAR.

IN Lebadia, non ſolùm non eſſe: aut gigni, ſed ne velle quidem ibi agere, autor Plinius in Nono: qui vt & Strabo Lebádiam, non Lebadicam vocat.

Orchomenus fluuius Beotiæ Plinio in XXXI.

CCXCVI. ARISTOTELES.

Ἐν Ἰθάκῃ δὲ οἱ δασύποδες, ἐάν τις ἀφῇ κομίσας, οὐ δύναν)ται ζῆν, ἀλλὰ φαίνον)ται τεθνεῶτες πρὸς τῇ θαλάττῃ ἐστραμμένοι, ᾗπερ ἂν εἰσαχθῶσι.

IN Ithacam lepores si quis attulerit, atque dimiserit, nequeunt viuere: sed mortui reperiuntur iuxta mare, reuersi eam in partem, qua fuerint importati.

C Æ S A R.

TRIA notatu digna: non inesse: non viuere: reuerti ad littus, qua parte fuerint importati: ac patriæ desiderio extingui.

Ἀ'φῇ. Quoniam nisi dimittat, moriuntur quidem sed non ἐστραμμένοι.

ᾗπερ ἂν: infeliciter Theodorus: *vnde maris*: sicut *vbi locorum*.

CCXCVII. ARISTOTELES.

Καὶ ἐν μὲν Σικελίᾳ ἱππομύρμηκες οὐκ εἰσίν.

IN Sicilia non sunt hippomyrmeces.

C AE S A R.

Ἱππομύρμηκες: hasce omisit Plinius hinc recitare. Puto esse maiore formicas: & meliore proportione, quàm ἱππολάπαθον. Plus enim conuenit inter equum & formicam, quàm inter equum & lapathum. Apud nos sunt formicæ grandissimæ, maiores musca. Earum Philosophus neque in Primo: neque in Quarto: neque in Quinto: neque in Nono meminit.

CCXCVIII. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ Κυρήνῃ οἱ φωνοῦντες βάτραχοι οὐκ ἦσαν πρότερον.

IN Cyrenensi agro vocales ranæ olim non fuere.

C AE S A R.

PLINIVS explicauit, importatas vocales. Sed in Codice Græco ita scriptum est. Οὐκ εἰσὶ πρότερον. Si sic scribatur πρὶν πρότερον: vt sint quidem, sed non ab initijs: atque vt vulgò loquuntur, *ab antiquo*: sanè loquutio mirabilis est, nisi sit mendum. Sed addito articulo puto non esse mendum.

Φωνοῦντες: meliùs nos, *vocales*.

CCXCIX. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ Λιβύῃ πάσῃ οὔτε σῦς ἄγριός ἐστιν, οὔτ' ἔλαφος, οὔτε αἴξ ἄγριος.

NVsquam locorum in Africa aprum inuenias, neque ceruum, neque feram capram.

C AE S A R.

ET tamen ceruis refecit socios Æneas. Αἴξ ἄγριος, pro ἀγρία.

CCC. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ τῇ Ἰνδικῇ, ὥς φησι Κτησίας, οὐκ ὢν ἀξιόπιστος, οὔτε ἥμερος οὔτ' ἄγριος σῦς· τὰ δ' ἄναιμα καὶ τὰ φωλοῦντα, πάντα μεγάλα.

IN India Ctesias, indignus cui fidem habeamus, negat esse suem, vel cicurem, vel ferum. Animalia verò quæ sanguine nullo concreta sunt, & omnia quæ terram subeunt, magnitudine esse insigni.

C AE S A R.

NOn dicit, hoc non esse credendum hîc. Sed autoris leuat autoritatem.

Φωλοῦντα: intellige quæ terra conduntur, vt serpentes, & testudines, & lacertæ, & alia. Non enim

enim eſt hîc verbum, vt ſuprà. Cùm etiam τὰ ἄναιμα φωλοῦσι. Itaque dixit τὰ ἄναιμα καὶ τὰ φωλοῦντα: etiam ἄναιμα vt teſtudines.

CCCI. ARISTOTELES.

Καὶ ἐν μὲν τῷ Πόντῳ οὔτε τὰ μαλάκια γίνεται, οὔτε τὰ ὀστρακόδερμα πάντα, εἰ μὴ ἔν τισι τόποις ὀλίγοις.

In Ponto neque molluſca gignuntur, neque omnia teſtacea, niſi paucis locis.

CAESAR.

NON NIHIL etiam horum ſuprà. Οὔτε negat, τὸ πάντα, non autem τὸ ὀστρακόδερμα. Itaque Theodorus malè negauit vllum teſtatorum. Οὐ πάντα non ſignificat *nullum:* ſuprà tamen negauit ſimpliciter. Οὐ γίνεται δὲ ἐν τῷ ψύχει. Sed hîc moderatur. Ἔν τισι τόποις: moderatur igitur loci vniuerſitatem. Ita etiam generis vniuerſitatem. Nam tametſi quibuſdam locis, tamen non omnia. Et reſpondet ſuperioribus, vbi dicebat. Ἐλάττω γίνεσθαι καὶ οὐκ εὐημερεῖν.

CCCII. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ τῇ ἐρυθρᾷ θαλάττῃ ὑπερμεγέθη τὰ ὀστρακόδερμα πάντα.

In mari rubro miræ magnitudinis teſtacea omnia.

CÆSAR.

NE dicas ob cœli inclinationes fieri. Nam in noſtro hoc Oceano Britannnico, oſtreæ ſunt tanto nucleo, vt vel grande ouum æquēt integrum Loca vadoſa in cauſſa ſunt, & limus: cuiuſmodi natura in mari quoque rubro. In æſtuarijs tamen Venetis modicæ ſunt, atque etiam intra modum: in Tyrreno, & Siculo non multò maiores.

Theodorus addidit de ſuo, *augentur.*

CCCIII. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ τῇ Συρίᾳ τὰ πρόβατα τὰς οὐρὰς ἔχει τὸ πλάτος πήχεως· τὰ δὲ ὦτα αἱ αἶγες σπιθαμῆς καὶ παλαιστῆς, καὶ ἔνιαι συμβάλλουσι τὰ ὦτα κάτω ἀλλήλοις· καὶ οἱ βόες, ὥσπερ αἱ κάμηλοι, καμπὰς ἔχουσιν ἐπὶ τῆς ἀκρωμίας.

In Syria ouibus caudæ ſunt cubiti latitudine: auriculæ capellis longitudine palmi ac dodrantis. Quibuſdam etiam infernè cœunt inter ſe auriculæ. Boues Syri, ſicut cameli, flexuras habent in ſummis armis.

CAESAR.

DIFFERENTIA à partibus: vnius regionis tres hiſtorias recenſet. Caudarum vaſtitatem etiam audiendo accepimus. Capellarum aures vidimus nos Ferrariæ etiam multò maiores.

Συμβάλλουσι. Theodorus *demittunt:* minùs rectè. Imò conueniunt aures: fortaſſe implicatę: quia dum paſcuntur lappis cohæreant.

Καμπάς. Theodorus *nodos flectunt:* nunquam dicas, *nodum flecti:* ſed *commiſſum.* Idem ἀκρωμία *ſcapulas* vertit: melius, *armos.*

CCCIV. ARISTOTELES.

Καὶ ἐν Κιλικίᾳ αἱ αἶγες κείρονται, ὥσπερ τὰ πρόβατα παρὰ τοῖς ἄλλοις.

In Cilicia tondentur capræ, quemadmodum oues alibi.

CAESAR.

ETiam à Cyniphijs hoc fieri ait Poëta in vſum caſtrorum: texũt enim tentoria & penulas aqua inuictas atque impermeabiles. Veneti etiam nunc *cilicas* vocant. Puto ex tenuiori lana texi in vſum noſtrum veſtes vndulatas quas, *camelotum*, vocant.

CCCV. ARISTOTELES.

Καὶ ἐν μὲν Λιβύῃ εὐθὺς γίνονται κέρατα ἔχοντα τὰ κερατώδη τῶν κριῶν, οὐ μόνον οἱ ἄρρενες, ὥσπερ Ὅμηρός φησιν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα.

IN Africa cornigeri arietes nascuntur statim: neque solum mares, vt Homerus ait, sed etiam alia.

CAESAR.

VULGÒ capellæ fœminæ apud nos sunt cornigeræ, & viliùs veneunt. Vastant enim arbores. Etiam oues cornigeras vidimus. Et arietem vnum quadricornem habuimus nos domi. Et vidimus in Illyrio sex cornibus insignes multos. Cerua in Gallia cornigera fuit. Cornua etiam nunc spectantur in Francia: vt desinant Critici id obijcere Callimacho: qui cùm daret aurum cornibus, potuit etiam illam dare.

Γίνονται κέρατα ἔχοντα *nascuntur statim corniger.* Ratio est, calor. Itaque etiam fœmellis. Theodorus: *statim corniger generantur:* posuit igitur εὐθὺ, pro ἅμα.

Καὶ τὰ ἄλλα, scilicet fœminæ.

CCCVI. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ τῷ Πόντῳ περὶ τὴν Σκυθικὴν, τοὐναντίον. ἀκέρατα γὰρ γίνονται.

AT in Ponto circa Scythiam contrà: sine cornibus omnia.

CAESAR.

EAdem ratio, ob frigus. Nam & retundit emersura: & obtundit calorem formantem.

CCCVII. ARISTOTELES.

Καὶ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, τὰ μὲν ἄλλα, μείζω ἢ ἐν τῇ Ἑλλάδι, καθάπερ οἱ βόες καὶ τὰ πρόβατα· τὰ δ', ἐλάττω, οἷον οἱ ὄνοι, καὶ λύκοι, καὶ λαγωοὶ, καὶ ἀλώπεκες, καὶ κόρακες, καὶ ἱέρακες· τὰ δὲ, παραπλήσια, οἷον κορῶναι, καὶ αἶγες. αἰτιῶνται δὲ τὰς τροφὰς, ὅτι τοῖς μὲν, ἀφθόνως, τοῖς δὲ, σπανίως· οἷον τοῖς λύκοις καὶ τοῖς ἱέραξι, τοῖς δὲ σαρκοφάγοις, ἡ ὕλη σπανία γὰρ τὰ μικρὰ ὄρνεα· τοῖς δὲ δασύποσι, καὶ ὅσα οὐ σαρκοφάγα, ὅτι οὔτ' ἀκρόδρυα, οὔτ' ὀπώρα χρόνιος.

IN Aegypto alia quidem maiora quàm in Græcia, vt boues, & oues: alia autem minora, vt asini, lupi, lepores, vulpes, corui, accipitres: alia pari magnitudine vt cornices, capræ. Huius rei caussam pabulo attribuunt: quòd alijs suppetat abundè, alijs non item. Nam lupo & accipitri, qui carnibus vescantur, materia infrequens est: raræ enim auiculæ sunt. Lepori verò & alijs quæ carnibus non aluntur, neque nuces, neque poma diuturniora sunt.

CAESAR.

HIc non solùm ponit historiam, sed etiam caussam. Verùm eam vt ex alijs, ita mutilam, vt suo more, etiam oratione manca. Nam si oues sunt grandes, quia herba abundant pascua: quare non item asini? Lepores quoque non pomis potiùs, quàm segete aluntur, quæ in Ægypto largissima, & lætissima est. Iam si oues & grandissimæ sunt & frequentes, lupi autem pusilli, non est in caussa τὸ σπάνιον. Sed minùs possunt insidiari: quia aperti campi sunt. Ad hæc si cornices sunt pares magnitudine Græcis, quare non etiam corui? Præstereà falsissimum est quod de asinis ait. Nam in Ægypto sunt grandissimi, atque pulcherrimi. Videamus nunc orationem.

Τὰ μὲν ἄλλα. Ergo cætera omnia præter asinum & lupum; & quæ sequuntur: meliùs dixisset τὰ μὲν, simpliciter.

Οἱ βόες: intellige veram Græciam: non etiam Epirum, vbi boues grandissimi.

Οἷον τοῖς λύκοις καὶ τοῖς ἱέραξι τοῖς σαρκοφάγοις, ἡ ὕλη: quid est ἡ ὕλη his? Nam vtrunque simul posuit ἄφθονον καὶ σπάνιον. Alterum igitur τὸ σπάνιον debuit apponere.

Ὅσα οὐ σαρκοφάγα. At hoc verbum contaminat omnem orationem. Nam βόες ea voce comprehenduntur.

Ἀκρόδρυα, intelligit nuces. Ὀπώρα, poma ὡραῖα dicta. Ὀπώρα, Autumnus, quia ſera pars anni eſt. Ὀψέ: vnde etiam ὀπώρα. Theodorus autem faſtidiuit mutilam orationem: ſuppleuítque quantum potuit.

CCCVIII. ARISTOTELES.

Πολλαχοῦ δὲ καὶ ἡ κρᾶσις αἰτία· οἷον ἐν τῇ Ἰλλυρίδι καὶ τῇ Θρᾴκῃ καὶ τῇ Ἠπείρῳ, οἱ ὄνοι μικροί. ἐν δὲ τῇ Σκυθικῇ καὶ Κελτικῇ ὅλως οὐ γίγνονται· δυσχείμερα γὰρ ταῦτα.

MVltis autem locis etiam temperatura in cauſſa eſt. Quemadmodum in Illyrio, & Thracia, & Epiro aſini puſilli ſunt. In Scythia & Celtica nuſquam gignuntur. Aegrè enim hyemes tolerant.

C AE S A R.

SVprà à pabulis: nunc à cœlo. Hiſtoria aſinorum eſt: quorum paruitatem frigori aſſignat: defectum autem acriori gelu.

Κελτικήν. Galliam intelligit. Sed falſus fuit mendacium hominum relatione.

Ὅλως: tollit enim etiam τὴν σμικρότητα κρᾶσις: de qua ſuprà.

CCCIX. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ τῇ Ἀραβίᾳ, σαῦραι μείζους πηχυαίων. γίνονται δὲ καὶ μῦες πολὺ μείζους τῶν ἀρουραίων. τὰ μὲν ἔμπροσθεν σκέλη ἔχοντες σπιθαμιαῖα, τὰ δ' ὀπίσθια, ὅσον ἄχρι τῆς πρώτης καμπῆς τῶν δακτύλων.

IN Arabia autem lacerti cubito maiores. Et mures grandiores quàm ſint ſorices. Anterioribus cruribus palmi longitudine: poſterioribus antè quantus primus digiti nodus eſt.

C Æ S A R.

DE lacertis quia non niſi magnitudinem totam ſtatuit, poteſt ponere in cauſſa κρᾶσιν cœli. At de cruribus murium quî ſcribat, intelligat formam ſic attributam.

Ὅσον ἄχρι τῆς πρώτης καμπῆς τῶν δακτύλων. Theodorus, *poſteriora ad primum digiti nodum habentur.* Malè: videretur enim dicere de crurũ digitis. Neque expreſſit τὸ ὅσον.

CCCX. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ τῇ Λιβύῃ τὸ τῶν ὄφεων μέγεθος γίνεται ἄπλετον, ὥσπερ καὶ λέγεται. ἤδη γάρ τινές φασι, παραπλεύσαντες, ἰδεῖν ὀστᾶ βοῶν πολλῶν, καὶ δῆλον ἦν αὐτοῖς ὅτι ὑπὸ τῶν ὄφεων ἦν κατεδηδεσμένα. ἀναγομένων γὰρ, ταχὺ διώκειν τὰς τριήρεις αὐτοὺς, καὶ ἐνίων αὐτῶν ἐσβαλεῖν ἀναστρέψαι τὴν τριήρη.

IN Africa ſerpentum ingens, vt aiunt, magnitudo: ſic enim prædicant nonnulli. Eò cùm appuliſſent, conſpexiſſe multorum oſſa boum, qui tam illis viderentur ab anguibus deuorati. Prouectas enim triremes nihilo ſeciùs ſerpentes celeriter inſectatos: atque eorum aliquot cum inuaſiſſent, triremem ſubuertiſſe.

C AE S A R.

QVt non habet fidem huic hiſtoriæ legat Plinium de ſerpente interfecto ad Bragadam fluuium. In Indicis nauigationibus legimus, vnum in antro conſpectum, oculo repreſentâſſe Hiſpanicæ cetræ magnitudinem: boues ibi integros: item equitem equúmque deuorare.

Ἄπλαστον: lege ἄπλετον: vocabulum nauticum. Latinè, *immenſum.* Παρὰ τὸ πλεῖν.

Ἀναγομένων γάρ. Eſt ratio quare videbantur abſumpti boues à ſerpentibus.

Ταχύ: mirum, vt magnitudo coniuncta ſit cum celeritate.

Ἐκβάλλειν: legè ἐσβάλλειν ἀναστρέψαι: vel potiùs ἐσβαλεῖν in aoriſto. Ne quis miretur. Non enim triremes erant hac noſtra magnitudine.

Theodotus ἀναστρέψαι hîc, *euertere:* rectè: ſed *ſubuertere* aptiùs dicas.

CCCXI.

CCCXI. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ λέοντες μὲν ἐν τῇ Εὐρώπῃ μᾶλλον, καὶ τῆς Εὐρώπης ἐν τῷ μεταξὺ τόπῳ τοῦ Ἀχελώου καὶ τοῦ Νίσου· παρδάλεις δ᾽ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ οὐ γίνονται.

In Europa quoque, atque Europæ parte ea quæ inter Achelœum, ac Nessum amnem interiacet, plus leonum, quàm in Asia. At in Asia panthera, in Europa nulla.

C Æ S A R.

Vtus quoque dimidium falsum est. Nam tota Europa leones paucissimi. In Asia multi. Neque enim si totam Europam dicas, non etiam totam Asiam intelligas. At in Syria etiam nigri.

De pardis & pantheris Plinius in Octauo, & Vicesimo septimo: & nos suprà: & multa copiosè in nostris *ad Cardanum* exercitationibus.

CCCXII. ARISTOTELES.

Ὅλως δέ, τὰ μὲν ἄγρια, ἀγριώτερα ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἀνδρειότερα δὲ πάντα τὰ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, πολυμορφότατα δὲ τὰ ἐν τῇ Λιβύῃ· καὶ λέγεται δέ τις παροιμία, ὅτι ἀεὶ φέρει τι Λιβύη καινόν. διὰ γὰρ τὴν ἀνομβρίαν, μίσγεσθαι δοκεῖ ἀπαντῶντα πρὸς τὰ ὑδάτια καὶ τὰ μὴ ὁμόφυλα, καὶ ἐκφέρειν ὧν οἱ χρόνοι τῆς κυήσεως οἱ αὐτοί, καὶ τὰ μεγέθη μὴ πολὺ ἀπ᾽ ἀλλήλων· πρὸς ἄλληλα δὲ πραΰνεται, διὰ τὴν τοῦ ποτοῦ χρείαν. καὶ γὰρ καὶ δέονται τοῦ πίνειν τοὐναντίον τῶν ἄλλων, τοῦ χειμῶνος μᾶλλον ἢ τοῦ θέρους. διὰ γὰρ τὸ μὴ εἰωθέναι ὕδατα γίνεσθαι τοῦ θέρους, ἀσυνήθεις αὐτοῖς τὸ πίνειν ἐστί. καί οἵ γε μύες, ὅταν πίωσιν, ἀποθνήσκουσι.

Omnino verò in Asia feræ omnes efferatiores: fortiores autem in Europa. Multæ maximè species in Africa. Et prouerbiū circumfertur. Semper aliquid noui afferre Africam. Cum enim regio ea laboret aquarum penuria occursu mutuo ad aquulas facto, videntur ea quoque quæ non eiusdem generis sunt, tum coire, tum etiam educare, si tempora vtero gerendo sint eadem: neque inter se valde discrepent magnitudine. Mitescunt autem inuicem ob bibendi vsum. Contrà verò quàm alia indigent potu hyeme potiúsque æstate Nam æstiuæ pluuiæ cùm ibi nullæ sint, non consueuere tunc bibere. Atque ipsi quidem mures si biberint, moriuntur.

C AE S A R.

Svpra Asiam atque Europam comparabat in leone & panthera: hîc iterum comparat in communi: atque vtranque cum Africa. Tria igitur cùm ponat ἀγριότητα, ἀνδρειότητα, πολυμορφίαν: tertij tantùm reddit rationem. Historia maximè est luculenta, neque indiget enarratione.

Dixit ἀνδρειότερα, & ἀγριώτερα in comparatiuo: at in superlatiuo πολυμορφότατα. Quoniam semper aliquid noui. Ponit caussam: mistio specierum. Ponit huius caussas: ἀνομβρίαν: itaque aquarum raritatem. Ergo multorum conuentum ad pauculas. Itaque dixit ἀπαντῶντα: scilicet ὡς τύχῃ. Id facit variationem vt cuique occurrit.

Ὑδάτια posuit in diminutiuo, vt multa ad paucas aquas.

Ὁμόφυλα: sic etiam *apum gentem* dixit Poëta· & alter poëta ἀκειτάφυλα.

Καὶ ἐκφέρειν: non satis est μίσγεσθαι: itaque inter hæc duo verba intellige *κυΐσκειν concipere.*

Οἱ αὐτοί: non dixit ἴσοι, vt essentiam quandam communem indicaret.

Καὶ τὰ μεγέθη: propterea quòd etiam idem canum genus si nimia distent magnitudine, non potest educare: quia non potest parere. Hoc sæpè vidimus nos.

Πραΰνεται. Respondet tacitæ obiectioni: quomodo possint concordes esse feræ: propter potum inquit. At enimuerò ob potum pugnant equi interdum, & canes, & alia item, vt puto.

Καὶ γὰρ καὶ δέονται τοῦ πίνειν τοὐναντίον. Nescio quare dicat καὶ γάρ. Nulla ratio redditur τοῦ πραΰνεσθαι cùm addit τοὐναντίον.

Ὕδατα γίνεσθαι: propriè dixit, παρὰ τὸ ὕειν.

Μῦς ὅταν πίωσι: scilicet propter τὸ ἀσυνήθεις.

OOOo

CCCXIII. ARISTOTELES.

Γίνεται δὲ ἄλλα ἐκ μίξεως μὴ ὁμοφύλων· ὥσπερ καὶ ἐν Κυρήνῃ μίσγονται οἱ λύκοι ταῖς κυσί, καὶ γεννῶσι. καὶ ἐξ ἀλώπεκος καὶ κυνὸς οἱ Λακωνικοί. φασὶ δὲ καὶ ἐκ τοῦ τίγρεως καὶ κυνὸς γίνεσθαι τοὺς Ἰνδικούς· οὐκ εὐθὺς δὲ, ἀλλ᾽ ἐπὶ [τῆς] τρίτης μίξεως. τὸ γὰρ πρῶτον γεννηθὲν, θηριῶδες γίνεσθαί φασιν. ἄγοντες δὲ, δεσμεύουσιν εἰς τὰς ἐρημίας τὰς κύνας. καὶ πολλαὶ κατεσθίονται, ἐὰν μὴ τύχῃ ὀργῶν πρὸς τὴν ὀχείαν τὸ θηρίον.

Generantur alia quoque ex miſtione diuerſorum generum. Veluti miſcentur in Cyrenaico agro canes cum lupis, ac generant. Sic ex vulpe & cane Laconici. Aiunt etiam ex tigride & cane naſci canes Indicos. Verùm non protinus, ſed tertia miſtione. Primos enim fœtus eſſe feroces autumant. Actas in deſerta canes vinciunt. Ac ſanè earum multæ deuorantur, niſi fortè in venerem incenſa ſit fera.

CAESAR.

SVPRA fortuitam miſtionem: nunc frequentiorem atque arte quæſitam.

Λύκοι ταῖς κυσί, vnde *lycisca*: etiam apud nos hoc fit.

Ἰνδικούς. Plinius primo & ſecundo partu feroces. Τὸ θηριῶδες: *belluinum* Theodorus non ſatis benè.

Τὸ πρῶτον: non primum ſolùm, ſed etiam ſecundum fœtum appellauit πρῶτον: quia eſſent priores tertio.

Τρίτης μίξεως: vt intelligamus non cum tigride: potiùs dixiſſet tertium fœtum, quàm tertiam mixtionem.

Κατεσθίονται præſertim à fœmina. Theodorus *lacerantur*, imò *deuorantur*. Idem θηρίον *bellua* dixit: potiùs *beſtia*.

CCCXIV. ARISTOTELES.

Ποιοῦσι δὲ καὶ οἱ τόποι διαφέροντα τὰ ἤθη· οἷον οἱ ὀρεινοὶ καὶ τραχεῖς, τῶν ἐν τοῖς πεδίοις καὶ τοῖς μαλακοῖς. καὶ γὰρ τὰς ὄψεις ἀγριώτερα, καὶ ἀλκιμώτερα· καθάπερ καὶ οἱ ἐν τῷ Ἄθῳ ὕες. τούτων γὰρ οὐδὲ τὰς θηλείας ὑπομένουσι τῶν κάτω οἱ ἄρρενες.

Morum quoque loca faciunt diuerſitatem. Montana, & aſpera à campeſtribus, & mollibus. Sunt enim facie magis torua, & fortiora. Quemadmodum in Atho monte ſues. Illorum enim fœminas ne mares quidem ſubiectæ planiciei poſſunt ſubſiſtere.

CAESAR.

MALE ſeiunxit hanc partem Theodorus. Nam ſuprà per regiones dixit ἀλκιμώτερα: hîc per regionum affectus, mores metitur.

Ὑπομένουσι, Liuius in Primo, *feras ſubſiſtit*. Theodorus *ſpectare*: malè: infrà de elephantis ὑπομένουσιν τὴν φωνήν.

CCCXV. ARISTOTELES.

Καὶ πρὸς τὰ δήγματα δὲ τῶν θηρίων, μεγάλην ἔχουσιν αἱ χῶραι διαφοράν· οἷον περὶ μὲν Φάρον καὶ ἄλλους τόπους οἱ σκορπίοι οὐ χαλεποί. ἐν ἄλλοις δὲ τόποις καὶ ἐν τῇ Καρίᾳ, πολλοὶ καὶ μεγάλοι, [καὶ χαλεποὶ] γίνονται· καὶ ἐάν τινα πατάξωσιν ἄνθρωπον ἢ θηρίον, ἀποκτείνουσι καὶ τὰς ὗς, αἳ ἥκιστα αἰσθάνονται τῶν ἄλλων δηγμάτων, καὶ τούτων τὰς μελαίνας μᾶλλον ἀποκτείνουσι. μάλιστα δὲ ἀπόλλυνται αἱ ὕες πληγεῖσαι, ἐὰν εἰς ὕδωρ ἔλθωσι.

Etiam ad ſerpentum morſus aliter atque aliter ſeſe habent terrarum loca. Nam circa Pharum atque alias regiones, ſcorpij non ſunt moleſti. At verò cùm alijs in locis, tùm in Caria, & multi, & magni, & pernicioſi generantur. Si quem hominem aut feram pupugerint, necant. Necant etiam ſues: qua alioquin minimè aliorum morſus ſentiunt. Nigros faciliùs interimunt. Quòd ſi percuſſi ſues in aquam deſcenderint, tunc potiſſimùm pereunt.

CAESAR.

CAESAR.

HÆc est alia Capitis pars: suprà à quantitate, à qualitate, à substantia, ab habitudine. Nunc in genere serpentum à gradibus venenorum loca contemplatur.

Πολλαὶ καὶ μεγάλοι καὶ χαλεποί: à multitudine, à magnitudine, ab habitu.

Καὶ τὰς ἐ: vt ostendat pessimum venenum. At gallinæ nostrates eos deuorant. In Vasconia, ac toto hoc tractu nullum inuenias. In Prouincia frequentissimi, & Romæ, nigri, fului, lutei, candidi. Plinius in Vicesimiseptimi Capite decimo ait, scorpiones Siciliæ afflatu extingui.

Πατάξωσιν: *percusserint.* Theodorus: meliùs *pupugerint.* Sic etiam impropriè δῆγμα de scorpione.

Μάλιστα: vt tres sunt gradus. Τὰς ἀποκτείνει. μᾶλλον τὰς μελαίνας· μάλιστα τὰς λευκάς. In nigris caussa, siccitas: acutius enim fit venenum. Itaque etiam in Gallo nigro experimur theriacam. In lotis caussa, aqua: cuius frigus extrinsecus compingit intùs venenum. Theodorus legit Σκυθίᾳ, non Καρίᾳ. At Plinius in Octauo ex Aristotele dicit in Alterio monte Cariæ hospites non lædi, indigenas interimi.

Εἰς ὕδωρ non ad aquam, sed in aquam more suo. Remedia verò suis ictæ à scorpione ponit Plinius libro XXXII. cap. IV.

CCCXVI. ARISTOTELES.

Τά τε τῶν ὄφεων δήγματα, πολὺ διαφέρουσιν. ἥ τε γὰρ ἀσπὶς ἐν Λιβύῃ γίνεται, ἐξ ἧς ὄφεως ποιοῦσι τὸ σηπτικὸν, ἐστὶ ἄλλως ἀνίατος.

SErpentum quoque morsus multum differunt. Fert Africa serpentem aspidem ex quo faciunt septicum medicamentum, ad quod nullum remedium inuenitur.

CÆSAR.

Σηπτικὸν: *putrificum* Theodorus: quòd scilicet putrescendo corrumpat: est enim σήπειν corrumpere & ad cariem ducere. Certè σηπτὰ Dioscoridæ lib. II. cap. LXVII. dicuntur medicamenta putrifica, & exedentia. De septico hoc nihil Plinius, quod mirum videtur.

CCCXVII. ARISTOTELES.

Γίνεται δὲ καὶ ἐν τῷ σιλφίῳ τι ὀφίδιον, οὗ καὶ λέγεται ἄκος εἶναι λίθος τις, ὃν λαμβάνουσιν ἀπὸ τάφου βασιλέως τῶν ἀρχαίων, καὶ ἐν οἴνῳ ἀποβάψαντες, πίνουσι.

NAscitur in Lasere anguiculus, aduersus quem remedium fertur lapis quidam acceptus à regis prisci sepulchro. Eóque perfuso vinum bibunt.

CAESAR.

THEODORVS, *in eodem agro in quo laser.* At Philosophus ἐν τῷ σιλφίῳ inter virgulta sylphij.

Ἀρχαίων meliùs dicas *priscum*, quàm *antiquum.*

Ἀποβάψαντες. Theodorus: *eóque perfuso ex vino bibunt:* è cyatho bibunt vinum, non ex vino. Neque quisquam dixit, *persundere ex vino.*

CCCXVIII. ARISTOTELES.

Τῆς δ' Ἰταλίας ἔν τισι τόποις, καὶ τὰ τῶν ἀσκαλαβωτῶν δήγματα θανάσιμά ἐστι.

ETiam stellionum morsus in Italia quibusdam locis lethales sunt.

CAESAR.

PLinius in Octano, noxios esse in Græcia: innocuos in Sicilia.

CCCXIX. ARISTOTELES.

Πάντων δὲ χαλεπώτερά ἐστι τὰ δήγματα τῶν ἰοβόλων, ἐὰν τύχῃ ἀλλήλων ἐδηδοκότα, οἷον σκορπίον ἔχις.

SI fortè alia aliam deuorârit, eius tum morſus maximè eſt pernicioſus. Veluti ſi ſcorpionem vipera comederit.

CAESAR.

NVnc non à loco, ſed ab eodem genere. Augetur enim peſtis acceſſione alterius veneni. Ἀλλήλων ἐδηδοκότα. Quomodo poſſit hoc eſſe vt duo inter ſe deuorent, & alterius morſus ſit peſſimus. Nam ſi ἀλλήλων eſt vtrinque reciprocum, neuter erit ſuperſtes. Intellige, *alteruter*.

CCCXX. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ τοῖς πλείστοις αὐτῶν πολέμιον τὸ τοῦ ἀνθρώπου πτύελον.

ADuerſatur autem eorũ multis hominis ſaliua.

CAESAR.

NVnc à diuerſa ſpecie. Intellige autem ſaliuam hominis ieiuni. Circumſcriptus ea ſcorpio non egredietur circulum. Sed neque aranea.

Dixit πλείστοις: quia hoc non ſunt in omnibus experti.

CCCXXI. ARISTOTELES.

Ἔστι δέ τι ὀφίδιον μικρὸν, ὃ καλοῦσί τινες ἱεράν. ὃ οἱ πάνυ μεγάλοι ὄφεις φεύγουσι. γίνεται δὲ τὸ μέγιστον πηχυαῖον, καὶ δασὺ ἰδεῖν. ὅ τι δ' ἂν δάκῃ, εὐθὺς σήπεται τὸ κύκλῳ.

SErpens quidam minutus eſt, quem vocant nonnulli ſacrum*: is magnos valde fugat angues. Nuſquam maior eſt cubito, & hirſutus viſu: quod momorderit illicò in orbem putreſcit.*

CAESAR.

NOn eſt valdè paruus qui implet cubitum. Nam neque ceraſtæ, neque viperæ ſæpe maiores ſunt. Pertinet hæc hiſtoria ad id quod dicebat, alterum ab altero deuorari: cùm dixit φεύγουσι. Τὸ κύκλῳ: aut poſuit. Τὸ, pro τούτου, aut intellige αὐτοῦ.

CCCXXII ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ καὶ ἐν τῇ Ἰνδικῇ ὀφίδιόν τι, ὃ μόνου φάρμακον οὐκ ἔχουσι.

IN India ſerpentillus quidam eſt, aduerſus quem ſolum non habent remedium.

CAESAR.

MAlè factum eſt, cùm tàm nobili peſti non eſt nomen hîc poſitum.

Theodorus addidit, *incolæ*, malè: nam neque peregrini remedium habent aduerſus eum.

CAPVT TRIGESIMVM-QVARTVM,

Piſces præſtantiores in cibum qui, & quando.

CCCXXIII. ARISTOTELES.

Διαφέρει δὲ τὰ ζῷα καὶ τῷ εὐημερεῖν, ἢ τοὐναντίον, καὶ περὶ τὰς κυήσεις.

ETiam vterorum geſtationes faciunt, vt animalia meliora ſint, aut deteriora.

CAESAR.

C AE S A R.

SVPRA à locis, à temporibus, & ab alijs caussis deduxerat historiam bonæ malæq; valetudinis: tanquam habitus ipsorum animalium. Nunc de valetudine tanquam de fine: quia pro nobis à Deo Opt. Max. facta sunt. Itaque δυναμία nunc non est propter se, sed propter hominem. Sanè ita est: vt si meliùs habeant pisces sese viuentes, meliùs habeant nos, mortui.

Περὶ τὰς κυήσεις. Differunt animalia circa vterorum gestationes. Theodorus verò maximè peregrinatus est in hac oratione. Sic: *discrimen animalium & prospere contrâue exigant, vel vtero pleno, existere nouimus.* Saltem addidisset ætatem aut vitam, aut tempus. Deinde, quid est illud, *vel vtero pleno?*

CCCXXIV. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν γὰρ ὀστρακόδερμα, οἷον κτένες, καὶ ἅπαντα τὰ ὀστρεώδη, καὶ μαλακόστρακα, ἄριστά ἐστιν ὅταν κύῃ, οἷον τὰ καραβώδη. βλέπεται δὲ ἡ κύησις καὶ τῶν ὀστρακοδέρμων· τὰ μὲν γὰρ μαλακόστρακα, καὶ ὀχευόμενα ὁρᾶται καὶ ἀποτίκτοντα. ἐκείνων δὲ οὐδέν.

AC testacea quidem, vt pectunculi, & omnia ostracea, & crusta intecta præstantissima sunt prægnantia. Sicut omnia locustacea. Nam testacea quoque deprehenduntur oculis prægnantia. At crustacea etiam coëuntia videntur, etiam parientia. At illorum nullum.

C Æ S A R.

EXEQVITVR duo genera prægnantium: vnum manifestum: alterũ controuersum. Οἷον τὰ καραβώδη: suprà dixit κτένες: & addidit ἅπαντα. Hîc dicit τὰ μαλακόστρακα. Hoc loco, τὰ, significat ἅπαντα. At addit τὰ καραβώδη: non implet orationem, concludens omnia per aliquid. Sed τὸ οἷον est similitudinis.

Βλέπεται: respondet tacitæ obiectioni. Nam etiam ocul:s deprehenditur fœtus ostrearum, licet non coïtus. Alio enim modo concipiunt, vt suprà dicit loquens de purpuris. Sanè cancri optimi sunt prægnantes, & gammari, & locustæ & squillacea omnia.

Ὀστρεώδη. Theodorus *ostrearium*: malè. Significat enim officium potiùs, quàm speciem: & addidit idem, *siue concharium genus.*

CCCXXV. ARISTOTELES.

Καὶ τὰ μαλάκια δὲ κύοντα, ἄριστα. οἷον τευθίδες τε καὶ σηπίαι, καὶ πολύποδες.

MOllusca cùm grauida, tum optima. Vt lolliguncula, sepia, & polypi.

C AE S A R.

PErsequitur alia genera. Τεῦθον vt alibi diximus, *lolliginem*, interpretor. Τευθίδα *lolliguncu-lam*. Sic enim loquuti sunt veteres. Non *lollium*, & *lolliginem*: vt Theodorus.

CCCXXVI. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ ἰχθύες, ἀρχόμενοι μὲν κυΐσκεσθαι, σχεδὸν ἀγαθοὶ πάντες· προϊούσης δὲ τῆς κυήσεως, οἱ μὲν, οἱ δ' οὔ.

PIsces per initia conceptionis boni ferè omnes. Procedente fœtatione partim boni, partim non.

C AE S A R.

ILLA quoque sic sunt. Licet hîc Philosophus secreuerit pisces more suo, & nomine, & historia cum superioribus. Nam cancri perfectis ouis sunt deteriores intus. Ratio quia succus minor est. Sic infrà de ætate eadem proportio.

Dixit προϊούσης τῆς κυήσεως, sicut τῆς ἡλικίας.

CCCXXVII. ARISTOTELES.

Κύουσα μὲν οὖν ἀγαθὴ μαινίς. μορφὴ δὲ τῆς θηλείας, στρογγυλωτέρα. ὁ δ' ἄρρην, μακρότερος καὶ παχύτερος. συμβαίνει δὲ ἀρχομένης κυΐσκεσθαι τῆς θηλείας, τοὺς ἄρρενας μέλαν τὸ χρῶμα ἴσχειν καὶ ποικιλώτερον, καὶ φαγεῖν χείριστοι εἰσί. καλοῦνται δὲ ὑπ' ἐνίων τράγοι κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον.

Foeta igitur bona maenula. Foemella facie est rotundiore: mas oblongior & crassior. Cùm coepere foemella concipere, mares tunc contrahunt colorem nigrum, & varium magis: deterioresque sunt ad vescendum. Per id tempus à quibusdã hirci *appellantur.*

CAESAR.

Sequitur piscium genera per vteros: faciei discrimina hîc non suo loco ponit. Natura est comparatum, vt quod tecipiat, ditius fit. Abest igitur succus à maenulis maribus tempore conceptionis, & adest foemellis. Itaque etiam nigrescunt mares, quia sicciores fiunt. Et fiunt varij: quia inaequalis succus fit.

Theodorus *μαινίδα halecem* vertit non benè. Et certè *halec* potiùs nomen est generis quàm proprium vnius piscis.

Στρογγυλωτέρα hoc non intelligo: quid enim est in longo pisce, non plano. Στρογγυλώτερον sanè ἀκωσερ. Verum est quod ait foemellam esse teretem: atque etiam sapidior est: & palpa firmiore, & nitidiore luce squammarum. Aprili mense in sartagine cum oleo optimae. De his alibi diximus.

Ποικιλώτερον. Theodorus: *plurisque varietatis.* Nescio vbi legerim, vt possem dicere, *plurem gentem*: vt quantitas discreta sit in singulari. Nam cùm dico, *plus gentium*, corpus quasi vnum intelligo. At *pluris*, discretum significat precium sanè.

Τράγοι: non vt vites quae eo vocabulo sunt pinguissima. Sed vt animalia iniucunda esu: ob libidinem naturalem: vt maenulas, ob libidinem eius temporis.

CCCXXVIII. ARISTOTELES.

Μεταβάλλουσι δὲ καὶ ἃς καλοῦσι κοττύφους, καὶ κίχλας· καὶ ἡ καρὶς τὸ χρῶμα κατὰ τὰς ὥρας, ὥσπερ ἔνια τῶν ὀρνέων. τὸ μὲν γὰρ ἔαρος, μέλανες γίνονται· εἶτα ἐκ τοῦ ἔαρος λευκοὶ πάλιν.

Mutant etiam colorem quas merulas *vocant: & turdi, & squilla certis anni tempestatibus: sicut & auium quaedam. Vere enim nigrescunt. Post ver pristinum recipiunt candorem.*

CÆSAR.

Occasionem mutationis colorum accepit à maenulis. Itaque alijs quoque assignat. Sed tamen non est is locus: nisi quantum indicium est valetudinis.

Οὓς καλοῦσι: quoniam aequiuocè.

Ἔνια τῶν ὀρνέων: de his nondum. Sed sequenti libro. Theodorus verò omisit haec omnia. Ὥσπερ ἔνια τῶν ὀρνέων.

Κατὰ τὰς ὥρας: quoniam vete mutant hyemalem colorem: post vet vernum.

CCCXXIX ARISTOTELES.

Μεταβάλλει δὲ καὶ ἡ φυκὶς τὸ χρῶμα· τὸν μὲν γὰρ ἄλλον χρόνον λευκή ἐστι· τοῦ δὲ ἔαρος ποικίλη. μόνη δὲ αὕτη τῶν θαλαττίων ἰχθύων στιβάδας ποιεῖται, ὥς φασι, καὶ τίκτει ἐν τῇ στιβάσι.

Mutat etiam colorem fuca. Nam caetero tempore candida, vere varia. Sola haec marinorum piscium sternere sibi nidum vbi pariat, praedicant.

CAESAR.

Addit superiori historiae fucam, & apponit aliam historiam: sanè alieno loco. Neque hîc de moribus. Sed sequenti libto. Tamen de foetatione cùm dicit, de nido quoque aliquid poterit Plinius in Nono *fucam* vocat: est enim ex saxatilium genere vulgò à Romanis cognitus à quibus *mollera* dicitur: à mollicie, vt puto, carnis.

Τὸν γὰρ ἄλλον χρόνον. Mirum, cùm ἄλλος, reliquias colligat orationis, semper anteponit Philosophus. Priùs de vere dicendum esset, quàm diceret alia tempora.

Τῶν θαλαττίων: ad differentiam fluuialium.

CCCXXX. ARISTOTELES.

Μεταβάλλει δὲ καὶ ἡ μαινὶς, ὥσπερ εἴρηται, καὶ ἡ σμαρὶς καὶ ἐκ λευκοτέρων, πάλιν ἐν τῷ θέρει καθίστανται, καὶ γίνονται μέλανες. μάλιστα δ' ἐπίδηλος ἐστὶ περὶ τὰ πτερύγια καὶ τὰ βράγχια.

Mutat igitur & manula ut dictum est, & smaris. Atque ex albidioribus fiunt æstate nigriores. Qui color plus extat in pinnulis & branchiolis.

CAESAR.

ETiam secundùm partes, περὶ τὰ πτερύγια.

Καθίστανται καὶ γίνονται: peruertit ordinem verborum. Priùs enim fiunt, quàm sint.

CCCXXXI. ARISTOTELES.

Καὶ κορακῖνος δὲ ἄριστός ἐστι κύων, ὥσπερ καὶ ἡ μαινίς. κεστρεὺς δὲ καὶ λάβραξ καὶ οἱ λεπιδωτοὶ λοιποὶ, φαῦλοι κύοντες σχεδὸν πάντες.

ET coracinus præstantissimus est cùm gerit uterum: quemadmodum & manula. Mugil verò & lupus, & squammati, ferè omnes pleno ventre deteriores.

CAESAR.

MEndum videtur subesse: quare post λεπιδωτοὶ, adde, λοιποί. Quid enim esset? sic, *equus est homo, & animalia.* Adde etiam squammatis carentia quædam, vt soleam cùm prope partum est: & lampetram & alia.

Dixit σχεδὸν: quoniam minuti pisciculi quidam, quos *lochias* vocant, tunc sunt præstantissimi.

Φαῦλοι: intelligit quia alij macri, alij etiam amari.

CCCXXXII. ARISTOTELES.

Ὅμοιοι δὲ κύοντες καὶ μὴ ὀλίγοι, οἷον γλαῦκος.

QVi verò perinde præstantes sint, & cùm ferunt, & cùm non ferunt, pauci, vt glaucus.

CAESAR.

MIrum ingenium Philosophi perscrutantis etiam mediam ac communem naturam. ὅμοιοι δὲ κύοντες καὶ μὴ ὀλίγοι: voluit dicere ὁμοίως ἔχοντες. Theodorus autem *similes sibi ferentes & non ferentes.* Sed non exprimit. Potest dici ferens piscis, qui non ferat, ἄφορα, sunt sterilia.

CCCXXXIII. ARISTOTELES.

Φαῦλοι δὲ καὶ οἱ γέροντες τῶν ἰχθύων· καὶ οἵ γε θύννοι καὶ εἰς ταριχείας φαῦλοι οἱ γέροντες. πολὺ γὰρ συντήκεται τῆς σαρκός· τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συμβαίνει ἰχθύων. δῆλοι δὲ οἱ γέροντες αὐτῶν τῷ μεγέθει τῶν λεπίδων καὶ τῇ σκληρότητι. ἤδη δὲ εἰλήφθη γέρων θύννος, οὗ σταθμὸς μὲν ἦν τάλαντα πεντεκαίδεκα, τοῦ δ' οὐραίου τὸ διάστημα πέντε πήχεων ἦν καὶ σπιθαμῆς.

DEteriores etiam vetuli pisces: quin etiam ad salsamenta ineptiores thynni vetuli: multum enim carnis absumitur. Id quod aliis quoque euenit piscibus. Indicium senectutis squammarum magnitudo, & duritia. Iā captus fuit vetulus thynnus, cuius pondus erat talentum quindecim: caudæ distantia quinque cubitorum, & palmi.

CÆSAR.

VNe bonitatem etiam ab ætate. Sed ita intellige de iis eum loqui, qui penitùs vetuli sunt. Nam adultiores pisces, firmiores. Iuueneuli, carne fluida sunt. Item intellige non omnes. Nam barbus fluuiatilis vetulus melior: quod & luculentissimis versibus Ausonius expressit.

Καὶ οἵ γε θύννοι: vt non solùm non sint boni ad vescendum, sed etiam ad saliendum: & reddit caussam: πολὺ συντήκεται τῆς σαρκός. Sed cùm caro vetulorum sit durior, quare absumitur à sale, plusquam iuniorum? quia minus humidi habent. In illud totum grassatur sal: maiore autem humido sal diluitur.

Τὸ δ᾽ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ergo non debuit ponere τὸ, γε. οἷ γε θύννοι. Eſt enim particula μειωτικὴ, excipiens ab aliis. Sed poſuit pro exemplo maniſeſtiore.

Δῆλοι: ponit affectum pro ſigno. Sed non eſt communis. Nam mollia, & aliis ſquammis carentes, aliis indiciis ſunt dignoſcendi.

Οὐραῖα δίχαλα. Theodorus non legit πέντε. Sed δύο ex Plinio: δίχαλα autem intellige, *furcam*. Itaque Plinius in nono dixit, *latitudinem*.

Theodorus γέρων, *ſenex*: meliùs *vetulus*. Senex ferè de homine. Rariùs de aliis: quanquam τὸ ἔτυμον competit: ſecus necem.

CCCXXXIV. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ ποτάμιοι καὶ οἱ λιμναῖοι, ἄριστοι γίνονται μετὰ τὴν ἄφεσιν τῆς κυήματος καὶ τοῦ θοροῦ, ὅταν ἀναλαβωσιν.

Fluuiatiles verò & lacuſtres, exacto fœtu optimi euadunt. Item emiſſo ſemine, ſi iterum alimentis recreentur.

CÆSAR.

NVNC ab alio tractu vitæ, eiúſque affectu. Et natura ſeipſam ſequitur. Nam ſanè ita eſt: vt ſaginent ſuem inedia affectam priùs. Sic exucti ſœtu piſces poſtquam pepererunt, fameliei fiunt, atque ita pingueſcunt. Eadem ratio eſt in ſemiue emiſſo. Occurrit tacitæ obiectioni: ὅταν ἀναλαφῶσι, *ſi iterum alantur*, id eſt, ſi ſuppetat pro loci ratione pabuli copia quod carpant. Aoriſtus eſt ſecundus paſſiuus ſubiunctiui; quod omiſit interpretari Theodorus.

CCCXXXV. ARISTOTELES.

Κύοντες δὲ, ἔνιοι μὲν, ἀγαθοὶ, οἷον σαπέρδις· ἔνιοι δὲ, φαῦλοι, οἷον γλάνις.

Ex his pleno vtero aliqui ſunt boni, vt ſaperdis: aliqui mali, vt glanis.

CÆSAR.

DVo ſunt tempora: fœtus vterus: & vacuus. Itaque examinat in dulcis aquæ piſcibus vtrunque, & contrarias differentias in altero. Quid autem ſit ſaperdis, ingenuè ſateor me neſcire.

CCCXXXVI. ARISTOTELES

Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες, ἀμείνους οἱ ἄῤῥενες τῶν θηλειῶν· γλάνις δὲ ὁ θῆλυς, τοῦ ἄῤῥενος ἀμείνων.

Cæteri omnes mares præſtantiores fœmellis. At glanio mari fœmella melior.

CAESAR.

NVnc à ſexu: & puto multis aliis in generibus mares eſſe præſtantiores: etiam fluuialibus. De fœmellis ratio eſt: nam firmiore ſunt carne.

CCCXXXVII. ARISTOTELES.

Καὶ ἐν τῶν ἐγχέλυσι δὲ, ἃς καλοῦσι θηλείας, ἀμείνους εἰσίν· οὐκ οὔσας δὲ θηλείας καλοῦσιν, ἀλλὰ τῇ ὄψει δοκούσας.

Inter anguillas quas vocant fœmellas *ea ſunt præſtantiores. Sanè vocant fœmellas propter earum faciem: neque enim ſunt.*

CAESAR.

SVprà quoque hoc monuit nos: carere ſexu anguillas. Itaque videri fœmellas non eſſe. Earum faciem à capite metiuntur. Faucibus enim anguſtiſſimis ſunt, & roſtro valde ſanè præ cæteris acuto. Nos eas hîc *anguillas finas* dicimus. Lampetra contrà, mas præſtantior. Theodorus, addidit, *temerè*. Et δοκούσας: ſic interpretatur. *Sed quia aſpectu à cæteris diſcrepant:* non benè. Nam etiam mares à cæteris diſcrepant. Sed δοκούσας non dicit differentiam, ſed lineamenta quæ talem faciunt opinionem.

FINIS LIBRI OCTAVI.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΖΩΩΝ ΙΣΤΟ-ΡΙΑΣ τὸ Ι.

ARISTOTELIS HISTORIÆ DE ANIMALIBVS Liber IX.

CAPVT PRIMVM.

Mores animalium in communi, & distinctio inter mares, & fœminas.

I. ARISTOTELES.

ΤΑ δ' ἤθη τῶν ζώων ἐστὶ, τῶν μὲν ἀμαυροτέρων καὶ βραχυβιωτέρων, ἧττον ἡμῖν ἔνδηλα κατὰ τὴν αἴσθησιν· τῶν δὲ μακροβιωτέρων, ἐνδηλότερα. φαίνεται γὰρ ἔχοντά τινα δύναμιν περὶ ἕκαστον τῶν τῆς ψυχῆς παθημάτων φυσικὴν, περί τε φρόνησιν καὶ εὐήθειαν, καὶ ἀνδρίαν καὶ δειλίαν, περί τε πραότητα καὶ χαλεπότητα, καὶ τὰς ἄλλας τὰς τοιαύτας ἕξεις. ἔνια δὲ κοινωνεῖ τινος ἅμα καὶ μαθήσεως καὶ διδασκαλίας. τὰ μὲν γὰρ, [παρ'] ἀλλήλων· τὰ δὲ, παρὰ τῶν ἀνθρώπων, ὅσαπερ ἀκοῆς μετέχει, μὴ μόνον ὅσα τῶν ψόφων, ἀλλ' ὅσα καὶ τῶν σημείων αἰσθάνεται τὰς διαφοράς.

QVa animalia tum obscuriora, tum æui sunt breuioris, eorum mores sensus nostros magis latent. In longæuioribus faciliùs deprehenduntur. Naturali nanque vi quadam ad singulas animi affectiones prædita videntur. Prudentiam, stultitiam, fortitudinem, metum: item mansuetudinem, acerbitatem, atque alios habitus eiusmodi. Nonnullorum etiam communis natura, vt tum doceantur, tum discant, vel inter se, vel ab homine: qualia sunt quæ audiendi sensus sunt participes. Non solùm ad sonorum, sed etiam ad notarum differentias percipiendas.

CAESAR.

IAm cæteris partibus absolutis quæ erant propositæ, nunc vltimam aggredimur: mores scilicet: quos distinguit per species, per sexum, per loca, & alia, vt vidimus. Ac sanè ab ipsis speciebus videbatur auspicandum, tanquam à substantia. At hîc incipit à sexu, propereà quòd & manifestissima res est: & quanuis non vniuersalis, tamen non multùm abest. Itaque cùm penè omnes ambiat species: & sit differentia materialis communis propemodum omnibus: iure optimo hinc initium cœpit scribendi.

Ἀμαυροτέρων: quæ extra auram sunt, id est fulgorem: quæ non sunt illustria: αὐρὴ enim illustre quiddam significat. Vnde θησαυρὸς, & nostra Aurora. Ponit duas caussas quare ignotiores sint nobis mores. Aut quia ignobilia sint animalia: vt quæ sunt imperfecta, & rara, ea sint obscura: aut quia non diu viuunt. Nam ex obseruatione frequenti memoria constituitur, ac tandem habitus cognoscendi. Vt in Secundo *Posteriorum*.

Ἧττον ἔνδηλα: respondet ad sequens ἐνδηλότερα. Et dixit αἴσθησιν: quoniam ratiocinatione possumus deduci à specie in speciem. Sic ἐφήμερον vnum tantùm diem viuit. Nescimus an habeat ingenium fauificandi. Ratione colligimus non habere. Neque enim in hyemem duraturum est.

Φαίνεται: quoniam dixit αἴσθησιν. Et dixit τινὰ δύναμιν: quoniam homo regula est aliorum, & perfectam habet δύναμιν φυσικὴν, à natura statim inditam.

Εὐήθειαν: contraria φρόνησιν. Pessimè à Græcis commune nomen ἦθος, detortum est ad vitium: optima alioqui additione εὐ. Simplicitas potiùs debuit significari.

Δειλίαν. Theodorus *ignauiam*: meliùs *metum*. Ignauus autem est piger: ὀκνηρός. Idem πραότητα, *clementiam:*

clementiam: meliùs *manſuetudinem.* Χαλεπότητα, *acerbitatem* benè. Eſt enim χαλεπὸς, qui non vult manſueſcere.

Μαθήσεως καὶ διδασκαλίας. Vnus habitus: μάθησις diſcipuli: δίδαξις magiſtri. Quod optimè diſputatum eſt à Philoſopho initio *Poſteriorum.*

Ἅμα, *ſimul*, cum φρονιμ. Et dixit iccirco κοινωνεῖ: quoniam videtur eſſe hominis tantùm. Sed addit rationem: ἀκοῆς μετέχει. Nam eſt ſenſus diſciplinæ. Et facit differentiam ἀλλήλων, & παρ' ἀνθρώπων. Demonſtratio autem eſt: μετέχει, κοινωνεῖ. μετέχει ἀκοῆς. Ergo κοινωνεῖ eſt μαθήσεως. Media propoſitio: quoniã μαθήσεως αἴσθησις ἡ ἀκοή. Et auxit hiſtoriam: μὴ μόνον τῶν ψόφων, ἀλλ' ὅσαι καὶ σημείων διαφοράς. Sine ſono ſcilicet intelligit, vt nutum, & pulſum, & tractum, & occurſum. Deducit enim ad quæſtum, & fruges formica vetus iuuenculam.

Ψόφων, *ſtrependi*: σημείων *ſignificandi.* Theodorus, malè: ψόφος, hîc non ſtrepitum, ſed vocem ſignificat: σημεῖον, non ſignificatum, ſed ſignum. Et malè dixit αἰσθάνεσθαι *dignoſcere*: nôſſe enim, eſt animi: αἰσθάνεσθαι, ſenſus. Oportet Philoſophum non mutare ὅρους: quoniam dixit ἀκοήν.

II. ARISTOTELES.

Ἐν πᾶσι δὲ ὅσοις ἐστὶ γένεσι τὸ θῆλυ καὶ τὸ ἄρρεν, σχεδὸν ἡ φύσις ὁμοίως διέστησε τὸ ἦθος τῶν θηλειῶν πρὸς τὸ τῶν ἀρρένων.

QVibus in generibus eſt mas, & fœmina, in ijs omnibus penè ſimili ratione diſtinxit natura genus fœminarum à maribus.

CAESAR.

A Sexu, vt dicebamus, incipit. Et dixit ὅσοις, quoniam non in omnibus generibus eſt mas & fœmina. Vt ſuprà de anguillis. Et dixit πᾶσι: quoniam in quibus eſt ſexus, in iis omnibus differentia: vt ſit demonſtratio per hos terminos, genus, ſexus, mores, morum differentia. Dixit quoque σχεδὸν: quoniam aliquibus in generibus, non inuenitur differentia quæ conſtet: vt in inſectis. Et γένεσι, quoniam ſexus eſt generis affectio: iccirco genus dictum eſt: quia ſexus eſt accidens ad generationem. Addit deinde: ὁμοίως: quoniam ἦθος eſt in Prædicamento Qualitatis. Poſtremò τῶν θηλειῶν πρὸς τῶν ἀρρένων: quoniam mas putatur à Philoſophis primo loco intendi à natura. Igitur & priùs natum, etiam ſacræ litteræ teſtantur. Sed nos alibi oſtendimus æquè intendi marem & fœminam. Neque materiæ eſſe accidentia, ſed formæ non variantia formam: vt par & impar in numero. Neque enim membra fœminæ à membris maris diſcrepant, materia: niſi quia ea materia aliter informatur ab eadem forma eiuſdem ſpeciei. Et quanquam per materiam apparet, tamen à forma ſingulari ſic admittitur.

Nota διέστησε actiuè, διέστηκε paſſiuè.

Τὸ θῆλυ καὶ τὸ ἄρρεν. Theodorus *procreatio*: peſſimè. Nam, *procreatio* etiam paſſiuè poteſt accipi: procreatur mus in agro ſine patre: & tamen non eſt genus à patre. Vim verò illorum verborum, quam adeò acutè excuſsimus τὸ τῶν θηλειῶν πρὸς τὸ τῶν ἀρρένων, videtur ignoráſſe Theodorus, cùm dixit, *mas à fœmina differt.* Nam quanquam, *differre*, eſt verbum correlationis: atque iccirco æquale formaliter: tamen quod differt ab alio factum à natura intelligimus, poſterius eſſe materialiter ab eo à quo differt. Diſertus ſit Theodorus, at certè non bonus Philoſophus.

III. ARISTOTELES.

Μάλιστα δὲ φανερὸν ἐπί τε τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν μέγεθος ἐχόντων, καὶ τῶν ζωοτοκούντων τετραπόδων. μαλακώτερόν τε γὰρ τὸ ἦθος ἐστὶ τὸ τῶν θηλειῶν, καὶ τιθασσεύεται θᾶττον, καὶ προσίεται τὰς χεῖρας μᾶλλον, καὶ μαθηματικώτερον· οἷον καὶ αἱ Λάκαιναι κύνες αἱ θήλειαι, εὐφυέστεραι τῶν ἀρρένων [εἰσί.] τὸ δ' ἐν τῇ Μολοττίᾳ γένος τῶν κυνῶν, τὸ μὲν θηρευτικόν, οὐδὲν διαφέρει πρὸς τὸ παρὰ τοῖς ἄλλοις· τὸ δ' ἀκόλουθον τοῖς προβάτοις, τῷ μεγέθει, καὶ τῇ ἀνδρίᾳ τῇ πρὸς τὰ θηρία. διαφέρουσι δὲ οἱ ἐξ ἀμ-

PAtet autem hoc potiſſimùm in homine, & in maioribus animantibus, & in ijs quadrupedibus quæ animal pariunt. Horum enim fœminæ moribus ſunt mollioribus, ac citiùs cicurantur, & manſueſcunt, & inſtituuntur. Cuiuſmodi Laconicæ canes: meliore enim indole ſunt fœminæ quàm maſculi. At Moloßicorum genus canum, venaticum quidem, nihil differt à cæteris. Quòd autem greges ſequitur, & magnitudine præſtat, & fortitudine qua feræ debellentur. Præſtantes verò ſunt

φύσιν

ἀνδρίᾳ καὶ φιλοπονίᾳ· οἵ τε ἐκ τῶν ἐν τῇ Μολοττίᾳ γιγνομένων κυνῶν, καὶ ἐκ τῶν Λακωνικῶν.

tum fortitudine, tum industria, qui ex vtroque genere Molosso, ac Laconico procreantur.

C Æ S A R.

HÆc est περιγραφὴ suprà positæ προτάσεως. Et historiam statuit triplicem. Deinde exequitur duarum tantùm partium duas species.

Dixit ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Est enim, vt toties diximus, aliorum regula: & deinde μέγεθος ἐχόντων: hoc est generalius quàm ἄνθρωπος. Et primo loco debuit poni. Sed notissimum præposuit generalissimo. Tertio loco posuit genus subalternum, τετράποδα: & coarctauit ad ζωοτόκα.

Μέγεθος ἐχόντων. At omnia corpora habent magnitudinem. Sed hîc μέγεθος, non est mathematicum illud exactum vocabulum. Sed quod dicimus Latinè, *grande*.

Ζωοτόκων. Nam testudinum, & lacertorum in genere, haud satis patet.

Μαλακώτερα. Vnde vox militaris, *malus*. Significat enim imbellem primo suo significatu.

Πεσσοῦνται τὰς χεῖρας. Dixit πιθασσεύονται. Et addidit ea verba: quoniam quædam cicurantur neque fugiunt nos, vt capreoli. Sed non omnia manibus assuescunt, vt in felibus. Mures autem contumaciores. Vtrunque sciens diuinus Poëta, addidit, *pectebátque ferum*: de ceruo. Ne interpretere προσίενται τὰς χεῖρας, *ad manus veniunt*, hoc enim pugnantium est. Neque sic: *manus adeunt*. Nam apud Plautum id significat, *decipere*, aut *illudere*. Sed rectè Theodorus: *manus patiuntur*: attrectantur. Sicut illud: *& plausæ sonitum ceruicis amare*.

Μαθηματικώτερα. Non in rebus mathematicis, sed communibus institutis, habiliores ad accipiendum imperia. Nam quod addit Theodorus de suo: *ingeniosius imitantur*, falsum est: ingeniosiores enim mares. Sed *animos*, vt inquit Poëta, *tollunt*.

Αἱ Λάκαιναι κύνες. Addidit αἱ θήλειαι, frustrà. Nam sexus iam intelligitur. Sed ita loquuntur Attici: vt ἡ ἵππος sit equus. Quare etiam addunt sexum præter articulum.

Εὐφυέστεραι: *sagaciores* Theodorus. Non sanè fideliter: *εὐφυής, ad omnia benè natus*: etiam sic loquimur.

Ἐν Μολοττίᾳ. Theodorus maluit, *Moloticum*. At Plautus & alij Latini *Molossicum*.

Οὐδὲν διαφέρει πρὸς τὸ περὶ τοῖς ἄλλοις: mira locutio philosophica. τὸ, hîc signat ἦθος. περὶ significat non, substantiam, sed accidens proprium inhærens.

Τῇ πρὸς τὰ θηρία. Nam etiam ἀνδρία est in venaticis. Et notabis breuitatem sub articulo.

Nota verbum διαφέρει. Significat enim differentiam. Sed etiam præstantiam hîc. Differt fortitudine, quia eam habet. Ergo præstantius est.

Φιλοπονίᾳ: *industria*, laboriosi enim sunt.

Τὸ ἀκόλουθον ταῖς προβάτοις: pecuarium, quod diuiditur in armentarium & gregarium.

IV. ARISTOTELES.

Ἀθυμότερα δὲ τὰ θήλεα πάντα τῶν ἀρρένων, πλὴν ἄρκτου καὶ παρδάλεως· τούτων δ᾽ ἡ θήλεια δοκεῖ εἶναι ἀνδρειοτέρα. ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις γένεσι τὰ θήλεα μαλακώτερα καὶ κακουργότερα, καὶ ἧττον ἁπλᾶ, καὶ προπετέστερα, καὶ περὶ τὴν τῶν τέκνων τροφὴν φροντιστικώτερα. τὰ δ᾽ ἄρρενα, ἐναντίως θυμωδέστερά τε καὶ ἀγριώτερα, καὶ ἁπλούστερα, καὶ ἧττον ἐπίβουλα.

MInus animosæ fæminæ omnes, præter vrsam & pantheram. In his fæmella videtur esse fortior. Alijs generibus fæminæ molliores & maleficentiores, & minùs simplices: & procaciores, ac liberis alendis attentiores. Contrà, mares animosiores, ferociores, simpliciores, & minùs insidiosi.

C AE S A R.

NVNC omissa historia particulari, communem persequitur, & comparat sexus.

Ἀθυμότερα: respondet θυμωδέστερα: sed ἄκυρον est. Non enim eadem positio est, τοῦ ἀθύμου, καὶ τοῦ θυμώδους.

Κακουργότερα: excipe multa: vt oues, & vaccas, & feles, & equas: minùs enim malefica sunt.

Ἧττον ἁπλᾶ: quia minùs respondent expectationi: instabili enim animo sunt. Theodorus, *astutiores*, malè. Neque enim astus ille est. Sed infidus animus.

Πρᾳον

Πονηρότερα. Theodorus, *inſidioſiores*: quoniam debeat reſpondere illi, ἧττον ἐπίβουλα. At ne illud quidem reſpondet ἀγελαιότερα, τὸ, κακουργότερα. Sed dicas *petulantiores*. Inclinatio quædam eſt πονηρία, ad petendum: *petere* noſtrum totum Græcum eſt.

V. ARISTOTELES.

Τούτων δ' ἴχνη μὲν τῶν ἠθῶν ἐστιν ἐν πᾶσιν ὡς εἰπεῖν, μᾶλλον δὲ φανερώτερα ἐν τοῖς ἔχουσι μᾶλλον ἦθος, καὶ μάλιστα ἐν ἀνθρώπῳ. τοῦτο γὰρ ἔχει τὴν φύσιν ἀποτετελεσμένην, ὥστε καὶ ταύτας τὰς ἕξεις εἶναι φανερωτέρας ἐν αὐτοῖς. διόπερ γυνὴ ἀνδρὸς ἐλεημονέστερον, καὶ ἀείδακρυ μᾶλλον· ἔτι δὲ φθονερώτερόν τε καὶ μεμψιμοιρότερον, καὶ φιλολοίδορον μᾶλλον, καὶ πληκτικώτερον.

Atque horum quidem veſtigia cùm penè in omnibus ſint: tum apertiùs videntur in iis quæ ſunt moratiora. Maximè verò in homine: ipſe enim naturam habet perfectam. Quare ij habitus in eo ſunt manifeſtiores. Quippe mulier, quàm vir, faciliùs mouetur miſericordia: & ad lacrymas promptior. Inuidia quoque plus laborat. At frequentiùs defraudatam ſeſe conqueritur: conuicioſior etiam, & exprobrantior.

CÆSAR.

EXEQVITVR primam partem propoſitam de homine & ponit gradus tres. Vnum in omnibus: alterum in iis quæ moribus clarioribus prædita ſunt. Tertium in homine: & facit demonſtrationem. Concludit enim: ταύτας τὰς ἕξεις: quia ſit φύσις ἀποτετελεσμένη.

Ἴχνη: quoniam vera ἤθη, in homine tantùm: in aliis quaſi veſtigia.

Ὡς εἰπεῖν: conuenit cum ſuperioribus, ἧττον ἔνδηλα.

Μᾶλλον φανερώτερα, reſpondet illi, μᾶλλον ἦθος. Nam quædam plures, quædam pauciores habent habitus morum, vſque ad oſtreas & tethya.

Μάλιστα: quia poſuit gradus tres: ἴχνη, μᾶλλον, μάλιστα: iccirco peſſimè dixit Theodorus, ἐν τοῖς ἔχουσι μᾶλλον ἦθος: *maximè in perfectioribus, & præcipuè in homine.* Diſtinxit enim vim argumentationis. Non eſt enim, *maximè*, in perfectioribus, ſed *magis*: in perfectiſſimo autem, *maximè*.

Γυνὴ ἐλεημονέστερον. In neutro: quoniam generis ſcilicet τοῦ ζώου, affectum attribuit.

Ἀείδακρυ: ob capitis humiditatem. Et quia ſuturis paucioribus caput eius communitur. Plus humoris continet. Iccirco minùs bona mente valent.

Μεμψιμοιρότερον. Theodorus, *querula magis*: non eſt aſſecutus: τὰ μοίρας. Nam querula eſſe poteſt ex dolore, & labore, & morbo. At ſemper queritur quippiam ſibi damno eſſe. Μοῖρα enim ſignificat proportionem. Itaque μεμψίμοιρον, dicas *difficilem ad explendum*. Queritur malè ſecum decidi.

Φιλολοίδορον: *maledicentior* Theodorus: differt tamen λοιδορία ἀπὸ τῆς βλασφημίας: qui maledicit lædit famam: qui conuiciatur, is λοιδορεῖ.

Πληκτικώτερον. Theodorus, *mordacior*: benè. Sed meliùs, *exprobrantior*. Tamen optimè ex Terentio: *par pari referto quod eam mordeat.*

VI. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ καὶ δύσθυμον μᾶλλον τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος, καὶ δύσελπι, καὶ ἀναιδέστερον, καὶ ψευδέστερον, εὐαπατητότερον δὲ καὶ μνημονικώτερον. ἔτι δὲ ἀγρυπνότερον, [καὶ ὀκνηρότερον,] καὶ ὅλως ἀκινητότερον τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος, καὶ τροφῆς ἐλάττονός ἐστι. βοηθητικώτερον δέ, ὥσπερ ἐλέχθη, καὶ ἀνδρειότερον τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεός ἐστιν· ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς μαλακίοις, ὅταν τῇ τριόδοντι πληγῇ ἡ σηπία, ὁ μὲν ἄρρην βοηθεῖ τῇ θηλείᾳ· ἡ δὲ θήλεια φεύγει τοῦ ἄρρενος πληγέντος.

Est etiam animo demiſſiore fœmina quàm mas & deſperantiore: impudentior quoque & mendacior. Faciliùs dolo capitur, & memoroſior. Ad hæc vigilantior & ignauior, atque denique minùs mobilis: minùs item capit cibi. Mas auxilium ſuum impenſiùs præſtat: &, quemadmodum ſuprà diximus, fortior eſt. Nam & in molluſcorum genere ſi feriatur ſepia tridente, mas fœminæ ſubuenit: fœmina fugit percuſſo mare.

CAESAR.

CAESAR.

REPETIT comparationem vlteriorem, apponens alia capita, & repetens vnum à fortitudine. Postremò ponit histotiam sepiatum.

Δύσθυμον, Theodotus *anxia* : δυσθυμεῖν est, *animum despondere.*

Α᾽χρυσωνότερα : quoniam caput agitatur fœminis : & tamen exhalare non possunt. Iccitco instabiles sunt mutatis intus speciebus. Quare minùs animi sunt compotes, minúsque mente valent, vt suprà diximus.

Τροφῆς ἐλάττονος : quia calot minot, vt sit proportio speciei.

Α᾽κινητότερον : dixit ὅλως : quoniam genus est ad ὀκνηρόν. Theodorus, *segnior* : rectissimè : quasi sine igni, & caussa est quare minùs moueatur. Calor enim efficiens motus est : & motus calotem efficit. Ὀκνηρότητα nostri Theologi dicunt, ἀκηδίαν: *cura necessaria vacans animus.*

Sic verò lege hunc locum : βοηθητικώτερον δὲ ὥσπερ ἐλέχθη ἀνδρειότερον. Nam de βοηθείᾳ suprà nihil. Theodorus hoc non animaduertit, & transtulit *iuuantior*. At iuuamus etiam non βοηθοῦντες. Vox est hæc militaris, παρὰ τὸ βοῇ δὲ θεῖν. Sublato clamore accurrebant. Latini sic auxilia, *supplementa & legiones*, dicebant, quibus augerentur. Itaque hîc βοηθοῦντα nominat quod telum est. Et plagam, & fugam, & auxilium : non solum iuuamentum.

CAPVT SECVNDVM,

Animalia terrestria quæ, & quare inter se amica, aut inimica.

VII. ARISTOTELES.

Πόλεμος μὲν οὖν πρὸς ἄλλα τοῖς ζώοις ἐστὶν, ὅσα τοὺς αὐτοὺς τε κατέχει τόπους, καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ποιεῖται τὴν ζωήν. ἐὰν γὰρ ᾖ σπάνιος ἡ τροφὴ, καὶ πρὸς ἄλληλα τὰ ὁμόφυλα μάχεται· ἐπεὶ καὶ τὰς φώκας φασὶ πολεμεῖν περὶ τὸν αὐτὸν τόπον, καὶ ἄρρενι ἄρρενα, καὶ θηλείᾳ θήλειαν, ἕως ἂν ἀποκτείνῃ, ἢ ἐκβληθῇ θάτερον ὑπὸ θατέρου. καὶ τὰ σκυμνία ὡσαύτως πάντα.

Inter se pugnant animantes, quæ eadem loca tenent: quorúmque victus est idem. Si enim cibi penuria laborant, etiam congeneres inter se præliantur. Nam marinos quoque vitulos aiunt bellare pro loco, tum marem aduersus marem: tum fœminam aduersus fœminam: quoad aut interficiatur, aut exigatur alter ab altero. At que etiam catuli ipsi.

CAESAR.

MVLTAS caussas ponit inimicitiarum inter animantes. Locum, cibum, iniurias fortuitas (cum asinus sese affricat veptibus) venerem, sobolem & eiusinudi. Sed hæ sunt caussæ non vltimæ. Nam potiùs citim sequitur nisus, quæ est pernicissima ac maximè altiuolans, quàm alias auiculas minùs aptas ad fugam. Sic neglecto turture falco ardeolam petet. Et tamen neque sedes eadem, neque cibus, neque odia ob incommoda. Sed ita etiam vestigia morum sunt humanorum in illis. Nam etiam Tyranni bella magis amant quàm pacem. Sic nulla de caussa interdum omnia pro libidine miscent.

Πόλεμος πρὸς ἄλλα τοῖς ζώοις ἐστὶν. Locutio minùs firma : ἄλλα igitur non sunt ζῶα : pro ἄλληλα fortasse sctibendum : aut subticuit ἄλλοις : alia aliis infesta sunt animalia.

Κατέχει : non tenent eadem loca. Sed vnum tenet, altetum tenere vult. Sed intellige quibus natura easdem sedes ad nidum, aut victum assignauit.

Ἐὰν γὰρ ᾖ σπάνιος. Nam si est copia non pugnant : tamen etiam in copia pugnant metuentes ne desit. Sic equus equum petegrinum de prato eijcit.

Τὰ ὁμόφυλα, *congeneres*, vt ponit Plinius.

Ἀποκτείνῃ actiuè, ἐκβληθῇ passiuè : fortasse est ἀποκτανθῇ.

Theodotus malè fecit cùm non abscidit Caput hoc : diuersissima enim materia est : neque

benè interpretatus eſt τόπον, *ſitum*. Etenim ſitus non locus, ſed loci habitudo. καὶ τὸ, ὡσαύτως, retulit ad pugnam. Etiam vitulos pugnare de loco. Puto Philoſophum dicere, interfici vitulos quoque à victore.

VIII. ARISTOTELES

Ἔτι δὲ τοῖς ὠμοφάγοις ἅπαντα πολεμεῖ, καὶ ταῦτα τοῖς ἄλλοις· ἀπὸ γὰρ τῶν ζώων ἡ τροφὴ αὐτοῖς· ὅθεν καὶ τὰς διεδρίας καὶ τὰς συνεδρίας οἱ μάντεις λαμβάνουσι· διέδρα μὲν, τὰ πολέμια τιθέντες· σύνεδρα δὲ, τὰ εἰρηνεύοντα πρὸς ἄλληλα.

Crudiuoris quoque omnia infeſta ſunt, & ipſa alijs. Ex animalibus enim cibum petunt. Vnde & diſsidia, & conſidia vates capiunt. Diſsidia ex inimicis: conſidia ex pacatis inter ſe.

CÆSAR.

Commvne genus à cibo: ὠμοφάγα. At omnia ſunt ὠμοφάγα: ſecundùm ſe. Nulla enim auicula ſibi coquit pruna.

Ἀπὸ ζώων: tanquam à materia, non tanquam ab efficiente: ὅθεν ἡ κίνησις.

Καὶ τὰς διεδρίας: quia non ſimul habitant, hoſtica intellige ſanè. Nam accipitrum atque aquilarum genus, columbum in arbore conſidentem non percutiunt: ſed aſsident, aut expectantes dum auolet, aut roſtro excitantes vt inſequantur. Neque enim interficiunt niſi vngue correptum.

Ὠμοφάγα. Theodorus, *carniuora*: ſenſum ſequutus eſt, non vocem. Idem legit διέδρα τὰ πολέμια, id eſt, *coniectantes bella ex diſsidio, pacem ex conſidio.* Sanè ſic faciunt. Sed non ſic dicit Philoſophus. Quid enim eſt τὰ σύνεδρα εἰρηνεύοντα. Imò eas aues quæ conſidunt, pacificas ſtatuunt. In xv. Verrij Flacci ſcriptum fuit. Augures ſigna capere à quinque cùm de cœlo obſeruant. Item ab auibus, etiam à tripudiis, tum à quadrupedibus: poſtremo ex diris.

IX. ARISTOTELES.

Κινδυνεύει δὲ, εἰ ἀφθονία τροφῆς εἴη, πρός τε τοὺς ἀνθρώπους ἂν ἔχειν τιθασῶς, τὰ νῦν φοβούμενα αὐτοὺς καὶ ἀγριαίνοντα, καὶ πρὸς ἄλληλα τὸν αὐτὸν τρόπον· δῆλον δὲ ποιεῖ τοῦτο ἡ περὶ Αἴγυπτον ἐπιμέλεια τῶν ζώων. διὰ γὰρ τὸ τροφὴν ὑπάρχειν, καὶ μὴ ἀπορεῖν, μετ' ἀλλήλων ζῶσι καὶ αὐτὰ τὰ ἀγριώτατα. διὰ τὰς ὠφελείας γὰρ ἡμεροῦται, οἷον ἐνιαχοῦ τὸ τῶν κροκοδείλων γένος πρὸς τὸν ἱερέα, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς τροφῆς. τὸ δ' αὐτὸ τοῦτ' ἔστιν ἰδεῖν καὶ περὶ τὰς ἄλλας χώρας γινόμενον, καὶ κατὰ μόρια αὐτῶν.

Solent abundante cibo ea quæ ſua natura, aut timida, aut effera ſunt, pati vt miteſcant, vel erga homines: vel inter ſe eodem modo. Conſtat hoc ex cura quæ in terra Aegypti impenditur animalibus. Cùm enim cibus abundanter ſuppetat, etiam inter ſe degunt ipſa ferociſsima. Beneficio enim miteſcunt. Veluti alicubi crocodilorum genus afficitur erga ſacerdotem à quo curatur, vt alantur. Hoc etiam tum in alijs regionibus, tum earum quoque partibus videtur.

CAESAR.

Vlt probare propter cibum pugnam fieri. Ex explicat illud, παντὸς ἡ τροφὴ, à contrario. Nam ſi abundante cicurantur, deficiente efferantur. Itaque etiam à canibus legimus inedia efferatis diſcerptos paſtores. Excitato prouerbio, cuius & Theocritus meminit γαστρὶ κυνὸς ὥς τυ ἴδοιτι. Et nota locutionem: ἀνέχειν τιθασσῶς: non ponit enim magis Atticè, quàm per hoc verbum κινδυνεύει. Sic Plato & Iſocrates frequenter ſunt eo vſi, cùm in motum quendam ad aliam affectionem ſignificant. Latinè optimè ac ſignatiſsimè dicas. In eo ſunt animantes vt ponant feritatem demulſa cibi copia. Τὰ νῦν φοβούμενα καὶ ἀγριαίνοντα: mira oratio. Nam τὸ νῦν, ſignificat naturam non tempus. Diuiſio cauſſarum eſt quare non ſunt τιθασά: metus, & odium. Et diuinitus alterum per paſsiuum, alterum per actiuum expreſsit. Et duos poſuit terminos, πρὸς ἄνθρωπον: hoc ſatis leue eſt. Non enim ex eodem viuit homo, & ceruus. καὶ πρὸς ἄλληλα: hoc plus eſt. Itaque ſaturi falcones plures in eadem pertica pacificè conſidunt. Famelici in venatu alter alterum inuadit & arripit.

Τὸν

Τὸν αὐτὸν τρόπον: quia τρόπος pertinet ad ἦθος.

Ὠφελείας: *iuuamentum: beneficium* politiùs dicas.

Πρὸς τὴν ἱερέα: *qui eos pascit.* Herodotus in *Euterpe*, ait Ægyptios qui circa Thebas & Mœrin paludem habitant, crocodilos sacros existimare. Horum vtrique vnum accipiunt, alunt & cicurant, atque ita edocent vt ad manum, & cibum veniat. Puto Philosophum de his crocodilis sensisse.

Διὰ τὴν ἐπιμέλειαν: declarat quid sit ὠφέλεια.

Καὶ μόρια: *partes regionum:* intelligit serpentes qui aluntur à Sacerdotibus: & leones à magistris in caueis. Et mutauit præpositiones περὶ χώρας· καὶ κατὰ μόρια.

Ὑπάρχειν, *subesse: suppetere*, diximus: & ἐξ εὐπορῶν, *abundanter.*

Theodorus pessimè transtulit κυδωνιέσι, *haud scio*, & ἀνήκειν, *inter se eant:* & μετ' ἀλλήλων *collegio.* Non enim Latinum est collegium in brutis. Et omisit μόρια αὐτῶν: atque vt vno verbo dicam malum in hac parte se gessit interpretem.

X. ARISTOTELES.

Ἔστι δ' ἀετὸς καὶ δράκων πολέμια· τροφὴν γὰρ ποιεῖται τοὺς ὄφεις ὁ ἀετός.

Sunt aquila & draco inimici. Alitur enim serpentibus aquila.

CÆSAR.

ALTERA Capitis pars: terrena miscet cum auibus. Et exequitur earum prælia speciatim. Hoc etiam ab Homero & Virgilio dictum. Et nos vidimus aquilam à dracone inuolutam. Hîc puto omne serpentum genus sub nomine draconis designari. Addit enim: τροφὴν γὰρ ποιεῖται τοὺς ὄφεις ὁ ἀετός.

XI. ARISTOTELES.

Καὶ ἰχνεύμων καὶ φάλαγξ· θηρεύει γὰρ τοὺς φαλάγγας ὁ ἰχνεύμων.

Et ichneumo ac phalangium, bellum gerunt. Venatur enim ea ichneumo.

CÆSAR.

INtermiscet insecta φάλαγξ, inusitata aliis voce. Vnde diminutiuum *phalangium.* Plinius in decimo. *Ichneumones vespæ, & phalangia aranei.*

XII. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ὀρνίθων, ποικιλίδες καὶ κορυδῶνες, καὶ πίπρα καὶ χλωρεύς· τὰ γὰρ ᾠὰ κατεσθίουσιν ἀλλήλων.

Ex auibus variolæ, & alauda, & pipra, & chloreus. Inuicem enim oua edunt.

CÆSAR.

REDIT ad aues. Ποικιλίδες, *varia*, Theodorus. Sed omisit flexum diminutiuum. De pipra & chloreo, quem Theodorus modo *luteam*, modo *luteum*, dicit, infrà ampliùs.

Κατεσθίουσι, Theodorus *exedunt*: imò, *edunt*: exedere enim est obrodere.

XIII. ARISTOTELES.

Καὶ κορώνη καὶ γλαὺξ· ἡ μὲν γὰρ τὴν μεσημβρίας, διὰ τὸ μὴ ὀξὺ βλέπειν τὴν γλαῦκα τῆς ἡμέρας, κατεσθίει ὑφαρπάζουσα αὐτῆς τὰ ᾠά· ἡ δὲ γλαὺξ, τῆς νυκτὸς τὰ τῆς κορώνης· καὶ κρείττων ἡ μὲν, τῆς ἡμέρας, ἡ δὲ, τῆς νυκτός ἐστι.

Item cornix & noctua: quia enim interdiu minùs acutè videt noctua, illa meridie arrepta eius oua deuorat. Contrà noctua nocte illius. Nam valentior illa interdiu, hac noctu est.

CÆSAR.

Μὴ βλέπει. Nam ſanè aliquantulum videt. Iccircò μεσημβρίας, ob lucis proportionem. Nam ſi interdiu non videt ob lumen, ergo minùs in maiore. Sed quid ſcit cornix illam meridie minùs videre? ob immobilitatem puto.

Καὶ κρείττων: ad ornamentum hiſtoriæ hæc addita ſunt. Nam cornix noctu penè inutilis. Malleolis enim accenſis ad arbores eas capimus. Noctua noctu κρείττων, quia per diem etiam valet. Conſtat id in venatione.

XIV. ARISTOTELES.

Καὶ γλαὺξ δὲ καὶ ὄρχιλος πολέμια· τὰ γὰρ ᾠὰ κατεσθίει καὶ οὗτος τῆς γλαυκός.

Hoſtes inter ſe noctua & orchilus. Nam is quoque oua abſumit.

CÆSAR.

De orchilo neque Plinius, neque quiſquam alius quod ſciam, quicquam. Sed Philoſophus ait. Orchili noctua oua abſumit, vt corneis in vltionem, non ponit.

XV. ARISTOTELES.

Τῆς δὲ ἡμέρας καὶ τὰ ἄλλα ὀρνίθια τὴν γλαῦκα περιπέτεται· ὃ καλεῖται θαυμάζειν· καὶ προσπετόμενα τίλλουσι· διὸ οἱ ὀρνιθοθῆραι θηρεύουσιν αὐτῇ παντοδαπὰ ὀρνίθια.

Qvin interdiu cætera quoque auiculæ noctuam circumuolant. Id quod vocant, admirari, *atque etiam aduolantes velltcant. Quo fit vt aucupes venentur eius opera omne genus auicularum.*

CÆSAR.

Nvnc aduerſus vnam multas aues ſtatuit: τὰ ἄλλα ὀρνίθια, dixit in diminutiuo. Nam ſanè maiora bubone capiuntur. Duobus verò verbis vſus eſt, περιπέτεται, & προσπετόμενα. Priùs enim circumuolant: deinde aduolant, & morſicant eam. Illa autem conſpectis cedit, deuolátque ex porticella. Deinde redit: miriſque modis intorquet collum, ac eludit.

Θαυμάζειν: quoniam mirantur auiculæ rem nunquam ab ſe conſpectam. Theodorus verò non rectè addidit, *nimirum.* Nam quare dicant *mirari*, ſi non mirantur. Idem τίλλουσι, *percutiunt*: imò *deplumant, vellunt, morſicant*, Plinius, *vellunt.* Et παντοδαπά, *multa.* Sed Varro in Tertio de *Re ruſtica, omne genus.*

XVI. ARISTOTELES.

Πολέμιος δὲ καὶ ὁ πρέσβυς καλούμενος, καὶ γαλῆ καὶ κορώνη. τὰ γὰρ ᾠὰ καὶ τοὺς νεοττοὺς, κατεσθίει αὐτῆς.

Inimicus etiam presbys *dictus: & muſtela & cornix. Oua enim illius & pullos deuorat.*

CÆSAR.

Dvos prætereà eius hoſtes narrat. Et reperit tertium ſanè fruſtrà: cornicem ſcilicet. Sed ſanè muſtela omnibus auibus inimica eſt. Oua enim & pullos deuorat. Habuimus enim pueri venatricem etiam columbarum.

Theodorus addidit, *priuatas inimicitias*: quoniam communes ſunt, τῶν ὀρνιθίων. Quare non oua quæritant: ſed in communi aggrediuntur. Idem πρέσβυν, *regem auium* eſt interpretatus, rectè: infrà enim ſic dictum putat Ariſtoteles. Atque: quia cornix fruſtrà repeteretur ad inimicitias noctuæ, ſic legit: *vt priuatim noctua hoſtis ſit presbys.* Deinde ſcindit orationem, ac transfert in aliam hiſtoriam inimicitiarum inter muſtelam & cornicem. Itaque κατεσθίει legit. At in noſtro Codice eſt κατεσθίουσι. Sed Plinius ſic legit vt Theodorus: quod nos quoque probamus.

XVII.

XVII. ARISTOTELES.

Καὶ τρυγὼν καὶ πυραλίς. τόπος γὰρ τῆς νομῆς καὶ βίος ὁ αὐτός.

ET turtur & pyralis. Idem enim locus pabuli, idemq́ victus.

CAESAR.

THEODORVS πυραλίδα *ignariam* vertit inconsultiùs. Nam *ignaria*, vox augurum, sicut *incendiaria*. Ea auis dicta sic est quæ carbonem ex aris tolleret, atque ita appareret: quam alio vocabulo *spintburnicem* dicerent. Miluio hoc frequenter eueniebat arreptis extis è focis sacris, simul vt carbones ferret. Extat fabula in qua cùm nidum sic incendisset, exprobrata ei à matre est, Deorum ita & vltio disturbatis sacris. At Plinius nomine Græco vsus, *pyralidem* vocat. Æquiuocum est ad vermem, & ad papilionem.

XVIII. ARISTOTELES.

Καὶ κελεὸς καὶ λιβυός.

ET galgulus, & lybius.

CAESAR.

ΚΕλεὸς *galgulus*. Theodorus: at Plinius in xxx. putat galgulum dici, quem Græci ἴκτερον vocant. Alius autem est κολοιός, quem *monedulam* putamus: κολιὸς, verò est is quem etiam ἴκτερον, dicunt à colore: quemadmodum & tota Italia ab eo, *aureolum*. Et Gallia item voce paululum detorta *loriot*. Hæc suprà in octauo à nobis tractata sunt. Idem Theodorus, *lybium* hîc dixit. At infrà *ledum* legit. Quis sit autem lybius, quærendum.

XIX. ARISTOTELES.

Ἰκτῖνός τε καὶ κόραξ. ὑφαιρεῖται γὰρ τοῦ κόρακος ὁ ἰκτῖνος ὅ τι ἂν ἔχῃ, διὰ τὸ κρείττων εἶναι τοῖς ὄνυξι, καὶ τῇ πτήσει· ὥστε ἡ τροφὴ ποιεῖ πολεμίους καὶ τούτους.

MIluus & coruus. Cùm enim miluus valentior, & vnguibus, & volatu sit, subtrahit à coruo quicquid tenet. Quare hi quoque hostes ob cibum fiunt.

CAESAR.

SÆpè hanc pugnam spectauimus. Sed etiam duorum coruorum aduersus miluum vnum: eúmque malè habuisse. At cùm dixit vnguibus & volatu, adderet etiam animum, etiam oculum, etiam rostrum. Omni enim in re est præstantior.

Ὑφαιρεῖται: non dixit ἀφαιρεῖται: quia ab vnguibus eius aufert. Plinius, *praripere*, dixit.

XX. ARISTOTELES.

Ἔτι οἱ ἀπὸ τῆς θαλάττης ζῶντες, ἀλλήλοις· οἷον βρένθος, καὶ λάρος, καὶ ἅρπη.

AD hæc quæ de mari cibum petunt inter se dissident. Brenthus, & gauia, & harpe.

CÆSAR.

NVnc ad aquatilia. Βρένθον Theodorus ex Plinio *anatem* interpretatur. Sed ita videtur Plinius legisse, vt diuidat harpen ab aquaticis, quam facit inimicam triotchi. Et sanè harpe ex aqua non petit cibum.

XXI. ARISTOTELES.

Τριόρχης δὲ καὶ φρυνός, καὶ ὄφις· κατεσθίει γὰρ ὁ τριόρχης αὐτάς.

Bvteo rubetæ hostis & anguium: deuorat enim eas.

CAESAR.

Commune id habet cum aquila aduersus angues: rubetam omisit hic Plinius.

XXII. ARISTOTELES.

Τρυγὼν δὲ καὶ χλωρεύς· ἀποκτείνει γὰρ τὴν τρυγόνα ὁ χλωρεύς.

Tvrtur & chloreus: interficit enim hic turturem.

CAESAR.

ERgo chloreus magna est auis. Et quædam auis in Ligutibus Taurinis, quæ vulgò *cloris*, dicitur par turturi, aut fortasse maior, rostro longo. Ea adeò præstat volatu, vt difficillimè à falcone possit assequi. Fortasse ea est de qua hic Philosophus: quanquam neque lutea, neque viridis sit.

XXIII. ARISTOTELES.

Καὶ ἡ κορώνη τῷ καλουμένῳ ταπύνῳ·

ET cornix quem tapynum vocant.

CAESAR.

TAπύνον, Theodorus *tympanum* vocat: nescio qua ductus tatione. Plinius de eo nihil. Eam ego puto esse auiculam quæ ab Italis, *misellus* vocatur.

XXIV. ARISTOTELES.

Τὸν δὲ κόλαιον ὁ αἰγωλιὸς, καὶ οἱ ἄλλοι γαμψώνυχες κατεσθίουσιν· ὅθεν ὁ πόλεμος αὐτοῖς.

Ægolius colarim, sicut & alij vncungues deuorant: vnde his bellum.

CAESAR.

CVM ægolius, de quo alibi, auis sit nocturna. Oportet vt colaris etiam noctu appareat: aliter quomodo eum interficeret? At quid sit colaris, quærendum. De eo nulla apud Plinium, neque alium quemquam quod sciam, mentio. Ægolium malè, *vlulam* Theodorus, vt à nobis suprà declaratum est.

XXV. ARISTOTELES.

Πόλεμος δὲ καὶ ἀσκαλαβώτῃ καὶ ἀράχνῃ· κατεσθίει γὰρ τὰς ἀράχνας ὁ ἀσκαλαβώτης.

Bellum item inter stellionem & araneum: deuorat enim araneas stellio.

CAESAR.

TRansit ab auibus: interrupta historia ad quam mox tedeat. Plinius quoque tefert araneum librare se filo in caput serpentis porrectæ sub vmbra arboris suæ tantaque vi, morsu cerebrum apprehendere, vt inde mors consequatur.

XXVI.

XXVI. ARISTOTELES.

Ἵππῳ δὲ καὶ ἐρωδιῷ· τὰ γὰρ ᾠὰ κατεσθίει καὶ τοὺς νεοττοὺς τοῦ ἐρωδιοῦ.

Et Hippum & ardeolam: oua enim absumit: & pullos harum ille.

CAESAR.

QVÆ auis sit ἵππος, fateor me ingenuè nescire. Theodorus *piponem* dixit: at suprà σίττα & σίττη. Plinius legit *sorices. Sorices*, inquit, *& ardeolæ inuicem fœtibus insidiantes.* Suprà libro Octauo Theodorus *piponem* appellauit *picum martium.*

XXVII. ARISTOTELES.

Αἰγίθῳ δὲ καὶ ὄνῳ πόλεμος διὰ τὸ παριόντα τὸν ὄνον, ξύεσθαι εἰς τὰς ἀκάνθας τὰ ἕλκη. διὰ τε οὖν τοῦτο, κἂν ὀγκήσηται, ἐκβάλλει τὰ ᾠὰ καὶ τοὺς νεοττούς· φοβούμενοι γὰρ ἐκπίπτουσιν· ὁ δὲ, διὰ τὴν βλάβην ταύτην κολάπτει ἐπιπετόμενος τὰ ἕλκη αὐτοῦ.

Præliantur ægithus & asinus: propterea quòd accedit ad vepres asinus, vt scabat vlcera. Tum igitur sic, tum etiam rudendo oua eius eijcit atque pullus. Tremefacti enim excidunt. Ergo ille ob hanc noxiam inuolans, eius vlcera morsicat.

CÆSAR.

PVLCHELLA historia. Quare verò *Salum* Ægithū vocet Theodorus me latet. Plinius nomine Græco vsus est. At faciem nullomodo neque hic, neque infrà describit Philosophus: magno certe rei literariæ incommodo. Sic enim ægithus solo nomine erit cognitus. Ridendi, qui nullis, vt sæpe, coniecturis ducti eum esse contendant impudenter, qui à Gallis, *linote*, dicitur: cùm tamen αἴγιθος χωλὸς sit.

Lege ἐκπίπτουσι φοβούμενοι: *pulli iuuenculi recens exclusi extremefacti excidunt.* At Theodorus ambagibus actus est Plinium sequutus sic: *si vocem rudentis audierit, oua abigat per abortum*: vt exprimeret τὸ ἐκτίκτουσι. Sed id nihil est: ostendat vbi pulli lædantur. Itaque etiam addidit pullos labi in terram: oua enim eiecta nondum exclusa, nondum incubata sunt.

Βλάβην, *iniuriam* Theodorus: imò verò *noxiam*. Idem κολάπτει *excæcat*: imò *pertundit* mira natura: qua sciant ibi imbecilliorem hostem.

XXVIII. ARISTOTELES.

Λύκος δ' ὄνῳ, καὶ ταύρῳ, καὶ ἀλώπεκι πολέμιος. ὠμοφάγος γὰρ ὢν, ἐπιτίθεται τοῖς βουσὶ καὶ τοῖς ὄνοις, καὶ τῇ ἀλώπεκι.

Lupus asino, & tauro, & vulpi bellum facit. Crudiuorus enim cùm sit, inuadit boues & asinos, & vulpes.

CAESAR.

ETiam equos, & homines, & lepores, & præcipuè pecora: quin etiam & anseres interficere, & deuorare vidimus.

XXIX. ARISTOTELES.

Καὶ ἀλώπηξ δὲ καὶ κίρκος, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. γαμψώνυχος γὰρ ὢν καὶ ὠμοφάγος, ἐπιτίθεται, καὶ λυπεῖ κόπτων.

Vulpes & circus eandem ob caussam: qui cùm vncunguis, & crudiuorus sit, aggreditur, & angit percutiens.

CAESAR.

REdit ad genera diuersa; circus autem vulpem interficere non potest: ideò dixit λυπεῖ quod Theodorus omisit, κόπτων, non vt Theodorus, *vulnerans*, sed *percutiens*.

XXX. ARISTOTELES.

Καὶ κόραξ ταύρῳ καὶ ὄνῳ πολέμιος, διὰ τὸ τύπτειν ἐπιπετόμενος αὐτοὺς, καὶ τὰ ὄμματα κολάπτειν αὐτῶν.

Coruus tauri, atque asini hostis est: quapropter aduolans eos ferit, oculosq́ eorum fodit.

CAESAR.

Καὶ τὸ τύπτειν: imò verò διὰ τὸ πολέμιον εἶναι. Mirum suũ tergo insidere: neque quicquã mali facere coruum, & cornicem, & gracculum, & picam. Hoc ideò euenit, quia rostro eruendo radices, educit etiam vermes ac scarabeos: & gryllos quibus ipsi pascantur. Oculos autem appetunt. Non, vt ait Plinius, quia ibi videant imaginem suam: neque enim vicinam auem appetunt morsu: & cadauerum oculos, in quibus nulla species apparet. Sic accipiter potiùs cor petit. Quasi verò nesciant animalia quod sibi sit pabulum à natura institutum. Alia, intestina non attingunt: alia pellem nullam. Nam si species ad eum finem distinctas habent, quare non & specierum partes? Itaque fructus aliqua edunt, vt sciuri: alia folia non fructus, vt eruca, vt equus: alia lignum, alia radices, vt suprà diximus.

Κολάπτειν Theodorus *laceret*: meliùs, *fodit*, aut, *pertundit*: inde δρυοκολάπτης picus, quia arbores pertundat.

XXXI. ARISTOTELES.

Πολεμεῖ δὲ καὶ αἰετὸς, καὶ ἐρωδιὸς γαμψώνυχος γὰρ ὢν ὁ αἰετὸς, ἐπιτίθεται· ὁ δὲ, ἀποθνήσκει ἀμυνόμενος.

Aquila & ardeola pugnant. Aquila enim cùm sit vncunguis adoritur: illa autem defendendo sese moritur.

CAESAR.

Rodium esse ardeolam suprà & alibi ostendimus. Falco igitur, & sacer, & grypofalco eam debellant.

Γαμψώνυχος: caussa est nimium vniuersalis: respicit enim ad carnem vescendam. At quare hic γαμψώνυχος aduersus hanc. Neque enim aquila coruum petit nisi summa in fame.

Ἀμυνόμενος, *tuendo sese*: fortasse etiam significat vltionem. Sæpè enim rostro, quod habet acutissimum, atque ad ictus validissimum, ferit, atque interficit grassatorem.

Theodorus γαμψώνυχος, *vnguibus valens*: malè: nam τὸ γαμψὸν exprimit quare valeat.

XXXII. ARISTOTELES.

Καὶ αἰσάλων δὲ αἰγυπιῷ πολέμιος.

Æsalo vulturi hostis.

CAESAR.

Et tamen non indidem victitant. Neque vultur ζωοφάγος potiùs quàm νεκροφάγος. De Æsalone suo loco diximus.

XXXIII. ARISTOTELES.

Καὶ κρὲξ κολοιῷ, καὶ κοττύφῳ, καὶ χλωρίωνι, ὃν ἔνιοι μυθολογοῦσι γενέσθαι ἐκ πυρκαϊᾶς· καὶ γὰρ αὐτοὺς βλάπτει καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν.

Crex galgulo, merulæ & vireoni, quem ex rogo natum fabulantur, tum eos infestat, tum eorum pullos.

C. ÆSAR.

QVis sit crex facilè non est dicendum. Infrà tãtùm natura pugnacem esse tradit Philosophus. Plinius de eo nihil. Bellonus ait se iuxta Nilum auem vidisse quæ vocem, *crex*, emitteret: eámque putat ideo dictam. Doctorum esto iudicium. Χλωρίων alia à χλωρεὺς: parua auicula est.

Galli

Galli *verdon* vocant. Itali, *phryson* similis curracæ, sed fusciuscula, & crassior, & rostro valentiore. Suprà Octauo libro eandem χλωεὶν nominat.

Ἐκ πυρκαϊᾶς *ex conflagratione* Theodorus: quasi non esset verum verbum Latinum, *rogus*.

XXXIV. ARISTOTELES.

Καὶ σίττη καὶ τροχίλος αἰετῷ πολέμιά ἐστιν· ἡ γὰρ σίττη, καταγνύει τὰ ᾠὰ τοῦ αἰετοῦ. ὁ δ' αἰετὸς, καὶ διὰ τοῦτο, καὶ διὰ τὸ ὠμοφάγος εἶναι, πολέμιός ἐστι πᾶσιν.

Sitta, & trochilus aquilæ inimica. Sitta enim aquilæ oua frangit. Ipsa autem, tum propter hoc, tum quia crudiuora est, infesta est omnibus.

CAESAR.

Dvas ponit historias, & vnam tantùm exequitur. Neque enim dicit quare priuatim trochilus aquilæ sit inimicus. Nam quæ pugna potest esse minimo cum maximo? Vepretricolæ cum monticola? Plinius semel atque iterum ostendit esse, quem *regulum* vulgus vocat: atque ei aquilam inimicam, quia rex auium dicitur. Quasi verò aquila id sciat: quis eam hanc doctrinæ particulam docuit, eúmque hoc nomine ab homine donatum? Caussæ autem inimicitiarum alia ratio quærenda est: quæ facile educi non potest, vt puto. Vulgus putat, quòd altius volat: quod falsissimum ego existimo. Ex Aristotele, βασιλεὺς, καὶ, πρέσβυς, καὶ τρόχιλος dicitur.

Καὶ διὰ τοῦτο: omisit dicere, esse hostem sittæ. Et substulit vniuersales inimicitias ab vniuersali caussa: quia ὠμοφάγον. Iccirco πᾶσιν dixit: quod Theodorus omisit: & πολεμεῖ, *aduersatur*, transtulit: potiùs, *infesta est*: aduersari enim potiùs est defensoris.

XXXV. ARISTOTELES.

Ἄνθος δὲ ἵππῳ πολέμιος· ἐξελαύνει γὰρ τὸν ἵππον ἐκ τῆς νομῆς. πόαν γὰρ ἐπινέμεται ὁ ἄνθος. ἐπάργεμος δέ ἐστι καὶ οὐκ ὀξυωπός. μιμεῖται δὲ τοῦ ἵππου τὴν φωνὴν, καὶ φοβεῖ ἐπιπετόμενος, καὶ ἐξελαύνει, ὅταν δὲ λάβῃ κτείνει αὐτόν. οἰκεῖ δ' ὁ ἄνθος παρὰ ποταμὸν καὶ ἕλη· χρόαν δ' ἔχει καλὴν καὶ εὐβίοτος.

Anthus equi hostis est. Abigit enim è pastu equum. Herba enim vescitur anthus. Oculi eius nube occupati hebetiùs vident. Imitatur equi vocem, & perterret aduolans. At ille si capiat, interficit. Habitat anthus secundùm fluuios, ac paludes: colore pulchro, & parabili contentus victu.

CAESAR.

Redit ad genera mista, ex auibus & terrenis. Ponit caussam prælij, communem victum: cui coniungit naturæ suiipsius imitationem: vt qui equi pabulo vtatur, equi vocem imitetur. Ponit modum inimicitiarum: vt auicula equum fuget: equus eam interficiat. Suprà in Octauo huius meminit quem σπίζῃ parem facit magnitudine, hoc est fringillæ. Eum Theodorus tum ibi, tum hîc optime *florum* dixit. Auem nos nouimus quæ Aristotelicæ descriptioni conuenit, quæque quodammodo equi vocem & hinnitum imitari videtur: quanquam & vocis flexus & deductiones alias habeat, & non solùm herba vescatur, sed etiam vermibus & seminibus. *Bruant*, à Gallis dicitur.

Ἐξελαύνει: est quasi definitio inimicitiarum. Πόαν γὰρ ἐπινέμεται: quod est caussa hostilitatis.

Ἐπάργεμος καὶ οὐκ ὀξυωπός: caussam præposuit. Coniunctio καὶ, non est copulatiua simplex, sed illatiua. Sic de ossifraga infrà, ἐπάργεμος πεπήρωται τοὺς ὀφθαλμούς.

Μιμεῖται ἵππου φωνὴν: modus quo ἐλαύνει.

Ἐπιπετόμενος: plus est quàm περιπετόμενος. Τὸ, ἐπὶ, enim significat inuasionem.

Ὅταν δὲ λάβῃ: omisit ἵππος.

Ποταμὸν in singulari. Ἕλη in plurali.

Theodorus legit contrario modo, vt non anthus equum abigat, sed equus anthum. Sed est infrà φοβεῖ καὶ ἐξελαύνει. Addidit idem verbum felicissimum, *excipiatur*. Est enim verbum militare ex insidijs.

XXXVI.

XXXVI. ARISTOTELES.

Κολωτῇ δ᾽ ὄνος πολέμιος. κοιμᾶται γὰρ ἐν τῇ φάτνῃ αὐτοῦ, καὶ κωλύει ἐσθίειν, εἰς τοὺς μυκτῆρας ἐνδυόμενος.

Colotæ aſinus hoſtis eſt. Cubat enim in eius præſepio: & in nares ſeſe inducens impedit ne comedat.

CAESAR.

Κολωτὴν quidam auis nomen putârunt. At quæ auis induceret ſe in nares aſini? Inſectum quoddam eſſe oportet: atque puto ex ſcarabeorum genere. Maximè enim cùm degant ſcarabei in ſtabulis, vt ex ſtercoribus victum ſibi parent, ſaturi cubant in præſepijs. Aſini verò cùm trahunt ad ſe fœnũ quod comedant, colote è ſomno & quiete excitata, idq; moleſtè ferẽs, pro pœna & vindicta ſeſe in nares aſini immittit.

Φάτνη *præſepe* Theodorus. At propriè præſepe eſt ſtabulum, quo pecora præſepiuntur.

Iuſſa Deæ celeres peragunt, ignémque vomentes
Ambroſiæ ſucco ſaturos præſepibus altis.
Quadrupedes ducunt.

Ouidius ſecundo *Transfor.* Præſepium locus vbi fœnum apponitur adedendum.

XXXVII. ARISTOTELES.

Τῶν δ᾽ ἐρωδιῶν ἔστι τρία γένη ὅ τε πέλλος, καὶ ὁ λευκὸς, καὶ ὁ ἀστερίας καλούμενος. τούτων ὁ πέλλος χαλεπῶς εὐνάζει τε καὶ ὀχεύει. κλάζει τε γὰρ, καὶ αἷμα, ὥς φασιν ἀφίησιν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ὀχεύων, καὶ τίκτει φαύλως καὶ ὀδυνηρῶς. πολεμεῖ δὲ τοῖς βλάπτουσιν, αἰετῷ· ἁρπάζει γὰρ αὐτόν· καὶ ἀλώπεκι· φθείρει γὰρ αὐτὸν τῆς νυκτός· καὶ κορυδῷ· τὰ γὰρ ᾠὰ αὐτοῦ κλέπτει.

Ardeolarum tria ſunt genera. Pellus, leucus, & qui aſterias dicitur. Horum pellus non ſine moleſtia cubat & coït. Clangit enim & ſanguinem, vt aiunt, ex oculis emittit coiens. Parit quoque incommodè, & cum dolore. Pugnat cum aduerſariis. Quippe aquilæ, propterea quòd eius prædaſit. Vulpi, quia noctu eum abſumit. Alaudæ, quoniam eius oua clepit.

CAESAR.

NVNC multò plura miſcet: pellum, aquilam, vulpem, alaudam. Ardeolarum tres ſpecies ponit: & tamen vnam tantùm exequitur. De ardeolis ſuprà nos copioſè diximus. Theodorus vero ſic ſcripſit: *pella, alba, ſtellaris, piger cognomine.* De ſuo addidit hîc, ab Ariſtotele tamen mutuatus, qui idem ait infrà hoc libro. Vocat enim ὀκνόν. Hic eſt quem *Vac* vocant aucupes: vocem enim hanc mittit. Vidimus in Liguria falcone imminente, nolle ab arbore diſcedere. Sed perticis exactum non multum repugnâſſe.

Εὐνάζει καὶ ὀχεύει. Εὐνάζει hîc non ad ſomnum, ſed ad lectum maritalem referendum: vt apud Poëtam: *qui cum bella puella cubet.*

Ἀστερίας: *ſtellaris*: non à punctis: ſed quia volatu ſtellas petat: vnde & ardeæ nomen. Poëta pudentiſſimè ſicut omnia innuit: *ſupra volat ardea nubem.*

Τίκτει φαύλως Theodorus, *ægrè*: feliciſſimè.

XXXVIII. ARISTOTELES.

Ὄφις δὲ γαλῇ καὶ ὑῒ πολέμιον. τῇ μὲν γαλῇ, κατ᾽ οἰκίαν ὅταν ὦσιν ἀμφότεροι· ἀπὸ γὰρ τῶν αὐτῶν ζῶσιν· ἡ δὲ ὗς, ἐσθίει τοὺς ὄφεις.

Muſtelæ, ſuillóque generi ſerpens bellum facit. Muſtelæ cùm vterque eadem in domo fuerint. Idem enim victus vtriuſque. Sus autem ſerpentes deuorat.

CAESAR.

REdit ad terrena, & diuerſa genera miſcet. Hiſtoriæ prioris ponit cauſſam. Idem victus vtrique. Poſterioris autem aliam cauſſam: nãque alter alterius victus eſt. Puto itaque eſſe falſiſſimum

mum quod Galenus ait, suillas carnes humanis esse proximas. Nam argumentum à forma optimum:secundùm formam dari materiam. Ergo alia penitùs: distant enim tota diametro. Item à moribus. Item à victu:vinum enim bibit homo, & carnes comedit: sus autem etsi ijs vescatur, tamen non alitur. Item à concretione. Falsum enim videmus esse, earúmque σύςασιν esse longè diuersam. A gustu autem ipsi Græco argumentum relinquo. Ab effectu & fine cibi etiam falsum est. Nanque homini esitatæ multum faciunt excrementorum:at in simili non est excrementum.

XXXIX. ARISTOTELES.

Καὶ αἰσάλων ἀλώπεκι πολέμιος. τύπτει γὰρ καὶ τίλλει αὐτὴν, καὶ τὰ τέκνα ἀποκτείνει· γαμψώνυχες γάρ ἐστι.

ÆSalo vulpi inimicus. Iccirco ferit eam ac vellicat: eiúsque catulos interficit. Vncunguis enim est.

CAESAR.

ERat vulturi hostis æsalo,nunc vulpi:quin etiam lepores venatur. Nota τύπτει matrem:catulos autem interficit imbecilliores.

XL ARISTOTELES.

Κόραξ δὲ καὶ ἀλώπηξ ἀλλήλοις φίλοι. πολεμεῖ γὰρ τῷ αἰσάλωνι ὁ κόραξ. διὸ βοηθεῖ τυπτομένῃ αὐτῇ.

VVlpes autem & coruus amici. Inimicus enim coruus æsalonis. Iccirco fert opem vulneratæ.

CÆSAR.

HÆc debuit esse pars altera Capitis: qua amicitiæ continerentur. Sed non est separata: confusè enim repetit mox inimicitias. Verùm hîc hoc tractat sumpta occasione ab inimicitia æsalonis cum coruo.

XLI. ARISTOTELES.

Καὶ αἰγυπιὸς δὲ καὶ αἰσάλων, πολέμιοι σφίσιν αὐτοῖς. ἀμφότεροι γὰρ γαμψώνυχοι

VVltur & æsalo hostes inuicem. Vterque enim vncunguis.

CÆSAR.

SVprà hoc eodem Capite hæc dixit:nunc frustrà repetit. Et dixit σφίσιν αὐτοῖς pro ἀλλήλοις.

LXII. ARISTOTELES.

Μάχεται δὲ καὶ αἰετὸς αἰγυπιὸς καὶ κύκνος· κρατεῖ δ' ὁ κύκνος πολλάκις.

PVgnat cum aquila vultur: item olor: & superat olor sæpe.

CAESAR.

AQuila & vultur,quia indidem viuunt, & quia aquila omnibus hostis est. Olor autem vt sit prædæ.Pugnat olor ala,ac deijcit aquilã,ictu vno debilitatã.Hoc quoque sæpe vidimus nos.

XLIII. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δ' οἱ κύκνοι ἀλληλοφάγοι μάλιστα τῶν ὀρνίθων.

INter aues maximè olores alter alteri esca est.

CAESAR.

AT hoc suprà negauit libro Sexto, Capite de *cuculo*: quem solùm à suo genere interimi scribit. Quod etiam Plinius in Decimo.

XLIV.

XLIV. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ τῶν θηρίων τὰ μὲν, ἀεὶ πολέμια ἀλλήλοις· τὰ δ᾽, ὥσπερ ἄνθρωποι, ὅταν τύχωσιν.

Ferа alia inter ſe perpetuas gerunt inimicitias: alia ſicut homines fortuitas.

C AE S A R.

HOc debuit initium eſſe Capitis: ſed ipſe nihil penſi ſuper hoc habet. Non eſt autem oblitus referre ad hominem tanquam ad naturam propoſitam, vt inſtituerat.

XLV. ARISTOTELES.

Ὄνος δὲ καὶ ἀκανθίδες, πολέμιοι. αἱ μὲν γὰρ, ἀπὸ τῶν ἀκανθῶν βοσκόνται· ὁ δ᾽, ἁπαλὰς οὔσας ἐσθίει τὰς ἀκάνθας.

Aſinus & acanthides aduerſarij. His enim victus ab vepribus: ille tenellas vepres depaſcitur.

C AE S A R.

REdit ad miſcellam terreni & aërei. De acanthide ſuprà. Poëta Græco nomine vſus eſt. *Littoráque & Halcyonem reſonent & acanthida dumi.*

Ἁπαλὰς οὔσας. Plinius maluit *flores ſpinæ.*

XLVI. ARISTOTELES.

Καὶ ἄνθος, καὶ ἀκανθὶς, καὶ αἴγιθος. λέγεται δ᾽ ὅτι αἰγίθου καὶ ἄνθου αἷμα οὐ συμμίσγεται ἀλλήλοις.

Anthus & acanthis & ægithus. Aiunt verò ægithi & anthi ſanguinem non commiſceri inter ſe.

C AE S A R.

TRes ſimul hoſtes ponit. Sanguinem autem ægithi & anthi non miſceri, fortaſſe quia alterius ſanguis pinguis eſt.

Ἀλλήλοις, quia poſſunt commiſceri cum alijs, at inter ſe non queunt. Et iam trium hiſtoriam dicebat, ne putaremus cum tertio. Theodorus autem omiſit, ἀλλήλοις malè.

XLVII. ARISTOTELES.

Κορώνη δὲ καὶ ἐρωδιὸς φίλοι.

Cornix & ardeola amici.

C AE S A R.

AD id redit, quod intermiſerat. Non poſuit cauſſam, vt ſuprà de vulpe, & coruo. Sed Plinius ponit, *contrà vulpium genus,* inquit, *communibus inimicitijs.*

XLVIII. ARISTOTELES.

Καὶ σχοινίων καὶ κόρυδος.

Et ſchœnio alauda.

C AE S A R.

Σχοινίων. Hîc, vt puto, ſuprà in Octauo σχοίνικλος vocatur: de quo quid ſentiamus ibi à nobis ſcriptum eſt. *Inconem* vocat Theodorus optimè. Nos etiam *iuncarium* poſſemus dicere.

XLIX. ARISTOTELES.

Καὶ λέβυος, καὶ κελεός· ὁ μὲν γὰρ κελεὸς, παρὰ ποταμὸν οἰκεῖ καὶ λόχμας· ὁ δὲ λέβυος, πέτρας καὶ ὄρη, καὶ φιλοχωρεῖ οὗ ἂν οἰκῇ.

Et lybius celeo. Secundùm enim flumen & fruticeta habitat celeus: lybius ſaxa & montes. Amant igitur regionem quam incolunt.

C AE S A R.

CAESAR.

Colligantur igitur genera amicitiarum. Prima erat, quia vtrique vnus esset hostis communis: vultur corui, vulpis. Sic cornicis & ardeolæ. Tertia quia locis habitant diuersissimis. Nam si pro loco pugnant alia: hæc quæ contraria loca incolunt, sanè sint amica. Verùm ita mihi videtur, neque hoc esse exactum, neque verum. Nam infrà paulò, serpentem & vulpem amicos ait: quia caua loca ament. Ergo à similitudine & dissimilitudine locorum idem argumentum. Theodorus autem aliter videtur legisse. ἀοίδος, non λιϐυὸς, & κολιὸς, nō κελεός. At falsum est galgulum amare flumina. Imò verò sequitur etiam montana, & arborosa. Qui vero sint ἀοίδοι, λιϐυοὶ, & κελεοὶ, meliùs mihi consulere videor si me ingenuè fatear ignorare, quàm vanis vti coniecturis, quæ nihil aliud quàm nostram inscitiam proderent.

Παρὰ ποταμὸν ἢ λόχμας: *colit apud fluuium*. Deinde τὸ καὶ, coniunctio non copulat τὸ ᾧδέ, sed τὰς λόχμας tantùm. Mutauit numerum vt suprà ποταμὸν καὶ ἄλσος: sic hîc ποταμὸν καὶ λόχμας. Theodorus aliter transtulit, *fruteta & nemora*. Plinius hanc historiam omisit.

L. ARISTOTELES.

Καὶ πίφηξ, ἢ ἅρπη, ἢ ἰκτῖνος, φίλοι. — *Pipex & harpe & miluus amici.*

CAESAR.

Vncungues suprà ponebat pro caussa inimicitiarum. At hi qui amici dicuntur vncungues sunt: maximè harpe & miluus. Nam pipex cùm nobis sit incognitus qua sit facie & quibus moribus asserere non ausim.

LI. ARISTOTELES.

Καὶ ἀλώπηξ, καὶ ὄφις. ἄμφω γὰρ τρωγλοδυτεῖ. — *Item vulpes ac serpens. Ambo enim caua terræ habitant.*

CAESAR.

Videntur igitur pro loco debere pugnare. Tum autem quæ amicitia si simul non habitant? Voluit, vt puto, similitudinem quandam naturæ dicere. Nam & serpens, & vulpes ouis, & auiculis viuunt.

Non dixit τρώγλην οἰκεῖ. Sed τρωγλοδυτεῖ: quoniam verbum hoc significat habitum quendam.

LII. ARISTOTELES.

Καὶ κόττυφος, καὶ τρυγών. — *Merula & turtur.*

CÆSAR.

Omisit quod nos vidimus, & refertur à Plinio ex Poëta de psittaco.

Et niger à viridi turtur amatur aue.

LIII. ARISTOTELES.

Πολέμιοι δὲ ἢ ὁ λέων ἢ ὁ θὼς ἀλλήλοις. ὠμοφάγοι γὰρ ὄντες, ἀπὸ τῶν αὐτῶν ζῶσι. — *Hostes inter se leones, & thoes. Crudiuori enim cùm sint indidem vtrinque victitant.*

CÆSAR.

Thoas & in hoc opere & *ad Cardanum* ostendimus esse quos *lupos ceruarios* vulgus vocat.

LIV. ARISTOTELES.

Μάχονται δὲ καὶ ἐλέφαντες σφοδρῶς πρὸς ἀλλήλους, καὶ τύπτουσι τοῖς ὀδοῦσι σφᾶς αὐτούς· ὁ δὲ ἡττηθεὶς, δουλοῦται ἰσχυρῶς, καὶ οὐχ ὑπομένει τὴν τοῦ νικήσαντος φωνήν.

Pugnant elephanti etiam vehementer inuicem, & feriunt dentibus. Victus penitus redigitur in ſeruitutem: neque enim victoris vocem fert.

C AE S A R.

LAVDIT hanc hiſtoriam elephantorum pugna. Quæ quoniam animo duce feritur, de eorum animo quoque dicit. Et quia vel feri inter ſe pugnant vel domiti ex inſtituto in prælijs, id quoque tractat. Atque etiam illud quomodo & capiantur & domentur. Mirum Philoſophum non poſuiſſe inimicitias & pugnam elephanti & draconis, cuius meminit Plinius in Octauo Capite vndecimo, & nos ſuprà in ſecundo.

Σφᾶς αὐτούς: in ſpecie intellige, non indiuidua: neque enim ſe ipſe quiſquam ferit, ſed alterum ſuæ ſpeciei: ſanè locutio paulo licentior.

Δουλοῦται ἰσχυρῶς: aſperiuſcula oratio. Nam per vim ſanè ſubigitur: at ἰσχυρῶς eſt agentis, non patientis: ὁ νικήσας δουλοῖ ἰσχυρῶς τὸν ἡττηθησόμενον. Theodorus laxè: *adeo animum amittit:* ſequutus ſenſum non fidem interpretis. Sic tu diceres: *ſeruilem in modum demittit animum.*

Καὶ οὐχ ὑπομένει. Τὸ καὶ, eſt τὸ, γὰρ, hîc.

LV. ARISTOTELES.

Διαφέρουσι δὲ καὶ τῇ ἀνδρείᾳ ἀλλήλων οἱ ἐλέφαντες, θαυμαστὸν ὅσον. χρῶνται δὲ οἱ Ἰνδοὶ πολεμιστηρίοις, καθάπερ τοῖς ἄῤῥεσι, καὶ ταῖς θηλείαις. εἰσὶ μέντοι καὶ ἐλάττονες αἱ θήλειαι, καὶ ἀψυχότεραι πολύ. τοὺς δὲ τοίχους καταβάλλει ὁ ἐλέφας, τοὺς ὀδόντας τοὺς μεγάλους προσβάλλων. τοὺς δὲ φοίνικας τῷ μετώπῳ, ἕως ἂν κατακλίνῃ, ἔπειτα τοῖς ποσὶν ἐπιβαίνων, κατατείνει ἐπὶ τῆς γῆς.

Differunt inter ſe fortitudine mirum in modum. Tam maribus quàm fœminis vtuntur Indi ad prælia. Minores tamen fœminæ, & animoſæ minus longe. Muros proſternit elephantus admotis dentibus maioribus. Palmas autem fronte vſque dum inclinatas pedibus ſuperuenit atque humi extendit.

C AE S A R.

PONIT differentiam roboris ad prælium: deinde communem vſum, tum communem naturam. Plinius quoque Afros ait Indis deteriores.

Θαυμαστὸν ὅσον: id eſt θαυμαστόν ἐστιν ὅσον διαφέρουσι: *mirum quantum differant.*

Πολεμιστηρίοις *bellatoribus.* Ita eſt ſeries χρῶνται τοῖς θηλείαις καθάπερ τοῖς ἄῤῥεσι.

Vt alibi ſic hîc Theodorus, ἐλάττονες, *pauciores:* imo *minores* corpore, viribus, & animo.

Ἀψυχότεραι: per contrarium: non enim ἄψυχοι οἱ ἐλέφαντες.

Τοίχους. Theodorus videtur legiſſe οἴκους: nam vertit *ædificia.*

Ἐπιβαίνων pedum ſuperuentu proculcatas proterat.

LVI. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ καὶ ἡ θήρα τῶν ἐλεφάντων τοιάδε· ἀναβάντες ἐπί τινας τῶν τιθασσῶν καὶ ἀνδρείων, διώκουσι· καὶ ὅταν καταλάβωσι, τύπτειν προστάττουσι τούτοις, ἕως ἂν ἐκλύσωσι. τότε δὲ ὁ ἐλεφαντιστὴς ἐπιπηδήσας, κατευθύνει τῷ δρεπάνῳ. ταχέως δὲ μετὰ ταῦτα τιθασσεύεται καὶ πειθαρχεῖ.

Elephanti ſic venantur. Cicuratos fortiores aliquos inſcendunt, atque inſectantur. Vbi ſunt aſſequuti ferire iubent quoad fatiſcant illi. Tunc rector in alterum tranſtulit, eúmque falce regit. Celeriter deinde miteſcit, atque imperata facit.

C Æ S A R.

VEnationem recenſet: quam facit ad vſum belli: vtuntur enim captis.

Τιθασσῶν καὶ ἀνδρείων: duo neceſſaria.

Ἐκλύσωσι, *ſoluantur vires.*

Δρεπάνῳ

Δμιπάσῳ: mita scutica, ad verbera inutilis.

Ταχέως: mirum tantam ferociam tam subitò deponi. Sed hordei haustibus placant.

Καταλαβῶσι, *vbi fuxt assequuti.* Theodorus, *cùm occupârint*: rectissimè.

LVII. ARISTOTELES.

Ἐπιβεβηκότος μὲν οὖν τοῦ ἐλεφαντιστοῦ, ἅπαντες πρᾳεῖς εἰσιν· ὅταν δ᾽ ἀποβῇ, οἱ μὲν, οἱ δ᾽ οὔ· ἀλλὰ τῶν ἐξηγριωμένων τὰ πρόσθια σκέλη δεσμεύουσι σειραῖς, ἵν᾽ ἡσυχάζωσιν.

Rectore insidente, mites sunt omnes. Vbi descenderit, non omnes. Itaque ferociorum priora crura vinciunt catenis, vt quiescant.

CAESAR.

PONIT differentiam aliam simul cum communi natura.

Οἱ μὲν, οἱ δ᾽ οὔ: *aly sunt, aly non sunt.* Theodorus totam hanc historiam nimis laxè interpretatus est.

Ἀγριουμένων: *immitescentium*, Theodorus: duriuscula vox.

Σειραῖς: vinculis, testibus, funibus, catenis, compedibus vinciunt.

LVIII. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ ἡ θήρα καὶ μεγάλων ἤδη ὄντων, καὶ πώλων.

Venantur verò vel adultos, vel vitulos.

CAESAR.

NE quis putaret iuuenculos tantùm capi, etiam inquit, ἐστὶ ἡ θήρα τῶν μεγάλων. Πώλων, *Iuuencorum.* Sic etiam equum *iuuencum* dicunt, & pullum elephanti, & vitulum Plinius.

CAPVT TERTIVM,

Piscium amicitiæ & inimicitiæ.

LIX. ARISTOTELES.

Αἱ μὲν οὖν φιλίαι καὶ οἱ πόλεμοι τοῖς θηρίοις τούτοις, διὰ τὰς τροφὰς καὶ τὸν βίον συμβαίνουσι.

Hæ sunt tum amicitiæ, tum bella in feris his: quæ ob victum atque escam conferuntur.

CAESAR.

TRANSITVRVS ad pisces colligit historiam: & dixit τοῖς θηρίοις: quanquam multa nominauit quæ non sunt fera. Non enim turtur θηρίον, neque equus, neque asinus.

Διὰ τὰς τροφάς: est finis belli. Καὶ τὸν βίον: est finis τῆς τροφῆς. Omisit verò caussam loci.

LX. ARISTOTELES.

Τῶν δ᾽ ἰχθύων οἱ μὲν, συναγελάζονται μετ᾽ ἀλλήλων, καὶ φίλοι εἰσίν· οἱ δὲ μὴ συναγελαζόμενοι, πολέμιοι.

Piscium verò quidam congregantur & amici sunt. Quidam segregatim degunt inimici.

CAESAR.

ALiud est, *conueniunt*, aliud, *congregantur.* Nam conueniunt etiam hostes vnum in locum: at non congregantur nisi amici. Neque solùm ὁμόγονα vt coturnices: sed etiam ἀλλόγονα, vt cinchramus cum coturnice.

Καὶ φίλοι εἰσὶν: quoniam illa quoque differentia eſt. Nam aliqua συναγελάζονται quæ tamen hoſtica ſunt, vt mugil, & lupus. Sic igitur diſtingues. Quidam congregantur, quidam non. Qui nõ congregãtur, alij inimici, alij non. Qui congregãtur alij inimici, alij amici. Itaque non rectè dixit, οἱ μὴ συναγελαζόμενοι, πολέμιοι: *qui non congregantur inimici.* Non enim πάντες: transferendus igitur eſt articulus: ſic. Οὐ συναγελάζονται οἱ πολέμιοι. Et tamen hoc quoque falſum eſt. Nam mugil & lupus congregantur. Theodorus verò συναγελάζονται *gregatim degunt*, malè: congregantur priùs, quàm degant gregatim. Itaque infrà. Οἱ μὲν οὖν ἀγελάζονται.

LXI. ARISTOTELES.

Ἔνιοι μὲν οὖν, ἀγελάζονται κυοῦντες· ἔνιοι δὲ, ὅταν ἐκτέκωσιν.

Nonnulli igitur congregantur cùm fœti ſunt. Alij cùm fœtus edidere.

CAESAR.

A Tempore hiſtoria: intellige tamen tempus anni deducendo demonſtrationem. Fœti congregantur: fœti ſunt vere: ergo vere congregantur. Vna verò ex cauſſis congregandi, eſt coitus. Itaque non ſolùm κυοῦντες, ſed etiam κυήσοντες. Alia cauſſa eſt: vt ſint tuti ab hoſtibus: vt amiæ. Hãc hîc nõ ponit. Tertiam ponit ſed imperfectam. *Alij*, inquit, *poſtquam peperere*. Sanè, vt fœtus tueantur ab iniuria.

LXII. ARISTOTELES.

Ὅλως δ' ἀγελαῖά ἐστι τὰ τοιάδε· θυννίδες, μαινίδες, κωβιοὶ, βῶκες, σαῦροι, κορακῖνοι, συνόδοντες, τρίγλαι, σφύραινα, ἀνθίαι, ἐλεγῖνοι, ἀθερῖναι, σαργῖνοι, βελόναι, μήκωνες, τευθοὶ, ἰουλίδες, πηλαμίδες, σκόμβροι, κολίαι.

Summa autem gregalium hæc eſt. Thunnides, menula, gobij, boces, lacerti, coracini, dentices, muli, ſphyrena, anthiæ, elegini, atherini, ſargini, acicula, mecones, lolligines, iulides, pelamydes, ſcombri, gracculi.

CAESAR.

SVPRA hiſtoriam à tempore, nunc à ſubſtantia, enumeratis ſpeciebus.

Βῶκες qui ſint adhuc non reperi. Non auſim aſſerere eos eſſe qui à Liguribus *boga*, dicuntur: à Venetis *boba*, lacertis ſimiles, ſed latiores, neque cauda ſerrata, vt lacerti. Malè Theodorus *coracinum coruulum* dixit, & peius addidit *gracculum*. Nam coactus eſt κολίαν, malè, *monedulam* dicere. Idem ἀνθίαν *ſacrum* interpretatur, quoniam eſt eius cognomen. Icciero quia nullus ibi maleficus piſcis viſitur, vbi ille agitat, vt infrà hoc libro ait Philoſophus: & ſuprà diximus. Reliqui aut ſolo nomine noti, aut alibi explicati à nobis ſunt.

LXIII. ARISTOTELES.

Τούτων δ' ἔνιά ἐστιν οὐ μόνον ἀγελαῖα, ἀλλὰ καὶ σύζυγα. τὰ γὰρ λοιπὰ συνδυάζεται μὲν ἅπαντα.

Horum quidam ſunt non ſolùm gregarij, verùm etiam coniuges. Reliqui enim omnes etiam in coniugia conueniunt.

CAESAR.

AFFECTVS vniuerſalis eſt: eſſe σύζυγον aliquando: adeò vt in gregibus etſi nonnulli mas ac fœmina fortuitò coëant, vt in armentis: tamen in quibuſdam certa ſunt coniugia, vt in auibus.

Συνδυάζεται ἅπαντα: intelligo τὸ, ἅπαντα cautiùs. Neque enim omnes piſces coëunt: pauci enim ex planis congregantur.

Σύζυγα. Theodorus, *coniugales*, rectè.

LXIV.

LXIV. ARISTOTELES.

Τὰς δὲ ἀγέλας ποιοῦνται κατ' ἐνίους καιρούς, ὥσπερ εἴρηται, ὅταν κύωσιν. ἔνια δὲ, καὶ ὅταν τίκτωσι.

Greges coguntur statis, vt diximus, temporibus: cùm vterum gerunt, aut cùm pepererint.

CAESAR.

Repetit gregalium naturam à tempore congregandi. Sed sanè Theodorus mirificè hîc falsus est: sic enim ait. *Reliqui omnes coniugia agunt quidem, sed greges statis temporibus, vt modo dixi, constituunt.* At enimuerò falsum est: non gregales greges constituere. Dicit Philosophus gregalium quosdam non fortuita venere vti ex copia & frequentia congregalium: sed in coniugij officio permanere: alios autem pisces qui ex coïtu oriuntur omnes. Item coniungi binos ad fœtum fortuitum. Quomodo igitur dicat hos congregari, quos vocat λοιποὶ à gregalibus? Sed sic est: vt λοιποὶ non semper συνδύο agitant. Sed συνδυάζονται tempore conceptionis. Sic illi congregantur certis temporibus.

LXV. ARISTOTELES.

Λάβραξ δὲ καὶ κεστρεὺς, πολεμιώτατοι ὄντες, κατ' ἐνίους καιροὺς συναγελάζονται ἀλλήλοις. συναγελάζονται γὰρ πολλάκις οὐ μόνον τὰ ὁμόγονα, ἀλλὰ καὶ οἷς ἡ αὐτὴ καὶ ἡ παραπλήσιός ἐστι νομὴ, ἂν ᾖ ἄφθονος.

Lupus verò ac mugil, etsi sunt inimicissimi simul, tamen quibusdam temporibus cõgregantur. Conueniunt enim in vnum non solùm quæ eiusdem sunt generis: sed quibus aut eadem, aut similis esca est, si largè suppetat.

CAESAR.

Qvia suprà dixerat οἱ πολέμιοι οὐ συναγελάζονται, hîc excipit hanc historiam. Et reddit caussam: quosdam cogi ob eandem speciem in vnum: alios autem ob eundem cibũ. Et addidit si sit vberius pabulum. Nam si sit σπάνιον vt suprà, sanè pugnent. Et auxit historiæ affectũ superlatiuo πολεμιώτατοι. Theodorus facetè & benè, *inimici capitales.*

Ὁμόγονα idem quod ὁμογενῆ: quæ simul sunt sub eodem genere Et notabis à Philosopho duas poni differentias, ἡ αὐτὴ, vt alga, παραπλήσιος, vt cœnum quod algæ subest. Ἄφθονος verò, ostendit quare alteri alter non inuideat. Theodorus figuratè, *dummodo abundè sit cibarij*, vt Poëta, *terrorum ac fraudis abundè est*, vt *satis*. Cibarium est casarum, & castrorum vox: quiuis panis, aut aliud quid cibi caussa sumptum. Hæc denominatiua à Græcis diminutiuis fluxere. Quod enim denominatur, refertur ad denominans. Igitur videtur esse minùs. Παιδάριον. Cibus autem reposita esca dicebatur à cophinis, κιβωτὰ, & mensis κίβια.

LXVI. ARISTOTELES.

Ζῶσι δὲ πολλάκις ἀφῃρημένοι οἱ κεστρεῖς τὸ κέρκον, καὶ οἱ γόγγροι, μέχρι τῆς ἐξόδου τοῦ περιττώματος. ἀποδιδρῆσκει δὲ ὁ μὲν κεστρεὺς, ὑπὸ λάβρακος· ὁ δὲ γόγγρος, ὑπὸ μυραίνης.

Viuunt sæpe mugiles & congri adesa cauda ab ea vsque parte qua exit excrementum. Deuoratur sanè mugil à lupo. Conger autem à murana.

CAESAR.

Declarat τὸ πολεμιώτατοι. Et cùm dixit ζῶσι: id non facit ad πόλεμον, sed ad fœdus prælij: & quia putant quidam inter se deuastari mugiles morsu, exclusit hanc opinionem illa historia ἀποδιδρῆσκει. Et cùm dixit ὑπὸ μυραίνης: addit alteram historiam inimicitiarum.

Ἀφῃρημένοι. Theodorus, *abscissa*: meliùs, *adesa*: abscindere enim nequiret lupus.

Μέχρι τῆς ἐξόδου. Sanè superioribus libris ea erat regio & tractus caudæ. Et ratio est, verbi τοῦ, ζῶσι: quia si promouisset morsus, non continerentur excrementa, atque ita interirent. Cauda abscissa viuere lacertos, atque etiam renasci suprà dictum est.

LXVII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ πόλεμον ἔχει τοῖς κρείττοσι πρὸς τοὺς ἥττους. κατεσθίει γὰρ ὁ κρείττων.

Bellum faciant valentiores imbecillioribus. Eas enim deuorant.

CAESAR.

COmmunem vniuerſali medio poſuit demonſtrationem. Eſt enim κρείττων habitudo cuiuſuis generis relata ad ἥττω. Et è contrario, relata hæc ad illam.

Κατεσθίει: ratiò eſt πολέμου. Itaque dicit γάρ.

CAPVT QVARTVM,

Mores pecoris ouilli & caprini.

LXVIII. ARISTOTELES.

Καὶ περὶ μὲν τῶν θαλαττίων ταῦτα.

Ac de maritimis hæc.

CAESAR.

QVEMADMODVM ſuprà fecit, diceret de lacuſtribus & fluuialibus. Nam lucius omnes deuorat. Itaque in viuarijs ſi ſunt lucij, aliorum eſt infrequentia. Lampetræ congregantur, & gammari, & alij.

LXIX. ARISTOTELES.

Τὰ δ' ἤθη τῶν ζώων, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, διαφέρει κατά τε δειλίαν καὶ πρᾳότητα, καὶ ἀνδρίαν καὶ ἡμερότητα, καὶ νοῦν τε καὶ ἄνοιαν.

Animantium verò mores differunt: quia ſunt aut meticuloſa, aut faciles, aut fortes, aut mites, aut cordata, aut amentes.

CÆSAR.

SVPRA inter alias differentias poſuerat feritatem. Itaque bella exequutus eſt. Nunc alias differentias exequitur, auſpicatus à pecore. Reperit igitur quaſi per πρότερον. Poſuit πρᾳότητα, καὶ ἡμερότητα. Nam πρᾷος eſt affectus pendēs ab ἡμερότητος. Ἥμερος eſt primus affectus animi pacati. Itaque *mitem* interpretati ſumus. Eſt enim mitis qui iram mittit: atque inde facilis eſt: de eo enim facimus quod volumus. Theodorus legit aliter: & omittit πρᾳότητα, & transfert ἀνδρίαν, in primum locum. Ex poſt ἡμερότητα ponit *ferocitatem*: quaſi per contraria ordiatur hiſtoriæ diuiſionem Philoſophus.

LXX. ARISTOTELES.

Τό τε γὰρ τῶν προβάτων ἦθος, ὥσπερ λέγεται, εὔηθες καὶ ἀνόητον. πάντων γὰρ τῶν τετραπόδων κάκιστόν ἐστι, καὶ ἕρπει εἰς τὰς ἐρημίας πρὸς οὐδὲν, καὶ πολλάκις χειμῶνος ὄντος, ἐξέρχεται ἔνδοθεν, καὶ ὅταν ὑπὸ τοῦ νιφετοῦ ληφθῶσιν, ἂν μὴ κινήσῃ ὁ ποιμὴν, οὐκ ἐθέλουσιν ἀπιέναι, ἀλλ' ἀπόλλυνται καταλιμπανόμενα, ἐὰν μὴ ἄρρενας κομίσωσιν οἱ ποιμένες· τότε δ' ἀκολουθοῦσι.

Nam & oues, vt fertur, ingenio ſunt ſtolido, atque amenti. Ita vt omnium quadrupedum nequiſſimæ ſint. Adeunt enim ſolitudines nulla de cauſſa: hyemis quoque tempore exeunt è præſepibus. Deprehenſæ nimbus niſi ab opilione moueantur, nolunt abire. Sed relictæ intereunt, niſi arietes à paſtoribus adducantur. Tunc enim ſequuntur.

CAESAR.

CAESAR.

MVLTA capita stoliditatis ponit. Nam omnis motus est propter finem. Itaque dixit, εἰς ἐρημίας: vbi non est pastio. Et auxit πρὸς ὕδωρ. Nam tauri victi petunt deserta, vt viuent victoris superbiam. Solitudine inuitati tanquam præsidio, & lituta decoris. Deinde tecta subeunt animalia & cauernas, vt hyemem viuent. At hæc χειμῶνος exit. Ibi erat πρὸς ὕδωρ: hîc est πρὸς τὸ ἐναντίον. Hæc de fine. Nunc de motu: θεῖν. Nam motus vt diximus, aut est ob appetendum, aut ob fugiendum. Itaque addit tertium, *nimibus deprehensas non moueri*. Postremò ponit aliud stolidum. Sequi arietes: vt plus ament marem quem sequantur, quàm se, quas subducant ab incommodis.

Τὸ, τε: dixit per copulam, quoniam mox etiam de caprarum stultitia.

Ὥσπερ λέγεται, non significat, *vt relatum est*. Sed *vt est in prouerbio*. Etiam nunc Thusci: *pecorone* & *pecoragine*, dicunt.

Εὐήθης, iam diximus quid significat. Est tamen minus quàm amens. Itaque addidit ἀβέλτερος: *amens*, est plusquam *stolidum*. Theodorus ἠλίθιος *amens*, malè: sed *stupidum* potiùs. Sic enim Latinè in Comœdiis: *iste meus stupor*.

Κάκιστον: non est hic κακία, *maleficium*, sed ἀπειρία. Itaque Ciceroniana voce diximus *nequam*. Sic autem interpretatur quod nihili sit. Theodotus malè, *ineptior*.

Ἕρπει, verbum τῆς ἀπάθειας χειροποιίας. Ignauiam voluit pingere Philosophus: vt ne ingressus quidem illarum valens sit.

Πεῖς ὕδωρ, *nihil*, actiuè. Albertus dixit, *in vanum*.

Ἀποληφθεῖσα. Theodorus, *occupatum*: meliùs *deprehensum*.

Κινήσῃ ὁ ποιμὴν: vt non voci obtemperet, sed manus etiam sint admouendæ. Icciteo dixit ἰθίλωσι, vt animum segnem ostendat. Nota, more suo numerum mutâsse, ἐξίσχεται, ἰθίλωσι.

Κομίσωσι, *curârint adducendas*. Suprà de hoc verbo multa satis.

LXXI. ARISTOTELES.

Τῶν δ' αἰγῶν ὅταν τις μιᾶς λάβηται τὸ ἄκρον τοῦ ἠρύγγου, (ἔστι δ' οἷον θρίξ) αἱ ἄλλαι ἑστᾶσιν ὥσπερ μεμωρωμέναι, καὶ βλέπουσιν εἰς ἐκείνην.

Capræ autem vnius si summum aruncum, qui villi specie est, apprehendas, illicò restitant aliæ stupidæ spectantes illam.

CAESAR.

MENTIAM caprarum narrat ex barbæ apprehensione: ἤρυγγον vocat Philosophus: Latini *aruncum*.

Μεμωρωμέναι, *stupidæ*, ex Plinio.

Ἑστᾶσι, *illicò*, id est, in loco restitant.

LXXII. ARISTOTELES.

Ἐγκαθεύδει δὲ ψυχρότερον αἱ ὄϊες αἰγῶν. αἱ γὰρ αἶγες, μᾶλλον ἠρεμοῦσι, καὶ προσέρχονται πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. εἰσὶ δὲ αἶγες δυσριγότεραι τῶν ὀΐων.

Frigidioribus locis libentiùs cubant oues. Capræ autem plus ruminant, & faciliùs accedunt ad hominem. Et ægriùs ferunt frigus.

CÆSAR.

NVNC naturam quandam admiscet moribus: & ponit differentiam. Illud ad mores penitùs: προσέρχονται πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Sanè vocatæ veniunt ad salem lingendum, & nominatim euocantur. Frigidiora loca vult ad cubandum ouis, quia rectior est: capella nudior: quanquam calidior. Itaque respondent inter se illa, ψυχρότερον ἐγκαθεύδει: & capræ δυσριγότεραι. Alia differentia: quia plus ruminant.

Theodorus ψυχρότερον aliter videtur legisse: & interpretatur, *difficiliores*: & non ἠρεμοῦσι, sed ἠρεμίζουσι, *quiescunt*. Hoc autem falsissimum est. Quiescunt enim in septis oues: capræ autem totam noctem ea impetunt fronte, vt etiam procul ictus exaudiantur. Sed quia erat, ὡς ἐπὶ, ai γὰρ

αἶγες μᾶλλον μηρυκάζουσι: voluit rationem reddere, quare, vt ipſe vult, difficiliùs cubent. Nam ruminatio ad cubationem nihil. Verùm neque quod ſequitur, *θερμότεραι γάρ*, ſequitur ad illud idem. Itaque *τὸ γὰρ*, tollendum eſt.

LXXIII. ARISTOTELES.

Διδάσκουσι δ' οἱ ποιμένες τὰ πρόβατα συνθεῖν, ὅταν ψοφήσῃ. ἐὰν γὰρ βροντήσαντος, ὑπολειφθῇ τις καὶ μὴ συνδράμῃ, ἐκτιτρώσκει, ἐὰν τύχῃ κύουσα. διὸ ἐὰν ψοφήσῃ, ἐν τῇ οἰκίᾳ συνθέουσι, διὰ τὸ ἔθος.

INſtituuntur ab opilionibus oues, vt ſtrepitum cienti congregentur. Nam tonante cælo, ſi qua prægnans ſeorſum deprehendatur, neque concurrat, aborſum facit. Quæ cauſſa eſt, vt etiam domi ſtrepitu exaudito, conueniant ex conſuetudine.

C AE S A R.

NVnc mores ab inſtitutione, & naturam ſimul timidam narrat. Et ponit cauſſam quare ſic doceantur.

Ἐὰν γὰρ, ἐὰν τύχῃ: geminum *ſi*, vnico incluſimus.

LXXIV. ARISTOTELES.

Κατάκεινται δ' αἱ ὄιες καὶ αἶγες ἀθρόαι κατὰ συγγένειαν.

DEcumbunt tum oues, tum capræ ſimul cunctæ in ſuo genere.

C AE S A R.

SImul exeunt, ſimul redeunt, ſimul ſepiuntur: ſed non ſimul, aut paſcuntur, aut cubant. *συγγένειαν, per cognationem*. Theodotus: *per ſua genera quæq.*

LXXV. ARISTOTELES.

Ὅταν δ' ὁ ἥλιος τραπῇ θᾶττον, φασὶν οἱ ποιμένες οὐκέτι ἀντιβλεπούσας κατακεῖσθαι τὰς αἶγας, ἀλλ' ἀπεστραμμένας ἀπ' ἀλλήλων.

DEuergente Sole ſtatim aiunt paſtores, auerſas inter ſe capras, non aduerſis oculis cubare.

C Æ S A R.

AT oues conuerſis capiribus in medium, orbem faciunt magnis æſtibus pomeridianis. Cauſſam autem huius naturæ in capris neque ipſe reddit, neque ſatis conſtat.

Τραπῇ Sol conuertatur à ſummo meridie: ſic à ſummo Zodiaco τροπαί. Theodorus, *conuerſus deſtiterit*. Neſcio quid ſit, *ſolem deſiſtere*: aliud eſt *ſolſtitium*.

Οὐκέτι ἀντιβλεπούσας. Plinius, *contueri inter ſe.*

CAPVT QVINTVM,

BOVES ET EQVI.

LXXVI. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ βόες, καὶ νέμονται καθ' ἑταιρείας καὶ συνηθείας· κἂν μία ἀποπλανηθῇ, ἀκολουθοῦσιν αἱ ἄλλαι· διὸ καὶ οἱ βουκόλοι, ἐὰν μὴ εὕρωσιν, εὐθὺς πάσας ἐπιζητοῦσι.

BOues & ſociatim, & communi paſcuntur more. Atque earum vna ſi aberrauerit, tum eam cæteræ conſequentur. Iccirco bubulci vnam ſi amiſerint, omnes prætereà continuò peruestigant.

C AE S A R.

CAESAR.

SICVT capras, & oues simul narrauit, sic equos cum bobus coniungit. Sed erat ibi ratio: simul enim pascebantur. Hæc autem non item. Appellat autem ἰδιαζειν, quod suprà ἀγέλην, & συγχέουσαι. Per συνήθειαν, autem voluit dicere, κοινὸν ἦθος, καὶ τὴν συννομήν: non autem vt ait Theodorus, *consuetudines*. Quid enim est *pasci per consuetudines?*

Βουκόλοι. Theodorus, *boarij*, vt caprarij.

Ἐὰν μὴ αὐτοὶ ἐφεύρωσι. Theodorus, *nisi preuenerint*: non satisfacit. Præuenire pores etiam non quærens. Et boues genere masculino, minus aptè. Neque enim domitorum boum armenta habentur, sed vaccarum & taurorum.

Dixit εὐθὺς, ob diligentiam, & quia nihil dubitant cæteras sequutas. Et dixit ἐπιζητοῦσι, τὸ, ἐπὶ significat ἐπ' ἄλλην τὴν ἀποπλανηθεῖσαν. Insuper Theodorus hæc omnia neglexit. Et addidit *necesse est*: magnum tamen verbum nimis: neque enim semper fit. Verbum autem ἐπιζητοῦσι, non est vere tam quærunt, quàm recensent. Nam si nulla compareret, tunc omnes quærerent: at tunc non vnam amisissent sed omnes. Ergo lustrato armento oculis: si vnam non inuenianr, recensent armentum tanquam plures perierint.

LXXVII. ARISTOTELES.

Ἀπόλλυνται δὲ καὶ οἱ ταῦροι, ὅταν ἀπαγελάσαντες ἀποπλανηθῶσιν, ὑπὸ θηρίων.

Etiam tauri, cùm neglecto armento errabundi feruntur, à feris interficiuntur.

CAESAR.

Supra non erat nisi πλάνη, & naturalis fortuita. At nunc est, διὰ τὸ ἀπαγελάζειν. Hoc autem est naturale ordinarium, cùm vaccas impleuerint. Hæc verba, in Capite superiore inter capras transcripta erant: quæ huc transtulimus. Coniuncta enim sunt propter πλάνην.

LXXVIII. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἵππων αἱ σύννομοι, ὅταν ἡ ἑτέρα ἀπόληται, ἐκτρέφουσι τὰ πῶλια ἀλλήλων. καὶ ὅλως γὰρ δοκεῖ τὸ τῶν ἵππων γένος εἶναι φύσει φιλόστοργον. σημεῖον δ' ἐστί· πολλάκις γὰρ αἱ στεῖραι ἀφαιρούμεναι τὰς μητέρας, τὰ πῶλια αὐταὶ στέργουσι· διὰ δὲ τὸ μὴ ἔχειν γάλα, διαφθείρουσι.

Armentariæ equæ autem, si altera perierit, educant pullos inter se. Sanè enim totum equinum genus videtur esse natura benignum erga sobolem. Cuius rei signum est, quòd sæpenumero steriles subductos à matribus pullos curant. Verùm lactis inopia perdunt eos.

CAESAR.

CONIVNGIT cum superiore, διὰ τὸ ἀπολωλέναι. Et disiungit differentias τῆς φιλοστοργίας.

Σύννομοι: *armentariæ, compascuæ*: vt ager passiuè. Theodorus, *societate coniunctæ*, malè. Nam sociæ sunt etiam in bellis, & in stabulis.

Ἑτέρα: quoniam duæ intelliganrur: mater, & sterilis. Mutila verò est oratio. *Et sterilis sanè*: imò verò prægnans.

Ἀλλήλων. Theodorus exposuit potiùs quàm transtulit sic: *altera pullum parente orbatum enutrit.*

Φιλόστοργον. omisit τῶν τέκνων: quoniam materia præsens hoc debuit declarare: interpretor, *benignum, amans curæ*. Est enim *benignus*, apud Latinos, qui facilè seruit commodis alterius, atque de suo subleuar.

Σημεῖον, *indicium*. Recentiores semper *notam*, transferunt, abdicarúntque vocem hanc, *signum*: nescio quo consilio. Cùm in hoc significatu sit Quintiliani, Ciceronis, & omnium Rhetorum. Nota autem à Galeno signara voce γνώρισμα in Secundo de *Locis male affectis*, & alibi.

Ἀφαιρούμεναι, *auferentes*: quonammodo id faciant? Nam quomodo proles amittat matrem lacte plenam, lactis indigam sequetur?

Διαφθείρουσι, *deprauant*. Theodorus, malè: deprauare est distorquere. Sed si lacte carent perdunt. Idem addidit, *quos diligunt*.

CAPVT

CAPVT SEXTVM,

DE CERVIS.

LXXIX. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἀγρίων καὶ τετραπόδων, ἡ ἔλαφος οὐχ ἥκιστα δοκεῖ εἶναι φρόνιμον, τῷ τε τίκτειν παρὰ τὰς ὁδοὺς (τὰ γὰρ θηρία διὰ τοὺς ἀνθρώπους οὐ προσέρχεται) καὶ ὅταν τέκῃ, ἐσθίει τὸ χορίον πρῶτον. καὶ ἐπὶ τὸ σέσελιν δὲ τρέχουσι, καὶ φαγοῦσαι, οὕτως ἔρχονται πρὸς τὰ τέκνα πάλιν. ἔτι δὲ τὰ τέκνα ἄγει ἐπὶ τοὺς σταθμοὺς, ἐθίζουσα οὗ δεῖ ποιεῖσθαι τὰς ἀποφυγάς· ἔστι δὲ τοῦτο πέτρα ἀπορρὼξ, μίαν ἔχουσα εἴσοδον· οὗ δὴ καὶ ἀμύνεσθαί φασιν ὑπομένουσαν.

Inter feras quadrupedes cerua non peſſimè videtur vti prudentia: tum quòd iuxta ſemitas parit, quò beſtiæ non adeunt hominum metu: tum quòd vbi pepererit, deuorat ſecundas primùm: deinde accurrit ad ſeſelim: qua depaſta, ſicpote ad ſobolem rurſum redit. Præterea ad ſtabula hinnulos actos inſtituit aſſueſcere quò ſe à fuga recipiant. Eſt igitur locus, ſaxum præruptum, vnicum habens aditum: vbi etiam ſubſiſtere, & repugnare tradunt.

CAESAR.

TRANSIT ad feras quadrupedes: ac primùm de ceruis iucundiſſima hiſtoria. In prima parte de fœminæ prudentia, quam multis colligit ſignis. In ſecunda de maris æſtu. In tertia de cornibus, ortu, amiſſione, natura. In quarta redit ad prudentiam medicam. In quinta redit ad fœminarum ſecundas. In ſexta tradit venationem. In poſtrema de eorum ſenſu agit.

Οὐχ ἥκιστα, *non peſſimè*, Latini ſolent dicere. Theodorus, *maximè*. Sed negatio eſt contrarij ſuperlatiui, quæ alterum ſuperlatiuum contrariũ nunquã inducit.

Τῷ δὲ: etiam dicimus τῇ τε, *partim*: vnde noſtrum, *tum*: τοίνυν. Sed omiſit particulam correſpondentem ibi, & ὅταν τέκῃ.

Διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Neſcio quam prudentiam narret: quæ potiùs homini quàm beſtiis commendet fœtum ſuum. At ſanè omnium beſtiarum inimiciſſimus homo: qui etiam grandes pugna ſectatur, quare imbellem fœtum non tollat? Puto ceruam quæ hominem nunquam viderit, idem facere, & eo in loco deponere: quia procul à latibulis ferarum ſit. Verùm à canibus vrgentibus ad homines confugere ceruos, auctor eſt Plinius in Octauo. Etiam alaudam ab accipitre ad nos recepimus ſemel.

Τὸ χορίον πρῶτον. Reddit cauſſam infrà, quia φάρμακον ſit. Illa enim præripit non inuidentia. Sed ob commoda ſua.

Τρέχουσι. In eodem penè κώλῳ numerum mutauit ἐσθίει.

Ἐθίζουσα, *aſſueſaciens*: intellige locum perfugij, οὗ, *in loco*, & tamen ad locũ aduerbiũ requirebatur.

Πέτρα ἀπορρὼξ. Ibi libentiùs debebat parere, & φρονιμωτέραν eam exiſtimâſſem.

Ὑπομένουσαν: quoniam non vlteriùs patet fugæ locus. Theodorus, *expectare*: imò *ſuſtinere*.

Ἀμύνεσθαι, περὶ ἑαυτῆς, aut τέκνων: pedibus faciunt & fronte: pedúmque ictus certis anni temporibus calidioribus plagas facit.

LXXX. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ ὁ ἄρρην, ὅταν γένηται παχὺς, (γίνεται δὲ σφόδρα πίων ὀπώρας οὔσης) οὐδαμοῦ ποιεῖ ἑαυτὸν φανερὸν, ἀλλ' ἐκτοπίζει, ὡς διὰ τὴν παχύτητα εὐάλωτος ὤν.

Item mas cùm euaſit pinguis, obeſiſſimus enim fit Autumno, nequaquam comparet. Sed mutat locum: facilis enim ob adipem captu eſt.

CAESAR.

PRudentia ſuperior eſt fœminæ tantùm, quæ & proli & ſibi proſpicit. Nunc maris aſtum ponit φανερὸν, vti conſueuerat. γένηται παχύς. Theodorus, *pinguerit*, peſſima voce. Idem, σφόδρα πίων ὀπώρας

ὀψιόφορος ὥσις, *quod valde tempore fructuum fit*. τὸ, *valde*, anceps est, & tam ad tempora, quàm ad παχύς, referri potest. Sustuleris ambiguitatem si dicas, *qui*: non, *quod*. Addidit etiam *longè*: frustrà: & multa circumductione absoluit orationem.

LXXXI. ARISTOTELES.

Ἀποβάλλουσι δὲ καὶ τὰ κέρατα ἐν τόποις χαλεποῖς καὶ δυσεξευρέτοις· ὅθεν [καὶ] ἡ παροιμία γέγονεν, Οὗ αἱ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἀποβάλλουσιν. ὥσπερ γὰρ ὅπλα ἀποβεβληκυῖαι, φυλάττονται ὁρᾶσθαι. λέγεται δὲ ὡς τὸ ἀριστερὸν κέρας οὐδείς που ἑώρακεν. ἀποκρύπτειν γὰρ αὐτό, ὡς ἔχον τινὰ φαρμακείαν.

Abijciunt etiam cornua locis & aditu, & inuentu difficilibus. Vnde & prouerbium ortum est: vbi cerui cornua deponūt. *Id ea caussa faciūt, quod quasi tela amiserint, cauent ne videantur. Ferunt sinistrum cornu à nemine vnquam visum: abscondere enim id tanquam medicamento insigne.*

CÆSAR.

PRIVS debebat dicere ortum cornuum: deinde amissionem, tum hoc quod agit hîc.

Χαλεποῖς καὶ δυσεξευρέτοις: vt neque inuenias facilè, & inuenta haud facilè adeas: addidit καὶ, scilicet inter cætera.

Ὥσπερ, vna ratio: λέγεται δὲ, alia ratio ab inuidentia.

Φυλάττονται ὁρᾶσθαι. Theodorus, *ne inermis reperiatur*. Sed sanè hoc non dicit. Nam amissis, non tam cauet, quàm cum amittit: intellige autem sinistrum quod ceruus abiecerit. Nam multa paria vidimus. Et cùm dixit ἀποκρύπτειν, τὸ ἀπὸ, habet vim multam mutatæ latebræ. Plinius habet, *dextrum* non *sinistrum*.

LXXXII. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν ἐνιαύσιοι, οὐ φύουσι κέρατα, πλὴν ὥσπερ σημεῖον χάριν, ἀρχήν τινα. τοῦτο δ' ἐστὶ βραχὺ καὶ δασύ. φύουσι δὲ διετεῖς πρῶτον τὰ κέρατα εὐθέα, καθάπερ παττάλους· διὸ καὶ καλοῦσι τότε παττaλίας αὐτούς. τῷ δὲ τρίτῳ ἔτει δίκρουν φύουσι, τῷ δὲ τετάρτῳ τραχύτερον· καὶ τοῦτον τὸν τρόπον αἰεὶ ἐπιδιδόασι μέχρι ἓξ ἐτῶν. ἀπὸ τούτου δὲ ὅμοια αἰεὶ ἀναφύουσιν, ὥστε μηκέτι ἂν γνῶναι τὴν ἡλικίαν τοῖς κέρασιν, ἀλλὰ τοὺς γέροντας γνωρίζουσι μάλιστα δυοῖν σημείοιν. ὀδόντας τε γὰρ οἱ μὲν ὅλως οὐκ ἔχουσιν, οἱ δ', ὀλίγους· καὶ τοὺς ἀμυντῆρας οὐκέτι φύουσι. καλοῦνται δὲ ἀμυντῆρες, τὰ προνενευκότα τῶν φυομένων κεράτων εἰς τὸ πρόσθεν, οἷς ἀμύνονται. ταῦτα δ' οἱ γέροντες οὐκ ἔχουσιν, ἀλλ' εἰς τὸ ὀρθὸν γίνεται ἡ αὔξησις αὐτοῖς τῶν κεράτων.

Anniculis non oriuntur cornua, nisi tanquam signi gratia inchoatum quiddam, idque breue, & hirsutum. In bimatu edunt cornua primùm recta subularum facie. Vnde eos παττaλίας, *Latini* subulones *vocant. Tertio anno furcata fundunt. Quarto autem asperiora: quo modo ad sextum vsque annum semper superaddunt. Exinde semper similia enascuntur: adeò vt per cornua nequeas ætatem dignoscere. Vetulos duobus potissimùm indicijs deprehendunt: quidam enim dentibus omnino carent, quidam paucos habent: propugnacula etiam non amplius subnascuntur. Sunt propugnacula quæ Græci vocant* ἀμυντῆρας, *nutantes prorsum partes cornuum quibus pugnant. Eas vetuli non habent. Sed in surrectum crescunt eorum.*

CÆSAR.

ORTVS cornuum tractat: & differentiam eorum ab ætate: vt primùm sint quasi vestigia: deinde simplicia, tum furcata. Tertio ramum addat vsque ad senos: qui tum est septimus annorum annus: atque interea ἀμυντῆρας habeant, quibus careant vetuli.

Σημείου χάριν: vtitur hîc cùm prima initia vult declarare. Etiam mamillæ virorum sic narrantur ab eo.

Ἀρχήν τινα. *Initium*, vnde negatiuè cum primum penitùs tollitur aliquid. Nam si initium est minimum quid, & id absit, totum aberit: οὐδ' ἀρχήν. Theodorus addidit, *protuberans*.

Τοῦτο: quia voluit cornu appellare.

Παττaλίας, paxillarij, furcularij: à Latinis enim dicti sunt *furi*.

Βραχύ

Τετχόνεσι: *asperius*: scilicet ramo addito.

Ε᾽πιδιδόασι, proficiunt ramorum numero. Plinius, *singulis annis adÿcientibus ramos.*

Ο῞μοια ἀεί. Ergo octauo anno cessant habere τὰς ἀμυντῆρας. Plinius in Octauo hanc historiam neglexit. In vndecimo παττάλιας, *subalones* appellat. Et ἀμυντῆρας *ramos*, tantùm dixit: neque eorum vsum explicauit magna negligentia. Theodorus cùm *adminicula*, dixit, non intellexit vim verbi. Adminicula sunt quæ vicem manuum præstant: vt in viribus capreoli. Sic adminicula, scipiones quibus ad manum vtuntur senes. Addidit etiam Theodorus, *iuniores* ex Plinio, frustrà. Nam senes habere negat: ergo non vtuntur. Ergo illi qui habent vtuntur.

LXXXIII. ARISTOTELES.

Αποβάλλουσι δ᾽ ἀνὰ ἕκαστον ἐνιαυτὸν τὰ κέρατα· ἀποβάλλουσι δὲ περὶ τὸν Θαργηλιῶνα μῆνα. ὅταν δ᾽ ἀποβάλλωσι, κρύπτουσιν ἑαυτὰς τὰς ἡμέρας, ὥσπερ εἴρηται. κρύπτουσι δ᾽ ἐν τοῖς δασέσι, εὐλαβούμενοι τὰς μυίας. νέμονται δὲ τὸν χρόνον τοῦτον ἐν τοῖς δάσεσι νύκτωρ, μέχριπερ ἂν ἐκφύσωσι τὰ κέρατα.

Amittunt annis singulis cornua mense Aprili. Amissis latent interdiu, vti diximus. Abscondant sese densis frutetis muscarum fastidio. Noctu similibus pascuntur locis, quoad cornua renascantur.

C AE S A R.

NVNC cornuum affectum præscribit tempus, quottannis, & temporis tempus, mense Aprili.

Τὰς ἡμέρας ὥσπερ εἴρηται: at nihil de hoc dixit.

Δασέσι. Sic Græci fruteta *frequentia* vocant. Theodorus, *opacis* pessimè. Est enim opacum terræ obiectu aliquid obscurum. Est opacum pratum sylux obiectu aut saxi. At verò οὐκ ἔστι δασύ.

Εὐλαβούμενοι τὰς μυίας: puto minùs rectè additum. Nam cornibus non pugnant cum muscis: & noctu pascuntur, ἐν δασέσι: at tum etiam apertis locis muscæ nullæ.

Ε᾽κφύσωσι meliùs ἀναφύσωσι. Theodorus, *recipiant.* Sed non recipiunt vt M. Fabius Tarentum.

LXXXIV. ARISTOTELES.

Φύεται δ᾽ ὥσπερ ἐν δέρματι τὸ πρῶτον, καὶ γίνονται δασέα· ὅταν δ᾽ αὐξηθῶσιν, ἡλιάζονται, ἵν᾽ ἐκπέψωσι καὶ ξηράνωσι τὸ κέρας. ὅταν δὲ μηκέτι πονῶσι, πρὸς τὰ δένδρα κνώμενοι αὐτὰ, τότε ἐκλείπουσι τοὺς τόπους τούτους, διὰ τὸ θαῤῥεῖν, ὡς ἔχοντες ᾧ ἀμυνοῦνται.

Inchoantur primùm quasi cute obducta, & fiunt hirsuta. Aucta ad solem exponunt vt excoquantur atque exicentur. Cùm verò inter scabendum ad arbores, non ampliùs dolstant. Tunc relinquunt loca eiusmodi, quasi habeant quo sese vindicent.

C AE S A R.

NArrat ortum cornuum, & progressum, & modum.

Η᾽λιάζονται, ipsi cerui apricantur.

Πονῶσι: mirum quasi sentiant primùm cornua: sed scabunt tamen.

Θαῤῥεῖν. Sic expone: iis freti, quorum præsidio otiosè agant ab iniuria.

Theodorus addidit, *cùm res exigit.*

LXXXV. ARISTOTELES.

Η῎δη δὲ εἴληπται ἀχαΐνης ἔλαφος, ἐπὶ τῶν κεράτων ἔχων κιττὸν πολὺν πεφυκότα χλωρὸν, ὡς ἁπαλῶν ὄντων τῶν κεράτων ἐμφύντα, ὥσπερ ἐν ξύλῳ χλωρῷ.

Iam verò captus ceruus est gerens in cornibus enatam hederam multam viridem: quasi quæ cùm tenella essent, innata fuerit tanquam in arbore viridi.

C Æ S A R.

QVoniam dixit κνώμενοι πρὸς τὰ δένδρα, apposuit historiam. Nam hedera transiliit ex arbore in cornu: addidit *tenellum*: vt radices agere possit.

Ε᾽μφύοντα.

Ἐμφύεται. Theodorus, *inserta*, non malè. Sed *coaluerit*, etiam rectè: *simul creuerit*.

Ἐν ξύλῳ χλωρῷ. Quare addit χλωρῷ? Nam etiam in ficco ligno viuit hedera: etiam in muro, in faxo.

LXXXVI. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ δηχθῶσιν αἱ ἔλαφοι ὑπὸ φαλαγγίου, ἤ τινος τοιούτου, τοὺς καρκίνους συλλέγουσαι ἐσθίουσι. δοκεῖ δὲ καὶ ἀνθρώπῳ ἀγαθὸν εἶναι τοῦτο πίνειν· ἀλλ' ἐστὶν ἀηδές.

Cerui à phalangio, aut aliquo eiusmodi icti collectos cancros esitant. Id quod homini quoque prodesse videtur in potu datum, sed sanè insuaue est.

CAESAR.

SOLERTIAM à natura ad remedia aduersus venena nunc tractat: quam historiam mox largiùs enarrabit.

Δηχθῶσι. Theodorus, *morsi*, potiùs *puncti*, à phalangio: neque enim dentes habent, sed suctu viuunt, vt culices.

Συλλέγουσαι: quoniam plus vno opus habent. Hæc à Plinio in Octauo, qui & in Nono idem affert remedium aduersus serpentum morsus.

Ἀηδές, scilicet, πρὸς τὸ πίνειν. Nam mihi etiam sunt omnium ciborum iucundissimi. Theodorus, *sed non caret fastidio*: potest tamen esse insuaue sine fastidio. Nam fastidium est ναυτία.

LXXXVII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ θήλειαι τῶν ἐλάφων, ὅταν τέκωσιν, εὐθὺς καταπίνουσι τὸ χορίον, καὶ οὐκ ἔστι λαβεῖν. πρὶν γὰρ τοῦ χαμαὶ βαλεῖν, αὗται ἅπτονται. δοκεῖ δὲ τοῦτ' εἶναι φάρμακον.

Cerua leuata partu statim deuorant secundas, neque intercipi possunt. Nam antequam terram attingant, ipsæ adipiscuntur: putant autem in eis esse vim medicam.

CAESAR.

ADDERET ὡς εἴρηται, addidit historiæ id οὐκ ἔστι λαβεῖν, dicas cuius rei caussa. Icirco appofuit: δοκεῖ φάρμακον.

Ἅπτονται, nostrum Latinum *apisci*, à Catullo positum. Theodorus *arripiunt*: potiùs, *præcipiunt*. Sed fidem fequutus est. Neque fciunt ipsæ arreptum iri ab alio, vt præripere occupent.

Εὐθὺς, benè *statim*: antequam terram attingant.

LXXXVIII. ARISTOTELES.

Ἁλίσκονται δὲ θηρευόμεναι αἱ ἔλαφοι συριττόντων καὶ ᾀδόντων· ὥστε καὶ κατακλίνονται ὑπὸ τῆς ἡδονῆς. δύο δ' ὄντων, ὁ μὲν, φανερῶς ᾄδει, ἢ συρίττει· ὁ δὲ, ἐκ τοῦ ὄπισθεν βάλλει, ὅταν οὗτος σημαίνῃ τὸν καιρόν.

Capiunt venatores ceruos fistula & cantu: itaque decumbunt voluptate capti. Duo ibi cùm sint: alter palam voce vt fistula canit, alter à tergo icit: vbi iam tempus esse ab illo accepit signum.

CAESAR.

ANIMVM cœlestem nunc attribuit, quia harmonia capiatur. Itaque etiam κατακλίνεται, tam fecurus fit.

Φανερῶς, *coram*. Itaque minùs metuit insidias.

Σημαίνῃ, cùm fcilicet intentiorem esse animaduertit, fignum ipfo in cantu dat. Satis dicas fimpliciter: *signo ab illo dato, fecit*.

Συριττόντων. Theodorus, *sibilo*: malo ego, *fistula*. Sic Theocritus, sic Plinius, *pastorali fistula & cantu*: vt mirum sit eum alibi vagantem fequi Plinium, nunc fidum ducem aspernari.

LXXXIX. ARISTOTELES.

Ἐὰν μὲν οὖν τύχῃ ὀρθὰ τὰ ὦτα ἔχουσα, ὀξὺ ἀκούει, καὶ οὐκ ἔστι λαθεῖν. ἐὰν δὲ καταβεβληκυῖα τύχῃ, λανθάνει.

Surrectis auriculis ceruus acutè audit, neque falli poteſt: demiſſis occupatur.

C AE S A R.

Occasione capta à cantu, de auditu narrat: quanquam non eſt ἦθος, ſed φύσις. Οὐκ ἔστι λαθεῖν, αὐτὴν ſcilicet. At poſteà dicit λανθάνει: quid latet? ipſa καταβεβληκυῖα: minime. Itaque aliud verbum ſupponendum fuit. Theodorus, *interimitur*, nos, *occupatur*. Addidit idem ad λαθεῖν: *inſidias*, neque fruſtrà, neque ineptè.

CAPVT SEPTIMVM,

DE VRSIS.

XC. ARISTOTELES.

Αἱ δ' ἄρκτοι, ὅταν φεύγωσι, τὰ σκυμνία προωθοῦσι, καὶ ἀναλαβοῦσαι φέρουσιν· ὅταν δὲ ἐπικαταλαμβάνωνται, ἐπὶ τὰ δένδρα ἀναπηδῶσι.

Vrſæ in fuga catulos præurgent, & ſuſceptos ferunt. Cùm eas aſſequutus venator eſt, in arbores conſcendunt.

C AE S A R.

Socius venationis in Alpibus Taurinis ita factum dicebat. Per decliuia à matre deiectum catulum ſe inuadente. Deinde illam quoque præcipitem ſequutum.

XCI. ARISTOTELES.

Καὶ ὅταν ἐκ τῆς φωλεᾶς ἐξέλθωσι, πρῶτον τὸ ἄρον ἐσθίουσιν, ὥσπερ εἴρηται πρότερον, καὶ τὰ ξύλα διαμασῶνται, ὥσπερ ὀδοντοφυοῦσαι.

E Latibulo prodeuntes, arum, quemadmodum iam dictum eſt, vorant: & lingua quaſi dentientes mandunt.

C AE S A R.

Repetit hiſtoriam ſine cauſſa, quam ſuprà dixit. Addit aliam hiſtoriam à dentibus: cauſſam non dicit: ſed eſt quia dentes ſtupidi ſint, & fauces. Ὀδοντοφυεῖν, & ὀδοντιᾷν, etiam apud Hippocratem: *dentire*.

CAPVT OCTAVVM,

Quorundam animalium ſolertia in remedijs, tàm à venatione, quàm ab alijs.

XCII. ARISTOTELES.

Πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ζώων τῶν τετραπόδων ποιεῖ πρὸς βοήθειαν ἑαυτοῖς φρονίμως.

Multas præterea cæterarum quadrupedum ſibi prudenter opem ferre conſtat.

CAESAR.

CAESAR

QVOD de aro dixit, quod pertinebat ad eam prudentiam, quæ exercetetur ad vitæ præsidia. Subdit multas ea in re historias, in quibus animantium pletásque tutas ostendit ab incommodis. Nõ cognatis rebus, vt cornibus, vnguibus, corio, dentibus, atque eiusmodi, sed re extrinsecùs pudenter quæsita.

Ἄλλων τετραπόδων: quia vrsa quoque quadrupes sit. Sed frustrà addidit. Nam & in auibus multa inuenies talia. Nam & lapidem aquilæ dicuntur afferre in nidum ad parturitiones faciliores. Et hirundines, ad vitiatos oculos pullorum. Et Maratho serpentes affricare oculos exuta senecta. Et Ibim marinam aquam haustã rostro immisso in anum, reddere, vt aluum leuet. Et alia multa. Aiunt etiam vrsum grauitatem oculorum medicari apum aculeis receptis, quas quærat ea de caussa atque irritet. Et hoc Capite etiam narrat ciconias quæ non sunt quadrupedes.

Dixit φρονίμως, quia temerè & homines inuenere quædam remedia. Vt in fœnisecio qui falce adacta, quia aliud non haberet, vulnus hypericone obuoluit, atque sanatus est. Intellige autem φρονίμως; æquiuocè: vt ἴχνος ἀνθρωπίνης φρονήσεως. Nam φρόνησις, est μέσον futuri ex præterito. Hoc autem experientia fit in homine: in brutis habitu cognato, quem *instinctum* vocant.

XCIII. ARISTOTELES.

Ἐπεὶ καὶ ἐν Κρήτῃ φασὶ τὰς αἶγας τὰς ἀγρίας, ὅταν τοξευθῶσι, ζητεῖν τὸ δίκταμνον. δοκεῖ γὰρ τοῦτο ἐκβλητικὸν εἶναι τῶν τοξευμάτων ἐν τῷ σώματι.

Nam in Creta aiunt capras sagitta ictas dictamum quærere. Videntur enim eius vi eijci quæ in corpus infixa sunt tela.

CAESAR.

MVlta sunt eiusmodi quæ extrahunt apposita ossa, tela, surculos. Aliqua etiam in potione, aut in cibo sumpta. Calami radix, radix oxyacanthæ, radix narcissi, propolis, fermentum, anagallis, rotunda aristolochia. Sed præstans gladiolus. Spatha fœtida mirabilis.

XCIV. ARISTOTELES.

Καὶ αἱ κύνες δὲ, ὅταν τι πονῶσιν, ἔμετον ποιοῦσι, φαγοῦσαί τινα πόαν.

Canes morbo quopiam correpti, vomitum cient deuorata herba quadam.

CÆSAR.

Πόαν τινὰ, non potiùs *quadam*, quàm *quapiam*. Nam quod Plinius ait inuidere id nobis, falsum est. Palam enim id faciunt. Et alibi λήιον pasci infrà ait ad vermes.

XCV. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ πάρδαλις, ὅταν φάγῃ τὸ φάρμακον τὸ παρδαλιαγχὲς, ζητεῖ τὴν τοῦ ἀνθρώπου κόπρον· βοηθεῖ γὰρ αὐτῇ.

Panthera deuorato veneno quod icciro vocant pardalianches, *quærit hominis stercus. Iuuat enim.*

CÆSAR.

PArdalianches aconiti species ex Dioscoride: *pantheranginam* potes interpretari.

XCVI. ARISTOTELES.

Διαφθείρει δὲ τοῦτο τὸ φάρμακον καὶ λέοντας. διὸ καὶ οἱ κυνηγοὶ κρεμαννύουσιν ἐν ἀγγείῳ ἔκ τινος δένδρου τὴν κόπρον, ὅπως μὴ ἀποχωρῇ μακρὰν τὸ θηρίον. αὐτοῦ γὰρ προσαλλομένη ἡ πάρδαλις, καὶ ἐλπίζουσα λήψεσθαι, τελευτᾷ.

Interficit eadem herba leones quoque. Icciro venatores appendunt stercus in vase de arbore quapiam, ne procul abscedat fera. Ibi igitur asultando spe capiundi, perit.

CAESAR.

THEODORVS confundit verba aliquot : ſed ſenſus manet integer. Et omiſit ἐν ἀγγείῳ, quæ vox, etiam in libro de *Miraculis* quæ acceperat auditu Philoſophus, ponitur : & à Plinio repetitur.

Προσαλλομένη. Theodorus *inſiliens*, malè : meliùs *aſsiliens*. Et addidit : *perſeuerans in ſe efferenda.* Mirum verò pantheram carniuoram herbam deuorare : prudentia remedium nôſſe : nocumentum non præuidere.

XCVII. ARISTOTELES.

Λέγουσι δὲ καὶ καταμεμαθηκέναι τὴν πάρδαλιν ὅτι τῇ ὀσμῇ αὐτῆς χαίρουσι τὰ θηρία, ἀποκρύπτουσαν ἑαυτὴν, θηρεύειν. προσιέναι γὰρ ἐγγὺς, καὶ λαμβάνειν οὕτω καὶ τὰς ἐλάφους.

Aiunt etiam pantheræ notum eſſe, eius odore oblectari feras. Ergo abſcondere ſeſe ac venari: accedere enim illas : hanc autem corripere etiam ceruos ad hunc modum.

CÆSAR.

ALTVM aſtum à dotibus naturæ. Theophraſtus negauit animalia eſſe odorata, & fruſtra cauſſam quærit. Nam odor in genere ineſt animalibus. Quædam enim fœtent mirum in modum, vt in genere felium, qui *cattus fœtidus* dicitur. Item viuerra, foïna, & caſtor. Benè olent panthera, cercopithecorum genus quoddam, *Gazela*. Et inter piſces polypia puſilla. Plinius verò non dicit ſe totam occultare: ſed caput tantùm quod toruum habent.

Προσιέναι γὰρ ἐγγὺς : omiſit, τὰ θηρία, ſiue αὐτά, ſiue ἐκεῖνα. Theodorus verò aliter contexuit orationem: & omiſit, οὕτω καὶ τὰς ἐλάφους.

XCVIII. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ ἰχνεύμων ὁ ἐν Αἰγύπτῳ, ὅταν ἴδῃ τὸν ὄφιν τὸν ἀσπίδα καλούμενον, οὐ πρότερον ἐπιτίθεται, πρὶν συγκαλέσῃ βοηθοὺς ἄλλους· πρὸς δὲ τὰς πληγὰς καὶ τὰ δήγματα πηλῷ καταπλάττουσιν ἑαυτούς. βρέξαντες γὰρ ἐν τῷ ὕδατι πρῶτον, οὕτω καλινδοῦνται ἐν τῇ γῇ.

In Aegypto ichneumo conſpecta ſerpente aſpide nō prius inuadit, quàm conuocatis auxiliarijs alijs. Tum aduerſus ictus atque morſus ſeipſos luto oblinunt. Madefacti enim aqua priùs, mox humi volutantur.

CÆSAR.

DVo belli commoda: auxilia, & arma quærit ſibi & comparat beſtiola. Nam & ſocios euocat & loricat ſeſe. Theodorus interpretationem ſuam è Plinio ſumpſit benè. Sed non ſatis caſtigatè loquutus videtur ibi : *vt primùm madefaciat corpus, & in terra ſe volutet.* Nam quid poſuit quod ei aduerbio, *primùm*, reſponderet ? Nam ad πρῶτον appoſuit Ariſtoteles οὕτω.

XCIX. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ κροκοδείλων χασκόντων, οἱ τροχίλοι καθαίρουσιν εἰσπετόμενοι τοὺς ὀδόντας· καὶ αὐτοὶ μὲν, τροφὴν λαμβάνουσιν· ὁ δ', ὠφελούμενος αἰσθάνεται, καὶ οὐ βλάπτει, ἀλλ' ὅταν ἐξελθεῖν βούληται, κινεῖ τὸν αὐχένα, ἵνα μὴ συνδάκῃ.

Regulus auis crocodilorum oſcitantium in os inuolat : cuius dentes purgat. Igitur inde ipſe cibum capit : illi voluptatem capiunt, neque nocent. Sed vbi exire vult, collum mouet ne mordeat.

CAESAR.

Κινεῖ τὸν αὐχένα : neſcio quare. An verò colli quies faciet, vt morſu conterat? Plinius ſomno datum atque hiantem narrat. At hìc videtur regulus etiam occluſo ore manere tutò.

C. ARI

C. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ χελώνη, ὅταν ἔχεως φάγῃ, ἐπεσθίει τὴν ὀρίγανον· καὶ τοῦτο ὦπται· ἤδη κατιδών τις τοῦτο πολλάκις ποιοῦσαν αὐτὴν, καὶ ἐπειδὴ γευσαμένη τῆς ὀριγάνου, πάλιν ἐπὶ τὸν ἔχιν ἀφορμωμένην, ἐξέτιλλε τὸ ὀρίγανον· τούτου δὲ συμβάντος, ἀπέθανεν ἡ χελώνη.

Testudo cùm viperam deuorârit, mox esitat cunilam bubulam: atque hoc obseruatum est. Quidam igitur cùm id conspexisset sæpe hoc eam facere, vt gustata cunila ad viperam remearet: extirpauit herbam. Quo facto testudo interijt.

CAESAR.

Mirum viperam à testustine deuorari tardissima mole atque inepta viuidissimam.

Ὀρίγανον, Plinius *cunilam bubulam* vocat. Romæ, atque multis aliis locis thymum falsò *cunilam* dicunt *bubulam*, corrupto vocabulo scilicet: *cornabugia*. Sed cunilæ nomen multis herbis etiam diuersis attributum fuit. De ea suo loco dictum est.

Ἐπεσθίει, insuper edit: post primum esum.

CI. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ γαλῆ, ὅταν ὄφει μάχηται, ἐπεσθίει τὸ πήγανον. πολεμία γὰρ ἡ ὀσμὴ τοῖς ὄφεσιν.

Mustela cum serpentibus pugnatura edit rutam: infestus eius odor serpentibus.

CAESAR.

Ὅταν μάχηται: μαχεσομένη, potiùs. Sic ἐπεσθίει non tàm significat vt suprà, sed potiùs προεσθίει.

CII. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ δράκων, ὅταν ὀπωρίζῃ, τὸν ὀπὸν τῆς πικρίδος ἐκροφεῖ. καὶ τοῦθ' ἑώραται ποιῶν.

Draco vbi fructuum esu grauatur, picridis succum haurit: hoc enim perspectum fuit.

CÆSAR.

Picris intubi species amara, Theodorus *lactucam amaram*, vertit sequutus Plinium, qui ait draconem vernam nauseam siluestris lactucæ succo restinguere.

CIII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ κύνες, ὅταν ἑλμινθιῶσιν, ἐσθίουσι τοῦ σίτου τὸ λήϊον.

Canes lumbricis infestati tritici segetem depascuntur.

CÆSAR.

Gramen potiùs carpunt. Mirum: nam tritici vsus vermes creat: succus abigit.

CIV. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ πελαργοὶ, καὶ οἱ ἄλλοι τῶν ὀρνίθων, ὅταν ἑλκωθῶσί τι μαχόμενοι, ἐπιτιθέασι τὴν ὀρίγανον.

Ciconiæ atque aues cætera exceptis in pugna vulneribus cunilam bubulam imponunt.

CAESAR.

Vt intus & extra iuuet: μαχομένοις: pro μαχεσαμένοις. Et nota hîc τὴν ὀρίγανον, & suprà τό.

CAPVT NONVM,

Prudentia animalium alia, non ex remedijs.

CV. ARISTOTELES.

Πολλοὶ δὲ καὶ τὴν ἀκρίδα ἑωράκασιν, ὅτι, ὅταν μάχηται τοῖς ὄφεσι, λαμβάνεται τοῦ τραχήλου τῶν ὄφεων.

Multi videre locustam corripere collo serpentes quibuscum pugnet.

CAESAR.

NVNC alius modi prudentiam narrat quàm à remediis. Astutias potiùs dicas: ita locusta collum arripit hostis ne inuicem mordeatur.

Error in nostro Codice ἀπίδα: reponendum est ἀκρίδα. Sic Plinius in XI. locustam apprehendere fauces serpentum ait. Theodorus quoque hanc lectionem agnoscit.

CVI. ARISTOTELES.

Φρονίμως δὲ δοκεῖ καὶ ἡ γαλῆ χειροῦσθαι τοὺς ὄρνιθας. σφάζει γὰρ ὥσπερ οἱ λύκοι τὰ πρόβατα. μάχεται δὲ καὶ τοῖς ὄφεσι μάλιστα τοῖς μυοθήραις, διὰ τὸ καὶ αὐτὴν τοῦτο τὸ ζῷον θηρεύειν.

Prudenter quoque capere auiculas mustela existimatur: iugulat enim sicut lupi oues. Pugnat etiam cum serpentibus murium venatricibus, propterea quòd ipsa quoque eos venatur.

CAESAR.

MVSTELÆ prudentiam ponit, quia iugulat aues vt interficiat. Nam & fugit sanguinem, & parcit dentibus, ne ossi occurrant. Et statim conficit negotium. Deinde ponit caussam inimicitiarum. Suprà meliùs posuisset: tamen pars est prudentiæ, tollere hostem.

Μυοθήραις θηρεύειν, ergo hostes. Itaque posuit διά.

Χειροῦσθαι: translatio ab homine: ita dicimus χειράλωτος. Sic transtulit ἀνδρίαν, ad bruta & τεχνικῶς, etiam ad inanima.

CVII. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὴν τῶν ἐχίνων αἴσθησιν συμβέβηκε πολλαχοῦ τεθεωρῆσθαι, ὅτι μεταβαλλόντων βορέου καὶ νότου, οἱ μὲν ἐν τῇ γῇ, τὰς ὀπὰς αὐτῶν μετακινοῦσιν· οἱ δ' ἐν ταῖς οἰκίαις τρεφόμενοι, μεταβάλλουσι πρὸς τοὺς τοίχους. ὥστ' ἐν Βυζαντίῳ γέ τινά φασι προλέγοντα λαβεῖν δόξαν ἐκ τοῦ κατανενοηκέναι ταῦτα ποιοῦντα τὸν ἐχῖνον.

Erinaceorum quoque sensus multis locis spectatus fuit. Prout enim aut Aquilo, aut Auster flarit, qui in terra degunt, ostiola cauorum transmouent. Qui in ædibus aluntur parietum obiectum mutant. Vnde Byzantij aiunt quendam cùm erinaceos hoc facere animaduertisset, atque prædixisset, existimationem accepisse.

CAESAR.

ERinacei & prudentiam, & artem simul narrat. Nam προνοεῖν, est prudentiæ: κατανοεῖν, artis.

Αἰσθήσεως: intellige præsentationem προαισθήσεως: non autem sensum solùm: meliùs enim sic dixisset. Sed sanè ex præuia aëris affectione quam tum senticescerent, accepit.

Ὀπάς, *fenestellas*: alibi diximus ex Vitruuio esse in parietibus vbi tigna imponantur.

Μετακινοῦσι: non quod transferant in alium locum. Sed quod obducta altera, alteram aperiant. Vsi sumus verbo Terentiano.

Μεταβάλλουσι, scilicet seipsos.

Ἐν Βυζαντίῳ γε. τῷ, γε: quia dixerat πολλαχοῦ. Vnum saltem, inquit, locum afferamus ad historiam.

Δόξαν λαβεῖν. Sic Cicero *existimationem accipere*, id est, *consequi*.

CVIII. ARISTOTELES.

Ἡ δ' ἴκτις, ἔστι μὲν τὸ μέγεθος ἡλίκον Μελιταῖον κυνίδιον τῶν μικρῶν· τὴν δὲ δασύτητα καὶ τὴν ὄψιν, καὶ τὸ λευκὸν τὸ ὑποκάτω, καὶ τοῦ ἤθους τὴν κακουργίαν, ὅμοιον γαλῇ· καὶ τιθασὸν γίνεται σφόδρα, τὰ δὲ σμήνη κακουργεῖ· τῷ γὰρ μέλιτι χαίρει. ἔστι δὲ καὶ ὀρνιθοφάγον, ὥσπερ αἱ αἴλουροι. τὸ δ' αἰδοῖον αὐτῆς ἐστι μὲν, ὥσπερ εἴρηται, ὀστοῦν· δοκεῖ δ' εἶναι φάρμακον στραγγουρίας τὸ τοῦ ἄρρενος· διδόασι δ' ἐπιξύοντες.

Ictis autem est Melitæi catelli magnitudine. Pilo autem & facie & candore ventris, atque etiam morum maleficio mustelæ similis. Valde verò cicuratur. Alucaria infestat, quippe melle oblectatur. Vescitur auibus quemadmodum feles. Eius veretrum sicuti diximus osseum est. Cuius ramenta putauit facere ad vrinæ stillicidia.

CÆSAR.

De ictide quam suprà *viuerram* esse diximus, plura. In Vndecimo Plinius *mustelam siluestrem* interpretatur. Idem in Octauo viuerræ operam aduersus cuniculos narrat. Aristoteles nullam dicit. Mel eis gratum autumat: nos oblatum vidimus respuisse.

Postquam dixit κυνίδιον, addidit etiam τῶν μικρῶν, vt paruitatem nobilem agnosceret.

Τὸ ὑποκάτω: quod alibi dicit ἐν τοῖς ὑπτίοις.

Ὥσπερ αἱ αἴλουροι: tribus animalibus comparauit. Sed etiam ἡ γαλῆ ὀρνιθοφάγος.

Theodorus dixit, *minorem catello Melitensi*: malè: & κακουργίαν *astutiam*, pessimè. Multa κακουργα sunt sine astu: vt hîc cùm dicit τὰ σμήνη κακουργεῖ: quænam astutia? Idem κακουργεῖ *officit*: minùs aptè: sed *infestat*. Officere est aliquid facere ad impediendum: vt fumus officit apibus. At ictis vastat aluearia.

Ἐπιξύοντες, *rasum, radentes*. Theodorus addidit, *ex vino*.

CAPVT DECIMVM,

Animalium solertiam in artibus.

CIX. ARISTOTELES.

Ὅλως δὲ περὶ τοὺς βίους πολλὰ ἂν θεωρηθείη μιμήματα τῶν ἄλλων ζώων τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς· καὶ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἐλαττόνων ἢ μειζόνων ἴδοι τις ἂν τὴν τῆς διανοίας ἀκρίβειαν.

Omnino verò si quis animantium victum contempletur, ea multis in rebus humanam vitam imitari: cogitationem verò exactiorem in minoribus quàm in magnis videbit.

CÆSAR.

Nvnc artium vestigia humanarum in animantibus perscrutatur: atque in pusillis clariùs spectari. Sanè grandia non egent harum rerum: sed sua mole tuta sunt.

Μιμήματα sunt possessiuè τῶν ἄλλων ζώων: & relatiuè, τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπίνης.

Theodorus pessimè dixit τῆς βίου: *ratio brutorum*: & ἀκρίβειαν *rationem*, itèm pessimè.

CX. ARISTOTELES.

Οἷον πρῶτον ἐπὶ τῶν ὀρνίθων ἡ τῆς χελιδόνος σκηνοπηγία. τῇ γὰρ περὶ τὸν πηλὸν ἀχυρώσει τὴν αὐτὴν ἔχει τάξιν. συγκαταπλέκει γὰρ τοῖς κάρφεσι πηλόν· κἂν ἀπορῇ πηλοῦ, βρέχουσα αὑτὴν, καλινδεῖται τοῖς πτεροῖς πρὸς τὴν κόνιν. ἔτι δὲ στιβάδα ποιεῖται, καθάπερ οἱ ἄνθρωποι, τὰ σκληρὰ πρῶτα ὑποτιθεῖσα, καὶ τῷ μεγέθει σύμμετρον ποιοῦσα πρὸς αὑτήν.

Principio in auium genere tale eſt hirundinum ingenium ad nidum fingendum. Complicat enim lutum feſtucis eodem ordine, quo lutum palea ad parietes ſubigitur. Si luto egeat, madefaciens ſeipſam volutatur alis in puluere. Stragulum quoque conficit hominis more. Primum ſubdens duriora, & quod ſuæ reſpondeat magnitudini.

CAESAR.

INCIPIT à notioribus: quippe ab hirundine quæ συνανθρωπίνει: & oſtendit ſolertiam in fingendo nido.

Πρῶτον: vt ab hirundine auſpicemur.

Σκηνοπηγία: vocabulum militare.

Ἀχυρώσει, vocabulum architectorum. Τάξιν, intelligit *conſtitutionem*.

Στιβάδα, *ſtramentum, ſtragulum*.

Τοῖς πτεροῖς, *alis*. Theodorus malè, *omnibus pennis*: & falſum.

CXI. ARISTOTELES.

Περί τε τὴν τροφὴν τῶν τέκνων ἐκπονεῖται ἀμφότερα. δίδωσι δὲ ἑκατέρῳ διατηροῦσά τινι συνηθείᾳ τὸ προειληφὸς, ὅπως μὴ δὶς λάβῃ.

Ac ſanè alendæ prolis tàm mas, quàm fœmina ſtudioſa eſt. Dant enim vtrique, obſeruantes more quodam, eum qui prior ceperit, ne bis accipiat.

CAESAR.

COMMVNE ſtudium ponit primùm, deinde œconomicum.

Ἀμφότερα in neutro: quoniam promiſcui generis eſt.

Δίδωσι διατηροῦσα: meliùs διατηροῦντα διδόασι.

Συνηθείᾳ: minùs rectè. Non enim hoc ex aſſuetudine faciunt, ſed ex inſtinctu. Nam ſtatim prima actione id agunt.

Ἑκατέρῳ malè: plures enim pullos gignunt, nunquam binos quod viderim. Itaque Theodorus *ſingulis* dixit: & addidit, *mira æquitate*.

Δὶς λάβῃ: poſuit δὶς, pro πάλιν.

CXII. ARISTOTELES.

Καὶ τὴν κόπρον τὸ πρῶτον αὐταὶ ἐκβάλλουσιν. ὅταν δὲ αὐξηθῶσι, μεταστρέφοντας ἔξω, διδάσκουσι τοὺς νεοττοὺς προΐεσθαι.

Ac ſtercus primùm ipſæ eijciunt. Vbi autem pulli creuerint, auertentes extrorſum docent deijcere.

CAESAR.

NON ſolùm eijciunt ſtercus pullorum, ſed etiam extra ædes ferunt.

Μεταστρέφοντας ἔξω: extrorſum auerſos: non autem vt Theodorus *foras egerere*: vt ἔξω ſit τοῦ, προΐεσθαι. Sed eſt τοῦ, μεταστρέφοντας. Ita enim auertunt, vt extrema alui extra nidum ſit: non autem circumaguntur, vt idem vult. Sed ſemicircumaguntur. Foras autem aduerbium non aptè dicas hîc: foràs ſemper requirit oſtium, & rem clauſam. Non dicas de pomo quod in caniſtro non eſt, foras exceptum. Præterea προΐεσθαι *egerere* dixit: imò ipſæ matres *egerunt* ſi rectè loquare, expectant enim. Pulli autem *deijciunt*: vt verbum Medicorum ſit circa excrementa: & pullorum qui ex alto nido demittunt.

CAPVT

CAPVT VNDECIMVM,

Columborum genera, perdices, passeres, fringilla.

CXIII. ARISTOTELES.

ΠΕρί τι τὰς περιστερὰς ἐστὶν ἕτερα τοιαύτην ἔχοντα τὴν θεωρίαν. οὔτε γὰρ συνδυάζεσθαι θέλουσι πλείοσιν, οὔτε προαπολείπουσι τὴν κοινωνίαν. πλὴν ἐὰν χῆρος ἢ χήρα γένωνται.

SVnt etiam alia quaedam talia, quae in columborum genere contemplemur. Neque enim volunt coniungere pluribus: neque consortem tori relinquunt, quàm aut viduus, aut vidua fit.

C Æ S A R.

HISTORIA columbarum summi generis, sub quo etiam palumbes & turtures capit. Intermiscet tamen etiam vitam perdicum, & passerum. Et fringilla claudit Caput.

Συνδυάζεσθαι πλείοσι: mira loquutio: quis enim dicat binos cum pluribus? Sed intelligas πλείοσι, distributiuè. Ac sanè συνδυάζεσθαι columba columbo non potest: neque enim, sed vtraque à quodam tertio. Theodorus non benè vertit, *adolescere*, & *coire*, minùs benè. Nam συνδυάζονται antequam coëant. Itaque subdit posteà κοινωνίαν.

Χῆρος *caelebs*. Theodorus: at caelebs est etiam qui nunquam vxorem duxit. Plinius, *quem nisi caelebs aut vidua, nidum non relinquit.*

CXIV. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ περὶ τὴν ὠδῖνα δεινὴ τοῦ ἄρρενος θεραπεία καὶ συναγανάκτησις· ἐάν τι ἀπομαλακίζηται πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς νεοττιᾶς, διά τε τὴν λοχείαν, τύπτει καὶ ἀναγκάζει εἰσιέναι.

PArturiente columba vehemens maris cura est instigantis. Si enim in aditu nidi languidiùs ob dolorem partus cunctetur, vrget caedendo, atque intrare cogit.

C AE S A R.

COMMVNEM naturam suprà, nunc priuatam maris, & foeminae.

Συναγανάκτησις: murmur notat maris indignantis cunctabundam coniugem. Respondent superioribus haec, vbi dicebat, columbam posse ouum si velit, diutiùs continere.

Δεινὴ θεραπεία: quoniam τύπτει. Theodorus hîc, *cultu fungitur*, dixit: at nemo vnquam Latinè sic loquutus est.

Ἀπομαλακίζηται *langueat*, vt suprà. Plinius, *pigriùs intrante.*

Εἴσοδον. Theodorus, *nidum*, malè.

Τύπτει, *ala*, vt vidimus.

Νεοττιᾶς *nidi*. Varro vocat *columbarium*. Columella, *cellas*.

CXV. ARISTOTELES.

Γενομένων δὲ τῶν νεοττῶν, φροντίζει τῆς ἁρμοττούσης τροφῆς· ἧς ἐξαλμυρωσάμενος, ἐκπτύει τοῖς νεοττοῖς διοιγνὺς τὸ στόμα. προπαρασκευάζων πρὸς τὴν τροφήν.

PVllis natis salsuginosam terram sumptam, atque permansam eorum os aperiens inspuit. Sic praeparans ad cibum.

CAESAR.

C AE S A R.

ALTERA œconomia, eáque non sine medica prudentia. Nam & terram indit, vt aperiat intestina: eámque salsam, vt abstergat, atque exciter. Sic enim legimus: γῆς ἁλμυρώδους. Non autem vt erat in nostro Codice. Τῆς ἁρμοττούσης τροφῆς. Sic legit Plinius, eúmque sequutus Theodorus. Sed omisit Plinius διαμασησομένου: & addidit *tempestiuitatem*. Nam quid esset ἁρμοττούσης, aut quid διαμασησομένου? Non enim triticum aut alios cibos mandunt, sed integros degluriunt. Aut quid esset πρὸς τὴν τροφήν? Nam dicit τροφῆς. Theodorus minùs est secutus Plinium: & addidit *potissimùm*. Mirum verò vbi terram salsam inueniant. Notabis autem verbum φροντίζει: id est, *curat vt inueniat.*

CXVI. ARISTOTELES.

Ὅταν δ' ἐκ τῆς νοττίας ἐξάγειν μέλλῃ, πάντας ὁ ἄῤῥην ὀχεύει.

Cum è nido prodituri sunt, omnes mas init.

C AE S A R.

HActenus boni patrisfamilias officijs functus est: nunc iam omnia contaminauit.

CXVII. ARISTOTELES.

Ὡς μὲν οὖν ἐπιτοπολὺ, τοῦτον τὸν τρόπον στέργουσιν ἀλλήλας. παρεγχέονται δέ ποτε καὶ τῶν τὰς ἄῤῥενας ἐχουσῶν τινές.

Sic igitur mutuo maxima ex parte inter se amore degunt. Verùm enimuerò, etiam aliquæ prætérquam à maritis subagitatæ sunt.

C AE S A R.

QVONIAM dixerat suprà nisi viduam maritum non amittere: iccirco hîc moderatur eam historiam: quapropter addidit ἐπιτοπολύ.

Παρεγχέονται δέ ποτε. Omnia significat τὸ παρά: prætergressionem: vt παραπρέσβεια. Τὸ, δὲ, pro μέντοι, aduersatiua est. Τὸ, ποτὲ, moderatur τὸ ἐπιτοπολύ.

Ἄῤῥενας ἐχουσῶν: *maritatæ* Theodorus, rectè.

CXVIII. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ μάχιμον τὸ ζῶον, καὶ ἐνοχλοῦσιν ἀλλήλας, καὶ εἰς τὰς νοττίας παραδύονται τὰς ἀλλήλων ὀλιγάκις μέντοι καὶ γὰρ ἂν ἄποθεν ἧττον ᾖ, ἀλλὰ παρά γε τὴν νοττίαν διαμάχονται ἐσχάτως.

Est autem pugnax animal hoc, interturbántque sese mutuò. Quinetiam nidos alienos ingrediuntur. Sed rarò hoc. Nam etsi remotioribus locis minùs, ad ipsum tamen nidum vltimis conatibus dimicant.

C AE S A R.

MORES nunc militiæ. Primùm dicit natura pugnax. Deinde effectum à natura, ἐνοχλοῦσι. Tertiò modum triplici historia. In nido, ad nidum, procul à nido, rarò in nidum subire, rariùs longiùs pugnare: constantissimè ad nidum. Auicenna ita legit τὸ ἄποθεν: si nidi distantes sint, rarò pugnare, si propinqui, multùm.

Ἐνοχλοῦσι, Theodorus, *infestat*: nos verbo Comico Græcum expressimus.

Καὶ γὰρ ἂν ἄποθεν ἧττον ᾖ. Τὸ ἂν, est subiunctiui, *tametsi*.

Ἐσχάτως Theodotus optimè, *summo certamine*. Παρά γε. Τὸ, γε, est tamen & παρά. Idem Theodorus, *apud*, rectè. Nos, *ad*, vt Liuius *ad Capuam sedere exercitum. Ad Leccam cœnare.*

CXIX. ARISTOTELES.

Ἴδιον δὲ τῶν περιστεραῖς δοκεῖ συμβεβηκέναι, καὶ τῇ φάττῃ καὶ τρυγόσι, τὸ μὴ ἀνακύπτειν πινούσας, ἐὰν μὴ ἱκανὸν πίωσιν.

PRoprium columbi videtur esse & palumbis, & turturis, in potu collum non resupinare, nisi cùm satis biberint.

CAESAR.

CAESAR.

TRACTV eas bibere, alibi dictum est. Accepit περιστερὰ pro genere hîc, ad turriliam, plumipedem, & rupiliam. Plinius omnia vnico verbo complectitur in Decimo: *proprium*, inquit, *eius generis*.

Ἀνακύπτειν: *recuruare: reclinare*.

Συμβεβηκέναι: quoniam actio est τὸ ἀνακύπτειν.

CXX. ARISTOTELES.

Ἔχει δὲ τὸ ἄρρενα ἡ τρυγὼν τὸν αὐτὸν ἡ φάττα, καὶ ἄλλον οὐ προσίεται, καὶ ἐπωάζουσιν ἀμφότεροι ὁ ἄρρην καὶ ἡ θήλεια. διαγνῶναι δ' οὐ ῥᾴδιον τὴν θήλειαν καὶ τὸ ἄρρενα, ἀλλ' ἢ τοῖς ἐντός.

Turtur quoque, & palumba habet suum quæque marem eundem, neque alium admittit: incubántque tàm mas quàm fœmina. Quibus tamen signis differant non est facilè dignoscere, nisi ex interioribus membris.

CAESAR.

ACCEPTAM particulam superioris historiæ communicat cum turture, & palumba coniugij fidem: & commune officium incubandi tàm maris, quàm fœminæ, & similitudinem faciei. Caue ambiguitatem. Ἔχει ἡ τρυγὼν καὶ ἡ φάττα τὸ ἄρρενα τὸν αὐτόν. Ne intelligas communem vtrique marem eundem esse. Itàque nos distinximus orationem addito pronomine. Quod autem vera sit historia nos adeò scimus. Nam turtures cùm aleremus coniugijs separatim iunctis, altera binarum obijt. Ei aliam succenturiauimus, quæ ab illa est interempta.

CXXI. ARISTOTELES.

Ζῶσι δ' αἱ φάτται πολὺν χρόνον. καὶ γὰρ εἴκοσιν ἔτη καὶ πέντε, καὶ τριάκοντα ὤφθησαν ἔτη· ἔνιαι δὲ καὶ τετταράκοντα ἔτη. πρεσβυτέρων δὲ γινομένων αὐτῶν, οἱ ὄνυχες αὐξάνονται· ἀλλ' ἀποτέμνουσιν οἱ τρέφοντες. ἄλλο δ' οὐδὲν βλάπτονται ἐπιδήλως γηράσκουσαι.

Viuere palumbas diu, ad quinque & viginti, vel triginta annos obseruatum est. Aliquas etiã quadraginta. In senecta vngues augentur, qui ab ys, qui eas alunt reciduntur. Eis nihil præterea incommodi manifesti à senecta affertur.

CÆSAR.

NOn suo loco agit de vita hîc. Sed suprà in ἰχθυμαρίας historia poneretur. Historia per se plana.

CXXII. ARISTOTELES.

Καὶ αἱ τρυγόνες δὲ καὶ αἱ περιστεραὶ ζῶσι καὶ ὀκτὼ ἔτη, αἱ πηρωθεῖσαι ὑπὸ τῶν παλευτρίας τρεφόντων αὐτάς.

Turtures quoque & columbæ octo viuunt annos. Quæ excæcatæ sunt ab ys qui in aucupÿ pellaciam eas alunt.

CAESAR.

PONIT modum quo deprehensa sint ætatis spatia. Nam domi alunt aucupes excæcatas, quas inter retia collocant, vt peregrinas allicieant, vel conspectu, vel voce. Aquirani *appellatrices* vocant. Philosophus παλευτρίας: nomen meretricularum. Id ponitur ab Athenæo in XIII. ex Cratino: τὰς φειδωλὰς κερμάτων παλευτρίας. Παλεύειν, significat *mouere*.

CXXIII. ARISTOTELES.

Ζῶσι δὲ καὶ οἱ πέρδικες περὶ πεντεκαίδεκα ἔτη.

Viuunt etiam perdices ad annos quindecim.

CAESAR.

C AE S A R.

ET argumentum extra propoſitum, & ſpecies extra propoſitas, perdix.

CXXIV. ARISTOTELES.

Νεοττεύουσι δὲ καὶ αἱ φάβες καὶ αἱ τρυγόνες ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις ἀεί.

Nidulantur tàm palumbæ, quàm turtures iiſdem in locis ſemper.

C Æ S A R.

REdit ad columborum genus & ad mores ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις ἀεί: proptereà quòd ſuprà dixit excluſa & educata ſobole ad nos aduenire. Incluſi ornithone turtures nobis peperere aliquando.

CXXV. ARISTOTELES.

Πολυχρονιώτερα δ' ὅλως μὲν ὅτι τὰ ἄρρενα τῶν θηλέων· ἐπὶ δὲ τούτων πλεῖον τὰ ἄρρενα φασί τινες πρότερον τὰ ἄρρενα τῶν θηλειῶν, τεκμαιρόμενοι ἐκ τῶν κατ' οἰκίαν τρεφομένων παλλευτριῶν.

Longæuiores quidem, vt ſummatim dicamus, ſunt mares fœminis. Verùm hoc in genere mares aiunt obire priùs, ſumpto indicio ex iis quæ aluntur domi, quas diximus pellaces.

C AE S A R.

HOc quoque ſuperioribus libris ſuo loco debuit dicere. Quas verò nos *pellaces* dicimus & Philoſophus παλλευτρίας, etiam *illices* ex Plauto potes dicere.

Πολυχρονιώτερα Theodorus, *diuturniores:* peſſimè. Nemo nomen hoc ad ætatem adiecit, etſi aduerbium conueniat.

CXXVI. ARISTOTELES.

Λέγουσι δέ τινες καὶ τῶν στρουθίων ἐνιαυτὸν μόνον ζῆν τοὺς ἄρρενας· ποιούμενοι σημεῖον, ὅτι τοῦ ἔαρος οὐ φαίνονται ἔχοντες εὐθὺς τὰ περὶ τὸν πώγωνα μέλανα, ὕστερον δ' ἴσχουσιν ὡς οὐδενὸς σωζομένου τῶν προτέρων. τὰς δὲ θηλείας μακροβιωτέρας εἶναι τῶν στρουθίων. ταύτας γὰρ ἁλίσκεσθαι ἐν τοῖς νέοις, καὶ δήλας εἶναι τῷ ἔχειν τὰ περὶ τὰ χείλη σκληρά.

De paſſeribus quoque aiunt quidam, annum ſolum mares viuere. Coniecturam inde faciunt quod vere ſtatim cùm apparent, non videntur habere maculam in collo nigram, quam procedente tempore poſteà habent. Itaque priorum nullum extare. Diutiùs fœminas viuere: quippe quæ inter iuuenculos capiantur: dignoſcantùrque ex eo, quòd labiorum partes habeant duriores.

C AE S A R.

ETIAM paſſeres recenſet extra propoſitum. Et ſanè cùm pauci paſſeres capiantur, quod & negligantur à gulonibus, & verſutiſſimi ſint, multi prætereà gignantur, quare tam pauci viſuntur? Contrà, eorum cadauera nuſquam extant. Ponit duo ſigna veterum: in mare maculam: in fœmina corium ad roſtrum durius. Iuuenculos & ea carere macula, & illud corium mollius habere. Argumentum tamen à macula non ſatis eſt: mutare enim poſſunt. Prætereà pueri aluimus paſſeres multos, qui diu vixere.

Περὶ τὸν πώγωνα. Ludit Philoſophus cùm *barbam* appellauit.

Μακροβιωτέρας. Theodorus *viuaciores*: at neuter viuax: exuperantiam enim ſignat vocis flexus, vt *pugnax*, *bibax*.

Νέοις. Theodorus *nouellis*, malè: nunquam enim Latinè dicam *nouellum hædum*, ſed *vitem*.

Τὰ χείλη: at labia non habent, licenter nimis. Theodorus *callum* nominauit minùs aptè.

CXXVII.

CXXVII. ARISTOTELES.

Διάγουσι δ' αἱ μὲν τρυγόνες τὸ θέρος ἐν τοῖς ψυχροῖς χωρίοις, τὸ δὲ χειμῶνα ἐν τοῖς ἀλεεινοῖς.

Degunt æstate turtures locis frigidis: hyeme tepidis.

C AE S A R.

HOc quoque præter propositum. Sed ad εὐημερίαν pertinet.

CXXVIII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ σπίζαι, τὸ μὲν θέρους ἐν τοῖς ἀλεεινοῖς, τὸ δὲ χειμῶνα ἐν τοῖς ψυχροῖς.

Fringillæ æstate calidis, hyeme gelidis.

C Æ S A R.

HYeme tamen ad nos veniunt: æstate non comparent: fortasse transuolant ad calidiora.

CAPVT DVODECIMVM,

De auibus quæ humili volatu contentæ sunt.

CXXIX. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ βαρεῖς τῶν ὀρνίθων, οὐ ποιοῦνται νεοττίας· (οὐ συμφέρει γὰρ, μὴ πτητικοῖς οὖσιν) οἷον ὄρτυγες καὶ πέρδικες, καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα τῶν ὀρνίθων· ἀλλ' ὅταν ποιήσωνται ἐν τῷ λείῳ κονίστραν, (ἐν ἄλλῳ γὰρ τόπῳ οὐθενὶ τίκτει) ἐπηλυγασάμενοι ἄκανθάν τινα καὶ ὕλην, τῶν περὶ τοὺς ἱέρακας ἕνεκα καὶ τοὺς ἀετοὺς ἀλιώερας, ἐνταῦθα τίκτουσι, καὶ ἐπωάζουσιν. ἔπειτα ἐκλέψαντες εὐθὺς, ἐξάγουσι τοὺς νεοττοὺς, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τῇ πτήσει πορίζειν αὐτοῖς τροφήν. ἀναπαύονται δὲ, ὑφ' ἑαυτοὺς ἀγόμενοι τοὺς νεοττοὺς, καὶ οἱ ὄρτυγες καὶ οἱ πέρδικες, ὥσπερ αἱ ἀλεκτορίδες, καὶ οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ τίκτουσι καὶ ἐπωάζουσιν, ἵνα μή τις καταισθήσῃ τὸν τόπον, πλείω χρόνον προσεδρευόντων.

Grauiores aues non faciunt nidum. Neque enim prodest, cùm minùs volatiles sint: quales sunt coturnices, perdices, atque eiusmodi alia. Sed vbi in loco glabro puluerem excitârint, nusquam alibi pariunt. Sed concepto loco spina quapiam aut alia materia quæ sit aduersus accipitrem & aquilas pro munimento, ibi ponunt oua, & fouent. Exclusos protinus educant pullos. Quippe volando cùm nequeant illis parare victum. Requiescunt verò collectis sub se pullis tùm coturnix, tùm perdix, gallinarum more. Non eodem loco & pariunt, & incubant: ne diutiùs sedentibus ipsis locus ille à quopiam deprehendatur.

C AE S A R.

NVNC secat historiam, & transmittit ad aues quas appellat βαρεῖς: non corpore graues, sed volatu. Eas esse ait coturnices & perdices: negat nidum construere. Addit rationem: ponit modum nidi qualis qualis. Addit deinde mores alios.

Μὴ πτητικοῖς: exponit quas intelligat βαρεῖς. Nam ardeola est ex grandibus non ex grauibus. Ita anas: volat enim & altè, & contento cursu. Verùm psittacus parum valet volatu, & tamen nidum fabertimè ædificat. Alauda volacissima est: & tamen nidum eodem, quo coturnix more, facit.

Τἆλλα τὰ τοιαῦτα, vt attagen, & sitta ἐν τῷ λείῳ. Theodorus *in aprico*: meliùs *puro loco, & aperto & glabro.*

Κονίστρα. Theodorus, *area.* Athenæus in Nono, hoc quoque verbo vtitur. Sed suprà dixit Philosophus, aues κονιστικὰς quæ se puluerent. Ita κονίστρα est locus vbi se puluerant. Suidas, κονίστρα, παλαίστρα, ἢ κυλίστρα.

SSSs

Ἐπηλυγασάμενοι: alibi quoque vsus hoc verbo est.

Περὶ τὰς ἱέρακας. Τὸ πάντοθεν, pro eo quod est πανταχόθεν.

Εὐθὺς ἐξάγουσι, meliùs ἀπάγουσι. Nanque nidum non habent. Εὐθὺς *protinus* significat, & *longiùs*, & *statim*. Nam τὸ εὐθὺς est τὸ βραχύ.

Οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ τίκτουσι, καὶ ἐπῳάζουσι. Mirum igitur quomodo oua transferant, nisi vnguibus apprehensa. Mirum igitur: suprà enim dixit ἐνταῦθα τίκτουσι καὶ ἀπῳάζουσι. Contraria enim sunt ἐνταῦθα, &, οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ.

Προσεμφυσῶντα: meliùs ἐνεμφυσῶντα.

CXXX. ARISTOTELES.

Ὅταν δέ τις θηρεύων περιπέσῃ τῇ νοττίᾳ, προκυλινδεῖται ἡ πέρδιξ τοῦ θηρεύοντος, ὡς ἐπίληπτος οὖσα, καὶ ἐπισπᾶται, ὡς ληψόμενον, ἐφ' ἑαυτὴν, ἕως ἂν διαδράσῃ τῶν νοττῶν ἕκαστος. καὶ δὴ ταῦτα ἀναπταμένη αὐτὴ, ἀνακαλεῖται πάλιν.

Si venator in nidum inciderit, ante pedes venatoris perdix volutatur, quasi iam in eo sit, vt capiatur. Et abstrahit ipsum capturientem ad seipsam, vsque dum aufugerint pulli singuli. Tum illa sese reuolans reuocat eos rursum.

CÆSAR.

MVLTVM astum in amore filiorum ostendit perdicis Philosophus iucundissima oratione.

Περιπεσών: quoniam Casu & Forte duobus tanquam dijs vtuntur venatores. Dixit πάντοθεν: *vndecunque*.

Ἐπίληπτος *captibilis*. Τὸ ἐπὶ, in eodem tempore.

Ἐπισπᾶται, notauit affectum venatoris qui trahatur volens. Theodorus mitiùs, *allicit*.

Ἀναπτᾶσα, *reuolans*: quoniam accesserat propiùs tanquam capienda.

CXXXI. ARISTOTELES.

Τίκτει μὲν οὖν ᾠὰ ἡ πέρδιξ, οὐκ ἐλάττω ἢ δέκα, πολλάκις δ' ἑκκαίδεκα.

Parit non perdix non minùs decem: sæpe sexdecim.

CÆSAR.

Sexdecim nos matrem sequentes volantem numerauimus nos.

CXXXII. ARISTOTELES.

Ὥσπερ δ' εἴρηται, κακόηθες τὸ ὄρνεόν ἐστι καὶ πανοῦργον.

Qvemadmodum diximus non fatua est, sed vafra hac auis.

CÆSAR.

Frustra repetit. Κακόηθες opponit τῷ εὐήθει, quod est fatuum. Theodorus *malitiosa*, optimè. Omittit Philosophus & id, tanta animi esse contumacia vt fleat capta ab aquila: & captiua intra horam deteriore catne fit.

CXXXIII. ARISTOTELES.

Τοῦ δ' ἔαρος ἐκ τῆς ἀγέλης ἐκκρίνονται δ' ᾄδοντες καὶ μάχης κατὰ ζεύγη μετὰ θηλείας, ἣν ἂν λάβῃ ἕκαστος.

Mares vere per paria iugati cum fœmina, quam sibi quisque comparârit, segregantur à comitatu cantillantes, & pugnantes.

CÆSAR.

Κακόηθες declarat. Non enim bonis moribus est qui gregem secessionibus dissipat vastâtque bello.

Vere,

Vere. Quia vere calor redit oßibus, vt air Poëta.

Ζεύγη: vt gladiatorum. Nos expressimus per, *iugati*: nam coniuges sunt.

Λάβη verbum impuriorum & κακοήθων.

Μετὰ θηλείας: quia est belli caussa.

Δι' ᾠδῆς καὶ μάχης cantillant enim in pugna: μετὰ ᾠδῆς alius dixisset.

CXXXIV. ARISTOTELES.

Διὰ δὲ τὸ εἶναι ἀφροδισιαστικοὶ οἱ πέρδικες, ὅπως μὴ ἐπωάζῃ ἡ θήλεια, οἱ ἄρρενες τὰ ᾠὰ διακυλινδοῦσι καὶ συντρίβουσιν, ἐὰν εὕρωσιν. ἡ δὲ θήλεια, ἀντιμηχανωμένη, ἀποδιδράσκουσα τίκτει καὶ πολλάκις, διὰ τὸ ὀργᾷν τεκεῖν, ὅπου ἂν τύχῃ, ἐκβάλλει, ἐὰν μὴ παρῇ ὁ ἄρρην· καὶ ὅπως σώζηται ἀθρόα, οὐκ ἔρχεται πρὸς αὐτά.

PRopterea vero quod in venerē propensiores sunt perdices, ne fœmina incubet, mares oua prouoluta conterūt, si repererint. Aduersus quam impreßionem arte vtitur fœmella: aufugit enim & parit. Sæpè etiam numero vrgente partu, vbi sit locorum eijcit, si mas non adsit. Atque vt omnia seruentur, non accedit ad ipsa.

CAESAR.

ALIA astutia maris, vt fœmina venerem admittat, in frangendis ouis. Contrà astus alius fœminæ absente mare parere. Hactenus rectè. Verùm post hæc, diuersæ sunt Theodori lectio, & nostra. Nam ipse dicit, vrgente partu etiam si mas adsit, edere oua: quod sane cohæret cum superioribus. Nam vbi ei vacat fugere, abit, ac parit. Vbi non vacat, parit etiam præsente hoste. Sed verba sequuntur huic sententiæ inutilia: ea sunt. Καὶ ὅπως σώζηται ἀθρόα, οὐκ ἔρχεται πρὸς αὐτά. *Et tunc vt ea seruentur vniuersa, ad ea non accedit.* Quo pacto ad ea non accedat, quibus iam præsens est, & ipsa, & etiam mas? Quomodo si non adeat ad ea, seruantur? Nam mas confringet. Itaque Theodorus contrario modo legit. Οὐκ ἀπέρχεται ἀπ' αὐτῶν: quasi mas vereatur fœminam præsentem, vindicantémque ab iniuria oua. Sed si sic esset, non aufugeret fœmina vt pareret, freta sua præsentia atque præsidio. Quare nos ita legimus. Ἐὰν μὴ παρῇ ὁ ἄρρην: modò mas non adsit, non curat quo loco deponat oua. Ita illum metum cuiuis periculo alij anteponit, ibique positis occurrit mari, atque abstrahit. Id quod etiam venatori faciebat: neque accedit ad oua nisi capta occasione decipiendi ac relinquendi maris. Itaque hæc lectio, etiam astum hunc plus habet, quàm illa altera. Vtram voles cape. Nostra vt mihi videtur non aspernenda.

CXXXV. ARISTOTELES.

Καὶ ἐὰν ὑπ' ἀνθρώπου ὀφθῇ, ὥσπερ περὶ τοὺς νεοττοὺς, οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν ᾠῶν ἑαυτὴν ἀπάγει, πρὸ ποδῶν φαινομένη τοῦ ἀνθρώπου, ἕως ἂν ἀπαγάγῃ.

ETiam si ab homine conspecta sit, quemadmodū à pullis, ita ab ouis sese aufert: ante pedes ostentans sese ab ouis eum vt abducat.

CAESAR.

COHÆRET cum lectione nostra: perdicem non adire ad oua sua metu maris, cui præsenti blandiatur, vt retineat secum, neque oua inueniat. Sic & hominem abducit, vt suprà dicebat ὡς ληψόμενον αὐτήν.

Ἀπάγει. Theodorus addidit ἑαυτὴν, non malè: quia ἑαυτὴν ἀπάγει, ὅπως ἄνθρωπον ἀπαγάγῃ rectè sanè: nam in Codice non est.

Φαινομένη, *labans* Theodorus: nos *ostentans*: & ἀπαγάγῃ *dimoueant* idem. At non dimouemus ambulantem, sed abducimus.

CXXXVI. ARISTOTELES.

Ὅταν δ' ἀποδρᾶσα ἐπωάζῃ, οἱ ἄρρενες κεκράγασι, καὶ μάχονται συνιόντες· καλοῦσι δὲ τούτους

POst fugam fœminis incubantibus mares vociferantur, & congredientes pugnant. Vocant eos

χήρους. ὁ δ' ἡττηθεὶς μαχόμενος, ἀκολουθεῖ τῷ νικήσαντι, ὑπὸ τούτου ὀχεύεται μόνος. ἐὰν δὲ κρατηθῇ τις ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἢ ὁποιουοῦν, λάθρα ὀχεύεται ὑπὸ τοῦ κρατήσαντος. γίνεται δὲ τοῦτο οὐκ ἀεὶ, ἀλλὰ καθ' ὥραν τινὰ τοῦ ἔτους.

tum cœlibes. Victus in pugna victorem sequitur: à quo etiam solo initur. Quod si quis ab illo altero, aut quouis alio superetur, is clam subigitur à superatore. Fit hoc non semper, sed certo anni tempore.

CAESAR.

NVNC monstra narrat. Κεκράγασι, *vociferantur.* Theodorus addit, *tumultuant:* saltem dixisset *tumultuantur.*

Ἢ ὁποιουοῦν: aut à secundo illo victo, aut ab altero comite illius primi victoris. Iccireo dixit, victum primum à victore primo solo pati. Μόνον: & λάθρα alium posteà victum à victo, non autem publicè. Theodorus non δευτέρου, sed ἑταίρου legit.

In Codice Theodori ita legitur: *clam à principe subigitur.* Imò clam principe subigitur à secundo victore.

Χήρους *cælibes.* Sic à Plinio vocantur. Vt suprà de columbis diximus.

CXXXVII. ARISTOTELES.

Καὶ ἐπὶ τῶν ὀρτύγων ὡσαύτως. ἐνίοτε δὲ συμβαίνει τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀλεκτρυόνων. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἱεροῖς, ὅπου ἄνευ θηλειῶν ἀνάκεινται, τὸν ἀνατιθέμενον πάντες εὐλόγως ὀχεύουσι.

IDem euenit etiam coturnicibus. Interdum etiam gallis. Nam in templis vbi sine gallinis dicati degunt, vt quisque donatus fuerit, eum omnes sanè subigunt.

CAESAR.

ETIAM in pugna publiciè vidimus victori fœdo victum obtemperâsse.

Τὸν ἀνατιθέμενον, repositum inter donaria. Ἀνάθημα. Theodorus, *munerarij dicatique:* pessimè. Neque enim munus est hominis Deo, sed donum.

Εὐλόγως: aduerbium non conueniens: quæ enim ratio hæc aut à lege, aut à fine bono naturæ. Theodorus *non temerè:* nimis Græcè. Sic verbo ἀνάκειται abusus videtur Philosophus. Inanima dona dijs dicata in templis ἀνάκειται: at Galli viuentes non item.

CXXXVIII. ARISTOTELES.

Καὶ τῶν περδίκων δ' οἱ τιθασοὶ τοὺς ἀγρίους πέρδικας ὀχεύουσι, καὶ ἐπικορίζουσι καὶ ὑβρίζουσι.

CIcures quoque perdices feros subagitant, & pulsant, & contumelia afficiunt.

CAESAR.

CICVR peregrinum, quasi fretus notis munitionibus ædium. Cum tamen feri fortiores esse debeant. Tria verba posuit non sine vehementia. Primū ὀχεύουσι. Nam quos subigunt immeritò posteà malè tractant. Alterum ἐπικορίζουσι: *spernunt,* Theodorus, malè: spernimus enim, quod nolumus attingere. At ἐπικορίζειν est verbum ab eo quod fit ἐπὶ κόρρης. Cùm colaphum incutiebant. Tertium ὑβρίζουσι: pet insolentiam, vnde nata vox: *ebrius.* Sic ebrios Demosthenes sibi insultâsse Cononem & filias, ait.

CXXXIX. ARISTOTELES.

Ἐπὶ δὲ τὸν θηρευτὴν πέρδικα ὁρμᾷ τῶν ἀγρίων ὁ ἡγεμὼν, ἀντίπαλος ὡς μαχόμενος. τούτου δ' ἁλόντος ἐν τῇ παγίδι, πάλιν προσέρχεται ἄλλος, ἀντιτάξας τὸν αὐτὸν τρόπον. ἐὰν μὲν οὖν ἄρρην ᾖ ὁ θηρεύων, τοῦτο ποιοῦσιν· ἐὰν δὲ θήλεια ᾖ θηρεύουσα, καὶ ᾄδουσα, ἀντιάσῃ δ' ὁ ἡγεμὼν αὐτῇ, οἱ ἄλλοι

IN venatorem quoque perdicem impetum facit agrestium dux contrà congrediens vt pugnaturus. Eo verò capto viminea cauea, denuo alter contrà procedit eodem modo. Si igitur mas fit, quo venantur, hoc faciunt. Quod si fœmina fuerit venatrix & cantet, occurreritq́ dux ei, cætera turba conglobati,

ἀθροισθέντες

ἀθροισθέντες τύπτουσι τοῦτον, καὶ ἀποδιώκουσιν ἀπὸ τῆς θηλείας, ὅτι ἐκείνῃ, ἀλλ' οὐκ αὐτοῖς προσέρχεται. ὁ δὲ, πολλάκις διὰ ταῦτα σιωπῇ προσέρχεται, ὅπως μὴ ἄλλος τῆς φωνῆς ἀκούσας, ἔλθῃ μαχούμενος αὐτῷ. ἐνίοτε δέ φασιν οἱ ἔμπειροι τὸν ἄῤῥενα προσιόντα, τὴν θήλειαν καταστιγάζειν, ὅπως μὴ ἀκουσάντων τῶν ἀῤῥένων, ἀναγκασθῇ διαμάχεσθαι πρὸς αὐτούς.

pulsant illum, atque à fœmina fugatum persequuntur, propterea quòd ad illam non ad se accedat. Ille verò hanc ob caussam silentio progreditur, ne quis exaudita voce prodeat secum pugnaturus. Vsuperiti ferunt accedentem marem interdum efficere, vt fœmina sileat, ne audientibus maribus, cogatur cum ipsis dimicare.

CÆSAR.

INTER feras posuit pugnam propter fœminas: deinde inter marem & fœminam, propter oua, naturam discordem. Tum inter cicures & feros. Nunc inter gregem ob cicurem ex zelotypia.

Ὠθεῖται seipsum impellit.

Ὡς μαχούμενος in præsenti tempore, tanquam iamiam pugnet, animi præsentiam notat.

Ἐν τῇ πηκταῖς. Theodorus, *compage: caueam vimineam* dicas.

Τύπτουσι. Theodorus addidit, *inuadunt*: &, *inuidentes*. At ἀποδιώκουσι · *fugant*, rectè: *arcent, persequuntur.*

Καταστιγάζειν, actiuè: *imponere silentium.*

CXL. ARISTOTELES.

Οὐ μόνον δὲ ὁ πέρδιξ ᾄδει, ἀλλὰ καὶ τριγμὸν ἀφίησι, καὶ ἄλλας φωνάς.

Non solùm autem cantat perdix: sed etiam emittit tum eam vocem quam vocant trigmum, *tum alias.*

CAESAR.

ID quoque ad mores pertinet. Nam in pugna & in venere, & in otio, alia atque alia vtitur voce. Malui verò *trigmum* dicere τριγμὸν, quàm *stridorem*, vt Theodorus. Alias voces quidem edit. Nam dicitur κακκαβίζειν, καὶ τιττυβίζειν.

CXLI. ARISTOTELES.

Πολλάκις δὲ καὶ ἡ θήλεια ἐπωάζουσα ἀνίσταται, ὅταν τῇ θηρευούσῃ θηλείᾳ αἴσθηται προσέχοντα τὸν ἄῤῥενα, καὶ ἀντιάσασα ὑποιμβρίει, ἵνα ὀχευθῇ, καὶ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς θηρευούσης.

Sæpè etiam fœmina incubans, vbi marem ad venatricem fœminam accedere perceperit, surgit, & occurrens subsistit, vt ineatur, abstrahátque illum à venatrice.

CÆSAR.

MAgnam obtrectationem narrat: & fœminæ incontinentis zelotypiam.

Ἀποσπάσῃ: *abstrahat.* Sic Terentius, *vt me miserum à Glycerio abstrahat.*

Προσέχοντα. Theodorus, *fœmina venatrici attendere:* minùs Latinè, pro, *ire.* Et constructio non bona: *me attendite*, dicit Cicero, & Sallustius, & Terentius.

CXLII. ARISTOTELES.

Οὕτω δὲ σφόδρα καὶ οἱ πέρδικες καὶ οἱ ὄρτυγες ἐπτόηνται περὶ τὴν ὀχείαν, ὥστ' εἰς τοὺς θηρεύοντας ἐμπίπτουσι, καὶ πολλάκις καθιζάνουσιν ἐπὶ τὰς κεφαλάς.

Coëundi cupiditate eò clementiæ veniunt & coturnices & perdices, vt in venatores incidant, atque etiam capitibus insedeant.

CAESAR.

EFferuescentia spirituum occupat cerebrum, atque stuporem affert. Πτόησις hoc significat: mente capi, & moueri. Theodorus nimis leuiter, *copia libidinis gaudent.*

CAPVT DECIMVM-TERTIVM,

De ijs, quæ in arboribus non ſidunt: & de pico martio, atque eius generibus.

CXLIII. ARISTOTELES.

Περὶ μὲν οὖν τὴν ὀχείαν καὶ θήραν τῶν περδίκων, τοιαῦτα συμβαίνει, καὶ περὶ τὴν ἄλλην τοῦ ἤθους πανουργίαν.

IN perdicum & coitu & venatione, hæc ita vſu veniunt, atque etiam in aliam morum aſtutiam.

CAESAR.

QVÆDAM aues non alibi quàm in arboribus ſidunt, vt picus: quædam nunquam in arboribus: quædam ἀδιάφορα. Itaque etiam de nidis dicendum. Iam dixit quæ in arboribus non nidulantur, & quare. Nunc dicet de ijs quæ ne inſidunt quidem. Tranſiturus igitur in aliud Caput, colligit περὶ μὲν οὖν.

Ἄλλην: quoniam etiam in coitu eſt πανουργία. Cum metuit ne venatrix perdix maritum abſtrahat, ſurgit ab incubatu. Theodorus verò omiſit, ἄλλην: & θήραν malè.

CXLIV. ARISTOTELES.

Νεοττεύουσι δ' ἐπὶ τῆς γῆς, ὥσπερ εἴρηται, αἵ τε ὄρτυγες καὶ αἱ πέρδικες, καὶ τῶν ἄλλων ἔνιοι τῶν μὴ πτητικῶν.

NIdificant humi, quemadmodum dictum eſt, & coturnices & perdices: & aliæ minùs volaces.

CAESAR.

MORE ſuo tranſiturus ad alia repetit. Nota: τῶν ἄλλων ἔνιοι τῶν μὴ πτητικῶν. Sic legit Theodorus. In Codice noſtro non eſt negatio: fortaſſe & rectè. Nam quædam volaces vt alauda, in terra nidificãt. Sed tamen dixit, τῶν τοιούτων ὁ μὲν κόρυδος. Eam ſanè nos horas duas in aëre volantem etiam altiſſimè, & cantilantem obſeruauimus.

CXLV. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ τῶν τοιούτων, ὁ μὲν κόρυδος, καὶ ὁ σκολόπαξ καὶ ὄρτυξ, ἐπὶ δένδρου οὐ καθίζουσιν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς γῆς.

AT harum quoque nonnullæ, ne in arbore quidem ſidunt, vt alauda, coturnix, ſcolopax: ſed in terra.

CAESAR.

NAM perdicem in metu accipitris vidimus in arbore ſæpè conſidentem.

Σκολόπαξ. Theodorus *gallinago*: infrà ἀσκαλώπαξ, atque idem *gallinaginem*, interpretatur. Nomẽ Græcum cum Latino nihil habet affinitatis: neque quiſquam veterum *gallinaginis* meminit. Plinius quoque magna negligẽtia de ſcolopace nihil. Eſt autem, vt etiam infrà in eius deſcriptione, quam ponit Philoſophus perſpicuè patet, ea quam Itali alicubi *gallinacciam*: quæ vt puto Theodoro argumento fuit, vt *gallinaginem* diceret. Alicubi *beccaciam*, à roſtri longitudine, vocant. Malè tranſlata eſt hæc pars in Codice Auicennæ.

CXLVI.

CXLVI. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ δρυοκολάπτης οὐ καθίζει ἐπὶ τῆς γῆς· κόπτει δὲ τὰς δρῦς, τῶν σκωλήκων καὶ σκνιπῶν ἕνεκεν, ἵν' ἐξίωσιν. ἀναλέγεται γὰρ ἐξελθόντας αὐτοὺς τῇ γλώττῃ· πλατεῖαν δ' ἔχει καὶ μεγάλην. καὶ πορεύεται ἐπὶ τοῖς δένδρεσι ταχέως πάντα τρόπον, καὶ ὕπτιος, καθάπερ οἱ ἀσκαλαβῶται. ἔχει δὲ καὶ τοὺς ὄνυχας βελτίους τῶν κολοιῶν πεφυκότας, πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἐπὶ τοῖς δένδρεσιν ἐφεδρείας. τούτους γὰρ ἐμπηγνὺς πορεύεται.

At picus in terra non confidit. Pertundit quercus vermiculorum, & culicum gratia, vt exeãt. Egressos excipit lingua. Latam enim habet & grandem. Ingreditur super arboribus celeriter, quouis modo, etiam supinus, stellionum more. Vngues habet à natura datos firmiores quàm sint gracculis, quibus tutiùs in arboribus insistat. Iis enim impactus ambulat.

CAESAR.

NVNC aliam speciem contra illam: addit primùm mores, & victum.

Κόπτει, interpretatus est τὸ κολάπτειν.

Σκνιπῶν. σκνίψ, *culex*: etiam formicas depopulatur.

Ἐπὶ τοῖς δένδρεσι: ascendendo scilicet.

Πάντα τρόπον, omni modo, ambulatione accliui & decliui.

Ταχέως, quoniam tutiùs ascendit qui citò: impetus enim iuuat.

Ἀσκαλαβῶται: stelliones nostri tardiores sunt. At lacertulæ celeres: etiam mures conscendunt turres.

Ὄνυχας, rectè addidit instrumentum, quo superent arbores.

Πεφυκότας, abundat, ad Atticismum. Nam vnde haberent vngues nisi à natura. Sed voluit dicere πεφυκότας πρὸς τὴν ἀσφάλειαν, à natura comparatos.

Ἐφεδρείας, ne intellige insidere rectà ad perpendiculum, sed ad inhærendum.

Ἐμπηγνὺς, quasi vnco affixo.

Πλατεῖαν καὶ μεγάλην: quoniam latam habet psittacus, sed non magnam. Theodorus per diminutionem maluit.

Βελτίους. Theodorus, *commodiores*: malim, *firmiores*.

Ἐφεδρείας, Theodorus, *reptationem*, non malè, sed infidè. Et cùm dixit, *arborum*, contaminauit: neque enim est reptatio arborum, sed pici super arbores. Actiuè enim accipitur à Latinè loquentibus.

Ἐμπηγνύς. Theodorus *affixis*: si vngues sint affixi, non posset ταχέως, percurrere, vt dicebat.

CXLVII. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ τῶν δρυοκολαπτῶν ἓν μὲν γένος ἔλαττον τοῦ κοττύφου· ἔχει δ' ὑπέρυθρα μικρά. ἕτερον δὲ γένος, μεῖζον ἢ κόττυφος. τὸ δὲ τρίτον γένος αὐτῶν, οὐ πολλῷ ἔλαττόν ἐστιν ἀλεκτορίδος θηλείας. νεοττεύει δὲ ἐπὶ τῶν δένδρων, ὥσπερ εἴρηται· ἐν ἄλλοις τε τῶν δένδρων, καὶ ἐν ἐλαίαις. βόσκεται δὲ τούς τε μύρμηκας καὶ τοὺς σκώληκας τοὺς ἐκ τῶν δένδρων. θηρεύοντα δὲ τοὺς σκώληκας, οὕτω σφόδρα φασὶ κοιλαίνειν, ὥστε καταβάλλειν τὰ δένδρα. καὶ τιθασευόμενός δέ τις ἤδη ἀμύγδαλον εἰς ῥωγμὴν ξύλου ἐντιθεὶς, ὅπως ἐναρμοσθὲν ὑπομένοιεν αὐτοῦ τὴν πληγὴν, ἐν τρίτῃ πληγῇ διέκοψε, καὶ κατήσθιεν αὐτοῦ τὸ ἁπαλόν.

Est enim picorum genus, vnum minus merula cum maculis subrubris pusillis. Alterum maius merula. Tertium genus non minus pulla. Nidos facit in arboribus, quemadmodum diximus, tum ceteris, tum etiam super oleis. Vescitur formicis, & cossis arborum. Aiunt verò dum eos venatur, eò vsque excauare arbores, vt eas deijciat. Quin etiam cicur quidam amygdalum in ligni rimam ab se inditum, vt sic aptum eius ictum exciperet, tertia percussione pertudit, & edit nucleum.

CÆSAR.

POST communem naturam distinguit genus in species: quod primo loco faciendum fuit, si ea quæ dixit non omnibus competerent speciebus. Picorum genera nobis quoque tria nota sunt. Vnum pusillum minus merula, subluteum, subcinereum, quem etiam infrà *cyaneum* vocat Philosophus, scandentem mutos, atque araneolos depascentem. *Picum*

murarium vocant Taurini. Alter picus inſignis rubra torque, quem *Martium* Latini vocant. Cuius roſtri firmitas tanta eſt quantam prædicat. Is arboribus inſidit, eáſque ſic ſcandit vt ſuprà dictum eſt. Iccirco à viridariis, *viridarium*, Taurini dicunt. Martius mas capite inſigni diademate. At fœmina dilutiore. Sicut & grus, & anates mares etiam in pectore. Tertium genus grandius, ſed non tantum quantum dicit Ariſtoteles. *Picum* quoque dicimus in Italia, roſtro craſſiore, morſu validiſſimo. Is etiam auiculis victitat muſteo colore vario. Voces humanas imitatur. Latinè *picus varius* dici poteſt. Thuſci *ghiandaiam*. Galli, *Geay*. Puto eam eſſe de qua hîc Ariſtoteles. Picus verò paruus, & minor merula, pedibus luteis, colore cætero viridi, pectore tamen albo, etiam eodem modo, quo picus ſcandit arbores. Obſeruat vbi picus excauauit, ad oſtiolum vbi aſcendit congerit lutum, vt oſtium anguſtius efficiat: tum ibi ſe condit. Ita aiunt ruſtici. Sed puto excauatum ab ipſis vt ſinuoſum ſit, coarctari luto in adytum anguſtum. Vocem non eandem cum pico edit, non abſimilem tamen. Hos igitur ab opere, *bardiſſonos* vocant quidam Vaſcones: quoniam lutarios parietes *bardiſſum* dicunt. Alij etiam *tapiſſonos*: quia *tapiam*, idem opus appellant. Eſt & in eodem genere alia ſpecies longè minor, dorſo nigriore. Eæ excauant in arbore vt nidificent, ſed non extruunt lutum. *Scaletam* vocant: quia non volatu ſcandant: ſed reptant lacertarum more. Itaque malè fecit Theodorus, cùm genus totum ſub *Martij* cognomine inſigniuit. Nanque ſolius ſpeciei eſt: vt apud Plinium libro x. qui ſolita negligentia omiſit enarrare ſpecies: cùm tamen & ſtellionum comparationem poſuiſſet. Idem eandem vocat *arborariam* in xxx. & in xi. Cirros eius agnoſcit: quod ſit apud Ouidium regni inſigne.

Ῥωγαλέα. ῥήγνυμι, in hiatum, *rima*, ab eodem ortu.

Τιθασσευόμενος. Theodorus, *miteſcens*: imò *mitis factus*. Præterea non implet ſignificatum. Multæ animantes mites ſunt, ſed non cicures, vt damæ, lepores, & auiculæ: quarum quædam etiam nullo modo cicurentur, vt hirundines. *Mitis* contrarium habet *ſæuum*: *cicur* verò *ferum*.

CAPVT DECIMVM-QVARTVM,

De Gruum, & platearum prudentia.

CXLVIII. ARISTOTELES.

Φρόνιμα δὲ πολλὰ καὶ περὶ τὰς γεράνους δοκεῖ συμβαίνειν. ἐκτοπίζουσί τε γὰρ μακράν, καὶ εἰς ὕψος πέτονται, πρὸς τὸ καθορᾶν τὰ πόρρω. καὶ ἐὰν ἴδωσι νέφη καὶ χειμέρια, καταπτᾶσαι ἡσυχάζουσιν. ἔτι δὲ τὸ ἔχειν ἡγεμόνα τε, καὶ τοὺς ἐπισυρίττοντας ἐν τοῖς ἐσχάτοις, ὥστε ἀκούεσθαι τὴν φωνήν. ὅταν δὲ καθίζωνται, αἱ μὲν ἄλλαι ὑπὸ τῇ πτέρυγι τὴν κεφαλὴν ἔχουσαι, καθεύδουσιν ἐπὶ ἑνὸς ποδὸς ἐναλλάξ. ὁ δ' ἡγεμὼν, γυμνὴν ἔχων τὴν κεφαλὴν, προορᾷ· καὶ ὅταν αἴσθηταί τι, σημαίνει βοῶν.

Multis quoque modis euenire videtur, vt gruum prudentia agnoſcatur. Tranſmigrant enim in longinqua loca, & in altum ſubuolant, vt quæ procul ſunt, deſpiciant. Vbi viderint nubes aut tempeſtates, deuolant, & quieſcunt. Item quod habent duces: & qui in poſtremo agmine ſignum dant, vt exaudiantur. Vbi demiſere ſeſe, partim ſub ala capite condito dormiunt, vno in pede ſtantes per vices. At dux aperto capite proſpicit. Ac, ſi quid percipiat, clamore ſignificat.

CAESAR.

SVPRA ad hominis normam referebat animalium prudentiam. Nunc multis Capitibus refert gruum prudentiam, ad œconomiam, viatorem, & militiam. Primum eſt ab œconomia. Nam procul migrant, vt euitent incommoda. Sic Perſarum Reges Suſis, & Ecbatanis. Alterum eſt in altum volare. Geometræ hoc eſt. Sic infrà de aquila. Tertium, ſi quid viſum impediat, non faciuntiter. Quartum, habent duces. Quintum, qui cogant agmen, & à tergo ſignum dent. Sextum: quòd aliæ quieſcunt vt excubent: aliæ excubant, vt quieſcant. Septimum, vno

vno in pede stant, ne fatigentur simul ambo. Itaque ἐναλλάξ.

Ε'πισυρίττοντες. A castris translatio. Theodorus, *clament.*

Καθίζονται, ἄκυρον. Stant enim.

Γυμνὴ, scilicet ala.

CXLIX. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ πελεκᾶνες, οἱ ἐν τοῖς ποταμοῖς γινόμενοι, καταπίνουσι τὰς μεγάλας κόγχας καὶ λείας· ὅταν δ' ἐν τῷ πρὸ τῆς κοιλίας τόπῳ πεψωσιν, ἐξεμοῦσιν ἵνα χασκουσῶν τὰ κρέα ἐξαιροῦντες ἐσθίωσι.

PLatea quæ in fluuijs degunt, deuorant magnas conchas, easque laues. Quas cùm receperint, eum in locum, cui ventriculus subest, euomunt, vt hiantibus illis exempta vescantur carne.

CAESAR.

PLINIVS in Decimo paleam πελεκᾶνα vocat. Puto esse onocrotalum, quem etiam nonnulli Italorum *tarabusum* dicunt. Huic prolobus, siue ingluuies vastissima. Conchas quia non potest frangere, integras deuorat. Ex calore coactæ hiant, ita euomit, atque carnes eximit. Ergo ad mare eunt. Nam in fluuiis conchæ nullæ, aut paucæ, saltem nostratibus quod sciam, & suprà negauit.

Λείας : quoniam asperæ offenderent.

Ε'ξεμοῦντες, *testis exuens*, rectè : sed *exuere quempiam* dicimus, cùm amictum tollimus : sicut Conon fecit Demosthenì. At potiùs contrà plateæ exuunt à testa carnes, quàm testas à carnibus.

Ε'ν τῷ τόπῳ πέψωσιν: ἄκυρον : imò ἐς τόπον. At πέψωσι hîc certè ἄκυρον.

CAPVT DECIMVM-QVINTVM,

Agrestium auium mores, in nidis, pullorum studio, quærendo victu, elegendis locis, vt securè agant.

CL. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἀγρίων ὀρνέων, αἱ τ' οἰκήσεις μεμηχάνηνται πρὸς τοὺς βίους ἐν τὰς σωτηρίας τῶν τέκνων.

AGrestes aues domicilia fabricant, tum ob vita commoda, tum ad salutem liberorum suorum.

CAESAR.

NVNC longissima historia percensebit auium genera multa. Quæ nos ita per Capita distinximus : vti eas natura formis separârat. Et quas officiorum, aut artium, aut aliorum morum similitudine coniunxerat, eas quoque vno Capite collectas repræsentauimus. Non magnopere tamen laborandum est, si nescimus, quæ, quibus nominibus genera nunc appellentur, si veteres omisere declarare. Nam aut ignobilia sunt, quæ non statuunt: aut adeò aperta, vt non sint controuersa. Quædam verò etiam ipsi nesciuere. Sed si qua obscurè indicârunt, meruere vt sese ne sequeremur. Nos scimus enim nostris nominibus multò plura quàm quæ tradiderunt suis. Solus labor in multis reliquus factus est nobis disceptandi, & eorum fabulas, & errores corrigendi. Sed ad rem.

Α'γρίων ὀρνέων : quoniam quæ συνανθρωπεύονται, tepore ædium fretæ non ædificant. Et dixit ἀγρίων : *agrestium*, & *feras aues*, potes dicere. Nam *ferum* Iurisconsulti non solùm ferocem, sed etiam

etiam homini intractabilem, & inaſſuetum dicunt. Excipe tamen quædam. Nam cucullus non ædificat nidum, aut οἴκησιν.

Μεμηχάνηνται, in præſenti, vt certiores nos faciat id iam eſſe obſeruatum, ídque eas ſuapte natura factitare.

Βίος, communes tàm ſibi, quàm ſoboli, σωτηρίας τέκνων tantùm.

CLI. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δ' οἱ μὲν εὔτεκνοι αὐτῶν, καὶ ἐπιμελεῖς τῶν τέκνων· οἱ δ', τοὐναντίον.

Sunt nonnulla & fœcunda, & ſobolis ſtudioſa: alia contrà.

CAESAR.

Illud ad artem: hoc ad mores. Εὔτεκνοι, vt ſit naturæ munus ad habitum corporis. At ἐπιμελεῖς, ſit ab ingenio. Sic paraphraſis ſit. Earum nonnullis feliciùs cedit ad ſobolis procreationem, cuius ipſæ impenſiorem quoque curam habent. Nonnullis autem & natura, & ingenium contrarium eſt.

Εὔτεκνοι, Theodorus, *parentes feliciores*. Vt benè & concipiant, & pariant, & educent. Cuiuſmodi non eſt ἴυγξ, neque ardeolarum ſpecies.

CLII. ARISTOTELES.

Καὶ οἱ μὲν, εὐμήχανοι πρὸς τὸν βίον· οἱ δ', ἀμηχανώτεροι.

Et quædam ad victum parandum aptiores: quædam minùs.

CÆSAR.

Alteram propoſitionem diuidit per contraria.

Εὐμήχανοι. Τὰς μηχανὰς, etiam nunc Itali vocant *ingenia*: ἰνεμήχανον, *ingenioſum*.

CLIII. ARISTOTELES.

Τὰς δ' οἰκήσεις οἱ μὲν, περὶ τὰς χαράδρας, οἱ δὲ, χηραμοὺς ποιοῦνται καὶ πέτρας, οἷον ὁ καλούμενος χαραδριός. ἔστι δ' ὁ χαραδριὸς καὶ τὴν χρόαν καὶ τὴν φωνὴν φαῦλος. φαίνεται δὲ νύκτωρ, ἡμέρας δὲ ἀποδιδράσκει.

Habitant aliæ circa torrentes: aliæ circa cauernas, ac ſaxa, vt is qui chatadrius *dicitur: cui & color, & vox minùs bona eſt. Noctu apparet, interdiu fugit.*

CAESAR.

Primam propoſitionem tertio loco exequitur domiciliis & locis nidorum. Sed nota diuiſionem: χαράδρας, vnum membrum: χηραμοὺς, alterum membrum. Et tamen χαραδριὸν, à primo membro dictum, ſtatim ſubdit ſecundo.

Χαράδρας, *fragoſa* Theodorus: non eſt ſatis. Torrentium enim prærupta id ſignificat.

Χαραδριὸν, *hiaticulam* vocat Theodorus. *Calandrinum* vocant Itali corrupta voce, alium à calandra. Et narrant mita de præſagio ægrotorum ab eo ſumptis indiciis. Si allatus ægro eius rei ignaro eum auerſetur, moriturũ. Si conrrà intueatur, euaſurum.

Φαῦλος. Theodorus, *praua hæc auis & colore, & voce eſt*. Neſcio quomodo Latinè dicat, *prauum colorem*. Vocem emittit auis hæc acutam, & noctu volat, colore ſubrauo.

Ἡμέρας δὲ ἀποδιδράσκει: vt ſit lucifuga.

CLIV. ARISTOTELES.

Ἐν ἀποτόμοις δὲ καὶ ὁ ἱέραξ νεοττεύει. ὠμοφάγος δ' ὢν, ὧν αὖ κρατίστη ὀρνέων, τὴν καρδίαν οὐκ ἐσ-

In præruptis quoque nidificat accipiter. Quanquam igitur crudiuorus eſt: tamen quas aues ce-

θίει·

πεθίει δὲ τοῦτό τινες ἑωράκασι καὶ ἐπ᾽ ὄρτυγος, καὶ ἐπὶ κίχλης, καὶ ἕτεροι ἐφ᾽ ἑτέρων. ἔτι δὲ περὶ τὸ θηρεύειν μεταβάλλουσιν. οὐ γὰρ ἁρπάζουσιν ὁμοίως τοῦ θέρους καὶ τοῦ χειμῶνος.

perit, eorum cor non vorat. Id quod in coturnice & turdo obseruârunt, & in aliis alij. Non eodem quoque modo venantur semper. Non enim æquè rapiunt æstate, ac hyeme.

CÆSAR.

CONIVNGIT cum superiore hæc per nidum. Sed mores subiungit secundo loco. Tertio autem naturam. Non enim tam validos esse æstate. Sanè quia mutant pennas. Negat autem auium, quas ceperit, corde vesci. At nos scimus esse falsum hoc. Et Auicenna contradicit, atque eum corde oblectari.

Theodorus omisit, ὠμοφάγος ὤν. At id est necessarium: ponit enim per aduersationem.

CLV. ARISTOTELES.

Γυπὸς δὲ λέγεται ὑπό τινων, ὡς οὐδεὶς ἑώρακεν οὔτε νεοττὸν οὔτε νεοττιάν· ἀλλὰ διὰ τοῦτο Ἡρόδωρος ὁ τοῦ Βρύσωνος τοῦ σοφιστοῦ πατήρ, ἀπό τινος αὐτοὺς ἑτέρας εἶναι μετεώρου γῆς ἔλεγεν· τεκμήριον τοῦτο λέγων, καὶ τὸ φαίνεσθαι ταχὺ πολλούς· ὅθεν δὲ, μηδενὶ εἶναι δῆλον. τούτου δ᾽ αἴτιον, ὅτι τίκτει ἐν πέτραις ἀπροσβάτοις. ἔτι δ᾽ οὐδὲ πολλαχοῦ ἐπιχώριος ὁ ὄρνις. τίκτει δ᾽ ἓν ᾠὸν, ἢ δύο τὰ πλεῖστα.

Vlturis nec pullum, nec nidum à quoquam visum aiunt. Propterea Herodorus, Brysonis Rhetoris pater, dicebat ipsos à superiore quapiam terra alia aduentare. Illo vsus argumento apparere extemplò multos. Sed quibus è locis, constare nulli. Eius rei caussa est, quòd parit locis inaccessis. Neque verò multarum regionum incola est auis hæc. Vnum parit ouum: aut summum duo.

CAESAR.

HANC historiam suprà libro Sexto posuit.

Μετεώρου. Non vt τὰ μετέωρα τῶν νεφῶν, & αἰθέρων. Sed Aquilonia. Theodorus *eminentiore*, malè. Sed suprà nos, *Vrsam versus.*

Εἶναι, pro φαίνεσθαι posuit.

Μηδενὶ δῆλον. At nos in Pyrenæis nidificare scimus: & à Cantabris pullos captos. Suprà in Sexto ait nidum eorum visum.

Οὐ πολλαχοῦ. Neque enim campos sequitur, nisi odore sollicitatus.

Ἓν *singula* libenter interpretaret. At δύο nequaquam *bina*: propterea quòd rariùs id fiat.

Γῆς: *situm* interpretatur Theodorus. Sed aliud est.

Ταχύ. Theodorus *breui tempore*: imò longo post tempore: sed simul extemplò multi.

Οὐδὲ πολλαχοῦ: altera ratio: quare eius natura sit ignotior nobis. Et respondet superioribus quæ ignobiliora sunt, & quæ minùs viuunt, minùs nota esse. Ita quæ infrequentiora. Sic paraphrasis esto. Atque adeò infrequentior sanè est, quàm vt multis locis videatur.

CLVI. ARISTOTELES.

ἜΝιοι δὲ τῶν ὀρνίθων ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ τῇ ὕλῃ κατοικοῦσιν. οἷον ἔποψ, καὶ βρένθος. οὗτος δὲ ὁ ὄρνις, εὐβίοτος καὶ ᾠδικός.

ALiquæ etiam in montibus, & siluis habitant, vt vpupa, & brinthus. Hic verò benè & victitat, & cantillat

CÆSAR.

QVIS sit brinthus neque alibi Philosophus quàm hîc, quem ait in siluis degere: & benè canere. Plinius de eo nihil quicquam. Mihi igitur hæc auis incognita est, nisi fortè ea sit, quam vulgus *passerem solitarium* vocat. Ad turdorum accedit magnitudinem. Montes, & siluas amat: tota maculis nigricantibus fulua est: cantat suauissimè.

CLVII.

CLVII. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ τροχίλος, καὶ λόχμας καὶ τρώγλας οἰκεῖ· δυσάλωτος δὲ καὶ δραπέτης, καὶ τὸ ἦθος ἀσθενής· εὐβίοτος δὲ καὶ τεχνικός. καλεῖται δὲ πρέσβυς καὶ βασιλεύς· διὸ καὶ τὸν ἀετὸν αὐτῷ φασι πολεμεῖν.

Trochilus fruteta aut foramina colit. Difficilè capitur: fugax enim eſt. Quod ad mores ſpectat, imbecillus: parat ſibi victum, non iners. Vocatur etiam & Senaror, & Rex. Propter quam cauſſam aiunt ei infeſtam eſſe aquilam.

CAESAR.

Supra χηράμους, dixit *cauernas*: nunc τρώγλας, *foramina minutiora.* Vt etiam aues ſint τρωγλοδύται.

Δραπέτης: nunquam enim reſtitat.

Ἦθος ἀσθενής: non eſt ἦθος, ſed ἕξις τοῦ σώματος.

Τεχνικός. At nihil ſtruit.

Διὸ καὶ τὸν ἀετόν φασιν αὐτῷ πολεμεῖν: rectè φασίν. Ridiculum enim eſt, aquilam ſcire eum à nobis vocari regem. Hoc etiam dubia fide recitat Plinius, & irridet.

Πρέσβυς. Sic etiam ſuprà appellauit eum.

CAPVT DECIMVM-SEXTVM,

AQVATICÆ AVES.

CLVIII. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δέ τινες οἳ περὶ τὴν θάλατταν βιοῦσιν, οἷον κίγκλος. ἔστι δὲ τὸ ἦθος ὁ κίγκλος πανοῦργος καὶ δυσθήρατος· ὅταν δὲ ληφθῇ, τιθασσότατος. τυγχάνει δ' ὢν καὶ ἀνάπηρος, ἀκρατὴς γὰρ τῶν ὄπισθέν ἐστι.

Sunt quæ circa mare victitant: vt cinclus. Eſt is aſtutus, neque facilis captu. Verùm captus maximè omnium cicuratur. Contigit ei à natura vt eſſet minùs integer. Partes enim poſteriores minùs valentes habet.

CAESAR.

NVNC tranſit ad eas aues quæ circum aquas, aut ab ipſis victum petunt.

Ἀνάπηρος, ſanè. Sed cùm explicat quem in modum, difficilior fit ad intelligendum.

Ἀκρατὴς τῶν ὄπισθεν. Nam quid dicit τῶν ὄπισθεν. Bipes enim tantùm eſt. Et ἀκρατὴς *incontinens*, cùm dicit Theodorus, innuit ipſum excrementa non poſſe continere. Sed *imbecillum* ſignificat: vt anſerem cui digitus pro calcaneo minor eſt quàm vt ſurrectum ſeſe poſſit continere. De cinclo quid ſentiamus, ſuprà in Octauo dictum eſt.

CLIX. ARISTOTELES.

Ζῶσι δὲ περὶ θάλατταν καὶ ποταμοὺς καὶ λίμνας, οἱ μὲν στεγανόποδες ἅπαντες· ἡ γὰρ φύσις αὐτὴ ζητεῖ τὸ πρόσφορον.

Viuunt circa mare, & fluuios, & lacus palmipedes omnes. Eiuſmodi nanque natura amat victum parabilem.

CAESAR.

NVnc per genera ſumma procedit, à differentia pedum. Nam στεγανόποδες, neque currere poſſunt, neque multum volant. Itaque τὸ πρόσφορον vocant. Theodorus, *commodum:* nos *parabilem:*

parabilem : τὸ εὐπόριστον. Nam omnis natura commodius quid sibi sit quærit: non solùm palmipedum, sed & earum, quæ valentiores sunt. Quæ etiam τὰ διάφορα ζητοῦσι, vt aquilæ. Non enim nisi longè quæsitis, & expugnatis victitant. Ζητοῦσι verò dixit, vt φιλοῦσι.

CLX ARISTOTELES.

Πολλὰ δὲ καὶ τῶν σχιζοπόδων, περὶ τὰ ὕδατα καὶ τὰ ἕλη βιοτεύουσι· ὁ δ᾽ ἄνθος περὶ τοὺς ποταμούς. ἔχει δὲ τὴν χρόαν καλήν, καὶ ἔστιν εὐβίοτος.

Multa etiam fissipedes circa aquas, & paludes victitant, vt anthus circa fluuios. Is colore pulcher est, & victu facilis.

CAESAR.

Vt non sit affectus conuertibilis cum aquatico τὸ στεγανόπους. Nam etiam τὸ σχιζόπουν ὑδατικόν est. Sanè multas dixit: quia etiam ardeolæ, etiam corui, etiam fulicæ, aut parùm, aut nihil habent membranæ inter digitos. Sed quasi inchoamenta quædam tantùm. Theodorus σχιζόποδας, *fidipedes*, malè: hoc enim actiuum est. At *fissipedes*, passiuum.

De antho & suprà in Octauo, & hoc in libro etiam.

CLXI. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ καταῤῥάκτης, ζῇ μὲν περὶ θάλατταν· ὅταν δὲ καθῇ ἑαυτὸν εἰς τὸ βαθύ, μένει χρόνον οὐκ ἐλάττονα, ἢ ὅσον πλέθρον διέλθοι τις. ἔστι δ᾽ ἐλάττων ἱέρακος τὸ ὄρνεον.

Catarractes viuit ad mare. Cùm autem sese in profundum demiserit, non minore manet tempore, quàm quanto iugerum quis transiuerit. Est enim minor accipitre auis.

CÆSAR.

Καταῤῥάκτης. Quæ hæc auis sit, & quo nomine vulgus vocet, nescio. Plinius in Decimo, ex Iuba ait Diomedeas aues *catarractas* esse dictas. At aliæ videntur ab Aristotelis descriptione. Quo fit vt cataractæ, aliæ à catarractis sint. Diomedeas autem aues fabulosas puto: neque vnquam in rerum natura fuisse. Figmenta sunt, mendacium Græcorum. Quod hic Philosophus, τῇ καταῤῥάκτῃ tribuit, in mergo reperitur. Nam καταῤῥάκτην σχιζόποδα esse oportet. Fortasse hoc mergi cognomen est παρὰ τὸ καταῤῥαίνειν. Nam de mergo nihil hic, sed in Octauo. Aristotelem autem diuersis nominibus quædam animalia, præcipuè aues, vocare constat. Vt in regulo quem *senatorem*, *trochilum*, dicit.

Περὶ τὴν θάλασσαν: imò ὑπὸ τὴν θάλασσαν.

Καθῇ. Theodorus *ingurgitârit*, malè. Latinis enim aliud est ingurgitare.

Διέλθοι: hoc etiam faciunt mergi, anates, & aliæ multæ.

CLXII. ARISTOTELES.

Καὶ οἱ κύκνοι δέ, εἰσὶ μὲν τῶν στεγανοπόδων, καὶ βιοτεύουσι δὲ περὶ λίμνας καὶ ἕλη· εὐβίοτοι δὲ καὶ εὐήθεις, καὶ εὔτεκνοι, καὶ εὔγηροι, καὶ τὸν αἰετόν, ἐὰν ἄρξηται, ἀμυνόμενοι νικῶσιν· αὐτοὶ δ᾽ οὐκ ἄρχουσι μάχης. ᾠδικοὶ δέ, καὶ περὶ τὰς τελευτὰς μάλιστα ᾄδουσιν. ἀναπέτονται γὰρ καὶ εἰς τὸ πέλαγος· καί τινες ἤδη πλέοντες παρὰ τὴν Λιβύην, περιέτυχον ἐν τῇ θαλάττῃ πολλοῖς ᾄδουσι φωνῇ γοώδει, καὶ τούτων ἑώρων ἀποθνήσκοντας ἐνίους.

Olores etiam palmipedes sunt. Et circa lacus, atque paludes viuunt. Facili victu, & moribus innoxiis, & fœcundi, & senecta prospera. Aquilam madentem repugnando vincunt. Ipsi nunquam lacessunt: cantores verò sunt: atque sub mortem potissimùm canunt. Auolant enim etiam in altum mare. Vbi iam præternauigantes quidam Africam, inuenerunt multos canentes voce lugubri. Quorum etiam aliquot morientes tum videre.

CAESAR.

Multa Capita morum & naturæ in cygnis narrat. Palmipedes, aquaticos, facili victu, innocentes, fœcundos, senecta fecundiore, aquilæ victores, non aggressores, cantores maximè morituros. Deinde subnectit fabulam

Non potuimus assequi lenocinium transmarinum, repetito, εὖ, toties: εὐβίοτοι, εὐήθεις, εὔτεκνοι, εὔγηροι. Theodorus, *nec probitate victus, morum*. Hactenus benè. At cùm addit *prolis, senectutis vacant*: malè. Εὔτεκνος, non est qui probos habet liberos. Neque dicas *probam*, sed *fœcundam senectutem*.

Ἀναπίπτεται γάρ. τὸ γὰρ, παρέλκει.

Πλέοντες παρὰ τὴν Λιβύην: Africæ oram legentes.

Γοώδει. Sic noster Poëta. *Cantator cygnus funeris ipse sui.*

Καὶ τούτων ἑώρων ἀποθνησκόντων ἐνίους: fabulæ condimentum. Aiunt verò etiam spirante Fauonio id facere. Ferrariæ multos vidimus, sed cantores sanè malos, neque meliùs ansere canere.

CAPVT DECIMVM-SEPTIMVM,

DE CHALCIDE.

CLXIII. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ χαλκὶς, ὀλιγάκις μὲν φαίνεται· οἰκεῖ γὰρ ὄρη· ἔστι δὲ μέλας· καὶ μέγεθος ὅσον ἱέραξ ὁ φασσοφόνος καλούμενος, καὶ τὴν ἰδέαν μακρὸς καὶ λεπτός. κύμινδιν δὲ καλοῦσιν Ἴωνες αὐτήν· ἧς καὶ Ὅμηρος μέμνηται ἐν τῇ Ἰλιάδι εἰπών.

Χαλκίδα κικλήσκουσι θεοί, ἄνδρες δὲ κύμινδιν.

Apparet rarò chalcis. Montes enim habitat, colore atro, accipitris magnitudine, cognomento palumbarij. *Facie procera, & tenui.* Cymindin *eum vocant Iones. Cuius etiam Homerus meminit in* Iliade. Chalcida *quem superi vocitant, hominesq;* cymindin.

CAESAR.

Ὄρη γὰρ οἰκεῖ. Ratio quare apparet rarò, sed campos incolentibus.

Μέλας: ergo λεπτὸς, non λευκὸς, vt scriptum est in Codice nostro, legendum est.

Ὅσον ἱέραξ. At Plinius in Decimo attribuit eum accipitrum generi, & rectè ex Aristotele, qui infra in Capite de *accipitre* eum ipsis annumerat. Plinius vocat *accipitrem nocturnum*.

CLXIV. ARISTOTELES.

Φασὶ δέ τινες εἶναι τὴν αὐτὴν ταύτην ὄρνιθα τῇ πτυγγί, αὕτη ἡμέρας μὲν οὐ φαίνεται, διὰ τὸ μὴ βλέπειν ὀξύ· τὰς δὲ νύκτας θηρεύει, ὥσπερ οἱ αἰετοί· καὶ μάχονται δὲ πρὸς τὸν αἰετὸν οὕτω σφόδρα, ὥστ' ἄμφω πολλάκις λαμβάνεσθαι ζῶντας ὑπὸ τῶν νομέων. τίκτει μὲν οὖν δύο ᾠά· νεοττεύει δὲ καὶ αὕτη ἐν πέτραις καὶ σπηλαίοις.

Aiunt quidam hanc eãdem esse auem cum ptynge. Ea interdiu non apparet propter visus hebetudinem. Noctu venatur vt aquila: cum qua adeò vehementer pugnat, at ambæ viuæ sæpe à pastoribus capiantur. Oua bina parit. Nidificat etiam ijs in saxis, & speluncis.

CÆSAR.

CONTINVAT historiam ex quorundam opinione, qui etiam ptyngen dictam esse putârint. Et ponit mores: nam suprà, formam tantùm.

Ὥσπερ οἱ αἰετοί. Τὸ, ὥσπερ, vtrum referatur ad θηρεύει, an ad νύκτας? Nam si cum aquila pugnat: ergo aut interdiu quoque apparet, aut aquila etiam noctu venatur.

Intercepta erat series historiæ quibusdam verbis, ἢ δ' ἴβεις, quæ expunximus. Nam & Theodorus ea non agnouit, neque Plinius: qui tamen omisit nomen ptyngis.

Φασί: ergo ptyngen ignorauit Aristoteles, si alia erat auis.

Theodorus, addidit, *implexæ deferantur in terram*: & omisit præpositionem. *Saxis speluncisq; nidulatur*: malè. Neque enim est vt Thebis, Pisis.

CAPVT

CAPVT DECIMVM-OCTAVVM,

GRVES.

CLXV. ARISTOTELES.

Μάχιμοι δὲ καὶ αἱ γέρανοί εἰσι πρὸς ἀλλήλας οὕτω σφόδρα, ὥστε καὶ λαμβάνεσθαι μαχομένας· ὑπομένουσι γάρ. τίκτει δὲ καὶ γέρανος δύο ὠά.

Pugnare solent etiam grues inter se tam acriter, ut dimicantes capiantur. Restitant enim. Pariunt etiam grues oua bina.

CÆSAR.

Potivs suprà dicere hæc debuit in Capite de *Inimicitijs*. Sed pugnant humi, non in aëre. Nam ex complexæ non deferuntur. Non enim vncos habent vngues.

Ὑπομένουσι, scilicet inflammato animo in aduersarium ad inuadendum: non aduersus grassatorem hominem ad euadendum. Theodorus paraphrasi vsus est: *hominem expectare potiùs quàm pugna desistere patiuntur.*

Τίκτει δὲ καὶ .β., καὶ, quia cymindis bina: iccirco καὶ γέρανος. Theodorus omisit.

CAPVT DECIMVM-NONVM,

PICA.

CLXVI. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ κίττα, φωνὰς μὲν μεταβάλλει πλείστας· καθ' ἑκάστην γὰρ, ὡς εἰπεῖν, ἡμέραν ἄλλην ἀφίησι· τίκτει δὲ περὶ ἐννέα ὠά. ποιεῖται δὲ τὴν νεοττιὰν ἐπὶ τῶν δένδρων ἐκ τριχῶν καὶ ἐρίων. ὅταν δ' ὑπολίπωσιν αἱ βάλανοι, ἀποκρύπτουσα ταμιεύεται.

Multas voces pica mutat. Singulis nanque propemodum diebus aliam edit. Parit oua nouem circiter. Nidum facit in arboribus ex pilis & lana: glandem, cùm deficit, abditam condit.

CÆSAR.

Voce picæ ingenium narrat, & ait vocem mutare. Mihi non ita videtur. Prætereà non in arboribus, sed turrium culminibus, modò pinnulæ ramosæ sint. Non ex pilis, sed ex luto, & festucis, & surculis adeò magnum, & grauem, ac durum, vt securis aciem respuat: & pinnulas etiam ferreas inclinet.

Ταμιεύεται. Sic Latini, *condere*: ταμίας, *promus condus*. Ferax enim animal est: neque cedit monedulæ. Omnia surripit atque condit, obseruans ne deprehendatur.

Κίττα Græci: *picam* Latini: Thusci *puttam*: quidam Itali *garzam*: Taurini *agathiam*: Franci *piam*: Vascones, *agazam*, vocant.

Ὑπολίπωσιν: *cùm futurum est*, vt ne ampliùs de arboribus viuant.

CAPVT VIGESIMVM,

Ciconia, & meropes, chloris, merula, pica, acanthylis, cinnamomeus.

CLXVII. ARISTOTELES.

Περὶ μὲν οὖν τῶν πελαργῶν, ὅτι ἀντεκτρέφονται, θρυλλεῖται παρὰ πολλοῖς· φασὶ δέ τινες καὶ τοὺς μέροπας ταὐτὸ τοῦτο ποιεῖν, καὶ ἀντεκτρέφεσθαι ὑπὸ τῶν ἐκγόνων, οὐ μόνον γηράσκοντας, ἀλλὰ καὶ εὐθὺς, ὅταν οἷοί τ' ὦσι· τὸν δὲ πατέρα καὶ τὴν μητέρα μένειν ἔνδον. ἡ δὲ ἰδέα τοῦ ὄρνιθος τῶν πτερῶν ἐστι, τὰ μὲν ὑποκάτω, ὠχρόν· τὰ δ' ἐπάνω, ὥσπερ τῆς ἀλκυόνος, κυάνεον· τὰ δ' ἐπ' ἄκρων τῶν πτερυγίων, ἐρυθρά. τίκτει δὲ περὶ ἓξ ἢ ἑπτὰ ὑπὸ τὴν ὀπώραν, ἐν τοῖς κρημνοῖς τοῖς μαλακοῖς· εἰσδύεται δ' εἴσω καὶ τέτταρας πήχεις.

Multos autores habet fama, quæ de ciconiis circumfertur Parentibus à liberis educationis gratiam referri. Hoc idem etiam à merope factitari aiunt. A ſobole viciſſim nutriri non ſolùm ſeneſcentes, ſed continuò vbi id pulli efficere valeant: matrem patrémque à nido non dimoueri. Quod ad formam auis attinet. Penna inferiores pallidæ, ſuperiores cerulea, vt alcedoni: alarum extrema, rubra. Poſt Autumnum parit ſex aut ſeptem in rupibus mollioribus: intra quas etiam quatuor cubita ſubit.

CAESAR.

CONIVNGIT ciconiam cum merope alioqui diuerſiſſima aue, & ſpecie, & nido, & magnitudine, & victu. Coniungit autem ob pietatem. Maiorem etiam meropi eſſe, qui non vetulos tantùm, ſed etiam beneualentes parentes curet, eibo allato, vt quieſcant ipſi. Ferunt verò etiam geſtare dorſo parentem affectum ſenecta, eiconiam. Viuit ciconia ſerpentibus, quos nos Stapuniſij ab ea afferri vidimus. Id eſt caſtellum in Taurinis, vbi quotannis ſumma in turri nidum faciebat. Item ranis viuit, vt vidimus. Cruribus longis eſt, & collo, & roſtro, cauda mutila, vt grus, colore ſubeinereo. Merops autem vt hîc deſcribitur: alius ab eo quem Bellonius à Cretenſibus *Meliſſophagum*, vocari ait, videtur. De eo ſuprà cap. I. lib. VI. quid ſentiremus, expoſuimus.

Ἀντεκτρέφονται, vnde ἀντιπελαργεῖν, vox luculenta, & feſtiua, & commoda.

Θρυλλεῖται: circunfertur fama.

Καὶ ἀντεκτρέφεσθαι. Τὸ καὶ, eſſet expoſitiuum: nihil enim copulat noui, niſi addatur οὐ μόνον.

Nota ποιεῖν καὶ ἀντεκτρέφεσθαι. At ποιεῖν, eſt actiuum: ἀντεκτρέφεσθαι paſſiuum. Sed attribuit τὸ ποιεῖν, toti generi. Itaque οἷοί τ' ὦσι, τοῦ ποιεῖν: & τὸ γηράσκοντας τοῦ ἀντεκτρέφεσθαι. Mira ſanè vbique oratio huius viri.

Μένειν ἔνδον. Sanè qui quatuor cubitorum tractu ſubeunt cauernulas. Plinius ait, *eum parentes ſuos reconditos paſcere.*

Ὑπὸ τὴν ὀπώραν: *tranſacto Autumno.* Theodorus, *æſtate.* Sed falſum eſt: πρὸς τὴν ὀπώρας, dixiſſet. Plinius tacuit.

Μαλακοῖς: quis vnquam vidit rupem mollem? Sed intellexit terram, aut quouis alio modo quam excaucat. Ita Plinius *defoſſa altitudine.* Theodorus verò omnia illa de ſuo addidit. *Sed in cubili manentes paſci labore eorum, quos ipſi genuerunt, enutrierunt, educârunt.*

Τὰ ὑποκάτω, quæ alibi vocat ὕπτια: vt ventre ſit luteo, dorſo cyaneo. At Plinius, *pallido intus colore pennarum, ſupernè cyaneo, priori ſubrutilo.* Sed quid eſt illud, *priori ſubrutilo?*

CLXVIII. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ καλουμένη χλωρὶς, διὰ τὸ τὰ κάτω ἔχειν ὠχρὰ, ἔστι μὲν ἡλίκον κόρυδος, τίκτει δὲ ᾠὰ τέτταρα ἢ πέντε· τὴν δὲ νεοττιὰν ποιεῖται μὲν ἐκ τοῦ συμφύτου ἑλκύσασα πρόρριζον, στρώματα δ' ὑποβάλλει τρίχας καὶ ἔρια.

Quæ chloris dicitur: propterea quòd inferiores plumas luteas habeat, eſt alaudæ magnitudine. Parit oua quaterna quináve. Ex ſymphyto nidum facit radicitus extirpato, conſternens pilo, & lana.

CAESAR.

C Æ S A R.

OCCASIONE τοῦ ἀγχοῦ, subdidit alteram historiam. Sunt igitur tres aues affini nomine: χλωρὶς χλωρείων, χλωριός. χλωριὸς, grandis auis est: χλωρείων, est quem *viridonem* diximus, *frisonem* Itali: χλωρὶς, quam Vascones *verdangiam* vocant: id est viridem auiculam, minùs crassam, & rostro minùs robusto quàm viridi.

Τὰ κάτω: quoniam dorsum habet subcineteum.

Ἐκ τοῦ συμφύτου: *alum* ex Plinio interpretatur Theodorus.

CLXIX. ARISTOTELES.

Ταὐτὸ δὲ τοῦτο ποιεῖ καὶ ὁ κόττυφος καὶ ἡ κίττα, καὶ τὰ ἐντὸς τῆς νεοττιᾶς ἐκ τούτων ποιοῦνται.

Hoc idem facit & merula, & pica, atque ex his interna nidorum construunt.

C AE S A R.

DE pica frustrà repetit. De merula malè differt. Et sanè intelligas ταὐτὸ τοῦτο. Nanque non est verum. Neque enim ex symphyto construunt. Itaque meliùs dixisset, τὰ γὰρ ἐκτός: quàm, καὶ τὰ ἐντός. Videntur enim & symphytum componere, & consternere pilos.

CLXX. ARISTOTELES.

Τεχνικῶς δὲ καὶ ἡ κίττα τῆς ἀκανθυλλίδος ἔχει νεοττιά. πέπλεκται γὰρ ὥσπερ σφαῖρα λινῆ, ἔχουσα τὴν εἴσδυσιν μικράν.

Artificiosus Acanthyllidis quoque nidus est: intextus enim est perinde atque pila linea, angusto aditu.

C Æ S A R.

ARGATHYLIN legit Theodorus ex Plinio. Sed malè legit Plinij verba. Sic enim constant in Decimo. *In genere ripariarum est, cui nidus ex musco arido ita absoluta perficitur pila, vt inueniri non possit aditus.* Postea subdit. *Argathylis, appellatur eadem figura ex lino intexens.* Ergo argathylis alia est ab illa ripatia. Nam lino hæc, illa musco texit. Sed propter communem figuram subiunxit historiam. At Theodorus simul connexuit: vnam agnoscens. Sic enim addidit de suo. *Solerti ingenio argathylis in ripariarum genere suum instruit nidum.* Et malè vsus est, verbo, *instruit.* Nam struit qui ædificat: instruit qui intus quæ opus sunt, apparat. Vnde *instrumenta rustica.* Pica & struit, & instruit, vt diximus. Item malè: *filis intexit lineis*: vbi nanque neuit illa, vt texat filis: sed lini surculis texit. Ita Plinius prudentiùs *lino*, dixit.

CLXXI. ARISTOTELES.

Φασὶ δὲ καὶ τὸ κιννάμωμον ὄρνεον εἶναι οἱ ἐκ τῶν τόπων ἐκείνων, καὶ τὸ καλούμενον κιννάμωμον φέρειν ποθὲν τοῦτο τὸ ὄρνεον, καὶ τὴν νεοττιὰν ἐξ αὐτοῦ ποιεῖσθαι. νεοττεύειν δ' ἐφ' ὑψηλῶν δένδρων, καὶ ἐν τοῖς θαλλοῖς τῶν δένδρων· ἀλλὰ τοὺς ἐγχωρίους μολύβδους πρὸς τοῖς οἰστοῖς προσαρτῶντας, ἐξιόντας καταβάλλειν, καὶ οὕτω συνάγειν ἐκ τοῦ φορυτοῦ τὸ κιννάμωμον.

Aiunt etiam cinnamomum auem esse ex locis illis, eámque alicunde ferre quod cinnamomum *vocant: éxque eo sibi nidum ædificare, summis arborum ramis impositum. Incolas apto ad sagittas plumbo deijcere: atque ita ex congesto colligere cinnamomum.*

C AE S A R.

NOn incautè dixit φασί: fabula enim est: quam tamen Plinius sequutus est solida fide. Neque enim addidit, vt Herodotus, *aiunt.* Et sanè in eius Codice mendosè scriptum est *cinnamulgus*, vel *cinamolegos.* Neque enim mulgetur cinnamomum, neque Arabes Græcè loquuntur. Sed

auem merci ſuæ cognominem dixere. Plinius quoque dixit, *in Arabia:* atque eum ſequutus Theodorus. At in Græco Codice nihil horum eſt. Sed, οἱ ἐκ τῶν τόπων ἐκείνων. Id eſt, *ij loca illa habitant.*

Πόθεν, alia ex regione. Ex India ſcilicet.

Ἐκ τοῦ φορυτοῦ. Theodorus, *diſcuſſo:* imò verò ex eo quòd auis congeſſit. Sic φορυτὸν in fluuiis.

CAPVT VIGESIMVM-PRIMVM,

ALCEDO.

CLXXII. ARISTOTELES.

Ἡ δ' ἀλκυὼν, ἔστι μὲν, οὐ πολλῷ μείζων στρουθοῦ· τὸ δὲ χρῶμα, καὶ κυανοῦν ἔχει καὶ χλωρὸν, καὶ ὑποπόρφυρον· μεμιγμένον δὲ τοιοῦτο τὸ σῶμα πᾶν, καὶ αἱ πτέρυγες καὶ τὰ περὶ τὸν τράχηλον, οὐ χωρὶς ἕκαστον τῶν χρωμάτων. τὸ δὲ ῥύγχος, ὑπόχλωρον μὲν, μακρὸν δὲ καὶ λεπτόν.

Alcedo paſſere haud maior eſt: colorem habet cæruleum, & luteum, & ſubpurpureum mixtum. Tale corpus totum & alæ. Tum colli partes, non ſeorſum poſitis coloribus. Roſtrum ſubluteum, longum, tenue.

CAESAR.

ALIBI de alcedone non pauca: nunc etiam aliqua.

Μεμιγμένον: non ſeparatos colores, vt pica, & pauo. Et addidit ſuperfluè: οὐ χωρὶς ἕκαστον τῶν χρωμάτων. Sic cùm dixiſſet, τὸ σῶμα πᾶν. Quare addidit καὶ πτέρυγες, καὶ τὰ περὶ τὸν τράχηλον? Σῶμα appellat molem præter alas, crura, collum, caput. Sic & alibi.

Μείζων. Theodorus, *amplior*, malè: *amplum*: ſignificat *capax: ampluſtria*: vox nautica: amplum vas ad nauigandum ἀκάτιον.

Μεμιγμένον δέ. Theodorus, *videlicet, non particulatim colore ita diſtincta, ſed ex indiſcreto variè refulgens.* Etiam *fulgorem* addidit: Et negat particulatim diſtingui. Et dicit *indiſcretum colorem.* Imò diſcreti ſunt colores, & particulatim diſtincti. Non per membra, ſed per particulas, & maculas: ideò *mixtos* conſultiùs dixiſſet. Nam χωρὶς ſignificat regiones corporis. Et ἕκαστον: vt certis ſpatiis ſuo quiſque præſcribatur, ſine alio.

CLXXIII. ARISTOTELES.

Τὸ μὲν οὖν εἶδος ἔχει τοιοῦτον· ἡ δὲ νεοττιὰ παρομοία ταῖς σφαίραις ταῖς θαλαττίαις ἐστὶ, καὶ ταῖς καλουμέναις ἁλοσάχναις, πλὴν τοῦ χρώματος. τὴν δὲ χρόαν ὑπόπυρρον ἔχουσι· τὸ δὲ σχῆμα παραπλήσιον τοῖς σικύαις, ταῖς ἐχούσαις τοὺς τραχήλους μακρούς. τὸ δὲ μέγεθος αὐτῶν ἐστὶ τῆς μεγίστης, σπογγιᾶς μεῖζον· εἰσὶ γὰρ μείζους καὶ ἐλάττους· κατάστεγοι δὲ, καὶ τὸ στερεὸν ἔχουσι συχνὸν καὶ τὸ κοῖλον· καὶ κόπτοντι μὲν σιδηρίῳ ὀξεῖ, οὐ ταχὺ διακόπτεται· ἅμα δὲ κόπτοντι, καὶ ταῖς χερσὶ θραύοντι, ταχὺ διαθραύεται, ὥσπερ ἡ ἁλοσάχνη. τὸ δὲ στόμα στενὸν ὅσον εἴσοδον μικρὰν ὡς ἤδη, ὥστ' ἂν ταραχθῇ ἡ θάλαττα, οὐκ εἰσέρχεται. τὰ δὲ κοῖλα παραπλήσια ἔχει τοῖς τῶν σπόγγων. ἀπορεῖται δ' ἐκ τίνος συντίθησι τὴν νεοττιάν. δοκεῖ δὲ μάλιστα ἐκ τῶν ἀκανθῶν τῆς βελόνης. ζῇ γὰρ ἰχθυοφαγοῦσα. ἀναβαίνει δὲ καὶ ἐπὶ τοὺς ποταμούς. τίκτει δὲ περὶ πέντε μάλιστα ᾠά. λοχεύεται δὲ διὰ βίου· ἄρχεται δὲ τετράμηνος.

Talis eius ſpecies eſt: nidus autem ſimilis marinis pilis quas halosachnas *vocant: colore tantùm diſtans. Subruſſus enim eſt. Figura repræſentat cucurbitas quibus longum collum eſt, maximis ſpongiis maior. Quanquam ſimul alij etiam minores: omnes autem conſepti ſoliditate & cauitate crebra conſtant. Ferri aciem non citò patitur ſed percuſſu & manuū vi celeriter diffrangitur: ſicut & haloſachne. Oſtiolum anguſtum habet, quantum ſatis ſit ad ingreſſum puſillum: adeò, vbi ſubuertatur mare, vt ne tum quidem ingrediatur. Cauernas intus habet, vt ſpongia. Dubitant de materia eius. Videtur verò ex acuteis ſpinis confici. Piſcibus enim victitat. Subit etiam fluuios. Parit potiſſimùm oua quinque. Quandiu viuit fœcunda eſt. Incipit quarto ætatis menſe.*

CAESAR.

CAESAR.

NVNC de nido: cuius refert, materiam, formam, figuram, quantitatem, situm partium, colorem, finem. Dicit enim è spinis, nidum: dicit cucurbitæ faciem, spongiæ magnitudinem, soliditatem cauitatis, russum, duritiam quandam ab alijs differentem. Finalis caussa figuræ, etiam in mare recipiat.

Σφαίραις θαλαττίαις καὶ ταῖς καλουμέναις ἁλοσάχναις. Sanè verum est, & idem. Nam spuma maris, quam *florem* vocant, in globos rotundos formata eijcitur in littus. Dioscorides in Quinto, alcyonei medicamēti quinque facit genera. Hoc verò quod quintum ponit, plurimum reperiri ait in Propontide prope insulam Besbicon, atque ab incolis *halosachnen* vocari. Plinius in Tricesimo secundo, quatuor tantùm recenset genera.

Πλὴν τῷ χρώματος. Nam halosachne colore est subcinereo.

Τὸ δὲ σχῆμα σικύας: at suprà παρόμοια τῇ σφαίραις. Idem verò est σχῆμα καὶ ὅμοιον. Vult autem dicere eum esse rotundum vt pilam, sed in collum produci, vt cucurbitam: quam Theodorus non rectè medicinalem vult esse. Imò hortensem intellexit: à cuius facie *medicinalis* quoque dicta est:

Ταῖς ἐχούσαις τοὺς τραχήλους μακρούς. Nam etiam rotundæ sunt, & oblongæ sine collo: etiam sessiles. Medicinales autem collum longum non habent.

Εἰσὶ γὰρ μείζους καὶ ἐλάττους. Oportet igitur dicere sic. Ἡ μὲν μεγίστη νεοττία μείζων τῶν μεγίστων σπόγγων. Εἰσὶ δὲ καὶ ἐλάττους. Nota σπογγία, & σπόγγος: vnde est nostra *spongia*.

Κατάστεγοι δέ. Theodorus *conseptus & stipatus*, rectè. Nos addidimus *omnes*: quia non omnes eadem magnitudine, at omnes κατάστεγοι.

Τὸ στερεὸν ἔχουσι συχνὸν καὶ τὸ κοῖλον. Theodorus *crebro solido, & cauo constant*: rectè. Iccircò spongijs assimilauit mox.

Καὶ κόπτοντι οὐ διακόπτεται: mel non est dulcius: *secanti non dissecatur.*

Ἅμα δὲ κόπτοντι: tundenti ferro non acuto: quia non est dura materia: sed recedens mollitia quadam lenta. Sic multa alia inuenias. Iccircò non ferro acuto, obtuso frangitur, potiùs quàm scinditur. Itaque Plinius in Decimo: *ferro*, inquit, *intercidi non queunt, franguntúrque ictu valido, vt spuma arida maris*. Et ideo διαθραύεται dicit. Sic respondet διαθραύεται θραύοντι, διακόπτεται κόπτοντι. Sic tamen dicas: tundendo & frangendo diffringitur, secando non dissecatur.

Ὅσον ἀπολύουσιν μικράν. Theodotus ὅσον, *quoad*, malè.

Τὰ κοῖλα παραπλήσια. Theodorus *proxima*. Non loquuntur Latini sic, ad eam significationem. Ἀκανθῶν τῆς βελόνης. Plinius in Decimo. *Nec vnde, confingantur*, inquit, *inuenitur. Putant ex spinis aculeatis: piscibus enim viuunt.* Quia idem in Nono, *belonas acus*, vocat. Et in Tricesimo: *belonæ*, inquit, *quos* aculeatos *vocamus*.

CAPVT VIGESIMVM-SECVNDVM,

Auicularum nidi, & mores multarum.

CLXXIV. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ ἔποψ τὴν νεοττίαν μάλιστα ποιεῖται ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης κόπρου· τὴν δ' ἰδέαν μεταβάλλει τοῦ θέρους καὶ τοῦ χειμῶνος, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων ἀγρίων τὰ πλεῖστα.

EPops nidum ferè facit in humano stercore. Mutat faciem æstate, & hyeme: sicut & aliarum agrestium auium plurima.

C Æ S A R.

Vltarvm ſimul auium breues hiſtorias recenſebimus à fœdiſſima auſpicati. Triſti aſpectu auis eſt, colore raro, candidis pennis alarum c iſtincto: magnitudine dupla ad merulam. Inſigni criſta plicatili ex plumis, more militari, ſurrecta vbi velit. *Vpupam*, Latini, vulgus noſtrum *puttam*: quia fœtet, quemadmodum Vaſcones, *puput*: tum à fœtore, tum etiam à cantu. Galli *huppam*, tum à criſta, tum etiam à voce dixere. Aiunt verò non ſolùm nidum in humano ſtercore facere, ſed etiam eo ali. Quod & canes faciunt, gallinæ, ſues, & anſeres domeſtici.

Μάλιστα. Nam non ſemper inuenit. Theodorus *potiſſimè*, tranſtulit: meliùs, *potiſſimùm*.

Τὴν ἰδέαν μεταβάλλει. Hoc etiam repetit in calce huius libri & laxiùs exequitur.

Ἄγριον. Quoniam apud nos quæ degunt aues non mutant faciem.

Τὰ πλεῖστα: quoniam non omnia, neque pauca.

CLXXV. ARISTOTELES.

Ὁ δ' αἰγίθαλος τίκτει μὲν ᾠὰ πλεῖστα, ὥς φασιν. ἔνιοι δὲ καὶ τὸν μελαγκόρυφον καλούμενον, πλεῖστα τίκτειν, μετά γε τὸν ἐν Λιβύῃ στρουθόν. ἑώραται μὲν γὰρ καὶ ἑπτακαίδεκα. τίκτει μέντοι καὶ πλείω ἢ εἴκοσι. τίκτει δ' ἀεὶ περιττά, ὥς φασιν. νεοττεύει δὲ καὶ οὗτος ἐν τοῖς δένδρεσι, καὶ βόσκεται τοὺς σκώληκας.

Ægithalus parit, vt aiunt, oua plurima. Aliqui etiam à melancorypho plurima edi autumant. Sed plura adhuc ſtruthionem Afrum. Etiam ad ſeptem & decem viſa ſunt. Sed enimuerò etiam plura quàm viginti: ſemperque imparia. Nidificat ægithalus in arboribus, & vermes depaſcitur.

C Æ S A R.

Aegithali hiſtoriam à fœcunditate inceptam, claudit nido, & eſca. Intercipit duabus alijs hiſtorijs melancoryphi & ſtruthionis.

Καὶ τὸν μελαγκόρυφον. Τό, καὶ: facit hiſtoriam parem ſuperiori, non illam tollit.

Μετά γε: ſic Homerus μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα.

Ἐν Λιβύῃ: à natione, non habitatione. Nam etiam extra Libyam in Ægyptum tranſlatus parit.

Περιττά. Nam multæ aues contrà, paria: vt mas & fœmina fit.

Καὶ οὗτος: intellige ægithalum. Theodorus ſuprà lib. Octauo, *Parum*, ſicut & hîc interpretatur: vbi multa quæ ad hanc rem. Odioſum enim hîc eſſet ea repetere: addam tantum hîc quæ ibi omiſeramus Plinium cùm neque ægithali, neque fringillæ, neque Pari verbum vllum feciſſet, *Param* tantùm nominâſſe in Octauodecimo. Eam exortu Sirij, eodem ſtatim die abire à conſpectu. In libris Augurum auis hæc *Para* fuit inauſpicata. Idem Plinius in Decimo, ait ficedulas formam & colorem mutare, neque hoc nomen niſi Autumno habere: poſteà *melancoryphos* vocari. Quod & à nobis ſuprà in ſcriptis relatum eſt.

CLXXVI. ARISTOTELES.

Ἴδιον δὲ τούτω καὶ ἀηδόνι παρὰ τοὺς ἄλλους ὄρνιθας, τὸ μὴ ἔχειν τῆς γλώττης τὸ ὀξύ.

Proprium & huic, & luciniæ, præter alias aues carere lingua mucrone.

C AE S A R.

Psittacvm non erat contemplatus, obtuſa enim lingua eſt. Meliùs hoc dixiſſet vbi de partibus animalium loquitur.

Lege τούτω, non τῷδε.

Τὸ ὀξύ, quod linguæ debetur. Theodorus *linguæ ſumma acumine*. Mirum ſi acumen alia in parte ſit.

CLXXVII. ARISTOTELES.

Ὁ δ' αἰγίοθος, εὐβίοτος καὶ πολύτεκνος. τὸν δὲ πόδα χωλός ἐστι.

Ægiothus victus facilitate, & fecunditate præditus eſt. Sed pede altero claudicat.

CAESAR.

C Æ S A R.

DE ægitho ſuprà hoc eodem libro. Ponere debuerat Philoſophus vtet pes eſſet claudicans. Theodorus peſſimè vertit: *alterius pedis clauditate cedit.*

CLXXVIII. ARISTOTELES.

Χλωρίων δὲ μαθεῖν μὲν ἀγαθὸς καὶ βιομήχανος, κακοπτὴς δὲ, καὶ χρόαν ἔχει μοχθηράν.

Viridones dociles ſunt, & induſtrij ad victum, ſed minùs apti ad volandum, & colore minùs nitido.

C AE S A R.

DEò ſunt dociles, non ad canendum tantùm, ſed etiam ad alia. Vt ſitulas in caueolis penſiles aquæ plenas potus cauſſa ad ſeſe ſurſum trahant. Iccircò βιομήχανον non malè appellat Philoſophus.

Μοχθηρὰν χρόαν: Theodorus *nec grati coloris eſt*: optimè.

CLXXIX. ARISTOTELES.

Ἡ δ' ἐλέα, ὥσπερ ἄλλη τις τῶν ὀρνίθων, εὐβίοτος, καὶ καθίζει θέρους μὲν ἐν προσηνέμῳ καὶ σκιᾷ, χειμῶνος δ' ἐν εὐηλίῳ. καὶ ἐπισκοπεῖ ἐπὶ τῶν δονάκων περὶ τὰ ἕλη. ἔστι δὲ τὸ μὲν μέγεθος βραχὺς, φωνὴν δ' ἔχει ἀγαθήν.

Helea ſi qua alia auium, facilè ſibi victum quærit. Æſtate in aura, & opacis habitat: hyeme in apricis. Ab ſummis arundinibus paludes circumſpectat. Corpore paruo eſt, voce bona.

C AE S A R.

THEODORVS ἐλέαν *veliam* vocat, verſa aſpiratione in digamma Æolicum. A paludibus autem eùm conſtet dictam, non peſſimè cecidit illi nominis ſors. Neque enim eſt, *va*, in Velia Romæ, vt ſit *via vea*, *vela villa*, vt ait Varro: quia linteis velarentur. Sed *via* eſt ab ἴω, addito digãmate. *Velare* eſt à Velia, vbi erant paludes Romæ. Velia ab ἕλος. *Paludinam* etiam vocare poſſis. Vidimus nos atque audiuimus in canali qui tranſmittit à Pado in Atheſim, auiculam in arundinetis degentem, vegetam & canoram cuius nomen nautæ ignorabant. An ea ſit velia, ſi non auſim aſſeuerare, neque omnino negare tamen.

Ἐπισκοπεῖ. Τὸ ἐπὶ: eſt τῶν δονάκων: τὸ περὶ, eſt ἑλῶν.

Theodorus, *colore etiam pulchro*. Codex noſter ea verba non habet.

CLXXX. ARISTOTELES.

[Καὶ ὁ γνάφαλος καλούμενος, τήν τε φωνὴν ἔχει ἀγαθὴν] καὶ τὸ χρῶμα καλὸς, καὶ βιομήχανος, καὶ τὸ εἶδος εὐπρεπής. δοκεῖ δ' εἶναι ξενικὸς ὄρνις. ὀλιγάκις γὰρ φαίνεται ἐν τοῖς μὴ οἰκείοις τόποις.

ET gnaphalus, vocem habet commendabilem, & colorem pulchrum: & ad victum apparatus, & viſu decorus. Peregrina auis hæc, rarò enim mutat ſedes proprias.

C AE S A R.

THEODORVS hæc omnia attribuit veliæ. Sed noſter Codex habet γνάφαλος: *fullonem* potes dicere. Memini dum hæc ſeriberem auem paruam ſæpiſſimè me vidiſſe in valle Polyzella & ei quam in eo canali, quem ſuprà diximus, perſimilem, colore ſubrauo: & in Iſtria, quam incolæ *varellam* vocabant. Quo fit vt certiùs veliam eſſe exiſtimemus. Ergo hæc quæ Theodorus ei attribuit conuenire non poſſunt, cùm dicat Philoſophus eſſe peregrinam. At id de gnaphalo dicit Ariſtoteles, qui Theodoro ignotus fuit etiam nomine. At nobis facie quoque: nã rarò alijs quã natiuis locis cernitur. Ideo ait, ἐν τοῖς μὴ οἰκείοις. Theodorus, *noſtris locis*, malè.

Βιομήχανος, vt ſuprà de Chlorione Sic mox de Creee εὐμήχανος πρὸς τὸν βίον. Itaque diſtinguit βιομηχάνους πρὸς τὸν εὐβίοτον. Nam illi anxij ſunt ad victum: hi ſimplici, ac parabili victu contenti ſunt. Et infrà βιωτικὸς καὶ εὐμήχανος.

CLXXXI.

CLXXXI. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ κρὲξ, τὸ μὲν ἦθος μάχιμος, τὴν δὲ διάνοιαν εὐμήχανος πρὸς τὸν βίον, ἄλλως δὲ κακόποτμος ὄρνις.

Crex quod ad mores ſpectat, pugnax eſt. Quod ad ingenium attinet, induſtrius ad victum: alioqui infelix auis.

C AE S A R.

DISTINXIT mores à διανοίᾳ: quoniam ἦθος ſit habitus innatus ad vitia, & virtutes:& bonum habet pro fine. Διάνοια, habitus innatus animæ ad ſcientias:habet pro fine,verum:& dirigit τὸ ἦθος, ad bonum,vtile,& honeſtum.

Κακόποτμος. Quare *infelicem* vocet, non addidit. Pugnare ſuprà cum galgulo dicit:alibi nihil. Fortaſſe ſit auis inauſpicata.

Μάχιμος. Theodorus *moribus pugnacibus*. Nemo Romanorum ſic loquatur: meliùs dicas,ſic. *Natura pugnax crex,atque circa victus apparatum ſtudioſus:verùm infelix auis.*

CLXXXII ARISTOTELES.

Ἡ δὲ καλουμένη σίττη, τὸ μὲν ἦθος μάχιμος, τὴν δὲ διάνοιαν εὔθικτος, καὶ εὐθήμων, καὶ εὐβίοτος· καὶ λέγεται φαρμακεία εἶναι, διὰ τὸ πολυΐδρις εἶναι. πολύγονος δὲ καὶ εὔτεκνος, καὶ ζῇ ὑλοτομοῦσα.

Quæ ſitta dicitur,& natura pugnax,& ingenio tractabilis, & compoſita. Victu parabili contenta. Aiunt in ea vim eſſe medicamenti, quia multiſcia ſit. Fœcunda quoque eſt,& ſobole felici:& viuit ligna tundens.

C Æ S A R.

IN noſtro Codice σίπττη, non σίττη legitur. At ſuprà quoque σίττη ſcriptum eſt:& Theodorus hanc lectionem agnouit: qui διάνοιαν *animum*, interpretatus eſt:meliùs,*ingenium*. Et εὔθικτος, *hilaris*: nos, *tractabilem*,& *manſuetum*: qui tractari poſſit. Θιγγάνειν.

Εὐθήμων,non à θυμοῦ. Εὐχήμων videtur legiſſe Theodorus,& *concinnum*,vertit. Sed infrà in Capite de *aquilis* εὐθήμων. Xenophon εὐθημοσύνην appellat habitum Oeconomiæ, quo ſuo quæque loco res diſpoſita in ædibus eſt, παρὰ τὸ τίθεσθαι. Sic hîc εὐθήμονα vocat ſittæ animum.nos *compoſitum*: qui non temerè effetatur extra vitæ officia.

Ὑλοτομοῦσα. Nam ita ſuprà diuiſerat ſpecies auium, quaſdam enim de truncis cibum quærere. Eſt ἄκυρον τὸ τέμνειν hîc. In Codice Theodori,*maceries* malè legitur:at *materia*: potiùs. Tamen,materia,à Latinis non dicitur niſi cæſa:hic autem ſignificat ſiluam virentem.

CLXXXIII. ARISTOTELES.

Αἰγωλιὸς δ' ἐστὶ νυκτινόμος, καὶ ἡμέρας ὀλιγάκις φαίνεται. καὶ οἰκεῖ [καὶ] αὐτὸς πέτρας καὶ σπήλυγγας. ἔστι γὰρ δίδαλος· τὴν δὲ διάνοιαν βιωτικὸς καὶ εὐμήχανος.

Noctu paſcitur ægolius, interdiu rarò viſitur. Et ſaxa, & ſpeluncas habitat hic quoque. Victus enim gemini eſt. Viuendi induſtria inſignis.

C AE S A R.

VLulam, αἰγωλιὸν peſſimè tranſtulit Theodorus. De eo ſuprà in Secundo,& Octauo. Is & αἰγοκέφαλος dicitur,quem Plinius poſt Ariſtotelem ait lienem non habere.

CLXXXIV. ARISTOTELES.

Ἔστι δέ τι ὀρνίθιον μικρὸν, ὃ καλεῖται κέρθιος· οὗτος τὸ μὲν ἦθος θρασὺ, καὶ οἰκεῖ περὶ δένδρα, καὶ ἔστι θριποφάγος· τὴν δὲ διάνοιαν εὐβίοτος, καὶ τὴν φωνὴν ἔχει λαμπράν.

Eſt auicula quædam parua quæ vocatur, certhius. Audax hæc eſt, & arbores accolit, & coſſos vorat. Ingenio parato ad victum,& voce clara præditus.

CAESAR.

CAESAR.

Ῥιποφάγος: *cossiuorus.*

Θρασεῖα: audaciam non declarat. Negligentissimus & minimè consulens posteritati fuit Philosophus, qui animantium multarum, quia vulgares erant, nomina tantùm posuerit. Sunt quædam auiculæ vulgares, quarum faciem & mores si aliquantulum descripsisset faciliùs rem notam, de qua ambigimus, haberemus. Quæ à nobis, *Serinus*, & quæ, *Tarinus* dicitur auicula est canora: cossos & vermiculos vorat, sed vt plurimum seminibus delectatur: non omnibus quidem, sed raporum, canabis, milij, & cinapis.

CLXXXV. ARISTOTELES.

Αἱ δ' ἀκανθίδες, κακόβιοι, καὶ κακόχροοι, φωνὴν μέντοι λιγυρὰν ἔχουσι.

Acanthides malè victitant, maliqúe sunt coloris: vocem tamen argutam habent.

CAESAR.

De acanthide suprà in Octauo: vbi eum aut serinum, aut tarinum nostrum esse dicebamus. Vterque vocem argutam habet. Color eorum subuiridis, luteis maculis aspersus. Qui *tarinus* dicitur maior est serino: eius color paulò obscurior. Acãthis fortasse sit tarinus: serinus autem, certhius. Acanthida autem Theodorus *ligurinum* interpretatur quandoque, quandoque, *spinum*. Itali auiculam cantillantem argutè, *lugarinum*, vocant. Eam appellationem ad acanthidem transtulit Theodorus. At Latinis *ligurire* vox infamis est.

CAPVT VIGESIMVM-TERTIVM,

Ardeolarum genera.

CLXXXVI. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἐρωδιῶν ὁ μὲν πέλλος, ὥσπερ εἴρηται, ὀχεύει μὲν χαλεπῶς, εὐμήχανος δὲ καὶ δειπνοφόρος, καὶ ἐπαγρος. ἐργάζεται δὲ τὴν ἡμέραν· τὴν μέντοι χροιὰν ἔχει φαύλην, καὶ τὴν κοιλίαν ἀεὶ ὑγράν.

Ardeolarum pellus coït, vt diximus, difficulter. Ingeniosus verò, & escæ studiosus, & prædæ. Interdiu agit: colore deteriore est: at aluo semper vda.

CAESAR.

Post multam auicularum congeriem: nunc separatim cæteras per capita videamus. Repetit historiam pelli, quam tamẽ meliùs cum aquaticis coniunxisset. Tria verò ponit ardeolarum genera: quæ nos quoque agnoscimus. Pellus est aëtonus pugnax δειπνοφόρος. Victitat piscibus, muribus, & auiculis: quas vidimus totis plumis conceptas deuorare, sed non nisi lotas priùs.

Χροιὰν ἔχει φαύλην. Nam est φαιός: subcinereus.

Κοιλίαν ὑγράν: verissimum est.

Δειπνοφόρος. Theodorus, *cœnægerula.* Mirum non composuisse *cœnigera*, more suo. Δεῖπνον antiquitùs ientaculum, siue prandium esse constat. Δεῖ πονεῖν. Cœna autem δόρπον, δόρυ παύειν. Et κοινή, quia tota familia vnà conueniebat.

CLXXXVII. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ λοιπῶν δύο, (τρία γὰρ γένη ἐστὶν αὐτῶν) ὁ μὲν λευκός, τήν τε χροιὰν ἔχει καλήν, καὶ

Reliquarum duarum, nam tria genera sunt, alba, colore pulchro est, & innoxia veneris. Nidum

ὀχεύει

ὀχεύει ἀσινῶς, καὶ νεοττεύει καὶ τίκτει καλῶς ἐπὶ τῶν δενδρων. νέμεται δὲ ἕλη καὶ λίμνας, καὶ πεδία καὶ λειμῶνας.

pulchrè ſtruit: parit commodè ſuper arboribus. Paſcitur in paludibus, & lacubus, & campis, & pratis.

CÆSAR.

NE faſtidium pareret, non primo loco, ſed hîc diuiſit. More Poëtarum, qui narrationes alio modo faciunt, quàm Philoſophi aut Oratores. Huius autem generis duæ ſpecies: magna & parua. *Garzettam* vocant minorem Itali. Agreta marina huic eſt ſimilis. Sed de his *ad Cardanum* copiosè ſcripſimus.

Λευκὸς: hæc eſt quam *Garzam* vocant: qua aue nihil eſt candidius. Icircò dicit χρόαν καλήν.

Ἀσινῶς: commodè, ſine noxa.

Νεοττεύει καλῶς, καὶ τίκτει καλῶς: æquiuocè τὸ, καλῶς. Nam ad nidum *pulchrè*, ad partum *benè*. Vt Plinij error fit manifeſtus: qui omnes ſpecies in coitu angi ſcripſerit.

Ἐπὶ δένδρων. Etiam pellus in arboribus nidificat paludibus imminentibus: & in inſulis fluuiorum: ſummis in populis. Vnde detrahere pullos nequeas, inacceſſæ enim ſunt præ tenuitate. Itaque cacumina detruncantur.

CLXXXVIII. ARISTOTELES.

Ὁ δ' ἀστερίας, ὁ ἐπικαλούμενος ὀκνός, μυθολογεῖται μὲν γενέσθαι ἐκ δούλων τὸ ἀρχαῖον, ἔστι δὲ κατὰ τὴν ἐπωνυμίαν τούτων ἀργότατος.

AT aſterias cognomento ignauus, *dicitur in fabulis olim factus ex ſeruis eſſe. Eſt is vt cognomen indicat, horum pigerrimus.*

CAESAR.

HVNC ſuprà diximus, *vac*, appellari à voce, ſic enim clamat: neque pugnax eſt, neque induſtrius.

Ἀργότατος: interpretatur ὀκνόν. Theodorus, *iners otioſaq;*: non malè.

Ἕλη Theodorus *paſcitur paludibus*: imò in paludibus.

Γενέσθαι ἐκ δούλων per tranſmutationem. De hoc nihil quicquam Plinius, præter nomen.

CAPVT VIGESIMVM-QVARTVM,

PHOIX.

CLXXXIX. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν ἐρωδιοὶ, τοῦτον τὸν τρόπον βιοῦσιν· ἡ δὲ καλουμένη φοῖξ, ἴδιον ἔχει πρὸς τὰ ἄλλα. μάλιστα γάρ ἐστι ὀφθαλμοβόρος τῶν ὀρνίθων. πολέμιος δὲ τῇ ἅρπῃ· καὶ γὰρ ἐκείνη ὁμοιοβίοτος.

Ardeolarum vita talis eſt. At quæ dicitur phoïx *proprium hoc habet cum cæteris comparata. Inter aues enim potiſſimùm oculos appetit ad vorandum. Harpe hoſtis eſt: victus enim ſimilis.*

CÆSAR.

DE hac aue Plinius nihil. Nota quoque. Nam ἴδιον dicit quod omnibus commune. Icircò addidit μάλιστα. Nam aliæ aues oculos appetunt: at ab oculis non ſemper incipiunt vt phoïx. Coruus tamen talis eſt.

Πολέμιος: meliùs ſuprà poſuiſſet.

Ὁμοιοβίοτος: alibi ὁ αὐτὸς βίος. Sic igitur αὐτοβίοτος, quia ὠμοφάγος.

CAPVT

CAPVT VIGESIMVM-QVINTVM,

MERVLÆ.

CXC. ARISTOTELES.

ΤΩν δὲ κοττύφων δύο γένη ἐστίν· ὁ μὲν ἕτερος, μέλας τε καὶ πανταχοῦ ὤν· ὁ δ᾽ ἕτερος, ἔκλευκος, τὸ δὲ μέγεθος ἴσος ἐκείνῳ, καὶ ἡ φωνὴ παραπλησία ἐκείνου· ἔστι δ᾽ οὗτος ἐν Κυλλήνῃ τῆς Ἀρκαδίας, ἄλλοθι δ᾽ οὐδαμοῦ. τούτῳ ὅμοιος τῷ μέλανι κοττύφῳ. ἔστι δὲ, φαιὸς, τὸ δὲ μέγεθος μικρῷ ἐλάττων. οὗτος ἐπὶ τῶν πετρῶν καὶ ἐπὶ τῶν κεράμων τὰς διατριβὰς ποιεῖται· τὸ δὲ ῥύγχος οὐ φοινικοῦν ἔχει, καθάπερ ὁ κόττυφος.

MErularum genera duo: altera nigra, & vbique visitur: altera exalbida, magnitudo par, & vox similis. Hæc in Arcadia Cyllene est: alibi nusquam. Inter has est etiam quæ nigra similis sit, sed fusca & minor paulò. Hæc in saxis & testis diuersorium facit: neque rostro puniceo est, quale merulæ.

CAESAR.

TRIA igitur merularum genera: nigrum, albicans, & fuscum. Sed hoc paulò diuersius. Plinius in Decimo ait merulam ex nigra ruffescere: canere æstare, hyeme balbutire, circa solstitium mutam esse.

Ἔκλευκος, *candidum.* Theodorus, meliùs *exalbidum.*

Ἄλλοθι οὐδαμοῦ: audacter nimis, quod & à Plinio in Decimo etiam relatum est. Nam apud nos vidimus candidas merulas: & vnam non rostro buxeo, sed nigro, pari magnitudine & voce simili. Quin & passerem non vnum vidimus candidum, & hirundinem candidam, & murem: & lepores, & perdices, & vulpes candidas in Germania nostrati.

Legebatur βαιὸς: corrige φαιός. Nam subdit ἐλάττων. Hoc quoque genus vidimus non absimile merulæ.

Φοινικοῦν: nescio vbi viderit rostrum puniceum merulæ Philosophus. Nam nostrates buxeum habent: neque statim, sed anno postquam nati sunt: pulli enim nigrum habent.

CAPVT VIGESIMVM-SEXTVM,

TVRDI.

CXCI. ARISTOTELES.

Κιχλῶν δ᾽ εἴδη τρία· ἡ μὲν, ἰξοβόρος· αὕτη δ᾽ οὐκ ἐσθίει ἀλλ᾽ ἢ ἰξὸν καὶ ῥητίνην· τὸ δὲ μέγεθος ὅσον κίττα ἐστίν· ἑτέρα, τριχάς. αὕτη δὲ ὀξὺ φθέγγεται, τὸ δὲ μέγεθος ὅσον κόττυφος. ἄλλη δ᾽ ἥν καλοῦσί τινες ἰλιάδα. ἐλαχίστη δὲ τούτων, καὶ ἧττον ποικίλη.

TVrdorum species tres. Vna viscum vorat. Neque enim alia re alitur quàm visco & resina. Magnitudine est par picæ. Altera trichas *dicitur, voce acuta, magnitudine merulæ. Tertia quam vocant* iliadem, *minima omnium, ac minùs varia.*

C AE S A R.

MAXIMAM illam ſpeciem, audaces ad omnia euertenda quidam, attagenem profeſſi ſunt: maximo literarum incommodo. *Griua* à Francis dicitur, quarum duo ſunt genera ſub eodem nomine. Hæc maxima picæ magnitudine. Altera patua griua. Huius ſecundi generis duas ſpecies nouimus, quarum vna *trida* à Vaſconibus, altera *turdus* dicitur. Figura & facie adeò diſſimiles, vt nonnunquam ruſtici in agnoſcendo fallantur. Turdus quidem minor, & ſapidior. Autumno præcipuè, quo tempore racemis veſcitur, & eo cibo pinguiſſimus euadit. At τριχάδα malè Theodorus *pilarem* vocat, quaſi τριχὰς, ſit παρὰ τὰς τρίχας: à ſtridore ſic dicta videtur. Etiam vt dixi, nunc maior à Vaſconibus *trida*, vocatur. Tertia ſpecies quam Philoſophus hîc *Iliadem* appellat, apud nos extare non puto: quare non malè Ilias, quaſi ex *Ilio* dicitur. Qui eam ad auem, noſtratem quæ vulgò *mauuis*, appellatur, traducunt: traducunt quidem potiùs veritatem, quàm eruunt. Trichadem vnam habuimus nos argutiſſimam. Etiam hyeme ad focum noctu cantillabat: de qua extat luſus noſter in *Manibus Catullianis*.

CAPVT VIGESIMVM-SEPTIMVM,

CYANEVS.

CXCII. ARISTOTELES.

Ἔστι δέ τις πετραῖος ᾧ ὄνομα κύανος. οὗτος ὁ ὄρνις ἐν Σκύρῳ μάλιστά ἐστι. ποιεῖται δ' ἐπὶ τῶν πετρῶν τὰς διατριβάς. τὸ δὲ μέγεθος, κοττύφου μὲν ἐλάττων, σπίζης δὲ μείζων μικρῷ. μεγαλόπους δὲ, καὶ πρὸς τὰς πέτρας προσαναβαίνει. κυανοῦς ὅλος· τὸ δὲ ῥύγχος ἔχει χαλεπὸν καὶ μακρόν· σκέλη δὲ βραχέα τῷ ἵππῳ παρόμοια.

Eſt & ſaxatilis auicula cui nomen cyaneus: ea in Scyro maximè eſt. Agitat inter ſaxa: merula minor, fringilla paulò maior. Pedibus prægrandibus. Saxa ſcandit: tota cærulea: roſtro firmo, & longo. Cruribus breuibus, auicula hippo ſimilibus.

C AE S A R.

HANC deſcripſimus inter genera picorum: *picum muratorem* vocant Taurini.

Χαλεπὸν: mores ferarum χαλεποὺς vocat acerbos & intractabiles. Nunc roſtrum χαλεπὸν, *durum* rectè dicas. Neſcio quare Theodorus dixerit, *tenui*: vt legeret λεπτόν. Nam ex genere picorum eſt, roſtro etiam ad ſaxa duriſſimo: legit enim araneas & id genus alia.

Τῷ ἵππῳ. Theodorus, vt ſuprà, *pipo*: ea omnino vt diximus alibi, nobis incognita eſt.

CAPVT VIGESIMVM-OCTAVVM,

VIREO.

CXCIII. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ χλωρίων, χλωρὸς ὅλος. οὗτος τὸν χειμῶνα οὐχ ὁρᾶται· περὶ δὲ τὰς τροπὰς τὰς θερινὰς φανερὸς μάλιστα γίνεται· ἀπαλλάττεται δ' ὅταν ἀρκτοῦρος ἐπιτέλλῃ. τὸ δὲ μέγεθός ἐστιν ὅσον τρυγών.

Vireo luteus totus, hyeme non videtur. Solſtitio apparet potiſſimùm: abit Arcturi exortu. Magnitudine turturis.

C AE S A R.

CAESAR.

QVEM tam grandem luteam aliam non nouimus quæ chlorioni responderet, præter eam quam suprà ostendimus. Quare audacter nostrum *verdon* esse asserimus: turture tamen paulò minor est.

Χλωρὸς, Theodorus, *viridans ex obscuro*, malè: imò id viride luteo aspersum est, ita vt confusi colores sint inter se. Et *solstitium* cùm dicit *astiuum*, non rectè scripsit. Vnum tantùm solstitium est, idque æstiuum. Sed *bruma*, dicitur, & non *brumale solstitium*.

CAPVT VIGESIMVM-NONVM,

Malacocraneus, pardalus.

CXCIV. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ μαλακοκρανεὺς ἀεὶ ἐπὶ αὐτὸ καθιζάνει, καὶ ἁλίσκεται ἐνταῦθα. τὸ δὲ εἶδος, κεφαλὴ μὲν μεγάλη, χονδρότυπος· τὸ δὲ μέγεθος, ἐλάττων κίχλης μικρῷ· στόμα δὲ εὔρωστον, μικρόν, στρογγύλον· τὸ δὲ χρῶμα σποδοειδὴς ὅλως· εὔπους δὲ καὶ κακόπτερος. ἁλίσκεται δὲ μάλιστα γλαυκί.

Malacocraneus semper eadem vtitur sede, atque ibi capitur. Facies eius talis est: caput prægrande & cartilagineum. Turdo paulò minor, ore robusto, paruo, rotundo. Colore totus cinericio: pedibus non alis valet. Capitur maximè noctua.

CAESAR.

AEGITHALI suprà in Octauo tria ponit genera, vnum maximum fringillæ magnitudine, de quo nihil aliud. Hîc autem ait malacocranea turdo minorem, prægrandi capite, ore robusto. Existimauimus illud maximum genus ægithali huic conuenire, vocarique ab Italis *frisone del becco grosso*: à Gallis *gros-bec*: à Vasconibus *durbec*. Atque in eo toti essemus, nisi Philosophi autoritas scrupulum moueret. Ait enim eum totum esse cinereum. At noster *Durbec* capitis apicem luteum habet, collum autem cinereum, alarum summitates albas. Reliqua cõueniunt. Nam & os capitis molliusculum est. In eo tamen adhuc perstamus, quousque doctior quidam meliùs pronunciârit. Theodorus μαλακοκράνεα, *mollicipitem* vertit, rectissimè. Qui verò hanc appellationem tribuunt pico vario, quem Galli *Geay* vocant, planè inscitiam suam prodidere. Nam cùm ab mollicie capitis hæc auis nomen habeat, & tota cinerea, quomodo poterit esse Gallorum, *Geay*? Quod si esset, varietatem alarum, & τὴν ποικιλίαν non tacuisset Aristoteles: quæ tamen præcipua erant notanda in ipsius descriptione. Χονδρότυπος, χονδρώδης. Nam τύπος aut significat faciem quandam cartilaginis & modum: aut significat id, si pulsetur, aut tundatur, cartilaginem non os respondere Εὔπους, Theodorus *depes*, malè: *de* enim priuatio est.

CXCV. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ καὶ ὁ πάρδαλος. τοῦτο δὲ τὸ ὄρνεόν ἐστιν ἀγελαῖον, ὡς ἐπιτοπολύ, καὶ οὐκ ἔστι κατ' ἕνα ἰδεῖν. τὸ δὲ χρῶμα σποδοειδὴς ὅλος· μέγεθος δὲ παραπλήσιος ἐκείνοις· εὔπους δέ, καὶ οὐ κακόπτερος. φωνὴ δὲ πολλή, καὶ οὐ βαρεῖα.

Pardalus auicula gregalis est, neque enim ferè segregata videtur. Colore toto cinereo. Magnitudine par illis. Tum pedibus tum alis præstans: multa voce, nec graui.

CAESAR.

QVI pardalum ad nostrum *Durbec* transferunt, nulla ducti coniectura id agunt: nec tam ei cõuenit quàm μαλακοκρανεύς. Nam neque Philosophus pardalo rostri duritiem, neque reliqua signa tribuit quibus scimus durobeccum nostrum præditum. Si non di-

xisset eum parem magnitudine, aut μαλακοκράνει, aut alijs de quibus suprà mentionem fecerat, potiùs putaremus pardalum eam esse auiculam. Nam & ὄρτυγι dixerat, quæ vulgo in Gallijs, quod lini semine delectetur, quanquam & canabino, & tapino alatur: *linotte* vocatur. Nam auis est tota cinerea, gregatim volat, firmis pedibus, multa voce nec graui, at dulcissima & iucundissima. At magnitudo obstat quominus id asseramus.

CAPVT TRIGESIMVM,

Collyrion: & quæ semper appareant, quæ non.

CXCVI. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ κολλυρίων τὰ αὐτὰ ἐσθίει τῷ κοττύφῳ· τὸ δ᾽ μέγεθος ἐ τούτῳ ταὐτὸ ἐστὶ φθεγγει. ἁλίσκε) δ᾽ κ χειμῶνα μάλιστα.

Collyrioni cibus idem qui & merulæ. Magnitudo eadem quæ & supra dictis. Capitur hyeme potissimum.

CAESAR.

KΟλλυρίων. Non potest perspici quæ sit hæc auis, ijs tàm communibus indicijs. Τὰ αὐτὰ τῷ κοττύφῳ: at merula quid edat, non dixit: edit lambruscam, & hederæ baccas, vnde eius caro amarescit.

CXCVII. ARISTOTELES.

Ταῦτα δὲ πάντα ὐ διὰ παντὸς φανερά ἐστιν.

Hæc autem omnia non omni tempore visuntur.

CAESAR.

Diligentius referendum est τὸ, τὰ πάντα. Nam si altiùs repetas, falsum fit. Ardeolæ enim semper apparent. Theodorus pessimè legit sine negatione: falsum enim est semper apparere. Nam ὁ χλωρίων χειμῶνος ὐχ ὁρᾶται.

CXCVIII. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ τὰ κ τὰς πόλεις εἰωθότα μάλιστα ζῆν, κόραξ ἐ κορώνη. ἐ γὰρ ταῦτ᾽ ἀεὶ φανερά, καὶ ὐ μεταβάλλει τὺς τόπυς, ὐδὲ φωλεύει.

Recensendæ etiam quæ in vrbibus maxima ex parte viuere consueuerunt. Coruus & cornix. Nam hæ semper videntur. Neque mutant loca, neque latent.

CAESAR.

QVONIAM sic scriptum fuit, ἔτι δὲ τὰ κ τὰς πόλεις εἰωθότα ζῆν. Theodorus putauit illa esse φανερά, quia hæc φανερά, & coniungi per ἔτι. Verùm non id coniungit ἔτι. Sed historiam auium. Sic suprà ἔτι δὲ καὶ πάρδαλος: scilicet ἐσ ὄρτυξ. In historia auium.

Duo dixit. Οὐ μεταβάλλει, vt grues. Οὐ φωλεύει, vt aliæ multæ. Sic enim duo effugia ab incommodis loci, & temporis.

CAPVT

CAPVT TRIGESIMVM-PRIMVM,

GRACCVLI.

CXCIX. ARISTOTELES.

Κολοιῶν δ' ἐστὶν εἴδη τρία· ἓν μὲν, ὁ κορακίας· οὗτος ὅσον κορώνη, φοινικόρυγχος. ἄλλος, ὁ λύκος καλούμενος. ἔτι δ' ὁ μικρὸς, ὁ βωμολόχος. ἔστι δὲ καὶ ἄλλό τι γένος κολοιῶν περὶ τὴν Λυδίαν καὶ Φρυγίαν, ὃ στεγανόπουν ἐστί.

Gracculorum species tres. Vnus est, coracias, qui est cornicis magnitudine, rostro puniceo. Alter qui lycus *dicitur. Tertius paruus, scurra. Quartum prætereà genus in Lydia & Phrygia, palmipes.*

CÆSAR.

GRACCVLI species tres enumerat: & vnam addit peregrinam è Lydia quæ sit palmipes: ac fortasse aquatica, etsi hîc non dicat. Nam τὰ στεγανόποδα τὸ τρόφιμον ex aqua petere suprà dixit. Summum verò genus coruinum, continet coruum, cornicem, gracculum. Corui genera duo: aquaticus, & terrestris.

Κολοιῶν: summum genus gracculorum ponit. Primam speciem κορακίαν, quoniam coruo sit propior, quasi dicas coruium. Rostrum tantùm dicit rubrum: at apud nos pedes etiam rubent. Magna copia in Taurinis vbi *chioas* vocant, & agro patrio, vbi *tacola* dicitur: *cacaola* à Vasconibus. Auicenna in Cap. quarto libri octaui *Tricat* vocat. Alterum genus dicitur Lycos: scilicet lupus. Grande sane in Vasconia, neque minus priore, totum nigrum. Columbis infestum: vorat enim eius oua, atque etiam pullos. Hyeme maxime gaudent, & ludunt: in opis parietum nidificant: gregales sunt. Neque lōge ab ædificijs præuolat. Tertium genus minimum: neque enim æquat columbam. Valde elegans & concinnum, tenui corporatura: non tanta nigredine: sed quod maximè cicuratur & colludat: furacissimum est animal. Nos ex eo genere vnum aluimus, mira voluptate: furacissimum enim erat. Plinius de his nihil, magna negligentia, qui professus esset historiam naturalem. Gracculorum nomen, quòd lauro se purgent, & quòd futura præsagiant, & quòd monedulæ sationem inuenerint, idem pauca in Octauo, Septimodecimo, & Nonodecimo, ponit. Ac de his tantùm: nisi quod in Lemno gracculos cultos, quòd locustas absumant in Vndecimo. Franciscus Massarus vir doctus, atque sanè alioqui diligentissimus, non posuit nisi tria genera, simul etiam Lydio enumerato, & omisit τὸν βωμολόχον: dicitque lupum, appellari à suis, *Scurapolam*. Nomen tamen paruo plus competit, vt scurram dixerint τὸν βωμολόχον. Sed plus fidei habuit Theodoto transferenti, quàm Aristotelis Codici. Nos autem tria illa genera, præter quartum illud Lydium omnia vidimus. Albescunt plumæ aliquot primo generi hyeme ad pectus: etiam in alis & in capite conspeximus: multas enim venati sumus plumbeis globulis.

Theodorus monedulam genus posuit, & gracculum speciem primam κορακίαν. At gracculus potiùs genus est: dictus siue à grege, siue à gerendo glandes, quasi *geraculi*: siue à vocis imitatione. Monedula autem nomen fuit augurum, quoniam esset *oscen*: *monere* autem *loqui*. Non vt quidam putauere à moneta, quia monetæ amantissima sit monedula.

Φοινικόρυγχος. Theodorus addidit, *rotundo*: malè: saltem dixisset *tereti*. Ad hoc nomen compositum φοινικόρυγχος, non potuit commodè addi, *rotundo*.

Βωμολόχος: *scurra* Theodorus rectè: *iocularium*: & *gesticularium* etiam non malè potes dicere. Terentius: *Iocularium in malum pene incidi*.

CAPVT TRIGESIMVM-SECVNDVM,

ALAVDA.

CC. ARISTOTELES.

Κορυδαλῶν δ' ἐστὶ δύο γένη· ἡ μὲν ἑτέρα, ἐπίγειος, καὶ λόφον ἔχουσα· ἡ δ' ἑτέρα, ἀγελαία καὶ οὐ σποράς, ὥσπερ ἐκείνη· τὸ μέντοι χρῶμα ὅμοιον τῇ ἑτέρᾳ ἔχουσα, τὸ δὲ μέγεθος ἔλαττον· καὶ λόφον οὐκ ἔχει· ἐσθίεται δέ.

ALaudarum genera duo. Altera humi agitans & criſtata: altera gregatilis: non autem diſperſa, vt illa. Colore tamen ſimili: ſed minor, & ſine criſta, atque eſculenta.

CAESAR.

DVo genera facit. Nos verò tria monuimus. Vnum compactius & robuſtius,& viuidius,colore dilutiore,criſtatum. Criſtá rollit tam in metu quàm in audacia voce ſplendida. Alterum genus fuluius, delicatius,criſta non tam grandi, ſed veſtigio tantùm quaſi quodam: corpore minor, cruribus tenuioribus,voce ſuauiore,roſtro tenuiore:motu tardior. Hæc quoque ἀγελαία eſt. Tertium genus vtroque grandius,colore valde diluto puluereo,ſine criſta. Vaſcones *cotolios* vocant:hyeme pingues ac commendati. *Lodolam* Thuſci. Galli, *aloëtte* nunc. Olim *alauda.* Sic enim galeam appellabant. *Galeritam* Latini. Κόρυδον Græci & κορύδαλλα, & κορυδαλός. Interpres quidam Æſopicarum fabularum malè tranſtulit *carduelem.*

Ἐπίγειος: *terrenum.* Si intelligat humi agere, non in arboribus, rectè eſt. Sed id multis alijs commune. Si negat rolli ad volandum, fallitur. Adeò enim ſublime volat vt fugiat viſum: vocem ſimul cum volatu tollit, quaſi velit exaudiri. Scandit verò non per rotas, ſed quaſi perpendiculo, interpellatis tractibus, vt pica aliquando.

Σποράς: *ſingulare*, Theodorus, malè: iugatæ enim ſunt ſæpenumero.

Λόφον οὐκ ἔχει. Theodorus *galero carens.* At quanquam galerita dicta eſt, tamen galerum non dicas criſtam ſolam. Galerita autem dicta fuit, quaſi videretur galerum habere, quia haberet criſtam: non quòd criſtam galerum dicerent.

CAPVT TRIGESIMVM-TERTIVM,

ASCALOPAS.

CCI. ARISTOTELES.

Ἀσκαλώπας δ' ἐν τοῖς κήποις ἁλίσκονται ἕρκεσι· τὸ δὲ μέγεθος ὅσον ἀλεκτορίς, τὸ ῥύγχος μακρόν, τὸ χρῶμα ὅμοιον ἀτταγῆνι· τρέχει δὲ ταχύ, καὶ φιλάνθρωπόν ἐστιν ἐκπαγλῶς.

AScalopas in hortis, & capitur caueolà, pullæ magnitudine. Roſtro longo: colore attagenis. Currit perniciter, & admodum hominem amat.

CAESAR.

ASCALOPAS eſt ea quæ ſuprà ἀσκαλώπαξ. Theodorus *gallinago*, nouo verbo, & ab eo ficto. Roſtri magnitudo & color ſine dubio produnt eam eſſe, quam vulgò, à roſtro *beccaciam* dicit. De attagene infrà.

Ἁλίσκεται

Ἁλίσκεται ἕρκεσι, non γλαυκὶ, vt superiora, neque visco: sed caueolis & clathris. Theodorus autem malè intellexit, ἕρκος, esse hîc hortorum sepimentum.

Ὅσον ἀλεκτορὶς: intellige pullam paruam, non autem gallinam.

Ἐπιεικῶς. Theodorus, *mirè*: melius *admodum*: ἐπιείκεια, *modestia*.

CAPVT TRIGESIMVM-QVARTVM,

STVRNVS.

CCII. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ ψὰρ ποικίλος· μέγεθος δ᾽ ἐστὶν ἡλίκον κόττυφος.

STurnus est varius, magnitudine merulæ.

CÆSAR.

MElius cum turdo & merula coniunxisset. Gregaria enim auis est. Etiam in prouerbio: macros iecirco esse. Nidificant etiam agminatim sub tegulis turrium. Docilis ad cantum mirum in modum, & ad loquelam.

CAPVT TRIGESIMVM-QVINTVM,

IBES.

CCIII. ARISTOTELES.

Αἱ δ᾽ ἴβεις αἱ ἐν Αἰγύπτῳ, εἰσὶ μὲν διτταί· αἱ μὲν, λευκαὶ αὐτῶν, αἱ δὲ, μέλαιναι. ἐν μὲν οὖν τῇ ἄλλῃ Αἰγύπτῳ αἱ λευκαί εἰσι, πλὴν ἐν Πηλουσίῳ οὐ γίνονται· αἱ δὲ μέλαιναι, ἐν τῇ ἄλλῃ Αἰγύπτῳ οὐκ εἰσὶν, ἐν Πηλουσίῳ δ᾽ εἰσί.

IBes in Aegypto duum sunt generum: alia candida, alia nigra. Cætera in terra Aegypti albæ sunt, in Pelusio non sunt. Contrà in illa non sunt nigra, in Pelusio sunt.

CAESAR.

VT frustra petant argumentum, à frigore terrarum & calore, vt colorum instituant reddere rationem. Quod à nobis in nostris *ad Cardanum exercitationibus*, fusiùs disputatum est. Repetit verò orationem Philosophus per contraria: quoniam etsi albæ alicubi erant, poterant etiam fortasse esse nigræ. Theodorus arbitratu suo coarctauit.

CAPVT TRIGESIMVM-SEXTVM,

ASIONES.

CCIV. ARISTOTELES.

Σκῶπες δὲ, οἱ μὲν, ἀεὶ πᾶσαν ὥραν εἰσὶ, καὶ καλοῦνται ἀεισκῶπες, καὶ οὐκ ἐσθίονται, διὰ τὸ ἄβρωτοι εἶναι. ἕτεροι δὲ, γίνονται ἐνίοτε τοῦ φθινοπώρου. φαίνονται δὲ ἐφ' ἡμέραν μίαν, ἢ δύο τὸ πλεῖστον, καὶ εἰσὶν ἐδώδιμοι, καὶ σφόδρα εὐδοκιμοῦσι· καὶ διαφέρουσι τῶν ἀεισκωπῶν καλουμένων οὐδενὶ, ἄλλῳ μὲν, ὡς εἰπεῖν, οὐθενὶ, πλὴν τῷ πάχει· καὶ οὗτοι μέν εἰσιν ἄφωνοι, ἐκεῖνοι δὲ φθέγγονται. περὶ δὲ γενέσεως αὐτῶν ἥτις ἐστὶν, οὐθὲν ὦπται, πλὴν ὅτι τοῖς ζεφυρείοις φαίνονται. τοῦτο δὲ φανερόν.

IN genere aſionum qui dicuntur ſemperaſiones, *totum annum videntur. Vnde & nomen. Verùm cùm inutiles ſint ad cibum, non eſitantur. Aliqui autem aliquando Autumno exiſtunt: neque plus vno aut altero die apparent, & ſunt eſculenti, atque vehementer commendantur. Atque iij à ſemperaſionibus nulla alia penè re differunt, quàm pinguedine. Sed neque vocem edunt: illi autem ſunt vocales. Quemadmodum verò generentur, nondum perſpectum eſt: niſi quòd fauonio ſpirãte comparent. Hoc verò manifeſtum eſt*

CAESAR.

PERSPICVA hiſtoria eſt. De aſione alibi, & Plinius in Decimo. At quod hic Philoſophus ait, non eſt verum apud nos. Non enim ſunt aſiones ἀεισκῶπες: hyeme enim non videntur ſed æſtate. Poteſt fieri vt vnum tantùm ſit genus, niſi vtrũque ſimul compareat. Nam quòd ſint pingues, id euenit etiam aliis auibus quibuſdam: vt aſcalopaci & alaudæ hyeme: turdo Autumno: coturnici milio matuto. Quod autem vocem tunc non emittant, id euenit etiam merulæ, quæ non niſi vere ineunte canit: alio tempore muta.

Σκῶπες δὲ, οἱ μὲν ἀεὶ πᾶσαν ὥραν εἰσί. Nota locutionem: *οἱ ἀεὶ*: quoniam vocantur ἀεισκῶπες. Sic enim intelligenda ſunt verba Philoſophi. Theodorus malè accepit.

Ἄβρωτοι. Theodorus addidit, *propter vitium carnis*: & ἀεισκῶπες *perennes* vocârunt, quia διηνεκῶς φαινόμενοι. Vnde *Anna perenna*, in Faſtis.

Γίνονται, *exiſtunt* diximus nos. Neque enim fiunt tunc. Theodorus, *apparent*, & φαίνονται, *immorãtur*.

Nota: ἐνίοτε eſt contra τὸ, ἀεὶ: & φθινοπώρου, contra πᾶσαν ὥραν.

Τῷ δὲ πάχει, pro ἀλλ' ἤ: vt ſuprà ἀλλ' ἢ ἴζον.

Ἄφωνοι. Theodorus, *deeſt vox*: in actu ſcilicet. Nam ne vocales quidem capti, aut lacerati, vocem emittunt. Non igitur deeſt vox, ſed non emittunt. Aſio à Vaſconibus *Ducquet* vocatur, quaſi dicas paruum ducem. Nam bubo, *Duc* dicitur.

CAPVT TRIGESIMVM-SEPTIMVM,

CVCVLVS.

CCV. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ κόκκυξ, ὥσπερ εἴρηται ἐν ἑτέροις, οὐ ποιεῖ νεοττιὰν, ἀλλ' ἐν ἀλλοτρίαις τίκτει νεοττιαῖς,

CVculus, vt alibi dictum eſt, nidum non adificat, ſed in alienis parit: præſertim in pa-

μάλιστα

μάλιστα μὲν ἐν ταῖς τῶν φαβῶν, καὶ ἐν ὑπολαΐδος, καὶ κορύδου, χαμαὶ· ἐπὶ δένδρων δ', ἐν τῇ τῆς χλωρίδος καλουμένης νεοττιᾷ.

lumbarum & curruca, & alauda, humi. Super arboribus autem, in chloridis nido.

CAESAR.

Ut suprà de cuculo diximus. Albertus duo cuculorum nouit genera, vnum maius quasi referat speciem palumbæ, & asturis mistæ. Alterum minus, accipitris, & columbæ faciem. Nos quoque duo genera animaduerrimus, alterum altero maius, sed facie eadem. Ponit Philosophus duo nidorum genera, humi, & in arboribus. Vt boc habeat quoque peculiare. Er sit caussa quia nullum nidum facit: iccitco ἀμφοτερίζων.

Ὑπολαΐδα, *currucam* interpretatur Theodorus. De hypolaide nusquam alibi Aristoreles, præterquam in sexto. De curruca, ne verbum quidem Plinius, qui hunc locum transferens, negligenter præter vnam palumbem, omisit auium harum nomina. Horatius autem currucæ meminit. Hic ait esse terrenam auiculam. At chloris, vt suprà, à Theodoro, *luteola* dicta est: à Vasconibus, *verdaugia*: à nobis potest *vireola* dici: potiùs enim viridis quàm lutea est. Plinius verò connectens hanc historiam cum superioris libri narratione, desciuit à Philosopho, & à veritate. Nam Aristoteles negat cuculos fieri ex accipitre. Nam quò abiret rostri curuitas & vnguium, & spiritus ille? Timidissimus enim omnium auium est. Fugit enim etiam minutissimas, Quin etiam pessimè loquitur dupliciter. Nam accipitrem & cuculum eiusdem generis prodit, & solam auium ab suo genere absumi. Nam olor quoque ab olore deuoratur. Non malè autem sic scripsit. *Nullum facit nidum alioqui trepidum animal.* Nam nidus munimenti caussa construitur. Sed quia timidissimum natura fecit, fecit etiam desperantem posse nidum ab se defendi. Itaque verè iners potest appellari.

CCVI. ARISTOTELES.

Τίκτει μὲν οὖν [ἓν ᾠόν,] ἐπῳάζει δ' οὐκ αὐτός, ἀλλ' ἐν οὗ ἂν τέκῃ νεοττιᾷ, τοῦτο ὁ ὄρνις ἐκκολάπτει καὶ τρέφει καὶ ὥς φασιν, ὅταν αὐξάνηται ὁ τοῦ κόκκυγος νεοττός, ἐκβάλλει τὰ αὑτῆς, καὶ ἀπόλλυνται οὕτως.

Parit igitur ouum vnum: verùm non incubat ipse. Sed ea auis, cuius in nidum deposuerit ouum, & excludit, & alit. Ac quemadmodum aiunt, vbi cuculi pullus creuerit, eijcit suos, atque ita intereunt.

CAESAR.

Suprà de nido, nunc de sobole, atque educatione. Quinque autem opiniones ponet, quibus putentur pulli nutricis interire. Atque hæc prima est, abiici à parente, vbi ille creuerit. Iccirco dixit ὥς φασι. In vltima parte historiæ reddit caussam, quare subiiciat alendos suos fœtus.

CCVII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ λέγουσιν ὡς καὶ ἀποκτείνασα ἡ τρέφουσα δίδωσι καταφαγεῖν. διὰ γὰρ τὸ καλὸν εἶναι τὸν τοῦ κόκκυγος νεοττόν, ἀποδοκιμάζει τὰ αὑτῆς.

Alij ita tradunt, interfici à matre, atque dari deuorandos. Propterea enim quod pulcher sit pullus cuculi, suos non probare.

CAESAR.

Secunda opinio crudelior, & dat rationem.

Ἀποδοκιμάζει: putat indignos sua familia, abdicat, tanquam pater liberos malos.

Τρέφουσα, vt mitigaret sæuitiam, μήτηρ dixisset, ac parentis sanctum nomen contaminaret. Plinius ἀποδοκιμάζει, *damnat vt alienos.*

Καταφαγεῖν. Theodorus *in cibo*: imò *in cibum.* Nam ipsi sunt cibus, non in cibo, sed cibi caussa.

CCVIII.

CCVIII. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν πλεῖστα τούτων ὁμολογοῦσιν αὐτόπται γεγενημένοι τινές. περὶ δὲ τῆς φθορᾶς τῶν τῆς νεοττῶν τῆς ὄρνιθος, οὐχ ὡσαύτως πάντες λέγουσιν· ἀλλ' οἱ μὲν, φασὶν αὐτὸν ἐπιφοιτῶντα τὸν κόκκυγα, κατεσθίειν τὰ τῆς ὑποδεξαμένης ὄρνιθος νεόττια.

Maximam igitur harum rerum partem perſpectam ab ſeſe multi autumant. Sed quemadmodum pulli auiculæ intereant, non omnes conueniunt. Sed quidam aiunt, frequentantem nidum cuculum, deuorare hoſpitis auiculæ pullos.

CAESAR.

Tertia opinio, quam antequam aggrediatur, colligit quæ ſuprà dixit.

Τὰ πλεῖστα: omnia, niſi modum interitus auicularum.

Ὑποδεξαμένης, *ſuſceptricis, hoſpitis.* Theodorus, *cui ſuum ouum mandârit.* Nam ſanè non ſuſcepit auis, ſed permiſit.

CCIX. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ, διὰ τὸ τῷ μεγέθει ὑπερέχειν τὸν νεοττὸν τοῦ κόκκυγος, ὑποκάπτοντα τὰ προσφερόμενα φθάνειν· ὥστε λιμῷ τοὺς ἑτέρους ἀπόλλυσθαι νεοττούς.

Alij dicunt cuculi pullum magnitudine præſtantem, cibum allatum præripere & deuorare. atque ita cæteros fame mori.

CAESAR.

Qvartá opinio: ὑποκάπτοντα deuorare. Verbo quo vſus eſt in hiſtoria piſcium.

CCX. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ, κρείττω ὄντα, ὑποκτιννύναι συντρεφομένους αὐτῷ.

Alij perimere educationis participes ſuos, vt putà valentiores.

CÆSAR.

Vltima opinio de ingrata aue. Sed eſt mendum in noſtro Codice: συντρεφόμενον αὐτοῖς: lego: συντρεφομένους αὐτῷ. Et cùm ita emendauiſſemus, inuenimus ſic placuiſſe Theodoro quoque: quare ſententiam non mutauimus. Eſt enim quaſi cauſſa quare interficiat eos: quia σύντροφοι.

CCXI. ARISTOTELES.

Δοκεῖ δὲ ὁ κόκκυξ φρόνιμον ποιεῖσθαι τὴν τέκνωσιν. διὰ γὰρ τὸ συνειδέναι αὐτῷ τὴν δειλίαν, καὶ ὅτι οὐκ ἂν δύναιτο βοηθῆσαι, διὰ τοῦτο ὥσπερ ὑποβολιμαίους ποιεῖ τοὺς ἑαυτοῦ νεοττοὺς, ἵνα σωθῶσι. τῇ γὰρ δειλίᾳ ὑπερβάλλει τοῦτο τὸ ὄρνεον. τίλλεται γὰρ ὑπὸ τῶν μικρῶν ὀρνέων, καὶ φεύγει αὐτά.

Prudentem igitur ſobolem procreare cuculus videtur. Conſcius enim timiditatis ſuæ, atque imbelliæ, eam ob cauſſam quaſi ſubdititios facit pullos, ſuos vt ſalui ſint. Mirum enim in modum meticuloſa hæc auis eſt. Vellicatur enim etiam à minutis auiculis, eáſque fugit.

CAESAR.

Refert mores ad habitum & rationem.

Φρόνιμον τέκνωσιν: pro φρονίμως: neque enim actio prudens eſt, ſed prudentis.

Τέκνωσιν, *filiationem* quaſi dicas: qua etiam voce, in eo fragmento quod vulgò liber Decimus dicitur, vtitur: vbi mendosè κίνησιν legebatur.

Δειλία animi, ἀδυναμία, corporis: δειλία, *meticuloſitas*: *ignauia*, malè à Theodoro interpretatur. Eſt enim ignauus, non diligens, ἀργός.

Σωθῆναι, *ſeruari* Theodorus. At ſeruantur etiam mortui. Sed ſalui potiùs, & in tuto. Eſt enim σωτὴρ, pluſquam ſeruator, vt alibi diximus.

Ὑπερβάλλει, *excedit.* Sed nunquam abſolutè poſitum inuenias. Itaque ad verbum non poteſt ſic transferri.

Τίλλεται. Sic ſuprà de noctua. Plinius, *minuta infeſtant.*

CAPVT

CAPVT TRIGESIMVM-OCTAVVM,

APODES.

CCXII. ARISTOTELES.

Οἱ δ' ἄποδες, οὓς καλοῦσί τινες κυψέλλους, ὅτι μὲν ὅμοιοι τῇ χελιδόνι εἰσίν, εἴρηται πρότερον· οὐ γὰρ ῥάδιον γνῶναι πρὸς τὴν χελιδόνα, πλὴν τῷ τὴν κνήμην ἔχειν δασεῖαν. οὗτοι νεοττεύουσιν ἐν κυψελλίσιν ἐκ πηλοῦ πεπλασμέναις μακραῖς, ὅσον εἰσδῦναι ἐχούσαις. ἐν στενῷ δὲ ποιεῖται τὰς νεοττίας ὑπὸ πέτραις καὶ σπηλαίοις· ὥστε καὶ τὰ θηρία καὶ τοὺς ἀνθρώπους διαφεύγειν.

APodes quos cypsellos *vocant, similes esse hirundini iam dictum est. Neque enim facilè dignoscuntur ab ea, nisi quòd crus hirtum habent Hi nidificant in alueolis è luto structis oblongis, quãtum satis ad ingressum apertis. Angustis in locis nidum ponit sub saxis, & rupibus quò & à feris, & ab hominibus tutò sese recipiat.*

CÆSAR.

HIRVNDINVM tria sunt genera. Hirundines nigræ, ripariæ, & quos *dardanellos* vocant. Hi maximi sunt & apodes malè dicuntur, pedes enim habent. At optimè κακόποδες: passæ alæ plusquã pedis spatium occupant. Nigri toti, excepto gutture alba macula notato. Fronte depressa: rostro depresso, ac lato, & breui: cruribus crassis. *Bibios* Taurini vocant à sono, vbi sunt frequentissimi. In Vasconia rari: mirum in modum pulli pinguescunt: ἀπὸ τῶν κυψέλλων nomen habet. Κύψελλος enim *alueolum*, non *castellum*, vt Theodorus est interpretatus, significat. In opis verò parietum nidificant: in terra vbi sunt, nequeunt sese attollere, propter alarum magnitudinem, & crurum breuitatem. Sed ab interiore nido reptant ad summum labrum vsque. Inde sese librant in aërem: vt hæc quoque sit differentia inter ipsos & hirundines. Alia item est. Non enim candidum ventrem habent ij quos vidimus: & magnitudine dupla sunt: & voce distant. Neque enim canũt, sed vociferãtur in sibilo.

Οὐ γὰρ ῥάδιον γνῶναι: imò facillimum, multis notis, quas suprà diximus.

Ἐν κυψελλίσιν: imò etiam in opis parietum, vt suprà diximus, substratis paleis & plumis.

Ὅσον εἰσδῦναι ἐχούσαις: mira breuitas: deest enim στόμα.

CAPVT TRIGESIMVM-NONVM,

CAPRIMVLGVS.

CCXIII. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ καλούμενος αἰγοθήλας, ἔστι μὲν ὄρεινός, τὸ δὲ μέγεθος κοττύφου μὲν μικρῷ μείζων, κόκκυγος δ' ἐλάττων. τίκτει μὲν οὖν ᾠὰ δύο ἢ τρία τὸ πλεῖστον, τὸ δὲ ἦθος ἐστὶ βλακικός. θηλάζει δὲ τὰς αἶγας προσπετόμενος· ὅθεν καὶ τοὔνομ' εἴληφε. φασὶ δ', ὅταν θηλάσῃ τὸν μαστὸν, ἀποσβέννυσθαί τε, καὶ τὴν αἶγα ἀποτυφλοῦσθαι. ἔστι δ' οὐκ ὀξυωπὸς τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ τῆς νυκτὸς βλέπει.

QVi dicitur caprimulgus, *montana auis est, merula paulò maior, minor cuculo. Duo parit oua, aut ad summum tria, moribus mollioribus. Aduolans capras mulget, unde & nomen. Aiunt vbi mammam suxerit, aboleri lac, & capram obcacari. Interdiu hebetiùs videt: sed noctu cernit.*

CAESAR.

CAESAR.

QVi hanc auem eſſe putant, quæ à Gallis *effraye*, & *freſſaye*, à Vaſconibus *breſaga*, quaſi *præſaga*. Nam & inaupicatiſſimi ominis vulgò habetur, dicitur, ſuis ſatis firmis vtuntur coniecturis. At maiore audacia, ne dicam temeritate, mouentur, cùm ſtrygem audeant aſſerere: quam tamen Plinius in triceſimonono Cap. libri vndecimi incognitam eſſe putat. Αἰγοθῆλας, *caprimulgus* à Plinio dicitur & *fur nocturnus*. Montanam auem eſſe ait Ariſtoteles. At freſaïa Gallorum & in opis turrium, etiam in quercuum cauis nidificat: *caprilactens*, ad verbum.

Ἀποσβέννυται, ἄχυρον: quomodo nanque quod extinguit, extinguatur?

Ἀποτυφλοῦται: quod euenit etiam eſu glandium, vt ſuprà diximus.

Οὐκ ὀξύωπος, rectè: ſed cùm addit, τῆς νυκτὸς βλέπει, non aduerſatur. Nam ibi eſt ὀξύ, vt etiam interdiu βλέπει, ἀλλ' οὐκ ὀξύ.

CAPVT QVADRAGESIMVM,

CORVI.

CCXIV. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ κόρακες, ἐν τοῖς μικροῖς τόποις, καὶ ὅπου μὴ ἱκανὴ τροφὴ πλείοσι, δύο μόνοι γίνονται.

Corui in regionibus paruis, atque vbi non ſatis cibi ſuppeditari poſſit pluribus, bini tantùm eſſe ſolent.

CAESAR.

COrvorvm prudentiam circa victum narrat. Sic enim ſunt prudentiores, quàm ſturni.

Καὶ ὅπου: quoniam etiam ſunt loca lata, ſed ſterilia.

Γίνονται, *ſunt*: inueniuntur.

Μόνοι, δύο, ſcilicet, ſeparati ab aliis: iccirco μόνοι.

Μικροῖς. Theodorus *arctioribus*: malè: arctum enim eſt cauum. Idem χωρίοις, *locis*: meliùs, *regionibus*.

CCXV. ARISTOTELES.

Καὶ τοὺς ἑαυτῶν νεοττοὺς, ὅταν οἷοί τ' ὦσιν ἤδη πέτεσθαι, τὸ μὲν πρῶτον ἐκβάλλουσιν, ὕστερον δὲ καὶ ἐκ τοῦ τόπου ἐκδιώκουσι.

Et ſuos pullos, vbi volare poſſunt, primùm exigunt. Deinde etiam extra regionem fugant.

CAESAR.

HOc etiam faciunt aquilæ: huius autem dimidium hirundines. Nam cùm propè eſt vt auolare queant pulli, illæ garritu inuitant ad volandum. Simulant ſeſe ferre quod edant, neque dant ſed obuolant, & in proximo conſidunt. Vbi illi auſi ſunt, & iam poſſunt: illæ verberant, atque extra ædes exigunt. Foris autem ſimul cum ipſis ludunt.

CCXVI. ARISTOTELES.

Τίκτει δ' ὁ κόραξ καὶ τέτταρα καὶ πέντε.

Parit coruus, & quaterna, & quina

CAESAR.

C AE S A R.

SI igitur bini tantùm habitant, neque plures: ergo eadem natura, exigunt pullos, qui quatuor sunt, ac tanto citiùs quinque.

CCXVII. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὸν χρόνον ἐν ᾧ ἀπώλοντο οἱ Μηδικοὶ ξένοι ἐν Φαρσάλῳ, ἐρημία ἐν [τοῖς τόποις] τοῖς περὶ Ἀθήνας καὶ Πελοπόννησον ἐγένετο κοράκων· ὡς ἐχόντων αἴσθησίν τινα τῆς παρ' ἀλλήλων δηλώσεως.

QVo tempore Mediæ hospites in Pharsalo interiêre, reliquêre corui terram Atticam & Peloponnesum: quasi sensu quodam perciperent rerum vicissitudines.

C AE S A R.

NVnc non solùm mores, quod est abire à locis: sed etiam αἴσθησιν, qua intelligant quate abeundum sit, ob scelera perpetrata. Plinius in Decimo. *Soli*, inquit, *videntur habere intellectum significationum suarum.* Vt temerè significent aues aliæ, hæ autem diuinitùs. Neque enim solùm præuidere tempestates: cuius rei caussam narrat Poëta in primo *Georgic.* Sed etiam nôsse caussam rerum. Tum ponit historiam: cuius etiam meminit Plinius.

Ἐρημία, *defuerunt*, Theodorus non benè. Deest enim quod abest: etiam si non adfuerit. At *desiderare*, dicas. Plinius, *è Peloponneso & terra Attica volârunt.*

CAPVT QVADRAGESIMVM-PRIMVM.

AQVILARVM GENERA.

CCXVIII. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἀετῶν ἐστὶ πλείονα γένη· ἓν μὲν, ὁ καλούμενος πύγαργος· οὗτος καὶ τὰ πεδία καὶ τὰ ἄλση, καὶ περὶ τὰς πόλεις γίνεται. ἔνιοι δὲ καλοῦσι νεβροφόνον αὐτόν. πέτεται δὲ καὶ εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τὴν ὕλην, διὰ τὸ θάρσος· τὰ δὲ λοιπὰ γένη, ὀλιγάκις εἰς πεδία καὶ εἰς ἄλση φοιτᾷ.

AQuilarum plura genera. Vnum: quem pygargum vocant: is campos, & lucos, atque etiam circum oppida habitat. Quidam hinnicidam eum vocant. Volat etiam in montana & saltus, sui confidens. Nam reliqua genera minùs campos & lucos frequentant.

C AE S A R.

HOc Capite aquilarum genera primùm recenset numero sex. Altera in parte communem naturam. In tertia mores narrat. Ordinem autem nullum seruat. Neque à præstantia, neque à magnitudine assignat natalia, atque diuersoria. Multarum prætereà non solùm nomen speciei, sed etiam cognomen apponit. Ac sanè aquilarum, accipitrum, miluorum, ossifragæ, harpes, & vulturis species simul comparare poterat longè consultius: luculentior enim historia fuisset. Has omnes vnico genere rapacium contineri: aquilas diuidere in genera quot nôsset. Nos plura nouimus & accipitrum: quæ adeò sunt proxima & mixta, vt ægrè reddas veteribus nostraria. De quibus cùm suprà in secundo copiosè à nobis scriptum sit, hîc repetere denuò odiosum esset.

Πύγαργος. Iuuenalis *Satyra vndecima*, cùm loquitur de pygargo, non de aue intellexit sed capreæ genere, cuius meminit Plinius in Octauo. At pygargus aquilæ genus est cauda albicante. Theodorus *albicillam* dixit.

Κατὰ τὰ πεδία, hæc sunt diuersoria. Nam natalia omnibus montana. Et distinxit τὰ ἄλση πρὸς τὴν ὕλην.

XXXx

Νεβροφόνον. Sicut λαγωφόνοι, & νηττοφόνον.

Τὰ δὲ λοιπά: hæc eſt natura aliarum diſtincta ab hac.

Ὀλιγάκις φοιτᾷ: verbum φοιτᾷ, directè opponitur aduerbio ὀλιγάκις: itaque pro ratò poſuimus negationem.

Theodorus poſito pygargi nomine, addidit ex Plinij interpretatione, *à cauda alba*, & *albicillam* nominauit. Sed ſanè hoc in nomine, cauda non eſt.

Νεβροφόνος, Theodorus, *hinnularia*: optimè. Sicut Plinius alteram *anatariam*. Sed alterius cognomen omiſit.

CCXIX. ARISTOTELES.

Ἕτερον δὲ γένος αἰετοῦ ἐστιν, ὃ πλάγγος καλεῖται, δεύτερος μεγέθει καὶ ῥώμῃ. οἰκεῖ δὲ βήσσας καὶ ἄγκη καὶ λίμνας· ἐπικαλεῖται δὲ νηττοφόνος καὶ μορφνός· οὗ καὶ Ὅμηρος μέμνηται ἐν τῇ Πριάμου ἐξόδῳ.

Alterum genus, plancus *dicitur*, *ſecundus à priore & robore, & magnitudine. Saltus & conualles, & lacus habitat: cognominatur etiam* anataria, *&* morphnus. *Cuius etiam meminit Homerus in exitu Priami.*

CAESAR.

HANC ſuprà ſcripſimus, *ſacrum*, nobis videri. At hæc plancus aquilarum nigerrima eſt. Quod non parum negorij adfert. Putauimus aliquando Gryfalcum eſſe, cùm magnitudo fulciat opinionem: eſt enim à ſuperiori ſecundus. Nam pygargum non paruam auem eſſe credendum, cùm ſit νεβροφόνος. At ſacer noſter non tantus eſt, vt parum ab ipſo diſtet: robore tamen, virtute & audacia non inferior. Magna certè in caligine verſamur. Etſi verò à maioribus noſtris multa præclaráque accepta referimus, negligentiam tamen meritò accuſabimus, quæ nos ita anxios & dubios retinet, vt quid certi pronunciandum ſit, neſciamus. Id ipſis aſcribatur. Nos qui culpa caremus, malumus ignorãtiam noſtram ingenuè profiteri, quàm temeritatem pro veritate proferre.

Νηττοφόνος, ab anate quam interficit.

Πριάμου ἐξόδῳ. Priamus in vltimo *Iliadis*, Troïa exiens ad redimendum Hectoris cadauer ab Achille, orat Iouem vt ei augurio euentum rei ſignificet. Qui mittit aquilam, quam μόρφνον, & πέρκνον vocat. Interpres, πέρκνον μέλανα interpretatur. Plinius fabulatur eum lingua carere & dentes habere. Μόρφνος, quoque eſt obſcurus, καὶ τοῦ μόρου καὶ φόνου, à morte & cæde.

CCXX. ARISTOTELES.

Ἕτερος δὲ, μέλας τὴν χρόαν, καὶ μέγεθος ἐλάχιστος καὶ κράτιστος τούτων. οὗτος οἰκεῖ ὄρη καὶ ὕλας, καλεῖται δὲ μελανάετος καὶ λαγωφόνος. ἐκτρέφει δὲ μόνος οὗτος τὰ τέκνα καὶ ἐξάγει. ἔστι δὲ ὠκυβόλος, καὶ εὐθήμων, καὶ ἄφθονος, καὶ ἄφοβος, καὶ μάχιμος, καὶ εὔφημος· οὐ γὰρ μινυρίζει, οὐδὲ λέληκεν.

Alia eſt nigro colore, minima & nobiliſſima harum. Montes habitat & ſiluas, & dicitur melanaëtos, *quaſi atraquila, & leporaria. Sola hæc alit pullos ſuos & educat. Pernici impetu eſt, elegans, liberalis, intrepida, pugnax, auſpicata. Neque enim querula eſt, neque clangit.*

CAESAR.

HOC genus nobis ignotum eſt.

Ἐλάχιστος καὶ κράτιστος: itaque ὠκυβόλος. Sola igitur magnitudo deeſt.

Μελανάετος: ſic γυπαιετός, ἁλιαιετός: *pullam & fuluiam*, Theodorus vertit. At fuluum non eſt nigrum, furuum potiùs.

Εὐθήμων: vt ſuprà.

Ἄφθονος: quoniam non inuidet pullis creſcentibus: quia cùm alit & educat, eos præda participes, vt faciat oportet

Εὔφημος: benè auſpicata. Reddit rationem: quia non μινυρίζει, non querula eſt.

Οὐδὲ λέληκεν. Verbum inuſitatum. Et ſignificat ſtrepitum & clamorem. Suidas Ariſtophanis ληκώμεθα, interpretatur κινώμεθα. Fortaſſe minùs bellè: nam eſt pulſu ſonum elicere: quemadmodum Mauri, & Hiſpani in tripudiis, & choreis medio digito appulſo ad pol-

liceem

licem, & depulso ad musculum alliso, sonum edunt. Hoc appellatur ab Athenæo λακεῖν in primo libro. Theodorus tria verba duobus Græcis posuit: *clangat, pippiat, murmuret.* Sed murmurare, malè. *Pippire* Catulli est, vnde *pipiones.* In epithetis autem post ὠκυβόλος, neque numeri, neque ordinis habuit rationem. Nam εὐθήμονα tribus verbis expressit: *concinna, polita, apta.* Et εὔφημον, *modesta, & non petulans.* Imò respexit ad auspicia.

CCXXI. ARISTOTELES.

Ἔστι δ᾽ ἕτερον γένος, περκνόπτερος, λευκῇ κεφαλῇ, μεγέθει δὲ μέγιστος. πτερὰ δὲ βραχύτατα, καὶ ὀῤῥοπύγιον πρόμηκες, γυπὶ ὅμοιος· ὀρειπελαργὸς καλεῖται, καὶ γυπαιετός. οἰκεῖ δ᾽ ἄλση· τὰ μὲν κακὰ ταὐτὰ ἔχων τοῖς ἄλλοις, τῶν δ᾽ ἀγαθῶν οὐδέν. ἁλίσκεται γὰρ καὶ διώκεται ὑπὸ κοράκων καὶ τῶν ἄλλων. βαρὺς γὰρ καὶ κακόβιος, καὶ τὰ τεθνεῶτα φέρει. πονεῖ δὲ ἀεὶ καὶ βοᾷ, καὶ μινυρίζει.

Est aliud genus percnopteros, capite candido, grandissima, alis breuissimis, cluuibus longis, vulturi similis. Vocatur oripelargus, *&* gypaëtus: *lucos habitat. Vitia aliarum ipsa quoque habet: boni autem nihil. Capitur enim & fugatur à coruis & alijs: quippe grauis & inepta ad parandum sibi victum, & cadauera gerens. Semper in labore est, vociferatúrque querula.*

CAESAR.

QVARTVM genus ignobile, maxima mole, breuioribus præsidiis alarum. Itaque cùm ascendere in altum nequeat, vincitur etiam ab ignobilibus. Et prædæ imminere non potest. Ergo querula ob famem.

Μέγιστος, superioribus maior: non autem omnium maximus. Nam Gnesium maximum est.

Περκνόπτερος: *ab alarum notis*, Theodorus. Quid sit περκνὸν iam dictum.

Λευκῇ κεφαλῇ, etiam equi tales improbantur, quibus capitis color dilutior, quàm cætero corpore.

Ὀῤῥοπύγιον πρόμηκες. Ergo grauis cùm sit bipes: vt anates & anseres sunt. Theodorus verò ὀῤῥοπύγιον, *caudam* interpretatur, malè: non enim pennas dicit, sed clunes vnde prodeunt pennæ.

Γυπὶ ὅμοιος. Itaque cadauera fert, & nomen γυπαιετὸς, *vulturaquila.* Theodorus *subaquila*, malè: quasi ὑπαιετός.

Ὀρειπελαργὸς, *montana ciconia*: nihil tamen habet cum ciconia commune, nisi colorem.

Πονεῖ, Theodorus, *famelica est*: imò anxia.

Κακόβιος: *victu iners*, Theodorus: imò *ad victum*: nam supina hæc in, v, passiua sunt. Si nomen est non cohæret.

Οἰκεῖ. Theodorus addidit, *degener*: malè. Nam aliæ quoque nō degeneres incolūt lucos, vt hæc.

Ἁλίσκεται, in fuga. Theodorus more suo: *verberetur, fugetur, captatur.*

CCXXII. ARISTOTELES.

Ἕτερον δ᾽ ἐστὶ γένος ἀετῶν, οἱ καλούμενοι ἁλιαιετοί. οὗτοι δ᾽ ἔχουσιν αὐχένα τε μέγαν καὶ παχὺν, καὶ πτερὰ καμπύλα, οὐροπύγιον δὲ πλατύ· οἰκοῦσι δὲ περὶ θάλατταν καὶ ἀκτάς. ἁρπάζοντες δὲ, καὶ οὐ δυνάμενοι φέρειν, πολλάκις καταφέρονται εἰς βυθόν.

Præterea genus aliud aquilæ est, qui haliæeti *vocantur. Ceruix huic magna & crassa: alæ curuæ, clunes lati: accolunt mare & littora. Euenit interdum vt captam prædam cùm gestare non possunt, in profundum delati mergantur.*

CAESAR.

QVINTVM genus aquilæ marinæ: vt quemadmodum anataria ad lacus, ita hæc ad mare fit. Sed illæ auibus victitant: harum victum non explicauit Aristoteles. Nam & marinæ aues sunt, vt intelligere possimus his has ali. Albertus in Octauo, ait aquilas quasdam esse pisceibus victitantes, quibus etiam alterum pedem palmipedem faciunt: quod fabulosum est. Sed infrà ex auibus victitare dicet. Neque puduit membratim discerpere historiam. Ad haliæetum enim redibit, post ossifragam, & si diis placet, etiam post noctuam. De haliæeto autem suprà in secundo, & ad *Cardanum.* Nisus est Virgilianus.

Μέγαν, nisi intelligas μακρόν: nihil agas. Nam crassities est species magnitudinis.

XXXx 2

Καμπύλα, non protenſa in lineam rectam, ſed retrò in curuam.

Πλάτυ, ad differentiam ſuperioris προμήκης.

Περὶ θάλατταν, ſcilicet ἐν ἀκταῖς, & περὶ ἀκτάς, ſcilicet in rupibus.

Ἁρπάζοντες, imò ἁρπάσαντες. Sed eſt præteritum imperfectum.

Πολλάκις. Notat auiditatem auis quæ ſine diſcrimine diſcrimen ſubeat.

Εἰς βυθόν, ergo præda piſcis eſt: nam aues non ſummerguntur: aut tardè ſaltem. Ergo & haliæetus piſcibus etiam victitat.

CCXXIII. ARISTOTELES.

Ἔτι δ' ἄλλο γένος ἐστὶν ἀετῶν, οἱ καλούμενοι γνήσιοι. φασὶ δὲ τούτους μόνους καὶ τῶν ἄλλων ὀρνίθων γνησίους εἶναι. τὰ γὰρ ἄλλα γένη μέμικται καὶ μεμοίχευται ὑπ' ἀλλήλων, καὶ τῶν ἀετῶν καὶ τῶν ἱεράκων, καὶ τῶν ἐλαχίστων. ἔστι δ' οὗτος μέγιστος τῶν ἀετῶν ἁπάντων, μείζων τε τῆς φήνης· τῶν δ' ἀετῶν καὶ ἡμιόλιος, χρῶμα ξανθός. φαίνεται δ' ὀλιγάκις, ὥσπερ ἡ καλουμένη κύμινδις.

Ad hæc genus eſt quod Gneſion *appellant. Alia nanque genera mixta & adulterata ſunt inuicem, aquilarum, accipitrum. Maxima hæc aquilarum eſt omnium. Etiam oſſifraga maior, ita vt ſeſquiaquila ſit: colore rutilo. Rarò apparet: ſicut, & quam* cymindem *diximus.*

CAESAR.

Ecce quàm non ſeruet ordinem. Nam à peſſima non incepit: at in præſtantiſſimam deſinit, viribus tamen non moribus.

Γνήσιοι, *germani*: quos falsò, *herodios* vocat Albertus: rem nôrat: nomen non nôrat. Μέμικται, *confuſa*: μεμοίχευται, extra genus ſuum. Hoc vnum non patitur peregrinos mores. Et ponit tria genera: ἀετοὺς, ἱέρακας, & ἐλαχίστους. Sed meliùs dixiſſet aliter. Nam vultures non ſunt ἐλάχιστοι, & miſcentur.

Αἰετῶν ἡμιόλιος, *ſeſquiaquila*: vt ſeſquiopus, ſeſquiulyſſes.

Ξανθός: idcirco fuluam dixit Ennius.

Ὀλιγάκις ὥσπερ κύμινδις; comparatio effectus eſt, quia rarò apparent. Non autem cauſſæ: quia rarò aquila apparet ob feritatem. Deſerta enim colit. Cymindis autem quia nocturna. Vocat enim eam, nocturnum accipitrem Plinius in Decimo.

CCXXIV. ARISTOTELES.

Ὥρα δὲ τοῦ ἐργάζεσθαι ἀετοῦ καὶ πέτεσθαι, ἀπ' ἀρίστου μέχρι δείλης. τὸ γὰρ ἕωθεν κάθηται μέχρι ἀγορᾶς πληθούσης.

Tempus agendi & volandi aquilæ eſt, à prandio ad veſperam. Manè enim ſedet vſque dum forum frequens ſit.

CAESAR.

Hæc eſt altera Capitis pars, in qua partim euenta & affectiones, partim mores, narrat: idque promiſcuè.

Ἐργάζεσθαι. Sic etiam ſuprà: ἄεργον: neque enim opus facit, vt apis. Et Theodorus, *operandi*, malè: ſed exercendi ſeſe, potiùs. Et addidit, *prandendum iam ſit*.

Ἀγορᾶς πληθούσης. Nota πλήθω paſſiuè. Cauſſa eſt, quia aër tum purior eſt ad videndum, & ſpeculandum. Et aues tum magis, & lepores excitantur.

CCXXV. ARISTOTELES.

Γηράσκουσι δὲ τοῖς ἀετοῖς τὸ ῥύγχος αὐξάνεται τὸ ἄνω, γαμψούμενον ἀεὶ μᾶλλον, καὶ τέλος λιμῷ ἀποθνήσκουσι. ἐπιλέγεται δέ τις καὶ μῦθος, ὡς τοῦτο πάσχει, διότι ἄνθρωπος ποτ' ὢν, ἠδίκησε ξένον.

Seneſcentibus aquilis roſtri ſuperior pars ſemper augetur incurueſcendo: itaque tandem fame moriuntur. Additur fabula: ei id ſic euenire, propterea quòd olim homo cùm eſſet, iniuria affecit hoſpitem.

CAESAR.

C AE S A R.

HÆc extra mores sunt. Et aspersit fabella historiam seriam, vt animos leuet fastidio.

CCXXVI. ARISTOTELES.

Ἀποτίθεται δὲ τῆς περιττευούσης τροφῆς τοῖς νεοττοῖς, διὰ τὸ μὴ εὔπορον εἶναι καθ' ἑκάστην ἡμέραν αὐτὴν πορίζεσθαι, ἐνίοτε οὐκ ἔχουσιν ἔξωθεν κομίζειν.

Reponit aquila reliquias pastus pullorum: propterea quòd non facilè habeant aliunde quod in quotidianum commeatum comparare, & comportare queant.

C AE S A R.

OEconomiam nunc narrat cùm dicit ἀποτίθεται, tanquam promus condus Cyri. Et pietatem cùm dicit νεοττοῖς. Nam ipsa sibi quærit, cùm vacua curis est liberorum. Et notabis verba, εὔπορον, facilem commeatum: πορίζεσθαι, Atticè redditum verbum nomini. Simile, *vitam viuere.* Κομίζειν, *comportare*: iccirco ἔξωθεν, non è penu, sed ex agro.

CCXXVII. ARISTOTELES.

Τύπτουσι δὲ ταῖς πτέρυξι, καὶ τοῖς ὄνυξιν ἀμύττουσι, ἄν τινα λάβωσι σκευωρούμενον περὶ τὰς νεοττίας.

PVlsant alis, & vnguibus lacerant, si quem deprehendant quicquam circa nidum conuasantem.

C Æ S A R.

MIrum alas dixisse, rostrum non nominâsse.

Σκευωρούμενον. σκευωρεῖν, *conuasare.* Vtitur aptissimè hoc verbo Demosthenes tertia Philippica cùm dolos Philippi tractaret: translatum à suppositititiis mercibus: σκευωρία, infrà de Gallis, vbi diligentiam, & ἐπιμέλειαν significat.

CCXXVIII. ARISTOTELES.

Ποιοῦνται δ' αὐτὰς οὐκ ἐν πεδινοῖς τόποις, ἀλλ' ἐν ὑψηλοῖς, μάλιστα μὲν ἐν πέτραις ἀποκρήμνοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ δένδρων.

NIdificant non in planis locis, sed celsis. Maximè in præruptis saxis: quin etiam in arboribus.

C Æ S A R.

TRibus propositis locis, vnum excludit, vnum rarò attribuit.

CCXXIX. ARISTOTELES.

ΤΡέφουσι δὲ τοὺς νεοττοὺς, ἕως ἂν δυνατοὶ γένωνται πέτεσθαι. τότε δ' ἐκ τῆς νεοττίας αὐτοὺς ἐκβάλλουσι, καὶ ἐκ τοῦ τόπου τοῦ περὶ αὐτὴν παντὸς ἀπελαύνουσιν. ἐπέχει γὰρ ἓν ζεῦγος αἰετῶν πολὺν τόπον. διόπερ οὐκ ἐᾷ πλησίον αὑτῶν ἄλλους αὐλισθῆναι.

ALunt pullos quoad volare queant: tum è nidis ipsos eÿciunt, tum etiam ex locis circunstantibus exigunt. Vnum enim aquilarum par, magnam occupat regionem: quare non permittunt alios propè sese habitare.

C Æ S A R.

QVod suprà dixerat de ceruis: hoc etiam hîc de aquilis.

Πολὺν τόπον: quia & multum volat, & multum vorat.

Αὐλισθῆναι: verbum pastorum.

CCXXX. ARISTOTELES.

Τὴν θήραν δὲ ποιοῦνται, οὐκ ἐκ τῶν σύνεγγυς τόπων τῆς νεοττιᾶς, ἀλλὰ συχνὸν ἀποπτάς.

Venantur sanè non ex vicinis nido locis, sed continenti tractu auolantes.

CAESAR.

Est ratio quare multum tractum occupant: caussa autem quare ex longinquis prædantur est, ne deficiant quæ sunt parabiliora aliorum defectu. Lepores contrà, quandiu herba aut seges propè est, nihil quærunt.

συχνὸν, non solùm μακρὰν, sed nunquam intermisso semel cœpto volatu. Vento secundo, falco deprehensus est transuolâsse horis viginti quadraginta millia passuum. Captus enim est cum insignibus propè tintinnabula, & redditus domino. Captus verò fuit fessus & famelicus.

Ἀποπτάς: mutauit numerum nimis intempestiuè hîc: ποιοῦνται ἀποπτάς.

CCXXXI. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ κυνηγέσῃ καὶ ἄρῃ, τίθησι, καὶ οὐκ εὐθὺς φέρει, ἀλλ᾽ ἀποπειραθεὶς τοῦ βάρους, ἀφίησι.

Prædam sublatam non statim fert, sed deponit. Tum explorata præda, eámque inuentam grauem demittit.

CAESAR.

Hoc facit cùm ad nidum procurat pastum. Nam pro se rarò aufert. Sed ibidem si extra semitas sit, pascitur. Sæpiùs tamen super arborem transfert.

Ἀποπειραθεὶς τοῦ βάρους: breuissima oratio: hîc βάρος non quiduis pondus significat, sed quod ipsi sanè graue sit. Theodorus malè, *expertaq́ue iam pondus requiescunt.* Imò si ferre nequeant non quiescunt. Sed aut lacerant, & frustra auferunt, aut quærunt alia.

Κυνηγέσῃ: ἀγρεύσῃ. Non enim habet canes ad venandum.

CCXXXII. ARISTOTELES.

[Καὶ] τοὺς δασύποδας δ᾽ οὐκ εὐθὺς λαμβάνει, ἀλλ᾽ εἰς τὸ πεδίον ἐάσας προελθεῖν· καὶ καταβαίνει οὐκ εὐθὺς εἰς τὸ ἔδαφος, ἀλλ᾽ ἀεὶ ἀπὸ τοῦ μείζονος ἐπὶ τὸ ἔλαττον κατὰ μικρόν. ἄμφω δὲ ταῦτα ποιεῖ πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ μὴ ἐνεδρεύεσθαι.

Lepores non statim corripit, sed permittens in campo procurrere, neque statim in solum fertur, sed semper paulatim orbe interiore. Horum verò vtrunque facit, vt tutior ab insidiis sit.

CAESAR.

Nunc modum venandi ponit prudentissimum, ne pondere impingat, atque rumpatur. Non rectâ lineâ in leporem fertur, sed curua. Sperat enim volando se etiam currentem superaturam. In girum enim descendit, tum hac de caussa quam dicit Philosophus, tum quia, quocunque sese vertat præda, aptior est ad insequendum, tum vt tardet currentis impetum, cùm sese ob oculos offert.

Εἰς τὸ πεδίον, pro ἐν τῷ πεδίῳ.

Ἀπὸ τοῦ μείζονος ἐπὶ τὸ ἔλαττον: girum intelligit.

Ἄμφω. τὸ ἐᾶν καὶ τὸ οὐκ εὐθύς. Et nota: τὸ εὐθὺς statim, & rectà. Vtrunque enim hîc significat.

CCXXXIII. ARISTOTELES.

Καὶ ἐφ᾽ ὑψηλοῦ καθίζει, διὰ τὸ βραδέως αἴρεσθαι ἀπὸ τῆς γῆς. ὑψοῦ δὲ πέτεται, [ὅπως] ἐπὶ πλεῖστον τόπον καθορᾷ· διόπερ θεῖον οἱ ἄνθρωποί φασιν εἶναι μόνον τῶν ὀρνέων.

In sublimi considet: propterea quòd tardè à terra tollitur. In altum volat vt multum loci capiat oculis: atque iccirco ab hominibus sola auium diuina *appellatur.*

CAESAR.

C Æ S A R.

Sic & grues, vt notauimus suprà.

Καθορᾷ: Virgil: *ante locum capias oculis.*

Θεῖοι, quoniam in cœlo diuina sunt.

Μόνος: ministram Iouis, qui est summus æther quem sola illa petit.

CCXXXIV. ARISTOTELES.

Πάντες δ' οἱ γαμψώνυχες [οὐχ] ἥκιστα καθιζάνουσιν ἐπὶ πέτρα, διὰ τὸ τῇ γαμψότητι ἐμπόδιον εἶναι τὴν σκληρότητα.

Nullus autem vncunguium libenter super saxis consistit: iccircò quia curuitati durities impedimento est.

C Æ S A R.*

Communem omnem generis summi naturam in Capite generis subalterni posuit, propter nobilitatem. Sed & prudenter dixit ἥκιστα. Non enim penitùs negauit. Nam in rupili nidificant.

Διὰ τὸ τῇ γαμψότητι ἐμπόδιον εἶναι τὴν σκληρότητα: malè expressit. Nam arbores quoque duræ sunt: & saxum si sit teres, non abnuunt in eo consistere. Non est duritia impedimento: sed planities. Itaque neque in terra possunt rectè consistere.

CCXXXV. ARISTOTELES.

Θηρεύει δὲ νεβρούς, καὶ λαγώς, καὶ ἀλώπεκας, καὶ τὰ λοιπά, ὅσων κρατεῖν οἷός τ' ἐστί.

Venatur hinnulos, & lepores, & vulpes, & reliqua quæ possit superare.

C AE S A R.

Intelligit catellos & porcellos. Nam in venatu pene mihi ante oculos corripuit catellum, cùm essem sub Alpibus Taurinis, in montibus Coarijs appellatis.

CCXXXVI. ARISTOTELES.

Μακρόβιος δ' ἐστί. δῆλον δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ τὴν νοττιὰν τὴν αὐτὴν ἀεὶ διαμένειν.

Diu viuere aquilam constat ex eo quòd idem nidus semper duret.

C AE S A R.

Nunc de vita. Capit argumentum non ab ipsa, quia non potest obseruari: sed à nido. Nam si alia sit non seruet eundem nidum, sed sibi faciat. At qui scis an inuenro vtatur? Quî scis an eodem loco, alia nidum alium qui tibi priseus videbatur, struxerit? Mirum verò non fuisse eo tempore qui domi aleret, vt Alexander Magnus: at nunc multis locis aluntur. Prætereà hinc colligimus non tunc venatos fuisse falconibus & aquilis, vt nunc facimus. Scio ego Sabaudiani ducis falconem vnum peregrinum vixisse inter aucupis manus duodeuiginti annos, optimũ, & pene sua sponte magistrum: quem *bonum hominem* appellabamus. Is solus ardeam deiecit nobis præsentibus: neque vnquam iratus fuit amissa, incuria aucupis, qui non rectè signum dederat, anare. Sed ad alteram, etiam tertiam reuolâsse: atque vtranque interfecisse, detecto capite non se commouisse. Surgentem curatorem salutâsse modico sono, quasi poscentem prælium. Anserem etiam superauit, & rondonem, solus.

CAPVT QVADRAGESIMVM-SECVNDVM,

OTIDES.

CCXXXVII. ARISTOTELES.

ΕΝ δὲ Σκυθίᾳ ὀρνίθων γένος ἐστὶν αἱ ὠτίδες. τοῦτο τίκτει δύο νεοττούς· οὐκ ἐπικάθηται δὲ, ἀλλ' ἐν δέρματι λαγωοῦ ἢ ἀλώπεκος ἐγκρύψαντα, ἐᾷ· ἐπ' ἄκρῳ δὲ τῷ δένδρῳ φυλάττει, ὅταν μὴ τύχῃ θηρεύων· κἂν τις ἀναβαίνῃ, μάχεται καὶ τύπτει ταῖς πτέρυξιν, ὥσπερ οἱ αἰετοί.

IN Scythia genus auium, otides: hæc duos pullos parit: ouis non incubat. Sed in pelle leporis, aut vulpis impositos relinquit. Obseruat in summa arbore, si pullos adsit qui surripiat. Quod si quis ascendat, pugnat & verberat alis, vt aquilæ.

CÆSAR.

PESSIME omisit faciem auis. Videtur autem pugnax, & venatrix: cùm lepores, & vulpes capiat. Plinius in Decimo, Otidas ab Hispanis *aues tardas* appellari ait, & proximas erythrotraoni. Sed saporem cùm ibi tãtùm possit intelligere: tamen dicit damnatas in cibis. Theodorus has otidas Scythicas, transtulit *aues tardas* pessimè: non enim sunt esculentæ. Aues autem tardas fortasse non malè existimabimus esse Asiones esculentos, de quibus alibi qui & ὠτίδες ab auriculis dicti sunt. Nam σκῶπες sunt asiones, & asiones ὦτοι, & minusculi ὠτίδες. Ὠτίδες verò Scythicæ omnino non sunt esculentæ nihilomelius quàm aquilæ. Qui verò existimant Otidis huius Hispanicæ nomen conuenire aui vulturum pari magnitudine & colore, quæ à Gallis *Ostarde* vocatur: id nominis affinitate ducuntur, existimantes eam esse auem tardam, & ideo ad *ostarde* vocem accedere: at id est coniicere, non rem aperire. Ea certè quam Plinius eo in loco, alterum tetraonis genus facit, melius conueniet. Ad vulturem enim accedit: neque magnitudine alij quàm struthiocamelo cedit. At non damnata in cibis vt otides, & aues tardæ ex Hispania.

Δύο τίκτει νεοττούς: inconsideratè Theodorus posuit pullos pro ouis.

Ἐᾷ: hoc respondet illi, ἐπικάθηται.

Ὅταν μὴ τύχῃ θηρεύων. Theodorus *cùm à venatione vacat.* At non dixit θηρεύουσα ὠτὶς γάρ. Sed Aristoteles intellexit, cùm auceps nullus interuenit: obseruat ne cuiusquã interuentu surripiantur.

CAPVT QVADRAGESIMVM-TERTIVM,

Nocturnæ aues.

CCXXXVIII. ARISTOTELES.

ΓΛαῦκες δὲ καὶ νυκτικόρακες, καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα τῆς ἡμέρας ἀδυνατεῖ βλέπειν, τῆς νυκτὸς μὲν θηρεύοντα τὴν τροφὴν αὑτοῖς πορίζεται· οὐ κατὰ πᾶσαν δὲ τὴν νύκτα τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἀκρεσπέρου, καὶ περὶ ὄρθρον. θηρεύει δὲ μῦς καὶ σαύρας καὶ σφονδύλας, καὶ τοιαῦτα ἄλλα ζωδάρια.

NOctuæ & nocticorui, atque eiusmodi, quæ interdiu videre nequeunt, noctu venatu sibi victum comparant. Verùm non totam noctem id faciunt. Sed circa crepusculum & ante lucem. Venantur mures & lacertos, & sphondylas, & eiusmodi animalia minuta.

CÆSAR.

CAESAR.

NUNC ad nocturnas transit quæ in genere rapacium sunt. Nam vespertilio etiam oleum è templis sublegit, & in carnarijs succidia adedit.

Ἀλλ᾽ ἄχεις ἑσπέρας. Non possum acquiescere huic locutioni. Ἄχεις enim metam notat: at vespera incipit ab Sole occaso.

Ὄρθρον: *matutino* Theodorus malè: albescente cœlo mane est, quia bonum: & *matutinum* à matre Matura, quam Græci *Leucotheam*, ab albore dixerunt. Sanè post vesperam & ante lucem venantur: atque hoc scimus. Nam obscura penitùs nocte, ne tunc quidem cernunt.

Sphondylas, excitatas à ramis arborum, circa quas obuolant.

Pessimè autem Philosophus interposuit hanc nocturnarum auium historiam inter aquilas & ossifragam.

CAPUT QUADRAGESIMUM-QUARTUM,

OSSIFRAGA.

CCXXXIX. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ καλουμένη φήνη, ἐστὶν εὔτεκνος, καὶ εὐβίοτος, καὶ δειπνοφόρος, καὶ ἤπιος, καὶ τὰ τέκνα ἐκτρέφει καὶ τὰ αὑτῆς, καὶ τὰ τοῦ ἀετοῦ. καὶ γὰρ ταῦθ᾽ ὅταν ἐκβάλλῃ ἐκεῖνος, ἀναλαβοῦσα τρέφει. ἐκβάλλει γὰρ ὁ ἀετὸς πρὸ ὥρας, ἔτι βίου δεόμενα, καὶ οὔπω δυνάμενα πέτεσθαι. ἐκβάλλειν δὲ δοκεῖ τοὺς νεοττοὺς ὁ ἀετὸς διὰ φθόνον· φύσει γάρ ἐστι φθονερὸς καὶ ὀξύπεινος, ἔτι δὲ ὀξυλαβής. λαμβάνει δὲ μέγα, ὅταν λάβῃ, φθονεῖ οὖν τοῖς νεοττοῖς ἁδρυνομένοις, ὅτι φαγεῖν ἀγαθοὶ γίνονται· καὶ σπᾷ τοῖς ὄνυξι. μάχονται δὲ καὶ οἱ νεοττοὶ ἑαυτοῖς περὶ τῆς ἕδρας καὶ τῆς τροφῆς· ὁ δ᾽, ἐκβάλλει καὶ κόπτει αὐτούς· οἱ δ᾽, ἐκβαλλόμενοι βοῶσι, καὶ οὕτως ὑπολαμβάνει αὐτοὺς ἡ φήνη. ἡ δὲ φήνη ἐπάργεμός τ᾽ ἐστὶ, καὶ πεπήρωται τοὺς ὀφθαλμούς.

Quam vocant ossifragam, *& feliciter parit, & victus studiosa est. Fert enim pullis escam: pietate quoque prædita est. Nam tum suos pullos educat, tum etiam aquilæ. Hos enim illa cùm abdicat, excipit atque alit. Exigit enim præmaturè suos aquila, etiam indigentes victus, neque dum valentes volare. Videtur autem ob liuorem aquila id facere. Suapte enim natura est, & inuida & persamelica, promptáque ad præripiendum. Magno enim eget pastu cum edit. Inuidet igitur pullis nitidioribus, cùm benè affecti sunt ad vescendum. Vexat igitur eos vnguibus: pugnant verò inter se pulli de loco, & cibo. At illa eijcit eos atque verberat. Eiectos illos atque vociferantes suscipit ossifraga. Est ossifraga, oculis ob albuginem vitiosis. Neque integrè videt.*

CAESAR.

NUNC redit ad genera aquilæ propinqua. Hæc enim ab aquila parum distat, nisi oculorũ vi, quem defectum obtinet. Post gnesiũ tamen maxima est. Φήνην Græci vocant. Plinius *ossifragam* transtulit, sicque à Thuscis appellari quæ & *barbata*: quam Albertus ossifragam voluit dictam quia ossa ex alto demittat, vt medullam legat.

Δειπνοφόρος: vt εὐβίοτος sit pro se, δειπνοφόρος pro pullis Et ἤπιος sit caussa quare ferat: & ἐκτρέφει sit actio pietatis. Et hæc omnia sint expositiones τοῦ, εὔτεκνος.

Ἀναλαβοῦσα, suscipiens affectu: etiam hospitio si possit aduolare. Nam suprà dixit eijci ab aquila pullos ὅταν δυνατοὶ γένονται ἤ πέτεσθαι. At nunc dicit πρὸ ὥρας. Καὶ οὔπω δυνάμενα. Videtur igitur sibi contradicere. Intelligas volare quidem, sed non vt possint ad prædam. Nam alioquin allidereentur eiecti. Itaque οὔπω δυνάμενα πέτεσθαι πρὸς τὸν βίον.

Διὰ φθόνον. Duas caussas ponit. Et inuidiam, vt tyranni, & iniustitiam, vt regis: cùm dicit μάχονται δὲ καὶ οἱ νεοττοί. Sed ob inuidiam non facit, imò verò quia diu abstinuit vt eis impartiretur.

Ac

Ac generoſæ ait ita ſanè videtur, nimis diu eos ſedere grandes iam domi, atque οἰκοσίτας.

Ὀξύπεινος: acriter fame ſtimulatur: acuta enim fames præcipitem facit voracitatem. Iccircò ὀξυλαβὴς, vorax. Nam etiam oſſa deglutit nihil diſcriminis faciens.

Λαμβάνει δὲ μέγα, ὅταν λάβῃ, Cùm paſcitur, impleri cibo. At ſi hæc eſt eius natura, non eſt φθόνος, quia illi ſunt ἀδίκωμένοι. Sed quia intercipiant ſibi vitæ commoda. Nam ſi par aquilarum, alterũ par viciniũ non patitur: multo minùs domi patietur. Non enim ἰοβόλος vt φλώσ: ſed ὀξυλαβὴς.

Σπᾷ: non potuimus commodiùs dicere, quàm, *vexat*: ſi ex Gellio verbum perpendatur.

Ἐκβάλλει καὶ κόπτει: non nunc primum inuertit ordinem verborum. Nam verberando eijcit. Ἐκβάλλει autem Theodorus *mittit*: mutilè: & notabis, ὁ δ᾽ ἐκβάλλει, pro αὐτὸς, ἐκεῖνος.

Βοῶσι. Nam quomodo ſciret eiectos oſſifraga, niſi auolâſſent: neque enim vicinæ agitant: & niſi clamarent, non indigentes victus putaret. Albertus putat hoc eſſe fabuloſum. Verùm ſi aliquando, vel ſemel ſaltem perſpectum eſt, ſatis ſit ad naturæ hiſtoriam.

Ἐπάργεμος. Sicut ſuprà de antho ἐπάργεμος καὶ οὐκ ὀξύωπος. Theodorus verò malè coniunxit hãc hiſtoriam vnico Capite cum nocturnis auibus: niſi excuſetur quòd eſt ἐπάργεμος. Verùm non concludit eſſe nocturnam.

Ἤπιος, *benigna*, Theodorus: at maius quid eſt ἤπιος.

Βίου δεόμενα. Theodorus *parentis operam deſiderantes*: benè profectò, ſed omiſit victus cauſſa.

Καὶ ὕπτιο. Theodorus *nec volandi*. Plinius: *nec dum etiam*.

Ἔτι δὲ ὀξυλαβὴς. Theodorus. *Nec copioſa venationis*. Nec exprimit Græcum, neque Latinè loquitur: etſi Latinum ſit, tamen falſum: aliud eſt *venari*, aliud *capere*. Nam ſi Latinè ſic dixiſſet, *infrequens venationis*, tamen falſum id quoque eſſet: frequens illa eſt in venatione, ſed prædam non ſemper refert. Putauit autem ſic intelligendum. Non ſæpè euenire, vt venando præda potiatur, maiorem tamen prædam ſemper referre, ſi eam nacta ſit, vt hoc ſignificant verba illa. Λαμβάνει δὲ μέγα, ὅταν λάβῃ. Sed hîc μέγα, eſt τὸ, πολύ. Vt multum cibi capiat cùm excitatur à fame. Iccircò prærreptum aut interceptum partitionibus & deciſionibus doleat. Sic de hirundine ἵνα μὴ δὶς λάβῃ. Sanè ſententia Theodori ad propoſitum nihil facit. Non enim cohæret. Præterea falſa eſt, Nam fame & ſtimulata, & infrequentia prædæ, etiam modicas teſtudines venatur: etiam auiculas. Prouerbium enim complet noſtrum: *fames cæca*. Theodorus verò non rectè explicat quod ſentit: *magnum tamen quid*, inquit, *nanciſcitur cùm venatur. Nanciſci* non eſt potiri: ſed deprehendere, inuenire. Quæ igitur ſententia aquilam venantem ſemper magnam prædam reperiret? At ille minùs Latinam linguam exactè nôrat: quippe *nanciſci* putauit, & *adipiſci* idem eſſe: at non eſt nanciſci, λαμβάνειν.

Ἀδρυνομένοις Theodorus *maiuſculis*, rectè: ſed nitorem quendam ſecum fert in ſignificatu. Idem σπᾷ, *ſecat*, dixit malè. Sed *vexat*, vt dixi: & addidit de ſuo, *periclitantur*. Et hæc omnia: *ſuſcipit benignè, & tuetur, & alit, dum quantum ſatis ſit, adoleſcant*.

CAPVT QVADRAGESIMVM-QVINTVM,

HALIÆETVS.

CCXL. ARISTOTELES.

Ὁ δ᾽ ἁλιαετὸς, ὀξυωπέστατος μὲν ἐστι, καὶ τὰ τέκνα ἀναγκάζει ἔτι ψιλὰ ὄντα πρὸς τὸν ἥλιον βλέπειν, καὶ τὸν μὴ βουλόμενον, κόπτει καὶ στρέφει· καὶ ὁποτέρου ἂν ἔμπροσθεν οἱ ὀφθαλμοὶ δακρύσωσι, τοῦτον ἀποκτείνει, τὸν δ᾽ ἕτερον ἐκτρέφει.

AT haliætus viſu eſt acutiſsimo: pullos etiamnum implumes aduerſus ſolem intueri iubet. Detrectantem cedit & conuertit. Vtrius oculi prius lachrymârint, eum interficit, alterum educat.

CÆSAR.

MIram naturam & periculum adulterini ingenij. Noſtra aquila nigra quam habuimus, tam directa acie ſolem contemplabatur, tam inconniuens, tam cõtenta, vt mihi ἀδύνατον etiam tum cum obſeruaremus, videretur. Non tandiu nos in ſpeculo αὐτοὶ, intueremur.

CCXLI.

CCXLI. ARISTOTELES.

Διατρίβει δὲ περὶ τὴν θάλασσαν, καὶ ζῇ θηρεύων τὰς περὶ τὴν θάλατταν ὄρνιθας, ὥσπερ εἴρηται. θηρεύει δ' ἀπολαμβάνων καθ' ἕνα, παρατηρῶν ἀναδυόμενον ἐκ τῆς θαλάττης. ὅταν δ' ἴδῃ ὁ ὄρνις ἀνακύπτων τὸν ἁλιαιετὸν, πάλιν φοβηθεὶς καταδύεται, ὡς αὖθις ἀνακύψων. ὁ δὲ, διὰ τὸ ὀξὺ ὁρᾷν, ἀεὶ πέτεται, ἕως ἂν ἀποπνίξῃ, ἢ λάβῃ μετέωρον. ἀθρόαις γὰρ οὐκ ἐπιχειρεῖ. ῥαίνουσαι γὰρ ἀπερύκουσι τοῖς πτέρυξιν.

Accolit mare, viuitque venando aues marinas, quemadmodum dictum est. Singulas in venatu capit, obseruans emergentem è mari: ea conspecta cùm emergit præ metu rursus mergitur: vt iterum alibi exeat. Ille autem aciei oculorum beneficio fretus semper volat vsque dum illa aut suffocetur, aut sublimem ceperit. Greges verò non inuadit: alarum enim aspersu arcent.

CÆSAR.

QVOD hîc ait, in falconum venatione, vidimus ad lacus & stagna. Etiam vt vmbram descendentis metuerent. Duo sunt vt alibi diximus anatum genera: minores *gregotas* vocant. Semper enim gregatim volant præ metu vt puto. Nam non vlla vi efficias vt ab aqua discedant, vbi falconem conspexêre. Sed si lanceis aut equorum impetu excitentur, vniuersæ emergunt, & facto modico gyro, reuolant in aqua. Quam verò affert caussam, quare non aggrediatur multas simul, non est ex aspersu alarum. Vbi enim anas extra aquam est, & semel, aut iterum volando alas excussit, sicca penna est. Est enim aliquid pinguius in villis plumæ & pennæ, Sed icciredò abstinet, quia non potest percutere quin lædat alas.

Καθ' ἕνα: respondet illis *ἀθρόαις οὐκ ἐπιχειρεῖ*.

Ἀνακύπτων: quia *κύπτειν* est curuare sese & demittere. Theodorus *euolans*, nimis signatè *ὡς αὖθις ἀνακύψων*: non vacat. Sed vt respiret. Itaque ἀποπνίγεται metu ne capiatur: aut λαμβάνεται.

Μετέωρον, metu ne suffocetur. Theodorus addidit, *in diuersa lapsa*: rectè.

Ἀπερύκουσι, arcent. Theodorus addidit *repellunt*.

Ἀεὶ πέτεται Theodorus *sedulò aduolat*: malè: neque enim aduolat. Sed superuolat, & circumuolat: nondum enim *ἀνέκυψεν*: & quid est *sedulo*? Imò dolosè. Plinius in Decimo ait *anates resperſu pennarum hostem obcæcantes*: quasi verò totius agminis conspectus tolli possit ab eius oculis qui etiam in profundum abeuntem videt.

CAPVT QVADRAGESIMVM-SEXTVM,

FVLICÆ.

CCXLII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ κέπφοι, ἁλίσκονται τῷ ἀφρῷ. κάπτουσι γὰρ αὐτόν· διὸ προσραίνοντες θηρεύουσι.

Fulicæ capiuntur spuma: appetunt enim eam. Ideò aspersu eius venantur.

CÆSAR.

QVOD attinebat inter aquilam & accipitrem, fulicam ponere abstractam ab aquaticis quas suprà nominabat.

Κάπτουσι: verbum non nimis commodum ad cibum significandum. Est autem fulica tota nigra, corpore modico: à furuitate dicta, vnde & *fuligo*. Itali etiam sic nunc vocant.

CCXLIII.

CCXLIII. ARISTOTELES.

Ἔχει δὲ τὴν μὲν ἄλλην σάρκα εὐώδη· τὸ δὲ πυγαῖον μόνον θῖνος ὄζει. γίνονται δὲ πίονες.

Cætera eius caro iucundo sapore est. Clunes autem solæ cœnum arenæ olent. Pinguescunt admodum.

CAESAR.

IMò tota caro piscem olet.

Θῖνος: vocabulum infrequens. Theodorus *lituum*, à littore. Sed παρὰ τὴν θῖνα: intelligas *cœnum aquaticum*. Et addidit de suo, *esculentas esse*. Sunt tamen.

CAPVT QVADRAGESIMVM-SEPTIMVM,

ACCIPITRES.

CCXLIV. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἱεράκων κράτιστος μὲν, ὁ τριόρχης. δεύτερος δ', ὁ αἰσάλων· τρίτος, ὁ κίρκος. ὁ δ' ἀστερίας, καὶ ὁ φασσοφόνος, καὶ ὁ πτέρνις, ἀλλοῖοι. οἱ δὲ πλατύτεροι ἱέρακες, ὑποτριόρχαι καλοῦνται. ἄλλοι δὲ, πέρκοι καὶ σπιζίαι. οἱ δὲ λεῖοι καὶ οἱ φρυνολόγοι, οὗτοι εὐβιώτατοι καὶ χθαμαλοπῆται.

Accipitrum valentissimus buteo. Secundo loco æsalo. Tertius, circus. Asterias autem & palumbarius, & pernes alieni. Latiores accipitres subbuteones *appellantur. Alij autem perci, & spiziæ. At laues & rubetarij facili victu contenti sunt, & humili volatu.*

CAESAR.

ACcipitrvm hic genera decem commemorat nominatim. Sed tamen vnum genus subalternum dicit, τὴν ὑποτριόρχης. De his omnibus generibus sentẽtiam nostram explicauimus suprà in Secundo. Negligens certè Philosophus, incertiores quàm antea nos facit.

CCXLV. ARISTOTELES.

Γένη δὲ τῶν ἱεράκων φασί τινες εἶναι οὐκ ἐλάττω τῶν δέκα· διαφέρουσι δ' ἀλλήλων. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν, ἐπὶ τῆς γῆς καθημένην τύπτουσι τὴν περιστερὰν, καὶ συναρπάζουσι· πετομένης δ' οὐ θιγγάνουσιν. οἱ δ', ἐπὶ δένδρου μὲν ἤ τινος ἄλλου καθημένην θηρεύουσιν· ἐπὶ τῆς γῆς δ' οὔσης, ἢ μετεώρου, οὐχ ἅπτονται. οἱ δ' οὔτ' ἐπὶ τῆς γῆς, οὔτ' ἐπ' ἄλλου καθημένης θιγγάνουσιν, ἀλλὰ πετομένην πειρῶνται λαμβάνειν. φασὶ δὲ καὶ τὰς περιστερὰς γινώσκειν ἕκαστον τούτων τῶν γενῶν· ὥστε προσπετομένων, ἐὰν μὲν ᾖ τῶν μετεωροθήρων, μένειν οὗπερ ἂν καθήμεναι τύχωσιν· ἐὰν δὲ ᾖ τῶν χαμαιτύπων ὁ προσπετόμενος, οὐχ ὑπομένειν, ἀλλὰ ἀναπέτεσθαι.

Accipitrum igitur genera non pauciora putant quàm quæ diximus decem. Differunt autem inter se: propterea quòd humi sedentem columbam petunt, & corripiunt: volantem non attingunt. Alij in arbore aut alibi considentem eam nacti venantur: humi autẽ sublimem non tangũt. Alij neque humi, neque alibi consistentem, sed volantem appetunt capere. Aiunt verò etiam columbis vnumquodque horum generum notum esse. Itaque volantibus illis, si quis sit eorum qui prædantur, manere eas vbi fuerint. Sin aduolans ex ijs sit qui ab humo petunt, non manere, sed auolare.

CAESAR.

NOn posuit inter hæc decem genera cymindim, quam Plinius vocat *accipitrem nocturnum*, de quo in superioribus. Post species autem ponit differentias specificas in venatu. Et cùm sit hęc

natura

natura quasi in actione, facit etiam correlatiua relatiuis in columbis respondere. Et certè diuisio pulchra est. Aut volat columba, aut nō volat: si non volat, aut humi est, aut in arbore. Similis huic erit illa diuisio. Aut humi est, aut sublimis: si sublimis, aut in arbore, aut in aëre. Sed diuisio prior est præstantior, à motu, & quiete.

CCXLVI. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ Θρᾴκης τῇ καλουμένῃ ποτὲ Κεδροπόλει, ἐν τῷ ἕλει θηρεύουσιν οἱ ἄνθρωποι τὰ ὀρνίθια κοινῇ μετὰ τῶν ἱεράκων. οἱ μὲν γὰρ, ἔχοντες ξύλα, σοβοῦσι τὸν κάλαμον καὶ τὴν ὕλην, ἵνα πέτωνται τὰ ὀρνίθια· οἱ δὲ ἱέρακες, ἄνωθεν ὑπερφαινόμενοι, καταδιώκουσι· ταῦτα δὲ, φοβούμενα, κάτω πέτεται πάλιν πρὸς τὴν γῆν· οἱ δ' ἄνθρωποι, τύπτοντες τοῖς ξύλοις, λαμβάνουσι, καὶ τῆς θήρας μεταδιδόασιν αὐτοῖς. ῥίπτουσι γὰρ τῶν ὀρνίθων.

In Thracia quæ olim Cedropolis *vocabatur, communi venatione cum accipitribus venantur homines auiculas in palude. Perticis enim mouent arūdines & siluam illi vt volent auiculæ. At accipitres desuper apparentes insectantur. Eæ exterrefactæ deorsum volant iterum ad terram. Quas baculis homines cedunt ac capiunt, atque illos prædæ impertiunt. Proijciunt enim ex auibus, atque illi capiunt.*

CAESAR.

Iucunda historia. Nam & nos sequuntur venantes falcheti & smerilij: auiculas aliquot aliquando cœpimus. Etiam illis partem posuimus. Est adeò autem oratio concinna & elegans, vt ne Xenophonti quoque cedat.

Τῶν ὀρνίθων: aliquam scilicet, Atticè subticuit.

Ξύλοις, *perticis & baculis.*

Ὕλην Theodorus, *fruteta*: malè.

CCXLVII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ, ὑπολαμβάνουσι. καὶ περὶ τὴν Μαιῶτιν δὲ λίμνην τοὺς λύκους φασὶ συνήθεις εἶναι τοῖς ποιουμένοις τὴν θήραν τῶν ἰχθύων· ὅταν δὲ μὴ μεταδιδῶσι, διαφθείρειν αὐτῶν τὰ δίκτυα ξηραινόμενα [ἐν] τῇ γῇ.

At circa Mæotidem paludem lupos aiunt id agere ex consuetudine. Vt si piscatores non impertiantur ex piscibus, dilacerare eorum retia cùm in terra siccantur.

CÆSAR.

Irridet hoc Albertus, & fabulam putat. Sed si aquila pisces capit, quid mirum si lupus? Si pisces appetit lupus, quid mirum, si vacua retia laniet, saltem odore sollicitatus? Si pisces à piscatore relictos inueniat, quid mirum si parcat retibus?

Συνήθεις, Theodorus, *familiares*: non: sed consueuisse ita facere, vt sit mos, non familiaritas.

CAPUT QUADRAGESIMUM-OCTAUUM,

Astutia ranæ & torpedinis.

CCXLVIII. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν περὶ τοὺς ὄρνιθας τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. ἔστι δὲ καὶ ἐν τοῖς θαλαττίοις ζώοις πολλὰ τεχνικὰ θεωρῆσαι πρὸς τοὺς ἑκάστων βίους.

Auium natura sic se habet: in maritimis verò animantibus licet multa obseruare quæ earum vitam non inertem prodant.

C AE S A R.

EXPLETA auium historia, maritima aggreditur. Semper enim insecta vltimo loco ponit: tum propter ignobilitatem, tum propter obscuritatem. Eorum enim officia & actiones minùs deprehenduntur.

Θεωρῆσαι facit attentum auditorem.

Ἑκάστων in specie intellige. Ἄκυρον sanè. Sed ita solet.

Τεχνικά: non solùm artes, vt nidos, & stragulas, sed etiam astutias. Τέχνας id quoque significant. Itaque incipit ab astu. Nos vtrunque complexi sumus, *non inertem*. Theodorus *soleri ingenium*, maluit: addidit autem, *commodioris*, malè. Nam faciunt ratione vitæ ἁπλῶς, non commodioris. Venatur enim rana vt viuat, non vt commodiùs viuat.

CCXLIX. ARISTOTELES.

Τά τε γὰρ θρυλλούμενα περὶ τὸν βάτραχον τὸν ἁλιέα καλούμενον, ἐστὶν ἀληθῆ, καὶ τὰ περὶ τὴν νάρκην.

Nam quæ tum de rana piscatrice, tum de torpedine prædicantur, vera sunt.

C AE S A R.

SVPRA erat πρότασις, hic est παρασκευή, siue προπαρασκευή. Deinceps ponet narrationem παρασκευήν.

Βάτραχος ἁλιεύς. Plinius in nono, *ranam piscatricem* vocat, & in Tricesimo secundo, *ranam marinam*. Piscis fœda facie, oris hiatu amplissimo. Oppianus lib. secundo, *Halieut* optimè & pereleganter eam describit.

CCL. ARISTOTELES.

Ὁ μὲν γὰρ βάτραχος, τοῖς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀποκρεμαμένοις, ὧν τὸ μὲν μῆκός ἐστι τριχῶδες, ἐπ᾽ ἄκρου δὲ στρογγύλον, ὥσπερ προσκείμενον ἑκατέρῳ δέλεατος χάριν. ὅταν οὖν ἐν τοῖς ἀμμώδεσιν ἢ θολώδεσιν ἀναταράξας κρύψῃ ἑαυτόν, ἐπαίρει τὰ τριχώδη· κοπτόντων δὲ τῶν ἰχθυδίων, συγκατάγει μέχρι περ ἂν πρὸς τὸ στόμα προσαγάγῃ.

Quippe rana ijs appendicibus, quæ pilorum modo præ oculis sunt: earum cacumen, quod globulosum est, cùm sese sabulo, aut limo quem excitârit, seipsam abscondit, quasi escæ gratia, sustulerit: appetentibus pisciculis, contrahit, vsque dum ad os adduxerit.

C AE S A R.

NVNC narrationem exequitur: at quomodo? Nemo omnium gentium hanc locutionem ad verbum assequetur. Nam ἀποκρεμαμένοις, participium est sine nomine. quoniam neque pili sunt, neque cilia, neque quicquam commune. Et casus, qui nulli verbo seruit. Nam cum sic dixit, infert: ἐπαίρει τὰ τριχώδη. Deinde, fatemur τὸ προσκείμενον. Sed ὥσπερ δελέατος χάριν, non fatemur, nisi postquam sustulerit. Et dixit ἐν ἀμμώδεσιν ἀναταράξας. Alius dixisset, ἀμμώδη ἀναταράξας ἐν αὐτοῖς καταχρύψῃ: aut ταραττομένοις.

Κοπτόντων, sicut de fulica suprà.

Συγκατάγει, vtrunque simul contrahit deorsum. Vtraque vis verbo vnico προσσυνάγει. Alius dixisset μέχρι τοῦ στόματος: neque addidisset προσαγάγῃ.

Ἄκρου Theodorus *postrema*: malè: *suprema* potiùs, & addidit, *gemina*: & dixit *præpilantur*, pessimè. Pilum autem mucronem significat, teretem, oblongum, mucronatum. Etsi à πίλῳ claua ducta sit. Sic dicerem. Suprema pars quibusdam botulis, quasi escæ caussa additis.

CCLI. ARISTOTELES.

Ἥ τε νάρκη, ναρκᾶν ποιοῦσα ὧν ἂν κρατήσειν μέλλῃ ἰχθύων, τῷ τρόπῳ ὃν ἔχει ἐν τῷ σώ-

Torpedo autem quorum piscium compos futura est, eos more suo quem obtinet, torpere facit:

ματι

ματι λαμβάνουσα, τρέφεται τούτοις. κατακρύπτεται δὲ εἰς τὴν ἄμμον καὶ πηλόν· λαμβάνει δὲ τὰ ἐπινέοντα, ὅσα ἂν ναρκήσῃ ἐπιφερόμενα τῇ ἰχθύι· καὶ τούτου αὐτόπται γεγένηνταί τινες.

illisque ore captis alitur. Abdit verò sese in arenam, & lutum, & capit supernatantes pisces, quos eò allatos torpescere fecerit. Cuius rei spectatores aliqui fuere.

C AE S A R.

ÆQuè perplexè reddas quæ hîc scripta sunt. Sic enim alius simplicissimè scripsisset. Ἡ δὲ κατακρύψασα ἑαυτὴν εἰς τὴν ἄμμον ἢ πηλὸν, ναρκᾶν ποιοῦσα τὰ ἐπινέοντα τῶν ἰχθύων, λαμβάνει καὶ ἀπὸ τούτοις τρέφεται. Non dixit παραπλησίως, vt de rana, τῷ τρόπῳ καὶ τῷ ἤθει.

Κρατύνεσθαι μᾶλλον. Κρατεῖν βούλεται clariùs. Et notabis illam locutionem minùs accuratam. Λαμβάνει ἐπινέοντα ὅσα ἂν ναρκήσῃ: imò ἐπινήσαντα: non enim ampliùs natant cùm torpent: aut aufugerent.

Αὐτόπται: ipsi præstantes sunt conspicati.

CCLII. ARISTOTELES.

Κατακρύπτει δὲ καὶ ἡ τρυγὼν αὑτήν· πλὴν οὐχ ὁμοίως.

Condit etiam pastinaca sese, sed non similiter.

C AE S A R.

PESSIME fecit cùm non posuit differentiam. Rana piscatrix, torpedo, & pastinaca pisces plani & cartilaginei sunt, & vt venentur sibi victum, in arena se condunt. At rana, appendicibus quæ pilorum modo præ oculis sunt, pisciculos hærentes ad se contrahit, & his vescitur. Torpedo autem torpore stupefactos pisces ad se accedêtes dum latet, & nihil tale timentes quasi immobiles reddit, quibus posteà fruitur. At pastinaca latrocinatur radio quod telum est ei, vt ait Plinius in Nono, ex occulto transeuntes figens. Habet enim in cauda telum, quod *radium* dicitur, quod nullum aliud execrabilius putatur venenum: eodem libro idem asserit. Τρυγὼν, Græcè, *pastinacam* Latini dixêre eodem autore.

CCLIII. ARISTOTELES.

Σημεῖον δὲ ὅτι τοῦτον τὸν τρόπον ζῶσιν· ἁλίσκονται γὰρ ἔχοντες κεστρέας πολλάκις, ὄντες αὐτοὶ βραδύτατοι, τὸν τάχιστον τῶν ἰχθύων.

Quod autem sic viuant, argumentum illud est. Capiuntur enim sæpè cum mugile in ventre, velocissimo piscium, tardissima ipsa.

C AE S A R.

INtelligit torpedines: dixit autem mugilem velocissimum, at delphin velocior est. Et notabis: cùm dixit κεστρέας, & τάχιστον. Item de torpedine, quæ est νάρκη. Ὄντες, βραδύτατοι.

CCLIV. ARISTOTELES.

Ἐπεὶ τὰ ὁ μὲν βάτραχος, ὅταν μηκέτ' ἔχῃ τὰ ἐπὶ τῶν θριξῶν, ἁλίσκεται λεπτότερος.

Rana verò quæ non ampliùs globulos pilorum habuerit, capitur macilentior.

C AE S A R.

DVo posuit argumenta, vnum torpedinis, alterum ranæ: ideò suprà dixit ζῶσι: hoc enim est secundum argumentum ad ranam pertinens, ideò dixit ἐπεὶ τὰ.

Μηκέτ' ἔχῃ: fortasse preuenta à pisciculis: impetu enim præripi & præcidi botuli illi potuere. Theodorus *quæ caruerit*, dixit: meliùs, quæ ampliùs non habuerit.

CCLV. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ νάρκη, φανερὰ ἐστι καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποιοῦσα ναρκᾷν.

Quin etiam torpedo manifeſtò homines torpeſcere facit.

CÆSAR.

ALIVD argumentum: torpeſcere facit homines: ergo & piſces poſſe, par eſt. Senſus enim eſt affectio. Plinius in Triceſimo ſecundo, ait torpedinem etiam procul, & è longinquo, vel ſi haſta virgáque attingatur, lacertos etiam præualidos torpeſcere. Qua de re etiam Plato in *Menone*, & Galenus in primo de *Symptomatum cauſis*.

CCLVI. ARISTOTELES.

Καθαμμίζουσι δ᾽ ἑαυτοὺς καὶ ὄνος, καὶ βάτραχος, καὶ ψῆττα, καὶ ῥίνη· καὶ ὅταν ποιήσῃ ἑαυτὰ ἄδηλα, εἶτα ῥαβδίζονται τοῖς ἐν τῷ στόματι, ἃ καλοῦσιν οἱ ἁλιεῖς ῥαβδία· τὰ δὲ μικρὰ ἰχθύδια προσέρχονται, ὡς πρὸς φυκία, ἀφ᾽ ὧν τρέφονται.

Occultant ſeſe arena, etiam aſellus, & raia, & paſſer, & ſquatina. Atque vbi ſeſe condidere, tùm ſurrigunt in virgulæ modum, ea quæ in ore habent, atque vocant piſcatores radiolos. *Eò accedunt minuti piſciculi, tanquam ad algulas, quibus veſci conſueuere.*

CÆSAR.

OCCVLTARI ranam dixit, & torpedinem. Addidit & paſtinacam: his adiungit, & aſellum, & raiam, & paſſerem, & ſquatinam. Sed mirum, cùm paſſeri attribuit neſcio quid in ore: ῥαβδία: hoc in genere nulli ineſt. Neque alitur rhombus piſciculis, neque paſſer, neque ſolea. Sed algula & limo, vt in captura patet. Videtur Plinius in Nono, cap. XLII. cùm hæc tractat ψῆτταν, *rhombum* interpretari. At eodem libro cap. ſextodecimo *pſettam* vocat Græca voce.

Ὄνος, à Plinio, & alijs Latinis aſellus dicitur, quaſi ὀνίσκος, vt & quidam dicunt. Ariſtoteles tamen ſemper ὄνον. Galli *merlus*, quaſi maris lucium: lucij autem fluuiatilis formam maximè repræſentat.

Ἄδηλα rectiſſimè Theodorus *cúmque nullam ſui corporis partem intactam reliquerint.*

Ῥαβδίζονται: verbum piſcatorium, *radiant.* Theodorus *verberant*: nunquam tamen ponitur abſolutum: potiùs, *vibrant.*

Πρὸς φυκία: quoniam φυκία ſunt, quaſi προσπεφυκία: vnde & φῦκος dicitur.

Ἀφ᾽ ὧν τρέφονται: ſiue algis piſciculi, ſiue piſciculis. Τὰ καθαμμιζόμενα.

CAPVT QVADRAGESIMVM-NONVM,

ANTHIAS.

CCLVII. ARISTOTELES.

Ὅπου δ᾽ ἂν ἀνθίας ὀφθῇ, οὐκ ἔστι θηρίον· ᾧ καὶ σημείῳ χρώμενοι, κατακολυμβῶσιν οἱ σπογγεῖς, καὶ καλοῦσιν ἱεροὺς ἰχθῦς τούτους· ἔοικε δὲ συμπτώματι·

*Vbi anthias conſpectus fuerit, non inuenitur bellua. Quo vtentes indicio vrinant ſpongiatores, & hos piſces ſa*cros *vocant. Videtur caſu hoc fieri.*

καθάπερ

καθάπερ ὅπου ἂν ᾖ κοχλίας, σῦς οὐκ ἔστι, οὐδὲ πέρδιξ. κατεσθίουσι γὰρ πάντας τοὺς κοχλίας.

Quemadmodum vbi cochlea sit, suem non esse neque perdicem. Edunt enim omnes cochleas.

CAESAR.

De anthia aliquid suprà in Sexto. Hunc piscem piscatores *sacrum* vocant, quasi fuget monstra & belluas. Aristoteles vt non negat, ita ostendit, casu id videri esse: non esse ibi belluas, quia si essent anthiam comedissent. Sicut vbi columba est, serpentem non esse autumant vulgo. Sed mihi contra videtur. Nam vbi alij sint pisces, ibi etiam belluæ sunt. Vbi eæ sint, pisces non sunt.

Οἱ σπογγεῖς: *spongiatores*: spongilegi: vt aquilegi.

Ἱερός: conuenit hoc nomen multis alijs piscibus, vt alibi à nobis annotatum est.

Συμπτώματι. Τὸ αὐτόματον, συμβαῖνον, καὶ ἐνδεχόμενον. Medici his vocibus vtuntur, pro eo quod morbum comitatur: pro accessorio.

Πάντες, lege πάντας. Nam de perdice & sue quæ duo sunt, non dixisset πάντες: neque in masculino, sed οὐδέτερον. Nam subdit οὐκ ἔστι κοχλίας, quia πάντας vorant: perdix arreptantes deijcit. Sus & obrutas vastat.

CAPVT QVINQVAGESIMVM.

Serpens marinus.

CCLVIII. ARISTOTELES.

Ὁ δ' ὄφις ὁ θαλάττιος, τὸ μὲν χρῶμα παραπλήσιον ἔχει τῷ γόγγρῳ, καὶ τὸ σῶμα· πλὴν ἐστὶν ἀμαυρότερος καὶ σφοδρότερος. ἐὰν δὲ φοβηθῇ καὶ ἀφεθῇ εἰς τὴν ἄμμον καταδύεται ταχύ, τῷ ῥύγχει διατρυπήσας· ἔχει δ' ὀξύτερον τὸ στόμα τῶν ὄφεων.

Marinus serpens, colore & corpore similis congro est, sed obscurior, & acrior. Is si perterrefactus dimittatur, subit celeriter arenam, rostro sibi cauum faciens. Habet autem os acutius, quàm serpentes.

CAESAR.

Qvia loquebatur de ijs quæ arenam subeunt, meliùs fecisset, si suprà posuisset. Et addidisset quod de pastinaca faciebat. Ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, neque simili de caussa. Nam illa ob insidias, hîc ob metum. Attende verò naturam sese imitari. Ita vt etiam marinus serpens sit vnus ex φωλευόντων, sicut terrestris.

Ἀμαυρότερος, quia dixerat similem colore & corpore congro, addidit differentiam.

Ἀφεθῇ: festiuè addidit. Nam si non dimittatur, non subiuit.

Ἔχει δ' ὀξύτερον: ratio quare καταδύεται, & quare ταχύ.

Τῶν ὄφεων: intellige terrestrium.

Διατρυπήσας. Theodorus *terrebat*: rectè: atqui non legit φοβηθῇ, sed ληφθῇ.

CAPVT QVINQVAGESIMVM-PRIMVM,

SCOLOPENDRA.

CCLIX. ARISTOTELES.

Ἣν δὲ καλοῦσι σκολόπενδραν, ὅταν καταπίῃ τὸ ἄγκιστρον, ἐκστρέπεται τὰ ἐντὸς ἐκτὸς, ἕως ἂν ἐκβάλλῃ τὸ ἄγκιστρον· εἶθ' οὕτως εἰστρέπεται πάλιν ἐντός.

QVam vocant ſcolopendram, *vbi hamum deglutiuerit, inuertit inteſtina extrorſum, quoad hamum eyciat. Deinde rurſum introrſum vertit.*

CAESAR.

MIRA aſtutia, ſed mira facultas. Neque enim euomit tantùm, vt malè interpretatur Theodorus, ſed inuerſis extra os inteſtinis hamum eijcit. Sic enim eſt ἐκστρέπεται τὰ ἐντὸς ἐκτὸς, vt ſuprà dicebamus de ſecundis muliebribus. Multos enim modos deſcribet Philoſophus aduerſus hamos. Primus eſt ſcolopēdræ: quæ ſeſe inuertit. Alter vulpeculæ quæ abrodit. Tertius glaucij qui frangit hamum. Scarus circumtodit: ore enim anguſtiſſimo eſt. Et nos eum expiſcati ſumus. Non loquitur hîc Philoſophus de Scolopendra ceracea: ipſi enim incognita fuit: de qua ſuprà in Secundo, tum ex Æliano tum ex naugationum Commentarijs. Sed de ſcolopendra marina quam terreſtri ſimilem facit in Secundo. At verò mirum, hoc tam paruum inſectum tam puſillo ore, hamum poſſe vorare. Theodorus legit plura verba ſic: *ac valet eadem qua antea ſalubritate.* Scolopendram autem, vbique ex Plinio *centipedam* interpretatur.

CCLX. ARISTOTELES.

Βαδίζουσι δ' αἱ σκολόπενδραι πρὸς τὰ κνισσώδη, ὥσπερ καὶ αἱ χερσαῖαι.

APpellant ſeſe ſcolopendra ad nidorem, ſicut & terreſtres.

CÆSAR.

COniungit naturam, ſicut & faciem, & nomen. Malui verò, *κνισσώδη, nidorem* ſimplicitate Latina vertere, quàm monſtrum illud Theodori, *nidorulentorum*, exhibere. Quem ſonum ſi ſcolopendra audiat, aufugiet.

CCLXI. ARISTOTELES.

Τῷ δὲ ϛόματι οὐ δάκνουσι, τῇ δὲ ἁφῇ καθ' ὅλον τὸ σῶμα, ὥσπερ αἱ καλούμεναι κνίδαι.

ORe non mordent, *ſed vniuerſi corporis ſuperſicie, ſicut vrtica.*

CAESAR.

EST beſtiola multipes, longa, fulua, bicaudata. Aliquæ etiam ternas caudillas habent roſtro acuto, tota flexilis. Ea muros præreptat, & libros etiam habitat, vt ſcorpiolus curtus. Eam puto eſſe Iulum, quam alibi dixi in Italia dici *Triremem.* At ſcolopendra terreſtris hirta eſt, erucæ facie, quæ attactu vrit, tollitque cutem, vt experti ſumus. Nam eius faciem repræſentant virgulæ in herba hemionitidis.

Αἱ καλούμεναι: nimis abundant Græci hoc modo loquendi.

CAPVT

CAPVT QVINQVAGESIMVM-SECVNDVM,

VVLPES MARINA.

CCLXII. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἰχθύων αἱ ὀνομαζόμεναι ἀλώπεκες, ὅταν αἴσθωνται ὅτι τὸ ἄγκιστρον καταπεπώκασι, βοηθοῦσι πρὸς τοῦτο, ὥσπερ καὶ ἡ σκολόπενδρα. ἀναδραμοῦσαι γὰρ ἐπιπολὺ πρὸς τὴν ὁρμιάν, ἀποτρώγουσιν αὐτῆς· ἁλίσκονται γὰρ περὶ ἐνίους τόπους πολλοῖς ἀγκίστροις, ἐν ῥώδεσι καὶ βαθέσι τόποις.

Inter pisces ex quæ vulpes nominantur, vbi senſere ab ſeſe hamum deuoratum, opem ferunt ſicut & ſcolopendra. Procurrentes enim prorſum ad lineam, abrodunt. Capiuntur enim multiplici hamo quibuſdam locis in aqua currenti & profunda.

CÆSAR.

Ὥσπερ: non eodem modo, ſed auxilio ſibi ſunt, vt illæ.

Ἀναδραμοῦσαι, ἄκυρον, & inconſultò. Nam cùm vulpes nominauit, putes eas habere pedes: quòd falſum eſt. Eſt enim è cartilagineorum genere, & ad cetaceam magnitudinem accedens. Ex muſtellorum genere etiam qui ex ouo intra ſe animal pariunt: & ſimilis ei, quem Veneti, *piſcem catum*, vocant: aut fortaſſe idem.

Ἐπιπολύ. Theodorus, *longè ſeſe efferentes*: non declarat: longè enim etiam ἄποθεν, poſſes intelligere.

Ὁρμιά. Antiqui lineam dicebant quia è lino. At è ſetis equinis componunt hodie & *tognam* vocant noſtri.

Ἀποτρώγουσιν αὐτῆς, ex ea quantum poſſunt.

Πολλοῖς ἀγκίστροις. Lego πολυαγκίστροις, vt alibi conſertis hamis. Ita vt ne lineam pertingere ore ſummo poſſint. Sed ſemper hamum inueniant.

Ῥώδεσι, *currenti aqua*. Sic enim loquuntur nautæ: *corentia* enim penultima producta vocant: ῥόος, ῥώδης. Theodorus *fluctuoſis*, non rectè.

CAPVT QVINQVAGESIMVM-TERTIVM,

AMIÆ.

CCLXIII. ARISTOTELES.

Συστρέφονται δὲ καὶ αἱ ἀμίαι, ὅταν τι θηρίον ἴδωσι, καὶ κύκλῳ αὐτοῦ περινέουσιν αἱ μέγισται· κἂν ἅπτηταί τινος, ἀμύνουσιν. ἔχουσι δ' ὀδόντας ἰσχυρούς. καὶ ἤδη ὤφθη καὶ ἄλλα καὶ λάμια ἐμπεσοῦσα καὶ καθελκυσθεῖσα.

Conſpecta bellua conuertunt ſeſe amiæ: atque earum maxima queq; circumnatant, tum ſi quam attigerit, defendunt. Habent dentes robuſtos. Iam verò, cum belluæ, tum lamia in eas incidiſſe, & vulnera accepiſſe viſa eſt.

CAESAR.

De amia ſuprà in ſecundo, ſexto & octauo. Pugnam ipſius cum delphino pulcherrimè deſcriptam inuenies apud Oppianum in ſecundo *Halieut.* Appetitur autem maximè à belluis. Sciunt enim eam eſſe gratiſsimi, vt certè eſt, ſaporis.

Συστρέφονται, conuertunt ſeſe ad pugnam: non mandant ſeſe fugæ.

Περιδινοῦσι: non *circumuallant*, vt Theodorus, ſed mouentur ne facilius impetum excipiant, ſed vt facilius declinent.

Ἀμύνονται, defendunt & vlciſcuntur.

Ἔχουσι ὀδόντας ἰσχυρούς: vt oſtendat modum defenſionis: & telum pro animi modo.

Λαμία. Nam eſt bellua & inter cetacea locum poteſt habere: magnitudo enim & cartilago ei ſunt. *Dux* à Baionenſibus vocatur, à quibus maximæ capiuntur; atque adeò tam vaſto corpore, vt currum magnum vna ſæpenumero impleat.

CAPVT QVINQVAGESIMVM-
QVARTVM,
GLANIVS.

CCLXIV. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ ποταμίων ὁ γλάνις ὁ ἄῤῥην, περὶ τὰ τέκνα ποιεῖται ἐπιμέλειαν πολλήν. ἡ μὲν γὰρ θήλεια, τεκοῦσα, ἀπαλλάττεται· ὁ δὲ ἄῤῥην, οὗ ἂν πλεῖστον συστῇ τοῦ κυήματος, ὠοφυλακεῖ περιμένων, οὐδεμίαν ὠφέλειαν ἄλλην παρεχόμενος, πλὴν ἐρύκων τἆλλα ἰχθύδια, μὴ διαρπάσωσι τὸν γόνον. καὶ τοῦτο ποιεῖ ἡμέρας τετταράκοντα καὶ πεντήκοντα, ἕως ἂν αὐξηθεὶς ὁ γόνος, δύνηται διαφεύγειν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἰχθύων· γινώσκεται δ' ὑπὸ τῶν ἁλιέων οὗ ἂν τύχῃ ὠοφυλακῶν. ἐρύκων γὰρ τὰ ἰχθύδια ἄττει, καὶ ἦχον ποιεῖ καὶ μυγμόν. οὕτω δὲ φιλοστόργως μένει πρὸς τοῖς ᾠοῖς, ὥστε οἱ ἁλιεῖς ἑκάστοτε, ἐὰν ἐν βαθείαις ῥίζαις τὰ ᾠὰ προσστῇ, ἀνάγουσιν ὡς ἂν δύνωνται εἰς βραχύτατον· ὁ δὲ, ὁμοίως οὐκ ἀπολείπει τὸν γόνον· ἀλλ' ἐὰν μὲν νέος τύχῃ, ταχέως ὑπὸ τοῦ ἀγκίστρου ἑάλω, διὰ τὸ ἁρπάζειν τὰ προσιόντα τῶν ἰχθυδίων· ἐὰν δ' ᾖ συνήθης καὶ ἀγκιστροφάγος, λείπει μὲν οὐδ' ὣς τὸν γόνον, τῷ δὲ ὀδόντι τῷ σκληροτάτῳ συνδάκνων, διαφθείρει τὰ ἄγκιστρα.

Inter fluuiatiles glanius mas prolis curam gerit multam. Fœmina enim cùm pepererit, abit. At mas vbi editorum ouorum maxima conſtiterit pars, ea ſeruat circumſiſtens. Nihil prætereà afferens commodi, niſi quòd arcet piſciculos alios, ne diripiant fœtus. Atque hoc agit diebus quadraginta, aut etiam quinquaginta, donec catuli adulti poſſint euadere ab alijs piſcibus. Agnoſcitur à piſcatoribus vbi excubet pro ouis: abigens enim piſciculos, ſonitum quendam facit & murmur. Adeò verò ouis aſſidet, vt tametſi piſcatores oua ſi in profundo ſint gurgite, deducunt quammaximè poſſunt in vadum. Nequaquam tamen ille relinquit fœtum. Ceterum etiam ſi fuerit è iunioribus, celeriter hamo capitur, propterea quòd corripit accedentes piſciculos. At ſi hamis aſſueuerit deuorandis: ne ſic quidem deſinit. Sed dentibus, quos habet duriſſimos, mordens rumpit hamos.

CAESAR.

GLANII hiſtoriam ponit, quæ hæc capita continet. Mas fœtuat ſobolem. Fœmina relinquit: mas pugnat cum piſcibus minoribus, & corripit inuadentes fœtus ſuos. In pugna tumultum & ſonitum facit, hoc eſt indicium piſcatoribus. Capitur duobus modis. Nam cùm nullo modo poſsit auelli ab excubiis, ſequitur oua, etiam ſi à piſcatoribus in vadum deducantur: ibi fuſcina percutitur. Item altero modo: hamo: etiam facilè. Nam omnia aggreditur. Itaque in hamo ponunt piſciculum vnum. Poſtremò loco dicit hamum frangi, quia dentes ſunt robuſtiſsimi. Ita continuat hiſtoriam dentium glanij cùm amiarum. Quo patet falſos

falsos esse qui glaninm sturionem esse putant: & falsos quoque qui putârunt & glanium & silurum eosdem esse. Nos verò magnum piscem in Danubio meminimus vidisse magno oris hiatu, dentatum, maleficum, in omnia grassantem, omnia appetentem. *Bollich* nominanr Germani nostrates. Inferiores autem, ob magnitudinem, crescit enim admodum, *hausen*, id est, Casarr. Viginti quatuor pedum aliquando captus visus est fine squamma & spina, cute alba: cartilago pro spina dorsi. Hunc puto ego glanium, & Esonem Plinij, vt alibi scripsimus. Silurum autem, Aristoteli incognitum, sat esse constat. Dicitur frequens esse in Ponto, & mari Caspio. An idem sit cum glanio, non ausim asserere, neque negate. Confusa hæc omnino sunt apud Plinium. Plura de his, in nostris exercitationibus *Ad Cardanum*.

Ἐπιμέλειαν πολλὴν: addidit πολλὴν: quia etiam hamum frangit. Neque insidiis perterretur.

Τοῦ κυήματος: ouorum. Nam subdit, ὠοφυλακεῖ.

Προμηθεῖαν. τὸ, περὶ, curam significat.

Ὠφέλειαν, *emolumentum*, *officium*. Theodorus, *vsum*.

Τετραφηκότα καὶ πεπηκότα. τὸ, καὶ: non coniungir vtrunque simul. Sed separatim alterum, cum superioribus.

Διαφυλάγειν: quoniam nondum satis sit ad pugnandum. Theodorus *tueri*, malè.

Γινώσκεται, Theodorus *prehenditur*: malè. Nisi sit mendum, pro *deprehenditur*.

Ἦχον ποιεῖ, καὶ μυγμόν: *sonitum & mugitum*: non quod ipse mugiat. Sed locus resonat. Theodorus addidit de suo, *quatit*, *prosilit*. Sed etiam, *ictum mouet*. Nemo sic vnquam locutus est.

Μένει πρὸς τοῖς ᾠοῖς. Theodorus, *manet apud oua*: meliùs *pro ouis perstat*.

Ῥίζαις: lege ῥοίζαις.

Εἰς βραχύτατον, *in angustum*. Theodorus, *in vadum*: rectè.

Ἀλλ' ἐὰν μὴ τύχῃ, deest in Codice νεώτερος: aut aliquid tale, τῶν νεωτέρων. Et omisit caussam, διὰ τὸ ἁρπάζειν.

Ὡς ἂν δύνωνται εἰς βραχύτατον. Theodorus, *quoad magis fieri possit*. Et superlatiuum per, *magis*, posuit, non benè. Et Latini non ita loquunrur: *quoad fieri possit*, autem extremas vires significat: non autem, *magis*.

Ἀγκιστροφάγος: *hamifraga*, Theodorus: hamifragus potiùs, vt fœdifragi Pœni. Sed tamen optimè. Hamiuorum tamen dicit Philosophus, cùm tamen non voret, sed frangat: quòd & Plinius in Nono, *auersos*, inquit, *mordet hamos, nec deuorat, sed esca spoliat*.

Διαφθείρει: verbum amplum apud Græcos. De virgine, de cæde, de fractura, de demersione nauigiorum, de incendiis, &c.

Τῷ σκληροτάτῳ: non est epithetum ad differentiam, sed ad explicandum τῆς ἐχθύων.

CAPVT QVINQVAGESIMVM-QVINTVM,

Differentia piscium in motu.

CCLXV. ARISTOTELES.

Ἅπαντα δὲ, καὶ τὰ πλωτὰ, καὶ τὰ μόνιμα, τούτοις νέμεται τοῖς τόποις ἐν οἷς ἂν φύωσι, καὶ τοῖς ὁμοίοις τούτοις. ἡ γὰρ οἰκεία τροφὴ ἑκάστων, ἐν τούτοις ἐστί.

Omnia verò tum natantia, tum immobilia ijs pascuntur locis, in quibus generantur: aut illis similibus. Suus enim cibus cuiusque in his est.

CÆSAR.

NVNC communem naturam super cibis ponit. Nam si cibus est substantia transmutanda in corpus: aut propter augmentum in crescentibus, aut propter repositionem in resolutis. Ergo conuenit vt quæ loca tulerint animalia, eadem etiam alant. Ac περὶ τῶν μονίμων, planum erat, vt etiam in arboribus quarum à natura parum absunt. At de mobilibus

bilibus poterat dubitari. Iccirco hîc poſuit. Sed ſapienter cùm dixit *τύπυς* : & addidit *ὁμοίως*. Et reddit cauſſam, per vocem hanc *οἰκεία* : vt ſit demonſtratio. Proprium alimentum animantium eſt in locis, quæ ipſa ferunt, animantes aluntur proprio. Ergo in locis illis. Et tacuit rationem, quam nos diximus : quia hîc hiſtoriam texit tantummodo.

Οἰκεία, *ſuus* : *ἴδια*, *proprius*, *peculiaris*.

Καὶ τὰ πλωτὰ καὶ τὰ μόνιμα : potiùs dixiſſem ego, *ἢ τὰ μόνιμα*, *ἢ τὰ πλωτά* : quia ſic texitur oratio : *οὐ μόνον τὰ μόνιμα ἀλλὰ καὶ τὰ πλωτά* : & potiùs *πλωτικά*, paſſiuè. Nanque forma eſt *πλωτὸν ἀπὸ τοῦ πλώεται* : ſicut *δυνατόν*.

CCLXVI. ARISTOTELES.

Πλανᾶται δὲ μάλιστα τὰ σαρκοφάγα. πάντα δὲ σχεδὸν ἐστι σαρκοφάγα, πλὴν ὀλίγων, οἷον κεστρέως, καὶ σάλπης, καὶ τρίγλης, καὶ χαλκίδος.

VAgantur plurimum carniuora. Omnia verò penè carniuora ſunt, præter pauca : cuiuſmodi eſt mugil, ſalpa, mullus, chalcis.

CÆSAR.

PONIT nunc diſcrimen à motu. Nam cibus finis eſt : motus autem propter cibum. Igitur à cibi ratione erit etiam motus ratio. Ergo carniuora plus vagabuntur, quia eorum cibus incertior : mouetur enim. Et ſubdit propoſitionem aliam : *σαρκοφάγα σχεδὸν ἅπαντα*.

Πλὴν ὀλίγων : vacat. Nam dixit, *σχεδὸν ἅπαντα*. Ergo pauca ſuperſunt voluit dicere, *ὀλίγα γὰρ ἐστί*.

Nuſquam peiùs conſuluit interpretationi Theodorus : ſic enim tranſtulit. *Vagantur maximè & oberrant quæ carne aluntur : præter pauca, vt mugilem, &c.* Quaſi verò mugil carne alatur. Et *κακοζήλως* addidit, *oberrant* : tum autem, *ob*, præpoſitio aliquid ſibi petit.

CCLXVII. ARISTOTELES.

Τὴν δὲ καλουμένην φολίδα, ἡ μύξαν ἣν ἀφίησι, περιπλάττεται περὶ αὑτήν, καὶ γίνεται καθάπερ θαλάμη.

QVæ verò pholis *appellatur, mucorem quendam emittit : atque is in circuitu eius concreſcit, ac fit quaſi cubile.*

CAESAR.

HAVD ſanè multum pertinet ad hunc locum hiſtoria hæc. Referri tamen poteſt ad quietem. Piſcis autem paulò maior alauda marina ſine ſquammis, cute læui & maculoſa, reperitur ſemper muco obductus, atque ideò *bauoſa* ab Italis dictus, quia *baua* ipſis idem eſt, quod mucus Latinis. Qui putant pholidi huic nomen conuenire, mecum ſentiunt.

Περιπλάττεται. Theodorus, *ſibi obducit*. At hîc eſt *πλάσμα*. Et Philoſophus dixit, *μύξαν αὐτόματον περιπλάττεσθαι*. At Theodorus pholidem eum mucum ſibi obducere. Verùm, non eſt in eius poteſtate. Sed natura mucoris ab illa egreſſa per ſe concreſcit.

CAPVT QVINQVAGESIMVM-SEXTVM,

TESTACEORVM MOTVS.

CCLXVIII. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ ὀστρακοδέρμων καὶ ἀπόδων ὁ κτεὶς μάλιστα καὶ πλεῖστον κινεῖται δι' αὑτοῦ πετόμενος.

TEſtaceorum in genere & pedecarentium, pecten maximè, & plurimùm mouetur per ſeipſum volans.

CAESAR.

CAESAR.

NON volat, ſed ſubſilit: altera enim teſta adnixus ſolo, tum in aëre vtranque vibrans imitatur volatum.

Καὶ ἀπόδων: quoniam nautilus habet & teſtam, & pedes.

Μάλιστα: comparatus ſpeciebus: vt dicat: alia penè immobilia. Et addit πλεῖστον, quòd comparetur motui: quia quæ mouentur, parum moueantur.

Δι' αὑτῶ: quoniam ſalo agitata multum moueatur aliqua. Et eſt pluſquam ſi dicas, ἑαυτὸν κινεῖ, vt vertit Theodorus, *ſe mouet*: explicatior enim cauſſa eſt.

Πετόμενος: expreſſit modum motus, quia eſt ἄπους.

CCLXIX. ARISTOTELES.

Ἡ γὰρ πορφύρα ἐπὶ μικρότατον προέρχεται, καὶ τὰ ὅμοια ταύτῃ.

Nam purpura, atque ei ſimilia parum valde progrediuntur.

CAESAR.

INtelligit ſimilia cochleas, & buccinos.

Ἐπὶ μικρότατον, reſpondet per contrarium, τῷ, πλεῖστον.

CAPVT QVINQVAGESIMVM-SEPTIMVM,

EVRIPI PISCES.

CCLXX. ARISTOTELES.

Ἐκ δὲ τοῦ Εὐρίπου τοῦ ἐν Πύῤῥᾳ οἱ ἰχθύες χειμῶνος μὲν ἐκπλέουσιν ἔξω, πλὴν κωβιοῦ, διὰ τὸ ψῦχος. ψυχρότερος γάρ ἐστιν ὁ Εὔριπος· ἅμα δὲ τῷ ἔαρι πάλιν εἰσπλέουσιν.

Ex Euripo Pyrrhaeorum hyeme propter frigus exeunt piſces, præter gobionem. Gelidus enim Euripus eſt. Simul cum vere reuertuntur.

CAESAR.

HOc quoque pertinet ad motum: vt etiam alia ſit cauſſa, quàm cibus. Sed hæc hiſtoria plus pertinebat ad Εὐθηνείαν à locis. Euripum autem hunc multis locis commemorat.

Ἐκπλέουσιν ἐκ τοῦ Εὐρίπου. Sunt duo ἐκ. Et tamen addit ἔξω.

Gobium notabis hyemis patientem. Quæ conſideratio pertinet ad differentias piſcium à locis.

CCLXXI. ARISTOTELES.

Οὐ γίνεται δ' ἐν τῷ Εὐρίπῳ οὔτε σκάρος, οὔτε θρίσσα οὔτε ἄλλο τῶν ἀκανθηρῶν οὐδέν, οὐδὲ γαλεοὶ ἀκανθίαι, οὐδὲ κάραβοι, οὐδὲ πολύποδες, οὐδὲ βολιταῖναι, οὐδ' ἄλλ' ἄττα. τῶν δ' ἐν τῷ Εὐρίπῳ φυομένων, οὐκ ἔστι πελάγιος ὁ λευκὸς κωβιός.

Non ſunt in Euripo, ſcarus, thriſſa, aliáque ariſtis prædita, neque muſtelus, neque acanthias, neque locuſta, neque polypi, neque bolitanæ, neque alia quædam. Atque ex ijs quos Euripus fert gobio candidus in alto mari non inuenitur.

CAESAR.

CAESAR.

HOc etiam pertinet ad morum ratione loci: quia neque è mari illi in Euripum ingrediuntur, neque gobio candidus in altum mare exit inde.

Θρίσσα alosa, Theodorus. Sanè alosa ariſtuloſa eſt. Sed hodie quoque Græci vocant *θρίσσαι*, quam Romani, *lacciam*: Veneti, *chiepam*: Thuſci, *chepam*. Franci, *aloſam*: Vaſcones, *colac*. Ariſtophanes in ἐκκλησιαζούσαις, ait quendam tuſſi vexatum tota nocte quia θρῖδας eſitâſſet. Grammatici dicunt eſſe θρίσσας.

Ἀκανθίαι. Theodorus *ſpinaces*. De quibus in ſuperioribus eùm de ſardinis loqueremur.

Τῶν ἀθερινῶν. ἀθὴρ, ariſta potiuſquam ſpina. Sic etiam nunc Galli, & Taurini. Mendosè legebatur in noſtro Codice ἀιθερινῶν.

Κάραβοι. Iam non ſunt ἀθερινοί, piſces qui ſequuntur.

De bolitæna ſuprà in Quarto. Eſt enim genus polypi.

CAPVT QVINQVAGESIMVM-OCTAVVM,

Tempus piſcibus coëundi, & pariendi.

CCLXXII. ARISTOTELES.

Ἀκμάζουσι δὲ τῶν ἰχθύων οἱ μὲν ᾠοφόροι, τοῦ ἔαρος, ἄχρις ἂν ἐκτέκωσιν· οἱ δὲ ζωοτόκοι, τοῦ μετοπώρου, καὶ πρὸς τούτοις κεστρεῖς καὶ τρίγλαι, καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα πάντα.

Vigent piſces ouigeri vere, vſque dum pepererint. Qui animal pariunt Autumno, & præter hos etiam mugiles, & mulli, & alia eiuſmodi omnia.

CAESAR.

HOc quoque ad ἱστορίαν, non ad mores ſpectabat. Nunc primùm dixit, ᾠοφόροι: hactenus ſemper ᾠοτόκους.

Κεστρεῖς: matureſcente vua optimi hîc ſunt.

Ἄλλα τοιαῦτα πάντα. Non eſt leue intelligere quæ ſint hæc τοιαῦτα. Sed ſit σάλπη, & κέφαλος, & qui mullis ſint ſimiliores. Fortaſſe iecorinus & dentex.

Πρὸς τούτοις: quia non ſunt ζωοτόκοι.

CCLXXIII. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὴν Λέσβον, καὶ τὰ πελάγια πάντα καὶ τὰ εὐριπώδη, τίκτει ἐν τῷ Εὐρίπῳ. ὀχεύονται μὲν οὖν τοῦ μετοπώρου, τίκτουσι δὲ τοῦ ἔαρος.

Circa Lesbum tum qui in alto, tum qui in Euripo degunt, in Euripo pariunt: coeunt Autumno, pariunt vere.

CAESAR.

QVia ſuprà ex Euripo Pyrrhæorum exibant piſces, nunc contrà pelagios introducit in Euripum Lesbium. Hic quoque peruertit ordinem verborum. Nam in Euripo non eſt mirum parere, ſed pelagios. Iccirco ereſcere debuit oratio.

CCLXXIV. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ καὶ τὰ σελάχη κατὰ μὲν τὸ μετόπωρον, ἀναμὶξ τὰ ἄρρενα τοῖς θήλεσι κατὰ τὴν ὀχείαν. τὸ δὲ ἔαρος εἰσπλέουσι διακεκριμένα, μέχρις ἂν ἐκτέκωσι. κατὰ δὲ τὴν ὀχείαν ἁλίσκεται πολλὰ συνδεδυασμένα.

Cartilaginea quoque Autumno. Permiſti ſunt mares & fœmellæ coitus tempore. At vere ingrediuntur ſeiuncta donec pepererint. At coitus tempore capiuntur multa coniugata.

CAESAR.

CÆSAR.

ETIAM cartilaginea facere, vt reliqui pisces, ostendit.

Κατὰ τὴν ὀχείαν ἀναιρῆ. Dixissem potiùs διὰ τὴν ὀχείαν.

Διακεκριμένα: quod veteres dixere, *dividua*. Et opponitur τοῖς συνεζευγμένοις. Terentiana Bacchis dicit sese habuisse ab se segregatum Pamphilum. Sed tamen aliud est grex: aliud est par coniugatorum. Itaque ἀναιρῆ Theodorus non rectè dixit, *congregantur*: atque de suo addidit: *neque coniugium reperitur vllum*. Idem quoque vertit συνεζευγμένα, *complura ex his sibi adhærentia*. Saltem dixisset *inter se*. Et puto non adhærentia, neque coëuntia capi. Sed iuncta, non coïtu, sed societate. Pisces enim non cohærent: sed affricant.

CAPVT QVINQVAGESIMVM-NONVM,

MOLLVSCA.

CCLXXV. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ μαλακίων πανουργότατον μὲν ἡ σηπία, ἢ μόνον χρῆται τῷ θόλῳ κρύψεως χάριν, ἢ ὁ μόνον φοβουμένη. ὁ δὲ πολύπους ἢ τευθὶς, διὰ φόβον ἀφίησι τὸν θόλον. ἀφίησι δὲ ταῦτα πάντα οὐδέποτε ἀθρόον τὸν θόλον· ἢ ὅταν ἀφῇ, αὐξάνεται πάλιν.

Molluscorum autem astutissima sepia est. Soláque vtitur atramento, non modo ob metum: verumetiam ad latitandum. Polypus autem & loliguncula, ob pauorem emittunt illud. Verùm hæc omnia nunquam emittunt vniuersum. Quinetiam amissum deintegrò augetur.

CÆSAR.

MOLLVSCORVM mores aggreditur iucundissima ac melliflua narratione. Incipit à sepia: narrat de atramento, eius quoque vsum. Sed videamus. Κρύψεως vsum. vnum ponit, φόβου alium. Sed in metu eiiciunt vt lateant. Quare idem videtur finis. Intelligamus cætera non nisi in metu effundere. Sepiam autem etiam præuenire. Sed mirum fanè. Nam cùm se putat latere, prodit se ipso latibulo.

Πανουργότατον: nimis sanè attribuit etiam superlatiuo. Polypum quidem infrà dicet ἀνόητον.

Μόνον χρῆται: hîc μόνον, non est aduerbium, sed nomen. Sola ex molluscis.

Οὐδέποτε ἀθρόον: vt suppetat sibi auxilium, si iterum opus fit.

Αὐξάνεται: occurrit dubitationi duplici. Dicat quis: non eiiciunt totum: quia tandem carerent. Respondet: recrescere. Dicat alter: tandem deficientur, atque ita natura frustrabitur principiis suis. Non, inquit, sed regeneratur.

Διὰ φόβον. Theodorus, *per metum. Propter metum*, & *præ metu*, meliùs. Nam dicimus *pro ingenio, pro tempore, præ ratione, pro consilio. Pro metu* duriusculum est. Et addidit idem more suo: *vt nunquam copia desit atramenti.*

CCLXXVI. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ σηπία, ὥσπερ εἴρηται, τῷ τε θόλῳ πολλάκις χρῆται κρύψεως χάριν καὶ προδείξασα εἰς τὸ πρόσθεν, ἀναστρέφεται εἰς τὸν θόλον.

AT sepia, quemadmodum dictum est, & atramento sæpè vtitur pro latibulo, & cùm sese promota ostenderit, reuertitur in suum atramentum.

CAESAR.

NVnc oſtendit quid ſit illa κρύψις.

Πεϱιδιξᾶσα, *reuertitur.*

Εἰς τὸ θόλον. Articulus demonſtrat atramentum, quod effuſum dicebamus. Nos rectè, *ſumm.* Barbari dixiſſent, *præfatum.*

CCLXXVII. ARISTOTELES.

Ἔπι δὲ θηρεύει τοῖς μακροῖς τοῖς ἀποτείνουσιν, οὐ μόνον τὰ μικρὰ τῶν ἰχθυδίων, ἀλλὰ καὶ κεστρέας πολλάκις.

VEnatur etiam longis tendiculis, non ſolum piſciculos minutos, verumetiam ſæpe mugiles.

CÆSAR.

NVnc mores à cibo. Mirum verò ſi mugiles aſſequi poſſit velociſſimos. Sed ex inſidiis nec opinantes adoriatur. Et addidit πολλάκις, vt augeat mirum.

Ἀποτείνουσιν, vſus eſt participio pro nomine. Sicut Medici vocant τείνοντας. Theodorus, *prætentura*s, interpretatur.

CCLXXVIII. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ πολύπους, ἀνόητον μέν ἐστι, (καὶ γὰρ πρὸς τὴν χεῖρα βαδίζει τοῦ ἀνθρώπου καθιεμένην.)

POlypus autem ſtolidus eſt: accedit enim ad hominis manum demiſſam.

CAESAR.

Ἀνόητον. At ſuprà ſepiam πανουργότατον dixit. Reddit cauſſam ſtoliditatis. βαδίζει, inquit, quoniam motus animalis debet eſſe ex conſilio & electione. Et dixit χεῖρα, quoniam ea capitur. Et dixit ἀνθρώπου, quæ eſt peſſima bellua.

Καθιεμένην, in mare. Accedit etiam ad fruſtulum panni coccini: atque eo capitur à Liguribus.

CCLXXIX. ARISTOTELES.

Οἰκονομικὸς δ' ἐστί. πάντα γὰρ συλλέγει μὲν εἰς τὴν θαλάμην, οὗ τυγχάνει κατοικῶν. ὅταν δὲ καταναλώσῃ τὰ χρησιμώτατα, ἐκβάλλει τὰ ὄστρακα, καὶ τὰ κελύφια τῶν καρκίνων καὶ κογχυλίων, καὶ τὰς ἀκάνθας τῶν ἰχθυδίων.

PRudens rei familiaris tamen eſt. Omnia enim congerit in cubile quod inhabitat. Vbi verò quæ vſui maximè ſint abſumpſerit, eijcit teſtas & putamina cancrorum & concharum, & piſcium ſpinas.

CÆSAR.

QVIA dixerat ἀνόητον, intelligebat *inconſideratum*. Nunc autem prudentiam in œconomia aſſignat duplicem. Primam in penu, alteram in munditiis.

Οἰκονομικός. Theodorus, *prudens rei familiaris*, elegantiſſimè.

Συλλέγει εἰς θαλάμην: mira breuitas, colligit vt ferat. Theodorus addidit, *recondit*. Nos vtrunque deſignauimus, *congerit*: priùs enim colligit, deinde importat.

Τὰ χρησιμώτατα. Theodorus, *quantum vtile ſit*: ſcilicet, carnes quæ edendo ſint.

Ὄστρακα, reſpondet κογχυλίων: κελύφια, reſpondet καρκίνων. Itaque reddit prius poſteriori, & priori poſterius. Poſteà ſeorſum ἀκάνθας τῶν ἰχθυδίων. Quia ſunt inutiles, & illud obſeruamus ex prudentia, cùm ſpinas non deuoret.

Ἐκβάλλει. Theodorus, *abigit*: non meminerat abigi tantùm viuentia. Vnde *abigei* & *abactus*: & malè ſic ſcripſit: *abigit teſtas, & cancrorum cruſtas, & putamina conchularum.* Nam teſtas quid intelligit, cùm cruſtas addidit, & putamina aſcripſit conchis?

CCLXXX.

CCLXXX. ARISTOTELES.

Καὶ θηρεύει τοὺς ἰχθῦς, τὸ χρῶμα μεταβάλλων, καὶ ποιῶν ὅμοιον οἷς ἂν πλησιάζῃ λίθοις. τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ καὶ φοβηθείς. λέγεται δ' ὑπό τινων, ὡς καὶ ἡ σηπία τοῦτο ποιεῖ. παρόμοιον γάρ φασι τὸ χρῶμα τὸ αὑτῆς ποιεῖν τῷ τόπῳ περὶ ὃν διατρίβει. τῶν δ' ἰχθύων τοῦτο ποιεῖ μόνον ἡ ῥίνη. μεταβάλλει γὰρ τὴν χρόαν, ὥσπερ ὁ πολύπους.

Venatur pisces colorem mutans, efficiénsque, vt quibus hæserit lapidibus, similis sit. Hoc idem etiam in metu facit. Fertur à quibusdam hoc idem facere etiam sepiam: suum enim colorem aiunt assimilare loco in quo versatur. Ex piscibus sola squatina hoc potest. Mutat enim colorem, sicut polypus.

CÆSAR.

NVNC astum maximum narrat. Nam pisces loca non metuunt. Ergo ne id quidem quod esse putârunt locum. Ergo hoc est πανουργότατον, non sepia. Nam sepia latitando latibulum prodit: colore enim nigro est. At polypus etiam innoxiam faciem mentitur. Tradit tamen etiam de sepia, sed id non affirmat: imò aliorum vtitur testimoniis. Bis igitur dixit λέγεται, & φασί. At de squatina affirmat.

Μεταβάλλων, καὶ ποιῶν. Mirificam potestatem: puto subduci succum totius corporis: & transfluere: neque enim alio modo potest. Ita inanem chamæleonem transmittere subiecti soli colorem. Sanè translucidum corpus polypi est. Sed os tamen impedire debuit. Et sanè squatina pelle crassissima est, neque perlucente.

Καὶ ποιῶν ὅμοιον: quia non satis est mutare. Oportet etiam assimilare. Ita in potestatibus naturalibus est transmutans, & est assimilans, & vniens. Vnum tamen esse alibi disputauimus. Neque enim transmutans mutat simpliciter, sed sic. Non enim genera sunt nisi in speciebus, neque species, nisi in indiuiduis. Mutatio in genere non inuenitur separata, sed separatur per intellectum.

Πλησιάζῃ, intellige, vt non solùm sit vicinus, sed etiam hæreat.

Καὶ φοβηθείς: altera caussa mutationum. Sicut erant duæ in sepia abiiciendi atramenti.

Παρόμοιον: τὸ παρὰ, dicit comparatiuum.

Περὶ ὃν: ἐν ᾧ.

Ἰχθύων: mirum: τὰ μαλάκια, hîc separat ἀπὸ τῶν ἰχθύων, & tamen ἰχθὺν, vocat cartilagineum.

Μεταβάλλει, vacant ea omnia. Nam satis est cùm dixit αὐτὸ τοῦτο. Sed ita etiam exposuit in sepia, παρόμοιον γὰρ ποιεῖ.

Ποιεῖ ἡ ῥίνη. Theodorus *affici solet*: imò verò facere. Sunt enim intus principia actiua. Iccirco nos, *potest*. Sed nusquam Philosophum se ostendit Theodorus.

CCLXXXI. ARISTOTELES.

Τὸ μὲν οὖν πλεῖστον γένος τῶν πολυπόδων, οὐ διετίζει· καὶ γὰρ φύσει συντηκτικόν ἐστιν. σημεῖον δ' ἐστί· πιλούμενος γὰρ ἀφίησιν ἀεί τι, καὶ τέλος ἀφανίζεται.

Paucissima genera polyporum biennium viuunt. Natura enim facilè contabescit. Argumento est. Pressus enim aliquid semper emittit, ac tandem euanescit.

CAESAR.

POST mores, crasim & vitam narrat.

Πλεῖστον γένος: quoniam multa sunt genera. Hic igitur ponit vitam: & caussam per genera. Deinde diuidet historiam per sexum, tum ponet argumentum quo putentur non viuere: neque vnum solum. Posthæc communem agnoscet naturam hanc cum sepia. Postremò morem narrabit exeundi in siccum: atque inde corporis habitum declarabit.

Ἀφίησιν: humoris scilicet, ἀεί. Ergo necesse est, vt in nihilum soluatur. Intellige nihilum quod sit polypi: non quod sit naturæ.

CCLXXXII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ θήλειαι, μετὰ τὸν τόκον τοῦτο πάσχουσι μᾶλλον, καὶ γίνονται μωραὶ, καὶ οὔτε κυματιζόμεναι αἰσθάνονται· λαβεῖν τε τῇ χειρὶ καὶ ἀπολυμβῶσαν, ῥᾴδιον· βλεννώδεις τε γίνονται, καὶ οὐδὲ θηρεύουσιν ἔτι προσκαθήμεναι.

Patiuntur hoc fœminæ, poſt partum magis, ac ſtupidæ fiunt, neque fluctibus agitatæ ſentiunt. Facilè quoque ab vrinantibus manu capiuntur. Muccoſa quoque euadunt, neque ad venandum conſiſtere queunt.

CAESAR.

AFFECTVM illum ducit per ſexus. Poſt partum igitur fœminæ contabeſcunt. Sic enim interpretor. Nam mutila oratio eſt. Nec facilè intelligas quid ſit hîc τοῦτο.

Μωραὶ: *ſtupidæ.* Patruum ſuum Claudium Nero hoc verbo laceſſebat. Hodie vulgus græculum pueris ſic ablanditur. Effœtæ igitur hæc duo patiuntur. Primùm ſtuporem. Ponit cauſſam: quia neque vndarum agitationem, neque vrinantium impreſſionem ſentiunt. Alterum patientes: βλεννώδεις γίνονται, non *ſordida*, vt ait Theodorus. Sed vt Galenus βλένναν, naſi muccum. Hoc enim reſpondet illi, συντηκτικὸν, & μωραὶ, quia ſoluuntur. Et contrà ἄῤῥενες σκυτώδεις: infrà περὶ σηπιῶν, dicet μωραὶ γίνονται.

Καὶ οὐδὲ θηρεύουσιν ἔτι προσκαθήμεναι, Theodorus. *Nec prætereà aſſidendo venari poſſunt:* meliùs, *neque conſiſtere poſſunt ad venandum:* quia ſolutæ ſunt & defectæ viribus.

CCLXXXIII. ARISTOTELES.

Οἱ δ' ἄῤῥενες, σκυτώδεις τε γίνονται καὶ γλίσχροι.

MAres autem coriacei fiunt, & lubrici.

CAESAR.

ILLÆ βλεννώδεις, ponuntur ſolutæ. Hi γλίσχροι ſimiliter. Sed tamen σκυτώδεις, id eſt, vt corium indurantur: abſumpto ſcilicet ſubtiliori humore: qui propterea reſoluitur, & quem propterea emittunt ſemper. Et tamen γλίσχροι, non aliter quàm cùm pellem arietinam aqua maceras, vt efficias emplaſtrum ad hernias. Theodorus neutrum intellexit. Sed σκυτώδεις, legit κυτώδεις: *alueo*, inquit, *tument*: malè. Imò, ſubſidit tum illis aluus. Et γλίσχροι, idem Theodorus, *in muccorem lenteſcunt.* Imò, coriacea illa ariditas ſecum habet lubricitatem. Nos polypos vetulos ad Sipontum tales vidimus.

CCLXXXIV. ARISTOTELES.

Σημεῖον δὲ δοκεῖ εἶναι τοῦ μὴ διετίζειν, ὅτι μετὰ τὴν γένεσιν τῶν πολυποδίων, ἐν τε τῷ θέρει καὶ πρὸς τὸ φθινόπωρον, μέγαν πολύποδα οὐκέτι ῥᾴδιόν ἐστιν ἰδεῖν· μικρὸν δὲ πρὸ τούτου τοῦ καιροῦ, μέγιστοί εἰσιν οἱ πολύποδες.

QVod autem bimatum non expleant, inde capiunt argumentum. Nam poſtquam polypuli orti ſunt, tum in æſtate, tum ſub Autumnum, haud facilè inuenias polypum grandem. At paulò ante id tempus maximi ſunt polypi.

CAESAR.

PROBAT non explere bimatum. Nam ſi ante æſtatem ſunt maximi: & poſt nulli viſuntur: ergo intereunt. Et luſit cùm poſuit, μικρὸν aduerbium inter πολυπόδια, & μέγιστοι πολύποδες. Et poſuit καιρὸν pro χρόνου.

Τοῦ μὴ διετίζειν. Theodorus, *argumentum ne bimatum compleant:* nimis græculè poſuit, *ne*, pro, *quod non.* Neque enim argumentum prohibet eis bimatum compleri.

CCLXXXV.

CCLXXXV. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ τὰ ᾠὰ ἐκτέκωσιν, οὕτω καταγηράσκουσι καὶ ἀσθενεῖς γίνονται ἀμφότεροι, φασίν, ὥστε ὑπὸ τῶν ἰχθυδίων κατεσθίεσθαι, καὶ ῥᾳδίως ἀποσπᾶσθαι ἀπὸ τῶν φωλεῶν· πρότερον δὲ τοιοῦτον οὐδὲν πάσχειν.

Vbi igitur oua ediderint, ſic conſeneſcere, atque debilitari vtrunque autumant, vt etiam à piſciculis exedantur, perfacile quoque abſtrahi à cubilibus. Ante id tempus nihil tale.

CÆSAR.

NVNC vtrique tempus præſcribit.

Ἀσθενεῖς: quia ſeneſcunt quædam, neque tamen eò deueniunt debilitatis, vt à piſciculis deuorentur. Sed mirum alrerum, id eſt, fœminam oua parere: iccirco effœtam, atque exuctam eſſe, non eſt mirum. At maris tam miſetam eſſe ſenectutem, qui nihil amiſerit, id certè mulris mirum videri debet.

Κατεσθίεσθαι, in vltionem. Itaque ἀφανίζονται καὶ οὐ διετίζουσι. Abrodunt autem eos piſciculi propriè, non autem deuorant.

Ἀποσπᾶσθαι: amiſſis viribus acceptabulorum. Nam ſanè adeò firmiter alias occupanr, & tenent, vt non niſi abſciſſo auelli poſſiut.

CCLXXXVI. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ τοὺς μικροὺς καὶ νέους τῶν πολυπόδων μετὰ τὴν γένεσιν οὐδέν φασι τοιοῦτον πάσχειν, ἀλλ' ἰσχυροτέρους εἶναι τῶν μειζόνων.

Ad hæc paruulos & iuuenculos polypos, poſtquam orti ſunt, nihil tale pati. Sed validiores natu grandibus.

CÆSAR.

NON temerè præcipitur nobis obſeruanda multa in experiendis medicamentis. Ne quod vnius cauſſæ eſt, alteri attribuatur. Ita nunc à tempore fortaſſe. Fortaſſe enim id euenire putes ſicut ſuprà mugili & aliis. Iccirco dicit alios etiam tenellos, non ſolùm non pati id, ſed etiam fortiores eſſe.

CCLXXXVII. ARISTOTELES.

Οὐ διετίζουσι δ' οὐδ' αἱ σηπίαι.

Ac ne ſepiæ quidem biennium viuunt.

C AE S A R.

SIc in pluribus vnam & eandem hiſtoriam facit, in atramento, in vita. Sic ſuprà in membris.

CCLXXXVIII. ARISTOTELES.

Εἰς δὲ τὸ ξηρὸν ἐξέρχεται μόνος τῶν μαλακίων ὁ πολύπους.

In ſiccum ſolus è molluſcorum genere exit polypus.

C AE S A R.

MORES à motu. In ſiccum exir polypus aſperum ſcilicet. Læuitatem enim odere. Quin & arbores ſcandere & populari ſalſamenta in cetarij Carteiæ refert Plinius in Nono.

Τῶν μαλακίων. Quoniam murænam quidam exire dicunt: quod tamen falſum eſſe putat Albertus. Sed hæc alibi diſputata ſunt. Gammari paſcuntur prata. Et cancros in ſaxis extra aquam vagantes cepimus.

CCLXXXIX. ARISTOTELES.

Πορεύεται δ' ἐπὶ τοῦ τραχέος, τὸ δὲ λεῖον φεύγει.

Incedit per aſpera, læuia vitat.

CAESAR.

Modum metus ponit: vitat læuia, quia his inniti non poteſt. Idem Plinius in Nono.

CCXC. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ τὰ μὲν ἄλλα ἰσχυρὸν τὸ ζῶον, τὸν δὲ τράχηλον ἀσθενὲς, ὅταν πιεσθῇ.

Cætero corpore validum animal eſt. At collo imbecillo, ſi prematur.

CAESAR.

Hoc ad partes potiùs ſpectat, quàm ad mores. Validum autem eſt quia tota corpulentia eius ex villis texta eſſe videtur. Sicut & neruis: vt materia ſit inter carnem, neruum & cartilaginem: propria & ſeparata natura ſua.

CAPVT SEXAGESIMVM,

CONCHÆ.

CCXCI. ARISTOTELES.

Περὶ μὲν οὖν τῶν μαλακίων τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον· τὰς δὲ κόγχας φασὶ τὰς λεπτὰς καὶ τραχείας ποιεῖσθαι περὶ αὐτὰς οἷον θώρακα σκληρὸν, καὶ τοῦτον μείζονα, ὅταν γίνωνται μείζους, καὶ ἐκ τούτου ἐξιέναι, ὥσπερ ἐκ φωλεοῦ τινος ἢ οἰκίας.

Molluſcorum res ſic ſe habet. Produnt quidam, conchas tenues & aſperas ſibiipſis obducere quaſi loricam duram, eámque cùm ipſæ creſcunt duriorem. Ex qua exeant quaſi ex latibulo quodam aut domicilio.

CAESAR.

Male coniunxit cum molluſcis conchas Theodorus eodem Capite. Sed peiùs Ariſtoteles poſuit inter polypum & nautilum. Nam conchæ ex molluſcis non ſunt. Miram verò hiſtoriam ad intelligendum. Nam ſanè intelligi debere videtur, eas non hærere conchis. Hoc primum eſt. Deinde non connaſci cum conchis. Prætereà non vnam fabricare ſibi, ſed plures grandiores: quippe à grandioribus.

Καὶ μείζονα, ὅταν γίνωνται μείζους. Malè Theodorus, *ampliores quò ipſæ ſunt grandiores:* non enim dicas *ſunt:* ſed, *fiunt:* creſcunt enim.

Τραχείας, *ſcabras* Theodorus. At nos cùm τὰ φολιδωτὰ, *ſcabra*, interpretaremur, vitauimus ambiguitatem. Non quia non rectè dicatur. Hæc autem hiſtoria reſpondet illi, cùm dicebamus cancellos ſubire teſtam ſui capacem. Auctum verò, ab illa in ampliorem tranſmigrare.

CAPVT

CAPVT SEXAGESIMVM-PRIMVM,

NAVTILVS.

CCXCII. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ καὶ ὁ ναυτίλος πολύπους τῇ τε φύσει, καὶ οἷς ποιεῖ, περιττός. ἐπιπλεῖ γὰρ ἐπὶ τῆς θαλάττης, τὴν ἀναφορὰν ποιησάμενος κάτωθεν ἐκ τοῦ βυθοῦ· καὶ ἀναφέρεται μὲν κατεστραμμένῳ τῷ ὀστράκῳ, ἵνα ῥᾷόν τε ἀνέλθῃ, καὶ κενῷ ναυτίληται· ἐπιπολάσας δὲ, μεταστρέφει.

Est etiam polypus nautilus, tum natura, tum actionibus suis ab alijs diuersus. Ex imo enim fundo efferens sese summum mare nauigat. Exit autem inuersa testa vt faciliùs emergat, & inani nauiget: quam, vbi in summo æquore est, conuertit.

CAESAR.

PHILOSOPHVS se suis statim prodit verbis cùm dicit, ἔστι πολύπους: quare igitur conchas intertexuit?

Ναυτίλος vnde nomen, sic hîc ναυτίληται.

Τῇ τε φύσει καὶ οἷς ποιεῖ, περιττός. Περιττὸς autem qui redundat à natura quasi πάρεργα, & ex copia materiæ superflua facta à natura. Etiam sic intelligas. Cùm genera per duas differentias diuidantur, hæc talia extranea, quasi imparis numeri, tertiam addere partem: vt præter polypum & concham, sit nautilus, qui non sit polypus, quia habet concham: non sit concha quia polypus. Hæc est φύσις καὶ οἷς ποιεῖ, quia nauigat: quod neque polypus, neque concha facit. Sic autem περιφραστικῶς potes dicere. *Non solùm natura, sed certis etiam operibus, aut officijs singularis.*

Οἷς ποιεῖ: Atticè: pro τούτοις ἃ ποιεῖ.

Ἐπιπλεῖ: priùs ponit actiones, quas tamen secundo loco dicebat quia notiores: conspecti enim sunt velificantes.

Ἐκ τοῦ βυθοῦ: quoniam κάτωθεν etiam potest esse non ex fundo. At nautilus est vt patella cum pedibus: aut vt testudo sine scutulo inferiore.

Κατεστραμμένῳ: dorso sese efferens. Sic enim & tunc faciliùs exit: secat enim aquam, & posteà nauigat, quia inanis est concha, neque aquam recipit. Itaque cùm vult mergi, replet eam aqua. Et notabis κατεστραμμένῳ non suo more, sed more nostro. Nam caua instrumenta habemus ad continendum. Ea dicimus inuertere, cùm labia eorum demittimus vt terram spectent. Exterior fundus cœlum versus: at illi testa suapte natura ita est vt nobis tectum.

Theodorus malè transtulit principium hoc. *Nauta quoque est polypus natura.* Latinus enim ita putârit polypum de quo suprà, esse nautam, sicut dixit œconomum.

Κενῷ ναυτίληται Theodorus, *& inani scapha enauiget.* Non enauiget. Neque enim exit de mari. Vt *elauimus*, dixit Plautus. Sed, *enatet.*

Plinius in Nono, nautili & pompili nomine vsus est: quanquam ibi mendum est. Nam pro, voce *pompilos*, *polypoon* quasi πολύποδος ᾠὸν emendandum est. Optimè hanc historiam ibi descriptam videbis.

CCXCIII. ARISTOTELES.

Ἔχει δὲ μεταξὺ τῶν πλεκτανῶν ἐπί τι συνυφὲς, ὅμοιον τοῖς στεγανόποσι τῶν μεταξὺ τῶν δακτύλων. πλὴν ἐκείνοις μὲν παχὺ, τούτοις δὲ λεπτὸν τοῦτο καὶ ἀραχνῶδές ἐστι. χρῆται δ' αὐτῷ, ὅταν πνεῦμά τι ᾖ, ἱστίῳ

Habet inter brachia quiddam desuper contextum simile membranæ palmipedum digitorum. Nisi quòd illis crassum, huic tenue & araneosum. Vtitur eo flante aura pro velo. Pro

ἀντὶ πηδαλίου δὲ, τῶν πλεκτανῶν παρακαθίησιν ἄν· δὲ φοβηθῇ, καταδύεται τῆς θαλάσσης μεστώσας τὸ ὄστρακον.

gubernaculo bracchia demittit iuxta. Pauefactus mergitur mari implens testam.

CÆSAR.

DECLARAT ναυτίλον, velo & gubernaculo: namque iam nauim dixit.

Ε'πί τι σωίυρις. Ε'πὶ, vsque ad partem superiorem. Theodorus, *membranam:* meliùs *contextum*, ad verbum. Nam etiam aranearum telis comparauit.

Τύτοις, pro τύτῳ.

Πνεύματι. Τό τι, moderatur, vt potiùs aura sit: quàm ventus.

Α'ντὶ πηδαλίου. Sic etiam triremes Italicæ non solùm à tergo gubernaculum habent, quem *temonem* vocant. Præstat enim nauibus quod temo curribus: sed etiam vtrinque dolabræ figura singula: quibus in tempestatibus temperant statum. Quædam nauigia vocant Istri, *Maranos*, quæ non alijs vtuntur. Item Ferrarienses in fluuialibus quos vocant *Barchios*, id genus gubernaculorum *Zancas* appellant. Aquitani eos barchios, *Gabarras*, & *gorras*, & *macaulios* dicunt: & vtuntur longissimo gubernaculo, è summo mucrone puppis.

CCXCIV. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ γενέσεως καὶ συναυξήσεως τοῦ ὀστράκου, ἀκριβῶς μὲν οὔπω ὦπται· δοκεῖ δ' οὐκ ἐξ ὀχείας γίνεσθαι, ἀλλὰ φύεσθαι. ὥσπερ τἆλλα κογχύλια. οὐ δῆλον δέ πω, οὐδ' εἰ ἀποδυόμενος δύναται ζῆν.

QVemadmodum verò & generetur concha, & simul cum eo crescat, nondum exactè compertum est. Videtur autem non ex coitu generari, sed oriri, quemadmodum concha alia. Neque id constat an exutus illa possit viuere.

CAESAR.

NE aut falsa prodat, aut si taceat, quispiam eius quærat diligentiam & fidem, hæc dicit.

Συναυξήσεως Theodorus *incremento:* omisit, τὸ, συν.

Α'κριβῶς: vt decet Philosophum.

CAPVT SEXAGESIMVM-SECVNDVM,

De insectis: ac primùm de formicis.

CCXCV. ARISTOTELES.

ΤΩ͂ν δ' ἐντόμων ζώων ἐργατικώτατα σχεδόν ἐστι, καὶ πρὸς τἄλλα συγκρίνεσθαι πάντα, τό τε τῶν μυρμήκων γένος, καὶ τὸ τῶν μελιττῶν. ἔτι δ' ἀνθρῆναι καὶ σφῆκες, καὶ πάνθ', ὡς εἰπεῖν, τὰ συγγενῆ τούτοις. εἰσὶ δὲ καὶ τῶν ἀραχνίων οἱ γλαφυρώτατοι καὶ λαγαρώτατοι, καὶ τεχνικώτεροι περὶ τὸν βίον.

INsectorum operosissimum fere, quódque cum alijs omnibus comparari mereatur, tùm formicarum, tùm apum genus. Atque etiam crabrones & vespæ, & omnia denique quæ cognata sunt. Quin ex araneis & elegantissimi, & agilissimi, & ingeniosiores in vita functionibus.

CAESAR.

SECTIO est de insectis: de quibus & exactè & curiosè dicendum est. Quo in genere maximo & numerosissimo, aliquot seligit species nobiles ac mirabiles in operibus naturæ: proponitque nunc ad summum tres: formicam, araneum, & apem. Ac de formica primùm quia notissima est. De araneis secundo loco. De apibus quia operosissima contemplatio est, postremò.

Ε'ργατικώτατα. Theodorus *officiosissimum:* malè: est enim *officiosus* Latinè benignus, & propensus

pensus ad officia. Sed hîc voluit intelligere, operarium, operi intentum, non inertẽ: vt fucum, & muscam. Itaque in fine huius sectionis transiturus ad mores, appellat ἐργασίαν: & mox hîc, formicarum. Et dixit ἐργατικώτατα in plurali τό τε μυρμήκων καὶ τὸ τῶν μελιττῶν. Et subdit ἔτι ἀνθρῆναι: quoniam non æquè ἐργατικά. Sed analogicè.

Τὰ συγγενῆ. Non multa præterea sunt: apes, fuci, crabrones, vespæ, bombylij. Illa igitur duo genera ingeniosa apes & formicæ: ac formicæ æqualiter. Vnum apiarium genus non totum æqualiter. Sed apes plus: vespæ minùs. Ita in araneis. Facit autem distinctionem ab habitu corporis: quoniam γλαφυρώτατοι, *elegantissimi*. Et λαγαρώτατοι, *succinctissimi*, διεζωσμένοι, sunt τεχνικώτεροι τῶν ἄλλων. Et moderatur huiuscemodi habitum περὶ τὸν βίον, non aliter.

Τεχνικώτεροι meliores artifices in colenda vita.

Λαγαρώτατοι. Λαγαρὸν *extenuatum*, significat. Theodorus *strigosiores* dixit. Sic autem paraphrasi explicabis. In araneorum genere alij sunt habitiores & segniores. At qui expeditiori sunt corpore & politiore, eorum opera summa & elegantia, & artis subtilitate confecta sunt.

CCXCVI. ARISTOTELES.

Ἡ μὲν οὖν τῶν μυρμήκων ἐργασία, πᾶσίν ἐστιν ἐπιπολῆς ἰδεῖν [ἀναβαίνοντες] ἀεὶ μίαν ἀτραπὸν πάντες βαδίζουσι, καὶ τὴν ἀπόθεσιν τῆς τροφῆς καὶ ταμιείαν. ἐργάζονται γὰρ καὶ τὰς νύκτας τὰς πανσελήνους.

Formicarum igitur opera omnibus manifestò extant. Eandem viam omnes ineunt: pari consensu & promunt & condunt cibos. Negotiantur etiam noctu plenilunijs.

CAESAR.

Hactenus πρότασις est totius sectionis. Nunc vnum caput exequitur. Sed maxima quæque capita tantùm: neque enim salutationes, & cadauera elata, & erosiones seminum qua nasci possunt: & alia exequitur. Sed μίαν ἀτραπὸν ne aberrent: quasi signum & ducem. Item ἀπόθεσιν. Sanè hoc fiat. At & ταμιείαν, depromptionem: vt pro æquo labore, æqua sit impartitio. Et diligentiam etiam nocturnam modò luna faueat. Vt non tempore retardentur, sed temporis incommodo.

Ἐπιπολῆς; vt hinc pateat, quare non exequitur omnia fastidiosè. Est commendatio ab attentione.

Theodorus addidit, *nec interdiu solùm*. Et dixit, *laborem exercent*. Durum *exercere laborem*, durum inquam Latinis auribus. Sed *labor exercet eas*, vt ait Virgilius.

CAPVT SEXAGESIMVM TERTIVM,

ARANEI.

CCXCVII. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἀραχνίων καὶ τῶν φαλαγγίων ἐστὶ μὲν πολλὰ γένη· τῶν μὲν δηκτικῶν φαλαγγίων, δύο· τὸ μὲν ἕτερον, ὅμοιον τοῖς καλουμένοις λύκοις, μικρὸν καὶ ποικίλον, καὶ ὀξὺ καὶ πηδητικόν· καλεῖται δὲ ψύλλα.

Araneorum autem & phalangiorum multa genera sunt. Mordacium phalangiorum duo. Vnum simile illis quos lupos *vocant: paruum, varium, mobile, saltax. Et appellatur* pulex.

CAESAR.

Altera historia diuiditur in duo, in araneas, & phalangia. Phalangia vocant Græci venenata. Horum duo genera ponit Aristoteles. Primum describit à magnitudine, à motu: à colore.

Τῶν μὲν δηκτικῶν γένη δύο. Δηκτικὰ appellat, cùm tamen pungant non mordeant.

Οὐ δάκνουσι

Οὐ δάκνουσι, ἀλλὰ κεντοῦσι: punctam muſcam à nobis appoſitam illicò extinctam vidimus. Theodorus malè tranſtulit. *Araneorum*, inquit, *& phalangiorum genera multa: mordax quod in duo diſtinguitur* Quaſi verò δηκτικὸν ſit commune araneis. Verùm non ita eſt. Sed phalangiorum tantùm genus.

Τοῖς καλουμένοις Theodorus, *ſimile ijs quæ lupos vocant*: imò quos lupos vocant. Cum tamẽ ſint aranei, non phalangia, lupi. Mirum verò Ariſtotelem feciſſe comparationem cum re quam nondum declarauit. Sed quia notiores vulgò tum eſſent: iccircò poſuit.

Ὀξὺ Theodorus, *procax*. Plinius malè, *acuminatum*. Sed vt in capris & equis ὀξὺ ſuprà dixit: ita hîc. Sic etiam de aquilis ὀξυλαβεῖς: neque procax, rectè: ſed promptum ad motum. *Viuidum* Latini dicunt: & reſpondet, quod mox, τῇ κινήσει νωθρόν.

Πηδητικόν. Theodorus *ſalax*. Non poteſt mihi venire in mentem, ita ſic ſcriptum reliquiſſe: à ſaliendo *ſalix*, non *ſalax*, neque enim id ſignificat. Plinius *aſſultim ingrediens*: neque id benè. Nam etiam curſim ingreditur. Sed vbi vult, ſaltat. Vnde & pulicis nomen ψύλλα.

CCXCVIII. ARISTOTELES.

Τὸ δ' ἕτερον, μεῖζον, τὸ μὲν χρῶμα μέλαν, τὰ δὲ σκέλη τὰ πρόσθια μακρὰ ἔχον, καὶ τῇ κινήσει νωθρὸν, καὶ βαδίζον ἠρέμα, καὶ οὐ κρατερὸν, οὐδὲ πηδῶν.

Alterum maius colore nigro, anterioribus cruribus longis, motu pigrum, lentè ingrediens, imbecillum, neque habile ad ſaliendum.

CAESAR.

NIGRVM diſtinguitur à vario, & νωθρὸν ab ὀξὺ, & πηδητικὸν, ab οὐ πηδῶν. A partibus autem rectè ducas rei rationem. Nam anteriora crura habet longa: ea omnia ad ſaltum inepta ſunt. Nomen huic non ponit. Theodorus *cruribus*, addidit, *nigris*. Sed Philoſophus totum nigrum intelligit.

CCXCIX. ARISTOTELES.

Τὰ δ' ἄλλα πάντα, ὅσα παρατίθενται οἱ φαρμακοπῶλαι, τὰ μὲν, οὐδεμίαν, τὰ δ', ἀσθενῆ ποιεῖ τὴν δῆξιν.

Cætera verò quæ expoſita habent Medicamentarij, aut nullum, aut debilem morſum afferunt.

CAESAR.

QVIPPE alia eſſe. Sed oſtentationis & lucri cauſſa expoſita: non quæ momentum habeant in venenis.

Ἀσθενῆ *exilem*, Theodorus non benè: aliud eſt μικρὸν, vt in morſu aſpidis.

Παρατίθενται *exponunt*, vt vendant remedia.

CCC. ARISTOTELES.

Ἄλλο δ' ἐστὶ τῶν καλουμένων λύκων γένος. τούτων μὲν οὖν τὸ μικρὸν, οὐχ ὑφαίνει ἀράχνιον· τὸ δὲ μεῖζον, παχὺ καὶ φαῦλον, πρὸς τῇ γῇ καὶ ταῖς αἱμασιαῖς. ἐπὶ τοῖς στομίοις δ' ἀεὶ ποιεῖ τὸ ἀράχνιον, καὶ ἔνδον ἔχον τὰς ἀρχὰς τηρεῖ, ἕως ἂν ἐμπεσόν τι κινηθῇ· εἶτα προσέρχεται.

Aliud eſt genus, quem lupum *nominant. In quo is qui minor eſt, telam non texit. Qui maior craſſam & improbã humi & ad ſepes. In rimis autem ſemper araneus ponit intus orditus. Vbi moratur, dum aliquid incidens moueat: atque inde accedit.*

CAESAR.

HOC eſt araneorum genus. Sed negligenter omiſit referre: niſi duo phalangiorum genera intelligas ex diuiſione. Iam hoc etiam phalangijs annumeres. Neque diſtinguas ſi legas interpretationem Theodori, qui genus ſecundum dixit tàm araneorum, quàm phalangiorum.

Τοῦτο μὲν οὖν: mira breuitas pro τούτων τὸ μὲν.

Παχὺ,

Παχύ. Theodorus legit ξαχύ. Sed nostrum meliùs est. Nam sanè crassa est. Φαῦλον autem hîc significat *impolitum*.

Στομίοις in rimis, foraminibus, ostiolis. Theodorus *bucculis*: sequutus vocem Thuscam: *buccum* enim foramen vocant.

CCCI. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ ποικίλον, ὑπὸ τοῖς δένδρεσι ποιεῖται μικρὸν καὶ φαῦλον ἀράχνιον.

Aliud autem genus varium sub arboribus texit telam paruam & prauam.

CAESAR.

HOc est secundum genus araneorum. Intelligit autem φαῦλον debilem & quæ facilè discerpatur ab incidentibus. Theodorus *vilem* dixit optimè: potes etiam *rudem* dicere.

CCCII. ARISTOTELES.

Ἄλλο δ' ἐστὶ τρίτον σοφώτατον καὶ γλαφυρώτατον. ὑφαίνει γάρ, πρῶτον μὲν διατείνας πρὸς τὰ πέρατα πανταχόθεν. εἶτα στημονίζεται ἀπὸ τοῦ μέσου. λαμβάνει δὲ τὸ μέσον ἱκανῶς· ἐπὶ δὲ τούτοις, ὥσπερ κρόκας ἐμβάλλει· εἶτα συνυφαίνει. τὴν μὲν οὖν κοίτην καὶ τὴν ἀπόθεσιν τῆς θήρας ἄλλοθι ποιεῖται· τὴν δὲ θήραν, ἐπὶ τοῦ μέσου τηροῦσα· ἔπειθ' ὅταν ἐμπέσῃ [τι,] κινηθέντος τοῦ μέσου, πρῶτον μὲν περιδεῖ καὶ περιειλίττει τοῖς ἀραχνίοις, ἕως ἂν ἀχρεῖον ποιήσῃ. μετὰ δὲ ταῦτα ἐξελήνοχεν ἀραμένη· καὶ ἂν μὲν τύχῃ πεινῶσα, ἐξεχύλισεν· αὕτη γὰρ ἡ ἀπόλαυσις· εἰ δὲ μή, πάλιν ὁρμᾷ πρὸς τὴν θήραν, ἀκεσαμένη πρῶτον τὸ διερρωγός· ἐὰν δὲ μεταξὺ ἐμπέσῃ, πρῶτον ἐπὶ τὸ μέσον βαδίζει, κἀκεῖθεν ἐπανέρχεται πρὸς τὸ ἐμπεσόν, ὥσπερ ἀπ' ἀρχῆς.

Tertium praetereà genus est sapientissimum, & politissimum. Principiò nanque texit extendens ad extrema vndecunque. Deinde stamen inducit à medio, quod medium quantum satis sit, capit. Tum super hac tramam imponit. Postremò contexit, ac cubile quidem suum prædaq́, repositorium alibi constituit. In medio verò obseruat prædam. Vnde si cuiuspiam rei casu medium moueatur, primùm circumligat, circuḿq, inuoluit tela vsque dum sui impetum fecerit: posthac sublatam extulit. Quod si fames vrgeat, exugit. Is enim ei modus capiendi cibum est. Si non esurit rursus, sarcito prius scisso opere ad venationem reuertitur. Quòd si quid intereà inciderit, primum it in medium, atque ex eo loco, sicut antea fecerat, redit ad id quod incidit.

CAESAR.

NVNC exactissimè persequitur historiam operarij aranei: cuius ordo in historia hic est. Epitheta duo, sapientiæ & elegantiæ. Opera sex: principia designanria, stamen, trama, textura, medij designatio, cubilis penorísque constructio. Actiones decem. Obseruatio motus, cassium accursus, vinctio captiui, inuolutio, suctio in fame, extra famem ablatio cadaueris ne alia deterreâtur, repositio, resarcitio tetium, reditio ad venatum, consulens œconomiæ. Ex illa maximè obseruanda, quòd semper à medio impetum facit. Nam eum cadauer effert, si interim aliquid irretiatur, non ex eo loco vbi est, prædam aggreditur, sed prius medio repetito: sicut & prius. Ac in ipsa quidem obseruatione venturæ prædæ, cùm excubat in medio facit id ex Architectura. Nam leuissima de caussa media tignorum magis mouentur. Itaque & magis sentiet inde morum. Ratio naturalis subest. Quia plus distat à solido. Cum autem petit medium, antequam aggrediatur, etiam si ibi non sit. Hoc est de Geometria: æqualiter enim distat ab extremis. Itaque etiam si prope prædam sit, tamen mauult seruare scientiam suam.

Σοφώτατον, propter Geometriam, Architecturam, & Oeconomiam. Etiam *nobilissimum* meo iudicio debuit appellari: venator enim est.

Διατείνας πρὸς τὰ πέρατα πανταχόθεν: non solùm ad extrema, sed etiam πανταχόθεν, ab extremis, iisque omnibus. Quatuor sunt. Διατεινόμενα. Στημονισμός. Sunt alia διατεινόμενα. Verùm non ab extremis, sed ab ipsis primis διατεινομέναις, quibus τὰ πρότερα διατεινόμενα firmantur. Inde στημονίζεται. Tertiò loco ponit κρόκας, est enim κρόκη trama, subtegmen ex Polluce. Postremò texit. Sed non sicut nos, qui inuicem tegimus tramam & stamen, vnde & *texere*. Sed alio modo. Itaque non possumus vti nomine tramæ, quæ transmeat inter filum, & filum mutua superequitatione.

Ἀπὸ

Ἀπὸ τοῦ μέσου, ſcilicet incipiens. Nam in principio orditur à parietibus. Inde enim mouetur, & ad parietes: ac deinde à medio & circa medium.

Ἱκανῶς quantum ſatis ſit ad extrema: ἱκανῶς ad verbum eſt *pertinenter*.

Ὥσπερ κρόκας, quia non ſunt veræ κρόκαι.

Συνυφαίνει: quoniam non verè ὑφαίνει. Sed coniungit κοίτην & ἀποθήκην: regio more. Caſtra alibi, alibi habet regiam & penum.

Περιδεῖ, vincula inijcit.

Περιπλέττει additis vinculis & tela.

Ἀχρεῖον inutilem.

Ἐξήνεγκεν in præterito ob celeritatem: & verbum eſt pollinctorum. *Effertur, imus*, Terentius.

Τύχῃ πεινῶσα. Nam ſanè contingens eſt, non neceſſarium ipſum tunc eſurire.

Ὁρμᾷ verbum: vnde cohortes Romanæ inde dictæ ſunt. Et hodie Scythæ *Hormas* legiones ſuas dicunt.

Μεταξὺ, Theodorus *inter medium & extrema*. At iam hoc dixit, illum eſſe in medio. Ergo quod incidit inter medium & extrema inciderat iam. Itaque ἀπ' ἀρχῆς ſignificat ſicut priùs.

CCCIII. ARISTOTELES.

Ἐὰν δέ τις λυμαίνηται τὸ ἀράχνιον, πάλιν ἄρχεται ἐξ ὑφῆς, καταφερομένου τοῦ ἡλίου, ἢ ἀνατέλλοντος, διὰ τὸ μάλιστα ἐν ταύταις ταῖς ὥραις ἐμπίπτειν τὰ θηρία.

QVòd ſi quis lacerârit rete, deintegrò incipit texere occidente Sole aut oriente: propterea quòd per hæc tempora incidere potiſſimùm ſoleant beſtiolæ.

CÆSAR.

ALTERA œconomia. Neque enim abſiſtit accepta iniuria: vt imperator ſupplementa quærens, & tormenta bellica in oppugnationibus.

Λυμαίνηται. Nota cum ſecundo caſu, quod neſcio an alibi reperiri poſſit: cùm ſemper cum quarto, & aliquando cum tertio reperiatur.

Καταφερομένου τοῦ ἡλίου: *veſpere & manè*. Quia, inquit, Philoſophus beſtiolæ plurimùm tum irretiuntur. Verùm mihi videtur tum non eſſe texendum, cùm retijs factis opus eſt. Hoc fit non προσυφανθεῖ μετὰ τὰ προΰφασμα. Sed ἐξυφανθεῖ ἐν ἀρχῇ, μετ. Et meridie muſcæ plus mouentur, & plus incidunt. Sed id fit à fine: vt meridie opus ſartum habeat, quo tempore, vt dixi muſcæ maximè agitantur, & importunæ ſunt. Niſi fit, quia ſub tecta feruntur muſcæ veſperi, & manè egrediuntur. Item id fit à materia: quia minus humidi tum habeant cùm meridies eſt. Theodorus non opus manè & veſperi facere dixit, ſed *venationem*, malè. Venatur enim ſemper niſi cùm quieſcit aut fugit.

Ἐμπίπτειν: *incidere*. Sic Ouidius, *incidit in caſſes præda petita meos*. Theodorus: *offendant*: malè vſus eſt ambiguo verbo. Si hæc duo comparas, *beſtiolæ offendunt*: intelliges eas officere potiùs quàm incidere: eſt enim *offendo*, contrarium, *defendo*.

CCCIV. ARISTOTELES.

Ἐργάζεται δὲ καὶ θηρεύει ἡ θήλεια· ὁ δ' ἄῤῥην συναπολαύει.

OPeratur fœmina, ac venatur. Mas autem quoque fruitur partis.

CÆSAR.

ERGO etiam illa œconomia eſt. Vt coniuges ſint, & vt fœmina texat: & vt appareт marito prandium. Et vt eat in forum obſonatum. Sed quia caret nummis aliter comparat. Mares igitur aranei ſimiles Flandris ſint, qui otioſè agitant, mulieres negotia exercent.

Συναπολαύει *confruitur*.

Differentia etiam hæc in ſexu: ab opere & immunitate.

CCCV.

CCCV. ARISTOTELES.

Τῶν δ' ἀραχνίων τῶν γλαφυρῶν, καὶ ὑφαινόντων ἀράχνιον πυκνὸν, δύο ἐστὶ γένη· τὸ μὲν μεῖζον, τὸ δ' ἔλαττον.

Araneorum elegantiorum, qui telam spissiorem texunt, duo sunt genera. Alterum maius, alterum minus.

CAESAR.

SIc distinguas. Summum genus in δικτυκὸν, quod sit phalangium: & non δικτυκὸν, quod si araneus. Phalangij genera summa duo: alrerum venenatius: alterum minus. Hoc postremum continebit τὰ τῶν φαρμακοπωλῶν. Prius habebit genera duo: pulicem, minorem, & maiorem: alterum sine nomine. Aranei genera summa tria: lupus, cuius sunt species duæ: secundum varium: tertium elegans. Huius species duæ, λεπταράχνιον texens, & altera, πυκνοϋφαῖνον. Cuius hîc duæ sunt species. Atque Philosophus nullam addit præpterea. Sed sunt ex araneis qui oculos habent quaruor, grandissimi rubri: & alij virides, crocei, fusci, cinerei, læues, hirti. Neque ponit alios affectus. Sed æquè celeriter retrocedunt, atque procedunt, & pedibus sese librant, atque scandunt, & in Sole in medio telæ appensi tanta celeritate sese ventilant, vt plures vnus videatur.

Παχύ. Suprà erat crassa tela. Hîc autem πυκνὸν densa & spissa. Vt etiam hinc capias differentias ab operis qualitate.

CCCVI. ARISTOTELES.

Τὸ μὲν οὖν μακροσκελέστερον, κάτωθεν κρεμάμενον τηρεῖ, ὅπως ἂν μὴ φοβούμενα τὰ θηρία εὐλαβῆται, ἀλλ' ἐμπίπτῃ ἄνω, (διὰ γὰρ τὸ μέγεθος, οὐκ εὔκρυφές ἐστι) τὸ συμμετρότερον ἄνωθεν ἐπηλυγασάμενον τοῦ ἀραχνίου ὀπὴν μικράν.

Longioribus cruribus præditus, imò ex loco pendulus obseruat, ne perterritæ bestiolæ metuant, sed supernè irretiantur. Quippe cùm sit grandior minùs commodè latere potest. At ille alter mediocrior de superiore excubat loco, abdens sese in exiguo telæ foramine.

CAESAR.

DECLARAT hîc illas species: & scitè sanè. Naturam explicat. Neque opus habet interprete, tàm clara, ac plena oratio est.

Κρεμάμενον, ad differentiam alterius, qui non pendet, sed in atriolo suo sedet.

Ἐμπίπτῃ ἄνω. Et id obseruato, celeriùs sperare sese posse ascendere, quàm descendere. Nanque æquè latere posset: summo atque imo loco par est. Æquè enim conspicitur. Ita etiam possumus facere differentias à motu. Nam ille superior à centro ad circumferentiam æquè. Μακροσκελὴς ab inferiore loco ad superiorem: alter ab imo ad summum.

Οὐκ εὔκρυφές. Theodorus *ineptius est propter sui corporis magnitudinem*: malè tacuit, *latere*: quasi motum hîc dicat vastioris ineptiorem. Idem συμμετρότερον *moderatius*: pessimè: *mediocrius*, meliùs.

Ἐπηλυγασάμενον. Sic de nido perdicis suprà.

CCCVII. ARISTOTELES.

Οὐ δύνανται δ' ἀφιέναι αἱ ἀράχναι τὸ ἀράχνιον εὐθὺς γενόμεναι, οὐδ' ἔσωθεν, ὡς ὂν περίττωμα, καθάπερ φησὶ Δημόκριτος· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σώματος οἷον φλοιὸν, ἢ τὰ βάλλοντα ταῖς θριξὶν, οἷον αἱ ὕστριχες.

Nequeunt aranei statim nati emittere telam. Neque enim egreditur quasi excrementum, vt ait Democritus. sed de ipso corpore, quemadmodum cortex, & sicut quæ iaculantur pilos: quales sunt hystrices.

CAESAR.

NVNC partes contemplatur. Nam de cruribus in tranſcurſu dixit. Et de ſuctu. Et improbat Democriti opinionem, qui putabat telæ materiam eſſe tanquam κόπρον. Additque rationem Philoſophus. Si eſſet κόπρος, tunc etiam puſilli araneoli emitterent. Sed ita eſt vt cortex, & pilus. Cornua etiam meliùs dixiſſet. Itaque duabus vtitur vocibus ἔσωθεν, vt ſit περίττωμα: excernitur enim foris. Et ſubdit cum aduerſatiua, ἀλλ' ἀπὸ σώματος, non ἔξω, ſed ἐν. Et dicit ἀπὸ, vt terminum, vnde modus eſt pili declaratus.

Οἷον φλοιὸν, non ὡς ἂν περίττωμα: rectè reſpondet. At vbi dicit ἢ τὰ βάλλοντα τὰς θρίξιν, mutauit ſanè orationem.

Theodori error magnus. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σώματος. *Sed extrinſecùs de ſuo corpore.* Nam cùm dixit ἔσωθεν, *intrinſecùs*, eſt de loco: quaſi dicas, *ab intus.* Sicut Horatius, *ad introrſum.* At hîc quid vult *extrinſecùs?* num quia cortex extrinſecus eſt? Sanè. Sed filum non eſt extrinſecùs, ſed intus, atque inde emittitur foras, vt barba ab adultis.

Βάλλοντα τὰς θρίξιν. Non, *iaculantur pilos*, ſed *pilis* dixit: idem eſt: ſed amat tropos & ſchemata Philoſophus. Hyſtricis autem & erinaceorum ſpicula etiam alibi in analogia pilorum ſtatuit.

CCCVIII. ARISTOTELES.

Περιτίθεται δὲ καὶ περιελίττεται ἐν τοῖς μείζοσι ζώοις· ἐπεὶ ἐν ταῖς σαύραις ταῖς μικραῖς ἐπιβάλλει περὶ τὸ στόμα, περιθεῖν ἀφίησιν, ἕως ἂν συλλάβῃ τὸ στόμα· τότε δ' ἤδη δάκνει προσελθόν.

Circumuenit etiam, & obducit maiora animalia. Nam minores quoque lacertulas inuadit: & ob os circumcurrens emittit filum, donec buccas comprehenderit. Tum verò aggreſſus mordet.

CÆSAR.

NVNC etiam alia prædæ genera narrat, extra retia. Nam mira celeritate impedit os lacertularum, ac poſteà mordet. Verùm ſummo in vertice inter oculos, ſi velint. Pungunt etiam non obducto ore: eorum nanque ore tuti ibi eſſe queunt. Sed ſic eſt, vt ſemper vinciant.

Περιτίθεται, ἐπιτίθεται voluit dicere. Sed τὸ, περὶ, hîc maluit. Περὶ enim poſuit vt vinciendi modum declararet.

Προσελθὸν: non intelligas quomodo προσέρχεται: quippe iam ſuper ipſo eſt: ſi os obducit tela περιθεῖν. Nam ſi non inſidat, abeat lacerta cum tela.

CAPVT SEXAGESIMVM QVARTVM,

APES.

CCCIX. ARISTOTELES.

Καὶ περὶ μὲν οὖν τούτων τῶν ζώων, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. ἔστι δέ τι γένος τῶν ἐντόμων, ὃ ἑνὶ μὲν ὀνόματι ἀνώνυμόν ἐστιν· ἔχει δὲ πάντα τὴν μορφὴν συγγενικήν. ἔστι δὲ ταῦτα ὅσα κηριοποιά· οἷον μέλιτται, καὶ τὰ παραπλήσια τὴν μορφήν.

AC de his hac. Inſectorum verò genus eſt quoddam, quod nomine caret, quo vno comprehendatur. Verùm omnes ſpecies continent formam congenerem. Ea ſunt quæcunque fauificant, quales apes ſunt, & quæ ſimili facie.

CAESAR.

CAESAR.

QVOD restabat aggreditur. Colligitque sub vno genere: atque nomine carere. Et ipse vnum adumbrat cùm dicit κηριοποιά: à differentia. Vnico verò Capite comprehendimus; propterea quòd saltuatim, & discerptim narrat, nunc species, nunc opera, nunc morbos, nunc pugnas, nunc cibos, nunc loca apta ipsis, nunc pestes, nunc alia, atque alia interplicat.

Ο'μώνυμον: lege ἀνώνυμον. Sic etiam de columbis suprà, & alijs. Vt coruini genus, & ceruini, & mustelini.

Ε'χει δὲ πάντα: breuis loquutio. Nam dixit εἶς γένος. Ergo habet species. Subticuit, & dixit πάντα, quia satis habebat dicere συγγενικὴν & μορφὴν: nam συγγενῆ sunt species. Theodorus τὸ, ἔχει retulit ad γένος, sic: *formam suarum partium cognatam omnium referens.* Non intelligas illam cognationem. Neque fuit bonus Philosophus qui putaret genus referre formam specierum. Est enim generis materia specierum, non forma, sed differentia forma est.

Κηριοποιά. Theodorus, *ea quæ fauos faciunt.* Tàm frequenter audet verba fingere, & hîc vbi erat vna vox necessaria non facit. Nam sanè Philosophus vt alibi σπλάγχα & ἐντοσθίδια, & ἀδέσποτον ὄνομα, sic hîc, generi prudentissimè nomen imponit, vt æquet summo pudore summã sapientiam.

CCCX. ARISTOTELES

Τύπων δ' ἐστὶ γένη ἐννέα· ὧν τὰ μὲν ἕξ, ἀγελαῖα, μέλιτα, βασιλεῖς τῶν μελιττῶν, κηφὴν ὁ ἐν τῷ μελίτταις, σφὴξ ὁ ἐπέτειος, ἔτι δὲ ἀνθρήνη ἢ τενθρηδών.

Horum genera sunt nouem. Quorum sex gregalia, apes, apum reges, fucus, apiaster, vespa annua, crabro, & tenthredo.

CAESAR.

VTINAM sic facetet in omnibus. Nam hanc partem omnium diligentissimè exequutus est.

Κηφὴν ὁ ἐν μελίτταις: fucus qui intus degit. Nam alij quoque sunt fuci peregrini, nos *apiastrum*, optimè, vt opinor, diximus.

Τενθρηδών Theodorus, *teredinem* ex Sextodecimo Plinij transtulit de qua posteà ampliùs.

Σφὴξ ἐπέτειος: *annua vespa.* Et infrà τὰς νέας τῶν μελιττῶν, ἐπετείους vocat.

CCCXI. ARISTOTELES.

Μοναδικὰ δὲ, τρία, σειρὴν ὁ μικρὸς, φαιὸς· ἄλλος σειρὴν μείζων, ὁ μέλας ἢ ποικίλος· τρίτος δ', ὁ καλούμενος βομβύλιος, μέγιστος τούτων.

Tria solitaria: siren paruus, fuscus: alter siren maior, nigra varietate. Tertius bombyx omnium maximus.

CAESAR.

Μοναδικά: quoniam non est eis respublica.

CCCXII. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν μύρμηκες, θηρεύουσι μὲν οὐδὲν, τὰ δὲ πεποιημένα συλλέγουσιν· οἱ δ' ἀράχναι, ποιοῦσι μὲν οὐδὲν, οὐδ' ἀποτίθενται, θηρεύουσι δὲ μόνον τὴν τροφήν. τῶν δὲ ἐννέα γενῶν τῶν εἰρημένων, περὶ μὲν τῶν λοιπῶν ὕστερον λεχθήσεται· αἱ δὲ μέλιτται, θηρεύουσι μὲν οὐδὲν, αὐταὶ δὲ ποιοῦνται ἢ ἀποτίθενται. ἔστι γὰρ αὐταῖς τὸ μέλι τροφή. δηλοῖ δὲ ποιοῦσι, ὅταν τὰ κηρία ἐπιχειρῶσιν οἱ μελιττουργοὶ ἐξαίρειν. θυμιώμεναι γὰρ, ἢ σφόδρα πονοῦσαι ὑπὸ τοῦ καπνοῦ, τότε μάλιστα τὸ μέλι ἐσθίουσιν· ἐν δὲ τῷ ἄλλῳ χρόνῳ οὐ σφόδρα ὁρῶνται, ὡς φειδόμεναι ἢ ἀποτιθέμεναι τροφῆς χάριν.

Ergo formicæ nihil venantur, sed facta ab alijs colligunt. Aranei nihil faciunt ipsi, neque horreum habent: tantùm venantur, quo victitent. Quod autem ad genera, quæ descripsimus pertinet, posteà dicetur. At apes nihil venantur. Et ipsæ faciunt, & reponunt: aluntur tamen melle. Nam cùm castrare alueos parant mellifices, suffitu fumi vehementer vexatæ: tum verò vorant mel. Alio tẽpore non item perspectum est. Sed parcere, & reponere cibi gratia.

CAESAR.

VNVM genus nobilissimum tractaturus, pulcherrimam facit comparationem. Quatuor ponit verba: facere, venari, colligere, reponere. Tria genera, formicam, araneum, apem. Formicam, nec facere, nec venari, sed colligere, & reponere. Araneum neque facere, neque colligere, neque reponere, sed venari. Apem nec venari, sed facere & colligere, & reponere. Ita tria aufert araneis, vnum attribuit. Vnum aufert apibus, tria attribuit. Duo aufert formicæ, & tria attribuit.

Πεποιημένα: lusit in hoc verbo, vt repeteret. Nam æquiuocè dicitur, de formica, cibo, & de fauo, Nam fauos facit apis: at homo non facit triticum. Vt dicas rectiùs, ex alieno opere fructum capit.

Οἱ μύρμηκες, subiicuit τὸ, ποιεῖν & τὸ, ἀποτίθεσθαι.

Οἱ δ' ἀράχναι subiicuit τὸ, συλλέγουσι. Et nota cùm dicit, οὐδ' ἀποτίθενται: intelligit in horreum, in annuum victum. Nam suprà dixit habere repositorium.

Αἱ δὲ μέλιτται. Tria verba ponit & subiicet τὸ, συλλέγειν. Sed tamen συλλέγουσι ipsæ quoque.

Ἔστι γὰρ τὸ μέλι αὐταῖς τροφή: quia dixit ἀποτίθεσθαι, ponit historiam.

Ἐξαίρειν *castrare, tollere mel.*

Τό τε μάλιστα τὸ μέλι ἐσθίουσι. An verò per inuidiam faciunt? Natura seipsam hîc & Castorem imitatur. Nam castor vt se redimat, aiunt abscindere sibi testes. Istæ, vt ab apiarijs dimittantur, mel vorant. An est vt in oppido capto, vt quamminima præda victori relinquatur? An parant sibi commeatum ad fugam?

Φειδόμεναι καὶ ἀποτιθέμεναι: non reponunt tunc, sed reposito parcunt. Ita μελιττουργοί, *apiarij*, Theodorus: nos *mellifices*, ad verbum: quia etiam *mellificium* dicitur. Sed tamen apes ipsæ sunt μελιττουργοί: potiùs verò μελιποιοί. Vt ἔργον sit addita opera.

Θυμούμεναι γάρ: reddit rationem quare vehementiùs edant: irritatæ fumo. Id quod nos in nostra *Nemesi* in comparatione quadam inseruimus: at Theodorus dixit, *quamuis*: malè sanè.

CCCXIII. ARISTOTELES

Ἔστι δὲ αὐταῖς καὶ ἄλλη τροφή, ἣν καλοῦσί τινες κήρινθον. ἔστι δὲ τοῦτο ὑποδεέστερον, καὶ γλυκύτητα συκώδη ἔχον. κομίζουσι δὲ τοῦτο τοῖς σκέλεσι, καθάπερ καὶ τὸν κηρόν.

Est & alijs illis cibus quem cerinthum *vocant. Est hoc deterius, dulcedinem tamen fici habens. Gerunt hoc cruribus, quemadmodum & ceram.*

CAESAR.

CERINTHO apes delectari, ait Plinius in Vicesimoprimo: quæ est herba folio candido, incuruo, capite concauo, mellis succo. At in Vndecimo, erithacem eandem esse quæ *sandaraca* & *cerinthum* dicitur, ait. At aliud est sandaraca apud Dioscoridem. Quin & Poëta monet vt spargamus ipsis, *trita melisphylla & cerintha ignobile gramen. Ignobile* verò vocat, vt ait Seruius, *quòd vbique nascatur.* Sunt verò qui putent hoc in loco Philosophum non herbam intelligere, sed quiddam, quod fit inter mel & ceram: præstantius quidem cera ad edendum, melle verò inferius. Quod improbare non possumus. Nam etiam id gerere cruribus, quemadmodum & ceram ait Philosophus: quamuis ceram gerere ex olea infrà dicet. Atque Plinius in Vndecimi Cap. sextodecimo ait, relinqui, cùm mella castrantur, debere mellis duas partes apibus, & eas fauorum quæ habeant erithacem. At erithacem vt diximus, eandem esse putat cum sandaraca & cerintho.

CCCXIV. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ περὶ τὴν ἐργασίαν αὐτῶν καὶ τὸν βίον πολλὴ ποικιλία. ἐπειδὰν γὰρ παραδοθῇ αὐταῖς καθαρὸν τὸ σμῆνος, οἰκοδομοῦσι τὰ κηρία, φέρουσαι τῶν τ' ἄλλων ἀνθέων, καὶ ἀπὸ τῶν δένδρων τὰ δάκρυα,

Magna earum varietas in opere, & viuendi ratione. Si purum aluearium ipsis exhibeatur, quibus fauos ædificent, afferunt lacrymas, tum ab alijs floribus, tum ab arboribus,

ἰτέας

ἰτέας καὶ πτελέας, καὶ ἄλλων τῶν κολλωδεστάτων. τούτῳ δὲ καὶ τὸ ἔδαφος διαχρίουσι, τῶν ἄλλων θηρίων ἕνεκεν. καλοῦσι δ' οἱ μελιττουργοὶ τοῦτο κόνυσιν. καὶ τὰς εἰσόδους δὲ παροικοδομοῦσιν, ἐὰν εὐρεῖαι ὦσι.

salice atque vlmo, caterísque glutinosis. Hoc etiam solũ obliniunt aliarum gratia bestiolarum. Hoc vocant apiarij κόνυσιν. Ostijs quoque accessionem materia adiungunt si latiora sunt.

C AE S A R.

POST cibum narrat varietatem operis: ac primam architecturam.

Κἂν περιδοθῇ, quoniam ipsæ sibi alioqui compararent alueum, nactæ arbores vitiosas.

Καὶ τὸν βίον: non victum hic, intelligit, sed viuendi rationem. Nám ζωὴ est αὐτὸ τὸ εἶναι τοῦ ζῶντος. Βίος autem τὰ περὶ τὴν ζωὴν, vt officia & functiones.

Ποικιλία. Non varietas inter eas: hoc enim infrà dicet. Sed operis varietas, parietes, solum, aditus, faui.

Καθαρὸν, id est, cùm primum datur eis aluearium nouum. Si enim non est purum, egerunt ipsæ sordes.

Τῶν δ' ἄλλων ἀνθέων καὶ ἀπὸ τῶν δένδρων. Postposuit præpositionem: & dixit ἄλλων ἀνθέων. Cùm tamen lachrymas flores non habeant. Non debuit dicere ἄλλων, sed à floribus κηρία, ab arboribus δάκρυα εἰς τὴν κόνυσιν.

Τῶν κολλωδεστάτων: vt à populo: nam salix minùs glutinosa, quàm populus, etsi lentior est.

Ἄλλων θηρίων: quia etiam ipsæ θηρία sunt, καὶ ἀικίλα δηκτικά. Theodorus neglexit, & addidit *nocua*.

Παροικοδομοῦσι: oras adituum stipant, atque angustant, addita materia.

Κολλωδεστάτων. Theodorus *quæ glutinum pariunt*: omisit, superlatiuum. Neque verum quod ait. Nam salix glutinum nullum parit: quamuis & id Plinius dicat: sed ipsa glutinosa est. Itaque legunt florem humoris. Plinius quoque in Vndecimo, ceram ex floribus, melliginem è lacrymis arborum quæ glutinum pariunt, facere ait.

CCCXV. ARISTOTELES.

Πλάττουσι δὲ κηρία πρῶτον ἐν οἷς αὐταὶ γίνονται· εἶτ' ἐν οἷς οἱ καλούμενοι βασιλεῖς, καὶ τὰ κηφήνια.

FIngunt autem fauos primùm in quibus ipsæ oriri consueuere. Deinde in quibus ij qui vocantur reges, & fucarios.

C AE S A R.

ORDINEM suprà, nunc ordinis partes. Primùm igitur fauos, & tectorium. In fauis autem primùm suos: deinde regum: tum fucorum. Attende igitur, fuci, vt suprà dicebamus, duo genera. Alterum σμικρώδεις: alterum ἐπήλυδα si pro ipsis ædificant κηφήνια: quod est denominatiuum παρὰ τὸν κηφῆνα.

Αὐταὶ γίνονται: non ipsæ quæ eos fauos faciunt. Sed αὐταὶ hìc speciem significant. Itaque per verbum, *consueuere*, expressimus. Theodorus *gignantur*: meliùs *gignuntur*. Nam pars respicit speciem, consuetudinem scilicet naturalem. Hoc autem solis auribus acrioribus.

CCCXVI. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν αὑτοῖς, ἀεὶ πλάττουσι· τὰ δὲ τῶν βασιλέων, ὅταν ᾖ πολυγονία· τὰ δὲ κηφήνια, ἐὰν μέλιτος ἀφθονίαν ἐπισημαίνῃ.

AC suos quidem semper ædificant. Regios autem cùm largior fœtura futura est. Fucarios verò cùm mellis abundantiam significant.

C AE S A R

NVnc disponit quæ dixit per tempora. Suos igitur semper: quia ipsæ pro alijs laborant. Regios autem, quoniam inter multas apes, multi reges. Igitur frequentiam plebis indicant,

Fucarios, quia in mellis copia non inuident fucis. Mirum autem ipsas præsagire. Nam fauos præfigunt, tum mel operantur. Ergo cùm mel à lachrymis arborum & floribus legunt, quid sciunt flores ne illi aliquid intereà passuri sunt?

Πολυγονία. Theodorus *fœtus largior*: nos, *fetura*. Virgil. *si fœtura gregem suppleuerit.*

Nota ἤ. Cùm fœtus iam frequentior est. Sed nondum est. Priùs enim fingunt aulam: deinde liberos pariunt.

CCCXVII ARISTOTELES.

Πλάττουσι δὲ τὰ μὲν τῶν βασιλέων, πρὸς τοῖς αὐτῶν.) μικρὰ δ' ἐστὶ ταῦτα) τὰ δὲ κηφήνια, πρὸς αὐτά· ἐλάττω δ' ἐστὶ ταῦτα [τῷ μεγέθει] τῶν μελιττίων.

Fingunt regales cellulas iuxta suas: illas sanè paruas. Prope regias, fucarias adiungunt, minores quàm sint apiaria.

CAESAR.

NVNC loca, & seriem, & magnitudinem. Minores sunt regijs fucariæ, minores regiæ apiarijs. Quoniam non mellificant ipsi, sed σμηνοπολαυνοι.

Dixit μελίττια, sicut κηφήνια, τὰ κηρία. Potuit igitur dicere etiam βασίλεια.

CCCXVIII. ARISTOTELES.

Ἄρχονται δὲ τῶν ἱστῶν ἄνωθεν ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ σίμβλου, καὶ κάτω συνυφεῖς ποιοῦσιν ἕως τοῦ ἐδάφους ἱστοὺς πολλούς.

Ordiuntur ab aluei tecto telas suas, quas ad ima vsque contexunt: quas pauimento tenus multas deducunt.

CAESAR.

POST ædes extructas, apparatum intus narrat & appellat telas, quia textura videntur faui. Incipiunt enim à parte superiori, vt & pectere, & Architecti opus tectorium Duabus de caussis. Primùm ne casu micarum, si quid infrà structum esset, ei officeretur, atque opus disturbaretur. Deinde quod liquefit ac descendit, explet aliquid operis futuri.

Ἕως ἐδάφους: declarat τὸ κάτω συνυφεῖς. Theodorus nescio quod, *stabilimentum*, de suo apposuit.

CCCXIX. ARISTOTELES

Αἱ δὲ θυρίδες καὶ αἱ τοῦ μέλιτος καὶ [αἱ] τῶν χαδόνων, ἀμφίστομοι (περὶ μίαν γὰρ βάσιν δύο θυρίδες εἰσὶν, ὥσπερ ἡ τῶν ἀμφικυπέλλων) ἡ μὲν, ἐντὸς, ἡ δὲ, ἐκτός.

Cellula tam mellis quàm fœtuum gemino constant ostio. Vnam enim semitam vtrinque circunstant singulæ: sicut in geminis calicibus, altera intus, altera foris.

CÆSAR.

OSTENDIT partium dispositionem à caussa finali. Nam vacuam faciunt, vt melle impleant: & vacuam, vt locus soboli sit. Sed à cubiculo sobolis ad mellis penum cùm volunt se conferre, non exeunt vt transiliant. Sed per ostiolum commune vtrique cameræ transeunt.

Θυρίδα appellat transitum: quia est ostium mellariæ cellæ & apiariæ. Itaque sunt ἀμφίστομοι: quoniam in apertum possunt ex ipsis exire, tam à dextris quàm à sinistris. Itaque βάσιν etiam appellat ipsum θυρίδα. Nam est βάσις vt vadunt: est θυρὶς vt exeunt, aut intrant.

Ὥσπερ ἀμφικυπέλλων. Est genus calicis lignei, etiam nunc in vsu ijs qui atramentum vendunt in Italia. Is duas cuppas habet fundo mutuo hærentes, id est, ἀμφικύπελλον: tantùm inter ea spatiû est, quantum manus capit. Tale est instrumentum etiam quo Itali orbiculos ex panificio planos secant. Inque ijs indita pulmenta duplicant & sigillant. A statura, *Rhaphtolos* vocant. Id instrumentum vocatur à Thuscis, *Napus*, sicut & ἀμφικύπελλα. His comparauit cellas Philosophus. Sed in ἀμφικυπέλλοις, non est transitus à cuppa, ad cuppam.

CCCXX.

CCCXX. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ περὶ τὰς ἀρχὰς τῶν κηρίων πρὸς τὸ σίμβλον συνυφαί, ὅσον ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς στίχους κύκλῳ, βραχεῖαι καὶ κεναὶ μέλιτος· πληρέστερα δὲ τῶν κηρίων, τὰ μάλιστα τῷ κηρῷ καταπεπλασμένα.

Faui qui per exordia contexuntur in aluearijs eorum, ordines duo aut tres in orbem breues sunt, & melle vacui. Cellæ ea sunt pleniores, quæ plurima cera constructæ sunt.

CAESAR.

Περὶ τὰς ἀρχάς: ad rectum scilicet. Theodorus, neglexit hoc. Sed ambagibus sic vsus est, *compages, quæ parietibus adhærent faui.*

Κύκλῳ. Ne putares vna tantùm ex parte ita esse. Sed dixit æquè in orbem. Theodorus quoque negligenter hæc omisit.

Βραχεῖαι: quoniam capacitas datur ad continendum mel. Ergo vacuæ futuræ, etiam arctæ sunt: item alia caussa. Arctiores enim erunt frequentiores. Ergo fortiores ad sustinendum onus si imæ sunt, aut concameratiores si summæ. Itaque neque solidas faciunt, quia nimium materiæ absumerent, nimium operæ ponerent, nimium esset pondus in superioribus.

Κεναὶ μέλιτος, ne onerent.

Πληρέστερα: ratio est. Vt robustissima tigna horreis supponuntur. Ita multa cera qua structæ sunt cellæ. Iccirco tales sint: quia multum mellis capiant & sustineant. Non respondent partes. Nam aut dixisset: πληρέστατα, aut μᾶλλον, non μάλιστα. Theodorus, *plus ceræ obducitur*: malè. Nam rei perfectæ aliquid prætereà obducitur. At cera fauorum materia est. Ita tota illa, cera constant: non autem eis obducitur. Non enim intellexit verbi vim.

CCCXXI. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὸ στόμα τοῦ σμήνους, τὸ μὲν πρῶτον τῆς εἰσδύσεως, περιαλήλιπται μίτυϊ· τοῦτο δ' ἐστὶ μέλαν ἱκανῶς, ὥσπερ ἀποκάθαρμα αὐταῖς τοῦ κηροῦ, καὶ τὴν ὀσμὴν δριμύ. φάρμακον δ' ἐστὶ τυμμάτων καὶ τῶν τοιούτων ἐμπυημάτων.

Aluearij ostium ad primum aditum oblinitur mity. Id nigrum est quasi repurgamentum ceræ: odore acri. Remedio adhibetur percussionibus, & eiusmodi suppurationibus.

CAESAR.

Alia materia. Nam est mel, cera, & quod è lachryma allatum adhibent, πρὸς τὴν κώνωσιν: & hoc mity, quod dicit esse repurgamentum ceræ. Videtur πρόπολις, huius mitys esse cognomen translatiuum: neque alibi vt puto reperias.

Theodorus, *comosin* vertit. Plinius verò in Vndecimo *comosin*, prima fundamenta & primam crustam saporis amari vocat. At *propolim*, inter coria, & ceras esse ait magni ad medicamina vsus. Quare aliud mity puto, & aliud comosin.

Ἀποκάθαρμα αὐταῖς. τὸ, αὐταῖς, significat opus ipsarum esse extractum à cera δριμύ, quod est proprium gustus: etiam naribus communicatur.

Ἐμπυημάτων, *suppuratio*: τὸ ἐν, hic est ὑπό: si intus est, subest cuti. Sic aqua intercus ὑπόσαρκα.

Τοιούτων: quia alia sunt ἐμπυήματα, pectoris & pulmonis, præuia phthiseos.

CCCXXII. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ συνεχὴς ἀλοιφὴ τούτῳ, πισσόκηρος, ἀμβλύτερον καὶ ἧττον φαρμακῶδες τῆς μίτυος.

Continuatum huic linimentum ceropiceum est: minùs odoratum, minúsque efficax medicamentum quàm mity.

CAESAR.

Simul aliam materiam dicit, simul naturam comparat cum mity.

Πισσόκηρος. Nomen est indicans substantiam: non autem adiectiuum, vt vertit Theodorus,

picatus cereus: non enim peiùs potuit vertere. Nos *ceropiceum*, aut *picocereum*, ſi mauis.

Α'μελύνεται. Quoniam ſuprà dixerat *μέτιν δριμύ*. Sanè Theodorus etiam hoc malè. *Leniui*, inquit, *medicamentum*. At duo dicit Philoſophus: & odore, & viribus inferius.

CCCXXIII. ARISTOTELES.

Λέγουσι δέ τινες, τοὺς κηφῆνας κηρία μὲν πλάττειν καθ' αὑτούς, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ σμήνει, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ κηρίῳ μεριζομένους πρὸς τὰς μελίττας· μελιτουργεῖν μέντοι οὐθέν, ἀλλὰ τρέφεσθαι τῷ τῶν μελιττῶν, καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς νεοττούς.

Aiunt quidam fucos per ſeipſos cellas condere eodem tum alueo, tum partito ad id cum apibus munere. Verùm non mellificare. Sed apum opere ali, tum ipſos, tum eorum ſobolem.

CAESAR.

NVNC alterius generis opus narrat. Dicit fucos ex quorundam opinione ſibi cellas parare: *καθ' αὑτούς*, non vti factis apum opera: quia ſuprà dixerat, apes id agere.

Ε'ν τῷ αὐτῷ σμήνει. Sanè, non *ἐν τῷ αὐτῷ κηρίῳ*. At hoc quî poreſt: vt *κηρία* ſibi propria faciant, *ἐν κηρίῳ*, cum apibus. Intellige autem, *τὰ κηρία*, cellas: *τῷ κηρίῳ*, fauum totum.

Μεριζομένους, vt illæ ſuos, hi ſuos ſtruant.

Τρέφεσθαι τῷ: aut eſt *τιμᾶσθαι*, aut ſcribendum eſt *τῷ*.

Τοὺς νεοττούς: vt intelligas ipſos quoque procreare. Sed de his infrà.

CCCXXIV. ARISTOTELES.

Διατρίβουσι δ' οἱ κηφῆνες τὰ μὲν πολλά, ἔνδον· ἐὰν δ' ἐκπετασθῶσι, φέρονται ῥύδην ἄνω πρὸς τὸν οὐρανόν, ἐπιδινοῦντες αὑτούς, καὶ ὥσπερ ἀπογυμνάζοντες. ὅταν δὲ τοῦτο δράσωσι, πάλιν εἰσελθόντες εὐωχοῦνται.

Manent magna temporis parte intus fuci. Vbi verò euolârint, efferuntur ſeſe fuſim cœlum verſus: verſantur ſeſe in orbem, ac quaſi exercitantes. Cùm id fecerint rurſus ingredientes epulantur.

CÆSAR.

NObiles puto ego fucos eſſe, regum ſectatores, ſed iuſti, & iuſtos: telis enim carent. Itaque vt nihil noceat, volunt accipere beneficium. Tales ſunt Monotæ noſtri: qui etiam *εὐωχοῦνται*, quemadmodum fuci.

CCCXXV. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ βασιλεῖς οὐ πέτονται ἔξω, ἐὰν μὴ μετὰ ὅλου τοῦ ἑσμοῦ, οὔτ' ἐπὶ βοσκὴν οὔτ' ἄλλως. φασὶ δὲ καὶ ἐὰν ἀποπλανηθῇ ὁ ἀφεσμός, ἀνιχνευούσας μεταθεῖν, ἕως ἂν εὕρωσι τὸν ἡγεμόνα τῇ ὀσμῇ. λέγεται δὲ καὶ φέρεσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἑσμοῦ, ὅταν πέτεσθαι μὴ δύνηται· καὶ ἐὰν ἀπόληται, ἀπόλλυσθαι τὸν ἀφεσμόν. ἐὰν δ' ἄρα χρόνον τινὰ διαμείνωσι, καὶ κηρία ποιήσωσι, μέλι οὐκ ἐγγίνεσθαι, καὶ αὐτὰς ταχὺ ἀπόλλυσθαι.

Reges non exeunt niſi toto cum populo: neque in paſtum, neque alia de cauſſa. Ferunt etiam ſi ab rege aberrauerint veſtigantes recurrere vſque dum odoratu differentia inuenerint. Dicitur etiam geſtari ab agmine cùm volare nequeat. Eo mortuo abire agmen: aut ſi aliquantiſper manſerit, & fanos fecerint, in ipſis mel non facere, eáſque breui diſperdi.

CÆSAR.

ICCIRCO rex quia ducit, vnde nomen *ἡγεμών*. Et præſidet, iccirco non exit. Et aliorum laboribus viuit.

Ε'σμοῦ. Non eſt examen, quia examen propriè eſt cùm pendent apæ. Et non dixit *plebem*, quia fuci nobiles ſunt, ſed *populum*.

Οὐκ

Οὔτ' ἄλλως, id est ad opus, aut pugnam.

Ἀποπλανηθῇ ὁ ἀφεσμὸς, *si aberrarit agmen ab rege*. Theodorus maluit *regem aberrare*: aptiùs tamen *rex aberret*, quia illæ ὀσμῇ, sequuntur. ἀφεσμὸς, cùm abeunt. τὸ ἀπὸ, significat motum.

Ἀνιχνεύουσαι, ad verbum, *vestigantes*, per eadem vestigia reuertendo. Theodorus, *inquirere*, minùs efficaciter.

Μεταθεῖν. Theodorus, *persequi*: sanè ἄκυρον est: volant enim, non currunt.

Τὸν ἡγεμόνα: quia βασιλεὺς est nomen ordinis & potestatis: ἡγεμὼν est nomen officij cùm in itinere sunt.

Καὶ ἐὰν ἀπόλλυται: hîc mortem significat: ἀπόλλυσθαι τὸν ἐσμὸν, non statim mortem, sed etiam abitionem hîc. At tertio loco ταχὺ ἀπόλλυσθαι, tum abitionem, tum obitum. Nos communi verbo *disperdi*.

Καὶ κηρία οὐ ποιῶσιν: dele negationem. Etiam si fauos fecerint, mel in eis non conficere. Ita ἐγγίνεσθαι, non solùm ἐνεῖναι, sed etiam fieri ab ipsis: quia suprà in comparatione insectorum dixit, μελιποιεῖν.

CCCXXVI. ARISTOTELES.

Τὸν δὲ κηρὸν ἀναλαμβάνουσιν αἱ μέλιτται, ἀναρριχώμεναι πρὸς τὰ βρύα ὀξέως, πρὸς τοῖς ἐμπροσθίοις ποσί. τούτους δ' ἐκμάττουσιν εἰς τοὺς μέσους, τοὺς δὲ μέσους εἰς τὰ βλαίσια τῶν ὀπισθίων· καὶ οὕτω βιασθεῖσαι ἀποπέτονται· καὶ δῆλαι δή εἰσι βαρυνόμεναι.

Ceram excipiunt apes prioribus pedibus, germina, scabendo, perreptandóque eos mediis abstergunt, à quibus excutiunt in curuaturas postremorum. Atque ad hanc modum oppressa auolant: quo etiam manifestò grauari videntur.

C Æ S A R.

Redit ad opus. Suprà docuerat materiam. Nunc modum efficiendi. Simul tangit materiam cùm dicit *βρύα*.

Βρύα. Theodorus, *flores*: malè. Sed *quæcunque germina*.

Ὀξέως. Theodorus attribuit parti pedum, quasi asperiora pedum intelligat, non malè: si aduerbium est, significat, *scalptim* hoc loco.

Ἐκμάττουσι *stringunt. excutiunt.* Translatio sumpta à panificijs cùm farinam excutiunt.

Βλαίσια. Theodorus tot nominum effictor maluit Græco vti: cùm tamen *valgum* Latinum haberet.

Βιασθεῖσαι. πιεζόμεναι, *oppressa*. Itaque declarauit *δῆλαι βαρυνόμεναι*: tardiùs enim volant.

CCCXXVII. ARISTOTELES.

Καθ' ἑκάστην δὲ πτῆσιν, οὐ βαδίζει ἡ μέλιττα ἐφ' ἕτερα τῷ εἴδει ἄνθη· οἷον ἀπὸ ἴου ἐπὶ ἴον· καὶ οὐ θιγγάνει ἄλλου γε, ἕως ἂν εἰς τὸ σμῆνος εἰσπετασθῇ. ὅταν δὲ εἰς τὸ σμῆνος ἀφίκωνται, ἀποσείονται, καὶ ἀκολουθοῦσιν ἑκάστῃ τρεῖς ἢ τέτταρες.

Eodem volatu non petit apis diuersas florum species. Sed verbi gratia, à viola ad violam. Neque sanè attingit aliud, donec in alueum reuertatur. Eò cùm sunt ingressa, excutiunt sese: Semper etiam singulas terna quaternave comitantur.

C AE S A R.

Etiam consilium in opere explicat: ne mellis sapor confundatur. Non mutare speciem quam semel aggressa sit.

Βαδίζει, quoniam pedibus colligit.

Οἷον ἀπὸ ἴου ἐπὶ ἴον. Hîc τὸ οἷον, non refert τὸ, ἕτερα. Sed tantùm οὐ βαδίζει.

Theodorus addidit *sed singulis singula*: quia oratio defecta videtur.

CCCXXVIII. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ λαμβανόμενον οὐ ῥᾴδιόν ἐστιν ἰδεῖν, οὐδὲ τὴν ἐργασίαν ὅντινα τρόπον ποιοῦνται, οὐκ ὦπται.

Quid accipiant non facilè videre est. Neque visum quo operentur modo.

C Æ S A R.

CÆSAR.

NON est manifestum quid sit quod capiant. Sed torem putant. Ne intelligas dubitati de rote: sed quid, à quoque. Nam mox ceram ex oleis. Operandi autem modus deprehensus posteà, factis ex cornu alueis.

Potuit diuersos verborum modos ἐν ῥαδίοις ἰδεῖν. Et ἐκ ἁπλᾶς.

CCCXXIX. ARISTOTELES.

Τοῦ δὲ κηροῦ ἡ ἀνάληψις, τεθεώρηται ἐπὶ τῶν ἐλαιῶν, διὰ πυκνότητα τῶν φύλλων, ἐν ταὐτῷ διαμένουσιν πλείω χρόνον.

Ceram tamen sumere obseruatum est ab oliuis ob frondium densitatem, eodem in loco diu immorantibus.

CAESAR.

QVIA dixit τὸ λαμβανόμενον: nunc dicit ἀνάληψις. Theodorus *congestio*, malè. Nam congestionem vndecunque veniant, deprehendimus: oneratas enim habent posteriorum crurum barbulas. At collectionem non possumus nisi vbi diu maneant. Vbi enim celeriter abeunt, nescias quid auferant à quoque. Sed ab olea certum est: quia oculum celeri habitu fallere non possunt.

Διὰ πυκνότητα, vt florum partes sunt tenuiores, frondium crassiores, & crassiorum frondium crassiores. Itaque diutiùs manent. Respondet etiam substantiæ ceræ quæ crassior quàm mel sit. Et refutat superiorem lectionem Theodori, qui κολλωδέστατα dixit, *quæ gummi ferunt.* Nam lacrymam colligunt è frondibus vnde ceram faciant. In omni enim parte arboris lacryma est, quam exigunt abrupto cortice cumulatam.

Φύλλων. Ergo suprà τὰ βρύα non *flores*, vt putauit Theodorus.

CCCXXX. ARISTOTELES.

Μετὰ δὲ τοῦτο νεοττεύουσι.

Post hæc fœtus edunt.

CAESAR.

ALibi νεοττεύειν est *nidum facere*: hîc autem *fœtum edere*. Igitur ædibus constructis & instrumento atque penu apparato, student ciuium frequentiæ quibus opes impertiant.

CCCXXXI. ARISTOTELES.

Οὐδὲν δὲ κωλύει ἐν τῷ κηρῷ εἶναι νεοττοὺς, καὶ μέλι, καὶ κηφῆνας.

NEc quicquam impedimento est quin eadem in cella, & apicula, & mel, & fucus sit.

CAESAR.

EXplicat modum τοῦ νεοττεύειν.

Οὐδὲν κωλύει id est, *solent quoque.*

CCCXXXII. ARISTOTELES.

Ἐὰν μὲν οὖν ὁ ἡγεμὼν ζῇ, χωρίς φασι τοὺς κηφῆνας γίνεσθαι· εἰ δὲ μὴ, ἐν τοῖς τῶν μελιττῶν κυττάροις γεννᾶσθαι ὑπὸ τῶν μελιττῶν, καὶ γίνεσθαι τούτους θυμικωτέρους· διὸ καὶ καλεῖσθαι κεντρωτοὺς, οὐκ ἔχοντας κέντρον, ἀλλ' ὅτι βούλονται μὲν, οὐ δύνανται δὲ βάλλειν.

VIuente igitur rege, seorsum aiunt fucos nasci. Eo mortuo in apum cellis, ab illis generari, esséque his iracundiores. Iccircò vocari aculearios. *Non quòd habeant, sed quòd velint, licet nequeant.*

CAESAR.

Θυμικωτέρους Theodorus *animosiores*: meliùs *iracundiores*. Θυμικός. Θυμώδεις. Κεντρωτοὺς *aculeatos*, Theodorus ad verbum. Sed nos qui ab impetu, non à telo dictos animaduertebamus, *aculearios* maluimus. Rectiùs quoque Græci κεντρίας dixissent.

CCCXXXIII.

CCCXXXIII. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ μείζους αἱ τῶν κηφήνων κύτταροι.

Sunt autem cellæ fucorum capaciores.

CAESAR.

AT suprà τὰ κηρία τῶν κηφήνων ab apibus fieri minores suis dixerat. Si hoc verum est, oportet κύτταρον aliud esse à κηρίῳ: & tamen non videtur. Nam in fauis cellulæ sunt, in quibus & apes, & reges, & fuci manent. Suprà in Quinto, ἐξέρχονται διακόψασαι, ᾧ καταλέλειπται ὁ κύτταρος: loquens de apibus vespis & crabronibus: quas ait exire rupto quo continebantur κυττάρῳ. Theodorus *loculamentum*, vertit. Quoquò te vertas tamen cellulam esse constat. Κυττάρου τοῦ πτυίνου meminit Theophrastus lib. tertio *Historiarum de Plantis*. Vbi quædam à nobis annotata sunt.

CCCXXXIV. ARISTOTELES.

Ἀναπλάττουσι δὲ ὁτὲ μὲν, καὶ αὐτὰ καθ' αὑτὰ τὰ κηρία τὰ τῶν κηφήνων· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δ' ἐν τοῖς τῶν μελιττῶν· διὸ καὶ ἀποτέμνουσιν.

Fingunt tamen interdum suas sibi cellas fucis. Sed frequentiùs in cellis apum. Quapropter abscindunt.

CAESAR.

QVIA suprà & apiculam, & mel, & fucum in eodem fauo dixit. Item ab apibus fucos gigni in proprijs cellis. Iccircò aliquando etiam seorsum, & fucos, & cellas eorum narrat. Sic suprà ab apibus exædificari fucorum cellas. Sic etiam hîc; ἀναπλάττουσι, scilicet αἱ μέλιτται.

Καθ' αὑτὰ *seorsum à suis*: quia etiam cùm in suis gignunt fucos, suas cellas fucis finxere. Itaque etiam tunc αὐτὰ, sed non καθ' αὑτά.

Ἀναπλάττουσι. Theodorus passiuè, *finguntur seorsum quoque per se faui fucorum*. Quam orationem si perpendas, inuenias ridiculam. Quorsum nascantur αὐτόματα? Nam quis aliter intelligat? *Finguntur per se*: nisi nullo alio autore? Sed est sicut suprà. Apes, inquit, sua κηρία primùm πλάττουσι. Εἶτ' ἐν οἷς αἱ βασιλεῖς καὶ τὰ κηφήνια.

Ὡς δ' ἐπὶ τὸ πολὺ δ' ἐν τοῖς μελιττῶν: deest verbum.

Διὸ καὶ ἀποτέμνουσι cùm castrant, ne mel populentur.

CCCXXXV. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ γένη τῶν μελιττῶν πλείω, καθάπερ εἴρηται πρότερον· δύο μὲν, ἡγεμόνων· ὁ μὲν βελτίων, πυῤῥός· ὁ δ' ἕτερος, μέλας καὶ ποικιλώτερος, τὸ δὲ μέγεθος διπλάσιος τῆς χρηστῆς μελίττης.

Sunt apum genera plura, sicut dictum est. Ac duo quidem regum. Alter ruffus, qui præstantior. Alter niger, ac varius magis, maior altero tanto ape frugi.

CÆSAR.

REDIT ad genera, & diuidit in species: simul innuit aliud genus apum, quod vocat χρηστήν. Intellige generosam, γενναίαν: etiam *nobilem*, vertissemus. Sed quia animal operarium est, vsum potiùs exprimendum putauimus. Et diximus *frugi*. Theodorus, *bonam*, sanè rectè. Nos etiam *operariam* dixissemus. Sed genus potiùs est ad frugi, & alias.

Ἡγεμόνων *regum, ducum, principum.*

Διπλάσιος τῆς χρηστῆς μελίττης: dupla magnitudo ad magnitudinem apis. Theodorus *duplo maior*, pessimè. Nam denarius est duplus ad quinarium: quia duo quinarij in denario sunt. At denarius non est duplo maior. Sed quindenarius est duplo maior; est enim denario maior. Etiam pro maiore, idem dixit *ampliorem*: malè, vt alibi docuimus. Amplum enim est capax.

CCCXXXVI.

CCCXXXVI. ARISTOTELES.

Ἡ δ' ἀρίστη, μικρὰ, στρογγύλη, καὶ ποικίλη. ἄλλη, μακρὰ, ὁμοία τῇ ἀνθρήνῃ. ἕτερος, ὁ φὼρ καλούμενος, μέλας καὶ πλατυγάστωρ.

Est autẽ optima, parua, rotunda, varia. Altera longa similis crabroni. Diuersum his genus, qui fur *dicitur, niger, ventre lato.*

CÆSAR.

VT diuisir regum genus in species duas. Ita apum genus in species tres. Quoniam dixerat χρηστή: ostendit per notas, quænam sit.

Ἡ δ' ἀρίστη: expositio est τοῦ χρηστῆς: à magnitudine, à figura, à colore.

Μακρὰ opponitur τῇ, στρογγύλῃ: illa compactior, hæc productior.

Dixit ἄλλη pro ἑτέρα, & ἕτερος pro ἄλλος.

Μέλας distinguit à ποικίλη. Πλατυγάστωρ à στρογγύλῃ καὶ μακρᾷ.

Ἡ δὲ χρηστή. Theodorus *tertium genus*: malè. Nam genere distinguitur apis χρηστὴ à principe, genere inquam subalterno. Itaque alterum genus est hoc, quod in tria diuiditur. Nam vnum est regum, quod in duas species.

CCCXXXVII. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ ὁ κηφὴν [illegible] μέγιστος πάντων, ἄκεντρος δὲ καὶ νωθής.

Est prætereà fucus, is omnium maximus sine aculeo, & segnis.

CÆSAR.

DISTINXIT genera ab apibus: quia notæ plures sunt. Ἄκεντρος: illa κεντρωτάς. Et νωθής: illa ἐργατίνα.

Ἔστι δὲ ὁ κηφήν: deest καί.

CCCXXXVIII. ARISTOTELES.

Διαφέρουσι δ' αἱ γινόμεναι τῶν μελιττῶν, αἵ τ' ἀπὸ τῶν τὰ ἥμερα νεμομένων, καὶ ἀπὸ τῶν τὰ ὀρεινά. εἰσὶ γὰρ αἱ ἀπὸ τῶν ὑλονόμων, δασύτεραι καὶ ἐλάττους, καὶ ἐργατικώτεραι καὶ χαλεπώτεραι.

Natalibus quoque apes differunt, prout ortæ sunt à parentibus villaticarum pastionum, aut ab ijs quæ saltus colunt. Sunt enim soboles syluicolarum hirsutiores, minores, operantiores, acerbiores.

CÆSAR.

NVNC species non à forma, sed à parentibus distinguit. Nam vt quæ syluas colunt sunt asperiores, quàm quæ villas: ita etiam earum soboles.

Ἥμερα, *villaticam* intelligo. Νεμομένων, *pastionum*. Theodorus, *vrbanum*, nõ rectè.

Ὀρεινά, mira distinctio: quasi verò in montanis non sint ἥμερα. *Saltum* interpretati sumus. Theodorus *rustico montanoq́; victu*: quasi verò non sint rura in ὀρείοις.

Ὑλονόμων: intelligit syluas magnas, non autem cæduas, aut quæ in vsum vinaliorũ seruantur.

CCCXXXIX. ARISTOTELES.

Αἱ μὲν οὖν χρησταὶ μέλιτται, ἐργάζονται τά τε κηρία ὁμαλὰ, καὶ τὸ ἐπιπολῆς κάλυμμα πᾶν λεῖον.

Apes frugi faciunt fauos æquales: & quod abducunt integumentum totum læue.

CÆSAR.

AB actionibus distinguit, vt etiam γλαφυραί dicere possint, quod de araneis faciebat. Λεῖον *læue*, Theodorus *politum*. Sed non intellexit politum esse tornitorum. Πολεῖν, *versari*. Itaque etiam aspera & rugosa esse possunt annulis atque orbibus, & tamen non polita. Non omne politum æquale est.

CCCXL.

CCCXL. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ ἓν εἶδος τῶν κηρίων, οἷον ἅπαν μέλι, ἢ νεοττὰς, ἢ κηφῆνας. ἂν δὲ συμβῇ ὥστε ἐν τῷ αὐτῷ κηρίῳ ἅπαντα εἶναι αὐτά, ἔσται ἐφεξῆς ἓν εἶδος εἰργασμένον δι' αὐτλίας.

Est autem vna cella species, vt sit totum, aut mel, aut apicula, aut fucus. Quòd si contingat eadem in cella, vt omnia hac insint, proximo loco alia cella species est inanis.

CAESAR.

Favorum duo ponit genera: vnum inane, alterum occupatum. Pleni species duæ. Prior in qua vna tantùm res sit, altera in qua plures. Prima species continet tres modos: aut mel, aut apiculam, aut fucum. Altera species continet hæc omnia, sicut suprà memorauit. Quod si ita eueniet: prouidet apis, relicta altera cella vacua, vt occupaturo sit sedes.

Ἔστι δ' ἓν εἶδος. Theodorus aliter legit: sic. *Et ad singulos vsus fauum singulatim effingit.*

CCCXLI. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ μακραὶ. τά τε κηρία ποιοῦσιν ἀνώμαλα, καὶ τὸ κάλυμμα ἀνῳδηκός, ὅμοιον τῷ τῶν ἀνθρηνῶν· ἔτι δὲ τὸν γόνον καὶ τἄλλα οὐ τεταγμένα, ἀλλ' ὡς ἂν τύχῃ. γίνονται δὲ ἐξ αὐτῶν οἵ τε πονηροὶ ἡγεμόνες, καὶ πολλοὶ κηφῆνες, καὶ οἱ φῶρες καλούμενοι. μέλι δὲ πάνυ βραχὺ, ἢ οὐδέν.

Longe autem fauos inæquales faciunt, & tuberosum operimentum: quale etiam crabrones. Præterea neque sobolem, neque alia ordine disponunt, sed temerè deponunt. Itaque etiam ex his oriuntur principes deteriores, & fucorum frequentia, & quos fures *diximus. Mel autē paucum, aut nullum.*

CAESAR.

Et posuit differentiam inter species à figura, & alijs: sic inter opera. Ergo ἀνώμαλα contrà quàm superiores, & ἀνῳδηκός. At suprà λεῖον: & dixit πονηροὶ de principibus, quia non consueuere ex natura sua esse praui. Et dixit πολλοὶ κηφῆνες: quoniam natura sua inutiles sunt: & dixit καὶ οἱ φῶρες: quoniam non solùm sunt inutiles, sed etiam noxij.

Μέλι βραχύ. Ἄχυρον: liquida enim non dicuntur βραχέα. Sed respexit ad caussam finalem: quoniam reponitur mel in cibum & tempus: & sic potuit dici βραχύ.

Ἀνῳδηκός. Theodorus *retumidum*: aspera vox voce: *tuberosum* potiùs.

Μακραί. Theodotus *porrectiores*, malè: porrectum significat, cuius pars manet, altera protenditur.

CCCXLII. ARISTOTELES.

Ἐπικάθηνται δ' ἐπὶ τοῖς κηρίοις αἱ μέλιτται καὶ συμπέττουσιν. ἐὰν δὲ τοῦτο μὴ ποιῶσι, φθείρεσθαί φασι τὰ κηρία, καὶ ἀραχνιοῦσθαι. καὶ ἐὰν μὲν τὸ λοιπὸν δύνωνται κατέχειν ἐπικαθήμεναι, τοῦθ' ὥσπερ ἔκβρωμα γίνεται· εἰ δὲ μή, ἀπόλλυνται ὅλαι. γίνεται δὲ σκωλήκια ἐν τοῖς φθειρομένοις ἃ πτερούμενα ἐκπέταται.

Insident fauis apes & concoquunt. Id si non fecerint, corrumpi aiunt fauos & aranearі. Quòd si posteà reliquum temporis possint insidendo sese continere: id quasi cibarium fit. Sin minùs toti pereunt: tum innascuntur vitiatis vermiculi. Quibus agnascentibus alis volucres fiunt.

CAESAR.

Nunc ab operis perfectione. Ait enim depositos fauos affici infectione, quā appellat σῆψιν. Sic etiam suprà ponit morbum à cruditate ἀραχνιοῦσθαι. Præterea vermiculos innasci qui fiunt volucres.

Συμπέττουσι: sic suprà eodem verbo vsus est.

Φθείρεσθαι, à priore natura dimoueri, & debita fraudari.

Ἀραχνιοῦσθαι post corruptionem. Quia aranea ex humido corrupto generatur.

Ἐὰν τὸ λοιπὸν δύνωνται κατέχειν: breuissima oratio. Nam ex ijs quæ diximus, nondum reliquere concoctionem. Ergo quare dicat τὸ λοιπόν? Nam dixit, ἐὰν μὴ ποιῶσι. Intelligit incepisse, & non

perseuerâsse. Ergo si perseuerant erit ἴχβερμα, vilior cibus quàm mel: cibarium scilicet. Nam Theodorus legit ἴκτερμα: quod idcirco non placet. Nam concoxêre. Si autem non concoquant insidendo, neque perseuerant ἀπόλλυνται. Ergo potiùs nunc sit, ἴκτερμα. Abortus autem apum à Plinio in vndecimo *clorus* vocatur.

Ἀραχνιοῦσθαι, *araneari*: verbo optimo, vt *viscari*, & *gypsari*: *pedes & manus gypsatas*.

Ἐπικάθηνται Theodorus, *incubant*: rectè.

Πτερώματα ἐκπίπτει, imò ἐμπτερώματα. Theodorus *pennas*: malè: neque enim pennas habent. Et dixit, *subnatis*: potiùs *innatis*.

CCCXLIII. ARISTOTELES.

Καὶ τὰ πίπτοντα δὲ τῶν κηρίων ὀρθοῦσιν αἱ μέλιτται, καὶ ὑφιστᾶσιν ἐρείσματα, ὅπως δύνωνται ὑπιέναι. ὅταν γὰρ μὴ ἔχωσιν ὁδὸν ᾗ προσπορεύσονται, οὐ προσκαθίζουσιν ἀλλ' ἀραχνιοῦνται.

Collabentes etiam fauos exigunt apes: fulturásque substituunt, vt subire queant. Nam si non extet via, qua accedant, non assident, atque illi araneantur.

CAESAR.

ALIA œconomia. Neque enim satis est ædificare, sed oportet etiam sarta tecta habere.

Πίπτοντα: *nutantia*, potiùs quàm, *cadentia*. Sed cadere tamen significat interuallum illud inter rei grauis debilitatæ pondus & veram ruinam. Theodorus quoque hanc partem malè interpretatus est. *Curant*, inquit, *vt faui erecti stent*. Sanè etiam cùm ab initio struant, id curant. Sed aliud est, hoc opus sarcire & fulcire. Et addidit *corruerint*, in præterito. Sed puto non tollere. Nam quonam modo tollant massam integram? Quod si carptim reponunt non habent opus fulturis.

Ἐρείσματα: *pilas* significat: *scarpas* vocant vulgò, additamenta ad pedes murorum.

Theodorus addidit, *fornicatis*, ex Plinio: quia subdit, *vt subire possint*. Sed pilæ etiam erectæ esse possunt & interuallum relinqui. Dicit, ratione interualli, *vt subire possint*. Nunc si non possunt, ne insidere quidem possunt. Ergo araneantur. Itaque ne araneentur, & erigunt, & fulciunt. Nam in ruinis non insidebunt.

CCCXLIV. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ φωρὸς καὶ τοῦ κηφῆνος γινομένων, οὐδὲν ἐστιν ἔργον· τὰ δὲ τῶν ἄλλων βλάπτουσιν. ἁλισκόμενοι δὲ, θνήσκουσιν ὑπὸ τῶν χρηστῶν μελιττῶν.

Furis & fuci nati nullum opus est, sed alienis nocumentum afferunt. Itaque capti occiduntur ab apibus frugi.

CÆSAR.

HORUM quoque officium narrat: scilicet non officium. Declarat quare eis hostis sit apis: quia inertes sunt. Non malè sic dices. *Fures & fuci ab opere otiosi sunt.*

Βλάπτουσι. Theodorus *iniuriam faciunt*: plus est *nocere*, quàm *iniuriam facere*. Nocere enim est verbum validum, νικῶσι. At verò qui solo verbo maledicit, iniuriam facit. Neque enim iure facit. Et addidit idem, *non tamen impunè*.

CCCXLV. ARISTOTELES.

Κτείνουσι δ' αὗται σφόδρα καὶ τῶν ἡγεμόνων τοὺς πολλούς, καὶ μᾶλλον τοὺς πονηρούς, ἵνα μὴ πολλοὶ ὄντες, διασπῶσι τὸν ἑσμόν. κτείνουσι δὲ μάλιστα, ὅταν μὴ πολύγονον ᾖ τὸ σμῆνος, μηδ' ἀφέσεις μέλλωσι γίνεσθαι· ἐν γὰρ τούτοις τοῖς καιροῖς, καὶ τὰ κηρία διαφθείρουσι τὰ τῶν βασιλέων, ἐὰν ᾖ παρεσκευασμένα, ὡς ἐξαγωγέων ὄντων.

Genus hoc frequenter interficit duces, cùm sunt multi: potiùs etiam malos: ne eorum multitudine distrahatur gens. Potissimùm verò cùm sobolis infrequentia est: neque colonia mittendæ sint. Per ea enim tempora demoliuntur sedes quoque regias, si sint apparata. Quorum sanè ductu iuuentus educi possit.

CAESAR.

C AE S A R.

SEDITIONES narrat intestinas vsque ad regum interitum. Adducit causas œconomicas,& bellicas simul. Nam ne fiant seditiones in exercitu studijs partium diuersarum, desciscunt à regibus, tollúntque de medio aliquot. Eligunt quos seruent sibi. Hoc prætereà ad disciplinam militum: illud autem ad œconomiam, cùm sobolis frequentia gaudent. Atque ea de caussa regum patiuntur multitudinem.

Αὕτη: hoc genus scilicet τῶν χρηστῶν, quæ rem & publicam,& familiarem curant. Theodorus vertit, *ipsa*, neglecta, ἐμφάσει, & ἀποδείξει.

Κτείνουσι σφόδρα: locutio prægnans: interficere enim non suscipit τὸ μᾶλλον ἢ τὸ ἧττον. Ac simile est Romanæ consuetudini: cùm iurando salutabant. *Salue ecastor.* Sed ita intelligamus: infestas regibus vehementer vsque ad eorum interitū. Et ponit tres gradus. Σφόδρα, μᾶλλον, μάλιστα.

Τὸν δῆμον: aliquando *plebem*, aliquando *populum*, aliquando *gentem* interpretamur, ex Virgilio. Auicenna non pessimè, *exercitum*.

Ὅταν μὴ πολύγονοι. Nam si infrequens est populus, non exeunt. Igitur non multis egent regibus ad colonias deducendas. Itaque etiam suprà fabricabant cellas multas regibus, si fœtura largior spetabatur.

Μηδὲ ἀφθονίας μελλούσης γίγνεσθαι: hìc est finis τῆς πολυγονίας. Et est ratio quare parcant regibus, aut non.

Ἐξαγωγίων ὄντων: proptereà quòd eorum auspicijs exeuntium distraheretur exercitus, atque exirent fraudato exercitu debitis supplementis, alióque eductis. Ἐξαγωγεύς, *eductor*. Et est vt in legibus Romanis. Vt non solùm supplicio afficerentur seditiosi. Verùm etiam eorum ædes solo æquarentur. Vt sceleris ne vestigia quidem ipsa remanerent.

Theodorus malè vertit sic: *vtpote cùm desint quibus mittendis ipsi duces præficiantur.* Imò sic: *vtpote cùm ipsi autores sint emigrandi.*

CCCXLVI. ARISTOTELES.

Διαφθείρουσι δὲ καὶ τὰ τῶν κηφήνων, ἐὰν ὑποφαίνηται ἀπορία μέλιτος, καὶ μὴ εὐμελιτῇ τὰ σμήνη.

Diripiunt etiam fucorum fauos, si penuria mellis futura est, neque mellatione vbere aluearia suppetant.

C AE S A R.

RESPONDET superioribus multos fucos gignere, cùm multum mellis futurum sit. Ergo fucos abigere, eorum stationes demoliri, vbi mellis penuriam metuant.

Καὶ μὴ εὐμελιτῇ τὰ σμήνη: vt *oliuatio*, sic *mellatio*. Εὐμελίτησις, & verbum εὐμελιτεῖν.

CCCXLVII. ARISTOTELES.

Καὶ τοῖς ἐξαιροῦσι περὶ τοῦ μέλιτος τότε μάχονται μάλιστα.

Atque mel si à quopiam eximatur, pro melle tūc pugnant maximè.

C Æ S A R.

SI pro spe pugnant superiùs,& pro metu, tantò magis pro re ipsa. Iccircò dixit μάλιστα & ἐξαιροῦσι.

Περὶ μέλιτος. Theodorus *de melle*: vt Horatius: *pugnant de lana caprina.* Terentius *de loco*: & assequutus est τὸ περί.

CCCXLVIII. ARISTOTELES.

Καὶ τοὺς ἐνυπάρχοντας τῶν κηφήνων ἐκβάλλουσι.

Et eos qui pridem inerant, fucos eijciunt.

C AE S A R.

VT non solùm fucorum fauos diripiant, ne sit qui sese conferat. Sed etiam ipsos eijciant.

CCCXLIX. ARISTOTELES.

Καὶ πολλάκις ὁρῶνται ἐν τῷ τοίχῳ ἀποκαθήμεναι.

AC sæpenumerò conspiciunt sedentes in muro.

CAESAR.

TANQVAM in statione excipientes fucos ignauos apes pro muro sedent. At Theodotus non de apibus, sed de fucis legit: *foris*, inquit, *in alueo residentes exules.* Verùm in Codice nostro est ἀποκαθήμεναι, non ἀποκαθήμενοι. Et illæ ne ibi quoque considere patiuntur. Et illi non confidunt. Sed facto agmine repetunt patriam. Illæ verò in statione excubant pro muro. Icciteò dixit ἐν τῷ τοίχῳ.

CCCL. ARISTOTELES.

Πολεμοῦσι δὲ σφόδρα αἱ μικραὶ τῷ γένει τοῦ μακροῦ, καὶ πειρῶνται ἐκβάλλειν ἐκ τῶν σμηνῶν· κἂν ἐπικρατήσωσι, τοῦτο δοκεῖ ὑπερβολῇ γίγνεσθαι ἀγαθὸν σμῆνος.

ASperrimas pugnas conserunt paruæ cum longis, conantúrque eycere ex aluearys. Quòd si vincant, putant examen illud præstantia excellere.

CAESAR.

SVPRA cum regibus, cum fucis, cum exemptoribus mellis pugnas narrauit: nunc etiã inter se genera ipsa. Quoniam paruæ dolent opera sua elegantiora contaminari ignobilitate longarum.

Πολεμοῦσι σφόδρα. Theodorus *flagrant odio*: at πολεμοῦσι, aliud est.

Ὑπερβολῇ ἀγαθόν. Theodorus *optimum*, optimè. Est enim ὑπερθετικὸν τὸ ὑπερβάλλον: est autem, *optimum*, quia nihil otiosi intus est, *optimum melle, optimum sobole.*

CCCLI. ARISTOTELES.

Αἱ δ' ἕτεραι, ἂν γένωνται αὗται ἐφ' ἑαυτῶν, ἀργοῦσί τε, καὶ τελέως οὐδὲν ποιοῦσιν ἀγαθόν.

QVod si fiat, vt alterum genus illud per se solum sit, segnes sunt, nihilque boni faciunt.

CÆSAR.

Αὗται ἐφ' ἑαυτῶν solæ sine paruis admistis.

Γίνωνται: aut sint casu, aut quòd in pugna vicerint: aut quòd aliæ præ tædio abierint. Theodorus τελέως *integræ*: quia opera aut inchoant tantùm: ad finem quidem producunt: sed rudia.

CCCLII. ARISTOTELES.

Ἀπόλλυνται δὲ καὶ αὗται περὶ τὸν φθινόπωρον.

QVin ipsæ ante Autumnum moriuntur.

CAESAR.

QVippe segnitiæ finis indigentia: atque inde interitus.

CCCLIII. ARISTOTELES.

Ὅσας δὲ κτείνουσιν αἱ χρησταὶ μέλιτται, πειρῶνται μὲν ἔξω τοῦ σμήνους τοῦτο πράττειν· ἐὰν δ' ἔσω τις ἀποθάνῃ, ἐξάγουσιν ὁμοίως.

BOnæ apes cùm quampiam interfecerint, dant operam, vt extra aluenum id agant. Quòd si qua intus moriatur, efferunt nihilosecius.

CAESAR.

CAdauera enim maximè odere. Itaque aut exactas trucidant, aut trucidatas exportant.

Ὁμοίως: quia viuas illas exigunt, vt interficiant.

CCCLIV.

CCCLIV. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ φῶρες καλούμενοι, κακουργοῦσι μὲν καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς κηρία.

AT fures suis fauis etiam nocent.

CAESAR.

ICcitcò non sunt frugi. Non enim parcunt. Itaque coguntur aliena appetere. Is enim mos est prodigorum: aliena appetentes, sui profusi.

CCCLV. ARISTOTELES.

Εἰσέρχονται δέ, ἐὰν λάθωσι, καὶ εἰς τὰ ἀλλότρια· ἐὰν δὲ ληφθῶσιν εἰς τὰ ἀλλότρια, θνήσκουσιν. οὐκ ἔργον δ' ἐστὶ λαβεῖν. ἐπί τε γὰρ εἰσόδῳ ἑκάστῃ φύλακές εἰσι. αὐτός τε ἐὰν εἰσελθὼν λάθῃ, διὰ τὸ ὑπερπεπλῆσθαι, οὐ δύναται πέτεσθαι, ἀλλὰ πρὸ τοῦ σμήνους κυλίεται· ὥστ' ἔργον ἐστὶν αὐτῷ ἐκφυγεῖν.

SVbeunt verò, si clam possint, etiam in alienos: vbi deprehensi interimuntur. Neque difficile est capere. In omni enim aditu excubiæ agitantur. Quòd si furtim ingressus sit, melle supra modum expletus volare nequit. Sed ante alueum volutatur. Quare non sine magno negotio euadere potest.

CÆSAR.

ERgo rectè fur: non quia aliena appetit. Nam hoc etiam fuci faciunt. Sed quia clam. Οὐκ ἔργον δ' ἐστὶ λαβεῖν: facilè deprehenditur à vigilibus. Iccircò dixit ἐπί τε γὰρ εἰσόδῳ ἑκάστῃ. Ἔργον *operosum*: vt quæ cum deprehenderit nequeat dicere se quippiam magnum patrasse. Theodorus legit οὐκ ἔργον δ' ἐστὶ λαθεῖν, malè: imò verò ἐργῶδες: cùm tot sint custodes. Vult dicere Aristoteles, frequentissimè deprehendi. Quia aditus custode septi ac stipati.

Θνήσκουσι. Theodorus festiuissimè de fure vt in bona Republica: *capite puniuntur.*

Ὑπερπεπλῆσθαι: *suprà modum expleri.*

Κυλίεται: verbum de saturo & nebulone.

CCCLVI. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ βασιλεῖς, αὐτοὶ μὲν οὐχ ὁρῶνται ἔξω ἄλλως, ἢ μετ' ἀφέσεως· ἐν δὲ τῇ ἀφέσει, αἱ λοιπαὶ περὶ τούτους συνεσπαρμέναι φαίνονται.

REges non visuntur extra, nisi cum exercitu: quo tempore migrant. Ac tunc reliquæ apes in orbem sparsæ eum stipant.

CAESAR.

Συνεσπαρμέναι: vt & sparsæ sint: & tamen συν: & περὶ τούτους.

CCCLVII. ARISTOTELES.

Ὅταν δ' ἄφεσις μέλλῃ γίγνεσθαι, φωνὴ μονῶτις καὶ ἴδιος γίνεται ἐπί τινας ἡμέρας, καὶ πρὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν ὀλίγαι πέτονται περὶ τὸ σμῆνος. εἰ δὲ γίνεται καὶ βασιλεὺς ἐν ταύταις, οὐκ ὦπταί πω, διὰ τὸ μὴ ῥᾴδιον εἶναι. ὅταν δ' ἀθροισθῶσιν, ἀποπέτονται καὶ χωρίζονται καθ' ἕκαστον τῶν βασιλέων αἱ ἄλλαι. ἐὰν δὲ τύχωσιν ὀλίγαι πολλαῖς ἐγγὺς καθιζόμεναι, μεθίστανται αἱ ὀλίγαι πρὸς τὰς πολλάς, καὶ τὸν βασιλέα ὃν ἀπέλιπον, ἐὰν συνακολουθήσῃ, διαφθείρουσι.

EMigraturis vox singularis ac certa aliquot ad dies oritur: atque biduum aut triduum ante pauca alueum circumuolitant. An verò inter eas vox sit, nondum ob difficultatem id est perspectum. Cùm autem congregata sunt, euolant ita, vt aliæ cum suo quaque duce separentur. Quod si pauca propè frequentes consederint, emigrant ad multas pauca, ac regem quem deseruere, si consequatur, interimunt.

CAESAR.

QVæ intus facerent opera hactenus. Nunc quæ emigraturæ: & cùm in agmine sunt. Primùm dant signum voce quadam: vt tuba cùm vasa tolli iubet. Deinde exploratur, an tuta sint

omnia. Tum diuiſio exercitus pro regum numero. Poſtremò cura rerum publica, potiúſque priuatus amor. Nam paucæ ad multas tranſmigrant: propterea quòd non ſit iuſtus exercitus. Et regem indignantur, ac repetentem ſuos: qui eum interficiunt non vt regem, ſed vt ſeditioſum.

Φωνὴ μονώσης Theodorus *vox ſolitaria*: malè. Neque enim poſſis ibi in tanta genre dicere, *vocem ſolitariam*: ſed ſignificat æquale omnium murmur, quod antea non ſit exauditum. Nam aliæ *βομβῶσι* clariùs, aliæ obſcuriùs, frequentiùs, laxiùs, acriùs, remiſsiùs Itaque addidit *ἴδιον* tempori ſcilicet, non ſolùm ſpeciei. Non aliæ quoque voces earum *ἴδιαι* ſunt.

Ὀλίγαι πέτονται: exploratores, tum cœli, tum euentorum, tum excubiæ gratia: aliæ intus de rebus conſultant.

Ἀποπίπτονται ſimul: tum *χωρίζονται* pro numero regum, vt quæque cuique proximo adhæſerit.

Μεθίστανται, *tranſfugiunt*: ſurgunt vt tranſmigrent: *ἀνὰ, μετ.* Theodorus, *concedunt*. Sed, *concedere*, non eſt verbum militare, vt illud *deſciſcunt*.

Καθ' ἕκαστον βασιλέων αἱ ἄλλαι: aliæ alios ſequuntur reges: aut aliæ ab ijs quæ intus manent cum ſuo rege.

Ὅτ' ἀπέλιπον: verbum militare: vnde *λειποταξία*, vt alibi diximus: & Latinè, *deſertor*: ſicut *erro*, *infrequens*, *tranſfuga*. Theodorus, nimis leui voce, *reliquerunt*. *Deſerere*, de ſerie, atque ordinibus abire. Cæſar: *neque ſe deſerunt equites*.

CCCLVIII. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν περὶ τὴν ἀπόλειψιν καὶ ἄφεσιν, τοῦτον συμβαίνει γίνεσθαι τὸν τρόπον. εἰσὶ δ' αὐταῖς τεταγμέναι ἐφ' ἕκαστον τῶν ἔργων εἶδος, αἱ μὲν, ἀνθοφοροῦσιν [αἱ δὲ, ὑδροφοροῦσιν] αἱ δὲ, λεαίνουσι καὶ κατορθοῦσι τὰ κηρία. φέρει δ' ὕδωρ, ὅταν τεκνοτροφῇ. πρὸς σάρκα δ' οὐδενὸς καθίζει, οὐδ' ὀψοφαγεῖ.

Sic igitur & relinquunt aluearia, & abeunt: operi vero alia alij præfecta ſunt. Nam alia flores ferunt, alia leuigant ac dirigunt fauos. Aquam autem ſolent, cùm alunt ſoboles. Carnibus nullius animalis inſidunt, neque obſonium appetunt.

CAESAR.

REDIT ad opus: triplex ponit: florilegas, architectas, & lixas.

Ἀπόληψιν: lege *ἀπόλειψιν*: nam nunc narrabat *ἀπόληψιν* cùm carpunt flores.

Ἀνθοφοροῦσιν: non flores, ſed florum lentorem.

Φέρει ὕδωρ: mutauit numerum: quia omnibus ſit commune, cùm alunt ſoboles: ſed etiam ad aliud munus aquam ferunt.

Πρὸς σάρκα: ad differentiam veſparum. *Οὐδενὸς*, intellige *σαρκώδους*. *Οὐδέτερα* potuiſſet dicere.

Ὀψοφαγεῖ: ad differentiam muſcarum & veſparum, & aliorum quos appellat *λῃστάς*. Inde verum militem intelligas, qui cibarijs ſuis ſit contentus.

CCCLIX. ARISTOTELES.

Χρόνος δ' αὐταῖς οὐκ ἔστιν εἰθισμένος, ἀφ' ὅτου ἄρχονται ἐργάζεσθαι· ἀλλ' ἐὰν τὰ ἐπιτήδεια ἔχη, καὶ εὖ διάγωσι, μᾶλλον ἐν ὥρᾳ τοῦ ἔτους ἐγχειροῦσι τῇ ἐργασίᾳ· καὶ ὅταν εὐδία ᾖ, συνεχῶς ἐργάζονται.

Non conſueuere ſtato tempore opus incipere. Sed ſi non deſint neceſſaria, & benè valeant, potiùs vere aggrediuntur opus: quod ſanè tepido tempore intermittere non ſolent.

CAESAR.

NVNC à tempore: quod ipſæ cupiunt ex tepore, & bona habitudine: habitudinem verò cùm bene tractantur.

Ἐπιτήδεια: quæ opus habent: non ſolùm *cibaria*, vt ait Theodorus, ſed etiam aquam, & alueum mundum: & bono loco poſitæ ſint: neque infeſtentur. Magna vox militaris, & œconomica, & magna, multáque capiens.

Ἐν ὥρᾳ τοῦ ἔτους. Theodorus *æſtiuo tempore*: Philoſophus infrà vere & autumno dicet. Plinius ante fabas florentes eas non exire ad opera & labores ait.

Εὐδία Theodorus *ſerenum*: *tepidum* meliùs. Nam ſerenum poteſt eſſe gelidum: at tepore eliciuntur. Etiam hyeme, ſi tepor ſit, exeunt aliquando ad veſtibulum.

Συνεχῶς

Συνεχῶς Theodorus *assiduè*: rectè. Assiduus est qui perpetuò alicui assidet: translatum est etiam ad motum, *vt assiduè currere*: sed sanè licentet. Συνεχῶς, *sine intermissione*.

CCCLX. ARISTOTELES.

Καὶ διὰ τρίτης ἡ νέα ἤδη, ὅταν ἐκδύῃ, ἐργάζεται ἐξιοῦσα, ἐὰν ἔχῃ τροφήν.

Quin etiã iuuencula apicula tertio statim quàm prodierit die, operatur, modò cibum habeat.

CAESAR.

Ab ætate: & repetit partem τῆς ἐπιτηδείων: illis verbis, ἐὰν τροφὴν ἔχῃ.

CCCLXI. ARISTOTELES.

Καὶ ὅταν ἑσμὸς περικάθηται, ἀποτρέπονται ἔνιαι πρὸς τροφήν, εἶτ' ἐπανέρχονται πάλιν.

Consistente etiam examine, quædam in pastum diuertuntur: atque inde rursum remeant.

CAESAR.

A Loco: vt etiam relinquant exercitum cibi gratia: sed non deserant.

Καὶ ὅταν ἑσμὸς περικάθηται Theodorus, *cúmque incubant*, malè: imò *cùm in examine sunt*: non cùm incubant, omnes pascuntur.

CCCLXII. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ τοῖς εὐθηνοῦσι τῶν σμηνῶν, ἐκλείπει ὁ γόνος τῶν μελιττῶν περὶ τετταράκονθ' ἡμέρας μόνον τὰς μετὰ χειμερινὰς τροπάς.

Si examen benè valet: apum proles deficit circiter quadraginta diebus tantùm, quæ brumam sequuntur.

CAESAR.

Non sanè intelligo quid sibi velit Philosophus. Theodorus sic: *proles felicis examinis quadraginta diebus intermittitur, tantummodo à bruma*: quæ verba minùs mihi faciunt notam mentem Philosophi. Albertus in Octauo, Capite tertio aliter dicit. *Cùm examina steriliora sunt, tunc apes retinere pullos, nec emittere: & retinere quidem per quadraginta dies post Tropicum hyemalem.* Mihi videtur adhuc loqui de emissione quæ circiter alio, atque alio die, sed intra quadraginta à bruma fieri solet, si examen sanum sit. Sin sit morbosum, non habere præsto prolem, quã tàm tempestiuè emittant. Et dixit *tantummodo*: quia aliæ etiam quomodo possint intempestiuè emittunt in fine æstatis.

CCCLXIII. ARISTOTELES.

Ἐπειδὰν δ' ηὐξημένοι ὦσιν οἱ νεοττοί, τροφὴν αὐτοῖς παραθεῖσαι καταχείουσιν.

Adultis pullis, appositum cibum deliquant.

CAESAR.

Ἡ τρίτῃ. Si tertia die incipiunt operari, ergo etiam edere: quare igitur apponunt cibum?

Καταχείουσι *deliquant*. Theodorum sic scripsisse arbitror, non, *derelinquunt*. Albertus sic hoc interpretatus est: *apes matres, pullos ne exeant, obstruere exitum: & ne fame intereant cibum apponere*: ac sanè placet.

CCCLXIV. ARISTOTELES.

Ὅταν δ' ᾖ δυνατὸς, αὐτὸς διελὼν τὸ κάλυμμα, ἐξέρχεται.

Cum autem potest, ipsum operimentum scindere, exit.

C Æ S A R.

PEruertit historiam vt priùs de adultis narret, quàm de ijs quæ nondum putamen exuere. Αἰτλῶν κάλυμμα: quia suprà ἐκδύῃ: hîc ἐξέρχεται.

CCCLXV. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ γινόμενα θηρία ἐν τοῖς σμήνεσι, καὶ λυμαινόμενα τὰ κηρία, αἱ μὲν χρησταὶ μέλιτται, ἐκκαθαίρουσιν· αἱ δ' ἕτεραι, διὰ κακίαν, περιορῶσιν ἀπολλύμενα τὰ ἔργα.

QVæ bestiolæ intus nocent, fauis bonæ apes expellunt. Aliæ autem nequiter negligunt opus quod perit.

C AE S A R.

NOn solùm ab opere ponit differentiam, sed etiam à conseruatione.

Χρησταὶ Theodorus *notæ melioris*: ambitiosè: & addidit: *rem familiarem tuentur.*

CCCLXVI. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ τὰ κηρία ἐξαιρῶσιν οἱ μελιττουργοί, ἀπολείπουσιν αὐταῖς τροφὴν διὰ χειμῶνος· ἢ ἐὰν διαρκὴς ᾖ, σώζεται τὸ σμῆνος· εἰ δὲ μή, ἐὰν μὲν χειμὼν ᾖ, αὐτοῦ θνήσκουσιν· εὐδιῶν δ' ὄντων, ἐκλείπουσι τὸ σμῆνος.

APiarij cùm mel eximunt, relinquunt eis cibum in hyemem. Qui si satis sit, seruatur examen. Sin minus, aut aspera imminente hyeme ibi moriuntur, aut tepidis diebus deserunt alueos.

C AE S A R.

HActenus naturam: nunc ortum circa eas.

Εὐδιῶν: hîc quoque pessimè, *serenum*, dixit Theodorus. Cùm tamen hyemes serenæ maxima ex parte gelidissimæ sint.

CCCLXVII. ARISTOTELES.

Τροφῇ δὲ χρῶνται μέλιτι καὶ θέρους καὶ χειμῶνος. τίθενται δὲ καὶ ἄλλην τροφὴν ἐμφερῆ τῷ κηρῷ τὴν σκληρότητα, ἣν ὀνομάζουσί τινες σανδαράκην.

MElle vescuntur tum æstate tum hyeme. Verùm alio quoque vtuntur cibo: duritia ceræ, quam nominant quidam sandaracam.

C AE S A R.

SVPRA cibum dixit: nunc etiam quo tempore declarat. Sed & alium cibum agnoscit: ponit nomen, *sandaracam*, & substantiam, & duritiam. Nos aliquid de hac sandaraca in superioribus ex Plinij vndecimo: quam cum erithace, & cerintho confundit, vnam & eandem rem, ex quorundam opinione existimans. Hic ait cerã esse induratã quod non parum potest facere ad eorum opinionem qui cerinthum, si idem est cum sandaraca, putant esse quiddam inter ceram & mel, inferius quidem melle, at præstantius cera. Sandaraca apud Dioscoridem in Quinto & Sexto inter venenata refertur: & apud Plinium in Tricesimoquinto inter pigmenta. Sed ea nihil ad nostra hæc. Philosophus seipsum exprimens, ait esse τῷ κηρῷ τὴν σκληρότητα.

CCCLXVIII. ARISTOTELES.

Ἀδικοῦσι δ' αὐτὰς μάλιστα αἵ τε σφῆκες, καὶ αἱ αἰγίθαλοι καλούμενοι τὰ ὄρνεα· ἔτι δὲ χελιδὼν καὶ μέροψ. θηρεύουσι δὲ καὶ οἱ τελματιαῖοι βάτραχοι πρὸς τὸ ὕδωρ αὐτὰς ἀπαντώσας· διόπερ καὶ τούτους οἱ μελιττουργοὶ ἐκ τῶν τελμάτων, ἀφ' ὧν ὑδρεύονται αἱ μέλιτται, θηρεύουσι, καὶ τὰς σφηκίας καὶ τὰς χελιδόνας τὰς πλησίον τῶν σμηνῶν ἐξαιροῦσι, καὶ τὰς τῶν μεροπῶν νεοττιάς.

INiuria afficiunt eas maximè vespæ, & auiculæ, quas vocant ægithalos. *Item hirundo & merops. Etiam lacunales ranæ obuias ipsas ad aquam venantur. Ranas igitur apiarij piscantur è stagnis vnde aquantur apes. Et vespas, atque hirundines alueis propinquas, & meropum nidos tollunt.*

C AE S A R.

CAESAR.

NARRAT incommoda à caussis προεγκαθημένοις. Nam suprà ἀραχνιοῦσθαι, & σκωλήκια veniebant à materia mellis vitiata per cruditatem.

Α᾽διχοῦσι: verbo communi vsus est, ad interitum & ad populationem mellis.

Μάλιστα: quia etiam de pytalide alibi dixit, & alijs.

Τὰ ὄρνεα: puto esse glossema additum. Nam iam suprà aues esse declarauit.

Α᾽παντῶσας: quoniã ipsi in insidijs sunt, neque mouentur: illæ igitur obuiæ fiũt.

Μελισσεῖς: sicut μελιττουργοί.

Σφηκίας, diminutiuum.

Ε᾽ξαιρῶσιν: intellige nidos: sicut mox τῶν μερόπων. Theodorus μέροπι addidit, qui *apiaster est*. Sed neque minor ape: neque imitatur apem, neque quo apes delectentur, vt herba melissa. Sed vt apibus ipse oblectetur.

Τελματιαῖοι: *ranæ palustres, lacunales*. Theodorus dixit, *lutardæ*.

CCCLXIX. ARISTOTELES.

Οὐδὲν δ᾽ ἢ φεύγουσι τῶν ζώων, ἀλλ᾽ ἢ ἑαυτάς.

Nullum animal fugiunt, nisi sui ipsarum generis.

CÆSAR.

QVIA carnibus non vescuntur, neque venantur, neque furantur. Sed totem non minùs quàm aërem, aut aquam communem tollunt. Quia de labore suo viuunt, quia iustæ sunt: putant reponi sibi tantumdem ab alijs gratiæ debere. Itaque non fugiunt nisi suum genus. Et subdet rationem: quia præliantur: in prælio autem sæpè fuga: ratio prælij mel, aut sedes, aut rex.

Ε᾽αυτάς, seipsas in genere, eóque summo. Vt etiam fucos & vespas comprehendat: itaque subiungit.

CCCLXX. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ μάχη αὐτῶν ἐστι, καὶ πρὸς αὐτάς, καὶ πρὸς τὰς σφῆκας.

Pugna enim est, tum inter ipsas, tum aduersus vespas.

CAESAR.

Πρὸς αὐτάς, id est πρὸς ἀλλήλας.

CCCLXXI. ARISTOTELES.

Καὶ ἔξω μὲν, οὔτε ἀλλήλας ἀδικοῦσιν, οὔτε τῶν ἄλλων οὐθέν· τὰ δὲ πρὸς τοῖς σμήνεσιν ἀποκτείνουσιν, ὧν ἂν κρατήσωσιν.

Atque extra pugnã, neque inter se iniuria afficiuntur, neque alijs inferunt. Sed quæ prope aluearia inuenerint: si queant interficient.

CAESAR.

NON latrocinijs vitam exercent, sed iustis prælijs: itaque noxa vacant. Sed metuentes thesauris, insidiatores, aut grassatores interficiunt.

Ε᾽ξω μὲν: Theodorus, *cum ruri sunt*: pessimè. Nam ruri præliantur Nam vbi igitur? sed ἔξω τῆς μάχης Vt Homerus, Ε᾽κτορα δ᾽ ἐκ βελέων.

Κρατήσωσιν, quos possunt interimere. Theodorus *quos vicerint*: pessimè. Nam victi etiam fugiunt: neque semper intereunt.

CCCLXXII. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ τύπτουσαι, ἀπόλλυνται, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὸ κέντρον ἄνευ τοῦ ἐντέρου ἐξαιρεῖσθαι· πολλάκις γὰρ σώζονται, ἐὰν ὁ πληγεὶς ἐπιμελῆται, καὶ τὸ κέντρον

Illæ verò percutientes intereũt: propterea quòd nequeunt aculeum saluo intestino recipere. At seruatur sæpe, si is qui ictus est, curet vt aculeum ἐκθλίψῃ.

ἐνθλίψῃ. τὸ δὲ κέντρον ἀποβάλλουσαι ἡ μέλιτται ἀποθνήσκει.

exprimat. Nam amiſſo aculeo perit apis.

C AE S A R.

VT ſit victoria Cadmi: aut Neſi mors: nanque percuſſa animalia aliquando moriuntur. Itaque dixit ἀποκτείνουσι: itaque viciſſim illæ ἀπόλλυνται: quia inteſtino continuatur aculeus. Igitur amiſſo aculeo, etiam inteſtinum amittunt.

Τύπτουσι. Τύψασαι potiùs.

Τὸ κέντρον ἄνευ τοῦ ἐντέρου. aculeus ſine inteſtino: nos diximus *ſaluo.*

Οἱ πληγεὶς: apiarius ſcilicet: nam alij etiam necant eas.

Ἐνθλίψῃ Theodorus *aculeus infixus extringatur:* benè. At cùm addit, *cum aluo iunctus:* malè.

Σώζεται. Theodorus *euadunt*, ad apes referens: nos ad inteſtinum: *ſeruatur: manet incolumis.*

CCCLXXIII. ARISTOTELES.

Κτείνουσι δὲ θάλλουσαι καὶ τὰ μεγάλα τῶν ζώων· καὶ ἵππος ἤδη ἀπέθανεν ὑπὸ μελιττῶν.

INtereunt percuſſa etiam grandiora animalia. Quemadmodum olim equus.

C AE S A R.

NARRAVIT mihi pater bello Carolino, tyrunculus Gallus in Calabria cùm mel ſurripuiſſet, iniuria affectis apibus atque euerſis aluearijs, vbi veſpere equum conſcendiſſet porum vehens, eum, atque equum ab apibus interfectum.

Μεγάλα Theodorus *maxima:* malè.

CCCLXXIV. ARISTOTELES.

Ἥκιστα δὲ χαλεπαίνουσιν οἱ ἡγεμόνες ἢ τύπτουσι.

MInimè verò moleſti ſunt reges neque ſciunt.

C AE S A R.

VT etiam reges homines intelligant, quantum ſibi brutorum exemplo licere debeat. Reges apum, non ſolùm non percutiunt, ſed ne iraſcuntur quidem.

Χαλεπαίνουσι Theodorus, *irritantur*, rectè: mores à partibus.

CCCLXXV. ARISTOTELES.

Τὰς δ' ἀποθνησκούσας τῶν μελιττῶν, ἐκκομίζουσιν ἔξω. καὶ τἄλλα δὲ καθαριώτατόν ἐστι τὸ ζῷον. διὸ καὶ τὸ περίττωμα πολλάκις ἀφιᾶσιν ἀποπετόμεναι, διὰ τὸ δυσῶδες εἶναι.

APum cadauera efferunt. Nam quòd etiam ad alia ſpectat, mundiſſimum animal eſt. Quare cùm earum excrementum male oleat, auolantes reddunt.

C AE S A R.

MORES à ſenſibus. Suprà quoque hoc dixit, de cadaueribus. Verùm non ſuarum, ſed hoſtium. Et ſubdit exemplum munditiarum. Nam intus non deijciunt excrementa ſed auolant, ne aut cogantur pati odorem, aut tollere pedibus, aut ore, vt hirundines.

Ἀποπετόμεναι: cùm vrget neceſſitas. Theodorus addidit rectè, *cum alui neceſſitas eſt:* infrà tamen laxat hanc hiſtoriam: ἢ ἀποπετόμεναι, ἢ εἰς ἓν κηρίον: neque enim ſemper exire poſſunt.

Δυσῶδες: ne quis putaret aliter: quoniam à melle eſt quod non putreſcit.

CCCLXXVI. ARISTOTELES.

Δυσχεραίνουσι δ', ὥσπερ εἴρηται, τῇ δυσωδίᾳ ἢ ὀσμαῖς, καὶ τῇ τῶν μύρων· διὸ καὶ τοὺς κεχριμένους αὐτοῖς τύπτουσιν.

ODere autem tum malos odores, tum etiam vnguenta ipſa. Itaque ipſis delibutos pungunt.

CAESAR.

C Æ S A R.

Illud munditiarum: hoc frugalitatis.

CCCLXXVII. ARISTOTELES.

Ἀπόλλυνται δὲ διά τι ἄλλα συμπτώματα, καὶ ὅταν οἱ ἡγεμόνες πολλοὶ γινόμενοι, ἕκαστος αὐτῶν μέρος ἀπαγάγῃ.

Differunt & alijs euentis, & regum frequentia, quorum alius aliam sibi partem abducat.

C Æ S A R.

Mores à politia συμπτώματα appellat: morbos, hostes, tempus, euentus.
Ἀπαγάγῃ *abducat*. Ἀπὸ, ab alijs alij: hoc quoque suprà dixit.

CCCLXXVIII. ARISTOTELES.

Ἀπόλλυσι δὲ καὶ ὁ φρῦνος τὰς μελίττας. ἐπὶ τὰς εἰσόδους γὰρ ἐλθὼν φυσᾷ τε, καὶ ἐπιτηρῶν ἐκπετομένας, κατεσθίει. ὑπὸ μὲν οὖν τῶν μελιττῶν οὐδὲν δύναται πάσχειν· ὁ δ' ἐπιμελούμενος τῶν σμηνῶν, κτείνει αὐτόν.

Interimit etiam rubeta apes. Accedens enim ad aditus sufflat, obseruánsque euolantes deuorat. Atque illi ab apibus nihil noceri potest. Sed ab apiario interficitur.

C Æ S A R.

Meliùs suprà cùm alijs pestibus coniunxisset.
Φυσᾷ: vt ea nouitate ac pernicie excitæ exeant. Venenata enim est.

CCCLXXIX: ARISTOTELES.

Τὸ δὲ γένος τὸ τῶν μελιττῶν, ὃ εἴρηται ὅτι πονηρόν τε, καὶ τραχέα τὰ κηρία ἐργάζεται, εἰσί τινες τῶν μελιττουργῶν, οἵ φασι μάλιστα τὰς νέας τοῦτο ποιεῖν δι' ἀνεπιστημοσύνην· νέαι δ' εἰσὶν αἱ ἐπέτειοι.

Quos fauos diximus inæquales fieri ab apibus improbus, has aiunt nonnulli mellifices opus esse iuniorum. Esse enim etiamnum imperitas. Einsmodi verò esse anniculas.

C AE S A R.

Hoc quoque meliùs suprà vbi hæc dicebat. Et rectè apposuit τινὲς: quasi ipse aliter sentiat. Neque enim discunt apes. Sed natura suapte faciunt: adeò vt triduanæ operentur.

Πονηρὸν opposuit χρηστῇ.

Τραχέα: ἀνώμαλος. Non *asperum*. Sed vt suprà ἀνώμαλον. Et quia dixerat νέας, declarat ἐπέτειοι. Ergo inde obseruatum hoc: si sequenti anno elegantius opus fit.

CCCLXXX. ARISTOTELES.

Οὐχ ὁμοίως δὲ κεντοῦσιν αἱ νέαι· διὸ οἱ ἑσμοὶ φέρονται. εἰσὶ γὰρ νέων μελιττῶν.

Haud æquè pungunt iuuenculæ. Iccircò gestantur emissa examina: quippe quæ ex iuuenculis sunt.

C AE S A R.

FActa iuniorum mentione describit partes, partiúmque facultates: meliùs suprà dixisset ἐν ἀφεσμοῖς.

Οὐχ ὁμοίως, non ita acriter irritantur: nihil enim adhuc possident, pro quo pugnent.

Φέρονται: amputatis enim ramis in quibus consederint, gestãt, atque in alueum reponunt. Ἑσμὸν: intellige non ἑσμὸν simpliciter, qui etiam ex vetulis esse potest. Sed ἀφεσμὸν *emissum*.

Theodorus ordinem perturbauit: & dixit *annicularum examen quotannis auolare consueuisse*: malè: neque enim annicularum examen quotannis auolat. Sed alius aliàs. Benè dicas vetulas amandare quotannis iuniores. Theodorus addidit: *perinde ac veterana*. Quæ vox cùm sit militaris debuit dicere, *tyrones*.

CCCLXXXI.

CCCLXXXI. ARISTOTELES.

Ὅταν δ' ὑπολίπῃ τὸ μέλι, τοὺς κηφῆνας ἐκβάλλουσι, καὶ παραβάλλουσι σῦκα καὶ τὰ γλυκέα αὐταῖς.

Cum mel desit fucos eijciunt: túncque apponuntur eis ficus, & alia dulcia.

CAESAR.

SVPRA hoc dixit. Sed addit hîc curam: quasi dicat. Cùm fucos vident eijci apiarij, tunc conijciunt mel defieri. Iccircò apponunt ficus ne abeant, aut moriantur.

Ἐκβάλλουσι. Theodorus non ad apes, sed ad apiarios retulit. Sed quomodo apiarij excretis, atque ad manum captis eijciant: alueósque inuertant: apésque feruent. Sanè apes hoc suprà faciunt. Sed ita censuit: quia deest τότε. καὶ τότε παραβάλλουσι. Nos per passiuum omnia accommodauimus.

CCCLXXXII. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ μελιττῶν, αἱ μὲν πρεσβύτεραι, τὰ εἴσω ἐργάζονται, καὶ δασύτεραί εἰσι, διὰ τὸ εἴσω μένειν· αἱ δὲ νέαι, ἔξωθεν φέρουσι, καὶ εἰσὶ λειότεραι, καὶ τοὺς κηφῆνας ἀποκτείνουσιν, ὅταν μηκέτι χωρῇ αὐταῖς ἐργαζομέναις. εἰσὶ γὰρ ἐν μυχῷ τοῦ σμήνους.

Apes maiores natu intus opus faciunt: suntque hirtiores ea de caussa, quia non exeunt. Iuniores quæ opus sunt important, suntque glabriores: & fucos occidunt, cùm locus angustior est operantibus. Agitant enim in aluei recessu.

CAESAR.

REDIT ad species ab ætate: notas ponit, & loca, & ministeria partitur.

Δασύτεραι διὰ τὸ εἴσω μένειν, non quia intus manent, sed vt iuniores λειότεραι. Atteruntur enim & pugnando, & hærendo oneri. Ita illæ aut quiete domestica, aut motu mediocri.

Ὅταν μηκέτι χωρῇ ἐργαζομέναις. Μηκέτι ἡ χώρα ἔργῳ. Cùm explérint loca, neque sedes supersit operi futuro: tunc occupatores inertes occidunt: iccircò addidit ἐν μυχῷ, vbi etiam angustiores.

Theodorus addidit de suo, *mora domestica ratione*. Item, *labore hirsutie detrita*.

CCCLXXXIII. ARISTOTELES.

Ἤδη δὲ, νοσήσαντός τινος σμήνους, ἦλθόν τινες ἐπ' ἀλλότριον, καὶ μαχόμεναι, νικῶσαι, ἐξέφερον τὸ μέλι· ἐπεὶ δ' ἀπέκτεινεν ὁ μελιττουργὸς, οὕτως ἐπεξῄεσαν αἱ ἕτεραι, καὶ ἠμύνοντο, καὶ τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἔτυπτον.

Cum alueus quidam morbo laboraret, inuaserūt ipsum peregrina apes quadam: quæ conserta pugna cùm vicissent, egerebant mel. Verùm eas apiarius cùm necaret, illæ aliæ egressæ vlciscebantur, nec hominem percutiebant.

CAESAR.

NVNC mores ab animo grato, & cognitione vt dignoscerent beneficia.

Νοσήσαντος: forte. Nam peregrinum agmen id nesciebat.

Νικῶσαι, quia νοσοῦντος.

Τινὲς ἐπ' ἀλλότριον. Ergo ipsæ ἀλλότριαι: correlatiuum enim est.

Ἀπέκτεινε. Non omnes, sed aliquot.

CCCLXXXIV. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ νοσήματα ἐμπίπτει μάλιστα εἰς τὰ εὐθηνοῦντα τῶν σμηνῶν, ὅ τε καλούμενος κλῆρος. τοῦτο γίνεται ἐν τῷ ἐδάφει σκωλήκια μικρά· ἀφ' ὧν αὐξομένων, ὥσπερ ἀράχνια κατίσχει τὸ σμῆνος ὅλον, καὶ σήπεται τὰ κηρία.

Aluearia sana incidunt in ægritudines potissimùm, quàm in clerum. Oriuntur enim in pauimento vermicelli, quibus crescentibus tanquam araneis obducitur alueus totus, fauique putrescunt.

CAESAR.

CAESAR.

Hoc quoque à partibus superioribus diuisum est.

Κλῆρον, non σκλῆρον, vt in Codice Græco nostro scriptum est, legendum: vt vermis sit κλῆρος infestans fauos apum, de quo suprà in Octauo.

Τὰ ποιήματα ἐμπίπλει: & ipsæ ἐμπίπλωσι εἰς τὰ ποιήματα.

Ὅτι καλούμενος κλῆρος. Τοῦτο γίνεται ἐν τῷ ἐδάφει σκωλήκια. At non est morbus aluei vermiculus, sed σκωλήκιον: vermiculus autem caussa.

Σήπεται: Theodorus *carie pereunt*. Aliud tamen est σήπεται, aliud φθείρεται.

CCCLXXXV. ARISTOTELES.

Ἄλλο δὲ νόσημα, οἷον ἀργία τις γίνεται τῶν μελιττῶν, καὶ δυσωδία τῶν σμηνῶν.

Est & alia ægritudo, quasi veternus apum: & fætor aluearij.

CÆSAR.

Dvo ne sint morbi, ἀργία *cessatio*, & δυσωδία: an hæc sit caussa, aut accidens, non constat.

Ἀργία, *otium*, Theodorus, non: sed *inertia, ignauia*: & *veternitatem* ausus est dicere: potiùs *veternum*: vt eius ingenium sequamur: ingenium temperemus.

CCCLXXXVI. ARISTOTELES.

Νομὴ δὲ τῶν μελιττῶν τὸ θύμον· ἄμεινον δὲ τὸ λευκὸν τοῦ ἐρυθροῦ.

Pastus apum, thymum. Præstantius album rubente.

CÆSAR.

Svprà cibum posuit τροφὴν, in penu mel, & sandaracam. Nunc νομὴν. Feliciùs autem hæc illis subdidisset. Icciròo ibi cibus, hîc pastus: & thymum posuit eis pro pastu: cuius duas facit differentias: album, & rubidum. Neutrum, tale est, sed vtrunque viride, alterum dilutum candido, alterum fuscum rubore. Itaque Theodorus pudenter *rubidum, & albidum*. Aristoteles autem secutus est morem appellantium.

CCCLXXXVII. ARISTOTELES.

Τόπος δὲ, ἐν τοῖς πνίγεσι, μὴ ἀλεεινός· ἐν δὲ τοῖς χειμῶσι, ἀλεεινός.

Locus in æstu minùs quàm tepidus: in hyeme tepidus.

CÆSAR.

Nvnquam sequuntur frigus aut caprant. Itaque per negationem μὴ ἀλεεινός. Icciròo Poëta, *exercet sub sole labor*. Theodorus, μὴ ἀλεεινός, *non feruidus*. Imò minùs quàm tepidus.

Πνῖγος: æstus quo suffocamur, cùm caro refrigerari nequit.

CCCLXXXVIII. ARISTOTELES.

Νοσοῦσι δὲ μάλιστα, ὅταν ἐρυσιβώδη ἐργάζωνται ὕλην.

Maximè ægrotant, cùm de rubiginosa materia opus faciunt.

CAESAR.

Redit ad morbos in communi, & caussas.

Ἐρυσιβώδη. Attractaturæ enim materiæ morbum contrahunt: quin etiam ob cibum indidem sumptum.

Ἐργάζονται ὕλην: quasi ipsæ formam imponant. Theodorus malè addidit, *per*.

CCCLXXXIX. ARISTOTELES.

Ὅταν δ᾽ ἄνεμος ᾖ μέγας, φέρουσι λίθον ἐφ᾽ ἑαυταῖς, ἕρμα πρὸς τὸ πνεῦμα.

Spirante vento magno, lapillum gestant secum, tanquam aduersus flatum, saburram.

CÆSAR.

HOc pertinet ad officia, quæ debentur operi.

Ἐφ' ἑαυτῆς: non ſupra ſe, ſed pedibus.

Ἕρμα, nauigiorum ſaburra eſt. Atque ita tranſtulit Virgilius. Theodorus, *fulcro* malè. Poſteà, *fundamine*: benè. Nam ἕρμα eſt etiam pedamentum: quaſi ἑρμαδίωμα: aut ab ἑρμαῖς, quadrata figura. Ἑρμῆς autem παρὰ τὸ ἑρεῖν. Ἑρμηνεία, ἑρμηνεία.

CCCXC. ARISTOTELES.

Πίνουσι δ', ἂν μὲν ᾖ ποταμὸς πλησίον, οὐδαμόθεν ἄλλοθεν ἢ ἐντεῦθεν, θέμεναι τὸ ἄχθος πρῶτον· ἐὰν δὲ μὴ ᾖ, ἑτέρωθεν πιοῦσαι, ἀνεμοῦσι τὸ μέλι, καὶ εὐθὺς ἐπ' ἔργον πορεύονται.

SI prope ſit fluuius, non aliunde potant: depoſito priùs onere. Sin minùs, aliunde potu hauſto, mel vomunt, ac ſubinde ad opus eunt.

CAESAR.

NVnc modum in opere, non priùs refundunt quàm biberint, vt eliquetur. Innuit igitur ore legere mel.

CCCXCI. ARISTOTELES.

Τῆς δὲ τοῦ μέλιτος ἐργασίας δύο οἱ καιροί εἰσιν, ἔαρ καὶ μετόπωρον. ἥδιον δὲ καὶ λευκότερον, καὶ τὸ σύνολον κάλλιόν ἐστι τὸ ἐαρινὸν τοῦ μετοπωρινοῦ.

COnficiendi mellis duo tempora, ver, & Autumnus. Suauius, & candidius, & in ſumma præſtantius eſt vernum Autumnali.

CAESAR.

SVprà docuit tempus auſpicandi operis. Nunc præſcribit tractum ipſum, & comparat mella.

Ἥδιον: quoniam æſtiuum alterum aerius eſt. Nam vt vetuſtate amareſcit ob ſiccitatem, ſic aereſcit calore. Eadem cauſſa & coloris dilutioris.

Σύνολον, *in ſumma*: quia κάλλος, & bonitatem, & nitorem complectitur. Sic diſtinguit genera mellis à tempore. Alibi ab ætate: alibi ab apum genere: alibi à tempeſtatibus ἐρυσίβῃ: alibi à paſtu, ericeum: alibi à locis, agreſte, & villaticum: alibi à colore: à regionibus, Atticum.

CCCXCII. ARISTOTELES.

Μέλι δὲ κάλλιον γίνεται ἐκ νέου κηροῦ καὶ ἐκ μόσχου· τὸ δὲ πυρρὸν, αἴσχιον, διὰ τὸ κηρίον. διαφθείρεται γὰρ ὥσπερ οἶνος, ὑπ' ἀγγείου· διὸ δεῖ ξηραίνειν αὐτό.

MEl commendabilius ex noua cera, nouelláque arborum ſobole. Ruffum turpius eſt ob fauum. Vitiatur enim ſicut vinum in vaſe. Iccircò oportet ipſum excoquere.

CAESAR.

BOnitatem mellis comparat ex quibuſdam: & vitium item ſcribit. Ponit igitur cauſſas. ἐκ νέου κηροῦ: quia ceram non abſumunt apes: ſed veteri ceræ mel imponunt nouum. Mel igitur illud ruffeſcit.

Ἐκ μόσχου: ſicut ſuprà βρύα: ex germine nouellæ. Quoniam plus ineſt aërei, minus terræ: & cauſſa eſt quare vernum ſit melius.

Αἴσχιον, *deterius*: quoniam dixerat κάλλιον.

Ὥσπερ οἶνος mel ὑπ' ἀγγείου: à fauo in quo eſt. Διὰ τὸ κηρίον, id eſt, ruffeſcit à cera veteri.

Ξηραίνειν, coquendum, reſiccandúmque, intelligit de melle: & ſimul declarat alium affectum: dilutam liquiditatem.

CCCXCIII. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ τὸ θύμον ἀνθῇ, καὶ πλῆρες γίνεται τὸ κηρίον, οὐ πήγνυται τοῦτο.

CVm florente thymo replentur faui, id mel, non concreſcit.

C AE S A R.

E Subtiliore substantia liquidius,& fluidius est,& vt infra,aquam admiscent.

CCCXCIV. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ καλὸν τὸ χρυσοειδές· τὸ δὲ λευκὸν, οὐκ ἐκ θύμου εἰλικρινοῦς, ἀγαθὸν δὲ πρὸς ὀφθαλμοὺς καὶ ἕλκη.

Est pulchrum, & præstans aurei coloris. Album autem non ex thymo sincero, commendatur ad oculos, & vlcera.

C AE S A R.

Colores igitur ruffus,aureus,albus. Ruffus à vitio faui: aureus ex thymo: albus non ex solo thymo.

Πρὸς ὀφθαλμοὺς: quia minùs mordicat. Esu quoque suauissimum est, neque à saccaro multum distans.

CCCXCV. ARISTOTELES.

Τοῦ δὲ μέλιτος τὸ μὲν ἀσθενὲς, ἀεὶ ἄνω ἐπιπολάζει· ὃ δεῖ ἀφαιρεῖν· τὸ δὲ καθαρὸν, κάτω.

Mellis quod minus valet, fluitat. Hoc oportet tollere. Quod purius est, subsidit.

C AE S A R.

SVPRA à generibus,& bonitatis materia. Nunc affectum narrat à partibus. Tres liquores comparauimus, vinum, mel, oleum. Olei pars summa, optima, vini media, mellis ima. Ratio est: quia in vino quod summum est, araneosum est. Semper enim calore suo quasi expuit terrenum ipsum, quod subsidit. In melle quod aëreum est, non spissatur,& corrumpitur citiùs: & non sapit quod corpulentius sapit. In oleo plus terræ est: itaque minùs requiritur.

Ἀσθενές. Theodorus, *exile*: malè. Nam etiam in oleo exile fluitat. Sed id est valentissimum. Hoc ἀσθενές, *inutile*. Sic ἀχρεῖον, suprà de musca ab araneo capta inutilis, ἀσθενής.

Καθαρὸν, *purum*: quoniã καθαίρεται, *repurgatur*, separata parte liquida, quæ ἐπιπολάζει. Theodorus addidit, *valida*.

CCCXCVI. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ ἡ ὕλη ἀνθῇ, κηρὸν ἐργάζονται. διὸ ἐκ τοῦ σίμβλου τότε ἐξαιρετέον τὸν κηρόν. ἐργάζονται γὰρ εὐθύς.

ERumpentibus floribus ceram conficiunt. Icircò eo tempore ex alueo eximenda cera est. Statim enim operantur.

C AE S A R.

NVnc de tempore ceræ: quod tamen præponendum fuit tempori mellis.

Ἡ ὕλη, *sylua*. Intelligit omnes arbores.

CCCXCVII. ARISTOTELES.

Ἀφ' ὧν δὲ φέρουσιν, ἔστι τάδε· ἀτρακτυλλὶς, μελίλωτον, ἀσφόδελος, μυῤῥίνη, φλεὼς, ἄγνος, σπάρτον. ὅταν δὲ τὸ θύμον ἐργάζωνται, ὕδωρ μιγνύουσι, πρὶν τὸ κηρίον καταλείφειν.

Haec sunt à quibus ferunt. Thymum, atractyllis, melilotum, asphodelus, myrtus, phleus, agnus, spartum. Cùm thymum elaborant aquam miscent priusquam fauos oblinant.

C AE S A R.

PROSEQVITVR materiam speciatim, & in genere bifariàm. Nam in thymi opere miscent aquam, in alijs non. Vt duo animaduertas, quæ suprà memorabamus. Verùm, quod mel è thymi floribus, dilutius est. Alterum quod etiam alio tempore quàm, cùm pullos nutriunt, aquam ferant.

Ἀτρακτυλλίς. Theodorus *fuſus agreſtis*: quoniam ex eo agreſti, ſtipitem fœminæ in fuſorum vſum colligebant ac ſtringebant. Duo genera eius: alterum diſtans à cartamo, triſtiria, & aculeorum ſæuitia maiore. Alterum inualidum, rubro ſtipite, folio ſimiliore ſcolymi agreſtis, flore puniceo. Id *carduum benedictum* nunc vocant, attributis multis monſtris efficaciæ, temerè.

Μελίλωτον, *ſertulam campanam* vocat Plinius in Viceſimoprimo, à coronis ſic dictam ex qua antiquitùs fieri ait.

Ἀσφόδελος. Interpretes Dioſcoridæ *haſtulam regiam* dicunt. Plinius nomen Græcum retinuit. A quibuſdam *heroion* dici ait, & vires eius fusè deſcribit in Viceſimoſecundo.

Ἄγνος: hanc herbam *viticem* dicit Plinius in Viceſimoquarto; & à quibuſdam *lycnon* vocari ait. Vulgò *agnus caſtus*.

Σπάρτον: *geniſtam* Theodorus: malè: alia enim eſt geniſta. Plinius ſparti nomen retinuit.

Φλεώς. Græca herba in lacu Orchomenio, quæ ab aliquibus *ſtabe* dicitur, in caule, & folio ſpinam habens, vt ait Plinius in Viceſimiprimi Capite quintodecimo, & viceſimiſecundi cap. vndecimo. Tres ſunt herbæ ſimiles, acorus, vlua, phleos: & quarta, Siculæ cactus, vt ſuo loco diximus.

CCCXCVIII. ARISTOTELES.

Ἀφοδεύουσι δὲ μέλιτται πᾶσαι, ἢ ἀποπετόμεναι, ὥσπερ εἴρηται, ἢ εἰς ἓν κηρίον.

Excrementa deijciunt apes omnes, aut egreſſæ inter volandum, aut vnam in cellam.

CAESAR.

HOc ſanè magis eſt admirabile, quàm totum opus. Nam exonerare aluum volando id parum eſt: etiam aues faciunt. At vnum in locum deponere, etiam quorundam hominum ingenium exuperat. Theodorus, *egerunt alui excrementa*: malè: non enim egerunt, ſi εἰς ἓν κηρίον. *Egerere* enim eſt *efferre*: & κηρίον intelligit κύτταρον.

CCCXCIX. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δ' αἱ μικραὶ, ἐργάτιδες μᾶλλον τῶν μεγάλων, ὥσπερ εἴρηται. ἔχουσι δὲ τὰ πτερὰ περιτετριμμένα, καὶ χροιὰν μέλαιναν, καὶ ἐπικεκαυμέναι· αἱ δὲ φαναὶ καὶ λαμπραὶ, ὥσπερ γυναῖκες, ἀργαί.

PLus operis conficiunt paruæ, quàm magnæ, vt dictum eſt. Habent igitur alarum oras attritas, & colore atro ſunt, atque obuſtulato. Illæ verò nitidæ & ſubluſtres, ſicut mulieres otioſæ.

CAESAR.

REpetit comparationem ſpecierum ab opere. Et addit ſignum, & ſignorum cauſſas.

Περιτετριμμένα, *alarum oras*. Theodorus neglexit τὸ περὶ: habent enim ſic, quia frequenter offendunt pluribus in locis.

Ἐργάτιδες. Theodorus *officioſiores*: non, ſed *ſtudioſiores, operatiores*.

Ἐπικεκαυμέναι. *Sole obuſtæ*. Declarat τοῦ μέλανος τὸ αἴτιον. Theodorus legit ἐπικεκαμμέναι: *dorſum, repandum* inquit, quaſi ab onere.

CCCC. ARISTOTELES.

Δοκοῦσι δὲ χαίρειν αἱ μέλιτται καὶ τῷ κρότῳ· διὸ καὶ κροτοῦντές φασιν ἀθροίζειν αὐτὰς εἰς τὸ σμῆνος, ὀστράκοις τε καὶ ψήφοις. οὐ μέντοι ἄδηλον ὅλως εἴτ' ἀκούουσιν, εἴτε μὴ, καὶ πότερον ἢ δι' ἡδονὴν τοῦτο ποιοῦσιν, ἢ διὰ φόβον.

VIdentur apes oblectari plauſu. Igitur teſtarum ſtrepitu, ac ſonitu, aiunt, congregari in alueum. Non conſtat tamen audiant nécne, atque vtrum hoc præ voluptate, aut præ metu faciant.

CAESAR.

A Senſibus. Suprà de odoratu miro, deque officijs, ac moribus ex illo. Nam & ſequuntur regem, & amiſſum veſtigant: & odere fœtorem, atque etiam vnguenta. Nunc ab auditu. Diſputant quidam eas non audire. Verùm ego puto audire: ſigna enim dant intus alia, atque alia, etiam foris mutato murmure. Qui negant, vt ſoluant tinnitus argumentum, aiunt, aërem commoueri,

moueri, atque ita eas afficere. Audiant autem, aut non audiant, metu puto perterreri.

Κροβοῦντες ὀστρακίοις καὶ ψόφοις. Theodorus *tinnitu æris aut fictilis*. Ψόφος, quemlibet sonitum intellexit: ære autem Theodorus maluit circumscribere.

Ἄδηλον *controuersum*. Nam δήλῳ vtitur in re manifesta Philosophus.

CCCCI. ARISTOTELES.

Ἐξελαύνουσι δὲ καὶ τὰς ἀργὰς αἱ μέλιτται, καὶ τὰς μὴ φειδομένας.

Mittunt in exilium tum cessatrices, tum prodigas.

CAESAR.

Repetit mores, & miram narrat politiam. Alteræ absumunt quod non faciunt: alteræ plus quàm faciunt.

Μὴ φειδομένας. Etiam si ἐργάτιδες sint.

Ἐξελαύνουσι, *exterminant, eÿciunt, mittunt in exilium*: insectantis verbum est.

CCCCII. ARISTOTELES.

Διῄρηνται δὲ τὰ ἔργα, ὥσπερ εἴρηται πρότερον· καὶ αἱ μὲν, κηρία ἐργάζονται· αἱ δὲ, τὸ μέλι· αἱ δ', ἐριθάκην. καὶ αἱ μὲν, πλάττουσι κηρία· αἱ δὲ, ὕδωρ φέρουσιν εἰς τοὺς κυττάρους, καὶ μιγνύουσι τῷ μέλιτι· αἱ δ', ἐπ' ἔργον ἔρχονται.

Dispartitur suum cuique munus, vt dicebamus. Aliæ fauos, aliæ mel faciũt, aliæ erithacen. Nonnullæ ædificant fauos. Aliquæ ferunt aquam in cellas, ac melli admiscent. Cæteræ ad opus pergunt.

CAESAR.

Repetit opus, & amplificat historiam. Nota τὰ κηρία ἐργάζονται, & mox τὰ κηρία πλάττουσι. Theodorus, *fauos conficiunt, & fauos expoliunt*. Non est sic, sed ædificant materiam ab aliis factam. Nam verbum ἐργάζονται est sicut suprà, ἐργάζονται θύμον: important enim collecto è thymo rore, formam mellis: sicut ἐργάζεται aurifex τὸ χρυσόν. Itaque illæ faciunt fauos. Id est, materiam hæ construunt. Nam aliæ aut ipsæ eædem expoliunt fauos, sed posteà.

Αἱ δ' ἐπ' ἔργον ἔρχονται: exeunt scilicet ad colligendum. Nam etiam illa ἔργα sunt. Theodorus, *munus extrarium subeunt*.

Ἐριθάκην. Hæc faciunt, & fulciunt opinionem, qua dicebamus suprà, in fauo esse mel, ceram & erithacen.

CCCCIII. ARISTOTELES.

Ὄρθριαι δὲ σιωπῶσιν, ἕως ἂν μία ἐγείρῃ βομβήσασα δὶς ἢ τρίς. τότε δ' ἐπ' ἔργον ἀθρόαι πέτονται· καὶ ἐλθοῦσαι πάλιν, θορυβοῦσι τὸ πρῶτον. κατὰ μικρὸν δ' ἧττον, ἕως ἂν μία περιπετομένη βομβήσῃ, ὥσπερ σημαίνουσα καθεύδειν· εἶτ' ἐξαπίνης σιωπῶσι.

Manè tantisper silent dum vna excitârit edito murmure bis, aut ter. Tum verò ad opus cunctæ euolant. Reuersæ iterum fremunt primùm, sed paulatim, minus minúsque: donec vna circumuolans bombum edit, tanquam signo dato dormiendi. Atque inde extemplò conticescunt.

CAESAR.

Nunc etiam quasi castrorum mores recenset.

Ὄρθριαι: *ipsæ matutinæ*. Sic Græci loquuntur, vt nos *nocturnum furem*: & *matutinam frontem* dicimus.

Ἐγείρῃ, alias ἀπὸ σιωπῆς, alias fortasse à somno.

Δὶς ἢ τρὶς, *altero aut tertio murmuratu*. Theodorus *gemino aut triplici bombo*: non satisfacit.

Βομβήσῃ. Apum sonus & apud Theocritum, & alios factitia vox. Etiam Galli hodie fremitum sic significant. Si verò apes sono, seu murmure excitantur, & ad opus pergunt, & ad bombi sonitum quieti se dant, argumentum sanè firmissimum, eas audire.

Κατὰ μικρὸν δ' ἧττον: tumultum faciunt, quem paulatim remittunt.

Ἐξαπίνης: mirum eam exaudiri in eo fremitu.

Θόρυβον: malim *fremitum*, quàm, *tumultum*. Non autem est parua vox tumultus: fremitus hic fignatiùs fit.

CCCCIV. ARISTOTELES.

Διαγινώσκεται δὲ ἰσχύειν τὸ σμῆνος, τῷ ψόφον εἶναι πολλὼ, καὶ κινεῖσθαι ἐξιόντας καὶ εἰσιόντας. τότε γὰρ χαδήνας ἐργάζονται.

Benevalentis examinis fignum est, fonitus multus, & motus exeuntium, atque ingredientium. Tunc enim fætus operantur.

C Æ S A R.

Signa bonæ valetudinis ponit:fimul ponit opus coninnctum cum ipfa valetudine.

Διαγινώσκεται. Theodorus *dignofcitur examen*. Nunquam Latinè ponitur hoc verbum, quia fit comparatio cum re aliqua, à qua illud diftinguitur: & addidit de fuo, *vertiginofa agitatione.*

CCCCV. ARISTOTELES.

Πονοῦσι μάλιστα δ', ὅταν αἱ ἄρχωνται ἐκ τῆς χειμῶνος.

Potiffimùm laborant cùm exacta iam hyeme opus incipiunt.

C AE S A R.

Redit ad euenta: à tempore. Efuriunt tunc multis de cauffis, abfumpta annona veteri, atque exhaufto penu: deinde quia laborant: tum propterea quòd calor redit vere: qui hyemē inertem permittit tranfigi à multis animalibus fine fenfu: nedum vt comedant. Scriptum erat πίνουσι. Theodorus legit πεινῶσι *efuriunt*. Albertus πονοῦσι: optimè meo quidem iudicio.

CCCCVI. ARISTOTELES.

Ἀργότεραι δὲ γίνονται, ἐὰν πλεῖόν τις καταλίπῃ μέλι βλίττων· ἀλλὰ δεῖ πρὸς τὸ πλῆθος καταλείπειν τὰ κηρία. ἀθυμότεραι δ' ἐργάζονται, ἐὰν ἐλάττω καταλειφθῇ.

Segniores redduntur fi quis cùm caftrat, plus mellis reliquerit. Verùm pro multitudinis ratione in fauis relinquendum eft: nam minùs alacres itē funt ad opus, fi minus relinquatur.

C AE S A R.

Poft famem fubdit rationem cibi: & ponit legem apiarijs: fi plus mellis relinquatur fegniores fieri: quia non efuriunt.

Ἀργότεραι. Theodorus *otiofiores*: meliùs, *fegniores*. Otiofus nihil agit, fegnis agitur taque agunt, fed fegniùs.

Βλίττων: & fic ἐβλίττειν, vtriufque eadem origo: *caftrare*, *fugere*, *mel legere*, verba ruftica.

Ἀθυμότεραι. Theodorus *anxius*: duobus erroribus. Nam & comparatiuum temerarium pofuit: & ἄθυμον *anxium* dixit. Cum tamen anxius fit follicitus, fed cum pauore: ἄθυμος autem *minus promptus, animo demiffo, non agitato*. Εὐθυμία enim eft *alacritas*. Vt dicimus Latinè, *bono effe animo*.

Ἐὰν ἐλάττω καταλειφθῇ. Theodorus per contrarium. *Si plus demetatur, quàm vt refiduum cibo fufficiat*. Iccireò fic dixit, vt euitaret toties ponere verbum *relinquere*.

CCCCVII. ARISTOTELES.

Ἀργότεραι δὲ γίνονται, κἂν μέγα τὸ κυψέλιον ᾖ. ἀθυμότεραι γὰρ πονοῦσι.

Si aluens fit capacior, tunc quoque fiunt ceffatiores: minùs enim prompta funt ad laborem.

C Æ S A R.

Altera cauffa, cur fint remiffiores in opere. Infrequentiam earum ponit: defperant enim fefe penum oppleturas. Ita femper ædium modus pro ratione prouentuum effe debet, ne hero egere

egete videantur potius, quàm herus ædium.

Ἀθυμότερον, Theodorus *ægrius*: rectè. Sed de suo addidit, *quasi desperent*.

CCCCVIII. ARISTOTELES.

Βλίττεται δὲ σμῆνος χοᾶ, ἢ τρία ἡμίχοα· τὰ δ' εὐθηνοῦντα, δύο χοᾶς, ἢ πέντε ἡμίχοα· τρεῖς δὲ χοᾶς, ὀλίγα.

Castratur alueus singulis sextarijs, aut sesquisextario: si verò examen sit beneualens, aut binis sextarijs, aut quinis semisextarijs. Ternis sextarijs pauci.

C Æ S A R.

ROVENTVM nunc ab opere earum, & cura apiatiorum ponit, à sextario mellis ad ternos, τρία ἡμίχοα. Theodorus *ternis semisextarijs*: id autem est *sesqui*. Est enim, *sesqui* semis & æquale: vt tria ad duo, sesqui sunt: continent enim duo & dimidium eius. Additur autem vox hæc, *altera*: quia duo illa quæ continentur à tribus, non sunt duo, quæ extra tria sunt materialiter. Vox mea, non est vox Catonis, quam ego habeo, sesqui ad eius vocem, sed est altera: vt alterum tantum sit & semis. Semis æquum, sesqui. An verò dici queat *sesquitertium*, quæsiuere. Si igitur verum est, sesqui esse semis & æquum, non poterit dici sesquitertia proportio quæ continet totum & tertiam partem, vt quatuor ad tria: sed sesquitertia erit quæ continet totum, & semis, & partem tertiam totius. Itaque vndecim ad sex esset in sesquitertia: continet enim sex, & tria, & duo. Qui verò aliter sensere vulgus sequuti sunt, non verborũ rationem. Veri Philosophi omnium rerum & verborum caussas vestigant. Et notandum χοᾶ fœmininum, & neutrum ἡμίχοα.

Τὰ δ' εὐθηνοῦντα, vetres faciat modos: communem, & εὐθηνοῦντα, & rarum: cùm dicit ὀλίγα. Theodorus εὐθηνοῦντα, *si exuberant*: malè. Nam vberes alueι sunt εὐθηνοῦντες. Exuberantes ij, quos hic Philosophus vocat *paucos*. Βλίττεται τὸ σμῆνος: non examen, sed mel.

CCCCIX. ARISTOTELES.

Πολέμιον δὲ πρόβατον ταῖς μελίτταις, καὶ οἱ σφῆκες, ὥσπερ εἴρηται καὶ πρότερον. Θηρεύουσι δὲ τούτους καὶ οἱ μελιττουργοί, λοπάδα τιθέντες, καὶ κρέας εἰς αὐτὴν ἐμβάλλοντες· ὅταν δὲ πολλοὶ ἐμπίπτωσιν, εἰς τὸ πῦρ πωμάσαντες ἐπιτιθέασι.

Hostis apum ouis est, & vespa, quemadmodum suprà dictum est. Venantur eas apiarij olla posita, inditisque in ea carnibus. Vbi multa inciderunt, opertam in igne ponunt.

C AE S A R.

REpetit inimicitias vesparum, & addit nouos hostes ouem: neque ponit modum inimicitiarum, sed modum venationis. Suprà hoc meliùs posuisset, vbi simpliciter dicebat τοὺς σφηκίας ἐξαίρουσι.

Πωμάσαντες: sic in libro de *Miraculis auditis*, χυτρίδιον πωμάσαντες.

Ἐμπίπτωσι: vbi multas exceperint, operiunt. Theodorus *accesserint* leniter: & omisit πολέμιον δὲ καὶ πρόβατον. Plinius in Vndecimo oues apum esse inimicas, quod difficile à lanis earum se explicent: leuis quidem ratio.

CCCCX. ARISTOTELES.

Κηφῆνες δ', ὀλίγοι ἐνόντες, ὠφελοῦσι τὸ σμῆνος. ἐργατικωτέρας γὰρ ποιοῦσι τὰς μελίττας.

Fuci si pauci insint, iuuant examen. Efficiunt enim vt studiosius operi incumbant.

C AE S A R.

SVprà hoc quoque debet poni, vbi de fucis agit.

CCCCXI. ARISTOTELES.

Προγινώσκουσι δὲ χειμῶνα καὶ ὕδωρ αἱ μέλιτται. σημεῖον δ' οὐκ ἀποπέτονται γὰρ, ἀλλ' ἐν τῇ εὐδίᾳ αὐτοῦ ἀνειλοῦνται· ὃ γινώσκοντες οἱ μελιττουργοὶ, ὅτι χειμῶνα προσδέχονται.

PRæſagunt tempeſtates atque imbres. Deprehenſum id ex eo eſt, quòd non preuolant, ſed in loco tepido verſantur, neque ab eo dimouētur. Quo noueré apiarij eas expectare tempeſtatem.

C AE S A R.

ETiam diuinitatis partem attribuit.

Ὕδωρ, imbres quos ſane fugiunt. Χειμῶνα, ventos & frigus, & eiuſmodi quæ in hyeme fieri conſueuere. Icciro dixit ἐν εὐδίᾳ in aprico, & αὐτοῦ: quia ante dixerat οὐκ ἀποπέτονται. Theodorus *in alueo*, malè: imò in aprico ante alueum. Quid enim illis in alueo, ſerenúmue, an nubilū ſit?

Ἀνειλοῦνται, Theodorus *voluntantur*: malè: non enim ſunt ſaturæ, vt ſuprà de furibus. Κυλίονται. Sed *verſantur*, rectè.

Προσδέχονται: ſcilicet apes, non apiarij, vt putat Theodorus.

Ὃ γινώσκουσι pro ᾧ.

CCCCXII. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ κρέμωνται ἐξ ἀλλήλων ἐν τῷ σμήνει, σημεῖον γίνεται τοῦτο ὅτι ἀπολείψει τὸ σμῆνος· ἀλλὰ καταφυσῶσι τὸ σμῆνος οἴνῳ γλυκεῖ οἱ μελιττουργοὶ, ὅταν τοῦτ' αἴσθωνται.

CVm autem pendent interſe in examine, indicium eſt futuri diſceſſus. Verùm aſpergunt examini vinum dulce apiarij, cùm id perſenſere.

C AE S A R.

SIgna diſceſſus ponit & remedia.

Ἀπολείψει: hoc non eſt ſicut ἀφεσμός.

Ἐξάπτονται γὰρ: *racemum* vocat Albertus: rectè.

Καταφυσῶσι: ore fortaſſe. Theodorus *afflant*, rectè.

Κρέμωνται. Theodorus *mutuo annexu alia ex alia pendet*: & addit, *in alueo* malè. Quid enim videt apiarius intra alueum; quibus oculis lineum eſſe oportuit.

CCCCXIII. ARISTOTELES.

Φυτεύειν δὲ συμφέρει περὶ τὰ σμήνη, ἀχράδας, κυάμους, πόαν Μηδικὴν, Συρίαν, ὤχρους, μυρρίνην, μήκωνα, ἑρπυλλον, ἀμυγδαλῆν.

SErere circum alueos conuenit pyros, fabas, herbam Medicam, herbam Syriam, faſêlos, myrtum, papauer, ſerpyllum, amygdalam.

C AE S A R.

REdit ad paſtum, quem aliena malè intermiſit hiſtoria.

Ἀχράδας pyros ſiluestres.

Πόαν Μηδικὴν, *herbam Medicam*: quoniam & arbor Medica eſt, à Media aduecta bello Darico: trifolij ſpecies, in Hiſpania nota. De qua Plinius in Sextodecimo, Octauidecimi.

Συρίαν. Theodorus *Suriam*: quæ ea herba ſit, non ſatis intelligo.

Ὤχρους. Theodorus *eruiliam*. Eruiliam quidem iubet ſerere circum alueos Plinius in Viceſimo primo, ſed an ea ſit ὄχρος dubitatur. Conſtat autem ſic dictum à colore. Inter faſiolos eſt luteus. Galenus inter faſelum & faſiolum ponit differentiam: qui tamen nominum contemptum profitetur. Faſeli genera ſunt duo alterum topiarium, alterum humile. Folium, & capreoli, & ſiliquæ, & figura eadem: magnitudine tantum diſtant: color quoque idem. In vtriſque luteus, ſanguineus, carneus, niger, cinereus: niſi quod in humili genere non videtur varium, ex cinereo & nigro. Neque candidum in topiario. Scimus ſanè id topiarium niſi colas degenerare, & humileſcere. Δολιχοὺς vocant, quia ſoli leguminum ad renum formam eſſent oblongi. Eruilia quidem leguminis genus quod & à Vaſconibus nomen retinuit, *arbeille*, & à Taurinis Liguribus. At eius color niger, aut cinereus. De his omnibus ſuo loco à nobis diſputatum eſt.

CCCCXIV. ARISTOTELES.

Γινώσκουσι δέ τινες τῶν μελιττουργῶν τὰς ἑαυτῶν, ἐν τῷ νομῷ ἄλευρα καταπάσαντες.

Ex apiarijs sunt qui in pastu suas cognoscunt, farina offersa.

CAESAR.

Historia potiùs de apiario quàm de apibus. Sed subest quoque mos. Nam farina alliciuntur. Ἐν τῷ νομῷ. Theodorus *in prato*: non, sed ἐν τῇ νομῇ. Nam pascuntur etiam alibi quàm in pratis.

CCCCXV. ARISTOTELES.

Ἐὰν δ' ἔαρ ὄψιον γένηται, ἢ αὐχμὸς, καὶ ὅταν ἐρυσίβη, ἔλαττον ἐργάζονται αἱ μέλιτται τὸν γόνον.

Si ver serò appetat, aut si sit squalidus annus, aut rubiginosus, minùs fœcunda sunt.

CAESAR.

Claudit historiam non suo fini. Nam suprà hoc debuit cum alijs componi. Primùm distinguerem genus, vt fecit, in species. Deinde naturas ponerem: tum generationem: deinceps opera: postremò cibum, & pastum, & hostes, & morbos, & remedia. Sed videtur Philosophus aut studiosè discerpsisse tractum historiæ, ne fastidium pareret: aut collegisse aliqua ex diuersis, aut scriptis, aut auditu. Ἔαρ ὄψιον, Theodorus, *serotinum*: est tamen epithetum partis diei. *Serum ver* dicas, *serotinum* nō dicas, nihilominus quàm *vespertinum*. Et nota orationem, γένηται enim verbum ad ver relatum signat ὄψιον: ad αὐχμὸς simpliciter refertur. Neque repetit ὄψιον, vt ἔαρ ὄψιον sit vnum quiddam quod vna voce nequiuit dicere.

Ἔλαττον τὸν γόνον: non minùs quantitate, sed frequentia. Rationes autem sunt diuersæ eiusdem effectus. Nam ver serum cùm est, gelu prohibentur tempestiuè incipere opus. Itaque non vacat fœtificando: at αὐχμὸς est siccitas, quæ minùs fœcundum facit animal sua natura valde siccum: rubigo autem tantò plus.

CAPVT SEXAGESIMVM-QVINTVM,

VESPAE.

CCCCXVI. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν περὶ τὰς μελίττας, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. τῶν δὲ σφηκῶν ἐστι δύο γένη. τούτων δ' οἱ μὲν ἄγριοι, σπάνιοι γίνονται δ' ἐν τοῖς ὄρεσι, καὶ τίκτουσιν οὐ κατὰ γῆς, ἀλλ' ἐν ταῖς δρυσί· τὴν μὲν μορφὴν μείζους, καὶ προμηκέστεροι, καὶ μελαγχρώτερες τῶν ἑτέρων μᾶλλον· ποικίλοι δὲ, καὶ ἔγκεντροι πάντες, καὶ ἀλκιμώτεροι, καὶ τὸ πλῆγμα ὀδυνηρότερον αὐτῶν ἢ ἐκείνων· καὶ γὰρ τὸ κέντρον ἀνάλογον μεῖζον τὸ τούτων.

Haec de apibus hactenus. Vesparum autem duo sunt genera. Quarum alterum ferum, rarum: gignitur enim in montibus, neque sub terra parit, sed in quercubus. Facie est maiore & oblongiore quàm alia. Varia omnes & aculeata, & valentiores. Ictus quoque earum maiorem dolorem affert, quàm illarum: aculeus enim proportione hic maior est.

CAESAR.

CAESAR.

NVNC vespas narrabit: & genus agreste describit.

Ἄγριον, *ferum:* quoniam dixit *montanum & acerbum.* Quanquam vtrunque ferum est. Sed etiam vtrunque agreste.

Οὐ κατὰ τὸ γένος. Sicut vulgares, vna differentia. Aliæ sequuntur à magnitudine, figura, colore. Communis postea natura. Ποικίλοι καὶ ἔγκεντροι: à robore alia differentia. Ἀλκιμώτεροι. Et ab effectu πλῆγμα. Postremò differentia analogica: vt non solùm aculeum habeant grandiorem quàm vulgares, sed etiam grandiorem quàm sibi habere debeant corporis magnitudine.

Ἔγκεντροι, quia intus habent aculeum.

Πλῆγμα, non δῆγμα: nam πλήττουσι.

CCCCXVII. ARISTOTELES.

Οὗτοι μὲν οὖν διετίζουσι, καὶ ὁρῶνται τοῦ χειμῶνος ἐκ δρυῶν κοπτομένων ἐκπετόμενοι.

Hæc igitur annum transigunt. Hyeme enim videntur è quercubus euolare.

CAESAR.

QVoniam suprà dixit σφῆκες ἐπέτειοι vespæ: hæ etiam annum transigunt.

Διετίζουσι: notandum verbum suprà à δύο: hîc à ἔτος. Sed sanè qui annum transibit, duos annos vixisse dicetur.

Χειμῶνος; cùm aliæ intereunt.

CCCCXVIII. ARISTOTELES.

Ζῶσι δὲ φωλοῦντες τὸν χειμῶνα.

Viuunt hyeme in latibulis.

CAESAR.

VT declararet quo euadant modo in annum alterum.

CCCCXIX. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ δίαιτή ἐν τοῖς ξύλοις.

Degunt in truncis.

CAESAR.

NOn sub terra, vt aliæ. Differentia specifica.

CCCCXX. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δ' αὐτῶν οἱ μὲν, μῆτραι, οἱ δ', ἐργάται, ὥσπερ καὶ τῶν ἡμεροτέρων. τίς δ' ἡ φύσις τοῦ ἐργάτου καὶ τῆς μήτρας, ἐπὶ τῶν ἡμεροτέρων ἔσται δῆλον.

Earum aliæ sunt matrices, aliæ operariæ: quemadmodum etiam in mitioribus. Tam matricis quàm operariæ, quæ sit natura, in genere mitiorum constabit.

CAESAR.

DIstinguit in species infimas, & communem naturam, aut differentem. Profitetur declarationem narratione communi: qua etiam mitiores comprehenduntur. Et semper à notioribus incipiendum. Itaque illas in illis pingit.

Ἡμεροτέρων quoniam vt in apibus, montanæ ferociores sunt.

Ἐν ξύλοις Theodorus, *in macerie:* malè: non dixit δρυσί. *Materie*, vt puto, voluit dicere, aut scripsit. Sed arbor nondum cæsa nunquam *materies* dicetur: sed *materia.*

CCCCXXI.

CCCCXXI. ARISTOTELES.

Ἔστι γὰρ καὶ τῶν ἡμέρων σφηκῶν δύο γένη· αἱ μὲν, ἡγεμόνες, ἃς καλοῦσι μήτρας· αἱ δ᾽, ἐργάται. εἰσὶ δὲ μείζους οἱ ἡγεμόνες πολὺ, καὶ πρᾳότεροι. καὶ αἱ μὲν ἐργάται, οὐ διετίζουσιν, ἀλλὰ πάντες ἀποθνήσκουσιν, ὅταν χειμὼν ἐπιπέσῃ. φανερὸν δ᾽ ἐστὶ τοῦτο. τοῦ γὰρ χειμῶνος ἀρχομένου μὲν, μωροὶ γίνονται αἱ ἐργάται αὐτῶν, περὶ τροπὰς δὲ οὐ φαίνονται ὅλως· αἱ δ᾽ ἡγεμόνες, αἱ καλούμεναι μήτραι, ὁρῶνται δ᾽ ὅλου τοῦ χειμῶνος, καὶ κατὰ γῆς φωλεύουσιν. ἀροῦντες γὰρ καὶ σκάπτοντες ἐν τῷ χειμῶνι, μήτρας μὲν πολλοὶ ἑωράκασιν, ἐργάτας δ᾽ οὐδείς.

Sunt etiam quoque mitiorum duo genera. Principes, quos matrices *vocant, & operaria. Maiores sunt principes, & placidiores: & operaria ad bimatum non perueniunt: sed moriuntur omnes hyeme praeuenta. Id adeò ex his constat. Nam appetente hyeme obstupescunt ipsa. In bruma autem omnino non comparent. At principes qui* matrices *cognominantur, tota hyeme conspiciuntur, & sub terram conditi latet. Ab aratoribus enim & fossoribus multi principes per hyemem sunt conspicati: operariarum autem nulla.*

C AE S A R.

NVNC aggreditur alteram, vt vtranque oculis subijciat.

Καὶ τῶν ἡμέρων. Τὸ, καὶ: quia item duo ferarum genera sunt: ac fanè iisdem nominibus, μήτραι καὶ ἐργάται. Sed non eadem natura. Nam ἐργάται harum οὐ διετίζουσι. Etiam μήτρας harum vocat ἡγεμόνας, illas non. Ponit deinde duas differentias inter duas species à magnitudine, & moribus, & tractu vitae.

Μωροὶ: sicut suprà de polypis foeminis μωραὶ γίνονται, vt sit aegritudo. Morbus autem est via ad mortem.

Ἀροῦντες, *tollentes terram.* Vnde ἀροτριᾶν, & nostrum *arare. Arantes* igitur & *fodientes, aratores & fossores.*

Μήτρας μὲν πολλοὶ ἑωράκασι, ἐργάτας δ᾽ οὐδείς. Quoniam sub terra cùm latitant, potuisset quis putare ob id non videri. *At multi,* inquit, *videre matrices, operarias quis viderit non extat.*

CCCCXXII. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ γένεσις τῶν σφηκῶν ἐστι τοιάδε· αἱ ἡγεμόνες, ὅταν λάβωσι τόπον εὔσκοπον, ἐπιόντος τοῦ θέρους, πλάττονται τὰ κηρία, καὶ συνιστᾶσι τὰ καλοῦσι σφηκωνεῖς τοὺς μικροὺς, οἷον τετραθύρους, ἢ ἐγγὺς τούτων· ἐν οἷς σφῆκες γίνονται, καὶ οὐ μῆτραι. τούτων δὲ αὐξηθέντων, πάλιν μετὰ τούτους ἄλλους μείζους ἰσοὺς συνίστανται· καὶ πάλιν, τούτων αὐξηθέντων, ἑτέρους· ὥστε τοῦ μετοπώρου τελευτῶντος, πλεῖστα καὶ μέγιστα γίνεσθαι σφηκία· ἐν οἷς ὁ ἡγεμὼν, ἡ καλουμένη μήτρα, οὐκέτι σφῆκας γεννᾷ, ἀλλὰ μήτρας.

Vesparum generatio talis est. Duces vbi cepere locum conspicuum, ineunte aestate fingunt fauos: & constituunt quae vespeta *vocantur* pusilla. *Puta quaternis ostiolis, aut propemodum: in quibus vespa oriuntur, nõ autem matrices. Quibus adultis, deinde grò prater superiores telas alias maiores construunt: atque his adultis alias. Adeò vt ad finem Autumni plurima, & maxima vesparia fint. In quibus dux quem* matricem *nominanimus, non ampliùs gignit vespas, sed matrices.*

C Æ S A R.

VESPARVM generationem ponit non fine procemio. Est autem narratio luculentissima. Ex his colligas, quare *matrices* appellentur duces: quia ipsae restituunt gentem deleram hyeme. Ergo etiam ἐργάτου nomine dignae sunt. Ponit autem miram oeconomiam. Locum & aedificationem commodam capiunt: deinde cellarum fingunt quantum sit satis ad prolem futuram: néue labore temerario delassentur, néue aedes vacuae exprobrent ignauiam domino: néue tempus soboli generandae dicatum occupetur fabrica. Atque hoc commune cum communi natura apum habent, quae alueum suae frequentiae aequatum non maiorem postulat. Tum in cellis non ponunt liberos matriculas, sed operarias. Quoniam earum caussa, potiusquàm alterarum aedificant, vt genus restituatur: vtque administrae operis sint. Ijs enim ortis intus quiescunt ipsi.

Εὔσκοπον, *editum, conspicuum, luculentum.* Theodorus, *opportunum:* non expressit. Nam cùm latent sub terra, locum habent opportunum, at non εὔσκοπον.

Σφηκω-

Σφηκωνεῖς. Theodorus *vespeta*, rectissimè: σφηκιῶν: vt πλαισίων κηρίων.

Τετραθύροις. Theodorus *quaternis foriculis*. At ostia sunt, non fores. Fores enim sunt, quæ & valuæ, operimenta hiatus: quæ iccirco, *ianuam* appellant.

Μείζους ἱστούς, *telas*: sicut suprà in apum opere, &, *maiores*, postremas. Quia in his duces gignunt nouas matrices. Etiam œconomiam intelligas.

Τελευταῖον φθινοπώρου. Theodorus *postremo Autumno*: duriusculè.

Σφηκία, quæ suprà σφηκωνεῖς: nos *vespeta*. Sicut suprà in apibus κηφήνια.

Ὁ ἡγεμὼν ἡ καλουμένη μήτρα. Faceta oratio pro ὁ καλούμενος. Et articulus *ille*, quasi ratio est quare μήτρα appelletur: subdit enim γεννᾷ.

Οὐκέτι *non iam*. Theodorus *non insuper*

Σφῆκας, ἀλλὰ μήτρας. Mirus vir. Σφὴξ genus est, μήτρα species. Tamen distinguit hoc ab illo. Item μήτρα perennis est, ergo dignior quæ vindicet sibi generis nomen, quàm ἐργάται, qui deficiunt.

CCCCXXIII. ARISTOTELES.

Γίνονται δ' ἔνιοι αὐτῶν ἐπὶ τῶν σφηκίων ἐπιπολῆς μείζους σκώληκες ἐν θυρίοις συνεχέσι τέτταρσιν, ἢ μικρῷ πλείοσιν. παραπλησίως δ' ὥσπερ ἐν τοῖς κηρίοις τὰ τῶν ἡγεμόνων.

Oriuntur hæ grandiorum vermium specie in quatuor, aut non multò plurium inter se continuatarum superiorum cellarum labris summis. Cætera similis ratio ducibus, & ijs quæ intus in cellis generantur.

CAESAR.

PONIT generationis locum in matricibus, quo solo dicit distare à generatione cæterarum vesparum. Differentiæ autem duæ sunt. Ἄνω καὶ ἐπιπολῆς. Itaque cum hæc dixit breuissimè, & obscurissimè ostendit cætera non differre illis verbis. παραπλησίως δὲ ὥσπερ ἐν τοῖς κηρίοις τὰ τῶν ἡγεμόνων. Nam ἐν τοῖς κηρίοις, intus fiunt vespæ operariæ.

CCCCXXIV. ARISTOTELES.

Ἐπειδὰν δὲ γένωνται οἱ ἐργάται σφῆκες ἐν τοῖς κηρίοις, οὐκέτι οἱ ἡγεμόνες ἐργάζονται, ἀλλ' οἱ ἐργάται αὐτοῖς τὴν τροφὴν εἰσφέρουσι. φανερὸν δ' ἐστὶ τοῦτο, τῷ μηκέτι τοὺς ἡγεμόνας ἐκπέτεσθαι τῶν ἐργατῶν, ἀλλ' ἔνδον μένοντας ἡσυχάζειν.

Ortis vespis operarijs in cellis, nihil amplius operis faciunt principes. Sed operariæ intrò important eis cibum. Constat id ex eo, quòd non amplius euolant duces; sed intus quiete degunt.

CAESAR.

NVNC officia vtriusque speciei narrat. Mirũ verò, si suprà dixit principes fingere etiam postremas cellas Autumnales, in quibus matrices gignant: quomodo non exeant ad fingendum? Nam etsi operariæ ipsis ferant materiam, atque illi construant, at necesse est exire eos, vt affingant fauos.

Γένωνται, Theodorus *affuerint*, pessimè.

CCCCXXV. ARISTOTELES.

Πότερον δ' οἱ περυσινοὶ ἡγεμόνες, ὅταν νέους ποιήσωσιν ἡγεμόνας, ἀποθνήσκουσι μετὰ τῶν νέων σφηκῶν, καὶ τοῦθ' ὁμοίως συμβαίνει, ἢ καὶ πλείω χρόνον δύνανται ζῆν, οὐδὲν ὦπταί πω· οὔτε γῆρας, οὔτε μήτρας, οὔτε τῶν ἀγρίων σφηκῶν, οὐδείς πω ὦπται ἑωρακώς, οὐδ' ἄλλο τοιοῦτο πάθος οὐδέν.

Vtrum verò superioris anni duces, creatis nouis ducibus, cum iunioribus vespis simili fato intereant: an diutius queant viuere, nondum perspectum est. Neque verò senectam aut ducis, aut ferarum vesparum, aliósve tales in eis affectus, nemo vidisse visus est.

CAESAR.

CÆSAR.

APONIT dubitationem, an creatis nouis ducibus, parentes intereant, idémque sit fatum eorum cum vespis operarijs, quæ non σινίζουσι. Et dicit non constare. At suprà videtur sibi contradicere. Nam totam hyemem latere scripsit. Sed sanè non est contradictio. Nam vespæ operatiæ hyemis sæuitia moriuntur: at duces viuunt. Vtri autem sint veterésne, an noui, non sanè constat.

Περυσινοὶ: *pridiani*: retulit ad annum Philosophus: & opponit τὸ περυσινὸν, τοῖς νέοις.

Μετὰ νέων σφηκῶν. Nam apes νέας suprà dixit ἐπετείους: ergo suprà ἐπέτειος σφὴξ, hîc νέος.

Theodorus non legit μετὰ, sed ὑπὸ, malè: *interimantur*, inquit, *à vespis nouellis*. Nam quid esset, καὶ τοῦθ' ὁμοίως συμβαίνει? Sanè ὁμοίως, significat similiter illas, atque apes interire: intereunt enim nouellæ, non interimunt, atque illis subministrant cibos. Quare igitur interimerent: quare non potiùs nouos occupatores? Neque natura patitur, vt parentes à liberis interficiantur iam adultis.

Οὐδὲν, pro οὐκ, aut οὐδέτερον, pereántne, an viuant.

Οὔτε γῆρας οὔτε μήτρας, οὔτε τῶν ἀγρίων. Quoniam senectus præcedit mortem. Suauius Latinè dicas: *neque senectus, vel matricis, vel ferarum*, quàm toties apponere οὔτε. Nam primum est generalis negationis: altera duo sunt distinctiua. Et videntur tria membra æqualia: non autem partita & relata ad γῆρας. Sed facetissima oratio est οὐδεὶς πω ὦπται ἑωρακώς: *nemo visus est vidisse, aut qui viderit*. Sic nunc etiam Latinè, *videre videor*. Theodorus neglexit.

Τοιοῦτο πάθος: quoniam senectus πάθος est ætatis: intelligit enim debilitatem & τὸ μαραίνεσθαι, vt suprà.

CCCCXXVI. ARISTOTELES.

Ἔστι δ' ἡ μήτρα πλατὺ καὶ βαρὺ, καὶ παχύτερον καὶ μεῖζον τοῦ σφηκὸς ἢ πρὸς τὸ ἴσον, διὰ τὸ βάρος, οὐκ ἄγαν ἰσχυρόν· οὐδὲ δύναται ἐπὶ πολὺ πέτεσθαι. διὸ καὶ κάθηνται ἐν τοῖς σφηκίοις ἀεὶ, συμπλάττουσι καὶ διοικοῦσι τὰ ἔνδον.

Est matrix lata, & grauis, & crassior, atque grandior, quàm vespa: ad volandum inualidior, ob grauitatem. Non ferè igitur volare longiùs queunt, sed in vesparijs sedent, semper contingentes, atque ordinantes domestica.

CAESAR.

DESCRIBIT species à partibus. Sed quare non dixit, latior, & grauior, sicut crassior, & grandior? quia operaria crassa, & grandis est: at non est lata, neque grauis. Sed agilis: quippe ad opus non sedentarium, vt illa, sed motorium. Theodorus contempsit cancellos Philosophi, & omnia fecit comparatiua, temerè.

Πλατὺ καὶ βαρὺ in neutro. Cùm igitur dixit βαρὺ, statim debuerat, καὶ πρὸς τὸ ἴσον. Sed negligit ille toto opere hoc hanc curiositatem.

Οὐκ ἄγαν ἰσχυρόν. Vt vires sint minores quàm pro sarcina corporis. Natura enim, vt iuberet finxit, non vt obediret.

Ἐπὶ πολὺ, *longiùs*. Nam volare quidem possunt, sed parùm.

Ἀεὶ, semper sedere, vt in apibus. Συμπλάττουσι, vt ciues communi opere. Διοικοῦσι vt imperatores: vnde *Diœcesis* apud Ciceronem. Συμπλάττουσι verò signatum verbum: quia collectam materiam quæ sparsim & micatim affectus simul componit. Theodorus *effingentes*. At soli pictores effingunt: exempli enim verbum est.

Διοικοῦσι. Theodorus, *munere fungentes cellario*. Οἶκος *ædem* significat. Διοικεῖν *disponere in ædibus*: certè nimis ambitiosè dixit.

CCCCXXVII. ARISTOTELES.

Ἐν δὲ τοῖς πλείστοις σφηκίοις, ἔνεισιν αἱ μῆτραι καλούμεναι. ἀμφισβητεῖται δὲ, πότερον ἔγκεντροί εἰσιν, ἢ ἄκεντροι. ἐοίκασι δ', ὥσπερ οἱ τῶν μελιττῶν ἡγεμόνες, ἔχειν μὲν, οὐκ ἐξιέναι δὲ, οὐδὲ βάλλειν.

Plurimis in vesparijs matrices insunt. Verùm dubitatur aculeatæ sint nécne. Videntur tamen vt reges apum esse. Verùm neque exire, neque ferire.

C AE S A R.

ALIAS partes exequitur, aculeos ſcilicet. Comparat eum regibus apum, quos ſuprà libro quinto aculeatos eſſe dicit. At eodem tamen ſibi contradicit. Sed de his ibi abūdè. At verò illudit nobis cùm dicit αἱ μῆτραι καλούμεναι. Nam plus centies iam nominauit. Cæterùm καλούμεναι ſemper addimus rei ignotæ.

Οὐκ ἐξίεται. Niſi negâſſet infrà has matrices habere aculeos, poſſet hoc referri ad aculeum, vt etſi aculeatæ ſint, aculeum tamen intus manere, & non ferire. Et ſic videtur legiſſe Theodorus. Albertus quoque multum banc fulſit opinionem: *non extrahunt*, inquit. Et ipſas ait inuentas aculeatas per anatomiam, paruúmque habere aculeum. Atque ita mihi quoquè videtur. Cùm verò dicat Philoſophus eas aculeum non habere, puto id intelligi debere, quoniam inutilis ipſis eſt: quia aculeus neque exit, neque eo ipſæ feriunt.

CCCCXXVIII. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ σφηκῶν αἱ μὲν, ἄκεντροί εἰσιν, ὥσπερ κηφῆνες· αἱ δ', ἔχουσι κέντρον. εἰσὶ δ' αἱ ἄκεντροι, ἐλάττους καὶ ἀμβλυώτεροι, καὶ οὐκ ἀμύνονται· αἱ δ' ἔχοντες τὰ κέντρα, μείζους καὶ ἄλκιμοι· καὶ καλοῦσι τούτους ἔνιοι μὲν ἄρρενας, τοὺς δ' ἀκέντρους, θηλείας.

At veſparum alia carent aculeo, vt fuci: alia nō carēt. Quæ carent ſunt minores, & imbelliores, neque pugnant: aculeatæ maiores, & valentes. Atque has quidam vocant mares: *illas aculeo carentes,* fœminas.

C AE S A R.

REDVCIT naturam veſparum ad naturam apum.

Οὐκ ἀμύνονται, irritatæ non vlciſcuntur.

Ἄλκιμοι. Igitur pro viribus, & morſum, & telum à natura ſunt conſequutæ. Theodorus *pugnaces*, malè.

Ἀκέντρους, libenter vertiſſem *exarmatas*: ſed ſanè nunquam aculeum habuere.

Καλοῦσι: vt potius ſit nomen, quàm res: quaſi verò aculeus loco ſit veretri. Sanè arma maribus plus conueniunt.

CCCCXXIX. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὸν χειμῶνα ἀποβάλλειν δοκοῦσι πολλαὶ τῶν ἐχόντων τὰ κέντρα. αὐτόπταις δ' οὔπω ἐντετυχήκαμεν.

Eæ quæ aculeos habent, ſub hyemem amittere ipſos videntur. Verùm nobis non contigit videre hoc.

C AE S A R.

SVPRA à ſubſtantia de aculeo inter ſpecies. Nunc in ſpeciebus à tempore. Sed nihil aſſerit.

Dixit δοκοῦσι, ex opinione hominum: quia δόξα id ſignificat. Et dixit πολλαὶ τῶν ἐχόντων, vt non ſolùm de veſpis intelligat. Vt non benè dixerit Theodorus, *pleraque*: ſed *pleraque*, melius.

Περὶ χειμῶνα: Theodorus, *hyeme inſtante*: rectè. *Sub hyemem*: vt, *ſub lucem*.

Οὔπω αὐτόπταις ἐντετυχήκαμεν. Verbum ſono infelici: *ex nemine qui vidiſſet accepimus*. At ipſe dicit de ſuo viſu, non de alijs.

CCCCXXX. ARISTOTELES.

Γίνονται δ' αἱ σφῆκες μᾶλλον ἐν τοῖς αὐχμοῖς, καὶ ἐν ταῖς χώραις ταῖς τραχείαις.

Oriuntur annis ſqualentibus, & locis aſperis potius veſpæ.

C AE S A R.

A Loco, & tempore: ſiccum animal, ſiccis.

CCCCXXXI.

CCCCXXXI. ARISTOTELES.

Γίνονται δ' ὑπὸ γῆν.

Oriuntur verò sub terra.

CÆSAR.

VBi & agitant.

CCCCXXXII. ARISTOTELES.

Καὶ τὰ κηρία πλάττουσιν ἐκ φορυτοῦ καὶ γῆς, ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἕκαστον, ὥσπερ ἀπὸ ῥίζης.

Cellas conficiunt ex festucis collectis, & terra, ab uno exordio singulas, tanquam ab radice.

CAESAR.

MAteriam operis ponit. Videtur ad formam metæ, aut pinei pomum.
Φορυτοῦ, *congeriem*, Theodorus rectè. At ἀπὸ ῥίζης, *quasi stirpe*, laxiùs.

CCCCXXXIII. ARISTOTELES.

Τροφῇ δὲ χρῶνται μὲν καὶ ἀπ' ἀνθῶν τινῶν καὶ καρπῶν, τῇ δὲ πλείστῃ, ἀπὸ ζωοφαγίας.

Cibum sumunt carptim à floribus, & fructibus quibusdam. Plurimum autem ex animalibus,

CAESAR.

MVltiplicem victum narrat.
Ἀπὸ ζωοφαγίας. Non solùm viuentibus, sed etiam cadaueribus: vt τὸ ζῶον ambiguum sit. Τροφῇ, finis est. Ἀπ' ἀνθῶν, materia. At ζωοφαγία continet, & materiam, τὸ ζῶον: & actionem, φαγεῖν.

CCCCXXXIV. ARISTOTELES.

Ὤμμένοι δ' εἰσὶν ὀχευόμενοι ἤδη καὶ τῶν ἄλλων τινές. εἰ δ' ἄκεντροι ἄμφω, ἢ κέντρα ἔχοντες, ἢ ὁ μὲν, ὁ δ' οὔ, οὐκ ὦπται. καὶ τῶν ἀγρίων ὀχευόμενοι ὤμμένοι, καὶ ὁ ἕτερος ἔχων κέντρον· περὶ θατέρου δ' οὐκ ὤφθη.

Visa sunt aliqua ex cæteris etiam coëuntes. Cæterùm aculeatane essent amba, an non: earúmue altera, nécne, nondum perspectum est. Fero quoque in genere coëuntes animaduersa sunt, quarum altera aculeo armata esset: de altera non constabat.

CÆSAR.

AB officijs generationis. Τῶν ἄλλων, scilicet non ἀγρίων. Nam mox περὶ ἀγρίων. Quoniam suprà dicebat mares aculeatos.

CCCCXXXV. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ γόνος, οὐ δοκεῖ ἐκ τῆς τόκου γίνεσθαι, ἀλλ' εὐθὺς μείζων εἶναι, ἢ ὡς σφηκὸς τόκος.

Foetus tamen non videtur ex parte procreari, sed statim maior esse, quàm vt vespa sit fœtus.

CAESAR.

FInis coïtus: & non finis, si à coïtu non est fœtus. Et ponit caussam: magnitudinem repentinã. Verùm in polypo, & alijs piscibus idem euenit.

CCCCXXXVI. ARISTOTELES.

Ἐὰν δὲ λάβῃ τις τῶν ποδῶν σφῆκα, καὶ τοῖς πτεροῖς ἐᾷ βομβεῖν, προσπέτονται οἱ ἄκεντροι· οἱ δὲ τὰ κέντρα ἔχοντες, οὐ προσπέτονται·

Correptam pedibus vespam si quis permittat vt strepat alis, ea quæ aculeo carent, aduolant: aculeata verò, non aduolant.

ᾧ τινες τεκμηρίῳ χρῶνται, ὡς τὰς μὲν, ἀῤῥένας ὄντας, τὰς δὲ, θηλειῶν.

Qua vtuntur coniectura, vt illæ fæmina ſint, hi mares.

C AE S A R.

ARgumentum pro ſexu. Τῶν μὲν ἀῤῥένων, ſcilicet quæ aduolant. Contrà quàm ſuperiores, qui aculeatos mares putabant. Sanè mas ad ſubſidia potiùs aduolat fœminæ deſiderio. Ambigua ſanè oratio eſt. Et cauſſa, & ſententia eſt. Neque me multùm angit, cùm tam ambiguè nonnunquam loquantur veteres.

Βομβεῖν Theodorus *bombilare*: optimè. Sed non addidit, *alis*: malè. Putantur enim à quibuſdam alis ſonum edere.

CCCCXXXVII. ARISTOTELES.

Ἁλίσκονται δὲ ἐν τοῖς σπηλαίοις τοῦ χειμῶνος, καὶ ἔχοντες ἔνιοι κέντρα, καὶ οὐκ ἔχοντες.

IN antris hyeme capiuntur quædam aculeatæ: quædam carentes aculeo.

C Æ S A R.

VT non ſolùm abdant ſe in terram: ſed etiam in terram quæ ſit in ſpeluncis duplici munimento aduerſus hyemem.

CCCCXXXVIII. ARISTOTELES.

Ἐργάζονται δὲ, οἱ μὲν, μικρὰ καὶ ὀλίγα σφηκία.

SVnt quæ fauos ſuos paruos, & paucos condant.

C AE S A R.

AB operis diuerſitate. Μικρὰ, magnitudine: ὀλίγα, numero. Theodorus addidit aliud membrum, quod in Codice Græco non extat. *Alia plura, & ampliora veſparia.*

CCCCXXXIX. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ μῆτραι καλούμεναι, ἁλίσκονται μετοπώρου τῆς ὥρας, αἱ πολλαὶ περὶ τὰς πτελέας.

MAgna pars matricum capitur prodeunte Autumno circa vlmos.

C AE S A R.

SVprà ἀπὸ καρπῶν: nunc etiam ἀπὸ δένδρων. Suprà χειμῶνος ἐν σπηλαίοις. Nunc ὥρας μετοπώρου περὶ τὰς πτελέας.

CCCCXL. ARISTOTELES.

Συλλέγουσι γὰρ τὰ γλίσχρα, καὶ τὰ κομμιώδη.

LEgunt viſcida, & gummoſa.

C AE S A R.

Γλίσχρα, *lubrica, pinguia.* Theodorus addidit, *hinc*: quaſi ab vlmis legant *lentam*, vt ipſe ait, *& gummoſam materiam.* Sed ab vlmo non potiùs, quàm aliunde colligunt. Non enim vlmus fert eam materiam, ſi alias ſpectes arbores. Neque tunc colligunt. Conduntur enim non multo poſt tempore. Sed toto anno colligunt eiuſmodi materiam.

CCCCXLI. ARISTOTELES.

Γίνονται δὲ αὗ μητρῶν πλῆθος, γινομένων τοῦ ἔμπροσθεν ἔτει πολλῶν σφηκῶν, καὶ ἐπομβρίας.

MAtricum prouentus fuit, cùm anno ſuperiore veſparum frequentia fuiſſet, & imbrium.

CAESAR.

C AE S A R.

QVasi materiam ponit, præsertim cùm negaret ex coïtu videri prouenire. Tamen ἐπωχεβρίαν pro αἰθηνίᾳ ponit. Vespas autem, id est ἰχνεύμονας, non pro efficiente. Neque enim ipsæ gignunt, sed moriuntur.

CCCCXLII. ARISTOTELES.

Θηρεύονται δὲ περὶ τοὺς κρημνοὺς, καὶ τὰ ῥηγμάτα τῆς γῆς τὰ εἰς ὀρθὸν· καὶ πάντες φαίνονται ἔχοντες κέντρα.

Capiuntur locis præruptis, & rimis terræ rectis. Atque omnes constat esse aculeatas.

C AE S A R.

DIsturbat nunc historiam superiorem. Nam etiam sine aculeis esse dicebat. Alia tamen assignat loca.

Ῥήγματα. Theodorus *rimas*. Postquam dixit *præcipitia*, addidit *prærupta*: ambitiosè sanè.

CAPVT SEXAGESIMVM-SEXTVM,

CRABRONES.

CCCCXLIII. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν περὶ τὰς σφῆκας τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. αἱ δ' ἀνθρῆναι, ζῶσι μὲν, οὐκ ἀνθολογούμεναι δὲ ὥσπερ αἱ μέλιτται, ἀλλὰ τὰ πολλὰ σαρκοφαγοῦσαι· διὸ καὶ περὶ τὴν κόπρον διατρίβουσι. θηρεύουσι γὰρ τὰς μεγάλας μυίας· καὶ ὅταν καταλάβωσιν, ἀφελοῦσαι τὴν κεφαλὴν, ἀποπέτονται φέρουσαι τὸ σῶμα τὸ λοιπόν.

HAec vesparum ratio est. Crabrones autem viuunt non limantes flores, vt apes: sed carnem vorãt. Atque iccirco in fimetis diuersantur. Venantur enim grandes muscas. Quas vbi ceperint, amputato capite auolant, ferúntque reliquum cadauer.

C AE S A R.

TErtia species summi generis subalterna. Ponit differentiam. Apes nihil ex carne: crabrones nihil ex floribus. Vespæ medium genus, ab vtrisque. Fructum tamen his assignat.

Ἀνθολογούμεναι, *limantes flores* vertimus. Quo verbo vsi sumus in nostris *Poëmatijs.*

Ἀφελοῦσαι τὴν κεφαλήν: ne abeant, etiamsi euadant.

CCCCXLIV. ARISTOTELES.

Ἅπτονται δὲ καὶ τῶν γλυκειῶν ὀπωρῶν.

APpetunt autem etiam fructus dulces.

C AE S A R.

VT flores non inirent, sed fructus.

CCCCXLV. ARISTOTELES.

Τροφῇ μὲν οὖν χρῶνται τῇ εἰρημένῃ· ἔχουσι δ' ἡγεμόνας, ὥσπερ αἱ μέλιτται καὶ οἱ σφῆκες· καὶ οἱ ἡγε-

AC cibo quidẽ hoc vtuntur, quem diximus. Habent autem principes, apũ more, atque vesparũ.

μόνος οὗτοι μείζους εἰσὶ τῷ μεγέθει κατὰ λόγον πρὸς τὰς ἀνθρήνας, ἢ ὁ τῶν σφηκῶν πρὸς τοὺς σφῆκας, καὶ ὁ τῶν μελιττῶν πρὸς τὰς μελίττας. διατρίβει δὲ οὗτος καὶ ἔσω, ὥσπερ ὁ τῶν σφηκῶν ἡγεμών.

Qui proportione crabronibus maiores ſunt, quàm veſparij veſpis, & apiarij apibus comparati. Intus manent ij, ſicut & duces apiarij.

C AE S A R.

ACIBO ad ſpeciem tranſit;& comparat per proportionem,& per officium.

Μείζους πρὸς τὰς ἀνθρήνας, ἢ ὁ τῶν σφηκῶν πρὸς τοὺς σφῆκας. Theodorus *proportione ad crabrones, maiores ſunt, quàm veſparum ad veſpas.* Sanè Latinè non ita molliter ſequitur oratio, vt Græcè. Non enim potuit effingere articulum, ὁ τῶν σφηκῶν. Videtur enim dicere proportionem veſparum ad veſpas. Itaque per poſſeſſiuum expreſſimus *veſparium, & apiarium ducem.*

Διατρίβει. Verbum exercitij eſt,& valde ſignatum.

CCCCXLVI. ARISTOTELES.

Ποιοῦσι δὲ τὸ σμῆνος ὑπὸ γῆν αἱ ἀνθρῆναι, ἐκφέρουσαι τὴν γῆν, ὥσπερ οἱ μύρμηκες. ἀφεσμὸς γὰρ, ὥσπερ τῶν μελιττῶν, οὐ γίνεται οὔτε τούτων, οὔτε τῶν σφηκῶν, ἀλλ᾽ ἀεὶ ἐπιγινόμεναι νεώτεραι αὐτοῦ μένουσι, καὶ τὸ σμῆνος μεῖζον ποιοῦσιν, ἐκφέρουσαι τὸν χοῦν. γίνεται δὲ μεγάλα τὰ σμήνη. ἤδη γὰρ εὐθηνοῦντος σμήνους, κόφινοι τρεῖς καὶ τέτταρες ἐξῄρηνται κηρίων.

Sub terra examen conſtituunt crabrones, egeſta humo, formicarum more. Neque emittunt examina, vt apes; ſicut neque veſpa. Sed acceßione facta ſobolis manent ibi, augéntque alueum, egeſta ſcobe. Fiunt ſanè examina magna. Iam enim quodam cùm commodè valuiſſet, cophini tres, atque quatuor fauorum extracti ſunt.

C AE S A R.

FAVORVM ratio in crabronibus. Similitudo cum veſpis,& diſſimilitudo cum apibus: Similitudo cum formicis.

Ἐπιγινόμεναι: inſuper ortæ præter priores. Theodorus *ſubinde oriantur:* rectiſſimè. Nos ſimplicius: *acceßione facta ſobolis.* Diximus enim τὰς νέας, *ſobolem*, vt *complectionem generationum.* Nam, *acceßio*, nimis generica vox eſt, quemuis motum ſignificans ad auctionem.

Τὸν χοῦν ſicut ſuprà γῆν. Χοῦς enim terra eſt fuſilis, ſcobs.

Τρεῖς καὶ τέτ|αρες. Τὸ, καὶ, non coniungit ſimul numeros in eodem tempore: ſed alijs temporibus, in eadem ſpecie.

Κόφινοι. Theodorus *qualli.* Nos cum Iuuenale, *cophini* Græcum nomen retinuimus. *Cum dedit ille locum cophino fœnóque relicto, &c.* Satir. vj.

CCCCXLVII. ARISTOTELES.

Οὐδὲ τροφὴν δὲ, ὥσπερ αἱ μέλιτται, ἀποτίθενται, ἀλλὰ φωλεύουσι τὸν χειμῶνα· αἱ δὲ πλεῖσται ἀποθνήσκουσιν· εἰ δὲ καὶ πᾶσαι, οὔπω δῆλον.

Neque apum more cibum reponunt: ſed latent hyeme. Maxima tamen pars interit. An verò omnes moriantur, nondum conſtat.

C AE S A R.

ALia differentia ab apibus. Et euentus vitæ:& hiſtoria incerta.

Φωλεύουσι: *ieiuni latent*, Theodorus: quoniam φωλεύουσι, quia non comparent, ſed non ieiunæ. Eriam mures qui poma recondunt. Sed ſi non reponant cibum, certe ieiuni latent.

CCCCXLVIII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ ἡγεμόνες πλείους ἑνὸς οὐ γίνονται ἐν τοῖς σμήνεσιν, ὥσπερ ἐν τοῖς τῶν μελιττῶν, οἳ διασπῶσι τὰ σμήνη τῶν μελιττῶν.

PLures vno duces non habent in caueis ſuis: ſicut in alueis apes, qui apum examina diſtrahunt.

C AE S A R.

CAESAR.

ALIA differentia à principum numero, qua distant ab apibus: & lætior monarchia. Conuenit enim cum versu Homerico, quem adeo commendauit Aristoteles in Duodecimo *Metaphys.* Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω.

Οἱ δὲ ἡγεμόνες πλείους ἑνὸς οὐ γίνονται. Nota loquutionem. Nam articulus ille, οἱ, vacat. Si enim non sunt, non potuit articulus apponi. Sed voluit ita dicere. *Quod attinet ad eos quos vocant* duces, *nunquam plures sunt.*

CCCCXLIX. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ πλανηθῶσί τινες τῶν ἀνθρηνῶν ἀπὸ τοῦ σμήνους, συστραφέντες πρός τινα ὕλην, ποιοῦσι κηρία, οἷάπερ καὶ ὁρᾶται ἐπιπολῆς ὄντα πολλάκις. καὶ ἐν τούτῳ ἐργάζονται ἡγεμόνα. ὅταν δὲ ὁ παῖς ἐξέλθῃ καὶ αὐξηθῇ, ἀπάγει λαβὼν, καὶ κατοικίζει μεθ᾽ αὑτοῦ εἰς σμῆνος.

CRabrones, si qui ab examine aberrârint, conuersi ad aliquam materiam, fauos ædificant. Cuinsmodi videntur sæpe in superficie, atque in ijs reges conficiunt. Is cum exierit adultus, sumptum populum, atque abductum in caueam, secum ad habitandum collocat.

CAESAR.

NON solùm sub terra ædificant, sed in arbore, aut parietibus. Ergo duplex differentia: quòd supra terram, & quòd ἐπιπολῆς: quoniam ibi non sunt mansuri. Sanè in arbore sæpe vidimus nos: sed intus in putrido: non solùm ἐπιπολῆς. Itaque addidit πολλάκις: vt aduerbium sit τῷ ἐπιπολῆς: non autem ὁρᾶται. Mos igitur ordinatius, & lex, sub terra. In arbore autem ex errore, & fortuitò.

Ἀπὸ τοῦ σμήνους. Non libenter hîc interpretarer, *alueum*, sicut Theodorus: sed potiùs *scrobem.*

Πρός τινα ὕλην. Theodorus *ad aliquam arborem.* Etiam ad parietinas vidimus. Itaque ὕλη hîc communem suum habet significatum.

Ἐπιπολῆς. Theodorus *conspicui:* malè. Conspicui sunt lapilli in Benaco. Sed non ἐπιπολῆς.

Ἐξέλθῃ καὶ αὐξηθῇ. At prius adolescit, quàm exeat. Puto ἐξέλθῃ est ἐκδύει vt suprà. Exnerit potiùs, quàm exierit è vermiculo.

Λαβὼν: *sumens secum populum.* Verbum potestatem significans. Theodorus omisit.

Κατοικίζει. Habitationem nescio quam adumbrat verbum: non enim plane simplex est collocatio.

CCCCL. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ ὀχείας τῶν ἀνθρηνῶν, οὐδὲν ὦπταί πω, οὐδὲ πόθεν γίνεται ὁ γόνος.

DE coïtu, déque materia, ex qua generentur crabrones, nondum perspectum est.

CAESAR.

AIunt ex vitulo apes, ex equo vespas, ex asino crabrones generari.

Πόθεν: de loco, efficientem caussam significat. Nam pater videtur quædam caussa efficiens liberorum: sicut & coïtus, & ipsa, vt vult Aristoteles generatio. Motus enim quidam est. Materiam tamen hîc significat: nam ipsas efficere dicit.

CCCCLI. ARISTOTELES.

Ἐν μὲν οὖν ταῖς μελίτταις, ἄκεντροί εἰσι καὶ οἱ κηφῆνες, καὶ οἱ βασιλεῖς, καὶ τῶν σφηκῶν ἔνιοι ἄκεντροί εἰσι, καθάπερ εἴρηται πρότερον· αἱ δ᾽ ἀνθρῆναι, πᾶσαι φαίνονται κέντρον ἔχουσαι. ἐπισκεπτέον δὲ μᾶλλον καὶ περὶ τοῦ ἡγεμόνος, εἰ κέντρον ἔχει, ἢ μή.

IGitur inter apes aculeo carent, tum fuci, tum reges ipsi. Sed & vesparum quædam nō habent, quemadmodum suprà dictum est. At crabrones omnes habere compertum est. Tantùm de principe adhuc habeat nécne is, perspiciendum.

CAESAR.

COmparat tria genera ab aculeis: & sibi contradicit. Suprà dixit reges apum habere: hîc autem negat. De regibus crabronum nihil certi profitetur.

CAPVT SEXAGESIMVM-SEPTIMVM,

BOMBYCES.

CCCCLII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ βομβύλιοι, τίκτουσιν ὑπὸ πέτραις ἐπ' αὐτῆς τῆς γῆς, θυρίσι δυοῖν, ἢ μικρῷ πλείοσιν.

Bombyces sub saxis pariunt super terra, ostiolis binis, aut paulò pluribus.

CAESAR.

QVARTVM genus, bombyx. Græci βομβύλιον vocant. Plinius in Vndecimo, ait ipsos luto nidos facere salis specie adhærentes lapidi, ita vt difficile spiculis sit euellere, tanta sunt duritia. Ceras in his plusquam apes facere, & vermiculum maiorem, & ex eo, nasci bombylim, & ex ea necydalum, ex hoc bombycem. Telas texunt araneorum more, ad vestem & luxum fœminarum, quæ *bombycina* vocatur. Hæc est bombyceum historia à Plinio descripta. Si nostri bombyces, ex quibus sericum ducimus, hi sunt, de quibus hic agitur, historia non conuenit, neque generatio. Scimus vermiculum ex ouo nasci, qui paucos post dies erupta tinicula nigra, formam erucæ albidæ præ se fert. Ter deinde aut quater ea erupta eruca, parui digiti magnitudinem aut paulo minus æquans, colorem accipit fili quem euomere debet. Deinde seipsa inuoluens filo suo, quiddam oui parui specie efficit: aliud album, aliud luteum, alterum luteum dilutius, aliud subuiride. Id est sericum, quod postea deducunt, & nent opifices. Erumpit tamen si non manum adhibent, & exit papilio. Eo in genere sunt mares & fœminæ, ex quibus oua ad sobolem. Omnes matrices intereunt. At ceras, neque nidos faciunt, neque mel, neque araneorum modo telas texunt.

Horum cum superioribus differentia. Apes in cauis arborum: vespæ sub terra: crabrones sub terra, & in cauis arborum: bombylij, super terra, & sub saxis. Et alia differentia à frequentia τῶν θυρίδων.

Ἢ μικρῷ πλείοσι: quod suprà dicebat ἢ ἐγγὺς τούτων.

CCCCLIII. ARISTOTELES.

Εὑρίσκεται δὲ καὶ μέλιτος ἀρχὴ φαῦλη τις ἐν τούτοις.

INuenitur autem in his etiam mel quoddam improbum, inchoatum.

CAESAR.

DIFFERENTIA à crabronibus & vespis cum apibus communis. Sed analoga.

Ἀρχὴ, *initium*: quasi dicat *vestigium*.

Φαῦλη. Vt etiam sit differentia, non solùm qualitate, ἀρχὴ: sed etiam qualitate, φαῦλον: quæ qualitas sit substantialis. Iccirco addidit τις.

CAPVT

CAPVT SEXAGESIMVM OCTAVVM,

TENTHREDO.

CCCCLIV. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ τενθρηδὼν, προσεμφερὴς μέν ἐστι τῇ ἀνθρήνῃ, ποικίλον δὲ, καὶ τὸ πλάτος ὅμοιον τῇ μελίττῃ.

Tenthredo crabroni similis. Sed varia & lata sicut apis.

CAESAR.

QVINTVM genus. Theodorus cum Plinio *teredinem*, interpretatur.

Ποικίλον. Hoc non est πρὸς τὰς μελίττας: sed τὸ πλατύ. Nam vespæ sunt teretes, & crabrones. Alicubi in Italia *piccicamortuos* dicitur. Sequitur enim culinas, & dulciaria, vt mox subdit.

Plinius in Quadragesimoprimo Capite sextidecimi, teredines capite ad proportionem esse air grauissimo, dentibus rodere, atque ex quorundam sententia solùm in mari sentiri: terrestres verò vocari *tineas*: & culicibus similes vocari *thripas*. At Philosophus hic eam crabroni similem, & latam, vt apis, facit. Alia certè videtur à Pliniana.

CCCCLV. ARISTOTELES.

Λίχνον δὲ ὄν, καὶ πρὸς τὰ μαγειρεῖα, καὶ τοὺς ἰχθύας, καὶ τὴν τοιαύτην ἀπόλαυσιν καταμόνας προσαΐσσεται.

Liguritrix hæc, & coquinas sectatur. Ad pisces quoque, atque eiusmodi cibos fruendos singularis aduolat.

CAESAR.

POST speciem & figuram, mores.

Λίχνον: sicut de polypo. *Cupediosa*, Theodorus. Nos verbum verbo reddidimus veteri Græco Latinum, eius sobolem interpolatam, *ligurire*.

Μαγειρεῖα: *nidores*.

Ἀπόλαυσιν: vt suprà de araneis. Καταμόνας, non gregatim.

CCCCLVI. ARISTOTELES.

Ἐκτίκτει δὲ κατὰ γῆς, ὥσπερ καὶ οἱ σφῆκες.

Parit sub terra, vt vespa.

CAESAR.

ET sanè vespæ simillima est, sed longiuscula.

CCCCLVII. ARISTOTELES.

Πολύχουν δ' ἐστὶ, καὶ τὸ τενθρήνιον αὐτῶν πολὺ μεῖζον ἢ τὸ σφηκῶν, καὶ προμηκέστερον.

Teredinaria quoque structura, multis cellis constat, multóque pluribus, quàm vesparia: atque etiam longior est.

CAESAR.

SVprà locum: nunc figuram, & frequentiam caueolarum narrat.

Πολύχουν: quoniam suprà χοῦν scobem dicebat.

Τενθρήνιον: vt τενθρῆναι etiam dicantur, non ſolùm τενθρηδόνες. Sic κηφήνιον, & σφήκιον. Non tamen dixit ἀνθρήνιον.

Omiſit hîc aſilos, & muſcas, & ſcarabeos, & brucos, & locuſtas. De quibus omnibus hîc dicendum erat.

CAPVT SEXAGESIMVM NONVM.

Mores quadrupedum: & primùm de Leone.

CCCCLVIII. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν περὶ τὴν τῶν μελιττῶν, καὶ τὴν σφηκῶν, καὶ τὴν ἄλλων τῶν τοιούτων ἐργασίαν καὶ τὸν βίον, τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

TAlia ſunt quæ de apum, & veſparum & aliorum eiuſmodi opere, ac vita dicenda erant.

C. AE S A R.

DE animalium moribus dicere cùm inſtituiſſet, perſecutus eſt per ſumma genera ſpecies. Ac ſanè etiam quadrupedes ſuprà, tum mitiores, tum feras, quæque gregatim viuant, quæque ſolitariæ: earùmque prudentiam, ſolertiam, mores quoque ab his habitibus ductos narrabat. Quare non rectè factum eſt, cùm hanc vſque in partem diſtulit reliquum hiſtoriæ, quæ ad quadrupedes feras pertineret. Nam ſanè ab vrſæ moribus non erant hæc diuellenda, quæ hîc poſita ſunt. Neque verò quod hîc dicit, ἐργασίαν καὶ βίον, tollit, quin mores quoque ſit executus. Quos repetet, percurrere qui volet.

Τοῦτον τὸν τρόπον: talia. Βίον hîc intelligit, & vitam & victum. Vtrunque enim declarauit.

CCCCLIX. ARISTOTELES.

Περὶ δὲ τὰ ἤθη τῶν ζώων, (ὥσπερ εἴρηται καὶ πρότερον) ἔστι θεωρῆσαι διαφοράς, πρὸς ἀνδρίαν μὲν μάλιστα καὶ δειλίαν, ἔπειτα καὶ πρὸς πρᾳότητα καὶ ἀγριότητα, καὶ αὐτῶν τῶν ἀγρίων.

QVibus verò moribus differant animalia, & ſuprà dictum eſt, & nunc perſpici poteſt. Præſertim fortitudine & formidine: ſecundo loco manſuetudine & ferocia, etiam in genere ipſarum ferarum.

C AE S A R.

REDIT igitur ad exempla quibuſdam in ſpeciebus, quibus mores indicet. Et duo Capita facit, eáque bifariàm diuidit per contraria. Maximè, inquit, extare veſtigia fortitudinis, aut ignauiæ in quibuſdam. Proxima his eſſe manſuetudinem, & ferociam. Neque ſolùm in diuerſis generibus, ſed etiam in eodem genere: putà in feris ipſis. Earum enim quaſdam formidoloſas inuenias, alias mites, alias fortes, alias ignauas. Iccircò dixit, αὐτῶν, cum emphaſi. Videbatur enim cùm ſint ἄγρια, non habere contrariam differentiam τῇ ἀγριότητι.

Nota: dixit μάλιστα de duobus: ſubdit enim ἔπειτα.

Dixit luculentiorem eſſe habitum fortitudinis, & timiditatis, quàm manſuetudinis, & ferociæ: propterea quòd hi habitus ſunt generici, & plus latent. Differentiæ enim genericæ ſunt obſcuriores. Diſputatum autem eſt in primo *Phyſicorum*, vtrum ſeſe offerret priùs, ſpeciéſne, an genus. Neque locus hîc eſt, niſi cuipiam inepto. Difficile enim eſt Commentarios ſcribenti, non ineptire, odio aut gloria diſtracto. Quòd autem ferocia ſit genus ad fortitudinem in feris, patet. Quia multæ ſunt feroces atque intractabiles, quæ tamen timidæ ſunt. Intelligo feroces, quæ nunquam manſueſcunt: vt onager, atque alia multa.

Διαφορὰς περὶ τὰ ἤθη πρὸς ἀνδρίαν: *differentias morum ad fortitudinem.* Non eſt bona locutio Latina, licet ſic Theodorus loquatur. Neque eſt differentia morum ad fortitudinem. Sed ipſa fortitudo

fortitudo differentia est leonis, qua leonis mores differunt à dama. Et malè neglexit τὸ *μάλιστα*, & τὸ ἔπειτα. Α᾽γρίων quoque malè vertit, *syluestrium*. Malè quoque expressit allusionem ferociæ & feræ. Et multæ feræ, syluestres non sunt.

CCCCLX. ARISTOTELES.

Καὶ γὰρ ὁ λέων ἐν τῇ βρώσει μὲν χαλεπώτατός ἐστι, μὴ πεινῶν δὲ καὶ βεβρωκὼς, πρᾳότατος.

Nam leo in pastu acerbissimus est. Vbi verò non esurit, & satur est, mitissimus.

CÆSAR.

A Leone incipit tanquam à nobilissimo.

Ε᾽ν τῇ βρώσει: mira locutio. Cùm scilicet edit. Iccirco rectè Theodorus, *in edendo.* Cum enim comedit, putat ablaturum prædam. Itaque procul limis oculis te speculatus properat expedire negotium: magnísque laniaribus discerpit prædam. Vngues infigit acriùs, & impetu dentes: quatit deinde ac trahit, rugítque. Si autem propiùs accedas, omisso pastu, saltu fertur in animal quod iam prope sit. Hæc nos ita vidimus.

Χαλεπώτατος. Theodorus *ferocissimus*. Lata est significatio Græcæ vocis ad omnem intractabilitatem.

Μὴ πεινῶν δὲ καὶ βεβρωκώς. Euertit ordinem, βεβρωκὼς δὲ καὶ διὰ τοῦτο μὴ πεινῶν. Iccirco τὸ, καὶ, est hîc ὅτι, *quippe*.

CCCCLXI. ARISTOTELES.

Ε᾽στι δὲ τὸ ἦθος οὐχ ὑπόπτης οὐδενὸς, οὐδ᾽ ὑφορώμενος οὐδὲν πρός τε τὰ σύντροφα καὶ συνήθη, σφόδρα φιλοπαίγμων, καὶ στερκτικός.

Est animo minimè suspicaci: nihil sanè suspicatur. Et cum socijs educationis, aut consuetudinis, mirum in modum colludendi studiosus, ac blandus.

CÆSAR.

VERAM hîc nobilitatem intelliges. Magni animi est atque innocentis nihil suspicari. Nam aut probrum, aut periculum meruimus. Qui fortis est, nihil ab hostibus metuit. Qui innocens, nihil à susurrone, & maledico veretur.

Duo dixit ὑπόπτης, & statim ὑφορώμενος. Idem est ὄπτειν & ὁρᾶν. Et ὑπὸ, communis præpositio vtrique. Theodorus sic: *nihil hic suspicatur, nullius suspiciosus est.* At contrà non suspicatur, quia animo aperto est, neque suspicioso. Prius ponit habitum, mox actionem. Η᾽θος, ὑπόπτης. Υ᾽φορώμενος, ἐνέργεια.

Σύντροφα καὶ συνήθη. Theodorus *cum socijs & familiaribus.* Non est sic. Sed σύντροφα *sui generis in caneis, inque syluis.* Καὶ συνήθη, *in caneis*: intelligit magistros. Atque etiam cum canibus vidimus eos ludere. Atque de lepore extant epigrammata Martialis luculenta atque munda. Verùm is ludus periculosus est: offensione enim irritatur ad cædem.

Φιλοπαίγμων: *lusus appetens.* Theodorus *festiuus, ludibundus*: optimè.

Στερκτικός: *beniuolus, blandus*: etiam vt manum lambat.

CCCCLXIII. ARISTOTELES.

Ε᾽ν δὲ ταῖς θήραις ὁρώμενος μὲν, οὐδέποτε φεύγει, οὐδὲ πτήσσει· ἀλλ᾽ ἐὰν καὶ διὰ πλῆθος ἀναγκασθῇ τῶν θηρευόντων ὑπαγαγεῖν, βάδην ἀποχωρεῖ, καὶ κατὰ σκέλος, καὶ κατὰ βραχὺ ἐπιστρεφόμενος. ἐὰν μέντοι ἐπιλάβηται δασέος, φεύγει ταχέως, ἕως ἂν καταστῇ εἰς φανερόν· τότε δὲ πάλιν ὑπάγει βάδην. ἐν δὲ τοῖς ψιλοῖς ἐὰν ποτ᾽ ἀναγκασθῇ εἰς φανερὸν διὰ [τὸ] πλῆθος φεύγειν, τρέχει κατατείνας, καὶ οὐ πηδᾷ.

IN venationibus nunquam palam fugit, aut metuit. Quin etiam si præ venatorum multitudine, subducere sese conatur, pedetentim cedit, & obliquè, & subinde sese conuertens. Quòd si quid syluæ densioris nactus sit, fugit celeriter donec in loco aperto sit. Tum verò deintegrò pedetentim subducit sese. In locis patentibus palam propter multitudinem si cogatur, currit contento cursu, nec salit.

CÆSAR.

SVprà πρᾳότητα καὶ χαλεπότητα. Nunc ἀνδρίαν leonis narrat. Et vt suprà, fames, non natura faciebat χαλεπόν: sic hîc necessitas, non natura facit, vt videatur δειλός. Iccirco libratissimis vocibus,

cibus,& quaſi ἐγκώμιον texens,iucundiſſimè Philoſophus vtitur hîc.

Primùm igitur dixit ὀρρώδῶν, vt animum non amittat præ metu : ſed conſtanti ac priſtina mente intelligat ſe videri : atque ab inimicis quidem,quos ipſe non metuat : atque hoc oſtentet illis : vt potiùs terreantur ipſi. Et dixit ὑφίσταται : non ſolùm, ὑ. Et negauit verbum infame forti animali, φεύγει, & ὑφί πτήσσει. Quoniam multa non fugiunt præ ſtupore. In genua enim labant relicta à calore,& ſanguine ad cor currente.

Et dixit ἐὰν : conditionalis eſt : ac ſuprà ὑφίσταται eſt natura. Ε'ὰν eſt euentus : & appoſuit ἀναγκασθῇ. Quoniam neceſſitas eſt mater fati. Eſt enim eadem cum Nemeſi. De qua extat tragœdia noſtra *Monoproſopos*. De Neceſſitate verſus extant Laberij puriſſimi apud Macrobium. Et dixit πλῆθος. Nam duo,aut tres. Et θηρεύοντων ,qui & ſciunt , & adeunt id genus venationis. Et dixit ὑπαγαγεῖν : vt ſit ἄγειν, non *fugere*:& ipſe ſeſe ſubducat,non alius,non ſubſtrahat. Et dixit βάδην. *pedetentim*:& ὑποχωρεῖ, ſapienter ſimul & fortiter. Qui enim cedit,vitat neceſſitates : qui βάδην, obſeruat quid agat hoſtis,atque incautum ſæpe excipit. Καὶ κατὰ σκέλος. Hoc genus incedendi ſuprà etiam attribuit:*pedatim* Plinius,vt diximus. Sed intellige ſic:quia veſtigia poſteriora , non directa linea aut occupant,aut ſequuntur, aut tranſiliunt priora : ſed interiore , aut exteriore linea feruntur. Ita neceſſe eſt , vt obliquè ambulent. Quare ſemper & prorſum , & retrò intuentur. Κατὰ βραχὺ : parum intermittens temporis:aut aliquantulum. Theodorus rectè , *crebrò ſubſiſtens*. Et dixit nactum loca tecta arboribus fugam arripere. Hoc pudentis animi ſimul & prudentis: fugit enim interitum,& ſimul tegit probrum.

Κατατεινας. Theodorus *contentus*:ambiguè. Imò *non contentus*:ſed *diſtento curſu*.

Οὐ πηδᾷ : ſicut cùm impetum facit. Non ſalit verò,ne offendat,aut cadat.Sic boni milites & gladiatores non ſaliunt niſi magna coacti neceſſitate: Nam non poſſunt firmiter conſiſtere, & minore ſunt robore.

CCCCLXIII. ARISTOTELES.

Τὸ δὲ δρόμημα συνεχῶς, ὥσπερ κυνός ἐστι κατατεταμένον. διώκων μέντοι ἐπιῤῥίπτει ἑαυτὸν,ὅταν ᾖ πλησίον.

Eius ſanè curſus continuatus atque porrectus eſt, ſicut canum. At cùm ſectatur ipſe , inijcit ſeſe cùm prope prædam eſt.

CÆSAR.

DVo genera curſus eius ponit : alterum fugientis , alterum fugantis. Et iam diximus cauſſas:impetus maior aggredientis,cedentis maior diligentia.

Δρόμημα,pro δρόμος : duo coniunxit , συνεχῶς , & κατατεταμένον : quia poſſet eſſe per interualla porrectum , & interceptum. Tamen iccirco etiam συνεχῶς. Curſus autem leonis,ſimilis eſt curſui felium:& natura eadem penitus: magnitudine tantummodo & iuba diſtant. Nam marium felium animus inuictus, & blandus,& φιλοπαιγμονέστατος.

Ὅταν ᾖ πλησίον , vt curſus eatenus ſit contentus:atque inde impetus.

Κατατεταμένον. Theodorus *intenditur*:malè:intendi eſt augeri. Κατατετάσθαι eſt ὁμοτόνως hîc , ad differentiam pardorum qui ſaltu currunt.

CCCCLXIV. ARISTOTELES.

Ἀληθῆ δὲ καὶ τὰ λεγόμενα· τό τε φοβεῖσθαι μάλιστα τὸ πῦρ, ὥσπερ καὶ Ὅμηρος ἐποίησε.
Καιόμεναί τε δᾷδες, τάς [τε] τρεῖ ἐσσύμενός περ.

Vera etiam ſunt quæ narrantur de igni , quem ille metuit. Quemadmodum ſcripſit Homerus.
Ardentéſque faces , quas metuit,tametſi incitatus ſit ad impreſſionem faciendam.

CAESAR.

MOre ſuo etiam quæ vulgò narrantur colligit : ac deinde iudicat. Itaque duo hîc : primũ eſt ignis metus,cum Homeri teſtimonio:alterum de iuſtitia eius aduerſus hoſtes.

Ε'σσύμενος.Theodorus,*ſæuiat*:vt verſum faceret omiſit vim verbi. Ε'σσύμενος ſignificat incitatum ad prædam. Et illud eſt διώκων. At poteſt ſæuire etiam fugiens. Tunc igitur languida erit oratio. Et τε, περ, nihil erit. Quid enim mirum timere ignem?

CCCCLXV. ARISTOTELES.

Καὶ τὸ, τ̃ βάλλοντα τηρῆσαι, ἰσὼς ὅτι ἐπὶ τούτω, ἐὰν δέ τις βάλλη ὤν μὴ, ἐνοχλῇ ἢ αὐτὸν, ἐὰν ἐπαΐξας συλλάβη, ἀδικεῖ μὲν οὐδὲν, οὐδὲ βλάπτει τοῖς ὄνυξιν σείσας ἢ ἐ φοβήσας, ἀφίησι πάλιν.

Tum hoc ab eo obseruari, atque impeti illum à quo ictus sit. Quòd si quis iaculatus eum fuerit, neque mali quicquam fecerit, impetu in illum facto si comprehenderit, nulla iniuria afficit: neque nocet vnguibus. Sed excussum, atque perterrefactum abs se dimittit.

CAESAR.

NVNC vt dicebamus, iustitiam etiam erga hostes: inter omnes obseruare iaculatorem: inter iaculatores perdurate iniuriam. Ponit primùm τηρῆσαι: prudentis est hostem dignoscere. Deinde ἰσὼς: fortis est, num possit abire. At ipse vlciscitur.

Α'δικεῖ ἐν οὐδέν. Iustitiam ponit, quia iniutiam non accepit, ne facit quidem. Et explicat modum τ̃ ἀδικίας à qua abstinet, τοῖς ὄνυξι: qui tamen tela sunt à natura data πρὸς τὸ ἀδικεῖν. Tanto sapientiùs agit: habet enim quibus lædat.

Σείσας καὶ φ'οβήσας. Mira animi illius magnitudo: contentus excussisse hominem: & ἀφίησι. Quoniam in sua est potestate. Etiam si loqui sciret, diceret, abi.

Ε'ὰν δέ τις βάλλη, μὴ ἐνοχλῇ δέ. Theodorus *si quis vero non percusserit, sed infestet.* Imò si quis ictum intulerit sine noxa. Theodorus legit ὤν βάλλη, ἐνοχλῇ δέ. At Plinius in Octauo nostram lectionem agnoscit. *Eum, inquit, qui tela quidem miserit, sed tamen non vulnerauerit, correptum raptatúmque sternit, & non vulnerat.*

CCCCLXVI. ARISTOTELES.

Πρὸς δὲ τὰς πόλεις ἔρχεται μάλιστα, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀδικεῖ, ὅταν γέρων γένηται πρεσβύτης, διὰ τὸ γῆρας ἀδυνατεῖ θηρεύειν ὄντες, καὶ διὰ τὸ πεπονηκέναι τοὺς ὀδόντας.

Potissimùm cùm veteli sunt, neque valent ob senium venari, dentésque male affecti sunt, accedunt ad vrbes, atque homines afficiunt iniuria.

CAESAR.

ALTERAM narrat necessitatem, qua videantur ἀδικεῖν, famem. Et sanè matres in obsidionibus liberos suos vorârunt: ne quis obstrepat leoni.

Πόλεις: non solùm ad villas, & tuguria: sed cogantur etiam plenas vrbes aggredi.

Πρεσβύται: declarat hoc explicatiùs: cùm dicit διὰ τὸ γῆρας. Quoniam vitibus defecti sunt. Et addit historiam de dentibus.

Πεπονηκέναι: Theodorus *defectionem:* malè. Nam etiam mutilis dentibus sunt veteli ab ossibus. Neque necesse est, vt τὸ πονεῖν sit defici. Et ipse mox declarabit κατεαγότας.

Διὰ τὸ γῆρας. Theodorus *per corporis imbecillitatem.* Omisit caussam, τὸ γῆρας. Est enim caussa vltima huius caussæ.

CCCCLXVII. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ ζῶσι πολλά· καὶ ὁ ληφθεὶς λέων χωλὸς πολλοὺς τ̃ ὀδόντων εἶχε κατεαγότας, ᾧ τεκμηρίῳ ἐχρῶντό τινες, ὅτι πολλὰ ἔτη ζῶσι. τοῦτο γὰρ οὐκ ἂν συμβῆναι, μὴ οὖ πολυχρονίου ὄντ.

Viuunt annos multos. Iam captus leo claudus inuentus est habere dentes fractos: quo argumento, eos diu viuere coniectabant. Neque enim nisi longæuo id euenire potuisse.

CAESAR.

VItam ponit, sed sine annis longam: & argumentum.

Μὴ οὖ πολυχρονίου: quoniam eorum natura fortis, & robusta est.

EEEEc

Κατιαζόντες: inutiles ab oſsibus à quibus quantùm poſſunt, abſtinent, integra fruſta cum ipſis deuorantes. Omnia enim conficiunt.

Πολυχρονίῳ. Theodorus *longo tempore*: malè. Non enim propter tractum id euenit: ſed quia materia dentium in ſenibus minùs valida eſt. Igitur longo poſt tempore id euenit: non in eo longo tempore, ſanè valde differunt.

CCCCLXVIII. ARISTOTELES.

Γένη δ' ἐστὶ λεόντων δύο· τούτων δ' ἐστὶ τὸ μὲν, στρογγυλώτερον, καὶ οὐλοτριχώτερον, καὶ δειλότερον. τὸ δὲ μακρότερον, καὶ εὐθύτριχον, ἀνδρειότερον.

Leonum genera duo: alterum rotundius, & iuba criſpiore, idque timidius: alterum longius, iuba ſpiſſa, fortius.

C AE S A R.

TOTA natura ſuperior communis vniuerſo leonum generi eſt. Itaque non ſtatim diſtinxit in ſpecies. Nunc autem diſtinguit, vt eam naturam per analogiam partiatur.

Στρογγυλώτερον, *compactius*: verùm in globum. Theodorus, *breuius*: malè. Poteſt eſſe breuius, & tamen ſtrigoſius atque exile proportione.

Εὐθύτριχον, Theodorus *pilo probiore*. Iubam hîc intelligo non pilum. Et τὸ εὐ, denſitatem, & promiſſionem. Atque particula hæc εὐ, notanda in εὐθύτριχον: reſpondet enim τῷ οὖλον in οὐλότριχον. Οὖλος enim ſignificat criſpum, à circuli figura, quæ ὅλη naturam repræſentat. Et ſignificat οὖλος vafrum ac malum. Ita εὖ, contrarium eſt.

Ἀνδρειότερον, *generoſius*, Theodorus rectè. Sed tamen plus eſt ἀνδρεῖον. Generoſus homo erit, & timidus tamen. Quia generoſi eſt, nihil admittere ſeruile. Εὐγενής, & γενναῖον ſuprà declarauimus: & reſpondet τῷ δειλότερον: quod comparatiuum eſt à contrario. Non enim δειλὸν eſt differentia ſpeciei breuis, ſed ἀνδρεῖον. Poteſt hoc fieri, quia remittatur ἀνδρειότης per contrarium.

CCCCLXIX. ARISTOTELES.

Καὶ φεύγουσι δ' ἐνίοτε καταστείναντες τὴν κέρκον, ὥσπερ κύνες.

Fugiunt interdum leones demiſſa cauda, vt canes.

C AE S A R.

Καταστείναντες, deorſum protenſa: vt id ſit commune lupo, cani, & leoni. Contrà equus quò obfirmat magis caudam ad clunes, eò plus commendatur. At ratio quærenda huius rei. Canes enim cum animoſiſſimi ſint, & cauda ſurrectiſſima, & auribus ſunt. Sane in pauore calor relinquit extrema. Itaque horrent etiam pilo leones, & ſetis apri pugnam inituri: ſicut in metu homo. Subſident enim in vacua radices.

CCCCLXX. ARISTOTELES.

Ἤδη δ' ὤφθη λέων καὶ ἐπιθέμενος ὑῒ, καὶ ὡς εἶδεν ἀντιφρίξαντα, φεύγων.

Viſus eſt leo, qui aggreſſus ſuem, vbi animaduertit ſeſe defendentem, fugerit.

C AE S A R.

SVprà ſignum metus à cauda: nunc cauſſam, hoſtis ſcilicet animum.

Ἀντιφρίξαντα: obtegentem ſeſe naturali ſetarum munimento. Etiam galli obtutum non ſuſtinere aiunt, nec rotarum orbes circumactos.

CCCCLXXI. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ πρὸς τὰς πληγὰς, εἰς μὲν τὰ κοῖλα, ἀσθενὴς· κατὰ δὲ τὸ ἄλλο σῶμα, δέχεται πολλὰς, καὶ κεφαλὴν ἔχει ἰσχυράν.

Caetero corpore ictus excipere poteſt multos. Ilium parte ſuſtinere non poteſt. Capite verò firmiſſimo eſt.

C AE S A R.

C AE S A R.

DE bellatore animali rectè facit cùm perpendit partes fortiores.

Τὰ κοῖλα, *caua*, ſcilicet ἐντέρα. Caua maximè eſt in bobus ea pars, multóque magis ſiniſtra. Albertus τὰ κοῖλα, malè, *inteſtina*.

CCCCLXXII. ARISTOTELES.

Ὅσα δ' ἂν δάκῃ, ἢ τοῖς ὄνυξιν ἑλκώσῃ, ἐκ τῶν ἑλκῶν ἰχῶρες ῥέουσιν ὠχροὶ σφόδρα, καὶ ἐκ τῶν ἐπιδέσμων καὶ σπόγγων ὑπ' οὐδενὸς δυνάμενοι ἐκκλύζεσθαι· ἡ δὲ θεραπεία ἡ κοινὴ καὶ τῶν κυνοδήκτων ἑλκῶν.

QVacunque momorderit, aut vnguibus vulnerauerit, ex iis vulneribus ſanies fluit pallida valde, quáque de faſciis, atque ſpongiis nihil valeat eluere. Eorum cura eadem quæ morſu rabidi canis.

C AE S A R.

QVALITATEM, atque habitudinem propriam narrat à poſteriori. Nam ſi ſanies tam pertinax eſt, ergo in dentibus, ac vnguibus virus eſt. Omnes ſanè vngues etiam virulentæ: etiam hominum. Ater cruor ex eorum vulnere dimanat.

Καὶ ἐκ τῶν ἐπιδέσμων οὐ δυνάμενοι ἐκκλύζεσθαι Theodorus: *etiam per faſcias ac ſpongias, quaq; nullo modo poſſit reprimi*. Quaſi verò perfluant omnia. Sed non eſt ſic. Imò quæ adeò hæret maculis ſuis, vt ablui nequeat.

Ἐκκλύζεσθαι: vnde κλυστὴρ & κλυσμός. Ἐκπλύνεσθαι: vnde πλυντικά in Timæo.

Κυνοδήκτων: ſicut θηριοδήκτων. Theodorus *morſus canini*: non rectè. Nam κυνόδηκτοι ſunt à canibus rabidis morſi, apud Dioſcoridem & alios. Neque par eſt, vt cùm eiuſmodi ſanies fluat, ſimplex tantùm remedium ſimplicis morſus adhibeatur.

Ἑλκῶν Theodorus *vlcera canini morſus; vulnera* potiùs: quia dixit ἑλκώσῃ: & ſuprà de lamia ἑλκωθεῖσα.

Hæc de Leone exactiùs à Philoſopho, & accuratiùs à nobis, ob animalis dignitatem: vt quantò præſtat cæteris, tantò planior ſit hiſtoria. In Secundo quoque ipſius faciem, mores, vitam tractauimus.

CAPVT SEPTVAGESIMVM.

THOES.

CCCCLXXIII. ARISTOTELES.

Φιλάνθρωποι δ' εἰσὶ καὶ οἱ θῶες, καὶ οὔτ' ἀδικοῦσι τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε φοβοῦνται σφόδρα· πολεμοῦσι δὲ τοῖς κυσὶ καὶ τοῖς λέουσι. διὸ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ οὐ γίνονται.

THoes quoque homines diligunt. Neque eis afferunt iniuriam, neque eos valde metuunt: at cum canibus, & leonibus bellum gerunt. Quo fit vt iiſdem locis non degant.

C AE S A R.

NVNC Thoum mores narrat: quos ſuprà diximus à Plinio *lupos ceruarios* dici: & Albertus hic *lupos* dicit.

Φιλάνθρωποι. At homines ipſos non amant: interficiunt enim ob pellem.

Οὔτ' ἀδικοῦσι, οὔτε φοβοῦνται: quoniam quos metuimus, odimus.

CCCCLXXIV. ARISTOTELES.

Ἄριστοι δ' οἱ μικροὶ τῶν θώων. γένη δ' αὐτῶν οἱ μὲν φασιν εἶναι δύο, οἱ δὲ τρία· οὐ δοκεῖ δὲ πλείω εἶναι.

PRaſtantiſſimi, parui ſunt. Eorum genera namque duo tradunt quidam: alii tria: neque plura putant.

C AE S A R.

POnit genera ſimul, & comparat, & ponit opiniones. Duo nos genera nouimus: alteram maculis rotundis: alterum prolixis, & quaſi faſciolis varium. Vtrunque cum varijs, & pardis, & pantheris ſub vno genere ſtatuunt communi.

CCCCLXXV. ARISTOTELES.

Ἀλλ' ὥσπερ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν ὀρνίθων καὶ τῶν τετραπόδων ἔνια, καὶ οἱ θῶες μεταβάλλουσι κατὰ τὰς ὥρας, καὶ τό τε χρῶμα ἕτερον τοῦ χειμῶνος καὶ τοῦ θέρους ἴσχουσι, καὶ τοῦ μὲν θέρους λεῖοι γίνονται, τοῦ δὲ χειμῶνος δασεῖς.

Verùm quemadmodum piſcium auiúmque, atque etiam quadrupedũ quædam, ſic certis temporibus Thoes mutantur: atque tunc alium, atque alium colorem habent hyeme, atque æſtate. Aeſtate quidem glabreſcunt: hyeme verò piloſi ſunt.

C Æ S A R.

OStendit cauſſam quare potuerint videri multæ ſpecies: propter, inquit, mutationem colorũ. Id quod cæteris quoque generibus euenit animantium.

Χρῶμα: quoniam à colore afferebant diſcrimina inter ſpecies.

Λεῖοι καὶ δασεῖς: omnia animalia piloſa, hirtiora ſunt hyeme, naturæ prouidentia.

CAPVT SEPTVAGESIMVM PRIMVM,

BONASSVS.

CCCCLXXVI. ARISTOTELES.

Ὁ δὲ βόνασος, γίνεται μὲν ἐν τῇ Παιονίᾳ ἐν τῷ ὄρει Μεσσαπίῳ, ὃ ὁρίζει τὴν Παιονικὴν καὶ τὴν Μαιδικὴν χώραν. καλοῦσι δὲ αὐτὸν οἱ Παίονες Μόναπον. τὸ δὲ μέγεθός ἐστιν ἡλίκον ταῦρος, καὶ ἔστιν ὀγκωδέστερον ἢ βοῦς. οὐ γὰρ προμήκης ἐστί. τὸ δὲ δέρμα αὐτοῦ κατέχει ὡς ἑπτάκλινον ἀποταθέν· τὸ δὲ ἄλλο εἶδος ὅμοιον βοΐ· πλὴν χαίτην ἔχει μέχρι τῆς ἀκρωμίας, ὥσπερ ἵππος. μαλακωτέρα δὲ ἡ θρὶξ τῆς τοῦ ἵππου, καὶ προσεσταλμένη μᾶλλον. χρῶμα δ' ἔχει τοῦ τριχώματος ξανθόν· βαθεῖα δὲ, καὶ μέχρι τῶν ὀφθαλμῶν καθήκουσα ἡ χαίτη ἐστὶ, καὶ πυκνή. τὸ δὲ χρῶμα ἔχει μέσον τι τεφροῦ καὶ πυῤῥοῦ, οὐχ οἷον αἱ παρῶαι ἵπποι καλούμεναι, ἀλλ' αὐχμηροτέραν τὴν τρίχα, κάτωθεν ἐριώδη, μέλανες δ' ἢ πυῤῥοὶ σφόδρα οὐ γίνονται.

Bonaſſus naſcitur in Pæonia monte Meſſapio, qui ſeparat Pæoniam à Media regione. Vocant eum Pæones Monapum. *Tauri eſt magnitudine: ſed eſt bone craſſior. Neque enim longus eſt. Eius corium diſtentum capit quantum ſatis eſt ſeptem conuiuis. Cæterùm ſpecies bouis eſt: niſi quòd habet iubam ad ſummos vſque armos, ſicut equus. Verùm pilus eius mollior quàm equinus, & demiſsior: pili color flauus: Longus etiam crinis, ad oculos vſque pertinens. Color eius inter cinereum & ruffum: non qualis equarum quas* Paroas *vocant: ſed ſqualidior, atque ſubtus lanaceus. Atri aut gilui vehementer, nulli ſunt.*

C Æ S A R.

PEREGRINAM feram deſcripturus diligenter agit. Primùm narrat faciem totam: deinde vocem: tertiò cornua: quartò redit ad iubam: quintò dentes: ſextò crura: ſeptimò vngulam: octauò caudam: nonò apparatum ad pugnam: decimò corij firmitatem: vndecimò carnis ſaporem: duodecimò pugnæ modum: tertiodecimò ſtercoris vim: poſtremò fœtarum conſilium pro ſobolis munimento. Hanc quoque hiſtoriam refert in libro de *Miraculis auditis*. Vbi multi errores ſunt

sunt in Codice. Pro Messapio Ἡσαίῳ scriptū est: pro bonasso βόλινθ@ & pro Monapo μόνωπ@.

Μέγεθ@ ἠλίκος ταῦρ@. In libro *Miraculorum* est. Ο'λως φωνὴ παραπλήσιον τῷ βοΐ, μικρότερ@ ἢ ἐ δεξιά ἐξωτέρω. Hic autem ἐγκοιλότερον: quia minùs longus quàm bos sit. Iccirco fortior, quia compactior. Boues tamen longiores apud nos sunt fortiores.

Εἰς ἐπίπαν πολὺ: quoniam magna ex parte erant ξίχλινα.

Ο'μοιον βοΐ: sicuti ibi παραπλήσιον τὴ φύσιν.

Χαίτην μέχρι τῆ ἀκρωμίας. Illo libro ἐξωτέρως μαλακώτερα: minus setæ habens & pilo propior: iccirco subtus lanam referens, ἐριώδη.

Προστεταλμένη. Theodorus *compositior*: malè: sed *demißior*. Προσίλλω produco πρὸς πίλ@. Βαθεῖα ἐ πυκνή. Vt βαθεῖα hîc sit *prolixa*: non autem vt in barba & sylua, *densa*.

Τεφρῷ ἢ πυρρῷ. Si quis giluum cineri misceat, colorem efficiet qualis est ceruis sub ventre.

Αἱ παρώαι ἵπποι: spadicas puto esse. Non igitur eo colore viuido, sed αὐχμηροτέρα: quoniam squallidi sunt dilutiores. Iccirco non sunt πυρρὸν σφόδρα.

Ο'ρίζει: *collimitium* Theodorus. Vox è medio Latio distracta in Barbariam.

Ο'γκωδέστερον. Theodorus *latiore*: imò *tumidiore, corpulentiore*.

Ε'ριώδη: *lanario* Theodorus: potiùs *lanaceo*.

CCCCLXXVII. ARISTOTELES.

Φωνὴν δ' ὁμοίαν ἔχουσι βοΐ.

Vocem similem boui habet.

CAESAR.

Vox est qualitas, aut passio aëris ex percussu: species enim soni est, vt suprà diximus. Ergo si instrumenta sunt similia, etiam vox similis erit. Itaque in libro de *Miraculis auditis*, dicit φωνὴν παραπλήσιον,

CCCCLXXVIII. ARISTOTELES.

Κέρατα ἢ γαμψὰ, κεκαμμένα πρὸς ἄλληλα, καὶ ἄχρηστα πρὸς τὸ ἀμύνεσθαι, τὸ μέγεθ@ σπιθαμιαῖα, ἢ μικρῷ μείζω· πάχ@ δ' ὥστε χωρῆσαι μὴ πολλῷ ἔλαττον ἡμιχοῦν ἑκάτερον. ἡ δ' μελανία καλὴ καὶ λιπαρὰ τῶ κέρατ@.

Cornua autem curua, & aduerso inter se flexu curua, atque inutilia ad pugnam: magnitudine palmi, aut non multò longiora: crassitudine singulis quanta capi poßit non multò minus semisextario. Nigredo autem pulchra, & nitida cornu est.

CAESAR.

Albertus dicit curua ad domesticum, id est versus frontem. In libro de *Miraculis auditis*, κατεσπασμένα, τὸ ὀξὺ κάτω πρὸς τὰ ὦτα.

Μελανία, *nigredo*. Καλὴ, declaratur: λιπαρὰ, *lucida, illustris*. Theodorus vtrunque, *proba*: minùs expressit.

Πρὸς ἄλληλα κεκαμμένα. Theodorus *in se flexa*: rectè satis. Sed potiùs est turbinis illud quod in se flectitur: at illa mutuo atque aduerso flexu.

CCCCLXXIX. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ προκόμιον καθῆκει ἐπὶ τὰς ὀφθαλμὰς ὥς' εἰς τὸ πλάγιον παρορμᾶν μᾶλλον, ἢ εἰς τὸ πρόσθεν.

Antia verò ad oculos vsque pertinent, ita vt in latus potius quàm antrorsum propendere videantur.

CAESAR.

Προκόμιον. Theodorus probo ac prisco verbo ex Festo vsus est. Itaque tam bonam occasionem noluimus amittere. *Antia*, quia antestant.

Πλάγιον: vt equis postquam sunt discriminatæ.

Παρορμᾶν *prosilire* significat.

Εἰς τὸ πρόσθεν. In partem anteriorem. Theodorus malè, *locum*, dixit: terminum non explicauit. At ſanè antependent etiamſi in latus παρηρτημένα: verùm non directa linea inter oculos.

CCCCLXXX. ARISTOTELES.

Ὀδόντας δὲ τοὺς ἄνωθεν οὐκ ἔχει, ὥσπερ οὐδὲ βοῦς, οὐδ' ἄλλο τῶν κερατοφόρων οὐδέν.

Superioribus caret dentibus, ſicut & bos, & alia cornigera omnia.

CAESAR.

Affectus cornigerum eſt hic: ſed non conuertitur. Aſinus Indicus cornutus eſt, & tamen dentes habet ſuperiores. Atqui ſolipes eſt, & vnicum tantùm habet cornu. Reliqua cornuta omnia, biſulca.

Τοὺς ἄνωθεν: qui ſuperiores ſunt in alijs, Nam ſi non habet, non poteſt dicere in eo τοὺς ἄνωθεν. Intellige dentes anteriores: nam alios habent.

CCCCLXXXI. ARISTOTELES.

Σκέλη δὲ δασέα.

Crura autem hirta.

CAESAR.

Differentia qua à boue diſtat.

CCCCLXXXII. ARISTOTELES.

Καὶ ἔστι διχηλόν.

Et eſt biſulcus.

CAESAR.

Vnicus vt putat Plinius, ſolipes aſinus Indicus.

CCCCLXXXIII. ARISTOTELES.

Κέρκον δ' ἐλάττω, ἢ κατὰ τὸ μέγεθος, ὁμοίαν τῇ τοῦ βοός.

Caudam habet minorem quàm pro ſua magnitudine: ſimilem tamen bubulæ.

CAESAR.

Idem de elephanto. Bos autem caudam magnam habet.

CCCCLXXXV. ARSTOTELES.

Καὶ ἀναρρίπτει τὴν κόνιν καὶ ὀρύττει ὥσπερ ταῦρος.

Spargit puluerem, & terram fodit, tauri more.

CAESAR.

Ἀναρρίπτει. Theodorus *excitat*: imò verò *ſpargit*. Nam ambulando excitamus. At non niſi vngulæ attractu ſpargimus. Sic Poëta: *qui cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam.* Mirum verò cùm cornua gerat inutilia ad pugnam.

CCCCLXXXV. ARISTOTELES.

Δέρμα δ' ἔχει πρὸς τὰς πληγὰς ἰσχυρόν.

Corium eſt aduerſus ictus validum.

CAESAR.

C AE S A R.

QVia tela non muniuit, arma dedit natura.

CCCCLXXXVI. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ ἡδύκρεων· διὸ καὶ θηρεύουσιν αὐτό.

Carne est suaui: iccirco eum venantur.

C Æ S A R.

PVto etiam cornuum & corij causa peti.

CCCCLXXXVII. ARISTOTELES.

Ὅταν δ' ἡ πληγῇ, φεύγει, καὶ ὑπομένει ὅταν ἐξαδυνατῇ. ἀμύνεται δ' ἡ λακτίζων, καὶ προσαφοδεύων, καὶ εἰς τέτταρας ὀργυιὰς ἀφ' ἑαυτοῦ ῥίπτων· ῥᾳδίως δὲ χρῆται τούτῳ, καὶ πολλάκις· καὶ ἐπικαίει, ὥστε ἀποψιλοῦσθαι τὰς τρίχας τῶν κυνῶν.

Percussus fugit: delassatus subsistit. Tuetur sese calcibus, & stercore, quod ab sese quaternis passibus eiaculatur. Cuius vsus perfacilis est. Sape verò etiam comburit, adeò vt deglabrentur canes.

C AE S A R.

MOres in pugna, & modum ponit, non satis nobilem. In metu etiam canes ἀφοδεύειν tanto fœtore vidimus nos, vt pene consternaremur.

Ῥᾳδίως: quoniam multum abundat, vt mox dicet.

Πολλάκις: quoniam non nisi in metu.

Ἀποψύχεσθαι. Lege ἀποξύεσθαι: aut meliùs ἀποψιλοῦσθαι. Sic etiam depilant porcos vstulando.

CCCCLXXXVIII. ARISTOTELES.

Τεταραγμένου μὲν οὖν καὶ φοβουμένου, τοῦτο ποιεῖ ἡ κόπρος· ἀταράκτου δ' ὄντος, οὐκ ἐπικαίει.

Perturbato igitur atque perterrefacto potest hoc efficere stercus: pacato non comburit.

C AE S A R.

VT iracundis oculi inflammantur: ita huic excrementa. Sic quidam iracundi vomunt bilem. Alij tremunt emisso bilioso atque acri fumo ad neruos: alij mingunt. Vidimus etiam equitē fortissimum prælium initurum, aluum semper soluisse vel inuitum.

Τεταραγμένου. Theodorus *excitatur*, non, sed, *perturbatur.* Et inops est consilij cùm non ampliùs fugere quit. Nam exeitatur cùm quiescit. At tunc nondum eiaculatur. At cùm Theodorus eum hic *belluam* vocat, non rectè fecit. Feta quidem est, at non bellua: neque enim alias impugnat.

CCCCLXXXIX. ARISTOTELES.

Ἡ μὲν οὖν ἰδέα τοῦ θηρίου καὶ ἡ φύσις, τοιαύτη τίς ἐστιν. ὅταν δ' ὥρα ᾖ τοῦ τίκτειν, ἀθρόοι τίκτουσιν ἐν τοῖς ὄρεσι. περὶ δὲ τὸν τόπον ἀφοδεύουσι πρότερον πρὶν τεκεῖν, καὶ ποιοῦσιν οἷον περίβολον. προΐεται γὰρ τὸ θηρίον πολύ τι πλῆθος τούτου τοῦ περιττώματος.

Fera facies ac natura talis est. Imminente autem tempore pariendi, vniuersi in montibus pariunt: ac priusquam sobolem edant, circum locum aluum exonerant: tanquam ponentes munimentum. Emittit fera hac largam quandam copiam excrementi huius.

C AE S A R.

MOres in partu. Ἀθρόοι *congregati.* Περίβολον *vallum.*

Τούτου τοῦ περιττώματος. Τούτου, quia etiam alia sunt excrementorum genera.

CAPVT SEPTVAGESIMVM-SECVNDVM,

ELEPHANTVS.

CCCCXC. ARISTOTELES.

Πάντων δὲ τιθασσότατον καὶ ἡμερώτατον τῶν ἀγρίων ἐστὶν ὁ ἐλέφας. πολλὰ γὰρ καὶ παιδεύεται καὶ ξυνίησιν ἐπεὶ καὶ τῇ προσκυνεῖν διδάσκονται τὸν βασιλέα. ἔστι δὲ καὶ εὐαίσθητον συνέσει τῇ ἄλλῃ ὑπερβάλλον.

FErarum omnium maximè cicuratur elephantus, ac miteſcit. Nam & inſtituitur, & intelligit. Docetur nanque etiam regem adorare. Senſuum, & cætera intellectionis vi præſtat.

CAESAR.

ELEPHANTORVM nunc mores. Sed alibi quoque nonnihil de hac re dixit: vtinam etiam de rhinocerote aliquid. Sed non nôrat.

Τιθασσότατον, arte. Ἡμερώτατον, natura, quam induit. Theodorus non rectè hoc expreſſit: *mitiſsimus, & placidiſsimus eſt.* Imò neque mitis, neque placidus, niſi cicuretur.

Τῶν ἀγρίων: quoniam canes & equi multa docentur.

Παιδεύεται à magiſtro. Ξυνίησιν ab ſe τὸ παιδεῦον.

Διδάσκονται, actio πρὸς τὴν παιδείαν.

Εὐαίσθητον: quoniam auditu pollet probo: eſt enim ſenſus diſciplinæ.

Τῇ συνέσει τῇ ἄλλῃ: quoniam præter ſenſum, etiam intellectu pollet. Σύνεσις eſt vis τοῦ συνιέναι: quod verbum iam poſuit. Theodorus συνέσει, *ſagacitatem:* quoniam ſapientes à Thuſcis, & à Gallis *ſagi* dicuntur.

CCCCXCI. ARISTOTELES.

Ὃ δ' ἂν ὀχεύσῃ καὶ ἔγκυον ποιήσῃ, ταύτης πάλιν οὐχ ἅπτεται.

QVam inierit, atque implêrit, non iterum attingit.

CAESAR.

MOres à pudore: coïtus enim ob ſobolem inſtitutus eſt. Ergo prægnantes inire peius quàm pecoris eſt.

Ὃ δ' ἂν: neutro genere fœminam expreſſit: verbum enim id exigit.

Καὶ ἔγκυον, prudentia œconomi. Nam ſi non implêrit, repetet vt impleat.

CCCCXCII. ARISTOTELES.

Ζῆν δέ φασι τὸν ἐλέφαντα, οἱ μὲν, ἔτη διακόσια. οἱ δὲ, ἑκατὸν εἴκοσι καὶ τὴν θήλειαν ἴσα σχεδὸν τοῖς ἄρρεσι.

VIuere aiunt elephantum annos, alij ducentos, alij centum viginti, & fœminam tot pene, quot mas.

CÆSAR.

HOc pertinet ad vitam, non ad mores: ſane reſpondet vteri gerendi tempori.

CCCCXCIII. ARISTOTELES.

Ἀκμάζειν δὲ περὶ ἔτη ἑξήκοντα.

VIgere circiter annum ſuæ ætatis ſexageſimum.

C AE S A R.

VNde conijci poffit eorum fententia : qui alterum tantùm eum viuere prodant : vt poft hæc poftea declinet.

CCCCXCIV. ARISTOTELES.

Πρὸς δὲ τοὺς χειμῶνας καὶ τὰ ψύχη δύσριγον ἐστί.

HYemis ac frigoris effe impatientem.

C Æ S A R.

NVdus enim penè eft:rariffimis fanè fetis.Hyeme ex frigore fcabiefcit.

CCCCXCV. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ τὸ ζῷον παραποτάμιον, οὐ ποτάμιον. ποιεῖται δὲ καὶ διὰ τοῦ ὕδατος τὴν πορείαν· ἕως τούτου δὲ προέρχεται, ἕως ἂν ὁ μυκτὴρ ὑπερέχῃ αὐτοῦ. διαφυσᾷ γὰρ διὰ τούτου, καὶ τὴν ἀναπνοὴν ποιεῖται. νεῖν δ' οὐ πάνυ δύναται, διὰ τὸ τοῦ σώματος βάρος.

FLuuios animal hoc libenter accolit: non tamen fluuiale eft. Ingreditur verò per aquam eò vfque procedens, dum eius nares extent: his enim & flat & refpirat. Nare verò non omnino quit ob corporis vaftitatem.

C AE S A R.

VVlgus putabat effe fluuiatile animal:quia per aquas incederet. Ariftoteles refutat: aquæ tamen amantem effe.Sanè mundiffimum animal eft.

Ὁ μυκτήρ: intellige folùm ex toto corpore.

Ἀναφυσᾷ. Cauffa quare exertum ab aqua habeat.

Νεῖν δ' οὐ πάνυ δύναται. Non dixit,nefcit:nam omnes quadrupedes nare fciunt. Animaduertenda tamen diuerfa lectio,quæ diuerfum fenfum facit.Nam fi eft οὐ πάνυ δύναται,negat exactam natationem: fi πάνυ οὐ: negat vniuerfam. Sed cauffa quam apponit falfa eft. Nam balæna longè vaftior, tamen natat. At balænæ natatus à natura datus: nam quid in mari ageret. Elephanto autem inutilis,nifi aliquando ad transfretandos amnes.Satis habet fi aliquantulum nandi facultatis habeat pro neceffitate.

CAPVT SEPTVAGESIMVM-TERTIVM,

CAMELVS.

CCCCXCVI. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ κάμηλοι οὐκ ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τὰς μητέρας, ἀλλὰ κἂν βιάζηταί τις, οὐ θέλουσιν. ἤδη γάρ ποτε ἐπειδὴ οὐκ ἦν ὀχεύων, ὁ καμηλίτης συγκαλύψας τὴν μητέρα, ὑφῆκε τὸν πῶλον, ὡς δ' ὀχεύοντος ἀπέπεσε, τότε μὲν ἀπετέλεσε τὴν συνουσίαν, μικρὸν δ' ὕστερον δακὼν τὸν καμηλίτην ἀπέκτεινεν.

CAmeli non ineunt matres: etiam fi cogantur, nolunt. Olim enim camelarius cùm egeret admiffario,pullum admifit ad matrem tectam operimento: quod cùm illo coeunte delapfum effet: tunc quidem peregit rem: paulò verò poft, morfu perorigam interfecit.

C AE S A R.

PIETATEM cameli narrat, quam oftendit propofita hiftoria, in qua vim naturæ communis mifcet tacitè. Nam ad apertam matrem non adeunt coïturi pulli. Sanè pietas eft, admiffus pullus ad matrem ignotam fibi, tunc confcendit. Vbi matrem agnouit paulò

paulò poſt camelarium interfecit. At cùm iniret matrem, velum quod delapſum eſſet, eamque agnouiſſet, non deſcendit. Hæc eſt natura communis. Illo enim impetu animus obcæcatur.

Ὀχεῖαι, *admiſſarius*: vt alibi ſæpe.

Ἐπιμελητὴς: *pecoriga, armentarius, curator armenti.*

Ἀφῆκε *admiſit*. Vnde *admiſſary equi*, flexu vocis actiuo, paſſiuè ſignificantur: ſicut *commiſſarius*.

Ὡς δ' ὀχεύσαντος ἀπέπεσε. Nota orationem diſturbatam, nec ſatis aptam. Nam ὀχεύσαντος eſt præteritum: vt ſit velum delapſum poſt coïtum. Quid igitur ſubinfert? καὶ τότε μὲν ἀπετέλεσε τὴν συνουσίαν. Tunc igitur abſoluit coitum: nam iam abſoluerat. Igitur ὀχεύοντος melius legatur: aut transferantur verba ſic. Καὶ τότε μὲν ἀπετέλεσε τὴν συνουσίαν, ὡς δ' ὀχεύσαντος ἀπέπεσε. Μικρὸν ὕστερον, &c. Theodorus quoque legit, ſicut nos.

Δακών. Mirum camelum morſu poſſe interficere. Superiores enim dentes, anteriores non habet: quod agnoſcit Plinius in Octauo.

Καμηλίτην: *camelarium*: niſi mauis *camelionem*, vt opilionem, & mulionem.

CCCCXCVII. ARISTOTELES.

Λέγεται δὲ καὶ τῷ Σκυθῶν βασιλεῖ γενέσθαι ἵππον γενναίαν, ἐξ ἧς ἅπαντας ἀγαθοὺς γίνεσθαι τοὺς ἵππους. τούτων δὲ τὸν ἄριστον βουλόμενον γεννῆσαι ἐκ τῆς μητρὸς, προσαγαγεῖν ἵν' ὀχεύσῃ· τὸν δ' οὐκ ἐθέλειν· περικαλυφθείσης δὲ, λαθόντα ἀναβῆναι. ὡς δ' ὀχεύσαντος, ἀπεκαλύφθη τὸ πρόσωπον τῆς ἵππου, ἰδόντα τὸν ἵππον φεύγειν, καὶ ῥῖψαι ἑαυτὸν κατὰ τῶν κρημνῶν.

FErunt etiam Scytharum regi fuiſſe equam generoſam, ex qua editos equos omnes fuiſſe bonos. Horum præſtantiſſimum cùm vellet facere vt ex matre procrearet, adductum vt coïret: illum cùm primò recuſaret, opertam mox ignarum iniſſe matrem. Verum peracto coitu, atque detracto de facie operimento, matre agnita aufugiſſe, atque è rupibus ſeſe præcipitem dediſſe.

CAESAR.

VEl hinc conſtat, quàm non curioſè hiſtoriam conſuat. Sane ex hiſtoria equarum huc tranſtulit, ſecutus potius mores quàm ſpecies. Verùm hæc pars pro Capite eſto, quo equinum pudorem eodem modo narret.

Ἀγαθοὺς: non potuit ſignatiore voce vti. Eſt enim verbum militare ἀγαθοὺς.

Γενναίαν, Theodorus *egregiam*: peſſimè: imò verò *gregalem*. *Egregium* dicitur quod è grege exemptum, altile fit ad ſaginam. Aut quod exemptum ducebatur ad ſacrificia: vt eſt hoſtia, victimaque.

Ἅπαντας ἀγαθοὺς τοὺς ἵππους. Theodorus *mares omnes generoſi*: malè. Nanque fœminas non excluſit. Etiam in maſculino genere protulit.

Λαθόντα ἀναβῆναι: latentem ipſum ſcilicet pullum. Paſſiuè tamen intelligi debuit. Nam mater non dicitur recuſaſſe. Theodorus ad matrem retulit λαθόντα: neſcio qua ratione.

Φεύγειν, pro φυγόντα, poſuit. Theodorus ταχυζήλως, *fugam properaſſe*: nam *maturare fugam*, à Poëta neceſſario conſilio dictum eſt.

CAPVT SEPTVAGESIMVM QVARTVM,

DELPHINVS.

CCCCXCVIII. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ θαλαττίων πλεῖστα λέγεται σημεῖα περὶ τοὺς δελφῖνας πρᾳότητος καὶ ἡμερότητος, καὶ δὴ καὶ πρὸς παῖδας ἔρωτες καὶ ἐπιθυμίαι, καὶ περὶ Τάραντα καὶ Καρίαν, καὶ ἄλλους τόπους.

IN genere marino multa feruntur exempla de manſuetudine, & mitibus delphinorũ moribus. Narrant etiam amores eorũ erga pueros, atque deſideria, circa Tarentum & Cariam, & alia loca.

CAESAR.

CAESAR.

EX multis moribus, mansuetudinem elegit, cuius exempla ponat. Ex multis marinis delphinum elegit, cuius mansuetudinem narret.

Σημεῖα, *exempla* Latinè dicas. Theodorus *indicia*, ad verbum.

Πλεῖστα. Longum & ambitiosum esset repetere, quæ de hac re Plinius, Ælianus, & Herodotus referunt.

Πρᾳότης, tractabilitas est. Ἡμερότης habitus est amplior quàm πρᾳότης.

Ἔρωτες: habitus animi ad habendum aliquid. Ἐπιθυμία, exercitatio illius habitus est: *desiderium* & Latinè dicas, & candidè. Non vt Theodorus, *libidines* nescio quas nimis Græcas. Nam nemo delphinum cum amasio coïre, sed eum gestare vidit.

Περὶ Καρίαν: non de pueris, sed de suo genere: neque πρᾳότητος, sed pietatis.

CCCCXCIX. ARISTOTELES.

Περὶ Καρίαν γὰρ ληφθέντος δελφῖνος, καὶ τραύματα λαβόντος, ἀθρόον ἐλθεῖν λέγεται πλῆθος δελφίνων εἰς τὸν λιμένα, μέχρι περ ὁ ἁλιεὺς ἀφῆκε· τότε δὲ πάλιν ἅμα πάντες ἀπῆλθον.

AD terram Cariam delphino capto, atque sancio, grex dicitur conuenisse delphinorum in portum, donec eum piscator dimiserit. Tunc verò retro omnes reuersi sunt.

CÆSAR

HIc est pietas in genere, non πρᾳότης, neque ἔρως.

Ἀθρόον πλῆθος. Theodorus *ingentem multitudinem*: malè. Nos per *gregis* nomen expressimus.

Εἰς λιμένα: sui negligentes dum illum diligunt.

D. ARISTOTELES.

Καὶ τοῖς μικροῖς δελφῖσιν ἀκολουθεῖ τις ἀεὶ τῶν μεγάλων, φυλακῆς χάριν. ἤδη δ' ὦπται δελφίνων μεγάλων ἀγέλη ἅμα καὶ μικρῶν. τούτων δ' ἀπολειπόμενοί τινες δύο, μετ' οὐ πολὺ ἐφάνησαν, δελφίνιον μικρὸν τεθνηκότα, ὅτ' εἰς βυθὸν φέροιτο, ὑπονέοντες καὶ μετεωρίζοντες τῷ νώτῳ, οἷον κατελεοῦντες, ὥστε μὴ καταβρωθῆναι ὑπό τινος τῶν ἄλλων θηρίων.

DElphinillos quoque semper quispiam è grandioribus, custodia gratia comitatur. Conspectus est olim delphinorum & maiorum simul, & minorum grex. Post hos delphini quidam duo non magno internallo, apparuere delphinillum defunctum labentem in profundum subeuntes nando, atque sublenantes dorso, quasi ducti misericordia, ne qua à bellua deuoraretur.

CAESAR.

PVLCHERRIMA historia, funus, pompam, narrat, & obsequium. Nam grex ille quasi exercitus fuit aduersus belluas, & quasi pompa in funere.

Ἀκολουθεῖ: tametsi est dux: tamen ludibundum illum obseruat. Iccirco addidit φυλακῆς χάριν, quasi pædagogus.

Ἅμα Theodorus *promiscuus*: rectè.

Ἀπολειπόμενοι: *relicti*: quia præcedebant.

Μετ' οὐ πολὺ: *non multo post*. Præibant enim quasi exploratores & antecursores.

Ὑπονέοντες, subnatantes.

Μετεωρίζοντες: respondet τῷ, εἰς βυθὸν φέροιτο.

Κατελεοῦντες: hic est titulus morum: hic ἐλεημοσύνη præter πρᾳότητα.

Τῶν ἄλλων θηρίων. Nam ipsi quoque in ferarum genere sunt carniuori.

DI. ARISTOTELES.

Λέγεται δὲ καὶ περὶ ταχυτῆτος ἄπιστα τοῦ ζῴου. ἁπάντων γὰρ δοκεῖ εἶναι ζῴων τάχιστον, καὶ τῶν ἐνύδρων

DE eorum quoque celeritate supra fidem est quod narrant. Omnium enim animalium tum aquatilium

καὶ τῶν χερσαίων· καὶ ὑπεράλλονται δὲ πλοίων μεγάλων ἱστούς. μάλιστα δὲ τοῦτ' αὐτοῖς συμβαίνει, ὅταν διώκωσί τινα ἰχθὺν τροφῆς χάριν. τότε γὰρ, ἐὰν ἀποφεύγῃ, συνακολουθοῦσιν εἰς βυθὸν, διὰ τὸ πεινῆν. ὅταν δ' αὖθις μακρὰ γίνηται ἡ ἀναστροφὴ, κατέχουσι τὸ πνεῦμα, ὥσπερ ἀναλογισάμενοι· καὶ συστρέψαντες ἑαυτοὺς, φέρονται ὥσπερ τόξευμα, τῇ ταχυτῆτι τὸ μῆκος διελθεῖν βουλόμενοι πρὸς τὴν ἀναπνοήν. καὶ ὑπεράλλονται τοὺς ἱστοὺς, ἐὰν περιτύχωσι τῷ πλοίῳ. ταὐτὰ δὲ ποιοῦσι καὶ οἱ κατακολυμβηταὶ, ὅταν ἐν βυθῷ ἑαυτοὺς ἀφῶσι. κατὰ γὰρ τὴν ἑαυτῶν δύναμιν καὶ οὗτοι ἀναφέρονται συστρέψαντες.

tilium tum terreſtrium perniciſſimum eſſe exiſtimatur. Maiorum etiam nauigiorum tranſiliunt vela. Id potiſsimum euenit ipſis, cùm cibi gratia piſcem quempiam inſectantur. Eum etenim enim cum vrgeãt in profundum vſque fame coacti, & reuerſionis tractus magnus ſit: ſpiritum continent, putantes rationem itineris, quo reuertantur. Ac ſagittæ feruntur celeritate, dum ſtudent tranſmittere ſpatium, vt reſpirare queant: & ſuperant vela, ſi fortè offendant nauigia. Hoc faciunt etiam vrinatores, cum ſeſe in profundum demiſerint. Totis enim viribus cum reuertuntur, emergunt.

C AE S A R.

HOc non pertinet ad mores, ſed ad φύσιν. Reddit cauſſam celeritatis coactæ. Nam naturalis celeritatis nullam cauſſam poſſis aſſignare.

Ἄπιστα ſemper prudenter & circumſpectè loquitur Philoſophus. Sic Herodotus aſſuit talia verba: ἐμοὶ δ' οὐ πείθονται. Et ſanè non credimus hoc nos.

Καὶ τῶν ἐνύδρων καὶ τῶν χερσαίων. Nam de auibus poſſes hirundinem opponere. Neque enim ſagittæ cedit. Non poteſt etiam ſatis dici de anguium celeritate, déque araneorum. Vix enim percipitur motus oculis. Latet ſpecies: & non ferè agnoſcas niſi cùm curſum peregere. Et nota ſuperlatiuum ad diuerſa genera: marini ad terreſtria. Sed eſt ſub ratione τῶν ζώων.

Ὑπεράλλονται. Theodorus *ſuperſiliunt*: melius, *tranſiliunt*. *Super*, enim tangit locum quem deſignârat.

Ἱστοὺς vela, an malos dicas idem eſt.

Διὰ τὸ πεινῆν. Quoniam non eſt eorum natura fundum petere. Sed fames iubet, atque vt ait Comicus, *offa monet*.

Ἀναλογισάμενοι: Theodorus *quaſi ſpatium cogitantes*: computantes rationem ſpatij. Verbum autem eſt Ariſtotelicum. Sic enim ſcribit in v. de *Generatione*. Ὅ τ' ἄν τις ἀναλογίσηται ὅτι αὐτός τε ὀλιγόθερμος ὁ ἐγκέφαλος.

Ὑπερβάλλονται, quod ſuprà ὑπεράλλονται. Sed hîc perſtat in metaphora τοῦ τοξεύματος.

Κατὰ δύναμιν: quanto poſſunt nixu, propulſo fundo pedibus. Quod & tanto impetu fecimus olim nos pueri in Benaco: vt pene toto etiam à pedibus corpore exiliremus.

DII ARISTOTELES.

Διατρίβουσι δὲ μετ' ἀλλήλων κατὰ συζυγίας οἱ ἄρρενες τὰς θηλείας.

DEgunt inter ſe coniugia mares ſimul, & fœmina.

C AE S A R.

REdit ad mores: nam alij piſces, maxima pars, iunguntur ſtatis temporibus, vt ſuprà dictum eſt

DIII ARISTOTELES.

Διαπορεῖται δὲ περὶ αὐτῶν διὰ τί ἐξοκέλλουσιν εἰς τὴν γῆν. ποιεῖν γάρ φασι τοῦτ' αὐτοὺς ἐνίοτε, ὅταν τύχωσι, δι' οὐδεμίαν αἰτίαν.

DVbitant de ipſis quæ ſit ratio quare in terram erumpant. Aiunt enim nullo diſcrimine locorum facere eos id, etiam nulla de cauſſa.

C AE S A R.

ET hoc ad mores: fortaſſe inſaniunt. Fortaſſe fugiunt belluas tanto impetu, vt in terram quam non præuiderint, incidant. Quod tamen alienum eſt à mente Philoſophi.

Ἐξοκέλλουσι: nauigiorum eſt impingentium.

Δι' οὐδεμίαν αἰτίαν Theodorus *incerta cauſſa*: malè: imò nulla de cauſſa acti. Nam neque οἰστρῶσι vt thynni. Neque videtur quicquã quod fugiant. Dicet Theodorus cauſſam ſubeſſe. Neque alioqui ita impacturos. Ego puto δι' οὐδεμίαν αἰτίαν eſſe temere: & vt ſuprà de ouibus. Περὶ ὠῶν.

CAPVT

CAPVT SEPTVAGESIMVM-QVINTVM,

Auium mutationes.

DIV. ARISTOTELES.

Ὥσπερ γὰρ καὶ [τὰ] πάθη κατὰ τὰς πράξεις συμβαίνει ποιεῖσθαι πᾶσι τοῖς ζῴοις, οὕτω πάλιν καὶ τὰ ἤθη μεταβάλλουσι κατὰ τὰς πράξεις. πολλάκις δὲ καὶ τῶν μορίων ἔνια· οἷον ἐπὶ ὀρνίθων συμβαίνει. αἵ τε γὰρ ἀλεκτορίδες, ὅταν νικήσωσι τοὺς ἄρρενας, κοκκύζουσί τε, καὶ μιμούμεναι τοὺς ἄρρενας, ὀχεύειν ἐπιχειροῦσι· καὶ τό τε κάλλαιον ἐξαίρεται αὐταῖς καὶ τὸ οὐροπύγιον ὥστε μὴ ῥᾳδίως ἂν ἐπιγνῶναι ὅτι θήλειαί εἰσιν.

Quemadmodum omnibus animantibus affectus animi tales sunt, quales actiones. Sic rursus mores quoque mutantur secundum actiones: quin etiã sæpe membra quædam. Id quod in auibus contingit. Gallinæ enim cùm vicerint gallos, cucuriunt, maréſque imitando ſubagitare conantur. Attollitur etiam crista ipsis, simul & clunes: adeo vt non iam facile dignoſcantur an fœmina ſint.

CAESAR.

MORES poſtquam explicauit, & diuiſit, & attribuit vel generibus, vel ſpeciebus. Nunc affectum eorum, vt plena ſcientia habeatur, narrat. Is eſt, mutatio. Dicit autẽ mutari: apponere verò hoc, quia mutantur actiones. Reddit vtriuſque cauſſam: quia membra quoque mutantur. Inſtrumenta animæ membra ſunt. Tota enim in toto, & in quauis parte anima.

Ὥσπερ δὲ τὰ πάθη. Obſerua diligenter ne decipiare. Dicit ſecundum actiones mutari affectiones. At hoc falſum eſt. Imo actio ſequitur affectum, & ab eo dependet. Nam pugnat. Quia amat, aut eſurit, aut odit. Sed intelligendum eſt à poſteriori: vt ſit demonſtratio: ὅτι δέ. Sic: afficiuntur ſecundum rationem actionum. Id eſt, ita obſeruatum eſt affici: quia ita agunt. Et ſimile eſt alterum πάλιν. Οὕτω μεταβάλλουσι τὰ ἤθη κατὰ τὰς πράξεις. Imò actiones ex moribus. Sed dixit οὕτω: quia demonſtratio eſt ὅτι δέ: non autem διότι. Et dixit πάλιν, id eſt, repetita ratione pari. Et addit πολλάκις δὲ καὶ τῶν μορίων ἔνια. Hæc eſt cauſſa quare mutent actiones. Neque enim capit aquila cùm fouet: quoniam vngues inuertuntur. Neque pungunt aculeata hyeme quædam: ſi verum eſt amittere aculeum. Eſt autem duplex demonſtratio: altera ex proportionali dependentia: altera ſic. Si A dependet ex B: ergo B mutato mutatur A. Subtexit deinde hiſtoriam. Et incipit ſemper à notioribus. Quippe à gallinis. Sunt enim ex ipſis viragines. Ὅταν νικήσωσι, actio eſt. Κοκκύζουσι, actio item eſt. Sed morem ſecum habet Et ὀχεύειν, mores: vt velit oſtendere mores dependere ab actione: ſcilicet à victoria. Et ipſa victoria pendet ab alia actione, à pugna: pugna verò, à moribus: ab animoſitate ſcilicet. Sic oſtendit, & ἦθος mutatum, & πρᾶξιν. Addit igitur tertium μόριον: cùm dicit τὸ κάλλαιον ἐξαίρεται. Apponet etiam vocem mox, ſicut dixit κοκκύζουσι. Non enim pars eſt vox. Sed nonnihil partis tamen. Omnis autem materia formam ſequitur.

Ὅταν νικήσωσι. Auiculæ noſtratium Alpium Noricarum, cùm id euenit, captam gallinam pendunt ac dimittunt: ſeptimo poſt die rurſus captam pendunt. Si plus pendet tunc quàm prius dimittunt, ſi minus occidunt.

Τὸ δ' οὐροπύγιον. Quoniam marium cauda erectior.

Κάλλαιον ἐξαίρεται. Nam flaccida gallinis criſta, & propendula.

DV. ARISTOTELES.

Ἐνίαις δὲ καὶ πλῆκτρα μικρά τινα ἐπιφύεται.

Quibusdam etiam calcaria puſilla orta ſunt.

C AE S A R.

HOc plus eſt quàm ἐξαίφνης τὸ κάλλιον. Nam tunc pars mutabatur per ſitum, aut figuram. Hîc etiam non eſt, *fit*.

DVI. ARISTOTELES.

Ἤδη [δὲ] ἐν τῷ ἄρρενι τινὲς ὤφθησαν, ἀπολομένης τῆς θηλείας, αὐτοὶ περὶ τοὺς νεοττοὺς [τὴν τῆς θηλείας] ποιούμενοι σκιαγραφίαν, περιάγοντές τε καὶ ἐκτρέφοντες οὕτως, ὥστε μήτε κοκκύζειν ἔτι, μήτ' ὀχεύειν ἐπιχειρεῖν.

Iam verò mares quidam viſi ſunt amiſſa gallina, ipſimet apparatum ferre pullis: eos etiam circumducere & enutrire ita, vt non ampliùs cucuriant, aut veneri operam dent.

C AE S A R.

CONTRA nunc tranſfert fœminæ mores ad mares.

Ἀπολομένης. Non reſpondet ſuperiori hiſtoriæ. Nam victo mari gallina maſculiebat. Ergo victus molleſcere debuit. At hic amiſſa gallina fœmineſcit.

Αὐτοὶ: habet emphaſim.

Ποιούμενοι σκιαγραφίαν: *apparatum*: putà in puluere, in fimetis: colligere ſub alas: fouere tanquam in nido. Suprà verò cucuribat gallina, & ὀχεύειν ἐπιχειρεῖ. Nunc contrà hîc abſtinet gallus. Gallinæ cantus gracillare eſt: at hic neque cucurit neque gracillat gallus. Caponibus nos ad quadragenos pullos attribuimus ſingulis: atque ipſi alunt, & ducunt.

DVII. ARISTOTELES.

Γίνονται δὲ καὶ θηλυδρίαι ἐκ γενετῆς τῶν ὀρνίθων τινὲς οὕτως, ὥστε μήτε κοκκύζειν ἔτι, μήτ' ὀχεύειν ἐπιχειρεῖν, καὶ ὑπομένειν τοὺς ἐπιχειροῦντας ὀχεύειν.

Quadam verò aues adeò effœminata oriuntur, vt neque cucuriant, neque inire aggrediantur, & ineuntes alios patiantur.

C AE S A R.

ILLVD ab euentu: hoc à primordijs naturæ indiuidualibus.

Ὀρνίθων: ſi intelligit aues in genere, malè dixit κοκκύζειν. Nam tunc non eſſet nouũ ſi gallinæ κοκκύζωσι. Si gallinas tãtùm intelligit: at ſanè eo nomine æquiuocè vſus eſt.

Ἐπιχειρεῖν: metaphoricè: manus enim non habent: neque manibus coëunt.

DVIII. ARISTOTELES.

Μεταβάλλει δὲ καὶ ὁ κόκκυξ τὸ χρῶμα.

Mutat etiam cuculus colorem.

C AE S A R.

EST hæc altera Capitis pars, in qua de alia ſpecie loquitur, & de alia mutatione. Ac de mutatione quidem coloris in piſcibus per morbum, & per tempora loquutus eſt ſuprà extra ordinem. Nunc certis Capitibus pergit negotium cõficere. At cuculus adeò mutat colorem, vt idem alius videatur: vt ſuprà dictum eſt. Incepit igitur ab ipſo, tanquam ab vno ex principibus ambiguitatis.

DIX. ARISTOTELES.

Καὶ τῇ φωνῇ ὁ σαφηνίζει, ὅταν μέλλῃ ἀφανίζεσθαι. ἀφανίζεται δ' ὑπὸ κύνα· φαίνεται δὲ γίνεται ἀπὸ τοῦ ἔαρος ἀρξάμενος, μέχρι κυνὸς ἐπιτολῆς.

Voce quoque indicat, cùm futurũ eſt vt ampliùs non compareat. Abit antè ſub cane. Oſtendit ſeſe à vere incipiens, ad canis exortum vſque.

C AE S A R.

MVlta hic extra ordinem: nam ſuprà de latibulis, & tempore.

Ὑπὸ τὸν κύνα: eſt κυνὸς ἐπιτολή.

Faceta oratio. Σαφηνίζει ὅταν μέλλῃ ἀφανίζεσθαι. Sicut dicat σαφηνίζει τὴν ἀσαφηνίαν τὴν μέλλουσαν. Theodorus legit οὐ σαφηνίζει, id eſt, vocem minùs explanat.

DX. ARISTOTELES.

Ἀφανίζεται δὲ καὶ ἣν καλοῦσί τινες οἰνάνθην, ἀνίσχοντος τοῦ σειρίου· δυομένου δὲ φαίνεται. φεύγει δὲ ὁτὲ μὲν τὰ ψύχη, ὁτὲ δὲ τὴν ἀλέαν.

Abdit sese ea quoque, quam œnanthem vocãt, exortu sideris eiusdem: occidente ostendit se. Vitat autem interdum frigus, interdum æstum.

CAESAR.

OEnanthes meminit Plinius in Decimo: sed faciem nõ describit: neque quæ ea sit auis. Aristoteles solo nomine contentus. Theodorus *vitiferam* vocat ad verbum. Mira eius natura inæqualis erga frigus, ergáque æstum. Nam eum Sirio tantùm lateat, non potest inde caussa reddi, quare vitet frigus.

DXI. ARISTOTELES.

Μεταβάλλει δὲ καὶ ὁ ἔποψ τὸ χρῶμα καὶ τὴν ἰδέαν ὥσπερ πεποίηκεν Αἰσχύλος ἐν τοῖσδε.

Τοῦτον δ' ἐπόπτην ἔποπα τῶν αὐτοῦ κακῶν
Πεποικίλωκε, κἀποδηλώσας ἔχει,
Θρασὺν πετραῖον ὄρνιν ἐν παντευχίᾳ.
Ὃς ἦρι μὲν φαίνοντι διαπάλλει πτερὸν
Κίρκου λεπάργου. δύο γὰρ οὖν μορφὰς φανεῖ,
Παιδός τε χ' αὑτοῦ νηδύος μιᾶς ἄπο.
Νέας δ' ὀπώρας ἡνίκ' ἂν ξανθῇ στάχυς,
Τίκτει νιν αὖθις καὶ μεμφινομένη πτέρυξ.
Ἀεὶ δὲ μισεῖ τούσδ' ἐπ' ἄλλον εἰς τόπον
Δρυμοὺς ἐρήμους ὑπάγουσ' ἀποικίσει.

Mutat etiam vpupa colorem, & faciem, sicut in Poematibus Aeschyli est.
Suique durus ille spectator mali,
Colore multo pictus, ac florens epops,
Quem cultus asper rupium, & caui specus
Reddunt ferocem, ac toruus armorum rigor.
Quem pertinacis luce ceruicis refert.
Hic albus exit vere appulsu recens
Quasi tenellus limine ætatis puer.
At quando flaua iam manus poscit seges,
Versicolor alas ille tanquam alter quatit.
Odit superbus quæ prius coluit loca,
In tesqua cedens, atque inaccessas plagas.

CAESAR.

VT pudeat μισοποιητὰς καὶ θεομισοῦντας τούτους Poëticei exilij, cùm tantus vir, tum alibi tum hic, tot versibus suam historiam tanquam gemmis exornauit. Hi verò versus etiamsi corruptissimi sint, tamen vt potuimus, Theodori mitigauimus asperitatem. In quibus vertendis, non potuimus assequi allusionem ἔποπα ἐπόπτην. Dicit autem sui mali, quoniam fuit Tereus. Sunt autem hæc ex tragœdia Æschyli *Tereo*.

Πεποίηκεν: vt suprà de Poëtis.

Ἐν παντευχίᾳ: quoniam cristatus est: at θρασὺς non est.

Διαπάλλει: vnde Pallas à quatienda hasta.

Ἐρήμους *solas plagas*. Vt Poëta solorum nemorum: & Catullus in politissimo poëmatio de *Nuptijs Pelei*. *Tesqua* veteres dixere.

Iosephus Scaliger Iulij Cæsaris filius, hos versus ita legendos putat. Quos etiam ita vertit.

Τοῦτον δ' ἐπόπτην Ἔποπα τῶν αὐτοῦ κακῶν
Πεποικίλωκε, κἀποδηλώσας ἔχει
Θρασὺν πετραῖον ὄρνιν ἐν παντευχίᾳ.
Ὃς ἦρι μὲν φαιόν τι διαπάλλει πτερὸν
Κίρκου λεπάργου. (δύο γὰρ οὖν μορφὰς φανεῖ
Παιδός γε τ' αὐτοῦ νηδύος μιᾶς ἄπο.)
Νέας δ' ὀπώρας ἡνίκ' αὐξανθῇ στάχυς,
Τίκτει νιν αὖθις, καὶ μεμφινομένη πτέρυξ.
Ἀεὶ δὲ μισῶν τούσδε Παλλήνης τόπους
Δρυμοὺς ἐρήμους καὶ πάγους ἀποικίσει.

Hunc epopa testem proprij oculatum mali,
Variéque pinxit, inque discoloribus
Ostentat armis, rupium incolam alitem.
Qui vere primo pinnulas fuscas quatit,
Mistim albicantes (nanque formas filio
Duas eidem matris eiusdem dabit.)
Sed vbi nouella adulta flauescet Ceres,
Rursum alius illum reficit alarum color.
At hæc perosus ille Pallena loca,
In nemora abibit, atque tesqua inhospita.

Quare candidus Lector hanc emendationem illi acceptam referat.

FFFFf 2

DXII. ARISTOTELES.

Καὶ ἄλλαι δὲ πολλαὶ τῶν ὀρνίθων μεταβάλλουσι κατὰ τὰς ὥρας, καὶ τὸ χρῶμα καὶ τὴν φωνήν· οἷον ὁ κόττυφος ἀντὶ μέλανος ξανθός.

ALia quoque multa aues mutant per tempora tum colorem, tum vocem. Vt merula ex nigra ruffeſcit.

CÆSAR.

PROCEDIT per multas ſpecies. Ἀντὶ μέλανος: quoniam ἀντὶ ſignificat mutationem vnde ἀντίδοσις. Sic hic eſt color. Subdit autem etiam vocem. Ξανθὸς verò hic *fuluum* ſignificat. Ab ætate quoque potuit hiſtoriam texere. Nam roſtrum eius mutat colorem, Item & plumæ.

DXIII. ARISTOTELES.

Καὶ τὴν φωνὴν ἴσχει. ἐν μὲν γὰρ τῷ θέρει ᾄδει, τοῦ δὲ χειμῶνος πιππίζει, καὶ φθέγγεται θορυβῶδες.

COhibet etiam vocem. Nam æſtate canit, hyeme ſtrepit, & tumultuosè vocalatur.

CÆSAR.

MVltas differentias vocis poſuit. Ἴσχει cùm nihil canit: tum ſcilicet cùm pennas amittit. Secundo loco ᾄδει. Tertio πιππίζει: & apponit φθέγγεται θορυβῶδες. Hederæ baccas depaſcitur hyeme: & ſingultim vocem emittit claram, & breuem, & non infrequentem.

Φωνὴν ἴσχει Theodorus *vocem diuerſam emittit:* malè. Sed muta eſt: quod nos quoque vidimus. Neque ſi eam capias, aut fuges, aut etiam lædas, quicquam ſonat.

DXIV. ARISTOTELES.

Μεταβάλλει δὲ καὶ ἡ κίχλη τὸ χρῶμα. τοῦ μὲν γὰρ χειμῶνος ψαρά, τοῦ δὲ θέρους ποικίλα τὰ περὶ τὸν αὐχένα ἴσχει· τὴν μέντοι φωνὴν οὐδὲν μεταβάλλει.

MVtat etiam turdus colorem. Hyeme ſturneo colore: æſtate varia circa collum: vocem tamen nunquam mutat.

CAESAR.

DIFFERENTIA in vna ſpecie coloris, & vocis: illum mutari in turdo: hãc non. Sed tamen falſum eſt: mutat enim, vt merula.

Οὐδὲν μεταβάλλει, pro οὐ.

Ψαρά: *murino.* Non omnino murino colore eſt. Maculis paruis diſtinctus eſt is color eo tempore. Quare cùm accedat ad ſturni, ideo dixit ψαρά: nam ſi varius is eſſet, vt quidam volunt, non addidiſſet θέρους. Ποικίλα: ſturni enim ab ſuo colore ψαροὶ dicti ſunt.

DXV. ARISTOTELES.

Ἡ δὲ ἀηδὼν ᾄδει μὲν συνεχῶς ἡμέρας καὶ νύκτας δεκαπέντε, ὅταν τὸ ὄρος ἤδη δασύνηται· μετὰ δὲ ταῦτα, ᾄδει μέν, συνεχῶς δὲ οὐκέτι. τοῦ δὲ θέρους προϊόντος, ἄλλην ἀφίησι φωνήν, καὶ οὐκέτι παντοδαπήν, οὐδὲ ταχεῖαν καὶ ἐπιστρεφῆ, ἀλλ᾽ ἁπλῆν· καὶ τὸ χρῶμα μεταβάλλει· καὶ ἔν γε Ἰταλίᾳ τὸ ὄνομα ἕτερον καλεῖται περὶ τὴν ὥραν ταύτην. φαίνεται δὲ οὐ πολὺν χρόνον· φωλεῖ γάρ.

LVſcinia cantat quidem continuatis diebus, ac noctibus quindecim, cùm montes iam veſtiuntur. Deinde canit quidem, ſed interpellatim. Aeſtate procedente aliam emittit vocem. Verùm non ampliùs omnimodam, neque celerem, neque contentam: ſed ſimplicem. Colorem quoque alium induit. Et in Italia tunc alio vocatur nomine. Videtur non diu: Latet enim.

CAESAR.

QVatuor tempora luſciniæ. Vnum latitantis, vnum cantillantis, varium, ſummum, imum, inarticulatum, preſſum, breue, largum, contentum, interceptum, acutum, graue, tenue, craſſum ei aſſignat, quindecim cum noctibus, in quibus ſemper audiatur. Alterum ſimile huic: ſed non conti-

continuatum cantum. Tertium æstate, atque in vindemiarum quidem tempore, non minùs, meo iudicio, canit suaue, & productiores versus dicit, mihique gratior est.

Ὅταν, non solùm, *cùm*: sed etiam, *dum*.

Ὄρος ἤδη δασωνται. Modus loquendi Philosophi, qui montem pro agro etiam alibi ponit, & ὕλην pro quauis arbore.

Παντοδαπήν; quoniam verna vox omnes accentus, omnésque explicat flexus.

Ταχείας lege, non βραχείας. Lenissima enim est lubrica eius vox, plena sibilis: sed systolen & diastolen frequentes habet.

Ἐπιστροφῆ. Theodorus *modulatam: versatilem* dicas, & *contentam*: vt ait de promptis argumentis quibusdam Gellius.

Ἐν Ἰταλίᾳ. Nunc nomen non amisit: neque in Aquitania.

Φαίνεται δ' ὁ πολὺν χρόνον: imo toto Autumno hîc capitur & esitatur: optimi enim saporis est.

Ἀλλ' ἁπλῆν. At enimuerò sic intelligas: in fine æstatis esse modulos æquè, aut plus numerosos. Simplicem tamen vult esse, quia contentionem non mutat: æquabilis enim tota est; atque vnam chordam cum tangis, alio atque alio loco idem sonus, tonus alius.

DXVI. ARISTOTELES.

Μεταβάλλουσι δὲ οἱ ἰρίθακοι καὶ οἱ καλέμενοι φοινικουργοὶ ἐξ ἀλλήλων. ἔστι δ' ὁ μὲν ἰρίθακος, χειμερινόν· οἱ δὲ φοινικουργοί, θερινοί. διαφέρουσι δ' ἀλλήλων οὐθὲν, ὡς εἰπεῖν, ἀλλ' ἢ τῇ χρόᾳ μόνον.

Qui erithaci, & qui phœnicurgi *dicuntur, inter se commutantur. Est erithacus hyemalis: phœnicurgus æstiuus. Differunt sanè, vt ita dicam, nihilo, nisi colore tantùm.*

C AE S A R.

AMPLIFICAT historiam, & sequitur superiorem. Nam si alio nomine cùm mutarit plumas, *luscinia* in Italia appellatur: euenit etiam in vna eadémque terra cuidam alij auiculæ. Diuersum enim nomẽ hyeme habet, ab eo quod æstate. De erithaco suprà in Octauo. Theodorus ἰρίθακον, *rubeculam*: & φοινικουργὸν *rubicillam* vertit. Nos etiam *rubinum*, & *punicillam* possemus dicere. Nanque non φοινικουργόν, sed φοινικουρὸν dicendum putamus.

Μεταβάλλουσι ἐξ ἀλλήλων: Theodorus *inuicem transeunt*: non potuit peiùs. Neque placet cùm addidit *pectoris & caudæ colore.*

DXVII. ARISTOTELES.

Ὁμοίως δὲ καὶ αἱ συκαλίδες καὶ οἱ μελαγκόρυφοι. καὶ γὰρ οὗτοι μεταβάλλουσιν εἰς ἀλλήλους. γίνεται δ' ἡ συκαλὶς περὶ τὴν ὀπώραν. ὁ δὲ μελαγκόρυφος, εὐθέως μετὰ τὸ φθινόπωρον. διαφέρουσι δὲ καὶ οὗτοι ἀλλήλων οὐδὲν, πλὴν τῇ χρόᾳ καὶ τῇ φωνῇ. ὅτι δ' ὁ αὐτός ἐστιν ὄρνις, ἤδη ὤφθη περὶ τὴν μεταβολὴν ἑκάτερον τὸ γένος τοῦτο. οὔπω δὲ τελέως μεταβεβληκότος οὐδετέρου, ἑκατέρῳ ἴδιόν τι ὑπῆρχεν.

Similitudo & ficedulæ, & melancoryphi: inter se enim transmutantur. Est ficedula autumni tempore: melancoryphus statim post autumnum. Ne hi quidem differunt nisi colore, & voce. Eandem verò esse auem constat: cùm vtrunque genus hoc mutationis tempore obseruârunt. Neuter enim cùm mutationem integram absoluisset, vtrique suberat aliquid proprij.

C AE S A R.

ALIUD exemplum, sed amplius. Nam & colorem, & vocem mutat.

Συκαλίδες: *ficulæ, ficillæ* posses dicere. Latinè festiuè *ficedulæ*.

Μεταβάλλουσι εἰς ἀλλήλας. Non ex substantia vt ἄλλος ἐξ ἄλλου: sed τῇ ἑτερότητι. Ἔστι γὰρ ἕτερον τῷ χρώματι οὐ τῇ οὐσίᾳ.

Οὐδενός: ἄκυρον. Οὐδετέρου debuit dicere.

Γένος: scilicet pro tempore. Τὸ, quoniam οὐ τελέως μεταβέβληκεν.

Ἑκατέρῳ ἴδιόν τι ὑπῆρχεν; Theodorus: *nec alterutrum adhuc proprium vllum habens appellationis*: in exemplar corruptum inciderat. Nam non possum existimare ita lapsum esse tantum virum.

DXVIII. ARISTOTELES.

Οὐδὲν δ᾽ ἄτοπον, εἰ ἐπὶ τούτων αἱ φωναὶ μεταβάλλουσιν, ἢ τὰ χρώματα· ἐπεὶ καὶ ἡ φάττα τὸν μὲν χειμῶνα οὐ φθέγγεται· πλὴν ἤδη ποτὲ εὐδίας ἐκ χειμῶνος σφοδροῦ γενομένης, ἐφθέγξατο, καὶ ἐθαυμάσθη ὑπὸ τῶν ἐμπείρων· ἀλλ᾽ ὅταν ἔαρ γένηται, τότε ἄρχεται φωνεῖν.

Nihil verò abſurdum in his, ſi voces & colores immutantur. Nam etiam palumbes hyeme vocem edunt nullam, niſi ſi quando ſerenam hyemem tepor exceperit. Tunc quidem vocem emiſit, non ſine peritorum miraculo. Sed ſimul cum vere incipit vocem dare.

C AE S A R.

DVBITATIONEM tollit dubitatione,& miraculo miraculum. Non eſt,inquit,abſurdum in illis mutari vocem. Nam & in palumbe mutatur. Sed dices Philoſopho,te hoc quoque abſurdum & putare & mirari.

Οὐ φθέγγεται. Plus eſt,vt diximus,quàm mutari. Nanque actiuè, aut ſunt læſæ, aut diminutæ, aut ablatæ. Mutatio igitur eſt genus ad ſubſtantiam,cùm aufertur: ad quantitatem,cùm diminuitur:ad qualitatem, cùm deprauatur.

DXIX. ARISTOTELES.

Τὸ δ᾽ ὅλον, τὰ ὄρνεα καὶ μάλιστα τὰς πλείστας ἀφίησι φωνὰς, ὅταν ὦσι περὶ τὴν ὀχείαν.

IN ſumma aues, & maximè, & plurimùm vociferantur tempore coitus.

C AE S A R.

HOc quoque ſuprà dixit in Capite de voce & eius affectibus. Sed huc quoque pertinebat, propter mutationem. Defecit autem cùm aliorum mutationem non dixit. Huc enim ſpectat ſerpentum ſenecta.

CAPVT SEPTVAGESIMVM-SEPTIMVM,

Mores & affectus auium in munditia.

DXX. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δὲ τῶν ὀρνίθων αἱ μὲν, κονιστικαί· αἱ δὲ, λοῦνται· αἱ δὲ, οὔτε κονιστικοὶ, οὔτε λουῦνται.

AVes quædam ſeſe puluerant, quædam lauant, quædam neutrum faciunt.

C AE S A R.

NVnc mores ab affectibus munditiarum.

Κονιστικοὶ, puluératrices,vt gallinæ,& aliæ.

Οὔτε κονιστικοὶ, οὔτε λοῦνται: quædam etiã vtrumque puſillæ auiculæ. Vt infrà dicet.

DXXI ARISTOTELES.

Ὅσοι μὲν μὴ πτητικοὶ, ἀλλ᾽ ἐπίγειοι, κονιστικοί. οἷον ἀλεκτρυὼν, πέρδιξ, ἀτταγὴν, κορυδαλὸς, φασιανός.

QVæcunque non multùm valent volando,ſed humilius degunt,pulueratione gaudent, vt gallina,perdix,attagen,alauda,phaſianus.

C AE S A R.

PLus terræ habent: itaque plus gaudent ſimili.

Ἐπίγειοι. Theodorus *terra propinquæ*:mutilè. Nam etiam quæ altè volant, prope terram degunt.

gunt. Et malè πτηνοὶ, *altinolæ*. Sed *volaticæ*. Nanque altiſſimè volat alauda, ſed non vtitur frequenti volatu. Item hirundo eſt πτηνὴ, & tamen non volat altè. Nihil πτηνότεροι cypſellis, & veſpertilione, quæ prope humum volant.

DXXII. ARISTOTELES.

Τῶν δ' εὐθυωνύχων ἔνιοι, καὶ ὅσοι περὶ ποταμὸν ἢ ἕλη ἢ θάλασσαν διατρίβουσι, λοῦνται.

Item ex ijs, quæ rectis unguibus præditæ ſunt quædam: tum omnes quæ fluuium, aut paludem, aut mare accolunt, lauacris gaudent.

CAESAR.

QVIDAM ex rectunguibus, etiam ſi non ſint aquicolæ: & ex aquicolis omnes. Nemo enim dubitat. Hæc eſt earum differentia. Adeò autem gaudent lauacris, vt ſæpe vidimus anates, anſeréſque etiam locis ſiccis vrinaturientes, aëréque, ac ſummo telluris ceſpite vti, quaſi aqua: & quaſi σκιαμαχεῖν alius: ſic ille σκιαλόυεῖς.

Περὶ ποταμὸν ἢ ἕλη ἢ θάλασσαν. Sic enim diuiſit aquas. Per ἕλη intelligit λίμνας, & τέλματα.

DXXIII. ARISTOTELES.

Οἱ δὲ, ἄμφω, καὶ κονίονται καὶ λοῦνται· οἷον περιστερὰ καὶ στρουθός.

Aliæ vtrunque faciunt, & puluerantur, & lauantur: vt columba, & paſſer.

CAESAR.

SVprà, quaſdam neutrum facere dixit. Nunc aliam apponit diuiſionem: quaſdam eſſe quæ vtrunque.

Οἱ δ' ἄμφω: omiſit verbum.

Κονίονται, pro κονιοῦνται.

Ἄμφω: vt columba, & paſſer. Nam & caldi ſunt: iccirco aquas appetunt. Et ἰσχυροί: iccirco puluerantes.

DXXIV. ARISTOTELES.

Τῶν δὲ γαμψωνύχων οἱ πολλοὶ, οὐδέτεροι.

Vncunguium autem multæ neutrum.

CAESAR.

DIxit *multæ*: quia aquilas, & accipitres vidimus nos lauare ſeſe multos, puluerare nullum.

CAPVT SEPTVAGESIMVM OCTAVVM,

Sonus alius à voce in auibus: vt turturi.

DXXV. ARISTOTELES.

Ταῦτα μὲν οὖν τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. ἴδιον δ' ἐνίοις συμβαίνει τῶν ὀρνιθίων τὸ ἀποψοφεῖν, οἷον καὶ ταῖς τρυγόσι. ποιοῦνται δὲ καὶ περὶ τὴν ὕδραν κίνησιν οἱ τοιοῦτοι ἰσχυρὰν ἅμα τῇ φωνῇ.

Proprium quarundam auicularum edere ſonum ex aluo. Quod etiam euenit turturibus. Agitantur etiam ora ſedis vehementer, ſimulac vocem edunt.

CÆSAR.

SVPRA de vocis mutatione: alibi de voce in communi. Nunc de ſono alui, quem expreſſit per ἀποψοφεῖν: retrò ſonitum edere, honeſta vox.

Καὶ τῶν ζυγῶν: ſcilicet & alijs.

Ποιοῦνται κίνησιν περὶ τὴν ἕδραν. Id euenit omnibus auibus, atque etiam iumentis, præſertim vetulis, & ſtrigoſis. Iccirco hîc addidit ἰσχυρῶν.

Ἕδραν: vt voluit pudenter loqui, ἀκύρως dixit.

CAPVT SEPTVAGESIMVM-NONVM,

Promiſcua hiſtoria exectorum auium, hominum, quadrupedum, marium, fœminarum.

DXXVI. ARISTOTELES.

Μεταβάλλει δὲ τὰ ζῷα οὐ μόνον τὰς μορφὰς ἔνια καὶ τὸ ἦθος κατὰ τὰς ἡλικίας καὶ τὰς ὥρας, ἀλλὰ καὶ ἐκτεμνόμενα.

Mutantur animalium quorundam non ſolum figura, & mores per ætatem & tempus, ſed etiam cùm caſtrantur.

CÆSAR.

RECTE ſuperioribus coniunxiſſet, ita vt mutatio eſſet genus: ſpecies per ætatem, per tempus, per exectionem. Diſpertiri deinde in ſpecies animalium eas affectiones, & in colorem, vocem, figuram, membra, & eiuſmodi. Hoc intererat accurati Philoſophi.

Μεταβάλλει δὲ τὰ ζῷα: non ipſa mutant, ſed in ipſis mutantur.

Τὰς μορφὰς: adde & vocem, & partes, & mores, & actiones.

Ἐκτεμνόμενα: cùm caſtrantur, cùm exccantur. Caſtrare eſt caſſa facere, eductis teſtibus. Multa ſunt caſtrationum genera. Ratione loci: quia alijs naturalia vitiantur, alijs propinqua. Et naturalia dupliciter ſecundùm ſexum: vulua, & teſtes: & tripliciter ſecundùm artem. Nam teſtes aut eximuntur, aut contunduntur, aut inuertuntur. Vnde verueces *biſtonare* dicuntur ab Aquitanis.

DXXVII. ARISTOTELES.

Ἐκτέμνεται δὲ τῶν ζῴων ὅσα ἔχει ὄρχεις.

Caſtrantur autem animalia, quæ teſtes habent.

CÆSAR.

QVIA dixit ἐκτεμνόμενα: declarauit quid hoc eſſet. Et dixit ζῴων: quia ἐκτέμνεσθαι eſt affectus cuiuſcunque corporis aciem recipientis.

Ὅσα ὄρχεις ἔχει: rectè eſt, quia oſtreæ non caſtrantur, neque piſces, neque angues. Sed & alia tamen: ſcilicet quæ vuluam habent.

DXXVIII. ARISTOTELES.

Ἔχουσι δὲ αἱ μὲν ὄρνιθες τοὺς ὄρχεις ἐντὸς, καὶ τὰ ᾠοτόκα τῶν τετραπόδων, πρὸς τῇ ὀσφύϊ· τῶν δὲ ζῳοτόκα καὶ πεζὰ, τὰ μὲν πλεῖστα, ἐκτὸς, τὰ δ᾽, ἐντός· πάντα δὲ πρὸς τῷ τέλει τῆς γαστρός.

Habent autem aues intus teſtes, & quadrupedes ouipara, ad lumbos ſcilicet. At quæ animal pariunt, & ſoli beneficio vtuntur ad ingreſſum: maxima pars foris, cætera intus. Omnia autem ad partem ventris vltimam.

CAESAR.

CAESAR.

Hoc iam suprà in historia partium declaratum est.

E'ντός. Nam alia animalia ἐκτός. Et declarat περὶ τῇ ὀσφῦϊ.

Τὰ δ' ἐντός. Vt diuisio non fiat per ζωοτόκα & ᾠοτόκα. Nam τὸ ἐντὸς vtrique commune. Differentia autem illa est à loco. Quia aues ad lumbos, quæ animal pariunt, in postrema ventris parte.

DXXIX. ARISTOTELES.

Ἐκτέμνονται δ' οἱ ὄρνιθες κατὰ τὸ ὀρροπύγιον, καθ' ὃ συμπίπτουσιν ὀχεύοντες. ἐνταῦθα γὰρ, ἐὰν ἐπικαύσῃ τις δυσὶν ἢ τρισὶ σιδηρίοις, ἐὰν μὲν ἤδη τέλειον ὄντα, τό τε κάλλαιον ἐξωχρον γίνεται, ἐ κακίζει, οὐδ' ἐπιχειρεῖ ὀχεύειν. ἐὰν δ' ἔτι νεοττὸν ὄντα, οὐδὲ γίνεται τούτων οὐδὲν αὐξανομένου.

Castrantur galli ad clunes, qua parte conquinis-cunt coeuntes. Quem locum si quis ferramentis binis ternísue vsserit, & gallus adultus fuerit, tum crista pallescit, neque præterea cucurit, neque venerem tentat. Si autem pullus fit, vbi creuerit, nihil horum ei contingit.

CAESAR.

Modum vnum castrandi, & speciem vnam narrat in gallis: duósque euentus ab ætatibus. Infrà autem ostendet, quod adultus peiùs habet: fit enim magna mutatio: cuiusmodi natura nullam vnquam benè fert. Pullus autem in primordijs vitæ faciliùs accipit mutationem.

O'ρνιθες, vt suprà pro gallis tantùm. Nam iam dicit τὸ κάλλαιον. Etiam sic castrantur hodie gallinæ à ganeis, quæ mirum in modum pinguescunt.

Τὸ ὀρροπύγιον καθ' ὃ συμπίπτουσι. Theodorus *parte nouissima sua alui, qua cùm coeunt concidit.* Nos signatissima voce vsi sumus, *conquinisceré.* Est enim procedere in sedem.

Δυσὶν, ἢ τρισὶ σιδηρίοις: mira locutio Nam vnico ferramento bis aut ter adacto, indicauit hebetatum esse primum ferramentum humore loci. Item alterum: ieccirco sic numerauit.

Οὐδὲ γίνεται τούτων αὐξανομένου: vt adultus amittat: pullus autem non consequatur. Theodorus: *ne inchoari quidem ex his quicquam potest.* Quod benè notandum est. Nam tria dixit. Τὸ κάλλαιον ἔξωχρον, & κοκκύζειν, & ὀχεύειν. Quæro igitur de Theodoro, quomodo aptabit verba illa: *non potest inchoari.* H' ἐπιχείρησις τοῦ ὀχεύειν. Item de Aristotele quomodo, οὐ γίνεται τὸ κάλλαιον? an τὸ ἔξωχρον? Imò τὸ κάλλαιον: his quoque ἔξωχρον fit. Et τὸ κάλλαιον nisi secetur, crescit: sed languidius est.

DXXX. ARISTOTELES.

Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων. ἐὰν μὲν γὰρ παῖδας ὄντας πηρώσῃ τις, οὔτε αἱ ὑστερογενεῖς ἐπιγίνονται τρίχες, οὔτε ἡ φωνὴ μεταβάλλει, ἀλλ' ὀξεῖα διατελεῖ. ἂν δ' ἤδη ἡβῶντας, αἱ μὲν ὑστερογενεῖς τρίχες ἀπολείπουσι, πλὴν τῆς ἐπὶ τῆς ἥβης αὗται δ', ἐλάττους μὲν, μένουσι δέ· αἱ δ' ἐκ γενετῆς τρίχες, οὐκ ἀπολείπουσιν. οὐδεὶς γὰρ γίνεται εὐνοῦχος φαλακρός.

Idem modus etiam in hominibus. Si vnum pueritiæ ætate quispiam sic mutiletur: neque oriuntur pili, qui nobis natis postea prouenire consueuere: neque mutatur vox, sed acuta durat. Si verò sunt puberes, ij quos diximus pilide fiunt, præter quam qui in pube sunt: quanquam ij quoque etsi manent, tamē fiunt rariores. Pili autem connati nō abeunt. Nullus enim eunuchus caluescit.

CÆSAR.

Transfert historiam ad hominem, & facit comparationem. Nam vt pullus non mutabatur in cucuritum, & coitum: sic pueri vox non mutatur: neque pili subnascuntur. Viro autem defluunt ὑστερογενεῖς: aut omnes in cæteris, aut pars maxima etiam in pube: sicut τὸ κάλλαιον ἔξωχρον in gallo grandiori. Iccirco dixit τὸν αὐτὸν τρόπον, licet sit quædam diuersitas. Nam gallo non fluunt pennæ adulto, si castretur.

Ὑστερογενεῖς: ostendimus alibi Theodori infœlicitatem in hac voce. *Postgeniti*, inquit, *non innascuntur.* Quonammodo potest id fieri, vt geniti iam sint, neque innascantur? Eos igitur habet. At Philosophus non dixit ὑστερόμενοι. Sed qui apti nati sunt ita nasci.

Ὀξεῖα φωνή: *exilis*, potiùs quàm *acuta* signatius. Neque enim eunuchi possunt vocem tollere.

Ἀπολείπουσι

Ἀπολείπουσι, *deficiunt, relinquunt.*

Πλείω τῶν ἐπὶ τῆς ἥβης: barba fluit, quia procul, & alæ. At pubes adhuc retinet aliquid priſtini caloris:& rareſcit tamen.

Οὐδεὶς γίνεται εὐνοῦχος φαλακρός. Etiam Hippocrates hoc dixit. Quoniam ſeminis genitalis materia ſuppetit ad alendum pilum. Qui autem poſt naſcuntur, ij vi coïtus oriuntur. Rareſcit enim cutis,atque inde poſtea exeunt. Sed exactiùs de his in noſtris de *Subtilitate* Exercitationibus.

DXXXI. ARISTOTELES.

Μεταβάλλει δὲ καὶ ἡ φωνὴ ἐπὶ τῶν τετραπόδων τῶν ἐκτεμνομένων ἁπάντων, ἢ πηρουμένων εἰς τὸ θῆλυ.

MVtatur etiam vox in quadrupedibus omnibus exectis, aut alio vitio effœminatis.

CAESAR.

EST ergo,& color in criſta,& pars in pilis,& vox. Rationem autem quare vox mutetur,reddit Ariſtoteles in quinto de *Generatione animalium*, Capite ſeptimo. Sublatis enim teſtibus, tentio meatuum laxatur. Quemadmodum cùm fides tentæ laxantur. Deinde,cùm calore aut frigore ita natura conſtituitur animal, vt grauem aut acutam vocem emittat. Spiritus enim calidus ſua craſſitudine efficit grauitatem vocis. Frigidus verò, propter tenuitatem,debilem,& humilem facit. Plura apud Philoſophum petes.

Ἁπάντων: hoc attinet ad ſcientiam: vt ſpecies ſecundùm τὸ καθ' ὅλον agnoſcantur.

Ἢ πηρουμένων εἰς τὸ θῆλυ: id eſt, ἢ τεθηλυμμένων ἄλλως, putà per θλίψιν.

DXXXII. ARISTOTELES.

Τὰ μὲν οὖν ἄλλα τετράποδα, ἐὰν μὴ νέα ἐκτέμνηται, διαφθείρεται· ἐπὶ δὲ τῶν κάπρων μόνον οὐδὲν διαφέρει.

QVadrupedes igitur aliæ, niſi iuuencula caſtrentur, vitiantur. In ſolo aprorum genere nihil nocet.

CAESAR.

DISCRIMINA ab ætate. In ſuillo genere vna in parte:& alijs omnibus ex altera.

Κάπρων: intellige etiam ſues.

Διαφθείρεται. Theodorus *intereunt*: at id falſum eſt. Canes enim ſexennes caſtrari iuſſimus, ſed propterea non interiere. Imbecilliores quidem erant. At διαφθείρεται, *non proficiunt* dicemus.

DXXXIII. ARISTOTELES.

Πάντα δὲ, ἐὰν μὲν νέα ἐκτέμνηται, μείζω γίνεται τῶν ἀτμήτων καὶ γλαφυρώτερα· ἐὰν δὲ καθεστηκότα ἤδη, οὐκέτι αὐξάνεται ἐπὶ πλεῖον.

QVæ prima ætate caſtrantur, & maiora, & nitidiora euadunt non caſtratis. Si autem ætate ſtata caſtrentur, non ampliùs creſcunt.

CÆSAR

SVPRA ab ætate inter ſpecies, hic ab ætate in eadem. Grandeſcunt autem caſtrata: quia ſemen abit in alimentum.

Γλαφυρώτερα, *elegantiora,politiora,terſiora,pilo ſubtiliore,planiore,nitidiore.*

Καθεστηκότα: quomodo vult ea creſcere poſſe,ſi iam ſunt καθεστηκότα? Quia ſi caſtrata eſſent,etiam eam magnitudinem exceſſiſſent.

DXXXIV. ARISTOTELES.

Οἱ δ' ἔλαφοι, ἐὰν μὲν μήπω τὰ κέρατα ἔχοντες διὰ τὴν ἡλικίαν ἐκτμηθῶσιν, οὐκέτι φύουσι κέρατα· ἐὰν δ' ἔχοντας ἐκτέμῃ τις, τό τε μέγεθος ταὐτὸν μένει τῶν κεράτων, καὶ οὐκ ἀποβάλλουσιν.

CEruí qui nondum per ætatem cornua habuerũt, ſi caſtrentur, non ampliùs edunt cornua: ſin tunc cùm ipſa habent, execantur, cornuum magnitudo eadem durat, neque ea abijciunt.

CAESAR.

CAESAR.

Sicut ὑστερογενεῖς non oriebantur pili, sic neque cornua. In adultis tamen ὑστερογενεῖς cadebant, in ceruis non cadunt cornua. Vt referant vtranque naturam etiam τῶν συγγενῶν.

DXXXV. ARISTOTELES.

Οἱ μὲν οὖν μόσχοι ἐκτέμνονται ἐνιαύσιοι· οἱ δὲ μὴ, αἰσχίους καὶ ἐλάττους γίνονται.

Vituli igitur anniculi castrantur: alioqui turpiores, & minores euadunt.

CAESAR.

Declarat quid sit τὸ νέον: quod suprà dixit in genere bubulo. Non monuit nos nihilo seciùs tamen cornua euadere grandissima.

DXXXVI. ARISTOTELES.

Αἱ δὲ δαμάλεις, ἐκτέμνονται τὸν τρόπον τοῦτον· κατακλίνοντες καὶ ἀποτέμνοντες τῆς ὀσχέας, κάτωθεν τοὺς ὄρχεις ἀποθλίβουσιν· εἶτα ἀναστέλλουσι τὰς ῥίζας ἄνω, ὡς μάλιστα, καὶ τὴν τομὴν θριξὶ βύουσιν, ὅπως ὁ ἰχὼρ ῥέῃ ἔξω· καὶ ἐὰν φλεγμαίνῃ, ἐγκαύσαντες τὴν ὀσχέαν, ἐπιπάττουσι.

Modus castrandi is est. Reclinantes, & scortum incidentes, deorsum testes extringunt. Deinde radices quammaxime possunt, sursum contrahunt. Incisuram villis stipant, vt sanies exire possit. Quòd, si inflammentur, scortum vstulantes obliniunt.

CAESAR.

Modum castrationis alterum ponit. Erant hîc verba hæc. Αἱ δὲ δαμάλεις. Sed buculæ non habent testes.

Βύουσι *adigunt*. Vnde βυθὸς, & nostrum *imbuo*, & *delibuo* antiquum. Etiam nunc *delibutus*: de liquido scilicet.

Ἐγκαύσαντες, ferro scilicet ignito.

Ἐπιπάττουσι: non addit quid: obliniunt butyro & vitellis ouorum, & oleo rosaceo.

DXXXVII. ARISTOTELES.

Οἱ δ' ἐνόρχαι τῶν βοῶν, ἐὰν ἐκτμηθῶσι, τὸν φανερὸν συγγίνωσι.

Tauri adulti si castrentur, atque illicò admittantur, manifestò generant.

CAESAR.

Hoc quoque suprà dixit. Erat hîc Codex mutilus. Quare sic lege. Οἱ δ' ἐνόρχαι τῶν βοῶν ἐὰν ἐκτμηθῶσι. καὶ εὐθὺς ἀφιῶσι, φανερὸν ὅτι συγγίνωσι.

Τῶν βοῶν: vt declararet iam per ætatem inire posse: & addidit οἱ ἐνόρχαι. Quia boues de castratis dicere vsitatius est. Εὐθὺς: alioqui non potest. Semen enim ibi præsto est, neque fluxit; sed per dolorem retractis vasis retentum est. Puto tamen ego aliud quiduis tum in animo habere, quàm vt coëat.

Ἀφιῶσι, sicut suprà ἀφῆκε.

DXXXVIII. ARISTOTELES.

Ἐκτέμνεται δὲ καὶ ἡ καπρία τῶν θηλειῶν ὑῶν, ὥστε μηκέτι δεῖσθαι ὀχείας, ἀλλὰ πιαίνεσθαι ταχέως. ἐκτέμνονται δὲ νηστεύσασαι δύο ἡμέρας· εἶτα κρεμάσαντες τῶν ὄπισθεν σκελῶν, τέμνουσι τὸ ἦτρον, ᾗ τοῖς ἄρρεσιν οἱ ὄρχεις μάλιστα φύονται. ἐνταῦθα γὰρ ἐπὶ τῆς μήτρας ἐπιπέφυκεν ἡ καπρεία· ἧς σμικρὸν ἀποτέμνοντες, συῤῥάπτουσιν.

Execatur etiam vulua scropharum, ita vt nõ amplius coire opus habeant. Sed breui tempore pinguescant. Igitur biduum cùm ieiunârint, appensa pernis posterioribus secatur sumen: qua potissimùm parte maribus testes sunt. Ibi enim scrophis vulua à natura sita est, quo loco paululum scindentes consuunt.

CAESAR.

C AE S A R.

MOdus nunc in fœminis: in ſpecie exemplum ponit.

Καπρία, Theodorus *apria:* nos *uuluam* diximus.

Νηστεύσωσι: vt vacua ſint inteſtina.

Κρεμάσαντες: ne deorſum deſcendant inteſtina. Neque enim in ſcorto habet, vt mares teſtes. Et ideo dixit ὀπισθίων σκελῶν: ridiculè Theodorus, *prioribus.*

Ἐπὶ τῆς μήτρας ἐπιπέφυκεν ἡ καπρία. Vulua in ingreſſu matricis eſt, quaſi veſtibulum.

Σκελῶν: *pernis*, in ſuillo genere. Hiſpani ad omnia tranſtulerunt animalia.

DXXXIX. ARISTOTELES.

Ἐκτέμνονται δὲ καὶ αἱ κάμηλοι αἱ θήλειαι, ὅταν εἰς πόλεμον χρῆσθαι αὐταῖς βούλωνται, ἵνα μὴ ἐν γαστρὶ λάβωσι. κέκτηνται δ᾽ ἔνιοι τῶν ἀνθρώπων καμήλους καὶ τρισχιλίας. θέουσι δὲ θᾶττον τῶν Νισαίων ἵππων, πολὺ ἐὰν θέωσι, διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ὀρέγματος.

CAſtrantur in genere camelorum fœminæ, cùm earum vſum in prælijs quærunt, ne prægnantes fiant. Earum numerum poſſident aliqui etiam ad trium millium. Currunt celeriùs quàm Niſæi equi, ſi longior futurus ſit curſus, propter tractum curſus porrectiorem.

C AE S A R.

IN alia ſpecie idem ſexus, ob alium vſum. Suprà ſcrofa πιανθῶσι: hîc εἰς πόλεμον. Et addit cauſſam, ἵνα μὴ ἐν γαστρὶ λάβωσι.

Θᾶττον τῶν Νισαίων ἵππων. Commẽdabantur ob pernicitatem equi Perſici à Niſæo loco ſic vocati, vt ait Suidas. Horum meminit Lucianus, *quomodo hiſtoria ſit ſcribenda.*

Πολὺ ἐὰν θέωσι. *Si diu currendum ſit.* Nam breui in curſu celeritate equi præſtant. Id omiſit Theodorus peſſimè. Et addidit, ἔνιοι τῶν ἀνθρώπων, *ſuperioris Aſiæ incolæ*, peiori conſilio.

Διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ὀρέγματος. Ὀρέγειν eſt *porrigere.* Quæ eſt cauſſa vt canes leporarij lepores ſuperent curſu interuallorum, non frequentia, ſed tractu.

DXL. ARISTOTELES.

Καὶ ὅλως δὲ μακρότερα γίνεται τὰ ἐκτεμνόμενα ζῷα τῶν ἀτμήτων.

ET ſanè longiora fiunt caſtrata, quàm non caſtrata.

C AE S A R.

DEclarat τὸ μακρὸν τοῦ ὀρέγματος. Quoniam etiam caſtratæ camelæ ſunt longiores. Theodorus peſſimè intellexit, *auctiora.* Non dixit Philoſophus μείζω, ſed μακρότερα.

CAPVT OCTVAGESIMVM.

RVMINANTIA.

DXLI. ARISTOTELES.

Τὰ δὲ μηρυκάζοντα τῶν ζῴων, χαίρει μηρυκάζοντα καὶ μηρυκάζουσιν, ὥσπερ ἐσθίοντα.

RVminantia animalia capiunt in ruminando voluptatem. Nihilóque ſecius ruminant, quàm mandunt.

CAESAR.

C AE S A R.

Hoc mirum non est, nisi intelligas χαίρει. E stomacho qui prope gulam est tanquam sacculus, carptum primo mansu cibum, reuocant, quasi per ructum, ac remansum in ventrem demittunt. Natura hoc fecit, vt citiùs expedirentur à pastu.

Χαίρει: quia videtur res laboriosa, singultu & ructu reuocatum remandere.

Ὥσπερ ἐσθίοντι: quia ruminatio est species comestionis.

Τὰ μηρυκάζοντα χαίρει. Μηρυκάζοντα prius signat naturam: posterius actionem. Theodorus malè addidit *proficiunt*.

DXLII. ARISTOTELES.

Μηρυκάζει δὲ τὰ μὴ ἀμφόδοντα· οἷον βόες, καὶ πρόβατα, καὶ αἶγες.

Ruminant tantùm altera dentata maxilla, vt boues, & oues, & capra.

C AE S A R.

Affectum dispertit speciebus.

Τὰ μὴ ἀμφόδοντα. Ita vt intelligas, non propterea excludi τὰ ἀμφόδοντα, nam lepores ruminant.

DXLIII. ARISTOTELES.

Ἐπὶ δὲ τῶν ἀγρίων οὐδέν πω συνῶπται, ὅσα μὴ συντρέφεται ἐνίοτε, οἷον ἔλαφος. αὕτη δὲ μηρυκάζει.

In feris nondum perspectum est, quæ nobiscum non aluntur aliquando. Cuiusmodi ceruus est. Etenim is ruminat.

C AE S A R.

Nondum narrat leporem ruminare & cuniculum. Icciroo dixit ὅσα μὴ συντρέφεται. Intellige ἡμῖν; quoniam alibi συναναστρέφονται.

DXLIV. ARISTOTELES.

Πάντα δὲ κατακείμενα μηρυκάζουσι μᾶλλον.

Omnia autem iacendo potiùs ruminant.

C AE S A R.

A Situ: quiescentia scilicet. Et dixit μᾶλλον, quia etiam stantia: adeò vt bos etiam ad plaustrum vinctus decumbat, vt ruminet: licet non semper.

DXLV. ARISTOTELES.

Μάλιστα δὲ τοῦ χειμῶνος μηρυκάζουσι τὰ τε κατ' οἰκίαν τρεφόμενα, σχεδὸν ἑπτὰ μῆνας τοῦτο ποιεῖ· τὰ δ' ἀγελαῖα, καὶ ἧττον καὶ ἐλάττονα χρόνον μηρυκάζει, διὰ τὸ νέμεσθαι ἔξω.

Maxime verò hyberno tempore. Quæ domi aluntur, septem ferè menses hoc faciunt. Greges autem minus, minúsve ruminant temporis, propterea quòd aluntur foris.

C AE S A R.

Quia herba tenerior quàm fœnum: ita etiam hyberno tempore: duriore enim pastu aluntur.

DXLVI. ARISTOTELES.

Μηρυκάζουσι δὲ καὶ τῶν ἀμφοδόντων ἔνια· οἷον οἵ τε μύες οἱ Ποντικοί, καὶ οἱ ἰχθύες, καὶ ὃν καλοῦσιν ἔνιοι ἀπὸ τοῦ ἔργου μήρυκα.

Ruminant etiam quædam, quæ vtraque maxilla dentata sunt. Vt mures Pontici, & pisces, & quem icciroo ruminacem *vocant.*

CAESAR.

AMplificat, quæ suprà dixit, & ponit exempla murium, & piscium.

Ἰχθύες: in plurali propter scarum, & alterum quem μήρυκα vocant. Theodorus in singulari. Καὶ ὁ ἰχθύ.

Μήρυκα: Theodorus *ruminalem*. Vt ficum Romulam.

CAPVT OCTVAGESIMVM-PRIMVM,

De aluo vda, & pectore lato animalium.

DXLVII. ARISTOTELES.

Ἔστι δὲ τὰ μὲν μακροσκελῆ τῶν ζώων, ὑγροκοίλια· τὰ δ' εὐρυστήθη, ἐμετικὰ μᾶλλον, καὶ ἐπὶ τῶν τετραπόδων, καὶ ἐπ' ὀρνίθων, καὶ ἐπ' ἀνθρώπων ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

ANimalia longis prædita cruribus aluum vdam habent. Quibus latum pectus, facilius vomunt: & in quadrupedibus, & in auibus, & in hominibus magna ex parte.

CAESAR.

A Partibus, non motes, sed naturam.

Μακροσκελῆ: vt de ardeolis dixit. Caussa est, quia materia plus eò fluit. Iccirco etiam τὰ ἐμετικά ἐστι εὐρυστήθη.

LIBRI NONI ET VLTIMI FINIS.

FRAGMENTVM
QVOD VVLGO DECIMVS
HISTORIARVM VOCATVR.

Iulio Cæſare Scaligero Interprete,
cum eiuſdem Commentariis.

Altera Editio auctior & emendatior.

IVLIVS CÆSAR SCALIGER,
Briando Valleæ Regio in Senatu Burdigalensi Consiliario.
S. D.

SI ij, qui scita gentium, moresque populorum, dicta ac facta memoratu digna, literarum monumentis prodidissent, magnam sunt adepti laudem, propterea quòd in splendore orationis, non fabularum quæsissent amœnitatem: sed rerũ gestarũ memoriam complexi essent. Quanto illi maioribus digni præmijs, BRIANDE VALLEA, *videantur, qui naturæ conatus, affectiones, factorũ ipsorum consilia posteritati intelligenda proposuere? Ac fuit olim quoddam hominum genus, qui sese sapientiæ nomine conspicuos circumferrent. Ii si tales, tantiq; erant, debuerant sanè diuinitatem illam ita profiteri, vt ne obliuiscerentur humanitatem. Nam cùm pusilla nescio quæ naturæ rudimenta, procul obscuro in recessu quasi quodam intuiti essent, voluere quidem credi tum ea, tum alia multo potiora scisse: alios autem eadem scire noluere. Ita integumentis quibusdam, atque inuolucris offudere tenebras ob eorum oculos, qui propter istam ipsam sententiam celeberrima illorũ consulerent oracula. Pessimum verò, atque imprimis inhumanum facinus, meritóq; ab illis animaduertendũ: quippe qui miraculo sese mallent esse nobis propter inscitiam nostram, quam delere possent, neq; vellent, quàm propter scientiam, quam communicare deberent, obnoxios ac deuinctos. Quòd si vnum illud tam frequens iactent perfugium, sensa hac sua mirifica dictis ambiguis, atque cæcis consultò obscurâsse, ne quid istorum sacrorum vulgo aperiretur. Nonne humanius futurum fuisse intelligant, si eidem vulgo adimant opera sua id, propter quod tantos thesauros latere ipsum voluere. Nam quamobrem nos prophanos vocent illi, quos diuinos facere poterant, nisi plus inuidiæ dissimularent, quàm simularent sapientiæ? Hoc monstrorũ commentum, potiùs quàm hominum institutum, cùm te virum,* VALLEA, *& animo sapientissimum, & officijs humanissimum diuino consilio semper detestatum esse intelligerem: qui noctes, atque dies re idem præstares, quod verbo profitebare: enarrando iura vetera, adornando noua, cœlesti prudentia omnia ea perficiendo, quæ vel ad vniuersi orbis constitutionem satis esse viderentur. Compulsus sum tantis tuis in rem ciuilem, simul atque literariã meritis, multis operis atque laboribus inexhaustis adumbrare in me istam tuam sapientiã: quam qui admiramur, etiam debemus imitari. Neque enim si tu in oculis nostris es, propterea quicquam tibi sit accessionis ex admiratione nostra, qui tibi ipse præmium solus esse potes. Sed nitidiores esse debemus nos splendore virtutum tua-*

rum, quibus animi nostri illustrentur. Itaq; tui exemplo cùm magnum numerum commentationum absoluissem, atque inter has Aristotelis libros omnes, qui ad animalium naturam pertinent, Latinos fecissem, multáque difficilia intellectu, obscura ad explicandũ animaduertissem: volui in alieno apparatu delicatè conquiescere. Adieci igitur animum, audaciúsne, an operosiùs, sanè nescio, ad id enarrationum genus, quibus maximum nominis mei periculum adiri necesse fuit. Etenim qui interpretati tantùm sunt libros, eorum labor apertè multus, atque è labore certæ laudis spes proficisci consueuit. Quódque magna eorum pars ne sperare quidem ausa esset, videntur non nesciisse ea, quæ alieno licet ore loquerentur. Ego verò, qui me totum ad studiosorum non vtilitatem solùm componerem, sed & ad voluntatem quoque proiecissem; malui eo in metu esse, qui ancipitem gloriæ attributionem minitaretur mihi: quàm in ea ignauia consenescere, quæ mihi faceret opinionem sapientis. Quare vnum librum reliquum, quem Decimum *inscripserunt* Historiæ animalium, *cùm propter obscuritatem dictionis per se difficilem, tum ob vetustatem corruptum atque inaccessum: ac prætereà à diuino alioqui viro Theodoro Gaza omissum, non solùm, quod plus satis esse poterat, Latinum feci: sed etiam multis maximísq; laboribus, vt spero, luculentum. Ad quod commentationem genus cùm tui, vt dicebam, imitatione animũ appulissem, tibi quoq; vnà cum alijs, quæ tibi dono dedi, hunc etiam Librum & deberi volui, & persolui. Vt cuius in fide atque auctoritate ciuilis dignitatis meæ status situs esset, in eius quoque præsidio laus, ac gloria rei literariæ esset constituta.*

ORNATISSIMO

CLARISSIMOQVE VIRO,

Ioanni Stephano Durando, amplissimi Senatus Tolosani Principi.

SILVIVS CÆSAR SCALIGER,
Iulij Cæsaris filius. S. D.

DVM tibi totum corpus lacerum, & deformatum pristino nitori restituo, hanc tabulam è tanto naufragio ereptam,& superstitem tibi voueo, dedicóque (VIR CLARISSIME.) Eam enim multis fluctibus,& procellis agitatam,post multam, maximámq; tempestatem, maris tranquillitas & malacia tandem ad te,tanquam ad salutis portum appulit. Paruum quidem munus si cum nominis tui amplitudine conferatur. At certè si dignitatem tuam respicias,quia literarium, non contemnendum. Nam cùm tuum sit inopi manum porrigere,egeno opem ferre,& quod cuique suum est conseruare, talem te omnibus exhibere soles, vt tota Gallia Narbonensis in te, tanquam in tutorem & conseruatorem,ora,& oculos conuertat. Quare illa tua fretus humanitate, hoc meæ erga te obseruantiæ,beneficiorúmque acceptorum testimonium te recepturum confido. Quorum recordatione,cùm me anxium & hærentem fortunæ meæ modus teneret, proprijs viribus diffisus,alterius auxilium euocare decreui,cuius ope erectus, aliqua saltem gratia animi,& obsequentis significatione gratiam à te mihi inire liceret. Obtulit sese libellus hic,meæ quondam à Iulio Cæsare Scaligero patre meo, fidei commissus, è clade ciuili superstes. Quem cùm patrono egere viderem,vtrique nostrum benè & prosperè rem cedere existimaui. Mihi quidem hoc munusculum offerenti, si apud te aditus pateat: illi autem, si in clientelam tuam se tradens, in familiam quoque recipiatur. Et quamuis Aristotelis auctoritate suam excusare possit temeritatem, quantum tibi debeam intelligens, meo nomine maluit à te culpam deprecari gratus, quàm culpa carere iners & ignauus. Neque eram quidem nescius, non paruam ex hoc opere patri meo inuidiam conflari. Sed quia illius laudis ita sum studiosus, vt ne quid de suo depereat omnem diligentiam,& industriam ponam. Quantum à prauis periculi imminere videbam,tantundem laudis à bonis expectandum speraui. Benè & feliciter mecum actum putabo, si qua erga omnes,qui tuendi,& conseruandi sui iuris causa ad te confugiũt, vti soles comitate, hunc aduenam & auitis bonis extorrem in aliqua patrocinij tui parte hærere patiaris. Hanc particulam à toto corpore patris iudicium secutus,separandam duxi. Tum quia neque priori materiæ, qua historia animaliũ tractatur, conuenire: neque cui parti coniungendam putarem, pro certo compertum haberem. Cùm enim Laërtius Nouem tantùm libros historiæ animaliũ Aristotelis enumeret, meritò certè hæc inscriptio suspecta esse potest. Exemplar verò Græcum adeò lacerum,mutilum,inuersum reperitur, vt etiam feliciora ingenia à labore in eius illustratione consumendo, potuerit deterrere. Sed quò plus ardua sunt facinora, eò plus ad ea tutanda excelsi animi accendi solent: quo factum est,vt alacriter acta fuerit alea. Et quanquam incurrere reprehensionis notam,si se in hoc immensum pelagus immitteret, à multis timebat pater: quosdam tamen fore sperabat qui melioribus ducti auspicijs, hunc conatum amplecterentur, & laudarent. Dum igitur Nouem illos priores libros, & ab eodem ad hunc modum elaboratos tibi paro, hoc Fragmentum pro tua humanitate accipias,rogo. Quod Gaza vir tantus cùm Latinum facere noluerit,id eum, vt spuriũ neglexisse, aut propter difficultatem animũ despondisse, suspicari mihi certè religio est. Vt vt se res habeat, si quid fauoris erga literarum,& honestatis studiosos consequetur, id patri, & mihi euenisse gratum habebo. Tu verò (VIR CLARISSIME) cui & nominis nostri commendationem, omniáque nostra accepta referimus,& qui hatum rerum autor, impulsórque mihi es, nunquam tuam defugies auctoritatem,scio. Vale ex arce nostra Gohasiana VIII. Kal. Apr. Anno CIↃ. IↃ. LXXXIV.

SILVIVS CÆSAR SCALIGER, IVLII CÆSARIS FILIVS,

Candido Lectori S.

IVLIVS *Cæſar Scaliger pater meus, poſt impetratam animi ſui quietem, quam per multos annos rei bellicæ fruſtra impenderat: ita ſe totum literis dedit, vt quam operam eo in ſtudio antea infeliciter poſuerat: quemadmodum eam hoc in otio magna cum laude, & communi literarum vtilitate rependerit, æqua poſteritas facile ſit iudicatura. Cùm autem ex eruditorum iudicio cerneret rerum cognitionem, quam quiſque bonus, qui in doctorum numerum adſcribi ſtudet, appetit, ſine Ariſtotele vix adipiſci poſſe. Sic Peripateticæ doctrinæ adhæſit, vt meritò Scaligero de Ariſtotele, quod Ennio de Homero traditur, tribui poſſit. Sed de hac re docti viderint. Inter cætera ipſius opera nouem de* Hiſtoria Animalium, *quos propediem edituri ſumus, & hunc, qui, vt opinor, non rectè* Decimus *inſcribitur, à ſe Latinos factos, & Commentarijs illuſtratos Briando Valleæ Regio in Senatu Burdigalenſi Conſiliario, viro nobili, & erudito dicauerat. Hunc verò, qui tibi,* Candide Lector, *à nobis exhibetur, permiſerat vt prior emitteretur. Ratus, vt puto, id multorum votis deberi, qui hoc opuſculum non ſatis integrũ, & magna cura egens, & cuius antiqua verſio, quam Gaza ſe vidiſſe teſtatur, vix reperiretur, ab ipſo multis precibus expeterent. Vallea cùm id humaniter accepiſſet, docto cuidam, cuius nomen cùm reticuiſſet, multis, & certis tamen coniecturis, eum fuiſſe Iacobum Gopylum deprehendimus, legendum, & inſpiciendum tradidit. Is cùm Scaligeri in omnibus interpretationem non probaret, quædam notauit, quæ poſtea Vallea cum exemplari autori reddi curauit. Quod officium ita fecit maximi, vt & gratias maximas egerit, & de ipſo ſe quàm optimè meritum ſcriptis teſtaretur. Eius notata hîc inſeruit, vt ex vtriuſque opinionum collatione faciliùs veritatem poſſis eruere. Atque vt ingenui animi eſt liberè profiteri per quos profeceris, ne merita laude virum hunc doctum fraudaret, noluit pro nihilo tantas vigilias haberi. Vale Lector candide, & hoc munuſculo fruere, dum nouem integros de* Hiſtoria Animalium *paramus. Si quam interim ex hoc opuſculo conſequeris vtilitatem, id totum viro clariſſimo & integerrimo Durando Principi Senatus Toloſani acceptum referre debes. Vale iterum.*

FRAGMENTVM QVOD VVLGO DECIMVS HISTORIARVM VOCATVR.

CAPVT PRIMVM.

Impedimenta ad generationem: matricis officium & dispositio: menstruorum solutiones: menstrua alba, & putrida.

I. ARISTOTELES.

Προϊούσης δὲ τῆς ἡλικίας ἀνδρὶ [καὶ γυναικὶ, τοῦ] μὴ γεννᾶν ἀλλήλοις συνιόντας, τὸ αἴτιον ὁτὲ μὲν ἐν ἀμφοῖν ἐστιν, ὁτὲ δ' ἐν θατέρῳ μόνον. πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ τοῦ θήλεος δεῖ θεωρεῖν τὰ περὶ τὰς ὑστέρας ὅπως ἔχει, ἵν' εἰ μὲν ἐν ταύταις τὸ αἴτιον, αὗται τυγχάνωσι θεραπείας· εἰ δὲ μὴ ἐν ταύταις, περὶ ἕτερόν τι τῶν αἰτίων ποιῶνται τὴν ἐπιμέλειαν. ἔστι δ', ὥσπερ καὶ περὶ ἄλλο μέρος, φανερὸν εἰ ὑγιαίνει, ὅταν τὸ ἔργον τὸ αὑτοῦ ἱκανῶς ἀποτελῇ, καὶ ἄλυπόν τι ᾖ, καὶ μετὰ τὰς ἐργασίας ἄκοπον. οἷον ὀφθαλμὸς, ὅταν λήμην τε μηδεμίαν ποιῇ, καὶ ὁρᾷ, καὶ μετὰ τὸ ὁρᾶν μὴ ταράττηται, μηδ' ἀδυνατῇ ὁρᾶν πάλιν. οὕτω καὶ ὑστέρα, ἡ πόνον τε μὴ παρέχουσα, καὶ ὃ ἐκείνης ἐστὶ, τοῦθ' ἱκανῶς ἀπεργαζομένη καὶ μετὰ τὰ ἔργα μὴ ἀδυνάτως, ἀλλ' ἄκοπος.

Appetente hominis ætate, qua mutuo congressu tum vir, tum fœmina deberent generare, nonnunquam in vtroque, aliquãdo in altero tantùm existit impedimentum. Principio quemadmodum sese habeat fœminarum vterus, contemplandum est. Qui si impedimẽto quopiam afficiatur, manus ei medica adhibeantur. Si bene habeat, ad alia membra, quæ in caussa sint, curæ tempus transmittamus. Constare autem poterit matricis valetudo ex ipsis functionibus: sicut & alterius membri: cùm officium suum quantum satis est facit: ac postquam peregit, & labore, & dolore caret. Id quod cùm ex aliis membris, tum oculi exemplo perspici sanè potest. Quemadmodum enim oculus, cùm neque gramiosus est, & primò videt, mox ab eo visu nihil conturbatur: postremò retinet adhuc pristinam videndi facultatem, sanus est. Ita matrix quoque, si neque dolet, & officio suo quantùm satis est, fungitur, tum absoluto opere suo nullum capiat dolorem, neque fatiscat.

CÆSAR.

CVM prioribus libris historiam tantùm tractet Aristoteles, fortasse commodiùs fecisset hunc, quem *Decimum* inscribunt, in libros de *Caussis* si transtulisset. Etenim eadem repetit quæ in Septimo *Historiarum*. Tum autem situs partiúmque matricis rationem aliquam reddit. Multísque modis eius status, motus, quantitatis, officij, affectionum naturam perscrutatur. Quòd si quis ita tueatur, propterea quòd idem in libris operosissimis illis naturalibus fecit: vt quæ in Septimo strictiùs scripserat, in octauo fusiùs persequeretur. At is cõcedet vel inuitus, non huic libro debere locum hunc decimæ sedis inter animalium historiam. Cùm enim partes primo loco, atque earum differẽtias perspexerimus, deinde generationes, tertio

tio mores, quæ pars tertia Nono in libro est absoluta: minime decuit & ad generationis, sterilitatisue modos, post ipsarum partium enarrationem redire. Quare ita censeo: post librum septimũ illicò hunc esse statuendum. In eo nanque de hominis generatione per compendia disputauit: certósque affectus ascripsit, tum parentum coniugationi, tum puerperæ, tum infanti ipsi. In hoc itaque quod erat reliquum, quemadmodum res ea conficeretur, subtiliùs contemplatus est. Quamobrem quæ verba in fine Septimi sunt, *προϊούσης δὲ τῆς ἡλικίας*, vereor admodũ ne fuerint tanquam tessera sequentis libri. Iisdem enim vocibus is, qui hîc *Decimus* inscribitur, incipit. In hoc igitur cum videretur repetere ea quæ in septimo prodidisset, amouere Critici. Exemptum autem alij hoc in loco, qui reliquus erat, constituerunt: postremo scilicet. Verùm vt illis respondeam, quod horum librorum initio quoque admonuimus, nihil mirum repeti hoc ab Aristotele. Fecit enim hoc sæpius, & ijs, quibus diximus libris naturalibus, & alijs sæpenumero: non solùm quæ rudia proposuerit, subtiliùs vt discutiat: sed etiam eadem penitùs: vt camelorum coitum, vulturum aduentum, de apum regibus, atque alia talia. Neque ijsdem tantùm libris, verùm diuersis quoque: veluti de bonaso, atque alijs: tum in libris de *Animalibus*, tum in ijs quos inscripsit de *Miraculis auditis*. Item plantarum ad insecta comparationem non modo in libro de *Vita quantitate*, sed in eo quoque quem de *Aetatibus & morte* scripsit. His de caussis adducti sunt quidam sæpenumero vti dubitarent: esséne liber hic Aristotelis. Illud verò fuit maximum firmissimúmque argumentum. Quippe hîc muliebre semen esse ad animalis generationem necessarium. Id quod tamen multis alijs disputationibus negat. Tum autem, quod sane verum est, huc adducunt verbosiorem hunc librum esse quàm Aristotelica dictio consueuerit. Recedit enim plerunque à diuina illa breuitate, quam *admirabilem* in priscorum libris vocat Galenus in primo de *Elementis*. Dicendi tamen ratio, & stilus ipse, quam *φράσιν* Græci vocant, omnino illius est. Elocutio omni nectare dulcior. Si quis est, cui Atticæ illæ aures comparatæ sint. Neque enim aut puritate Xenophonti cedit, aut structura Thucydidæ inferior est, aut dissimulata diligentia minor Isocrate. A Platone nihilo nisi consulta breuitate differt, nulla in re secundus, sapientia & iudicij acumine magno interuallo superior. Breuitatem autem non vbique seruauit illam rigidam. Sed enimuero, nihil eo interdum fusius. Quin superfluæ locutiones aliquando multæ, dum Atticismos sequitur. Sic etiam in libro de *Miraculis auditis*. *Ἄμφω δ' ἐν ὁμαλοῖς τόποις, ἢ οὐκ ἀνωμάλοις*. Et in quinto *Historiarum*. *Πλείους ἡγεμόνες οὐχ εἷς μόνος*. Satis erat *πλείους*: addidit *οὐχ εἷς*: neque contentus, apposuit *μόνος*. Et in quarto *Historiarum*: *λαμβάνονται διὰ τὸ καθεύδειν, εἰ δὲ μὴ οὐδὲν δοκεῖ ληφθῆναι*. Qui sermo etiam Galeno in IX. *Anatomicarum institutionum*, & alibi, & alijs familiarissimus est. Sicut alibi omisit voces necessarias, ferente id eadem Atticismorum ratione. Sic enim scribit in libro de *Miraculis auditis*. *Ἐκλείπειν φησὶ Ξενοφάνης ἔτη ἑκκαίδεκα, τῷ δὲ ἑβδόμῳ ἐπανελθεῖν*. Neque enim Latinè loquentem quisquam ferat me, sic. *Sexdecim annos defecisse ignem in Lipara: septimo autem restitutum*. Intellexit enim septimum post decimum. Ita Aristophanes in *Nubibus*. *Ἔπειτ' ἀπὸ ταὐτῆς θυίας ἀποφερεῖς, κοὐκ ἀπὸ τῆς γῆς, εἶπερ*. Mira breuitas in octauo *Historiarum* Aristotelis. *Γεννῶσι τὰς ἰσχυρὰς, τὰς πάχος ἔχειν, τὰς δὲ, τὰς μὴ ἔχειν*. Omisit vnum *μή*. *Τὰς δὲ μὴ ἰσχυρὰς, τὰς μή*: breuis adhuc: *τὰς δὲ τὰς μή*. Libri igitur materia homo est. Disceptationis ratio quam recentiores Philosophi *formalem* appellant, est facultas generandi. Quæ est à locis, vt à matrice: & à materia, vt à semine: & ab alijs affectionibus seorsum percensetur. Finis autoris est hæc omnia referre ad eam veritatem, quæ per argumenta elicitur necessaria: Demonstrationem dico, vt vocant Philosophi. Attigit hanc eandem materiam Hippocrates in libro de *Aere & aqua*, perfecit autem in libro de *Natura fœminarum*: fusius in libro de *Morbis* earundem. Aristoteles de matrice in septimo *Historiarum*. Galenus de eius officio, situ & magnitudine in XIII. de *Officio membrorum*. Hanc etiam materiam optimè tractat Hippocrates in eo libro, quem fecit de *Sterilitate*. Nonnihil etiam elici potest ex quinto *Definitarum sententiarum*: quos ille *Aphorismos*, Firmicus *Apotelesmata*, & Ptolomæus nominat. In secundo *Prædictionum* nonnulla item inueniuntur, quæ nos inter narrandum demonstrauimus veræ Philosophiæ candidatis. Ad interpretandam Philosophi mentem accedamus.

Omnis morbus, vt nunc loquuntur Philosophi recentiores, aut est per essentiam, aut per communicationem. Galenus in primo de *Locis malè affectis* *ἰδιοπάθειαν*, & *συμπάθειαν* appellari iubet. Nos ita dicere possumus. Morbum esse secundùm caussas membrum afficientes in quo is morbus est: alium autem per consensionem alterius membri, quicum membrum ægrotum naturæ alicuius vl colligatum coaptatúmue sit. Hoc nunc agit Philosophus. Si, inquit, impedimento quippiam sit, quominus natura atque sexus, atque ætas ad generandum apta nata generet: contemplari oportebit, ex ipsóne generationis membro id eueniat, an ex alijs. Propterea que matrix

trix pro loco tantùm est. Materia autem, ac materiæ forma, cùm à venis, arterijs, tum à vasis seminalibus suppeditatur. Scrutatur ergo an matrix in caussa sit, à functionibus ipsius: comparátque eam oculo, & rectè: quippe membrum membro. Oculus enim, vt ex Galeno colligi potest in primo de *Ratione medicandi*, non solùm μέρ☉- est, sed etiam μέλ☉-. Argumentum autem optimū est. Quoniam actio à forma est per duplex instrumentum: vnum proximum, qualitatem scilicet: alterum remotius, quippe membrum ipsum, in quo ipsa qualitas est, vt in libris *Metaphysices* septimo, atque duodecimo declarauimus. Galenus quoque in primo de *Ratione medicandi*, ita scripsit: actionem pendere à corpore, atque ab eo perfici. Quare si corpus ab habitudine & concretione sua non discedit: actionem quoque secundùm naturæ præscripta constare oportet. Tria autem in oculi facultate animaduertit, & tria in matrice. Quippe matricem officio suo fungi, & sine dolore, & sine labore. Græca verba sunt, λύπη, κόπ☉-, πόν☉-, νόσ☉-. Latinè ita agnosci possunt, si *dolorem* dicas, *lassitudinem*, *laborem*, *morbum*. Itaque M. Tullius in secundo *Tusculanarum quæstionum*, cùm putat Græcos nescisse distinguere inter *laborem* & *dolorem*, nō legerat hîc Aristotelem. Atque hîc quidem videmus ἄλυπον, & ἄκοπον. Est enim λύπη *læsio sensus*. Hoc nos rectè *dolorem* appellamus. Sic etiam in libro secundo de *Locis malè affectis*, Galenus definire videtur. At πόν☉-, quem Latini *laborem* vocant, non est sensus læsio, sed onus potiùs instrumentorum motionis. Duûm enim generum nerui sunt, motionis & sensionis. Priores respicit labor: posteriores dolor. Atque iccirco dixisse videtur Philosophus in VII. *Historiarum*, καὶ ἐν τῇ κεφαλῇ γίνονται πόνοι. Rectiùs Galenus in primo de *Ratione medicandi*, Thessalum reprehendit, qui inter dolorem, ac morbum quid interesit, ignorauit. Ar est præterea ἀλγηδών, & ἄλγημα. Priore voce vtitur Aristoteles in libro de *Miraculis auditis*. Habent etiam ὀδύνην. Quare & Medici vulgò, & Aristotelica familia vtitur hoc verbo ἀνώδυνον, in Libro *contra Xenophanem*. Item alio flexu ἀ-άλγητον, & Aristoteles in tertio *Historiarum*, διὰ τὸ ἀλγεινὸν εἶ). Quid? nonne Platonem suum legerat? At is in nono de *Repub.* commune facit τὸ ἀλγεῖν, tum corpori, tum animo. Contrarium enim statuit τῷ χαίρειν, cùm inquit. Τὸ μὴ ἀλγεῖν ἡδὺ ἡγεῖσθ. Ἡ τὸ μὴ χαίρειν ἀνιαρόν. In eodem libro voce hac λυπηρὸν, vtitur: & λύπην, atque ἡδονὴν contraria agnoscit. Item τὸ ἡδὺ, & τὸ ἀλγεινόν. Sicut suprà τὸ ἡδὺ, & τὸ ἀνιαρόν. Sic labor multas habet voces: πόν☉-, κόπ☉-, κάματ☉-: qua voce in XV. de *Officio partium* vtitur Galenus. Sed ad rem. Ergo matrix, quæ post officium suum neque doleat, neque lassa sit, pro sana erit existimanda. Sicut oculus, qui & videt, & non conturbatur à visu, & mox iterum videre poterit: videre quidem officium est. Itaque matricem cùm dixit officio suo fungi, comparauit hoc ad oculi visionem: putà semen apperere, attrahere, retinere, fouere, emittere. Subdit deinde, non conturbari. Significat igitur temperamentum membri opportunum: quod membrum non fit inferius viribus ea re, cui destinatur. Ergo est ἄλυπον. Neque enim sensus læditur. Tertio loco est ἄκοπον: siquidem redire potest ad pristini officij sui functionem: quoniam non fatiscit opere absolutо. Obseruandus est dicendi modus: atque inter cætera, illud quoque cùm dicit, καὶ ὃ ἐκείνης ἔδει, τοῦθ' ἱκανῶς ἀπεργάζηται. Alius dixisset, καὶ τὸ αὐτῆς ἔργον ἀπεργάζεται.

Moniti sumus ab amico tuo, BRIANDE VALLEA, cuius tu nomē ad me scribere noluisti, doctissimo atque humanissimo viro, Aristotelē in verbo ταράττη), allusisse ad vitium oculi quod τάραξις dicitur: ab Auicenna, *conturbatio*. Acutè sanè, sed non ita est. Neque enim post visionem inuadit vitium illud, sed spiritus visioni seruientes conturbantur: &, vt vulgò dicunt, *disgregantur*. Monebat item nos ὅρασιν *visionem* debere dici, non *visum*. Sed visus oculi actio est.

Scripseramus: *quemadmodum enim oculus, cum neque lippit*: sed nimis generica voce. Vir ille doctissimus amicus tuus monuit Pliniano verbo vtendum esse, *Lema*: atque ex Hermolao, *lacrymam esse congelatam*. Et sic est interpretatus. *Cùm nulla in oculis lema sint*. Sed Aristoteles dicit λήμην ποιῇ: non autem λήμην ἔχῃ. Vult intelligere lacrymam, non congelatam: sed potiùs discoctam in puris modum. *Gramia* à Latinis dicitur: quales in canibus multæ. Non παρὰ τὰς γραμμάς, quasi lineæ sint in oculis: sed quia Græcis fuit γλάμη, mutato deinde elemento. Plinius Græca voce vsus est in XXIII. Hermolaüs interpretatus est ex Suida, δάκρυ πεπηγός, *congelatum*: malè. Nam coctum est oculi calore, vt muccus in naribus. Nam hoc quoque egit Galenus, vt ostenderet in vndecimo de *Officio partium*, oculos esse calidos. Concreta lacryma dicitur. Hanc *puinam* Veneti dicunt, scitissimo vocabulo. Pus enim maximè omnium rerum repræsentat. Non absimili voce Taurini à pulre, *paltanam*. Sed mirum hîc pro vitio accipi ab Aristotele: nihil enim lædit: neque in oculo est, sed in angulis. Itaque lippitudinis significatione vti malueramus. Quin *lippire* est λημᾶν, atque inde ductum. Neque enim est ὀφθαλμιᾶν. Horatius se lippum vocat, quòd hebetiùs videret, & oculis esset mollibus. Nam quis diceret eum semper ophthalmia laborâsse?

Sed

Sed limosis oculis erat lippus. Lippitudinem Interpres Auicennæ in Capite de *Ophthalmia*, vocat *conglutinationem*.

II. ARISTOTELES.

Λέγεται δὲ ἡ μὴ καλῶς ἔχουσα τὴν ὑστέραν, ὅμως πρὸς τὸ ἔργον τὸ ἑαυτῆς ἔχειν καλῶς καὶ ἀλύπως, ἂν μὴ ταύτης χεῖρον τὸ ἔργον ἐπὶ αὐτῆς ἔχῃ.

Quanquam autem matrix ipsa non benè se habeat, dicitur aliquando tamen, ad officium suum perficiendum, & benè, & prosperè valere, si opus ipsum nihilo deterius efficiatur.

CAESAR.

Posteaquam ex perfecta, & facili functione matricem benè valere declarauit, nunc ostendit fallaciam iudicij nostri. Siquidem dici, inquit, consueuit hoc: matricem sanam esse, etiam si morbida sit: modò intelligamus eius officium rectum esse. Quæ verba an ipsa sana sint, videamus. Si enim vera sunt ea, quæ suprà dicebamus, à corpore actionem dimanare: ergo à corporis modo, actionis item modum: velut ambulatio, à cruribus si fit. Ergo à rectis recta, à prauis praua, à claudis clauda, à varis torta, à valgis vasta, à compernibus angusta. Quare ne Galenus quidem prudentiùs locutus est. In primo nanque de *Ratione medendi. Si actio*, inquit, *sana est, corpus autem ipsum, vel supra modum egrediatur à constitutione sua concretionis, non tamen vocari debere morbum*. At idem in primo de *Locis malè affectis*, definit morbum motum esse extra naturam. Si igitur lapsum corpus est ab eo statu, quem sibi natura comparauit, morbo erit affectũ. Neque ei satis sit, quod intelligat non appellandum morbum, propterea quòd nondum perfectus sit. Definitiones enim essentiales sunt, neque per partes diuidi possunt, vt incrementa, aut detrimenta patiantur. Nihil enim interest, vtrum dicamus: omnis homo animal est: an, homo animal est. Necessariò enim & tota definitio, & definitionis partes sunt rei definitæ. E contrario potiùs dici possit. Matrice benevalente eius functiones lædi posse: quoniam nõ omnia impedimenta in eo membro sita sunt, cuius læduntur actiones. Sed in ijs interdum, quæ aut vicina sunt, aut communem ortum habent, aut naturam. Cum igitur hæc pars valde repugnet veritati: animaduerti primò, Aristotelem vti hoc verbo λέγεται, sicut nos, *aiunt*: tanquam non sua sententia, sed aliorum. Verùm vbi subnectit verba illa statim, quibus dicit, læsionem visionis ab læsione oculi, aut totius, aut partium proficisci, videretur sanè id adducere ad probationem. Quare ita legendum putauimus. λέγεται δ' ἡ καλῶς, καὶ μὴ καλῶς ἔχουσα τὴν ὑστέραν: rudem autem quempiam Atticismorum quasi repetita frustra verba eadem sustulisse. At enimuerò eiusmodi verborum allusiones non solùm sequuntur Attici, sed etiã aucupantur. Vsus autem est σολοίκῳ, sic: λέγεται δ' ἡ καὶ ἡ ὑστέρα. Notatur similis locutio à Prisciano in libro de *Constructione*, ex Apollonij obseruationibus: item in libro de *Metris Comicis*. Cæterùm T. Liuius quoque simili loquendi licentia vsus est. Tum autem Aristoteli frequens, & alibi, & in libro de *Miraculis auditis*. Sed ad rem.

III. ARISTOTELES.

Ὥσπερ ὄμμα οὐδὲν κωλύει αὐτὸ ὁρᾶν ἀκριβῶς, μὴ ἔχοντος τοῦ ὀφθαλμοῦ καλῶς πάντα τὰ μόρια, ἢ εἰ φῦμά τι ὄν. ὁμοίως δὲ ἡ ὑστέρα, εἰ τὸν ἔχει τοῦ ἐπικαίρου τόπου, οὐθὲν ἂν πρὸς τοῦτο βλάπτοι.

Quemadmodum, siue oculi partes non omnes rectè valent, siue aliqua insit pustula: nihil horum impedimento erit, quominus oculus exactè videat. Sic & ipsa matrix, si benè suo in loco sibi à natura attributo existat, nihil inde capiat detrimenti, aut damni det.

CÆSAR

Reddit rationem, quamobrem matrix etiam ægrota dicatur benè valere: quoniam argumentatur ab officio. Est enim morbus læsio naturalis actionis. Igitur ab actione naturali iudicabimus benè valere: neque tamen sic erit. Ponit exemplum oculi. Nam, inquit, oculus quandoque ægrotabit, & tamen benè videbit. Ratio est: nam partes oculi non omnes sunt comparatæ ad videndum: quanquam omnes propter visum. Sicut

non

non omnes partes animalium ad ſentiendum,ſed propter ſenſum. Galenus quoque in primo de *Locis malè affectis* dicit: ſi quis contumaci deuorato cibo ructet olidum, non tamen dicetur ventriculus πεπονθέναι. Sed matricis partes omnes propter fœtum ſunt, & ad fœtus vtilitatem, concipiendum,fouendum,alendum,edendum. Non poterit igitur officium ſuum facere, ſi vlla in parte ægrotet. Intelligit enim ἱκανῶς, vt ſuprà dicebat:neque enim temerè poſita eſt ea vox.

Duos verò ægritudinum modos tangit Philoſophus in prima parte huius probationis. Vnus eſt:cùm aut qualitates immutatæ ſunt, aut compoſitio deprauata. Alter modus eſt, cùm aut puſtula aliqua,aut vulnus,aut vlcus,aut fractura,aut ſciſſura, aut luxatio aduenit. Ita in primo modo læſam habemus habitudinem,& læſam compoſitionem:in ſecundo læſam vnionem, id quod *continui ſolutionem* appellant. Diſtinxit autem hoc membrum, tanquam vnum ; à duobus tanquam ab vno:proptereà quòd tam habitudinis,quàm compoſitionis læſio, intus frequentiùs habeat cauſſas. Saltem non apparent tam illuſtres. At continui ſolutio peregrinas habet cauſſas maiori ex parte. Itaque φύματα appellant : qoniam præter naturalem, ac priſtinam concretionem agnatæ ſunt. Dixit autem exactè non valere, vt indicaret morbum oculi,non mortem.Nam hîc officium oculi aut corruptum,aut diminutum intelligimus. Si enim penitùs ſublatum eſſet, tum oculus quanquam ſibi viuit,nobis tamen mortuus eſt.

In ſecunda autem comparationis parte etiam plus ſtatuit, quàm in prima propoſuerat. Non enim ſolùm dixit bene habere matricem, ſed etiam ſuum ſibi locum à natura attributum poſſidere. Quo in loco notauit morbum à ſitu, & eo quod appellant Græci τὸ ποῦ. Sed comparatio manca eſt. Nam oculorum incommoda ponit, quibus tamen viſio non læditur. Poſteà non ſolùm non ponit incommoda matricis,ſed etiam commoda addit,cùm dicit, eam ſuo potiri loco. Credo ita intelligendum:alia incommoda ferre poſſe,neque abduci ab officio ſuo, modò ſedem ſuam obtineat. Verùm hoc quoque falſum eſt. Nam multo alia maiora vitia euenire poſſunt ei, quàm deuergere, aut auerti. Elocutio autem an ſine mendo ſit, neſcio. Dutiuſculum enim eſt, quod ait: ὥσπερ ὄμμα οὐδὲν αὐτὸ κωλύει ὁρᾷν. Oportet ſaltem poſt ὄμμα ſiſtere orationem. Feſtiuū autem illud: ᾧ ἔχει τὴν ἐπικαιρίαν: potiuſquam τὸ ἐπίκαιρον. Addit etiam particulam, ἂν, quæ tollet dubitationem:affirmat enim hîc. Dixit prudenter πρὸς τοῦτο. Quod ad hoc, inquit, ſpectat. Vt æquaret effectiones cum cauſſis ſuis. Quòd autem dixit βλάπτοι actiuè : neutiquam, inquit, nocere poſſit : nos qui animaduerteremus de matricis paſſione priùs ſcribi hîc, quàm de actione,vtrumque complexi ſumus in transferendo. Neque enim nocere poteſt, niſi priùs nocumento fuerit affecta.

Doctiſſimus ille amicus tuus monuit φύματα *tubercula* à noſtris verti.Sed nos vbique rationem plus ſequimur,quàm opiniones. Φῦμα apud Galenum eſt, quod tendit ad ſuppurationem. Ergo puſtula hoc ſignificat. Celſus quoque hoc quod hîc Ariſtoteles φῦμα appellat, *puſtulam* vocat. At cùm idem alibi φύματα *tubercula* interpretatur, non ſequitur definitionem. Tumorem enim tantùm indicat. Nam quas recentiores *puſtulas* vocant, quibus ex aduſtione tolli cutem videmus, *papulæ* à priſcis, qui doctè loqui putantur, dictæ ſunt. At puſtulas Plinius quaſi ab vrendo, non à pure : qui & libro XIII. cap. III. puſtulas oculorum commemorat. Gaza autem libro ſeptimo *Hiſtoriarum*, φύματα interpretatur *verrucas*: quaſi ſint συγγενῆ, & genus ad omnem extuberantiam. Sed quanam ratione Dioſcoridæ φύματα interpretabuntur *tubercula*, qui parotidas ſub genere φυμάτων accipit in Capite de *Cimolia*? Sic Hippocrates non multùm diuerſè,ſtrumas cum phymatis copulat in libro de *Glandibus*. Sed quis tubercula dicat ſtrumas ? *Tubera* Plinius libro XXX. Hermolaüs vbique *tubera*. Sed videntur tubera,ea fuiſſe quæ non ſuppurantur:at φύματα apud Galenum ſuppurantur. Itaque emolliri tubera ait Plinius, & diſcuti, nempe ſcrophulas, & parotidas. Omnino tubera non ſunt apoſtemata, quæ erumpant in vlcus. Plinius lib. XIX. cap. III. *Puſtulas ambuſtorum* dicit:ſcilicet φλυκταίνας. Plutarchus in libello, *Quomodo iuuari ab inimicis quis poſſit*, Theſſali Promethei abſceſſum grandem φῦμα appellat, plenum pure, vel maximum.

IV. ARISTOTELES.

Δεῖ δὲ τὰς ἔχουσας καλῶς ὑστέρας, πρῶτον μὲν τῷ τόπῳ μὴ ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ εἶναι, ἀλλ' ὁμοίως τῇ θέσει πλὴν γίγνεσθαι τὸ πόρρωθεν ἄνευ πά-

PRimùm igitur oportet ſuo certóque loco perſtare matricem: neque aliam, atque aliam mutare ſedem, vt benè valere exiſtimetur. Deinde eundem conſtantem ſitum obtinere,niſi cùm aliquatenus pro-

θεως ἢ λύπης, καὶ μηδὲν ἀναισθητοτέρας εἶναι συγγαμηθείσας. τοῦτο δὲ κρίνειν οὐ χαλεπόν.

mouere poßit: idque ſine incommodo, atque difficultate. Neque ſi attrectetur, eam obtorpeſcere, quaſi nihil ſentiat, bonum eſt. Id quod facilè percipi poteſt.

C AE S A R.

Exeqvitvr quod in ſumma propoſuerat: quemadmodum matrix benè ſeſe habere poſſit. Primùm à loco, quem mutare non debet: deinde à ſitu. Poſtremò à ſenſu, & motu. Poſt hæc diſputabimus de magnitudine. Tum autem de qualitatibus, calore, frigore, aſpetitate, lenitate, figura. Præterea quod appellant Græci τὸ ἔχειν. Situm autem mutari, id eſt, θέσιν, loco non mutato: quod non ſolùm τόπον Græci vocant: ſed & longe ſubtilius τὸ ποῦ, in *Prædicamentorum* libro ſatis dictum eſt: & in ſexto *Metaphyſices* conſtitutum. Eſt enim locus, ſuperficies corporis ambientis. Itaque ad quantitatem referendus. At τὸ ποῦ ratio ipſa loci eſt. Situs autem ad figuræ pertinet diſpoſitionem. Eſt enim partim ratio. Quare ſitum eundem aſſignat matrici: niſi quatenus ad ſemen accipiendum promouere & debeat, & poſſit. Addit autem etiam & promotionis modum: quippe vt facilis ſit, ἄνευ πάθους, id eſt, *ſine noxa, atque dolore*, ἄνευ λύπης. Senſum enim aſcribit rectè: neque enim appeteret. In tertio de *Anima* declaratum eſt, motum eſſe animantibus à natura attributum propter ſenſum: vt & euitemus noxia, & appetita conſequamur. Itaque arbores, quoniam nihil ſentirent, nullius quoque motus indigentes eſſe. At quidem etiam ſenſum illis cùm attribuere, ipſi profectò caruerunt. Medijs autem animalibus quæ ſecundùm ſitum tantùm, non etiam ſecundùm locum mouerentur, munimenta multa firmiſſima naturæ apparatu videmus conſtituta: vt oſtreis, & multis alijs concharum generibus. Vt quoniam motu declinare, aut euitare nocumenta nequirent, interiectu rei ſolidioris auerterent. Hanc autem naturæ prudentiam optimè declarauit Plato in *Protagora*. Vnde qui volet, petet.

V. ARISTOTELES.

Ὅτι δὲ δεῖ τοιαύτας εἶναι, ἐκ τῶνδε φανερόν. εἴτε γὰρ μὴ πλησίον προσίασιν, οὐκ ἔσονται ἅμα σπασικαί. πόῤῥω γὰρ αὐταῖς ἔσται ὁ τόπος, ὅθεν δεῖ ἀναλαβεῖν. εἰ δὲ μὴ πλησίον μένουσι, καὶ μὴ οἷαι ἐπανιέναι πορρωτέρω, κωφότεραι ἔσονται. διαθιγγάνεσθαι δὲ δεῖ, ὥστε μὴ ταχὺ ἀνοίγεσθαι, δεῖ τοῦτο σφόδρα ποιεῖν καὶ εὐηκόους εἶναι. ταῦτά τε οὖν χρὴ ὑπάρχειν· ὅσαις τε μὴ ὑπάρχει, αὗται θεραπείας δέονταί τινος.

Matricem autem talem eſſe oportere, ex hiſce rationibus ſatis conſtat. Nam ſi non prodeat, nihil quicquã ad ſeſe attrahere valebit. Etenim longinquior erit receſſus ille, quàm vt inde quippiam poſſit comprehendere. Quòd ſi neque prope manere, neque prorſum adire valent, contumaces ſunt. At ſi ad tactũ minimè moueantur: id verò vehementer curandũ eſt, obedientiores vti ſint. Cùm his igitur præditas eſſe matrices neceſſe eſt, tum ſi non ſunt, certis remedijs curandum eſt, vt ſint ita.

C AE S A R.

Reddit rationem propoſitarum ſententiarum. Atque hæc quidem aliaque talia in Hippocratis libro, quem fecit de *Sterilitate*, declarantur. Oſtendit igitur rationem, quare dixerit motum eſſe matrici neceſſarium. Sinus enim ille intimus longe remotior eſt, quàm vt è veſtibulo quicquam ſeminis attrahere poſſit. Itaque ei prorſum, hoc eſt, in anteriorem partem prodeundum eſt. Statuit autem duo: motum in partem illam anteriorem, & perſeuerandi eo in loco rationem. Tandiu enim ibi eis perſtandum eſt, dum id adipiſcantur, cuius gratia motæ ſunt matrices. Alioqui non naturæ iuris ſunt, ſed contumaces potius appellandæ. In poſtrema parte Commentationis dicit: aut eiuſmodi ſuapte natura inueniendas, aut ſi non inuentæ, curandum vti reſtituantur. Quod nos *contumaces* diximus hic, Ariſtoteles *ſurdas*. Verùm ea tranſlatio apud Latinos duriuſcula fuerit. Κωφότεραι, inquit. Quare etiam ἀντίθετον reddit, ſic. Καὶ εὐηκόους εἶναι ποιεῖν.

Monebat doctiſſimus amicus tuus, ſic potiùs transferendum. *Quòd ſi neque prope manere, neque longius prodire.* Sed πορρωτέρω eſt noſtrum, *prorſus, porro verſum*: vt apud Terentium, *rurſum, prorſum*, duos contrarios motus lectiſſimis vocibus. Et ἐπανιέναι *adire*. Quoniam motus matricis in anteriorem partem nunc notatur, & verecundè ſubnotatur coïtus.

VI. ARI-

VI. ARISTOTELES.

Καὶ τὰ καταμήνια γίνεσθαι καλῶς, τοῦτο δ' ἐστὶ δι' ἴσων χρόνων, καὶ μὴ πεπλανημένως, ὑγιαίνοντος τοῦ σώματος. σημαίνει γὰρ οὕτω γινόμενα, καλῶς ἔχειν ἀνοίγεσθαι, καὶ δέχεσθαι τὴν ἐκ τοῦ σώματος ὑγρότητα, ὅταν τὸ σῶμα διδῷ.

Oportet praeterea ritè solui menstrua: ritè autem soluuntur, si aequalibus statisque internallis sano in corpore emittantur. Ita enim fiet, vt intelligamus: & commodè aperiri, & quo tempore corpus humorem illum transmittat, eum excipere posse.

C AE S A R.

ADDIT post locum situm, motionem, aliam affectionem, non solùm matricis, sed totius quoque corporis propter ipsam: menstruorum scilicet cum tempore, tum quantitate certam solutionem. Nam & pro corporis habitu soluuntur, aut non soluuntur. Et pro venarum quae in matrice insunt, apertione, aut obstructione, matrix & admittit, & emittit: aut non. Praeterea illud quoque obseruandum est: eodem tempore emittere, quo excipiat. Nam si diutiùs fecum habeat exceptum sanguinem: ex eo id faciet, quod *Thrombum* Galenus appellat in libro primo de *Semine genitali*, & in libro de *Tumoribus*, & in Cõmentatio de *Atra bili.* Dixit autem in *corpore sano.* Neque enim necesse est omnia membra esse sana, vt corpus sanum dici debeat, si secundùm Galenum loqui velimus. At Philosophis aliter sentiendum est: quippe subtilioribus veritatis indagatoribus: vel minimo membro laeso perfectionem corporis laedi: ergo etiam integritatem. Idem autem est: & totum & perfectum in suo genere essentiae. Perfectum enim est, cui nihil deest: & id cui nihil deest, omnes suo in genere partes obtinere: ergo totum est: quemadmodum luculentiùs disputauimus in sexto *Metaphysices*, & in *Parmenide* apud Platonem. Dixit *aequalibus*: & dixit *statis*: quoniam aequalia interualla possunt esse, vt octauo quoque die, sed non stata. Intelligo stata: debita. Vt *stata ceremonia*. Dixit, καὶ μὴ πεπλανημένως, id est *sine errore reditus*: ita vt certa tempora repetantur. Ratio enim menstrui sanguinis perspicua est. Si enim soluitur quod superfluit: cuius exonerationis modum imponit natura sibi: cùm primùm, quantum satis est, habet, retinet. Ergo id quoque ita fiet: certa vt incrementa certis temporibus accumulent rursus superflua illa. Atque hoc si non fit, non suo more modóque corporis habitudo constare intelligetur.

Notabat amicus tuus, meliùs sic transferri potuisse. *Oportet & menstrua rectè fieri.* Quoniam à Gaza ita versum sit. Sed Gaza est autor plerisque in locis malae Latinitatis. Nos igitur, *ritè*, aduerbium posuimus signatissimum: scilicet de more, & quemadmodum res exigit. Tum Sallustiũ secuti sumus, cuius verba memineramus ex quinto *Historiarum*, quae à Nonio Marcello recitantur. Nam Graeci ita loquuntur. Γίνεσθαι καταμήνια. Latinè quomodo dicas, *facere menstrua?* Animaduertit idem, μὴ πεπλανημένως dictum ab Hippocrate, καὶ τὰ αὐτά. Sed tamen aliud est ἴσον, aliud ταὐτό. Neque enim idem tempus est, sed aequale. Et eadem ratio temporis, nõ idem tempus. Non potuimus melius interpretari quàm *aequalia, & stata, & internalla.*

VII. ARISTOTELES.

Ὅταν δὲ ἢ πλειστάκις, ἢ ἐλαττονάκις, ἢ πεπλανημένως ἀφίωσι, τοῦ ἄλλου σώματος μὴ συναιτίου ὄντος, ἀλλ' ὑγιαίνοντος, ἀνάγκη τοῦτο συμβαίνειν δι' αὐτάς.

Quod si aut sapius, aut spissius, aut incertis spatiis temporis soluantur, ac reliquum corpus benè habeat, neque eiusmodi erroris communis caussa sit: necesse est ab ipsis matricibus nocumentũ proficisci.

C AE S A R.

CELEBRAT Galenus Hippocratis dictum, idque in libris tertio, & vndecimo de *Ratione medicandi*: medicinam esse ablationem, & additionem. Ea praeceptio in medicina conseruante sanitatem, ac praeterea in luxationibus non semper vera est. Nihil enim additur aut adimitur homini sano: nihil luxatis membris, sed locus tantùm restituitur. Nihil figurae deprauatae, cùm reducitur ad pristinum statum: vt omittam studem loquendi modum. Neque enim ablatio est, sed aufetendi scientia. Aristoteles autem in li-

bro *propoſitarum quæſtionum* primo, morbum *exceſſum* vocat: Græca voce, ὑπερβολήν. Quoniam medium exuperet, extremum aliquod verſus. In medio autem ſine mediocritate certa conſtitutam eſſe ſanitatem, ſicut & virtutem, declarauimus in ſeptimo *Phyſicorum*: vbi ſanitatem vnicam eſſe diximus: morbos autem plures. Quoniam punctum, quod in orbis medio eſt (*centrum* Græci vocant) vnum exiſtit: lineæ autem ad orbis curuaturam pertinentes, multæ. Quare qui morbi cauſſas habent materiales: putà ſanguinem: in ijs opus eſt ablatione, ſiue quantitatis, ſiue qualitatis, ſiue etiam ſubſtantiæ. Id quod fit in genere venenorum. At ſi corpus benè habeat, Medici intereſt nihil addere, nihil auferre: morbum enim, aut mortem afferret. Quare Plato in octauo de *Repub.* fucos appellat *aluearioruм morbum*: quoniam abſumunt quod eſt neceſſarium. Ergo poſtquam leges dixit certas menſtruis, declarat exactiùs. Corpore, inquit, cætero benè ſano: quippe quod matrici nullam errandi anſam præbere poſſit: ſi menſtrua ſæpiùs ſoluantur, aut rariùs, aut inæqualibus interuallis: videtur error hic matrici eſſe attribuendus. Innuit hîc quantitatem, tum maiorem, tum minorem iuſto. Nam ſi exeunt ſæpius, plus quàm par ſit ſanguinis ineſſe videtur. Si rariùs, minùs. Quanquam hoc à natura quoque materiæ poteſt euenire: putà, ſi viſcida ſit, ſi acida, ſiue acris, ſiue craſſa, ſiue ſubtilis, ſi in matrice error non eſt. Quòd ſi eæ cauſſæ abſunt, tam in qualitate, quàm in quantite: itémque in vaſis expulſorijs quæ ad matricem pertinent, matrix in cauſſa ſit. Ideò dixit, δι' αὑτάς, id eſt, *ab ipſis*. *Cauſſam efficientem* nominauit, quam hoc nomine ineptè nimis verentur appellare recentiores: atque *effectricem* malunt. Cùm tamen eâ voce hoc in ſignificatu vſus ſit Cicero in *Tuſculanis*. Dixit συναίνει τὸ σῶμα: propterea quòd ſi in corpore vitium eſt, quo ſanguis craſſius fiat, matricis meatus obſtipantur, neque ſoluuntur menſtrua. Ergo & matrix malè ſana eſt obſtructione: & id à corpore accipit. Igitur corpus concauſſa eſt. Mendum expunximus è Codice, οὐ πλεονάκις: expuncta negatione. Simili aduerbio vſus eſt in γυν. ὀλιγάκις.

Amicus tuus ſic meliùs putauit interpretari poſſe hanc particulam. *Quòd ſi non ſæpius, vel parciùs, vel non conſueto circuitu menſtrua emittant, reliquo corpore tam benè habente, vt huius mali cauſſa non poſſit eſſe: neceſſe eſt id contingere propter ipſarum matricum contumaciam. Non aperiuntur enim in tempore.* Neſcio an aliud exemplar nactus fuerit. Nam non exprimit τὸ συναίνει: quod plurimum momenti habet, vt hîc declarauimus. Primum idem eſt, *non ſæpius, aut parcius*. Nam eam negationem nos eraſimus: peſſimè enim conſulit ſententiæ. Nam triplex eſt error, *aut ſæpius, aut rariùs, aut incompoſitè*. Quòd autem dicit *parcius*, ambiguum eſt. Nam certis interuallis poteſt ſoluere menſtrua, & parciùs tamen. Nam vtranque complectitur quantitatem, continuam, & diſcretam. At noſtrum, *ſpiſſiùs*, Ciceronianum eſt: & diſcretam tantùm accipit.

VIII. ARISTOTELES.

Καὶ διὰ κωφότητα οὐκ ἀνοίγονται δι' ἃ ἐν τοῖς καιροῖς· οὔτ' ὀλίγα δέχονται, ἢ μᾶλλον ἐπισπῶνται τὸ ὑγρὸν, διά τινα φλεγμασίαν αὐτῶν. ὥστε θεραπείας σημαίνουσι δεόμεναι, ὥσπερ καὶ ὀφθαλμοὶ καὶ κύστις, καὶ κοιλία, καὶ τἆλλα. πάντες γὰρ οἱ τόποι φλεγμαίνοντες, ἕλκουσιν ὑγρότητα τοιαύτην, ἣ πέφυκεν ἐκκρίνεσθαι εἰς ἕκαστον τόπον, ἀλλ' οὐ τοιαύτῃ, ἢ τοσαύτῃ.

Euenit ſanè propter contumaciam vti debito tempore ne aperiantur. Quare aut parum accipiunt humoris, aut plus attrahunt quàm par ſit: idque propter inflammationem quondam. Quamobrē quemadmodum de oculo diximus, déque veſica, & aluo, atque alijs corporis partibus: ita matrices quoque medici curam videntur poſtulare. Quæcunque enim loca inflammato ſunt, eum trahunt ad ſeſe humorem, qui ipſa in loca excerni conſueuit. Verum neque quantitas, neque qualitas illa reſpondet, quibus humor ille præditus antea fluere ſolitus erat.

CAESAR.

APPONIT rationem propter quam matrices non ſeruent leges menſtruis ſoluendis. Quoniam, inquit, duriores & ſurdiores, quàm vt pro more poſſint aperiri. Hanc autem duritatem non ſolam ſtatuit: ſed etiam propter inflammationem fieri. Itaque à duritie aſſignat impotentiam aperiendi: quo fiat, vt minus, quàm debent, trahant: ab inflammatione autem, vt plus ſugant quàm par ſit. Hæc eſt prima propoſitio, cui ſubdit illam. Egere matricem medicæ curationis: ſicut alia quoque membra. Tertio loco, quod dixit, probat: attractionem nimiam ab inflammationibus matrici contingere: propterea quòd, omne membrum,

inflam-

matum eum trahit ad sese humorem, qui eò defluere consueuit. Sed mutata pristina quantitate, quoniam plus trahit: & qualitate, quoniam corrumpitur. Huiusce autem attractionis rationem nullam ponit, propterea quòd in *Libris vniuersalibus* iam declarata est. Calor nanque trahit: rarefacit enim vicinas tum partes, vt excipiant: tum humores attenuat, quorum in defectas portiunculas succedunt alij. Praeterea omni in bullitione fit conturbatio. Ergo & partium mutua consecutio. Adhaec in libris de *Sensu* oportuit declaratum: quemadmodum dolor quoque trahit. At ab Aristotele de hoc ibi nihil est dictum. Dolorem autem inflammationis esse comitem necesse est. Id quod rectè scripsit Galenus in libro duodecimo de *Medicandi ratione*. Quòd autem attrahat ad sese materiam, ex eo manifestum est, quod abscessuum caussa potest esse, vt est in quinto operis eiusdem: apertiùs autem in secundo de *Febrium differentijs*: & in Commentario de *Phlebotomia*. Caussas tamen quas non ponit, exponamus nos. Non eadem ratione trahit dolor & calor. Calor enim per se: vt videmus aquam subire in caua coeli rarefactā caloris vi. Dico autem *per se*: quia non per alterum: sicut & magnes: quanquam alia ratione. At dolor non ita. Dolor enim sensus affectio est. At sensus nihil agit, sed patitur. Omnis enim sensio, receptio est. Itaque nimis rudiiter antiqui locuti sunt, qui *dolorem attrahere* dixēre. Sed enim eum in locum, in quo dolor est, fluunt humores propter imbecillitatem loci. Neque enim sui iuris ille locus est: quare fluxum arcere non potest. Tum alter error committitur. Naturalis nanque calor debilitatus nequit concoquere eum humorem. Virtus siquidem alterans, atque assimilans, atque vnies malè affectae sunt. Ergo humor ille, ita spurius, atque ineptus ad mutationem naturalem, etiam inuitis locis perstat. Qui autem aliam adducunt caussam: quoniam, inquiunt, natura eò loci suppetias mittere contendit, vehementer errant. Si enim hoc nouit natura, illud nouerit quoque, sese nihil profecturam, sed maiorem in modum nocituram. Quòd autem ex inflammationibus duritia fiat, magnam habet rationem. Durum enim fit, aut quia plenum est quolibet humore, aut quia duro humore, aut quia desiccatum fit. Desiccatur autē facilè membrum neruosum: cuiusmodi matrix est. Quae autem sicca nimis sunt, esse ad motum inepta facilè paret. Motus enim mutatio est secundum locum. At durum est id, cuius partes locum non mutant facilè. Atque haec definitio paulo prudentior est ea, quae à Platone tradita est: durum esse quod non facile scinditur. Quanquam hanc definitionis rationem secutus sit Aristoteles in quarto *Meteororum*, vbi molle per contrarium definitur. At vero naturalium rerum notiones propiùs, ac praesentiùs sumuntur à ratione motus. Scissio autem, & sectio, & fractio, atque alia eiusmodi, tametsi non sine motu sunt, tamen affectiones sunt, motus rationem consequentes in genere. Necesse igitur est, duri partes priùs moueri posse, quàm scindi. Flexio autem motus est: at scissio accidit motui.

Illud autem hic obseruandum est, *φλεγμασίαν inflammationem* significare hoc loco: ne quis pituitosam intelligeret matricem. Nam *phlegma* veteres id appellabant, quod nos *pituitam*. Non ab essentia: (est enim humor frigidissimus, in 5. de *Locis malè affectis*, in 2. de *Concretionibus* in 2. de *Potestatibus naturalibus*,) sed ab accidenti potiùs nominārunt: atque per initia non omnē pituitam, sed eam solùm quae inflammata esset, atque à pristina sua natura exisset. Quare Galenus *blandam* vocatam prodidit, nos Latinè, *muccum* nominamus. Quanquā Theodorus in superioribus libris aliter interpretatus est, vt admonuimus ibi. At Plato quoque in *Timaeo, phlegmatis* appellatione eodem in significatu vtitur. Et ipse Aristoteles in primo de *Generatione Animalium*.

Non temerè autem *loci* vocabulo vsus est: quippe ita locutos de membris veteres fuisse, cum ex Hippocratis locutionibus, tum ex ipso Galeno constat, in libro primo de *Locis malè affectis*. Animaduertimus & id, nos commodiùs quàm Aristoteles dixerit, dixisse. Ille enim ait matricem contumacem *parum* excipere. Nos diximus, *minùs*. Nanque *parum*, non refertur ad alterum *parum*. At *minùs*, refertur ad *plus*. Enimuerò aliquae matrices semper parum attrahunt. Sed tamen illud parum, satis habent. Quanquam igitur *parum*, referatur ad *multum*, tamen non explicat gradus ipsius diminutionis, atque variatae quantitatis. Refertur igitur matrix parum trahens, ad matricem multùm attrahentem. At ad seipsam non refertur, nisi dicas minùs attraxisse. Itaque in sequenti Commentatione idem dixit, ἧττον δ' ὑπὸ δέχεται. Prudentissimè autem duobus verbis vsus est. Alterum erat *excipere*, alterum, *trahere*. Excipimus enim, quod vltro transmittitur. Igitur si languent matrices, excipiunt, non trahunt. Quare minùs erit id, quàm quantum consueuerat: tametsi parum antea solitae fuerint attrahere. Sin erunt propter inflammationem valentiores, trahunt plus satis.

Amicus tuus sic interpretandum censuit. *Haec enim loca inflammata trahunt ad se humorem qui in singula loca excerni solet: verùm neque talis, neque tantus.* Sed Aristoteles demonstrationem cùm

vellet conſtruere vniuerſalem, propriam confecit. Neque enim dixit, *hæc loca*, ſed αὐτῆς. Deinde non eſt verum hæc loca inflammata trahere ad ſe humorem, qui in ſingula loca excerni ſolet. Traheret enim omnem humorem. Et addendum eſt ſic: *in ſingula illa loca*. Sic enim iniquiore vtuntur fide Codicis.

Nota etiam locutionem: debuit enim dicere, ῥεύματα & ῥεόμενα: nam quod fluit, fluit tale, ſed non attrahitur tale.

IX. ARISTOTELES.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ὑστέρα πλείω ἀποδιδοῦσα, συμβαίνει φλεγμαντικόν τι πάθος, ἐὰν ὅμοια μὲν, πλείω δ' ἀποδιδῷ. ἐὰν δὲ ὅμοια καὶ σεσημμένα μᾶλλον, οἷα αἱ ὑγιαινοῦσαι προΐενται, τοῦτο μὲν ἤδη πάθος καὶ ἐπίδηλον γίνεται. ἀνάγκη γὰρ καὶ πάσας τινὰς ἐπισημαίνειν, ἔχούσης ὡς οὐ δεῖ.

EA ratione muliebris quoque vterus de ſeſe indicium faciet, cùm morbo quopiam erit inflammatus: ſi plus humoris reddat, qui tamen ſimilitudine non differat à priore. Quòd ſi humor ille, licet ſimilis fuerit, putridus tamen ſit: (qualem egerere cõſueuere fœminæ valentiores.) Manifeſtò iam hæc apparebit ægritudo. Et matrices ipſas morbo laborare, neque prout decet bene affectas eſſe, ea ſunt indicia.

CAESAR.

TRIA ponit ſigna morbidæ matricis: duo ſuperiora: qualitatem non mutatam per ὅμοια. Nam mox mutatam declarabit, cùm dicet, τὰ λευκά. Quantitatem mutatam, per πλείω: & tertium ſeorſum. Subſtantiam mutatam per σεσημμένα. Quartum autem in ſequentibus cùm dicet. Ὅταν δὲ τοῖς χρόνοις ἀνωμάλως. Itaque intelligemus quod ait. Ὅμοια καὶ σεσημμένα. *Similia* inquit, *ſed corrupta*. Nam aut ſimilia ſunt, & incorrupta, ſed vberiora iuſto: aut ſimilia, ſed corrupta. Id quod etiam in beneualentibus fœminis euenire conſueuit. Mirum quod dicit ſanas fœminas putridum in ſeipſis ſanguinem habere, atque egerere. Nempe quod ait Galenus, functionibus non læſis nullum eſſe morbum. Philoſophus tamen non ab actionibus morbos metitur, ſed à concretione humorum. Nam ſi pars morbida eſt, totum non erit ſanum: animalis enim pars ſanguis eſt. Quippe eo effuſo interit: adeò vt animam ipſum eſſe putârint multi. Tantum abeſt vt verum ſit, quod inepti quidam prædicant Medici, non eſſe humorem hunc animalis partem: quoniam humor ſit, non membrum. At ſine multis membris viuere animal poteſt: ſine ſanguine, eorum quibus ſanguis eſt attributus, nullum poteſt.

Exemplar Florẽtinum vt monuit amicus tuus, habet ἀνόμοια: cùm noſtrum ὅμοια καὶ σεσημμένα. Vtram quis malit ſequatur lectionem, nihil refert. Sed ij qui Florentiæ excudi curârunt libros Ariſtotelis, videntur ſuo arbitratu hunc locum emendâſſe. Cùm non conciperent animo, ſimilem eſſe poſſe, & putridum tamen. Nónne ſimilis homo mortuus homini viuo, etiam cadauere putrefacto? Nónne alia multa? Id ergo ſit eorum inuentum. Nam de Bibliotheca Nicena exemplar Aldinum deſcriptum fuit: à quo reliqua omnia, quæ circumferuntur.

X. ARISTOTELES.

Ταῖς δὲ ὑγιαινούσαις, τὰ λευκὰ καὶ σεσημμένα προΐεται, ταῖς μὲν καὶ ἀρχομένων, ταῖς δὲ παυο-μένων τῶν καταμηνίων. ὅταν μὲν οὖν σεσημμένα μᾶλλον γίνεται ἢ τῶν ὑγιαινουσῶν, ἢ ἄτακτα, πλείω ἢ ἐλάττω, μᾶλλον δέονται θεραπείας, ὡς ἐμποδίζοντα πρὸς τὴν τέκνωσιν. ὅταν δὲ τοῖς χρόνοις μόνον ἀνωμάλως καὶ μὴ δι' ἴσου, ἧττον μὲν διακωλυτικὸν τὸ πάθος, διασημαίνει μέντοι τῆς ὑστέρας τὴν ἕξιν κινουμένην, καὶ οὐκ ἀεὶ ὁμοίως μένουσαν. ἔστι δὲ τοῦτο τὸ πάθος, εἰ μὲν βλάψει τὰς ἀφροδισίας πρὸς τὴν σύλληψιν οὐ μέντοι νόσος, ἀλλὰ τοιοῦτόν τι πάθος, οἷον καθίσταται καὶ ἄνευ θεραπείας, ἐὰν μή τι προσεξαμαρτάνῃ αὐτή.

ALba autem menſtrua, & putrida bene valentibus mulieribus non vno modo prodire ſolẽt: ſed alijs menſium initio, alijs cum ceſſant. Quibuſcũque igitur mulieribus, aut putridiora, aut ſine ordine vberiora, aut parciora mẽſtrua quàm ſanis fluũt: ea multo accuratioris egẽt medicinæ ad exigenda hæc impedimenta, quæ prohibent generationem. Quibus verò temporum tantùm interualla incerta, atque inæqualia ſunt, minùs hæc incõmodat ægritudo. Nihilominus tamen matricis indicat habitudinem immutatã, neque conſtanti ſtatu conſtitutam eſſe. Atque hæc affectio quædam potius, quæ conceptiones prohibetur, quàm ægritudo appellari mereatur: propterea quòd etiam nullis adhibitis medicamentis redire ad priſtinam ſanitatem poſſunt, niſi alterius cuiuſpiam peccati fiat acceſſio.

CAESAR.

C AE S A R.

Egerat comparationem abundantiæ rubrorum menstruorum cum rubris putridis. Nunc facit putridorum tum affluentiorum, tum parciorum, cum iis menstruis, quæ non certis effluunt temporibus. Dixitque illa egere maioris curæ. Addit deinde rationem. Propterea, inquit, quòd ibi ægritudo est: quippe putria sunt. Hîc autem affectio potiùs, quàm ægritudo. Quippe situs tantùm partium mutatus est, qui per seipsum corrigi potest. Inordinata tamen menstrua morbum declarant. Itaque Aristoteles in sexto *Historiarum* vocat συνηθείας τὰ καλούμενα. Membrum enim esse hoc animal quasi quoddam, quod sponte sua moueri queat: neque ægrum debere dici, si alio, atque alio iaceat situ. Hæc tamen sententia in matrice sanè vera sit. Eam nanque alia ad membra si velis accommodare, non omnibus conueniet: putà naso, aut auribus humanis, quæ suapre natura flexionis immunia sunt: tum autē manui. Nam quanquam flectitur: quiuis tamen flexus proprium facit officium: matricis flexus non omnis. Denique in figura, morbus peior est, quàm in qualitatibus.

Legebamus in Aldino exemplari, *renouationem*, νέωσιν: vt comparârit matricem agro nouali rectissimè. Siquidem seminis quoque nomen commune habent inter se, tum matrix, tum ager ipse. Quanquam γονὴν & σπέρμα distinximus in libris de *Semine genitali*, ex sententia Aristotelis, in libro primo de *Generatione animalium*. Renouatur autem mulier post menstrua soluta. Sed ex Florentino exemplari amicus ille tuus doctissimus vir, docuit nos νείωσιν, non νέωσιν scriptum esse. Itaque secuti sumus eius optimum iudicium. At Aristoteles in VI. *Historiarum*, de equabus loquens ait, ἔνια δ' ἐνιαυτὸν καὶ παύεται· ἀνάγκη διαλείπειν καὶ ποιεῖν ὥσπερ νεόν: *tanquam nouale intermisso coitu*. Sed νειώσιν etiam infrà apotelesmate XII. appellat. Interpretati sumus διακωλυτικὸν, *incommodat*, signatissimo verbo. Quoniam extra mediocritatem posita cùm est matrix, prohibetur à functionibus. Quare in verbo *incommodare*, vtrumque comprehensum est, & caussa, & affectio. Mirifico autem verbo vsus est Philosophus, προσεξαμβλώνει. Etenim πρὸς, accessionem significat: ἐξ, excessum à natura: ἀμβλώσειν, qualitatem modúmque excessionis.

XI. A R I S T O T E L E S.

Ἐὰν δὲ μεταβάλλωσι τῇ τάξει, ἢ τῷ πλήθει, τοῦ ἄλλου σώματος μὴ ὁμοίως ἔχοντος, ἀλλ' ὁτὲ μὲν ὑγροτέρου, ὁτὲ δὲ ξηροτέρου, οὐθὲν αἴτιαι αἱ ὑστέραι· ἀλλὰ δεῖ καὶ ἀκολουθεῖν αὐτὰς τῇ τοῦ σώματος ἕξει, δεχομένας καὶ ἀφιείσας κατὰ λόγον. ἐὰν μὲν οὖν ὑγιαίνοντος τοῦ σώματος, μεταβάλλοντος δὲ, τοῦτο ποιῶσιν, οὐθὲν αὐταὶ δέονται θεραπείας· ἐὰν δὲ νοσοῦντος, ἢ ἐλάττω ἀποδιδῶσι, διὰ τὸ ἄλλοθί που ἀναλίσκεσθαι τὸ περίττωμα, ἢ κάμνει τὸ σῶμα. ἐὰν δὲ πλείω ἀφιῶσι, διὰ τὸ αὐτοῦ ἐξεργάζεσθαι τὸ σῶμα, οὐδὲ τοῦτο σημαίνει αὐτάς γε τὰς ὑστέρας δεῖσθαι θεραπείας, ἀλλὰ τὸ σῶμα. ὥστε γε συμμεταβάλλει ταῖς ἕξεσι τοῦ σώματος τὰ γυναικεῖα, δηλοῖ ὅτι οὐδὲν αἴτιον ἐν ταῖς ὑστέραις ἐστὶν, ὅτι ὑγιαίνουσαι διατελοῦσιν.

Quòd si aut ordinis, aut quantitatis ratio immutetur, ipsúmque corpus non eodem habitu constet sibi, sed aliquando humidius, aliquando siccius existat: nequaquam vteri in caussa sunt: propterea quòd oportet eos, tum in excipiendo, tum in emittendo, rationem sequi habitudinis quæ in corpore est. Igitur si corporis sanitate variata hoc eis euenerit, nulla ipsi indigent medicatione. Sin corrupta valetudine minus soluerint: quoniam eiusmodi excrementum alias in corporis partes deriuatum absumatur, laborat sanè corpus ipsum. Quòd si abundantiùs emiserint ideirco quia cum in locum à cætero corpore largius redundet, ne hoc quidem indicio est, vteros egere medicamentis: sed curandum esse corpus ipsum. Denique menstruorum immutatio hæc, quæ corporis consequitur immutationem, nullam esse ostendit in matricibus noxam, sed eas benè valere.

C AE S A R.

Postquam declarauit morbum, quo, & quem in modum locus ipse secūdùm ipsum affectus est, nunc ostendit morbos qui aliis in membris cùm sint, matrix quominus benè valeat, in caussa sunt. Hoc adeò effusè ac luculenter agit, nulla vt indigeat narratione. Corpore, inquit, malè affecto, non benè habebunt matrices. Quanquam in ipsis nullum vitium est. Attigit autem in corpore eosdem penè errores naturæ, quos superiùs recensuit in matrice. Ordinis: id est interuallo-

rum siue circuitionum, quæ ad menstrua pertinerent. Et quantitatis. Item qualitatis, cùm dicit, *humidius, aut siccius*. Cum autem dicit vteros tantumdem emittere, quantum excipiunt: excipere autem quantum emittatur: emitti verò quantum abundet in corpore: abundare autem, quoniam corpus humidius factum sit: his connexionibus instituit seriem caussarum in demonstratione. Simul ostendit, matricem esse membrum seruile ad ea expellenda constitutum, quibus corpus expurgari debet. Itaque Galenus dixit in libro de *Matricis dissectione*. *Matrix crescit tempore menstruorum*. Dixit autem Philosophus. Ὑγιαίνοντος, μεταβάλλοντος δέ. Quoniam valetudinis latitudo sane magna est. Possumus enim rectè valere etiam mutando: neque exire tamen. Imò verò ita fit, vt per singula momenta vitæ, victúsque nostri immutemur: quemadmodum in libro *Artis compendiosæ* primo Galenus declarauit. Addita igitur humiditas nequaquam tollit sanitatem: sed variat, pro instituto vitæ, & cura conseruandæ valetudinis, & animalis.

Ἐξερεύγεσθαι, *eructare*, interpretarur vir ille optimus. Sed nos per verbum *redundare* Ciceronianum moderati sumus vim Græcæ vocis.

XII. ARISTOTELES.

Αὗται δ' αὐτῶν ὁτὲ μὲν ἀρρωστότεραι, ὁτὲ δὲ ἰσχύουσι μᾶλλον· καὶ ὁτὲ μὲν ὑγρότεραι, ὁτὲ δὲ ξηρότεραι. καὶ φορτᾷ αὐταῖς, ὅταν μὲν πλεῖον τὸ σῶμα αὐτῶν, πλείω· ὅταν δ' ἔλαττον, ἐλάττω· καὶ ἐὰν μὲν ὑγρὸν, ὑδαρέστερα· ἐὰν δὲ ξηρὸν, ἐναιμότερα. καὶ ἄρχονται μὲν ἐκ λευκῶν γαλακτωδῶν, ἀόσμων μὲν ὄντων· τὰ δὲ φοινικᾶ μὲν, ἀπολήγοντα δὲ, λευκότερα, ἐσχάτης καταμίξεως. ὀσμὴν δ' ἔχει τὰ λευκὰ ταῦτα οὐ σηπεδόνος, ἀλλὰ δριμυτέραν καὶ βαρυτέραν, ὥσπερ πύον· καὶ αὐτὸ μὲν τήξεως, μὴ μέντοι θερμασίας, ὅταν ὑγιὴς ᾖ ὁ τρόπος τῶν σημείων. ὅσαις μὲν οὖν οὕτω συμβαίνει, ταύτας ἔχουσιν ὡς δεῖ τὰ περὶ τὰς ὑστέρας πρὸς τὴν τέκνωσιν.

Ipsæ autem matrices seipsis interdum deteriùs, interdum meliùs habent. Siquidem humidiores aliquando, aliàs sicciores sunt. Et frequentat ipsas corpus plus, cùm plenius est. Cum autem minùs est plenum, minùs implet. Ita ab: sicciore corpore plus sanguinis adipiscuntur: ab humidiore, plus aquæ. Atque ea quidem quæ alba effluunt per initia mensium, speciem lactis præ se ferunt: sed odore carent. Quæ autem initio rubra sunt, & cùm cessare incipiunt, extrema mistione exeunt albidiora. Quæ vt nullam olent putredinem, ita spirant graue quid, & acre. Neque tamen pus concretum, sed liquidum repræsentant. Quanquam non sine calore is mensium modus euenire solitus est. Quare ea mulieres, quæ talibus menstruis exsoluuntur, habent ad generationem liberorum matrices accommodatas.

CÆSAR.

COMPARAVIT matrices ad corpus sanum, ad corpus ægrum, ad còrpus variæ sanitatis. Nunc comparat ad seipsas: nec tamen discedit ab ea ratione valetudinis vterorum, quæ totius sequitur corporis habitudinem. Itaque omnes indicat caussas menstruorum. Vt à calido corpore, sanguinea fluant: ab humido aquosa: à corrupto, putrida. Sic materialis caussa ostēditur. Deinde subdit etiam qualitates ab odore acri, & colore lactis. Tum efficientem notat caussam, cùm dicit à calore aliter atque aliter fieri. Postremò ostendit finem: quippe aptos vteros ad officium generandi. Vir ille doctissimus verbum φορτᾷ, per id quod est *plenius* interpretatur. *Et quò plenius*, inquit, *est corpus*. Sed Liuij verbum est *frequentare*, *frequentem facere*. *Frequentare vrbem colonis*, id est, *implere*. Et apud bonos Latinitatis autores, *frequentabat copias*, id est, *complebat*. Φορτᾷν etiam hac in significatione vsus est Aristoteles in septimo *Historiarum*. Συνεχῶς καθ' ἕκαστον ὀλιγάκις τὰ καταμήνια φορτᾷ.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM,

Recta matrices ad concipiendum: feminis proiectio & attractio: os matricis quale: indicia sana matricis.

XIII. ARISTOTELES.

Καὶ πρῶτον σκεπτέον, εἰ καλῶς ἔχει· μετὰ δὲ ταῦτα, πῶς ἔχει τὸ σῶμα τῶν ὑστερῶν. δεῖ γὰρ εἰς ὀρθὸν ἔχειν. εἰ δὲ μή, οὐχ ἕλξουσιν εἰς αὐτὰς τὸ σπέρμα. εἰς τὸ πρόσθεν γὰρ αὐτῶν, καὶ ἡ γυνὴ προΐεται, ὡς δῆλον ὅταν ἐξονειρώττωσιν αὐταὶ τελέως. τότε γὰρ οὗτος ὁ τόπος θεραπείας δεῖται αὖθις ὑγρανθείς, ὥσπερ εἰ ἀνδρὶ συνεγένετο· ὡς προϊεμένας ἐνταῦθα καὶ τὸ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, καὶ οὐχὶ τὰς ὑστέρας εἴσω. ἀλλὰ ὅταν ἐνταῦθα προΐωνται, ἐντεῦθεν σπῶσι τῷ πνεύματι, οἷον αἱ ῥῖνες, καὶ αἱ ὑστέραι τὸ σπέρμα. διὸ καὶ παντὶ σχήματι συνοῦσαι κυΐσκονται, ὅτι εἰς τὸ πρόσθεν παντελῶς ἐχούσης, γίνεται καὶ αὐταῖς καὶ τοῖς ἀνδράσιν ἡ πρόεσις τοῦ σπέρματος. εἰ δ' εἰς αὐτήν, οὐκ ἂν πάντως συγγινόμεναι συνελάμβανον.

Primùm igitur contemplandum, an bene habeant matrices. Deinde, quonam situ earum corpus constitutũ sit. Oportet enim rectas esse: alioqui semen non attrahent. Siquidem ipsa quoque mulier prorsum semen suum proijcit: idque ex earum venereis insomniis perfectè manifestum est. Eo nanque tempore vteri locus anterior humefactus, nihilominus eget abstersione, quàm si cum viro tum coiissent: sine cuius viri coitione in eundem locum item proijciunt: non autem ad interiorem vteri recessum. Ceterùm eam in partem matricis anteriorem cùm proiecerint semen, inde spiritus vi trahunt illud intrò, quemadmodum naribus quoque fieri solet. Quo fit vt non vno coeundi modo concipere possint: propterea quòd in anteriorem matricis partem tam mulier, quàm vir emittit semen. Si enim in ipsam matricem eijcerent, nequaquam fieret vt quouis concubitus modo concipere possent.

CAESAR.

POSTQVAM declarauit matricis qualitates: nũc ostendit situm. Itaque qualitates per καλῶς: situm, per πῶς ἐν τῷ σῶ. Multas igitur statuit propositiones. Prima: matrix recta esse debet. Altera: matrix non nisi rectè semen attrahere potest. Tertia: mulier non in matricẽ, sed in matricis vestibulum emittit semen. Hoc enim est quod dicit *prorsum:* id est in partem anteriorem. Quarta: anterior vteri locus ab insomnijs humefit: quia eò proijcit, sicut cum viro vbi coït. Quinta: cum in locum proiectum semen spiritu retrahit introrsum. Sexta: si non prorsum iacerent, sed introrsum statim, non quouis modo concubitus implerentur. Hæ autem propositiones maximarum indigent disquisitionum. Ac primum quidem qua ratione intelligamus, obseruandum est. Omnes enim matrices rectæ sunt. Rectas dico, quarum sinus ex ostij regione situs est: nisi si quibus natura gibberosam, aut obliquam eam condiderit partem. Id quod euenire potest. At matricis collum non omnibus rectum est: neque os eius quam *valuam* appellamus: neque vestibulum quod capaciori ventri vicinum est. Itaque Herophilus, cuius sententiam affert Galenus, falsò dixit, matricis collum obliquum semper esse: nisi cùm aut fœtus ederetur, ob nixum: aut virile semen reciperetur, ob appetentiam. Arrigunt enim ipsæ quoque mulieres ita, vt matricis sinus intus turgeant: collũ intendatur ac prodeat. Itaque si cum Herophilo sentias, neges vnquam arrigere mulieres. Id quod tamen falsum est. Secunda & tertia inter Galeni sententias sunt connumeratæ. Quarta vera est: sed non necessaria. Neque enim si vestibulum humidum est, continuò quoque necesse sit, vt eò statim proiectum sit semen: sed è sinubus etiam defluxisse dici potest. Quintam inferiùs perscrutati sumus exquisitiore diligentia. Nam si attrahit spiritus vi, videntur etiam non rectæ matrices concipere posse. Attrahere enim spiritus etiam per obliqua valet. Quod autem in sexta ait: mulieres quouis concumbendi modo concipere: quire neque id an verũ sit, scio: neque pudor ciuilis aut fateri, aut indagari permittit: maloque hoc ignorasse ego, quàm sic sapere. Fac tamen hoc verum esse. Id continuò vi-

dendum

dendum erit, an probari propterea possit, semen mulieris in proiectionem iaci partem, atque spiritu trahi. Nam quæuis concubitus figura, flexúsve excogitetur: nempe virilia in ceruicem sese induent. Quorum longitudinem multis in locis constitutam apud Medicos inuenimus ita, vt si par non sit, aut proportione non respondeat, nequeat tum vitale semen esse.

XIV. ARISTOTELES.

Ἐὰν δὲ μὴ εἰς ὀρθὸν βλέπωσιν αἱ ὑστέραι, ἀλλ' ἢ πρὸς τὰ ἰσχία, ἢ πρὸς τὴν ὀσφὺν, ἢ πρὸς τὸ ὑπογάστριον, ἀδυνάτους συλλαβεῖν, διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν, ὅτι ἀνελκύσαι οὐκ ἂν δύναιντο τὸ σπέρμα. ἐὰν μὲν οὖν ἰσχυρῶς τῇ φύσει οὕτως ἔχωσιν, ἢ ὑπὸ νόσου, ἀνίατον τὸ πάθος· ἐὰν δὲ ἢ ῥῆγμα, ἢ φύσει, ἢ ὑπὸ τῆς νόσου, διὰ φλεγμασίας συσπασάσης, ἐπὶ θάτερα αὐτῇ τὸ πάθος.

Quòd si sit, vt in rectum non spectent matrices, sed aut ad femina, aut ad lumbos, aut ad pectinem: nequaquam poterunt concipere, propter eam, quam diximus, rationem. Nimirum semen ipsum quando nequeunt attrahere. Atque hæc affectio, si aut natura constituta extiterit, aut validioris morbi euenerit vi, nulla cura poterit emendari: si verò aut à natura rupta fuerit, aut propter morbosam inflammationem contingat vt conuellatur, pro alterutrius ratione affectio hæc animaduertenda est.

CÆSAR.

CVm ostendit rectas esse debere matrices: primùm declarat quot modis aberrare possint ab recto statu: deinde quæ nocumenta patiantur: aut cuiusmodi curationes admittant. Tria igitur assignat loca: Dextrum & sinistrum, pro vno: licet enim duo sint, vnica tamen proportione continentur. Quoniam, eadem linea dimetiente, sita sunt. In secundo loco statuit lumbos, pro posteriore. Qui status plus ei statui aduersatur, qui esse debet ex ostij regione. In tertio ponit imum locum: scilicet pectinem. Quare autem superiorem omiserit locum, benè sanè disquirendum est: præsertim cùm hoc toto libro fusior sit Aristoteles multo, quàm alijs libris. Repetit enim atque inculcat idem sæpius. At enimuero etiam sursum versum conuertitur matrix, multo peiore motu quàm ad pectinem. Quod autem dicit, hanc vteri peruersitatem, in ipsa mulieris vitæ constitutione incurabilem esse, verum est. Idémque validiore quoque morbo euenire: cuius pertinacia firmum ac permanentem habitum adipiscatur. Quod autem ait: si à natura ruptio fiat (hoc enim est ῥῆγμα) laxa nimis significatione naturam accepit: quasi intelligeret, suam illius naturam, hoc est, concretionem corporis à natalibus ipsis. Hoc igitur feratur sanè. Illud autem obscurum admodum est ac durum, cùm subdit, ἐπὶ θάτερα αὐτῇ τὸ πάθος. Omisso enim verbo, sustulit sententiæ perspicuitatem: vt non satis liqueat: vocem hanc, θάτερα, vtrò referre debeamus, ad curationémue & incurationem: an ad rupturam à natura, & à conuulsione de qua loquitur. Indicauit autem matricis materiam, cùm dixit, eam rumpi posse. Neruosum enim corpus est. Fortasse ramen potiùs scindi quàm rumpi dicatur. Sæpius enim contingit hoc propter texturam villorum: tametsi vtrunque potest euenire. Tres autem affectus posuit: hunc scilicet, & phlegmonem, & conuulsionem. Est autem phlegmone affectio cum tumore, propter quantitatem: cum rubore, propter qualitatem sanguinis; qui eius materia est: & dolore, propterea quòd præter præscripta fit. Fundamenta iecit huius definitionis Galenus in libro de *Artis constitutione*. Adiecit autem calorem in libro de *Malitia concretionis inæqualis*. In libro autem de *Sectis*, illud quoque adiunxit: duritiam tactui resistentem. Dixit Philosophus *morbosam inflammationem*: nimirum quoniam etiam sine morbo inflammatio euenire potest. Quod autem scribit conuulsionem ab abscessibus fieri, id in libro de *Tremore* Galenus quoque declarauit. Verùm idem in octauo de *Priscorum medicamentis*, nullam assignat caussam spasmo tertiam: præter inanitionem, & repletionem. Quam sententiam valde periculosam declarat in tertio de *Locis male affectis*. *Conuulsio, inquit, si ab labore, aut peruigilatione, aut à febre affecta sit, intelligito eius caussam, inanitionem esse: sin ab ebrietate, erit sane propter repletionem.* Priorem igitur, vt dixi, sententiam aduersus Asclepiadem cùm tueri vellet, errauit longè peius. Quasi verò omnia ad repletionem atque inanitionem referenda sint. Nam febris hectica, aut ephemeris propter inediam facta, ab inanitione ortum suum vindicabit. Aliæ autem febres materiales, ab humoris abundantia. Est enim plus humoris quàm par sit: corrupti inquam. Verùm non ita est. Qualitates enim & putrefactiones etiam caussæ sunt: vt is humor qui non nimius, sed æqualis

cæteris

cæteris habebatur, dicatur nunc ob eam rationem abundare: quoniam ad naturæ functiones, aut pristinam concretionem inutilis fit. Ergo eædem caussæ erunt, cùm aliotum morborum, tum spasmi, siue conuulsionis. Quotus enim quisque neget, à vulnere lacertum conuelli posse. Ergo quis negabit humorem nullo modo auctum, posse acrem aut acidum euadere, atque neruos stimulare? Itaque in eodem Octauo ipse cùm singulrum ab acribus humoribus fieri dicat: quare negauit & conuulsionem? Nonne singultus spasmus est? Esto verò: siue stomachi, vt Medici volunt: siue pulmonis, vt Aristoteles. Nam hoc suo loco discussum à nobis est in Commentarijs *Propositarum quæstionum*. Neque vero latuit Auicennam hoc, quem isti *Barbarum* vocant, ipsi nihil aliud quàm Latini: ac nescio an id quoque saltem sint consecuti. Is enim à caliditate absque materia, & ab acrimonia conuelli neruos ostendit. In omnibus Galeno par & lingua sua fortasse eloquentior: quippe nobilissimus, atque summo studio educatus. In multis diligentior: in hoc etiam superior. Is vero Philosophus, quicum Galenus ne comparari quidem possit.

XV. ARISTOTELES.

Ταῖς δὲ μελλούσαις ἐγκύοις ἔσεσθαι, δεῖ (καθάπερ εἴρηται) τὸ στόμα εἰς ὀρθὸν εἶναι, καὶ πρὸς τούτοις ἀνοίγεσθαι καλῶς. λέγω δὲ τὸ καλῶς τοιοῦτον, ὅπως ὅταν ἄρχηται τὰ γυναικεῖα, θιγγανόμενον, ἔσται τὸ στόμα μαλακώτερον ἢ πρότερον, καὶ μὴ διεστομωμένον φανερῶς. ἀλλ' εἰ οὕτως ἔχοντος, τὰ πρῶτα σημεῖα, τὰ λευκὰ φοιτάτω. ὅταν δὲ σαρκικώτερα ἢ τὴν χρόαν τὰ σημεῖα, φανερῶς ἔσται διεστομωμένον ἄνευ ἀλγήματος· ἐὰν θιγγάνῃ, καὶ μήτε καρφῶδες, μήτε στόμα ἀλλοιότερον αὐτὸ αὐτοῦ.

Quæ igitur hoc agunt, vt pregnantes fiant, ijs matricis os non solùm, vt diximus, rectum esse necesse est, sed etiam bene affectum ad aperiendum. Erit autem bene affectum, si, quo tempore effluere incipiunt menses, attrectatum inueniatur mollius, quàm esset antea: neque penitus clausum, nisi si mēsium initia alba, frequentiáque sint. Nam si extiterint coloratiora, quali rubore spectatur caro: si tangatur, apertum manifestò occurret os, & neque contumax, neque cui tactus afferat dolorem, neque aliâ diuersum affectione, quàm esse debuit.

CAESAR.

POST motum secundùm locum, agit de motu secundùm partes. Motus enim, vt antea dictum est, in animalibus duplex. Vnum habent secundùm loci mutationem ea, quæ superioribus libris appellabamus κινητικά. Alterum secundùm partes, tantùm ea, quæ Philosophus μόνιμα & πορεύσιμα, quæ verba etiam posuit Plato in *Epinomide*, nominabat. Quoniam non mutant τὸ ποῦ: sed ἐν τῷ ποῦ τὸ πῶς: contractione scilicet atque remissione: vt ostreæ & spongiæ. Est autem & tertius motus modus omnium perfectissimus in cœlo: quoniam ab vtraque abest imperfectione. Animalia nanque si finem adepta essent, non mouerentur. Quæ igitur mouentur secundùm τὸ ποῦ: ea ratione imperfecta sunt. Appetitio enim rei absentis est: abest autem id, quo caremus. Carentia autem imperfectio est. Quæ autē non mouentur, nisi secundùm τὸ πῶς: velut ostreæ: ea tanto sunt imperfectiora: quoniam breuioribus vilioris finis angustijs continentur. Cælum autem optimum habet τὸ ποῦ: itaque non quærit aliud. Tum autem τὸ πῶς quatenus vniforme obtinet, optimum item habet. At verò quia per seipsum perfectum non est, sed per alium, id est, per motorem primum, mouetur secundùm partes vt perficiatur. Cum enim simile esse expetit motori primo, qui vbique est, nec mouetur tamen, ita cœlum ipsum infinito motu fertur, vt quo possit modo, vbique sit: est enim infinitus motus in magnitudine infinita. Eiusmodi autem est orbicularis quodammodo. Atque ita cœlum quodammodo mouetur, id est, infinito motu, vt vbique sit: & quodammodo non mouetur, vt immobilem motorem atque infinitum, vtraque ratione imitetur. Ostendit autem motum hunc cuiusmodi esse debet: dicitque facilitatem ad aperiendum menstruorum tempore, & mollitudinem: atque ita rectè habere: modò ne menstrua alba multa sint. Tunc enim rectè habere non posse propter ipsa menstrua. Sed si ea sint coloratiora, tum hæc omnia & signa, & caussæ matricis optimam valetudinem indicabunt. Quam collegit iam à qualitatibus, à situ, à motu, ab excuntibus excrementis. Quibus duo statuit tempora: alterum principij, hoc loco: alterum finis, in sequenti, cùm dicit.

XVI. ARI-

XVI. ARISTOTELES.

Λ ηξάντων δὲ τῶν γυναικείων, δεσυμμένον εἶναι σφόδρα καὶ ξηρὸν, ἀλλὰ μὴ σκληρὸν ἡμέραν ὅλην καὶ ἡμίσειαν, ἢ καὶ δύο ἡμέρας. ταῦτα γὰρ σημαίνει οὕτω γιγνόμενα, ὅτι καλῶς ἔχουσιν αἱ ὑστέραι, καὶ ποιοῦσι τὸ αὑτῶν ἔργον· τὸ μὲν μὴ εὐθὺς ἀναστομοῦσθαι, ἀλλὰ μαλακὸν τὸ σῶμα γίνεσθαι, ὅτι ἅμα τῷ ἄλλῳ σώματι λυομένῳ, λύονται, καὶ οὐκ ἐμποδίζουσι, καὶ ἀφιᾶσι πρῶτον τὰ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ στόματος. ὅταν δὲ πλεῖον τὸ σῶμα προΐῃ, ἀναστομοῦνται ὥσπερ δεῖ στόματος ὑγιεινῶς ἔχοντος.

CVm autem ceſſârunt menſtrua, occluſum vehementer ſiccúmque os eſſe debet, diem integrum & ſemiſſem, aut etiam alterum diem: neque durum tamen. His enim indicijs dignoſcerentur, & bene valere matrices, & officio ſuo fungi: propterea quòd non ita cito aperiuntur, & ore tamen molli prædita ſunt. Itaque fit, vt, cùm ſoluitur corpus, ſoluantur ipſæ quoque, neque vlli ſint impedimento, primúmque expellunt ea quæ in ipſius oris veſtibulo ſunt. Cum autē largiore copia perfluxerit corpus, aperiuntur. Quo indicio deprehenditur oris proba valetudo.

CÆSAR.

ALTERVM igitur menſtruorum tempus eſt, cùm ceſſârint. Tunc igitur quale debeat eſſe matricis os declarat: nempe ita ſiccum, vti durum ne ſit. Molle enim debet eſſe, ne contumax ſit. Nam durum neque facile aperitur, neque commodè coit ad claudendum. Quorum alterum, & ad ſoluenda menſtrua, & ad excipiendum ſemen comparatum eſt: alterum ad retinendum, vt conceptiones fiant. Redit deinde ad tempus ipſum fluentium menſtruorum. Quoniam cùm ſoluitur corpus, id eſt incipit exonerari: remittit ex priſtina contentione aliquid matrix, atque incipit expuere id, quod habet in veſtibulo. In progreſſu autem temporis cùm largiùs corpus exoneratur: ipſa quoque matrix perfluit vberiùs maiore facta adapertione. Dicit autem ſolui matricem, id eſt remittere pertinaciam contentionis. Ideò addit, *οὐκ ἐμποδίζουσι*: quod nos dicere poteramus, *non renitit* Quare poſtea perfluente corpore, non ſolùm non reniti, ſed etiam liberaliùs aperiri dicit.

XVII. ARISTOTELES.

Παυσαμένων δὲ τῶν σημείων, τῷ μὴ εὐθὺς συμπίπτειν, σημαίνουσιν ὅτι, ἂν ἀπορήσῃ, κεναὶ καὶ ξηραὶ γίνονται, καὶ διψηραὶ, καὶ οὐκ ἔχουσι λείψανα περὶ τὴν δίοδον.

VBi autem defecerint indicia: ſi non ſtatim contrahatur, humoris inopia ſignificatur. Atque ipſæ euadunt inanes, aridæ, ſiticuloſæ: neque partem vllam obtinent reliquiarum circum eam locum, quà tranſmitti conſueuêre.

CÆSAR.

SVPRA dixit, λῃξάντων τῶν γυναικείων. Nunc dicit *παυσαμένων τῶν σημείων*: id eſt, non ſolùm vbi menſtrua ceſſârint: ſed etiam menſtruorum indicia defecerint. Vtitur enim hac voce: quaſi dicat: ſublata omni expectatione ſi os non occludatur, humoris defectus, matricíſque deſiderium indicatur. Itaque non ſolùm ſiccæ, id quod inter bona ſigna connumerabamus, & inanes, quod inter mala recenſeri debet (Nam inaneſcunt etiam quæ rectè habent, poſtquam menſtrua ſunt ſoluta:) ſed etiam aridæ, atque ſiticuloſæ. Eſt enim hoc loco aridum, *exuctum*: quod etiam debito ſibi caret humore. Siccum eſſe poteſt, cui nihil eſt extranei, nihil abeſt de ſuo. Sicco arbor eſt cortice etiam viuens: arido eſt, cùm amiſit humorem vitalem.

Dixit, *circum locum quà demittuntur*, vt propinqua matrici loca indicaret. Nam cætero corpore longius poſſunt habere.

XVIII. ARISTOTELES.

Περασπαστικαὶ οὖσαι ὦσι, σημαίνουσι καλῶς ἔχειν πρὸς τὸ συλλαβεῖν πλησιάσαν-

IGitur ſi vim habeant attrahendi, ídque ſine moleſtia, & cum ſenſu tamen fiat: argumentum eſt benè eſſe comτος.

τος, ὅταν οὕτως ἔχωσιν ἄνευ ἄλγους, καὶ μετὰ ἀναισθησίας· τό τε μὴ ἀλλοιότερον ἔχειν τὸ σῶμα, ἀγαθόν. καὶ γὰρ τοῦτο σημαίνει ὅτι οὐδέν ἐστιν ὃ κωλύει μὴ συμμύειν αὐτὰς ὅταν δέῃ.

paratas, non solùm ad coitum, verumetiam ad concipiendum. Quanquam illud quoque inter bona indicia obseruandum est: ne corpus à natura sua delapsum sit. Hoc enim pacto intelligemus, nullum esse impedimentum, quominus matrices, cùm opus sit, occludi possint.

CÆSAR.

CONCLVDIT, redigítque in summam matricum commoditates ad conceptionem. Nam & aperiri posse oportet, & habere vim ad attrahendum: tum autem hoc sine molestia, sinéque dolore fieri. Addidit autem prudenter, *cum sensu*. Dolor enim tollitur vno è tribus modis. Aut quia caussa aufertur: aut quia affectio ipsa extinguitur: aut quia stupefit sensus. Ita fit: ablata aut caussa, aut affectione, aut facultate. Cùm igitur interdum nihil doleamus, quia nihil sentimus: hoc iccirco ita addidit. Præter hæc, dixit: *corpus bene valere*. Postremo eas posse συμμύειν: id est, *conniuere*, siue, *occludi*. Vtuntur enim hoc verbo in matricis coarctatione Philosophi: & inter Medicos Hippocrates, non sine maxima significati atque originis vocis illius ratione, quam Græci appellant μύειν. Quippe musculis, siue lacertis fit occlusio: atque ipsi vocantur μύες. Nosti quoque à nisu, viderentur dicere, *conniuere: niti* autem *conniti, eniti* matricum est: sed περὶ τὸ μύειν potiùs, translatione ab oculis sumpta.

CAPVT TERTIVM,

Adhuc de matricis bona constitutione, indicijs, & affectionibus: humor à matrice qualis: quæ mulieris habitudo ad generationem: feminis proiectio etiam in somnis: de conceptione: de multiplici fœtu: locus in quem semen proijcitur: semen mulieris prolificum. Descriptio vteri mulieris: quid ἐξανεμοῦσθαι.

XIX. ARISTOTELES.

Περὶ μὲν οὖν σωμάτων ὑστερῶν, ἐκ τούτων ἡ σκέψις ἐστίν, εἰ ἔχει ὡς δεῖ, ἢ μή. περὶ αὐτὴν δὲ τὴν ὑστέραν δεῖ συμβαίνειν τοιαῦτα μετὰ τὴν κάθαρσιν. πρῶτον μέν, ἐν τοῖς ὕπνοις ὡς συγγινομένην τῷ ἀνδρὶ, καὶ προϊεμένην, ὡς ἂν εἰ παρεπληπίαζε, ῥᾳδίως. ἂν τοῦτο φαίνηται πλεονάκις πάσχουσα, ἄμεινον. καὶ ἀνιστάμένην, ὁτὲ μὲν δεῖσθαι θεραπείας, οἷας ὅταν πλησιάσῃ ἀνδρί· ὁτὲ δὲ, ξηρασίας. τὸ δὲ ξηρότητα ταύτην μὴ συνεχῆ, ἀλλ' ὕστερον μετὰ τὸ ἐγερθῆναι ἐξυγραίνεσθαι· ὁτὲ μὲν θᾶττον, ὁτὲ δὲ ὀψιαίτερον, καὶ ὅσον εἰς ἥμισυ τῆς ἡμέρας βραχείας προσελθούσης. ἡ δὲ ὑγρότης ἔστω τοιαύτη, οἷα ὅταν πλησιάσῃ τῷ ἀνδρί. πάντα γὰρ ταῦτα σημαίνει δεκτικὴν τὴν ὑστέραν εἶναι τοῦ διδομένου, καὶ προσπαστικὰς τὰς κοτυληδόνας, καὶ καθεκτικὰς ὧν λαμβάνουσι, καὶ ἀκούσας ἀφιείσας.

Quemadmodum vteri os bene maléve affici consueuerit, his rationibus perspici debet. Nunc ipsi matrici post purgationem quidnam soleat euenire dicendum est. Principio si in somnis perinde afficiatur, quasi cum viro vbi coit, atque ita semen emittat facilè: bene est: tantóque meliùs, si ei frequenter id contingat. Tum vbi surrexerit, opus habeat aut abstersione, aut alia curatura, qua vti solent à coitu mulieres. Oportet autem si nihil exierit, nequaquam continenter retineri: sed postquam experrecta mulier sit, humescere matricem: idque non statim semper: sed interdum seriùs, atque adeo ad dimidium pusilla diei. Humor autem ille talis esto qualis in coitu emitti consueuit. Hac namque omnia argumenta sunt: & matricem suscipere id, quod datur: & acceptabula tum attrahere, tum continere posse, quod acceperint: postrema quoque eam inuitam amittere.

CAESAR.

Poſtqvam ſitum, & figuram, & qualitates alias matricis oſtendit: declarat affectiones ab officijs matricis: quibus indicijs intelligi queat eius bona valetudo. Hæc autem ſtatuit poſt purgationem, propterea quòd & illud eſt tempus aptiſſimum concipiendo: & matrix vacua ab exteris functionibus, ſuo tunc operi ſtudet: quódque ei euenerit, eius cauſſa, eáque autore contigiſſe intelligimus: non ſanguinis ſuperflui, aut humoris alterius ratione. Itaque in ſomno ſi capiat voluptatem, quaſi cùm coit, atque inde ſemen emittat ſuum, argumentum id eſt, & materiam ineſſe ad conceptionem, & inſtrumenta. Dico matricem & partes eius, & oua, & ſeminalia vaſa, non ſolùm per ſeſe benè affecta eſſe, ſed etiam propenſa ad munera ſibi attributa à natura. Addit autem: *ſi hoc frequenter eueniat, conducibilius eſſe.* Profectò *fortem naturam* dicit, ſicut & ſupra: vbi oculum ſanum autumabat, qui ſemel atque iterum ſuo functus officio, nihilo deterior ad idem redire poſſet obeundum viribus priſtinis, atque integris. Deinde diuidit ſequentia in partes duas: nam ſemen intra ſe iacere in veſtibulum, ſæpe dictum eſt. Ergo cùm ſurrexerit, aut eget abſterſione, quoniam emiſit: aut alia opera, quoniam non emiſit. Quænam verò ea opera ſit, neque ipſe dixit, neque nos facilè quiuimus coniectari. Nam inquit: *quaſi cum viro ſi conſſet*: at cum viro vbi coiere, neque ſeminis quicquam exciditum verò mulieres curant, ne ſaliant, néue quid agant, quo procidat. At in ſomnis venere ficta ſi eluduntur, nihil tale, quod agant, habent. Retentionis deinde modum ſtatuit: cùm dicit: *ſi nihil foras exeat*, atque vuluæ os ſiccum ſit: non oportere perpetuò ita eſſe. Matricis enim contumaciam indicaret. Item contra: cùm ea libidine exoluuntur: non debere exire ab ore ipſo ſtatim: ſed aut poſt experrectionem, ad decimam vſque horam. Sic enim puto poſſe intelligi dimidium neſcio cuius dieculæ, quam hic ambitioſè nimis decurtauit. His nanque indicijs neque lubricitatem intelligemus, quam ineſſe ſcimus, cùm laxantur ſtatim: neque pertinaciam, quam videmus in ijs, quæ ſemen illud ſomniatum continenti retinent amplexu. Experrectæ autem remittunt: propterea quòd in ſomno duabus de cauſſis maior pars excrementorum retinetur. Expultrix enim virtus ad cor reducta quaſi ad vexillum, vt defectas vires inſtauret, requieſcit. Deinde in vigilia calor ad exteriores partes commeat: atque ita fit, vt humor expellatur. Poſt hæc declarat humoris qualitatem ab illius ſimilitudine ſeminis, quod vero in coitu iacitur. Poſtremo concludit tandem, oſtenditque iſtis è ſignis commoditates. Sic enim inquit, & in ſuſcipiendo propenſio, & in retinendo conſtantia matricis erit: & in reijciendo, quod ſuſceperit ſi vtile ſit, auerſa voluntas.

Declarauimus τὴν ξηρότητα, per ea verba: *ſi nihil exierit.* Nota enim locutionem: *ſiccitatem humeſieri.* Non enim ſic loquimur. Id vt euitaremus, ſic ſumus interpretati.

XX. ARISTOTELES.

Ἔτι φύσας ἐγγίνεσθαι ἄνευ πάθεος, ὥσπερ ἡ κοιλίη· καὶ ἀφίεσθαι μεγάλας γινομένας καὶ ἐλάττους αὐτῶν, ἄνευ νόσου. καὶ γὰρ ταῦτα ἀποδηλοῖ αὐτάς, ὅτι οὐδὲν στερεώτεραι τοῦ δέοντός εἰσιν, οὔτε καιρῷ, οὔτε φύσει, οὔτε νόσῳ, ἀλλὰ δύνανται, ὡς ἂν δέξωνται, αὐξανομένῳ παρέχειν χώραν. ἔχουσι δὲ καὶ διάστασιν. ὅταν δὲ τοῦτο μὴ γίγνηται, ἢ πυκνότεραί εἰσιν, ἢ ἀναισθητότεραι, ἢ φύσει, ἢ νόσῳ. διὸ καὶ οὐ δύνανται τρέφειν, ἀλλὰ καὶ διαφθείρουσι τὰ ἔμβρυα· ἐὰν μὲν σφόδρα τοιαῦται ὦσιν, ἔτι μικρὰ ὄντα· ἐὰν δ' ἧττον, μείζω· ἐὰν δὲ πάνυ ἠρέμα, φαυλότερα.

Praeterea, ſi intus & creentur flatus ſine vexatione, & emittantur, ſicut & ab alno: tum autem ipſa ſi minores interdum, interdum ampliores ſponte ſua, non morbo vllo fiant. Hoc enim intelligemus, eas neque duriores vel natura, vel morbo, neque contumaces eſſe: ſed extendendo ſeſe dare locum poſſe ei quod receperint: cùm id capiet incrementum. Quòd ſi hoc ita non ſit, propter aut denſitatem, aut quia minus ſentiant: ſiue id natura fiat, ſiue morbo contingat: ea fœtus alere nec poterunt: & adhuc puſillos ſua vehementia corrumpent. De ea verò vehementia ſi quid deſit, etiam maiores fœtus interficiunt: ſin paulatim admodum cedunt, eos interimunt fœtus, qui minùs ſunt valentiores.

CAESAR

C AE S A R.

Omnmodius fecisset: si, quæ hîc statuit, cum superioribus coniunxisset, in quibus de matricis agit contumacia. Duo nanque signa ponit: vnum à flatibus, qui creentur intus, quemadmodum & in aluo: alterum à magnitudinis mutatione. Quæ signa etsi sunt diuersa genere, aliquam tamen obtinent affinitatem ab exteriore similitudine. Aliud enim flatus est: quippe ventus, rarefactis humoribus à calore: aliud dilatatio, atque contractio matricis: quippe motus à musculis. Quoniam autem ingenerato intus vento inflantur ita: sicuti cùm ab seipsis turgidæ fiunt: iccirco ea coniunxit. Flatus autem à calore est, tanquam ab efficiente: ab humore, tanquam à materia. Quorum vtrunque matricibus debitum sanis est: humor scilicet, atque calor. Addit autem: *emitti debere*: nimirum matricis notat potestatem, non abiectam: tum motum, non contumacem ad aperiendum. Declarat deinde dilatationis rationem. Quoniam inquit, initio fœtus cùm pusillus sit, ei oportet vt hæreat circumfusa matrix: atque is, vbi crescit, necesse est ampliore loco capiatur. Quòd si matricis parietes non pareant: necessariò elidetur, atque exigetur. Postremò statuit tres orationis partes, more suo, satis obscuras. Sunt autem hæ. Aut, inquit, vehementer densæ, & duræ, & contumaces sunt: aut non tantùm: aut valde mediocriter. Itaque illæ durissimæ, fœtus elidunt ipsa per iniria, etiamnum tenellos: quoniam quamminimè dilatantur. Sin autem ea de duritia desiat aliquid: haud statim necant. Verùm pauxillum vbi processerit increscendo fœtus, comprimetur. Propterea nequit veram ad vsque metam dilatari matrix. Quod si mediocriùs duræ sint, atque sensim locum dent: fortes quidem fœtus id fortasse ferre possint: at imbecilliores durare nequeant. Quod autem de matricibus ait philosophus hîc, non multùm ab eo diuersum est, quod Galenus in quarto *de Officijs membrorum*, scriptum reliquit: Inferiorem ventrem molliusculum esse à natura institutum: & proptet cibum, & fœtus ipsius gratia. Itaque ne matricem quidem esse ipsam quibuslibet mulieribus æquali magnitudine, idem rectè dicit in libro *de Dissectione vterorum*, propterea quòd fœtus alia alijs magnitudine gestandi sunt. Attende verò miram locutionem: ἵν φύσας ἰσ ἐγγυᾶς ἄνευ πάθους ὥσπερ ἡ κοιλία. Nam aut γυνὴ deesse, aut ἐν τῇ κοιλίᾳ dicendum fuisse videtur.

XXI. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ διϊσταμένης, τὰ ἐπὶ δεξιὰ καὶ τὰ ἐπ' ἀριστερὰ, ὁμαλὰ αὐτῆς εἶ), καὶ τἄλλα τούτοις ὁμοίως.

Oportet autem tum dextras, tum sinistras partes cùm attrectâris, eas inter se æquales inuenire: atque alia ad eundem modum.

C AE S A R.

Vm de toto dixit, de partibus etiam statuere habuit. Potest enim esse diuersitas concretionis in matrice, alia atque alia in parte. Dixit autem: *& alia ad eundem modum*. Quibus verbis intellexit tum superiores, tum inferiores: quoniam de dextra dixerat, & sinistra: quanquam alia proportione. Dextrum enim & sinistrum omnino inter se respondent æqualiter: at superior pars inferiori, non item. Seruari modus debet tamen naturalis, & in his: quoniam altera elata, altera depressa nimis esse potest.

XXII. ARISTOTELES.

Καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν ἄνδρα συνουσίᾳ, μεταξὺ ὑγραίνεσθαι, καὶ πολλάκις δὲ, μηδὲ σφόδρα. ἔστι δὲ τοῦτο τὸ πάθος, οἷον ἵδρωμα τοῦ τόπου, ὥσπερ καὶ τῷ στόματι σίαλον· πολλαχοῦ μὲν ἐπὶ πρὸς τὴν φορὰν τῶν σιτίων, καὶ ὅταν λαλῶμεν, καὶ ἐργαζόμεθα αὐτοὶ πλείω καὶ τοῖς ὄμμασι δακρύομεν πρὸς τὰ λαμπρότερα ὁρῶντες· καὶ ὑπὸ ψύχους καὶ θερμότητος ἰσχυροτέρας, ἧς κρατεῖ τὰ

Inter coeundum quoque humescere neque sæpe, neque vehementer. Est autem humor hic, exudatio quasi quædam loci illius: quemadmodum & oris saliua, quæ tum acceptis cibis, tum inter loquendum solet euenire: itémque cùm multùm laboramus. Præterea sicut fit, vbi cernimus ex oculis lacrymas illustriorum aspectu rerum, atque etiam præ frigore, atque calore validiore, quem ea obtinent membra, simul cum

μόρια ἑαυτῶν, ὅταν τύχῃ ὑγροτέρως ἔχοντα. οὕτω καὶ αἱ ὑστέραι ὑγραίνονται ἐργαζόμεναι, ὅταν τύχωσιν ὑγροτέρας διαθέσεως. πάσχουσι δὲ τοῦτο τὸ πάθος, καὶ αἱ μάλιστα καλῶς πεφυκυῖαι. διὸ θεραπείας ἀεὶ δέονται αἱ γυναῖκες, ἢ πλείονος ἢ ἐλάττονος, ὥσπερ καὶ τὸ στόμα πτύσεως. ἀλλ' ἐνίαις τοσαύτη ὑγρασία γίνεται, ὥστε μὴ δύνασθαι καθαρὸν τὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀνασπάσαι, διὰ τὴν σύμμιξιν τῆς γινομένης ἀπὸ τῆς γυναικὸς ὑγρότητος.

humiditate: quo tempore frigus viget. Sic & matrices humescunt: cùm id quod ad se pertinet, opus peragunt: si humidiore habitu affectæ sint. Contingere autem solet id iis, quæ bona sunt habitudine. Quamobrem sicut os sputione, ita matrices nunc maiore, nunc minore indigent curatura. Quadam enim tanta afficiuntur humectatione, vt virile semen nequaquam possint purius attrahere, propterea quòd & hoc, & illud, quod à muliere deciditur, misceatur.

C AE S A R.

INTER coëundum quoque humescere matricem, sed modicè, ac raro. Quæ enim sæpe & multùm humescunt, non fere concipiunt. Hoc autem infra planius & subtilius declaratum est. Cum autem hoc dixit, necesse habuit designare, quis humor ille sit. Quoniam iam docuerat, talem esse debere humorem illum, quem in somnis excernunt: qualis sit is, qui in vero prodit coitu. Appellat autem ἵδρωμα, id est, *humorem exundantem*. Sed addidit: esse sudorem loci illius peculiarem: neque enim ἱδρῶτα dixit, sed ἵδρωμα: eúmque euenire propter matricis motum: sicut in os loquentis, saliuam. Siue qua alia de caussa: veluti cùm cibum capimus. Quòd autem addit καὶ ἐργαζόμεναι ὥσπερ πλέον: sane durum est. Nam quanto laboramus magis, exsiccatur tãto os. Quare τὸ ἐργάζεσθαι ad totius corporis motum, & ad sudorem referẽdũ est: non autem ad os, & ad saliuam. Sudoris autem rationes, & caussas, eo in libro Theophrasti quem nos interpretati sumus, satis redditas putamus: atque in libro Aristotelis *Propositarum quæstionum* secundo. Subdit aliud exemplum ab oculis. Si, inquit, ad nitidiorem lucem intueamur, lacrymæ cientur. Sane rarefit oculus, & calidum attrahit, & simile: quippe lucidum. Tum ait: aliis item membris sudoris excretiones euenire solere: aut à frigore exprimente, impellentéve: aut à calore, soluente scilicet: modo ita contingat prius, ea vt membra humida sint. Intelligere autem debemus hoc, quod diximus: à frigore exprimente, aut impellente: nam id ipse non dicit. Et valde dubitari potest, verúmne sit: à circunstanti frigore humorem exprimi è membris, in quibus sit. Neque enim verum est. Ac laxe quidem admodum locutus est: quemadmodum cùm vocauit τὸ ἵδρωμα πάθος. Neque enim sudamentum affectio est sed substantia: at sudatio ipsa, affectio est. Ἱδρὼς γὰρ καὶ ἵδρωμα ὁμοίως οὐσία ἐστίν. Ἵδρωσις autem πάθος. Peculiare autem hoc ei est: inferius enim etiam fœtum πάθος appellauit. Sed intellexit gestationem & conceptionem. Galenus autem in Primo *de locis male affectis*, πάθος appellat, mutationem membri, aut per motum, aut per alterationem naturalem. Nimis tamẽ ambitiose distinguit πρὸς τὸ σύμπτωμα: siquidem ἐνέργειαν distinguit πρὸς τὸ πάσχειν: quoniam agat is qui in se habeat principia: patiatur qui ab alio. At hoc esse genus non solùm ad naturalia: sed etiam ad præter naturam. Atque ipse sui oblitus est, qui inscripsit libros περὶ πεπονθότων τόπων: non autem νενοσηκότων. Posthæc, inquit, id frequentius bene habitis euenire mulieribus. Nimirùm eæ plus habent humoris. Postremò ait humida admodùm ea loca esse, atque egere abstersionis, aut maioris, aut minoris, quemadmodum & os exputione. Est enim conclusio hæc à superioribus propositionibus: ex qua aliam facit demonstrationem, cùm dicit. Si cui mulieri plus iusto id humoris insit, eam non concipere: quoniam quod semen ab homine proijcitur, illius affluentia contaminetur.

Græcorum verbositas fatalis illa etiam inter Aristotelicam breuitatem animaduertenda est. ἀλλ' ἐνίαις τοσαύτη ὑγρασία γίνεται. & subdit: διὰ τὴν σύμμιξιν ἀπὸ τῆς γυναικὸς ὑγρότητος. Alius sic dixisset: διὰ τὴν σύμμιξιν τῆς παρ' ἐκείνας ὑγρότητος.

XXIIII. A R I S T O T E L E S.

Πρὸς δὲ τούτοις τοῖς πάθεσι καὶ τοιόνδε δεῖ κατανοεῖν, εἰ συμβαίνει, ὅταν δόξῃ ἐν τῷ ὕπνῳ πλησιάσαι τῷ ἀνδρὶ, πῶς ἔχουσιν ἐξανιστάμεναι, πότερον ἀσθενέστεραι, καὶ εἰ ἀεὶ, ἢ ὁτὲ μὲν, ὁτὲ δὲ οὔ, ἢ ἐνίοτε, καὶ ἰσχυρότεραι· εἰ δὲ μὴ ξηρότεραι τὸ πρῶτον, εἶτα ὑγραίνονται. δεῖ γὰρ αὐ-

PRæter has affectiones autem illud quoque animaduertendum est: si id vsuueniat, vt per somnum cum viro coire videantur, imbecilliorésne à cubitu exurgant, an valentiores. Atque horum vtrumlibet sempérne ita fiat, an interdum tantùm. Item an siccior primùm, deinde humescente vulua. Oportet

τὰ συμ

τα συμβαίνει τῇ γονίμῳ γυναικί. τὸ μὲν γὰρ ἐκλύεσθαι, σημαίνει περιττικὸν εἶναι τὸ σῶμα σπερματος ἀεί, τὴν τε ποίησιν ποιεῖ καὶ σπερματωδῶν δ' ἰσχυροτέρα. τὸ δ' ἀνόσως τοῦτο πάσχειν, σημεῖον ὅτι κατὰ φύσιν, καὶ ὃν δεῖ ἔχουσι, ἡ ἄφοδος τούτου γίνεται. εἰ γὰρ μή, νοσώδης ἂν ἡ ἀφροδισία. τὸ δὲ ποτὲ καὶ ἰσχύειν μᾶλλον, καὶ ξηρὰν εἶναι τὴν ὑστέραν εἶτα ἐφυγραίνεσθαι, σημεῖον ὅτι πᾶν τὸ σῶμα λαμβάνει καὶ ἀφανίζει, καὶ οὐ μόνον ἡ ὑστέρα καὶ τὸ σῶμα ἰσχύει. πνεύματι τε γὰρ ἕλκει ἡ ὑστέρα τὸ προσελθὸν ἔξωθεν αὐτῇ, ὥσπερ πρότερον εἴρηται. οὐ γὰρ εἰς αὐτὴν προΐεται.

enim hanc habitudinem consequi eas mulieres, quæ aptæ natæ sunt ad generandum. Nam quòd exoluuntur, id argumentum est, earum corpus habere semper aliquid seminis ad emittendum, efficíque vt mulier * *efficax sit. Imbecillitas autem illa ex eo oritur, quoniam semen ipsum corpulentum est. Ab iis autem* * *quæ sine molestia emisere, intelligimus nihil exisse* * *præter modum, præterque naturam: alioqui morbosa* * *quæpiam secuta esset lassitudo. Quòd autem valentiores exurgunt, atque ipsa matrix tunc siccior est,* * *postea vero humescit, id indicat vniuersi corporis vim ad semen & excipiendum, & subtrahendum: corpusque ipsum non deteriùs valere, quàm matricem. Spiritus enim vi attrahit introrsum matrix id, quod extrinsecus appellitur, quemadmodum supradictum est: neque enim intrò in ipsam proycitur.*

CAESAR.

Repetit quod commodius factum esset, si superioribus adiunxisset. Si mulier, inquit, in somnis nocturna venere sponte agitetur, obseruandum est quemadmodum se habeat: inde enim fœcunditatis signa colligi. Diuidit autem in tria euenta. Aut, inquit, vbi surrexit, valentior est; aut imbecillior: idque semper ita: vel interdum tantùm. Horum trium signorum caussas reddit postea. Nam quòd somniat, & emittit, signum est corporis vberioris: quòd surgat imbecillior, signum est seminis crassioris: quæ res maxime valet ad generandum. Vtili igitur illo excremento ablato resoluitur corpus, atque lassiusculum fit. Quòd autem sine noxa emittunt: id argumentum est, naturam non esse spoliatam ea parte, quam debuit retinere: sed qua carere potest sine dispendio. Quòd autem sicca priùs matrix mox humescit, indicium est eam attrahere posse: (attrahit enim, vt diximus, & dicemus mox) posse quoque subtrahere. Subtrahitur enim à vestibulo introrsum caloris vi, vt ipse vult. Id enim est hoc loco ἀφανίζειν, id est, *efficere ne amplius compareat.* Sicut & alio loco infrà: ἀφανισθῇ τὸ ᾠόν. id est, *non videatur, quoniam subtractum exsuxerit.* Neque solùm matricem agere hoc, sed & corpus ipsum. Ἀφανίζεσθαι quoque alibi, *aboleri* de vitello oui in sexto *Histor.* Et ἀφανίζεσθαι de auibus quæ non concipiunt postquam conspectæ sunt. Operæprecium est elocutionem obseruare, cùm dicit, ὅσον τε δεῖ κατανοεῖν: quantitatem enim vtilitatis notat. Cùm autem dicit, τὴν δὲ ποίησιν ποιεῖ: Atticismum venatus est anxium & obscurum sane in allusione vocum. Et profectò mira sententia est, cùm ait: semine corpus abundare, & facere mulierem facientem: nos *efficacem* interpretati sumus.

Locus subobscurus est, ita vt doctissimus amicus tuus facete scripserit & liberaliter, interpretem potius coniectura quam quouis alio modo, consecutum esse sensum Aristotelis. Etsi vero non caret mendi suspicione, autoris tamen mentem putamus expressisse.

XXIIII. ARISTOTELES.

Ἀλλ' οὖν καὶ ἂν ἄλλως τις ὑγιαίνῃ τὸ σῶμα, καὶ ἐν ἡλικίᾳ ᾖ, ταχὺ σπερμαίνειν ποιεῖ. τῶν γὰρ αὐξανομένων τοῦτ' ἐστὶ ταχύ, καὶ τῶν αὐξητικῶν καὶ λανθάνουσι τότε μάλιστα κυϊσκόμεναι. οὐ γὰρ οἴονται συνειληφέναι, ἐὰν μὴ αἴσθωνται. προΐεσθαι δὲ, τυγχάνουσιν ὑπολαμβάνουσαι. ὡς δεῖ ἀπ' ἀμφοῖν συμπεσεῖν ἅμα, καὶ ἀπὸ τῆς γυναικός, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνδρός.

Cæterùm si quis & bona valetudine sit & ætate integra, etiam iuuatur ad celeritatem seminis emittendi. Semen ex iis rebus est, quæ celeriter & augescere possunt, & augentur sanè. Itaque tunc mulieres latet conceptio, quæ fit: neque enim sese concepisse arbitrantur, quoniam non sensere. Id autem iccirco fit: quia putant in proiectione ipsa vtriusque tum viri tum mulieris semen iaci eodem momento temporis debere.

C AE S A R.

QVONIAM de aptitudine ad concipiendum ſcribebat: nunc declarat quemadmodum & concipiunt mulieres, & concepiſſe ſeſe minime intelligunt. Fit, inquit ipſe, duabus de cauſſis. Nam ſunt quæ putent concipi non poſſe, niſi vtrinque eodem tempore ſeminis iactus fiat. Hæ autem falluntur: propterea quòd corpus benehabitum, & integra ætate vtens citius emittet. Ergo cùm id ſemen valentiſſimum ſit, non corrumpitur: ſed attractum ſeruatur ad eam miſtionem, quæ futura eſt. Dicit autem ſententiam illam Semen eius eſſe naturæ, cito vt poſſit creſcere, & profectò creſcat. Quam ſententiam ponit tum pro ratione, tum pro cauſſa: quamobrem in bona ætate, & bona valetudine ſemen celeriter emittatur. Quaſi dicat: non cito emitteretur, niſi cito poſſet reparari. Hoc enim agit natura: vt, quæ opus habet, amittat inuita.

XXV. ARISTOTELES.

Μάλιστα δὲ λανθάνει, ὅσαι οἴονται ἀδύνατοι εἶ) συλλαβεῖν, ἐὰν μὴ ξηρανθῶσι, καὶ ἐπιδήλως ἀφανισθῇ τὸ ὑγρόν. συμβαίνει δ' ἐνίοτε πλείω προΐεσθαι καὶ αὐτὴν καὶ τὸν ἄνδρα, ὃ οὐ δύναιντο ἀφανίσαι, καὶ τοῦ ἱκανοῦ. ὅταν οὖν σπάσῃ μὲν ἱκανὸν, λειφθῇ δὲ πολὺ, τότε λανθάνουσι κυϊσκόμεναι.

Maximè verò illas latet conceptio, quæ negant fieri poſſe vt concipiant, niſi ſicca matrice ſint à coitu: propterea quòd oblatum ſemen manifeſtò non retineatur. At verò tum à muliere, tum à viro emitti plus poſſe ſeminis, quàm quantum aut retrahi valeat, aut requiratur ad conceptionem, obſeruatum eſt. Quare cùm quantum ſatis ſit, attraxerit, multúmque reliquum factum ſit, tum verò neſciunt ſe concepiſſe.

C AE S A R.

ALTERAM cauſſam explicat. Quoniam nonnullæ, inquit, ita cenſent, nequire concipi niſi toto recepto, atque retento ſemine. Falluntur autem: propterea quod ex multo ſemine, quod tam à viro, quàm à muliere proficiſci poteſt, matrix primum nonniſi quantum valet, deinde quantum debet trahere, trahit. Itaque reliquum quod ſuperfluum eſt, negligit pro inutili. Explicuimus autem particulam hanc paulo fuſius: vt commodius percipi poſſet.

Interpretati ſumus ἀφανίσαι *retrahi*: à veſtibulo ſcilicet: & τὸ ἱκανὸν, *quod eſſet ſatis* ad conceptionem.

XXVI. ARISTOTELES.

Ὅτι δὲ τοιοῦτον ἐνδέχεται γίνεσθαι, καὶ οὐκ ἐξ ἅπαντος γίνεται τὸ πάθος, δηλοῖ ὅσα τῶν ζῴων ἀπὸ μιᾶς ὀχείας πολλὰ τίκτει, καὶ ἡ τῶν διδύμων γένεσις, ὅταν ἀπὸ μιᾶς γένηται. δῆλον γὰρ ὅτι οὐκ ἐξ ἅπαντος ἐγένετο, ἀλλὰ μέρος τι αὐτοῦ ἔλαβε τόπος, τὸ δὲ περιλέλειπτο πολλαπλάσιον.

Quòd autem ita ſit, neque vniuerſo è ſemine confletur fœtus, ex eo liquet, quòd animalia aliquot vnico initu multa concipiunt: tum autem ex gemellorum generatione, quæ coitu vnico fit, palam quoque eſt. Manifeſtò enim intelligimus non cunctò è ſemine conſtitui: ſed eius portione tantùm retenta in locis, maiorem partem abiectam eſſe ab ſuperfluo.

C AE S A R.

RESPONDET hypophoræ. Dicat aliquis, non videri illud verum: toto nanque è ſemine creari debere fœtum. Negat hoc philoſophus argumento gemellorum: & multiplicis fœturæ, quæ vno initu fit. Signatè enim appellauit matricis τόποι: Latini proprio vocabulo dixere *locos*. In verbo aut περιλέλειπτο, τὸ περὶ ſignificauit abundantiam: ſic enim dicimus περιουσίαν, vbi plus eſt rei, quàm res exigat. Supra autem monuimus, voce hac πάθος liberè nimis vſum eſſe pro ſubſtantia. Fœtum autem ſic vocat licenter admodum. Sed eſto, euentum fœtus vt ſignificaret. Galenus in quarto de *Officio partium*, de naturæ prudentia loquens, πολλαπλάσιον, inquit, ἀεὶ τὸ χρηστὸν ἀπο-

σιν ἀποτελεῖ τοῦ μοχθηροῦ. Significat enim exuperantiam. Idem in eodem paulo post, πολλαπλάσιον δ' ἀμφοῖν τὸ ὑδατῶδες. Sed hîc semen pro numeroso fœtu, ad fœtum singulare.

Doctissimus vir ita scripsit, τὸ ἐξάπαντος significare, *omni pacto*. Non negamus: sicut τὴν ὑπερβολὴν: Idque vt euitaret ἀκυρολογίαν τοῦ πάθους pro fœtu. Sed non omnino fœtum significat: sed euentum & confirmationem fœtus. Neque enim rectè possit sic interpretari quispiam. *Quòd autem ita fieri possit, idque omnino citra morbum.* Verba enim illa id non significant. Præterea nemo dixerit, morbum esse in caussa quòd semen eijciatur. Nam & prægnantes eijciunt: & quæ non arrigunt ipsæ. Tum autem quid probationis esset, multos concipi fœtus vno initu, nisi vellet probare, non ab vniuerso semine fieri quod proijcitur, sed à parte tantùm? Iisdem verò omnibus corporis partibus decidere semen putabant. Itaque hîc ἐξάπαντος σπέρματος, in sequenti apotelesmate, ἀπὸ παντός, ita respondent. Neque rectè περιλείπειν reponendum putat vir ille doctissimus, pro περιλείπειν: τὸ περὶ enim maximè confert.

XXVII. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ πολλὰ ἀπὸ μιᾶς ὀχείας γίνεται· ὅπερ φαίνεται ἐπὶ τῶν ὑῶν καὶ τῶν διδύμων ἐνίοτε γιγνόμενα, δῆλον ὅτι οὐκ ἀπὸ παντὸς ἔρχεται τὸ σπέρμα τοῦ σώματος· ἀλλ' ἀφ' ἑκάστου εἴδους μερίζεται. ἀπὸ παντὸς μὲν γὰρ ἐνδέχεται ἀποχωρισθῆναι, καὶ τὸ πᾶν εἰς πολλά· ὥστε ἅμα καὶ κατὰ μέρος ἀδύνατον.

Igitur si multiplex fœtus vnico tantùm concipitur initu (id quod tum suillo in genere, tum in iis, quæ gemellos aliquando pariunt, satis patet) sanè semen ipsum toto à corpore nequaquam proficiscitur: sed ita à toto decidi conuenit, si in singulis formis distribuatur: atque inde totum illud in multa partiatur. Neque enim & simul, & particulatim potest.

CAESAR.

Vetus opinio fuit: animalium semen ab omnibus corporis partibus defluere ad generandum. Siquidem multæ rationes sunt, quæ eò nos compellant: Quæ in primo de *Generatione animalium* ab Aristotele, à nobis in libris de *Semine genitali* tum recensitæ sunt omnes, tum earum reiectæ aliquot. Hanc autem sententiam refutat hic philosophus, ex ijs, quæ antea proposuerat, quasi pro auctario: atque ita argumentatur. Vnico initu plura concipiuntur animalia. Hanc propositionem probat à natura scrofarum: tum infert: Ergo semen non ab omnibus corporis deciditur partibus. Post hæc declarat quomodo semen ipsum decidatur. Secundum, inquit, formas. Quasi cùm dicas à cane canem gigni, propter canis formam: non autem propter materiam: quoniam anima tota in toto est: à capitis forma, quæ actu in homine est, decidi formam capitis in semine in potentia: à qua forma capitis, futuri fœtus pars similis dirigatur. Itaque mirificè addit, καὶ τὸ πᾶν εἰς πολλά. *Et totum*, inquit, *illud in multa*: id est, forma, quæ est vniuersitas quasi quædam corporis, in multa ministrat materiam, atque partitur. Si enim per formam à cane leo differt, tolli non potest, quin per formam canis quoque partes conficiantur. Non est igitur necessarium vt materia ipsa adsit omnis. Neque enim à materia dependet forma: sed materia propter formam talis est: vt in libris *de Cælo* disputatum est. Quibus è verbis non pauca, quæ pertinent ad spiritum generatiuum capi possunt. In fine autem particulæ huius aliquot astruit verba, quæ conclusionis quidem loco posita sunt: cùm dicit: particulatim excuti non posse semen: hoc est ab omnibus partibus. Verùm breuitas illa Aristotelica inclusit etiam argumentum aliud: cùm dixit, ἅμα. Nam vna hæc, præter illam, ratio est: non posse momento temporis cunctum prouenire, atque conuenire semen. Hoc enim est ἅμα, *omnes partes*, quod ἀθρόως, id est, *cunctim*. Est enim Latine *cunctum*, quod olim prima origine fuit *coniunctum*.

Hanc autem Aristotelis sententiam veram esse, multis alijs rationibus animaduertimus, quibus hîc neque locus, neque opus est. At enimuero probationem hanc videamus: quonam consilio pro vera admitti possit. Sic enim instituit. Multa simul vnico semine generantur, ergo non ab omnibus corporis deciditur semen partibus. Atque hoc cùm dixit, non ostendit præterea conclusionis necessitatem. At verò quid? si aduersarius ita dicat: Semen gerit formam vnam per quam & vnum est, & vnum futurum id, quod ex eo fiet. At ea in forma vna multæ aliæ formæ sunt, pectoris, capitis, alui, tanquam trianguli in quadrato. Item harum partium

partes, tanquam linea in ſuperficie, vt forma oculi, coſtarum, inteſtinorum: poſtremò tanquam punctum in linea: ſic carniformium partium formulæ. Sic enim fieri oportet: ne pes hoc ſit, quod caput eſt: néve oculus id quod auris: ne caro ſit quod eſt os. Hanc autem formam, quæ has continet, non propterea compoſitam eſſe. Non eſſe tamen ſimplicem: ſolus enim Deus ſimplex eſt. Eam igitur formam, quoniam corporis non ſit, ne partiri quidem poſſe: ſecundum autem materiam in qua eſt, partiri quodammodo, quod appellant *per accidens* Philoſophi: at ſine detrimento poſſe. Quoniam tota in toto eſt, & tota in quauis parte. Reciſa enim manu, tolli formam qua manus erat: at non tolli formam qua manus eſſe poſſit. Tota enim adhuc forma integra quidem relicta eſt. Quare è ſeminis portione quæ capiti formando deſtinata eſt, fieri portiones poſſe duas: atque inde gemellos confici: tota enim in qualibet parte eſt. Quare ſententia Philoſophi, qua cenſet non quauis è corporis parte quanlibet partem ſeminis decidi, vera eſto. Probatio autem hæc, ſi ſola ſit, nihil ſanè cogat.

XXVIII. ARISTOTELES.

Ἔτι ἡ γυνὴ προΐεται εἰς τὸ πρόσθεν τοῦ στόματος τῶν ὑστερῶν, οὗ καὶ ὁ ἀνήρ, ὅταν πλησιάσῃ. ἐντεῦθεν γὰρ αὐτὰ τῷ πνεύματι, ὥσπερ τοῖς στόμασιν ἢ τοῖς μυκτῆρσιν. πάντα γὰρ ὅσα μὴ ὀργάνοις προσάγεται, ἢ σύμφυσιν ἔχει ἄνωθεν κοίλας ὅπως, ἢ πνεύματι ἕλκεται ἐκ τούτου τοῦ τόπου. διὸ ἐπιμελοῦνται ὅπως γένηται ξηρός, ὥσπερ περὶ τοῦτο συμβαίνειν.

Præterea fœmina profuſum in matricis os ſemen proijcit: quem in locum etiam vir ipſe, quo coït tempore. Inde nanque trahit ſpiritu, quaſi bucca, aut naribus. Quæcunque enim nullo admouentur instrumento, aut natura trahuntur ſurſum in caua loca, aut ſpiritus vi, ſicut ex hoc loco. Quo fit vt obſeruent mulieres, ut ne locus ſiccus ſit, quemadmodum antea, quàm coirent.

C AE S A R.

COMMENTARIVS in hoc apoteleſma iniuria temporis periit. Nam cùm ciuilibus tumultibus plebs efferata in Scaligeri domum irruiſſet, vt ex ipſius hæredum incommoditatibus ſua pararet commoda, ſurrepta omni pretioſa ſuppellectile, direpto ſuburbano prætorio: bibliotheca quæ magno conſtabat, magno librorum in omni diſciplinarum genere numero referta, eandem experta eſt calamitatem. Opera autem ipſius quæ multa erant, & multis vigilijs elaborata, maximo & literariæ Reipublicæ, & bonorum incommodo, barbarorum manus non effugerunt. Ex tanto naufragio quaſdam tabulas, quæ tanquam ſcopa diſſoluta huc & illuc miſerè iacebant, Silius filius paternæ memoriæ ſtudioſus collegit, ne diutius hoc bono poſteritas careret, néve labores tanti viri merito ſuo fraudarentur. Dolendum tamen, pro ingenti theſauro has paruas reliquias exhiberi. Scio quoque doctos & hanc particulam huius operis deſideraturos: ſed hoc malum deplorare quidem facile: at quod ipſi remedium adferat perquirere, difficile.

XXIX. ARISTOTELES.

Πέφυκε δὲ οὕτως ἡ ὁδός, δι' ἧς ἔρχεται, τὰ γυναιξὶν· ἔχουσι καυλόν, ὥσπερ καὶ οἱ ἄνδρες τὸ αἰδοῖον· ἀλλ' ἐν τῷ σώματι ἀποπνέουσι διὰ τούτου μικρῷ τινι πόρῳ ἀνωτέρω, ᾗ οὐροῦσιν αἱ γυναῖκες. διὸ καὶ ὅταν ὀργῶσιν ἀφροδισιασθῆναι, οὐδὲ ὁ τόπος οὐκ ἔχει ὁμοίως καὶ πρὶν ὀργᾶν· ἀπὸ δὲ τούτου τοῦ καυλοῦ γίνεται ἔκπλωσις. καὶ τὸ ἔμπροσθεν τῆς ὑστέρας πολλῷ μεῖζον, ἢ καθ' ὃ εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐκπίπτει. ὅμοιον δ' ἐστὶ τοῦτο κατὰ τοῦτο ταῖς ῥισί. καὶ γὰρ αἱ ῥῖνες ἔχουσιν εἴσω εἰς τὸν φάρυγγα πόρον τινά, καὶ εἰς τὸν ἔξω ἀέρα· οὕτω καὶ ἐκεῖνος, καὶ ἔξω ἔχει πόρον μικρόν τε πάνυ καὶ στενόν, ὅσον πνεύματι ἔξοδον· τὸ δὲ εἰς τὸ ἔμπροσθεν τῆς ὑστέρας, εὐρύχωρον, ὥσπερ

Comparauit autem natura viam in mulieribus, qua ſemen egrediatur, ad hunc modum. Colem enim habent, quemadmodum viri penem. Sed in ore ipſo per illum reflant puſillo meatu, cuius ſitus paulò altior eſt, quàm is quo vrinam reddunt. Quo fit vt ea pars aliter ſeſe habeat, cùm illæ in venerem incitantur, quàm cùm non appetunt. Ab hoc igitur cole fit ſeminis caſus. Anteriorem autem matricis regionem natura multo conſtituit maiorem, quàm is ſit meatus, per quem illum in locum excidit. Eſt autem id ſimile naribus hac in parte. Nares enim meatum quendam habent peruium, tum in guttur, tum in aërem extrorſum. Eodē modo & in matrice meatus eſt paruus admodum, & perangustus: quippe quantum ſatis ſit ad ſpiritus exitum. Anteriorem autem matricis locum latum ac ſpacioſum: quem-

ὥσπερ

ὥσπερ αἱ ῥῖνες τὸ εἰς τὸν ἀέρα μείζω τὸ εἰς τὸ στόμα καὶ φάρυγγα. ὁμοίως δὲ καὶ αἱ γυναῖκες μείζω τὸ εἰς τὸ ἔμπροσθεν τῶν ὑστερῶν πόρον ἔχουσι, καὶ εὐρυχωρότερον τὸ ἔξω. ὅτι συμβάλλεται, εἰς τοῦτο ποιεῖ τῶν αὐτῶν παθημάτων, ὅτι καὶ ἡ γυνὴ γόνιμον προΐεται.

admodum nares quoque latiores sunt, qua parte ad aërem flant, quàm qua reflant ad os & guttur. Ad eum modum mulieres quoque eam viam, qua ad matricis anteriorem locum pertinet, habent maiorem & ampliorem, quàm eam quae foras tendit. Quodcunque autem hunc in locum conijcietur, similes efficiet effectiones, propterea quòd mulier ipsa quoque prolificum iacit semen.

C AE S A R.

Quon ait Galenus in xiv. de *Officio membrorum*, hîc scribit Aristoteles: colem habere mulieres: sicut & viri penem habent: sed contrario modo. Liber autem is, qui de *Vlterorum dissectione* inscribitur, falsò Galeno attributus, festiue admodum matricem comparat ad virilia, quasi sigillum ad ceram. Ergo cum descripsit suprà motum, modúmque feminis, declarat loci atque instrumentorum habitudinem. In hac autem parte quatuor obseruanda sunt. Primùm, cùm matricis attractionem comparat naribus. Quoniam vnde semen prodit, ea semita fit angusta. Is autem locus in quem recipitur, longe laxiore sinu est, sicut in naribus id, quod ad aërem prostat, amplius est. Quod ad guttur, aut ad os pertinet, tubulis angustis aërem receptum reddit. Si redditur semen per angustum, attrahitur per latum. Sicut aër in naribus redditur per angustum, recipitur per laxiora.

Alterum est, quod legimus: *meatum angustum*, ὅσον πνεύματι ἔξοδον. Valde vereor ne σπέρματι legendum sit. Neque enim solùm spiritum emittunt: sed etiam vt hîc ait, γόνιμον. Et licet dicat ἀποπνέουσι: non tamen πνεῦμα, sed etiam σπέρμα. Tertium quod ait, concursum seminum efficere conceptionem, quam hic & alibi appellat πάθημα. Intelligamus non momentum temporis in seminis iactu, vt mox etiam declarabimus, sed modica interualla. Quartum cùm dicit, mulieris semen genitale, prolificum esse, ac facere ad generationem: debemus admirari. Pernegat enim hoc in libro primo de *Generatione Animalium*: vbi fœtum asseuerat confieri ex virili semine, ac menstruo sanguine. Sed magis etiam debemus admirari eius obstrigillatorem hac præsertim in parte, Galenum hoc non animaduertisse: cùm eum hanc ob caussam insectaretur. Conciliator autemretur Philosophum non ex animi sui sententia iudicâsse: sed secundum antiquorum opinionem locutum: nullâ aliâ habuit excusationem. Ij vero qui vni cuipiam adeo addicti sunt, vt obliuiscantur sui, negant propterea hunc esse Aristotelis librum: neque enim in illum virum erroris quippiam cadere posse credidere. At nos super hac re abunde admodum, ac luculente disputauimus, in tertio libro de *Semine genitali*.

Interpretati sumus, εὐρύχωρον, εὐρὺ, *latum ac spatiosum*. Εὐρὺ, *laxum* significat: quo scilicet in loco facile quippiam diffluere, ac diffundi potest: tractum ab alueis fluuiorum. Animaduertamus quemadmodum variat in locutione. Supra dixit ὥς τοῦτο: cùm tamen dixerit καυλόν. Et paulò post. Ὅμοιον δ' ἐστὶ τοῦτο καὶ τοῦτο: & nunc dicit, ὥσπερ καυλόν. Sic mutauit & Plato genus in decimo de *Legibus*. Ψυχὴν δ' ἑταῖροι ἠγνοηκέναι κινδυνεύουσιν ὀλίγου ξύμπαντες οἷόν τε ὂν τυγχάνει, καὶ δύναμιν ἔχει. Alius dixisset οἷά τε ὄντα: ille Philosophicam vocem maluit.

Correximus sic: Μείζω τὸ εἰς τὸ ἔμπροσθεν τῶν ὑστερῶν. Πόρον ἔχουσι, καὶ εὐρυχωρότερον τὸ ἔξω: quod erat τὸ ἔξω. Comparat enim sinum interiorem, qui anteriori adiacet: (is enim est, ὁ εἰς τὸ ἔμπροσθεν) ad colem, qui est exterior. Igitur nisi ita emendes, contradicet sibi: neque vlla fuerit comparatio. Cum vtrunque simul maiorem faceret.

XXX. ARISTOTELES.

Τὰ δ' αὐτὰ αἴτια ταῦτα συμβαίνει. καὶ γὰρ οἷς ἡ νόσος, ἢ θανάτῳ δοκεῖ ἑτέρου τὸ αἴτιον, θεωροῦσι τὸ πλεῖστον ἐπὶ τὰς ἀρχάς· ὃ δεῖ ὁρᾶν. ταῖς μὲν γὰρ ταῦτα αἴτια τὰ πρῶτα, τοῖς δὲ, οὐδὲν τῶν δὲ, τὰ μὲν, τὰ δὲ, οὔ. ἀποδιδοῦσιν οὖν κατὰ λόγον καὶ τὰ

Haec autem easdem consequantur caussas. Quas caussas, qui aut ad morbum, aut ad mortem referunt in alterutro: id, quod postremum est, loco principij contemplantur. Hoc autem animaduertere operæprecium est. Etenim in quibusdam, principia ipsa in caussa sunt: in alijs autem, nulla: in aliquibus autem, partim insunt sic, partim non ita. Quare contingit eas affici secundum proportionem:

καὶ τὰ ἀποβαίνοντα· καὶ τοῖς μὲν, διὰ πάντων συμβαίνει διελθεῖν τῶν αὐτῶν παθημάτων· τοῖς δὲ, διὰ πολλῶν, οἷς πολλά· τοῖς δὲ, δι' ὀλίγων· τοῖς δὲ, δι' οὐθενός, ὅσοις μηδέν. ὅσα δὲ πνεύματι, πάντα ἰσχύϊ ἐργάζεται. ὥστε δῆλον ὅτι καὶ τὸ σῶμα περισπαστικὸν τὸ τῆς τοιαύτης.

ſiquidem nonnulla patiuntur omnes affectiones: quædam magnam partem, quibus magna cauſſa eſt: alia paucas: aliæ autem nihil penitus: quibus nulla eſt cauſſa. Spiritu autem quæ agunt, vi id efficiunt. Quare matricis eiuſmodi corpus facultatem obtinet attrahendi.

C Æ S A R.

Onclvdit ſic: feminis caſum vtrinque aut concordem, aut diſcordem, in cauſſa eſſe aut fœcunditatis, aut ſterilitatis. Tum moderatur fœcunditatem, in multam, & mediocrem. Etenim fecundum certam proportionem euenire aut ſic, aut aliter. Remouet autem quorundam ſententiam, qui huiuſce rei cauſſam referebant ad morbum, aut ad mortem: atque reddit rationem, quare non rectè ſentiant. Neque enim, inquit, probè aſſignant euentum, pro cauſſa. Euentus enim eſt, quod hic appellat τὸ πλεῖσταν: cauſſa autem quas vocat ἀρχάς. Neque enim morbus, aut mors fœtuum, in cauſſa eſt, quominus concipiatur: ſed feminum diſcordia, ex qua morboſus conceptus fit, ac moritur tandem. Eſt autem pars hæc moroſiſſima breuitate preſſa, atque inculcata certis quaſi minutis numeris, ac potius vinculis Atticiſmorum, qui ægrè Latina modeſtia repræſentari poſſunt.

XXXI. A R I S T O T E L E S.

Ἔτι δὲ ἐνίοτε γυναιξὶ καὶ ἐξονειρωξάσαις, καὶ ἀνδράσιν ἀφροδισιάσασι, συμβαίνει εὐρωστοτέροις εἶναι, μὴ ἰσχύϊ, ἀλλ' ὑγιείᾳ. γίνεται δὲ τοῦτο, ὅταν πολὺ τὸ σπέρμα ᾖ ἠθροισμένον ἐπὶ τὸν τόπον, ὅθεν προΐεται. ἐὰν οὖν τότε ἀπέλθῃ, οὐδὲν ἀδυνατώτεραι γίνονται. οὐ γὰρ ἀεὶ ἐκλύονται ἀπελθόντων, ὅταν ἱκανὰ ᾖ τὰ λειπόμενα· οὐδ' ἂν ἐκεῖνα ἄχρηστα ᾖ ἅμα καὶ ῥᾴω, οἷον πλησμονῆς ἀπαλλαγέντα· διὸ οὐκ ἰσχύϊ εὐρωστότεραι, ἀλλὰ κουφότητι γίνονται. ἀλλ' ὅταν ἀπὸ τούτων ἐπίῃ, ὧν τὸ σῶμα δεῖται, τότε ἀδυνατωτέρας ποιεῖ· παύεται δὲ ταχὺ, ὅταν συμφῇ.

*Evenit autem interdum tum mulieribus nocturna venere, tum viris, ſi coitu exonerati ſint, melius habeant, non robore ſed valetudine. Id quod ſit propter ſeminis coagmentati copiam eo in loco, vnde emitti conſueuit: quippe inde ſemine exeunte, nihilo ſiunt imbecilliores. Neque enim tunc exoluuntur: cùm adhuc relinquitur, quod ſit, & ſatis, & vtile, & facile ad habendum: quippe ſuperfluis partibus exoneratum. Itaque non robore, ſed leuitate ſiunt habiliores. Verùm ſi ex ijs, quorum corpus indiget, quicquam ademptum ſit, imbecilliores ſiunt: * quanquã affectus ille cito tollitur, vbi tantundem repoſitum ſit.*

C Æ S A R.

Dvbivm me diu locus hic tenuit. Videbam enim ſequentia ſuperioribus minimè conuenire. Quare cùm multum animi penderem, neque integrũ eſſet, quid hac in re tam ancipiti deberem agere, fluctuantem, ac hæſitantem amicus tuus vir doctiſſimus, Briande Vallea, erexit, & confirmauit. Qui cõprobato meo iudicio, menteque Ariſtotelis probè examinata, effecit vt auderem hoc apoteleſma ordini ſuo reſtituere. Quare id, quod initium ſexti Capitis faciebat, & hoc in ipſius locum ſubſtituto, non temerè, nec abſque ratione huc tranſtulimus. Ad commentationem igitur accedamus.

Poſt enumeratas cauſſas ſterilitatis, oſtendit nunc feminis affectiones, à quantitate, & ab exitu. Cum enim ſuperflua res ſit ſemen, vt in libro de *Generatione Animalium* primo, ſecundo, & quarto declaratum eſt, neceſſariò incitatur natura ad id expellendum: neque ſolùm in ſomnis, vt hic ſtatuitur: ſed etiam vigilando. Vnde fit morbus quem Græci γονοῤῥοίας vocant. Ponit deinde affectionem conſequentem: profluuium nocturnæ veneris. Leuiores, inquit, ſunt, & ſaniores, non tamen fortiores. Itaque athletæ olim fuerunt aliquot, qui roboris gratia ab vniuerſo vſu veneris abſtinuêre. Hoc dicit Galenus multis in locis. De vtilitate autem feminis emittendi, ſatis locutus eſt Hippocrates in libro de *Virginum morbis*. Galenus autem multis in locis ſcitè: vt in tertio *Artis*: inuerecundè autem nimis, & pluſquam Græce, in ſexto de *Locis malè affectis*.

Multa autem hic animaduertenda ſunt: breuiſſimè enim atque obſcuriſſimè hic locutus eſt.

Principio

Principio dixit, tam viris quàm fœminis euenire, ne quis dubitaret. Deinde pudentem fecit, qui virorum coïtum nominauit, fœminarum tacuit: sed nocturnam tantùm innuit pollutionem. Tertiò cum dixisset, fieri valentiores: id enim εὔρωστοι significat: subdidit, non robore, sed sanitate. Quartò vult semen conseruari in loco, vnde emitti solet. Ne quis suspicetur, vndecunque velit, emitti posse: quasi è venis: sed è vasis, quò concurrit. Quintò, reddit caussam, quare nihil noceat. Quoniam, inquit, excrementum superfluum tantummodo abest: necessarium, retentum est. Probat hanc demonstrationem sic. Natura non facilè amittit ea, quorum opus habet. Facile autem amittitur semen id, quod sine coitu exit sponte. Igitur non eo opus habet: inutile igitur est. Nihil ergo eorum tollitur, quæ pertinent ad sanitatem. Tum dicit relinqui certam portionem: cuius ponit triplicem rationem: quantitatis, cùm dixit, *satis*: & finis, cùm dixit, *vtile*. Expellitur enim, aut quod nimium, aut quod lædens. Ponit tertio consequentem a his affectionem: *facile*, inquit, *ad habendum*. Ponit rationem facilitatis statim cùm dicit, *exoneratum esse partibus superfluis*. Sic facile retinetur. Quoniam musculi retinentes non laborant: non enim diducuntur præ onere. Postremò dicit, tolli langorem cito: ὅταν συνῇ: obscurissimis verbis. Nos τὸ συνιέναι, ad noui concursum seminis retulimus: nam aliter non videbamus quid conduceret orationi. Breuitas quoque morosa in illis verbis est: οἷον πλησμονῆς ἀπαλλαγέντα. Nos ad semen retulimus, quod eximatur. Ille fortasse intelligat de animantibus, quæ à plenitudine liberantur. Sed cùm diceret, ἄχρηστα καὶ βάρη, semen profectò indicabat. Cùm subdit ἀπαλλαγέντα, speciem hypallages commiserit more suo.

Quæramus igitur: si superfluum tollitur, neque sanitati nocetur, & leuiores sumus: quid conferat ad robur, si retineatur? Quoniam id caloris, quod amittitur, destitutos relinquit neruos: ex neruorum enim intentione constat robur. Laxiora enim fiunt coïtu corpora. Itaque tum primum pili oriuntur, & frequentiores tandem defluunt: Et sudor consequitur, & horror, atque alia quæ in libro sexto de *Semine genitali*, sunt à nobis commemorata.

Incepit hanc commentationem per ὅτι: ita etiam inferiùs. Et Galenus integros libros de *Tuenda sanitate* hoc orationis contextu continuauit. Ita quoque auspicatus est librum *Physiognomicôn* Aristoteles.

Quoniam autem dixit ἐῤῥωστήσεις, quod robur significabat, iecircò valetudinem præscripsit his verbis: μὴ ἰσχύϊ, ἀλλὰ ὑγιείᾳ. Appellat autem semen ἄχρηστον, quoad vitam: βάρη autem, quoniam oneri est. Durissimo præterea vocis flexu vsus est, & vastissimo, ἐξονειρωξάσαις.

XXXII. ARISTOTELES.

Εἰσὶ δέ τινες αἳ πάσχουσί τι τοιοῦτον, ὃ καλοῦσιν ἐξανεμοῦσθαι. δεῖ δὲ καὶ τοῦτο μὴ πάσχειν. ἔστι δὲ τὸ τοιοῦτον πάθος, ὅταν συγγένωνται τῷ ἀνδρί, οὔτε προΐεσθαι δοκεῖν τὸ σπέρμα, οὔτε κυΐσκονται· διὸ καὶ καλεῖται ἐξανεμοῦσθαι. αἴτιον δὲ τοῦ πάθους ἡ ὑστέρα, ὅταν ᾖ λίαν ξηρά. ἑλκύσασα γὰρ πρὸς αὐτὴν τὸ ὑγρὸν, ἀφίησιν ἔξω. τὸ δὲ, καταπνευματοῦται, καὶ μικρόν τι γενόμενον ἐξ αὐτοῦ ἀπέπεσέ τε, καὶ ἔλαθε διὰ μικρότητα ἐξιόν. καὶ ὅταν μὲν τοῦτο σφόδρα πάθῃ ἡ ὑστέρα, καὶ γένηται ὑπέρξηρος, ταχύ τι ἀπέβαλε, καὶ ταχὺ δῆλον γίνεται ὅτι οὐ κύει. ἐὰν δὲ μὴ σφόδρα ταχέως ταῦτα ποιῇ, ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ δοκεῖ κύειν, ὃ ἂν ἔχῃ αὐτὴ πρὸς αὐτὴν, ἕως ἂν ἀποβάλῃ· καὶ ὅμοια συμβαίνει ταχὺ ταύταις πάθη, οἷα τῆς ὀρθῶς κυούσαις· καὶ ἐὰν γίγνηται πολὺς χρόνος, αἴρεται ἡ ὑστέρα· ὥστε φανερῶς δοκεῖ κύειν, ἕως ἂν ἀποπέσῃ. τότε δὲ ὅμοια ἐγένετο, οἷα πρότερον ἦν. ἀναφέρουσι δὲ τοῦτο τὸ πάθος εἰς τὸ δαιμόνιον. ὃ ἔστι θεραπευτὸν, ἐὰν μὴ φύσει τοιαύτη ᾖ σφόδρα πάσχουσα τὸ πάθος. σημεῖον δὲ τῆς μὴ τοιαύτας εἶναι, ἐὰν φαίνονται μὴ προΐεσθαι, ὅταν λάβωσι παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ μὴ συλλάβωσι.

Cauendum est, mulieres ne patiantur id, quod quibusdam euenire solet. Hoc appellant Græci, ἐξανεμοῦσθαι: *Latini* frustrari. *Fit autem vbi in coitu neque proijciunt quicquam, neque càcipiunt: vnde & nomen* frustrarionis *comparatum est. In caussa est matrix, quæ admodum arida sit. Ea enim ita affecta attractum ad sese humorẽ emittit foras. Is tũ humor attenuatur præter modum, atque pusillum fit: tum dilabitur, neque sentitur, propter exiguitatem. Igitur matrix, si vehementer ac supra modum sicca sit, celeriter semen abigit: citòque palam fit, fœminam non concepisse. Quòd si non valde festinat ad eijciẽdum, tantisper videtur vterum gerere, si eius tumor cum priore statu comparetur, donec abijciat. At interea sanè iisdem affectionibus affictantur, quibus ea quæ verè vterum gerunt. Tum autem si plus temporis adijciatur, intumescit vterus adeò, vt apertè concepisse, quoad excidat, videantur. Ibi verò redit ad pristinũ statum suum. In ea igitur sentẽtia sunt mulieres: hoc numinis cuiuspiam euenire potestate. At id est aliquando medicabile: quippe eo morbo suapte natura mulier si non afficiatur. Animaduertimus autem carère hoc morbo eas, quæ iaciente semen viro, ipsa nullum iaciunt: quo fit vt ne concipiant quidem,*

CAESAR.

CÆSAR

QVEMADMODVM de ouis irritis infrà dicturus eſt:ſic nunc oſtendit irritam quoque in mulieribus affectionem: quam ſicut oua à vento ὑπηνέμια, ita ἐξανεμοῦσθαι eadem vocis origine dixerunt Græci. Simul hoc ſubnectit propter ſimilitudinem: ſimul oſtendit aliam à prioribus cauſſam ſterilitatis. Fit autem, cùm in coitu mulieres fruſtrantur, atque inanem matricem referunt. Sic nanque nos ἐξανεμοῦσθαι interpretari ſumus. Neque enim prudens interpres, ita ſequi debet alienæ linguæ illecebras, vt decorum amittat ſuæ. Sic enim ἀξίωμα, *proloquium* potiùs Cicero, quàm *dignitatem*, vt barbari recentiores: Nos *ſententiam*: hoc enim eſt ἀξιοῦν. Quoniam igitur matrix fœtu debuit compleri: at vacua relicta eſt: ab ea inanitate, de vento nomen impoſuêre. Fruſtrationis autem huius vnam tantùm cauſſam aſſignauit: matricis ariditatem. Ea ſi ſit vehemens, attractum ſemen eijcit: neque enim humorem rei vehementer ſiccæ adhærere poſſe. Sic videmus adianti, aliarúmque rerum ſiccas ſuperficies aquam reſpuere: veluti fœniculi muſcaria, atque ipſa oſſa. Tum, præter hæc exempla, videmus parieti arido quæ adhæſerint humoris guttæ, eas pendulas non prolabi, niſi humeſcentem nactæ ſint partem, in quam procurrant: vt de muræna prodidêre, cuius arida ſole cutis aquã non admittit. Sic in octauo *Hiſtoriarum*, marinæ teſtudines arefacta teſta nequeunt mergi. Quanquam ſententia hæc vniuerſali plenáque veritate fulta eſſe nequit. Multa enim ſicca ſunt, quæ iccirco ebibũt humorem: vt pumex, calx, lateres: quædam non item, vt puluis, & res quæ neruo conſtat: qualis matrix eſt. Itaque in gurgulione valde arefacto manifeſta ratio eſt. Nam liquidi ſi quid deglutiunt, non paulatim prolabitur: ſed ab ſummo ad imum cunctum cadit, ac ruit potiùs. Sic in corio videmus aquam commeare, ac ludere in guttulas quaſdam coactam. Sin erit minùs ſicca: minùs eijciet cito, præbebitque tandiu ſpeciem tumoris, atque grauitatis, quandiu retinebit ſemen. Addit deinde delicias muliebres: quæ ad numinis iram olim, nunc etiam ad certas præfinitáſque poteſtates eius, morborum genera referunt. Eos autẽ morbos qui immedicabiles exiſtimãtur, tũ ab antiquis, tũ à noſtratibus mulieribus, dijs immortalibus attribui cõſueuiſſe, & vulgo cõſtat, & ab Hippocrate proditum eſt in libro de *Virginum morbis*. Quanquam autem hanc ſolam cauſſam caſus ſeminis ſtatuit tiſtoteles: tamẽ hoc facit propter illud quod appellabat, ἐξανεμοῦσθαι. At vero quamplurimæ cauſſæ ſunt, ab ipſa matrice laxitas: ab ijs quæ intus ſunt, humor muccoſus, acer, acidus. A natura ſeminis, quantitate, qualitate. A cauſſis, quas Græci προκαταρκτικὰς vocant, frigore, aut calore, aut eiuſmodi. A morbis, tam matricis, quàm corporis. Tum autem vtriuſuis ſeminis, aut etiam vtriuſque, atque alijs talibus. Optime autem dixit, attenuationem, & paucitatem, cauſſas eſſe exitus, atque caſus ſeminis: contrarium eſt enim magno paruum: craſſo autem tenue. In fine oſtendit aliam cauſſam non concipiendi: ſterilitatem ſcilicet ex ſeminis defectu. Quare ſteriles quidem ſunt: οὐκ ἐξανεμοῦνται δέ.

In Codice mendum eſt, πάσχουσι τὸ πάχον, Nam quid eſſet tandem fœminam affici eo, quod afficitur? πάθος igitur repoſuimus.

Doctiſſimus vir amicus tuus ex Suida ἐξανεμοῦσθαι exponit ἐπαίρεσθαι, quaſi *inflari*. Itaque tollitur matrix αἴρεται ἡ ὑστέρα. Sed, vt irrita dicuntur oua ὑπηνέμια: ita nos hoc *fruſtrari*, rationem ſimilem ſecuti. Itaque Plato in *Theateto*, ἀνεμιαῖον καὶ ψεῦδος, *vanum*, inquit, *& falſum*. Ariſtoteles in ſexto *hiſtoriarum*, de equabus ſic ait. Λέγονται δὲ καὶ ἐξανεμοῦσθαι περὶ τὸν χρόνον τοῦτον. διὸ ἐν Κρήτῃ οὐκ ἐξαίρουσι τὰ ὀχεῖα ἐκ τῶν θηλειῶν. ὅταν δὲ τοῦτο πάθωσι, θέουσιν ἐκ τῶν ἄλλων ἵππων. ἔστι δὲ τὸ πάθος ὅπερ ἐπὶ τῶν ὑῶν λέγεται τὸ καπρίζειν. θέουσι δὲ οὔτε πρὸς ἕω, οὔτε πρὸς δυσμάς, ἀλλὰ πρὸς ἄρκτον ἢ νότον. ὅταν δ' ἐμπέσῃ τὸ πάθος, οὐδένα ἐῶσι πλησιάζειν, ἕως ἂν ἢ ἀπειπῶσι διὰ τὸν πόνον, ἢ πρὸς θάλασσαν ἔλθωσι. τότε δ' ἐκβάλλουσί τι. καλοῦσι δὲ καὶ τοῦτο, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ τικτομένου ἱππομανές. ἔστι δὲ οἷον ἡ καπρία. Ex quibus verbis quid ſit ἐξανεμοῦσθαι licet intelligere. Poëta dixit *equas vento grauidas* fieri: Gaza *euentari* nouo, vt ſolet ſæpenumero, vocabulo. Non igitur *tolli vterum*, vt Suidas nimis grammaticè exiſtimauit: ſed vt in equabus fit, *retinere ſemen* incondite coctum, quod paucos poſt dies eijciant: nam ab equabus tractum. Illæ quod pariunt non eſt maius ouo: quare non tollitur venter: neque hîc tollitur matrix. Philoſophus quoque in ſeptimo *Hiſtoriarum*, cum ait: πολλάκις πνευματικῶν γινομένων ἔμπροσθεν τῶν ὑστερῶν, vim τοῦ ἐξανεμοῦσθαι declarat. Idem enim voluit dicere.

CAPVT

CAPVT QVARTVM,

Alia matricis impedimenta: conuulsio, ignei calores, & tubera in ipsius ore: morbus, cùm matricis ora coaluere. Concursus seminis viri & mulieris necessarius ad generandum.

XXXIII. ARISTOTELES.

Κωλύεται δὲ, καὶ ἐὰν σπάσμα ἔχωσιν αἱ ὑστέραι. γίνεται δὲ σπάσματα ἐν ταῖς ὑστέραις ἢ φλεγμασίᾳ, διατεινομένης τῆς ὑστέρας· ἢ ἐν τῷ τόκῳ, πληρώματος πολλοῦ ἐξαπίνης ἐπιπεσόντος, καὶ μὴ ἀνοιγομένου τοῦ στόματος· τότε ὑπὸ τῆς διατάσεως γίνεται σπάσμα. σημεῖον δὲ τοῦ μὴ ἔχειν σπάσμα, ἐὰν μὴ φαίνηται εἰς φλεγμασίας ἀφικνουμένη ἐν τοῖς αὐτῆς ἔργοις ἡ ὑστέρα. ἔχουσαι γὰρ σπάσμα, φλεγμαίνοιεν ἄν ποτε.

Alia quoque matricis impedimenta sunt. Inter qua conuulsio magnoperè lædit. Item ignei calores, quos Græci φλεγμασίας vocant. Quoties distenditur matrix: aut quoties in locum confluxerit de repentè magna humoris copia: neque aperitur os: Tunc enim ex distentione conuellitur matrix. Possumus autem cognoscere non conuelli matricem, cùm illam obseruamus nullo igneo calore incendi. Id quod ex vsitatis eius functionibus patebit. Etenim ex conuulsione aliquando incensio illa sequi potest.

CAESAR.

NVNC agit de abscessibus, quibus infestatur matrix: quominus officio suo fungi possit. Quæ omnia etiam apud Hippocratem inuenies in libro *de sterilitate.* Valde autem subtiliter examinanda verba sunt hæc. Neque enim conuulsio ex incendio tantum oritur: neque incendium ex conuulsione sola. Et tamen reciprocat ipse orationes, sic. Ex distentione conuellitur matrix. Non conuellitur si non incendatur. At verò non est signum necessarium, neque è caussa necessaria: matricem carere conuulsione, si non sit calore igneo incensa. Ideo dixit, φλεγμαίνοι, non autem φλεγμαίνει: quasi in modo nihil affirmante. Et addit ἄν, qua particula, in præsentia emollitur orationis necessitatem: item aliam particulam, ποτέ: ob eandem caussam. Apponit etiam caussam incensionis: quoniam non respiret occluso ore: si plurimus eò confluat humor. Id quod ex Galeno multis in locis colligemus: putrescere humores, vbi per arterias non respiretur. Ex his igitur intelligimus, & morbos, & signa, & caussas. Notabisque Philosophum σπάσμα, non σπασμὸν dixisse.

XXXIIII. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ ἐὰν φῦμα ἐπὶ τοῦ στόματος ᾖ, πολλὰ ἑλκωθέντος, ἐμποδίζει πρὸς τὰς συλλήψεις. σημεῖον δὲ καὶ τοῦ ταῦτα μὴ ἔχειν, ἐὰν φαίνηται ἀνεῳγμένη καλῶς ἡ ὑστέρα, καὶ συμμύουσα, ὅταν γένηται αὐταῖς τὰ γυναικεῖα, καὶ αἱ πρὸς τὸν ἄνδρα χρήσεις.

Item tubera matricis os si occupauerint, atq; ipsum vlcerum frequentia vitiosum sit, impedimento erit ad concipiendum. Intelligimus autem vacuam esse ab his impedimentis matricem, si propè aperta sit, si conniuet, postquam menstrua sunt soluta, siue cùm copiam sui fecit viro.

C AE S A R.

Connvmerat abſceſſus,propter quos matricis muſculi auertantur à munere obeundo. Qui muſculi ſi ſunt virioſi, non vtuntur commodis motibus ad conceptionem. Dixit φύματα:ſignificat autem tumores agnatos:vt puſtulas,tubera,verrucas,atque alia eiuſmodi. Statuit ſecundo loco ſigna valetudinis,quæ obſeruantur ſic. Apte apertam eſſe matricem decet.Hoc ſcilicet:rum autem,non contrahi, vt ſuperiùs dicebat, neque hiare. Illud enim in cauſſa eſt, ne quid amittat, aut admittat. Aliud argumentum à tempore menſtruorum, quibus ſolutis occludi debet. Indicium enim eſt,& expuliſſe quod nolebat, & retinere, quod vſui futurum ſit. Id quod etiam à coïtu euenire neceſſe eſt.

XXXV. ARISTOTELES.

Ἔτι ἐνίαις αὐτῶν τὸ στόμα συμφύεται, ταῖς μὲν ἐκ γενετῆς, ταῖς δὲ διὰ νόσον. γίνεται δὲ τοῦτο καὶ ἰατὸν, καὶ ἀνίατον. οὐ χαλεπὸν δὲ τοῦτο γνῶναι, ἐάν ᾖ. οὐ γὰρ οἷόν τε ὕπτιον λαμβάνειν εὐθὺς ὡς δεῖ, ὅταν προσίδῃ. ἐὰν οὖν φαίνηται καὶ δεχομένη παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ἀφιεῖσα, δῆλον ὅτι κἂν ἔλεγχος εἴη τοῦ πάθους.

Svnt autem nonnulla fœmina, quibus à principio ſui ortus matricis ora modo quodam coaluere. Aliàs propter cuiuſpiam morbi vim ita euenit. Qui morbus in nonnullis ſanè medicabilis eſt,in aliis non item. Deprehendes autem hoc incommodum ex his notis facilè. Neque enim aut recipere matrix, aut proycere eorum poteſt quicquam, quæ opus habet. Quòd ſi & recipit,& emittit,argumento erit,ipſam eo vitio carere.

C AE S A R.

Perfacilis, ac perſpicua eſt commentatio hæc:ore occluſo impediri commeatum vltrò citróque. Nobis quædam mulier eſt ex inceſto nata concubitu, quæ aditu careat ad coïtum accommodato : nam perpuſillo,pérque anguſto foramine ad vrinæ vix vſum, peruium habet inguen. Occludi autem ait Philoſophus,aut naturæ principiis euerſis,aut euentu morbi. Occluſionem illam declarauit per verbum συμφύεσθαι : quoniam cohæreant natura. Verùm non eſt plena vox *cohærere*, ſed *coaleſcere*. Morbo autem matricis labias coaleſcere vix puto poſſe. Intelligit autem poteſtates duas:alteram recipiendi ea quæ opus habet:alteram exigendi noxia ac ſuperflua. Dico autem poteſtatem,quam Galenus δύναμιν: nos *vim,& poteſtatem*: & præceptores noſtri ſcitiſſimo verbo,*virtutem*. At eas voces,tum virtutis,tum poteſtatis, iſti medicaſtri recentiores, qui omnes vocant barbaros, tanquam ineptas excluſêre,malúntque dicere,*facultatem* : vt videantur ab Auicennæ ſectatoribus diſſentire. At verò veteres Philoſophi Latini,vtroque hoc in ſignificatu vſi ſunt.Sic enim Lucretius qui puritate nulli ſecundus eſt, *finitam cuique*, dicit, *poteſtatem*. Sic Cicero,cuius iſti toti ſunt,in quinto de *finibus*, vim ſenſuum, ſuam cuique à natura attributam, *virtutem* appellar:non fruſtra. Siquidem ibi præceptoris ſui ſententiam,ac verba illa ex primo de *Repub.*interpretatus eſt:vt & opus,& virtutem, ideſt actionem, agendique poteſtatem notet ſic. Ἆρ' οὖν ὀφθαλμῶν ἀρετή ἐστιν; ΘΡ. καὶ ἀρετή. ΣΩ. τί δὲ ὤτων ἦν τι ἔργον; ΘΡ. ναί. ΣΩ. οὐκ οὖν καὶ ἀρετή. Quare paulo poſt: οὐκ ἂν καὶ ὄμματα στερόμενα τῆς αὐτῶν ἀρετῆς, κακῶς τὸ αὐτῶν ἔργον ἐργάζεται. Emendauimus ,κἂν ἔλεγχος ſic,ἀνέλεγκτος.

XXXVI. ARISTOTELES.

Ὅσαις δὲ τούτων μηδὲν ἐμπόδιόν ᾖ, ἀλλ' ἔχουσιν ὃν τρόπον δὲ εἴρηται ἔχειν, ἂν μὴ ὁ ἀνὴρ αἴτιος ᾖ τῆς ἀτεκνίας, ἢ ἀμφότεροι δυνάμενοι τεκνοῦν, πρὸς ἀλλήλους δὲ μὴ ὦσι σύμμαχοι (τοῦ) ἅμα προΐεσθαι, ἀλλὰ πολὺ διαφωνῶσιν, οὐκ ἔσονται τέκνα τούτοις.

Qve autem libera ab his impedimentis, atque eo, quem diximus,modo affecta erunt, quanquam vterque aptus ſit ad generandum, neque vir ſterilis ſit, tamen niſi inter eos conueniat ad ſeminis emiſſionem, vt eodem fiat tempore, ſed valdè diſcordes ſint,ii nunquam parentes fient.

CAESAR

CAESAR.

NOn solùm morborum infestationibus tolli concipiendi potestatem, sed etiam inæqualitate habitudinis viri, atque mulieris, quàm minutius prosequemur mox. Duo hîc obseruanda sunt. Dicit enim, vir sterilis non sit: quare non addidit, & mulier sterilis sit? Respondeo. Hoc iam statui ab Aristotele: vt mulier vacua sit ab omni impedimēto. Verbosius tamen illud: si vir in caussa non sit: quoniam subiecit statim: & vterque aptus sit ad liberos procreandos. Scauri scomma, quo Ouidium in Montano oratore perstrinxit, vix euitet hoc in libro Philosophus: tanta repetit, tanta inculcat. Alterum animaduertendum id, cùm addidit: sed vehementer discordent. Quoniam hoc in libro, identidem admoniti sumus, nequaquam momenta in hoc debere nos contemplari, sed certa temporis etiam mediocria spatia. Posuit autem ἢ ἀμφότεροι, pro, καὶ ἀμφότεροι, Attice: Verbum autem διαφωνεῖν, à musicis tractum est: quorum voces non conueniunt. Plato in secundo de *Legibus*, vsus est eo verbo certiùs in locutione. Διαβόντας δὲ τὸν λόγον συμφωνήσωσι τῷ λόγῳ ὀρθῶς εἰθισμένοι ὑπὸ τῶν προσηκόντων ἐθῶν. Latiùs autem vt hîc Aristoteles. Idem in secundo de *Repub.* ὅτι ξύμφορα ἡμῖν, ὅτι ξύμφωνα αὐτὰ αὐτοῖς. Nos id à chordis, dempta, Aeolum, quos sequimur, more, aspiratione: *concordare*, & *discordare*: vt apud Horatium poëtam *symphonia discors*. Si cui placeat à corde ducere, nō repugnabimus. Sed hîc non est locus. Galenus in quinto de *Officio partium*, de arteria loquēs dixit. ἄνω δὲ ἵνα σύμπνοιά τε καὶ μετάδοσις τῶν ὅλων τοῖς ἀγγείοις ὑπάρχῃ, concordia spirationis. Sic διαφωνία è contrario. Non extat liber Galeni περὶ ἀναπνευστικῶν διαφωνιῶν, quem dixit se scripsisse. Multa & præclara vt opinor quæ ad hanc rem, haberemus. In sexto & vndecimo de *Officio partium*, & in libro de *substantia potestatum naturalium* sæpè, & alibi. At in quartodecimo de *Officio membrorum* alio verbo vsus est: οὕτω γὰρ ὁ λόγος ἐκείνῳ συνᾴδει.

CAPVT QVINTVM.

Mulieres tardiores viris: proiectio seminis æqualiter concurrere debet.

XXXVII. ARISTOTELES.

TOῦ μὲν οὖν εἰδέναι τὰ τοῦ ἀνδρὸς αἴτια, ἔστι μὲν καὶ ἄλλα σημεῖα λαβεῖν· εἰ δὲ ῥᾷστα μάλιστα φαίνοιτο, πρὸς ἄλλας πλησιάζων καὶ γεννῶν. τὸ δὲ πρὸς ἄλλας μὴ συνδρόμους ἔχειν, πάντων τῶν εἰρημένων ὑπαρξάντων, οὐ γεννῶσιν. δηλοῖ γὰρ ὅτι τοῦτο αἴτιον μόνον. εἴπερ γὰρ καὶ ἡ γυνὴ συμβάλλεται εἰς τὸ σπέρμα καὶ τὴν γένεσιν, δῆλον ὅτι δεῖ ἰσοδρομῆσαι παρ' ἀμφοῖν. ἐὰν (γὰρ) ὁ μὲν ταχὺ ἐκποιήσῃ, ἡ δὲ μόλις (τὰ γὰρ πολλὰ αἱ γυναῖκες βραδύτεραι) τοῦτο κωλύει· διὸ καὶ συζευγνύμενοι, γεννῶσι μετ' ἀλλήλων οὐ. γεννῶντες δὲ, ὅταν ἐντύχωσιν ἰσοδρομοῦσι πρὸς τὴν συνουσίαν. εἰ γὰρ ἡ μὲν, ὀργῶσα καὶ παρεσκευασμένη εἴη, καὶ ἐννοίας ἔχουσα ἐπιτηδείας, ὁ δὲ, περιλελυπημένος καὶ κατεψυγμένος, ἀνάγκη τότε ἰσοδρομῆσαι αὐτοὺς ἀλλήλοις.

QVòd autem ad viri pertinet generandi facultatem, inter alia argumenta quibus hoc deprehendimus, illud facilè erit: si cùm alijs coëat, neque concurrat ad seminis proiectionem: modò cætera omnia, quæ diximus, conueniant. Sic enim agnoscemus, hanc vnam caussam esse. Quippe si mulier quoque semen proijcit ad generandum, æqualem esse oportet cursum ab vtroque. Nam si ille citò peragat, illa autem nondum, (magna enim ex parte mulieres tardiores sunt:) hoc erit impedimento. Ea enim caussa est, propter quam cōiuges inter se non generant: iidem generant quorum proiectiones hinc atque hinc æqualiter concurrunt. Ergo mulier si Veneris impetu agitata præsto sit, & alacri & attento animo, vir autem tristior, & frigidior: tunc necessariò semina inter se concurrent.

C Æ S A R.

QVONIAM in ſuperiori commentatione viri exceperat impotentiam: declarat in his, qua ratione deprehendatur: ſi, inquit, promptior ſit. Quod intelligetur, ſi cum alijs coëat, atque cum omnibus celeriùs peragat. Prudentes autem à ſignis ſemper ad morbos, per cauſſas procedit. Idem agit Hippocrates tum alibi, tum in libro de *virginum morbis*. Si enim cauſſas ignores, fruſtra ſis, vt proditum eſt in primo *Reſolutoriorum*: & in primo *librorum naturalium*: & in ſecundo de *ratione medicandi*: & in tertio de *priſcorum medicamentis*: in primo ad *Glauconem*: in ſexto de *locis malè affectis*: in tertio *artis*. Quare etiam cauſſarum circunſtantias perſequitur Galenus, tum curioſè, tum ſapienter, in libro tertio de *ratione medicandi*. Explanat igitur Ariſtoteles cauſſam communem, argumento ſumpto à natura. Mulierum maximam partem ſolui tardiùs in coitu. Galenus huius cauſſæ cauſſam in primo de *ſemine genitali*: ſemen autem fœminæ, paucius quàm viro. In ſecundo quoque, & in quartodecimo de *officijs membrorum*, mulieris ſemen humilius atque frigidius. Hippocrates in libro de *ſuperfœtatione*, fœminarum ſanguinem aquoſum tradit. At è ſanguine ſemen excoqui, in primo de *ſemine genitali* à nobis diſputatum eſt. Frigidiora autem tardiora ſunt: quoniam calor eſt primum naturæ inſtrumentum: vt legimus in quartodecimo de *officiis membrorum*. Porrò natura principium motus eſt. Poſtrema in parte ſubiicit modos, quibus ea diſcordia temperari poſſit. Duo igitur inſtituit, corpus & animum. Apparet autem mulierem catulientem, eandémque alacrem: contrà, virum frigidiorem, eundémque ſubtriſtem. Ita materia, formáque ſeminis comparabitur: nam plenis vaſis concitamur. Calor autem acquiritur ſemini, ſi corpus quoque calidum ſit: at alacritas à motu ſanguinis ſubtilioris fit. Igitur fœmina accelerabit, vir cunctabitur: atque ita eueniet, velut in curſibus. Si valentior currendo, minùs tunc bona neruorum vtatur valetudine, & mæſtus ſit: tardior autem quiſpiam alacri animo, boniſque interea cruribus nitatur, metam contingent ſimul. Quare à curſu etiam mutuatus eſt verborum tranſlationem Philoſophus, cùm dixit, μὴ συνδρόμως ἔχειν. Non temerè autem coniunxit animi affectiones cum officijs corporis. Sic enim ſenſit Galenus quoque in quartodecimo de *medicandi ratione*. Animi, inquit, affectiones exſiccant corpora, atque attenuant. Ergo ad coëundum ineptius habebimus: humidum enim corpus quæritur, tum propter ſemen, tum quia humido calor alitur: calor autem in coitu obtinet principatum. Efficacius autem in primo quoque de *ratione medicandi*. *Si quis*, inquit, *curare animam voluerit, curato prius corpore opus eſt*. Animam enim adeo obnoxiam corpori putauit, vt etiam materialem ratus ſit. Sapientiùs Hippocrates, cuius præcepta, diuina cùm appellet, neglexit in re magis neceſſaria. Ille enim in libro de *carnibus*, animam rem cœleſtem dicit: hoc quidem rectè: at illud minùs ſapienter. Quippe Auerroïs opinionem de animæ vnitate, quam is à Themiſtio furatus fuit, primus omnium protulit, in libro de *victus ratione*. Quòd autem anima corporis affectiones conſequatur, multis in locis Ariſtoteles in libro *Phyſionomicôn* teſtatus eſt. *Videtur*, inquit, *mihi anima, atque corpus inter ſeſe in affectibus conuenire*. Hoc tamen fit propter impedimenta materialia, quibus lux diuinitatis quæ in anima eſt, vti commodè non poteſt: ſicuti neque oculo cæco videre quit. Nequis propterea putet animam interimi poſſe, quaſi atteratur vtendo: quemadmodum arbitratus eſt imprudenter Alexander Aphrodiſienſis, & Lucretius, atque ante hos Epicurus. At Galenus totius libri fundamentum iecit hoc, quem inſcripſit, *quemadmodum animæ affectiones ad corporum habitudines ſeſe habeant*. Scitè igitur, vt omnia ſemper diuinus Poëta.

Verùm vbi tempeſtas, & cæli mobilis humor
Denſet, erant quæ rara modò, & quæ denſa relaxat;
Mutant ſe ſpecies animorum: & corpora motus
Nunc alios, alios dum nubila ventus agebat,
Concipiunt.

Et profectò animam, & propter quam, & per quam corpus eſt, à corpore pati, nónne ſit ridiculum? Immortalem autem eſſe eam, & in *Apologia*, & in *Critone* Plato rectè diſputauit. At in *Atlantico*, & in decimo de *Legibus*, & in *Timeo*, etiam corpore antiquiorem. Quare abſurdum vehementer eſto, animam à corpore, cuius domina eſt, accipere iugum ſeruitutis.

Cùm

Cùm statuebar caussas conceptionis ex mutuo congressu, poterat addere etiam consuetudinem. Apparat enim homini facultatem consuetudo ad id, in quod intendit: quod & in *Aphorismo*, sensit Hippocrates: & in libro de *aere & aqua* adeo asseuerauit, vt nouam inde naturam indui cēseat. Quæ fuit caussa vt Galenus idem multis in locis prædicârit, & priuatim super ea sententia integrum composuerit membrum. In hanc sententiam, quæ in postrema parte huiusce commentationis posita est à Philosopho, scripsit Hippocrates in libro de *Sterilitate*, sic. Vir ebriosus ne esto: abstineat à vino albo: nigro, eoque valido vtatur: sed meraco. Calida aqua ne lauetur: cibo ne multo repletus siet. Παρεσκευασμένη, *præsto sit*, diximus. Est enim vox aliquanto efficacior, quàm *parata*. Εὐνοίας ἔχουσα ἐπιτηδείας: *alacri animo quantum vsus ille possit*. Hoc est ἐπιτήδειοι.

CAPUT SEXTUM.

Fœminæ coïtus tempore mares segniores sectantur: oua ὑπηνέμια*: ab vtróque semen necessarium ad generandum: locus in quem semen iacitur: locus extra matricem in quadrupedibus.*

XXXVIII. ARISTOTELES.

Φανερὰ δὲ τὰ ζῷά ἐστιν, ὅταν ὀχεύεσθαι δέωνται. διώκει γὰρ τὰ ἄρρενα· οἷον αἱ ἀλεκτορίδες διώκουσι καὶ ὑφιζάνουσιν αὐτοῖς, ἐὰν μὴ ὀργᾷ ὁ ἄρρην. τοῦτο δὲ ποιεῖ καὶ ἄλλα ζῷα. εἰ δὴ ταῦτα πάθη πᾶσι τοῖς ζῴοις φαίνεται ὄντα περὶ τὴν συνουσίαν, δηλονότι καὶ τὰ αἴτια συμβαίνοντα· ἀλλὰ μὴν ἔχει ὄρνις οὐ μόνον τὴν λαβεῖν ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν προέσθαι. σημεῖον δὲ τούτου. ἐὰν γὰρ μὴ παρῇ ὁ ἄρρην, πίμπλανται ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἔγκυος γίγνεται, καὶ τίκτει ὑπηνέμια, ὡς ἐπιθυμοῦσα καὶ τοῦ ἀφεῖναι τότε, καὶ ἀφεῖσα, ὅταν καὶ τοῦ ἄρρενος αἴσθη.

ADueniente autem coïtus tempore, animantes ipsa libidinis indicium mares insectando manifestum ostendunt. Etenim gallina, si gallus venerem segniùs appetat, sequuntur eum, atque ipsæ sese subijciunt illi: quemadmodum cætera quoque animalia. Quòd si omnibus ita euenit, omnibus item erunt caussæ eadem communes. Quanquam genus auium non solùm recipiendi semen, sed etiam proijciendi libidine incendi argumento est id: quippe si mas nullus adsit, proijciunt intra sese, atque ita prægnantes fiunt. Quo concepta eduntur oua, quæ Græci vocant ὑπηνέμια. *Hoc autem satis indicat desiderio maris proieciſſe tunc, tanquam si maris initum passa esset.* * *Nam sedatur ea affectio, si ineatur.*

CAESAR.

NVNC ostendit caussas esse tam maribus quàm fœminis communes. Atque ita per inductionem à singulis generibus ad omnia argumentatur. Nam si fœminæ, inquit, mares appetunt: ergo ad conceptionem agunt aliquid, atque conferunt: videtur autem hoc in omnibus animantibus. Quoniam fœmina coitus tempore sectatur marem, atque sese substernit ei. Suo autem loco in superioribus libris de leænæ adulatione, déque felibus dictum est. Transit deinde ad fortius argumentum: apertius enim in auium genere constat hoc. Quippe sine masculi initu non conciperent, nisi ipsæ prolifici seminis initia quæpiam obtinerent. Appellant Græci ea oua illa, vt antea dictum est, ὑπηνέμια: quoniam inania sint: non tamen quòd omnino inania, sed inutilia. Nam in sexto *Historiarum* diximus, plena esse albumine & vitello, vt alia. Atque ibi *Zephyria* dicta ait

Ariſtoteles aliquibus, quaſi vento concepta verno tempore: & manu attrectata ſcilicet titillantur. Quare etiam fiant γόνιμα, ſi antequam edantur aut addatur albumen, incantur. Alia autem ſunt οὔρια ſiue cynoſura, æſtate frequentius generantur: non à vento, ſed ab humore contento inutili. Et ſanè intus quidam humor vitoſus eſt & ineptus: vt quaſi fœtus initia, ſeminàque haud inſint: ſed οὖρος. Quæ vox infrequentior eſt in vſu communi loquendi ad hunc ſignificatum, poëticúmque ventum ſæpius ſignificat, atque eum quidem, qui *à puppi*, vt ait diuinus poëta, *proſequitur*: neque alium: quaſi ad nauigij caudam accommodatum. Itaque altera interpretatio commodior videtur. Nam Plinius oſtendit etiam *cynoſura* dicta. Theodorus Gaza ambitiosè *ſubuentanea* οὔρια dixit: cùm Latinum nomen haberet ex hiſtoria Pliniana in decimo libro, qui ibi *irrita* vocat: melius *caſſa* dixiſſet ille: quoniam prolifici ſeminis inania ſint. Sic enim vocat Plautus *caſſam nucem*. In eodem libro Plinius diſtinguit: οὔρια ſiue cynoſura eſſe incubatione deſerta: irrita autem ſine maris initu nata. Tanto minus ſubuentanea dicenda igitur: in quibus nullus ventus eſt: & quæ nulla vento generantur: ſaltem non omnia. Non enim in gallinis. Nam de perdicibus ſuo loco dictum eſt.

In poſtrema parte huius commentationis remouet dubitationem: ſi fœminæ aues proijciunt ſemen, quare non cadit, ſed retinetur intus. Quoniam, inquit, ſpirituoſæ ſunt. Spiritus ergo vi attrahitur, ne dilabatur.

XXXIX. ARISTOTELES.

Ποιεῖ δὲ τοῦτο καὶ τἄλλα· ἐπειδὴ καὶ τῶν ᾀδουσῶν ἀκρίδων ἤδη τις ἐπιχειρήσῃ θρέψαι, ἔτι ἁπαλὰς λαβοῦσα· καὶ ἐγένοντο αὐτόματοι ἔγκυοι.

Hoc idem alia quoque faciunt animalia. Siquidem muliercula olim ex earum cicadarum genere quæ canora ſunt, aliquas iuuenculas alendas curauit. Atque illæ ſponte ſua prægnantes inuentæ ſunt.

CAESAR.

HÆc ita vt vulgò ſunt edita, non conuenire manifeſtum eſt. Quare non dubitauimus, præcipuè cùm hac in re virum doctum adiutorem haberemus, ad hunc modum, vt exhibemus, reponere. Quamuis autem in oratione multa menda ſint, mentem tamen Philoſophi planam repræſentaſſe putamus: & quia nulla alia eget commentatione ad reliqua tranſeamus.

XL. ARISTOTELES.

Ἐκ δὴ τούτων δῆλον ὅτι συμβάλλεται εἰς τὸ σπέρμα πᾶν τὸ θῆλυ, εἴ γε καὶ ἐφ' ἑνὸς γένους φαίνεται τοῦτο γιγνόμενον. οὐδὲν γὰρ διαφέρει τὸ ζῷον τὸ ὑπηνέμιον τούτῳ, ἀλλὰ τῷ μὴ γεννᾶν ζῷον. τοῦτο δ', ὅτι καὶ παρ' ἀμφοῖν ἦλθε. διὸ οὐδὲ τὰ ἀπὸ τοῦ ἄρρενος ἅπαντα γόνιμα φαίνεται, ἀλλ' ἔνια ἄγονα, ὅταν μὴ ἐξ ἀμφοῖν ὡς δεῖ συναρμοσθῇ. ἔτι γυναῖκες ἐξονειρώττουσι, καὶ ταύταις γίνεται, ὡς ὅταν συγγένωνται ἀνδρί, ταὐτὰ παθήματα μετὰ τὸν ὀνειρωγμόν, διάλυσις καὶ ἀδυναμία. δῆλον τοίνυν, εἰ ἐν τῷ ἐξονειρωγμῷ φαίνονται προϊέμεναι, καὶ τότε συμβάλλονται· ὅτι μετὰ τοὺς ἐξονειρωγμοὺς ὁ αὐτὸς τόπος ἀφυγραίνεται. καὶ θεραπείας δέονται τῆς αὐτῆς αὗται ὑφ' αὐτῶν, ὥσπερ ὅταν συγγένωνται ἀνδρί. ὥστε φανερὸν ὅτι παρ' ἀμφοῖν γίνεται πρόεσις τοῦ σπέρματος, εἰ μέλλει γόνιμον ἔσεσθαι.

Ex his igitur ſatis liquet, vniuerſum fœmineum ſexum conferre ad ſemen: ſiquidem etiam vno in genere hoc fieri videmus. Neque enim differt illud animal quod hypenemiū *dicimus, ab hoc: niſi quod ex illo animal non generatur. Hoc autem ab vtroque proceſſit. Quare ne ea quidem, quæ ab ſolo maſculo proficiſcuntur, prolifica ſunt omnia, ſed è quibuſdam nihil oritur, niſi ex vtriſque, ſicut res exigit, comprenantur. Præterea mulieres per ſomnium afficiuntur, quaſi cum viris vbi concumbunt: atque eas iidem affectus conſequuntur, exolutio ſcilicet, ac languor. Ergo in ſomniis ſemen ſi videntur iacere, etiam tunc conijcient. Siquidem poſt ea inſomnia idem locus humectatur: indigéntque abſterſionis, quemadmodum cum viris ſi coëant. Palam igitur eſt, ab vtroque ſemen emitti: ſi ex eo proles generanda eſt.*

CAESAR

CÆSAR.

CONCLVDIT & conclusioni adiungit argumentum. Nam in somnis mulieres, si videntur coïre, atque emittere, ergo cum coïbunt, tanto certius emittent. Vtitur verbo *συμβάλλονται*: quoniam ipsæ de suo partem certam deponunt. Sicut ij qui symbolum dant, quod Latinè *tesseram* dicimus, Græca licet voce, sed recepta. Eo verbo vtitur Philosophus in quinto *Historiarum de Animalibus*, loquens de apibus: *συμβάλλονται*, inquit, *εἰς τὴν γένεσιν*. Et Galenus in XIV. de *Officijs partium*: *πρὸς τὸ*, inquit, *συμβάλλεσθαι τῇ τοῦ ζώου γενέσει*. Confirmario argumenti à consequentibus. Nam, inquit, locus humescit idem in somnis, qui & vero in coïtu. Hic autem sibi ipsi contrarius est, & in primo de *Animalium generatione*. Cæterùm initia huius particulæ difficilia sunt, & intellectu, & ad assentiendum. Sic enim argumentatur. Si vno in genere animalium fit hoc, vt à fœmina semen proijciatur: ergo omni in genere fiet. Hæc inquam propositio non habet consecutionem probationis secundùm formam. Ab vno enim ad omnia non necessariò concluditur. Quid enim si sic argumenter: vnò in genere si est mas & fœmina: ergo omni in genere? At enimuero superioribus libris constitutum est, tum alios pisces multos, tum anguillas carere sexu. Et nobis idem ex perpetua percontatione notum est. Tum autem neque secundùm materiam. Neque enim muli semen, semen est, sed virus. Videmus verò quemadmodū probare conetur. Nihil enim, inquit, differt hypenemium ab animali vero: nisi quod ex hypenemio non generatur animal. Verum autem animal ex vtriusque semine conflatum est. Hæc probatio est obscurissima. Et accipit pro probatione, quod probare debet. Hoc enim probare intendit, verum animal ex vtriusque semine proficisci. At hoc accipit, & ponit pro confesso ad probandum. Ergo committit id, quod in libris *Resolutorijs* appellat, petere principium. Animal autem hypenemium vocat cicadarum illarum prægnantium prolem. Esto: nihil differunt hæc duo: nisi quatenus vult. Quid? Statimne consequatur? Si verū animal fœmina proijcit: ergo omnia animalia. Non sequitur: vt dixi. Neque igitur propositio ipsa vera est: omnia animalia semen genitale proijcere: non enim mulus. Et in quarto *Historiarū*, in multis non esse sexū vllum ait Philosophus: vt *ἐν ἐρυθρίνοις*: neque enim coïre valent, & in ijs quæ mouentur, vt in anguillis. Neque in plerisque alijs, nisi altera pars: vt in quibusdam piscibus fœmina tantùm. Neque in quibus est vterque sexus, ea omnia iaciunt semen. Non enim mula. Neque illa propositio vera est: omnia semen qualecunque proijcere. Non enim in omnibus sexus est: neque bene probatur. Illa autem: fœmina semen proijcit: vera quidem est: malè tamen probatur. Probatio enim falsa est, & secundùm materiam, & secundùm formam. Malè quoque id dicere instituit. Non omnia, quæ à masculi solius semine sunt, genitalia existere: sed è quibusdam nihil oriri prorsus. Quasi velit dicere: aliqua è solo masculi semine creari posse. Hoc autem falsum est. Intelligo generationem vniuocam: hominem ex homine, leonem ex leone.

XLI. ARISTOTELES.

Προΐεται δ' οὐκ εἰς αὐτὰς αἱ ὑστέραι, ἀλλ' ἔξω, οὗ καὶ ὁ ἀνήρ· εἶτ' ἐπειδὰν ἕλκει εἰς αὐτάς· ὧν τὰ μὲν γεννῶσ' αὐταὶ τὰ θήλεα, οἷον ὄρνις τὰ ὑπηνέμια· τὰ δ', οὐδέν, οἷον ἵπποι καὶ πρόβατα. ἢ ὅτι ἡ μὲν ὄρνις εἰς τὴν ὑστέραν προΐεται, καὶ οὐκ ἔστιν ἔξω τόπος εἰς ὃν ἀφίησιν, οὐδ' ὁ ἄρρην· διὸ ἐὰν μὴ τύχῃ ὀχεύων, εἰς τὴν γῆν ἐκχεῖ. τοῖς δὲ τετράποσιν ἔστιν ἔξω τόπος ἄλλος, εἰς ὃν καὶ τὸ θῆλυ προΐεται καὶ τὸ ἄρρεν· ὅπερ τοῖς μὲν ἄλλοις μετὰ τῶν ἄλλων ὑγρῶν συγχεῖται, καὶ οὐ συνίσταται ἐν τῇ ὑστέρᾳ διὰ τὸ μὴ εἰσιέναι· ταῖς δ' ὄρνισι λαβοῦσα ἡ ὑστέρα συμπέττει, καὶ σῶμά τι ὅμοιον τἄλλα, πλὴν οὐ ζῷον· διὸ δεῖ ἐξ ἀμφοῖν τὸ ζῷον εἶναι.

Locus autem in quem semen suum iacit matrix, quanquam in matrice ipsa est, non est alius tamen, quàm is, in quem iacit vir: tum inde trahit in se. Quare aliquæ fœminæ per seipsas generant, vt aues oua cassa: aliquæ autem nihil gignunt, vt equæ, & oues. An vero sit hoc propterea, quòd aues in matricem iaciunt: præter quam nullum habent locum foris, in quem iaciant: sicuti neque mas: quippe si non init, in terrā effundit semen. At genus quadrupedum habet extra matricem locum alium, in quem tam mas quàm fœmina coniJciunt. Quod cum alijs humoribus confunditur: neque constituitur in matrice: icirco quia in ipsam non est ingressum. At in auibus matrix semen arripit, atque concoquit, corpúsque efficit animali quidem simile, sed vita cassum. Quare oportet animal ex vtrisque fieri.

C AE S A R.

QVONIAM dixit, in quibuſdam animantibus fœminis per ſeipſas concipere: hic repetit, ac diuidit genera: tum autem cauſam reddit. Quædam, inquit, intra ſe gignunt: vt aues: quædam non: vt equæ. Rationem deinde reddit, per, ὅτι. Sicut in libris *propoſitarum quæſtionum*, vtitur ferè ea particula in reſpondendo. Quæ particula, ignorauit Conciliator, quam haberet vim. Ratio autẽ à locis eſt. Nam auis in matricem iacit ſemen, quod calore ſuo illa retentum concoquit. Quadrupedes in veſtibulum quoddam iaciunt, non in matricem: quo ex loco ſemen, ſi prolificum futurum eſt, trahitur in matricem. Id quod in aſinarum genere manifeſtò videtur. Itaque cùm foras extra matricẽ iaciat quadrupes, fieri nequit, vt intra ſe concipiat fœmina quadrupes, quemadmodum auis concipit. Dubitauerit aliquis, an quadrupes è veſtibulo in matricem attrahere poſſit, atque ibi concipere. Nam hoc nunquam viſum eſt. At in veſtibulum iacere mulierem, ſuprà dictum eſt. At inde tracto ſemine per ſe ipſa molam cõcipit. Hoc autem eſt ἡμίζωον. Quare argumentum hoc à locis nullum eſt. Hanc autem ſententiã etiam in ſecundo de *Generatione animalium*, perſequitur.

Mauult doctiſſimus vir, de quo ſæpè honoris cauſſa mentionem facimus, συνίσταται, *concreſcit*, vertendum eſſe. Nos, *conſtituit*, diximus. Siſtitur enim in matrice, quod cum alijs non cõfunditur. Magnum enim verbum eſt & generoſum, *conſtituere*, & plenum ſignificationis Poteſt enim concreſcere in matrice neque retineri: itaque non conſtituetur ad fœtum. Quare mox non ſatis habuit dicere, *arripit*, ſed etiam *concoquit*: & Ciceroni vbique *concretio*, eſt compoſitio. Non enim poſſet dici concretio de ſolo ſemine fœminæ in matrice, ſi purè loquamur. Quare Philoſophus in quarto *Hiſtoriarum*, ἅπαντα καθ' αὑτὰ ὅμοια τὸ χρῶμα ἐν τῇ συστάσει dixit: quod apte, *corporũ conſtitutionem*, dicemus. Et alijs in locis in quibus hac voce vtitur hac in ſignificatione accipiendum puto: vt in ſecundo de *Anima*. Ἐξ ἀέρος ἢ ὕδατος ἀδύνατον συστῆναι τὸ ἔμψυχον. Et in quinto *Hiſtoriarum* loquens de fauis purpurarum: συνίσταται τὰ λεπυριώδη. Et mox: συστάντα πορφύρεια. Et Galenus in XIV. de *Officijs partium*: Καὶ δὴ λέγομεν τὸ κυήμενον, ὥς τι τῆς φερούσης σύστασιν, ὥς τι τῆς ἕξεως ἅπασαν σύστασιν: apertè oſtendit huius verbi vim. Quin & apertius Philoſophus in 5. *Hiſtoriarũ*, de inſectis loquens. Τίκτει δὲ, inquit, ἀπὸ τῆς ὀχείας ἐν τῇ ἑπτὰ ἡ σύστασις γίνεται. Non eſt Latinũ verbum, quo aſſequamur Græcum, fatendum eſt. Gaza laborauit in eo vertendo, & duobus vſus eſt: *concretio*, & *conſummatio*. Et quod idem Philoſophus in eodem dicit συστάσεις ζώων μὴ καίεσθαι, nemo poteſt interpretari, niſi ſic. *Quibus principijs animalia conſtant non poſſe igni abſumi.* Itaque non ſatis eſt, dicere σύστασιν *concretionem*: conſtitutio aliquid amplius eſt: concretio enim nihil aliud quàm craſim ſonat: vnde etiam ducitur: at conſtitutio plus eſt quàm craſis: craſis enim conſtitutionis pars eſt, item concretio. At in quinto *Hiſtoriarum* σύστασις, meliùs eſſet *ſpiſſatio*. Nihil tamen de ſententia noſtra priori mutamus. Galenus quoque, vt id addam, primo de *Locis malè affectis*, συστῆναι θρόμβον dixit.

CAPVT SEPTIMVM.

Matrix ad ſeſe trahit ſurſum. Mola in vtero mulierum, quæ quaſi hypenemium, non animal, neque inanimum. Quando phlegmones in matrice viuiparorum fiant. Error quorundam Medicorum in mola cognitione.

XLII. ARISTOTELES.

Ἔτι δ' ἐνίσταται, εἰ ἀληθῆ λέγουσι φάσκουσαι, ὅτι ἂν ἐξονειρώττωσι, ξηραὶ ἀνίστασθαι. δῆλον γὰρ ὅτι ἕλκει ἡ ὑστέρα ἄνω-

INſtare autẽ licet. Nam ſi verum eſt, quod aiunt, à nocturna venere, qua inſomnia ſoluantur, ſicca nihilominus vulua exurgit.

θεν. ὥστε δῆλόν τι ὡς ἡ ὑστέρα ἄνω καθ' αὑτὰ τὰ θήλεα, ἐπείπερ καὶ μιχθὲν ἕλκει τὸ τοῦ ἄρρενος; διά τι οὐχὶ καὶ αἱ αἶγες τὸ αὐτῆς ἕλκει, ὅπερ εἰς τὸ ἔξω διαπνέουσαις γίνεται τοῦτο τὸ πάθος κυούσαις ἔτη πολλά.

gere: satis patet matricem ad sese sursum attrahere. Igitur quam ob caussam ea fœmina sine viris non gignunt? Quippe maris trahunt semen, vbi id cum suo comixtũ fuerit. Ergo capræ quoque cur non attrahent id, quod foras permeat: sicut ijs euenit, quæ gerunt vterum annos multos?

C AE S A R.

QVAM dubitationem indicauimus, mouet sic. Si mulieris matrix trahit, quare non & quadrupedum? attrahere autem & suprà diximus, & probamus ex eo, quòd in somnis quanquam & coïre uidentur, & verè proijciunt semen: tamen sicca vulua expergiscuntur. Præterea mas, vbi coït, in vestibulum iacit: debet autem vtrinque semen misceri simul. Ergo si maris semen attrahit matrix, suum quoque trahit. Tertium argumentum validissimum est. Videmus, inquit, morbum quendam in mulieribus, quæ plurimos annos vterum gerunt: eum autem conceptum ipsæ per se solæ concipiunt. Declarabit autem in sequentibus morbi nomen. Videtur verò morborum contextus paulò corruptior. Non soluit autem quæstionem, neque hîc, quod extet, neque alibi, quod sciam. Putandum fortasse sit, vt dicebamus, argumentum à natura matricis esse nullum, sed à feminis perfectione rationem inspiciendam. In muliere quidem propter perfectissimum temperamentum: itaque vim inesse diuinam formatricem. Quanquam neque plenam, neque vltimam, neque semper, neque in omnibus: in quibus autem & alijs ouiparis, è contrario. Oua enim concipi, propter facilitatem. Est siquidem animal inchoatum: per se quidem constans hoc, quod est: sed per se quod nequit esse id, quod esse debet, nisi actus accedat à masculo. Viuiparæ autem quadrupedes cùm in medio horum duorum generum sint, vt neque facilitatem habeant ob imperfectionem, neque potestatem propter perfectionem: neque ouum generant, neque molam. Fœminas autem per seipsas intra sese concipere, & gignere sine mari, suspicari fecit genus piscium quoddam, quos *Rubellos* appellamus: in quibus nullum vnquam marem visum putant vt scriptum est in secundo de *Generatione Animalium.*

Nota locutionem οὐχὶ καὶ αἱ αἶγες τὸ αὐτῆς ἕλκει. Puto mendum subesse. Πάθος, *euentum* interpretati sumus.

Non ausus eram ἐνστῆναι, verbum multis in locis ab Aristotele vsitatum, transferre vulgari vsu, *instare*: & feceram, *dubitare*. Sed vir doctissimus ille acuit nos, & transferri monuit, *intendere*. Galenus in quartodecimo de *Officio membrorum*: τούτου γὰρ ὁ λόγος ἐξ ἀρχῆς ἐνεστήσατο τὴν κατασκευὴν ἐξηγεῖσθαι. Id est, *impulit*. Et in eadem significatione in XIV. de *Officio partium*. Certè ἐνστῆναι, si Latinè reddatur, *vrgere* est: saltem non moueri loco priusquam omnia excusseris. *Percontari* veteres id dicebant cùm vada explorarent.

XLIII. ARISTOTELES.

Τίκτουσι γὰρ ὃ καλοῦσι μύλην· οἷον συνέβη τινὶ γυναικί· συγγενομένη τῷ ἀνδρὶ, καὶ δόξάσης συλλαβεῖν, ὅ τ' ὄγκος ηὐξάνετο τῆς ὑστέρας, καὶ τἆλλα ἐγίγνετο τὸ πρῶτον κατὰ λόγον. ἐπεὶ δ' ὁ χρόνος ἦν τοῦ τόκου, οὔτε ἔτικτεν, οὔτε ὁ ὄγκος ἐλάττων ἐγίγνετο· ἀλλ' ἔτη τρία ἢ τέτταρα οὕτω διετέλεσεν, ἕως δυσεντερίας γενομένης, καὶ κινδυνευσάσης αὐτῆς, ἔτεκε σάρκα ὡμεγέθη· ἣν καλοῦσι μύλην. ἐνίαις δὲ καὶ συγκαταγηράσκει τὸ πάθος, καὶ συναποθνήσκει.

Pariunt enim id, quod molam *vocant. Olim hoc euenit mulieri cuidam, quæ in concubitu cùm visa esset facta grauida, propterea quòd tunc vterus intumuerat, tum cætera signa sunt consecuta. Elapso autem iusto tempore pariundi, neque ipsa peperit, neque venter detumuit: sed tertium quartúmve superauit annum: donec non sine periculo correpta est cruento alui profluuio, quam Græci* δυσεντερίαν *vocant. Atque ita grandem carnis molem peperit, quam* molam *appellant. Nonnullæ nunquam exoneratæ sunt: sed exacta ætate, illius morbi, atque earum vitæ idem finis fuit.*

C AE S A R.

PROSEQVITVR morbum, nomen, & historiam. Galenus in quartodecimo de *Officijs partium* definiuit sic. Mola caro est otiosa, & informis in matrice. Σὰρξ ἀργὴ καὶ ἀδιάπλαστος. Materiam tantùm, & locum declarauit: formam potiùs indicauit, quàm explicauit. Potest enim quippiam carnis otiosæ, & informis, existere in matrice, quæ

mola

mola non ſit. *Otioſam* dixit, vacuam à vero motu animalis: *informem*, carentem ea forma, quæ deſtinatur animali: cuius locum & materiam mola occupauit. Prætereà per copulatiuam notam cùm definiuit, non rectè fecit: ſi tamen mendo non vacat Codex. Adhæc priùs ponere debuit, informe, quàm otioſum, ſiue inofficioſum: motus enim, atque ex motu functio à forma oritur: molæ autem nomen ab informi carnis facie. Itaque Latini etiam *molem* ab eadem origine: quoniam Græci μύλην. Obſeruanda autem duo ſunt hîc. Non ſolùm è coïtu prouenire, ſed etiã virginibus contigiſſe. Hoc autem non ponit hîc Ariſtoteles, ſed in ſequentibus verbis. Alterum eſt, quod ponit hîc: quaſdam molam parere, quam conceperant: quaſdam nunquam. More autem ſuo poſt τὸ τί ὀνόματος declarauit rem, tum cauſſas: poſtremò τὰ παθήματα. Iam igitur cauſſas aggredietur.

Afranium Poëtam in fabula, quam *Virginem* inſcripſit, appellâſſe molam, *molucrum*: (quod vitium etiam virginibus euenire ſolitum ſit) Feſtus Pompeius autor eſt in libro vndecimo: quoniam Græci quoque μύλακρον nominent.

Interpretati ſumus δυσεντερίαν, *cruentum alui profluuium*. Nam hîc δυς, non ſignificat difficultatem, ſed malitiam morbi. Peſſimè autem nobiſcum agitur, cùm ſanguis vitæ theſaurus corrumpitur, atque amittitur. Latini, qui δυσεντερίαν, *alui difficultates*, interpretati ſunt, non ſolùm nõ ſunt aſſecuti, quod volebant: ſed etiam contrarium ſignificatum fabricati ſunt. Difficili nanque aluo laborare, eſt non facile deijcere: at cõtrà dyſenterici nimis facilè: quippe etiam inuiti. Sed neque Pauli interpres rectè *tormina* tranſtulit: quanquã è Celſo videtur. Scilicet dolorẽ in genere inteſtinorum, ad ſpeciem incommodè coarctauit. At ibi ille, inquit, cùm inteſtina exulcerantur, fieri dyſenteriam: quanquam ab iecore quoque. Sed ante hunc Galenus *inteſtinorum* vocat *vlcus* in primo de *Locis malè affectis*. Quare in duodecimo de *Medicandi ratione*, capti hirci ſeuo procurat ipſam. In ſecundo autem de *Locis malè affectis* oſtendit à quibuſdam *cruentam excretionem* appellatam: ab alijs autem *dyſenteriam*: quoniam non vnus tantùm humor egrediatur. Eius pace dicamus: non ea fuit cauſſa vt δυς, diuerſitatem ſignificaret. Itaque in ſeptimo *Contagiorum*, Hippocrates Eratolaï puerum dyſentericum ſubcruenta deieciſſe dicit: vbi declarat penè nominis rationem. *Ventre*, inquit, *vehementer dolebat*. In libro autem qui de *Morbis exterioribus* malè inſcribitur, quem Galenus Polybi opus eſſe dicit, ita ſcriptum eſt: dyſenteriæ comitem dolorem eſſe. Tum autem excrementa diuerſa quidem, ſed cum ſanguine: igitur deraſis inteſtinis.

XLIV. ARISTOTELES.

Πότερον δὲ διὰ θερμότητα γίνεται τὸ πάθος τοῦτο, ὅταν τύχῃ ἡ ὑστέρα θερμὴ καὶ ξηρὰ οὖσα, καὶ διὰ ταῦτα σπαστικὴ πρὸς αὑτήν· καὶ ἔχους ὥστ' ἐστὶν ἀντιλαβεῖν καὶ φυλάξαι πρὸς αὑτήν; οὕτω γὰρ ἰσχυούσης, ἐὰν μὴ μεμιγμένον ᾖ τὸ ἀπ' ἀμφοῖν, ἀλλ' ὥσπερ τὸ ὑπηνέμιον ἐνδέξηται ἀπὸ θατέρου, τότε γίνεται ἡ καλουμένη μύλη· οὔτε ζῷον, διὰ τὸ μὴ παρ' ἀμφοῖν· οὔτε ἄψυχον, διὰ τὸ ἔμψυχον ληφθῆναι, ὥσπερ τὰ ὑπηνέμια.

Estne igitur in cauſſa eiuſmodi affectionis, calor? propter quem matrix habeat ad ſeſe attrahendi facultatem: quippe quæ etiam ſicca ſit. Quibus de cauſsis & tollere, & ſeruare vellet. Quæ enim eiuſmodi ſunt, niſi ſemen ab vtroque mixtum ſit, ſed ab alterutro tantummodo, in ijs euenit, vt quaſi, id quod hypenemium *vocabamus, fiat hoc, quod* molam *nominant. Id autem neque animal eſt: proptereà quòd ex ambobus ſeminibus non eſt confectum: neque inanimum: quia quod receptum eſt, habuit animantis principia, ſicut & hypenemia.*

CÆSAR.

Hic ſtatuit molæ principia naturalia, & formam ipſam ſimul. Nam è ſemine cùm fieri dicit, materiam indicat: cùm ex vno tantùm ſemine, formam declarat imperfectam. Itaque dixit: neque animal eſſe, neque inanimum: benè. Nam & in VI. *Hiſtoriarum* hypenemia habent principia animalis: antequam enim à luteo diſcernatur album, ſi admittatur mas, fiunt oua ex irritis genitalia. Itaque habent principia: licet mola non poſſit reduci: quoniam materia eſt nimis perfectæ rei: ergo difficilioris: ſed habet principium ipſum ſemen. Obſeruandum quoque eſt, ab alterutro deciſum ſemen, molam euadere. Nam ſi fœmina ſolo ſuo ſibi ſemine concipit, vt de virginibus dictum eſt, quantò magis è virili fiat? Quod eſt ſanè perfectius, & vt è Galeni ſententia diximus, copioſius. Explicat autem & cauſſam motricem ſcilicet, vterum ipſum. Simul & motionis illius cauſſam, calorem. Item genus motus, attractionem. Tum huius generis ſpeciem, cùm dixit, *tollere*. Quoniam ſurſum trahit. Adhæc

Adhuc retentionis formam, cùm dixit, *feruare*: fignato fanè verbo. Plus enim eft *feruare*, quàm *retinere*: eft enim feruare quafi cognofcentis, atque volentis: ficci autem eft retinere. Ergo cognitis omnibus cauffis his, defignat quid fit mola. Cauffam autem illam, quam *finem* appellamus, non potuit affignare: quoniam imperfectum animal eft. Finis igitur verus propter impedimenta interceptus eft. Mancus autem finis eft, vt in vermibus, qui in aluo hominis generantur. Nam quanquam perniciei funt naturæ noftræ, quam feipfis longè perfectiorem lancinant: tamen tectiùs effecit natura, cùm è re non mouente fefe, rem ab feipfa mobilem fabricata eft: quippe ex humore, animantem. Hoc itaque loco diuinitùs fumma diligentia accuratiffimè locutus eft Philofophus.

Hippocrates in libro de *Fœminarum morbis*, molam ait fieri cùm menftrui feminis copia multa pufillum modo feminis excipit, aut morbofi. Id in vtero nullum moueri: lac in mamillis non gigni, atque eas tamen extumefcere: durare verò vfque ad annum tertium: ac fieri prætereà, vt vna mola ex vniuerfa materia conftipetur: aut multæ. Ergo cùm vna eft, cum ea commori mulierem. Sin plura fint fruftula: ea cum certa fanguinis portione, fine mulieris difcrimine exire poffe: profluuio autem multas corripi, ac perire. Eas denique curat ipfe, procurata fanguinis miffione.

Plinius libro Septimo, breuiffimè naturam molæ complexus eft. Cùm tamen dixit effe carnem informem, vt diximus, refpexit ad formam debitam animanti, qua careret. Formæ autem vocem, εἶδος, non μορφὴν: quanquam vtrunque pro vtroque etiam apud Ariftotelem reperiatur. Neque enim figura caret: fed animalis forma in ea defideratur: quamquam ἄμορφον inuenias, non ἀειδές. Quoniam quodcunque eft, per εἶδος eft id, quod eft. Suum igitur εἶδος habet: animalis neque εἶδος, neque μορφὴν. Sed eft, vt apud Poëtam, *monftrum horrendum, informe, ingens*. Intelligo autem, aut formam, aut quafi formam: vt in primo *Hiftoriarum* difputauimus. Vnum Deum excipimus. Præterea, Plinius *inanimam* cum dixit *carnem*, ac moueri tamen, paulò laxiùs locutus eft. Neque enim elementorum mouetur motu: fed alio compofito. Ergo inanima non eft: fed quafi ἡμίζωον, vt diximus. Videmus hìc quoque τὸ πάθος *molam* penè appellari: quoniam accedit ad morbi rationem. Tamen ipfa morbus non eft: fed fubftantia, & morbi cauffa: id eft, cauffa læfionis officiorum, vt alibi fubtiliùs difputauimus. Notanda tamen loquendi forma: nam mutauit cafum, γυναικί: pofteà fubdit συμπιπτούσης.

Vir doctiffimus putauit tranfpofita verba, & fic effe legendum: οὔτε ἔμψυχον διὰ τὸ ἄψυχον ληφθὲν εἶναι: & interpretatus eft, *conceptum*. Sed tria hìc funt aduertenda. Primùm molam moueri: & à Plinio dictum id eft, & vulgò fcimus: vidimus enim aliquot. Deinde falfum eft, effe ἄψυχον τὸ ληφθὲν: in femine enim funt principia animæ. Itaque ex dimidio erit animal. Imo plufquam planta: mouetur enim. Nam quis negabit molam crefcere per exceptionem alimenti ad interna, non per adiectionem? Si igitur alitur, viuit faltem. Poftremò fignatè locutus eft Ariftoteles ληφθὲν: non autem συλληφθέν. Neque enim eft conceptio: quia non eft ex duobus: fed receptio tantùm: quia vnicum femen, trahit, & capit.

Exemplum hypenemiorum non vfquequaque quadrat. Nam ouum non mouetur. Non tamē tollit hoc quin fententia noftra vera fit. Nanque ouum ne crefcit quidē: at mola crefcit. Prætereà neque ouum verè animal eft, neque viuens. Sed comparauit hypenemium molæ, quod altera tantùm è femine concrefceret.

XLV. ARISTOTELES.

Πολὺν δὲ χρόνον ἰσχεθῆναι, διά τε τὸ τῆς ὑστέρας διάθεσιν, καὶ διότι ἡ μὲν ὄρνις πολλὰ εἰς αὐτὰ τίκτουσα, ὑπὸ τούτων κινουμένης τῆς ὑστέρας, προσάγεται καὶ τίκτει· καὶ ὅταν ἅπαξ ἀχθῇ, καὶ τὸ τελευταῖον ἐξέρχεται. οὐ γάρ ἐστι τὸ ἔργον, ἀλλὰ κατὰ σῶμα προσεπικὸν γινόμενον, ὅτι ἐπληρεῖτο οὐκ ἔτι τῆς ὑστέρας ποιεῖ ἀντισπαστικήν. ὅσα δὲ ζωοτοκεῖ, διὰ τὸ μεταβάλλειν τῆς διαίτης αὐξανομένου, καὶ ἄλλοτε ἀλλοίας δεῖσθαι τροφῆς, ἐπιφλεγμαίνουσά τι ἡ ὑστέρα ποιεῖ τοῦτον τόνον. ἡ δὲ σὰρξ, διὰ τὸ μὴ ζῷον εἶναι, ἀεὶ τὴν

Diuturna autem geftationis non vna cauffa eft. Nam & matricis natura ad id eft comparata: & auium genus quoddam, quoniam intra fe numerofa parit oua: ab ijs commota matrix icirco propellit, & parit. Quæ femel aperta vbi fuerit, ad vnum omnia exeunt. Neque enim quicquā eft, quod arceat. Verùm quia femel repletū matricis corpus fuit, poftquam eò redactum eft vt eijciat, nullam obtinet amplius facultatem contra attrahendi. At verò quæ animalia viuum gerunt in vtero animal, eorū matrix ad expulfionem non follicitatur: nifi ipfa igneos calores, quos vocant phlegmonas, *patiatur. Id quod fieri confueuit incrementum capiente fœtu, mutatoque in* ὁμαλῶν.

ὁμαλῶν, δεῖ γὰρ ὃ βαρύνει τῆς ὑστέρας ἐνδὸν οἷον φλεγμαίνειν. ὡς ἐνίαις γε καὶ συναποθνήσκει τὸ πάθος, ἐπεὶ ἐν δ' ἐντύχημα ἀθεώρηματος συνέβη, οἷον τῇ ληφθείσῃ ὑπὸ τῆς δυσεντερίας.

validiorem habitudinem. Quo tempore excitatur etiã ad vberiores cibos capiendos. At caro illa mola cùm animal non ſit, æquali ſuperficie cõtenta fuit. Itaque non niſi propter pondus ſuum in cauſſa eſſe poteſt tãdem, vti matrix incendatur. Id quod nonnullis euenit aliquando. Quare quoad viuunt, interdum gerunt: niſi fortè quapiam ægrotent. Veluti illa, quæ cruento alui profluuio capta fuit.

C Æ S A R.

CORRVPTISSIMVM in exemplar cùm incidiſſemus, quaſi per ſaltus, cóſque difficillimos, aſperrimóſque vix occupare licuit ſenſa Philoſophi. Reddit affectionis vnius cauſſam: quamobrem diutiùs geſtetur mola. Primum à loco. Quoniam, inquit, matricis intereſt retinere. Idem in *quæſtionibus propoſitis* de equatum matrice ſtatuit ipſe Philoſophus. Secundam rationem ponit mirificam ab exemplo auium. *Auium, inquit, matrix cùm multa concipiat oua, eorum frequentia ſollicitatur. Itaque eorum quippiã vbi exiuit, iam tum omnia exeunt vſque ad vnum. Neque præterea claudi poteſt matrix. Quoniam in propenſione eſt ad ea eijciendum.* Intelligit clauſionem perpetuam. Nanque interpellatur apertio, quoad cætera itidem matureſcant. Ergo neque retinere poteſt, neque attrahere: contrarij enim motus ſunt. Quod facete dixit Plautus: *ſorbere & flare.* At quæ animal concipiunt, eorum matrix multis modis excitatur ad expellendũ. Nanque fœtus auctus pondere ſuo premit. Quin etiam viribus, quas adipiſcitur, per incrementa, inſtigat. Tum alijs motus de cauſſis, tum quætens cibos vberiores. At mola cùm animal non ſit, caro potiùs dici debet: eáque æquabilis, ac nullis dearticulata membris. Itaque meliùs continet. Neque enim veros habet motus animalis. Ergo póndere ſuo aggrauat tantùm. At incenſiones illas nullas efficit. Quare fit, vt quoad viuunt, molam gerant: niſi quapiam vt diximus, ægritudine exigatur.

In exemplari meo eſt προσάγει καὶ τίκτει: quod nos *producit, & parit*, interpretati eramus. Sed cùm diligentius locum inſpexiſſemus, mendum eſſe animaduertimus, & legendum putauimus προάγει, *propellit.* Quanuis προσάγειν intelligeremus *producere*, tanquam *promouere*: vt in quartodecimo de *Officijs partium* Galenus: αἱ δὲ ὑψηλότεραι τίκτουσι ἔσω προσάγουσι τῆς κυήσεως. Hanc lectionem probat & vir ille doctiſſimus, cuius opinionem, etſi in omnibus non ſequimur, eruditionem & conarum amplectimur, & laudamus: qui, τὸ προάγει, pro ἐξάγει poſitum putat: rectè ſanè. Et Ariſtoteles ea præpoſitione hoc libro ſæpe vſus eſt: προϊέναι, προάγει. Et Latini quoque cùm de terræ fœtu loquerentur, verbo *propellere*, ſæpiſſimè vtuntur. Προαγωγεὺς verbum Demoſthenicum eſt, *contra Androtionem* Galenus autem in quinto de *Officio partium*, pro *extendere* accipit. De vena enim loquens dicit, περὶ προάγειν αὐτήν. Et in libro de *Optima doctrina*, pro *extendere*, *amplificare*: ὡς τοσοῦτον προάγει τῆς ἰσχύος. At in noſtro ſignificatu Ariſtoteles eodem verbo vſus eſt, in quinto *Hiſtoriarum*, de locuſtis loquens. Ε῎οικε, inquit, δὲ τὰ ᾠὰ τίκτουσι προάγειν πρὸς τὰ χονδρώδη, pro eo quod eſt προωθεῖν. Neque enim eſt virtus ducens, ſed impellens, vt apud Galenum.

Emendauimus γινομένης, fecimúſque κινουμένης. Reſtituimus quæ deerant verba ad hunc modum. Ο῎σα δὲ ζωοφορεῖ, οὐ τοῦτο πάσχουσιν, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ μεταβάλλειν τὴν δύναμιν αὐξανομένην· καὶ ἄλλοτ' ἀλλοίας δεῖσθαι προσθῆκης. Itẽ δεῖ γὰρ ὃ βαρύνει τῆς ὑστέρας ἐνδὸν οἷόν τε εἶναι φλεγμαίνειν. Præterea interpretati ſumus τὸ πλὴν ἑνὸς, *vſque ad vnum*: apud Latinos, vt opinor commodiſſimè. *Arcere* diximus, pro *continere*, & vetiſſima & prima verbi ſignificatione. Sic enim Cicero vſus eſt, cùm alibi multis in locis, tum in ſexto de *Republica. Summus*, inquit, *ipſe deus arcens, & continens cæteros.* Et Cato in libro de *Re ruſtica*, antiqua inflexione in eodem ſignificatu. *Vitem ſic inſerito, præcidito, quã inſeres: eámque mediam diffindito per medullam: eo ſurculos præacutos arcito.* Ita *arca* & *arces*, à continendo dictæ, non à prohibendo: vt ineptè Grammatici. Hic eſt ἀρκεῖν Græcum, cùm ſibi quiſque ſatis eſt, & habet quæ habere decet: ſiue inde ſit, ſiue adeo εἴργω: quod verbum eſt in Epiſtola Philippi regis bis, etiam eodem ſignificatu & ſtructura, quo doctiſſimus Poëta: *arcebat longe Latio.* Μυσηνέων εἴργει αὐτοὺς: ſicut compoſitum διείργει. Geographis frequens vox in Septimo apud Strabonem: ὥστε τὸ διεῖργον ὄρος τῆς Βιφυλίας. Et Ariſtoteles in libro de *Spiritu*: oſſium officia cùm recenſet, alia dicit tanquam pilas, aut fultutas, & pedamenta vt crura ad ſuſtinendum: alia ad tegendum, vt caluaria pro cerebro. Et addit: καὶ ὅσον δὲ τὸν μυελὸν ἀρκεῖν: *Arcere* hic *medullam & continere*: niſi ſit, quod opinor, mendum.

XLVI. ARI-

XLVI. ARISTOTELES.

Πότερον δ', ὥσπερ εἴρηται, διὰ θερμότητα γίνεται τὸ πάθος, ἢ μᾶλλον δι' ὑγρότητα, ὅτι ἐστὶ τὸ πλήρωμα οἷον κύει, ἢ ὅταν μὴ οὕτως ᾖ ψυχρὰ ἡ ὑστέρα, ὥστε ἀφεῖναι· μηδ' οὕτω θερμὴ, ὥστε πέψαι; διὸ καὶ χρόνιον τὸ πάθος, ὥσπερ ἐστὶ τὰ ἐν ἑψήσει πολὺν χρόνον διαμένει. τὰ δ' ἑψόμενα, πέρας ἔχει καὶ ταχυτῆτα. αἱ δὲ τοιαῦται ὑστέραι ἀκρεστάται οὖσαι, τὸν χρόνον ποιοῦσι πολύν.

Vtrum igitur propter calorem fit hoc, quemadmodum diximus: an potius propter humorem? Est enim quasi plena, sicut & cùm clausa est. An tum fit, cùm matrix, neque tam frigida est, vt amittere possit: neque tam calida, vt concoquere valeat. Quare necesse est, longinquam fieri ægritudinem. Videmus enim quædam, quæ ad coquendum multi egêt temporis. Quæ autem percocta, sunt adepta finem suum, celeritatem quoque nanciscuntur. Huiusmodi verò matrices pessimè temperata cùm sint, multum ponunt temporis.

CÆSAR.

INTER diuturnitatis rationes interponit caussam materialem molæ, vnde illa affectio deriuetur. Fortasse, inquit, à calore non fit, sed ab humore. Repletio enim quædam est: sicut cùm fœtum gerit, & est clausa. Post hæc subdit alias caussas diuturnitatis, quas à matricis qualitate sumit. Quæ minus habent frigoris, quàm par sit ad eijciendum: minùs caloris, quàm quantum exigatur ad perficiendum. Nam videmus, inquit, in rerũ natura ea quæ percocta sunt, amitti à matrice: putà fructus arborum atque herbarũ. Galenus quoque in sexto de *Morbis, & caussis, & accidentibus*, caliditatem, atque humiditatem concoquere scripsit. Vnde colligi possit, extremam humiditatem fuisse impedimento, quominus mola percoqueretur. Quærat autem quispiã, quid cogitaret, cùm diceret, non esse tam frigidam, vt expellere possit. Quasi verò frigiditas motus caussa sit. Contra quam sententiam multis commentationibus est à Philosophis disputatũ. Et Galenus in quarto decimo de *Officijs membrorum*, calorem statuit primum esse naturæ instrumentum. Τὸν γὰρ, inquit, δεῖ θερμὸν ὄργανον τῆς φύσεως. At natura motus principium est. Item in libro de *Tremore*. Etsi calor noster naturalis mixtus est certo temperamento ex calore, ac frigore: caloris tamen portione potiùs illa perfici, quasi natura duce, atque autore ad mouendum. Quibus verbis Conciliatoris sententia in Differentia sexagesimaprima ostenditur falsa: qui frigiditatem voluit esse motus caussam per seipsam. Neque enim caussa est, quatenus calorem temperat ad certum gradum. Calor enim agit, non ipsa. Qui calor propterea quòd temperatis actionibus assignabatur, non igneus esse debuit. Tantum igitur abest, vt frigus agat: vt etiam summe agendi impediat potestatem. Impedit igitur excessum actionis, redigitque ad mediocritatem. At actionis mediocris illius autor, non est ipsum, sed calor. Vnum igitur sit calor naturalis ex frigore & calore, vt calor excedẽs remittatur: non quòd vtroque egeat ad mouendum. Verùm hoc ita non intellexit Philosophus: frigus esse motus caussam. Sed sic: calorem esse caussam attractionis. Itaque vbi minùs frigida sit, plus erit calida: plus igitur attrahet. Ergo & diutiùs retinebit. Retentio enim & attractio eiusdem virtutis est: vt in libris de *Semine genitali*, est à nobis constitutum. Est enim attractionis finis ac perfectio, retentio ipsa. Quare si matrix calidior sit, retinebit, & non amittet. Sed ille tamen calor minor erit, quàm vt concoquere possit. Ita calor ille tam paruus, satis erit ad retinendum, at non satis ad concoquendum: vt maioris egeat caloris concoctio, quàm retentio. Astipulatur sibi ipse Philosophus in quarto de *Generatione animalium*. Quemadmodũ, inquit, ea quæ concoquenda sunt, si plus ignis adsit, adurit: si autem minùs, non coquit. Vtraque enim de caussa fit, vt opus ne perficiatur.

Pulcherrimus locus extat apud Galenum libro quattodecimo de *Officio partium*, de matrice. Calorem in fœmina non esse tantum, quantũ in mare: propterea quòd oporteat, vt & ipsa alatur, & relinquat aliquid, quod non attrahat. Εἰ τοσοῦτον, inquit, ὅσον ἔπεψε, ἀλλ' οὐ διεπόρησεν. Nã quod est perfectè calidum, non solùm coquit, sed etiam digerit: scilicet in suas partes. Pulchra certè contemplatio, sed falsa. Nam si sit fœtus fœmina, minùs digeret alienum, quàm mater ipsa suum: & minùs ipse fœtus pusillus, quàm mater magna: & minus inchoat, quàm natura perfecta.

Erat mendum in Codice nostro, ὑστέραι ἀχρεῖαι. Quod nesciebam quid volebat sibi: nisi ἀκρατέσταται scribendum esset. Est & illud οἷον κύει. Puto deesse ὅταν: vt sit *cum conniuet*, id est, *prægnans clausa est*: temporis enim eadem est facies.

XLVII. ARISTOTELES.

Ἔτι δὲ τὸ μὴ ζῷον εἶναι μὴ κινούμενον, οὐ ποιεῖ τὰς ὠδῖνας. ἡ γὰρ κίνησις τῶν συνδέσμων, ὠδῖς ἐστιν ἣν διὰ τὸ ζῆν ποιεῖ τὸ ἔμβρυον.

Prætereà mola, cùm animal non sit, ac propterea nullum cieat motum, dolorem nullum facit: est enim parturiendi dolor ex motu ligamentorũ, quem facit fœtus vita appetens.

CAESAR.

AMotu caussam latiùs declarat. Nam quanquam mola mouetur, palpitatio tamen quædam potiùs est. Neque enim organicis partibus est instituta. Quare motus ille æquabilis, non diuersus est. Tum autem non spirat: igitur aëre non eget. Non ergo eum appetet ad exeundum: id quod animal perfectum facit. Nam si fœtus antequam perfectus sit, non quærit exitum: & tamen & animal est, & mouetur: quam ob caussam quærat exitum mola, quæ neque animal est, neque animalis mouetur motu? Argumentum sumptum est per demonstrationem à fine. Laxè nimis loquutus est: *vita appetens:* viuit enim. Sed intellexit, mortem fugiens è suffocatione.

XLVIII. ARISTOTELES.

Καὶ ἡ σκληρότης δὲ ἡ γιγνομένη τοῦ πράγματος, κωλύσεως ἔργον ἐστίν. οὕτω γὰρ γίνεται σκληρὸν, ὥστε πελέκει ἂν δύναται διακόπτειν. τὰ μὲν [γὰρ] ἑφθὰ, καὶ πάντα τὰ πεπεμμένα, μαλακὰ γίνεται· τὰ δὲ ἀπολελυμένα, ἄπεπτα καὶ σκληρά.

Tum autem duritia eiusmodi corporis prohibet efficaciam concoctionis: adeò enim durum fit, vt etiam securis aciem respuat. Quæ enim aut percocta, aut matura sunt, omnia tenerescunt. Quæ autem prædecerpta, ea & immatura, & dura.

CÆSAR.

MIrum, cùm vult assignare caussas diuturnitatis, cruditatem affert. At eam cruditatem cùm dicit esse duritiæ caussam, quomodo duritiam caussam cruditatis dicit? Quoniam cruditas duritiæ caussa est essentialis, tanquam species affectionis. Sequitur enim duritia cruditatem, sicut risus admirationem & intelligentiam. At cruditas à duritia non fit tanquam à caussa, sed tanquam ab impedimento. Durum enim quod densum est, non admittit caloris vim ad se intro concoctricem. Statuit autem hîc ex diminuto potiùs calore, quàm à valido confieri molam. *Quoniam*, inquit, *si satis inesset caloris, percoqueretur.* At quæ aut cocta sunt, aut matura, ea tenera sunt: cocta intelligit igni: matura calore cœlesti. Probat propositionem à sensu. Adeò enim duram esse molam, vt inuicta acie securis sit. Eadem sententia in septimo *Historiarum.* Διαμφέρουσι στραγγαλίδες, ὅταν μὴ ἐκπεφθῇ καὶ ἐξέλθῃ ὑγρότης: de lacte diluriore loquens. Cauendæ tamen insidiæ sunt ab argumento hoc. Nam quæ maturescunt, tenera fiunt: quoniam calor terrestres partes rarefacit. Itaque non in omnibus id verum est. Nimio enim calore etiam resolutæ partes durescunt. Quod in luto videmus. Quid, quod in ipsis idem quoque euenit fructibus? Nam postquam maturi sunt, si diutiùs in matrice arbore pendent, duriores fiunt. Atque adeò fœtus ipsi, quãto diutiùs in vtero manẽt, tantò duriores fiunt. Docet hoc Galenus etiã in libro de *Tabe*. animalis initia humida esse: accepris antẽ incrementis, & procedente tempore durescere. Itaque mihi contrà videtur: tẽporis longinquitate caloris operam augeri. Quemadmodum in rhombis. Sanguis enim in matricem fluens, si diutiùs immoretur, adeò coquitur, vt iecoris pars videatur. Quare ab eius similitudine etiam vulgus Aquitanicum vocat *pennas*. Pennas enim dicit propriè iecur fullum. Is si à frigore densatus fuisset, in sole positus solueretur. Verùm neque soluitur, & aduritur magis. Quem autem calorem hîc diminutum statuit Aristoteles, eum non intelligit tanquam molæ formam: sed pro qualitate capit, molę

formam

formam consequente. Cuius formæ velut instrumentum sit: vt in libro septimo *Metaphysices* est declaratum.

Malè posuit τὰ ἑφθὰ ϗ τὰ πεπεμμένα μαλακὰ γίγνεται. Quod enim factum est, non fit: & quod fit, non est. Si igitur mollitudo acquiritur per coctionem: ergo perfecta coctione, mollitudo quoque perfecta erit: alioqui esset affectio sine caussa. Debuit igitur dicere: *mollia sunt*: non *mollia fiunt*. Siquidem matura atque percocta iam sunt. Neque hîc γίγνεται pro ἐστὶ rectè hîc accipias.

XLIX. ARISTOTELES.

Ὅτι πολλοὶ ἰατροὶ ἀγνοοῦντες δι᾽ ὁμοιότητα, μύλας εἶναι τὸ πάθος πάσχουσι, ἂν μόνον ἴδωσι τάς τε κοιλίας ἐπαιρομένας ἄνευ ὕδερός τινος, καὶ τῶν ἐπιμηνίων σχέσιν, ὅταν χρονίζῃ τοῦτο τὸ πάθος. τὸ δ᾽ οὐκ ἔστιν, ἀλλ᾽ ὀλιγάκις γίγνονται αἱ γεγνόμεναι μύλαι. ἄλλοτε μὲν ῥοῦς γίνεται ψυχρῶν καὶ ὑγρῶν περιττωμάτων, καὶ ὑδαρῶν· ἄλλοτε δὲ παχυτέρων, εἰς τὸν περὶ τὴν κοιλίαν τόπον, ἐὰν τὴν φύσιν τοιαύτην ἔχῃ, ἢ τὴν ἕξιν. ταῦτα γὰρ οὔτε ὀδύνην παρέχει, οὔτε θερμότητα, διὰ ψυχρότητα. αὔξησιν δὲ λαβόντα, τὰ μὲν, μείζω, τὰ δὲ, ἐλάττω, οὐδεμίαν ἄλλην ἐπιφέρονται νόσον παρ᾽ ἑαυτά, ἀλλ᾽ ὥσπερ πήρωμά τι ἡσυχάζει.

Non defuerũt autem Medici, quibus ignota esset mola res, quo pacto se haberet. Qui viderent ventris tumorem: cum tamen neque aqua intercus esset, neque menstrua soluerentur, atque cessaret tumor. Nempe ergo falsi sunt. At enimuero perrarò vsu venit, vti molæ generentur. Sed interdum confluunt in ventrem humores superflui, iíq; frigidi, ac liquidi. Interdum secundum naturam, & habitum crassiores. Atque ij neque dolorem creant, neque calore afficiunt: quoniam sunt frigidi ipsi. Neque aliud afferunt nocumenti quicquam, cùm capiũt incrementum, siue minus, siue maius: sed quasi res imperfecta otium agitat.

CAESAR.

NE Scipio quidẽ, aut Gracchi ipsi Atticismos consequantur eos, quibus particula hæc tota splendet. Vt mirum sit, tanto in negotio tam festiuum esse potuisse Philosophum. Principio, vsus est hac voce, ὅτι, initio orationis: qua nihil iucundius. Sicuti suprà commonstrauimus. Deinde dixit: *Medici* πάσχουσι: id est *falluntur*. Quippe Attici gaudent bis agnominationibus: *mori mortem*: *vitam viuere*. Iccirco subdidit alteri voci consimili, quæ est τὸ πάθος: tantò maiore lepore, quòd ea vox connexa est cum μύλας. Has allusiones, siue ἐπιχάρεις Attici frequenter sectati sunt: vel ex Hippocrate, & Thessalo, & Polybo quot loca adduces? Et Platonis Timæus. Ἐπεὶ οὖν ὦ Σώκρατες πολλὰ πολλῶν εἰπόντων περὶ θεῶν. Et mox. Παύτῃ πάντως ἂν τὰς αὐτοὺς ὁμολογουμένους λόγους ἀποδοῦναι. Eas modestissimè est sequutus pudentissimus Poëta: *non omnia possumus omnes*. Et, *Lybicis teris otia terris*. Tertio loco mirificum illud est, sic. Τὸ δ᾽ οὐκ ἔστι. Posteà excusatio. *Quoniam*, inquit, *rarò euenit*: hoc autem fecit per particulam ἀλλά. Quarto cùm dixit: γίγνονται αἱ γιγνόμεναι. Quinto cùm circumscribit κοιλίαν, sic. Εἰς τὸν περὶ τὴν κοιλίαν τόπον. Non enim solum ventrem attingit, sed & ventris loca. Sexto: ἐὰν τὴν φύσιν ἔχῃ: subricuit κατά. Septimò: οὔτε θερμότητα, διὰ ψυχρότητα: aliùs dixisset ψυχρὰ ὄντα, siue τυγχάνοντα: alius διὰ τὸ ψυχρὰ εἶναι. Nos vt potuimus Latinitatis vsum purum, scitúmque sine apparatu quæsiuimus. Πήρωμα, festiuè *rem mancam*, *atque inertem* interpretati eramus: sed non explebat Græcam vocem. Neque verteris *oblæsionem*: est enim hîc passiuo modo. Duriusculè autem pro caussa otij apposita est. Nam res imperfectæ proptereà non mouentur, quia imperfectæ sunt. Motus enim est perfectio animalis ad perfectionem. Sed intellige imperfecta non moueri, quia non appetunt perfectionem. Ἡσυχάζει quoque potiùs vertimus *otium*, quàm *quietem*. De Atticismis hæc: de re videamus.

Connumerat signa communia multis affectionibus. *Tumor*, inquit, *ventris*, *retentio menstruorum*: : communia sunt & fœtui vero, & molæ: item hydropicis. Declarat deinde aliam molæ affectionem: tarò scilicet euenire. Post hæc caussam materialem paulò fusius: quoniam superiùs attigerat tantummodo. Et dicit multa: humores superfluos: fluxum eorum: liquidos: aliàs crassiores, frigidos: posteà, statuit locum, in quem deferuntur. Tum eorum caussam à corporis habitu, & ab eorum natura. Post hæc affectionem ipsorum: *quoniam non dolent*. Neque enim pungunt. Est & apud Galenum in doloribus capitis obseruatum, pituitam dolorem non facere, nisi pondere, aut distentione Addit inde: non incendi ab ijs matrices, quoniam frigidi sint. Item non efficere alium morbum: sed & augere, licèt non vno modo, quamlibet molam. Posttemò rem esse inertem, & mancam: vel potiùs vt interpretati sumus, *imperfectam*: neque

moueri. Intelligit autem motum, vti diximus, animalis, & volentis exire. Nam verum eſt molam quodam motu palpitationis moueri. Neſcio an ſentiat puncta: an contrahatur. Quòd ſi non ſentiterit inter genus plantæ & ſpongiæ. Quæmadmodum animalia quædam hyberno ſopore capta: ſunt enim quidam gradus naturæ ad hominem vſque perfectiſſimum; qui propterea *minor mundus* dictus eſt.

L. ARISTOTELES.

Ἡ δ' ἀπόλειψις τῶν καταμηνίων γίνεται, διὰ τὸ δεῦρο καταναλίσκεσθαι τὰ περιττώματα, ὥσπερ καὶ ὅταν θηλάζωνται. καὶ γὰρ ταύταις ἢ οὐ γίνεται, ἢ ὀλίγα.

Sistuntur autem menſtrua iccirco, quia eum in locum ſuperflua inſumuntur: quemadmodum & nutricibus: quibus, præter puſillum admodum, raro quicquam ſoluitur menſtruorum.

CAESAR.

ALIAM recenſet affectionem in ijs, quæ molam gerunt. Defectum menſtruorum ſicut & nutricibus communem vtriſque cauſſam. Quoniam ſicut his in lac, ſic illis in molam abſumitur ſanguis ad menſtrua deſtinatus. Maluit nutricum exemplum aſſignare, quàm vterum gerentium, & rectè: fortiùs enim eſt argumentum: ſi lac auertit menſtrua: tantò magis mola, locus enim ille diuerſior aliquanto eſt. Galenus in ſexto de *locis malè affectis*, ſigna defectionis menſtruorum ſtatuit, atque nocumenta apponit: in nono autem de *officijs membrorum*, non commodè fieri, vt eadem & nutrix ſit, & probè ſoluat menſtrua. Quare in primo de *conſeruanda ſanitate*, monet nutrices à venere vt abſtineant: ſi infantibus meliùs eſſe velint: coitu enim cieri menſtrua: atq; icircò lac & paucius, & deterius fieri. At illæ non ſolùm venerem exercent, ſed etiam laceſſunt languentem: meróque ſopitæ tres liberos mihi necauere.

LI. ARISTOTELES.

Ἔστι δ' ὅτε καὶ εἰς τὸν μεταξὺ τόπον τῆς ὑστέρας καὶ τῆς κοιλίας σύρρεον, ἐκ τῆς σαρκὸς, δοκεῖ μύλη εἶναι, οὐκ οὖσα. ἔστι δ' οὐ χαλεπὸν γνῶναι, ἂν μύλη θιγγάνουσα ᾖ τῆς ὑστέρας. ἐὰν γὰρ ᾖ ὁμαλὴς, καὶ μὴ ἔχουσα αὔξησιν, δῆλον ὅτι οὐκ ἐν ἐκείνῃ τὸ πάθος. ἐὰν δὲ τοιαύτη ᾖ, οἵαν ὅτε καὶ ἤδη ἔχει μύλην, θερμή τε καὶ ψυχρὰ καὶ ξηρὰ ἔσται, διὰ τὸ εἴσω τετράφθαι τὰ ὑγρά. καὶ τὸ στόμα τοιαύτη, οἷον ὅταν κύωσιν. ἐὰν δέ τι ἄλλο ᾖ ὁ ὄγκος, ἔσται ψυχρὰ θιγγανομένη, καὶ οὐ ξηρὰ, καὶ ἀεὶ τὸ στόμα ὅμοιον.

Fit autem vt tumor ex humoribus de carne confluentibus in locum, qui inter matricem atque aluum interiacet, molæ ſpecimen falsò præbeat. Dignoſcetur autem matrix tali carere morbo: ſi ipſa attrectando compoſita, neque tumida inuenìatur. Quæ ſi ſit eiuſmodi, quaſi cùm aut fœtum, aut molam gerunt, erit calida & frigida & ſicca: propterea quòd humor introrſum conuerſus ſit. Os quoque tale erit, quale cùm grauidæ ſunt. Quòd ſi alterius generis tumor ſit, erit ad tactum frigida, ſed non ſicca: os autem ſemper ſimile.

CAESAR.

IN libris *Reſolutorijs* ita conſtitutum eſt: perfici tum demum ſcientiam noſtram, cùm cauſſas omnes, principia atque elementa quæſitæ rei cognoſcimus: deinde eas affectiones quæ à cauſſis illis emanantes in rei eſſentia ſitæ ſunt: tertiò, quæ quibus cauſſis reddendæ, atque acceptæ ferendæ. Niſi enim per ratiocinandi formam applicatæ ſint cauſſæ affectionibus, non perficitur ſcientia: veluti cùm dicimus: ſapientæ appetentem eſſe hominem, quoniam ratione prædìtus ſit. Poſtremo hæc non ſatis eſſe putandum eſt: ſed præter hæc, illud quoque eſſe neceſſarium. Quodcunque horum cuilibet contrarium ſentiatur, id eſſe falſum: ne fortaſsè eum veris communicentur. Hoc hîc nunc agit Diuinus vir: molam interdum videri, quæ non ſit. Nam in matrice non eſt tumor tunc, ſed extra matricem. At in molæ definitione locus in matrice inerat. Hic autem extra matricem eſt, inter eam & aluum. Poſtea dignoſcendi

cendi signa ponit. Nam si matrix composita sit, non tumida, sed æquabilis, carere eam hoc incommodo, id argumentum est: Nam quæ molam, aut fœtum gerunt, earum matrices siccæ sunt: quoniam humor intus retinetur, atque os ipsum clausum est. At si alius tumor est, non erit sicca matrix.

Plinius libro septimo, quod hîc σιρῥίον participium est, humorum morbi nomen putat: quod viris accidat in ventre, sicut mola mulieribus. At hîc neque morbi nomen est, & mulieribus quoque euenit. Hinc tamen illum sententiam, suam hausisse valdè est verisimile.

Interpretati sumus, εὐσταλὴς, *composita atque æquabilis*. Ea voce Lucianus vsus est in *Piscatore*, σκυθρωπῶν καὶ τῷ σχήματι εὐσταλῶν καὶ φροντιστικῶν.

Animaduertendum quod scriptum est: *grauidarum matricem calidam, & frigidam, & siccam*. Putabamus hîc mendum esse: & tollendum, aut *frigidam*, aut *calidam*: alterutrum, inquam, potiùs *frigidam esse matricem*. Quoniam quemadmodum humor, item calor aliò diuertatur. Item illud obseruandum, cùm dicit, ἄλλο ὁ ὄγκος ᾖ. Id est, *aliud quàm mola, aut fœtus: putà abscessus*: sed intelligimus καὶ ἄλλο καὶ ἄλλοθι: *& aliud, & alibi*. Neque enim verum diceret: nam in matrice ἄλλο, esse potest: & sicca erit, & calida: vt si ibi sit abscessus ab igni sacro.

Quòd autem dicit, *os semper simile*, difficilè est ad intelligendum: Neque enim vult dicere, simile ijs quæ grauidæ sunt: neque enim verum est mutari, ita vt modo clausum sit, modo apertum. Nam mouetur os: ergo non est semper simile.

Vir doctissimus ita legendum putat: εἰ μύλη θιγγάνουσα ᾖ τῆς ὑστέρας, atque ita interpretatur: *facilè fuerit cognitu an mola insit in matrice*. Sed omnino putat Codicem mendosum esse: quod nec nos omnino negamus quoque. Puto tamen ego θιγγάνουσα, dici de obstetrice. Neque aliter intelligi potest, an os matricis εὐσταλὲς sit καὶ ὁμαλὸν, nisi attrectetur. Θιγγάνουσαι lego, vt apponatur infinitiuo γνῶναι. Sic, οὐ χαλεπὸν γνῶναι ἂν μύλη ᾖ, θιγγάνουσαι τῆς ὑστέρας.

LII. ARISTOTELES.

Μάλιστα δὲ λανθάνει, ὅσαι οἴονται ἀδύνατοι εἶναι συλλαβεῖν, ἐὰν μὴ ἀναξηρανθῇ καὶ ἐπιδήλως ἀφανισθῇ τὸ ἐλθόν. συμβαίνει δ' ἐνίοτε πλεῖον προϊέσθαι καὶ αὐτὴν καὶ τὸν ἄνδρα, οὗ ἂν δύνηται ἀφανίσαι καὶ τοῦ ἱκανοῦ. ὅταν οὖν ἀπαιτῇ μὲν ἱκανόν, ληφθῇ δὲ πολύ, τότε λανθάνουσι καὶ κυϊσκόμεναι· ὅτι δὲ τοῦτο ἐνδέχεται γίνεσθαι καὶ οὐκ ἐξ ἅπαντος γίνεται τὸ πάθος, δηλοῖ ὅσα τῶν ζῴων ἀπὸ μιᾶς ὀχείας πολλὰ τίκτει, καὶ ἡ τῶν διδύμων γένεσις, κἂν ἀπὸ μιᾶς γένηται. δῆλον γὰρ ὅτι οὐκ ἐξ ἅπαντος ἐγένετο, ἀλλὰ μέρος τοῦ αὐτοῦ ἔλαβέ τις τόπος, τὸ δὲ, περιελείπετο πολλαπλάσιον.

Quæ autem arbitrantur, fieri non posse vt concipiant, nisi sicca vulua exurgant à coitu, nihilque compareat feminis immissi, ea tunc falluntur, cùm plus emittitur feminis, & ab ipsis, & à viris, quàm quantum satis sit: quasi totum contineri ità oporteat: vt non compareat. Vbi igitur quantum satis habet, attraxerit, ac reliqui multum factum sit: tum verò ignaræ sunt, quemadmodum grauidæ euaserint. At hoc verum esse, neque totum requiri semen ad conceptionem; palam est ijs in animalibus, quæ vno initu multa pariunt. Sicut & gemellorum generatio, quæ vno coitu fit. Apparet enim, non ex toto semine, sed è fœtus portionibus generatis: quas portiones loci muliebres receperint. Reliquum autem quanquam multum fuerit, remissum est.

CÆSAR.

Postremam hanc commentationem, tanquam frustra repetitam non egere declarationis iudicauimus. Superioribus enim disputationibus satisfactum est. Ac reliquum erat quidem, & putamus à Philosopho elaboratum, vt diceret de progressibus, quos faceret natura in fœtu à principijs ad perfectionem. Nos autem quę ad hominis pertinent generationem, deque omnibus accidentibus, tum in coitu, tum à coitu quæ solent euenire: item quæ spectant ad caussas generationis, & sterilitatis: fœtuum quoque vitam vel in vtero, vel editorum iam, vsque ad ætatem exactam: quæ de Galeno, Hippocrate, atque Astrologorum arcanis digessimus, in septem libris de *Semine genitali*, abundè prosecuti sumus.

Rursus monet doctissimus vir non ἀσπαλάκτου, sed παραλάκτου legendum ex Codice Florentino. Verùm Florentini illi noui Academici viri docti sunt, & quibus fidem summam habeam. Verùm sustulit τὸ ἀεὶ, quod tam apte conuenit cum πολλαπλάσιοι, vt nihil magis.

EPILOGVS.

QVASI qui è naufragio, vbi in littus euasere, periculi memoria vehementiùs commouentur, cum animo suo rei asperitatem reputantes. Ita nos quoque, VALLEA, *postquam ex hoc gurgite elapsi sumus, temeritatem nostrã sanè plus exhorrescebamus, quàm ipsius negotij difficultatem. Puto enim me omnium militum gloriosorum insolentiæ superfuisse. Adeo nanque desperata res nunc videtur mihi, vt animo meo obstinârim, nunquam præterea librum istum Græcè relecturum. Nam quò plus inspecto atque contemplor, profecto minus scio quid mihi fuerit faciundum. Quid igitur viuens, vidénsque te in hasce angustias coniecisti? Iucunda quædam scripseram, vt fortunam meam aut vincerem, aut oblectarem. Circumstabant amici vellicãtes, me magnum, maximum, & alia monstra appellantes. Irritatus sum igitur, plus otio, quàm negotijs fecissem. Multa præclara animo meo destinaueram. Sed dum circumspicio, videbam omnia à doctis viris occupata præreptáque mihi minimè omnium ambitioso. Itaque cœpi ego quoque versare dolium, ne nihil agerem. Quod equidem fregissem, nisi tu,* BRIANDE VALLEA, *amici tui doctissimi, atque humanissimi benignitate interuenisses. Cuius nomen mihi roganti cùm nolles dicere, iniquiore vsus sum patrono nunc, quàm maximis olim in caussis iudice consueueram. Sed siue tu is es, siue sit alius quis: ego huic viro nunquam satis laudato gratias ago, publicéque testatum relinquo, me eius lumini, nominis mei si quid vnquam futurum sit, claritatem debere. Quòd si cu parum videar expressisse Philosophi sententiam, eum velim sic cogitare: quantum intersit Aristotelis libros sanos ac puros interpretari, & deprauatos redintegrare: vt vnum ille mihi orationis argumentum, sed ego illi rei ipsius materiam suppeditasse videar. Quòd autem ad modum spectat interpretationis, nemo speret sese tam benè & exactè dicturum, quin quiuis alius confidat, vel aliter, vel etiam melius expressurum.*

FINIS

GRATIAS TIBI DOMINE IESV.

PHILIP. IACOBI MAVSSACI,

in Senatu Tolosano Consiliarij Regij, in Aristotelis Historiam de Animalibus,& Iulij Cæsaris Scaligeri interpretationem, & Commentarios,

ANIMADVERSIONES.

PHILIP. IACOBI MAVSSACI, in Senatu Tolosano Consiliarij Regij, in Aristotelis Historiam de Animalibus, & Iulij Cæsaris Scaligeri interpretationem, & Commentarios,

ANIMADVERSIONES.

QVEMADMODVM multa, eáque grauia in hoc Atlantico opere, nobis animaduersiones scribendi legitimam ansam præbuerũt, post tantum Commentatorem, qualia sunt, rerum quæ in aureis hisce Philosophi libris leguntur, varietas ac pondus, locúmque difficilium & obscurorũ tam in Auctoris, textu quàm in Cõmentarijs Interpretis passim occurrentiũ, non parum numerus. Ita etiam non pauca post Editionem operis, adegerunt ad contrahendum in pauca quicquid id erat animaduersionum, vt ingens voluminis moles, & Typographorum Librariorúmque nostrorum morositas, & præterea priuata publicáque negotia quæ nos à cœptis sæpiùs auertere. Quamobrem quæcumque vel aduersus Auerroim, Albertum, Augustinum Niphum Philotheum Suessanum, Gesnerum, Ruellium, Rondeletium, Bellonium, Vlyssem Aldourandum, egregium illum compilatorem, aliósque id genus disputata erant, & quæ ex plerisque classicorum Auctorum de nouo contra virorum Doctorum sententias explicaueramus, in Capita obseruationum, aut variarum lectionum redigenda fuere: vt commodiùs aliàs edantur, cum alijs operibus nostris, non iniucundæ vt speramus, lectionis & frugis. Animaduertemus hîc igitur breuiter in textum, interpretationem & Commentarios, quantum per temporis angustias, & voluminis crassitudinem, Librariorúmque vrgentia negotia licebit, & quos relegendo deprehendimus errores maximè notandos expungemus critico pumice.

Pag. 1. Α'ρισοτ. περ. ζῴ. ἱσορ. De Inscriptione horum librorũ, & varijs titulis in Prolegomenis abunde scriptum est. Alij vertunt, *Aristot. de Historia Animalium* καὶ τὰ ἑξῆς: sed non odorantur Philosophi mentem, nec sensum venantur verborum. Meliùs & magis Romanè ac decorè Scaliger, *Arist. Historia de Animalibus*, quem nos in hoc amplectimur: non enim hîc de Animalium Historia tractatur, sed potiùs eorum historia texitur philosophicis legibus. Vnde *de Animalibus* rectè non *de Animali*, quia non consideratur ibi animal in sua natura communi in quantum animal est: verùm ἱσορικῶς, & breuiter animalium naturæ, differentiæ, mores describuntur. Aristoteles ipse cùm hos libros laudat, ἐν τῇ ἱσορίαις τῇ περὶ ζῴων, vt lib. 2. de *Partib Animal.* cap. 1. Plura quidem de hac inscriptione, & similibus dicenda forent: sed animaduersionum carceres & terminos egrederemur. Cæterùm monemus in exemplari nostro, Capitis primi inscriptionem non esse inuentam, quæ labes sæpius in hoc opere re facta est incuria descriptorum. Nos memoria lapsi obliti sumus restituere ex Commentario hoc modo. *Animalium partitio à materia.*

Apotelesf. 1. Ε'ν αὐτοῖς ἴδια: *partes diuersas, suíque generis opificia.* Hæc omnia ex officina Gazæ: & miror intacta reliquisse magnum Censorem. Quid enim in Græcis respondet? nihil sanè. Nec est quod putemus in textu fuisse καὶ ἴδια αὐτοῖς ἔργα, quod annotauit Casaubonus: nam ἴδια cum vocibus præcedentibus ἕτερα μέρη, concordare debet.

Pag. 3. Apoteleſ. 3. τὰ δὲ πλεῖ. μ. ι. διαφ. ἀλ. κατ. ὑπερ. ἢ ἔλ. Hæc non vertit Scaliger, vel vt prudentiùs loquamur, hæc ab exſcriptore in interpretatione ſunt omiſſa, quæ Græco textui ideo non conuenit. Addendum omnino: *hæ verò eadem ſibi ſunt, licet exceſſu defectúque differant, quarum genus vnum eſt.* Gaza paulo breuiùs, *vel genere, quamquam exceſſu defectúve inter ſe differant.*

Pag. 5. Apoteleſ. 3. τὰ μὲν μαλακός, τὰ δ᾽ ὀςρακ. Scaliger & Gaza conſtanter ita legerunt, neſcio cur alibi ſcriptum reperiatur μαλακόσαρκα, ϗ σκληρόσαρκα, quod non probamus.

Pag. 7. Apoteleſ. 5. οἷον μαςοὺς reponendum in textu: peccârunt operæ, & malè eſt excuſum πυςοὺς.

Pag. 9. Apoteleſ. 7. τύπῳ ἀπ. πρ. Gaza, *formula quadam agendum*, malè: non intellexit quid eſſet formula: & non melior Iuriſconſultus quàm Philoſophus fuit. Philoſophus voluit; dicamus primum *in tranſcurſu*, vel *ruditer*, vel *craſſiore Minerua*, cum Quintiliano; quod idem eſt ac τυπωδῶς. Vnde τύποι apud Gellium & ὑπογραφαὶ, minùs exactæ deſcriptiones quàm ὁρισμοὶ: quod perſpicuè notat differentiam definitionis, & deſcriptionis. Et apud Ariſtotelem noſtrum, vel potiùs auctorem libri de *Mundo*, quem quidam Ariſtoteli, quidam Philoni Iudæo tribuunt non ſatis firma coniectura, τυπώδης μάθησις *craſſior doctrina.* Ita Sextus ὑποτυπώσεων Πυῤῥωνείων libros inſcripſit, quia in eis ruditer tantùm & compendioſè informat lectorum animos, vt poſtea pleniùs erudiantur. Sunt enim illi libri tres quaſi vmbra, & figura reconditioris inſtitutionis, quam pollicetur in libris Scepticis. Et ὑποτυπωτικῶς idem apud eumdem quod συντόμως, *breuiter.* Græci dicunt ὡς ἐν τύπῳ, & τύπῳ λέγειν, λαμβάνειν, ποιεῖν, ἀποδεικνύειν, *informare breuiter* apud Varronem. Verùm de his diligentiùs in Commentarijs noſtris ad illum auctorem. Nunc ſufficiat ἐν τύπῳ de his dixiſſe. Scaliger vertit, *paulò laxiùs*, nimis laxè: neque enim ſatis expreſſit vim vocabuli.

Pag. 10. Apoteleſ. 8. ϗ κορδύλαι aliàs ſcribitur κορδύλος, ſed malè, vt puto. De Cordyla piſce, vel, vt Gaza vertit, cordula, pauci: quia hactenus ignoratum fuit, cuinam hodiernorum piſcium hoc nomen conueniret. Scaliger noſter ingenuè in his Commentarijs ſe id fatetur ignorare. Quidam verò, neſcio qua ducti ratione, aut quo fulti fundamento, exiſtimant eſſe genus viliſſimi piſciculi, ſed nomen nullum danr. Certè ex verbis Philoſophi, quia cum rana iungitur, non malè inferas parui momenti piſcem eſſe cordylam, & quia paluſtrem etiam dicit. Malè ſiquidem, meo qnidem iudicio, in interpretatione Scaligeri hæc interuertuntur: *alia paluſtria, alia fluuialia.* Imo debet eſſe, *alia fluuialia, alia paluſtria, vt rana & cordyla:* quæ potiùs paludes quàm fluuios ſectantur. Codice Græco tamen ſe profitetur vſum eſſe Scaliger, in quo hæc ita digeſta erant. Quòd autem κορδύλος hîc ſcribi non poſsit, patet ex eo quòd de paluſtribus piſcibus mentionem faciat. At Cordylum non dicam paluſtrem, imò marinum. Lucilius apud Varronem 6. de *Lingua Latina. Thynno capto, cordylum excludunt foras: occidúntque lupos, ſaperdam & iura Siluri.* Vulgò illic legitur *coruum*, & *aperdite*, pro *cordylum*, & *ſaperdam.* Ioſephus Scaliger tamen in *Coniectaneis*, & Appendice ad ea, nihil mutat; quod ſæpiùs mirari ſubit. In optimis enim ſchedis, quæ apud me exſtant, & nondum videre lucem, hæc ipſum annotaſſe obſeruaui. *Saperdæ*, inquit, *pro ſapientibus Varro poſuit citante Nonio. Nobis*, ait, *videmur eſſe belli, feſtiui, ſaperdæ, cùm ſimus σαπροί: lego σαπροί. Ita enim alluſio erit ad Saperdam ex vocum ſimilitudine. Perſius commendare hoc genus piſcis videtur, cùm ait: en Saperdam aduehe ponto. Et Athenæo σαπέρδη dicitur πονηρὸν ὄψον. Vnde miror quid Feſto venerit in mentem, vt diceret eſſe genus piſcis viliſſimi. Nam quod Sipontinus mirari ſe ait hæc à Feſto dici: ſanè non videtur prius admirari quòd viliſſimum, quàm quod piſcem dixerit: ſiquidem interpretatur pro ſapiente. Atqui potuit Feſtus ſcire ex Lucilio, eſſe genus piſcis. Nam quod corruptè apud Lucilium in 6. Varron. de Lingua Latina, legitur ita emendatum memini ex Patris noſtri correctione.* Locus eſt notatu digniſsimus, & apprimè faciens ad rem. Infinita alia eiuſdem farinæ, quæ in ſchedis illis αὐτογράφοις tam parentis Iulij Cæſ. quàm filij Ioſephi Scaligeri, continentur, pollicemur nos vulgaturos, ſi vel eas deſcribendi, vel in ordinem redigendi occaſionem nanciſcamur & otium. Bona enim pars *familiarium Exercitationum* aduerſus Eraſmum præcipuè, quarum quinque libros compoſuerat, hinc hauriri & reſtitui poteſt.

Pag 11. ſub finem. *Hum. in ſtant. & fluuium.* Ita habuit exemplar noſtrum. Nemo non videt legendum *fluidum:* & deinde ita interpungendum poſt vocem Theodotus: *humoris autem vocabulum indidem habuit natalia:* quæ vltima vox *natalia*, malè diuerſo charactere excuſa eſt. *Habere natalia*, nihil aliud eſt, quàm *originem ducere.* Hæc vt multa alia, erant in exemplari confuſa. Tu benigne Lector omnia condonabis.

Pag. 12. l. 32. *nobis perſcrutanti*, excuſum eſt, vt erat in exemplari. Minùs exercitati in ſcriptis Scaligeri volent fortè *perſcrutantibus.* Sed vtrumque ferri poteſt, ſi Grammaticæ leges acutè perpendantur.

pendantur. l. 37. *fellis ſpecie*. Exemplar noſtrum nunquam aliter vocem hanc *felis* ſcriptam habebat qu m cum duplici l. peſſima ratione: pluſquam millies hunc errorem correximus in hoc opere, vt & vocem *cartilaginea*, addita aſpiratione, ex ſententia quorundam, quæ non arriſit mihi.

Pag. 15. Apoteleſ. 10. γίνετ. ὁ οἶσρ☉: meliùs & conuenientiùs vtrique interpretationi Gazæ, & Scaligeri, Codices aliqui habent, γίνονται οἱ οἶςροι.

Pag. 16. Apoteleſ. 11. καλ. αἰολοθύεια. Editiones aliæ, & ipſa Veneta, ac Lugdunenſis Caſauboni quamemendatiſſima, ὁλοθύεια habent. Neſcio vnde expiſcatus ſit Scaliger vocem illam αἰολοθύεια, & cur de eius origine tantopere ſit ſollicitus: nam ſi vera eſt Gazæ verſio, oporter eum, & vulgarem lectionem retinuiſſe, & locupleriori Codice vſum eſſe. In Interpretatione verò Scaligeri, quo loco legitur *& mollnca*, putarē legendum, *molluſca*: μαλάκια enim *molluſca* ſunt, vt ſæpiùs in hoc opere vertit Scaliger. In exemplari malè ſemper ſcriptum fuit, *molluca*, *molluca*, pro *molluſca*, *molluſca*. Nos eenties correximus: & tamen erratorum nondum finis.

Pag. 19. l. 44. εἰλιγγὸς ſi deriues cum Scaligero à verbo ἰλιλίττειν vel ἰλιλίζειν non debet aſpero accentu notari, vt in textu. Contrà ſi ab εἰλέειν vel εἰλίζειν, tanquam ab ἕλκειν.

Pag. 21. l. 10. ἀγινεῖν vel ἀγίνειν, ita ſcribendum, *conuectare* quidem eſt, ſed non puto vocem ἀγέλην inde ductam.

Pag. 22. Apoteleſ. 15. μυρ. μῦια, μέλιτ. Ita legit Gaza: muſcam hîc non agnouit Scaliger.

Pag. 23. Apoteleſ. 16. οἷον γλαὺξ, νυκτερίς. Inter animalia quæ noctu victum quærunt, numerat Philoſophus noctuam & veſpertilionem. Scaligeri tamen interpretatio ne quidem verbum de his auibus & quod mirere magis, in Commentarijs, nihil quod ad hæc animalia noctu victum quærentia pertineat, ſcriptum eſt. Quod ſatis indicat mancum hac in parte fuiſſe eius Codicem: niſi dicamus hîc etiam peccaſſe deſcriptorem: nullam enim editionem videre contigit, quæ de veſpertilione & noctua hoc loco non loquatur. Gaza rectè agnouit, & vertit, *vt noctua & veſpertilio*.

Apoteleſ. 17. Differentia quam Philoſophus ponit inter feras & manſuetas animantes, valde notanda eſt. Quædam enim pars iuris eſt, quę his Philoſophicis conſiderationibus illuſtrari commodùm poteſt. Et niſi nos vrgerent operæ, pro quarum diurno penſo hæc occupatiſſimi ſcribimus, multa ex iure afferremus, quæ non ſunt adhuc probe intellecta. Exiſtimo autem altiori & penitiori ſpeculatione opus eſſe, ad hoc vt rectè diſcrimē cōſtituatur inter has voces ἄγρια, ἄγρια, ἥμερα: inter feras & manſuetas beſtias. Ariſtoteles definitione & diuiſione peculiari vritur. Scaliger noua partitione & ſubtili. Iuriſconſulti longè diuerſa: nec tamen minùs philoſophica. Nos caput integrum habemus in Lectionibus noſtris, quod hæc omnia diſtinguit, conciliátque Philoſophorum & Iuriſconſultorum opiniones. Vt orationis operam compendifaceremus, longiores annotationes ex Animaduerſionibus iſtis, quas tantummodo craſſiorum mendarum, quæ hanc editionem occuparunt, voluimus eſſe euerricula, ſeparauimus.

Pag. 24. Apoteleſ. 18. In Interpret. *partim ſunt illiterata*: ἀγράμματα habet textus philoſophi. Hæc ſunt diligentiùs diſcutienda, & labor eſt non vnius diei. Vellem nobis eſſet ſuperſtes liber ille de *Voce*, quem Scaliger noſter ſcripſerat. Quàm multa in eo contra Eraſmi παρεργήματα. Plura in Commentarijs de *Subtilitate* contra Cardanum, vnde abundè poteris haurire. Nam quæ etiam pag. 25. ſequenti, aduerſus Eraſmum adferuntur de galli cantu, illic & alibi exagitata ſunt. Sufficiat ſemel monuiſſe multa in his Commentarijs reperiri, quæ ab auctore, vel in ſubtiliſſimo & perfectiſſimo illo opere aduerſus Cardanum, iam dicta fuere, vel alijs in ſcriptis: quæ noluimus recenſere Quiſque ſibi hanc ſupellectilem paret.

Pag. 26. Apoteleſ. 20. Error eſt in Commentario inſignis. lin. 12. *Sic noſtri vitium*, legendum *viticem quem* ἄγνον &c. vnde apud Iuriſconſultos ager ἀγνοφόρ☉.

Pag. 28. Apoteleſ. 23. εὐγενὲς μὲν γάρ. Miror magnum interpretem hoc loco ingenium ſuum non exercuiſſe, vbi tam ſubtiliter diſputatur quid interſit inter εὐγενὲς & γενναῖον, id eſt, *nobile* & *generoſum*. Digna omnino erant hæc quæ ab eo occuparentur. Verùm ipſe Ariſtoteles *Rhetoricorum* lib. 2. cap. 15. ſui ipſius interpres eſt. Εὐγενὲς μὲν κτ̀ τ̀ τ̄ γένες ἀρετ̀ω. γενναῖον ἢ κτ̀ τὸ μὴ ἐξίςαϑζ ἐκ τ̃ φύσεως. Vide cap. integrum. Vtrobique vſus eſt Philoſophus eximia illa voce ἐξιςάμϑμον, & ἐξίςαϑζ. In Comment. l. 10. *in Canonibus ſuæ Reipub.* Exemplar noſtrum habebat *canibus*: nos maluimus *canonibus*.

Pag. 47. Apoteleſ. 45. ἢ ὁ κόρδυλ☉. *Cordyla* vertit Scaliger, Gaza ſemper *Cordula*. Ergo nullum diſcrimen inter κορδύλην & κόρδυλον, de quibus ſuprà? Aut *Cordylum* hîc vertere debemus, aut legendum in Græcis ἢ ἡ κορδύλη. Malè omnino illi qui legunt κροκόδειλ☉, vt iam à viris doctis annotatum eſt.

Pag. 49.

Pag.49 Apoteleſ. 50. διὰ τὸ δ. ἀ. ἐπὶ μγ. Hæc Gaza non tantùm confudit, ſed nec etiam vertit. Scaliger optimè eſt interpretatus.

Pag. 51. Apoteleſ. 53. τούτῳ γ. κ. τ. β. σημαίνει τὸ ἴδιον. Interpretes ſenſum mentémque Philoſophi ſunt aſſecuti. At non video quomodo σημαίνει illud potuerint retinere. Optimè omnium eruditiſſimus Caſaubonus putauit emendandum, τούτῳ συμβαίνει τὸ ἴδιον, id eſt: *Ephemero hoc accidit peculiare ſecundùm vitam.*

Pag.70. Apoteleſ.75. In Comment. l. 8. χαρεστόν. Quæ de hac voce afferuntur hoc loco, non conueniunt omnino cum illis quæ à Ioſepho Scaligero in *Confut. Fab. Burd.* pag. 412. edit. 4. Lugdun. Bat. ex parentis Cõmentario in lib. 1. hiſt. de *Animalibus* Ariſt. relata ſunt. Verba enim omnino diuerſa ſunt, licet penè idem ſenſus remaneat. Atque hic vnus ex illis locis eſt, quos in his Commentarijs paulò diuerſos inueni ab his, qui à Ioſepho Scaligero laudantur in illa *Confut.*

Pag.73. Apoteleſ.80. Ἀλκμαίων γάρ. Quamuis Varro lib. 2. de *Re ruſtica*: & Plinius lib. 8. Archelao id tribuant, quod Philoſophus hìc Alcmæoni. Tamen non ideo exiſtimãdum cum viris doctis Petro Victorio, lib. *Variar. Lection.* 36. cap. 9. & Mercuriali lib. *Variar. Lection.* 2. cap. 10. textum Ariſtotelis eſſe corrigendum, vel Varronis, aut Plinij: quia diuerſi ſunt auctores illi. Et Archelaüs ex Alcmæone antiquiſſimo Phyſico hoc potuit referre: ita vt Ariſtoteles ab Alcmæone: Varro verò & Plinius ab Archelao id acceperint. Quod & video in mentem veniſſe magno Caſaubono. Textus igitur Philoſophi non temerè mutandus. Pro Alcmæone, Archelao, & alijs auctoribus, qui eos ſequuntur contra Ariſtotelem, facit Orus Niliacus, vel potiùs eius interpres Græcus Philippus (Ægyptiacè enim ſcripſerat) de captarum per aures reſpiratione ita ſcribẽs. Τινὰ δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἀκούοντα θέλοντες σημῆναι, αἶγα ζωγραφοῦσιν· αὕτη γὰρ ἀναπνεῖ διά τε τῶν ῥωθώνων καὶ τῶν ὤτων. Interpres Latinus malè: *quæ & naribus, & auribus reſpirat atque audit.* Haud dubiè putauit aliquid noui ab Oro dici, capras auribus reſpirare; ideóque addit, *atque audit*, vt hoc ad aures referretur, reſpiratio ad nares. Sed ridiculus eſſet Orus ſi hæc tam peruulgata inculcaret. Non legerat Ariſtotelem hoc loco, nec Varronem, aut Plinium, qui ex Alcmæone & Archelao capras nominatim auribus reſpirare ſcribunt. De ſilueſtribus Oppianus quid ſimile refert ſcitiſſimis verſibus, lib. 2. de *Venat.*

> Αἰγάγροις δέ τις ἔστι δι' αὐτῶν αὐλὸς ὀδόντων
> Λεπταλέης πνοιῆς κεράων μέσον· ἔνθεν ἔπειτα
> Αὐτὴν εἰς κραδίην καὶ πνεύμονας ἰθὺς ἱκάνει.
> Εἰ δέ τις αἰγάγρου κηρῷ κέρατα προσέχευε,
> Ζωῆς ἐξέκλεισεν ὁδοὺς πνοιῆς τε διαύλους.

Vnde ergo expiſcabimur, cur Philoſophus Alcmæonis ſententiam ita ſpreuerit, vt eum falſi arguat? niſi dicamus omnes illos auctores Hiſtoricorum & Poëtarum more illa narrare: Ariſtotelem verò etiam dum hiſtorici partes ſuſtinet, non poſſe Philoſophi grauitatem deponere.

Pag. 80. Apoteleſ. 94. μόνον τῶν ζώων. Appoſitè ad hæc Philoſophi, adducentur à nobis Sexti Empirici, ita vulgò vocatur, elegantiſſima verba, tum quia nondum Græcè edita ſunt, tum quia optimè ſententiam huius Apoteleſmatis explicant. Ait ille cap. 14. operis πρὸς Μαθηματικούς. Ἀλλ' ὃν τρόπον ἐν πολλοῖς καὶ ἄλλοις φύσει τινὰ κατὰ μονοειδείαν ἡ φύσις, οἷον ἐν ὄρνισι μὲν ἀνταίρεσις ... τὸ κερασφόρον ἐν τετράποσι δὲ τὸν Ἐλέφαντα προβοσκίδι κεχρημένον· ἐν ἰχθύσι δὲ τὸν γαλεὸν ζωοτόκον· ἐν λίθοις δὲ τὴν Μαγνῆτιν σιδηραγωγόν, &c. Quæ à nobis in Commentarijs ad Auctorem illum, quem propediem ex Bibliotheca Regia edituri ſumus, fuſiùs enucleata ſunt & illuſtrata.

Pag. 88. Apoteleſ. 106. Noluimus replere lacunam quæ eſt in interpretatione huius Apoteleſmatis: quamuis poſſemus ex Commentario: ſed exemplar nude repræſentauimus. Poteſt tamen ita reſtitui ille locus. *Columella venæ inſidens, quæ ſi humore, &c.*

Pag. 94. Apoteleſ. 115. In textu: εἶναί τις ἰσοφυής. Ita legendum. Chalcographus errauit, & ἰσοσφυὲς ineptè excudit. Veteres Editiones ὀσφὺς, conſtanter habent. Veteres tamen Grammatici, qui hunc locum proferunt, ἰσοφυὴς legunt cum Scaligero. Quod & obſeruauit Caſaubonus, & colligi etiam poteſt ex veteribus interpretibus Latinis, qui *pariformitatem* vertunt. Apoteleſ. 116. οἷον ἐφ' ἕδρας ὄν. Scaliger nihil hìc mutauit. Gaza vt annotauit Caſaubonus, videtur legiſſe ἐφέδρανον. Meliùs ſi ἐφέδρανα fortè: quia ex tribus vocibus nulla mutatione vna componeretur, Ἐφέδρανα apud Pollucem & alios, ſunt natium prominentiæ, ſuper quibus ſedetur. ἐφέδρανον non legi.

Pag. 99. Apoteleſ. 124. In Comment. *Inde ſcapularium amictus dæmonum, olim bonorum, nunc malorum.* Primus hic locus eſt è quatuor, quos in hoc opere offendimus cenſura dignos: quamuis obſcurè ſatis, & ambiguè locutus ſit interpres. Poſſunt enim hæc multifariàm interpretari.

Pag. 123.

Pag. 123. Apotelesſ. 168. ὅ τι διοφάγος κτλ. Non ſatis diligens fuit in explicando hoc loco ſatis ventilato Scaliger, qui profectò indigebat adhuc penitiori ſpeculatione, licet pleroſque viros doctiſſimos exercitos habuerit. Si meminiſſet eruditiſſimæ Epiſtolæ Cælij Calcagnini præceptoris ſui ad Ioannem Manardum, certè in his explicandis diutiùs immoratus fuiſſet. Multa hîc eſſent præmittenda ſi eius vices ſupplere vellemus. Quare ſubſiſtemus, aliàs hæc omnia acutius & diligentius excuſſuri. Tu interim Mercurialem conſule qui in hac palæſtra ſe exercuit, lib. 1. *Variar. Lection.* cap. 1. Vide etiam omnino Epiſtolam illam Calcagnini lib. 14. Epiſt. 1.

Pag. 134. In Comment. lib. 7. *imo oblongum eſt.* Videtur legendum *longum*. Excuſum tamen eſt vt in exemplari, vbi ſine dubio exſcriptor ob prioris vocis vicinitatem, *oblongum* malè repetijt. Vox illa notatur contra Theodorum: ergo *longum* reponendum, vt explices cum Scaligero vim voculæ προίμκας. Apotelesſ. deinde 192. in textu: ἀμφοτέρας δ. ι. τ. δ. μ. κ. ι. τ. π. τ. ἁπάσας. Theodotus Gaza, vel hæc vt inutilia & ſuperflue repetita prætetijt, vel fatendum mancam hîc eſſe eius interpretationem. Scaliger Atticiſmos notauit in Comment. & tamen noluit repetere in interpretatione hæc verba εἰς τὸν πνεύμονα τείνουσας ἁπάσας. Poterat ita: *vtraſque etiam duo minores ad pulmonem omnino latas.* Puto enim ἁπάσας hîc aduerbialiter ſumi, ac ſi vellet dicere Philoſophus, *quæ tota feruntur ad pulmonem.* Exiſtimauit autem vocem ἁπάσας delendam, quòd τὸ πᾶν de duobus non dicatur. Sed ſi ita iungas ἀμφοτέρας ἁπάσας, haud dubiè quid Attici redolebit hæc phraſis, quam Galli noſtri videntur retinuiſſe: exprimerent enim ſic: *toutes deux & l'vne & l'autre portées au paulmon:* ἀμφοτέρας δύο ἁπάσας. Sed maior ille error eſt qui in eodem textu paulo poſt ſequitur: μίαν τῶν κοιλιῶν κάτωθεν ἐκ. Omnes editiones ita habent, non adhibita interpunctione ante vocem κάτωθεν, omnino male. Et diligenter obſerua poſt vocem κοιλιῶν, neceſſariò eſſe interpungendum. Quod & probè agnouere doctiſſimi interpretes Gaza & Scaliger. Quare hæc vltima verba quæ irrepſere negligentia Typographi in hoc Apoteleſma 192. repone in principio ſequentis Apoteleſmatis 193. hoc modo. κάτωθεν ἐκ τῆς προσφύσεως, κατὰ μὲν τὴν, &c. vt verſio Scaligeri quadret vndique.

Pag. 114. Apotelesſ. 149. in Interpretatione Scaligeri deſunt quædam, vt ὥσπερ εἴρηται, quæ non ſunt facta Latina. Repone, *vt dictum eſt.* Et in fine Apotelesſ. ἔχει τοῦτο τὸ μόριον, non debet ita verti, *corpus habet ſuum*, cum Scaligero, ſed *illam partem habet*, ſcilicet caput, quod non eſt corpus, niſi partem pro toto accipiamus.

Pag. 120. Apotelesſ. 162. τὸ δ' ὑπ. τῷ πρ. μ. κτλ. Scaliger hæc vertit: *atque ei facies puſilla*, ſcilicet capiti: aliter enim dicendum eſſet *eis*. Sed interpretare fidelius: *atque ſubiecta faciei pars minor*: non enim de tota facie vult loqui Philoſophus.

Pag. 138. Apotelesſ. 201. καὶ τὰ φυ. κ. μ. τερ. Scaligeri verſio breuior hîc paulò. Supple poſt hæc, *quæ his prædito ſunt membris: ſecundùm & non præter, aut contra naturam.* Gaza non omiſit: *per naturam, non prodigiosè.*

Pag. 140. Apotelesſ. 205. Quæ de victimarum fellibus à Philoſopho hîc narrantur, accuratiùs examinabimus in Lectionibus noſtris: ſunt enim digniſſima quæ illuſtrentur: ſicut quæ paulo ante de ſternutamento dicuntur, augurali ſigno & ſolo ex ſpiritibus ſacro.

Pag. 152. In Comment. l. penult. τὰ πρ. εἰς τὸ πρόσθεν. Ita legendum eſt ex textu Philoſophi. Sed exemplar noſtrum ὄπισθεν habuit, male: qui error forſan natus eſt ex vicinia alterius vocis τοὔπισθεν.

Pag. 162. In Comment. l. 16. *Adamantem nomine.* Rectiùs fortè legas *Adamantium*, quamuis lib. 6. cap. 20. Apotelesſ. 264. *Adamantinus* vocetur. Sed, vt puto, male vtrobique excuſum eſt *Adamantem* & *Adamantinum*, ex noſtro exemplari, quod conſtanter ita habuit. Nam verum eſt catellum illum Iul. Cæſ. Scaligeri dictum fuiſſe *Adamantium*. Vnde libri Titulus in eius Poëmatijs, *Tumulus Adamantij catelli.* Et quia commodùm mentio fit huius Adamantij, Epigramma apponam eiuſdem Iul. Cæſ. Scaligeri, quod nondum excuſum eſt, legitúrque in ſchedis illis peroptimis apud me exſtantibus.

Humanum ingenium percuſſi corda Leonis,
Igniuomos oculos fulminis inſtar habens:
Sed quantos animos, quantos mens alta furores,
Pectore tam lato cætera parua gerens.
Vix ſpithamam excedens, Melitæi gloria cæli,
Solum vnum agnoſcens fidus amicus herum.
Scaligeri dolor & luctus Adamantius orbi
Soluit ab immeritis membra beata locus:

Cum inferno & cum cœleſti partitus honores
Solus in Elyſijs tertia regna tenet.

Lege integrum illum Poëmatum Scaligeri libellum, qui *Tumulus Adamantij* dicitur, & videbis nihil illic reperiri, quod cum hoc Epigrammate comparari queat. Multa huiuſmodi ſuppeditare poſſunt ſchedæ noſtræ, quas auro contra charas habemus.

Pag. 168. Apotel. 31. ὁμοίως τῷ. λαβ. Cælius Calcagninus in tractatu de *Talorum Ludo*, hunc locum ita interpretandum cenſet: *qualem formant vulgò & effingunt.* Sed ſi Philoſophi verba minutatim penſiculentur, videbimus eum non ſatis adhuc expreſſiſſe mentem. Quæ verò addit, vt integrum hoc Apoteleſma explicet, ferenda non ſunt. Primùm enim putat legendum, ἀστράγαλον δ᾽ ὁ Ινδικὸς ὄνος ἔχει τῶν μονόχων μόνος: non μόνοι, male: cùm μόνον hîc aduerbialiter dicatur. Secundò, διὸ καὶ καλὸν ὗν ἔχει ἀστράγαλον: vt Plinij verba conueniant, qui lib. 11. hæc ita vertit. *Nam ſues ex vtroque genere exiſtimãtur: ideo fœdi earum.* Et in Theodori verſione negationem ſuperfluam eſſe exiſtimat, vbi ſic legitur. *Sus enim, vt modo dixi, ambiguus eſt, quo fit etiam vt talo non careat probiore.* In vulgaribus Ariſtotelis exemplaribus longè aliter concipitur hic locus: διὸ καὶ ὗς ἀστράγαλον ἔχει. Scaliger noſter acutiſſimè hæc eſt interpretatus. Quare correctiones omnes illas expunge, & eum ſequere. De talorum præterea inuentione & ludo compara diligenter, quæ ambo illi eruditiſſimi viri Calcagninus & Scaliger diſputauere, vt hæc Philoſophi verba illuſtrarent.

Pag. 172. Apoteleſ. 33. Non eſt primus Scaliger qui laceto huic loco medicinam tulit. Ante eum Cælius Calcagninus in lib. de *Talorum ludo*, hæc omnia perbellè emendauerat. Tu eum cõſule: & quæ hoc loco nerui figura depicta eſt deleatur omnino: inſulſe enim ſculptor repræſentauit: poterit quiſque per ſe meliùs effingere & efformare.

Pag. 177. Apoteleſ. 39. In Comment. *Etiam ſeptenos. Vnde familia Porcelliorum Patauij & alibi.* Et nos ſcimus vnam ex honeſta familia oriundam, quæ etiamnum hodie viuit, duos primùm, tres ſecundùm, quatuor tertiùm perperiſſe: ita vt tribus vicibus nouem pepererit. Ego id didici ab eius marito, qui amitæ cuiuſdam meæ ſocer eſt. Et non ſeptenos tantùm, ſed & nouenos. Porcelliorum enim familiæ ex noueno partu originem duxere, nõn ex ſepteno. Tria autem hoc loco te velim obſeruare Primò, ex noueno partu proceſſiſſe has familias Porcelliorum, de quibus nobiliſſimus Scaliger. Secundò non Porcellios forſan, ſed Porcelleros vocandos eſſe, ſi tamen loqui velit de Porcelletis: nam Porcelliorum potuere etiam familiæ quędam inueniri. Exiſtimo tamen voluiſſe Scaligerum de nobiliſſima Porcelletorum familia verba facere, quæ non tantum Patauij, ſed & Neapoli & in Sicilia floruit. Non priùs legeram deriuaſſe quandam portiunculam huius familiæ Patauij. Quare multum gauiſus ſum eum hîc legi Porcelletos etiam Patauij claros fuiſſe. Et quia ſum affinitate coniunctus nobilibus viris Malianæis ex Porcellerorum familia deſcendentibus, qui hodie & in Gallia & Lotharingia viuunt cum maximis honorũ dignitaribus: operæprecium me facturum exiſtimaui, ſi ad huius loci ornatum & illuſtrationem, quæ referuntur de origine illius familię mira, æquis Lectoribus perenda indicarem vel ex Italis, qui de Gallorum in Italia bellis ſcripſere: vel ex libro probi illius viri, qui Hiſtoriam Prouinciæ concinnare conatus eſt: vbi de nobilioribus & antiquioribus illius prouinciæ familijs tractat quidem abunde, ſed non eo ordine, iudicio, elegantia, quæ Hiſtoriarum ſcriptori neceſſaria videntur. Poteramus hîc multa eáque lectiſſima producere: verùm non hiſtorici, imo animaduerſoris partes ſuſtinemus.

Pag. 190. Apoteleſ. 70. In Comment. l. 32. *Addidit etiam.* Ab his vocibus vſque ad *ferratorum*, omnia hinc expungenda mea coniectura, quamuis in exemplari noſtro exſtent: nihil enim ad rem: & ſunt potiùs referenda & collocanda pag. 188. Apoteleſ. 65. ſub finem Comment. vbi hæc Theodori Gazæ inſectatur Scaliger, *ſerres acutorum dentium mutua inſectione pectinatim ſe conſtipat.* Culpa eſt exſcriptoris, qui iſta non bene digeſſit.

Pag. 191. Apoteleſ. 72. In Comment. l. 15. *Canis enim non eſt inter feras* Hoc verum: nec etiam inter pecudes l. 2. ff. *ad Leg. Aquiliam.* Theodorus errauerat grauiter vertens illa ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀγρίων *in alijs feris.* Ita enim canes inter feras numerarentur: quod eſt abſurdum.

Pag. 193. Apoteleſ. 77. In Comment. l. 8. *Sophocles* ἄγλωσσον. Hoc iam ter repetijt. Si plura de hac voce ἄγλωσσος deſideres, conſule Diſſertationem noſtram criticã, quam in Harpocrationis Lexicon ſcripſimus: nec enim ſine auctore ἄγλωσσον *barbarum* vocauit Sophocles. Imo propriè ἄγλωσσοι *barbari* ex ſacris paginis, vt pluribus in illa Diſſertatione docuimus. Quod autem etiam ait Theodorum ἀνόδοντες *rariores* vertiſſe, falſum eſt: ἀραιόδοντες namque legit, non ἀνόδοντες. Rarum ἀραιὸν Græci dicunt, vnde videtur fluxiſſe vox Latina, addita litera R. quod nẽpe ab initio denſo ſpiritu ſcriptum ſit ἁραιὸς, auctore Chryſolora. Ἀραιόδοντες ergo illi ſunt, quibus rari ſunt dentes, & inter-

& interstitij habent multum. Galli dicerent, *qui ont les dents claires.* Nos tamen hîc cum Scaligero ἀραιόδοντες curauimus excudendum, vt interpretationem eius sequeremur. Cæterùm, nisi cum Philosopho emollias hanc propositionem: *quibus pauciores aut nulli, breuior vita*, falsa erit. Sunt enim qui licet nullos habeant dentes, diutiùs tamẽ viuunt. Adde cautè ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, *vt plurimum.* Non vertit hæc Scaliger, nescio quo fato: valde namque sunt necessaria. Si me audias hoc loco leges potiùs ἀραιόδοντες: qui enim raros dentes habent, breuiori vita sunt vt plurimum, quàm qui nullos. Præterea pauci sine dentibus, nisi paulò seniores, multi vero dentibus rarioribus. Philosophi verba omnia attentè vertenda sunt & ponderanda, si rectè philosophari velimus, nec vox vlla aut syllaba omittenda.

Pag. 196. Apotelesf. 81 in Comment. *Corrige ad aures.* Rectè vt puto ita repositum est. In exemplari nostro erat *ad nares*, male: nam ita nihil corrigebatur, Plinij Codicibus ita habentibus, *ad nares vsque rescisso*: cum tamen legi debeat *ad aures*, ex Scaligero. Deinde Apotelesf. 82. χαίτην ὥς ἔχει. In exemplari nostro deerat interpretatio integri Apotelesmatis. Nos partim ex ingenio, partim ex Commentarijs auctoris, ita suppleuimus, vt est excusum. In Græcis autem aliquid etiam immutandum videtur: nec probe forsan diuiditur Apotelesma 81 ab 82. quamuis interpretes aliter opinati sint. Gaza enim, hæc τὰ δὲ μεταξὺ ὥσπερ ὁ τῆς ὑὸς γένος, ὁ δὲ ἵππος ὁ ποτάμιος ὁ ἐν Αἰγύπτῳ, ita interpunxit & vertit. *Alijs mediocre, vt generi suum, equo fluuiali quem gignit Aegyptus. Iuba equi, vngula qualis bubus,* ac si sensus longè diuersus esset, ab his vocibus, *iuba equi*, vsque ad finem, & non de fluuiequo loqueretur oratione continua Philosophus. Scaliger etiam, *quibusdam mediocris, vt generi suillo, & Aegyptio equo fluuiali.* Nisi hæc τὰ δὲ μεταξὺ ex sententia interpretum cogerent nos fateri Philosophum de pluribus loqui, ita hæc omnia interpretaremur & distingueremus. *Quibusdam mediocris vt generi suillo*, adhibita interpunctione. Deinde *fluuiequus autem Aegyptius iubam habet instar equi*: quasi nouus sensus sit. Et hoc quoque modo interpunxisse videtur Casaubonus in editione Lugdunensi. Sed aliter senserunt magni illi viri. Ego ausim iurare, hæc si ita sint, reponendum in Græcis, ὑῶν γένος, ὁ ἵππος ὁ ποτάμιος ὁ ἐν Αἰγύπτῳ, ὃς χαίτην ἔχει, nec ex his duo Apotelesmata facienda, imo eadem oratione hæc continuanda vsque ad finem. Aliter sensum non video, & insolentiam phraseos non possum pati. Quòd si diligentius hæc contempleris, alteram procul dubio fouebis opinionem, & hæc, ὁ δὲ ἵππος ὁ ποτάμιος, à præcedentibus euulsa separabis puncto: remanebit enim ita profectissimus sensus. Animalium quibusdam oris hiatus vastus, vt cani & leoni, alijs paruus, vt homini, alijs mediocris, vt generi suillo: vides siquidem τὰ δὲ, de vno vsurpari à Philosopho. Nos non ita interpunximus, quia Græca Aristotelis Latinis Scaligeri aptanda fuerunt. Quæ deinde sequuntur ita emendarem: μέγεθος δ' ἐστὶν ὅσος ὁ ὄνος, τὸ δὲ δέρμα τὸ παχὺ ἡλίκον, ὥστε. Nihil tamen in hac editione mutaui, & omnia ad verbum interpretatus sum. Supra cum de Mantichora Apotelesf. 70. ageret, ita videtur loquutus. τὸ δὲ μέγεθος ὡς ἡλίκον λέοντα, l. 11. in Comment. Apotelesf. 82. *non nos primos anxit.* &c. *In Exercitat.* ad Cardanum, Exercit. 87. num. 2. hunc locum indicat, cum ait se de corij duritia satis dixisse in Aristotelis Commentarijs. Pauca tamen hîc habemus, & quæ vix satisfaciant. Vide quæ iterum de Hippopotamo pag. 233. inferiùs narrat, & obserua ea, quæ de ipsius regressione ad Nilũ ex Æliano refert, quorum non meminerat haud dubiè cum hæc commentaretur. Æthiopia Troglodytica Hippopotamum *Gamar* vocat, vt latiùs docemus in *Glossario* nostro variarum linguarum tum orientalium tum occidentalium.

Pag. 207. l 8. *Monachus bene malus.* In Prolegomenis nos hæc iam notauimus tanquam liberè nimis effutita. Et profectò vix faciunt hæc ad Philosophi interpretationem. Poterat innumeris alijs exemplis vti, vt interpretaretur vim aduerbij illius ἰσχυρῶς. Monachi hîc οὐδὲν πρὸς ἔπος. Sed parcendum est humanitati.

Pag 220. l. 5. *Buglossum etiam.* Obliti eramus huius loci, cùm in Prolegomenis scripsimus, hæc in Commentarijs istis non reperiri. Volebamus dicere, in *Confutatione fabulæ Burdonum* pag. 208. quo loci hæc ex 2. Comment. repetuntur, paulò diuersè concepta esse, quod verum est. Habet enim Confutationis liber, *Soleam Græci buglossum à lingua bubulæ similitudine, angustior enim est. Itaque veteres Latini lingulacam, Hispani nunc lenguada. Tanta huic per omnia similis, sed astrictior. Hispani* Azediam. *Puto à Flandris si bene memini songe dici. Sed puer eram cum illic agerem: neque memoria eius rei satis constat.* Exemplar nostrum non habuit hæc omnia. Quare non omnino fallebamur.

Pag 228. Apotelesf. 13. ἐ πολ. ς. ς. 7ι γ. vt conueniat interpretatio Scaligeri Græco textui Aristotelis, debet emendari καὶ πολυσχιδὲς ἐστιν, ἐ ἐν τῷ τέλει. Necessaria mutatio, aliter non videas elegantiam versionis.

Pag. 233. l. 36. De Hippopotamo ſuprà quædam. Nunc paulò fuſiùs. Quæ autem de eius impietate ab Scaligero hic referuntur, ex Oro Niliaci Hieroglyphicis petita ſunt, qui Ægyptios docet geminos equi fluuiatilis vngues deorſum vergentes pinxiſſe, vt iniuſtum atque ingratum hominem repræſentarent. Reliqua vide: non enim in his immoror, & ſi potes, quæ ab eodem Oro Niliaco dicuntur de Hippopotamo apud Ægyptios depicto horam ſignificante, explica. Cæterùm elegans exſtat locus de Hippopotamorum impietate apud Apoſtolium in opere quod Ἰωνιὰ inſcriptum eſt, nec adhuc typis eſt mandatum. Locum verò illum eò lubentius profero quò Ariſtotelem noſtrum ab auctore nondum edito laudari video. Πελαργικοὶ νόμοι, inquit, καὶ ἀντιπελάργωσις, ἡ διὰ τὸ τρέφειν τοὺς γονεῖς, ὥς φησιν Ἀριστοφάνης. ὁ δὲ Ἀριστοτέλης φησὶ τὸν περὶ τῶν πελαργῶν λόγον ἀληθῆ· ὁμοίως δὲ αὐτοῖς φησὶ ποιεῖν καὶ τοὺς αἰγύπιδας. Διὸ ἐν τοῖς σκήπτροις ἀνωτέρω μὲν πελαργὸν τυποῦσι, κατωτέρω δὲ ποτάμιον ἵππον, δηλοῦντες ὡς ὑποτέτακται ἡ βία τῇ δικαιοπραγίᾳ· οἱ γὰρ πελαργοὶ δικαιοπραγεῖς ὄντες ἐπὶ τῶν πτερύγων βαστάζουσι τοὺς γεγηρακότας· οἱ δὲ ἱπποπόταμοι ζῶα ἀδικώτατα.

Pag. 236. Apoteleſ. 119. *De ſerpentibus.* Ab hoc Capite vſque ad finem lib. 6. ferè deerant in exemplari noſtro omnes inſcriptiones & tituli Capitum, quæ nos vt potuimus, reſtituimus.

Pag. 254. ſub finem, & 255. Quæ de damis, rupicapris, Platycerotibus hic narrantur, comparari debent cum iis quæ à Ioſepho Iuſto Scaligero allata ſunt de iiſdem in Notis ad lib. 2. de *Re Ruſtica* Varronis: vbi obſeruatum eſt platycerotas in vita Gordianorum ceruos palmatos vocari. Non eſt dubium quin paternos hos Commentarios legiſſet filius: hoc enim facilè conuinci poteſt ex hoc loco, & alijs, vbi de piſcibus tractatur apud Auſonium, & Aquilis, Ciri, & alijs auibus in Comment. ad Virg. *Append.* In quibus omnibus multa ab eo afferuntur quæ redolent lectionem paternorum ſcriptorum.

Pag. 256. lin 6. *Candidus à Virgilio immeritò.* Imò verò hoc falſum Nam Virgilius candidum colorem in equis non damnat. Ait enim alicubi de quibuſdam equis, *candore niues eos anteire:* & quidem vt eorum extollat, non deprimat bonitatem. Et ſimiliter 3. *Aeneid. Quatuor equos candore niuali*, dixit ad omen victoriæ. Locus autem qui videtur Scaligero noſtro fraudi fuiſſe, hic eſt è tertio *Georgicon* —. *Honeſti ſpadices, glaucíque, color deterrimus albis & giluo.* Vnde vix colligas damnâſſe diuinum Poëtam candorem in equis, ſed tantùm albedinem. At longè aliud eſt candidum eſſe, aliud album. Quod candidum eſt, quadam nitenti luce perfunditur: quod album pallori vicinum. Quo fit vt damnandus potiùs videatur albus color equorum quàm candidus, ob neſcio quam imbecillitatem quæ albis agnata videtur, ratione huius coloris, qui ex ſe impotentiam & flacciditatem denotat. Vnde & à Gallis color ille albus *blanc* dicitur, ab alia voce Græca βλάξ, *vietum*, & *imbecillum* denotante. Cautius idem Scaliger libro tertio de *Cauſis Plantarum* Theophraſti albos equos damnari à Poëta dixit, non vt hic candidos. Non meminerat haud dubiè huius differentiæ, quæ ponenda eſt inter album & candidum. Qui philoſophatur, & de aliorum operibus iudicium fert, omnia debet habere in numerato, & eodem ingenij acumine ſemper vti.

Pag. 257. lin. 40. *vt falsò prodiderit Ariſtoteles*, &c. Si Ariſtotelem conſulas, videbis eum non de tota Gallia loqui, ſed tantùm de ea parte quæ Hiſpaniæ finitima eſt. Verba Philoſophi ſunt ſub finem libri ſecundi de *Generatione Animal.* Διόπερ, ait loquens de Aſinis, ἐν τοῖς χειμερινοῖς οὐ θέλει γίνεσθαι τόποις, διὰ τὸ δύσριγον εἶναι τὴν φύσιν· οἷον περὶ Σκύθας, καὶ τὴν ὅμορον χώραν οὐδὲ περὶ Κελτοὺς τοὺς ὑπὲρ τῆς Ἰβηρίας. ψυχρὰ γὰρ καὶ αὕτη ἡ χώρα διὰ ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν. Ideóque hac voce χώρα, vſus eſt, vt denotaret partem totius. Χώρα enim pars eſt τῆς γῆς, & in hoc differt Chorographia à Geographia. Vide quàm ſollicitus eſſe debeat Philoſophus nominis & exiſtimationis ſuæ.

Pag. 273. Apoteleſ. 149. In Comment. lin. 5. Prima hæc eſt immanis lacuna, quæ ab ipſomet auctore his aſteriſcis notata fuit. Exempla enim illa quæ deſunt hoc loco, nunquam ab eo allata fuere. Deſtinauerat quidem apponere, ſed non appoſuit: ſicut nec paulò poſt pag. 291. Apoteleſ. 15. lin. 20. in Commentarijs: vbi notauit exſcriptor. *Deſunt hic multa quæ dicturus erat ex Galeno.* Iam ſiquidem à nobis obſeruatum eſt in *Prolegomenis*, multa ab Scaligero fuiſſe prætermiſſa, aliàs accuratius abſoluenda, vt probaremus eum hoc opus non perfeciſſe.

Pag. 320. Apoteleſ. 81. Ὥσπερ ἐν τοῖς γεαπονικοῖς κανάβοις. Ad hæc Scaliger. *Riuulos Canabos, vocat, vnde & noſtri Canales: vnde χανδὸν & χάιν.* Ita ſcribendum, quod idem eſt ac *copiosè, inhianter.* Sed error eſt Chalcographi nimis properantis, aut potius dormitantis. Χάνδιν verò quidam χαρχαριῶνα vocauere. Vnde ſine dubio factum eſt, vt Alemanni viſtarium vas ita appellârint. Dicunt enim *Cant. & Canata*, vox eſt poſterioris Græciæ. Vnde in *Corona pretioſa*

(ita

(ita inscribitur liber) Κατάβα, amphora λάγυνος. Myrepsus κατάνον dixit, & Cruzius in Turcogræcia κανάτι. Aut ego valde fallor, aut vulgaris, & vernacula nostra vox *Canetes*, vt designemus vascula quibus litatur Deo, dum Missæ celebrantur, hinc effluxit. Κάνη, *canete*: & Græcobarbara vox propior κανάτι. Verùm hæc nihil ad vocem Aristotelis. Κάναβος enim cum κ: aliæ autem voces cum χ scriptæ sunt. Præterea non est certum Aristotelem hic de riuulis locutum esse, & venas corporis humani voluisse riuulis in parietibus depictis æquiparare. Nam eadem eum vsum esse comparatione inuenio in secundo de *Generatione Animalium*, cap. 6. Ἐκ δὲ τῆς καρδίας, inquit, αἱ φλέβες διατεταμέναι, καθάπερ οἱ τοὺς κανάβους γράφοντες ἐν τοῖς τοίχοις. Qui locus non erat prætermittendus. Maximè enim ad rem facit & nostrum valde illustrat. Sed dubitatum fuit à principibus in re literaria viris, quid κάναβος significet duobus illis in locis. Et Budæus quidem ac Gaza ferè eodem modo interpretati sunt mentem Aristotelis: & κανάβους esse voluere riuos aut fontes riuo multiplici distinctos. Sed Linguæ Græcæ legitimus parens Henricus Stephanus hîc hæsitauit, Lectorique erudito hæc adhuc discutienda & examinanda reliquit, ratus haud dubiè Philosophum illis in locis aliud innuere voluisse. Ego autumarem, si tamen liceat post magnos viros de hoc controuerso loco opinari, alia vsum esse Philosophum comparatione, & hanc eius fuisse mentem cùm de venis loquitur. In corpore constituendo venarum eumdem penè esse modum, qui eorum lignorum circa quæ primùm fictores ceram apponunt, vt varias corporũ figuras imitentur & effingant. Quæ ligna κάναβοι dicuntur. Princeps Grammaticorum Hesychius. Κάναβοι. τὰ ξύλα περὶ ἃ περιτιθέασι οἱ πλάσται τὸν κηρὸν τιθέασιν. ὅθεν καὶ οἱ λεπτοὶ καὶ ἄσαρκοι κάναβοι λέγονται. Luculentus locus est, & sine quo vix poterat intelligi noster. Nihil nisi diuinum ab illo Grammatico profertur. Vide, quæso, mentem. Ligna illa Grammatici quodammodo corporum figuras constituunt. Philosophus venas illis lignis comparat, & eodem modo se habere dixit in constitutione corporum quo ligna illa. Attende parumper, & lege quæ sequuntur verba Philosophi, ὡς ἐν τοῖς σφόδρα λελεπτυσμένοις, πάντα δὲ ὄγκον φαίνεσθαι πλήρη φλεβίων. Id est, *ita venæ corpus constituunt, vt id facilè appareat in emaciatis, in quibus omnia ferè plena venarum videantur.* Vnde factum sit haud dubiè, vt extenuati illi & emaciati dicti fuerint κάναβοι, vt ait Hesychius, quod in illis facilè venæ appareant, & eis refertæ sint omnes eorum partes, vt κανάβοις videantur similes, qui κάναβοι corpus constituunt eodem modo quo venæ. Nihil est elegantius & magis consonum menti Philosophi. Vnum est quod opponi possit, cur nimirum vsus sit Philosophus voce γράφειν, si loqui voluerit de fictoribus & plastis, & voce etiam τοίχοις in secundo de *Generatione*: potius enim de pictoribus hæc dicantur quàm de imitatoribus. Sed facilè est respondere. Nam γράφειν verbum generale est, quod non pictoribus modo, sed & fictoribus ac plastis potest accommodari: vnde πλαστογράφοι falsarij. Picturæ siquidem artem veteres sapientes diuisere partim in ζωγραφίαν, partim in πλαστικὴν, auctore Philostrato in Procœmio *Iconum*, cuius verba, quia mellitissima sunt & dignissima notatu, his elegantissimis versibus Latinis à parente nostro expressa non pigebit referre ex integro opere, quod ab eo iamdiu perfectum est.

Hac autem prima repetenti ab origine, priscum
Inuentum, & solers imitatio noscitur ipsis
Proxima naturæ cunis, quam scilicet olim
Excoluere viri sapientes, dicere partim
Fictricem soliti, picturam dicere partim.

Quæ licet vera non essent, non ideo tamen fateri cogeremur vocem κάναβος Aristotelis, riuulos significare, aut canales, vt interpretati sunt Gaza & Budæus, nullo præuio auctore. Sensus quidem perfectus videtur interpretationis, sed eius nulla potest afferri auctoritas. Καναλους potiùs legendum esset, si Philosophi verba ita velis interpretari. Vox enim elegans est, & Græca, & forsan, ipso etiam Aristotelis tempore vsurpata. Glossarij Græcolat. auctor, καναλης *cloaca*, & καναλίσιος *cloax*. Ita Basilicorum auctores κανάλας dixere pro *cloacis*. Glossæ Basilicorum, κανάλης, ἀγωγὸς ὕδατος. Cedrenus κανάλους dixit, de Euphrate loquens. Vnde vides vnica mutata litera, β, scilicet in λ, locum hunc Philosophi vulgarem posse pati interpretationem. Verùm an vox κάναλος, vel κανάλης vsurpata sit à veteribus Græcis, diligentius adhuc inquirendum est. Quicquid sit κάναβος, & κάναλος parum distant, & facilis est mutatio. Κάναβον apud veteres fontem, aut canalem & riuulum significare nullus est qui probârit. Patet verò κάναλον & κανάλην vsurpatas à posterioribus

Græcis, & *canalem* ſignificare. Atque hæc mihi videbantur dicenda in hunc locum controuerſum & ventilatum.

Pag.364.Apoteleſ.193. ἐλλείπει τὸ ἀεὶ, &c. vertit Scaliger, *tamen aliquid in medio eſt ſemper.* Exſcriptor errauit. Nam quis non videt legendum *deeſt*, niſi addas, *vacui*. Alius erat etiam error in interpretatione huius Apoteleſ.ſed nos eum expunximus.

Pag.367.Apoteleſ.198.in Comment.l.6.*ſed cognáta*,ita repoſuimus.In exemplari erat *cognita:* forte adhuc melius *congenita* &conuenientiùs reponeretur.Ἐπίκτητον dixit Ariſtoteles,*non aduentitium* Scaliger elegātiſſime. Sed quæ poſtea ſubiunxit,ſunt benigna interpretatione emollienda. *Bona aduentitia*, inquit, *quæ primo loco cum dote non ſunt numerata.* Hoc verum ſi de vxorijs bonis fiat ſermo,ſed vulgariter Iuriſcōſulti noſtri bona aduētitia dicūt,quæ filijsfamilias quærūtur alia ex re cauſſaue quàm patris:argumento l.*cum oportet* in principio C.*De bonis quæ liberis*, vel quæ filius propter merita ſua acquiſiuit.Dos quidem aduentitia mulieris dicitur, qnam non pater, ſed alius quilibet,vel etiam pater ipſe, non vt pater, ſed vt extraneus conſtituit l. *profectitia* §. *ſi pater pro filia* D. *de iure dotium.*

Pag.384.Apoteleſ. 241. in interpret. *non coit.*Conijcio vocem *eorum*,ab exſcriptore fuiſſe prætermiſſam hoc loco:aut ita loquendum. *Quorum vtraque maxilla integro numero dentata eſt, lac non coit*. Sed amat Scaliger noſter ſolœcophanes.

Pag.392.in Comment.l.26.*mulgendum.*Poſt vocem hanc neceſſariò reponendum *ſtare*: aliter imperfectus ſenſus eſt.Non eſt dubium quin exſcriptor hîc oſcitanter ſe geſſerit.

Pag. 397.Apoteleſ. 281. Vt ex Herodoro,Indis & Æthiopibus ſemen atrum, ita ex Plinio lac equarum in Ponto nigrum lib.2.cap. 103.*in Ponto* inquit *fluuius Aſtaces rigat campos in quibus paſtæ nigro lacte equæ gentem alunt.* Sed hæc omnia ſubleſtæ fidei puto. Quamuis enim nigri ſint Æthiopes,nihil obſtat quin ſemen candidum,vt omnes,habere queant, quemadmodum capræ nigræ & atræ lac candidum.Cato apud Soſipatrum Chariſium lib. 1. *Et in Italia atras capras lacte album habere.*

Pag.419.Apotel.67.τὸ δὲ σαρκῶδες, ἐντός. Græca hæc Ariſtotelis non inuenimus verſa in exemplari noſtro:aut non fideliter exſcripſit Siluius,aut oblitus eſt ea vertere Iulius Scaliger. Adde tu, *interiùs verò carnea.* Et quo loci in interpretatione legitur, *pulpamentum interiùs*, in ſuperioribus, corrige,*exterius*,vt omnia conueniant. Ita Apoteleſ.181.τὸ δ' ἐντὸς σαρκῶδές ἐστι dixit, & illic vertit Scaliger,*intus pulpa carnea.*

Pag. 422. Apoteleſ. 82. Locus hic ſatis intricatus eſt.Præcedentes Editiones μεγάλας ἔχει,habent. Nos repoſuimus ex mente Scaligeri μεγάλα, quia ad πτερύγια referri debet. Deinde quæ ſequuntur καὶ ἐπ' ἔλαττον ἰὸν non ita ſunt facilia, vt ſtatim explicari poſſint. Voces hæ ἐπ' ἔλαττον aliquando ita coniunguntur ἐπέλαττον. Nos maluimus ſeparatas. At quæ in fine Apoteleſmatis leguntur, ἐλάττω καὶ οὐκ ἐπ' ἐλάττονα, varie interpretati ſunt Gaza & Scaliger. Hic,*æquè omnes minores vertit*,vt ſit ſenſus,mas pinnulas habet paruas æque,& non decreſcentes, id eſt earum nullæ minores ſunt,ſed æque omnes paruæ. Ille,*nec vſquam per diminutionem diſſimiles*: quia, vt opinor, aliter legit: ἢ οὐκ ἐπαλλάττοντα ſcilicet:id eſt paruas æque omnes,& non variantes in diminutione. Quæ Atticæ phraſes vix pari elegantia verti poſſunt.Sed aduerte ſi verſionem Gazæ ſequaris,legendum omnino eſſe: ὁ δὲ ἄρρην ἐλάττω καὶ οὐκ ἐπέλαττον ἐπαλλάττοντα. Addit enim,*mari omnes æque minores, nec vſquam per diminutionem diſſimiles*,repetendo has duas voces ἐπέλαττον ἐπαλλάττοντα. Hæc non carent difficultate,& acutius ſunt examinanda.

Pag. 429. Apoteleſ.110. Καὶ οἱ καρκίνοι τοὺς ὀδόντας δύο ἔχουσι. Hæc omnia non agnouere Gaza & Scaliger: quare nec ea ſunt interpretati,vtpote inutilia, & quæ è margine in textum irrepſerint. Emendatiores editiones clauſulis hæc diſtingunt meritò, quia in omnibus codicibus Ariſtotelis non inueniuntur. Tu ſi retineas,adde verſioni:*cancri autem duos etiam habent dentes.*

Pag.430.Apoteleſ. 110. In Comment.l.11. συμφύει δὲ ἐσθίειν ὀσοῦ.Puto voluiſſe eum ſcribere ὁ τοῦ, vt legiſſe videtur Gaza:nam quid ad hæc vox ὀσοῦ? fortè mendum eſt exſcriptoris:aut in Codice Scaligeri ita lectum fuit ineptè.

Pag.441.Apoteleſ.143.In textu repoſuimus δεξιὰ κεκίνηται, cum antea legeretur κινεῖται in præſenti. Quod & agnouit Gaza & vetus interpres.Sed Scaliger in præterito maluit κεκίνηται.

Pag.448.Apoteleſ.164. τῇ δ' ἀγρίᾳ λεπάδι, οὖς. Et quæ ſequuntur Scaliger vertit. *At patella, quam feram aliqui,alij auriculam maris nominant*:verterem ego aliter: *At patellæ feræ,quam aliqui auriculam maris nominant.* Non enim patellam ſimpliciter, ſed patellam feram & non ita vulgarem hoc nomine dicunt.

Pag.481.Apoteleſ.252.In fine Apoteleſ. καθάπερ εἴρηται πρότερον. Non vertit hæc Scaliger, aut ſi ver-

ſiuertit, exſcriptor hîc dormitauit: adde tu, *vt iam dictum eſt*. Similem locutionem multoties oblitus eſt deſcribere qui curam habuit huius exemplaris ordinandi.

Pag. 483. In Comment. l. 19. *puliecariam*. Ruellius hanc non tantùm *puliecariam*, ſed & *cimicariam* vulgò dici notat. Poſſes & ſimiliter *culicariam* vocare à necandis culicibus. Non mirum pharmacopolas errare in pronunciatione veri nominis huius herbæ. Homines enim plerumque inepti ſunt, idiotæ, & inſcij artis quam profitentur. De Conyza verò Dioſcorides lib. 3. cap. 136. διώκεται δὲ ὁ θάμνος ὑποστρωννύμενος σὺν τοῖς φύλλοις, καὶ θυμιώμενος, θηρία διώκει, καὶ κώνωπας ἀπελαύνει· κτείνει δὲ καὶ ψύλλας. Cur autem hîc θηρία interpretati ſint, *beſtias venenatas*, odorari nunquam potui: nam & non venenatas abigit. Eleganter Orus Niliacus lib. 2. *Hieroglyph.* aut eius interpres Philippus, ἄνθρωπον προβάτων καὶ αἰγῶν φθορέοικον βουλόμενοι σημῆναι, αὐτὰ τὰ ζῶα γράφουσι βόσκοντα κόνυζαν, ταῦτα γὰρ φαγόντα κόνυζαν, ἀποθνήσκει δίψῃ κατασχεθέντα.

Pag. 485. Apoteleſ. 259. σωλῆνες, *vngues* vertit Theodorus Gaza: *digitos marinos* Scaliger. At verò cur tantopere laboret de ſignificatione vocis ὑποδύεσθαι, cauſam comminiſci non poſſum, niſi ita legerit in Codice ſuo. Nam in noſtro & aliorũ, ſemper καταδύεσθαι eſt: quod ſanè meliùs videtur. Nam latere vel inferiùs ſubſidere & mergi καταδύεσθαι dicunt Græci. Et potiùs καταδύονται facto ſtrepitu σωλῆνες, cum ferrum ſentiunt, quàm ὑποδύονται, potiùs merguntur quàm ſubeunt. Nec ὑποδύεσθαι legit Gaza: nec κατωτέρω φεύγειν interpretatus eſt *inferius ſubſidere*: imo καταδύεσθαι vertit *inferiùs ſubſidere*: hoc namque denotat καταδύομαι: &, *ad ſtrepitum ſubtrahere* rectè addidit quia ἄν τις ψοφήσῃ dixit Philoſophus. Quæ oblitus eſt Scaliger vertere, *ſi fiat ſonitus*, vel *ſtrepitus*: licet ſuperflua videantur. Nam ſufficere videtur vel ὅταν αἴσθωνται τὸ σιδήριον προσφερόμενον: vel ἄν τις ψοφήσῃ, ad hoc vt ſe ſubtrahant digiti marini, & lateant, aut ad ſtrepitum, aut ad ferri ſenſum, aut ſtrepitu facto, aut ferro admoto. Si enim fiat ſtrepitus, non ferrum ſpectant: & ſi ferrum ſpectent, ſonitum non audiunt. Cæterùm quæ hoc Commentario ſcripta ſunt, omnino ab exſcriptore fuere confuſa. Tu poteris ex reipſo ſecundùm Græca Ariſtotelis ordinare. De phraſi hac ἢ κατὰ πνεῦμα ampliùs cogitandum. Nam cur dicat Scaliger hîc τὸ κατὰ, non eſſe vſitato modo dictum, non video: niſi quia κατὰ πνεύματος dicendum eſſet.

Pag. 494. Apoteleſ. 281. Et Græca hoc loco imperfecta ſunt, & verſio ipſa etiam Scaligeri. Nam ſi Gazam & ipſum Scaligerum audiamus, poſt hæc verba τὰ δὲ περὶ τὰς μάχας προσκαλούμενα, reponendum omnino eſt, οἷον πέρδιξ. Quod & Plinius ipſe agnouit, qui ita hanc periodum vertit. *Alijs in pugna vox vt coturnicibus, alijs ante pugnam, vt perdicibus, alijs cùm vicere, vt gallinaceis.* Quæ omnia repetijt Gaza, Plinij ferè in omnibus imitator & ſimia. Duo autem hæc poſtrema verba, *vt Gallinaceis*, non appoſuit Scaliger: neſcio cur: tu adde, vt omnia Græca Ariſtotelis interpreteris. Exſcriptoris fortè peccatum ſolenne eſt.

Pag. 499. Apoteleſ. 294. μύοντα ποιεῖται τὸν ὕπνον. Rectè vt opinor hîc animaduertit Scaliger Philoſophum nimis generaliter dixiſſe: *Quæcumque palpebris prædita ſunt ea omnia conniuere dum ſomnum capiunt.* Nam & lepus palpebras habet, & non conniuet tamen ſomnum capiens. Et prætereà Plinius tractans de oculis animalium, ita loquutus eſt: *dormiunt & quidam patentibus, quos corybantiare credunt.* Ita ſiquidem illic legendum eſſe iam docuit princeps eruditorum Ioſephus Scaliger in Comment. ad Catull. Quod additur deinde in Commentario ægrotam matronam ſe vidiſſe ſemel apertiſſimis oculis ſomnum capere*, non ita mirum videri debet. Laborabat enim fortè hoc morbo qui κορυβαντιασμὸς dicitur. Hoc qui affecti ſunt οὐ μύοντες ποιοῦνται τὸν ὕπνον. Sed Philoſophus de naturali ſomno animalium voluit loqui, non de ſomno ægrotantium: fieri namque poteſt κατὰ συμβεβηκὸς, vt quis dormiendo non conniueat, verbi gratia ſi ſoleat imaginoſum, & κορυβαντιασμῷ laboret. De hoc morbo, & de his qui patentibus oculis dormiunt, & an id naturaliter accidat extra morbum, in *Lectionibus* noſtris plura: vbi loci qui vulgò è Platonis *Critone* producuntur, vt oſtendatur κορυβαντιώντων aures ſemper muſica & carminum ſonoribus quaſi perſonari, longè aliter explicati ſunt, quàm ferè omnes communiter interpretentur.

Pag. 504. Apoteleſ. 310. Addidimus in textu Latino hæc: *Et cruſtacea vt molluſca*, quæ deerant in noſtro exemplari, quia in textu Græco ita eſt: ὁμοίως δὲ καὶ μαλακόστρακα τούτοις, ſcilicet μαλακίοις. Hæc eſt ſententia Scaligeri, quam nos ex eius Commentario collegimus.

Pag. 513. In Comment. l. 19. quam ἰσαίνειν pores appellare. Ita habuit exemplar noſtrum. In Decimo tamen, Apoteleſmate 49. In Comment. l. 7. ἰσαγχίνους inuenies excuſum, quia exemplar ita etiam illic habuit. Editio Lugdunenſis Siluij, pag. 136. l. 5. aliter habet, *Has alluſiones, ſiue potiùs agnominationes*, vt illic obſeruamus. Cæterùm bis in hac noſtra editione erratum fuiſſe putamus, & pag. 513. l. 19. & pag. 1227. l. 7. in Comment. vbi excuſum eſt ſemper, *Hippocratis & Theſſali*, vel *ex Hippocrate & Theſſalo*, quaſi diuerſi auctores illi ſint. Editio Lugdunenſis meliùs, *ex Hippocrate*

Thessalo: quamuis eum Coum fuisse certum sit. Compara vtrumque locum.

Pag. 515. Apotelesf. 3. In Comment. l. 18. *deest huius.* Hunc locum qui attente considerauerit, non est dubium quin statim colligat nobiscum, Auctorem horum Commentariorum vltimam manum huic operi non imposuisse: sed multa similia reliquisse aliàs perficienda & absoluenda, appositis asteriscis & stellulis. Hæc est nostra sententia quam in *Prolegomenis* exposuimus latiùs.

Pag. 516. Apotelesf. 4. In textu Lat. *In quibus neque marem.* In exemplari nostro deerant hæ voces, *in quibus.* Nos restituimus ex coniectura, quia manca erat periodus. Mallem tamen ita verte-re. *At genera quadam sunt piscium, in quibus neque fœminam neque marem inuenias, genere quidem cum cæteris piscibus eadem, specie vero diuersa.*

Pag. 558. Apotelesf. 114. Editiones fere omnes ἀπόσκλησις hoc loco habent. Gaza legit ἀπόσβε-σις. Nos maluimus cum Scaligero ἀπόσεισις. Et quia eius interpretatio nimium breuis videri possit: existimamus Philosophi verba ita vertenda. *Vt plurimum igitur, quemadmodum à nobis dictum est, marium & fœminarum vox in eo differt, quod, in quibuscumque vocis abcessio est, à mare grauior quàm à fœmina emittatur.*

Pag. 561. Apotelesf. 126. Si Commentarium in hoc Apotelesma diligentius examines, errorem inuenies in calculo.

Pag. 564. l. 12. τραγᾶν. Theophrastus lib. 5. de *Causis Plantarum*. cap. 12. ἐξ ἐκβολῆς δὲ καὶ τὸ τραγᾶν τῆς ἀμπέλου. Et nescio quid velit interpres illic cùm vertit: *articulatio quoque vitis nimietati prorsus tribuitur:* nisi sit error typographicus, & *articulatio* scriptum sit pro *hirculatio*, vt paulo post cap. 13. vbi hæc ita vertuntur, τῇ δὲ ἀμπέλῳ τοῦ τραγᾶν, *vitis hirculatio quam vocant.* Benè sunt autem hæc Theophrasti verba repetita lib. 4. cap. 16. *Historiarum.* Et vereor ne malè confusa fuerint hæc duo τραγίζειν & τραγᾶν à Iul. Cæs. Scaligero, in Comment. ad Theoph. de *Causis Plant.* lib. 1. pag. 19. cùm dictum ab eo est. *Hoc incommodum in historijs dicebamus τραγίζειν, quia in prouerbio veteri est, cùm quid frustra fit,* hircos mulgere. *Quod tetigit aptissime diuinus Poëta, quasi ex distentis lacte capellis, vites fœcundæ factæ sint, hirci cùm amisere fœcunditatem.* Quod repetijt pag. 76. in eisdem Comment. ad lib. 1. & pag. 296. in Comment. ad lib. 5. Sed illic verè τραγᾶν dixit non τραγίζειν: & optime etiam annotatum est, *hirquitallire* dictum antiquitus alia ratione. Nam aliud τραγίζειν, aliud τραγᾶν. *Hirquitallire* de hominibus, τραγᾶν propriè de vitibus. Quod & agnouisse videtur hîc Scaliger. In septimo de voce τραγίζειν plura.

Pag. 564. Apotelesf. 137. ἀναθυᾷ πάλιν. Si hanc lectionem retineas, vertendum est, *rursus ad libidinem incitatur.* Scaliger vulgares editiones sequutus est, ἀναθυμιᾷ *exhalat retro semen.* Et Gaza, *euanescit.* Vox præcedens θυῶσα docet satis hîc quoque legendum ἀναθυᾷ. Sylburgius ita etiam reposuit ex cap. 18. lib. 6. vt notauit Casaubonus in margine.

Pag. 566. Apotelesf 139. ὀχεύεται ἡ θήλεια. Scaliger vertit, *non repetit venerem.* Debuit addere, *fœminas* aut oblitus est exscriptor reponere ex schedis quas describebat, nam Græca hoc requirunt. Aliter remanebit dubium an mas, an fœmina camelus non repetant venerem, ante annum exactum fœtu edito. Quod non præterijt Theodorus; in cuius versione male vulgo legitur *viuiparum* hoc loco pro *vniparum*: nisi dicatur in Græco illius exemplari fuisse ζῳοτόκον. Sed vt vt sit μονοτόκον melius, propter illud γὰρ quod rationem reddit præcedentium. Τίκτει δὲ, ita in sequenti Apotelesmate 140. de Elephanto, in versione Theodori legitur *viuiparum*, iterum malè, pro *vniparum*, nisi etiam illic legerit ζῳοτόκον quod non mihi arridet.

Pag. 584. In textu Græco l. 5. ἐ δικτικὰ γίνεται τὸ ζῷον. Ita habent omnes editiones. Interpretes tamen Gaza & Scaliger ᾠὸν videntur legisse, vt sanè legi debet: quare nos ᾠὸν reponendum curauimus.

Pag. 586. Apotelesf. 187. διώκουσι. Optime hæc ita distincta sunt: præcedentes Editiones sine interpunctione vlla habebant ἐν τοῖς πελάγει διώκουσι, omnino insulse: diuersus enim sensus à voce illa διώκουσι.

Pag. 592. Apotelesf. 200. θεωρῇ τὴν κοιλίαν ἔσω. Non tantum in Aldina Editione, sed & in omnibus alijs hactenus lectum fuit, τὴν κόμην ἔσω. Nos reposuimus ex Scaligeri & Theodori coniectura κοιλίαν. Nam quid hîc τὸ κόμην sibi velit non potest percipi. *Si quis intra ventrem introspiciat,* vult dicere Philosophus: ἔσω κοιλίας, non ἔσω κόμην: non enim pili aut coma, sed interiora ventris inspicienda sunt, vt notetur differentia marium & fœmellarum, quæ duo intestina habent non mares.

Pag. 598. Apotelesf. 215. ᾧ καταλέλειπται ὁ κύτταρος. Quædã erant in Exẽplari nostro ad hæc verba annotata, sed ita deleta & στιζόμενα, vt ea vix legere potuerimus. Gaza legit, ex notatione Ca-

sauboni

sauboni marginali, ἢ καταλελειμμέναι, vel καταλειμμέναι ἦσαν χύτραις. Quæ autẽ erant obliterata & deleta in exemplari, ita diuinauimus ex ductibus & apicibus literarum quæ supererant, restituenda. *Aut neutrum subintelligendum, aut in genere ζῷα, quoniam animalia sunt: aut est σόλοικον.*

Pag. 612. Apotelesf. 247. μέλι ῥοφεῖν. Optime ita legitur. Nec est quod quicquam mutes cum Casaubono, qui mentem Philosophi hoc loco non percepit. Scaligerum sequere.

Pag. 617. Apotelesf. 263. καὶ ἕως ἂν νύμφαι ὦσι. Ita ferè omnes Editiones. Veneta meliùs ὥς' ἄν. Quam lectionem sequutus est Scaliger, *quandiu nymphæ sunt.* Gaza etiam assentitur, *cum in nympha est*, ὥς' ἂν ὦσι.

Pag. 622. Apotelesf. 272. in fine, ἐν τοῖς περυσινῶν κηρίων. Editio Veneta περυσινῶν, male: & rectè habent Editiones aliæ περυσινῶν, vt est à nobis excusum. Vnde nescio cur Scaliger hîc legerit πελειωσινῶν, & à πελειῶναι, πελειωσία, & πελειωσιασμὸς deriuauerit. Nam περυσινὸς à πέρυσι deducitur, quod *anno præterito*, significat. Theophrasto καρπὸς περυσινὸς, anni exacti fructus: & περυσινοὶ ἄρχοντες Platoni, qui proximè magistratu functi sunt. Quæ igitur de vocibus πελειωσία & πελειῶναι adducta sunt à magno heroë, vt inutilia expungenda, nisi velis amplecti hanc lectionem πελειωσινῶν, quam non probo. Quæ autem ab eo de locustarum esitatione in fine Commentarij allata sunt, digna iudico quæ obseruentur. Plura nos in Lectionibus nostris. Consule Casauboni Exercit. 13. ad Annales Baronij, num. 7. ad annum 31. num. 13.

Pag. 625. Apotelesf. 278. In Comment. post vlt. vocem, *esitauere*: quædam erant in Exemplari nostro expuncta & deleta, quæ nos coniecimus ita legenda. *Atqui Romani è gliribus saginatis mensis apposuere ad cibum. Nota* ἐξέρχονται νύκτωρ, καὶ εὐθὺς ῥήγνυται τὸ κέλυφος. *Tettigometræ exeunt noctu: sed tamen verum non est. Neque enim pedum aut alarum officio fungi possunt, cortice obsessa.*

Pag. 631. Apotelesf. 299. λευκὸν καὶ μικρὸν: Puto ego cum Scaligero mendosum hunc esse locum. Nolui tamen quicquam mutare. Nam quid τὸ μικρὸν post vocem ἐλάχιστον? Sine dubio legendum ὥσπερ ἐν ξύλῳ ζῷον λευκὸν, & expungenda vox μικρόν. Et ita etiam videtur cum Scaligero legisse Gaza. Cæterùm quod hîc de cera à Philosopho refertur, falsum fortè est. Sylburgius notauit legendum τυρῷ pro κηρῷ, non male, vt sermo sit de caseo vetusto, in quo solent gigni huiusmodi minutissima animalia.

Pag. 632. Apotelesf. 301. ὅσον ἔχει αὐτῶν ζωήν. Scaligeri versio hoc loco manca est, & in exemplari nostro multi erant errores. Adde tu: *quatumque eorum vitam viuunt.*

Pag. 636. Apotelesf. 311. τῷ ὑστέρῳ ἔτει. Omnes Editiones post illa verba, hæc adhuc habent. αἱ μὲν οὖν τῶν ὄφεων καὶ τῶν ἐντόμων γενέσεις ἔτι καὶ ζώων τῶν τετραπόδων καὶ ᾠοτοκούντων τοῦτον ἔχουσι τὸν τρόπον. Interpretes Gaza & Scaliger neglexere, quia statim initio lib. 6. sequentis repetita sunt. Nos eorum opinioni subscripsimus. Deinde quæ ab Scaligero in Comment. ad hoc Apotelesma scripta sunt, de globulis quibus preces numerant Christiani, à nobis inuenies in *Prolegomenis* castigata.

Pag. 640. Apotelesf. 9. In Comment. l. 2. ἐπιλυγαζόμενα excusum est, quia ita erat in exemplari, & λυγάζει. Vnde apparet Scaligerum existimâsse in vsu esse λυγάζω & ἐπιλυγάζειν, vt λύγα λυγαίως, & λυγαίη apud Apollon. Rhod. sed ni fallor, fallitur. Nam ἐπηλυγαζόμενα, vt est in textu excusum, legi debet. Non enim à λύγα & λυγάζειν: sed ab ἠλυγάζειν: qua voce sæpius vtitur Philosophus in lib. de *Anima*: ergo ab ἐπὶ & ἠλυγάζειν, quod est *obscurare*, deducenda illa vox est. Editio veneta malè habuit ἐπιλυγαζόμενα: hinc erroris fundamentum & origo.

Pag. 641. Apotelesf. 15. In Comment. *à superioribus diuersam.* Post hæc verba quædam desiderari semper existimauimus, licet in Exemplari nostro nulla stellula aut asterisco notatus fuerit hîc locus: quia sensus perfectus non est, nec periodus absoluta.

Pag. 642. Apotelesf. 16. ἐὰν γόνῳ γένηται καὶ μὴ διαφθαρῇ. Exemplar nostrum habuit, *si eius generatio corrumpatur.* At correctum hac editione est, & addita negatio omnino necessaria.

Pag. 642. Apotelesf. 18. πρὸς τὰ τῶν χερσοβιωτικῶν πολ. Editio Veneta χερσοβιωτικῶν πολλά. πλεῖον, &c. Et ita hoc loco legit Scaliger: Theodorus aliter. Scaliger vertit: *differunt multa oua ab ijs quæ in sicco degunt.* Theodorus: *sed differunt oua aquaticarum à terrestribus, quòd multo plus lutei quam albi*, πολλῷ πλεῖον τό. Quam lectionem nos sequuti sumus ex Edit. Lugdunensi magni Casauboni. Vetus tamen Scaligeri versioni aptiùs conueniebat.

Pag. 647. Apotelesf. 33. Nescio cur Scaliger hîc ζεφύρια verterit, *hypozephyria*: fortè vt alluderet ad vocem sequentem *hypenemia*, sed non est paritas.

Pag. 649. l. 6. omnino legendum. *Et assare sit ab ardeo, arsi, arsum.* Exemplar tamen *areo*, diserte habuit.

Pag.650. Apoteleſ.40. *ἐὰν μήπω ἐπῳάζωσι.* Ita excudendum iuſſimus, vt præcedentes editiones habent, & ipſa Veneta. Sed Theodorus Gaza & Scaliger aliter legerunt. Sequutum enim ſe eſſe Theodori exemplar teſtatur Scaliger, qui hîc ingenuè fatetur ſe non intelligere quid ſibi velint hæc, *ἐὰν μήπω ἐπῳάζωσι.* Si verba attendas, facilia ſunt: nam hoc denotant, *ſi adhuc non incubatui intentæ fuerint*: ſed ſi ſenſum, difficillima. Quamuis vt liberè proferã opinionẽ meam poſt tantos viros, hæc nihil aliud ſignificent, quàm, *ſi non adhuc pepererint*: vix eſt enim incubatus ſine partu. Igitur, *ſi adhuc non incubuerint*, nihil aliud eſt, quàm ſi adhuc ad partum non fuerint vtiles.

Pag.715. Apoteleſ.208. In Comment.l. 5. 6. Differentia quam conſtituit Scaliger inter publicum & commune, à nobis alibi diligentiùs & ſolidiùs examinata eſt: non eſt hîc locus ea perſequendi.

Pag.736. Apoteleſ.268. Coniunge hoc Apoteleſma cum ſequentibus 271. & 273. hinc enim cum diuino planè viro Ioſepho Iuſto Scaligero elicies, annum veterum Græcorum non fuiſſe merum Lunarem. Nolumus inculcare & repetere quæ ab eo dicta fuere in magno opere *de Emendatione temporum*: ſed oramus candidum Lectorem, vt penſiculet exactè tres illos locos: mirabitur enim haud dubiè excellentiam illius doctrinæ.

Pag.737. Apoteleſ.275. poſt vocem *κύων*, Editiones aliæ habent ſtatim *ὄνον*, quæ neque Theodorus Gaza, neque doctiſſimus Scaliger interpretati ſunt. Nos è textu amouenda curauimus: quid enim opus inutilia inſerere.

Pag.744. Apoteleſ.298. *ἐκβόλιμον.* Ad hanc vocem neſcio cur Scaliger notauerit dies *ἐμβολιμαίους* eſſe illos qui extra legem anni ſunt. Nam aliud longè *ἐκβόλιμος*, aliud *ἐμβολιμαῖος*. Dicuntur anni, menſes, & dies *ἐμβολιμαῖοι*, inſititij: partus verò *ἐκβόλιμοι* diuerſa omnino ratione: cæterum *ἐμβόλια* hîc quæ dicuntur, ab eodem Polluce lib. 10. *ἐκβόλια* vocata ſunt, vt non tantum duos haberet locos Hermolaüs examinandos in explicatione huius vocis *ἐκβόλιμος* & *ἐμβολιμαῖος*. ſed tres & multo plures.

Pag.746. Apoteleſ.304. *νεώτεροι*, peccatum erat in exemplari, quod in Editione hac retentum eſt, *maiores anniculis*: repone *minores anniculis*.

Pag.748. Apoteleſ.3[illegible] *θᾶττον δ' ἐπιβαίνων πληροῖ ὄνος ἢ ἵππος.* Nec Gaza nec Scaliger hîc mihi ſatisfaciunt. Nam primò Scaliger has duas vltimas voces *ἢ ἵππος* neglexit, neſcio cur, & *ἐπιβαίνων* vocem tanquam ſuperfluam à Gaza fuiſſe prætermiſſam aſſeuerat, quod eſt falſum, Nã dixit Gaza *ſuperueniens equam*. Gaza autem quadam circumlocutione vſus eſt. Tu verte hoc modo. *Aſinus autem celerius ſuperueniens implet.*

Pag.750. In Comment. Apoteleſ.316.l.3. *quinquageſimo quarto*, exemplar ita habuit, debet corrigi, *quadrageſimo quarto*, ex textu.

Pag.751. Apoteleſ.321. *ἔνιοι δὲ πέντε καὶ εἴκοσι.* Interpretes hæc non vertere, quia, vt puto, antiquæ Editiones ea vt fruſtra repetita non habuere. Si conſulas Cap. 14. lib. 5. ſuprà, eadem inuenies. Quare parentheſibus rectè hic incluſa ſunt, vt oſtendatur non in omnibus ea legi Editionibus. Verte ſi teneas, *aliqui vigintiquinque*. Quod verò poſtea ſubiungitur, equos ſi bene curentur pertingere poſſe annum quinquageſimum, veriſſimum eſt, & poteſt multis veterum teſtimonijs comprobari. Sed ſi plures addas: à veritate aberrabis. Optime ſiquidem à Philoſopho longiſſima equorum vita concluſa eſt & circumſcripta ferè vndequadrageſimo anno. Et autumo Ariſtophanem Byzantium, libr. Ariſt. de Animalibus epitomatorem & mutilatorem, ſomniaſſe, cùm apud Hieroclem in *Hippiatricis* ſcripſit, equos vltra quinquageſimum annum vitam poſſe producere: non enim hoc eum docuerat Ariſtoteles. Apponam verba Hieroclis, vt videas quanta ſit epitomatoribus adhibenda fides, qui vt plurimum libros auctorum corrumpunt & truncant. Ἀριστοφάνης οὖν ὁ Βυζάντιος ὁ περὶ φύσεως ζώων ἐπιτεμόμενος, ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου, (non dicit περὶ ζώων ἱστορίας, ſed περὶ φύσεως ζώων: vt inde conijcere liceat, eum non tantùm Hiſtorias de Animalibus, ſed & omnes libros de Animalibus in epitomem redegiſſe) φησὶν ὅτι ζῆν δύναται ἵππος πεντήκοντα καὶ πρός. καὶ ἐν τοῖς Κυϊντιλίοις δὲ Γεωργικοῖς, εὑρήκαμέν τινι τῶν ἱππέων ἵππον ὑπηρετηκότα τὸν ἀπέραντον παρ' ὅλον τὸν τῆς στρατείας χρόνον, ἔτη ἐφεξῆς πέντε καὶ εἴκοσι. Ταραντῖνος δὲ ἱστορεῖ τὸν τοῦ Διὸς νεὼν κατασκευάζοντας Ἀθηναίους, ἐπεὶ κρίνειν πλησίον ἐγκλαθῆναι ψηφίσασθαι τὰ ἐκ τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὸ ἄστυ ζεύγη συμπαρατάττεσθαι φόβῳ δὲ τοῦ ψηφίσματος, τινὰ τῶν γεωργῶν ἡμίονον ἀγαγεῖν γηραιὸν, ἄγοντα ἔτος ὀγδοηκοστόν. τὸν δὲ δῆμον, τιμῇ τοῦ γήρως προηγήτορα τῶν ζευγῶν, εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτὸν τοῦ νεὼ καταστῆσαι, προσβαδίζειν τε ἄζευκτον καὶ ἄπληκτον ψηφίσασθαι· μηδένα δὲ τῶν πυροπωλῶν, ἢ κριθοπωλῶν ἀπελαύνειν αὐτὸν τῆς ἐστίας, ἢ ἀπείργειν τῆς βρώσεως. συλλαμβάνειν γε μὴν καὶ κύειν ἐπιτηδείως ἔχειν, φησὶν Ἀριστοτέλης τὴν θήλειαν ἕως ἐτῶν τριάκοντα. ἀλλ' ἐνταῦθα ἡμῖν ὁ περὶ τοιαύτα ἱστοριῶν ἱστάσθω λόγος, ἵνα μὴ πόῤῥω τῆς ὑποθέσεως

θύπως ἀπεχθέντες λάθωσιν. Omnia autem hæc tranſcribere libuit ex Procemio Hippiatr. Hieroclis,quia duo aut tria continent,quæ maximè textum Philoſophi & Commentarios Scaligeri illuſtrant. Primum,quod ex libro *Georgicorum Quintiliorum* relatum eſt de equo , qui equiti cuidam toto ſtipendiorum faciendorum curriculo , quinque & viginti annos ſuffecit. Ferè enim quid ſimile de equo Caroli Regis narrat Scaliger : niſi cùm eum natum triginta annos ait,quo tempore in nobiliſſima victoria ad Tarum ipſo vſus eſt rex. Sed Hiſtoricorum quidam quintum & vigeſimum tantùm annum equum illum tunc attigiſſe narrant. Quod omnino quadrat præcedenti exemplo ex *Georg. Quintil.* petito. Secundum , quod de immunitate aſini illius octuagenarij ex Tarantino profertur. Ita enim equum Caroli Regis poſt memorabilem operam Regi præſtitam in prælio ad Tarum, multos annos vixiſſe immunem docet. Tertium denique qnod de equa ex diſciplina Philoſophi ſcribitur:eam nimirum & concipere & geſtare ad triginta vſque annos.

Pag 755. Apoteleſ. 331. ἄτεκνοι ὅλως. Contrarium innuit vox εὔτεκνοι,qua vtitur in Nono ſæpiùs, vt obſeruari poteſt.

Pag. 756. Apotel. 134. διὰ τὸ μὴ μόνιμον, &c. Idē de Capris paulò antè dictum eſt p.733. Apot. 262. Quibus armentarios nullum præſtituere ducem aut ductorē docet,ſicut nec equis:propterea quòd earum natura minus conſtans ſit,ſed cito & facilè vagentur,equorū inſtar, qui acres naturáq; ad motū propenſi ſunt, διὰ τὸ μὴ μόνιμον εἶναι τὴν φύσιν αὐτῶν, ἀλλ᾽ ὀξεῖαν καὶ διαίτητον ,vt loquitur Philoſophus. Ex quibus quis rectè colligat equos & capras gregatim quidem haberi,ſed nō gregatim paſci. Quòd capræ non gregatim paſci propriè dici poſſint, facile probatur ex ſingulari loco Artemidori, qui Ὀνειροκριτικῶν lib. 1 c. 12. legitur. οὐ συναγελάζονται αἱ αἶγες ,inquit, ἀλλὰ χωρὶς ἀλλήλων νεμόμεναι κατὰ κρημνῶν καὶ πετρῶν ἄνω τε πράγματα ἔχουσι, καὶ τῷ ποιμένι παρέχουσι. Vnde Poëta Græcus dixerit,αἰπόλια πλατέ᾽ αἰγῶν,id eſt,vt videtur vertere Latinus in *Culice,pabula lata capellæ*: nullus enim dubito quin meliùs ita legatur , quàm *lata*. Ita quoque Caius in l. 2 D. *ad leg. Aquil.* cautè dixit,*gregatim haberi* capras,equos,boues,mulos aſinos. Et Vlpianus l. 1. §. vlt. D. *de rei vindicatione. Idem & de armento & de equitio,& cæteris quæ gregatim habentur.* Et malè Tribonianus tit. de *leg. Aquilia* Inſtitut. ſiue potiùs ἀκύρως ſcripſit , *ſed de his tantùm quæ gregatim propriè paſci dicuntur, quales ſunt equi,muli,aſini, oues,boues,capræ.* Melius illi Codices qui hanc voculam *propriè* non habent, vt obſeruat Cuiacius. Nam hoc falſiſſimum eſt,capras , equos gregatim paſci propriè dici poſſe: καταχρηστικῶς illud quidem dicas, quia quæ gregatim habentur , ad paſtum mitti gregatim poſſunt: ſed ſi propriè velis loqui,*gregatim haberi* tantùm dicas, non *gregatim paſci*. Equi namque & capræ non gregatim paſcuntur , licet gregatim habeantur , propter vagacem & non ſtabilem eorum naturam. Meliùs feciſſet Tribonianus ſi fideliter verba Iuriſcōſultorū repetijſſet. Iuriſcōſulti nunquā *gregatim paſci* dixerunt,cum de equis & capris ſermo inſtituitur , ſed tantum de pecudibus in genere,vel de quadrupedibus quæ pecudum numero ſunt. Diſcrimen hoc notatu digniſſimū eſt. Primus hoc me docuit vir nunquam ſatis laudatus Ioannes Meurſius, labentis literarum imperij dictator.

Pag. 773. Apoteleſ. 383. ὑφιστάμεναι Ad hanc vocem nihil inuenies obſeruatum in Comment. ab Scaligero,quia quæ in exemplari noſtro viſebantur, ab ipſomet exſcriptore erant deleta. Nos omen ita diuinauimus: ὑφιστάμεναι, *Conſiſtentes. Theodorus non ſatis apte : ſed & Liuius etiam , tranſitura poſuit.*

Pag. 780. Apoteleſ. 408. τίκτουσι δὲ οὐκ αἱ, &c. Vel Scaliger hæc non verterat : vel fatendum Siluium, aut alium exſcriptorem non fideliter hîc functum officio ſuo fuiſſe. Nam quæ à nobis ab his *ſingulis menſibus*,addita ſunt vſque ad finem Apoteleſmatis, deerant in exemplari. Nos conati ſumus ſupplere,ne verba Philoſophi ſine interpretatione legerentur. Vertimus igitur hoc modo. *Pariunt autem non vniuerſos , ſed anterponunt dies quot inter repetitum coïtum & partum.* Philoſophus dixit, ἀλλὰ διαλείπουσιν ἡμέρας ὁπόσας ἂν τύχωσιν. Mira breuitas, quam vix Latine aſſequaris. Scaliger multum laborauit in eruendo ſenſu horum verborum,ſed vereor ne oleum & operam perdiderit. Nam longa circumlocutione vtendum,ſi eum ſequaris in interpretatione verborum Ariſtotelis. Fortè non malè emendabitur hic difficilis locus hoc modo, ἀλλὰ διαλείπουσιν ἡμέρας ὁπόσας ἂν τεκοῦσιν. Sed videant acutiores. Non poſſum autem quin Philoſtrati verba ex *Amoribus* Iconum lib. primo,huc proferam: tam feliciter enim ſenſum Philoſophi exponunt, vt nihil meliùs. λέγεται ἡ ὧν περὶ μὲν τῷ θήλεος, θηλάζειν τε αὐτὸν ἃ ἔτεκε, καὶ ἀποτίκτειν πάλιν ἐπὶ ταύτῳ γαλακτὶ καὶ ἐπικύειν δὲ, καὶ οὐδεὶς χρόνος αὐτοῖς τῷ τόκῳ κενός. τὸ δὲ ἄρρεν, ἀστέρες τε ὡς φύσις ἀρρένων, καὶ ἐπικυΐσκει παρ᾽ ὃ πέφυκεν. Et ita hæc memini verſibus reddita Latinis fuiſſe à parente noſtro V. Clariſſimo.

-------- :*nam fœmina fœtus*

Dum

Dum teneros etiam lacte recente fouet.
Conceptus alios repetit, rursusq; sub ipso
Lacte coit, nusquam ventre soluta graui.

Aristoteles tribus verbis multa complexus est, ὀχεύονται δὲ καὶ τίκτουσι πᾶσαι ὥραν.

Pag.791. Apotelesf.5. ὁ καλ. ξαγ. Censorinus. cap.14. lib. de *Die natali. Tamen in secunda hebdomade vel incipiente tertia vocem crassiorem & inaequabilem fieri. Quod Aristoteles appellat* τραγίζειν, *antiqui nostri*, hirquitallire: *& inde ipsos putant* hirquitallos *appellari, quòd tum corpus hircum olere incipiat.*

Pag.849. Apotelesf.111, Τὰ πλεῖστα δὲ ἀφαιρεῖται. Consule Harpocrationem voce ἑβδομευομένου, & Notas nostras. Tædet enim inculcare quæ iam dicta fuere. Finis est imponendus huic labori, quem operæ typographicæ cotidie festinant. Quare benignus Lector ignoscat, si multa prætereamus quæ interpretatione adhuc indigent. Animaduersionum termini nos huic breuitati obstrinxerunt, & voluminis moles immanis.

Pag.905. Apotelesf.110. φυσητικοῖς. Ad hanc vocem notat Scaliger inopiam Linguæ Græcæ, quòd inquit Græci *naturale*, non distinxerint à *flatuoso*, Sed, quod eius pace dictum sit, alind est φυσικὸν, aliud φυσητικὸν: hoc *flatuosum*: illud *naturale* significat.

Pag.906. Apotelesf.113, πλῆθος. In Commentario ad hanc vocem non probat Scaliger versionem Theodori, qui vertit *numero:* & tamen ipse ita vertete coactus fuit. Miror inconstantiam & leuitatem: verte tu *multitudine.*

Pag.952. Apotelesf.216. Legendum in textu φύσει προέργμα ἢ πλάγμα. Typographi hîc dormitârunt, vt multis alijs in locis.

Pag. 1040. Apotelesf. 148. Ἐναλλάξ. Rectè Scaliger, *per vices.* Orus Niliacus Græcobarbarè κατ' ὄρδινον. Verba eius mire Philosophi mentem exprimunt: αὗται γὰρ ἑαυτὰς, inquit, φυλάττουσι χηρεύουσαι κατ' ὄρδινον ἐν πάσῃ τῇ νυκτί. Ecquis amplius dubitabit Philippo eius interpreti textum illum Græcum qui vulgò manibus Doctorum teritur, tribuere? Nec Rigaltius, nec Meursius, huius insignis loci meminere in suis Græcobarbararum vocum collectionibus. Consule Rigalt. voce ὄρδινον in Glossario tact. Mixobarb. & Meursium, voce καμπόδινος, in Glossario Græcobarbaro. Pertinet hæc vox ad rem militarem.

Pag.1131. Apotelesf. 397. Interpretes thymum hîc importunè bis inculcant, & tamen in verbis Philosophi de thymo semel mentio.

Pag.1143. Apotelesf.436. Οἱ δὲ τὰ κέντρα ἔχ. οὐ πέτ. Deerant hæc in versione Scaligeri. Nos addidimus: *aculeata verò non aduolant.* Cæterùm non intelligo quid sibi velit in Commentario cùm ait τὸ ἀφόνων, *scilicet quæ aduolant:* nam potius debuit, quæ non aduolant, quia aculeatæ.

Pag.1162. Apotelesf 497. Si quæ hîc de castitate illius equæ Scytharum Regis, cum his quæ supra lib. 6. de salacitate equorum relata sunt, & cum Oppiani elegantissimis versibus lib.1. de *Venatione*, conferas, haud dubiè multa offendes inter se pugnantia. Quæ ab illo Poëta de equis scripta leguntur, à nobis in Lectionibus varijs exagitata sunt.

Pag.1167. Apotelesf. 511. Mirabitur fortè quis prima fronte Iosephi Iusti Scaligeri emendationem versuũ Æschyli, & eius interpretationem in hisce Commentarijs paternis permixtam & intertextam. Sed si Prolegomena nostra legat, desinet mirari. Exemplaris descriptor Siluius à Germano adiutus, hoc fecit in gratiam fratris. Cuius noluit hoc perenne perire monumentum. Certè elegantissimam hanc & comptissimam Iosephi versionem carminum Æschyli diligentiæ Siluij debemus: nullibi enim quàm in hac Editione eam inuenies. Emendationem quidem versuum in Comment. ad *Aetnam* Cornel. Seueri legere est: at nuspiam interpretationem. Quare hac feliciter fruere benigne Lector, & reliquis quæ tibi liberaliter nunc offerimus. Plura parauc-ramus non tantum in præcedentes lib. *Aristotelis de Animalibus*, sed & in sequentem Decimũ, quæ omittere coacti sumus, ob Typographorum supinitatem, qui nihil aliud quàm errare sciũt: tædet pigétque tot mendorum. Oro te obtestórque per illum quo literas prosequeris amorem, Decimi Historiarum Editionem hanc nostram cum Lugdunensi Siluij compara, & videbis quãtum mutata sit operis facies. Iterum rogo te vt benignè errores omnes Typographicos condones, qui innumeri sunt, & tyrocinium artis redolent. In *Prolegomenis* aliquoties erratum est. Pag 1.l.12. *tum* pro *sum.* pag.2. l. 28 *concinnatum:* & quoties aliter excusum est in Prolegomenis vel alibi. pag.4.l.10. *fieri* pro *feri.* l.50. tolle, *quas lacunas*, geminatum. pag.5.l.36. *textum.* pag.7.l. 26 *inedita toties.* lin.52. *credant.* pag.9.lin.19. *permulta.* l.44. *cecidimus.* pag.11.lin.22. *ergo.* pag.12.l. 16. ζωϊκῶν, ζωϊκόν. Similia expunges per teipsum.

L A V S D E O.

SYLLABVS AVTORVM,

QVI CITANTVR, VEL EMENDANTVR IN HOC OPERE.

F.

G.

H.

I.

L.

M.

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

V.

X.

Z.

ELENCHVS
VERBORVM ET RERVM
in hoc opere ſummè notandarum.

B.

Cutis

Fabula

H

I

Iecoris

Lacrymæ

Locu-

M

Moli-

N

Pupili

Q

R

Sal n-

S

Totum

V

F I N I S.

Errata Typographica sic corrigantur.

PAg.1. In dedicat. linea 5. *occini, celebrari.* pag. 6. lin. 17. *vndique.* pag. 9. lin. 17. *sint,* pro *sunt.* Pag.2. linea 25. *quare totius habeat,*&c. p.4. circa finē, *comparata, diuersa.* p.7. l.pen. sic interpunge, *proportione, defectu,*&c. pag. 11. l.19. *vtrobique.* l.pen. sic interpunge, *Theodorus: humoris* &c. p.12. l.37. *felis.* p.13. l.20. *quid sit.* p.16. l.11. αἰολοθήρια. l.17. ead. lit. legendū, *tantùm mutatur.* p.19. l.29. *admissa forma.* l.43. εἰλιδικά. p.21. l.10. ἀγνοεῖν. l.42. *gregalésne.* p.22. l.39. sic interpunge, *subeunt, quarum* &c. p.26. l.28. *viticem, quem* &c. p.27. l.10. *barbagiam.* p.30. l.25. sic interpunge, φθεγγίζειν: *summa,*&c. p.31. l.1. ἀναμνήσεως. p.32. l.20. sic interpunge. *hominis secundùm* &c. p.33. l.6. γλυάδης. p.38. l.1. *expleuit.* p.39. l.33. σπλάγχν. *Putant.* p.45. l.6. νῆσοι. p.46. l.21. κῦτος. l.38. *Ligures,* lege diuerso charactere. p.56. l.23. ταρίχιον. l.38. *terrestrem.* p.74. l.1. *anfractuosam.* l.13. *foramen.* p.80. l.16. *intergerini.* p.87. l.2. *igitur possint* &c. l.32. *ætate.* p.94. l.30. ὀσφύς. p.97. l.4. τύπον. p.98. l.22. Ἰωνίοισιν. p.99. l.12. *à splene.* p.103. l.5. κύβον. l.11. in fine dele, *est,* vt geminatum. p.106. *à pollice ad* &c. p.113. l.43. *aliæ lineæ.* p.161. l.15. *attendenda.* p.171. l.9. *ossi, respiciens.* l.11. *posterioribus.* p.173. l.27. *quæ cum* &c. p.174. l.24. *reus Verbum.* p.188. l.16. *constipat.* p.191. l.3. lege *sicut,*& dele, *&*. p.197. l.8. κυνοκεφαλίσκος. p.208. l.10. *affixum.* p.211. l.41. *Aristoteles.* p.216. l.10. *quadrupedibus.* p.220. l.19. *antē.* p.223. l.7. *multiplicitate.* p.226. l.6. *circulo.* p.234. l.13. *directo.* l.16. *expetuntur.* p.248. l.33. *etiam nobis venantibus, catellum è* &c. p.250. l.28. *esse: habemus.* p.254. l.vlt. *vt quidam putant.* p.255. *texti, ad eam.* l.28. *non cadunt.* l.36. *Aruernis* l.41. *Siculi.* p.259. l.28. *martres.* p.260. l.50. *fœtidi fimi.* l.55. *reddita erinaceū.* p.265. l.41. *nomine: at.* p.269. l.23. dele, *est.* p.279. l.9. *idem.* p.282. l.4. *ac sanè.* p.284. l.14. *bubonis speciem.* p.309. l.8. *complura.* p.315. l.1. *indicium.* p.320. l.14. χανδόν. p.352. l.16. *& captos.* l.29. *suffitum.* p.354. l.15. *etsamin.* p.358. l.21. *imprudenter.* l.23. *membranam.* p.365. l.31. *luxuriant.* p.366. l.20. *declaro: suapte natura.* p.387. l.26. αἶξ. p.392. l.36. *mulgendum stare.* p.394. l.15. *æstum.* p.409. l.7. *nos non.* l.21. *qui etiam.* p.411. l.23. *philosophi.* p.424. l.3. *minores.* p.437. initio lege, *quadruplex.* p.441. l.1. ἔσχατον. p.447. l.8. *aut nulla.* p.454. l.19. *echinos.* p.407. l.32. *muscarum sunt.* l.38. *dispassis.* p.477. l.8. *ad auditum.* p.483. l.8. *prætruncari.* l.27. *incensu.* l.39. *aliam.* p.485. l.35. *vnguis.* p.507. l.4. *patella.* p.513. l.29. *Hippocratis Thessali.* p.515. l.19. in fine lege, *plantæ,*& l.31. initio, *polypodium.* p.531. l.25. ἀνακάμπτουσι. p.533. l.7. ἔντερος. l.2. lat. *os enim.* p.534. l.2. *sepia nare altera.* p.537. l.32. *quia vere redit calor.* p.541. l.19. *sexue oua.* p.54 1. l.25. *ieiuni capti.* p.562. l.2. expunge, *&*, in fine. p.574. l.51. ὀρρίζοντα. p.579. l.vlt. *Toronenses.* p.582. l.22. *at cætero corpore.* p.583. l.9. *relegens.* p.586. l.7. *propius terram.* p.591. l.5. *permittatur.* l.35. *præcipitis.* p.601. l.2. πυγολαμπίδες. l.28. *superinsidet.* p. 603. l. vlt. *ventriculum frigidum.* p. 609. l.10. *Latini.* p.610. l.11. *duos.* l.33. *fucus.* p.615. l.vlt. *stercus, dum fit.* p.622. l.16. σκηνοποιῶν. l.18. *fœturæ exitus.* p.625. l.29. *asphodelum, fœnum Græcum.* p.627. l.8. *cimices vidimus.* p.632. l.10. *hærent maximè.* l.17. *nimis siccis.* p.634. l.11. ἰουλ. p.638. l.30. δικάκις *parere.* p.639. l.36. *transmittere.* p.645. l.1. *semper.* p.647. l.21. *nunc.* p.649. l.6. *ardeo.* l.15. *esse.* p.657. l.29. τῶ ἀδῶ. l.34. *nescio quam* μόσχον, ibid. p.662. l.3. τέτταρας. p.667. l.32. *quæ glande.* p.672. l.1. *quarto.* p.673. l.7. *tum vbi.* l.22. *quo de luteo.* p.679. l.10. πόρρω. p.688. l.21. λεπτότης. l.31. ἀλίσκονται. p.689. l.2. *phoxinorum.* p.695. l.19. τὸ ὠόν. l.45. μυγῆ. p.698. l.14. ἀπόλλυνται. p.699. l.17. *magnitudine siue ouo, siue &c.* p.700. l.30. *est enim Narica.* p.701. l.16. *trabeis.* p 706. l.14. *gestatione.* p.709. l.37. *non longè abest.* p.713. l.29. *coracinorum.* p.719. l.2. *inuestigationem.* p.722. in fine lin. vlt. dele, *sem.* p.723. l.7. ἀπόλλυνται. l.8. ὑποπλανηθῶσι. l.14 Ἠέριον. p.750. l.10. *mense quadragesimo.* 762. l.21. *ex equa.* p.775. l.24. *historiam.* p.808. l.46. *papulásque ciet.* l.44. *vtriusque.* p.872. l.vlt. *aut cucurbitam.* p.877. l.10. *concipillat.* p 888. l.5. *versicoloribus.* p.895. l.17. *vncungues.* p 899. l.12 *cornutis.* p.901. l.4. *excernit* p.902. l.27. *aduersam enim aquam,* l.34. *quadam, sed per:* quare, *&*, abundat. p.915. l.23. *respondet.* p.938. l.7. *hoc verò.* p.941. l.11. *maxima.* p.950. l.17. *constat.* p.961. l.6. βράγχος. p.1003. l.6. *propterea.* p.1008. l.9. *littoráque halcyonem.* p.1027. l 25. *solertia.* p.1034. l.20. *parit perdix.* p.1041. l.9. *plateam.* p.1046. l.15. ἄνδρες δέ. p.1048. l.33. *excauent.* l.35. ὑπῆται. p.1049. l.6. *aluum.* p.1053. *agiotho.* p.1061. l.13. *tricas.* p.1074. l.16. *& frusta.* p.1078. l.39. *lacrymârint.* p.1119. l.7. *neglecta* ἐμφανῆ. p.1126. l.13. *mihi pater.* p.1128. l.21. *hirsutie.* p.1130. l.20. ἐρυσιβώδη. p.1146 l.5. *transit.* p.1183. l. 31. *iacta est alea.* p.1185. l.penult. *deberi.* p. 1189. l. 13. *quoniam.* p. 1215. l.9. *vehementer.* p.1219. l.5. *vtitur.* p. 1233. l. 4. legas, *locorúmque difficiliū.* l.28. dele, *re.* Hæc & similia menda Typographo condona, beneuole Lector: docti est corrigere, typographi errare.

Extraict du Priuilege du Roy.

LOVYS PAR LA GRACE DE DIEV, ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE: A nos Amez & feaux les Gens tenans nos Cours de Parlement de Paris, Tolose, Roüen, Bordeaux, Dijon, Aix, Grenoble & Bretaigne, Baillifs, Preuosts, & Seneschaux desdits lieux, & à tous nos autres Officiers, Salut. Receu auons l'humble supplication de nos bien amez Dominique Bosc, & Raymond Colomiez marchants Libraires de Tolose, contenant qu'ils auroient recouuert vn liure intitulé *Aristotelis Historiarum de Animalibus libri, Iulio Cæsare Scaligero interprete cum eiusdem Commentarijs*, lequel iceux exposans voudroient faire imprimer: Mais ils doutent qu'autres Imprimeurs ou Libraires qu'eux ne voulussent faire le semblable, & les frustrer par ce moyen de leurs labeurs, frais & despences, sous ombre de quelque particuliere addition & interpretation, dont ils voudroient prendre pretexte au grand preiudice desdits exposans, si par nous ne leur estoit pourueu & permis d'iceux imprimer. POVR CES CAVSES, desirant iceux exposans n'estre frustrez de leurs labeurs, frais & despens, leur auons par ces presentes permis & permettons pouuoir imprimer ou faire imprimer & mettre en lumiere, vendre & distribuer par tout nostre Royaume & terres de nostre obeyssance ledit liure en toutes les formes & marges qu'ils verront bon estre: Faisant tres-expresses inhibitions & deffences à tous autres de quelque qualité qu'ils soient ou puissent estre, d'imprimer ou faire imprimer, vendre & distribuer lesdits liures, ni mesmes sous pretexte de quelque addition, changement, ou quelque autre forme & desguisement que l'on voudroit prendre & y apporter en quelque maniere que ce soit, sinon ceux qui auront esté imprimez & seront faits par lesdits Bosc & Colomiez & de leur consentement, pour le temps & espace de dix ans entiers, a compter du iour que lesdits liures auront esté acheuez d'imprimer: declarant dez à present comme pour lors tous les autres exemplaires de quelque sorte & maniere qu'ils soient ou puissent estre, acquis & confisquez ausdits Bosc & Colomiez, qu'ils pourront faire saisir par Officiers de Iustice en quelques lieux qu'ils soient trouuez, nonobstant oppositions ou appellations quelconques, & sans preiudice d'icelles. Voulans en outre que les contreuenants soient condamnez en telle amende arbitraire qu'il appartiendra, comme contreuenans & infracteurs de nostre vouloir & intention. SI VOVS MANDONS, & à chacun de vous commettons endroit soy, si comme à luy appartiendra. Que de nos present Priuilege, & de tout le contenu en iceluy, vous faites & souffrez iceux supplians iouyr & vser plainement & paisiblement, ensemble ceux qui auront charge d'eux. Et à ce faire souffrir & obeyr, contraignez tous ceux qui pour ce seront à contraindre par toutes voyes deuës & raisonnables: en mettant par lesdits supplians à la fin ou au commencement dudit liure par vn bref le contenu en nostre present Priuilege: Voulons qu'il soit tenu pour deuëment signifié: & à la charge qu'iceux Bosc & Colomiez, mettront deux exemplaires dudit liure en blanc dans nostre Bibliotheque, à peine de descheance du fruict de ce present Priuilege, CAR TEL EST NOSTRE PLAISIR. Donné à Tours le dix-huictiesme iour de Iuin, l'an de grace mil six cens dix-neuf, & de nostre regne le dixiesme.

Par le Roy en son Conseil.

DV IARDIN.

Seellé du grand Seau en cire iaune.

EXCVSVM TOLOSÆ,
apud RAYMVNDVM COLOMERIVM,
Regis & Vniuersitatis
Typographum.

M. DC. XIX.